

สังคมและวัฒนธรรม

**ขอบเขตการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์
(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558**

**The Scope of Copyright protection under the Technological Measures
in the Copyright Act (No. 2) B.E. 2558**

ดร.ทวีป ศรีน่วม¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับขอบเขตการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 และเพื่อวิเคราะห์ถึงขอบเขตการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีดังกล่าว โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ในลักษณะการวิจัยเอกสาร ผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ด้วยการใช้แบบสอบถาม เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน โดยนำข้อมูลเหล่านั้นมาอธิบายและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ทราบถึงสิทธิในการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นภายใต้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขการได้รับยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามกฎหมายในระดับมาก ($\bar{X} = 3.71$) และส่วนใหญ่เห็นว่าการนำมาตรการทางเทคโนโลยีมาใช้กับงานที่ไม่ได้รับการคุ้มครองหรืองานที่ได้รับยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เป็นการจำกัดสิทธิการใช้งานอย่างเป็นธรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.98$) และพบว่าในสภาพความเป็นจริงสาธารณชนอาจไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะเข้าถึงงานที่มีมาตรการทางเทคโนโลยีติดตั้งอยู่ได้ ส่งผลเป็นการกีดกันและจำกัดสิทธิในการใช้งานลิขสิทธิ์โดยชอบธรรม และทำให้เกิดอำนาจผูกขาดแก่เจ้าของลิขสิทธิ์

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ว่า ควรมีกฎหมายที่จะลงโทษเจ้าของลิขสิทธิ์ที่ใช้ประโยชน์จากมาตรการทางเทคโนโลยีโดยมิชอบ เช่น การใช้มาตรการทางเทคโนโลยีกับงานที่เป็นสาธารณะ หรืองานที่ได้ยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย หรืองานที่หมดอายุความคุ้มครองตามกฎหมายไปแล้ว เป็นต้น

คำสำคัญ: ลิขสิทธิ์ การใช้งานอย่างเป็นธรรม มาตรการทางเทคโนโลยี

Abstract

This research aims to study the comments on the scope of copyright protection under the technological measures in the copyright Act (no. 2) B.E. 2558. And to analyze the scope of copyright protection under such technological measures. Using qualitative research. In the research paper Combined with quantitative research Using descriptive statistics Using questionnaires Collected data from a sample of 400 people by bringing them to describe and analyze the content.

The results of the study revealed that The majority of respondents are aware of the right to use the copyrighted work of another under the criteria and conditions for exemption from copyright laws on a massive scale ($\bar{X} = 3.71$), and most agree that the introduction of technological measures used. the work is not protected or exempted piracy by limiting the license to a fairly high level in the public interest ($\bar{X} = 3.98$), and found that in fact the public may not. ability to access sufficient technological

¹ คณะบริหารธุรกิจ ศูนย์การศึกษามหาวิทาลัยธนบุรี วิทยาลัยเทคโนโลยีศรีวัฒนาบริหารธุรกิจ

measures that have been installed. As a result, the deprived and the rights of fair use rights. And the resulting monopoly to copyright owners.

Researchers have a suggestion in this research that there should be a law to penalize copyright owners who take advantage of the technological measures, such as by the use of technological measures to the public works or tasks, with the exception of copyright infringement by the law or the expiration of coverage, according to the law, etc.

Keywords: Copyright, Fair use, Technological measures

บทนำ

ในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง เครือข่ายการสื่อสารในระบบดิจิทัลโดยมีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อกลางถือเป็นพัฒนาการก้าวสำคัญของเทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็วและง่ายดาย การเผยแพร่ความรู้และข้อมูลต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว รวดเร็วและง่ายดาย (Hoskins & Frank, 2010 อ้างถึงในทิพนทิ ลิ้มธนากุล, 2553) แต่ในขณะที่ความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดิจิทัลก็มีผลกระทบต่อกฎหมายลิขสิทธิ์ กล่าวคือ เมื่องานอันมีลิขสิทธิ์เปลี่ยนไปอยู่ในรูปแบบดิจิทัลแล้ว สามารถถูกผลิตซ้ำได้อย่างรวดเร็ว มีค่าใช้จ่ายต่ำ โดยคุณภาพของสำเนาอันมีลิขสิทธิ์มิได้ด้อยลงกว่าต้นฉบับแต่อย่างใด (Wawlde, 2001)

จากปัญหาดังกล่าวบรรดาเจ้าของลิขสิทธิ์จึงมีความพยายามที่จะสร้างอุปกรณ์หรือเครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ในการป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ หรือที่เรียกว่า "มาตรการทางเทคโนโลยี" (Technological Protection Measures : TPM) ซึ่งหมายถึงการที่เจ้าของลิขสิทธิ์นำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ เช่น เจ้าของลิขสิทธิ์ในสิ่งบันทึกเสียงอาจผลิตซีดีเพลงออกจำหน่ายโดยใช้เทคโนโลยีป้องกันมิให้มีการทำสำเนาสิ่งบันทึกเสียงนั้น หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานวรรณกรรมอาจงานวรรณกรรมนั้นบันทึกลงในแผ่นซีดี โดยกำหนดว่าผู้ใช้สามารถอ่านหนังสือจากซีดีดังกล่าวได้ไม่เกินระยะเวลาหรือจำนวนครั้งที่กำหนดเท่านั้น (ชาม เชื้อสถาปนศิริ, 2559) โดยมาตรการดังกล่าวนี้เป็นไปเพื่อห้ามมิให้กระทำการรบกวน แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการควบคุมการเข้าถึง (Access Control) หรือการทำซ้ำ (Copy Control) ต่องานอันมีลิขสิทธิ์นั่นเอง

การใช้มาตรการทางเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ได้รับความนิยมนอกจากเจ้าของลิขสิทธิ์มากขึ้นตามลำดับ เนื่องจากมาตรการทางเทคโนโลยีสามารถป้องกันการทำซ้ำหรือการเข้าถึงข้อมูลอันมีลิขสิทธิ์โดยที่เจ้าของลิขสิทธิ์ไม่ให้ความยินยอมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม แม้มาตรการทางเทคโนโลยีจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยเจ้าของลิขสิทธิ์ในการป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ แต่ในขณะเดียวกันมาตรการทางเทคโนโลยีดังกล่าวก็ได้สร้างอุปสรรคต่อสาธารณชนในการเข้าถึงงานและการใช้งานลิขสิทธิ์อย่างเป็นธรรม (Fair use) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์โดยชอบด้วยกฎหมายต้องถูกจำกัดลงไปจากการใช้มาตรการทางเทคโนโลยี เนื่องจากผู้ใช้งานอันมีลิขสิทธิ์นั้นไม่สามารถเข้าถึงงานนั้นได้ หรือไม่สามารถใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์นั้นโดยไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของลิขสิทธิ์ แม้ว่าผู้ใช้งานนั้นจะเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายก็ตาม ตัวอย่างเช่น การใช้รหัสลับเพื่อป้องกันการเข้าถึงงาน เป็นต้น

หลักการพื้นฐานของการคุ้มครองลิขสิทธิ์และการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์โดยชอบธรรมนั้น เป็นการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์ในการแสวงหาประโยชน์จากผลงานของตนกับสิทธิของสาธารณชนเพื่อให้สาธารณชนได้ใช้ประโยชน์จากงานนั้น อันเป็นการก่อให้เกิดแรงจูงใจในการสร้างสรรค์และกระจายผลงานใหม่ ๆ ให้เกิดประโยชน์แก่สังคม เนื่องจากผลงานใหม่ ๆ จะเกิดขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่เพื่อต่อยอดและพัฒนาให้เกิดผลนั้นขึ้น อีกทั้งยังเป็นการลดความเข้มข้นของสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์ในการเกิดอำนาจผูกขาดอีกด้วย (กฤตภาส ตั้งสมบุญ, 2552)

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 ได้บัญญัติถึงการนำมาตราการทางเทคโนโลยีมาใช้ในการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ โดยให้ถือว่าการหลบเลี่ยงมาตรการทางเทคโนโลยีหรือการให้บริการเพื่อก่อให้เกิดการหลบเลี่ยงมาตรการทางเทคโนโลยีโดยรู้อยู่แล้วว่าการกระทำนั้นอาจจูงใจหรือก่อให้เกิดการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดง เป็นการละเมิดมาตรการทางเทคโนโลยี (มาตรา 53/4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537) และได้กำหนดข้อยกเว้นการละเมิดมาตรการทางเทคโนโลยีไว้ในมาตรา 53/5 แต่อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ในลักษณะนี้อาจเป็นการให้หลักประกันแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ในระดับที่สูงขึ้นกว่าสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive right) ที่เจ้าของลิขสิทธิ์มีอยู่เดิม นอกจากนี้ การคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ที่ผ่านมายังไม่เคยมีการขยายความคุ้มครองไปถึงอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีเช่นนี้มาก่อน จึงอาจส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงแหล่งความรู้ หรือการใช้งานลิขสิทธิ์โดยชอบธรรม (Fair use) และอาจทำให้เกิดอำนาจผูกขาด (monopoly) แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรที่จะทำการศึกษาดังขอบเขตการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 เพื่อหาจุดสมดุลระหว่างสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีกับการส่งเสริมการใช้งานลิขสิทธิ์โดยชอบธรรมแก่สาธารณชนอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับขอบเขตการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558
2. เพื่อวิเคราะห์ถึงขอบเขตการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการกำหนดขอบเขตการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 ที่มีความเหมาะสมและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

สมมติฐาน

บทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 เป็นการคุ้มครองงานลิขสิทธิ์แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ในระดับที่สูงขึ้นกว่าสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive right) ที่เจ้าของลิขสิทธิ์มีอยู่เดิม ส่งผลทำให้เป็นการลิดรอนและจำกัดสิทธิอันชอบธรรมของสาธารณชนในการเข้าถึงแหล่งความรู้หรือการใช้งานลิขสิทธิ์โดยชอบธรรม (Fair use) และทำให้เกิดอำนาจผูกขาด (monopoly) แก่เจ้าของลิขสิทธิ์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น (Primary Source) ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ ฯลฯ และเอกสารชั้นรอง (Secondary Source) ที่เผยแพร่ในลักษณะข้อมูลออนไลน์จากเว็บไซต์ต่าง ๆ ผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยการใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยนำข้อมูลเหล่านั้นมาอธิบายและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ดังนั้นจึงกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการคำนวณขนาดตัวอย่างแบบไม่ทราบจำนวนประชากรโดยใช้สูตร Taro Yamana (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ทำให้ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัย คือ จำนวน 385 ตัวอย่าง และสำรองเพิ่มเติมจำนวน 15 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 400 ตัวอย่าง

ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้หลักความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) โดยสุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) และกำหนดสัดส่วนขนาดตัวอย่าง ดังนี้

ตารางที่ 1 : แสดงจำนวนประชากรและขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มประชากร	ขนาดตัวอย่าง
1. ครู/อาจารย์/ผู้สอน	50
2. ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ของรัฐ	50
3. นักเรียน/นิสิต/นักศึกษา	150
4. ประชาชนทั่วไป	150
รวม	400

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามที่สร้างขึ้นโดยการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถาม (Content Validity) ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามโดยการหาค่า IOC โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน พิจารณาถึงความเห็น ซึ่งเกณฑ์การพิจารณา IOC มากกว่า 0.5 แสดงว่าข้อคำถามนั้นใช้ได้ แต่ถ้า IOC เท่ากับหรือน้อยกว่า 0.5 แสดงว่าข้อคำถามในการสอบถามนั้นไม่สมควรตัดทิ้งหรือปรับปรุง โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

- +1 เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิแน่ใจว่าคำถามนั้นสอดคล้องกับเนื้อหา
- 0 เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิไม่แน่ใจว่าคำถามนั้นสอดคล้องกับเนื้อหาหรือไม่
- 1 เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิแน่ใจว่าคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับเนื้อหา

แบบสอบถามที่จะต้องผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจะนำไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มประชากรซึ่งมีความใกล้เคียงกับกลุ่มประชากรที่จะศึกษา จำนวน 30 ชุด

3. การประมวลผลข้อมูล

- (1) แบบสอบถามทุกชุดจะผ่านการตรวจสอบจากภาคสนาม (Field editing)
- (2) การบรรณาธิกรข้อมูล (Editing the Data) โดยตรวจสอบความถูกต้องและเชื่อถือได้ของแบบสอบถามครบถ้วนทุกประเด็น
- (3) นำแบบสอบถาม (Questionnaire) บันทึกข้อมูลผ่านโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติสำหรับสังคมศาสตร์ (SPSS/FW)
- (4) ตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งก่อนทำการประมวลผลและวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป
- (5) การวิเคราะห์สรุปผลข้อมูลจากการสอบถาม (Questionnaire)

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ค่าสถิติที่คำนวณจากกลุ่มตัวอย่าง คือ สถิติพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequencies) ค่าร้อยละ (Percentiles)

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับขอบเขตการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับขอบเขตการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยกับกรณีเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์ควรถูกจำกัดสิทธิในการใช้มาตรการทางเทคโนโลยีเฉพาะงานที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์อย่างแท้จริงเท่านั้น ไม่ควรรวมถึงงานที่ไม่ได้รับการคุ้มครองลิขสิทธิ์หรืองานที่ได้รับยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$) รองลงมาเห็นว่าการนำมาตรการทางเทคโนโลยีมาใช้กับงานที่ไม่ได้รับการคุ้มครองหรืองานที่ได้รับยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ เป็นการจำกัดสิทธิการใช้งานอย่างเป็นธรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.98$) และเห็นว่าหาก

ภาครัฐไม่กำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นธรรมในการใช้มาตรการทางเทคโนโลยีของเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์ จะส่งผลเสียต่อวงการวิชาการและประโยชน์สาธารณะอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก ($X = 3.97$) ส่วนการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นอยู่ในระดับมาก ($X = 3.87$) และทราบถึงสิทธิในการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นภายใต้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขการได้รับยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามกฎหมายอยู่ในระดับมาก ($X = 3.71$) นอกจากนี้ผู้ตอบแบบสอบถามยังเห็นว่ามาตรการทางเทคโนโลยีมาใช้ เช่น การควบคุมการเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์ ส่งผลกระทบต่อการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ภายใต้ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์อยู่ในระดับมาก ($X = 3.68$) และส่วนใหญ่เห็นว่าการหลีกเลี่ยงมาตรการทางเทคโนโลยีเพื่อเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์มีความเสี่ยงต่อการถูกดำเนินคดีตามกฎหมายอยู่ในระดับมาก ($X = 3.61$) และเห็นด้วยกับกรณีการหลบเลี่ยงมาตรการทางเทคโนโลยีในการเข้าถึงงานที่ไม่ได้รับการคุ้มครองลิขสิทธิ์หรืองานที่ได้รับยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่ไม่ควรต้องรับผิดชอบตามกฎหมายอยู่ในระดับปานกลาง $X = 3.10$)

2. ผลการวิเคราะห์ขอบเขตการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 พบว่า

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 ได้ให้ความหมายของคำว่า "มาตรการทางเทคโนโลยี" ไว้ว่า "เทคโนโลยีที่ออกแบบมาเพื่อป้องกันการทำซ้ำหรือควบคุมการเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์หรือสิ่งบันทึกการแสดง โดยเทคโนโลยี เช่นว่านี้ได้นำมาใช้กับงานอันมีลิขสิทธิ์หรือสิ่งบันทึกการแสดงนั้นอย่างมีประสิทธิภาพ" และให้ความหมายคำว่า "การหลบเลี่ยงมาตรการทางเทคโนโลยี" ไว้ว่า "การกระทำด้วยประการใด ๆ ที่ทำให้มาตรการทางเทคโนโลยีไม่เกิดผล" ซึ่งการกระทำที่ถือว่าเป็นการละเมิดมาตรการทางเทคโนโลยีนั้น ได้แก่ การหลีกเลี่ยงมาตรการทางเทคโนโลยีหรือการให้บริการเพื่อก่อให้เกิดการหลบเลี่ยงมาตรการทางเทคโนโลยีโดยรู้อยู่แล้วว่าการกระทำนั้นอาจจงใจหรือก่อให้เกิดการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดง (มาตรา 53/4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537)

การละเมิดมาตรการทางเทคโนโลยีดังกล่าวเป็นความผิดและมีโทษทางอาญาตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 70/1 ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนบาท และหากการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นการกระทำเพื่อการค้า ผู้กระทำต้องระวางโทษหนักขึ้น โดยระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามเดือนถึงสองปี หรือปรับตั้งแต่ห้าหมื่นบาทถึงสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 มาตรา 53/5 ได้บัญญัติข้อยกเว้นมิให้ถือว่าการกระทำดังต่อไปนี้เป็นการละเมิดมาตรการทางเทคโนโลยี ได้แก่

- (1) การกระทำนั้นจำเป็นสำหรับการกระทำแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ที่ได้รับยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์
- (2) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบที่จำเป็นของโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการใช้งานร่วมกับโปรแกรมคอมพิวเตอร์อื่น
- (3) เพื่อประโยชน์แห่งการวิจัย วิเคราะห์ และหาข้อบกพร่องของเทคโนโลยีการเข้ารหัสโดยผู้กระทำได้มาซึ่งงานหรือสำเนางานอันมีลิขสิทธิ์โดยชอบด้วยกฎหมายและได้ใช้ความพยายามโดยสุจริตในการขออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์แล้ว
- (4) เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะในการทดสอบ ตรวจสอบ หรือแก้ไขระบบความมั่นคงปลอดภัยของคอมพิวเตอร์ ของระบบคอมพิวเตอร์ หรือของเครือข่ายคอมพิวเตอร์ โดยได้รับอนุญาตจากเจ้าของคอมพิวเตอร์ ระบบคอมพิวเตอร์ หรือเครือข่ายคอมพิวเตอร์ แล้วแต่กรณี
- (5) เพื่อระงับการทำงานของมาตรการทางเทคโนโลยีในส่วนที่เกี่ยวกับการรวบรวมหรือกระจายข้อมูลบ่งชี้ส่วนบุคคลที่สะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมบนอินเทอร์เน็ตของผู้ที่เข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์โดยการกระทำนั้นต้องไม่กระทบต่อการเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์โดยบุคคลอื่น
- (6) การกระทำโดยเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจตามกฎหมาย เพื่อบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ การรักษาความมั่นคงแห่งชาติหรือวัตถุประสงค์อื่นในทำนองเดียวกัน
- (7) การกระทำโดยสถาบันการศึกษา หอจดหมายเหตุ ห้องสมุด หรือองค์กรแพร่เสียงแพร่ภาพสาธารณะ ที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อหากำไร เพื่อเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์ที่ไม่อาจเข้าถึงได้ด้วยวิธีอื่น

จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 จัดระบบการคุ้มครองไปไกลกว่าสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่เจ้าของลิขสิทธิ์พึงมี โดยมีการเพิ่มมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองมาตรการทางเทคโนโลยีที่ควบคุมการเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์ แต่พบว่าในทางปฏิบัติสิทธิของสาธารณชนในการเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์โดยชอบธรรมนั้นกลับถูกลิดรอนจากเทคโนโลยีและมาตรการทางกฎหมายดังกล่าว และยังส่งผลทำให้เจ้าของลิขสิทธิ์สามารถขัดขวางการใช้ช้อยกเว้นของการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์โดยชอบธรรมของผู้ใช้งานหรือสาธารณชน ซึ่งการกระทำเหล่านี้ทำให้สาธารณชนไม่สามารถเข้าถึงงานเหล่านั้นเพื่อวัตถุประสงค์โดยชอบธรรมได้เลย และแม้ว่าพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 จะบัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดมาตรการทางเทคโนโลยีสำหรับการหลีกเลี่ยงมาตรการทางเทคโนโลยีไว้แล้ว แต่เนื่องจากในความเป็นจริงแล้วสาธารณชนอาจไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์ที่มีมาตรการทางเทคโนโลยีติดตั้งอยู่ได้ ซึ่งผู้ที่ได้รับประโยชน์จากข้อยกเว้นดังกล่าวมีเพียงบุคคลกลุ่มน้อยเท่านั้น

จากการศึกษามาตรฐานการคุ้มครองทางกฎหมายประกอบกับรูปแบบการใช้มาตรการทางเทคโนโลยีที่นำมาใช้กับงานอันมีลิขสิทธิ์ที่อยู่ในรูปของดิจิทัลไฟล์ (Digital files) พบว่ามาตรการทางเทคโนโลยีถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญประการหนึ่งสำหรับเจ้าของลิขสิทธิ์ที่นำมาช่วยในการป้องกันและยับยั้งการละเมิดลิขสิทธิ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในทางตรงกันข้ามการให้ความคุ้มครองแก่มาตรการทางเทคโนโลยีที่ควบคุมการเข้าถึงหรือการทำงานอันมีลิขสิทธิ์นั้นก็ได้ทำให้ผู้ใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ได้อย่างเต็มที่ ทั้ง ๆ ที่การเข้าถึง (Right to Access) หรือการทำซ้ำ (Right to Copies) งานอันมีลิขสิทธิ์นั้นเป็นสิทธิของบุคคลทุกคนที่สามารถใช้งานอันมีลิขสิทธิ์โดยชอบธรรม (Fair use) ได้ อยู่แล้วตรงเท่าที่การกระทำดังกล่าวไม่กระทบสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร เช่น การที่เจ้าของลิขสิทธิ์นำมาตรการทางเทคโนโลยีมาปกป้องงานอันมีลิขสิทธิ์ไว้เพื่อห้ามมิให้มีการกระทำซ้ำงานของตน กรณีเช่นนี้แม้สาธารณชนจะสามารถเข้าถึงงานนั้นได้ แต่ก็ไม่สามารถทำซ้ำงานดังกล่าวเพื่อการใช้ประโยชน์ได้เลย อีกทั้งอาจเป็นความผิดตามกฎหมายเรื่องการหลีกเลี่ยงมาตรการทางเทคโนโลยีอีกด้วย เป็นต้น การเพิ่มสิทธิแต่เพียงผู้เดียวไว้เช่นนี้ย่อมเป็นการลิดรอนและจำกัดสิทธิอันชอบธรรมของสาธารณชนเป็นอย่างมาก (กฤตภาส ตั้งสมบุรณ์, 2552)

ผู้วิจัยเห็นว่าผลทางกฎหมายในการคุ้มครองมาตรการทางเทคโนโลยี ย่อมเป็นการเพิ่มสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive right) ของเจ้าของลิขสิทธิ์และทำให้เจ้าของลิขสิทธิ์สามารถควบคุมปริมาณการจำหน่ายผลงานของตนได้ตามความต้องการ การให้สิทธิแก่เจ้าของลิขสิทธิ์เช่นนี้นอกจากจะส่งผลกระทบต่อการสร้างอำนาจการผูกขาดทางข้อมูลที่เป็นงานลิขสิทธิ์ของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควรแล้ว อาจทำให้พฤติกรรมการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ต่าง ๆ ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย ตัวอย่างเช่น กรณีที่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ครู อาจารย์ ผู้สอน หรือประชาชนทั่วไป ต้องการใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์เพื่อการศึกษา วิจัย หรือต้องการเข้าถึงงานเพื่อประโยชน์ส่วนตัว การนำมาตรการทางเทคโนโลยีมาปิดกั้นไว้เช่นนี้อาจทำให้การใช้งานลิขสิทธิ์จะค่อย ๆ เปลี่ยนไปอยู่ในรูปของการชำระเงินเพื่อการใช้ต่อครั้ง (Pay per use, Pay per view) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และหากผู้ใช้รายใดไม่มีความสามารถในการชำระเงินก็อาจจะไม่สามารถเข้าถึงหรือใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ที่มีมาตรการทางเทคโนโลยีขวางกั้นนั้นได้ เป็นต้น (กฤตภาส ตั้งสมบุรณ์, 2552) หรือในกรณีที่เว็บไซต์บางเว็บไซต์ที่เก็บหรือรวบรวมบทความวิชาการที่เป็นห้องสมุดมหาวิทยาลัย (e-journals) ในรูปของ digital files ก็มีการจัดหาระบบ Digital Right Management : DRM ปกป้องเอาไว้ และหากบุคคลใดต้องการจะเข้าถึงแหล่งข้อมูลดังกล่าวก็จะต้องสมัครเป็นสมาชิกและชำระเงินค่าบริการ หรือเว็บไซต์ที่มีบทความทางวิชาการบางเว็บไซต์ก็ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ เช่น การดาวน์โหลดเอกสารแบบฉบับเต็ม (Full text) นอกจากจะชำระเงินเพื่อรับรหัสผ่าน (Password) จึงสามารถเข้าถึงบทความดังกล่าวได้ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการจัดการระบบ DRM ดังกล่าวนอกจากจะเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงข้อมูลความรู้อันเป็นข้อยกเว้นของกฎหมายลิขสิทธิ์แล้ว การให้สิทธิเจ้าของในการจัดการเกี่ยวกับค่าตอบแทนแต่เพียงผู้เดียวก็อาจเป็นการใช้สิทธิผูกขาดต่อตัวเทคโนโลยีและผูกขาดต่องานอันมีลิขสิทธิ์โดยไม่เป็นธรรมได้ อีกทั้งยังอาจส่งผลกระทบต่อเสรีภาพทางวิชาการในการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างนักวิชาการด้วยกันเองและการถ่ายทอดความรู้ให้แก่สังคมอีกด้วย (จักรกฤษณ์ วรรณพันธ์ อ้างถึงใน นันทน อินทนนท์, 2547)

การนำมาตรการทางเทคโนโลยีมาเกี่ยวข้องกับงานอันมีลิขสิทธิ์ที่เป็นแหล่งความรู้หรือเพื่อการศึกษา นั้น อาจมีผลกระทบอย่างยิ่งต่อเสรีภาพและการพัฒนาการทางวิชาการเป็นอย่างมาก เนื่องจากในปัจจุบันองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาต่อยอดผลงานทางวิชาการก็คือมหาวิทยาลัย ดังจะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยเป็นองค์กรหนึ่งที่มุ่งเน้นการผลิตผลงานทางวิชาการหรือการศึกษาวิจัยเป็นอย่างมาก ซึ่งปัจจุบันผลงานทางวิชาการเหล่านี้ส่วนมากมักจะอยู่ในรูปแบบของ digital files เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นหากมีการนำมาตรการทางเทคโนโลยีมาใช้ปิดกั้นการเข้าถึง หรือนำเทคโนโลยีเหล่านี้มาหาประโยชน์ในตัวผลงานวิชาการหรือทางการศึกษาแล้ว การกระทำดังกล่าวย่อมเป็นการเปิดโอกาสให้มหาวิทยาลัยเปลี่ยนแปลงสภาพของตนเองจากเดิมที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ กลายสภาพมาเป็นมหาวิทยาลัยแนวใหม่ที่มีลักษณะเหมือนองค์กรธุรกิจที่นำความสำเร็จของการศึกษา การค้นคว้า หรือการวิจัย มาหาประโยชน์ในเชิงพาณิชย์อันเป็นการผูกขาดสิทธิในแหล่งข้อมูลความรู้ได้ (จักรกฤษณ์ ครอบงำ อ่างถึงโน นันทน อินทนนท์, 2547)

จากการศึกษาหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่ให้การคุ้มครองแก่มาตรการทางเทคโนโลยี พบว่ามาตรการทางเทคโนโลยีที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายคือมาตรการทางเทคโนโลยีที่นำมาป้องกันการกระทำโดยมิชอบต่องานอันมีลิขสิทธิ์ ดังนั้นหากพิจารณาในทางตรงกันข้าม หากมีการนำมาตรการทางเทคโนโลยีมาใช้กับงานที่เป็นสาธารณชน (Public Domain) หรืองานที่ไต่ยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย หรืองานที่หมดอายุความคุ้มครองตามกฎหมายไปแล้ว ย่อมเป็นการลิดรอนและจำกัดสิทธิอันชอบธรรมของสาธารณชนเป็นอย่างมาก

สรุปและอภิปรายผล

หลักการพื้นฐานของการคุ้มครองลิขสิทธิ์และการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์โดยชอบธรรมนั้น เป็นการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์ในการแสวงหาประโยชน์จากผลงานของตนกับสิทธิของสาธารณชนเพื่อให้สาธารณชนได้ใช้ประโยชน์จากงานนั้น ๆ อันเป็นการก่อให้เกิดแรงจูงใจในการสร้างสรรค์และกระจายผลงานใหม่ๆ ให้เกิดประโยชน์แก่สังคม แม้อามาตรการทางเทคโนโลยีจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยเจ้าของลิขสิทธิ์ในการป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ แต่ในขณะเดียวกันมาตรการทางเทคโนโลยีดังกล่าวก็ได้สร้างอุปสรรคต่อสาธารณชนในการเข้าถึงงานและการใช้งานลิขสิทธิ์อย่างเป็นธรรม (Fair use) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์โดยชอบด้วยกฎหมายต้องถูกจำกัดลงไปจากการใช้มาตรการทางเทคโนโลยี เนื่องจากผู้ใช้งานอันมีลิขสิทธิ์นั้นไม่สามารถเข้าถึงงานนั้นได้ หรือไม่สามารถใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์นั้นโดยไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของลิขสิทธิ์ แม้ว่าการใช้งานนั้นจะเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายก็ตาม

จากสมมติฐานที่ว่า "บทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 เป็นการคุ้มครองงานลิขสิทธิ์แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ในระดับที่สูงขึ้นกว่าสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Exclusive right) ที่เจ้าของลิขสิทธิ์มีอยู่เดิม ส่งผลทำให้เป็นการลิดรอนและจำกัดสิทธิอันชอบธรรมของสาธารณชนในการเข้าถึงแหล่งความรู้หรือการใช้งานลิขสิทธิ์โดยชอบธรรม (Fair use) และทำให้เกิดอำนาจผูกขาด (monopoly) แก่เจ้าของลิขสิทธิ์" นั้น ผลการวิจัยพบว่า การคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 จัดระบบการคุ้มครองไปไกลกว่าสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่เจ้าของลิขสิทธิ์พึงมี โดยมีการเพิ่มมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองมาตรการทางเทคโนโลยีที่ควบคุมการเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์ แม้ว่ากฎหมายดังกล่าวได้บัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดมาตรการทางเทคโนโลยีไว้หลายประการ แต่พบว่าในทางปฏิบัติสิทธิของสาธารณชนในการเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์โดยชอบธรรมนั้นกลับถูกลิดรอนจากเทคโนโลยีและมาตรการทางกฎหมายดังกล่าว และส่งผลทำให้เจ้าของลิขสิทธิ์สามารถขัดขวางการใช้ข้อยกเว้นของการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์โดยชอบธรรมของผู้ใช้งานหรือสาธารณชน ซึ่งการกระทำเหล่านี้ทำให้สาธารณชนไม่สามารถเข้าถึงงานเหล่านั้นเพื่อวัตถุประสงค์โดยชอบธรรมได้เลย ทั้งนี้เนื่องจากในความเป็นจริงแล้วสาธารณชนอาจไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์ที่มีมาตรการทางเทคโนโลยีติดตั้งอยู่ได้ ซึ่งผู้ที่ได้รับประโยชน์จากข้อยกเว้นดังกล่าวมีเพียงบุคคลกลุ่มน้อยเท่านั้น ส่งผลเป็นการลิดรอนและจำกัดสิทธิอันชอบธรรมของสาธารณชนในการเข้าถึงแหล่งความรู้หรือการใช้งานลิขสิทธิ์โดยชอบธรรม (Fair use) และทำให้เกิดอำนาจผูกขาด (monopoly) แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาขอบเขตการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้มาตรการทางเทคโนโลยีตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 ผู้วิจัยเห็นว่า การรักษาคู่สมมูลระหว่างสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์กับสิทธิของสาธารณชนในยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศจะทำได้ก็ต่อเมื่อกฎหมายลิขสิทธิ์มีบทบัญญัติในการคุ้มครองเจ้าของลิขสิทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันต้องมีระบบในการส่งเสริมให้สาธารณชนสามารถใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์นั้นโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยปราศจากอุปสรรคทั้งในทางบทบัญญัติของกฎหมายและในทางสภาพความเป็นจริง เพื่อให้สาธารณชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ควรมีกฎหมายที่จะลงโทษเจ้าของลิขสิทธิ์ที่ใช้ประโยชน์จากมาตรการทางเทคโนโลยีโดยมิชอบ เช่น การใช้มาตรการทางเทคโนโลยีกับงานที่เป็นสาธารณะ (Public Domain) หรืองานที่ได้ยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย หรืองานที่หมดอายุความคุ้มครองตามกฎหมายไปแล้ว เป็นต้น

2) ควรกำหนดเงื่อนไขของการให้ความคุ้มครองมาตรการทางเทคโนโลยี โดยให้ความคุ้มครองเฉพาะมาตรการทางเทคโนโลยีที่จะไม่มีการเข้ารหัสงานเมื่อสิ้นสุดอายุการคุ้มครอง

3) ควรมีมาตรการลงโทษเจ้าของลิขสิทธิ์ที่ใช้มาตรการทางเทคโนโลยีแล้วก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบคอมพิวเตอร์หรือข้อมูลคอมพิวเตอร์ของผู้ใช้งาน

4) ควรกำหนดให้เจ้าของลิขสิทธิ์มีหน้าที่ต้องติดฉลากแจ้งข้อมูลให้ผู้บริโภคทราบล่วงหน้าว่างานอันมีลิขสิทธิ์ของตนได้มีการใช้มาตรการทางเทคโนโลยีไว้ด้วย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้นจะเป็นมาตรการที่รัฐเข้าไปสร้างระบบให้สาธารณชนมีสิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยธนบุรี ที่ได้อนุมัติทุนอุดหนุนการวิจัย นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ ดร.บัญชา เกติมณี อธิการบดีมหาวิทยาลัยธนบุรี และสำนักวิจัยและวางแผนพัฒนา มหาวิทยาลัยธนบุรี ที่ให้โอกาสและสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องในการทำวิจัยครั้งนี้ทุกท่านที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และให้กำลังใจผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

กฤตภาส ตั้งสมบูรณ์. (2552). ผลกระทบของการคุ้มครองมาตรการทางเทคโนโลยีต่อการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์โดย

ขอบธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

จักรกฤษณ์ ครอบงษ์ และนันทน์ อินทนนท์. (2550). ลิขสิทธิ์ยุคเทคโนโลยีดิจิทัล มาตรการทางเทคโนโลยี และทางเลือกสำหรับประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชมเพลิน ฤชมงคล. (2551). ความผิดทางอาญาว่าด้วยการใช้เทคโนโลยีเพื่อหลีกเลี่ยงการป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์. ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นัยชน ดาทอง. (2552). The WIPO Digital Agenda กับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในยุคดิจิทัลของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทิพนที ลิ้มธนากุล. (2553). การให้ความคุ้มครองเทคโนโลยีที่ใช้ในการป้องกันงานอันมีลิขสิทธิ์ในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล. **Executive Journal**. เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/30_2/pdf/aw26.pdf.

ธาม เชื้อสถาปนศิริ. (2559). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ 2558. เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.satitm.chula.ac.th/uploads/files/Licent12.pdf>.

Wawlde C. (2001). The Quest for Access in the Digital Era Copyright and the Internet. **Electronic Law Journal**. เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/law/elj/jilt/2001_1/wawlde/.

Yamane, T. (1973). **Statistics: An Introductory Analysis**. (2nd ed). New York: Harper and Row.

บทบาทของประเทศไทยต่อการเข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ Role of Thailand to become a part of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

พชร สุขสุเมฆ¹

บทคัดย่อ

คนพิการเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือทางจิต อันทำให้มีอุปสรรคในการดำรงชีวิตและการเข้ามามีส่วนร่วมในสังคมเป็นอย่างมาก ซึ่งประเทศไทยนั้นยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายในการรับรองและคุ้มครองคนพิการอย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ส่งผลให้คนพิการถูกเอารัดเอาเปรียบในหลายๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการประกอบอาชีพ การแสดงออกทางการเมืองหรือโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเป็นปัญหาที่สมควรจะได้รับการเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงเป็นที่มาของการที่ประเทศไทยสมควรที่จะเข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ เสรีภาพของคนพิการ อันได้แก่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006 ซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่มีความมุ่งหมายโดยตรงต่อการให้ความคุ้มครอง รับรองสิทธิคนพิการอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม และการที่ประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาดังกล่าวได้นั้น ประเทศไทยต้องมีมาตรการทางกฎหมายหรือมีพันธกรณีที่จะต้องบัญญัติกฎหมายภายในประเทศให้สอดคล้องกับตามเจตนารมณ์แห่งอนุสัญญาดังกล่าวด้วย

เจตจำนงของบทความนี้ เพื่อการศึกษาถึงที่มา วัตถุประสงค์ มาตรการของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ว่ามีบทบาทต่อการคุ้มครอง รับรองหลักสิทธิมนุษยชนของคนพิการอย่างไรและมีพันธกรณีที่ประเทศไทยในฐานะที่เป็นรัฐภาคีต้องปฏิบัติให้เป็นที่ไปตามเจตนารมณ์แห่งอนุสัญญา อย่างไร รวมทั้งการศึกษากฎหมายภายในของประเทศไทยว่ามีกฎหมายใดที่มีลักษณะเป็นการให้การรับรอง คุ้มครองสิทธิคนพิการและกฎหมายใดที่มีลักษณะ เป็นการจำกัด ลิดรอน สิทธิคนพิการ รวมทั้งมาตรการในการออกกฎหมายอนุวัติการตามอนุสัญญา อีกทั้งการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของคนพิการ เพื่อให้สังคมได้ตระหนักถึงความสำคัญและเคารพในศักดิ์ศรีของคนพิการ โดยทำการศึกษาจากตำรา เอกสารวิจัย บทความทางวิชาการ ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถทราบถึงสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่คนพิการได้รับว่าเป็นอย่างไร เพื่อจะได้สามารถแก้ไขได้ตรงประเด็น รวมทั้งการวิเคราะห์กฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในประเทศที่เกี่ยวกับสิทธิของคนพิการว่ามีแนวทางในการป้องกันไม่ให้เกิดการตราบทบัญญัติกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิคนพิการอย่างไร

ผลที่ได้จากการศึกษา คือ ทำให้คนพิการได้รับการดูแลจากรัฐอย่างเป็นรูปธรรม มิใช่แต่เพียงนโยบายเท่านั้น กล่าวคือ การผลักดันให้รัฐมีมาตรการทางกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับภายในประเทศหรือกฎหมายระหว่างประเทศที่รัฐได้ผูกพันตนเข้าเป็นภาคี ทั้งนี้ก็เพื่อให้คนพิการมีสิทธิ เสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ซึ่งการที่จะทำให้คนพิการได้รับการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของตนนั้น รัฐสามารถดำเนินการได้หลายแนวทาง ไม่จำเป็นว่าการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ในการติดตามผลการดำเนินการตามอนุสัญญา การจัดทำฐานข้อมูลของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของคนพิการ การส่งเสริมการจัดทำวิจัยเพื่อใช้ในการพัฒนากฎหมายให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ตลอดจนการติดตามประเมินผลการอนุวัติให้เป็นที่ไปตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ รวมทั้งการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรของคนพิการ การจัดฝึกอบรม ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ และกฎหมายภายในที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ : อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ คนพิการ กฎหมาย

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา

Abstract

The persons with disabilities are persons who have physical or mental deficiency which handicap their livelihood and social participation. In Thailand, there is no convention to efficiently protect or support persons with disabilities. They have been taken advantage in many ways; employment, political expression or education opportunity, for example. These problems should be aware of and given great attention to. There should be convention on the rights of persons with disabilities substantially in Thailand. This was why Thailand became the member of Convention on The Rights of Persons with Disabilities 2006, which directly aims to protect and covers the rights of persons with disabilities efficiently and substantially. The intention of article is to study the sources, objectives, and measures of the Convention on The Rights of Persons with Disabilities 2006, how it enacts to protect and support human rights of persons with disabilities and how it obligates Thailand as a member of party state. Moreover, it is to study if there is any domestic law in Thailand compatible with this convention, or deprive of the rights of persons with disabilities. It is also to distribute knowledge of the rights of persons with disabilities to people in order to realize how importance they are to the society and to respect their prestige. The research was from textbooks, research reports, articles, e-learning. Article focuses on how persons with disabilities facing the real problems in the society and how those problems could be solved relevantly. It is also to analyze how international law and domestic law relevant to the rights of persons with disabilities and how to protect deprivation of law in that rights.

Keywords: Role of Thailand to become a part of The Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

บทนำ

เดิมประเทศไทย ก็มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ แต่เนื่องด้วยกฎหมายดังกล่าว มีความบกพร่องอยู่พอสมควร ไม่ว่าจะเป็นคำนิยามที่มีลักษณะที่ก่อให้เกิดปัญหาในการตีความ หรือถ้อยคำในกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติ อันนำมาซึ่งผลกระทบต่อคนพิการ ไม่ว่าจะเป็นด้านการประกอบอาชีพ หรือ การเข้าถึงบริการสาธารณะ ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นที่มาที่สมควรจะมีการแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน รวมถึงการศึกษากฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพคนพิการควบคู่ไปด้วย

กฎหมายระหว่างประเทศที่มีบทบาทด้านการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของคนพิการ คือ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ เนื่องด้วยกฎหมายดังกล่าวได้บัญญัติสิทธิคนพิการไว้อย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมการเคารพศักดิ์ศรีที่มีมาแต่กำเนิดของคนพิการ การขจัดภาวะความยากจน ความหวือโหย การส่งเสริมให้คนพิการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การส่งเสริม สนับสนุนให้คนพิการ มีความเท่าเทียมและมีส่วนร่วมทางสังคม การพัฒนาสุขภาพคนพิการ รวมถึงการพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศ

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการฉบับที่ทำการศึกษานั้น มิได้เป็นอนุสัญญาฉบับแรกที่ได้มีการคุ้มครอง รับรองสิทธิคนพิการ แต่ถือว่าเป็นอนุสัญญาที่มีความชัดเจนในการคุ้มครองคนพิการอย่างเป็นรูปธรรมและส่งผลให้รัฐภาคีแห่งอนุสัญญา จำต้องมีมาตรการทางกฎหมายหรือมีพันธกรณีที่กฎหมายที่รัฐภาคีต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งอนุสัญญา อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ทำให้มีความมั่นใจว่าคนพิการจะได้รับการคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันในทางระหว่างประเทศและเป็นการยืนยันหลักความมีส่วนร่วมของนานาชาติประเทศในการที่จะให้ความคุ้มครองคนพิการ เพราะเนื่องจากว่าคนพิการเป็นบุคคลที่มักจะมีภาระละเมิดหรือการไม่เคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นอย่างมาก อันถือเป็นกรอบของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการที่จะต้องมีการดำเนินการในการคุ้มครองคนพิการ โดยส่วนใหญ่แล้วคนพิการนั้นจะประสบปัญหาที่เป็นการกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของคนพิการ เช่นปัญหาเรื่องโอกาสในการได้รับการศึกษา การย้ายถิ่นฐานโดยเสรี การมีส่วนร่วมในทางสังคม การประกอบอาชีพตามคุณสมบัติของตน การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การได้รับการรักษาพยาบาลที่เหมาะสม การมีสิทธิและการมีส่วนร่วมทางการเมือง และอำนาจการตัดสินใจของตนเอง

ภายใต้กรอบของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ รัฐภาคีมีพันธกรณีที่ต้องออกกฎหมายที่เป็นการคุ้มครองสิทธิคนพิการ โดยในการออกกฎหมายดังกล่าวนั้นจำเป็นต้องอย่างหนึ่งที่กฎหมายนั้นจะต้องสอดคล้องและต้องตามเจตนารมณ์แห่งอนุสัญญาดังกล่าว ดังนั้นการจะออกกฎหมายให้มีผลในทางปฏิบัติและมีประสิทธิภาพ รัฐต้องเปิดโอกาสให้ผู้แทนหรือตัวแทนขององค์กร หน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือคนพิการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อให้กฎหมายที่ออกตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการมีองค์ประกอบทางกฎหมายที่ครบถ้วนและทำให้สามารถนำเอากฎหมายนั้นไปใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาแนวคิดและหลักกฎหมายของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ
2. กำหนดมาตรการของประเทศไทยในการปฏิบัติการให้เป็นไปตามเจตจำนงของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ เช่นการจัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิคนพิการอย่างเป็นรูปธรรม
3. เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของคนพิการ เพื่อให้สังคมได้ตระหนักถึงความสำคัญและเคารพในศักดิ์ศรีของคนพิการ อันเป็นเจตจำนงของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006

ระเบียบวิธีการวิจัย

ศึกษาจากเอกสารวิจัย (Documentary Research) โดยทำการค้นคว้าเอกสาร อาทิหนังสือ บทความ เอกสารกฎหมาย ความเห็นทางกฎหมาย ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตลอดจนข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคนพิการเป็นสำคัญ

ผลการวิจัย

ความสำคัญของคนพิการ

โดยทั่วไปแล้วคนพิการมักจะเป็นบุคคลที่เสียเปรียบคนทั่วไปที่มีสุขภาพร่างกายหรือจิตใจที่สมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นด้าน การประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมทางการเมือง โอกาสในการได้รับการศึกษา รวมทั้งการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งหากพิจารณาเปรียบเทียบกันระหว่างคนที่มีร่างกายพิการกับคนที่มีร่างกายปกติ แม้ว่าสภาพความพิการจะทำให้เสียเปรียบอยู่บ้าง แต่ก็มิได้หมายความว่าคนพิการจะไม่สามารถทำอะไรได้อย่างหนึ่งได้ ดังนั้นควรที่จะต้องมีการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการให้สามารถนำความสามารถของคนพิการที่มีอยู่ออกมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากที่สุด เพราะว่าหากมีการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย โดยวิธีการทางการแพทย์ ด้านการศึกษา ด้านการฝึกอาชีพ คนพิการก็สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้

ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนพิการว่าเป็นบุคคลที่มีความเท่าเทียมกับคนทุกคนในสังคม โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความพิการของบุคคลนั้นๆ² อันเป็นการรับรองหลักสิทธิมนุษยชนในฐานะที่ประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งในสังคมโลก กล่าวคือ บุคคลนั้นไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง เด็กหรือคนชรา ทุกคนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นสิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพ เสรีภาพในการแสดงออกหรือแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ตลอดจนการมีส่วนร่วมทางการเมือง การได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ รวมทั้งสิทธิที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่เป็นคนพิการนั้น ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันและมีสิทธิเสรีภาพโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ในฐานะที่คนพิการก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมเช่นเดียวกัน

แม้ว่าคนพิการจะมีความบกพร่องทางด้านกายภาพหรือทางด้านจิตก็ตาม โดยถือว่าทุกคนมีสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน อันเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้น ถือว่าเป็นแนวคิดที่ยืนยันความเท่าเทียมกันของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นแนวความคิดที่มีมานานแล้ว โดยเรียกว่าเป็นสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) ซึ่งถือว่าเป็นแนวคิดที่สืบเนื่องมาจากหลักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) โดยถือว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญที่ทำให้เกิดความคิดในการคุ้มครองสิทธิของบุคคล อันเป็นไปตามเจตนารมณ์ขององค์การสหประชาชาติในเรื่องสิทธิมนุษยชน ซึ่งถือเป็นที่มาของการจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) โดยเป็นบทบัญญัติที่ให้การรับรองคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนพิการด้วยเช่นกัน กล่าวคือการเคารพสิทธิในความเป็นอิสระและความเท่าเทียมกันในเกียรติภูมิและสิทธิ (born free and equal in dignity and right) การที่บุคคลทุกคนมีความเสมอภาคกันในกฎหมาย และย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายที่เท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ (All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law) และคนพิการมีสิทธิและเสรีภาพในความคิด มโนธรรมและศาสนา (The right to freedom of thought conscience and religion) ตลอดจนสิทธิในอิสรภาพและความคิดเห็นและการแสดงออก (The rights to freedom of option and expression) อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าคนพิการนั้นเป็นบุคคลที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในอันที่จะให้การดูแลคุ้มครองและรับรองสิทธิเสรีภาพอย่างมีประสิทธิภาพ

เหตุที่ต้องให้ความสำคัญแก่คนพิการนั้นก็เพราะว่าคนพิการนั้น ถือว่าเป็นบุคคลที่มีฐานะที่เท่าเทียมกันกับคนทุกประเภทในสังคมโลก ย่อมต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน และนอกจากจะมีการให้การยอมรับในความเท่าเทียมกันของคนพิการแล้ว ก็ต้องมีการส่งเสริมสมรรถนะ ความสามารถของคนพิการประกอบกันไปด้วย เพื่อมิให้คนพิการเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นบุคคลที่สร้างภาระแก่บุคคลรอบข้าง กล่าวคือต้องมีการสร้างโอกาสทั้งทางด้านการศึกษาและการให้โอกาสในการประกอบอาชีพแก่คนพิการ ให้สามารถทำงานได้ตรงตามความรู้ความสามารถ ทั้งนี้เพื่อจะได้ทำให้คนพิการเหล่านั้น เป็นบุคคลที่มีคุณค่าแก่สังคมและลดภาระพึ่งพิงคนอื่น ๆ อันเป็นการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของคนพิการมากยิ่งขึ้นไปอีก โดยต้องมีการฝึกอาชีพให้แก่คนพิการเพื่อทำให้คนพิการเป็นบุคคลที่มีประโยชน์ต่อสังคม คนพิการก็จะสามารถมีชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างคนที่มีศักดิ์ศรี อย่างคนที่มีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกับบุคคลอื่น อันเป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ ที่กล่าวว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง” และการที่กฎหมายรับรองว่า คนพิการมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ มีสิทธิ และมีโอกาสเท่าเทียมกับบุคคลอื่นนั้น ถือว่าเป็นหลักการที่เป็นหัวใจสำคัญ เพราะความเชื่อ สิทธิและโอกาสนั้นจะสามารถพัฒนาตนเองให้มีความสามารถอย่างเต็มที่และอย่างมีประสิทธิภาพ และตลอดจนเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมั่นคง เช่นสามารถที่จะประกอบอาชีพที่ตนเองมีความถนัดได้ อันเป็นการสอดคล้องกับหลักการห้ามเลือกปฏิบัติ³

นอกจากจะมีการรับรอง คุ้มครองสิทธิคนพิการแล้ว ยังต้องมีการอำนวยความสะดวกแก่คนพิการเพื่อที่คนพิการจะมีความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตด้วย โดยไม่ถือว่าการดังกล่าวนี้เป็นภาระที่เป็นการเลือกปฏิบัติ เช่นบุคคลทั่วไป

² Sandra Fredman , Discrimination Law, New York : Oxford University Press, 2002,p.67

³ กุลพล พลวัน , การเลือกปฏิบัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ , วารสารผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา , เล่ม 2,2 (ตุลาคม 2546- มีนาคม 2547) น. 14-15

ไม่สามารถนำสุนัขขึ้นยานพาหนะขนส่งทางบกได้ แต่เพื่อให้คนพิการที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นมีสิทธิเสรีภาพในการเดินทางเหมือนบุคคลอื่นๆ การที่จะให้สุนัขนำทางคนพิการทางสายตาคือขึ้นยานพาหนะขนส่งทางบกนั้นสามารถกระทำได้ และถือว่าการดังกล่าวมิได้เป็นการเลือกปฏิบัติแต่อย่างใดและไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพราะการกระทำดังกล่าวนี้ทำให้คนพิการสามารถใช้สิทธิและมีโอกาสที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นในสังคม

รวมทั้งการเปิดโอกาสให้คนพิการได้เข้าร่วมกิจกรรมในสังคม โดยเป็นกรณีที่รัฐต้องเปิดโอกาสให้คนพิการสามารถใช้บริการสาธารณะทั่วไปได้อย่างเต็มที่ และสามารถเดินทางไปไหนมาไหนได้สะดวก ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าเป็นส่วนหนึ่งในสังคมของคนพิการ เช่นการจัดให้มีทางลาดตามทางเดินเท้า ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของคนพิการเองในการใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างปกติสุขซึ่งจะเห็นว่าคนพิการเป็นบุคคลที่มีความสำคัญและเป็นบุคคลที่กฎหมายให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพเป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม การที่จะทำให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายมีประสิทธิภาพจำเป็นที่จะต้องมีการบังคับใช้บทกฎหมายดังกล่าวควบคู่ไปด้วย

ความเป็นมาของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปัญหาในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน เป็นที่ได้รับความสนใจจากทุกภาคส่วนของสังคมระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นรัฐ องค์กรระหว่างประเทศ องค์กรอื่น ๆ เนื่องจากทุกฝ่ายเล็งเห็นว่า ในการที่จะแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิมนุษยชนให้เกิดผลอย่างจริงจังได้นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการให้ความสำคัญต่อปัญหาดังกล่าว และต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคมระหว่างประเทศ โดยอาจเป็นความร่วมมือกันจัดทำเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน อันรวมถึงคนพิการด้วย แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีปัญหาอีกด้านหนึ่งที่เหมือนว่ามีได้รับการให้ความสำคัญเท่าที่ควร ซึ่งก็คือปัญหาสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวกับคนพิการ ทำให้ปัญหาดังกล่าวได้รับความสนใจในระดับนานาชาติ โดยที่ประเด็นอันเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนนั้น องค์กรสหประชาชาติ ในฐานะที่เป็นองค์กรในทางระหว่างประเทศที่มีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งนอกจากให้การรับรองสิทธิ เสรีภาพของเด็ก สตรีและบุคคลในสภาวะการณ์อื่นๆ แล้ว คนพิการก็ถือเป็นบุคคลที่องค์กรสหประชาชาติมีความใส่ใจในการคุ้มครองในสิทธิ เสรีภาพเช่นเดียวกัน และมีหลักการในการคุ้มครองคนพิการมาเป็นเวลานานแล้ว กล่าวคือมีแนวความคิดในการให้ความคุ้มครองสิทธิคนพิการมาก่อนที่จะมีการจัดทำอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการฉบับดังกล่าวนี้ โดยพิจารณาตามลำดับเหตุการณ์ในการวิวัฒนาการเรื่องสิทธิคนพิการ ดังนี้

ปี ค.ศ. 1982 โดยที่ประชุมใหญ่สมัชชาสหประชาชาติ ได้มีการบัญญัติแผนปฏิบัติการระดับโลกว่าด้วยสิทธิคนพิการ (World Programme of Action Concerning of Disabled Persons) โดยมีสาระสำคัญเป็นการคุ้มครองคนพิการและส่งเสริมให้คนพิการได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมอย่างเต็มที่ และเคารพในเรื่องความเท่าเทียมของคนพิการในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมอย่างเป็นปกติสุข โดยเน้นไปยังคนพิการที่อาศัยอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา และคุ้มครองคนพิการทุกระดับโดยไม่แบ่งชนชั้น

ปี ค.ศ. 1983-1992 ประชุมใหญ่สมัชชาสหประชาชาติได้มีการประกาศให้มีทศวรรษคนพิการ (The United Nations Decade of Disabled Persons) โดยในระหว่างช่วงปีดังกล่าวนี้แผนปฏิบัติการระดับโลกว่าด้วยสิทธิคนพิการที่ประกาศออกมาก่อนก็ยังใช้ควบคู่ไปด้วย

ปี ค.ศ. 1987 มีแนวความคิดในการที่จะทำการสร้างบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองรับรองสิทธิคนพิการขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ณ กรุงสต็อกโฮล์มประเทศสวีเดน โดยมีการร่างกฎหมายที่ว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยได้มีการจัดทำเป็นร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน แต่อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาดังกล่าวยังเป็นช่วงที่มีความแตกต่าง ความหลากหลายทางด้านแนวความคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับคนพิการอยู่ค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นความเห็นของประเทศที่เข้าร่วมประชุมจัดทำร่าง เช่นรัฐบาลประเทศอิตาลี และรัฐบาลประเทศสวีเดน ทำให้ญัตติในอันที่จะร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการดังกล่าว ยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ ทำให้ความคิดที่จะมีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการในช่วงเวลานั้น ยังมิได้เกิดขึ้น

ปี ค.ศ 1991 โดยที่ประชุมใหญ่สมัชชาสหประชาชาติ ได้มีการประกาศ หลักเกณฑ์ว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลที่มีอาการป่วยทางจิต และพัฒนาบุคคลผู้ที่มีความบกพร่องทางการเคลื่อนไหวและทางสุขภาพอนามัย (Principles for the protection of Persons with mental illness and the Improvement of Mental Health หรือที่เรียกว่า MI principles) โดยเป็นหลักการเบื้องต้นที่มีมาตรการที่ให้การรับรองและคุ้มครองการกระทำที่เป็นการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชน ซึ่งอาจมาจากหลักประเพณีปฏิบัติก็เป็นได้ เช่นการทำหมั้นหรือการกระทำใดก็ตามที่ไม่สมควรที่จะกระทำต่อเนื้อตัวร่างกาย รวมทั้งมีมาตรการในการรักษาพยาบาลเพื่อเยียวยาการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วย แต่อย่างไรก็ตาม หลักการ MI principle นั้นในปัจจุบันก็ยังไม่มีความเหมาะสมของมาตรการดังกล่าว

ปี ค.ศ 1993 โดยที่ประชุมใหญ่สมัชชาสหประชาชาติ ได้มีการนำหลักการเบื้องต้นว่าด้วยความเท่าเทียมกันทางโอกาสของผู้พิการ (Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities) อันเป็นหลักการที่มีจุดมุ่งหมายที่แน่ชัดว่าไม่ว่าจะเป็นเด็กหญิง เด็กชาย ผู้ชาย ผู้หญิง ที่มีความพิการนั้น ต่างก็ฐานะที่เป็นสมาชิกทางสังคมเช่นเดียวกับบุคคลที่ไม่พิการ และคนพิการนั้นก็ก็เป็นบุคคลที่มีความสามารถในการที่จะใช้สิทธิของตนเองเช่นเดียวกัน ดังนั้นบุคคลอื่น ๆ ย่อมต้องเคารพในสิทธิ เสรีภาพของบุคคลอื่น ๆ เช่นเดียวกัน และรัฐต้องไม่กระทำการหรือว่าดำเนินการใดๆ อันก่อให้เกิดอุปสรรคหรือขัดขวางการมีส่วนร่วมทางสังคมของคนพิการในการที่จะมีส่วนร่วมหรือมีนิติสัมพันธ์ทางสังคมด้วย

ต่อมา หลักการเบื้องต้นดังกล่าวได้กลายมาเป็นหลักการหรือเครื่องมือสำคัญขององค์การสหประชาชาติในการที่จะส่งเสริมรัฐภาคีในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนทั้งของบุคคลทั่วไปและคนที่มีความบกพร่องทางความสามารถทั้งหลาย โดยถือเป็นหลักการพื้นฐานคุ้มครองสิทธิของคนพิการอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งแนวคิดตามหลักการเบื้องต้นดังกล่าวมานี้ ต่อมาก็มีหลายประเทศที่ได้ให้ความสนใจและนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องประเทศของตน โดยมีการนำมาพัฒนาเป็นกฎหมายไว้สำหรับประเทศนั้นๆ แต่ด้วยสภาพของหลักการเบื้องต้นดังกล่าวมานี้ มิได้มีฐานะเป็นกฎหมาย กล่าวคือมิได้มีสภาพบังคับเช่นบทกฎหมาย ที่มีสภาพบังคับให้ต้องปฏิบัติตาม แต่ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตามก็ถือว่า หลักการเบื้องต้นว่าด้วยความเท่าเทียมกันทางโอกาสของผู้พิการ (Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities) นั้นเป็นที่มาที่สำคัญของการพัฒนาเป็นอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการในเวลาต่อมา

ดังนั้น จึงได้มีการพัฒนาแนวความคิดที่จะจัดทำอนุสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับสิทธิคนพิการโดยเฉพาะนั้นก็ยังคงมีอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากอนุสัญญาที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่มีอยู่นั้นไม่อาจตอบสนองกับความต้องการที่มีลักษณะเฉพาะของคนพิการได้อย่างเต็มที่ จนกระทั่งในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2544 โดยข้อมติที่ 56/168 ได้มีมติให้จัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจเพื่อพิจารณาร่างอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิและศักดิ์ศรีของคนพิการ รวมถึงการพิจารณาข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและคณะกรรมการพัฒนาสังคม ซึ่งการทำงานของคณะกรรมการเฉพาะกิจดังกล่าวอยู่บนหลักการของการทำงานแบบองค์รวมในด้านพัฒนาสังคม สิทธิมนุษยชน และการไม่เลือกปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่คณะกรรมการเฉพาะกิจได้เปิดโอกาสให้องค์กรที่เกี่ยวกับคนพิการสามารถเข้าร่วมประชุม หรือจัดทำแถลงการณ์และเสนอในที่ประชุมได้ ซึ่งหลังจากที่ได้มีข้อเสนอร่างอนุสัญญาในปี 2544 โดยนาย Vicente Fox ประธานาธิบดีเม็กซิโกแล้ว คณะกรรมการเฉพาะกิจจึงได้จัดประชุมครั้งแรกในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2545 และการเจรจาเพื่อร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการได้เสร็จสิ้นลงในการประชุมคณะอนุกรรมการครั้งที่ 8 ซึ่งจัดขึ้นในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2549 โดยนาย Kofi Annan เลขาธิการองค์การสหประชาชาติได้มีมติให้ความเห็นชอบอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2549 ซึ่งนับได้ว่าเป็นความสำเร็จของคนพิการทั่วโลก

วัตถุประสงค์ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการค.ศ.2006

เนื่องจากคนพิการเป็นกลุ่มคนที่ประสบกับปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนมาโดยตลอด ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากทัศนคติที่บุคคลทั่วไปมีต่อคนพิการ ที่มักจะมองว่าคนพิการเป็นกลุ่มคนที่มีความแตกต่างจากบุคคลโดยทั่วไป ซึ่งจากฐานความคิดดังกล่าวนี้เองที่นำไปสู่ความแปลกแยกระหว่างบุคคลทั่วไปกับบุคคลซึ่งเป็นคนพิการ ประกอบกับคนพิการเป็นกลุ่มคนที่เป็นส่วนน้อยของสังคมจึงทำให้คนพิการได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นในสังคม อันเป็นปัจจัยที่สำคัญที่นำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนคนพิการ

เพื่อขจัดปัญหาดังกล่าว อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ จึงมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้คนพิการสามารถใช้สิทธิ เสรีภาพ ขั้นพื้นฐานที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่ และเสมอภาคกับคนอื่น ๆ โดยกำหนดให้ทุกภาคส่วนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็น ภาครัฐ เอกชน หรือแม้แต่คนพิการเอง ทั้งนี้เพื่อให้คนพิการสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างทัดเทียมกับบุคคลอื่น ด้วยเหตุ ดังกล่าวนี้ จึงส่งผลให้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ต้องมีวัตถุประสงค์ที่เป็นการเป็นการรับรอง คุ้มครองสิทธิคนพิการ ตามที่ปรากฏในข้อ 1 ของอนุสัญญา⁴ โดยเป็นกรณีที่ผูกพันให้รัฐภาคีต้องออกกฎหมายให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ อนุสัญญา ดังกล่าวด้วย ซึ่งต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์แห่งอนุสัญญาฯ ทั้งนี้ นี้เพื่อให้การคุ้มครองการใช้สิทธิและเสรีภาพ ของคนพิการมีผลเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ มีดังนี้

1. การคุ้มครองให้คนพิการสามารถใช้สิทธิ เสรีภาพขั้นพื้นฐานได้อย่างเต็มที่ และเสมอภาค

กล่าวคือ นอกจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการจะมุ่งส่งเสริมให้คนพิการสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพของคนได้ อย่างเต็มที่และเสมอภาคกับบุคคลอื่นแล้ว การคุ้มครองให้คนพิการสามารถใช้สิทธิ เสรีภาพของตนได้ก็เป็นอีกความมุ่งหมาย หนึ่งของอนุสัญญาดังกล่าว เพราะแม้ว่าจะมีการส่งเสริมให้คนพิการใช้สิทธิ เสรีภาพขั้นพื้นฐานแล้วก็ตาม แต่หากการใช้สิทธิ เสรีภาพดังกล่าวไม่สามารถทำได้จริงในทางปฏิบัติ ก็ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์กับคนพิการ

2. การรับรองให้คนพิการสามารถใช้สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานได้อย่างเต็มที่และเสมอภาค

กล่าวคือ เพื่อเป็นหลักประกันในการบังคับใช้สิทธิ เสรีภาพขั้นพื้นฐานของคนพิการ อนุสัญญาดังกล่าวจึงได้ให้การ รับรองสิทธิ และเสรีภาพขั้นพื้นฐานไว้หลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็น สิทธิในทางสังคม, เศรษฐกิจ, การมีส่วนร่วมในทางการเมือง และวัฒนธรรม, สิทธิในทางกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น ตลอดจนให้การรับรองมาตรการที่จำเป็น เพื่อให้คนพิการสามารถ เข้าถึงสิทธิ เสรีภาพที่ได้รับรับรองไว้ในอนุสัญญาดังกล่าวได้อย่างเต็มที่และเสมอภาคกับบุคคลอื่น

3. การส่งเสริมการเคารพในศักดิ์ศรีที่มีมาแต่กำเนิดของคนพิการ

กล่าวคือ แม้ว่าบุคคลทุกคนจะมีความเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่คนพิการมักจะเป็นกลุ่มคนที่ได้รับการ ปฏิบัติโดยไม่เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อยู่เสมอ ซึ่งอาจเกิดขึ้นในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการไม่ได้รับการยอมรับ จากสังคม การได้รับการดูถูกเหยียดหยาม การได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการขาดความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติในแง่ลบต่อคนพิการ ฯลฯ ประกอบกับคนพิการเองยังมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิมนุษยชนอยู่อย่าง จำกัด จึงทำให้คนพิการเป็นฝ่ายที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนตลอดมา

ด้วยเหตุนี้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ จึงมุ่งที่จะส่งเสริมความเคารพในศักดิ์ศรีของคนพิการซึ่งจำเป็นที่จะต้อง อาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ส่วน ทั้งนี้เพื่อให้คนพิการสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างภาคภูมิใจ

4. การขจัดภาวะความยากจน ความหิวโหย

ภาวะขาดแคลนอาหาร ความอดอยาก เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความพิการดังนั้นต้องมีมาตรการที่ป้องกันมิให้ เกิดปัญหาดังกล่าว อันเป็นการป้องกันปัญหาจากโรคที่เกิดจากการขาดอาหาร เนื่องจากว่าประมาณ 85 เปอร์เซ็นต์ของคน พิการนั้นนั้น เป็นคนที่ยากจน ดังนั้นจึงเป็นปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้เกิดความยากลำบากในการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก โดย ปรากฏอยู่ในอารัมภบทของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006⁵

⁴ Article 1 “The purpose of the present Convention is to promote, protect and ensure the full and equal enjoyment of all human rights and fundamental freedoms by all persons with disabilities, and to promote respect for their inherent dignity.”

⁵ Preamble (m) “Recognizing the valued existing and potential contributions made by persons with disabilities to the overall well-being and diversity of their communities, and that the promotion of the full enjoyment by persons with disabilities of their human rights and fundamental freedoms and of full participation by persons with disabilities will result in their enhanced sense of belonging and in significant advances in the human, social and economic development of society and the eradication of poverty”

5. การส่งเสริมให้คนพิการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในประเทศที่กำลังพัฒนา คนพิการที่เป็นเด็กนั้น ประมาณ 98 เปอร์เซ็นต์ ไม่ได้มีโอกาสในการที่จะได้รับการศึกษา ทำให้เป็นภาระแก่สังคม จึงมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการดำเนินการให้สิทธิคนพิการที่ได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับบุคคลที่ไม่พิการ โดยที่อนุสัญญาฯ ก็ได้ให้ความสำคัญทางด้านการศึกษาแก่คนพิการเป็นอย่างมาก กล่าวคือการส่งเสริมคนพิการให้มีสิทธิที่จะได้รับการศึกษา ตามที่บัญญัติในข้อ 24 แห่งอนุสัญญา⁶ โดยเปิดโอกาสให้คนพิการสามารถเข้าเรียนในสถานศึกษาโดยไม่เลือกปฏิบัติ ตลอดจนการจัดสรรอุปกรณ์การเรียนที่เหมาะสมกับสภาพความพิการของบุคคลนั้นๆ และผู้สอนต้องมีความเข้าใจในความพิการของผู้เรียนอย่างดียิ่ง ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของคนพิการ

6. การส่งเสริม สนับสนุนให้คนพิการ มีความเท่าเทียมและมีส่วนร่วมทางสังคม และให้ผู้หญิงมีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิต⁷

⁶ Article 24

1.States Parties recognize the right of persons with disabilities to education. With a view to realizing this right without discrimination and on the basis of equal opportunity, States Parties shall ensure an inclusive education system at all levels and lifelong learning directed to:

- (a) The full development of human potential and sense of dignity and self-worth, and the strengthening of respect for human rights, fundamental freedoms and human diversity;
- (b) The development by persons with disabilities of their personality, talents and creativity, as well as their mental and physical abilities, to their fullest potential;
- (c) Enabling persons with disabilities to participate effectively in a free society.

2. In realizing this right, States Parties shall ensure that:

- (a) Persons with disabilities are not excluded from the general education system on the basis of disability, and that children with disabilities are not excluded from free and compulsory primary education, or from secondary education, on the basis of disability;
- (b) Persons with disabilities can access an inclusive, quality and free primary education and secondary education on an equal basis with others in the communities in which they live;
- (c) Reasonable accommodation of the individual's requirements is provided; (d) Persons with disabilities receive the support required, within the general education system, to facilitate their effective education;
- (e) Effective individualized support measures are provided in environments that maximize academic and social development, consistent with the goal of full inclusion.

3. States Parties shall enable persons with disabilities to learn life and social development skills to facilitate their full and equal participation in education and as members of the community. To this end, States Parties shall take appropriate measures, including:

- (a) Facilitating the learning of Braille, alternative script, augmentative and alternative modes, means and formats of communication and orientation and mobility skills, and facilitating peer support and mentoring;
- (b) Facilitating the learning of sign language and the promotion of the linguistic identity of the deaf community;
- (c) Ensuring that the education of persons, and in particular children, who are blind, deaf or deaf-blind, is delivered in the most appropriate languages and modes and means of communication for the individual, and in environments which maximize academic and social development.

4. In order to help ensure the realization of this right, States Parties shall take appropriate measures to employ teachers, including teachers with disabilities, who are qualified in sign language and/or Braille, and to train professionals and staff who work at all levels of education. Such training shall incorporate disability awareness and the use of appropriate augmentative and alternative modes, means and formats of communication, educational techniques and materials to support persons with disabilities.

5. States Parties shall ensure that persons with disabilities are able to access general tertiary education, vocational training, adult education and lifelong learning without discrimination and on an equal basis with others. To this end, States Parties shall ensure that reasonable accommodation is provided to persons with disabilities.

⁷ Article 6 "Women with disabilities :

1.States Parties recognize that women and girls with disabilities are subject to multiple discrimination, and in this regard shall take measures to ensure the full and equal enjoyment by them of all human rights and fundamental freedoms.2.States Parties shall take all appropriate measures to ensure the full development, advancement and empowerment of women, for the purpose of guaranteeing them the exercise and enjoyment of the human rights and fundamental freedoms set out in the present Convention."

คนพิการ โดยเฉพาะที่เป็นผู้หญิงนั้น เป็นบุคคลที่ถูกเอารัดเอาเปรียบในการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังถูกจำกัดสิทธิในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะด้วยปัญหาทางด้านร่างกายหรือทางด้านทัศนคติของคนอื่นๆ และยิ่งกว่านั้นผู้หญิงพิการนั้นมักเป็นเหยื่อทางเพศ ไม่ว่าจะการข่มขืน การกระทำทารุณมากกว่าผู้หญิงที่ไม่พิการ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่อนุสัญญาฯ ต้องมีบทบัญญัติที่เป็นการรับรองและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของหญิง ซึ่งเป็นมาตรการที่รัฐภาคีแห่งอนุสัญญาฯ ต้องเคารพและปฏิบัติตาม เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำที่เป็นการทารุณผู้หญิง⁸ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้หญิงที่มีความพิการสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข อันเป็นมาตรการในการคุ้มครองทางสังคม⁹

พันธกรณีของประเทศไทยในการเข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006

ประเทศไทย เห็นว่าอนุสัญญาดังกล่าวนี้จะเป็นโยบายชนต่อคนพิการ เพราะมุ่งเน้นในเรื่องการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการทุกรูปแบบ¹⁰ ทั้งในด้านกฎหมาย การปกครอง และการปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมเพื่อป้องกันการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกันของคนพิการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การขนส่ง ข้อมูลข่าวสาร และบริการสาธารณะ การยอมรับความเท่าเทียมกันของคนพิการในทางกฎหมายสำหรับโอกาสในการเข้ารับการศึกษา การเข้าทำงาน การรักษาพยาบาล การประกันสิทธิโอกาสที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป

การลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 ของประเทศไทย¹¹

ไทยได้ร่วมลงนามเพื่อแสดงเจตนารมณ์ในการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญา เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2550 อันถือเป็นขั้นตอนหนึ่งของการแสดงถึงเจตนารมณ์ที่จะเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ โดยผลของการที่ไทยได้ลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการจำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่ไทยจะต้องมีมาตรการในการเตรียมความพร้อมในการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาคนพิการดังกล่าวด้วย ไม่ว่าจะเป็ในด้านกรปรับปรุงกฎหมายภายใน เพื่อประกันสิทธิให้กับคนพิการในหลายด้าน อาทิ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดให้บุคคลทุกคนย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เพราะเหตุแห่งความพิการหรือสภาพทางกาย จะกระทำมิได้ รวมทั้งได้ประกันสิทธิของคนพิการในการเข้าถึงสวัสดิการทางสังคม และบริการสาธารณะ การออกพระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนพิการ พ.ศ. 2550 และการออกพระราชบัญญัติการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 เพื่อประกันสิทธิของคนพิการในการเข้าถึงการศึกษาในทุกๆระดับ เป็นต้น พัฒนาการทางกฎหมายเหล่านี้ จะช่วยให้ไทยสามารถปฏิบัติตามอนุสัญญาคนพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นไปตามเจตนารมณ์ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

กระบวนการลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006

กระบวนการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006 ของประเทศไทยนั้น กล่าวคือเมื่อประเทศไทยประสงค์จะเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาฯ ดังกล่าว ทางส่วนราชการจะทำการเรียกประชุมส่วนราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมในการแสดงความคิดเห็นในอนุสัญญาฯ เพื่อเข้าผูกพันตามสนธิสัญญาฯ ต่อคณะรัฐมนตรี และเมื่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาแล้วจะแจ้งผลต่อส่วนราชการที่รับผิดชอบ ซึ่งส่วนราชการนั้นจะแจ้งต่อไปยังกระทรวงการต่างประเทศในกรณีกระทรวงการต่างประเทศมิได้เป็นหน่วยงานเสนอเรื่องเข้าคณะรัฐมนตรี ซึ่งในส่วนของอนุสัญญาที่มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน เช่น สิทธิคนพิการนั้น กระทรวงการต่างประเทศจะดำเนินการยื่นสัตยาบันสารหรือภาคยานุวัติสารตามแก่กรณีต่อเลขาธิการสหประชาชาติเพื่อการแสดงเจตนาที่จะเข้าเป็นภาคีและมีความประสงค์ที่จะรับเอาพันธกรณีแห่งอนุสัญญานั้นๆ มาเป็นสาระสำคัญในการออกกฎหมายภายในประเทศ ให้มีความสอดคล้องต่อเจตนารมณ์แห่งอนุสัญญาฯ ที่ประเทศประสงค์เข้าเป็นภาคี

⁸ Article 16 (5) States Parties shall put in place effective legislation and policies, including women- and child-focused legislation and policies, to ensure that instances of exploitation, violence and abuse against persons with disabilities are identified, investigated and, where appropriate, prosecuted.

⁹ Article 28 (b) To ensure access by persons with disabilities, in particular women and girls with disabilities and older persons with disabilities, to social protection programmes and poverty reduction programmes

¹⁰ สมคิด เลิศไพฑูรย์ ,“หลักความเสมอภาค” วารสารนิติศาสตร์ ,เล่ม 30,2(มิถุนายน 2543), น.170

¹¹ อัจฉรา ฉายกุล , พันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนของไทย,พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา,2546) , น.3

รูปแบบการลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006¹²

รูปแบบการลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006 ของประเทศไทยคือการลงนามโดยมีเงื่อนไขว่าต้องได้รับการให้สัตยาบันอีกครั้งหนึ่ง (Signature subject to ratification)¹³ กล่าวคือเป็นกรณีที่หัวหน้าคณะผู้แทนการเจรจาได้ลงนามแสดงเจตนาที่จะเข้าผูกพันตามสนธิสัญญา แต่เนื่องจากเนื้อหาแห่งสนธิสัญญาที่มีความสำคัญ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบหรือจำเป็นที่จะต้องดำเนินการใดๆ เพื่อให้มีผลบังคับภายในประเทศ การลงนามดังกล่าวจึงต้องมีเงื่อนไขว่าต้องได้รับการให้สัตยาบันอีกครั้งหนึ่งจึงจะส่งผลผูกพันแก่รัฐที่ลงนามในสนธิสัญญา

ดังนั้น การลงนามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006 ซึ่งใช้วิธีการดังนี้ แม้จะยังไม่มีผลบังคับแก่ประเทศไทย ในระหว่างที่ยังไม่มีการให้สัตยาบัน ต่ออย่างไรก็ตาม โดยหลักการ เมื่อประเทศไทยได้ลงนามในอนุสัญญาฯ ดังกล่าวไปแล้ว ก็ส่งผลให้ประเทศไทยต้องละเว้นการกระทำที่เป็นการขัดขวางหรือทำให้วัตถุประสงค์ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006 สูญเสียไป อีกทั้งประเทศไทยต้องกระทำการโดยสุจริตใจที่จะให้มีการให้สัตยาบันต่อไป

พฤติการณ์ของรัฐที่ลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006

จากที่กล่าวมาเบื้องต้น จะเห็นได้ว่าการที่รัฐใดจะเข้าไปเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ต้องมีการแสดงเจตนาอย่างชัดแจ้งและเป็นรูปธรรม โดยอยู่บนพื้นฐานของเจตนาอันบริสุทธิ์ และมีความประสงค์ที่จะออกมาตรการทางกฎหมายภายในรัฐของตนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการอย่างเป็นรูปธรรม เช่นกัน กล่าวคือการลงนามในอนุสัญญาฉบับดังกล่าว ต้องเป็นการแสดงออกของการยินยอมจะเข้าผูกพันตามพันธกรณีของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ

ผลของการลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006

การลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการนั้น ถือเป็นกระบวนการเบื้องต้นการลงนามเท่านั้น กล่าวคือการลงนามดังกล่าว ยังมีได้เป็นกรณีที่ส่งผลให้รัฐดังกล่าว จะต้องผูกพันตนในการจะต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาโดยทันที แต่ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาหลังจากที่รัฐได้ลงนามจนถึงก่อนที่จะมีการให้สัตยาบันในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการนั้น รัฐดังกล่าวจะต้องไม่กระทำการใดๆ ในอันที่จะเป็นการฝ่าฝืนวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ

การให้สัตยาบันในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006 ของประเทศไทย

การให้สัตยาบัน เป็นกระบวนการอีกขั้นตอนหนึ่งหลังจากการที่ประเทศไทยได้ลงนามในอนุสัญญาฯ มาก่อนแล้ว เพื่อพิจารณาว่าประเทศไทยควรผูกพันในอนุสัญญาฯ ดังกล่าวนี้อหรือไม่ อย่างไรซึ่งการให้สัตยาบันสามารถกระทำได้โดยการส่งมอบสัตยาบันสารต่อเลขาธิการสหประชาชาติหรือตามที่สนธิสัญญากำหนด

กระบวนการให้สัตยาบันของไทยตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006

การที่ประเทศไทยจะเข้าผูกพันตามพันธกรณีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามขั้นตอนของอนุสัญญาดังกล่าวอย่างครบถ้วน โดยในการดำเนินขั้นตอนดังกล่าวนี้ เป็นขั้นตอนที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พ.ม.) โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นประธาน มีมติเห็นชอบให้ประเทศไทยให้สัตยาบันอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิคนพิการ และให้ พ.ม.รวบรวมความเห็นจากการประชุมเฉพาะกิจเพื่อพิจารณาอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิคนพิการเพื่อเตรียมการให้สัตยาบัน ซึ่งมีกระทรวงที่เกี่ยวข้องทุกกระทรวง สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ และกรุงเทพมหานคร เข้าร่วมประชุมเพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป โดยเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2551 นายดอน ปรมดีรัตน์ เอกอัครราชทูต ผู้แทนถาวรแห่งประเทศไทยประจำสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก ได้ยื่นสัตยาบันสารของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities- CRPD) ต่อสำนักงานเลขาธิการสหประชาชาติในฐานะผู้เก็บรักษา โดยอนุสัญญาฉบับนี้ถือเป็นอนุสัญญาหลักด้านสิทธิมนุษยชนฉบับที่ 7 ที่ไทยได้เข้าเป็นภาคีและจะมีผลบังคับใช้กับไทยตั้งแต่วันที่ 28 สิงหาคม 2551 เป็นต้นไป

¹² ชมพูนุช เอลิมศิริกุล, พันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนของไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, 2546), น.4

¹³ รูปแบบการลงนามมี 4 รูปแบบคือการลงนามย่อ (Initial) , การลงนามโดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องนำกลับไปพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง (Signature ad referendum) , การลงนามโดยมีเงื่อนไขว่าต้องได้รับการให้สัตยาบันอีกครั้งหนึ่ง (Signature subject to ratification) และการลงนามเต็มหรือการลงนามจริง (Signature)

ผลของการให้สัตยาบันอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006

ผลของการที่ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันแก่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ คือประเทศไทย ในฐานะที่เป็นรัฐภาคีแห่งอนุสัญญา ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีแห่งอนุสัญญา ทุกกรณี โดยมีผลตั้งแต่วันที่มีการให้สัตยาบัน แต่ไม่ได้มีผลย้อนไปในวันที่ลงนามในอนุสัญญา ส่วนในกรณีกฎหมายภายในของประเทศไทย หากมีกฎหมายใดที่ยังมีลักษณะที่ไม่เปิดช่องให้ปฏิบัติตามอนุสัญญา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับอนุสัญญา

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าเมื่อประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเพื่อเข้าเป็นภาคีอย่างบริบูรณ์แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2551 แล้วนั้น ประเทศไทยก็ต้องปฏิบัติตามพันธหน้าที่ตามอนุสัญญาที่ประเทศได้ลงนามผูกพันไว้ ทั้งนี้เป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศที่ว่า “อนุสัญญาย่อมผูกพันรัฐภาคีฝ่ายแห่งอนุสัญญา” ซึ่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการได้กำหนดพันธหน้าที่ให้แก่รัฐภาคีต้องดำเนินการเพื่อส่งเสริม และให้หลักประกันที่มีผลใช้บังคับอย่างจริงจังทางด้านสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานแก่คนพิการโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบ เพื่อความมุ่งหมายดังกล่าว

ปัญหาการอนุวัติการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 ของประเทศไทย

ก่อนที่ประเทศไทยจะเข้ามาเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 นั้น คนพิการถือได้ว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในสังคม เป็นบุคคลที่ไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร ทำให้เป็นภาระแก่สังคม แต่เมื่อประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 แล้ว ย่อมก่อให้เกิดความผูกพันแก่ประเทศไทยในการที่จะต้องปฏิบัติตามพันธกรณีแห่งอนุสัญญา ในการที่จะต้องจะมีมาตรการในการให้ความคุ้มครองและรับรองสิทธิคนพิการ ตลอดจนการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการ อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้คนพิการได้เข้ามามีส่วนร่วมในสังคมไม่ว่าจะในด้าน การประกอบอาชีพ การแสดงออกทางการเมืองหรือการศึกษา ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิรูปทั้งด้านกฎหมาย เจตคติที่คนทั่วไปมีต่อคนพิการ การไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ¹⁴ แต่การอนุวัติการให้เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 ของประเทศไทยนั้น ย่อมมีปัญหาหรืออุปสรรคในการที่จะให้การรับรอง คุ้มครองสิทธิคนพิการให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งปัญหาดังกล่าว สามารถแยกพิจารณาได้ ดังต่อไปนี้

ปัญหาด้านนโยบาย

กล่าวคือการกำหนดนโยบายเรื่องสิทธิของคนพิการต้องสอดคล้องกับสิ่งที่คนพิการต้องการ อันเป็นตามข้อ 4,1(C)¹⁵ ของอนุสัญญาฯ ซึ่งนโยบายในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เป็นหน้าที่ของภาครัฐในการกำหนดนโยบาย เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งการที่จะทำให้นโยบายดังกล่าวมีประสิทธิภาพนั้น ควรที่จะให้ภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวนโยบายด้วย ในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญในการทำให้คนพิการได้รับคุ้มครองในสิทธิของตน

แต่จากการศึกษา เห็นว่านโยบายในการคุ้มครองและรับรองสิทธิคนพิการของประเทศไทยนั้น ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากแนวนโยบายที่ภาครัฐได้กำหนดออกมานั้นขาดการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ทำให้การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิคนพิการมีวิสัยทัศน์ที่ไม่กว้างขวาง ทำให้การกำหนดนโยบาย การกำหนดเป้าหมาย ขาดความชัดเจน จึงส่งผลให้นโยบายในการปฏิบัติตามพันธกรณีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการนั้นไม่สามารถบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัญหาด้านกฎหมาย

จากการที่ประเทศไทยได้เข้ามาเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006 นั้น ส่งผลให้ประเทศไทยต้องดำเนินการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของอนุสัญญาฯ ซึ่งก็รวมทั้งการออกกฎหมายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ เป็นไปตามข้อ 4, 1 (A)(B) แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006

¹⁴ คำว่า “anti discrimination” ปรากฏในกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิพลเมืองและสิทธิมนุษยชน โดยทั่วไปหมายถึงการห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เช่น “Disability Discrimination Act” ของประเทศออสเตรเลีย และสหราชอาณาจักร แม้เจตนารมณ์จะกล่าวถึงการห้ามเลือกปฏิบัติก็ตาม แต่โดยมากนิยมใช้คำว่า discrimination ซึ่งแปลว่า “การเลือกปฏิบัติ” ซึ่งมีความหมายในเชิงลบอยู่แล้ว โดยไม่จำเป็นต้องใช้คำว่า “unfair discrimination” หรือ “unjust discrimination” ซึ่งต่างจากในส่วนของบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 30 วรรคสาม ที่ใช้คำว่าเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

¹⁵ Article 4 ,1.(c) To take into account the protection and promotion of the human rights of persons with disabilities in all policies and programmes

จากการศึกษา เห็นว่าประเทศไทยมีกฎหมายที่มีลักษณะทำให้เกิดปัญหาในการคุ้มครองและรับรองสิทธิคนพิการเช่นกัน โดยอาจเป็นลักษณะของถ้อยคำที่บัญญัติในกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติหรือมีการกำหนดคุณสมบัติที่ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของคนพิการ อาทิ

ปัญหากฎหมายด้านการประกอบอาชีพ

กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันบางฉบับยังคงจำกัดสิทธิของคนพิการในการประกอบอาชีพไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม¹⁶ เช่น การไม่เปิดโอกาสให้คนที่พิการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพเพื่อกลับเข้าทำงานในตำแหน่งเดิมหรือตำแหน่งใหม่ การกำหนดลักษณะงานที่คนพิการสามารถทำได้ซึ่งทำให้นายจ้างปฏิเสธการจ้างงานคนพิการนอกเหนือจากลักษณะงานที่กำหนดไว้ เป็นต้น และมีกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับบางฉบับไม่ยอมรับคนพิการเข้าทำงาน โดยการมีถ้อยคำหรือข้อความที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ หรือเปิดโอกาสให้หัวหน้าหน่วยงานใช้ดุลพินิจในการจำกัดสิทธิของคนพิการ

ซึ่งจากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของคนพิการ สามารถจำแนกสาเหตุของปัญหาการจำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพที่เกิดจากกฎหมายเหล่านั้น ได้ดังต่อไปนี้

ปัญหาการกำหนดลักษณะของงานหรืออาชีพของคนพิการ

กล่าวคือ มีกฎหมายบางฉบับได้กำหนดให้มีลักษณะของงานบางประเภทที่นายจ้างกำหนดไม่给人พิการทำหรือในบางกรณีอาจมีกรณีที่นายจ้างได้ทำการสงวนอาชีพที่มีค่าตอบแทนต่ำไว้สำหรับคนพิการ ซึ่งเป็นการกระทำที่เป็นการจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพของคนพิการอย่างหนึ่งและเป็นการสงเคราะห์หรือช่วยเหลือคนพิการที่ขัดต่อหลักความเชื่อในศักยภาพของคนพิการ อีกทั้งอาชีพที่สงวนไว้สำหรับคนพิการโดยส่วนใหญ่ นั้น มักจะเป็นอาชีพที่ได้รับค่าตอบแทนต่ำ หลักประกันทางสังคมและทางกฎหมายมีน้อย เช่น อาชีพנדวตแผนไทย อาชีพค้าสลากกินแบ่งรัฐบาล และจะส่งผลให้คนพิการขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาความสามารถให้เต็มตามศักยภาพของตน โดยเฉพาะด้านวิชาชีพชั้นสูง สาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีซึ่งให้ค่าตอบแทนสูง ดังนั้น การที่มีกฎหมายที่มีลักษณะของการสงวนอาชีพ จึงถือได้ว่าเป็นการจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพของคนพิการทางอ้อม และจะทำให้บุคคลทั่วไปไม่เห็นในศักยภาพของคนพิการ และทำให้มีการแบ่งแยกคนพิการออกจากสังคมของบุคคลทั่วไป

การใช้ถ้อยคำในกฎหมายและดุลพินิจที่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิคนพิการ

สาเหตุที่ทำให้มีกฎหมายที่มีลักษณะที่เป็นการจำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพต่าง ๆ นั้น เกิดจากความเชื่อดั้งเดิม ที่เชื่อว่าคนพิการไม่มีความสามารถหรือมีความสามารถอย่างจำกัด หรือในบางกรณีคือการที่ขณะที่ผู้หนึ่งเข้าทำงานผู้หนึ่งยังไม่เป็นผู้พิการ แต่ได้กลายมาเป็นผู้พิการในภายหลัง ซึ่งส่งผลให้บุคคลดังกล่าวนั้นถูกให้ออกจากงาน อันเป็นผลมาจากการใช้ดุลพินิจวินิจฉัยที่ว่าเมื่อบุคคลนั้นกลายมาเป็นผู้พิการแล้ว บุคคลนั้นจะไม่สามารถปฏิบัติงานได้

ซึ่งจากการศึกษา กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของคนพิการแล้ว เห็นว่าในกฎหมายดังกล่าว มีถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพของคนพิการ ดังนี้

- ถ้อยคำว่า “กายพิการ” “กายทุพพลภาพ” “หูหนวกเป็นใบ้ซึ่งไม่สามารถอ่านออกเขียนได้” “ไม่สมประกอบ”

โดยคำเหล่านี้ ถือว่าเป็นถ้อยคำที่พิจารณาจากสภาพทางกายเพียงประการเดียว โดยไม่มีความเกี่ยวข้องกับความสามารถในการทำงาน ทั้งที่จริงแล้ว บุคคลที่มีกายพิการ กายทุพพลภาพ หูหนวกเป็นใบ้ซึ่งไม่สามารถอ่านออกเขียนได้หรือไม่สมประกอบ มีความสามารถทำงานต่าง ๆ ได้อย่างมากมาย ถ้าได้รับโอกาส เพราะเมื่อพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บุคคลเหล่านี้ ล้วนเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญา เช่น การจดทะเบียนสมรส การทำพินัยกรรมได้เช่นเดียวกับบุคคลที่ไม่พิการ กล่าวคือ บุคคลที่มีกายพิการ , กายทุพพลภาพ , หูหนวกเป็นใบ้ซึ่งไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ หรือ ไม่สมประกอบนั้น เป็นบุคคลที่แตกต่างจาก บุคคลวิกลจริต คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถด้วยเหตุนี้ การที่มีกฎหมายบางฉบับได้กำหนดให้กายพิการ กายทุพพลภาพ หูหนวกเป็นใบ้ซึ่งไม่สามารถอ่านออกเขียนได้

¹⁶ Pauline Hughes, Disability Discrimination and The Duty to Make Reasonable Adjustment : Recent Development ,Industrial law journal (December,2004) pp.359-362.

และไม่สมประกอบ เป็นลักษณะหรือคุณสมบัติต้องห้ามในการประกอบอาชีพ จึงถือได้ว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล อันถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่มีลักษณะที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติ ที่ว่าการเลือกปฏิบัติดังกล่าวจะกระทำมิได้ และถือได้ว่าเป็นถ้อยคำที่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมอย่างชัดแจ้ง เพราะเป็นการนำสภาพทางกายมาเป็นเหตุตัดสินสิทธิในการประกอบอาชีพโดยมิได้คำนึงถึงความสามารถในการทำงานของคนพิการ

ถ้อยคำว่า “มีกายหรือจิตที่ไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ อัยการ หรือทนายความ”

ถ้อยคำดังกล่าวนี้ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยไว้ใน คำวินิจฉัยที่ 16/2545 ซึ่งเป็นกรณีของนายศิริมิตร บุญมูล และนางสาวบุญจตุ กัลป์ประสิทธิ์ โดยวินิจฉัยว่า “...การรับสมัครสอบคัดเลือกนอกจากจะพิจารณาถึงความรู้ ความสามารถแล้ว ยังต้องพิจารณาสุขภาพของร่างกายและจิตใจว่ามีความสมบูรณ์ สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ และมีบุคลิกลักษณะที่ดีพอที่จะเป็นผู้พิพากษาซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติ โดยปฏิบัติหน้าที่ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษามีใช้เพียงแต่พิจารณาพิพากษาอรรถคดีในท้องพิจารณาเท่านั้น บางครั้งต้องเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่นอกศาล เช่น เพื่อเดินเผชิญสืบ เพื่อสืบพยานที่มาศาลไม่ได้ การพิจารณาเพื่อรับสมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการ และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาจึงมีมาตรการที่แตกต่าง และเข้มงวดกว่าการคัดเลือกบุคคลไปดำรงตำแหน่งอื่น ซึ่งมาตรา 29 วรรคหนึ่งของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติเป็นข้อยกเว้นไว้ ... ซึ่งถือว่า ถ้อยคำดังกล่าวที่ปรากฏในบทบัญญัติของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 26 (10)ดังกล่าว เป็นลักษณะตามข้อยกเว้นของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 29 ซึ่งไม่กระทบกระเทือนถึงสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพ มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจงและไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 แต่อย่างใด” แต่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อยมีความเห็นว่า พระราชบัญญัติระเบียบบริหารข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 26 (10) เฉพาะคำว่า “มีกายไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการฝ่ายตุลาการ” นั้น ขัดต่อมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่เปิดโอกาสให้ใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นการเกินขอบเขต โดยอ้างเหตุตามความเหมาะสมแทนความสามารถ

ถ้อยคำดังกล่าวเป็นถ้อยคำที่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการอย่างชัดแจ้ง เพราะให้ความสำคัญต่อสภาพร่างกายมากกว่าความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ อีกทั้งการอ้างว่าได้คำนึงถึงความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่โดยพิจารณาจากความเหมาะสมก็ไม่น่าจะรับฟังได้ เพราะการพิจารณาความเหมาะสมนั้น เป็นการเปิดโอกาสให้ใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมอยู่ในตัว ดังนั้น ถ้อยคำดังกล่าวเป็นถ้อยคำที่เปิดโอกาสให้ใช้ดุลพินิจ และการใช้ดุลพินิจก็มักจะเป็นการใช้ดุลพินิจในการจำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ

จากที่กล่าวมา ปัญหากฎหมายที่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพของคนพิการ จะมีลักษณะสำคัญ เช่น ถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมอย่างชัดแจ้ง อันเป็นการคำนึงถึงรูปลักษณะมากกว่าความรู้ความสามารถ หรือศักยภาพของคนพิการที่มีต่ออาชีพนั้นๆหรือถ้อยคำที่เปิดโอกาสให้ใช้ดุลพินิจ อันเป็นการทำให้เกิดความไม่แน่นอน และส่งผลให้คนพิการเสียเปรียบในการที่จะประกอบอาชีพเป็นอย่างมาก

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากรณีในประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006 จึงส่งผลให้ประเทศไทยมีพันธกรณีในการที่จะดำเนินการในเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองและรับรองสิทธิคนพิการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งอนุสัญญาฯ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการยืนยันว่าคนพิการเป็นบุคคลที่ต้องได้รับสิทธิและความเท่าเทียมกันกับสิทธิที่บุคคลที่ไม่พิการได้รับ อันเป็นการสนองต่อแนวความคิดในการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ไม่อาจใช้การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเนื่องจากว่าเป็นคนพิการ

ดังนั้นในเรื่องการออกกฎหมายอนุวัติการให้เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ.2006 จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพิจารณากฎหมายของประเทศไทยทั้งก่อนที่จะเข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาฯ และกฎหมายที่อยู่ระหว่างการร่างนั้น หากเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับคนพิการ ต้องพิจารณาว่ามีบทบัญญัติในกฎหมายใดหรือไม่ ที่มีลักษณะขัดต่อวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ เพราะการที่ประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาดังกล่าว จะส่งผลกระทบเกี่ยวกับคนพิการนั้น ต้องสอดคล้องและตรงตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของอนุสัญญาฯ ดังกล่าวด้วย เพราะก่อนที่ประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาฯ นั้นเห็นว่ากฎหมายที่มีลักษณะที่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของคนพิการนั้น มีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่ นั้นจะเป็นการจำกัดสิทธิในด้านกรให้โอกาสคนพิการเข้ามาที่ส่วนร่วมในสังคม หรือมีลักษณะที่เป็นการใช้ถ้อยคำที่เป็นการเลือกปฏิบัติ และมีการใช้ถ้อยคำที่ทำให้คนพิการเสียโอกาสในหลายๆ ด้าน ซึ่งก็รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพด้วย โดยอาจจะเป็นการที่มีถ้อยคำในกฎหมายที่มีความหมายอย่างกว้าง อันทำให้เกิดการตีความที่ส่งผลกระทบต่อคนพิการได้ หรือในบางกรณี แม้กฎหมายจะไม่มีถ้อยคำที่เป็นการจำกัดสิทธิคนพิการอย่างชัดเจน แต่การใช้ดุลพินิจของผู้ที่มีอำนาจในการใช้กฎหมาย อาจมีอคติต่อคนพิการ ก็ย่อมทำให้คนพิการไม่ได้รับสิทธิตามที่กฎหมายนั้นกำหนดไว้

แต่อย่างไรก็ตาม ก็มีกฎหมายที่มีการอนุวัติการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งอนุสัญญาฯ เช่นกัน เช่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้มีการกำหนดสิทธิคนพิการมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือสิทธิในความเท่าเทียมกัน การเคารพในสิทธิคนพิการ

นอกจากนี้ ก็ได้มีการบัญญัติกฎหมายที่เป็นการรับรองสิทธิคนพิการขึ้นมาโดยเฉพาะ ทั้งนี้ก็เพื่อให้คนพิการได้รับสิทธิประโยชน์ตรงตามความประสงค์อย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับคนพิการ พ.ศ.2551 อันเป็นตัวอย่างของกฎหมายที่สอดคล้องต่ออนุสัญญาฯ เป็นอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตาม การที่จะทำให้คนพิการได้รับประโยชน์แห่งกฎหมายที่อนุวัติการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 ที่ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการนำกฎหมายดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คนพิการในทางปฏิบัติให้ได้ ซึ่งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองและรับรองสิทธิคนพิการ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชนนั้น จะต้องมีความร่วมมือซึ่งกันและกัน และต้องทำงานสอดคล้องกัน ไม่ทำงานที่มีลักษณะเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ที่ซ้ำซ้อนกัน ประกอบการกับต้องมีการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอต่อการพัฒนาการให้เป็นไปตามความต้องการของคนพิการ และต้องได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ก็เพื่อให้การดำเนินการไม่หยุดชะงักและเป็นการสร้างความมั่นใจแก่คนพิการอีกด้วย

ดังนั้น การที่จะทำให้คนพิการได้รับการคุ้มครองและรับรองสิทธิอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ เช่นกันก็คือการสร้างทัศนคติที่ดีของคนพิการแก่สังคม คือต้องมีการลบล้างความเชื่อที่มีลักษณะเป็นการดูถูกหรือสงสารคนพิการว่าเป็นคนที่ไร้ค่า ไม่มีประโยชน์ เป็นภาระแก่สังคม หรือไม่มีประโยชน์ในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ เพราะแท้จริงแล้วคนพิการนั้น เป็นบุคคลที่สามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคม สังคมต้องให้โอกาสแก่คนพิการในการเข้ามามีส่วนร่วมทางสังคมด้วย อันเป็นการยืนยันว่าคนพิการก็เป็นบุคคลที่ย่อมได้รับความคุ้มครองและรับรองสิทธิในความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับบุคคลที่ไม่พิการ

นอกจากนี้ ประเทศไทยจะต้องทำให้กฎหมายที่มีอยู่สามารถนำมาใช้ได้ ในทางปฏิบัติ กล่าวคือกฎหมายที่มีลักษณะที่เป็นการรับรองและคุ้มครองสิทธิคนพิการนั้นต้องนำมาใช้บังคับให้มีผลได้จริงด้วย เพราะแม้ว่าประเทศไทยจะได้มีการออกกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับอนุสัญญาแล้วก็ตาม แต่หากไม่สามารถนำมาใช้ได้จริง ก็ย่อมเป็นการฝ่าฝืนพันธกรณีตามอนุสัญญาฯ ซึ่งอาจนำไปสู่ความรับผิดชอบในทางระหว่างประเทศของไทยได้ จึงขอเสนอให้ประเทศไทยดำเนินมาตรการที่มีลักษณะสอดคล้องกับการเข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาฯ ดังนี้

1. การสนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ในการติดตามผลการดำเนินการตามอนุสัญญา ทั้งในระดับระหว่างประเทศ และในระดับภายในประเทศ ซึ่งในกรณีของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการนั้น ก็ได้กำหนดพันธกรณีให้รัฐภาคีต้องจัดตั้งองค์กรในระดับภายในเพื่อทำหน้าที่ในการให้ความคุ้มครอง ส่งเสริม และติดตามผลการดำเนินการตามอนุสัญญาด้วย โดยเป็นการจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการควบคุม สอดส่อง ดูแลการดำเนินการทั้งหลายให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ โดยที่เป็นการเสนอให้มีคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ โดยให้นายกรัฐมนตรี เป็นประธาน และมีคณะกรรมการประสานงานการอนุวัติให้เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวจะเป็นคณะกรรมการที่มีหน้าที่โดยตรงในการดำเนินงาน ประสานงานเชื่อมโยงกับนายกรัฐมนตรี โดยที่คณะกรรมการดังกล่าวอาจประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิทธิมนุษยชนคนพิการ ทั้งนี้เพื่อให้คณะกรรมการดังกล่าวทำหน้าที่ในการเร่งรัดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุวัติการตามอนุสัญญา ว่าด้วยสิทธิคนพิการออกกฎหมายลำดับรองของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 และของพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ.2551 เพื่อให้มีผลประกาศบังคับใช้โดยเร็ว

2. การส่งเสริมให้มีการจัดทำฐานข้อมูลของกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบาย แผนงาน โครงการสาธารณะต่างๆ ทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ

3. การส่งเสริมการจัดทำวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำฐานข้อมูล เพื่อให้ในการพัฒนากฎหมายภายในให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ

4. การเสนอให้มีการตั้งงบประมาณเพื่อมาใช้ในการตรวจสอบ ติดตามประเมินผลการอนุวัติให้เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ

5. การส่งเสริม สนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรของคนพิการประเภทต่างๆ ในระดับจังหวัด และส่งเสริม สนับสนุนให้องค์กรของคนพิการมีความเข้มแข็งอย่างทั่วถึง

6. การจัดทำมีการฝึกอบรมผู้นำคนพิการ บุคลากรที่เกี่ยวข้อง และนายจ้างที่ต้องจ้างแรงงานคนพิการให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ และกฎหมายภายในที่เกี่ยวข้อง

เป็นที่เห็นได้ว่าอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 2006 นั้น ทำให้คนพิการทั้งหลายได้รับประโยชน์เป็นอย่างมากสืบเนื่องจากการบัญญัติกฎหมายของภาคีสมาชิกแห่งสนธิสัญญาที่เป็นการอนุวัติการตามอนุสัญญา ทำให้คนพิการได้เข้ามามีบทบาทในทางสังคมมากกว่าแต่ก่อนและเป็นการยืนยันในเรื่องความเท่าเทียมกันและความเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ อันเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญของอนุสัญญาฯ

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง. (2545). **พัฒนาการของสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย**. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- กฤษณ พลวัน. (2529). **สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม 2547.
- ชนิษฐา เทวินทรภักดี. “แนวทางการปฏิบัติงานที่พึงประสงค์เพื่อเด็กพิการ” ใน **ที่ระลึกงานวันคนพิการ ครั้งที่ 22 สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย**
- คง สุวรรณรัตน์. (2524) “การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ” ในรายงานการประชุมวิชาการประจำปี 2524 กรมการแพทย์ **กระทรวงสาธารณสุข**
- ชมพูนุช เฉลิมศิริกุล. (2546). **พันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนของไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา
- นพนิธิ สุริยะ. (2537). **สิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- นิคม จันทวิฑูร. (2531). **ประเทศไทยกับประมวลกฎหมายแรงงานระหว่างประเทศ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

- ประสิทธิ์ ดิศวัฒน์. (2526). **การสงเคราะห์และการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : กรมประชาสงเคราะห์
- วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์. (2539). **กฎหมายและนโยบายของรัฐเกี่ยวกับคนพิการ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน
- อัจฉรา ฉายากุล. (2546). **แนวทางปฏิบัติและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ**. เอกสารลำดับที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- กุลพล พลวัน. (2547). “การเลือกปฏิบัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ.” **วารสารผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา**
- จาตุรนต์ ธิระวัฒน์. (2539). “กระบวนการทำสนธิสัญญาและการปรับใช้สนธิสัญญาในทางปฏิบัติของประเทศไทย.” **วารสารนิติศาสตร์ 3**
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2537). “การปฏิรูปกฎหมายว่าด้วยสิทธิเด็ก พันธกรณีจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก.” **Chulalongkorn Review 6**
- บรรเจิด สิงคะเนติ และศาสตรา โตอ่อน. (2546). **รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ เรื่อง สิทธิ เสรีภาพ**. เสนอต่อคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). “ความเสมอภาคในการสมัครสอบเพื่อเข้ารับราชการ”. **วารสารผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา 2 , 2**
- ประสิทธิ์ เอกบุตร. (2532). “อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขององค์การสหประชาชาติ”. **วารสารกฎหมายสุโขทัยธรรมาธิราช**
- สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2543). “หลักความเสมอภาค”. **วารสารนิติศาสตร์ เล่ม 30 2**
- Ann Shearer. (1976). “Sex and handicap.” **The handicapped Person in the Community**. Great Britain : Butler & Tanner Ltd.
- Abraham Jacobs. (1957). **The Vocational Rehabilitation Counselor , The Handicapped and Their Rehabilitation**. Illinois : Charles C Thomas
- The Convention on the Rights of Persons with Disabilities 2006

ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคม: กรณีศึกษาจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย

Green and Happiness Society: A Case Study of Provinces in the Central of Thailand

จักรวัฒน์ กุเกียรติ¹

สุมาลี สันติพลวุฒิ²

ปิยะพรรณ ช่างวัฒนชัย³

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อจัดทำดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมระดับจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วย 6 มิติ 34 ตัวชี้วัด และ 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้ข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในจังหวัดเบื้องต้นเฉลี่ยต่อบุคคลกับดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมโดยการประมาณค่าแบบ Fixed Effects Model จากผลการศึกษาพบว่า ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของจังหวัดในภาคกลางของประเทศไทยซึ่งมีจำนวน 25 จังหวัดอยู่ในระดับปานกลางถึงดีมาก จังหวัดที่มีความอยู่เย็นเป็นสุขอยู่ในระดับดีมาก มี 13 จังหวัด ได้แก่ จันทบุรี ชลบุรี ชัยนาท ตราด นครปฐม ปราจีนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี ลพบุรี สระแก้ว สระบุรี สิงห์บุรี และอยุธยา อยู่ในระดับดี 10 จังหวัด ได้แก่ กาญจนบุรี ฉะเชิงเทรา นนทบุรี ปทุมธานี ระยอง สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สุพรรณบุรีและอ่างทอง อยู่ในระดับปานกลาง 2 จังหวัด ได้แก่ นครนายกและประจวบคีรีขันธ์ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในจังหวัดเบื้องต้นเฉลี่ยต่อบุคคลกับดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

คำสำคัญ: ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุข ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในจังหวัด ภาคกลางของประเทศไทย

Abstract

This research had two objectives; the first was to develop the indicators of green and happiness society for central provinces in Thailand which consisted of 6 fundamental dimensions and 34 indicators. The second was to study the relationship between economic growth which proxied by GPP per capita and the Provincial Green and Happiness Society Index (PGHI) through a fixed effects model. The results showed that The Provincial Green and Happiness Society Index of 25 provinces in the central of Thailand range between the moderate to very good level. There were 13 provinces range at a very good level included Chanthaburi, Chon Buri, Chai Nat, Trat, Nakhon Pathom, Prachin Buri, Phetchaburi, Ratchaburi, Lop Buri, Sa Kaeo, Saraburi, Sing Buri and Ayutthaya . For a good level included 10 provinces of Kanchanaburi, Chachoengsao, Nonthaburi, Pathum Thani, Rayong, Samut Prakan, Samut Songkhram , Samut Sakhon, Suphan Buri and Ang Thong. For a moderate level included 2 provinces of Nakhon Nayok and Prachuap Khiri Khan. The relationship between economic growth and the Provincial Green and Happiness Society Index. There was positive.

Keywords: Green and Happiness Index, Gross Provincial Product, The Central of thailand

¹ นักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 50 ถ.งามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

² รองศาสตราจารย์ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 50 ถ.งามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 50 ถ.งามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

บทนำ

ประเทศไทยหลังจากที่เกิดวิกฤตต้มยำกุ้งเมื่อปี พ.ศ.2540 นับเป็นบทเรียนของการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่มีเสถียรภาพ เนื่องจากไม่คำนึงถึงความเหมาะสมกับบริบทของประเทศ ภูมิสังคม ความพร้อมของคนและระบบโดยไม่สร้างพื้นฐานภายในประเทศให้มั่นคงแข็งแรง บทเรียนดังกล่าวได้ส่งผลให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้หันมาให้ความสำคัญถึงทิศทางการพัฒนาที่เน้นเชิงคุณภาพมากขึ้น โดยน้อมนำพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาเปลี่ยนแนวคิดการพัฒนาใหม่แบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางเพื่อมุ่งสู่แผนพัฒนาฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) และฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเสมอภาค เป็นธรรมและมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง จึงพัฒนาเครื่องมือในการบ่งชี้สถานการณ์การพัฒนาประเทศ คือ “ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย”

ความอยู่เย็นเป็นสุข หมายถึง สภาวะที่คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพทั้งจิต กาย ปัญญา ที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวมและสัมพันธ์กันได้ถูกต้องดีงาม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคนและการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งอยู่ในแผนพัฒนาฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) โดยที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้นำประเด็นความสุขมาพัฒนาเป็นตัวชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของสังคมไทย ประกอบด้วย 6 มิติ ได้แก่ 1.การมีสุขภาพ 2.ครอบครัวอบอุ่น 3.ชุมชนเข้มแข็ง 4.เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม 5.สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล และ 6.สังคมที่มีประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล โดยมีเป้าหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินผลลัพธ์ของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (อ้างในสุมาลี สันติพลวุฒิและคณะ, 2557)

ภาคกลางเป็นภาคที่มีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีจำนวนจังหวัดมากที่สุด (ไม่รวมกรุงเทพฯ) ทั้งหมด 25 จังหวัด มีพื้นที่รวม 102,336 ตารางกิโลเมตร (63.96 ล้านไร่) หรือ 1 ใน 5 ของประเทศ พื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 3 รองจากภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมรายภาค (Gross Regional Product : GRP) มีมูลค่ารวม 8,752,462 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 71.61 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ในปี พ.ศ.2555 โดยเป็นภูมิภาคที่มีส่วนแบ่งของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) มากที่สุดเป็นอันดับ 1 ของประเทศ จึงทำให้ภาคกลางเป็นภูมิภาคที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก

ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ จึงมีการจัดทำดัชนีอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมระดับจังหวัดภาคกลางของประเทศไทยและการหาความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในจังหวัดเบื้องต้นเฉลี่ยต่อบุคคลเพื่อเป็นเครื่องมือชี้วัดที่สามารถสะท้อนต่อเป้าประสงค์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อจัดทำดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมระดับจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย
- 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในจังหวัดเบื้องต้นเฉลี่ยต่อบุคคล

วิธีดำเนินการวิจัย

1.การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมกรณีศึกษาจังหวัดภาคกลางของประเทศไทยซึ่งแบ่งภูมิภาคตามสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ครอบคลุมภาคกลางทั้งหมด 25 จังหวัด ได้แก่ กาญจนบุรี จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ชัยนาท ตราด นครนายก นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี ประจวบคีรีขันธ์ ปราจีนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี ราชบุรี ลพบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สระแก้ว สระบุรี สิงห์บุรี สุพรรณบุรี อุทัย และอ่างทอง โดยการศึกษาในครั้งนี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ตั้งแต่ปี พ.ศ.2550-2556 รวมระยะเวลา 7 ปี

2.การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1) การจัดทำดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมกรณีศึกษาจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย กำหนดตามกรอบแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ประกอบด้วย 6 มิติ 34 ตัวชี้วัด

ดังแสดงในตารางที่ 2 สามารถแบ่งระดับในการคำนวณออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับประเด็นการวัด ระดับองค์ประกอบ ระดับมิติและระดับภาพรวม โดยวิธีการคำนวณและผลของการคำนวณแต่ละระดับ มีการประยุกต์การคำนวณค่าดัชนี 2 วิธี คือ การคำนวณค่าดัชนีอย่างง่ายและดัชนีเชิงประกอบ ทั้งนี้สามารถจำแนกระดับความอยู่เย็นเป็นสุขเป็น 5 ระดับ โดยจำแนกตามค่าดัชนีที่ปรับค่าสัมประสิทธิ์ของความผันแปร (CV) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 : แสดงการจำแนกระดับความอยู่เย็นเป็นสุขโดยจำแนกตามค่าสัมประสิทธิ์ของความผันแปร (CV)

ค่าสัมประสิทธิ์ความผันแปร (CV)	เกณฑ์การประเมิน
1.1 น้อยกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 100-CV	แรงแก้ไข
1.2 มากกว่าร้อยละ 100-CV ถึง 100-CV+I	ควรปรับปรุง
1.3 มากกว่าร้อยละ 100-CV+I ถึง 100-CV+2I	ปานกลาง
1.4 มากกว่าร้อยละ 100-CV+2I ถึง 100-CV+3I	ดี
1.5 มากกว่าร้อยละ 100+CV	ดีมาก

ที่มา: สุมาลี สันติพิบูลย์ และคณะ (2557)

ทั้งนี้ CV หมายถึง ค่าผันผวนรอบค่าเฉลี่ย คำนวณได้จากสูตรดังนี้

	CV	=	S/mean
โดย	CV	คือ	สัมประสิทธิ์ของความผันแปร
	S	คือ	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	mean	คือ	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต

ในขณะที่ I คือ อันตรภาคชั้น สามารถคำนวณได้ดังนี้

$$I = (CV \times 2)/3$$

ตารางที่ 2 : แสดงตัวชี้วัดของค่าดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมระดับจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย

องค์ประกอบ	ตัวบ่งชี้	ที่มา
มิติที่ 1 การมีสุขภาพ (2 องค์ประกอบ)		
สุขภาพกายและจิตดี (3 ตัวชี้วัด)	1.อัตราการเจ็บป่วยต่อประชากรแสนคน 2.อัตราการฆ่าตัวตายต่อประชากรแสนคน 3.ร้อยละของเด็กแรกเกิดที่มีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2,500 กรัม	กระทรวงสาธารณสุข กรมสุขภาพจิต กรมการพัฒนาชุมชน
การมีคุณธรรมและสติปัญญาใฝ่รู้ (3 ตัวชี้วัด)	1.สัดส่วนคดีอาญาต่อประชากรพันคน 2.ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 3.จำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษาของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป	สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
มิติที่ 2 ครอบครัวยุคใหม่ (3 องค์ประกอบ)		
บทบาทหน้าที่ของครอบครัว (2 ตัวชี้วัด)	1.จำนวนผู้สูงอายุต่อจำนวนแรงงานในจังหวัด 2.อัตราการตีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯต่อเด็กและเยาวชนพันคน	สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
สัมพันธภาพในครอบครัว (2 ตัวชี้วัด)	1.จำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวต่อแสนครัวเรือน 2.อัตราการหย่าร้างต่อคู่สมรส	กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ
การพึ่งพิงตนเองของครอบครัว (3 ตัวชี้วัด)	1.อัตราหนี้สินต่อรายได้ 2.ร้อยละของครัวเรือนที่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพทนถาวร 3.ร้อยละของครัวเรือนที่มีน้ำสะอาดดื่มและบริโภคเพียงพอลดอุบัติเหตุ	สำนักงานสถิติแห่งชาติ กรมการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน

ตารางที่ 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	ตัวบ่งชี้	ที่มา
มิติที่ 3 ชุมชนเข้มแข็ง (2 องค์ประกอบ)		
ชุมชนพึ่งตนเองได้ (2 ตัวชี้วัด)	1. สัดส่วนวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพ การดำเนินงานในระดับดี	กรมการพัฒนาชุมชน
ชุมชนเกื้อกูลกัน (1 ตัวชี้วัด)	2. สัดส่วนหมู่บ้านที่มีการเรียนรู้โดยชุมชน 1. ร้อยละของครัวเรือนที่มีส่วนร่วม ทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน	กรมการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน
มิติที่ 4 เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม (3 องค์ประกอบ)		
การมีสัมมาชีพ (3 ตัวชี้วัด)	1. อัตราการว่างงาน 2. สัดส่วนแรงงานที่ได้รับสวัสดิการต่อกำลังแรงงาน 3. อัตราการเกิดอุบัติเหตุ อันตรายและโรคจากการทำงานต่อลูกจ้างพันคน	สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานประกันสังคม สำนักงานประกันสังคม
เศรษฐกิจเข้มแข็ง (2 ตัวชี้วัด)	1. ร้อยละของครัวเรือนมีการเก็บออมเงิน 2. สัดส่วนของ GPP ต่อแรงงานในจังหวัด	กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานสถิติแห่งชาติ
ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ (2 ตัวชี้วัด)	1. สัดส่วนคนยากจน (ด้านรายจ่าย) 2. สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคของการกระจายรายได้	สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ
มิติที่ 5 สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล (4 องค์ประกอบ)		
ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (2 ตัวชี้วัด)	1. อัตราการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจากรางทางบกต่อประชากรแสนคน 2. จำนวนคดีเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินต่อประชากรพันคน	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ
สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดี (2 ตัวชี้วัด)	1. ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการผลิตพลังงานต่อหัว 2. สัดส่วนขยะมูลฝอยต่อประชากร	กระทรวงพลังงาน กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ระบบนิเวศสมดุล (2 ตัวชี้วัด)	1. สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมด 2. ปริมาณสัตว์น้ำจืดที่จับได้ต่อประชากร	กรมป่าไม้ กรมประมง
เศรษฐกิจสีเขียว (2 ตัวชี้วัด)	1. อัตราการใช้พลังงานใหม่และหมุนเวียนต่อการใช้พลังงานขั้นสุดท้าย 2. อัตราการใช้พลังงานต่อหน่วยของ GPP	กระทรวงพลังงาน กระทรวงพลังงาน
มิติที่ 6 สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล (3 องค์ประกอบ)		
การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย (1 ตัวชี้วัด)	1. สัดส่วนของผู้มาใช้สิทธิ์เลือกตั้ง	กรมการพัฒนาชุมชน
สังคมที่มีธรรมาภิบาล (1 ตัวชี้วัด)	1. จำนวนคำร้องเรียนด้านการปราบปรามทุจริตต่อประชากรแสนคน	สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
ความสมานฉันท์ทางสังคม (1 ตัวชี้วัด)	1. อัตราเรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนต่อประชากรแสนคน	สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน

ที่มา: จากการรวบรวมโดยผู้วิจัย (2559)

2.2) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในจังหวัดเบื้องต้นเฉลี่ยต่อบุคคล โดยใช้วิธี Panel Data Analysis ประกอบด้วยข้อมูลดังต่อไปนี้

- 1) ข้อมูลภาคตัดขวาง (Cross section) คือ จำนวนจังหวัดภาคกลางทั้งหมด 25 จังหวัด
- 2) ข้อมูลอนุกรมเวลา (Time series) คือ ช่วงเวลาที่ใช้ในการวิจัย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 ถึง พ.ศ.2556 เป็นระยะเวลาทั้งหมด 7 ปี

มีจำนวนค่าสังเกตทั้งสิ้น 175 ตัวโดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของคนในสังคมระดับจังหวัดภาคกลางในประเทศไทยกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในจังหวัดเบื้องต้นเฉลี่ยต่อบุคคลของจังหวัดภาคกลางสามารถสร้างแบบจำลองได้ดังนี้

$$\ln(\text{PGHI})_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 \ln(\text{GPP per capita}) + \epsilon_{it}$$

- โดยที่
- GPP per capita คือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในจังหวัดเบื้องต้นต่อรายบุคคล
  - PGHI it คือ ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในระดับจังหวัดที่ i ในปี t
  - α_0, α_1 คือ สัมประสิทธิ์จากการถดถอย
  - ϵ_{it} คือ ค่าความคลาดเคลื่อน

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้เป็นข้อมูลแบบพาแนล (Panel Data) ที่มีลักษณะเป็นข้อมูลภาคตัดขวางและข้อมูลอนุกรมเวลา ดังนั้นจึงต้องมีการทดสอบความนิ่งของข้อมูลหรือการทดสอบ Panel unit root โดยการศึกษาครั้งนี้เลือกใช้วิธี Im, Pesaran and Sin (IPS) test และจากนั้นจะทำการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรในแบบจำลองโดยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Square) ทั้งนี้จะทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลองด้วยวิธี Hausman Test ในการเปรียบเทียบว่าควรเลือกใช้การประมาณค่าแบบ Fixed Effects หรือการประมาณค่าแบบ Random Effects

ผลการวิจัย

1.ผลการจัดทำดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมของจังหวัด

1.1) ดัชนีระดับมิติ พิจารณาค่าดัชนีโดยการประมาณการจากการเฉลี่ยค่าดัชนีระดับมิติของจังหวัด พบว่า มิติที่มีค่าดัชนีสูงสุด คือ มิติที่ 4 (เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม) มีค่าดัชนีเท่ากับ 112.81 และมิติที่มีค่าดัชนีต่ำที่สุด คือ มิติที่ 6 (สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล) มีค่าดัชนีเท่ากับ 100.33 สำหรับมิติที่มีการเปลี่ยนแปลงดีที่สุด คือ มิติที่ 4 (เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม) เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.22 ส่วนมิติที่มีการเปลี่ยนแปลงต่ำที่สุด คือ มิติที่ 2 (ครอบครัวอบอุ่น) เพิ่มขึ้นร้อยละ 0.08 ที่จะแสดงผลในตารางที่ 3 ตารางที่ 4 และภาพที่ 1

ตารางที่ 3 : แสดงค่าดัชนีเฉลี่ยความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมระดับจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2550-2556

จังหวัด	มิติที่ 1	มิติที่ 2	มิติที่ 3	มิติที่ 4	มิติที่ 5	มิติที่ 6
กาญจนบุรี	105.65	89.63	111.11	118.21	102.57	89.02
จันทบุรี	103.64	109.87	102.38	105.66	103.96	110.02
ฉะเชิงเทรา	104.68	101.87	105.05	112.47	102.25	93.50
ชลบุรี	108.33	102.48	112.93	111.35	108.41	139.28
ชัยนาท	105.23	106.63	118.84	114.41	110.74	93.68
ตราด	96.01	108.03	118.35	111.31	96.53	115.79
นครนายก	117.02	100.15	107.99	106.37	101.18	75.60
นครปฐม	115.94	100.36	127.32	112.01	103.46	87.17

จังหวัด	มิติที่ 1	มิติที่ 2	มิติที่ 3	มิติที่ 4	มิติที่ 5	มิติที่ 6
นนทบุรี	108.41	101.84	111.19	122.26	86.26	96.38
ปทุมธานี	110.45	100.02	98.38	124.53	103.26	96.59
ประจวบคีรีขันธ์	98.05	95.82	108.24	107.62	94.62	104.07
ปราจีนบุรี	96.57	101.80	107.88	103.39	114.15	95.93
เพชรบุรี	103.25	99.11	108.33	111.82	102.01	110.55
ระยอง	103.11	102.21	109.20	111.24	101.59	94.33
ราชบุรี	105.82	98.03	113.29	111.47	107.59	112.77
ลพบุรี	104.58	111.99	122.82	109.25	106.25	114.81
สมุทรปราการ	115.58	89.78	105.46	110.06	117.62	111.30
สมุทรสงคราม	104.33	100.02	110.91	114.31	103.28	98.37
สมุทรสาคร	110.05	101.29	121.37	111.12	114.76	76.86
สระแก้ว	96.20	90.75	121.38	123.61	107.65	108.50
สระบุรี	101.01	93.78	118.30	120.14	109.64	108.89
สิงห์บุรี	102.29	104.19	115.74	109.61	96.66	99.73
สุพรรณบุรี	99.84	100.42	112.44	109.90	101.16	114.54
อยุธยา	101.02	103.05	120.23	110.26	114.19	84.65
อ่างทอง	76.11	98.19	103.08	117.96	113.67	76.11
ภาพรวม	103.72	100.45	112.48	112.81	104.93	100.33

ที่มา: จากการคำนวณโดยผู้วิจัย (2559)

ตารางที่ 4 : แสดงอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยระดับมิติของค่าดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมของจังหวัดภาค กลางในประเทศไทย ในปี พ.ศ.2550-2556

(หน่วย: ร้อยละ)

จังหวัด	มิติที่ 1	มิติที่ 2	มิติที่ 3	มิติที่ 4	มิติที่ 5	มิติที่ 6
กาญจนบุรี	1.90	-2.31	5.97	4.63	0.95	-0.79
จันทบุรี	0.62	3.46	-0.01	2.17	0.87	8.68
ฉะเชิงเทรา	2.56	-0.41	2.30	4.20	0.35	0.71
ชลบุรี	3.01	2.06	2.44	3.22	5.43	13.50
ชัยนาท	0.06	0.40	5.63	3.61	1.67	-4.51
ตราด	-0.57	0.77	5.47	3.66	-0.72	6.84
นครนายก	5.63	-0.58	3.40	3.13	1.31	-2.81
นครปฐม	3.63	-0.25	7.71	11.95	1.29	-2.84
นนทบุรี	1.92	4.00	4.79	6.42	-2.63	-1.82
ปทุมธานี	4.29	-0.26	0.94	5.62	-0.40	7.25
ประจวบคีรีขันธ์	0.29	0.09	2.97	3.91	-1.98	2.25
ปราจีนบุรี	0.01	0.92	2.49	2.10	0.53	-2.42
เพชรบุรี	1.17	-0.34	2.89	3.06	-0.11	4.92
ระยอง	3.21	1.06	3.89	4.50	0.27	-0.54
ราชบุรี	1.22	0.53	4.32	3.70	0.16	1.36
ลพบุรี	2.07	2.95	5.00	4.39	1.13	8.41
สมุทรปราการ	3.32	-3.42	3.26	4.30	1.71	6.39

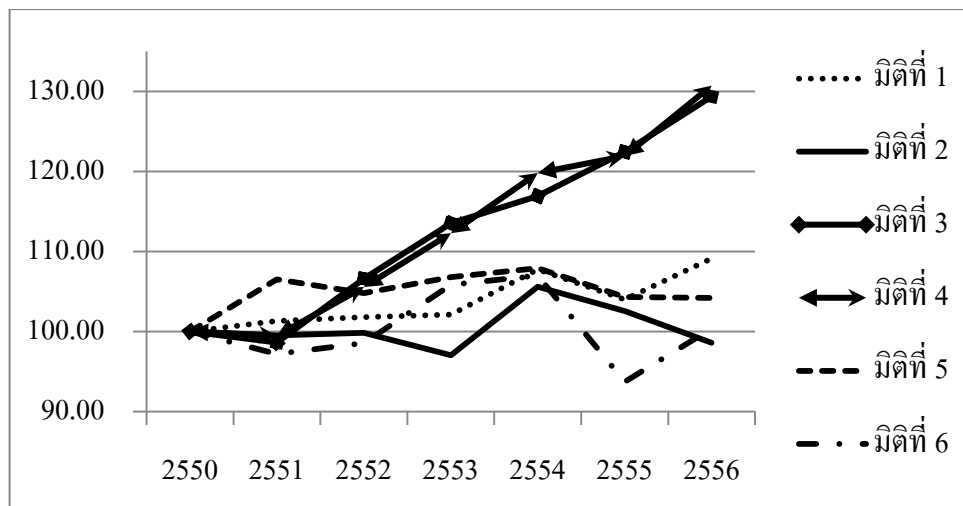
ตารางที่ 4 (ต่อ)

จังหวัด	มิติที่ 1	มิติที่ 2	มิติที่ 3	มิติที่ 4	มิติที่ 5	มิติที่ 6
สมุทรสงคราม	1.33	-0.30	4.47	3.71	0.00	2.91
สมุทรสาคร	3.54	0.84	5.20	4.19	5.92	10.73
สระแก้ว	-1.39	-1.69	5.86	4.58	0.32	2.83
สระบุรี	1.17	-2.50	4.70	5.25	2.86	13.19
สิงห์บุรี	0.50	0.15	2.88	3.23	-2.01	-0.16
สุพรรณบุรี	-0.04	-0.75	3.26	3.97	-1.03	2.76
อยุธยา	1.22	0.31	5.14	3.58	2.01	0.19
อ่างทอง	-3.66	-2.64	1.71	2.39	4.24	-3.66
ภาพรวม	1.48	0.08	3.87	4.22	0.88	2.94

หมายเหตุ: ปัจจัยเกือหนุน หมายถึง ปัจจัยที่ส่งผลให้ความอยู่เย็นเป็นสุขของจังหวัดเพิ่มขึ้นโดยพิจารณาได้จากอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยของค่าดัชนีในช่วงระยะเวลาที่ศึกษามีค่าเป็นบวก

ปัจจัยบั่นทอน หมายถึง ปัจจัยที่ส่งผลให้ความอยู่เย็นเป็นสุขของจังหวัดลดลงโดยพิจารณาได้จากอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยของค่าดัชนีในช่วงระยะเวลาที่ศึกษามีค่าเป็นลบ

ที่มา: จากการคำนวณโดยผู้วิจัย (2559)

ภาพที่ 1 : แสดงการเปลี่ยนแปลงของค่าดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมระดับมิติในภาคกลางของประเทศไทย ในปี พ.ศ.2550 – 2556

ที่มา: จากการคำนวณโดยผู้วิจัย (2559)

1.2) ดัชนีระดับภาพรวม จากการคำนวณและจำแนกระดับความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมของจังหวัดในภาคกลางของประเทศไทย พบว่า ค่าดัชนีระดับภาพรวมของจังหวัดในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาอยู่ในระดับปานกลางถึงดีมาก ดังตารางที่ 5 ซึ่งจังหวัดส่วนใหญ่ภายในภาคมีความอยู่เย็นเป็นสุขอยู่ในระดับดีมาก 13 จังหวัด ได้แก่ จันทบุรี ชลบุรี ชัยนาท ตราด นครปฐม ปราจีนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี ลพบุรี สระแก้ว สระบุรี สิงห์บุรี และอยุธยา อยู่ในระดับดี 10 จังหวัด ได้แก่ กาญจนบุรี ฉะเชิงเทรา นนทบุรี ปทุมธานี ระยอง สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สุพรรณบุรีและอ่างทอง อยู่ในระดับปานกลาง 2 จังหวัด ได้แก่ นครนายกและประจวบคีรีขันธ์

เมื่อพิจารณาแนวโน้มของค่าดัชนีระดับภาพรวมของจังหวัดในปี พ.ศ.2550 – 2556 ดังตารางที่ 5 ส่วนใหญ่มีแนวโน้มผันผวนตลอดเวลา และเมื่อเปรียบเทียบกับค่าดัชนีเฉลี่ยสูงสุดที่ 3 อันดับแรก คือ ชลบุรี ลพบุรี และชัยนาท เท่ากับ 113.80 , 111.62 และ 108.78 ตามลำดับและต่ำที่สุด 3 อันดับสุดท้าย คือ นครนายก ประจวบคีรีขันธ์และกาญจนบุรี เท่ากับ 101.38 , 101.40 และ 102.70 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 : แสดงค่าดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมระดับจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย

จังหวัด	2550	2551	2552	2553	2554	2555	2556	ค่าดัชนีเฉลี่ย	ระดับ
กาญจนบุรี	100.00	97.90	100.49	100.94	104.70	103.04	111.81	102.70	ดี
จันทบุรี	100.00	102.38	107.27	103.08	102.78	111.47	114.47	105.92	ดีมาก
ฉะเชิงเทรา	100.00	103.96	95.96	100.10	110.14	105.51	107.46	103.30	ดี
ชลบุรี	100.00	101.32	109.01	116.23	121.20	115.61	133.21	113.80	ดีมาก
ชัยนาท	100.00	105.34	112.28	107.33	110.28	110.52	115.70	108.78	ดีมาก
ตราด	100.00	98.09	102.57	109.37	112.26	112.92	118.47	107.67	ดีมาก
นครนายก	100.00	92.61	97.30	102.03	105.45	103.78	108.52	101.38	ปานกลาง
นครปฐม	100.00	103.76	103.39	105.07	110.93	107.20	123.61	107.71	ดีมาก
นนทบุรี	100.00	97.43	98.97	100.12	110.05	112.50	111.65	104.39	ดี
ปทุมธานี	100.00	103.46	97.47	107.62	107.30	107.31	115.62	105.54	ดี
ประจวบคีรีขันธ์	100.00	95.05	97.76	97.62	106.54	105.35	107.52	101.40	ปานกลาง
ปราจีนบุรี	100.00	101.12	106.57	102.65	108.23	102.90	101.53	103.29	ดีมาก
เพชรบุรี	100.00	101.33	97.01	109.93	109.91	111.66	111.08	105.84	ดีมาก
ระยอง	100.00	97.51	95.34	102.04	108.45	108.21	113.76	103.61	ดี
ราชบุรี	100.00	106.17	108.82	103.25	114.53	114.95	109.39	108.16	ดีมาก
ลพบุรี	100.00	114.48	105.02	105.10	129.24	113.47	114.01	111.62	ดีมาก
สมุทรปราการ	100.00	100.43	98.10	109.79	112.88	124.17	112.72	108.30	ดี
สมุทรสงคราม	100.00	99.75	99.68	104.10	115.35	106.84	110.70	105.20	ดี
สมุทรสาคร	100.00	96.08	101.96	107.73	110.81	104.93	119.86	105.91	ดี
สระแก้ว	100.00	97.73	111.20	109.76	116.73	112.42	108.26	108.01	ดีมาก
สระบุรี	100.00	102.96	106.29	106.52	113.44	104.70	126.47	108.63	ดีมาก
สิงห์บุรี	100.00	103.14	105.01	106.80	107.06	106.54	105.30	104.84	ดีมาก
สุพรรณบุรี	100.00	100.24	112.84	118.58	105.92	104.08	103.03	106.38	ดี
อยุธยา	100.00	99.18	105.27	110.16	107.03	106.37	110.96	105.57	ดีมาก
อ่างทอง	100.00	96.39	101.64	110.86	112.35	98.27	101.85	103.05	ดี

ที่มา: จากการคำนวณโดยผู้วิจัย (2559)

2. ผลของความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคม (PGHI) กับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในจังหวัดเบื้องต้นเฉลี่ยต่อบุคคล (GPP per capita)

การทดสอบ Panel unit root ของข้อมูล PGHI กับ GPP per capita ด้วยวิธี Im , Pesaran and Sin (IPS) พบว่า ค่าสถิติที่ได้มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 จึงปฏิเสธสมมติฐานหลัก นั่นคือ ข้อมูลไม่มี unit root หมายความว่า ข้อมูลตัวแปรทุกตัวมีความนิ่งที่ระดับ level หรือมีอันดับความสัมพันธ์ของข้อมูล (Order of Integration) เท่ากับ I (0) ในตารางที่ 6 แสดงผลการทดสอบสมการ Panel Data ด้วยวิธี Hausman test เพื่อเปรียบเทียบว่าควรเลือกใช้วิธีการประมาณค่าแบบ Fixed Effects หรือ Random Effects ซึ่งผลการทดสอบพบว่า ค่าความน่าจะเป็นมีค่าน้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 แสดงว่า การประมาณค่าแบบจำลองในรูปแบบ fixed effects มีความเหมาะสมและตารางที่ 7 แสดงผลการประมาณค่าความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมระดับจังหวัดภาคกลางของประเทศไทยกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในจังหวัดเบื้องต้นเฉลี่ยต่อบุคคลในรูปแบบ fixed effects ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 กล่าวคือ เมื่อ

ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในจังหวัดเบื้องต้นเฉลี่ยต่อบุคคล เปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วยจะส่งผลให้ค่าดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมระดับจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย เปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 0.2423399 ในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้เป็นไปตามแนวคิดของ Richard Easterlin ตามข้อสมมุติฐาน Easterlin Paradox (2517 อ้างในเครือข่ายงานวิจัยนานาชาติเพื่อสังคมอยู่เย็นเป็นสุขหรือไอราห์, 2553) ที่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับความสุขเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในขณะที่ค่าสหสัมพันธ์พหุคูณ (R^2) เท่ากับ 0.2262 หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในจังหวัดเบื้องต้นเฉลี่ยต่อบุคคลสามารถอธิบายดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมระดับจังหวัดภาคกลางของประเทศไทยได้ร้อยละ 0.2262

ตารางที่ 6 : แสดงผลการทดสอบสมการ Panel Data ด้วยวิธี Hausman test

Hausman test			
Test summary	Chi-sq Statistic	Chi-sq d.f.	Prob.
Cross – Section random	41.26	1	(0.0000)***

ที่มา: จากการคำนวณโดยผู้วิจัย (2559)

ตารางที่ 7 : แสดงผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง PGHI และ GPP per capita ด้วยวิธี Fixed effects

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์
GPP per capita	0.2423399 (0.000)***
Constant term	1.74905
R - squared	0.2262
F - test	43.56
No. of observation	175

หมายเหตุ: เครื่องหมาย *, **, *** แสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 , 0.05 , 0.1

ที่มา: จากการคำนวณโดยผู้วิจัย (2559)

สรุปและอภิปรายผล

1.สรุปผลการจัดทำดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมของจังหวัด

พบว่า ความอยู่เย็นเป็นสุขของจังหวัดอยู่ในระดับปานกลางถึงดีมาก ซึ่งอยู่ในระดับดีมากจำนวน 13 จังหวัด ได้แก่ จันทบุรี ชลบุรี ชัยนาท ตราด นครปฐม ปราจีนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี ลพบุรี สระแก้ว สระบุรี สิงห์บุรี และอยุธยา อยู่ในระดับดีจำนวน 10 จังหวัด ได้แก่ กาญจนบุรี ฉะเชิงเทรา นนทบุรี ปทุมธานี ระยอง สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สุพรรณบุรีและอ่างทอง อยู่ในระดับปานกลางจำนวน 2 จังหวัด ได้แก่ นครนายกและประจวบคีรีขันธ์ จะเห็นได้ว่าดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขระดับภาพรวมแต่ละจังหวัดมีค่าสูงมากและส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมาก ทั้งนี้เนื่องจากมิติที่ 4 มิติเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม มีค่าดัชนีเฉลี่ยทุกจังหวัดสูงถึง 112.81 เป็นผลมาจากตัวชี้วัดอัตราการว่างงาน อัตราการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงานต่อลูกจ้างพันคน สัดส่วนคนจนด้านรายจ่ายและสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคด้านรายได้ที่มีจำนวนลดลงอย่างมาก ในขณะที่ร้อยละของครัวเรือนมีการเก็บออมเงิน สัดส่วนของ GPP ต่อแรงงานในจังหวัดที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

โดยเมื่อพิจารณาจากค่าดัชนีระดับภาพรวมเฉลี่ยทุกจังหวัดภายในภูมิภาคพบว่า ค่าดัชนีมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและมิติที่มีค่าดัชนีสูงสุด คือ มิติเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม รองลงมา คือ มิติชุมชนเข้มแข็ง มิติสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล มิติการมีสุขภาพดี มิติครอบครัวอบอุ่นและมิติที่มีค่าดัชนีต่ำที่สุด คือ มิติสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล ซึ่งทั้ง 6 มิติ เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อค่าดัชนีระดับภาพรวมของภาค ซึ่งแตกต่างจากค่าดัชนีระดับมิติของจังหวัดที่มีปัจจัยบั่นทอนต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของจังหวัด ดังนี้

มติที่ 1 สุขภาวะ เป็นปัจจัยบั่นทอนต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของจังหวัดตราด สระแก้ว สุพรรณบุรีและอ่างทองจากตัวชี้วัดอัตราการเจ็บป่วยต่อประชากรแสนคนและอัตราการฆ่าตัวตายต่อประชากรแสนคนมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น ดังตารางที่ 4

มติที่ 2 ครอบครัวยุคใหม่ เป็นปัจจัยบั่นทอนต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของจังหวัดกาญจนบุรี ฉะเชิงเทรา นครนายก นครปฐม ปทุมธานี เพชรบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สระแก้ว สระบุรี สุพรรณบุรีและอ่างทองจากตัวชี้วัดอัตราเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจต่อเด็กและเยาวชนพันคนและอัตราการหย่าร้างต่อคู่สมรมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น ดังตารางที่ 4

มติที่ 3 ชุมชนเข้มแข็ง เป็นปัจจัยบั่นทอนต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของจังหวัดจันทบุรี จากตัวชี้วัดร้อยละของครัวเรือนที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้านมีสัดส่วนลดลง ดังตารางที่ 4

มติที่ 4 เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของทุกจังหวัด จากตัวชี้วัดอัตราการว่างงานมีสัดส่วนลดลง ในขณะที่ร้อยละของครัวเรือนมีการเก็บออมเงินและสัดส่วนของ GPP ต่อแรงงานในจังหวัดมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น ดังตารางที่ 4

มติที่ 5 สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล เป็นปัจจัยบั่นทอนต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของจังหวัดตราด นนทบุรี ปทุมธานี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สิงห์บุรีและสุพรรณบุรี จากตัวชี้วัดจำนวนคดีเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินต่อประชากรพันคนและสัดส่วนขยะมูลฝอยต่อประชากรมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น ดังตารางที่ 4

มติที่ 6 สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล เป็นปัจจัยบั่นทอนต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของจังหวัดกาญจนบุรี ชัยนาท นครนายก นครปฐม นนทบุรี ปราจีนบุรี ระยอง สิงห์บุรี และอ่างทอง จากตัวชี้วัดสัดส่วนผู้มาใช้สิทธิ์เลือกตั้งลดลง ในขณะที่จำนวนคำร้องเรียนด้านการปราบปรามทุจริตต่อประชากรแสนคนเพิ่มขึ้น ดังตารางที่ 4

2. สรุปผลของความสัมพันธาระหว่างดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคม (PGHI) กับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในจังหวัดเบื้องต้นเฉลี่ยต่อบุคคล (GPP per capita)

จากการศึกษาโดยวิธีการประมาณค่าสมการแบบ Fixed Effects พบว่า ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมระดับภาคกลางของประเทศไทย (PGHI) กับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในจังหวัดเบื้องต้นเฉลี่ยต่อบุคคล (GPP per capita) มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาในครั้งนี้สามารถนำมาเป็นแนวทางเบื้องต้นสำหรับหน่วยงานรัฐและเอกชนในการกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาที่จะมีผลต่อการยกระดับความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมระดับจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย

มติที่ 1 สุขภาวะ จังหวัดตราด สระแก้ว สุพรรณบุรีและอ่างทองควรจัดสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้น่าอยู่มากขึ้นเพื่อลดความตึงเครียดให้กับคนในสังคมและลดอัตราการเจ็บป่วยของประชากร

มติที่ 2 ครอบครัวยุคใหม่ จังหวัดกาญจนบุรี ฉะเชิงเทรา นครนายก นครปฐม ปทุมธานี เพชรบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สระแก้ว สระบุรี สุพรรณบุรีและอ่างทองควรจัดตั้งหน่วยงานให้บริการคำปรึกษาภายในครอบครัวและคนในสังคมช่วยกันสอดส่องดูแลเพื่อลดปัญหาความรุนแรงและการหย่าร้างภายในครอบครัว

มติที่ 3 ชุมชนเข้มแข็ง จังหวัดจันทบุรี ควรจัดสรรงบประมาณเพิ่มขึ้นมาพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและจัดอบรมให้ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพของหมู่บ้าน

มติที่ 4 เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของทุกจังหวัดแต่ยังควรส่งเสริมครัวเรือนให้มีการเก็บออม อีกทั้งรัฐควรมีการจัดสวัสดิการและการกระจายรายได้ให้กับแรงงานอย่างเป็นธรรม

มติที่ 5 สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล จังหวัดตราด นนทบุรี ปทุมธานี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สิงห์บุรี และสุพรรณบุรีควรส่งเสริมให้มีโครงการหรือกิจกรรมรณรงค์เพื่อปลูกฝังให้คนในสังคมหวงแหนรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มติที่ 6 สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล จังหวัดกาญจนบุรี ชัยนาท นครนายก นครปฐม นนทบุรี ปราชินบุรี ระยอง สิงห์บุรี และอ่างทองควรมีนโยบายป้องกันปราบปรามการกระทำผิดและมีมาตรการลงโทษที่ได้ดขาด

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนจึงควรกำหนดนโยบายพัฒนาที่ครอบคลุม เพื่อสร้างสมดุลทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ยกระดับความอยู่เย็นเป็นสุขเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษาและเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี สันติพลวุฒิ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักที่ได้สละเวลาในการให้คำแนะนำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดีของการตั้งใจและมุ่งมั่นในการทำงาน พร้อมทั้งให้คำแนะนำตรวจทานแก้ไขวิทยานิพนธ์นี้ให้ถูกต้องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยะพรรณ ช่างวัฒนะชัย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ให้ข้อคิดเห็น แนวคิด ตลอดจนข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์และขอขอบพระคุณอาจารย์ผู้สอนวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์ให้แก่ข้าพเจ้าได้นำมาใช้ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมทั้งขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษาเศรษฐศาสตร์ที่อำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ ในระหว่างการศึกษาเป็นอย่างดี และพี่ๆเพื่อนๆสมาชิก MECON 73 ที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่ข้าพเจ้าในด้านต่าง ๆ

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณพ่อ คุณแม่ และทุกคนในครอบครัว ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้การสนับสนุนทางด้านทุนทรัพย์ ค่าปรึกษา กำลังใจ และให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือแก่ข้าพเจ้าในทุก ๆ ด้านด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

เสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์และคณะ. (2553). **ความสุข: กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาและนโยบายสาธารณะในความสุข:**

ปริมณฑลความรู้ใหม่ในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์. บรรณาธิการโดยณรงค์ เพชรประเสริฐและคณะ ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุมาลี สันติพลวุฒิและคณะ. (2557). **รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการพัฒนาดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย**

ระดับจังหวัด. กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสังคมในการพัฒนาชุมชนเขตบางแค กรุงเทพมหานคร
Role and Participation of Elderlies in Term of Civil Society in Community
Development, Bangkhae District, Bangkok

วรรณษา วงษ์เส็ง¹

วิโรจน์ เจษภูาลักษณ์²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ข้อมูลทั่วไปและโครงการพัฒนาของเขตบางแค กรุงเทพมหานคร 2) ข้อมูลผู้สูงอายุที่เข้าร่วมดำเนินงานพัฒนาชุมชน 3) การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสังคมในการพัฒนาชุมชน 4) การสนับสนุนจากเครือข่ายด้านประชาสังคมในการพัฒนาชุมชน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 15 ราย มาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ร่วมกับการสังเกต

ผลการศึกษา พบว่า 1) มีข้อมูลด้านโครงสร้างประชากร ด้านการประกอบอาชีพ ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านสาธารณสุขชุมชน ทั้งนี้โครงการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านสาธารณูปโภค ด้านศาสนาและวัฒนธรรม 2) จะเห็นได้ว่ามีข้อมูลคุณลักษณะทั่วไป อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุกับลักษณะการจัดตั้งชุมชน เป้าหมายและปัจจัยที่ผลต่อการเข้าร่วมพัฒนาชุมชน 3) ส่งผลให้เกิดบทบาทและการมีส่วนร่วมในเรื่องหลักและวิธีการทำงาน บทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบ เทคนิคและวิธีการสร้างการมีส่วนร่วม ทั้งนี้ยังพบปัญหาและอุปสรรครวมถึงประโยชน์จากการมีส่วนร่วม 4) ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน และองค์กรอิสระ ที่ให้ความช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนความรู้

คำสำคัญ: บทบาทและการมีส่วนร่วม ผู้สูงอายุ ประชาสังคม การพัฒนาชุมชน

Abstract

The objectives of this study are 1) to explore general information and development project 2) to explore information of the elderlies who join community development affair 3) to explore participation of the elderlies of civil society in development project 4) to study support of civil society network in community development. This research is qualitative research by observing 15 elderlies who has joins community development affair with purposive sampling. The data collection is performed by interview together with observation and relevant document.

The results found that 1) consists of population structure, occupation, community economic, community public health. However the key development projects including the fields of society, economic, health, education, facility, religion and culture 2) information of the elderlies who join community development affair found that there are the information of general characteristics which also relate to the elderlies in community establishment pattern, goal and factors influence on participation of community development 3) participation of the elders of civil society that lead to the role and

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพชรบุรี 76120

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพชรบุรี 76120 Corresponding author: Tel.: 083-0383286. E-mail address: wannasa.won@gmail.com

participation in principle of working, role and responsibility, technique and participation establishment procedure 4) including governmental section, state enterprise section, private section and independent organization which support and exchange the knowledge.

Keywords: Role and Participation, elderlies, Civil Society, Community Development

บทนำ

กรุงเทพมหานคร เป็นเมืองหลวงของประเทศไทย และเป็นเมืองที่มีประชากรหนาแน่น มีการย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่อาศัยทั้งแบบชั่วคราวและถาวร มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมถึงวัยผู้สูงอายุ โดยมีสถิติผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และพบว่าผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากผู้สูงอายุในภูมิภาคอื่นๆ โดยมีลักษณะเป็นสังคมเมือง ซึ่งส่งผลในด้านการปรับตัวให้ดำรงอยู่ได้ยากขึ้นในวิถีชีวิตแบบเมืองหลวง ที่มีความเจริญอย่างรวดเร็ว มีวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม บางพื้นที่อาจค่อยเป็นค่อยไป แต่ในบางพื้นที่ที่มีความเจริญเข้ามาถึงอย่างรวดเร็ว ซึ่งจำเป็นต้องใช้เวลาในการปรับตัวสำหรับวัยผู้สูงอายุ ทั้งนี้หากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนไม่มีมาตรการที่เหมาะสมเพื่อรองรับ จะก่อให้เกิดผลกระทบตามมาอย่างมากมาย

หากกล่าวถึงผู้สูงอายุเขตบางแค กรุงเทพมหานครแล้วนั้น สังคมมักจะนึกถึงผู้สูงอายุที่ใช้ชีวิตในสถานสงเคราะห์ บ้านพักคนชราบางแค แต่ในอีกด้านหนึ่งยังมีผู้สูงอายุในชุมชนต่างๆ ของเขตบางแค ที่มีการอยู่อาศัย มีการดำรงชีวิตประจำวันอยู่ในชุมชนด้วย ผู้คนส่วนใหญ่มักจะนึกถึงความชรา การช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ปัญหาผู้สูงอายุด้านต่างๆ แต่ในการวิจัยนี้จะแสดงให้เห็นโครงการพัฒนาของเขตบางแค ข้อมูลผู้สูงอายุกับการเข้าร่วมดำเนินงานพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสัมพันธ์ในการพัฒนาชุมชน ศักยภาพ ความร่วมมือ บทบาทของผู้สูงอายุในการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งถือเป็นแบบอย่างความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ด้วยการดึงความสามารถของผู้สูงอายุออกมาให้เกิดประโยชน์และมีคุณค่าต่อการพัฒนาชุมชน จากความสำคัญและเหตุผลดังกล่าวสรุปได้ว่าถือเป็นการนำพลังผู้สูงอายุมาแสดงออกให้เกิดประโยชน์ และเชิดชูคุณค่า รวมถึงสร้างความภาคภูมิใจให้เกิดแก่ผู้สูงอายุในบั้นปลายของชีวิต เพื่อสังคมชุมชนที่ตนอยู่อาศัย และเพื่อนำผลจากการศึกษามารวบรวมวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่เหมาะสมแก่หน่วยงานภาครัฐหรือชุมชนต่างๆ ในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ รวมถึงสร้างคุณค่าของผู้สูงอายุในยุคปัจจุบันให้ดำรงอยู่อย่างมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปและโครงการพัฒนาของเขตบางแค กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาข้อมูลผู้สูงอายุกับการเข้าร่วมดำเนินงานพัฒนาชุมชน เขตบางแค กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสัมพันธ์ในการพัฒนาชุมชน เขตบางแค กรุงเทพมหานคร
4. เพื่อศึกษาการสนับสนุนจากเครือข่ายด้านประชาสัมพันธ์ในการพัฒนาชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และสังเกต รวมถึงจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยวิธีดำเนินการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

1. พื้นที่ศึกษา กลุ่มประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยและเข้าร่วมดำเนินงานพัฒนาชุมชนต่างๆ เขตบางแค กรุงเทพมหานคร อาทิ ชุมชนศิริเกษมพัฒนา ชุมชนศิริเกษมรวมใจ 50 ชุมชนหลังสน.เพชรเกษม เป็นต้น เพื่อให้ทราบบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสัมพันธ์ในการพัฒนาชุมชน

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลและเกณฑ์การคัดเลือก ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ไม่จำกัดเพศ โดยต้องอาศัยและเข้าร่วมดำเนินงานพัฒนาชุมชนต่างๆ เขตบางแค กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมทั้งสิ้นจำนวน 15 ราย ซึ่งผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ไปพบกับประธานชุมชน และรู้จักกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยได้รับการแนะนำจากประธานชุมชน และรู้จักด้วยตนเองจากที่ทำการชุมชน
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Research Instruments) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ ประเภทเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ประเภทอุปกรณ์ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ สมุดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป
4. วิธีการวิจัย โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน เริ่มจากขั้นตอนแรกคือ การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ (Documentary Research) อาทิ หนังสือ วิทยานิพนธ์ วารสารต่างๆ เป็นต้น ขั้นตอนที่สองคือ การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ คือการเก็บข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์ (Interview) โดยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interviews) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้ควบคู่กับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม อาทิ เข้าร่วมฟังการประชุม การทำประชาพิจารณ์ เวทีสาธารณะ และการตรวจสอบสุขภาพในชุมชน เป็นต้น
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ติดต่อกับบุคคลที่เป็นกลุ่มประชากร ชี้แจงให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ บทบาท และหน้าที่ของผู้วิจัยและกลุ่มประชากร เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกันในการเก็บข้อมูล
6. ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัย การศึกษานี้เริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน 2558 – ตุลาคม 2558 รวมเป็นระยะเวลา 7 เดือน ระยะเวลาในการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล ระหว่างเดือนมิถุนายน 2558 ถึงเดือนสิงหาคม 2558
7. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ในแต่ละครั้งมาลำดับเหตุการณ์ เรียบเรียง วิเคราะห์ และพรรณนา
8. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) ดังนี้ ต่างวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (method triangulation) ด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ ต่างแหล่งข้อมูล (data sources triangulation) ต่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุจากหลายๆ ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ของภาครัฐ และองค์กรอิสระ เป็นต้น
9. การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูลและบทบาทผู้วิจัย ผู้วิจัยจะคำนึงถึงจรรยาบรรณผู้วิจัยและพิทักษ์สิทธิตั้งแต่เริ่มต้น กระบวนการเก็บข้อมูล จนกระทั่งนำเสนอผลงานการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปและโครงการพัฒนาของเขตบางแค กรุงเทพมหานคร

1.1 ข้อมูลทั่วไปเขตบางแค

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ด้วยวิธีการสัมภาษณ์และสังเกต ผลการศึกษาพบว่า มีข้อมูลความเป็นมาชุมชนเขตบางแค ได้แก่ ด้านประชากร ด้านการประกอบอาชีพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านระบบบริการสุขภาพที่เอื้อต่อผู้สูงอายุและประชาชนในชุมชน

1.1.1 ด้านโครงสร้างประชากร ในพื้นที่มีจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย วัยทำงานน้อยกว่าวัยเด็กและผู้สูงอายุ มีทั้งที่อยู่อาศัยดั้งเดิม และอพยพมาตั้งถิ่นฐานใหม่ๆ รวมถึงแรงงานต่างด้าว

1.1.2 ด้านการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย รับจ้าง ส่วนการประกอบอาชีพภายนอกบ้าน มีทั่วไปทั้งรับราชการ ทำงานบริษัท รับจ้าง

1.1.3 ด้านเศรษฐกิจชุมชน มีความหลากหลายทางฐานะ ตั้งแต่ร่ำรวยไปจนถึงยากจน ส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง ในระยะหลังความเจริญทางด้านเศรษฐกิจได้ขยายเข้ามาภายในชุมชนต่างๆ มีบริษัท และห้างหุ้นส่วนเล็กๆ เกิดขึ้นภายในชุมชนหลายราย

1.1.4 ด้านสาธารณสุขชุมชน ส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวพื้นฐานทั่วไป เช่น ความดัน เบาหวาน หัวใจ ไขมัน โรคชรา ไปจนถึงที่เดินไม่ได้ ต้องพักรักษาตัวบนเตียงอยู่ภายในครัวเรือน เจ็บป่วยนอนติดเตียง ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ รวมทั้งผู้สูงอายุที่มีอายุถึง 100 ปี ขึ้นไป ระบบบริการสุขภาพที่เอื้อต่อผู้สูงอายุและประชาชนในชุมชน โรงพยาบาลที่ไปประจำเป็นส่วนใหญ่ในเขตบางแค คือ โรงพยาบาลราชพิพัฒน์ แขวงบางไผ่ เขตบางแค และศูนย์บริการสาธารณสุข 40 การเข้าถึงบริการนั้นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ใกล้โรงพยาบาลจะสามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่า เนื่องจากได้รับการบริการทางการแพทย์ได้ง่ายขึ้น มีความสะดวกในการเดินทาง

1.2 โครงการพัฒนาของเขตบางแค

จากการศึกษาข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า มีโครงการและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนต่างๆ ได้แก่ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุขปศุสัตว์ ด้านศาสนา และวัฒนธรรม อธิบายได้ดังนี้

1.2.1 ด้านสังคม ได้แก่ กองทุนแม่ของแผ่นดิน โครงการบ้านมั่นคง โครงการของธนาคารโลก (เวิลด์แบงก์) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนสวัสดิการระดับเขต การต่อต้านยาเสพติด การช่วยเหลือผู้พิการและผู้ป่วยออทิสติกในชุมชน ความต้องการใช้บริการสถานบริการดูแลผู้สูงอายุนอกครัวเรือน เป็นต้น

1.2.2 ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ กองทุนสวัสดิการชุมชน (เงินออมวันละ 1 บาท) การฝึกอาชีพสร้าง OTOP ในชุมชน เป็นต้น

1.2.3 ด้านสุขภาพ ได้แก่ ศูนย์สุขภาพชุมชน บริการตรวจสุขภาพ โครงการพัฒนาศักยภาพเยาวชนและผู้สูงอายุ เป็นต้น

1.2.4 ด้านการศึกษา ได้แก่ ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) โครงการห้องสมุดประชาชน โครงการ “นักเล่านิทานกลางหมู่บ้าน” การพัฒนาบุคลากรเสริมสมรรถนะกำลังพลในชุมชน ส่งเสริมด้านดนตรีไทย ศูนย์การเรียนรู้ทางการเกษตร เป็นต้น

1.2.5 ด้านสาธารณสุข ได้แก่ โครงการติดตั้งและซ่อมแซม การติดตั้งและให้ความรู้อุปกรณ์ดับเพลิง ล้างท่อระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม ศูนย์รีไซเคิลขยะชุมชนเพื่อเป็นแบบกำจัดขยะชุมชน โครงการก่อสร้างสะพานลอย โครงการสะพานข้ามคลอง ทำหมันและฉีดวัคซีนกันพิษสุนัขบ้า เป็นต้น

1.2.6 ด้านศาสนาและวัฒนธรรม ได้แก่ โครงการพัฒนาจิตและสวดมนต์ทุกวันพระ ทำนุบำรุงสถานที่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน โครงการสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีวันสำคัญต่างๆ

2. ผู้สูงอายุกับการเข้าร่วมดำเนินงานพัฒนาชุมชน เขตบางแค กรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาข้อมูลผู้สูงอายุกับการเข้าร่วมดำเนินงานพัฒนาชุมชน เขตบางแค กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุกับลักษณะการจัดตั้งชุมชน จุดหมายในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนของผู้สูงอายุ ข้อมูลของผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชนของผู้สูงอายุ อธิบายได้ดังนี้

2.1 ผู้สูงอายุกับลักษณะการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน

หากกล่าวถึงชุมชนแล้วนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ชุมชนดั้งเดิม กับชุมชนจดทะเบียน ชุมชนดั้งเดิม คือ ไม่มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ไม่มีผู้นำชุมชนรับผิดชอบอย่างเป็นทางการ ส่งผลให้ขาดโอกาสต่างๆ ลักษณะชุมชนกับภาครัฐต่างฝ่ายต่างดำเนินการ ชุมชนไม่สามารถเข้าถึงภาครัฐได้อย่างเต็มที่ ชุมชนจดทะเบียน เริ่มขึ้นจากที่กรุงเทพมหานครได้มีระเบียบให้จัดตั้งกรรมการชุมชน มีประกาศให้ยกเลิก กำหนดผู้ใหญ่บ้าน และก่อตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้นแทน การตั้งชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานคร การจัดตั้งเป็นคณะกรรมการชุมชนนี้ จะช่วยให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน มีศูนย์กลางเกิดขึ้น เกิดการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ ให้ได้รับข่าวสารจากทางราชการ ได้รับข่าวสารจากที่ทางคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ และเกิดการประชุมหารือกันเป็นประจำสม่ำเสมอขึ้น

2.2 เป้าหมายในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนของผู้สูงอายุ

เป้าหมายในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้ชุมชนเป็นชุมชนเข้มแข็ง ช่วยเหลือและแก้ปัญหาภายในชุมชน รวมถึงเป็นประโยชน์แก่สังคมและทดแทนคุณแผ่นดิน

2.3 ข้อมูลของผู้สูงอายุในการที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน

2.3.1 คุณลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน มีทั้งเพศชายและเพศหญิง อายุ ตั้งแต่ 60 – 85 ปี เป็นคณะกรรมการชุมชนและที่ปรึกษา รวมถึงกลุ่มจิตอาสาต่างๆ ในชุมชนเขตบางแค โดยไม่รับค่าตอบแทน คิดเป็นวัยผู้สูงอายุประมาณ 70% ของผู้ที่ดำเนินงานพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ล้วนเป็นผู้สูงอายุที่มีความสนใจ มีเวลาว่าง มีจิตอาสา ถือเป็นกลุ่มของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการช่วยเหลือชุมชน โดยมีทั้งผู้สูงอายุตั้งแต่วัยต้นจนถึงวัยปลาย แต่ทั้งนี้ก็มีผู้สูงอายุที่มีความจำยอมที่จะต้องเข้ามาช่วยเหลือการพัฒนาชุมชนโดยไม่ได้เต็มใจ เนื่องจากได้รับการขอร้องไม่กล้าที่จะปฏิเสธ

2.3.2 ด้านสุขภาพร่างกาย ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมดำเนินงานพัฒนาชุมชน มีโรคประจำตัวพื้นฐานทั่วไป

2.3.3 ด้านจิตใจ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมดำเนินงานพัฒนาชุมชน แม้จะมีสภาพร่างกายถดถอย แต่มีความตั้งใจให้ความร่วมมือต่างๆ ส่วนใหญ่เข้าร่วมดำเนินงานพัฒนาชุมชนมาตั้งแต่เริ่มแรกก่อนที่จะมีการจดทะเบียนและจัดตั้งเป็นคณะกรรมการชุมชนเกิดขึ้น มีผู้สูงอายุส่วนน้อยที่ไม่เต็มใจเข้าร่วมดำเนินงาน เนื่องจากไม่ได้มีความสนใจในการพัฒนาชุมชน

2.3.4 ด้านการศึกษา มีความหลากหลาย ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาไปจนถึงระดับปริญญา รวมถึงผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา แต่ทุกคนล้วนมีหน้าที่ที่รับผิดชอบ และสามารถปฏิบัติด้วยความตั้งใจตามกำลังที่ตนมี มากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไป ความรู้ความสามารถทั่วไปและการใช้เทคโนโลยี ผู้สูงอายุมีอุปกรณ์เทคโนโลยีเพื่อสื่อสารและหาความรู้ อาทิ ใช้โปรแกรมไลน์ เช่น นัดประชุม แจ้งข่าวสาร และเฟซบุ๊กเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์ผลงานของชุมชน

2.3.5 ด้านการประกอบอาชีพ การประกอบอาชีพมีทั้งข้าราชการเกษียณอายุ และที่เคยทำบริษัทเอกชน รวมถึงรับจ้างมาก่อน รวมถึงผู้สูงอายุที่ปัจจุบันยังคงประกอบอาชีพอยู่

2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชนของผู้สูงอายุ

เนื่องจากผู้สูงอายุแต่ละรายมีพื้นฐานความสนใจในการพัฒนาชุมชนเป็นทุนเดิม คิดว่าตนเป็นคนในชุมชน และน่าจะช่วยเหลือทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน อีกทั้งเยาวชนในชุมชนก็เป็นบุตรหลานของตน ส่วนใหญ่จึงเป็นวัยผู้สูงอายุที่มีเวลาว่างมากกว่าวัยอื่นๆ เข้ามาเป็นคณะกรรมการชุมชนที่ปรึกษา และจิตอาสา

3. บทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสัมพันธ์ ในการพัฒนาชุมชน เขตบางแค กรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสัมพันธ์ในการพัฒนาชุมชน เขตบางแค กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า มีบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน อธิบายได้ดังนี้

3.1 บทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

3.1.1 หลักและวิธีการทำงานพัฒนาชุมชน

ด้านความเป็นประชาสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ เขียนแผนโครงการไปนำเสนอภาครัฐ ชุมชน ระดมความคิด เป็นองค์กรที่มีแนวคิดเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งมีเครือข่ายในเขตบางแคและชุมชนใกล้เคียงในการประสานงานร่วมกัน มีการประชุมเพื่อขับเคลื่อนและติดตามการดำเนินงาน เข้าร่วมกับสภาองค์กรชุมชน เขตบางแค และเวทีสภาพลเมืองระดับเขต “เวทีสานเสวนาสภาพพลเมืองเขตบางแค” มีการทำประชาพิจารณ์ในเรื่องต่างๆ เพื่อขอความเห็นและความสมัครใจจากคนในชุมชน มีการประชุมคณะกรรมการชุมชนเดือนละ 1 ครั้ง และไปร่วมประชุมกับสำนักงานเขต ตามที่สำนักงานเขตแจ้ง วัน เวลา ประชุม สถานที่ทำการชุมชน แบ่งได้เป็น 3 แบบ คือ แบบที่ 1 พื้นที่ถาวร แบบที่ 2 พื้นที่ชั่วคราว แบบที่ 3 พื้นที่ที่อยู่อาศัย

3.1.2 บทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้สูงอายุในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

ทั้งนี้ให้คณะกรรมการชุมชนดำรงตำแหน่งวาระคราวละ 3 ปี นับแต่วันเลือกตั้ง สามารถจำแนกหน้าที่ความรับผิดชอบได้ดังนี้ ประธานกรรมการชุมชน รองประธานกรรมการชุมชน เลขานุการ เภรัณญิก นายทะเบียน ประชาสัมพันธ์ ในชุมชนประกอบด้วย คณะกรรมการโครงการหลักๆ ดังนี้ คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการโครงการ พัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุ คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการ ทั้งนี้บทบาท

และหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้สูงอายุในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ที่แสดงออกให้เห็นความเป็นประชาสังคมอย่างชัดเจน ได้แก่ การเฝ้าระวังและป้องกันความปลอดภัยและคอร์รัปชันในชุมชน การทำประชาพิจารณ์ในเรื่องที่สำคัญต่างๆ ภายในชุมชน รวมทั้งบทบาทในเวทีสาธารณะ

3.1.3 เทคนิคและวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ได้แก่ มีผู้นำเป็นผู้ริเริ่ม การสรรหาสมาชิกร่วมทีม การใช้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุ การกำหนดความต้องการของชุมชนเป็นหลัก การอบรมให้ความรู้ มีที่ปรึกษาและจิตอาสา สถานที่ทำการชุมชนเพื่อชุมชน การสื่อสารโดยใช้เสียงตามสาย

3.2 ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า มีปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุที่ดำเนินงาน ผู้สืบทอดในการพัฒนาชุมชน ขาดความร่วมมือจากในชุมชน งบประมาณเพื่อมาส่งเสริมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ความขัดแย้งระหว่างผู้สูงอายุที่เป็นคณะกรรมการชุมชนกับคนในชุมชน อธิบายได้ดังนี้ ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุที่ดำเนินงาน ผู้สืบทอดในการพัฒนาชุมชน ขาดความร่วมมือจากในชุมชน งบประมาณเพื่อมาส่งเสริมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ความขัดแย้งระหว่างผู้สูงอายุที่เป็นคณะกรรมการชุมชนกับคนในชุมชน

3.3 ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาประโยชน์จากการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน ผลการศึกษาพบว่า มีประโยชน์จากการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนต่อผู้สูงอายุ และประโยชน์จากการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนต่อชุมชน อธิบายได้ดังนี้

3.3.1 ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนต่อผู้สูงอายุ คือ ได้แสดงออกทางความคิด พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันให้เกิดประโยชน์ และได้พัฒนาตนเอง รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีการวางแผน การแสดงออก เคลื่อนไหวทางร่างกายและความคิด สร้างความรื่นเริงเบิกบาน ได้รับมิตรชอบนานาที่ที่ได้รับความหมาย เป็นการตอบสนอง ความต้องการทางด้านสังคม เกิดการมีส่วนร่วม ได้รับความรู้ทั้งทางวิชาการ และความรู้ทั่วไป

3.3.2 ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนต่อชุมชน คือ ส่งผลให้ชุมชนได้รับความช่วยเหลือและร่วมมือร่วมใจกันดำเนินงานก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ

4. การสนับสนุนจากเครือข่ายด้านประชาสังคมในการพัฒนาชุมชน เขตบางแค กรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาการสนับสนุนจากเครือข่ายด้านประชาสังคมในการพัฒนาชุมชน ผลการศึกษาพบว่า หน่วยงานต่างๆ มีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานภาคเอกชน องค์กรอิสระ อธิบายได้ดังนี้

4.1 หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตบางแค สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) สำนักพระราชวัง โครงการแม่วัยใส มหาวิทยาลัยมหิดล สถานีตำรวจและหน่วยงานภาครัฐต่างๆ โรงพยาบาลราชพิพัฒน์ ศูนย์บริการสาธารณสุข 40 คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล สำนักส่งเสริมพัฒนาสังคม ศูนย์พิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส ศูนย์วิชาการแรงงานนอกระบบ เป็นต้น

4.2 หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ได้แก่ การไฟฟ้านครหลวง และหน่วยงานรัฐวิสาหกิจอื่นๆ เป็นต้น

4.3 หน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ สถานพยาบาลเอกชน โรงเรียนเอกชนต่างๆ เป็นต้น

4.4 องค์กรอิสระ ได้แก่ กลุ่มสภาองค์กรชุมชนเขตบางแค สมาคมปลอดภัยไว้ก่อนป้องกันสาธารณภัย มูลนิธิเพื่อนหญิง มูลนิธิเพื่อผู้บริโภคสินค้าเพื่อชุมชน เป็นต้น

สรุปและอภิปรายผล

สรุป

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ข้อมูลทั่วไปของเขตบางแค มีข้อมูลด้านโครงสร้างประชากร ด้านการประกอบอาชีพ ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านสาธารณสุขชุมชน ทั้งนี้โครงการพัฒนาที่สำคัญๆ ได้แก่ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านสาธารณูปโภค ด้านศาสนาและวัฒนธรรม ข้อมูลของผู้สูงอายุกับการเข้าร่วมดำเนินงานพัฒนาชุมชน จะเห็นได้ว่ามีข้อมูลคุณลักษณะทั่วไป ด้านสุขภาพ จิตใจ การศึกษา การประกอบอาชีพ อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุกับลักษณะการจัดตั้งชุมชน เป้าหมายและปัจจัยที่ผลต่อการเข้าร่วมพัฒนาชุมชน ข้อมูลการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสังคม ส่งผล

ให้เกิดบทบาทและการมีส่วนร่วมในเรื่องหลักและวิธีการทำงาน บทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบ เทคนิคและวิธีการสร้าง การมีส่วนร่วม ทั้งนี้ยังพบปัญหาและอุปสรรค รวมถึงประโยชน์จากการมีส่วนร่วม ทั้งนี้บทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบ ของผู้สูงอายุในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ที่แสดงออกให้เห็นความเป็นประชาสังคมอย่างชัดเจน ได้แก่ การเฝ้าระวังและ ป้องกันความปลอดภัยและคอร์ปชั่นในชุมชน การทำประชาพิจารณ์ในเรื่องที่สำคัญต่างๆ ภายในชุมชน รวมทั้งบทบาทในเวที สาธารณะ ข้อมูลการสนับสนุนและเครือข่ายด้านประชาสังคม อันประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน และองค์กรอิสระ ที่ให้ความช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนความรู้

ข้อสรุปและข้อเสนอแนะของการศึกษาคั้งนี้สามารถนำไปเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานต่างๆ ในการสนับสนุน และผลักดันบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสังคมในการพัฒนาชุมชน และเป็นแบบอย่างให้แก่ชุมชนอื่นๆ รวมถึงนำงานวิจัยไปศึกษาค้นคว้าในประเด็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุไทยต่อไป

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสังคมในการพัฒนาชุมชน เขต บางแค กรุงเทพมหานคร สามารถนำมาอภิปรายผลการศึกษา โดยใช้วิธีการวิเคราะห์อ้างอิงจากทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปและโครงการพัฒนาของเขตบางแค กรุงเทพมหานคร

ข้อมูลทั่วไปเขตบางแคและโครงการและกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนิรันดร์ จงวุฒิ เวศย์ (2550) พบว่า องค์ประกอบของการบริหารงานพัฒนาชุมชน ว่ามีองค์ประกอบสำคัญๆ โดยมีชุมชนเป็นหน่วยปฏิบัติ มี การใช้ทรัพยากรทั้งจากภายในและภายนอก เพื่อดึงชุมชนทั้งหมดเข้ามาร่วมกัน และแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง มีการ ดำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น และสนับสนุนประสานงานภายในชุมชนระหว่างชุมชนและสังคมภายนอก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าข้อมูลทั่วไปเขตบางแค นั้น มีทั้งโครงสร้างประชากร การประกอบอาชีพ เศรษฐกิจชุมชน และสาธารณสุข ชุมชน ที่เป็นจุดผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มกัน เพื่อพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม มีประชากรที่สามารถพัฒนาได้ มี สภาพแวดล้อมที่เป็นทั้งแหล่งเกษตรกรรมและค้าขายหรือธุรกิจต่างๆ มีระบบการแพทย์เข้าถึง มีสาธารณูปโภคครบครัน ถือเป็นชุมชนที่พัฒนาตนเองเมื่อเทียบกับอีกหลายๆ ชุมชน โครงการและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของเขตบางแค ถือเป็น ผลงานที่แสดงให้เห็นการดำเนินงานที่ผ่านมาที่เป็นรูปธรรม และหากชุมชนยังสามารถสร้างผลงานเกิดความร่วมมือร่วมกันได้เช่นนี้ คาดว่าในอนาคตจะเติบโตเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน

2. ข้อมูลผู้สูงอายุที่เข้าร่วมดำเนินงานพัฒนาชุมชน เขตบางแค กรุงเทพมหานคร

ข้อมูลผู้สูงอายุที่เข้าร่วมดำเนินงานพัฒนาชุมชน เขตบางแค กรุงเทพมหานคร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ รตา สุวรรณดารา (2554) พบว่า ได้ศึกษาศักยภาพผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน ขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อหลัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เพื่อศึกษาศักยภาพผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน และหาแนวทางในการสนับสนุนส่งเสริม ซึ่ง แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุเขตบางแค เกิดศักยภาพในการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชน เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่วัยต่างๆ ในชุมชน แต่ผู้สูงอายุจะประสบปัญหาทางด้านสุขภาพที่เป็นไปตามวัย ส่งผลให้ดำเนินงานอย่างมีอุปสรรคทางด้านร่างกาย ผู้สูงอายุที่ เข้าร่วมมีระดับการศึกษาที่มีความหลากหลายตั้งแต่ไม่ได้รับการศึกษาไปจนถึงระดับปริญญาตรี แต่มีความตั้งใจและแบ่ง หน้าที่ในการดำเนินงานได้ดีมาก ผู้สูงอายุหลายท่านสามารถใช้เทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานได้ดีมาก ผู้สูงอายุ ได้มีนิว้ความรู้ความสามารถที่ตนมีมาฝึกสอนเป็นอาชีพแลกเปลี่ยนกันและเผยแพร่ต่อคนในชุมชนต่อไป แม้ผู้สูงอายุหลาย คนก่อนเข้ามาดำเนินงานจะไม่เข้าใจความหมายที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง แต่เมื่อเข้ามาดำเนินงานแล้ว ผู้สูงอายุ ได้ลงมือปฏิบัติจริงในขั้นตอนต่างๆ ส่งผลให้เกิดความเข้าใจจากการลงมือปฏิบัติที่เกิดขึ้น ทั้งนี้การรวมกลุ่มดำเนินงานของ ผู้สูงอายุถือว่าเป็นกิจกรรมและการมีส่วนร่วมที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่า

3. การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสังคม ในการพัฒนาชุมชน เขตบางแค กรุงเทพมหานคร

3.1 บทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

3.1.1 หลักและวิธีการทำงานพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2550) พบว่า ได้ยึดถือประชาชนเป็นหลักในการดำเนินงาน เพื่อฝึกให้เรียนรู้และเข้าใจวิถีทางประชาธิปไตย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า

คณะกรรมการชุมชนแต่ละชุมชน จะมีหลักและวิธีการทำงานที่ไม่ต่างกันมากนัก จะมีแค่เทคนิคการทำงานที่แตกต่างกันไป ตามความถนัด ทุกชุมชนต่างมุ่งหวังให้มีกระบวนการที่เกิดประสิทธิภาพต่อการทำงาน และให้ทุกคนในชุมชนได้มีส่วนร่วม

3.1.2 บทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบุญตา ไถ่เลิศ (2550) พบว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพตำแหน่งที่ได้รับและกำหนดไว้ตามบทบาทของตำแหน่งนั้น สอดคล้องตามความมุ่งหวังของสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทุกคนที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการชุมชนต่างมีบทบาทของตนเอง เพื่อดำเนินงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และมีความพึงพอใจในงานที่ตนได้ปฏิบัติ ส่งผลให้เห็นคุณค่าของตนเอง และภูมิใจในบทบาทหน้าที่ที่ได้รับ มีแนวทางมีทิศทางที่จะปฏิบัติต่อไป

3.1.3 เทคนิคและวิธีการสร้างการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชัชรี นฤทุม (2548) พบว่า เทคนิคที่ใช้ในการมีส่วนร่วมมีหลากหลายวิธี ควรเลือกใช้วิธีที่ถูกต้องเหมาะสม เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในชุมชนแต่ละชุมชน มีเทคนิคและวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปตามบริบทของชุมชน จึงควรนำมาใช้ให้เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนของตน

3.2 ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ของศุภวรรณ สมบุตร (2556) พบว่า บทบาทของภาครัฐและภาคประชาสังคมในการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้เมืองลำปาง เพื่อการสร้างความร่วมมือ แต่การดำเนินการจัดสร้างไม่สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงผู้นำ นโยบายของรัฐ แต่ละยุคสมัยที่ไม่ต่อเนื่อง คณะทำงานโครงการที่ต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่ จึงขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างแท้จริง ขาดความเข้มแข็งของท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานที่เกิดปัญหาที่ไม่สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาคสังคม ไม่ถูกให้ความสำคัญเท่าที่ควร ขาดความเข้มแข็งและพลังของประชาชน

3.3 ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน

3.3.1 ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนต่อผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ความต้องการของ ผู้สูงอายุ บังอร ธรรมศิริ (2549) พบว่า ความต้องการของผู้สูงอายุแต่ละคนอาจแตกต่างกัน มีความต้องการทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเข้าร่วมพัฒนาชุมชน ส่งผลให้ผู้สูงอายุได้เคลื่อนไหวร่างกาย ปรับสภาพ จิตใจ เรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และยังได้ฝึกอาชีพ ในบางกลุ่มสามารถพัฒนาไปเป็นอาชีพของชุมชนได้ ถือเป็นรายได้เล็กน้อยๆ ให้แก่ส่วนกลางของชุมชน เพื่อมาทำกิจกรรมต่างๆ ต่อไป

3.3.2 ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนต่อชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ของอมรรรัตน์ มัททวิวงศ์ (2553) พบว่า แนวทางการจัดการชุมชนหมู่บ้านจัดสรรโครงการ “บ้านฉางเพลส” เพื่อนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง เพื่อศึกษาการจัดการชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมพัฒนา ชุมชน นำไปสู่ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนต่อผู้สูงอายุ ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนต่อชุมชน เกิด เป็นโครงการและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนต่างๆ โดยเป็นผลดีแก่ประชาชนและประเทศชาติต่อไป

4. การสนับสนุนจากเครือข่ายด้านประชาสังคมในการพัฒนาชุมชน

หน่วยงานที่สนับสนุนและเครือข่ายด้านประชาสังคมในการพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของเครือข่ายทางสังคม ของชินสัคค สุวรรณอัจฉริย (2549) พบว่า การเคลื่อนตัวจากกลุ่มสู่การรวมตัวเป็นเครือข่าย เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อน กระบวนการพัฒนาหรือสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ช่วย ประสานงานระหว่างชุมชนกับองค์กรระดับสูงต่อไป มีผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านลงไปแนะนำช่วยเหลือการแก้ไขปัญหา ของชุมชนได้อย่างตรงประเด็น เนื่องจากมีบุคลากรที่มีความรู้ มีคุณภาพ เช่น นักวิเคราะห์นโยบายและแผน นักสังคม สงเคราะห์ นักพัฒนาชุมชน เป็นต้น ทางหน่วยงานต่างๆ เองก็ได้ทราบความต้องการของชุมชน เพื่อนำไปปรับให้เหมาะสมกับ การทำงานองค์กรของตนต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับกรวิจัยในอนาคต

1. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาชุมชนในภาพรวมที่เน้นบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสังคม ในการพัฒนาชุมชน เขตบางแค กรุงเทพมหานคร หากมีการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการศึกษารายละเอียดในด้านผลงาน โครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะมีโครงการและกิจกรรมต่างๆ อีกมากมาย

2. ควรศึกษาชุมชนในเขตอื่นๆ ถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุด้านประชาสัมพันธ์ในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้แนวทางการดำเนินงาน ปัญหา และผลงานของชุมชนในเขตต่างๆ ของกรุงเทพมหานคร
3. การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ในครั้งต่อไปจึงควรมีการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้ทราบผลและมุมมองที่หลากหลายในการทำวิจัยเรื่องดังกล่าว
4. ควรมีการศึกษาบทบาทและการมีส่วนร่วมในศักยภาพของผู้พิการที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับความสำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์ อาจารย์ ดร. สวรรยา ธรรมอภิพล อาจารย์ ดร.วิษระ เวชประสิทธิ์ และอาจารย์ ดร.พิมพ์ภรณ์ พึ่งบุญพานิชย์ ซึ่งคอยช่วยให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทาง เสียสละเวลาอันมีค่าแก่ผู้วิจัย ให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะกรรมการชุมชน ที่ปรึกษา และจิตอาสา รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง เขตบางแค กรุงเทพมหานคร ทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบคำถามและให้ข้อมูลด้วยความเต็มใจรวมถึงกรุณาสละเวลาอันมีค่า สิ่งสำคัญที่สุดขอขอบคุณกำลังใจจากสมาชิกในครอบครัวทุกคน สุดท้ายนี้ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ได้เปิดโอกาสให้ได้นำเสนอผลงานวิจัยในโครงการประชุมวิชาการระดับชาติ SMARTS ครั้งที่ 6 ที่ได้จัดขึ้นในครั้งนี้ ทั้งนี้จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- ซัซรี นฤทุม. (2548). **คู่มือคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชินสัคค สุวรรณอัจฉริย. (2549). **เครือข่ายทางสังคม**. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). **แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- บังอร ธรรมศิริ. (2549). “ครอบครัวกับการดูแลผู้สูงอายุ” **วารสารการเวก ฉบับนิทรรศการวันเจ้าฟ้าวิชาการ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์**.
- บุญตา ไส้เลิศ. (2550). **บทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- รดา สุวรรณดารา. (2554). **ศักยภาพผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน ขององค์การบริหารส่วนตำบล ต่อหลัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศุภวรรณ สมบุตร. (2556). **บทบาทของภาครัฐและภาคประชาสังคมในการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้เมืองลำปาง**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2549). **สารประชากร 15, 1** (มกราคม).
- อมรรัตน์ มัททวิวงศ์. (2553). **แนวทางการจัดการชุมชนหมู่บ้านจัดสรรโครงการ “บ้านฉางเพลส” เพื่อนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง**. วิทยานิพนธ์ พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

การประเมินมูลค่าการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
 ในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร

Evaluation of Communities' Natural Resource Use and Conservation Values
 in Chumphon Islands National Park

กรรณก คณะเศรษฐ ¹

เบญจพรรณ เอกะสิงห์ ²

จิรวรรณ กิจชัยเจริญ ²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบความเต็มใจจ่ายสำหรับโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร จังหวัดชุมพร และหาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อความเต็มใจจ่ายเพื่อโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร จังหวัดชุมพร ด้วยวิธีการประมาณค่าภายใต้ตลาดสมมติ (Contingent Valuation Method: CVM) เพื่อประเมินมูลค่าความเต็มใจจ่าย (WTP) ของครัวเรือนตัวอย่างในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร จังหวัดชุมพรจำนวน 417 ตัวอย่าง โดยใช้วิธีการตั้งคำถามแบบปิดโดยเสนอราคาสองครั้ง (Double – bound Dichotomous Choice) วิเคราะห์สถิติด้วยแบบจำลองการวิเคราะห์ถดถอย Censored Regression ซึ่งทำการประมาณค่าด้วย Maximum Likelihood Estimation

ผลการศึกษาด้านมูลค่าความเต็มใจจ่ายเฉลี่ยเพื่อโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร พบว่าชุมชนเต็มใจที่จะจ่ายเงินเพื่อกองทุนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเฉลี่ย เท่ากับ 458บาท/ครัวเรือน/ปี เมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเต็มใจจ่ายเพื่อโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร พบว่า จำนวนเงินขั้นต้นที่ต้องจ่าย และผลประโยชน์โดยตรงของป่าชายเลน เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความเต็มใจจ่ายเพื่อโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหมู่เกาะชุมพรผลการประมาณมูลค่าความเต็มใจจ่ายรวมของครัวเรือน มีมูลค่าประมาณ 6.7 ล้านบาท/ปี หรือ 134 ล้านบาทตลอดอายุของโครงการ

จากการประเมินมูลค่าความเต็มใจจ่ายที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ จะสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อใช้ในการจัดสรรงบประมาณและแนวทางการระดมทุนจากประชาชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ การบริหารจัดการโครงการอนุรักษ์พื้นที่ที่สามารถดำเนินการโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ความเต็มใจจ่าย มูลค่าการใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

Abstract

The aim of this study is to assess the willingness of the people in financially supporting the natural resources preservation program in Chumphon Islands National Park area and to find out economic and social factors that affect the willingness to pay for such program. The study makes use of contingent valuation method (CVM) in order to evaluate the willingness to pay of the people in the

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท ภาควิชาพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² อาจารย์ภาควิชาพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

National Park area. There were a total of 417 samples whose willingness to pay was asked using the Double-Bound Dichotomous Choice. Censored Regression using maximum likelihood estimation method was then used to analyse the data obtained.

The result on the willingness to pay in Chumphon Islands National Park Preservation Program found that the community was willing to pay for preservation fund at an average of 458 THB/resident/year. The factors affected the value of willingness to pay were starting bids and direct benefits of the mangrove forests. The total estimated value of the willingness of the residents was 6.7 million THB per year or 134 million baht for the life of the project.

The result of this study dealing with willingness to pay can be used as benchmarks for budget allocation or seeking fund from communities both within and outside the conservation areas. The conservation program can then be administered with people's participation.

Keywords: willingness to pay, use value, conservation of natural resources

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ป่าชายเลนเหลืออยู่เพียง 1.5 ล้านไร่ และส่วนใหญ่มีสภาพเสื่อมโทรมต้องเร่งฟื้นฟูในสถานการณ์ปัจจุบัน ป่าชายเลนกำลังอยู่ในภาวะวิกฤต เนื่องจากพื้นที่ป่าจำนวนมากถูกทำลายจนหมดสภาพ และพื้นที่ที่เหลือได้รับผลกระทบจนเสื่อมสภาพไปเป็นจำนวนมากไม่น้อย จนเหลือเนื้อที่ลดน้อยลงทุกปี แม้วารัฐบาลจะได้ให้ความสำคัญโดยการออกมาตรการต่างๆ ให้กรมป่าไม้และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องรับดำเนินการ เพื่อหยุดยั้งการบุกรุกทำลายป่าและเร่งรัดการปลูกและฟื้นฟูป่าชายเลน แต่ก็เพียงมีผลให้เนื้อที่ป่าชายเลนลดลงแต่ละปีน้อยกว่าเดิมนั่น

พื้นที่อุทยานแห่งชาติในประเทศไทยประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญทางระบบนิเวศวิทยาซึ่งมีความสวยงามที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ไม่ว่าจะเป็นทัศนียภาพอันงดงาม น้ำตก ถ้ำ ภูเขา หรือดอกไม้และสัตว์นานาชนิด ที่มีความสำคัญยิ่ง หากพิจารณาอุทยานแห่งชาติในแง่ของการเป็นพื้นที่อนุรักษ์แล้ว ถือว่ามีบทบาทที่สำคัญในการรักษาเสถียรภาพเชิงนิเวศวิทยา และการอนุรักษ์ในความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นที่อนุรักษ์เหล่านี้ ยังเป็นสถานที่สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจและเป็นแหล่งความรู้ทางการศึกษาอีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สามารถดึงดูดและสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งนอกจากจะมี

ส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศโดยส่วนหนึ่ง แล้วยังกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนท้องถิ่นด้วย จึงนับว่าเป็นโอกาสที่ดีที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้สนับสนุนการพัฒนาอุทยานแห่งชาติ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้อุทยานแห่งชาติมีความอุดมสมบูรณ์และสวยงามมากขึ้น รวมถึงมีการรณรงค์การท่องเที่ยวอย่างรู้คุณค่า นอกจากนี้อุทยานแห่งชาติยังสามารถตอบสนองการคุ้มครองรักษาแหล่งธรรมชาติและทัศนียภาพที่มีความสำคัญสามารถคงความเป็นระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ และที่สำคัญที่สุดคือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และ วัฒนธรรม (วชิราภรณ์, 2550)

จังหวัดชุมพรมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย เช่น ป่าชายเลน ป่าไม้ สัตว์ป่า สัตว์ทะเล แนวปะการัง ที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ และสภาพธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นชายหาดและเกาะที่ยังคงความงามสมควรจะได้มีการกำหนดพื้นที่บริเวณที่เหมาะสม เพื่อประกาศเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์และคุ้มครอง ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการนันทนาการของประชาชน และเป็นแหล่งความรู้เพื่อประโยชน์ในการวิจัยในเชิงวิชาการ และการเผยแพร่แก่ผู้สนใจ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร มีทรัพยากรที่ยังคงความสมบูรณ์หลากหลายรูปแบบซึ่งมีความสำคัญในแง่ของการเป็นแหล่งรวมพันธุ์กรรม สิ่งมีชีวิต และเป็นแหล่งความรู้เพื่อการศึกษาหาความรู้และการวิจัย ซึ่งในปัจจุบันป่าชายเลนทรัพยากรที่สำคัญของอุทยานแห่งชาติได้ถูกคุกคามและเสื่อมโทรมลง

ป่าชายเลนมีความสำคัญและประโยชน์อย่างมากมายมหาศาล เพราะป่าชายเลนเป็นที่รวมของพืช สัตว์น้ำและสัตว์บกนานาชนิด ซึ่งมีความสำคัญและประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์หลายรูปแบบ คือ ด้านป่าไม้ไม่ในป่าชายเลนนำมาใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ กันได้หลายรูปแบบ เช่นทำฟืนและถ่านซึ่งในแต่ละปีไม้ป่าชายเลนที่ตัดออกมา เช่น ไม้โกงกาง ไม้ถั่ว ไม้โปรง ประมาณ 80% จะนำมาทำถ่านโดยเฉพาะไม้โกงกาง จะทำถ่านได้คุณภาพดีที่สุด, ทำไม้เสาเข็มและไม้ค้ำยัน เช่นตาตุ่ม โกงกาง แตนนิน, เปลือกไม้หลายชนิด นำมาสกัดจะได้แทนนิน ใช้ทำหมึก ทำสี ทำกาวย ฟอกหนัง

ด้านประมงเป็นแหล่งอาหารสำคัญของสัตว์น้ำ พวกเศษไม้ใบไม้และส่วนต่างๆ ของไม้ที่ร่วงหล่นจะถูกย่อยสลายเป็นโปรตีน สำหรับพวกหอย ปู และหนอนปล้อง ซึ่งจะเป็นอาหารของสัตว์น้ำที่ใหญ่กว่าต่อไป เป็นที่อยู่อาศัยและที่อนุบาลสัตว์น้ำในระยะตัวอ่อนกุ้งและปลา ที่สำคัญทางเศรษฐกิจได้อาศัยป่าชายเลนเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงตัวอ่อน เช่น กุ้งกุลาดำ ปลา กะพงขาว และปลาอื่นๆ ด้านอื่น ๆ เป็นแหล่งสำหรับลดความรุนแรงของคลื่น ป้องกันการพังทลายของดินชายฝั่ง ช่วยชะลอความเร็วของลม พายุให้ลดลงก่อนที่จะขึ้นสู่ ฝั่งทำให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงแก่ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินของชาวบ้านที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณใกล้เคียง ช่วยเพิ่มพื้นที่ ตามชายฝั่ง เพราะระบบรากของไม้ป่าชายเลนจะช่วยในการทับถมของเลนโคลน ทำให้เกิดดินเลนงอกใหม่อยู่เสมอ ช่วยกรองของเสียที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม มิให้ไหลลงสู่ทะเล สร้างความเสียหายแก่สัตว์น้ำและระบบนิเวศในบริเวณชายฝั่งได้

ดังนั้น การประเมินมูลค่าความเต็มใจที่จะจ่ายที่มีต่อการอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรจึงมีความสำคัญ เพราะป่าชายเลนมีทั้งผลประโยชน์โดยตรง เช่น ผลผลิตจันทากสัตว์น้ำ ของป่า ไม้เพื่อการก่อสร้างและใช้เป็นเชื้อเพลิง และประโยชน์ทางอ้อมเช่น การป้องกันแนวชายฝั่ง ผลผลิตประมงชายฝั่ง แหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ถ้ายังมีการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน จะส่งผลทำให้พืชและสัตว์น้ำมีจำนวนลดลง ชาวบ้านที่อาศัยในเขตอุทยานซึ่งมีรายได้หลักจากการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ชาวบ้านจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะสะท้อนมูลค่าออกมาได้อย่างชัดเจน ถ้าไม่มีป่าชายเลน

ชาวบ้านจะไม่มีสัตว์น้ำให้จับ รายได้จะลดลง ดังนั้นการประเมินในครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นถึงระดับของความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีต่อมูลค่าความเต็มใจที่จะจ่ายที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการ การอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบของการดำรงชีพ การอนุรักษ์และมูลค่าการใช้ประโยชน์โดยตรงของชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร
2. เพื่อประเมินมูลค่าความเต็มใจจ่ายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความเต็มใจที่จะจ่ายของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร

วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ เพื่อทราบรูปแบบของการดำรงชีพและการอนุรักษ์ของชุมชนมูลค่าการใช้ประโยชน์จากการอนุรักษ์ ของชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร จะทำการวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการตอบแบบสอบถามมาทำการวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ส่วนการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์จะทำการประเมินเฉพาะมูลค่าจากการใช้ (use value) ผลผลิตที่ได้จากป่าชายเลน จะทำการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ ประชากรเป้าหมาย คือหัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนคนใดคนหนึ่งในครอบครัวที่เป็นผู้เข้าไปใช้ประโยชน์ในการเก็บหาผลผลิตของป่าชายเลนในพื้นที่เป้าหมาย

ผลประโยชน์สุทธิของผลผลิตจากป่าชายเลน = (ผลประโยชน์สุทธิของผลผลิตจากป่าชายเลนเฉลี่ยต่อครัวเรือน) x จำนวนครัวเรือนทั้งหมดในพื้นที่

ผลประโยชน์สุทธิของผลผลิตจากป่าชายเลน = มูลค่าจากการใช้ประโยชน์ด้านการเก็บผลผลิตจากป่าและผลผลิตจากการประมงในบริเวณป่าชายเลนได้จากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากครัวเรือนตัวอย่างในชุมชนและประเมินมูลค่าด้วยวิธีการตลาด ส่วนที่ไม่มีมูลค่าตลาดจะใช้ค่าเสียโอกาส เช่น ค่าเสียโอกาสของค่าจ้างแรงงาน

ส่วนการหาค่าความเต็มใจจ่ายของครัวเรือนในการอนุรักษ์อุทยานของชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ตามวัตถุประสงค์ที่ 2 จะมีการสัมภาษณ์จะใช้เทคนิค double bounded close-ended หรือคำถามปลายปิดสองชั้น ค่าเริ่มต้นมูลค่าความเต็มใจจ่าย (A) มี 4 ค่า คือ 40 100 200 และ 300 บาทต่อปี ครัวเรือนจะเลือกคำตอบว่า ยอมรับ หรือไม่ยอมรับ จากนั้นก็จะถามอีกคำถามถ้าคำตอบแรก เป็นไม่ยอมรับ ก็จะถามว่า ถ้ามูลค่าความเต็มใจจ่ายเพื่อการอนุรักษ์มีค่าเป็น A/2 จะยอมรับหรือไม่ ถ้าคำตอบแรก เป็นยอมรับ ก็จะถามอีกครั้งว่า มูลค่าความเต็มใจจ่ายเพื่อการอนุรักษ์มีค่าเป็น A*2 จะยอมรับหรือไม่

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อประเมินมูลค่าความเต็มใจจ่ายในการอนุรักษ์อุทยานของชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร จะทำการวิเคราะห์สมการความเต็มใจจ่ายโดยใช้สมการ log-likelihood function (สมการที่ (1)) โดยใช้แบบจำลอง censored regression model ที่พัฒนาโดย Cameron (1988) คือ

$$\text{Model (Lower, Upper)} = f(\text{Gender}_i, \text{Age}_i, \text{Status}_i, \text{Family}_i, \text{Ed}_i, \text{Income}_i, \text{Satisf}_i, \text{Aware}_i, \text{Conserve}_i, \text{Usevalue}_i, \text{Bid}_i) \quad (1)$$

โดยตัวแปรอิสระในโมเดลมีดังนี้

Gender_i	คือ	เพศของประชากร	(ตัวแปรหุ่น)
		1 = เพศหญิง	
		0 = เพศชาย	
Age_i	คือ	อายุของประชากรโดยมีค่าเท่ากับอายุจริง (หน่วย: ปี)	
Status_i	คือ	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	(ตัวแปรหุ่น)
		1 = สถานภาพสมรส	
		0 = เมื่อมีสถานภาพอื่น	
Family_i	คือ	จำนวนสมาชิกในครัวเรือนตามจำนวนจริง (หน่วย: คน)	
Ed_i	คือ	ระดับการศึกษาสูงสุด	(ตัวแปรหุ่น)
		1 = การศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป	
		0 = การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี	
Income_i	คือ	รายได้ต่อปีของประชากร (บาท/ครัวเรือน)	
Satisf_i	คือ	ความพึงพอใจที่มีต่ออุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรเป็นคะแนนเฉลี่ย	
Aware_i	คือ	การตระหนักและการให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรเป็นคะแนนเฉลี่ย	
Conserve_i	คือ	จำนวนการเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	(ตัวแปรหุ่น)
		1 = จำนวนการเข้าร่วม 1 ครั้งขึ้นไป	
		0 = ไม่เคยเข้าร่วม	
Usevalue_i	คือ	ผลประโยชน์โดยตรงของป่าชายเลน (บาท/ครัวเรือน/ปี)	

Bid_i คือ จำนวนเงินเริ่มต้นที่เริ่มต้นให้จ่าย 400 ตัวอย่าง โดยให้ค่าเริ่มต้น อย่างละ 100 ตัวอย่าง
i คือ ตัวอย่างแบบสอบถามคนที่ i

ส่วนการวิเคราะห์ที่ปัจจัยที่มีผลต่อความเต็มใจจ่าย จะพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระอื่นๆ โดยจะทดสอบความสำคัญทางสถิติของสัมประสิทธิ์เหล่านั้น

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยอาจแยกเป็นหัวข้อได้ดังนี้

1. ประโยชน์จากป่าชายเลน

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะจับสัตว์น้ำมีปริมาณที่เก็บหารายได้เฉลี่ยต่อครั้งสูงสุด ได้แก่ หอยแมลงภู่ 2,499 กก. ต่อครั้ง รองลงไปคือ กุ้งขาว 149 กก. ต่อครั้ง และ ปลากระพง 57 กก. ต่อครั้ง ตามลำดับ สำหรับครัวเรือนที่ทำกิจกรรมนั้น จะจับสัตว์น้ำมีจำนวนครั้งในการเก็บหาต่อปีสูงสุด ได้แก่ กุ้งออกครึ่ง 300 ครั้ง/ปี รองลงไปคือ ปลาทราย 261 ครั้ง/ปี และ ปลากระบอก 209 ครั้ง/ปี ตามลำดับ และนอกจากนั้นจะจับสัตว์น้ำมีปริมาณที่เก็บหารายได้ทั้งหมดในรอบปีสูงสุด ได้แก่ หอยแมลงภู่ 41,404 กก./ปี รองลงไปคือ ปลากระบอก 6,707 กก./ปี และ กุ้งออกครึ่ง 6,000 กก./ปี ตามลำดับ ส่วนการจับสัตว์น้ำมีราคาเฉลี่ยต่อหน่วยสูงสุด ได้แก่ กุ้งกุลาดำ 262 บาท/กก. รองลงไปคือ กุ้งกุลาดำ 215 บาท/กก. และ ปูธรรมดา 200 บาท/กก. ตามลำดับ ซึ่งเมื่อพิจารณาสัตว์น้ำที่จับมีมูลค่าสูงสุดต่อครัวเรือนที่ทำกิจกรรม ได้แก่ กุ้งออกครึ่ง 960,000 บาท รองลงไปคือ กุ้งธรรมชาติ 607,564 บาท และ กุ้งกะปิ 585,000 บาท ตามลำดับแต่ถ้าพิจารณาจากค่าเฉลี่ยทุกครัวเรือน สัตว์น้ำที่จับมีมูลค่าสูงสุดเฉลี่ยต่อครัวเรือน ได้แก่ ปลากระบอก 174,580 บาท รองลงไปคือ กุ้งขาว 106,999 บาท และหอยแมลงภู่ 89,049 บาทตามลำดับ

สำหรับการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนด้วยการเก็บหาของป่า ผลการวิจัย พบว่า การเก็บของป่าที่มีมูลค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือนที่ทำกิจกรรมสูงสุด คือ จาก 32,059.18 บาท ส่วนมูลค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงสุด คือ จาก 1,306 บาท และถ้าพิจารณาจากมูลค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือนที่ทำกิจกรรมต่ำสุด ได้แก่ ผักโกกงาง 27,150 บาท ส่วนมูลค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่ำสุด คือ ผักโกกงาง 130 บาท

2. ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับประโยชน์ของทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลน

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าป่าชายเลนมีประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพระดับมากคิดเป็นร้อยละ 57.3 รองลงไปคิดว่ามีประโยชน์ระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 25.4 และคิดว่าไม่ประโยชน์เลยอยู่ในระดับน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 2.4

นอกจากนี้ พบว่า ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 53.0 ส่วนที่จะเคยเข้าร่วม โดยสามารถแบ่งได้เป็น เข้าร่วม 1 – 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 80.1 ของผู้เข้าร่วม รองลงไปเข้าร่วม 4 -7 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 14.8 และ เข้าร่วม 10 ครั้งขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 2.6 ของผู้ที่เข้าร่วม ตามลำดับ ในขณะที่ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาสภาพความอุดมสมบูรณ์และพื้นที่ป่าชายเลนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า พื้นที่ลดลงและอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม คิดเป็นร้อยละ 75.1 ที่เหลือร้อยละ 9.4 จะเห็นว่าพื้นที่ยังคงเท่าเดิม โดยส่วนใหญ่เห็นว่าสาเหตุที่พื้นที่ลดลงเพราะว่า การขยายตัวของแหล่งชุมชน คิดเป็นร้อยละ 40.6 รองลงไปคิดว่าเพราะการตัดไม้ป่าชายเลนเพื่อเผาถ่าน/ทำฟืน/สร้างบ้าน คิดเป็นร้อยละ 33.2 และ เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ(ทำหลักหอย) คิดเป็นร้อยละ 8.3 ตามลำดับ

สภาพความเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลนจากอดีตจนถึงปัจจุบันว่าได้ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิต หรือการประกอบอาชีพหรือไม่ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิต จำนวน 343 ราย คิดเป็นร้อยละ 82.3 ที่เหลือ จำนวน 74 ราย คิดเป็นร้อยละ 17.7 คิดว่าไม่ส่งผลกระทบ โดยส่วนใหญ่เห็นว่าสาเหตุมาจากการทำประมงที่ต้องไปในระยะทางไกลกว่าเดิม คิดเป็นร้อยละ 64.4 รองลงไป อาหารหรืออุปกรณ์ต่างๆ ต้องใช้ใน

ปริมาณที่เพิ่มขึ้นเพราะอาหารที่ได้จากธรรมชาติลดลง คิดเป็นร้อยละ 21.0 และมีการบำบัดน้ำเสียหรือสิ่งปฏิกูลต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 10.5 ตามลำดับ

3. ความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร

ผลการวิจัย พบว่า ความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร โดยรวมกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจเฉลี่ย 4.11 ซึ่งอยู่ในระดับพึงพอใจมาก โดยด้านเป็นแหล่งอาชีพ มีค่าเฉลี่ยพึงพอใจมากที่สุดเท่ากับ 4.20 รองลงไป คือ เป็นแหล่งรายได้ และเป็นสถานที่ท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.18 ส่วนความสะอาดใสของน้ำทะเล มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเท่ากับ 3.96 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเป็นแหล่งอาชีพ มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงสุด เนื่องจาก กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงจับปลา เลี้ยงหอย และหาของป่า จึงให้ความสำคัญต่อพื้นที่รอบอุทยานหมู่เกาะชุมพรในด้านเป็นแหล่งอาชีพมากที่สุด ส่วน เป็นแหล่งรายได้ และเป็นสถานที่ท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยรองลงมา เนื่องจาก กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้หลักมาจากการประกอบอาชีพประมง ตามพื้นที่โดยรอบอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรจึงมีความพึงพอใจ และให้ความสำคัญในด้านเป็นแหล่งรายได้ และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวลำดับต้นๆ

ระดับความพึงพอใจ และความสำคัญแบ่งตามช่วงค่าเฉลี่ย คือ

ค่าเฉลี่ยน้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.80 ระดับความพึงพอใจ (หรือความสำคัญ) น้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60 ระดับความพึงพอใจ (หรือความสำคัญ) น้อย

ค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40 ระดับความพึงพอใจ (หรือความสำคัญ) ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20 ระดับความพึงพอใจ (หรือความสำคัญ) มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 4.21 ขึ้นไป ระดับความพึงพอใจ (หรือความสำคัญ) มากที่สุด

4. การตระหนักและการให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรของชุมชน

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยของการตระหนักและการให้ความสำคัญการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร โดยรวมเท่ากับ 4.33 หรือมีความสำคัญอยู่ในระดับสำคัญมากที่สุด เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ สามารถแบ่งความสำคัญออกเป็นสองระดับ ได้แก่ ระดับสำคัญมากที่สุด คือ ควรปลูกฝังให้ลูกหลานเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ของชุมชนร่วมกับราชการ (ค่าเฉลี่ย 4.52) รองลงไป คืออุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรควรมีเงินทุนในการปกป้อง ดูแล รักษาพื้นที่และทรัพยากรทางธรรมชาติพร้อมทั้งให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกที่ดีด้านสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 4.48) และหากทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรถูกทำลายจะส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นต่อวิถีชีวิตของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.47) ตามลำดับ

สำหรับในระดับสำคัญมาก คือ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพรเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์นานาชนิดและเป็นแหล่งสมุนไพรรักษาโรคหายาก (ค่าเฉลี่ย 4.20) รองลงไปคือ เขตอุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญ (ค่าเฉลี่ย 4.15) ตามลำดับ

5. มูลค่าความเต็มใจจ่ายของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร

สาเหตุที่ผู้ถูกสัมภาษณ์เต็มใจจ่ายและไม่เต็มใจจ่ายเพื่อสนับสนุนโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติฯ

ในส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าร่วมบริจาค พบว่า มีถึงร้อยละ 94.24 และกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ร่วมบริจาคมีร้อยละ 5.76 โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าร่วมบริจาคมีสาเหตุเพราะเชื่อมั่นในความสามารถของโครงการฯ ที่จะฟื้นฟูป่าชายเลนให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ดังเดิม ร้อยละ 51.1 รองลงมาคือเชื่อว่าโครงการฯ เป็นแหล่งรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น ร้อยละ 24.7 และอันดับสามคือเพราะเชื่อมั่นว่าในการขยายพันธุ์สัตว์น้ำของโครงการร้อยละ 15.0 ตามลำดับ

ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยกับโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติฯ คิดเป็นร้อยละ 99.0 และตอบว่าไม่เห็นด้วยเพียงร้อยละ 1.0

สาเหตุที่ทำให้เกิดโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร

ผลการวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้เกิดโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติฯ ส่วนใหญ่ครัวเรือนตัวอย่างเห็นว่าการตัดไม้ทำลายป่า เป็นสาเหตุลำดับที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 52.0 สาเหตุลำดับที่ 2 คือ ปัญหาการทำนาทิ้ง คิดเป็นร้อยละ 41.3 สาเหตุลำดับที่ 3 คือ ปัญหาการปล่อยน้ำเสียของอุตสาหกรรม คิดเป็นร้อยละ 43.0 และสาเหตุลำดับที่ 4 คือ ปัญหาการกัดเซาะของชายฝั่ง คิดเป็นร้อยละ 83.5

ปัจจัยที่มีผลต่อความเต็มใจจ่ายเพื่อโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติฯ ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับค่าความเต็มใจจ่ายในทางบวกเพื่อโครงการอนุรักษ์ธรรมชาติฯ ได้แก่ จำนวนเงินขั้นต่ำที่ต้องจ่ายเท่ากับ 100 (bid100) จำนวนเงินขั้นต่ำที่ต้องจ่ายเท่ากับ 200 (bid200) และจำนวนเงินขั้นต่ำที่ต้องจ่ายเท่ากับ 300 (bid300) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 99 สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อความเต็มใจจ่ายในทางลบ ได้แก่ ผลประโยชน์โดยตรงของป่าชายเลน (usevalue) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 99 (ตาราง 1)

เมื่อวิเคราะห์ผลประโยชน์โดยตรงของป่าชายเลน (usevalue) มีผลต่อความเต็มใจจ่ายเพื่อโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ซึ่งมีเครื่องหมายหน้าสัมประสิทธิ์เป็นลบ แสดงว่า เมื่อปัจจัยอื่นๆคงที่ ถ้าครัวเรือนตัวอย่างมีผลประโยชน์โดยตรงของป่าชายเลนน้อยกว่า จะมีความเต็มใจจ่ายมากกว่า ซึ่งเป็นไปได้ว่า ครัวเรือนตัวอย่างมีความคิดว่าถ้ามีโครงการอนุรักษ์ธรรมชาติฯ เกิดขึ้นจริงก็จะมีผลกระทบการบางข้อที่จะห้ามการหาผลประโยชน์จากป่าชายเลน จึงมีความเต็มใจจ่ายที่เพื่อสนับสนุนโครงการฯ ลดลง เมื่อนำค่าสัมประสิทธิ์มาแปลงค่า พบว่า มีค่าเท่ากับ 0.0021 หมายความว่า ถ้าผลประโยชน์โดยตรงของป่าชายเลนเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 จะทำให้ช่วงของมูลค่าความเต็มใจจ่ายเพื่อโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติฯ ของครัวเรือนตัวอย่างลดลง ร้อยละ 0.021

ตารางที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อความเต็มใจจ่ายเพื่อโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติฯ

ปัจจัย	ค่าสัมประสิทธิ์	ค่า P - value
เพศของประชากร	-0.0661	0.3638
อายุ	-0.0027	0.1851
สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	-0.0762	0.3244
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-0.0029	0.8216
ระดับการศึกษาสูงสุด	-0.0006	0.8999
รายได้ต่อปีของประชากร	0.0001	0.2627
ความพึงพอใจที่มีต่ออุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร	0.0452	0.1959
การตระหนักและการให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์อุทยานฯ	-0.0101	0.8078
จำนวนการเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	0.0507	0.1995
ผลประโยชน์โดยตรงของป่าชายเลน	-0.0021***	<.0001
Bid100	0.8501***	<.0001
Bid200	1.4712***	<.0001
Bid300	1.7439***	<.0001

หมายเหตุ :   *** แทนการมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นอย่างน้อยร้อยละ 99
                           ** แทนการมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นอย่างน้อยร้อยละ 95
                           * แทนการมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นอย่างน้อยร้อยละ 90

ที่มา: จากการคำนวณ

สรุปและอภิปรายผล

จากการประมาณมูลค่าความเต็มใจจ่ายรวม (Total WTP) ของครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์จากโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรฯ ซึ่งมีค่าประมาณ 6.7 ล้านบาท/ปี นำไปคำนวณหามูลค่าปัจจุบัน (v_0) ตลอดอายุของโครงการฯ จากค่าเฉลี่ยของค่าความเต็มใจจ่าย (mean WTP) จะมีค่าประมาณ 134 ล้านบาท

การศึกษาครั้งนี้ จะได้เห็นความเป็นประโยชน์ของป่าชายเลนว่ามีความสำคัญในการดำรงชีพของชาวบ้าน และเห็นด้วยและยินดีจ่ายให้โครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน สาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านอยากให้เกิดโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือ การตัดไม้ทำลายป่า การทำนาเกลือ การปล่อยน้ำเสียของอุตสาหกรรม และการกัดเซาะของชายฝั่งตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยินดีจ่ายของชาวบ้าน พบว่า คือ การได้ประโยชน์โดยตรงจากป่าชายเลน ซึ่งกลุ่มที่ได้ประโยชน์โดยตรง แม้จะเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์แต่เป็นห่วงเรื่องการใช้ประโยชน์อยู่ นอกจากนั้น จำนวนเงินที่ชาวบ้านตอบตกลงจะจ่ายขึ้นอยู่กับค่าเริ่มต้นของการให้ตอบ โดยค่าเริ่มต้นที่สูงก็จะทำให้มีค่าความเต็มใจจ่ายที่สูงด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ สามารถทำให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้ใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำมาตรการเพื่ออนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนในหมู่เกาะชุมพร อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ มูลค่าความเต็มจะจ่ายที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ จะสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อใช้ในการจัดสรรงบประมาณและแนวทางการระดมทุนจากประชาชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโครงการฯ มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- วชิราภรณ์ ทองสุขนาม. (2550). การประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อมในการอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติลำน้ำกกในจังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Cameron, T. A. (1988). "A New Parradigm for Valuing Non-Maket Good Using Referendum Data: Maximum Likelihood Estimation by Censored Logistic Regression". **Journal of Environmental and Management**. 15, 3 : 353-379.
- Sorada, T. (2003). "Valuation the Willingness to Pay for Environmental Conservation and Management: A Case Study of Scuba Diving Levies in Moo Kao Similan Island Marine National Park, Thailand." **School of Economics, University of Queensland**.
- Venkatachalam, L. (2003). "The Contingent Valuation Method: a Review." **Environmental Impact Assessment Review**. 24 : 89-124.
- Yamane, T. 1973. **Statistics; An Introductory Analysis**. (3rd ed.) Tokyo: Harper International Edition

บทบาทขององค์กรต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำการเกษตรจากระบบเกษตรแบบใช้สารเคมี
สู่ระบบเกษตรยั่งยืน ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

Organization Roles for Supporting Sustainable Agriculture System, Uamong Sub-district,
Mueang District, Lamphun Province

สุภาพร วงศ์พัฒน์¹

บุศรา ลีมนิรันดร์กุล²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ขององค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำการเกษตรจากระบบเกษตรแบบใช้สารเคมีสู่ระบบเกษตรยั่งยืน โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการประชุมกลุ่ม และการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง 4 กลุ่ม ได้แก่ เกษตรกรผู้ทำเกษตรยั่งยืน จำนวน 26 ราย เจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลอุโมงค์ จำนวน 8 ราย แกนนำกลุ่มที่มีบทบาทในการสนับสนุนการทำการเกษตรยั่งยืน จำนวน 20 ราย และหน่วยงานภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 12 ราย ใช้สถิติวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการจัดลำดับเนื้อหา งานวิจัยพบว่า มีหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาระบบเกษตรยั่งยืน คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) และสำนักงานเกษตรตำบลอุโมงค์ ส่วนหน่วยงานสนับสนุนร่วม เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน(รพ.สต.) ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลอุโมงค์ สถาบันวิจัยหรือวิจัย เป็นต้น

ด้านบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานร่วมกันทำให้เกิดการพัฒนาระบบเกษตรยั่งยืนและขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ เช่น การประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิต และปัจจัยการผลิต จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ามีหลากหลายของพันธุ์พืชเพิ่มขึ้นและเกษตรกรมีปรับเปลี่ยนการใช้สารชีวภาพเพิ่มขึ้นหลังจากมีการพัฒนาระบบเกษตรยั่งยืนจาก 3.85% เป็น 30.77% และไม่พบเกษตรกรผู้ใช้ปุ๋ยเคมีเพียงอย่างเดียว แต่เกษตรกรปรับใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ (46.25%) สรุปแล้วจากการรณรงค์และการให้ความรู้ ด้านการลดการใช้สารเคมี เช่น การลดการใช้ยาฆ่าแมลง และ การสร้างความตระหนักโดยการตรวจสอบสารพิษตกค้างในร่างกายโดยการตรวจเลือด การพัฒนาด้านตลาดพบว่ามีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสู่เกษตรยั่งยืน

Abstract

The objective of this research was to understand organizational roles for supporting sustainable agricultural development. The research applied qualitative approach. Data collection was including focus group discussion and in-depth interview of 4 groups, such as farmers whose practice in sustainable farming (26), Uamong administrative staffs (8), Key informant that supporting sustainable agriculture practices (20), and staffs from related organization in promoting sustainable agricultural development (12). Descriptive statistic and content analysis employed in this research. The research found that key organization role in support sustainable agricultural development such as Tambon Administrative Office

¹ ภาควิชาพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชาพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(TAO), Thai Health Promotion Foundation and Office of Agriculture, Umong Sub-district and co-organizing such as Tambon Health Promoting Hospital, Agriculture Technology Transfer and Service Center, Hariphunchai Institution. Related to roles and functions found that TAO was key organization for supporting the sustainable agricultural development and driving various activities such as public relation, enhancing farmer knowledge in production technology and budget support for stimulating sustainable agricultural development activities as well as providing input support. Analysis result that, plant genetic diversity found increased and the use of bio fertilizer from 3.85% to 30.77%. There was no farmer applied single chemical fertilizer. Farmers have combined chemical fertilizer together with organic fertilizer and bio-fertilizer (46.25%). It was concluded that various activities help stimulate farmers knowledge in reducing chemical fertilizer uses such as decreased chemical advertisement, awareness rising using blood testing activity to demonstrate the toxic of chemical residue in the body, market development were make farmers behavior change and more practices sustainable agriculture.

บทนำ

การเกษตรของประเทศไทยเริ่มมีการเปลี่ยนรูปแบบการทำการเกษตร จากระบบเกษตรยังชีพไปเป็นระบบเกษตรพาณิชย์ ตั้งแต่มีการปฏิวัติเขียว พ.ศ. 2503 การพัฒนาด้านการปรับปรุงพันธุ์และการใช้สารเคมีโดยเฉพาะในพันธุ์ข้าวและพืชอาหาร (วิฑูรย์และคณะ, 2551) ซึ่งมีผลต่อพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์พื้นบ้านดั้งเดิม และการพึ่งปัจจัยการผลิตภายนอก เช่น สารเคมีการเกษตร เมล็ดพันธุ์ลูกผสม ตลอดจนเครื่องจักรกลที่อาศัยน้ำมันเชื้อเพลิง ฯลฯ (วิฑูรย์, 2547) ผลจากการปฏิวัติเขียวทำให้เกษตรกรหันไปทำเกษตรเชิงเดี่ยวเพิ่มมากขึ้นเพราะปริมาณของผลผลิตที่สูงเป็นสิ่งจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนรูปแบบการผลิต แต่ในทางตรงกันข้ามกลับทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรรายย่อยต้องจ่ายค่าปัจจัยการผลิตสูงและพบว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรแผนใหม่ที่ประสบผลสำเร็จอยู่ในสภาพนิเวศที่ดีและเหมาะสม สามารถควบคุมได้ เช่น ดินดี น้ำในเขตชลประทาน เป็นต้น (Sachs, 1987)

การพัฒนาเกษตรกรรมที่นำไปสู่ความยั่งยืนนั้น ได้มีการพัฒนามาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 ที่ให้ความสำคัญให้คนเป็นศูนย์กลาง และพบว่าองค์กรในระดับชุมชนเริ่มมีบทบาทในการกระตุ้นและสนับสนุนขีดความสามารถของเกษตรกร รวมทั้งช่วยพัฒนาทักษะเพื่อให้เกษตรกรสามารถวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางการแก้ไขได้ด้วยตนเอง (วิฑูรย์, 2547) เพื่อเกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชนและตำบลโม่งค์เป็นหนึ่งตำบลที่มีการพัฒนาการทำการเกษตรยั่งยืน โดยมีองค์กรทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนหลายระดับเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบเกษตรยั่งยืน โดยมีการทำงานร่วมกันของ 4 องค์กรหลัก ได้แก่ เทศบาลตำบลโม่งค์ องค์กรท้องถิ่น (กำนันผู้ใหญ่บ้าน) องค์กรภาคประชาชน (แกนนำ กลุ่ม/แหล่งปฏิบัติการ วัด) และองค์กรภาครัฐ (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ โรงเรียน ฯลฯ) และองค์กรอื่นๆ รวมทั้งภาคประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบเกษตรยั่งยืน เนื่องจากพื้นที่ร้อยละ 60-70 ของพื้นที่ทั้งหมดในตำบลโม่งค์เป็นพื้นที่ทำการเกษตรเคมี องค์กรภายในชุมชนได้มีความตระหนักและสนใจที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำการเกษตร การลดการใช้สารเคมี การทำเกษตรอินทรีย์ มาตั้งแต่ปี 2543 โดยมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งโดยปกติความสำเร็จและการขยายผลการทำเกษตรยั่งยืนในหลายพื้นที่เป็นไปได้ช้า แต่ในพื้นที่ตำบลโม่งค์พบว่า องค์กรเข้ามามีบทบาทสนับสนุนซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงกระบวนการซึ่งเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างคนในชุมชน องค์กรภายในชุมชนและองค์กรภายนอกชุมชน ในการที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่เกษตรยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของรูปแบบการทำการเกษตรและองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการสนับสนุนการทำเกษตรยั่งยืน ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทและหน้าที่ขององค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการสนับสนุนทำเกษตรยั่งยืน ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัยครอบคลุมตั้งแต่ความเป็นมา รูปแบบการผลิตและการปรับเปลี่ยนไปสู่เกษตรยั่งยืน องค์กรและบทบาทขององค์กรที่อยู่ในชุมชนและภายนอกชุมชนที่สนับสนุน ส่วนด้านประชากรแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลอุโมงค์ ที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการทำเกษตรยั่งยืน จำนวน 8 คน กลุ่มที่ 2 องค์กรภายนอกชุมชน จำนวน 12 คน กลุ่มที่ 3 แกนนำชุมชน แกนนำกลุ่มต่างๆ ที่มีบทบาทในการสนับสนุนการทำเกษตรยั่งยืน ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน จำนวน 20 คน และกลุ่มที่ 4 เกษตรกรผู้ทำเกษตรยั่งยืน จำนวน 26 คน โดยทำการกำหนดขนาดตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) มีเกณฑ์ในการพิจารณา คือ 1) เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรยั่งยืน ตำบลอุโมงค์ 2) เป็นคนที่มีพื้นที่ตำบลอุโมงค์ 3) เป็นเกษตรกรที่เปลี่ยนรูปแบบการทำการเกษตรมาเป็นระบบเกษตรยั่งยืนอย่างน้อย 2 ปี

วิธีการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัย

วิธีการเก็บข้อมูลในงานวิจัย ใช้การประชุมกลุ่ม สนทนากับกลุ่มต่างๆ โดยจัดเวที และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อสอบถามกับ 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหาร กลุ่มแกนนำ และเกษตรกร ด้านการดำเนินงานการสนับสนุน รวมถึงหน้าที่ขององค์กรต่างๆ บทบาทในช่วงเวลา 5-10 ปีที่ผ่านมา จากนั้นมีการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อจัดกลุ่ม และใช้การตรวจสอบสามเส้า การวิเคราะห์จัดลำดับเนื้อหา และใช้สถิติพรรณนา ในการวิเคราะห์และผลการศึกษา เช่น ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าสูงสุด (maximum)

ผลการวิจัย

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในตำบลอุโมงค์

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในตำบลอุโมงค์ จำนวน 26 คน พบว่าเป็นเพศชาย จำนวน 10 คน (38.46%) เป็นเพศหญิง จำนวน 16 คน (61.54%) อายุของผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 50-59 ปี จำนวน 14 คน (53.85%) รองลงมาคือเกษตรกรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 9 คน (34.61%) มีเกษตรกรที่อยู่ในช่วงอายุ 40-49 ปี จำนวน 3 ราย (11.54%) ส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา จำนวน 16 คน (61.54%) ระดับการศึกษาสูงสุดคือ ปริญญาตรี และต่ำสุดคือ ประถมศึกษา โดยในครัวเรือนของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน จำนวนสมาชิกครัวเรือนมากที่สุด 7 ราย และจำนวนน้อยสุด 3 ราย โดยสามารถแยกเป็นจำนวนสมาชิกที่เป็นแรงงานภาคการเกษตรเฉลี่ย 2 คน/ครัวเรือน และแรงงานนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 2 คน/ครัวเรือน

ข้อมูลการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรและการผลิตพืช-เลี้ยงสัตว์

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในตำบลอุโมงค์พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนและขนาดพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 2.04 แปลง จำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตรมากที่สุด 6 แปลง และน้อยสุด 1 แปลง ในส่วนของขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ยต่อครัวเรือนคือ 5.16 ไร่ ขนาดพื้นที่ถือครองมากที่สุด 17.25 ไร่ และขนาดพื้นที่ถือครองน้อยสุด 1 ไร่ ลักษณะการถือครองที่ดินมีอยู่หลายรูปแบบ มีทั้งเกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเอง (54.29%) ที่ดินที่มีการเช่า (40.00%) และที่ดินทำฟรี (5.71%) เนื่องจากเป็นพื้นที่ของญาติพี่น้อง ไม่มีการจ่ายค่าเช่าเป็นเงินหรือผลผลิตใดๆ ทั้งสิ้น แต่

ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ ในส่วนของแหล่งน้ำที่ใช้ในการภาคการเกษตรมากที่สุดคือคือ น้ำจากชลประทาน (78.79%) ซึ่งมีความเพียงพอต่อการผลิตพืชตลอดทั้งปี และสามารถเข้าถึงหรือกระจายไปยังพื้นที่ที่ทำการเกษตรของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้ทุกราย มีเกษตรกรบางรายที่มีการขุดบ่อน้ำตื้น (21.21%) เพื่อกักเก็บน้ำภายในพื้นที่การเกษตรของตนเอง เพื่อใช้เลี้ยงปลา และเพื่อรองรับปัญหาหากเกิดการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง

พัฒนาการของระบบการผลิตพืชของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในตำบลอุโมงค์

การทำภาคการเกษตรในพื้นที่ตำบลอุโมงค์มีประวัติการทำภาคการเกษตรในอดีตเริ่มจากการปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว แต่เมื่อการพัฒนาทางการเกษตรเริ่มขึ้นก็มีการพัฒนาพันธุ์พืช เครื่องจักรกลการเกษตร และเทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่ เกษตรกรเริ่มมีการปรับเปลี่ยนทั้งชนิดพืชที่ปลูก วิธีการผลิตตามกระแสที่เปลี่ยนแปลงไป โดยใช้เหตุผลในการตัดสินใจเพียงเพราะค่าตอบแทนที่สูงกว่าการปลูกพืชแบบเดิม จากการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างพบว่าก่อนการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตมาทำเกษตรยั่งยืนในตำบลอุโมงค์มีระบบการผลิตแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 การผลิตพืชเชิงเดี่ยว (23.08%) โดยเป็นการผลิตพืชแบบเกษตรเคมี 100% รูปแบบที่ 2 คือการผลิตพืชแบบผสมผสาน (76.92%) แบ่งออกเป็น การผลิตพืชแบบเกษตรเคมี 95% และเกษตรอินทรีย์ 5% หลังจากเกษตรกรเข้าสู่การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสู่การทำเกษตรยั่งยืน เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดได้หันมาทำเกษตรผสมผสาน โดยมีการผลิตในรูปแบบเกษตรปลอดภัย (19.23%) เกษตรปลอดภัย (69.23%) และเกษตรอินทรีย์ (11.54%)

ชนิดพืชที่ปลูกมีอยู่หลากหลายชนิด การเลือกชนิดพืชที่ปลูกของเกษตรกรส่วนใหญ่มาจากความต้องการของตลาดเป็นหลัก จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลพบว่า ก่อนทำเกษตรยั่งยืนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีการปลูกพืชโดยแบ่งออกเป็นพืชผักเศรษฐกิจ (64.71%) ได้แก่ คะน้า กวางตุ้ง ผักบุ้ง กะเพรา โหระพา กุยช่าย บวบ คื่นช่าย มะเขือ ฯลฯ ไม้ผล/ไม้ยืนต้น (8.82%) คือ ลำไย และพีชไร้ (5.88%) คือ ข้าว แต่หลังจากที่เกษตรกรหันมาทำเกษตรยั่งยืนก็มีการเปลี่ยนแปลงของชนิดพืชที่ปลูก โดยมีความหลากหลายของชนิดพืชเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจ และไม้ผล แต่ข้าวได้หายไป ส่วนพืชผักสวนครัวและสมุนไพร (20.59%) ได้แก่ พริกขี้หนู ตะไคร้ ข่า ขมิ้น ฯลฯ ปลูกเพื่อใช้ประโยชน์ในการบริโภคระดับครัวเรือน ซึ่งพบว่ามีความหลากหลายและสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ของแต่ละครัวเรือน

ลักษณะการใช้สารเคมีทางการเกษตรก่อนทำเกษตรยั่งยืนมีทั้งเกษตรกรที่ใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างเดียว (96.15%) และใช้แต่สารชีวภาพ (3.85%) แต่หลังจากที่เกษตรกรปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำภาคการเกษตรเข้าสู่ระบบการทำเกษตรยั่งยืนทำให้มีเกษตรกรหันมาใช้สารเคมีร่วมกับการใช้สารชีวภาพ (69.23%) และมีเกษตรกรที่ใช้แต่สารชีวภาพ เพียงอย่างเดียวเพิ่มมากขึ้น (30.77%) ในส่วนของการใช้ปุ๋ยก่อนการทำเกษตรยั่งยืนมีทั้งเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์ (50.00%) ใช้แต่ปุ๋ยเคมีเพียงอย่างเดียว (46.15%) และใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพียงอย่างเดียว (3.85%) แต่หลังจากที่เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเป็นเกษตรยั่งยืน มีเกษตรกรเริ่มมีการใช้ปุ๋ยหลากหลายมากขึ้น แนวโน้มการใช้ปุ๋ยเคมีเพียงอย่างเดียวลดลงหรือไม่มีใช้ โดยเกษตรกรหันไปใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับอินทรีย์ (50.00%) และใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ (38.46%) ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานในพื้นที่ ดังภาพที่ 1

หน่วยงานหรือองค์กรที่เข้ามาสนับสนุนการทำเกษตรยั่งยืนในตำบลอุโมงค์

หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาเกษตรยั่งยืนในตำบลอุโมงค์ ได้แก่ เทศบาลตำบลอุโมงค์ ที่ได้เล็งเห็นปัญหาด้านการเกษตรที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลอุโมงค์ไม่ว่าจะเป็นการใช้ปัจจัยการผลิตที่เกินความจำเป็น ปัญหาผลภาวะ สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและปัญหาสุขภาพของเกษตรกรจากการใช้สารเคมีเกษตร เทศบาลบาลจึงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกับหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (สำนักงานเกษตร) โดยนำเกษตรกรที่สนใจไปศึกษาดูงาน และส่งเสริมการเรียนรู้ การทำเกษตรปลอดภัย ผักปลอดภัย การผลิตอย่างต่อเนื่อง ประสานงานกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน (รพ.สต.) ในการตรวจสารพิษตกค้างในร่างกายของเกษตรกรเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรในพื้นที่เกิดความตระหนักถึงอันตรายในการใช้สารเคมีเกษตรมากขึ้น เสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับเกษตรกรเรื่องการใช้สารเคมีอย่างปลอดภัย การจัดการดินและสร้าง

กระแสการใช้สารเคมีอย่างปลอดภัยซึ่งดำเนินการมาตลอดตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้สนใจ เช่น กลุ่มผู้ผลิตพืชผักปลอดภัยบ้านชัยสถาน กลุ่มครัวเรือนเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น หลังจากเกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรเทศบาลได้สนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเกษตรโดยให้ทางกลุ่มจัดตั้งคณะทำงานเพื่อบริหารจัดการภายในกลุ่ม และทางสำนักงานเกษตรร่วมกับสมาชิกกลุ่มได้ตั้งกฎระเบียบ ข้อกำหนดเพื่อให้สมาชิกปฏิบัติและดำเนินการในทิศทางเดียวกัน และวางแผนการผลิตของกลุ่มเพื่อลดปัญหาความเสี่ยงต่อโรค แมลง ราคาผลผลิตและเพิ่มชนิดพืชให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยผลผลิตของสมาชิกถูกจัดจำหน่ายโดยสมาชิกของกลุ่ม พ่อค้าคนกลาง และจำหน่ายให้กับผู้บริโภคที่มีความสนใจซื้อผลผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัย อีกทั้งทางกลุ่มได้รับการช่วยเหลือด้านการตลาดจากเทศบาลในการจัดสรรพื้นที่จำหน่ายผลผลิต เช่น ตลาดหน้าโรงงานป่าเส้า อนุญาตให้สมาชิกสามารถขายผลผลิตบริเวณหน้าของตน และส่งผลผลิตให้กับบริษัทในเครือนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน เพื่อนำผลผลิตเข้าไปจำหน่ายให้กับพนักงาน เป็นต้น

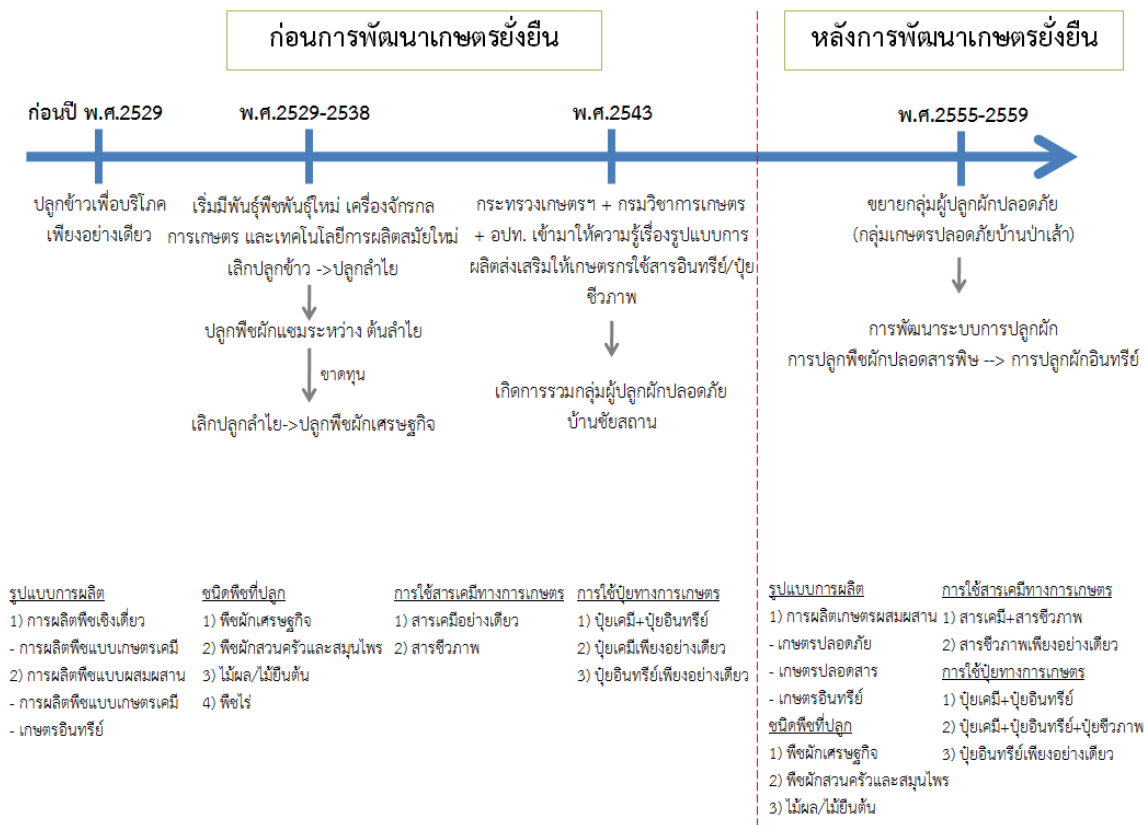
หลังจากเทศบาลได้รับการกระจายอำนาจจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาของเกษตรกร เทศบาลจัดตั้งศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรตำบล เพื่อเป็นศูนย์กลางในการบริการด้านการเกษตร โดยเปิดโอกาสให้เกษตรกรมีส่วนร่วมคิด วิเคราะห์ วางแผนและบริหารจัดการแผนด้วยตนเอง ทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน ทำให้เกิดการขับเคลื่อน การพัฒนาด้านการเกษตรในชุมชนที่ตรงกับตามความต้องการของชุมชน โดยทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทำหน้าที่ในการสนับสนุนการบริการ การถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิต รวมทั้งการให้ข้อมูลข่าวสารการเกษตรแก่เกษตรกร และในปี พ.ศ.2549 เทศบาลได้มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นจุดศูนย์กลางในการขยายองค์ความรู้การทำเกษตรยั่งยืน และปรับเปลี่ยนค่านิยมในการใช้สารเคมีในการผลิตพืช หลังจากนั้นเทศบาลตำบลอุโมงค์ได้จัดทำโครงการครัวเรือนเศรษฐกิจพอเพียง 84 ครัวเรือนทำความดีถวายในหลวง เป็นกิจกรรมในการกระตุ้นให้คนในชุมชนสนใจดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าร่วมอบรม

แนวทางการทำการเกษตรแบบธรรมชาติ ยึดหลักการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีผู้สนใจสมัครเข้าร่วมโครงการจำนวน 252 ครัวเรือน เกิดกิจกรรมกลุ่มมากมาย เช่น กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มผลิตน้ำหมักชีวภาพ กลุ่มพลังงานทดแทน กลุ่มพืชผัก เป็นต้น ในช่วงระยะเวลา 10 ปี ที่ผ่านมากลุ่มเกษตรกรได้ทำการศึกษาหาความรู้ ฐาน และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีเทศบาลเป็นผู้สนับสนุนด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านการประสานงาน และการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจและดึงศักยภาพของเกษตรกรที่มีอยู่ นำไปสู่การพัฒนากระบวนการผลิตไปสู่การทำเกษตรยั่งยืน และมีหน่วยงานหนุนเสริมทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความสนใจในการเข้ามาให้ความรู้และเรียนรู้ร่วมกับกลุ่ม เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ที่เข้ามาขับเคลื่อนการสร้างเสริมสุขภาพของคนในชุมชน ผลักดันให้เกษตรยั่งยืนเข้าสู่แผนพัฒนายุทธศาสตร์ พัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อสร้างนวัตกรรมในการแก้ไขปัญหา และยังสนับสนุนงบประมาณในการศึกษาดูงาน ฝึกอบรม รวมทั้งร่วมรณรงค์และประชาสัมพันธ์ ผ่านการประชุม การอบรม และการจัดนิทรรศการของหน่วยงาน

นอกจากนี้ยังมีศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร(พันธุ์พืชเพาะเลี้ยง) จังหวัดลำพูน ในการให้ความรู้และพันธุ์พืชที่ได้จากการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ เช่น ผักบุ้ง หน่อไม้ฝรั่ง กลัวยหอม มะละกอ เพื่อเพิ่มพืชพันธุ์ใหม่และสร้างความหลากหลายของชนิดพืชให้แก่เกษตรกร ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านอารักขาพืชเชียงใหม่ ให้ความรู้ด้านการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสานและสาธิตการทำเชื้อราชีวเวอร์เรียและเชื้อไตรโคเดอร์มา และการขยายเชื้อบีที เป็นต้น (ดังตารางที่ 2) ซึ่งจากการที่มีหลายหน่วยงานเข้ามาให้ความรู้แก่เกษตรกรทำให้เกษตรกรมีองค์ความรู้ และทักษะด้านเกษตรมากขึ้นจากอดีตที่มีเพียงแต่ภูมิปัญญาพื้นบ้านกับการพึ่งสารเคมีเกษตรเท่านั้น และหลังจากกลุ่มเกษตรกรประสบผลสำเร็จในการพัฒนาตนเองสู่ระบบเกษตรยั่งยืน ทำให้เกษตรกรรายอื่นๆ ในพื้นที่เริ่มเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเกษตรกรทั้งใน

ด้านของสิ่งแวดล้อมในไร่นา จำนวนสัตว์น้ำในธรรมชาติ ความหลากหลายของชีวภาพ ชนิดพืชอาหารในธรรมชาติเพิ่มขึ้น และมลพิษจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรลดลง อีกทั้ง รายได้จากการผลิตเพิ่มขึ้นและสามารถกระจายรายได้ตลอดปี ทำให้เกิดการขยายกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษไปยังหมู่ที่ 9 ชื่อกลุ่ม “กลุ่มเกษตรกรปลอดภัยบ้านป่าเล่า” มีจำนวนสมาชิกทั้งหมดประมาณ 20 ราย จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้สนใจให้เหตุผลในการเปลี่ยนรูปแบบการผลิต คือ เล็งเห็นผลกระทบจากการใช้สารเคมีเกษตร ต้นทุนการผลิตแบบเดิมมีแนวโน้มสูงขึ้น มีปัญหาสุขภาพจากการใช้สารเคมีมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุน และมีแหล่งรับซื้อที่แน่นอนกว่าการผลิตขายแบบรายเดียว และได้เปรียบเทียบข้อดี ข้อเสีย หลังจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกร่วมกลุ่มไว้ดังนี้ การขายผลผลิตได้ง่ายขึ้น เพราะพ่อค้าคนกลางมั่นใจในคุณภาพและความปลอดภัยของผลผลิต เกิดการรวมกลุ่มทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม อีกทั้งได้รับความรู้การทำเกษตรที่ถูกต้องจากการอบรม สามารถควบคุมพื้นที่และปริมาณผลผลิตให้อยู่ในปริมาณที่พอเหมาะกับความต้องการของตลาด และการรวมกลุ่มกันทำให้เกษตรกรสามารถขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐได้ดีกว่าที่การขอความช่วยเหลือแบบคนเดียวหรือการขอความช่วยเหลือแบบไม่รวมกลุ่ม เป็นต้น

จากการวิจัยทำให้เห็นว่าการพัฒนาการเกษตรจะทำการขับเคลื่อนแค่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งไม่ได้ แต่จะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายๆ หน่วยงานในการเข้ามาร่วมกันพัฒนาและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพบในตำบลอุโมงค์ว่ามีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนในระยะหลังตั้งแต่ปี พ.ศ.2555 เป็นต้นมาค่อนข้างมาก และมีการดำเนินงานอย่างจริงจังในหลายกิจกรรมที่เกี่ยวกับการขับเคลื่อนเกษตรยั่งยืน

ภาพที่ 1 พัฒนาการของระบบการผลิตพืชของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในตำบลอุโมงค์

ตารางที่ 1 บทบาทของหน่วยงานหรือองค์กรที่เข้ามาสนับสนุนการทำเกษตรยั่งยืนในตำบลอุโมงค์

หน่วยงาน	นโยบาย	ด้านวิชาการ/ องค์ความรู้	ที่ปรึกษา/ ให้คำแนะนำ	ประสานงาน /อำนวยความสะดวก	รณรงค์/ ประชาสัมพันธ์	งบ ประมาณ	การ ตลาด	ปัจจัยการ ผลิต
เทศบาลตำบลอุโมงค์	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓
สำนักงานเกษตร		✓	✓	✓		✓		✓
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริม สุขภาพ (สสส.)	✓				✓	✓		
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน (รพ.สต.)		✓			✓			
ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี ประจำตำบล		✓	✓					
สำนักงานพาณิชย์จังหวัดลำพูน						✓		
สถาบันวิจัยหิรัญชัย		✓				✓		
โรงพยาบาลลำพูน					✓		✓	
สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดลำพูน		✓						
ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยี ด้านอารักขาพืช จังหวัดเชียงใหม่		✓						
ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดลำพูน		✓						✓
ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 1 เชียงใหม่		✓						
เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำลี้/เครือข่าย เกษตรกรรมยั่งยืน จังหวัดลำพูน		✓					✓	
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาล ตำบลอุโมงค์							✓	
สาธารณสุขจังหวัดลำพูน		✓				✓		
ประมงจังหวัดลำพูน		✓						✓

ตารางที่ 2 ลักษณะหรือรูปแบบที่หน่วยงานหรือองค์กรที่เข้ามาสนับสนุนการทำเกษตรยั่งยืนในตำบลอุโมงค์

ชื่อหน่วยงาน	ลักษณะ/รูปแบบที่เข้ามาสนับสนุน
เทศบาลตำบลอุโมงค์	<ul style="list-style-type: none"> - สนับสนุนอุปกรณ์การทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ เครื่องจักรกลเกษตร - ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกมาให้ความรู้แก่เกษตรกร - สนับสนุนงบประมาณการจัดกิจกรรม จัดตั้งกองทุน การดูงาน การอบรม - จัดสรรสถานที่จำหน่ายผลผลิตของกลุ่มเกษตรกร - รณรงค์และประชาสัมพันธ์ - ส่งเสริมและการผลักดันให้เกษตรกรทุกหมู่บ้านเข้าร่วมโครงการปลูกผักปลอดสารพิษ - สร้างข้อตกลงการขายและโฆษณาสารเคมีเกษตรในพื้นที่ - จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ด้านการเกษตร
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริม สุขภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - ขับเคลื่อนการสร้างเสริมสุขภาพของคนในชุมชน - สนับสนุนงบประมาณผ่านการศึกษาดูงาน และการฝึกอบรม - รณรงค์และประชาสัมพันธ์ผ่านการประชุม การอบรม และนิทรรศการ

ชื่อหน่วยงาน	ลักษณะ/รูปแบบที่เข้ามาสนับสนุน
สำนักงานเกษตร สำนักงานเกษตร (ต่อ)	- อบรมในเรื่องการผลิตพืช - สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ สารชีวภัณฑ์ เป็นต้น - ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกมาให้ความรู้แก่เกษตรกร - สนับสนุนงบประมาณผ่านการอบรม และการศึกษาดูงาน - ให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำ เช่น วางแผนการผลิต แก้ไขปัญหาของเกษตรกร เป็นต้น
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน	- ให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบจากการใช้สารเคมีเกษตร ให้ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรล้างพิษ - ตรวจสารพิษตกค้างในร่างกาย - ตรวจหาสารพิษตกค้างในพืชผัก - รมรงค์และประชาสัมพันธ์ผ่านการอบรม การประชุม และกิจกรรมของหน่วยงาน
ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล	- สำรวจและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรในตำบล - ถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านการฝึกอบรม - ให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำ
สำนักงานพาณิชย์จังหวัดลำพูน	- สนับสนุนงบประมาณในการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มและการตลาดที่จังหวัดขอนแก่น
สถาบันวิจัยทรัพยากรชีว	- ถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านการฝึกอบรม - สนับสนุนงบประมาณการทำกิจกรรมของกลุ่ม และการศึกษาดูงาน
โรงพยาบาลลำพูน	- สนับสนุนสถานที่จำหน่ายผลผลิตของกลุ่ม
สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดลำพูน	- การตรวจวิเคราะห์ดิน และน้ำ - ให้ความรู้เรื่องการปรับปรุงและบำรุงดิน
ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีด้านอารักขาพืช จังหวัดเชียงใหม่	- ให้ความรู้เรื่องการจัดการศัตรูพืช
ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดลำพูน	- ให้ความรู้ด้านการผลิตพืชแบบปลอดภัย - สนับสนุนพันธุ์พืช
ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 1 เชียงใหม่	- ถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าสู่ระบบ GAP
เครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ลุ่มน้ำลิ้/เครือข่ายเกษตรกรธรรมยั่งยืน จังหวัดลำพูน	- ถ่ายทอดองค์ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านองค์ความรู้ในการทำเกษตรยั่งยืน - สนับสนุนสถานที่จำหน่ายผลผลิต “ตลาดพืชผักเพื่อสุขภาพ” ณ มจร.วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาล ตำบลอุโมงค์	- สนับสนุนผลผลิตจากเกษตรกรในกลุ่มเพื่อใช้ทำอาหารกลางวันให้กับเด็กภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาล ตำบลอุโมงค์
สาธารณสุขจังหวัดลำพูน	- สนับสนุนงบประมาณผ่านกิจกรรมการประกวดแปลงปลูกผักปลอดสารพิษ
ประมงจังหวัดลำพูน	- สนับสนุนพันธุ์ปลา เพื่อเลี้ยงในร่องสวนเป็นการเสริมรายได้

สรุปและอภิปรายผล

การพัฒนาเกษตรยั่งยืนสิ่งที่สำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนานอกจากตัวเกษตรกรเองแล้ว การส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานภายในและภายนอกชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อมถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการทำการเกษตรยั่งยืนอย่างแพร่หลายในชุมชน ผลจากการศึกษาพบว่า การพัฒนาระบบเกษตรยั่งยืนให้ประสบผลสำเร็จนั้น จะต้องมีการทำงานร่วมกันของหลายหน่วยงาน โดยมีหน่วยงานหลักที่คอยเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด เป็นหน่วยงานที่คอยเชื่อมประสานให้เกิดการพัฒนากระบวนการเกษตรทั้งในระดับครัวเรือน ระดับกลุ่ม และระดับเครือข่าย มีบทบาทการพัฒนาครอบคลุมทั้งด้านการบริหารจัดการผ่านกิจกรรมการพัฒนา เช่น การสร้างข้อตกลงในการขายและโฆษณา

สารเคมีเกษตร การรณรงค์และประชาสัมพันธ์การบริโภคผักปลอดสารพิษ การส่งเสริมอาหารปลอดภัยในโรงเรียน การฝึกอบรม การจัดตั้งกลุ่ม และการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ คือ การสนับสนุนเงินทุนในการทำกิจกรรมของกลุ่มและการจัดตั้งกองทุนของเกษตรกรกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดภัยบ้านชัยสถาน เพื่อใช้ในการกักเงินในการลงทุนของเกษตรกรในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ด้านการพัฒนาด้านกายภาพ โดยพัฒนาสาธารณูปโภคในพื้นที่การเกษตร เช่น ถนน น้ำ ไฟฟ้า เป็นต้น อีกทั้งมีบทบาทในด้านการประสานงานตามโครงการหรือกิจกรรมของหน่วยงาน ด้านการกำหนดนโยบาย ด้านการสร้างความรู้เข้าใจเป็นทั้งคนในชุมชนและเจ้าหน้าที่เกิดการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทั้งระบบการผลิต การบริโภคทั้งในและนอกชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น จึงทำให้บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาระบบเกษตรยั่งยืนในชุมชน

สำนักงานเกษตร ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทในการพัฒนาการเกษตรมาอย่างต่อเนื่อง มีบทบาทในการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตร ส่งเสริมและพัฒนากลุ่มเกษตรกร เป็นตัวกลางในการประสานงานระหว่างกลุ่มหรือองค์กรอื่นในการทำกิจกรรมหรือโครงการของหน่วยงาน ดำเนินงานตามโครงการและนโยบายของกรมส่งเสริมโดยการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการผลิตพืช สนับสนุนปัจจัยการผลิต สนับสนุนงบประมาณการฝึกอบรมและศึกษาดูงานเพื่อสร้างความตระหนักและให้เกษตรกรเล็งเห็นปัญหาจากการผลิตแบบเดิม จนเกิดเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตและนำไปสู่การรวมกลุ่มของเกษตรกร เช่น ผู้ปลูกผักปลอดภัยบ้านชัยสถาน เป็นต้น

องค์กรภาคประชาชน ประกอบด้วยแกนนำชุมชน แกนนำกลุ่ม มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาด้านการเกษตร เพราะถือว่าเป็นบุคคลที่เข้าใจสภาพปัญหาและอยู่ในพื้นที่ มีส่วนในการผลักดันให้เกิดกิจกรรมและทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีบทบาทในการสร้างแรงจูงใจ สร้างความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในภาคการเกษตร ตลอดจนนำความต้องการของคนในชุมชนเสนอต่อหน่วยงานเพื่อจัดทำนโยบายที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาภาคการเกษตรที่ตรงจุด ซึ่งนำไปสู่การขับเคลื่อนการพัฒนาระบบเกษตรยั่งยืนในชุมชน ตลอดระยะเวลาการพัฒนาด้านการเกษตรที่ผ่านมา มีหลายหน่วยงานที่ได้เข้ามาทำงานร่วมกันกับหน่วยงานหลักทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อช่วยกันพัฒนาระบบเกษตรในพื้นที่ตำบลอุโมงค์ไปในทิศทางเดียวกันมากขึ้น ซึ่งหน่วยงานส่วนใหญ่จะเข้าสนับสนุนด้านขององค์ความรู้และเทคโนโลยีการผลิตเพื่อให้เกษตรกรมีความรู้และทักษะด้านการเกษตรที่ถูกต้องและเหมาะสมกับพื้นที่ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตของเกษตรกรก่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการปรับเปลี่ยนสู่เกษตรยั่งยืนได้ เช่น สถาบันทรูทูลย์ ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีด้านอารักขาพืช จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 1 เชียงใหม่ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่าสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาภาคการเกษตรมากขึ้น โดยการผลักดันให้เกษตรยั่งยืนเข้าสู่แผนพัฒนายุทธศาสตร์และร่วมแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรของตำบลอุโมงค์ ส่งเสริมอาหารปลอดภัยในโรงเรียน พัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อสร้างนวัตกรรมในการแก้ไขปัญหาภาคการเกษตร เป็นต้น ซึ่งการที่มีหน่วยงานหลายๆ แห่งเข้ามาให้การสนับสนุน และให้ความรู้แก่เกษตรกรเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนในการพัฒนาด้านเกษตรยั่งยืนมากขึ้น แต่จะต้องมีการพัฒนาและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจึงเกิดการปรับเปลี่ยนอย่างยั่งยืน ไม่ใช่เพียงแต่การปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตตามกระแสตลาด

ดังนั้นการพัฒนาเกษตรยั่งยืน พบว่า ต้องมีความต้องการเปลี่ยนของคนในชุมชน การพัฒนาเทคนิคการผลิต การพัฒนาคน รวมถึงการพัฒนากองทุนเพื่อสนับสนุนเกษตรกรผู้ทำเกษตรยั่งยืน และมีการพัฒนาระบบตลาดเพื่อรองรับผลผลิต ทั้งในส่วนในตลาดเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น และตลาดใหม่ที่ตั้งขึ้นมาควบคู่กับการพัฒนา รวมถึงการออกกฎ กติกา ร่วมกันของคนในชุมชนสำหรับการขายและการโฆษณาสารเคมีเกษตร เพื่อเป็นการป้องกันและลดการใช้สารเคมีเกษตรในพื้นที่ และการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรยั่งยืนและบรรจุไว้ในแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ถือว่าการกระตุ้นและสนับสนุนการพัฒนาด้านเกษตรยั่งยืน และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนระบบเกษตรอย่างยั่งยืนในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

บทบาทขององค์กรต่างๆ มีส่วนสำคัญในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตที่นำไปสู่ระบบเกษตรยั่งยืน แต่รูปแบบการสนับสนุนจะต้องครอบคลุมตั้งแต่การพัฒนาค้น การพัฒนาองค์ความรู้ และการพัฒนาการตลาดที่ไปในทิศทางเดียวกัน และต้องได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง จึงจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- วิฑูรย์ ปัญญากุล. (2547). **เกษตรยั่งยืน วิธีการเกษตรเพื่ออนาคต**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสายใยแผ่นดิน.
- วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ และคณะ. (2551). **การปฏิวัติเขียวสู่พันธุวิศวกรรม บทเรียนสำหรับอนาคตเกษตรกรรมไทย**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2540). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ**. เข้าถึงเมื่อ 29 ตุลาคม 2555. เข้าถึงได้จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=62>
- Sachs, I. (1987). "Towards a second green revolution." In: Glaeser, B. (ed.) **The green revolution revisited** (London: Allen & Unwin), pp. 193.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วม : กรณีศึกษา
บ้านบานนาและบ้านบาราโหม อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี
Factors Influencing a Community Learning Process for Enhancing Social Participation
Consciousness: A Case Study of Bana Village and Barahom Village, Mueang Pattani
District, Pattani Province.

ดร.ประจวบ ทองศรี¹

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วม โดยศึกษาจากชุมชนที่มีการปฏิบัติที่ดี (Good Practices) 2 ชุมชน : กรณีศึกษาบ้านบานนาและบ้านบาราโหม อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1.สภาผู้นำองค์กรชุมชน สภาผู้นำคณะแกนนำชุมชนเป็นตัวแทนกลุ่มต่างๆ ของชุมชนสมัครใจและได้รับการยอมรับ สามารถทำงานร่วมกันเป็นทีม 2. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน เป็นแบบอย่าง เป็นผู้สอนถ่ายทอดความรู้และกระตุ้นให้เกิดความตระหนักในการมีส่วนร่วม 3. กิจกรรมการมีส่วนร่วมมีความสร้างสรรค์และต่อเนื่อง และการรวมกลุ่มภายในชุมชนการสร้างเสริมความสัมพันธ์ร่วมพลังสร้างความสามัคคีมีพื้นที่ในการมีส่วนร่วม 4. การสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย

คำสำคัญ : ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ จิตสำนึกการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมกิจกรรม

Abstract

The purpose of this study was to study factors influencing a community learning process for enhancing social participation consciousness. The data for this qualitative study was gathered from two good practice communities: A case study of Bana village and Barahom village, Mueang Pattani district, Pattani province, chosen because of their good practices using surveys, participant and non-participant observation, in-depth and informal interview, and focus group discussion.

The study found that: Factors influencing a community learning process are: (1) the acceptance of the community council, leader council, and community representatives, who volunteer to work, by the public, and their teamwork ability; (2) the community leaders' capability, knowledge, and vision; recognition of the importance of community members' participation; and being a role model for the transfer of knowledge and the stimulation of participation awareness; (3) the creative and ongoing

¹ สาขาวิชาพัฒนาศึกษา ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

activities and the cooperation of the community members to strengthen their relationship, unity, and participation; and (4) the support of the community network.

Keywords: FACTORS INFLUENCING A COMMUNITY LEARNING PROCESS, SOCIAL PARTICIPATION CONSCIOUSNESS, FROM PARTICIPATION ACTIVITY

บทนำ

การพัฒนาประเทศในปัจจุบันนี้มีทิศทางการพัฒนาแบบทุนนิยมเพิ่มมากขึ้น ให้ความสนใจกับการพัฒนาทางด้านวัตถุเป็นหลัก จนละเลยและมองข้ามความแท้จริงของการเป็นมนุษย์ ซึ่งการบริหารจัดการพัฒนาดังกล่าวเน้นกระบวนการรวมศูนย์อำนาจภายใต้ระบอบอุปถัมภ์ของระบบการเมืองและราชการ การวางแผนและนโยบายขาดข้อมูลจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน ขาดการประสานงาน แนวทางพัฒนาจึงมุ่งไปที่การเป็นผู้ให้ เป็นผู้ชี้แนะ เป็นผู้นำองค์ความรู้ ภูมิปัญญาจากภายนอกเข้าสู่ชุมชน การพัฒนาแบบนำเข้ามาจากคนภายนอก รูปแบบเหมือนกัน โดยมีได้คำนึงถึงพื้นฐาน ศักยภาพขององค์ความรู้ ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น และพลังชุมชน มีผลให้ภารกิจมีลักษณะไม่หลากหลายสอดคล้องกับพื้นที่ กิจกรรมเปลี่ยนแปลงตามคำสั่ง ไม่ได้เปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตามการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น จึงทำลายการเรียนรู้ทางสังคมทั้งของประชาชน ประชาชนถูกตัดขาดหรือถูกกันออกจากกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการชุมชนหรือสาธารณกิจด้วยตนเอง ไม่ให้ความสำคัญของการรวมกลุ่มอย่างมีเป้าหมายเพื่อส่วนรวม กระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นไม่ได้เชื่อมต่อกับกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลต่อชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของบุคคลและสังคมระดับชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งผลกระทบที่ตามมาคือ ความล้มเหลว ความไม่เป็นธรรมและปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรจึงเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญของการปฏิรูปการปกครอง การเมือง การศึกษาที่มุ่ง การมีส่วนร่วมของประชาชนและการกระจายอำนาจ แม้จะมีการปรับแผนในเวลาต่อมาให้มุ่งพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมมากขึ้น แต่โครงสร้างอำนาจยังไม่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับเกิดการเรียนรู้ เพราะขาดลักษณะหลากหลายไม่เชื่อมโยง ไม่มีพลวัต จากบทเรียนดังกล่าวได้ต่อยอดให้สังคมเกิดการเรียนรู้ถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจากพลังชุมชนที่เป็นฐานรากเดิมของสังคมที่แท้จริง

การกระจายอำนาจ เป็นสิ่งที่คนในสังคมไทยให้ความสนใจและติดตามเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังที่ได้รับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้อย่างชัดเจนที่สุดฉบับหนึ่ง และเป็นผลสืบเนื่องมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ทำให้การกระจายอำนาจมีความชัดเจนยิ่งขึ้นในหมวด 14 การปกครองส่วนท้องถิ่น การกระจายอำนาจจึงเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจมากขึ้นตามลำดับและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น ซึ่งในรัฐธรรมนูญได้กำหนดว่ารัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจกิจการของท้องถิ่นได้เอง รัฐต้องให้อิสระแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามหลักแห่งการปกครองตนเอง ตามเจตนารมณ์ของคนในท้องถิ่นให้มีอิสระในการกำหนดนโยบายบริหาร การจัดการสาธารณะ การบริหารงานบุคคล การเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ ให้มีกฎหมายรายได้ท้องถิ่นเพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีและรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมตามลักษณะของภาษีแต่ละชนิด โดยรัฐบาลเป็นผู้กำกับดูแลเท่าที่จำเป็นภายในกรอบของกฎหมายและได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของประชาชนในท้องถิ่น โดยประชาชนมีสิทธิเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น มีสิทธิเข้าชื่อยื่นถอดถอนนักการเมืองท้องถิ่น มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้สภาท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบัญญัติท้องถิ่น และมีสิทธิมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดให้มีวิธีการที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองที่เอื้อให้เกิดการเติบโตและขยายตัวมากขึ้นขององค์กรภาคประชาชนระดับต่างๆ อย่างกว้างขวางได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ทวนกระแสรัฐและธุรกิจมาอย่างต่อเนื่อง เช่น เนื้อหาการเรียนรู้ที่มุ่งบูรณาการ การศึกษาการพัฒนาชุมชน มีแหล่งเรียนรู้ของระบบสถาบันการศึกษา เช่น กลุ่มอาชีพ องค์กรชุมชน ประชาชนชาวบ้าน สร้างการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อผลิตความรู้ของประชาชนเองเพิ่มมากขึ้น การมีรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นๆ ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม ทำให้ประชาชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ การพึ่งพาตนเอง ซึ่งจะทำให้ประชาชนเกิดสำนึกของตนเองต่อชุมชน ประชาชนจะมีส่วนร่วมรับรู้ถึงอุปสรรคปัญหา และช่วยกันแก้ไขปัญหาของชุมชนของตน สามารถตอบสนองความต้องการตรงเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นการให้ความสำคัญกับการรับรู้ เกี่ยวข้องของประชาชนซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยเน้นให้ประชาชนมีโอกาสมีส่วนร่วมที่เป็นอิสระโดยความสมัครใจ ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือการปฏิบัติ ร่วมประเมิณผล และร่วมรับประโยชน์ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา มิได้หมายถึงการให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาของรัฐตามที่รัฐกำหนดแต่หมายถึง การให้ประชาชน กลุ่มชุมชน ร่วมกันคิดและตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนาการดำรงชีวิต ร่วมปฏิบัติตามแผนของกลุ่มหรือของชุมชน และรับประโยชน์ร่วมกันโดยรัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุน ซึ่งการมีส่วนร่วมเป็นการให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจกำหนดปัญหา ความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน/กลุ่มองค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และการควบคุมดูแลกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับสามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระ การทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่างๆ บรรลุสำเร็จตามความมุ่งหมายได้

กระบวนการการมีส่วนร่วมเป็นกลไกผลักดันหรือเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การปฏิบัติขับเคลื่อนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสำคัญโดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน สร้างการเรียนรู้และการแก้ไขปัญหา อย่างบูรณาการจากการไม่ประสบความสำเร็จของกลไกการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนในรูปแบบเดิมของภาครัฐ ชุมชนที่มีการจัดทำแผนชุมชนไปปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้ของชุมชนเสริมสร้างความเชื่อมั่น เพื่อพัฒนาภูมิปัญญา และองค์ความรู้ในชุมชน เป็นรากฐานสำคัญที่จะทำไปสู่การคิดเป็น สร้างคุณค่า และจิตสำนึกเพื่อสังคมส่วนรวม สร้างเสริมความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคม ปรับวิธีคิด และวิธีการทำงาน และลักษณะพึ่งพาตนเอง สร้างความเข้าใจร่วมกัน เรียนรู้และพัฒนาตนเอง โดยเปิดโลกทัศน์ มีวิสัยทัศน์ที่ละรับรู้ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ วิเคราะห์และนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ ต่อตนเอง ชุมชน และท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมแบบสมัครใจ สำหรับการมีส่วนร่วมแบบเสรีหรือแบบสมัครใจนี้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อประชาชนมีความจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมหรือความตระหนักว่าการมีส่วนร่วมคือความจำเป็นในการดำรงชีวิต การพัฒนาชุมชนควรมุ่งเน้นการพัฒนาที่สมดุลเพื่อเป็นชุมชน จะทำให้ประเทศชาติโดยรวมมีการพัฒนาดีขึ้นด้วยเช่นกัน

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีความสำคัญที่สร้างเสริมความความตระหนักและจิตสำนึกการมีส่วนร่วมให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ปัจจัยหลักๆ ที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น คือ สภาวะแวดล้อมทางสังคม และการมีส่วนร่วมกิจกรรม แต่เนื่องจากประชาชนอาจไม่สามารถพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นได้ทั้งหมดได้ด้วยตนเอง ดังนั้นการพัฒนาชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมุ่งเน้นที่การสร้างศักยภาพของประชาชน เมื่อมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้พบปะพูดคุยปรึกษาหารือกันอย่างเปิดกว้างทางความคิด เพื่อเสนอสภาพปัญหาและชี้แนะแนวทางการแก้ไขปัญหาหารือร่วมกัน ทำให้ได้แนวคิดที่หลากหลายสามารถสะท้อนความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมทำให้ภาครัฐต้องมุ่งแสวงหารูปแบบการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนเกิดการรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองอย่างกว้างขวาง โดยให้ประชาชนได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินกิจกรรม และร่วมติดตาม

ตรวจสอบ มีลักษณะการดำเนินการทั้งในรูปบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคมและองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ (ไพรัตน์ เดชะรินทร์, 2527: 6-21) อีกทั้งใช้กระบวนการประชาคมหมู่บ้านประชาคมตำบล แกนนำชุมชน เครือข่ายภาคประชาชน และองค์กรพัฒนาต่าง ๆ ในการผลักดันให้เกิดการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาท้องถิ่น จากการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ที่ผ่านมายังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ก็คือ ความล้มเหลวในการดำเนินการพัฒนาต่างๆ ของรัฐบาลมาจากการยึดกลยุทธ์การพัฒนาและยึดแนวคิดทฤษฎีที่มาจากภายนอก บ่อยครั้งที่หน่วยงานภาครัฐบาลเองก็มุ่งแสวงหารูปแบบการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมจากต่างประเทศโดยหวังเป็นสูตรสำเร็จของทั่วประเทศ แต่การแสวงหาแนวทางและกลยุทธ์การพัฒนาจากภายนอก โดยหวังนำมาประยุกต์ใช้ต่อชุมชนนั้นไม่ได้ผล ซึ่งไม่สามารถแทนแนวการศึกษาสภาวะเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของเราเองได้เลย (โกวิทย์ พวงงาม, 2546: 35) การมุ่งพัฒนาให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะเป็นเรื่องยากลำบาก แต่ถ้าหากกระทำได้สำเร็จจะเกิดผลต่อการพัฒนาที่สืบเนื่องต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และเป็นวิธีเดียวที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองและประสานเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกในการร่วมจัดการชุมชน ให้ชุมชนอยู่อย่างมีความสุขตามวิถีประชาธิปไตย

นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วม ควรจะมีกิจกรรมเพิ่มคุณค่าทุนทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนในชุมชน ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนลักษณะสร้างความสัมพันธ์ ดังนั้นทุกชุมชนจึงต้องร่วมกันใช้พลังชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนและต่อเนื่อง การเรียนรู้ของชุมชนเสริมสร้างความเชื่อมั่น เพื่อพัฒนาภูมิปัญญา และองค์ความรู้ในชุมชน เป็นรากฐานสำคัญที่จะทำไปสู่การคิดเป็น สร้างคุณค่า และจิตสำนึกเพื่อสังคมส่วนรวม สร้างเสริมความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคม ปรับวิถีคิด และวิธีการทำงาน และลักษณะพึ่งพาตนเอง สร้างความเข้าใจร่วมกัน เรียนรู้และพัฒนาตนเอง การมีส่วนร่วมแบบเสรีหรือแบบสมัครใจนี้จะเกิดขึ้นได้หากประชาชนมีความจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมหรือความตระหนักว่าการมีส่วนร่วมคือความจำเป็นในการดำรงชีวิต การพัฒนาชุมชนควรมุ่งเน้นการพัฒนาที่สมดุลเพื่อเป็นชุมชนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และสามารถพึ่งตนเองได้อย่างดีและยั่งยืนจะทำให้ประเทศชาติโดยรวมมีการพัฒนาดีขึ้น ดังนั้นปัจจัยที่มีผลต่อจิตสำนึกการมีส่วนร่วมมาจากภายในตัวบุคคลเองและปัจจัยแวดล้อม อาทิ เช่น ผู้นำ กลุ่มองค์กรชุมชน และบริบทสภาพแวดล้อม เป็นต้น ทั้งนี้การสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไปสู่การทำให้เกิดความตระหนักร่วมกันของกลุ่มและชุมชนก่อให้เกิดความสุขและเป็นแรงผลักดันในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศต่อไป

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วม ซึ่งได้เลือกชุมชนที่มีแนวทางการปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ได้แก่ ชุมชนบ้านบานนาและชุมชนบ้านบาราโหม อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี โดยชุมชนดังกล่าวเป็นรากฐานสำคัญในการเสริมสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของจังหวัดปัตตานี และเป็นตัวอย่างของชุมชนที่มีกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและการมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอสู่พฤติกรรมมีส่วนร่วมจากจิตสำนึกอย่างแท้จริง โดยผู้วิจัยศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วมเพื่อความเข้มแข็งระดับชุมชนและระดับประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วม

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ควบคู่กับการลงพื้นที่วิจัยภาคสนามในชุมชน การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วม โดยคัดเลือกชุมชนแนวทางการปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ตามที่ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านเสนอชื่อตรงกัน 2 ชุมชนในอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี ซึ่งได้แก่ 1) บ้านบานา 2) บ้านบาราโหม ในอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี และประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยใช้การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) ทั้งชุมชนบ้านบานา และชุมชนบ้านบาราโหม ชุมชนละ 20 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 40 คน ในรูปแบบของการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ชุมชนละ 10 คน ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่นและ ผู้นำท้องที่ของชุมชน เช่น เทศบาลตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภา เทศบาล หรือสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการ ชุมชน สภาผู้นำชุมชน ประชาชน ชุมชน ผู้นำกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ฯลฯ ที่มีส่วนร่วมโดยตรงกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนร่วมส่งเสริมและสนับสนุน ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง แบบลักษณะปลายเปิดที่ได้มีการกำหนดหัวข้อศึกษาไว้อย่างกว้างๆ สามารถยืดหยุ่นหรือปรับปรุงคำถาม ได้ตามสถานการณ์ โดยมีแนวคำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วม นอกจากนี้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ชุมชนละ 10 คน การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการจากผู้ให้สัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบสโนว์บอล (Snowball Sampling) จากสมาชิกชุมชนที่มีพฤติกรรมมีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการต่างๆ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และสมาชิกชุมชนที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ฯลฯ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง แบบลักษณะปลายเปิดที่ได้มีการกำหนดหัวข้อศึกษาไว้อย่างกว้างๆ สามารถยืดหยุ่นหรือปรับปรุงคำถาม ได้ตามสถานการณ์ โดยมีแนวคำถาม การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตใช้วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาบ้านบานาและบ้านบาราโหม อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี

ผลการวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาบ้านบานาและบ้านบาราโหม อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี คือ

1. สภาผู้นำองค์กรชุมชน สภาผู้นำ คณะแกนนำชุมชน เป็นตัวแทนสมาชิกกลุ่มต่างๆ ของชุมชน มีความตั้งใจและตระหนักต่อการมีส่วนร่วม มาทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาชุมชน เป็นบุคคลที่สมาชิกชุมชนให้ความเชื่อถือ เป็นแบบอย่างได้ กล้าคิด กล้าทำในสิ่งที่ดี มีความรู้ความสามารถ รับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง ทำงานร่วมกันเป็นทีม เป็นตัวกลางเชื่อมประสานคนในชุมชนและมีทั้งมีศาสตร์และศิลป์ในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สมาชิกชุมชนได้มีส่วนร่วมกันอย่างเท่าเทียม
2. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน มีความมุ่งมั่นในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย ทำตัวเป็นแบบอย่าง กระจายภาระหน้าที่ความรับผิดชอบตามความสามารถและความถนัดของแต่ละบุคคล เข้าใจในปัจจัยเงื่อนไขสถานการณ์ภายในของชุมชน ผู้นำทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนมีความสามารถในการกระตุ้นให้เกิดสร้างความตระหนักถึงการมีส่วนร่วม ชี้ให้เห็นแนวทางและประโยชน์ของการดำเนินงานมีอิทธิพลต่อผู้อื่น สามารถดึงคนที่มีความสามารถเข้าร่วมกลุ่ม รู้จักรอคอยจังหวะและโอกาส สามารถประสานความขัดแย้งทำให้สมาชิกกล้าแสดงความคิดเห็นของตนเอง เข้าใจมุมมองที่แตกต่าง และหาทางออกที่ทุกคนเห็นพ้องต้องกันได้เข้าใจในความแตกต่างของแต่ละบุคคลสร้างเสริมการทำงานร่วมกันเป็นทีมและความร่วมมือกันมีศักยภาพในการเชื่อมประสานการดำเนินงานระดับเครือข่ายทั้งหน่วยงานภายในและหน่วยงานภายนอกชุมชน

3. กิจกรรมการมีส่วนร่วมมีความสร้างสรรค์และต่อเนื่อง และการรวมกลุ่มภายในชุมชนการสร้างเสริมความสัมพันธ์ร่วมพลังสร้างความสามัคคี มีพื้นที่ในการมีส่วนร่วม กิจกรรมการมีส่วนร่วม กิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนมาจากความต้องการของคนในชุมชน เป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมเปิดโอกาสให้กับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ร่วมได้ยากอิสระ จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาที่มาจากความต้องการ เช่น จัดดูงาน กิจกรรมจากกลุ่มต่างๆ รับผิดชอบร่วมกัน รวมทั้งเป็นกำลังใจให้แกกันอย่างต่อเนื่อง การรวมกลุ่มภายในชุมชน การสร้างเสริมความสัมพันธ์ร่วมพลังสร้างความสามัคคี มีพื้นที่ในการมีส่วนร่วม มีเรื่องราวให้พูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ร่วมกันพัฒนาชุมชนพร้อมกับพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น สร้างความผูกพันที่จะอยู่ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

4. การสนับสนุนภาคีเครือข่าย ความร่วมมือระหว่างองค์กรภายในและภายนอกชุมชน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้การสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ สร้างเสริมการมีส่วนร่วมกับภายนอกชุมชน

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาบ้านบานนาและบ้านบาราโหม อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานีสามารถอภิปรายผล ดังนี้

สภาผู้นำองค์กรชุมชน สภาผู้นำ คณะแกนนำชุมชน เป็นตัวแทนจากสมาชิกกลุ่มต่างๆ ที่เป็นที่ยอมรับของสมาชิก มีความรู้ความสามารถ มีความตั้งใจและตระหนักต่อการมีส่วนร่วม ทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาชุมชน สมาชิกชุมชนให้ความเชื่อถือเป็นแบบอย่างได้ กล้าคิด กล้าทำ กล้าทำในสิ่งที่ดี มีความรู้ความสามารถ รับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง ทำงานร่วมกันเป็นทีม เป็นตัวกลางเชื่อมประสานคนในชุมชน คนประสานคน ใจประสานใจ เพื่อให้สมาชิกชุมชนได้มีส่วนร่วมกันอย่างเท่าเทียม มีศาสตร์และศิลป์ในการพูด ศาสตร์ คือ พูดแล้วมีข้อมูล มีวิธีคิดที่เป็นสากล ศิลป์ คือ พูดแล้วชวนให้คนทำ คนฟังเห็นชอบขอมีส่วนร่วมด้วย สอดคล้องกับการศึกษาความสัมพันธ์เป็นส่วนตัวของผู้นำทำให้ชาวบ้านเลื่อมใสเกิดการรวมกลุ่มได้ง่าย สุดาวดี ดิษฐกิจ (2543) จากศึกษาภาวะผู้นำกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาสรุปได้ว่าแม้ว่ามีสถานภาพสูงในชุมชนหมู่บ้านเป็นผู้อาวุโส พระ ครู และผู้ใหญ่บ้าน และบุคคลเหล่านี้ได้แสดงบทบาทตามตำแหน่งที่ถูกกำหนดไว้แต่ความมีสถานภาพสูงเป็นเพียงคุณสมบัติหนึ่งขององค์ประกอบของภาวะผู้นำที่แท้จริงในกระบวนการตัดสินใจของหมู่บ้าน ธรรมชาติของผู้นำจะได้รับผลกระทบจากการสอดแทรกของผลงานต่างๆ ของรัฐบาลที่เข้ามายังหมู่บ้าน สถาบันต่างๆ ในระดับหมู่บ้าน ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการพัฒนาตำบล สภาตำบล และกลุ่มเกษตรกร ได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการปรับปรุงการบริหารงาน การพัฒนาชุมชน และการปรับปรุงเทคนิคด้านการเกษตร ดังนั้นปฏิสัมพันธ์ของข้าราชการและชาวบ้านก็มีมากขึ้น สอดคล้องกับ ทานตะวัน อินทร์จันทร์ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อยเทศบาลเมืองลำพูน 4 ลักษณะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมประเมินผล การพัฒนาชุมชนย่อย ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยมีส่วนร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการประชุมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน การคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน การคิดค้นวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน ค้นหาความต้องการของชุมชนและเสนอต่อเทศบาล การตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนร่วม และการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุที่เกิดขึ้นในชุมชน การมีส่วนร่วมปฏิบัติงานเกี่ยวกับการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีและสร้างความสามัคคีในชุมชน การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสนองความต้องการของชุมชน การดูแลสาธารณะสมบัติของชุมชน การบริหารกิจกรรมและประสานงานขอความร่วมมือระหว่างชุมชนกับเทศบาล การจัดหรือปรับปรุงการบริหารงานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การวางนโยบายแผนงาน หรือโครงการต่างๆ ของชุมชนการกำหนดกฎระเบียบต่างๆ ของชุมชน และการใช้แรงงานหรือบริจาคทรัพย์เพื่อนำไปพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการช่วยเหลือจากส่วนกลาง เช่น

โครงการกองทุนหมู่บ้าน การฝึกอบรม ทักษะศึกษา การพัฒนางานด้านสาธารณสุขโรค สาธารณูปโภค สาธารณูปการ การส่งเสริมอาชีพ และ การศึกษาให้กับชุมชน กิจกรรมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน เช่น การทำอาหาร การผลิตสินค้าของชุมชน การร่วมรับแจกวัสดุ สิ่งของ เช่น เครื่องอุปโภคบริโภค และการรับค่าตอบแทนหรือของรางวัล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลเป็นลักษณะการ แสดงความคิดเห็นหรือร้องทุกข์เกี่ยวกับปัญหาที่ประสบได้โดยตรง การจัดทำประชาพิจารณ์หรือจัดประชุม เพื่อรับฟังความคิดเห็นโครงการพัฒนาเทศบาลที่สำคัญ การประเมินผลโครงการต่างๆ ของชุมชน การแต่งตั้งตัวแทนของชุมชนให้มีส่วนร่วม ในการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างโครงการพัฒนาชุมชนต่อไป

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นคนกล้าและเปิดเผย มีความสุขุม พร้อมเผชิญกับความจริง เปิดเผยความจริง เป็นผู้ เรียนรู้ตลอดชีวิต เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ติดตามข่าวสารเพื่อพัฒนาตนเองตลอดเวลา ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี ทำให้เกิดความรู้สึก ไว้วางใจ เคารพนับถือ ชื่นชม สื่อสารชัดเจน มอบหมายแจกจ่ายภาระหน้าที่ กระจายงานให้ผู้อื่นได้ทำอย่างอิสระ ผู้ตามใช้ วิธีการตามความถนัด ตามความสามารถของแต่ละคน เพื่อจุดมุ่งหมาย สร้างความเข้าใจ และมุมมองในการพัฒนาไปได้ เรื่อยๆ แสดงให้เห็นความมุ่งมั่นที่จะดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย และวิสัยทัศน์ที่มีร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจกร (2543) ได้อธิบายกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกของคนๆ หนึ่ง มาจาก สภาวะแวดล้อม เริ่ม ตั้งแต่ พ่อ แม่ ญาติ เพื่อน ตลอดจนระดับที่สูงขึ้นเช่น ชุมชน องค์กร และการใช้ชีวิตที่มีผลต่อจิตสำนึก เช่น การไปโรงเรียน การไปทำงาน การจะส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นที่ดั้น ต้องมาจากตนเอง เชื่อว่าคนอื่นมี ความสามารถ สร้างแรงบันดาลใจผู้ขึ้นมาและทำให้คนเห็นตามภารกิจที่มีร่วมกัน โดยวิธีการที่ทำให้เกิดแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น ทำตามได้ สอดคล้องกับ ฐิตา จิตรตั้งตรง (2550) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนต่อการจัดทำแผนพัฒนา สามปี (พ.ศ. 2549 - 2551) เทศบาลเมืองจันทบุรี ซึ่งผลการศึกษาพบว่า บทบาทผู้นำในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ มี วิสัยทัศน์ จะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน มีความมุ่งมั่นในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย ทำตัวเป็น แบบอย่าง กระจายภาระหน้าที่ความรับผิดชอบตามความสามารถและความถนัดของแต่ละสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับ ดำรงค์ วัฒนา และคณะ (2547) จากศึกษาภาวะผู้นำกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในหมู่บ้านภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาสรุปได้ว่าผู้มีสถานภาพสูงในชุมชนหมู่บ้านเป็นผู้อาวุโส พระ ครู และผู้ใหญ่บ้าน และ บุคคลเหล่านี้ได้แสดงบทบาทตามตำแหน่งที่ถูกกำหนดไว้แต่ความมีสถานภาพสูงเป็นเพียงคุณสมบัติหนึ่งขององค์ประกอบ ของภาวะผู้นำที่แท้จริงในกระบวนการตัดสินใจของหมู่บ้าน ด้วยเหตุนี้ผู้นำจึงเป็นช่องทางที่แสดงออกแทนชาวบ้านในชุมชน ไปยังโครงสร้างของประเทศในภาพกว้างที่มีความทันสมัยขึ้น

ผู้นำทำหน้าที่เป็นครูผู้สอน ผู้ถ่ายทอด กระตุ้นให้คิดสร้างความตระหนักถึงการมีส่วนร่วม ให้เห็นแนวทางการ ดำเนินงานร่วมกัน ผู้ตามตระหนักถึงคุณค่าของเป้าหมายของการทำงานร่วมกัน และสร้างแรงผลักดันในการปฏิบัติงานเพื่อ บรรลุเป้าหมายที่มีคุณค่า มีความเชี่ยวชาญในการพัฒนาความสามารถของผู้อื่นได้จะ แสดงความสนใจอย่างแท้จริงในตัวคนที่ เขาช่วย เข้าใจเป้าหมาย จุดแข็งและจุดอ่อนของเขา สามารถให้ผลสะท้อนกลับที่สร้างสรรค์ และรู้เท่าทันความเป็นไปได้มี อิทธิพลต่อผู้อื่น รู้ว่าจะใช้ชีวิตในการดึงดูดใจ รู้วิธีจะดึงบุคคลสำคัญเข้ามาร่วมกลุ่ม รู้จักหวานล้อมชักจูง รอคอย ทำให้คน คล้อยตามได้ สามารถจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง ทำให้ทุกฝ่ายกล้าแสดงความคิดเห็นของตนเอง เข้าใจมุมมองที่แตกต่างของ แต่ละฝ่ายและหาทางออกที่ทุกคนเห็นพ้องต้องกันได้ ปรับทัศนคติให้เป็นไปในทิศทางที่มาจากการทำงานร่วมกันการสร้าง ความผูกพัน สร้างสายใยแห่งสายสัมพันธ์ เข้าใจในความแตกต่างของแต่ละบุคคล สร้างความเชื่อถือและความไว้วางใจ รวมทั้ง ความปรองดองกัน สร้างเสริมการทำงานร่วมกันเป็นทีมและความร่วมมือกัน การทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างบรรยากาศของการ มีอำนาจระหว่างเพื่อนร่วมงานที่เป็นมิตร เป็นแม่แบบของการให้ความเคารพ การช่วยเหลือกัน และการร่วมมือกัน ความ พยายามในระดับกลุ่ม ใช้เวลาในการหล่อหลอมและเชื่อมประสานความสัมพันธ์เข้าด้วยกัน ให้ไปไกลเกินกว่าที่ภาระหน้าที่ใน การทำงานได้กำหนดไว้

กิจกรรมการมีส่วนร่วมมีความสร้างสรรค์และต่อเนื่อง และการรวมกลุ่มภายในชุมชนการสร้างเสริมความสัมพันธ์ร่วมพลังสร้างความสามัคคีมีพื้นที่ในการมีส่วนร่วม กิจกรรมการมีส่วนร่วม กิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนมาจากความต้องการของคนในชุมชน เป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมเปิดโอกาสให้กับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ร่วมได้อย่างอิสระ จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาที่มาจากความต้องการ เช่น จัดดูงาน กิจกรรมจากกลุ่มต่างๆ รับผิดชอบร่วมกัน รวมทั้งเป็นกำลังใจให้แก่กันอย่างต่อเนื่อง และพึ่งตนเองพึ่งกันและกันในชุมชน สร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง (Sense of belonging) ของชุมชน สอดคล้องกับ ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร (2543) ได้อธิบายถึงปัจจัยการก่อเกิดจิตสำนึก ดังนี้ สำนึกของคนอยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมมากมาย การที่จะทำให้คนมีสำนึกที่ดีจะต้องทำสองทางพร้อมกัน ทางหนึ่งต้องส่งเสริมให้เกิดความรักและสร้างสำนึกที่ดีให้ตนเอง พร้อมกันนั้นต้องพยายามหาวิธีการผลักดันส่งเสริม ธรรมชาติให้สังคมทั่วไปทั้งกลุ่มคนและองค์กรมีการสร้างกิจกรรมหรือมีโครงการที่จะนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกที่ดี สอดคล้องกับอนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล (2540: 42-44) ได้กล่าวถึงการมีจิตสำนึกสาธารณะซึ่งเรียกอีกคำหนึ่งว่า จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม สำนึกสาธารณะนั้นเป็นนามธรรมไม่สามารถบังคับให้เกิดได้ ดังนั้นต้องสร้างเงื่อนไขหรือกิจกรรมร่วมกันที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง

การรวมกลุ่มภายในชุมชน การสร้างเสริมความสัมพันธ์ร่วมพลังสร้างความสามัคคี มีพื้นที่ในการมีส่วนร่วม มีเรื่องราวให้พูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ร่วมกันพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น สร้างความผูกพันที่จะอยู่ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับสำนึก ธีรยุทธ บุญมี (2547: 19) ได้วิเคราะห์ซึ่งถึงรูปแบบการพัฒนาในการก่อตัวของจิตสำนึกต่อส่วนรวมของคนในสังคมว่าเป็นหลักการพื้นฐานของประชาสังคม เนื่องจากการที่คนในสังคมมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมที่สมบูรณ์แบบ การเกิดขึ้นของกลุ่มหรือองค์กรทางสังคม องค์กรทางเศรษฐกิจและทางสังคมด้านต่างๆ ซึ่งองค์กรเหล่านี้มีสำนึกในการดูแลประโยชน์ซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2533: 33) การพัฒนาในระดับกลุ่ม หมายถึง การกำหนดเงื่อนไขและกระจายอำนาจการบริหาร ให้คนในชุมชนสามารถรวมกลุ่มและพัฒนาอำนาจต่อรองของชุมชน เพื่อให้สามารถต้านทานการเอารัดเอาเปรียบจากกลุ่มภายนอกได้ สามารถปรับปรุงคัดแปลงหรือควบคุมทรัพยากรและภาวะแวดล้อม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนชุมชน

การสนับสนุนภาคีเครือข่าย ความร่วมมือระหว่างองค์กรภายในและภายนอกชุมชน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้การสนับสนุนและส่งเสริมในด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ควบคู่กับการส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น สอดคล้องกับ เสรี พงศ์พิศ, 2549 : 17 ที่ว่ากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาและความต้องการของชุมชน น้ำหนักจึงอยู่ที่กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องของตน เป็นเรื่องที่ประชาชนในชุมชนต้องลุกขึ้นมาดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความสำเร็จของการจัดทำกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่โดยอ้อมมีความเหมาะสมสำหรับที่นั้น เพราะแต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกัน ทั้งบริบทของชุมชน และทุนทางสังคมของแต่ละชุมชน ดังนั้น ผู้ที่จะเรียนรู้ได้ดีที่สุด คือคนในชุมชนนั่นเอง หน่วยงานภาคีพัฒนาอื่นๆ จะทำหน้าที่เป็นผู้เสริมหนุน เอื้ออำนวยให้กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นในทุกชุมชนท้องถิ่น และนำแผนของชุมชน ไปแปลงสู่การปฏิบัติด้วยการบูรณาการอย่างเต็มกำลังความสามารถของชุมชน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ อานูภาพ ธีรลาภ (2528 : 46 อ้างโดย สมเกียรติ ดันติวังศ์วานิช, 2550) ที่ศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบและกระตุ้นก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนที่สำคัญมีอยู่เพียง 4 ปัจจัย คือ ความใกล้ชิดกับหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ การคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน การยอมรับแบบอย่างและความเชื่อถือในตัวผู้นำและสอดคล้องกับ สิ้นสนะ ดันติวังศ์วานิช (2531 อ้างโดย สมเกียรติ ดันติวังศ์วานิช, 2550) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การดำรงตำแหน่งในหมู่บ้านและประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ นอกจากนี้จะพิจารณาในภาพรวมแล้ว ผลการวิจัยยังพบว่า ในด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการของหน่วยงานต่างๆ มีผลต่อการปฏิบัติงาน อาจเป็นเพราะว่าปัจจุบันนั้นในส่วนของปฏิบัติการในโครงการและกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนนั้นคณะกรรมการชุมชนที่มีหน้าที่ในการเข้าร่วมประชุมชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินงานตามโครงการต่างๆ ให้สมาชิกในชุมชนเข้าใจรวมทั้งต้อง คอยกำกับ ดูแล การดำเนินงานจนโครงการสำเร็จลุล่วงโดยมีการเปิดโอกาสให้

ประชาชนในชุมชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบด้วย ในฐานะที่ทุกคนเป็นสมาชิกของสังคม จึงเป็นทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) นับตั้งแต่ร่วมรับรู้ปัญหาสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนร่วมตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาและรับผิดชอบต่อดำเนินการรวมทั้งสนับสนุนในวิถีต่างๆ กัน อันจะเป็นการสร้างสรรค์คุณค่าให้แก่ชุมชนและสังคมโดยรวม โดยเฉพาะสังคมที่ถือเอาประชาธิปไตยเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ อานาโทล กริลา (2528 : 46 อ้างโดย สมเกียรติ ตันตวงศ์วาทิช, 2550) ที่ศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบและกระตุ้นก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนที่สำคัญ คือ ความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ การคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน การยอมรับ แบบอย่าง และความเชื่อในตัวผู้นำ สอดคล้องกับ วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ (1977) ธรรมชาติของผู้นำจะได้รับผลกระทบจากการสอดแทรกของผลงานต่างๆ ของรัฐบาลที่เข้ามายังหมู่บ้าน สถาบันต่างๆ ในระดับหมู่บ้าน ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการพัฒนาตำบล สภาตำบล และกลุ่มเกษตรกร ได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการปรับปรุงการบริหารงาน การพัฒนาชุมชน และการปรับปรุงเทคนิคด้านต่างๆ ดังนั้นปฏิสัมพันธ์ของข้าราชการและชาวบ้านก็มีมากขึ้น

กระบวนการจิตสำนึกเป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้ทางจิตซึ่งเกิดขึ้นก่อนการเกิดพฤติกรรม สำนึกของคนอยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมมากมายและแบ่งได้หลายระดับ การเข้าใจตนเองในทางที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและสังคมตระหนักในสภาพความเป็นจริงของปัญหา โดยไม่ได้ใช้สติปัญญาเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการผสมผสานระหว่างการกระทำและการใคร่ครวญ เพื่อเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น การกระทำของมนุษย์จะสัมพันธ์กับจิตสำนึกเสมอ เมื่อใดที่มนุษย์ตระหนักในปัญหา มีการใคร่ครวญ วิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์ปัญหาต่างๆ อย่างลึกซึ้ง นั้นหมายถึงว่ามนุษย์ได้เข้าถึงกระบวนการจิตสำนึกแล้ว ถ้าหากมนุษย์มีจิตสำนึกที่ดี มนุษย์จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ ดังนั้นแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วม ควรมีขั้นตอนเริ่มจาก ขั้นก่อเกิดจิตสำนึก บางคนอาจมีจิตสำนึกมาก่อน หรือได้รับการกระตุ้นให้ตระหนักต่อการมีส่วนร่วม ค้นหาผู้นำ สร้างผู้นำ ลักษณะของผู้นำ เป็นแบบอย่าง มีความคิดสร้างสรรค์ มีความรู้ความสามารถ ซื่อสัตย์ เป็นครูผู้ถ่ายทอดแนวคิดวิธีการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยพูดและฟังอย่างใส่ใจ จรัส สุวรรณมาลา (2546) คนในชุมชนร่วมกันสรรหา คัดเลือกบุคคลหรือคณะบุคคลในชุมชนมาทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคนในชุมชนเกี่ยวกับกิจการสาธารณะของชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมสาธารณะตามความต้องการของพลเมืองในชุมชนนั้นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างให้รู้สึกตระหนักและเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วม จากประวัติศาสตร์ความเป็นมา การเปลี่ยนแปลงพัฒนาการของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น จุดเปลี่ยนความคิดพึ่งตนเอง พึ่งพากันเองในชุมชน ลดการพึ่งพิงจากภายนอกหรือรอรับความช่วยเหลือ เพิ่มความรู้สึกร่วมกันกับชุมชน กำหนดเป้าหมายร่วมกัน โดยเปิดเวที เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการมีส่วนร่วมเป็นไปโดยแท้จริงและให้การมีส่วนร่วมเป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง จึงต้องมีการพัฒนาจิตสำนึก การเข้าร่วมซ้ำ การเรียนรู้จิตสำนึกการมีส่วนร่วม ส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างสรรค์ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ และแก้ไขปัญหาของชุมชนเองได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วม ควรมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมส่งเสริมการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยมีการบูรณาการกับการทำแผนชุมชนจากระดับหมู่บ้าน ตำบล และระดับจังหวัดเพื่อก่อให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม
2. หน่วยงานภาครัฐที่ให้การเรียนรู้และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วม นั้น ต้องคำนึงถึงการจะทำให้คนมีสำนึกที่ดีจะต้องให้การส่งเสริมนโยบายที่ไม่ให้เกิดความขัดแย้ง และรมรงค์ให้ชุมชนมีการสร้างกิจกรรมหรือโครงการที่ไปสู่จิตสำนึกการมีส่วนร่วมที่ดีไปพร้อมกัน

3. เจือปนในความแตกต่างกันของบริบทในแต่ละชุมชน ทำให้การส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วม ควบคู่ความยืดหยุ่น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ และความสามารถของแต่ละชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาชุมชนที่มีแนวทางการปฏิบัติที่ดี (Good Practices) ซึ่งมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมาตลอดอย่างต่อเนื่อง ควรศึกษาชุมชนที่มีการพัฒนา แต่ไม่ต่อเนื่องมีปัจจัยเงื่อนไขใดที่จะส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จ
2. ควรมีการศึกษาให้ทั่วทุกภาคของประเทศไทย เพื่อนำเสนอแนวทางที่หลากหลาย ใกล้เคียงสอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพื่อเป็นคลังบทเรียนสำหรับการเรียนรู้ของประเทศต่อไป
3. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมจิตสำนึกการมีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อความน่าเชื่อถือของข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท พวงงาม. (2546). **วิพากษ์ท้องถิ่นไทย : รวบรวมจากบทวิเคราะห์คอลัมน์ประชาคมท้องถิ่นจากนิตยสารสยามรัฐ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มิตรภาพ.
- จรัส สุวรรณมาลา. (2546). **ระบบงบประมาณและการจัดการแบบมุ่งผลสำเร็จในภาครัฐ : ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองยุคใหม่**. กรุงเทพฯ : ธนธการพิมพ์.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (2533). **การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ดำรงค์ วัฒนา และคณะ. (2547). “การประเมินความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อรองรับการถ่ายโอนและความเหมาะสมของภารกิจที่จะถ่ายโอน.” **รายงานการศึกษาวิจัยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ร่วมกับศูนย์บริการวิชาการ สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.
- ฐิตา จิตรตั้งตรง. (2550). **การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนต่อการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2549 - 2551) เทศบาลเมืองจันทบุรี**. รายงานการศึกษาระดับปริญญาตรี ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทานตะวัน อินทร์จันทร์. (2546). **การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อยในเขต เทศบาลเมืองลำพูน**. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2547). **ประชาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สายธาร.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจกร. (2543). **สำนักไทยที่พึงปรารถนา**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. (2527). “นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน” ใน **ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ), การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: โสภการพิมพ์. หน้า 6-21.
- วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์. 2522. **ภาวะผู้นำกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารอ้างอิง

- สมเกียรติ ดันตวิวงศ์วานิช. (2550). การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของประชาชนในชุมชนเขตลาดกระบัง. บัณฑิตวิทยาลัย
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- สุดาวดี ดิษฐกิจ. (2543). การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็งตาม
ธรรมชาติ ศึกษากรณี ชุมชนสาคลี อำเภอสนา จังหวัดอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐ
ประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2549). เศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: พลังปัญญา.
- อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล. (2540). ประชาสังคม : คำความคิดและความหมาย. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน
ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการจัดการน้ำเสียในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางบัวทอง

Promotion of Participate in Waste Water Management Community
in Region of Bang Bua Thong Sub-District Administration Organization

สัคพัศ แสงฉาย¹

บทคัดย่อ

การศึกษากการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการจัดการน้ำเสีย เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาหลักการจัดการน้ำเสียของชุมชนและเพื่อศึกษาการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน และการเปิดเวทีประชาคมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสมาชิกหมู่บ้าน ผลการศึกษาพบว่า การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการจัดการน้ำเสียที่สำคัญ คือ 1) การรับทราบข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบล ควรมีการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูล การจัดการน้ำเสียในครัวเรือน การมีส่วนร่วมการบำบัดน้ำเสียในชุมชน 2) การปรึกษาหารือสมาชิกชุมชนสามารถที่จะระดมความคิดเห็นแลกเปลี่ยนข้อมูล สภาพปัญหาที่น้ำเสียที่ต้องได้รับการแก้ไข และการพัฒนาพื้นที่สิ่งแวดล้อมของชุมชน 3) การเข้ามาเกี่ยวข้อง ประชาชนควรมีบทบาทร่วมกับผู้นำชุมชนในการกำหนดโครงการ กิจกรรมการบำบัดน้ำเสีย 4) การร่วมมือ ประชาชนในชุมชนควรมีบทบาทการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติโครงการและกิจกรรมการบำบัดน้ำเสียเพื่อให้บรรลุผล และ 5) การเสริมอำนาจของประชาชน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชน ต้องเป็นผู้กำหนดทิศทางการจัดการน้ำเสีย การพัฒนาพื้นที่ การรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน ด้วยการตัดสินใจร่วมกัน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกันและการรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง เป็นพลังการขับเคลื่อนชุมชนเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาเชิงพื้นที่ ได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการน้ำเสีย ชุมชน

Abstract

The Study on Promotion of participate in waste water management community is qualitative research, to study the principles of community managed water.collection ; and to study the strengthening participation of citizens in the community. The data collection tools included participating observation and group discussion. Administrator of Sub-District Administration Organization, community leader is open community stage to exchange idea of village member. The study showed that strengthening the participation of communities in the management of waste water is 1) to receive information from the Sub-District Administrative Organization should promote and disseminate information, household waste water management and participation in community wastewater treatment, 2) Consultation community members to brainstorm ideas, exchange information, problems of wastewater that must be resolved and environmental development of the communities, 3) The public should have a role to get involved with community leaders to determine project and activities of wastewater, 4) Coordinate of people in community should be involved in the project and wastewater treatment to

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

achieve and 5) empowerment of people, community leaders, village council, people was managed wastewater, development area, maintain environment of the community on joint decision by emphasizing participation, self-reliance, mutual assistance and commitment to the community of a power-driven community strengthening sustainable spatial development.

Keywords: Community Participate, Waste Water Management, Community

บทนำ

กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 87 ได้ระบุแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 5 ข้อ ดังนี้ 1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น 2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ 3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลาย หรือรูปแบบอื่น 4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกระดับให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ 5) ส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเมือง และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริม ให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2550) จากข้อความในรัฐธรรมนูญ แสดงถึงความสำคัญในการบริหารราชการแผ่นดิน ที่มี ความจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอนอย่างต่อเนื่องและโปร่งใสในทุกระดับของสังคม

การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม เป็นการบริหารราชการ ที่นำผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผล โดยมีการจัดระบบงาน/วิธีการทำงาน การจัดโครงสร้าง และการสร้างวัฒนธรรมการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ที่เอื้อต่อการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการ การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) มีความหมายที่หลากหลายโดยเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมและการเมือง ในที่นี้ หมายถึง กระบวนการที่ ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ของการบริหาร ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลการปฏิบัติงาน การร่วมแสดงทัศนคติความคิดเห็น การร่วมเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น การร่วมคิดแนวทางการแก้ไขปัญหา การร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การร่วมในการดำเนินการ และการร่วมติดตามประเมินผล รวมทั้ง การร่วมรับ ผลประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางวิชาการมีหลากหลายตัวแบบ ในที่นี้ใช้ตัวแบบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนของสมาคมการมีส่วนร่วมสากล ((IAP2 - International Association for Public Participation) ที่เรียกว่า Public Participation Spectrum แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ ระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร : เป็นการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐ เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมน้อยที่สุด แต่ถือว่าเป็นขั้นพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและมีความสำคัญมาก โดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่ในการ นำเสนอข้อมูลที่เป็นจริง ถูกต้อง ทันสมัย และประชาชนสามารถเข้าถึงได้ ซึ่งเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนในการได้รับข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับภารงานของภาครัฐ โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับนี้อยู่ในลักษณะการให้ข้อมูลทางเดียวจากภาครัฐสู่ ประชาชน ระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในระดับการปรึกษาหารือ : เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และแสดงความคิดเห็น รวมทั้งข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการ/ การปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐอย่างอิสระและเป็น ระบบ โดยหน่วยงานภาครัฐจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และนำ

ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็น และประเด็นที่ประชาชนเป็นห่วงไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงนโยบาย หรือพัฒนาวิธีการปฏิบัติงานในหน่วยงาน และประกอบการตัดสินใจ โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับนี้ทำได้โดยการสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การเสวนากลุ่ม เป็นต้น ระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในระดับให้เข้ามามีบทบาท : เป็นลักษณะที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องในกระบวนการวางแผนและตัดสินใจ ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างจริงจัง และมีจุดมุ่งหมายชัดเจน โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การวางแผนงาน โครงการ และวิธีการปฏิบัติงาน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐ มีหน้าที่จัดระบบอำนาจความสะดวกและยอมรับการเสนอแนะ และมีการตัดสินใจร่วมกับภาคประชาชน การมีส่วนร่วมระดับนี้อาจดำเนินการในรูปแบบกรรมการที่มีตัวแทนภาคประชาชนเข้าร่วม ระดับที่ 4 การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ : เป็นการให้ความสำคัญกับบทบาทของประชาชนในระดับสูง โดยมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การเป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ ตั้งแต่การระบุปัญหา พัฒนาทางเลือก และแนวทางแก้ไข รวมทั้งการเป็นภาคีในการดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐ ดังนั้นการมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การที่ภาครัฐสัญญาอยู่กับประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงานร่วมกัน และนำแนวคิดใหม่ ๆ หรือข้อเสนอแนะของประชาชนมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งความคิดเห็นของประชาชนจะสะท้อนออกมาจากผลของการตัดสินใจที่ค่อนข้างสูง โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นนี้ เช่น คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน คณะที่ปรึกษาภาคประชาชน เป็นต้น ระดับที่ 5 การมีส่วนร่วมในระดับเสริมอำนาจประชาชน : เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีบทบาทในระดับสูงสุด โดยเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในการเป็นผู้ตัดสินใจ ซึ่งผลการตัดสินใจมีผลผูกพันให้หน่วยงานภาครัฐจะต้องดำเนินการตามการตัดสินใจของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับสูงสุดนี้ เน้นให้ประชาชนมีบทบาทในการบริหารจัดการโดยเป็นผู้ดำเนินการกิจ และภาครัฐมีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนเท่านั้น ประโยชน์ของการตัดสินใจในขั้นนี้ คือ การสร้างการเรียนรู้ ความเข้าใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

องค์การบริหารส่วนตำบลบางบัวทอง เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสังกัดอำเภอ บางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี เป็นหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น จัดตั้งตามพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ทั้งนี้กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับที่ทั่วไป เล่มที่ 112 ตอนพิเศษ 6ง ลงวันที่ 2 มกราคม พ.ศ.2538 มีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2538 และดำเนินการตามอำนาจหน้าที่เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ และกฎหมายเพื่อบริการประชาชน และพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมีเขตการปกครองเต็มพื้นที่ทั้งตำบล โดยมีเนื้อที่ทั้งหมด 29.7 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มที่อยู่ใกล้แม่น้ำและบริเวณปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร สภาพพื้นที่ดินเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ สภาพดินโดยทั่วไปเป็นดินร่วนเหมาะแก่การใช้ประโยชน์ทางเกษตรกรรม มีลำคลองบางบัวทองเป็นสายหลักและเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา มีอาณาเขตติดกับตำบลละหาร ตำบลพิมลราช ตำบลไทรน้อย และเทศบาลเมืองบางบัวทอง มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 47,268 คน แยกเป็นชาย 22,186 คน หญิง 25,082 คน 20,185 หลังคาเรือน อัตราส่วนความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 1,591 คน / ตารางกิโลเมตร (ข้อมูลตามสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง อำเภอบางบัวทอง พฤษภาคม 2556) ประชากรมีอาชีพ ทำนา ทำสวน รับจ้างและค้าขาย มีโรงเรียน 9 แห่ง สถานีนอนมัย 3 แห่ง สถานพยาบาลเอกชน 2 แห่ง ในปัจจุบันมีการอพยพเคลื่อนย้ายประชาชน มาอยู่ในบริเวณดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ทำให้สภาพพื้นที่เปลี่ยนแปลง มีหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นจำนวนมาก ทำให้ภูมิประเทศเป็นสองลักษณะคือชุมชนเมืองและชุมชนเกษตรดั้งเดิม

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับปัญหาสภาพแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล บางบัวทอง พบว่าประสบกับปัญหาในหลายๆ ด้าน ได้แก่ ปัญหาน้ำเสียในแม่น้ำลำคลองและในเขตชุมชนและปัญหาด้านการกำจัดขยะมูลฝอย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาน้ำเสียเป็นปัญหาสำคัญที่ทางคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางบัวทองได้ให้ความสำคัญและกำหนดให้เป็นนโยบายหลักขององค์กร ที่จะต้องดำเนินการปรับปรุงและแก้ไขโดยเร่งด่วน เพราะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากการขยายตัวชุมชน หมู่บ้านและโครงการที่เกิดขึ้นใหม่มากขึ้น จึงทำมีปริมาณน้ำเน่าเสียทั้งจากชุมชนและลำคลองเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นน้ำเสียที่ปนเปื้อนด้วยสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กที่เป็น

อันตรายต่อมนุษย์ สัตว์น้ำและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสารเคมีต่างๆ ที่ทำให้น้ำเน่าเสีย เพื่อบำบัดน้ำเสียให้กับชุมชนต่างๆ ที่อยู่
ในพื้นที่รับผิดชอบ โดยได้มีโครงการความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

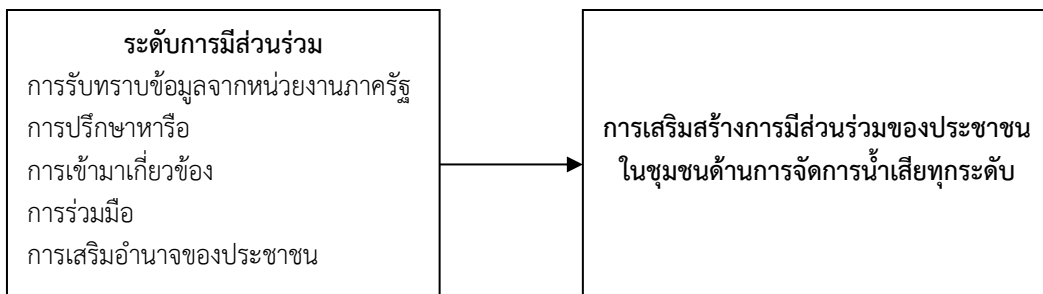
จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัย ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
อย่างยั่งยืน โดยการให้ชาวบ้านในหมู่บ้านและชุมชน ได้มีส่วนร่วมเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการแก้ปัญหาน้ำเสียของชุมชนและนำไปสู่
การปฏิบัติ เพื่อพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนของตนเอง โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและ
กันและการรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง เพื่อให้ชุมชนได้มีกระบวนการในการจัดการน้ำเสียที่มีการเรียนรู้ร่วมกัน อีกทั้ง
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้บูรณาการในการเรียนการสอนและนำความรู้ที่ได้จากบริการวิชาการสู่ชุมชน มาบริหาร
จัดการการเรียนการสอน งานวิจัย อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้วิจัยจึงได้ศึกษา การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนด้านการจัดการน้ำเสีย ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางบัวทอง เพื่อการพัฒนาการจัดการน้ำเสียของชุมชนและ
เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่และรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาหลักการจัดการน้ำเสียของชุมชนเบื้องต้นในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางบัวทอง อำเภอบาง
บัวทอง จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนบางบัวทอง ในการจัดการน้ำเสียทุกระดับ ทั้งระดับ
การรับทราบข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ ระดับการศึกษาหรือ ระดับการเข้ามาเกี่ยวข้องและระดับการร่วมมือ

กรอบแนวคิด

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยโดยได้การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบางบัวทอง ในการ
จัดการน้ำเสียทุกระดับ ดังนี้ ระดับการรับทราบข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ ระดับการศึกษาหรือ ระดับการเข้ามาเกี่ยวข้อง
ระดับการร่วมมือ และระดับการเสริมอำนาจของประชาชน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา เรื่องการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการจัดการน้ำเสีย ในเขต
องค์การบริหารส่วนตำบลบางบัวทอง อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักการจัดการน้ำเสีย
ของชุมชนในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางบัวทอง อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี โดยศึกษาตั้งแต่ขั้นตอน การ
เตรียมความพร้อมชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลเรียนรู้ตนและชุมชน การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนา การกำหนด
แผนงานโครงการพัฒนาชุมชน และการปฏิบัติตามแผน และ 2) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชน
บางบัวทอง ในการจัดการน้ำเสียทุกระดับ ทั้งระดับการรับทราบข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ ระดับการศึกษาหรือ ระดับ
การเข้ามาเกี่ยวข้องและระดับการร่วมมือ โดยผู้วิจัยจึงได้ออกแบบการศึกษาวิจัยเป็นเชิงคุณภาพ ซึ่งมีการเก็บรวบรวมข้อมูล
ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน และ
การเปิดเวทีประชาคมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสมาชิกหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านหนองเชียงโคตร หมู่ที่ 2 บ้านค่ายสาม หมู่ที่ 3

บ้านโรงสวด หมู่ที่ 4 บ้านโสนลอย หมู่ที่ 5 บ้านปากคลองตาคล้าย หมู่ที่ 6 บ้านคลองตาคล้าย หมู่ที่ 7 บ้านคลองเจ๊ก หมู่ที่ 8 บ้านคลองเจ๊กเล็ก หมู่ที่ 9 บ้านปลายคลองลำรี หมู่ที่ 10 บ้านคลองเจ๊กใหญ่ หมู่ที่ 11 บ้านคลองลำรี หมู่ที่ 12 บ้านคลองสามวัง และหมู่ที่ 13 บ้านคลองลำรีตอนล่าง ประชากรอาศัยอยู่จริง (ข้อมูลตามสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง อำเภอบางบัวทอง พฤษภาคม 2556) ทะเบียนจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนแต่ละหมู่บ้าน ประชากรทั้งสิ้น 47,268 คน แยกเป็น ชาย 22,186 คน หญิง 25,082 คน อัตราส่วนความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 1,591 คน / ตารางกิโลเมตร ประชากรมีอาชีพ ทำนา ทำสวน รับจ้าง ค้าขาย ทำปศุสัตว์ กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานี้ เนื่องจากเป็นการมุ่งเน้นการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกหมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านในการมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชน วิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มต่างๆ ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายจึงได้แก่ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกหมู่บ้านละ 10 คน สำหรับจัดกิจกรรมการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

การเตรียมตัวและการวางแผนเข้าสู่ชุมชน

ผู้วิจัยได้กำหนดแผนปฏิบัติงานวิจัยเข้าดำเนินการศึกษาชุมชนในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม 2559 โดยได้ดำเนินการรวบรวมเอกสารเชิงประจักษ์ของทุกหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล มีการกำหนดประเด็นในการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากนายกและรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน ผู้นำชุมชน ที่ให้การอนุเคราะห์แนะนำแหล่งข้อมูลมาเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล อีกทั้งผู้วิจัยได้สังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เวทีประชาคมรับฟังความเห็นของประชาชนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำเสีย การพัฒนาชุมชน ทั้งการรับฟังปัญหา การแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องความต้องการของชาวบ้าน ความเห็นในการพัฒนาพื้นที่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเสีย สำหรับกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นลักษณะการบริการทางวิชาการ ในประเด็นความสำคัญ การพัฒนาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ บทบาทของชุมชนกับการจัดการน้ำเสีย การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านและท้องถิ่นของตน โดยได้สัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มในประเด็นที่เกี่ยวข้องดังกล่าว

การเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น นายก รองนายก ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1) การรวบรวมเอกสารเชิงประจักษ์โดยมีการกำหนดประเด็นในการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ของทุกหมู่บ้าน
- 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น เวทีประชาคมรับฟังความเห็นของประชาชนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน การจัดการน้ำเสีย ทั้งการรับฟังปัญหาการแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องความต้องการของชาวบ้าน ความเห็นในการพัฒนาสภาพแวดล้อมของพื้นที่
- 3) สัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์ 1) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ 2) รองนายก องค์การบริหารส่วนตำบล และ 3) ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับข้อมูลประชากร การประกอบอาชีพ เชื้อชาติ ศาสนา รายได้ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ลมฟ้าอากาศ สภาพแวดล้อม สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เพื่อที่จะทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงภาพรวมของโครงสร้างของชุมชนว่าเป็นอย่างไร มีความเป็นมา สภาพพื้นที่ในปัจจุบัน และทิศทางในการพัฒนาหมู่บ้านและท้องถิ่น
- 4) สนทนากลุ่ม เป็นการสนทนาเพื่อรับฟังความเห็นและบทวิเคราะห์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเสีย มีผู้เข้าร่วมการสนทนาคือ คณะกรรมการบริหารชุมชน ผู้นำชุมชน สนทนาประเด็นที่สำคัญคือการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเสียทุกระดับ ทั้งระดับการรับทราบข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ ระดับการปรึกษาหารือ ระดับการเข้ามาเกี่ยวข้อง ระดับการร่วมมือ และระดับการเสริมอำนาจของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน ในพื้นที่
- 5) การบริการทางวิชาการในลักษณะการจัดเวทีประชาคมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสมาชิกในหมู่บ้าน มีประเด็นความสำคัญดังนี้ บทบาทชุมชนกับการจัดการน้ำเสีย การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านและท้องถิ่นของตน

อุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล

กล้องถ่ายภาพ ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่มีความจำเป็นและสำคัญ ในชุมชนที่มีกิจกรรมในประเพณีต่างๆ เวทีประชาคม กิจกรรมของหมู่บ้าน กล้องถ่ายภาพจะช่วยเพิ่มความถูกต้องการดำเนินงานและความชัดเจนของข้อมูลได้มากขึ้น

เครื่องบันทึกเสียง ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการเก็บข้อมูลให้ได้รายละเอียดการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มที่ชัดเจนกว่าการจดบันทึก เพราะบางครั้งการจดบันทึกจะทำให้ข้อมูลประเด็นที่สำคัญอาจจะไม่สมบูรณ์ การบันทึกเสียงสามารถที่จะใช้ทบทวนรายละเอียดข้อมูลที่จะเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรสู่การวิเคราะห์ได้สมบูรณ์และครบถ้วนในเชิงเนื้อหา

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับในการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้แนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยวิธีการหลักที่ใช้มี 2 วิธี **วิธีแรก** เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ที่ได้ จดบันทึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่ม สิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือสังเกตเห็นได้ เพื่อสร้างข้อสรุปตามแนวคิดทฤษฎีหรือการศึกษาวิจัย **วิธีที่สอง** เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร ในการวิเคราะห์เอกสารผู้วิจัยต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมหรือบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองวิธีจะเป็นลักษณะบรรยายขึ้นอยู่กับประเด็นหรือปัญหาที่จะวิเคราะห์ โดยมุ่งประเด็นสาระสำคัญ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเสีย โดยศึกษาวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทในพื้นที่สำหรับการพัฒนาท้องถิ่นและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เพื่อให้ได้ข้อสรุป ผลการวิจัยที่เป็นรูปธรรม และมีเหตุผลสนับสนุนอย่างชัดเจน

ผลการวิจัย

สภาพปัญหาน้ำเสียที่เกิดขึ้นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางบัวทองหลักๆเกิดจากสาเหตุ

1. ในหมู่บ้านจัดสรรที่สร้างใหม่ มีการสร้างระบบบำบัดน้ำเสียในแต่ละหมู่บ้านน้อย ทำให้มีน้ำทิ้งปล่อยลงสู่คูคลอง และชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่ไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย และมีการปล่อยน้ำเสียลงสู่ คูคลองสาธารณะโดยตรง
2. โรงงานอุตสาหกรรมและผู้ประกอบกิจการต่างๆ บางแห่ง มีการลักลอบปล่อยน้ำเสียที่ไม่ผ่านการบำบัดลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ
3. น้ำเสียจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น น้ำเสียที่มีส่วนผสมของปุ๋ย ยาฆ่าแมลง อาจมีไหลลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ

หลักการจัดการน้ำเสียของชุมชนพื้นที่เขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางบัวทอง

1) ด้านการเตรียมความพร้อมของชุมชน

หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องในการจัดการน้ำเสีย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรบริหารส่วนตำบล มีการประสานงานในเรื่องการประชาสัมพันธ์ข้อมูลชุมชนและแนวทางการจัดการน้ำเสียให้กับผู้นำชุมชน ได้ทราบถึงหลักการทำงานในการเตรียมความพร้อมของชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนา การกำหนดแผนงานโครงการบำบัดน้ำเสีย การพัฒนาสภาพแวดล้อม และการปฏิบัติตามแผน

2) ด้านการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน

ประชาชนในพื้นที่แต่ละหมู่บ้าน จะเป็นผู้ที่เข้าใจสภาพตามภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรทางธรรมชาติ ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและทราบถึงสภาพปัญหาความต้องการเป็นอย่างดี สามารถที่จะให้ข้อมูลเพื่อประกอบในการวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นที่ต้องดำเนินการแก้ไขเร่งด่วน จัดความสำคัญของแต่ละปัญหา ระดมความเห็นวิเคราะห์หาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา ปัญหาน้ำเสียที่เกิดจากครัวเรือน การทำเกษตรกรรม น้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อศึกษาหาแนวทางร่วมกันในการแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการให้กับประชาชน

3) การกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนา

ในแต่ละหมู่บ้านจะมีการจัดเวทีประชาคม ระดมความเห็นและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารสำหรับทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชน สำหรับการจัดการน้ำเสีย การพัฒนาพื้นที่ สภาพแวดล้อมนั้น เมื่อแต่ละหมู่บ้านได้ศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการที่แท้จริง มีการวิเคราะห์หาสาเหตุของการเกิดปัญหา ในเวทีประชาคมนั้น สมาชิกแต่ละหมู่บ้านจะได้ระดมความเห็นแนวทางการแก้ไขปัญหาและสนองต่อความต้องการของประชาชน โดยกำหนดเป้าหมาย ทิศทางการพัฒนาออกมาในรูปของโครงการและกิจกรรมที่ต้องมีบทบาทส่วนร่วมการพัฒนาด้วยกัน เช่น การจัดทำบ่อเกรอะ บ่อดักไขมัน ถังบำบัดสำเร็จรูป และระบบบำบัดน้ำเสียในชุมชน

4) การกำหนดแผนงานโครงการพัฒนาชุมชนด้านการจัดการน้ำเสีย

ในขั้นตอนนี้ เมื่อประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกันในรูปของกิจกรรมโครงการบำบัดน้ำเสีย กิจกรรมการจัดทำบ่อเกรอะ บ่อดักไขมัน ถังบำบัดสำเร็จรูป และระบบบำบัดน้ำเสียในชุมชน โดยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและศักยภาพของชุมชนเป็นหลัก ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นผู้ประสานการจัดทำเอกสารแผนงานและโครงการ บางกิจกรรมไม่ต้องอาศัยงบประมาณในการดำเนินงานซึ่งเป็นกิจกรรมที่สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบลด้วยกัน แต่บางโครงการ กิจกรรมต้องอาศัยงบประมาณจากภาครัฐมาขับเคลื่อน

5) การปฏิบัติตามแผน

หลังจากที่โครงการต่างๆได้ถูกบรรจุในแผนเรียบร้อย ขั้นตอนถัดไปจะเป็นการขออนุมัติใช้แผนและประกาศใช้แผน ซึ่งในระยะเวลาที่ผ่านมาเมื่อมีการประกาศใช้แผน โครงการต่างๆจะถูกนำมาปฏิบัติตามระยะเวลาที่สอดคล้องซึ่งมีองค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานอื่นๆของอำเภอจังหวัดจะเป็นผู้ประสานการทำงานร่วมกัน โดยมีบุคลากรภาครัฐท้องถิ่น ผู้นำชุมชนในพื้นที่ สมาชิกหมู่บ้าน มีบทบาทในการมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆที่อยู่ในโครงการพัฒนาชุมชนด้านการจัดการน้ำเสีย รวมทั้งมีคณะทำงานที่เป็นผู้ติดตาม ประเมินความสำเร็จของโครงการและแผนชุมชนให้ได้บรรลุผลตามเป้าหมายของชุมชน

การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนด้านการจัดการน้ำเสีย

1) ระดับการรับทราบข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ

หน่วยงานภาครัฐ ได้ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลการจัดการน้ำเสีย หลักสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ โดยประสานความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลไปยังผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน การที่จะให้ข้อมูลเข้าถึงประชาชนอย่างทั่วถึงนั้น ผู้นำชุมชนจะมีบทบาทที่สำคัญในการจัดเวทีประชาคมแต่ละหมู่บ้าน เพื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐให้เป็นที่รับรู้เกิดความเข้าใจตรงกัน อันจะเป็นประโยชน์สำหรับสมาชิกหมู่บ้านทุกคน ที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นของตน

2) ระดับการปรึกษาหารือ

เมื่อประชาชนในแต่ละหมู่บ้านได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลหรือผู้นำชุมชน สมาชิกหมู่บ้านจะสามารถระดมความคิดเห็นต่างๆผ่านเวทีประชาคมที่จัดขึ้นมาในแต่ละเดือนหรือวาระการประชุมพิเศษ โดยจะมีผู้บริหารจากองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการบริหาร มารับฟังความเห็นในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนด้านการจัดการน้ำเสีย สภาพพื้นที่ปัจจุบัน สภาพปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข ความต้องการอื่นๆ เพื่อจะได้รวบรวมเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนและทิศทางการพัฒนาชุมชนและสภาพแวดล้อม

3) ระดับการเข้ามาเกี่ยวข้อง

ประชาชนในแต่ละหมู่บ้านสามารถมีบทบาทในการมีส่วนร่วม การกำหนดนโยบายแผนพัฒนาตำบลด้านสิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนาชุมชน โครงการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานประสานการดำเนินงาน ในแต่ละหมู่บ้านนั้นประชาชนจะมีบทบาทการตัดสินใจร่วมกับผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชนในการเสนอกิจกรรม โดยคำนึงถึง

ศักยภาพของชุมชน ทรัพยากรที่มีอยู่และความต้องการของประชาชนในแต่ละครัวเรือนเป็นหลัก เพื่อที่จะได้แผนและโครงการการพัฒนาที่มาจากความร่วมมือของสมาชิกแต่ละหมู่บ้าน หลากหลายอาชีพ ทุกช่วงวัย ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาถิ่นฐานตนเองร่วมกัน เช่น การจัดทำบ่อเกรอะ บ่อตกไข่มัน ถึงบำบัดสำเร็จรูป และระบบบำบัดน้ำเสียในพื้นที่ชุมชน

4) ระดับการร่วมมือ

ภายหลังจากที่ประชาชนในแต่ละพื้นที่หมู่บ้านได้มีการเสนอกิจกรรม โครงการพัฒนาชุมชน การจัดการน้ำเสีย โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานที่รวบรวมโครงการเพื่อพิจารณาเสนอขออนุมัติและประกาศใช้แผนพัฒนาตำบลสำหรับช่วงระยะเวลาเมื่อมีการประกาศใช้แผนเรียบร้อย โครงการต่างๆจะถูกมาขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผล ประชาชนในชุมชนแต่ละหมู่บ้านจะมีบทบาทการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆการจัดทำบ่อเกรอะ บ่อตกไข่มัน ถึงบำบัดสำเร็จรูป และระบบบำบัดน้ำเสียในพื้นที่ชุมชน ในโครงการการพัฒนา บางกิจกรรมไม่ต้องอาศัยงบประมาณในการดำเนินงาน แต่บางโครงการ กิจกรรมต้องอาศัยงบประมาณจากภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบลมาขับเคลื่อนเพื่อให้บรรลุผล

5) ระดับการเสริมอำนาจของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้ถือว่าอำนาจการตัดสินใจเป็นของสมาชิกหมู่บ้านเป็นหลัก ซึ่งการจัดทำแผนการจัดการน้ำเสียในแต่ละขั้นตอน ถือได้ว่าโครงการต่างๆที่มีในแผนโดยส่วนใหญ่เป็นโครงการที่มาจากความต้องการของประชาชนในพื้นที่ แต่ละหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้าน ต่างเป็นผู้ระดมความเห็นกำหนดทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบลด้วยการตัดสินใจของประชาชนเอง มีโครงการบางส่วนที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่น ที่มีลักษณะเป็นโครงการบริการสาธารณะต่างๆให้ประชาชนมีวิถีการดำรงอยู่ที่ปกติสุข มีสวัสดิการอื่นๆสำหรับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

สรุปและอภิปรายผล

ภาพรวมประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่แต่ละหมู่บ้านเห็นถึงความสำคัญของการจัดการน้ำเสีย มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ที่จะกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนาชุมชน การจัดการน้ำเสียเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เผชิญอยู่ในปัจจุบัน ความเร่งด่วนที่ต้องการการพัฒนาให้สมาชิกในหมู่บ้านมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในแต่ละหลังคาเรือน สำหรับน้ำเสียที่เกิดขึ้นจากหมู่บ้านจัดสรรประชาชนในแต่ละครัวเรือน สามารถมีบ่อตกไข่มัน บ่อเกรอะ บ่อซึม บ่อบำบัดสำเร็จรูป ของแต่ละหมู่บ้าน ส่วนน้ำเสียที่เกิดจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน ประสานความร่วมมือกับเกษตรกรในการลดใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี มีบ่อตกไข่มัน บ่อเกรอะ บ่อซึม บ่อบำบัดสำเร็จรูป ก่อนระบายน้ำสู่สาธารณะ และน้ำเสียที่มาจากโรงงานอุตสาหกรรม รวมถึงจากผู้ประกอบการนั้น องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ ผู้นำชุมชน ประสานความร่วมมือให้มีการสร้างระบบบำบัดน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นก่อนที่จะปล่อยน้ำลงสู่คลองและสาธารณะ โดยมีการอบรมให้ความรู้กับผู้ประกอบการ เกษตรกร ประชาชนอย่างต่อเนื่องทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติ เช่น โครงการรณรงค์การบำบัดน้ำเสีย โครงการการคัดแยกขยะ โครงการรณรงค์รักษาสภาพแวดล้อม โครงการคลองสวยน้ำใส

การที่จะทำให้ประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สิ่งสำคัญคือ ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ ผู้นำชุมชนต้องประสานความร่วมมือกัน รวมทั้งการบริหารจัดการให้ประชาชนทุกหมู่บ้าน มีบทบาทการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของฉวีลวด บุรีกุลและคณะ (2551) ที่ประชาชนมีส่วนร่วม ทั้งการจัดทำแผน/โครงการด้านการจัดการน้ำเสียและการนำแผนสู่การปฏิบัติในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ สอดคล้องกับการศึกษาการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนเทศบาลแหลมฉบังของจำลอง โพธิ์บุญ (2545) คือ มีนโยบายและแผน ในการจัดการน้ำเสียที่สร้างความเข้มแข็งของชุมชน มีผู้รับผิดชอบที่ดี มีการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอ ผู้บริหาร ข้าราชการ ผู้นำชุมชน ประชาชนต่างให้ความสำคัญและมีกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการน้ำเสียอย่างต่อเนื่องเมื่อเป็นเช่นนี้ จะทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดความร่วมมือร่วมใจในการบริหารจัดการชุมชน การพัฒนาพื้นที่การรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกันและการรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง เป็นพลังการขับเคลื่อนชุมชนเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาเชิงพื้นที่ ได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

- 1) ควรมีการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเสีย ตำบลอื่นๆของจังหวัดนนทบุรี เพื่อที่จะได้ประเด็นการศึกษาที่เพิ่มเติมเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ชัดเจนยิ่งขึ้น
- 2) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็นการศึกษาด้านอื่นๆเพิ่มขึ้น เพื่อที่จะได้ผลการศึกษาเชิงเปรียบเทียบของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการพัฒนาพื้นที่และท้องถิ่นของจังหวัดนนทบุรี

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาสำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องอาทิ นายกและรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางบัวทอง ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ ผู้นำชุมชน สมาชิกหมู่บ้าน ในพื้นที่ตำบลบางบัวทอง อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ที่อำนวยความสะดวกและมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและเข้าร่วมกิจกรรมที่มีผลต่อการศึกษาในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงมหาดไทย, กรมการพัฒนาชุมชน. (2550). **แนวทางการพัฒนาคุณภาพแผนชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนาระบบบริหารจัดการชุมชน สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงฯ.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2545). **น้ำเสียชุมชนและระบบบำบัดน้ำเสีย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2551). **ข้อมูลพื้นฐานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี 2551**. กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- โกวิท ศรีทอง. (2551). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการระบบบำบัดน้ำเสียเทศบาลเมืองสกลนคร**. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประชาชนอยู่ดีมีสุข. (2550). **ประกาศเรื่อง แนวทางการดำเนินโครงการภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขระดับจังหวัด พ.ศ. 2550**.
- จำลอง โพธิ์บุญ. (2545). “ความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม”. **วารสารพัฒนบริหารศาสตร์**. 4, 42 : 471-510.
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2551). **คู่มือการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัด**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- พรทิพย์ พงศ์พัชรา. (2549). **ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สื่อสารมวลชน) กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. (2527). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- วิไลวรรณ สุปรียาพร. (2543). **การจัดการน้ำเสียของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองพะเยา**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศักดิ์ แซงฉาย,และคณะ. (2556). **ทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสกลนคร**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สมหมาย แจ่มกระจ่าง. (2551). “การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาการจัดการน้ำเสียชุมชนเทศบาลตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรี.” **วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม**.
- สัมพันธ์ เตชะอริก,และคณะ. (2540). **การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน**. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เสาวลักษณ์ ลิ้มศิริวงศ์. (2548). **การศึกษาสภาพและปัญหากระบวนการจัดทำแผนชุมชน กรณีศึกษา : เขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลของจังหวัดพิษณุโลก**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สุทธิพันธ์ สมบัติจิราภรณ์. (2551). **ปัจจัยการบริหารที่มีผลต่อการดำเนินงานระบบบำบัดน้ำเสียของเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี**. รายงานการศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางบัวทอง. **ข้อมูลตามทะเบียนจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนแต่ละหมู่บ้าน ณ เดือน พฤษภาคม 2556**. สุพรรณบุรี : องค์การบริหารส่วนตำบลบางบัวทอง.(เอกสารอัดสำเนา)

ความคิดเห็นของสถานประกอบการต่อความพร้อมและทักษะบัณฑิตที่พึงประสงค์ในบริบทประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของนักศึกษา คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Entrepreneurs' Comments on the Readiness and Desirable Skills of Graduated Students from Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Rattanakosin in the Context of ASEAN Economic Community

พงศ์ศิริภาพ ทองดีวิสูตร¹

ชเนศ รัตนอุบล¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของสถานประกอบการต่อความพร้อมและทักษะบัณฑิตที่พึงประสงค์ในบริบทประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของนักศึกษา คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ พื้นที่ศาลายา โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจด้วยการใช้แบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า สถานประกอบการให้ความคิดเห็นอยู่ในระดับพึงประสงค์มากทุกด้าน สามารถจัดอันดับดังนี้

1. ด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กรและเพื่อนร่วมงาน เรื่องความสามารถปฏิบัติงานและรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ด้านคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ คือ ด้านความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าแห่งวิชาชีพ จรรยาบรรณวิชาชีพ มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพของตนเอง
3. ด้านที่เกี่ยวข้องกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน คือ สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี และมีความสามารถในด้านของภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ
4. ด้านความรู้ในการปฏิบัติงาน เรื่องการที่มีความรู้ ความเข้าใจในองค์ความรู้ทางด้านอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กับองค์ความรู้ทางการบริหารธุรกิจ โดยสามารถบูรณาการและการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม
5. ด้านความคิดริเริ่มและปัญญาเฉพาะตัว สามารถติดตาม ประเมินผลและรายงานผลได้อย่างถูกต้องครบถ้วน
6. ด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เรื่องการเลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและเทคนิคการสื่อสารที่เหมาะสมในการเก็บรวบรวมข้อมูล การแปลความหมาย และการสื่อสารสารสนเทศ

คำสำคัญ : บัณฑิตที่พึงประสงค์ในบริบท AEC ความคิดเห็นของสถานประกอบการ คณะบริหารธุรกิจ

Abstract

The objective of this research is to study on business sector opinion towards desirable skills and readiness for AEC of graduated students from Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Rattanakosin. This is a survey research by using questionnaire and analyze data to find mean and standard deviation.

The result from the research is that the business sectors scored "highly desirable" in all fields which can be categorized as following.

¹ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

1. Organization relationship and co-worker-be able to work and responsible with their assignment as well.
2. Moral - Knowledgeable and understanding of the value of professional and positive attitude with your professional.
3. AEC - solving the problem and usable many languages; English, Chinese and Japanese etc.
4. Knowledge - Knowledgeable and understanding in other fields related to the knowledge of management which suitably applied.
5. Creativity and Intellectual identity - Evaluation and report correctly.
6. Applying Technology Information - able to use the Technology Information to collect information, interpret and communicate appropriately.

Keywords: Graduate desirable in the context AEC, Entrepreneurs' comments, Faculty of Business Administration

บทนำ

ประเทศไทย เป็น 1 ใน 10 ประเทศ ที่มีการรวมตัวกันของประเทศต่างๆในกลุ่มประเทศอาเซียน โดยมีเป้าหมาย คือ การส่งเสริมในกลุ่มประเทศอาเซียนให้เป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน มีการเคลื่อนย้ายสินค้า การบริการ การลงทุน แรงงานมีฝีมือและเงินลงทุนอย่างเสรี ภายในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) โดยมีวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งอาเซียน เพื่อการสร้างสันติภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อันนำมาซึ่งเสถียรภาพทางการเมืองและความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และเมื่อการค้าระหว่างประเทศในโลกมีแนวโน้มกีดกันการค้ารุนแรงมากขึ้น ทำให้กลุ่มประเทศอาเซียน ได้หันมามุ่งเน้นกระชับและขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจการค้าระหว่างกันมากขึ้น อย่างไรก็ตามก็ยังคงไว้ซึ่งวัตถุประสงค์หลัก 4 ประการดังนี้ 1. เพื่อการเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว (single market and production base) 2. เพื่อการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของอาเซียน 3. เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเสมอภาค 4. เพื่อการบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก เน้นการปรับประสานนโยบายเศรษฐกิจของอาเซียนกับประเทศภายนอกภูมิภาค (region7.prd.go.th, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2557)

กลุ่มประเทศอาเซียนได้จัดทำแผนงานเพื่อส่งเสริมให้กลุ่มประเทศอาเซียนมีคุณลักษณะที่สำคัญ แล้วเสร็จและมีผลใช้บังคับตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2550 ดังนี้ 1. การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน มีการเคลื่อนย้ายของสินค้า การบริการ การลงทุน แรงงานมีฝีมือและเงินลงทุนอย่างเสรีมากขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมการรวมกลุ่มสาขาสำคัญของกลุ่มประเทศอาเซียนให้เป็นรูปธรรม และ 2. การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง มีการประสานนโยบายที่จะส่งเสริมการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ เช่น นโยบายการแข่งขัน การคุ้มครองผู้บริโภค สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และนโยบายภาษี รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่ง การเงิน เทคโนโลยีสารสนเทศ และพลังงาน (webhost.cpd.go.th, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2557)

สหกิจศึกษา (Co-operative Education: Co-op) เป็นระบบการศึกษาที่จัดให้มีการผสมผสาน ระหว่างการเรียน ของนักศึกษาในห้องเรียนเข้ากับการปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการอย่างมีหลักการและเป็นระบบ เพื่อให้ได้ประสบการณ์ตรง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ เป็นสถาบันทางการศึกษาที่ได้มีการกำหนดและวางแนวทางในด้าน วิสัยทัศน์ไว้ว่า “เป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำแห่งสังคมการประกอบการ (The leading University of Entrepreneurs)” และสอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยฯ ในด้านการผลิตบัณฑิตด้านศิลปวิทยาที่มีคุณภาพ สามารถก้าวสู่สังคมการประกอบการ สำหรับคณะบริหารธุรกิจ พื้นที่ศาลายา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์เป็นสถาบันสังกัด คณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กระทรวงศึกษาธิการ ได้เปิดหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี 5 สาขาวิชา

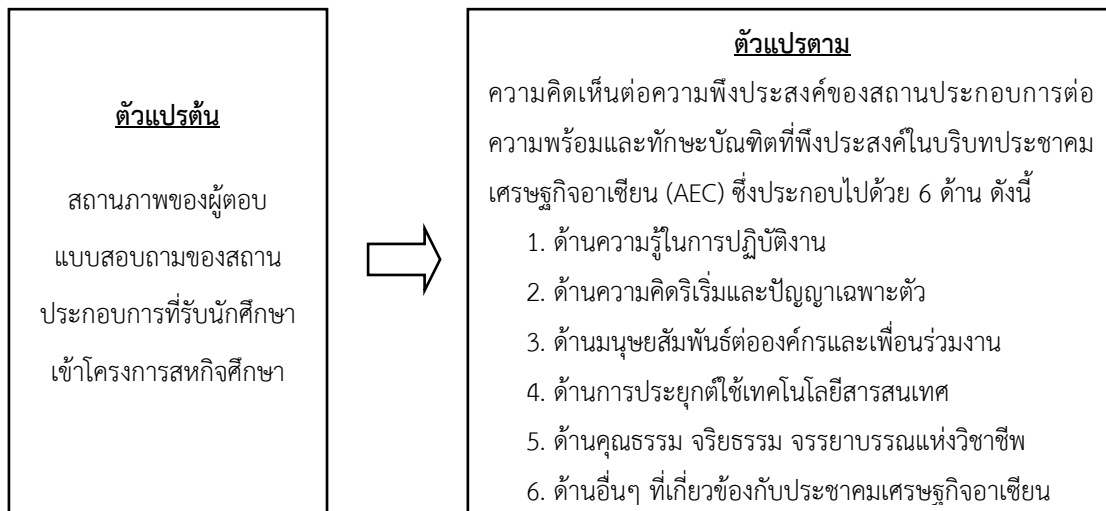
คือ สาขาวิชาการบัญชี สาขาวิชาการตลาด สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรม สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศทางธุรกิจ และ สาขาวิชาการบริหารธุรกิจระหว่างประเทศ ซึ่งทั้ง 5 สาขาวิชา ถือเป็นสาขาที่มีความต้องการด้านแรงงานในตลาดแรงงานเป็นอย่างมาก โดยกำหนดให้นักศึกษาออกปฏิบัติงานในสถานประกอบการในฐานะเสมือนหนึ่งเป็นพนักงานชั่วคราว ระยะเวลาเป็นระยะเวลา 1 ภาคการศึกษา ซึ่งนักศึกษาจะได้มีโอกาสสร้างความเข้าใจและคุ้นเคยกับโลกแห่งความเป็นจริงของการทำงาน และการเรียนรู้เพื่อให้ได้มาซึ่งทักษะของงานอาชีพและทักษะด้านการพัฒนาตนเองเป็นการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้ในสถานศึกษากับการให้นักศึกษาออกไปปฏิบัติงานจริงเป็นเวลา ณ สถานประกอบการ (rmutr.ac.th, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2557)

จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อตรงข้ามมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีในด้านการผลิตบัณฑิตด้านฝีมือแรงงาน ในด้านการบริหารธุรกิจ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของสถานประกอบการต่อความพร้อมและทักษะบัณฑิตที่พึงประสงค์ในบริบทประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ของนักศึกษา คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พื้นที่ศาลายา เพื่อหาแนวทางในการเตรียมความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน เพื่อลดช่องว่างที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และยังเป็น การเตรียมความพร้อมทางด้านความรู้และด้านทักษะฝีมือของแรงงานไทยเตรียมความพร้อมด้านการบริหารธุรกิจและเตรียมความพร้อมด้านความเชี่ยวชาญในด้านของภาษาต่าง ๆ สำหรับนักศึกษา คณะบริหารธุรกิจและรุ่นน้องของนักศึกษารุ่นต่อ ๆ ไป เพื่อให้รู้เท่าทันอาเซียนสำหรับการวางแผนอาชีพต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความคิดเห็นของสถานประกอบการต่อความพร้อมและทักษะบัณฑิตที่พึงประสงค์ในบริบทประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของนักศึกษา คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พื้นที่ศาลายา

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการศึกษาความคิดเห็นของสถานประกอบการต่อความพร้อมและทักษะบัณฑิตที่พึงประสงค์ในบริบทประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของนักศึกษา คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พื้นที่ศาลายา จำนวน 247 แห่ง โดยผู้วิจัยได้ศึกษาภาพลักษณ์ในด้านทักษะทางวิชาการและทักษะนอกเหนือทางวิชาการของบัณฑิต ตามกรอบแนวคิดของมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2554 กับแนวคิดของทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เพื่อผลิตบัณฑิตที่พึงประสงค์ของผู้ประกอบการ (รศ.ดร.ถนอมพร, 2555) ซึ่งการพัฒนาคุณลักษณะของนักศึกษา ควรมีทักษะในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ด้านความรู้ในการปฏิบัติงาน
- 2) ด้านความคิดริเริ่มและปัญญาเฉพาะตัว
- 3) ด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กรและเพื่อนร่วมงาน
- 4) ด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
- 5) ด้านคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ
- 6) ด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เช่น การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การดูแลอุปกรณ์เครื่องใช้ การบริหารจัดการทรัพยากร การฝึกอบรม และภาษาต่างๆ โครงการฝึกงานหรือโครงการสหกิจศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สถานประกอบการที่รับนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะบริหารธุรกิจ ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พื้นที่ศาลายา เข้าเป็นนักศึกษาในโครงการสหกิจศึกษา ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมสรรพากร หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ เช่น การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และหน่วยงานภาคเอกชนทั่วไป ประจำปี พ.ศ. 2554 – 2557 จำนวน 247 แห่ง ผู้วิจัยเลือกประชากรเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เพื่อให้ได้ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพและได้ผลที่แท้จริง

ตารางที่ 1 : ตารางแสดงจำนวนสถานประกอบการจำแนกตามสาขาวิชาของคณะบริหารธุรกิจ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พื้นที่ศาลายา

สาขาวิชา	จำนวนสถานประกอบการ (ราย)
1. การบัญชี	77
2. การตลาด	56
3. การจัดการอุตสาหกรรม	36
4. เทคโนโลยีสารสนเทศทางธุรกิจ	78
5. บริหารธุรกิจระหว่างประเทศ (นานาชาติ)	ยังไม่มีนักศึกษาออกสหกิจศึกษา
รวม	247

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

แบบสอบถาม / แบบสัมภาษณ์ ความคิดเห็นของสถานประกอบการต่อความความพร้อมและทักษะบัณฑิตที่พึงประสงค์ในบริบทประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ของนักศึกษา คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามขั้นตอน ดังนี้

1. ติดต่อหน่วยงานสหกิจศึกษา ของคณะบริหารธุรกิจ พื้นที่ศาลายา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในข้อมูลรายชื่อและที่อยู่ของสถานประกอบการต่างๆ ที่รับนักศึกษาของคณะบริหารธุรกิจ พื้นที่ศาลายา เข้าร่วมโครงการสหกิจศึกษา ในปีการศึกษา พ.ศ. 2554 – พ.ศ. 2557
2. ส่งแบบสอบถามถึงกลุ่มตัวอย่างทั้งทางไปรษณีย์และส่งด้วยตัวเอง
3. ตรวจสอบคัดเลือกแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ นำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป
4. คัดเลือกสถานประกอบการที่ได้ทำสัญญาร่วมกันกับมหาวิทยาลัยฯ ด้านโครงการสหกิจศึกษา (MOU) และคัดเลือกสถานประกอบการที่รับนักศึกษาเข้าสหกิจศึกษาทุกปีการศึกษา เพื่อเป็นตัวแทนของแต่ละสาขา ทำการสัมภาษณ์ถึงทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตเชิงลึก แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับแบบสอบถามที่ได้รับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการศึกษาความคิดเห็นของสถานประกอบการต่อความความพร้อมและทักษะบัณฑิตที่พึงประสงค์ในบริบทประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของนักศึกษา คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ พื้นที่ศาลายา จำนวน 247 แห่ง ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามให้กับสถานประกอบการที่รับนักศึกษาเข้าโครงการสหกิจศึกษา โดยจำแนกตามสาขาวิชาของคณะบริหารธุรกิจ พื้นที่ศาลายา จำนวน 247 จากการจัดเก็บข้อมูลได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 178 ฉบับ ซึ่งเป็นฉบับที่สมบูรณ์ จำนวน 174 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 72.06 ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกไว้ในตารางที่ 1 – 3 ดังนี้

ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2554) ได้แยกองค์ประกอบไว้ทั้งหมด 5 ด้าน และอีก 1 ด้าน เพื่อตอบสนองสนองการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Std. Deviation) นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบกับคำบรรยาย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 2 – 3 ดังนี้

ตารางที่ 2 : สรุปค่าเฉลี่ย (Mean) ตามคุณลักษณะด้านต่างๆ ของบัณฑิตคณะบริหารธุรกิจ

คุณลักษณะด้านต่าง ๆ	Mean	Std.
ความรู้ในการปฏิบัติงาน		
1. มีความรู้ และความเข้าใจในแนวคิด ทฤษฎี หลักการและวิธีการทางการบริหารธุรกิจ	4.10	.586
2. มีความรู้ ความเข้าใจในองค์ความรู้ทางด้านอื่นๆที่สัมพันธ์กับองค์ความรู้ทางการบริหารธุรกิจ โดยสามารถบูรณาการและนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม	4.13	.565
3. มีความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการปฏิบัติงานด้านการบริหารธุรกิจโดยใช้วิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์	4.09	.572
4. สามารถติดตามการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการ การวิจัย และวิชาชีพ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง	4.06	.586
ความคิดริเริ่มและปัญญาเฉพาะตัว		
1. สามารถสืบค้นข้อมูล ประมวลข้อมูล และแนวคิดต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการระบุและวิเคราะห์ปัญหาที่มีความซับซ้อนได้ด้วยตนเอง	4.06	.686
2. สามารถประยุกต์และบูรณาการความรู้ทางด้านบริหารธุรกิจ ใช้ทักษะทางวิชาชีพและดุลยพินิจในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งเสนอแนะแนวทางใหม่ ในสถานการณ์ต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการตัดสินใจ	4.05	.670
3. สามารถติดตาม ประเมินผลและรายงานผลได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน	4.14	.700
มนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กรและเพื่อนร่วมงาน		
1. สามารถปฏิบัติงานและรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ	4.24	.615
2. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์องค์กรได้	4.22	.607
3. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ ทั้งในบทบาทของผู้นำหรือในบทบาทของผู้ร่วมทีมงาน	4.18	.589
4. มีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถทางวิชาชีพของตนเองอย่างต่อเนื่อง	4.22	.616
5. มีอารมณ์มั่นคง สุขภาพจิตดี ร่าเริงแจ่มใส	4.13	.726
6. มีความเชื่อมั่นในตนเองและกล้าแสดงออกอย่างมีเหตุผล	4.12	.754

ตารางที่ 2 : สรุปค่าเฉลี่ย (Mean) ตามคุณลักษณะด้านต่างๆ ของบัณฑิตคณะบริหารธุรกิจ (ต่อ)

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ		
1. มีทักษะการใช้วิธีวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อการตัดสินใจอย่างสร้างสรรค์ ในการแปลความหมายและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือข้อโต้แย้ง	4.05	.611
2. สามารถสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพทั้งการพูดและการเขียน รู้จักเลือกและใช้รูปแบบการนำเสนอที่เหมาะสมกับปัญหาและกลุ่มผู้ฟังที่แตกต่างกัน	4.07	.632
3. สามารถเลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและเทคนิคการสื่อสารที่เหมาะสมในการเก็บรวบรวมข้อมูล การแปลความหมาย และการสื่อสารสารสนเทศ	4.03	.662
คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ		
1. มีความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าแห่งวิชาชีพ จรรยาบรรณวิชาชีพ มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ	4.23	.640
2. มีความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย สามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถาบัน หน่วยงานและสังคม	4.20	.615
3. สามารถบริหารเวลาและปรับวิถีชีวิตอย่างสร้างสรรค์ในสังคม	4.05	.557
4. มีจิตสำนึกและพฤติกรรมที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนอย่างมีคุณธรรม	4.01	.622
อื่นๆที่เกี่ยวข้องกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน		
1. สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี	4.31	.651
2. มีความสามารถในการดูแลแก้ไขอุปกรณ์เครื่องใช้สำนักงานที่ใช้อยู่เป็นประจำ	3.89	.635
3. มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ รู้จักวิธีการติดต่อ ประสานงาน หรือจัดการตนเอง เมื่อต้องการทำงานร่วมกับบุคคลในประเภทต่างๆ	3.89	.653
4. ได้รับการฝึกอบรมประสบการณ์ในด้านวิชาชีพก่อนการเข้าสู่การทำงาน หรือสหกิจศึกษา	4.15	.706
5. มีความสามารถในด้านของภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ	4.30	.700

จากตารางที่ 2 การให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของบัณฑิตคณะบริหารธุรกิจ พื้นที่ศาลายา จำแนกตามค่าเฉลี่ย 5 ลำดับแรก ดังนี้

1. สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี มีค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.31
2. มีความสามารถในด้านของภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ มีค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.30
3. สามารถปฏิบัติงานและรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.24
4. มีความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าแห่งวิชาชีพ จรรยาบรรณวิชาชีพ มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ มีค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.23
5. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และวัฒนธรรมขององค์กรได้เป็นอย่างดีและมีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถทางวิชาชีพของตนเองอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.22

สำหรับคุณลักษณะของบัณฑิต คณะบริหารธุรกิจ พื้นที่ศาลายา ทางผู้ตอบแบบสอบถามให้ความคิดเห็นต่อบัณฑิตที่พึงประสงค์อยู่ในระดับที่มากที่สุด ทั้ง 5 ด้าน สำหรับด้านที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญมากที่สุด คือ สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดีและมีความสามารถในด้านของภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ

ตารางที่ 3 : สรุปความคิดเห็นในเรื่องคุณลักษณะแยกตามสาขาวิชา ของนักศึกษาคณะบริหารธุรกิจ 3 ลำดับแรก ดังนี้

สาขาวิชา	ลำดับที่	ด้าน	ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย
การบัญชี	1		- มีความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าแห่งวิชาชีพ จรรยาบรรณ มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ	4.63
	2	ด้านคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ	- มีความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย สามารถปฏิบัติตาม กฎระเบียบของสถาบัน หน่วยงานและสังคม	4.60
	3		- สามารถบริหารเวลาและปรับวิถีชีวิตอย่าง สร้างสรรค์ในสังคม	4.49
การตลาด	1	ด้านอื่นๆ	- การมีความสามารถในด้านของภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ	4.53
	2	ด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กร และเพื่อนร่วมงาน	- มีความเชื่อมั่นในตนเองและกล้าแสดงออกอย่างมี เหตุผล	4.40
	3	ด้านคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ	- มีจิตสำนึกและพฤติกรรมที่คำนึงถึงประโยชน์ ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนอย่างมีคุณธรรม	4.37
การจัดการ อุตสาหกรรม	1	ด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กร และเพื่อนร่วมงาน	- สามารถปฏิบัติงานและรับผิดชอบงานที่ได้รับ มอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ	4.34
	1	ด้านอื่นๆ	- มีความสามารถในด้านของภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ	4.34
	3	ด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กร และเพื่อนร่วมงาน	- มีความเชื่อมั่นในตนเองและกล้าแสดงออกอย่างมี เหตุผล	4.31
เทคโนโลยี สารสนเทศ ทางธุรกิจ – การจัดการ เทคโนโลยี สารสนเทศ	1	ด้านอื่นๆ	- สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี	4.43
	1		- ได้รับการฝึกอบรมประสบการณ์ในด้านวิชาชีพที่ เกี่ยวข้องก่อนการเข้าสู่การทำงาน หรือสหกิจศึกษา	4.43
	3	ด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กร และเพื่อนร่วมงาน	- มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และวัฒนธรรม ขององค์กรได้อย่างดีและมีความรับผิดชอบต่อ พัฒนาความรู้ความสามารถทางวิชาชีพของตนเอง อย่างต่อเนื่อง	4.37
เทคโนโลยี สารสนเทศ ทางธุรกิจ – นวัตกรรม มัลติมีเดีย	1	ด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กร และเพื่อนร่วมงาน	- มีความเชื่อมั่นในตนเองและกล้าแสดงออกอย่างมี เหตุผล	4.69
	2	ด้านอื่นๆ	- สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี	4.63
	3		- มีความสามารถในด้านของภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ	4.50
เทคโนโลยี สารสนเทศ ทางธุรกิจ – การพัฒนา ซอฟต์แวร์	1	ด้านอื่นๆ	- สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี	4.55
	1		- มีความสามารถในด้านของภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ	4.46
	3	ด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กร และเพื่อนร่วมงาน	- มีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาความรู้ ความสามารถทางวิชาชีพของตนเองอย่างต่อเนื่อง	4.45

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแยกตามสาขาวิชาของนักศึกษาคณะบริหารธุรกิจ

1. สาขาวิชาการบัญชี ความคิดเห็นของสถานประกอบการให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของสาขานี้ 3 ลำดับแรก ดังนี้

1.1 ด้านคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ ในเรื่องมีความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าแห่งวิชาชีพ จรรยาบรรณ มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ ให้ความสำคัญมากที่สุด ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.63

1.2 ด้านคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ ในเรื่องมีความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย สามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถาบัน หน่วยงานและสังคม ให้ความสำคัญเป็นลำดับที่สอง ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.60

1.3 ด้านคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ ในเรื่องสามารถบริหารเวลาและปรับวิถีชีวิตอย่างสร้างสรรค์ในสังคมให้ความสำคัญเป็นลำดับที่สาม ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.49

2. สาขาวิชาการตลาด ความคิดเห็นของสถานประกอบการให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของสาขานี้ 3 ลำดับแรก ดังนี้

2.1 ให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของการมีความสามารถในด้านของภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ ให้ความสำคัญมากที่สุด ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.53

2.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กรและเพื่อนร่วมงานในเรื่องมีความเชื่อมั่นในตนเองและกล้าแสดงออกอย่างมีเหตุผลให้ความสำคัญมาเป็นอันดับที่สอง ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.40

2.3 ด้านคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ ในเรื่องมีจิตสำนึกและพฤติกรรมที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนอย่างมีคุณธรรม ให้ความสำคัญมาเป็นอันดับที่สาม ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.37

3. สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรม ความคิดเห็นของสถานประกอบการให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของสาขานี้ 3 ลำดับแรก ดังนี้

3.1 ให้ความสำคัญกับคุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กรและเพื่อนร่วมงาน ในเรื่องการมีความสามารถปฏิบัติงานและรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเรื่องมีความสามารถในด้านของภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ ให้ความสำคัญมากที่สุด ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.34

3.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กรและเพื่อนร่วมงาน ในเรื่องการมีความเชื่อมั่นในตนเองและกล้าแสดงออกอย่างมีเหตุผลให้ความสำคัญมาเป็นลำดับที่สาม ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.31

4. สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศทางธุรกิจ – การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ ความคิดเห็นของสถานประกอบการให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของสาขานี้ 3 ลำดับแรก ดังนี้

4.1 คุณลักษณะในด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเรื่องสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดีและได้รับการฝึกอบรมประสบการณ์ในด้านวิชาชีพที่เกี่ยวข้องก่อนการเข้าสู่การทำงาน หรือสหกิจศึกษาให้ ให้ความสำคัญมากที่สุดค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.43

4.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กรและเพื่อนร่วมงานในเรื่องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และวัฒนธรรมขององค์กรได้อย่างดี และมีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถทางวิชาชีพของตนเองอย่างต่อเนื่อง ให้ความสำคัญรองลงมา ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.37

5. สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศทางธุรกิจ – นวัตกรรมมีลัดดีมีเดีย ความคิดเห็นของสถานประกอบการให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของสาขานี้ 5 ลำดับแรก ดังนี้

5.1 คุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กรและเพื่อนร่วมงาน ในเรื่องการมีความเชื่อมั่นในตนเองและกล้าแสดงออกอย่างมีเหตุผล ให้ความสำคัญมากที่สุด ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.69

5.2 ด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเรื่องสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี ให้ความสำคัญเป็นลำดับที่สอง ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.63

5.3 ด้านอื่นๆ ในเรื่องมีความสามารถในด้านของภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ ให้ความสำคัญเป็นลำดับที่สาม ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.50

6. สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศทางธุรกิจ – การพัฒนาซอฟต์แวร์ ความคิดเห็นของสถานประกอบการให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของสาขานี้ 5 ลำดับแรก ดังนี้

6.1 คุณลักษณะด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเรื่องสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดีให้ความสำคัญมากที่สุด ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.55

6.2 คุณลักษณะด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในเรื่องมีความสามารถในด้านของภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ ให้ความสำคัญเป็นลำดับที่สอง ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.46

6.3 คุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กรและเพื่อนร่วมงาน ในเรื่องมีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถทางวิชาชีพของตนเองอย่างต่อเนื่อง ให้ความสำคัญเป็นลำดับที่สาม ค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.45

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการสหกิจที่มีต่อความพร้อมและทักษะที่พึงประสงค์ในบริบทประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ของนักศึกษา คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ความคิดเห็นของสถานประกอบการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรับนักศึกษาเข้าโครงการสหกิจศึกษา ที่มีต่อความพร้อมและทักษะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของนักศึกษา คณะบริหารธุรกิจ โดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อนำผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านมาเรียงลำดับความคิดเห็นจากค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ผลปรากฏว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นมากที่สุด คือ ด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กรและเพื่อนร่วมงาน (ค่าเฉลี่ย = 4.19) รองลงมา คือ ด้านคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ (ค่าเฉลี่ย = 4.12) ด้านอื่นๆ (ค่าเฉลี่ย = 4.11) ด้านความรู้ในการปฏิบัติงาน (ค่าเฉลี่ย = 4.10) ด้านความคิดริเริ่มและปัญญาเฉพาะตัว (ค่าเฉลี่ย = 4.08) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดแต่ยังอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ค่าเฉลี่ย = 4.05)

สอดคล้องกับผลการวิจัยของทินกร ศรีพุทธโชติ และคณะ, 2544 ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของผู้บริหารสถานประกอบการที่มีต่อพฤติกรรมของนักศึกษาฝึกงาน วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุดรดิตต์ ผลจากการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจของสถานประกอบการที่มีต่อพฤติกรรมของนักศึกษาฝึกงาน ของวิทยาลัยอาชีวศึกษาอุดรดิตต์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความซื่อสัตย์และด้านความรับผิดชอบ ซึ่งด้านที่ได้รับความพึงพอใจสูงสุด คือ ด้านความมีระเบียบวินัย

สอดคล้องกับผลงานวิจัยของธันธดา กรพิทักษ์, 2545 ได้ศึกษาเรื่องความคาดหวังเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีอุตสาหกรรมที่สถานประกอบการต้องการ ผลจากการศึกษาพบว่า คุณลักษณะที่สำคัญของบัณฑิตสาขาเทคโนโลยีอุตสาหกรรมที่สถานประกอบการต้องการ 6 อันดับแรก ได้แก่ มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติเป็นอย่างดี มีการแสวงหาความรู้ด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ อยู่เสมอ มีระเบียบวินัย อุทิศตน และเป็นผู้ตรงต่อเวลา มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและการแก้ไข มีความสามารถในการเรียนรู้งานที่รับผิดชอบได้ดีและรวดเร็ว และสุดท้ายมีคุณธรรมและตระหนักในจรรยาบรรณวิชาชีพ

สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ณิชฎณ สุเมธอริคม และคณะ, 2551 ได้ศึกษาภาพลักษณ์ที่เป็นจริงและที่พึงประสงค์ของบัณฑิตมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ตามความคิดเห็นของสถานประกอบการผลการศึกษาพบว่า บัณฑิตที่พึงประสงค์โดยบัณฑิตเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีเป็นภาพลักษณ์ที่พึงประสงค์ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และบัณฑิตมีความรู้ความสามารถด้านภาษาต่างประเทศ อยู่ในภาพลักษณ์ที่พึงประสงค์ที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดซึ่งมีความเห็นไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยที่ได้

จากที่ผลการวิจัยปรากฏดังกล่าว อาจเป็นเพราะลักษณะของการปฏิบัติหรือการทำงานของนักศึกษาสหกิจศึกษาที่ต้องรับผิดชอบ เนื่องจากนักศึกษาของคณะบริหารธุรกิจ การทำงานจะต้องประสานงานที่ทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้ข้อมูลที่จะต้องใช้ในการบริหารธุรกิจจากทุกฝ่าย ดังนั้น ผลที่ได้จากวิจัย จึงพบว่าด้านการมีมนุษย์สัมพันธ์ต่อองค์กรและเพื่อนร่วมงาน ที่สถานประกอบการให้ความคิดเห็นและเห็นว่าเป็นคุณลักษณะของการรับเข้าโครงการสหกิจศึกษาของนักศึกษา คณะบริหารธุรกิจ หน้าที่ศาลายา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

ข้อเสนอแนะ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอาจนำผลการวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน เพื่อให้บัณฑิตคณะบริหารธุรกิจ มีคุณลักษณะเป็นที่ต้องการของสถานประกอบการและตลาดแรงงาน ในกรณีนี้ ผู้วิจัยได้ประมวลข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถามและเสนอแนะ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนการผลิตบัณฑิตในอนาคต เพื่อเข้าสู่โครงการสหกิจศึกษา และตลาด แรงงาน เพื่อให้สอดคล้องและสามารถตอบสนองความต้องการของสถานประกอบการ สำหรับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ซึ่งนับว่ามีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของสถานประกอบการ และตอบสนองต่อวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยด้วย ซึ่งข้อเสนอแนะครอบคลุมทุกด้าน ประกอบด้วยด้านความรู้ในการปฏิบัติงานด้านความคิดริเริ่มและปัญญาเฉพาะตัวด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อองค์กรและเพื่อนร่วมงานด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ โดยเฉพาะด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ควรมีการปรับปรุงให้เป็นหนึ่งของกรอบมาตรฐาน

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ทางคณะผู้วิจัยขอขอบคุณ สถานประกอบการต่าง ๆ ที่มีส่วนในการรับนักศึกษาเข้าโครงการสหกิจที่มีความอนุเคราะห์ในการเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี จันทร์ชะลอ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรัชย์ สุขสกุลชัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัมพันธ์ จันทร์ดี ที่ได้มีส่วนช่วยในการให้คำแนะนำ คำปรึกษาและข้อเสนอแนะตลอดจนการวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหารและสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ที่ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน. เข้าถึงได้จาก <http://www.dsd.go.th>.

กรมส่งเสริมสหกรณ์. **สารสนเทศแผนงานเพื่อส่งเสริมให้กลุ่มประเทศอาเซียน**. เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2557. เข้าถึงได้จาก <http://wedhost.cpd.go.th>.

กลุ่มบริษัทในเครือจัสมิน. (2550). “ทักษะ 10 อย่างที่นายจ้างยุคใหม่ต้องการ.” **วารสาร TumCivil.com Engfanatic Club**. (กรกฎาคม).

ฉัตรตะวัน แสนบุตดา. (2549). **ความคาดหวังความสามารถบัณฑิตบริหารธุรกิจสาขาคอมพิวเตอร์ธุรกิจของผู้ใช้บัณฑิต**. รายงานวิจัย คณะวิทยาการจัดการ, สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.

ณัฐภณ สุเมธอริคม และคณะ. (2551). **การศึกษาภาพลักษณ์ที่เป็นจริงและที่พึงประสงค์ของบัณฑิตมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ตามความคิดเห็นของสถานประกอบการ**. รายงานวิจัย คณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

เอกสารอ้างอิง

- ถนอมพร เลหาจรัสแสง. (2555). **ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เพื่อการพัฒนาอาจารย์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 21st Century Skills for CMU Faculty Development**. รายงานวิจัย สำนักบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทินกร ศรีพุทธโชติ และคณะ. (2544). **ความพึงพอใจของผู้บริหารสถานประกอบการที่มีต่อพฤติกรรมของนักศึกษาฝึกงาน วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุตรดิตถ์**. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ธันตลา กรพิทักษ์. (2545). **ความคาดหวังเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีอุตสาหกรรมที่ สถานประกอบการต้องการ**. รายงานวิจัย คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม, สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์.
- นันทิตา เพชรภรณ์. (2553). **ความคาดหวังของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อคุณลักษณะของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2553 สาขาวิชาการตลาด วิทยาลัยราชพฤกษ์**. บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด คณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- เนรัญชลา กำไลทอง. (2550). **ความพึงพอใจของผู้ประกอบการที่มีต่อบัณฑิตสาขาการจัดการอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตศาลายา**. รายงานวิจัย คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- พงศ์ศิริภาพ ทองศิริวิสุรเกตุ. (2554). **สมรรถนะของนักวิชาชีพบัญชี : มุมมองของผู้บริหารงานสายบัญชี ในเขตการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ บัญชีมหาบัณฑิต คณะบัญชี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์. **เกี่ยวกับมหาวิทยาลัย**. เข้าถึงได้จาก http://www.rmutr.ac.th/?page_id=77.
- ยุทธ ไกยวรรณ. (2553). **หลักสถิติวิจัยและการใช้โปรแกรม SPSS**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2551). **กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551 – 2565)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2554). **กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2554)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Personnel Work Motivation of Offices of the University, Chulalongkorn University

วชิระ กันภัย¹

ดร.จักรกฤษณ์ โปณะทอง²

ดร.จรรุวรรณ สกุดศุ²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยรวมและรายด้าน 5 ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านลักษณะงาน ด้านผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในหน้าที่การงาน จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในปีการศึกษา 2558 จำนวนทั้งสิ้น 254 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ผลของการวิจัย พบว่า

1. พนักงานมหาวิทยาลัย มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านลักษณะงาน และด้านผู้บังคับบัญชา และผู้ร่วมงาน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก
2. พนักงานมหาวิทยาลัยเพศชายและหญิง มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. พนักงานมหาวิทยาลัยที่มีอายุต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมและรายด้านทุกด้านไม่พบความแตกต่าง
4. พนักงานมหาวิทยาลัยที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมและรายด้านทุกด้านไม่พบความแตกต่าง
5. พนักงานมหาวิทยาลัยที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมและรายด้านทุกด้านไม่พบความแตกต่าง

Abstract

This research aimed to study and compare the personnel work motivation of offices of the University, Chulalongkorn University in overall and five aspects: environment, job type, supervisor and associates, benefits and career path. The samples were 254 personnel from the Offices of the University, Chulalongkorn University in the academic year 2015 they were classified by gender, age, educational background, and work experience. The research tool is a questionnaire. The results revealed that:

¹ นิสิตหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษา

² อาจารย์ที่ปรึกษา

1. University persone ranked the work motivation in overall and each aspects at a moderate level, except aspects of job description and supervisor and associates at a high level
2. There were a significant differences between male and female university personnel in overall and five aspects.
3. There was no significant difference in work motivation among the university personnel with different age groups in overall and five aspects.
4. There was no significant difference among work motivation of the university personnel with different educational backgrounds in overall and five aspects.
5. There was no significant difference among work motivation of the university personnel with different work experience in overall and five aspects.

Keywords: Work Motivation, University Personnel, Chulalongkorn University

บทนำ

สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จัดการศึกษาหลากหลายสาขาวิชาตามความต้องการของประเทศ การบริหารงานในสถาบันอุดมศึกษาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการผลิตทรัพยากรมนุษย์ระดับสูงที่มีบทบาทในการชี้ นำ ร่วมพัฒนาชุมชน และสังคมไทยในสังคมโลกแห่งการแข่งขันให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ นั้น ทรัพยากรบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จความก้าวหน้าหรือความล้มเหลวขององค์การ เพื่อให้การบริหารทรัพยากรมนุษย์บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการและสถาบันอุดมศึกษาสามารถปฏิบัติงานได้อย่างคล่องตัว ยืดหยุ่น หลากหลาย มีระบบจูงใจคนรุ่นใหม่เข้าสู่ระบบ มีการจัดหาคนเข้าทำงานให้สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายของหน่วยงาน มีกระบวนการสำรวจความต้องการทรัพยากรบุคคล เพื่อให้ได้บุคคลที่มีความสามารถและทักษะในเวลาที่ต้องการ ดังนั้น กระบวนการในการวางแผนอัตรากำลังทรัพยากรบุคคลอุดมศึกษา จึงเป็นหน้าที่สำคัญที่ผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษา จะต้องทำการวางแผนว่าองค์การจะมีความต้องการบุคลากรที่เข้ามาปฏิบัติงานในตำแหน่งต่างๆ เป็นจำนวนมากน้อยเพียงใด รวมทั้งปรับขนาดกำลังคนให้เหมาะสมเพื่อให้มีการใช้กำลังคนที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2553: 1)

จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจ เฮอร์ซเบิร์ก (จอมพงศ์ มงคลวนิช. 2558: 221; อ้างอิงจาก Herzberg. n.d.) ทำการศึกษาคุณลักษณะของงานเพื่อให้สามารถระบุได้ว่า ปัจจัยไหนที่จะส่งผลด้านบวกหรือลบต่อแรงจูงใจของพนักงาน ผลการศึกษาระบุว่ามี 2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกับแรงจูงใจ ซึ่งได้แก่ ปัจจัยตัวกระตุ้น (Motivation Factors) เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบโดยตรงกับการเพิ่มความพอใจในการทำงานซึ่งได้แก่ ความสำเร็จ การเป็นที่ยอมรับ ความรับผิดชอบ การเติบโตในสายงานที่ทำ และโอกาสของความเจริญก้าวหน้า และปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) เป็นปัจจัยที่ต้องมีในระดับที่เพียงพอ โดยเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมในการทำงานของบุคลากรมากกว่างานที่ทำ ได้แก่ นโยบายขององค์การการดูแลที่มีคุณภาพ สภาพการทำงาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานในทุกระดับ สถานะความมั่นคงในการทำงาน เงินเดือนและสวัสดิการต่างๆ จากการศึกษานี้แนวคิดและทฤษฎี พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร ประกอบด้วย ด้านสภาพแวดล้อม ด้านลักษณะงาน ด้านผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในหน้าที่การงาน ซึ่งหากบุคลากรในองค์การมีแรงจูงใจในด้านต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นจะส่งผลประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร และประสิทธิผลขององค์การ

แนวคิดการแปรเปลี่ยนสภาพการบริหารสถาบันอุดมศึกษาที่อยู่ภายใต้การบริหารงานในระบบราชการเป็นอยู่นอกระบบราชการหรือที่เรียกว่า มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มาตั้งแต่ พ.ศ.2507 แต่ไม่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงใดๆ เนื่องจาก

ความไม่เข้าใจในสถานภาพ รวมถึงสิทธิประโยชน์ของบุคลากรในมหาวิทยาลัย จนกระทั่งในปี พ.ศ.2531 ได้ตั้งมหาวิทยาลัยใหม่ที่ออกนอกระบบราชการแห่งแรก คือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จนถึงปัจจุบันได้มีอีกหลายสถาบันที่เปลี่ยนสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ามหาวิทยาลัยอีกหลายแห่งยังไม่ได้เปลี่ยนสถานภาพการบริหาร แต่ในแผนพัฒนาอุดมศึกษาได้กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาได้กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐต้องเปลี่ยนสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ซึ่งคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน และคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการ ได้ระงับการกำหนดอัตราข้าราชการใหม่ทุกประเภทให้กับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐมาตั้งแต่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2542 โดยได้จัดสรรอัตราให้เท่าที่จำเป็นในระบบใหม่ที่เรียกว่า พนักงานมหาวิทยาลัย ซึ่งหลักการสำคัญสมัยที่ยังเป็นทบวงมหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ.2536 สรุปสถานภาพของพนักงานมหาวิทยาลัยไว้ว่าเป็นพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่ภายใต้กฎหมายของมหาวิทยาลัย ไม่ใช่ข้าราชการ ไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ และกฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม ได้รับเงินเดือนสูงกว่าในปัจจุบัน ซึ่งไม่ควรต่ำกว่ารัฐวิสาหกิจและสามารถแข่งขันได้ในตลาดแรงงาน โดยเงินเดือนที่ได้รับพิจารณาตามความสามารถและภาระงาน รวมทั้งคุณภาพและปริมาณงานวิจัย ดังนั้นพนักงานมหาวิทยาลัยแต่ละคนเงินเดือนจึงไม่ควรเท่ากัน (ทบวงมหาวิทยาลัย. 2545; อ้างอิงจาก สุมิตร สุวรรณ; และคนอื่นๆ. 2552: 2)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศไทย ถือกำเนิดจากโรงเรียนสำหรับฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระอนุสรณ์คำนึงถึงพระบรมราโชบายในสมเด็จพระบรมชนกาธิราชที่จะ “ให้มีมหาวิทยาลัยขึ้นสำหรับเป็นสถาบันอุดมศึกษาของชาวสยาม ” ทรงเห็นว่าควรขยายกิจการให้กว้างขวางตามพระราชประสงค์เพื่อให้เป็นพระบรมราชานุสาวรีย์อันยิ่งใหญ่และถาวรในสมเด็จพระบรมชนกาธิราช ในปัจจุบันจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประกอบด้วย คณะ หน่วยงาน และสำนักต่างๆ รวมทั้งหมด 42 แห่ง และจำนวนบุคลากรทั้งข้าราชการและพนักงานมหาวิทยาลัยมีทั้งสิ้น 8,014 คน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2558: ออนไลน์)

สำนักงานมหาวิทยาลัย มีภาระหน้าที่ในการสนับสนุนการดำเนินการของอธิการบดีเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์และพันธกิจของมหาวิทยาลัย รวมทั้งภาระหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย แบ่งหน่วยงานออกเป็น 3 กลุ่มภารกิจ คือ 1. หน่วยงานสนับสนุนการสร้างผลผลิตหลัก เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานสร้างผลผลิตหลัก 2. หน่วยงานบริหารจัดการและสนับสนุนองค์กร เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการบริหารองค์กรในส่วนกลางเพื่อให้บริการ การบริหารงาน การสนับสนุน ส่งเสริม ประสานงาน และอำนวยความสะดวกให้การปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัยเป็นด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โปร่งใส ตรวจสอบได้ 3. หน่วยงานบริหารสินทรัพย์และรายได้ เป็นหน่วยงานในกำกับของมหาวิทยาลัย มีภาระหน้าที่บริหารสินทรัพย์และรายได้ โดยการดำเนินกิจการในความรับผิดชอบ และที่เกี่ยวข้องตามนโยบายที่มหาวิทยาลัยกำหนด (สภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2557: 17)

การทำงานร่วมกันของคนหมู่มากย่อมต้องมีปัญหา ซึ่งการบริหารงานในสำนักงานมหาวิทยาลัย แบ่งออกเป็นสำนักบริหาร และศูนย์ซึ่งเป็นการดำเนินงานเป็นเอกเทศ การกำหนดนโยบาย หรือการนำนโยบายไปปฏิบัติบางครั้งอาจไม่สอดคล้องกับลักษณะของหน่วยงาน การทำงานจึงประสบปัญหา ทำให้บุคลากรขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และจากการศึกษาทฤษฎีสองปัจจัยของเฮอริชเบอร์เกอร์ ประกอบการสัมภาษณ์ผู้ที่เป็นพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สามารถแบ่งได้เป็น 5 ด้าน (พนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2558: สัมภาษณ์)

ด้านสภาพแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ในบริเวณใจกลางกรุงเทพฯ ทำให้การจราจรติดขัดส่งผลให้เกิดความลำบากในการเดินทางมาทำงาน และจำนวนบุคลากรที่มากทำให้สถานที่จอดรถภายในมหาวิทยาลัยไม่เพียงพอ กอปรกับเป็นอาคารสูงทำให้อากาศร้อน

ด้านลักษณะงาน งานมีปริมาณมากต้องทำงานในเวลาที่ย่ำกัด ภาระงานที่ได้รับไม่ได้รับการจัดสรรตามตำแหน่งหน้าที่และความรู้ความสามารถ บางครั้งต้องทำงานอื่นๆ นอกเหนือจากงานประจำและไม่ตรงกับตำแหน่งโดยตรง อีกทั้งขั้นตอนในการทำงานมีความซ้ำซ้อนไม่ชัดเจน ไม่มีอิสระในการทำงาน

ด้านผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ผู้บังคับบัญชาขาดความเข้าใจในการมอบหมายงาน ขาดมนุษยสัมพันธ์ และการปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเป็นธรรม และผู้ร่วมงาน ขาดความสามัคคี ทำให้บรรยากาศในการทำงานไม่เอื้ออำนวย และการไม่ยอมรับในตัวผู้บังคับบัญชา ในเรื่องคุณวุฒิและวิทยุฒิ

ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ การที่ทำงานโดยเป็นพนักงานมหาวิทยาลัย ทำให้การขึ้นเงินเดือนหรือการปรับฐานเงินเดือนไม่ได้เป็นไปตามประกาศของรัฐบาล และสวัสดิการขาดหายไปหลายด้าน เช่น การรักษาพยาบาลต้องใช้สิทธิประกันสังคมและประกันชีวิตแบบกลุ่มเท่านั้น

ด้านความก้าวหน้าและมั่นคงในหน้าที่การงาน การบรรจุจ้างเป็นพนักงานมหาวิทยาลัยได้สัญญาระยะสั้น ต่อสัญญาเป็นคราวๆ ไป ขึ้นอยู่กับการประเมินผลงานประจำปีในแต่ละ ซึ่งขึ้นกับผู้บังคับบัญชา การก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นต้องสอบคัดเลือก ไม่สามารถเลื่อนขึ้นในหน่วยงานที่ปฏิบัติอยู่ได้ และไม่สามารถทำผลงานเพื่อขอตำแหน่งชำนาญการ และเชี่ยวชาญพิเศษได้

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้พิจารณานำผลการวิจัยนี้ เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการบริหารทรัพยากรมนุษย์ อันจะส่งผลให้การทำงานของพนักงานมหาวิทยาลัย มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเป็นผลดีต่อการดำเนินงานของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต่อไป

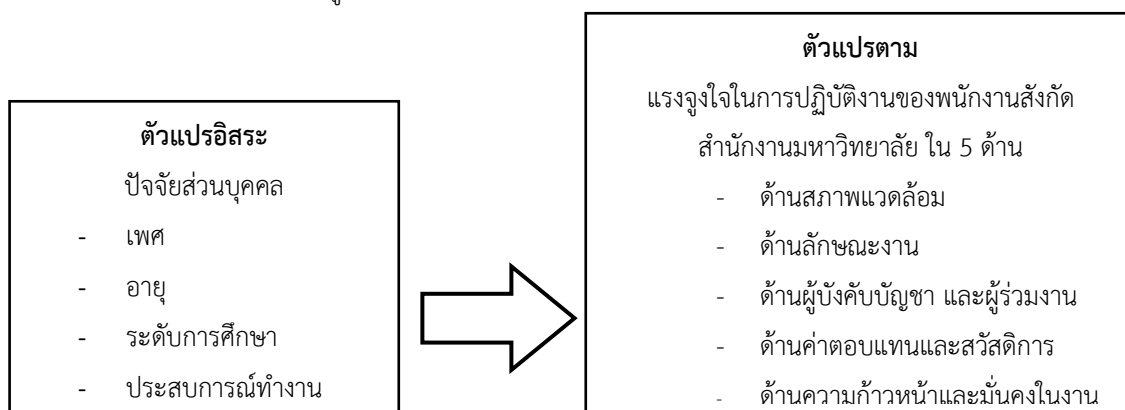
วัตถุประสงค์

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยรวมและรายด้าน 5 ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านลักษณะงาน ด้านผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในหน้าที่การงาน
2. เพื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยไว้ ดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งกำลังปฏิบัติงานอยู่ในปีการศึกษา 2558 จำนวน 742 คน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ตามสูตรคำนวณของเนย์แมน (Neyman) (Cochran, 1977: 99) ได้จำนวนพนักงานมหาวิทยาลัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างสิ้น 270 คน และเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ได้รับแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์กลับมา จำนวน 254 ชุด คิดเป็นร้อยละ 94.07

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ปฏิบัติงานในปีการศึกษา 2558 แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ เกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน 5 ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านลักษณะงาน ด้านผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ด้านค่าตอบแทน และสวัสดิการ และด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในหน้าที่การงาน จำนวนด้านละ 10 ข้อ รวมทั้งสิ้น 50 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคิร์ท (Likert, 1932: 1-55) ซึ่งค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .986

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน โดยใช้การแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ

2. ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยรวมและในแต่ละด้าน 5 ด้าน วิเคราะห์ข้อมูลโดยคำนวณหาค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยข้อที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยรวมและในแต่ละด้าน 5 จำแนกตามตัวแปร เพศ โดยการทดสอบที (t-test) ส่วนตัวแปร อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน ใช้การวิเคราะห์หาค่าความแปรปรวนแบบทางเดียว (One way ANOVA) และในกรณีที่พบว่ามีค่าความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยใช้วิธีของเชฟเฟ (Scheffe's method) (Ferguson, 1981: 68-190)

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในด้านสภาพแวดล้อม ด้านลักษณะงาน ด้านผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในหน้าที่การงาน โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตาม ตัวแปร เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ต่างๆ ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

n	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{x}$	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
F	แทน	ค่าที่ใช้พิจารณาใน F-distribution
t	แทน	ค่าที่ใช้พิจารณาใน t-distribution
SS	แทน	ผลรวมยกกำลังสอง (Sum of Squares)

MS	แทน	ค่าเฉลี่ยของผลรวมยกกำลังสอง (Mean Squares)
df	แทน	ระดับขั้นของความเป็นอิสระ (Degrees of Freedom)
p	แทน	ความน่าจะเป็นที่มีค่าสถิติที่ใช้ทดสอบจะตกอยู่ในช่วงปฏิเสธสมมติฐาน
*	แทน	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 1 จำนวนและค่าร้อยละของพนักงานมหาวิทยาลัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษา	จำนวน (n=254)	ร้อยละ (%)
1. เพศ		
ชาย	80	31.50
หญิง	174	68.50
รวม	254	100.00
2. อายุ		
น้อยกว่า 30 ปี	55	21.66
30 – 45 ปี	142	55.90
45 ปีขึ้นไป	57	22.44
รวม	254	100.00
3. ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	36	14.17
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	119	46.85
สูงกว่าปริญญาตรี	99	38.98
รวม	254	100.00
4. ประสบการณ์ทำงาน		
น้อยกว่า 5 ปี	76	29.92
5 – 10 ปี	71	27.95
10 ปีขึ้นไป	107	42.13
รวม	254	100.00

จากตารางที่ 1 แสดงว่า พนักงานมหาวิทยาลัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 254 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 174 คน อายุระหว่าง 30 – 45 ปี จำนวน 142 คน ระดับการศึกษาที่ระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า จำนวน 119 คน และประสบการณ์ทำงาน 10 ปีขึ้นไป จำนวน 107 คน

ตารางที่ 2 แสดงค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงาน มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	n = 254		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านสภาพแวดล้อม	3.42	0.62	ปานกลาง
2. ด้านลักษณะงาน	3.54	0.61	มาก
3. ด้านผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน	3.79	0.70	มาก
4. ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ	2.85	0.71	ปานกลาง
5. ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในหน้าที่การงาน	2.92	0.79	ปานกลาง
รวม	3.30	0.52	ปานกลาง

จากตารางที่ 2 แสดงว่า พนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.30$, S.D. = 0.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้น ด้านลักษณะงาน ด้านผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก

ตาราง 3 การเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามตัวแปร เพศ

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	เพศ				t	p
	ชาย (n=80)		หญิง (n=174)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านสภาพแวดล้อม	3.63	0.59	3.32	0.60	3.74	.001
2. ด้านลักษณะงาน	3.77	0.60	3.43	0.58	4.14	.001
3. ด้านผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน	3.95	0.70	3.71	0.60	2.54	.011
4. ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ	3.08	0.78	2.73	0.65	3.47	.001
5. ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในหน้าที่การงาน	3.10	0.85	2.84	0.75	2.39	.018
รวม	3.51	0.60	3.21	0.54	3.78	.001

จากตาราง 3 แสดงว่า พนักงานมหาวิทยาลัยเพศชายและหญิง มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาและเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในด้าน 5 ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านลักษณะงาน ด้านผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ และด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในหน้าที่การงาน จำแนกตามตัวแปรเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. พนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านลักษณะงาน และด้านผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก

2. พนักงานมหาวิทยาลัยเพศชายและหญิง มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. พนักงานมหาวิทยาลัยที่มีอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงานแตกต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมและรายด้านทุกด้านไม่พบความแตกต่าง

จากการศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สามารถอภิปรายผลดังนี้

1. การศึกษาพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในด้าน 5 ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านลักษณะงาน ด้านผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ และด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในหน้าที่การงาน พบว่าพนักงานมหาวิทยาลัยมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีหน้าที่จัด

การศึกษาโดยไม่หวังผลกำไร หากแต่สถานภาพของพนักงานมหาวิทยาลัยยังไม่ชัดเจน การกำหนดสัญญาจ้างที่เป็นสัญญาระยะสั้น การประเมินผลและการขึ้นเงินเดือนประจำปี สวัสดิการที่แตกต่างจากการเป็นข้าราชการ ทำให้พนักงานมหาวิทยาลัยไม่กตัญญูในเรื่องการทำงาน แต่ไม่พอใจสวัสดิการ จึงทำให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีของเฮิร์ซเชเบอร์ก (Herzberg and Others. 1959: 45 – 49) ปัจจุบันจูงใจนั้นถ้าขาดไปแล้วมิได้ทำให้เกิดความไม่พอใจแก่พนักงานแต่อย่างใด แต่พนักงานเหล่านั้นจะไม่ได้รับแรงจูงใจในการทำงาน ตัวอย่างเช่น นาย ก เป็นคนงานรถน้ำดันไม้และสนามหญ้าของที่ทำงานแห่งหนึ่ง ถ้านายก มีความรู้สึกว่าเขามีโอกาสก้าวหน้า เขาก็จะมีความพอใจในการทำงานมากขึ้นและเป็นแรงจูงใจให้ทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่แม้ว่ายังไม่มีโอกาสสำหรับความก้าวหน้าก็ได้หมายความว่าเขาจะไม่พอใจในงานที่ทำกล่าวโดยสรุป ปัจจัยที่เรียกว่า “ปัจจัยค้ำจุน” นั้นจะมีผลกระทบต่อความไม่พอใจในงานที่ทำ ส่วน “ปัจจัยจูงใจ” จะมีผลกระทบต่อความพึงพอใจในงานที่ทำซึ่งปัจจัยค้ำจุนจะช่วยให้คนสามารถหลีกเลี่ยงจากสิ่งๆที่ทำให้เกิดความไม่พอใจต่าง ๆ ส่วนปัจจัยจูงใจจะทำให้คนมีความสุขหรือความพอใจในงานที่ปฏิบัติอยู่ จากข้อสมมติฐานเดิมของทฤษฎีแรงจูงใจที่มักจะกล่าวว่าสิ่งจูงใจทางการเงิน การปรับปรุงในเรื่องความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงานเป็นการจูงใจให้มีการเพิ่มขึ้นของผลผลิตนั้น ขณะนี้ได้รับการเปลี่ยนแปลงและทำให้ได้รับทราบปัจจัยจูงใจเหล่านั้นที่มีผลต่อการเพิ่มขึ้นของผลผลิตหรือผลการปฏิบัติงานของพนักงาน ดังเช่นงานวิจัยของ ฐาการ ปาละนันท์ (2554: 116) เรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดวิทยาลัยชุมชน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงานในวิทยาลัยชุมชนมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ โชติกา ระโส (2555: 63) เรื่องแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ พบว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

1.1 ด้านสภาพแวดล้อม พบว่า พนักงานมหาวิทยาลัย มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ในบริเวณใจกลางกรุงเทพฯ ทำให้การจราจรติดขัดส่งผลให้เกิดความลำบากในการเดินทางมาทำงาน แม้จะมีขนส่งสาธารณะระบอบรางช่วยอำนวยความสะดวก อาคารสถานที่และเครื่องมือเครื่องใช้เอื้อต่อการปฏิบัติงาน แต่เนื่องจากบุคลากรของมหาวิทยาลัยมีจำนวนมาก จึงทำให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง ดังที่ทฤษฎี 2 ปัจจัย (Two-Factor Theory) ของเฮิร์ซเชเบอร์ก (ฐาการ ปาละนันท์. 2554: 117; อ้างอิงจาก Herzberg. 1959) ที่ว่าสภาพแวดล้อมในการทำงานสามารถสร้างแรงจูงใจและความพึงพอใจในการทำงานของพนักงานในองค์กรได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐาการ ปาละนันท์ (2554: 117) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดวิทยาลัยชุมชน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมบุคลากรของวิทยาลัยชุมชนมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในระดับมาก

1.2 ด้านลักษณะงาน พบว่า พนักงานมหาวิทยาลัย มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะของการปฏิบัติงานตรงต่อตำแหน่งและความถนัดของพนักงาน มีความสำคัญต่อมหาวิทยาลัย ขั้นตอนการทำงาน การแก้ไขปัญหา การมีอิสระในการตัดสินใจ และปริมาณที่เหมาะสม จึงทำให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ดังที่ทฤษฎีคุณลักษณะงานของแฮคแมน – โอลด์แฮม (Fisher and Others.1990) แฮคแมน และ โอลด์แฮมกล่าวว่า ลักษณะงานที่เปลี่ยนแปลงไปจะทำให้พนักงานมีประสบการณ์ในงานและมีผลผลิตที่มากขึ้น และมีคุณลักษณะเด่นของงาน 5 ประการที่ทำให้พนักงานมีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น และมีผลการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ ตลอดจนมีความพึงพอใจในงานด้วย คุณลักษณะงานดังกล่าว คือ ความหลากหลายในงาน ความชัดเจนของงาน ความสำคัญของงาน ความมีอิสระในงาน การทราบผลป้อนกลับ ด้วยคุณลักษณะ 5 ประการเหล่านี้จะตอบสนองความต้องการทางจิตวิทยาของบุคคลในด้านการควบคุมด้วยตนเอง การทราบผลการทำงานและการมีความหมายของงาน เพราะเมื่องานนั้นทำให้บุคคลมีความพึงพอใจ บุคคลก็จะทำงานให้มีคุณภาพมากขึ้นซึ่งพวกเขาสามารถทำได้ด้วยความมานะและความภาคภูมิใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ โชติกา ระโส (2555: 64) เรื่องแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ พบว่า

บุคลากรที่ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในด้านลักษณะงานที่ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

1.3 ด้านผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน พบว่า พนักงานมหาวิทยาลัย มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานมหาวิทยาลัยกับผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ความสามารถที่จะทำงานร่วมกัน ความสามัคคี บรรยากาศในการทำงาน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน จึงทำให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ดังทฤษฎีของเฮอริช (Herzberg and Others. 1959: 133 – 155) กล่าวว่า การได้รับการยอมรับจากผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน ไม่ว่าจะเป็นการขอคำปรึกษา การยกย่องชมเชย การให้กำลังใจ หรือการแสดงออกอื่นใดที่ทำให้เห็นถึงการยอมรับในความสามารถ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมณฑล กิจวัฒน์ไพบูลย์ (2552: 61) เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการทำงานให้สำเร็จของพนักงานบริษัทเทอรูโม (ประเทศไทย) จำกัด เขตพัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า สัมพันธภาพระหว่างพนักงานกับผู้บังคับบัญชา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับแรงจูงใจในการทำงานให้สำเร็จของพนักงานบริษัทเทอรูโม (ประเทศไทย) จำกัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1.4 ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ พบว่า พนักงานมหาวิทยาลัย มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก พนักงานมหาวิทยาลัยบางส่วนไม่พอใจในเรื่องอัตราเงินเดือน การปรับขึ้นเงินประจำปี และการที่ไม่สามารถปรับเงินเดือนตามคุณวุฒิที่สูงขึ้นได้ รวมทั้งสวัสดิการในหลายอย่างที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยปรับปรุงประกอบด้วย หอพักบุคลากร สิทธิเข้าเรียนโรงเรียนสาธิต สวัสดิการรักษายาบาลที่ดีขึ้นครอบคลุมครอบครัวของพนักงานมหาวิทยาลัย ดังที่ทฤษฎี 2 ปัจจัย (Two-Factor Theory) ของเฮอริชเบอร์เกอร์ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์; และคนอื่นๆ. 2545: 313) กล่าวว่า ปัจจัยค่าจ้าง เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับปัจจัยที่ป้องกันปัญหาที่พนักงานอาจเกิดความไม่พอใจในการปฏิบัติงาน เช่น การจ่ายค่าตอบแทนที่ขาดความยุติธรรมและไม่เหมาะสม หากพนักงานมีขวัญกำลังใจสูง ก็จะมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานสูง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชาติรี เหล่าเลิศรัตน (2553: 73) เรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานการกีฬาแห่งประเทศไทย พบว่า รายได้ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน

1.5 ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในหน้าที่การงาน พบว่า พนักงานมหาวิทยาลัย มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก พนักงานมหาวิทยาลัยบางส่วนไม่พอใจในเรื่องสัญญาการปฏิบัติงานที่เป็นสัญญาระยะสั้น ความไม่ชัดเจนของการเข้าสู่ตำแหน่งเชี่ยวชาญ ชำนาญการ หรือการขึ้นสู่ตำแหน่งหัวหน้างานที่ต้องใช้การสอบ สอดคล้องกับ ทฤษฎีแรงจูงใจของอัลเดอร์เฟอร์ (เทพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ. 2540: 26–27) จำแนกความต้องการของมนุษย์เป็นสามกลุ่ม หนึ่งในนั้น คือ ความต้องการความเจริญก้าวหน้า (Growth Needs) ความต้องการนี้เป็นผลจากการที่บุคคลมีส่วนร่วมอย่างจริงจังกับสภาพแวดล้อม อาทิ ครอบครัว งาน และกิจกรรมด้านสันตนาการ ความพอใจในการเจริญก้าวหน้าได้มาจากการที่บุคคลนั้นเผชิญปัญหาในสภาพแวดล้อมที่ทำให้บุคคลได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่อย่างเต็มที่ หรือได้พัฒนาความสามารถให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ สมยศ นาวิกาน (2554: 394) กล่าวไว้ว่า องค์การที่มีการบริหารงานที่ให้โอกาสพนักงานมีความก้าวหน้าในอาชีพ รวมถึงมีโอกาสก้าวหน้ามากกว่าหน่วยงานอื่นๆ ย่อมเป็นที่สนใจและแรงจูงใจให้พนักงานเข้ามาร่วมทำงานและอยู่กับองค์กรเป็นเวลานาน และงานวิจัยของทิพมาศ แก้วซิม (2542: 55) เรื่องแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของอาจารย์โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ พบว่าอาจารย์โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน อยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยรวมและในแต่ละด้าน จำแนกตามตัวแปรเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

2.1 พนักงานมหาวิทยาลัยเพศชายและเพศหญิง มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของฐากร ปาละนันท์ (2554: 115) ที่ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดวิทยาลัยชุมชน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวง ศึกษาธิการ พบว่า บุคลากรวิทยาลัยชุมชนที่เพศชายและเพศหญิง มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 พนักงานมหาวิทยาลัยที่มีอายุแตกต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมและรายด้านทุกด้านไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการทำงานในสำนักงานมหาวิทยาลัย ปฏิบัติตามตำแหน่งหน้าที่ จึงทำให้อายุไม่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐากร ปาละนันท์ (2554: 124) แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดวิทยาลัยชุมชน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า บุคลากรวิทยาลัยชุมชนที่อายุแตกต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.3 พนักงานมหาวิทยาลัยที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมและรายด้านทุกด้านไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่าร้อยละ 46.85 และสูงกว่าปริญญาตรีร้อยละ 38.98 ซึ่งแต่ละตำแหน่งจะกำหนดคุณสมบัติที่จำเป็นต่อการเข้าทำงาน ระดับการศึกษาจึงไม่ส่งผลต่อระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับทิพมาศ แก้วซิม (2542: 57) เรื่องแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของอาจารย์โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่าอาจารย์ที่ระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยรวมไม่แตกต่างกัน

2.4 พนักงานมหาวิทยาลัยที่มีประสบการณ์ทำงานแตกต่างกัน มีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมและรายด้านทุกด้านไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพนักงานมหาวิทยาลัยทุกคนไม่ว่าจะมีประสบการณ์ทำงานเท่าไรอยู่ภายใต้ข้อบังคับเดียวกัน ทำให้การทำงาน การประเมินผลการปฏิบัติ เป็นไปในแนวทางเดียว ทำให้ประสบการณ์ทำงานจึงไม่ส่งผลต่อระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของนภาพร อยู่ถาวร (2547: 69) เรื่องตัวแปรที่เกี่ยวข้องของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ประจำมหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต วิทยาเขตพัฒนาการ พบว่า ประสบการณ์ทำงานไม่มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ประจำมหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต วิทยาเขตพัฒนาการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ด้านสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัยควรจะทำให้มีการปรับปรุงพื้นที่ของหน่วยงานในสังกัด ให้มีพื้นที่ใช้สอยส่วนกลางเพิ่มขึ้น ติดตั้งอุปกรณ์ป้องกันเสียงรบกวน ปรับปรุงภูมิทัศน์ และระบบปรับอากาศของให้มีอุณหภูมิที่เหมาะสม
2. ด้านลักษณะงาน มหาวิทยาลัยควรจัดทำคู่มือการทำงานในแต่ละตำแหน่ง และให้สิทธิในการตัดสินใจในการแก้ปัญหาแก่พนักงานเพิ่มขึ้น รวมทั้งกำหนดภาระให้มีปริมาณเหมาะสม
3. ด้านผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน มหาวิทยาลัยควรจะให้ผู้บังคับบัญชาแต่ละหน่วยงานในสังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัยรับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชาให้มากขึ้น และต้องแสดงให้เห็นถึงความยุติธรรมในการพิจารณาผลการปฏิบัติงาน และจัดกิจกรรมนอกเหนือ จากการทำงานเพื่อเพิ่มความสามัคคีของพนักงานทั้งในหน่วยงาน และระหว่างหน่วยในสังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย
4. ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ มหาวิทยาลัยควรพิจารณาจัดสร้างหอพักสำหรับพนักงานเพิ่มเติม และการเพิ่มสิทธิเข้าศึกษาโรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัย อาจเป็นในรูปแบบที่ให้บุตรของพนักงานมหาวิทยาลัยที่ไม่ได้รับสิทธิเข้า

ศึกษาโดยตรง มาสอบแข่งขันกันเองเป็นการภายในก่อน ปรับเพิ่มอัตราเงินเดือนที่ยังน้อยกว่ามหาวิทยาลัยอื่นให้เพียงพอต่อการดำรงชีพ และการปรับอัตราค่าขึ้นเงินเดือนประจำปีให้ไม่น้อยกว่าข้าราชการ รวมทั้งการขยายสวัสดิการรักษายาบาลให้ครอบคลุมบิดา มารดา คู่สมรส และบุตรของพนักงานมหาวิทยาลัย

5. ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในหน้าที่การงาน มหาวิทยาลัยควรพิจารณาสัญญาปฏิบัติงานระยะยาวถึงพนักงานมหาวิทยาลัยอายุ 60 ปี และใช้การประเมินผลการปฏิบัติงานประจำปีมาพิจารณาว่าจะยกเลิกสัญญาหรือไม่ เช่นเดียวกับภาคเอกชน และควรกำหนดเกณฑ์ในการเข้าสู่ตำแหน่งเชี่ยวชาญ ชำนาญการ ของพนักงานมหาวิทยาลัย ให้พนักงานสามารถเข้าถึงได้ดังเช่นข้าราชการ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาตัวแปรที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ของพนักงานมหาวิทยาลัยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยทำการศึกษาเฉพาะ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาระบบงานบุคคลของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ควรมีการศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย ของมหาวิทยาลัยอื่นของรัฐ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาระบบงานพนักงานมหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

- จอมพงศ์ มงคลวนิช. (2555). **การบริหารองค์กรและบุคลากรทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2558). **ข้อมูลสถิติ**. เข้าถึงเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2558. เข้าถึงได้จาก <http://www.chula.ac.th/about/fact>
- ชาติรี เหล่าเลิศรัตน. (2553). **ปัจจัยที่เกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานการกีฬาแห่งประเทศไทย**. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (วิทยาศาสตร์การกีฬา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- โชติกา ไร่ใส. (2555). **แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์**. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ฐากร ปาละนันท์. (2554). **แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรสังกัดวิทยาลัยชุมชน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ**. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ณกมล กิจวัฒน์ไพฑูลย์. (2552). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการทำงานให้สำเร็จของพนักงานบริษัทเทอรูโม (ประเทศไทย) จำกัด เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร**. สารนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทิพมาศ แก้วชิม. (2542). **แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของอาจารย์โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เทพพนม เมืองแมน และสวีส สุวรรณ. (2540). **พฤติกรรมองค์กร**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- นภาพร อยู่ถาวร (2547). **ตัวแปรที่เกี่ยวข้องแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ประจำมหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต วิทยาเขตพัฒนาการ**. สารนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พนักงานมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.(2558). **สัมภาษณ์**, 30 เมษายน.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2545). **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร.
- สภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2557). **โครงสร้างองค์กรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.2557**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารอ้างอิง

- สุมิตร สุวรรณ; และคณะ. (2552). **การจัดระบบเงินเดือนและสวัสดิการเพื่อการพัฒนาองค์กร** สุ่มหาวิทยาลัยในกำกับ
ของรัฐ : บทสะท้อนจากพนักงานมหาวิทยาลัย. นครปฐม: ภาควิชาการพัฒนาระบบบริหารทรัพยากรมนุษย์และชุมชน
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาลัยเขตกำแพงแสน.
- Cochran, Willan G. (1977). **Sampling Technique**. (3rd ed.). New York: John Wiley and Sons.
- Ferguson, George A. (1981). **Statistical Analysis in Psychology and Education**. (5th ed.). New York:
McGraw-Hill.
- Fisher, Ronald J. (1990). "Needs Theory, Social Identity and an Electic Model of Conflict." In **J.W.
Burton (ed.), Conflict: Human Needs Theory**. London: MacMillan pp. 89 - 112.
- Herzberg, Frederick and Others. (1959) **The Motivation to Work**. New York : John Willey and Sons.
- Likert, Rensis. (1932). "A Technique for the Measurement of Attitude." **Archives of Psychology**. 22, 140: 1-55.

ผลของการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี ที่มีต่อความสามารถในการอ่านจับใจความและ
 การเขียนย่อความในวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
 Effects of Teaching Through The REAP Strategy on Reading Comprehension and
 Summary Writing Abilities of Fifth Grade Primary School Students

ปฐมาภรณ์ สุกใส¹

ศุภวรรณ สัจจพิบูล²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความในวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังได้รับการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี และเพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความ ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี กับกลุ่มที่ได้รับการสอนแบบเดิม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดจันทร์ประดิษฐาราม สังกัดกรุงเทพมหานคร จังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 2 ห้องเรียนรวม 68 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากนั้นสุ่มห้องเรียนเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 1 กลุ่ม (34คน) และกลุ่มควบคุมจำนวน 1 กลุ่ม (34คน) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบไปด้วย แผนการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี แผนการสอนแบบเดิม แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความ และแบบทดสอบวัดความสามารถในการเขียนย่อความ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย สถิติพื้นฐานค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบวัดซ้ำ (Repeated measure MANOVA) การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบทางเดียว (One-way MANOVA) ผลการศึกษาพบว่า 1)ความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2)ความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การอ่านจับใจความ การเขียนย่อความ กลวิธีอาร์ อี เอ พี

Abstract

The purpose of this research is to compare reading comprehension and summary writing abilities of fifth grade primary school students before and after they have taught by the REAP strategy and to compare reading comprehension and summary writing abilities of fifth grade primary school students taught by the REAP strategy with those taught by conventional instruction. The Sample of this study was 2 classrooms of fifth grade primary school students at Watchanpradittharam School under the department of education, Bangkok Metropolitan Administration. There were 68 students chosen by Purposive Sampling, 34 in the experimental group and 34 in the control group. The research instruments

¹ นิสิตปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ (ภาษาไทย) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² อาจารย์ ดร. ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อาจารย์ที่ปรึกษา

were lesson plans of the REAP strategy and conventional instruction, Reading comprehension ability test and Summary writing ability test.

The data were analyzed by arithmetic mean ($\bar{X}$), Standard Deviation (S.D), Repeated measure MANOVA and One-way MANOVA. The results showed that Reading comprehension and Summary writing abilities of fifth grade primary school students taught by the REAP Strategy was higher than before receiving instruction and Reading comprehension and Summary writing abilities of fifth grade primary school students taught by the REAP Strategy was higher than those taught by conventional instruction.

Keywords: Reading Comprehension, Summary Writing, REAP strategy

บทนำ

ทักษะการอ่านเป็นทักษะหนึ่งในภาษาไทยที่มีความจำเป็นต่อการเรียนรู้ เพราะนอกจากการอ่านจะทำให้เกิดความรู้แล้วยังก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และส่งเสริมให้มีการพัฒนาความคิดได้ด้วย การอ่านมีหลากหลายประเภท แต่สำหรับนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551: 8) ได้กำหนดให้นักเรียนอ่านจับใจความจากสื่อต่าง ๆ การอ่านจับใจความเป็นทักษะสำคัญที่ช่วยในการแสวงหาความรู้ ครูจึงควรฝึกฝนให้นักเรียนมีทักษะในการอ่านจับใจความ โดยการให้นักเรียนหมั่นปฏิบัติอยู่เสมอ โดยเฉพาะการสอนอ่านจับใจความในระดับประถมศึกษานั้นมีความสำคัญมาก ครูจึงควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาความสามารถด้านการอ่านจับใจความ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้นักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นเชิงวิจารณ์ หรือวิเคราะห์งานเขียนเป็นส่วนๆ ได้อย่างถี่ถ้วนต่อไป

นอกจากทักษะการอ่านแล้ว ยังมีทักษะที่สำคัญอีกทักษะหนึ่งคือ ทักษะการเขียน การเขียนเป็นทักษะหนึ่งที่มีความสำคัญมากในการสื่อสาร เพราะการเขียนเป็นหลักฐานที่คงทนถาวรยิ่งกว่าทักษะอื่น ๆ ในการนำเสนอข้อมูลความรู้ ความคิด และประสบการณ์ต่างๆ ของผู้ส่งสารสู่ผู้รับสาร ถ้าผู้ส่งสารบกพร่องในด้านการเขียน การถ่ายทอดความคิดในการสื่อสารก็จะบกพร่อง ด้อยคุณค่าตามไปด้วย การพัฒนาทักษะการเขียนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้มุ่งเน้นให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการเขียนย่อความ ซึ่งเป็นการเขียนเก็บใจความสำคัญของเรื่องมาเรียบเรียงใหม่ ให้สั้น กระชับ ต่อเนื่อง และคงสาระเดิมอย่างครบถ้วน โดยเขียนเป็นสำนวนของตนเอง การที่จะฝึกให้นักเรียนสามารถเขียนย่อความได้ดีนั้น ครูจำเป็นต้องฝึกให้นักเรียนรู้จักขั้นตอน และรูปแบบของการเขียนย่อความ โดยอาศัยวิธีการสอนการเขียนย่อความที่มีประสิทธิภาพ การสอนเขียนย่อความมีความสำคัญต่อการเรียนภาษาไทยของนักเรียนระดับประถมศึกษา เพราะนอกจากจะช่วยให้นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะการใช้ภาษาในการเขียนซึ่งเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ถ่ายทอดความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความรู้ระหว่างกัน นักเรียนยังสามารถนำทักษะการเขียนย่อความไปพัฒนาทักษะการเขียนอื่นๆ ได้ เช่น การเขียนสรุปความ การเขียนเพื่อเล่าเรื่อง การบันทึกความรู้จากการอ่าน การพัฒนาการอ่านและการเขียนให้ควบคู่กันมีความสำคัญ เพราะการเขียนเป็นการถ่ายทอดความคิดผ่านตัวอักษร และการอ่านเป็นการรับรู้ความคิดที่ได้รับจากการถ่ายทอดด้วยตัวอักษร การอ่านและการเขียนจึงมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ เมื่อผู้เขียนเขียนข้อความ ผู้รับสารก็จะอ่านข้อความ เมื่ออ่านแล้วเกิดความรู้สึกความคิดเห็น ความเข้าใจ ก็จะส่งสารออกมา ในที่สุดผู้เขียนก็จะทราบได้ว่าข้อเขียนของตนเป็นเช่นไร มีคุณค่าหรือต้องแก้ไขอย่างไร นอกจากนี้ การที่นักเรียนจะเขียนได้ดีนั้นจำเป็นต้องอาศัยทักษะ การอ่านเพราะเมื่อนักเรียนอ่านงานเขียนเป็นจำนวนมากพอสมควรแล้ว นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้และสามารถเขียนงานด้วยรูปแบบภาษาของตนเอง จนก่อให้เกิดความชำนาญในการเขียนได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทักษะการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความจะมีความสำคัญสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา แต่จากการวิเคราะห์คะแนนผลการประเมินจากสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ องค์กรมหาชน (2558: Online) ในปีการศึกษา 2555-2556 พบว่า คะแนนเฉลี่ยการทดสอบรายวิชาภาษาไทยเพื่อทดสอบความสามารถในการอ่านและการเขียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่ำกว่าร้อยละ 50 แสดงให้เห็นถึงปัญหาในการอ่านและการเขียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา และจากการปฏิบัติการสอนในรายวิชาภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า เมื่อนักเรียนอ่านเรื่องในบทเรียนหรือข้อความใดแล้วนักเรียนไม่เข้าใจบทเรียนหรือข้อความนั้น ส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถตอบคำถามจากเรื่องที่อ่าน รวมทั้งไม่สามารถวิเคราะห์ใจความหรือข้อคิดของเรื่องที่อ่านในบทเรียนหรือข้อความนั้นได้ ดังที่ รัตนา ศิริลักษณ์ (2558: Online) ได้กล่าวไว้ว่า นักเรียนในโรงเรียนทุกระดับชั้นในประเทศไทยประมาณร้อยละ 20 ปัจจุบันนี้ประสบปัญหาการอ่าน เพราะอ่านหนังสือแล้วไม่เข้าใจ ตีความไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นบทเรียน โจทย์คณิตศาสตร์ อ่านการ์ตูน โฆษณา ฯลฯ เมื่อนักเรียนอ่านไม่ได้หรือไม่เข้าใจย่อความเนื้อหาที่อ่านไม่ได้ เขียนไม่ได้ และตอบคำถามไม่ได้ สอดคล้องกับ อุษณีย์ อนุรุทธ์วงศ์ (2556: Online) กล่าวถึงปัญหาด้านการอ่านว่า เด็กไทยมีปัญหาด้านการอ่าน เมื่อเด็กมีปัญหาด้านการอ่านก็จะโยงไปถึงปัญหาเรื่องการเขียน การวิเคราะห์ การจับใจความ การวิพากษ์และการแสดงความคิดเห็น ส่วนในด้านทักษะการเขียน พบว่านักเรียนไม่สามารถเขียนสื่อสารได้ โดยเฉพาะเมื่อต้องเขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่องที่อ่าน เนื่องจากนักเรียนไม่สามารถนำสาระสำคัญของเรื่องมาเรียบเรียงด้วยสำนวนภาษาของตนเองได้

ปัญหาข้างต้นอาจเกิดจากสาเหตุหลายประการ ประการแรกคือ ปัญหาที่นักเรียนอ่านหนังสือแล้วไม่เข้าใจ ไม่สามารถสรุปสาระสำคัญของเรื่องได้ดังที่ธีรญา เจริญมจูล (2547: 5) กล่าวไว้ว่า แม้ว่าครูจะได้พยายามฝึกทักษะการอ่านให้นักเรียนตั้งแต่ชั้นพื้นฐาน แต่ก็ยังพบว่าประสิทธิภาพการอ่านไม่บรรลุผลตามเป้าหมายเท่าที่ควร เนื่องจากยังมีนักเรียนส่วนหนึ่งที่อ่านหนังสือช้า จับใจความเรื่องที่อ่านไม่ค่อยได้ ขาดความเข้าใจในเรื่องที่อ่าน ตีความไม่เป็น ประการที่สองคือ เด็กไทยไม่มีนิสัยรักการอ่าน จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2557: Online) รายงานว่า เด็กไทยอ่านหนังสือเฉลี่ยเพียง 5 เล่ม และการอ่านหนังสือของเด็กไทยลดลงจากเดิม 52 นาทีต่อวันเหลือเพียง 27 นาทีต่อวัน ซึ่งนับว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับการอ่านของเด็กชาติอื่น อย่างเช่นญี่ปุ่น สิงคโปร์ ประการที่สาม คือ การที่นักเรียนไม่มีพื้นฐานด้านการเขียนที่ดี โดยเฉพาะการเขียนย่อความ เนื่องจากนักเรียนขาดความรู้ ประสบการณ์ ความช่างสังเกต ความคิด การใช้ภาษา และขาดการฝึกฝน ดังที่ ดารุณี สุขกลิ่น (2549: 6) ได้กล่าวถึงปัญหาด้านการเขียนย่อความไว้ว่า มีนักเรียนจำนวนมากที่เขียนย่อความด้วยวิธีตัดต่อข้อความจากเนื้อเรื่องที่อ่าน และจับใจความได้ไม่ถูกต้องครบถ้วน ขาดทักษะในการอ่านจับใจความ และทักษะในการเรียบเรียงภาษาให้สละสลวย ทำให้ไม่สามารถสื่อสารได้ตรงตามต้องการ

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า การที่จะแก้ปัญหาด้านพัฒนาความสามารถในการอ่านและเขียนของนักเรียนได้นั้น ครูต้องค้นหาเทคนิควิธีการสอนที่จะพัฒนาการอ่านและการเขียนไปควบคู่กัน กลวิธี อาร์ อี เอ พี เป็นกลวิธีหนึ่งที่น่าจะนำมาพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความ และการเขียนย่อความได้ Eanet & Manzo (1976: 647) ผู้คิดค้นแนวคิดกลวิธี อาร์ อี เอ พี กล่าวว่า กลวิธี อาร์ อี เอ พี เป็นกลวิธีที่สนับสนุนและส่งเสริมการอ่านที่มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งพัฒนาให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องที่อ่าน และวิเคราะห์สาระสำคัญของเรื่องได้ ผ่านกระบวนการทางความคิดและกระบวนการเขียน การสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ขั้นอาร์ (Read) เป็นขั้นตอนที่ฝึกให้นักเรียนอ่านข้อความที่จะจับใจความ ขั้นที่ 2 ขั้นอี (Encode) เป็นขั้นตอนที่ฝึกให้นักเรียนค้นหาใจความโดยเรียบเรียงเป็นถ้อยคำของตนเอง ขั้นที่ 3 ขั้นเอ (Annotate) เป็นขั้นที่นักเรียนนำใจความของข้อความที่นักเรียนอ่านมาเขียนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ซึ่งในการวิจัยนี้กำหนดให้นักเรียนเขียนย่อความ ขั้นที่ 4 ขั้นพี (Ponder) เป็นขั้นที่นักเรียนได้นำเสนองานเขียนของตนเอง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น

กลวิธีอาร์ อี เอ พี เป็นกลวิธีที่เน้นพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนควบคู่กันไปเสมอ ดังที่ กมลพัทธ์ โพธิ์ทอง (2554) ได้อธิบายไว้ว่า กลวิธี อาร์ อี เอ พี เป็นกลวิธีที่เน้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาด้านการอ่าน การคิด และการเขียนควบคู่ไปด้วยกัน เนื่องจากในแต่ละขั้นตอนของการเรียน นักเรียนจะต้องผ่านกระบวนการอ่าน การใช้คำพูดของตนเอง

เพื่อบันทึกผลเบื้องต้น และบูรณาการกระบวนการอ่านเข้ากับกระบวนการเขียน โดยนักเรียนจะนำเสนอสิ่งที่อ่านออกมาในรูปแบบงานเขียน กลวิธี อาร์ อี เอ พี ช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ดังที่ Eanet Marilyn (1977) ได้วิจัยเรื่อง การตรวจสอบกระบวนการอ่านการเรียนรู้ด้วยกลวิธีอาร์ อี เอ พี คุณค่าของกระบวนการ การอ่าน การตีความ การเชื่อมโยง และการคิดพิจารณา เพื่อใช้เป็นกลวิธีในการเรียนการสอน โดยเน้นการใช้การบรรยายและเชื่อมโยง เพื่อบรรลุเป้าหมายที่จำเพาะเจาะจงในการเรียนรู้ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนจำนวน 105 คน จำนวน 6 ชั้นเรียน แล้วแบ่งการเรียนรู้ออกเป็น 3 กลุ่ม โดยกำหนดเงื่อนไขของแต่ละกลุ่มไว้ดังนี้ กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มทดลองที่ใช้การเรียนการสอนด้วยกลวิธีอาร์ อี เอ พี กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มทดลองที่ใช้การเรียนการสอนด้วยวิธีปกติ กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มที่พัฒนาความพร้อมสำหรับการปรับปรุงทักษะการอ่านและการเรียนรู้ ได้เรียนและฝึกฝนทักษะการเรียนรู้ที่ไม่เกี่ยวกับการพัฒนาการอ่านและความเข้าใจ ผลการศึกษาการวิจัยพบว่า กลุ่มที่ใช้การจัดการเรียนการสอนด้วยกลวิธีอาร์ อี เอ พี ทำคะแนนแบบทดสอบได้ดี และนักเรียนสามารถได้ตอบในการเรียนได้ดีมากกว่าการเรียนปกติ เพราะการเรียนการสอนโดยใช้กลวิธีอาร์ อี เอ พี ได้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทบทวนตรวจสอบความคิดของตนเองโดยการใช้กระบวนการเขียน

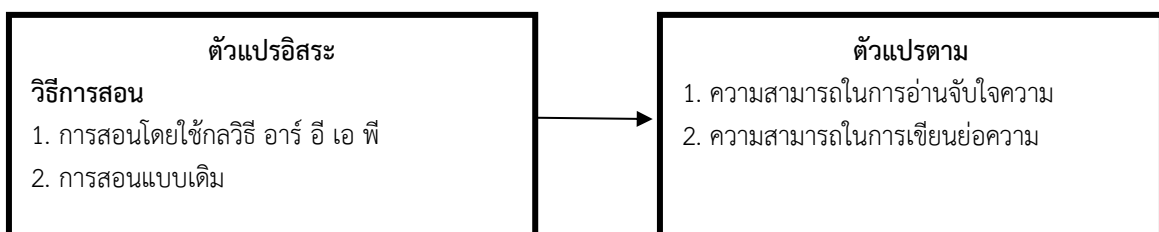
จากข้อมูลเบื้องต้นของกลวิธี อาร์ อี เอ พี ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่ากลวิธีการสอนนี้น่าจะสามารถนำมาพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความ และการเขียนย่อความของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้ เนื่องจากเป็นกลวิธีที่ส่งเสริมให้นักเรียนทำความเข้าใจเรื่องที่อ่านและวิเคราะห์สาระสำคัญของเรื่องได้ ผ่านกระบวนการทางความคิด และกระบวนการเขียน ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนมีทักษะการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความที่ดีขึ้นได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความ ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังได้รับการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี
2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความ ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี กับกลุ่มที่ได้รับการสอนแบบเดิมแปรตาม

กรอบแนวคิด

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาผลของการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี ที่มีต่อความสามารถในการอ่านจับใจความ และการเขียนย่อความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จากการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธี อาร์ อี เอ พี พบว่า การสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี เป็นกลวิธีที่สนับสนุนและส่งเสริมการอ่านและการเขียนที่มีประสิทธิภาพ โดยส่งผลให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องที่อ่านและวิเคราะห์สาระสำคัญของเรื่องได้ โดยผ่านกระบวนการทางความคิดและกระบวนการเขียน (Eanet & Manzo. 1976: 647) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้เป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดจันทร์ประดิษฐาราม สังกัด กรุงเทพมหานคร จังหวัดกรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 7 ห้องเรียน รวม 238 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้เป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดจันทร์ประดิษฐาราม สังกัดกรุงเทพมหานคร จังหวัดกรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 2 ห้องเรียน รวม 68 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลสัมฤทธิ์ในรายวิชาภาษาไทย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 ที่อยู่ในระดับใกล้เคียงกัน จากนั้นสุ่มห้องเรียน โดยการจับฉลากเพื่อเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 1 กลุ่ม (34 คน) และกลุ่มควบคุมจำนวน 1 กลุ่ม (34 คน)

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ วิธีการสอน 2 วิธี ได้แก่
  - การสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี
  - การสอนแบบเดิม
2. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่
  - ความสามารถในการอ่านจับใจความ
  - ความสามารถในการเขียนย่อความ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แผนการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี จำนวน 4 หน่วยการเรียนรู้ รวม 13 คาบ คาบละ 60 นาที 2) แผนการสอนแบบเดิม จำนวน 4 หน่วยการเรียนรู้ รวม 13 คาบ คาบละ 60 นาที 3) แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง 0.30 - 0.80 และค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.36 - 0.54 ค่าความเชื่อมั่น .84 4) แบบทดสอบวัดความสามารถในการเขียนย่อความที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบทดสอบอัตนัย จำนวน 1 ข้อ มีค่าความยากง่าย (PE) อยู่ที่ 0.59 และค่าอำนาจจำแนก (D) อยู่ที่ 0.63

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi – Experimental Design) แบบ Pretest-Posttest Control Group Design คือ เป็นการวิจัยที่มีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และมีการทดสอบก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ (พวงรัตน์ ทีวีรัตน์, 2538: 60-61) ผู้วิจัยได้ดำเนินการสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความก่อนเรียน (Pretest) ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง แล้วสอนโดยใช้แผนการสอน โดยใช้กลวิธีอาร์ อี เอ พี ใช้ระยะเวลาในการสอน 13 คาบ คาบละ 60 นาที เมื่อเสร็จสิ้นการสอนได้ทำการทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความหลังเรียน (Posttest) โดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความฉบับเดียวกับที่ใช้ทดสอบก่อนการสอน ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์โดยใช้ การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบวัดซ้ำ (Repeated measure MANOVA) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบทางเดียว (One-way MANOVA)

ผลการวิจัย
ตารางที่ 1 : แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความในวิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่5 จำแนกตามวิธีการสอน และการวัดก่อน-หลังเรียน

ตัวแปรตาม	กลุ่มทดลอง (N=34)				กลุ่มควบคุม (N=34)			
	T ₁		T ₂		T ₁		T ₂	
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
ความสามารถในการอ่านจับใจความ	10.59	1.56	17.50	1.67	10.32	1.32	14.00	1.41
ความสามารถในการเขียนย่อความ	10.79	1.09	17.59	1.08	10.82	1.06	14.03	1.14

จากตาราง พบว่า ความสามารถในการอ่านจับใจความในวิชาภาษาไทยของนักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี ก่อนการทดลองผู้เรียนมีคะแนนการอ่านจับใจความเฉลี่ยเท่ากับ 10.59 คะแนน หลังการทดลองมีคะแนนการอ่านจับใจความเฉลี่ยเท่ากับ 17.50 คะแนน ส่วนความสามารถในการอ่านจับใจความในวิชาภาษาไทยของนักเรียนกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนแบบเดิม ก่อนการทดลองผู้เรียนมีคะแนนการอ่านจับใจความเฉลี่ยเท่ากับ 10.32 คะแนน หลังการทดลองมีคะแนนการอ่านจับใจความเฉลี่ยเท่ากับ 14.00 คะแนน

ความสามารถในการเขียนย่อความในวิชาภาษาไทยของนักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี ก่อนการทดลองผู้เรียนมีคะแนนการเขียนย่อความเฉลี่ยเท่ากับ 10.79 คะแนน และหลังการทดลองมีคะแนนการเขียนย่อความเฉลี่ยเท่ากับ 17.59 คะแนน และความสามารถในการเขียนย่อความในวิชาภาษาไทยของนักเรียนกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนแบบเดิม ก่อนการทดลองผู้เรียนมีคะแนนการเขียนย่อความเฉลี่ยเท่ากับ 10.82 คะแนน และหลังการทดลองมีคะแนนการเขียนย่อความเฉลี่ยเท่ากับ 14.03 คะแนน

ตารางที่ 2: แสดงผลการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความในวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังได้รับการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี

แหล่งความแปรปรวน	Value (Wilks' Lambda)	F	Sig.
Intercept	.004	3563.976	.000
Response	.009	1785.105	.000

จากตาราง พบว่า พบว่าได้ค่าสถิติ Wilks' Lambda เท่ากับ .009 และแปลงมาเป็นค่าสถิติ F มีค่าเท่ากับ 1785.105 แสดงว่า ความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ในข้อ 1

ก่อนการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานในข้อที่ 2 ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบทางเดียว (One-way MANOVA) ซึ่งเป็นสถิติที่ใช้ในการทดสอบ ดังนี้

1. ทดสอบความเป็นเอกพันธ์ของเมตริกซ์ความแปรปรวน - แปรปรวนร่วม (Homogeneity of variance-covariance matrices) ของตัวแปรโดยใช้ Box's Test of Equality of Covariance Matrices พบว่า เมตริกซ์ความแปรปรวน-แปรปรวนร่วมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม โดยใช้ Bartlett's Test of Sphericity พบว่า ตัวแปรตาม คือการอ่านจับใจความ และการเขียนย่อความ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการทดสอบข้อตกลงข้างต้นจะเห็นได้ว่าข้อมูลทั้งหมดเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติ One-way MANOVA ทำให้สรุปได้ว่าข้อมูลข้างต้นมีความเหมาะสมในการใช้ สถิติ One-way MANOVA ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐาน ได้ผลดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 : แสดงผลวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณเพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความ ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างกลุ่มที่ได้รับสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ ที กับกลุ่มที่ได้รับการสอนแบบเดิม

แหล่งความแปรปรวน	Value (Wilks' Lambda)	F	Sig.
Intercept	.005	7006.953	.000
Group	.268	88.639	.000

จากตาราง พบว่าได้ค่าสถิติ Wilks' Lambda เท่ากับ .268 และแปลงมาเป็นค่าสถิติ F มีค่าเท่ากับ 88.639 แสดงว่า ความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความ ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ ที สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 2

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ในหัวข้อผลของการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ ที ที่มีต่อความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความในวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยได้อภิปรายผลดังต่อไปนี้

สมมติฐานข้อ 1 และข้อ 2

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ ที มีความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และ สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนโดยใช้การสอนแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อ 1 และข้อ 2 และสอดคล้องกับผลการวิจัยของเพียรศิลป์ ปินชัย (2555: 64) พบว่า เมื่อนำกลวิธีการสอนแบบ อาร์ อี เอ ที มาส่งเสริมความสามารถในการอ่าน การเขียนสรุปความภาษาอังกฤษ และทักษะการคิดวิเคราะห์ ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภายหลังจากทดลอง นักเรียนมีความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษ การเขียนสรุปความภาษาอังกฤษ และทักษะการคิดวิเคราะห์สูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง และกมลพัทธ์ โพธิ์ทอง (2554: 83) ที่ได้ศึกษาเรื่องผลของการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยโดยใช้กลวิธีอาร์ อี เอ ที ที่มีต่อความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและการเขียนเรียงความของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการศึกษา พบว่า ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่เรียนด้วยกลวิธีอาร์ อี เอ ที สูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความสามารถในการเขียนเรียงความของนักเรียนที่เรียนด้วยกลวิธีอาร์ อี เอ ที สูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ ที สามารถช่วยพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความได้ สืบเนื่องมาจากเหตุผล 3 ประการ ดังนี้

1. การสอนอ่านจับใจความโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ ที มีขั้นตอนการสอนอ่านจับใจความที่ชัดเจน โดยเริ่มจากขั้นอาร์ (Read) เป็นขั้นที่ฝึกให้นักเรียนได้อ่าน และสำรวจเรื่องที่นักเรียนจะจับใจความ โดยมีครูเป็นผู้เชื่อมโยงความรู้เดิมกับเรื่องที่นักเรียนอ่าน ซึ่งส่งผลให้นักเรียนสามารถเข้าใจเรื่อง และลำดับความคิดได้ดีมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ ฉวีลักษณ์ บุญยะ

กาญจน์ (2557: 113) ได้กล่าวว่า การที่ผู้อ่านจะเข้าใจเรื่องที่อ่านได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์เดิมและความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ที่สะสมไว้ เมื่ออ่านเรื่องใหม่จึงสามารถนำเอาความรู้เดิมมาถ่ายโยงสัมพันธ์กับความรู้ใหม่ เพื่อเพิ่มความเข้าใจในเรื่องที่อ่านได้ดียิ่งขึ้น เช่นเดียวกับ มณีรัตน์ สุขโชติรัตน์ (2549: 99) กล่าวว่าความสามารถในการนำความรู้และประสบการณ์เดิมมาสัมพันธ์กับบทอ่านที่กำลังอ่านซึ่งเป็นความรู้และประสบการณ์ใหม่ จะช่วยกระตุ้นและขยายความคิดเดิมของผู้อ่านให้กว้างขึ้น ช่วยกระตุ้นความสามารถในการคาดคะเนทั้งคำหรือข้อความที่ไม่ทราบความหมายหรือเรื่องราวเหตุการณ์ของบทอ่าน ทำให้ผู้อ่านมีความเข้าใจบทอ่านมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยบูรณาการความคิดของตนเองให้เข้ากับผู้อื่นซึ่งอาจกลายเป็นแนวคิดใหม่ จากนั้นนักเรียนก็จะได้รับการฝึกให้ค้นหาใจความของเรื่องที่อ่านในขั้นอี (Encode) ขั้นนี้ช่วยให้นักเรียนจับใจความเรื่องได้ดีขึ้น เพราะเป็นการฝึกให้นักเรียนอ่านเรื่องให้ละเอียด ค้นหาคำศัพท์ยาก เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทบทวนการลำดับเรื่อง และสามารถเรียบเรียงใจความของเรื่องที่อ่านด้วยภาษาของตนเอง จึงทำให้นักเรียนค้นหาใจความ เข้าใจเรื่องที่อ่านได้ดีมากขึ้น และจัดระเบียบความคิดขณะอ่านเรื่องได้ดียิ่งขึ้น ดังที่ Eanet & Manzo (1976: 647) ได้กล่าวไว้ว่า กลวิธี อาร์ อี เอ พี เป็นกลวิธีที่สนับสนุนและส่งเสริมทักษะการอ่านให้มีประสิทธิภาพ ช่วยพัฒนาพื้นฐานในการอ่านของผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจข้อความที่อ่าน และสามารถค้นหาใจความสำคัญของข้อความที่อ่านได้ ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเรื่องที่อ่านและวิเคราะห์สาระสำคัญของเรื่องได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ กมลพัทธ์ โพธิ์ทอง (2554: 88) กล่าวว่า กลวิธีอาร์ อี เอ พี เป็นกลวิธีที่สนับสนุนและส่งเสริมการอ่านที่มีประสิทธิภาพ โดยส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเรื่องที่อ่านและวิเคราะห์สาระสำคัญของเรื่องได้

2. การสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี ช่วยพัฒนาการเขียนย่อความของนักเรียนให้ดีขึ้น กล่าวคือ เมื่อนักเรียนฝึกค้นหาใจความของเรื่องที่อ่านในขั้นอี (Encode) แล้ว นักเรียนจะเรียนรู้ในขั้นต่อไปคือ ขั้นเอ (Annotate) ซึ่งเป็นขั้นที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถนำใจความสำคัญของเรื่องที่อ่าน สือสารออกมาเป็นภาษาเขียนในรูปแบบของการเขียนย่อความ โดยครูอธิบายเรื่องหลักการเขียนย่อความ และรูปแบบการเขียนย่อความให้นักเรียน แล้วฝึกให้นักเรียนเขียนย่อความจากเรื่องที่ได้อ่าน แล้วสลับกันตรวจผลงาน โดยครูจะเป็นผู้ตั้งประเด็นคำถามเกี่ยวกับการเขียนย่อความเพื่อให้นักเรียนตรวจสอบผลงานเขียนย่อความทั้งในส่วนองค์ประกอบของการเขียนย่อความ และใจความสำคัญของเรื่อง ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเขียนใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านได้กระชับ เข้าใจง่าย ถูกต้องตามรูปแบบ และเขียนคำได้ถูกต้อง จากนั้นนักเรียนจะได้นำเสนอผลงานการเขียนของตนเองในขั้นพี (Ponder) ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้ทบทวนใจความสำคัญที่เขียนในงานเขียนย่อความ และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานเขียนย่อความ ดังที่ Eanet & Manzo (1976) ได้กล่าวไว้ว่า นอกจากกลวิธี อาร์ อี เอ พี จะช่วยพัฒนาทักษะการอ่านแล้ว ยังช่วยพัฒนาทักษะการคิดและทักษะการเขียน ซึ่งการฝึกเขียนนี้จะทำให้นักเรียนเข้าใจเนื้อเรื่องทั้งหมด จนสามารถเขียนสรุปความจากการอ่านตามความเข้าใจของนักเรียนได้ สอดคล้องกับที่เพียรศิลป์ ปินชัย (2555: 68) ได้กล่าวว่า กลวิธีอาร์ อี เอ พี ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้การอ่านและการคิดจากการฝึกเขียนในรูปแบบที่หลากหลาย และการฝึกเขียนนี้เองจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อเรื่องทั้งหมดจนสามารถเขียนสรุปความจากการอ่านตามความเข้าใจของตนเองได้

3. การสอนโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอ พี ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการถ่ายโอนความรู้ระหว่างการอ่านและการเขียน จึงทำให้นักเรียนมีความสามารถในการอ่านจับใจความ และการเขียนย่อความดีขึ้น กล่าวคือ การอ่านและการเขียนเป็นทักษะที่เชื่อมโยงกัน เนื่องจากการอ่านจะช่วยให้ผู้เขียนเกิดความเข้าใจเนื้อความที่จะเขียนทำให้สามารถถ่ายทอดงานเขียนออกมาในรูปแบบภาษาของตนเองได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งการอ่านยังช่วยให้นักเรียนเห็นรูปแบบการใช้ภาษาที่ถูกต้อง และหลากหลาย จึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานของตนเองได้ซึ่งกระบวนการทั้ง 4 ขั้นตอนของกลวิธีอาร์ อี เอ พี ได้ฝึกให้นักเรียนเกิดการถ่ายโอนความรู้ระหว่างการอ่านและการเขียน สอดคล้องกับทฤษฎีการถ่ายโอนความรู้ระหว่างการอ่านและการเขียน (Transactional theory of reading and writing) ของ Rosenblatt (1988) ได้กล่าวไว้ว่า การอ่านและการเขียนเป็นกิจกรรมที่มีความเชื่อมโยงกัน ผู้เขียนถ่ายทอดความรู้ความคิดออกมาเป็นข้อความ ผู้อ่านเมื่อได้อ่านข้อความที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารแล้ว ก็ตีความเกิดความเข้าใจในข้อความของผู้เขียน การถ่ายทอดความรู้ความคิดระหว่างผู้อ่านและผู้เขียนโดย

ใช้สารที่อยู่ในข้อความเช่นนี้คือการถ่ายโอนความรู้ระหว่างการอ่านและการเขียน ซึ่งกลวิธีอาร์ อี เอ พี นอกจากจะทำให้ นักเรียนซึ่งเป็นผู้อ่านเกิดการถ่ายโอนความรู้ระหว่างการอ่านและการเขียนแล้ว นักเรียนที่เป็นผู้อ่านยังได้ทำหน้าที่เป็นผู้เขียน ถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับจากการอ่านอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการสอน

1.1 จากผลการวิจัยพบว่าการสอนโดยใช้กลวิธีอาร์ อี เอ พี ทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่านจับใจความ และการเขียนย่อความสูงกว่าการสอนแบบเดิม ครูควรนำกลวิธีอาร์ อี เอ พี ไปใช้ในการสอนวิชาภาษาไทย โดยเฉพาะสาระที่ เกี่ยวข้องกับการอ่าน และการเขียน โดยการสอนในระยะเวลาแรกครูหรือผู้สอนควรอธิบายวิธีการ ขั้นตอนการเรียนการสอนโดยใช้กลวิธีอาร์ อี เอ พี อย่างละเอียด และควรฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคุ้นเคยและชำนาญ สามารถนำกลวิธีอาร์ อี เอ พี ไปใช้ในการฝึกอ่านจับใจความและการเขียนย่อความในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 การสอนการเขียนย่อความโดยใช้กลวิธีอาร์ อี เอ พี ครูจำเป็นต้องอธิบายรูปแบบการเขียนย่อความให้นักเรียนเข้าใจอย่างชัดเจน เพื่อให้นักเรียนสามารถพัฒนาความสามารถในการเขียนย่อความได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.3 จากผลการวิจัยพบว่าการสอนโดยใช้กลวิธีอาร์ อี เอ พี พบว่าครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานเขียนของตนเอง และเพื่อน และครูควรให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานเขียนของนักเรียนเพื่อเป็นการเสริมแรง และกระตุ้นให้นักเรียนมีพัฒนาการในด้านการเขียนดีขึ้น

1.4 ครูควรสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนขณะจัดการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนเกิดความเป็นกันเอง กล้าแสดงออก กล้าถามในสิ่งที่สงสัย ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 จากผลการวิจัยพบว่าการสอนโดยใช้กลวิธีอาร์ อี เอ พี สามารถพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความ ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่5 ได้ดี ดังนั้นจึงควรนำกลวิธีอาร์ อี เอ พี ไปพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความและการเขียนย่อความ กับกลุ่มตัวอย่างในระดับชั้นอื่นๆ เพื่อศึกษาให้ทราบว่า การสอนโดยใช้กลวิธีอาร์ อี เอ พี สามารถใช้ได้ดีกับนักเรียนในทุกระดับชั้นหรือไม่

2.2 จากผลการวิจัยพบว่าการสอนโดยใช้กลวิธีอาร์ อี เอ พี สามารถพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนควบคู่กันได้ ดังนั้นจึงควรที่จะนำกลวิธีอาร์ อี เอ พี ไปใช้ในการพัฒนาทักษะอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการอ่านและการเขียน เช่น ความสามารถในการอ่านวิเคราะห์ การอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณ หรือการเขียนเรียงความ เป็นต้น

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัย โดยนำการสอนโดยใช้กลวิธีอาร์ อี เอ พี ไปใช้ควบคู่กับเทคนิคการสอนแบบอื่น เช่น เทคนิคการให้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อให้เกิดการพัฒนาแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

- กมลพัทธ์ โพธิ์ทอง. (2554). ผลของการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยโดยใช้กลวิธี อาร์ อี เอพี ที่มีต่อความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและการเขียนเรียงความของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย การสอนภาษาไทย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์-ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร.
- ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน์. (2557). **จิตวิทยาการอ่าน**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ดารุณี ศุขกลิน. (2549). รายงานการวิจัยการพัฒนาทักษะการเขียนย่อความด้วยรูปแบบเพื่อนสอนเพื่อน. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ธีรญา เห่งยมจุล. (2547). การพัฒนาแบบฝึกการอ่านจับใจความสำคัญ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย การสอนภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2538). **วิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เพียรศิลป์ ปินชัย. (2555). การใช้กลวิธีการอ่านแบบ อาร์อีเอพี เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่าน การเขียนสรุปความภาษาอังกฤษ และทักษะคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย การสอนภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มณีนรัตน์ สุกโชติรัตน์. (2549). **อ่านเป็น เรียนก่อน สอนเก่ง**. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- รัตนา ศิริลักษณ์. (2558). **เหตุใดอ่านแล้วไม่เข้าใจ ทำไมอ่านแล้วไม่รู้เรื่อง?**. เข้าถึงเมื่อ 21 มีนาคม 2558. เข้าถึงได้จาก http://www.myfirstbrain.com/teacher_view.aspx?id=57890
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ องค์การมหาชน. (2558). **ค่าสถิติพื้นฐานโอเน็ตทั่วประเทศ**. เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2558. เข้าถึงได้จาก <http://www.onetresult.niets.or.th/Announcement/Web/Notice/FrBasicstat.aspx>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). **สถิติการอ่านของประชากร**. เข้าถึงเมื่อ 20 ธันวาคม 2557 เข้าถึงได้จาก <http://service.nso.go.th/nso/web/survey/surpop2-3-1.html>
- อุษณีย์ อนุรุทธ์วงศ์. (2556). **มศว. ปีังไอเดียจัดค่ายแก้ปัญหาเด็กไทยอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้**. เข้าถึงเมื่อ 30 กรกฎาคม 2556, เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/campus/viewnews.aspx?NewsID=9560000120021>
- Eanet, M.G. & Manzo, A.V. (1976). REAP A Strategy for Improving Reading/Writing/ Study Skills. *Journal of Reading*, 19, 647-652.
- Eanet M.G. (1977). **An Investigation of The REAP Reading/Study Procedure : It's Rationale and Efficacy**. Accessed May 19, 2014, Available from <http://eric.ed.gov/?id=ED149323>
- Rosenblatt, L.M. (1988). **Center for the Study of Reading**. Champaign: University of Illinois at Urbana-Campaign.

ผลของการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและ
 ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

The Effects of Instruction based on The Reader Response Theory on Thai Literature
 Learning Achievement and Critical Reading Ability of Mattayomsuksa 2 students.

จิรัตน์ นาคละมัย¹

ศุภวรรณ สัจจพิบูล²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้จุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลของการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 จำนวน 2 ห้องเรียน รวม 76 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และสุ่มโดยวิธีการจับฉลากเพื่อเป็นกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม จำนวน 36 คน โดยได้รับการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน ใช้เวลาในการทดลอง 18 คาบ คาบละ 50 นาที แล้วนำคะแนนที่ได้จากการทดสอบทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน สถิติความแปรปรวนพหุคูณแบบวัดซ้ำ (Repeated measures MANOVA) และสถิติความแปรปรวนพหุคูณแบบทางเดียว (One-Way MANOVA) ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของกลุ่มที่ได้รับการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: ทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน อ่านอย่างมีวิจารณญาณ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทย

Abstract

The aims of this research were to study The Effects of Instruction based on The Reader Response Theory on Thai Literature Learning Achievement and Critical Reading Ability of Mattayomsuksa 2 students at Navamindarajudis Krungthepmahanakorn School under the Office of Education Service Area 2. The Subjects were divided into two groups: an experiment groups with 36 students taught by Instruction based on The Reader Response Theory. It took 18 period, 50 minutes per period. The data were analyzed by arithmetic means, the percentage of arithmetic means, repeated measures MANOVA and One -way MANOVA. The results showed that; 1) Thai Literature Learning Achievement and Critical Reading Ability of Mattayomsuksa 2 students taught by Instruction based on The Reader Response Theory was significantly higher than before receiving instruction at the level of .05. 2) Thai Literature Learning Achievement and Critical Reading Ability of Mattayomsuksa 2 students taught by Instruction

¹ นิสิตปริญญาโทบัณฑิตศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² อาจารย์ ดร. ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อาจารย์ที่ปรึกษา

based on The Reader Response Theory was significantly higher than those taught by conventional instruction at the level of .05.

Keywords: *The Reader Response Theory, Critical Reading Ability, Thai Literature Learning Achievement*

บทนำ

วรรณคดี เป็นผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการใช้ภาษาในการถ่ายทอดเรื่องราวของสังคม ชาติบ้านเมือง ศิลปวัฒนธรรม ผ่านภาษาที่เรียงร้อยและเรียบเรียงอย่างสละสลวย ประณีต ด้วยคำประพันธ์หลากหลายชนิดเพื่อให้เกิดสุนทรียภาพเป็นงานเขียนที่มีคุณค่า วรรณคดีนั้นยังเป็นการบันทึกเรื่องราวของคนในชาติสภาพชีวิตความเป็นอยู่ สังคม และวัฒนธรรมแต่ละยุคสมัย เนื่องจากวรรณคดีสะท้อนให้เห็นลักษณะวัฒนธรรม วิถีชีวิตแบบเดิมที่สืบเนื่องมานานนับศตวรรษ จึงนับว่าวรรณคดีเป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดเรื่องราวในทุกยุคทุกสมัย หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 เห็นความสำคัญของวรรณคดี จึงกำหนดการเรียนการสอนวรรณคดีในสาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม มาตรฐานที่ ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิต การเรียนการสอนวรรณคดีจึงมีความสำคัญดังที่ บรรเทา กิตติศักดิ์ และกรรณิการ์ กิตติศักดิ์ (2542: 8) กล่าวว่า การเรียนวรรณคดีทำให้เราได้ศึกษาสิ่งต่างๆ หลายแง่มุมจากวรรณคดีทั้งทางด้านภาษา วรรณคดี ลักษณะคำประพันธ์ วัฒนธรรม สังคมในสมัยของวรรณคดีและประสบการณ์ต่างๆ ดังนั้นการเรียนการสอนวรรณคดีให้ถ่องแท้จะทำให้เกิดประโยชน์หลายด้านรวมทั้งได้เรียนรู้วัฒนธรรม การใช้ภาษา และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย

การเรียนการสอนวรรณคดีนั้นสามารถเชื่อมโยงได้กับทักษะการอ่าน เพราะผู้เรียนต้องอ่านทำความเข้าใจ วิเคราะห์ ประเมินค่า และสามารถนำข้อคิดจากวรรณคดีไปประยุกต์ใช้ ซึ่งในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้ระบุตัวชี้วัด สาระที่ 1 การอ่าน มาตรฐานที่ ท 1.1 ตัวชี้วัดที่ 4 อภิปรายแสดงความคิดเห็นและข้อโต้แย้งเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน และตัวชี้วัดที่ 7 อ่านหนังสือ บทความ หรือคำประพันธ์อย่างหลากหลายและประเมินคุณค่าหรือแนวคิดที่ได้จากการอ่าน เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต สรุปได้ว่า การเรียนวรรณคดีมีความสอดคล้องกับทักษะการอ่าน เนื่องจากในการเรียนวรรณคดี ผู้เรียนต้องเข้าใจในวรรณคดี สามารถวิเคราะห์ วิเคราะห์ ประเมินคุณค่า และนำแนวคิดที่ได้จากการอ่านวรรณคดีไปประยุกต์ใช้ ซึ่งทักษะการอ่านที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมีความสอดคล้องกับลักษณะของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เป็นทักษะการอ่านระดับสูง การอ่านในขั้นนี้ผู้อ่านต้องใช้สติปัญญาในการใคร่ครวญ พิจารณาส่งที่อ่าน เพื่อตัดสินใจประเมินค่าได้อย่างถูกต้อง ดังที่ สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2534: 57) ได้กล่าวว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นการอ่านขั้นสูงที่ผู้อ่านจะต้องมีทักษะ หรือความชำนาญขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้ซึ่งจะนำไปสู่การฝึกฝนทักษะขั้นสูง คือการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า ซึ่งเป็นขั้นการอ่านอย่างมีวิจารณญาณนั่นเองจากที่กล่าวมาข้างต้น การอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีความสำคัญกับผู้เรียนอย่างยิ่ง เพราะสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านการเรียนและการใช้ชีวิต โดยเฉพาะในปัจจุบันข้อมูล ข่าวสารต่างๆ มีจำนวนมากและเผยแพร่ไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นผู้เรียนจึงต้องใช้วิจารณญาณในการไตร่ตรอง พิจารณาข้อมูลข่าวสารต่างๆที่ได้รับ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นทักษะที่มีความสำคัญมาก แต่จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ พบปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ กล่าวคือ หลังจากอ่านแล้วนักเรียนไม่สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าจากสารที่ได้อ่านไป อีกประเด็นหนึ่งคือนักเรียนยังมุ่งอ่านเพื่อจดจำความรู้เพียงอย่างเดียว ซึ่งนักเรียนจะอ่านเพื่อเข้าใจเรื่องราวมากกว่า โดยไม่ได้คิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อตีความจากเรื่อง จากการศึกษาปัญหาในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียน พบว่าสาเหตุของปัญหามาจากกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูและมาจากผู้เรียน ดังที่ สุจริต เพ็ชรขอบและสายใจ อินทร์มพรรย์ (2538: 11-16) กล่าวว่า ครูใช้วิธีการสอนแบบเดิมๆ เน้นการบรรยาย และครูไม่พยายามหาวิธีการสอนแบบใหม่ๆ มาสอน

นักเรียน จึงทำให้นักเรียนไม่เกิดการคิดอ่านอย่างมีวิจารณญาณและจากการศึกษาวิจัยของ สุนันท์ ประสานสอน (2544: 5) พบว่า ปัญหาการอ่านนั้นสาเหตุหนึ่งเกิดจาก ครูบางส่วนไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในการอ่านได้ ทั้งนี้เพราะนักเรียนขาดการฝึกฝนทักษะด้านการคิด การวิเคราะห์ การวิจารณ์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการสอนอ่าน ทำให้การอ่านไม่มีประสิทธิภาพ

ในการพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณจากการเรียนวรรณคดีนั้น ผู้สอนจึงต้องจัดการเรียน การสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน ควรมีวิธีการสอนที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและรับรู้คุณค่าของวรรณคดี รวมทั้งสามารถแสดงความรู้สึกรู้สึกที่มีต่อวรรณคดีได้ ซึ่งวิธีการสอนดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดสำคัญของทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน (Reader Response Theory) ที่เน้นให้ผู้เรียนแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นที่มีต่อวรรณคดี

ทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงแนวทางในการอ่านวรรณคดีที่เน้นการเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมของผู้เรียนกับประสบการณ์ในวรรณคดี ซึ่งผู้ที่มีความสำคัญในการสร้างทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านคือ Louise Rosenblatt (1994: 13-16) ได้เสนอแนวคิดที่ว่าวรรณคดีเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์เดิมกับถ้อยคำในเรื่อง ผู้อ่านจะต้องค้นหาความหมายด้วยตนเอง โดยนำประสบการณ์เดิมของตนเข้ามาตีความ และสร้างความเข้าใจความหมายจากวรรณคดี ในการอ่านวรรณคดีผู้สอนจึงต้องสังเกตกระบวนการที่ผู้เรียนนำตนเองเข้าไปสู่โลกของวรรณคดีว่าผู้เรียนนำประสบการณ์ของตนมาทำความเข้าใจความหมายในวรรณคดีได้อย่างไร ประสบการณ์ของผู้อ่านจึงเป็นวัตถุดิบในการผลิตประสบการณ์ใหม่จากวรรณคดี ซึ่งทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านได้นำมาใช้ในการเรียนการสอนวรรณคดีและวรรณกรรม ดังงานวิจัยของพรทิพย์ ศิริสมบุญมเวช (2547: 119) ที่ได้ทำการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวรรณคดีไทยตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านเพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านการตอบสนองต่อวรรณคดี การอ่านเพื่อความเข้าใจ และการคิดไตร่ตรองของนิสิตระดับปริญญาบัณฑิต ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนความสามารถด้านการอ่านเพื่อความเข้าใจ และคะแนนความสามารถด้านการคิดไตร่ตรองสูงกว่ากลุ่มควบคุม และจากการศึกษาวิจัยของเนตรนภา ประสิทธิ์ (2553: 75-76) ที่ได้ทำการศึกษาผลการเรียนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านวรรณคดีร้อยกรองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ความสามารถในการอ่านวรรณคดีร้อยกรองเพื่อความเข้าใจของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม โดยมีปัจจัยสนับสนุนคือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านที่ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ขึ้นเป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมของตนเองมาเชื่อมโยงกับวรรณคดี นักเรียนมีอิสระในการคิดและแสดงความรู้สึกและมุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ โดยมีลักษณะดังนี้ 1) เน้นการให้อิสระแก่ผู้อ่านในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าวรรณคดี 2) เน้นให้ผู้อ่านค้นพบความซาบซึ้งและความงามในการอ่านวรรณคดีด้วยประสบการณ์ของตนเอง 3) เน้นผู้อ่านนำประสบการณ์เดิมของตนเอง (ภูมิหลัง) มาเชื่อมโยงกับวรรณคดีที่อ่าน ดังนั้นผู้เรียนจึงสามารถเข้าใจเรื่องที่อ่านได้ด้วยตนเอง

จากรายละเอียดที่กล่าวมานี้ สรุปได้ว่า ทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านช่วยให้ผู้เรียน มีความรู้ความเข้าใจในการเรียนวรรณคดีได้ดีขึ้น สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทย และสามารถพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณได้ เนื่องจากทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านเน้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับการตีความวรรณคดี ทำให้เกิดการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า และให้อิสระแก่ผู้เรียนในการตัดสินใจว่าวรรณคดีเรื่องนั้นมีอิทธิพลอย่างไรต่อตน อันนำไปสู่การอ่านวรรณคดีอย่างมีวิจารณญาณ

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านและได้ทำการสังเคราะห์ขั้นตอนการสอนวรรณคดีไทยตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 เตรียมความรู้พื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 อ่านวรรณคดี ขั้นตอนที่ 3 เชื่อมโยงประสบการณ์ ขั้นตอนที่ 4 เรียนรู้สร้างปฏิสัมพันธ์ ขั้นตอนที่ 5 นำเสนอและรับข้อมูลป้อนกลับ ขั้นตอนที่ 6 เขียนบันทึกการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยของนักเรียนต่อไป

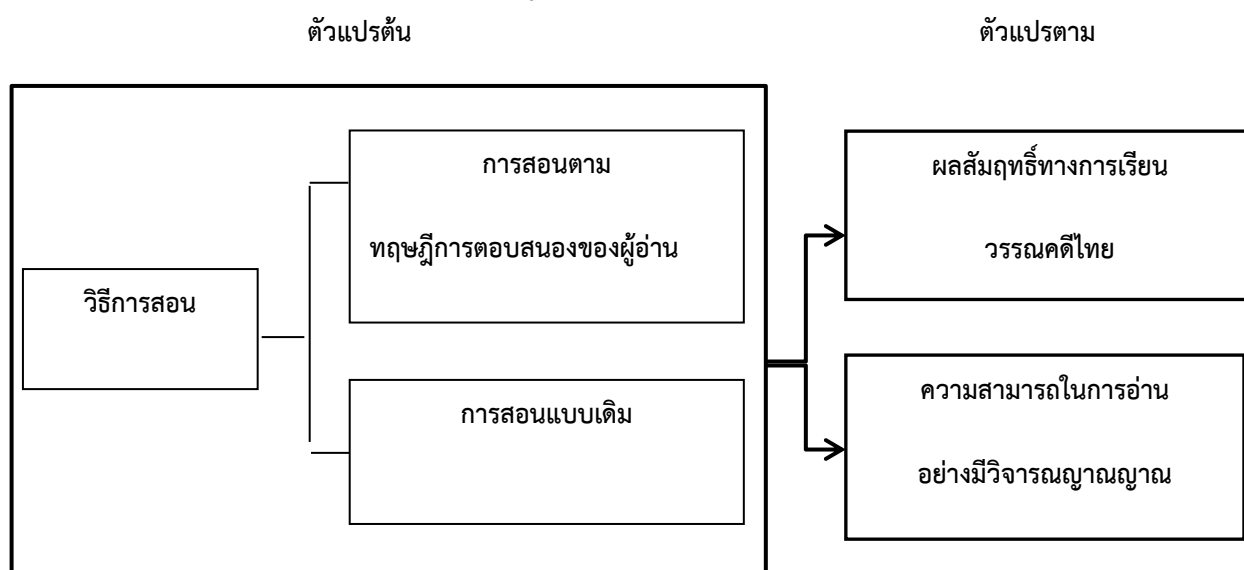

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนและหลังได้รับการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านกับการสอนแบบเดิม

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทย และความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ผู้วิจัยได้สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ กรุงเทพมหานคร เขตบึงกุ่ม จังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 12 ห้องเรียน รวม 540 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ กรุงเทพมหานคร เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 2 ห้องเรียน รวม 76 คน ที่ได้รับการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากห้องเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยวิชาภาษาไทย อยู่ในระดับใกล้เคียงกัน จากนั้นสุ่มห้องเรียนโดยการจับฉลากเพื่อเข้ากลุ่มทดลอง จำนวน 1 กลุ่ม (36 คน) และกลุ่มควบคุม จำนวน 1 กลุ่ม (40 คน) โดยกลุ่มทดลองใช้การสอนด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) มี 1 ตัวแปร คือ วิธีการสอน ประกอบด้วย
  - 1) การสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน
  - 2) การสอนแบบเดิม
2. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) มี 2 ตัวแปร ประกอบด้วย
  - 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทย
  - 2) ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 1) แผนการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน จำนวน 18 แผน รวม 18 คาบ 2) แผนการสอนแบบเดิม จำนวน 18 แผน รวม 18 คาบ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อซึ่งมีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง 0.40 – 0.80 ค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.20 – 0.63 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84 4) แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นแบบทดสอบแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ซึ่งมีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง 0.30 – 0.80 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.20 – 0.70 และมีค่าความเชื่อมั่น 0.71

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยได้ดำเนินการทดลองโดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi experiment design) แบบ Non – randomized control group pretest posttest design เป็นการวิจัยที่มีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และมีการทดสอบก่อนและหลังการสอน (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2538: 65-66) โดยทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและแบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ จากนั้นดำเนินการสอนโดยผู้วิจัยดำเนินการสอนกลุ่มทดลองโดยใช้แผนการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านและกลุ่มควบคุมโดยใช้แผนการสอนแบบเดิมรวม 18 คาบ คาบละ 50 นาที เมื่อเสร็จสิ้นการสอนจึงทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและแบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณจากนั้นนำผลคะแนนมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. คำนวณหาค่าสถิติพื้นฐาน ประกอบด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของกลุ่มตัวอย่าง
2. เปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณก่อนและหลังเรียนของผู้เรียนกลุ่มทดลองที่เรียนด้วยการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณทางเดียวแบบวัดซ้ำ (Repeated measures MANOVA)
3. เปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณระหว่างกลุ่มทดลองที่เรียนด้วยการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านกับกลุ่มควบคุมที่เรียนโดยใช้การสอนแบบเดิม ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบทางเดียว (One – Way MANOVA)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของกลุ่มทดลอง ซึ่งเป็นกลุ่มที่ใช้รูปแบบการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน และกลุ่มควบคุมซึ่งใช้รูปแบบการสอนแบบเดิมทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน ได้ผลดังแสดงในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1: ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ จำแนกตามประเภทของกลุ่ม และการวัด

ตัวแปรตาม	กลุ่มทดลอง (N = 36)				กลุ่มควบคุม (N = 40)			
	T ₁		T ₂		T ₁		T ₂	
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทย	10.69	3.87	21.41	3.27	10.45	3.60	18.23	3.13
ความสามารถในการอ่านอย่างมี วิจารณญาณ	9.61	2.91	19.86	3.51	9.78	2.97	16.20	3.57

จากตารางที่ 1 เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่าก่อนเรียนมีค่าเท่ากับ 10.69 และ 9.61 หลังเรียนมีค่าเท่ากับ 21.41 และ 19.86 และกลุ่มควบคุมก่อนเรียนมีค่าเท่ากับ 10.45 และ 9.78 หลังเรียนมีค่าเท่ากับ 18.23 และ 16.20 จากข้อมูลข้างต้นเมื่อทำการเปรียบเทียบก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มทดลอง พบว่าคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ มีค่าเพิ่มขึ้นเท่ากับ 10.72 และ 10.25 และเปรียบเทียบก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มควบคุม มีค่าเพิ่มขึ้นเท่ากับ 7.78 และ 6.42 แสดงให้เห็นว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเมื่อเรียนรู้โดยใช้การสอนทั้งแบบตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านและการสอนแบบเดิม ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนเรียน

2) ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน ระหว่างก่อนและหลังเรียน โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณทางเดียวแบบวัดซ้ำ (One-way MANOVA; repeated measures) ได้ผลดังแสดงในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2: แสดงผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทย และความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ก่อนเรียนและหลังเรียน ของกลุ่มทดลอง

แหล่งความแปรปรวน	Value (Wilks' Lamda)	F	Sig.
Intercept	.026	647.037**	.000
Response	.035	470.829**	.000

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า ได้ค่าสถิติ Wilks' Lamda เท่ากับ .035 และแปลงค่าสถิติ F มีค่าเท่ากับ 470.829 แสดงว่าคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของกลุ่มทดลองสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

3) ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านกับการสอนแบบเดิมโดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบทางเดียว (One-way MANOVA) ได้ผลดังแสดงในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3: แสดงผลวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทย และความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณระหว่างกลุ่มที่ได้รับการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน กับกลุ่มที่ได้รับการสอนแบบเดิม

แหล่งความแปรปรวน	Value (Wilks' Lambda)	F	Sig.
Intercept	.020	1755.528**	.000
Group	.724	13.922**	.000

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตารางที่ 3 พบว่าค่าสถิติ Wilks' Lambda เท่ากับ .724 และแปลงมาเป็นค่าสถิติ F มีค่าเท่ากับ 13.922 แสดงว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของกลุ่มที่ได้รับการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปผลการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของกลุ่มที่ได้รับการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน สูงกว่า กลุ่มที่ได้รับการสอนแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง ในหัวข้อผลของการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทย

จากผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยของนักเรียนที่ได้รับการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ เนื่องจากรูปแบบการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน เป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ของตนเองเชื่อมโยงกับวรรณคดีและสร้างประสบการณ์ใหม่ โดยใช้กิจกรรมกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในวรรณคดีและมีอิสระในการตอบสนองต่อวรรณคดีตามศักยภาพของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเข้าใจวรรณคดีมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสาเหตุต่อไปนี้

1) การจัดการสอนโดยใช้รูปแบบการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน ช่วยให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมเชื่อมโยงกับวรรณคดีและสร้างความเข้าใจในวรรณคดีตามศักยภาพของตนโดยในขั้นตอนที่ 1 เตรียมความรู้พื้นฐานขั้นตอนที่ 2 อ่านวรรณคดีและขั้นตอนที่ 3 เชื่อมโยงประสบการณ์ ได้ฝึกให้ผู้เรียนอ่าน ทำความเข้าใจกับวรรณคดีด้วยตนเอง และเชื่อมโยงประสบการณ์ของตนเข้ากับประเด็นสำคัญในวรรณคดี ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในวรรณคดี สอดคล้องกับแนวคิดของโรเซนแบลท (Rosenblatt, 1995: 24-25) ที่กล่าวว่า การอ่านวรรณคดีคือการสร้างประสบการณ์ระหว่างผู้อ่านกับตัวบท ผู้อ่านจะเติมความคิดของตนลงไปในตัวอักษร ผู้อ่านจะเข้าถึงวรรณคดีได้โดยใช้ประสบการณ์เดิมของตน วรรณคดีมีหน้าที่สร้างประสบการณ์ใหม่ให้ผู้อ่าน ผู้อ่านและวรรณคดีมีบทบาทร่วมกันในการสร้างความหมายในวรรณคดี

2) การจัดการสอนโดยใช้รูปแบบการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ร่วมชั้นเรียน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในวรรณคดีมากขึ้น กล่าวแสดงความคิดเห็นและได้รับมุมมองที่หลากหลายจากผู้ร่วมชั้นเรียน โดยในขั้นตอนที่ 4 เรียนรู้สร้างปฏิสัมพันธ์ และขั้นตอนที่ 5 นำเสนอและรับข้อมูลป้อนกลับ ได้ฝึกให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน และยอมรับความคิดเห็นของผู้ร่วมชั้นเรียน สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ สอดคล้องกับแนวคิดของ โรเซนแบลท (Rosenblatt, 1995:22) ที่กล่าวว่าความเข้าใจในการอ่านวรรณคดี เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่น การตีความวรรณคดีและขยายขอบเขตความเข้าใจ โดยการแสดงความคิดเห็นร่วมกับผู้อื่น จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อเรื่องของวรรณคดีชัดเจนยิ่งขึ้น

3) การจัดการสอนโดยใช้รูปแบบการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านช่วยให้ผู้เรียนได้ทบทวนความรู้และแสดงการตอบสนองที่มีต่อวรรณคดีทำให้ผู้เรียนเกิดความคงทนในการเข้าใจวรรณคดี โดยในขั้นตอนที่ 6 เขียนบันทึกการเรียนรู้ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเขียนสะท้อนความคิดเกี่ยวกับวรรณคดีที่อ่าน จึงช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดในการทบทวน การไตร่ตรอง และการตอบสนองต่อวรรณคดีทำให้ผู้เรียนเกิดความคงทนในการเรียนรู้วรรณคดีมากขึ้นซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดของแม็กเกรเกอร์ (Mcgreger, 2001: online) ที่กล่าวว่า ทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านทำให้เกิดความคงทนในการเข้าใจวรรณคดี จึงส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีสูงขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการจัดการสอนโดยใช้รูปแบบการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน มีกระบวนการพัฒนาความเข้าใจของผู้เรียนที่มีต่อวรรณคดีตามลำดับขั้นตอน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในวรรณคดี และมีมุมมองที่หลากหลายจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ร่วมชั้นเรียน และมีความคงทนในการเข้าใจวรรณคดีซึ่งเกิดจากการเชื่อมโยงประสบการณ์ของตน จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น จึงสามารถอภิปรายถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้เรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านมีผลสัมฤทธิ์ทางวรรณคดีไทยสูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่าผู้เรียนที่เรียนด้วยการสอนแบบเดิม

2. ด้านความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่ได้รับการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน มีกระบวนการที่ช่วยพัฒนาการอ่านอย่างมีวิจารณญาณอย่างเป็นลำดับขั้นตอนจากการอ่านขั้นต้นจนถึงการอ่านขั้นสูง โดยในขั้นตอนที่ 1 เตรียมความรู้พื้นฐาน และขั้นตอนที่ 2 อ่านวรรณคดี เป็นกระบวนการอ่านในขั้นต้น ทำให้ผู้เรียนจดจำเนื้อเรื่อง เข้าใจ และสรุปสาระสำคัญจากการอ่านวรรณคดีได้ ซึ่งนำไปสู่ขั้นตอนที่ 3 เชื่อมโยงประสบการณ์ ฝึกให้ผู้เรียนคิดพิจารณาวรรณคดีที่อ่านอย่างรอบคอบ ถี่ถ้วน มีเหตุผล เพื่อวิเคราะห์หาคำตอบและนำประเด็นสำคัญจากการอ่านวรรณคดีมาเปรียบเทียบกับประสบการณ์เดิมของตนและสร้างประสบการณ์ใหม่ ซึ่งมีส่วนช่วยในการพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ดังที่ โรเซนแบลท (Rosenblatt, 1995: 26) ได้กล่าวไว้ว่า การสอนวรรณคดีควรพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในการสร้างความหมายและคิดไตร่ตรองเกี่ยวกับวรรณคดีที่อ่านอย่างมีวิจารณญาณด้วยตนเอง

นอกจากนี้ในขั้นตอนที่ 4 เรียนรู้สร้างปฏิสัมพันธ์ และขั้นตอนที่ 5 นำเสนอและรับข้อมูลป้อนกลับ ทั้งสองขั้นตอนนี้ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนอ่านวรรณคดีอย่างมีวิจารณญาณ เนื่องจากการให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นกับผู้ร่วมชั้นเรียน ทำให้ผู้เรียนได้อ่านทบทวนวรรณคดีอย่างละเอียดและคิดพิจารณาในประเด็นต่างๆเปรียบเทียบกับมุมมองที่ได้รับจากผู้ร่วมชั้นเรียนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ โรเซนแบลท (Rosenblatt, 1983: 270) กล่าวว่า ความเข้าใจในการอ่านวรรณคดี เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่น การตีความวรรณคดีและขยายขอบเขตความเข้าใจ โดยการแสดงความคิดเห็น

ร่วมกับผู้อื่น เมื่อผู้เรียนได้คิดไตร่ตรองวรรณคดี จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อเรื่องของวรรณคดีชัดเจนขึ้น ซึ่งสามารถพัฒนาการอ่านอย่างมีวิจารณญาณได้

นอกจากผู้เรียนอ่านวรรณคดีอย่างมีวิจารณญาณด้วยตนเองแล้ว ยังสามารถอ่านบันทึกการเรียนรู้ของผู้ร่วมชั้นเรียน แล้วพิจารณา วิเคราะห์สิ่งที่ผู้ร่วมชั้นเรียนได้จากการอ่านวรรณคดีซึ่งมีมุมมองที่แตกต่างกันแล้วสามารถนำมาเปรียบเทียบกับบันทึกการเรียนรู้ของตน เพื่อเพิ่มมุมมองที่มีต่อวรรณคดีให้กว้างและชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งในขั้นตอนที่ 6 เขียนบันทึกการเรียนรู้ ได้ฝึกให้ผู้เรียนได้ทบทวนความเข้าใจจากการอ่านวรรณคดี และสะท้อนความคิดเห็น อารมณ์ ความรู้สึกจากการอ่านวรรณคดี และอ่านบันทึกการเรียนรู้ของเพื่อนร่วมชั้นเรียน ที่แสดงความคิดเห็น ความรู้สึกที่มีต่อวรรณคดีอย่างมีวิจารณญาณ สอดคล้องกับ พรทิพย์ ศิริสมบุญณเวช (2547:57)กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนเน้นการเขียนบันทึกการตอบสนอง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดไตร่ตรองเนื้อเรื่อง เหตุการณ์ และพฤติกรรมตัวละคร ซึ่งในการอ่านวรรณคดีผู้เรียนต้องใช้วิจารณญาณในการอ่าน เพื่อสะท้อนความเข้าใจ ความคิดเห็น ความรู้สึกในมุมมองต่างๆ

2) บรรยากาศในการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน เป็นบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้อิสระในการแสดงความคิดเห็น ทำให้ผู้เรียนกล้าที่จะอภิปรายและแสดงความคิดเห็นอย่างแท้จริง โดยให้ผู้เรียนได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ทำให้ได้รับมุมมองที่มีต่อวรรณคดีอย่างหลากหลายและทำให้ผู้เรียนใช้วิจารณญาณในการรับฟังการอภิปรายของผู้ร่วมชั้นเรียนเมื่อผู้เรียนอ่านวรรณคดีอีกครั้งจะสามารถอ่านอย่างมีวิจารณญาณและพิจารณาประเด็นสำคัญต่างๆที่ปรากฏในวรรณคดีทำให้เข้าใจในวรรณคดีมากขึ้นและสามารถเชื่อมโยงไปใช้ในการอ่านตัวบทแบบอื่นๆ ซึ่งการสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ โรเซนแบลท (Rosenblatt. 1995:28) กล่าวว่าผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความเข้าใจ และเกิดการตอบสนองต่อวรรณคดีตามศักยภาพของแต่ละคน ควรสร้างบรรยากาศ หรือสถานการณ์การเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกอบอุ่นและอิสระในการแสดงความรู้สึกและความคิดเห็น ผู้สอนจะต้องพยายามสร้างนิสัยรักการอ่านและทัศนคติในการวิพากษ์วิจารณ์ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความเข้าใจวรรณคดีในบริบทของอารมณ์และความสนใจใฝ่รู้ของผู้เรียน บรรยากาศการเรียนการสอนที่อิสระ ผ่อนคลาย และปลอดภัย จะทำให้ผู้เรียนแสดงการตอบสนองต่อวรรณคดีอย่างเป็นธรรมชาติ โดยไม่เสแสร้งแกล้งทำซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปารีชาติ ตามวงศ์ (2550:112) พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านมีความกล้าในการตอบคำถาม แสดงความคิดเห็น และอภิปรายประเด็นสำคัญของเรื่องอย่างหลากหลาย มากกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้มีลักษณะให้เสรีภาพทางการแสดงออกในขอบเขตของความเป็นประชาธิปไตยทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าขณะทำการสอนในกลุ่มทดลอง ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นและอภิปรายอย่างมีเหตุผลในประเด็นสำคัญ ปมปัญหา พฤติกรรมตัวละคร ที่เกิดจากการอ่านวรรณคดีแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนอ่านวรรณคดีโดยใช้วิจารณญาณ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้

1.1 จากผลการวิจัยที่พบว่า ในการเชื่อมโยงประสบการณ์ของผู้เรียนกับวรรณคดีซึ่งเป็นหลักการสำคัญของทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและพัฒนาการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ทำให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ไตร่ตรองจากการอ่านวรรณคดีและนำประเด็นสำคัญจากการอ่านวรรณคดีมาเปรียบเทียบกับเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของตนและสร้างประสบการณ์ใหม่ดังนั้นวรรณคดีที่นำมาใช้ในการสอนตามรูปแบบทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน ควรเหมาะสมกับวัยผู้เรียน มีเหตุการณ์สำคัญ ปมของเรื่อง หรือพฤติกรรมตัวละครที่น่าสนใจ ทำให้ผู้เรียนสามารถกำหนดเป็นประเด็นในการนำไปคิดเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนได้

1.2 ผู้สอนควรเตรียมสื่อการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เช่น รูปภาพ ตัวอย่างบทกลอนจากวรรณคดี สื่อเสียงการอ่านทำนองเสนาะ สื่อสารสนเทศ เช่น เว็บไซต์ต่างๆให้ผู้เรียนสืบค้นข้อมูล

1.3 ผู้สอนควรจัดเทคนิคการสอนที่ส่งเสริมการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและการตอบสนองต่อวรรณคดี สอดแทรกในขั้นตอนการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน เช่น การใช้คำถามพัฒนาความคิด การใช้เทคนิคหมวก 6 ใบ การใช้เทคนิค KWL การอ่านตีบทตามบทบาทตัวละคร เป็นต้น

1.4 ผู้สอนควรจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้มีความเป็นกันเอง ส่งเสริมให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความรู้และกล้าแสดงออก

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยพบว่าการจัดการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านสามารถพัฒนาความสามารถในการอ่านในระดับต่างๆ และกระบวนการจัดการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านสามารถนำไปพัฒนาตัวแปรตามอื่นๆได้ จึงมีประเด็นที่ควรศึกษาค้นคว้าต่อไปดังนี้

2.1 ควรศึกษาผลของการใช้รูปแบบการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน ที่มีต่อความสามารถในการอ่านลักษณะอื่นๆ เช่น การอ่านจับใจความ การอ่านตีความ การอ่านเพื่อการวิเคราะห์

2.2 ควรศึกษาผลของการใช้รูปแบบการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน ที่มีต่อตัวแปรตามอื่นๆ เช่น การพูด การเขียน และการคิด เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

เนตรนภา ประสิทธิ์. (2553). **ผลการเรียนตามทฤษฎีตอบสนองของผู้อ่านที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านวรรณคดีร้อย**

กรองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหนองจอกพิทยานุสรณ์ สำนักงานเขตหนองจอก

กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บรรเทา กิตติศักดิ์ และกรรณิการ์ กิตติศักดิ์. (2542). **ประวัติวรรณคดี 1**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ปาริชาติ ตามวงศ์. (2550). **ผลของการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านที่มีต่อ**

ความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจและเจตคติต่อวรรณกรรมล้านนาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น.

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต การสอนและเทคโนโลยีการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรทิพย์ ศิริสมบุญเวช. (2547). **การพัฒนาแบบการเรียนการสอนวรรณคดีไทยตามทฤษฎีตอบสนองของผู้อ่านเพื่อ**

เสริมสร้างความสามารถด้านการตอบสนองต่อวรรณคดี การอ่านเพื่อความเข้าใจและการคิดไตร่ตรองของนิสิต

ระดับปริญญาบัณฑิต. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต การสอนและเทคโนโลยีทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจรีต เพียรชอบ และสายใจ อินทร์พรชัย. (2538). **วิธีการสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สุนันท์ ประสานสอน. (2544). **เทคนิควิจัยด้านการอ่าน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุนันท์ ประสานสอน. (2544). **ผลของการใช้กลวิธีการอ่านและการคิดระดับสูงที่มีต่อความสามารถในการอ่านภาษาไทย**

อย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต การสอนและเทคโนโลยี

การศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์. (2534). **การใช้วิธีวิทยาศาสตร์พัฒนาทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้น**

ประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต การ

สอนภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เอกสารอ้างอิง

- Mcgregor, N.A. (2001). *Deeper engagement: A qualitative study of Multicultural fifth graders' involvement with literature*. Accessed January 12 2015. Available from <http://thailis-db.car.chula.ac.th/dao/detail.nsp>
- Rosenblatt, L.M. (1983). "The literary transaction: Evocation and response." *Theory into Practice* 21: 268-277.
- Rosenblatt, L.M. (1994). *The reader.The text. The poem: The transaction theory of literary work*. Cobondale : southern Illinois University Press.
- Rosenblatt, L.M. (1995). *Literature as exploration*. (5th ed.). New York: MLA

ผลของการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน ที่มีต่อความสามารถในการอ่านจับใจความ และ
เจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

The Effects of Teaching Based on the Scan and Run Strategy on Reading
Comprehension Ability and Attitude toward Reading Comprehension in Thai Language of
Grade Six Students

ศิวาพัชร ลิ้มสุธาพัฒน์¹

ศุภวรรณ สัจจพิบูล²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมาย 1) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความ และเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน ก่อนและหลังการทดลอง 2) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความ และเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน กับนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบเดิมกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 โรงเรียนชุมชนบ้านพุเตย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์เขต 3 จำนวน 2 ห้อง รวม 54 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง สอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน และกลุ่มควบคุมได้รับการสอนแบบเดิมเป็นการสอนแบบบรรยาย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน แผนการสอนแบบเดิม แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความ และแบบสอบถามวัดเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย สถิติที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย คะแนนเฉลี่ย ค่าความแปรปรวนของคะแนน และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบวัดซ้ำ (Repeated measures MANOVA) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบทางเดียว (One-way MANOVA) ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถในการอ่านจับใจความ และเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความสามารถในการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบเดิม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน ความสามารถในการอ่านจับใจความ เจตคติต่อการอ่านภาษาไทย

Abstract

The aim of this research were 1) to compare Reading Comprehension Ability and Attitude Toward Reading Comprehension in Thai Language of Grade Six Students before and after they have been taught by Scan and Run Strategy 2). to compare Reading Comprehension Ability and Attitude Toward Reading Comprehension in Thai Language of Grade Six Students taught by Scan and Run Strategy with those taught by conventional instruction. The samples of this study were 2 Classrooms of The Sixth

¹ นิสิตปริญญาโทบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² อาจารย์ ดร.ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Grade Primary School Students at Chumchonbanputoei School under the Official Of Primary Education Service Phetchabun Area 3. There were 54 Students by Purposive Sampling, the experimental group taught by Scan and Run Strategy the other was the control group taught by conventional instruction. The research instruments were lesson plans of the Scan and Run Strategy and conventional instruction, Reading Comprehension Ability Test and Attitude Toward Reading Comprehension in Thai Language test. The data were analyzed by arithmetic One-way MANOVA, Repeated measures MANOVA, Mean (M) and Standard Deviation (SD). The results showed that 1) Reading Comprehension Ability and Attitude Toward Reading Comprehension in Thai Language of The Sixth Grade Students was significantly higher than before receiving instruction at the level of .05. 2) Reading Comprehension Ability and Attitude Toward Reading Comprehension in Thai Language of The Sixth Grade Students taught by Scan and Run Strategy was significantly higher than those taught by conventional instruction at the .05 level

Keywords: *The Scan and Run Strategy, Reading Comprehension Ability, Attitude toward Reading Comprehension in Thai Language*

บทนำ

การอ่านเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการดำเนินชีวิต เพราะการอ่านมีส่วนช่วยสร้างความสำเร็จในชีวิต คนที่มีความสามารถในการอ่าน มักจะมีโอกาสเจริญก้าวหน้าในอาชีพและในชีวิตมากกว่าคนที่อ่านหนังสือได้น้อย และอ่านช้า โดยเฉพาะในปัจจุบันที่เรียกได้ว่าเป็นโลกของการอ่าน เพราะการอ่านแทรกอยู่ในกิจกรรมทุกประเภท หรือแม้แต่การสื่อสารซึ่งกันและกันในชีวิตประจำวัน ก็ต้องอาศัยการอ่านเพื่อความเข้าใจ ทั้งนี้เพราะการอ่านเป็นการรับรู้เรื่องราวภาษาที่ปรากฏอยู่ในวัสดุสิ่งพิมพ์ ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารมาถึงผู้อ่าน ประกอบกับสิ่งที่เราจะต้องอ่านในชีวิตประจำวันมีมากมาย ดังนั้นเราจึงต้องรู้จักเลือกอ่าน จับใจความให้ได้ในเวลารวดเร็ว เพื่อประหยัดเวลา และได้ผลจากการอ่านที่คุ้มค่า โดยเฉพาะเมื่ออ่านแล้วต้องสามารถอธิบายเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านได้ หรือสามารถจับใจความสำคัญได้อย่างถูกต้อง (กรมวิชาการ, 2546 : 89)

การอ่านจับใจความถือได้ว่าเป็นทักษะสำคัญที่ผู้เรียนระดับประถมศึกษาควรฝึกฝน และพัฒนา โดยหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดคุณภาพผู้เรียนที่จะจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สรุปได้ว่าผู้เรียนจะต้องสามารถอ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองเป็นทำนองเสนาะได้ถูกต้อง อธิบายความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัยของคำ ประโยค ข้อความ สำนวนโวหารจากเรื่องที่อ่าน เข้าใจคำแนะนำ คำอธิบายในคู่มือต่างๆ แยกแยะข้อคิดเห็นและข้อเท็จจริง รวมทั้งจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่าน และนำความรู้จากเรื่องที่อ่านไปตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้ มีมารยาทและนิสัยรักการอ่าน รวมถึงเห็นคุณค่าสิ่งที่อ่าน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551: 4) สอดคล้องกับที่แวมยูรา เหมือนนิล (2538: 15) ได้กล่าวไว้ว่า การอ่านจับใจความเป็นความเข้าใจเรื่องที่อ่านในระดับต้น และเป็นพื้นฐานสำคัญมากสำหรับการอ่านในระดับสูงต่อไป ถ้านักเรียนจับใจความเรื่องที่อ่านไม่ได้ ก็จะไม่สามารถอ่านเพื่อวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องที่อ่านได้เช่นกัน จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การอ่านจับใจความมีความจำเป็นต่อการอ่าน เพราะถ้าผู้เรียนสามารถอ่านจับใจความได้ดี จะทำให้ประสบความสำเร็จในการเรียนวิชาภาษาไทยรวมทั้งวิชาอื่นๆ

นอกจากการอ่านจับใจความจะมีความสำคัญแล้ว เจตคติต่อการอ่านก็มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมความสามารถในการอ่านเช่นกัน เนื่องจากเจตคติเป็นสภาวะของจิตใจ และความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์แต่ละบุคคล ที่ส่งผลต่อการแสดงออกของ

พฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งรบกวนต่างๆ เช่น คน วัตถุ สิ่งของ เป็นต้น ซึ่งเจตคติอาจจะแสดงออกมาในทางบวกหรือทางลบ ชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย อย่างไรก็ตามหนึ่ง สอดคล้องกับที่ สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2537: 45) กล่าวว่าเจตคติของเด็กที่มีต่อการอ่านเป็นความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ ไม่ว่าจะเป็นการอ่านอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ตาม แม้บางครั้งเด็กต้องอ่านหนังสือโดยปฏิบัติตามคำร้อง หรือบังคับของผู้ปกครองแต่เด็กอาจไม่รู้หรือไม่ต้องการรับรู้ความหมายของคำในหนังสือ ลักษณะที่เกิดเช่นนี้เป็นความรู้สึกทางด้านลบของเด็กที่มีต่อการอ่าน ตรงกันข้ามกับเด็กบางคนที่อ่านหนังสือโดยผู้ปกครองไม่ต้องบังคับก็สามารถอ่านได้โดยเข้าใจความหมาย แสดงให้เห็นถึงเจตคติที่ดีต่อการอ่าน และบันลือ พลฤกษ์วัน (2532: 39-43) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของเจตคติในการอ่านว่า “เจตคติที่ดีในการอ่านเป็นสิ่งสำคัญ เพราะถ้านักเรียนมีเจตคติที่ดีในการอ่านนักเรียนก็จะมีนิสัยรักการอ่าน ชอบหนังสือหลายประเภท หลายรส และเจตคติที่ดีต่อการอ่านยังช่วยให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์นอกจากการเรียนและการเล่นอีกด้วย”

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านจะมีความสำคัญ แต่จากการศึกษาสภาพ และปัญหาการจัดการเรียนการสอนทักษะการอ่านภาษาไทยในระดับประถมศึกษา พบว่า ผู้เรียนอ่านแล้วจับใจความไม่ได้ ไม่สามารถระบุใจความสำคัญและใจความรองได้ สอดคล้องกับผลการทดสอบระดับชาติ (O-NET) ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์เขต 3 ปีการศึกษา 2555 พบว่า ผลการทดสอบในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 40.09 ซึ่งต่ำกว่าร้อยละ 50 และต่ำกว่าปีการศึกษา 2554 ที่มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 51.95 จากการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยจำแนกตามสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้านการอ่าน พบว่า คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าระดับประเทศคิดเป็นร้อยละ 7.39 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์เขต 3, 2555: 9 - 32)

ปัญหาดังกล่าวข้างต้นอาจเกิดจากสาเหตุหลายประการ สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง คือ การจัดการเรียนรู้ของครูในปัจจุบันยังขาดเทคนิค และวิทยาการทางการสอน การถ่ายทอดเนื้อหา ครูยังเน้นการอ่านท่องจำ โดยที่ผู้เรียนไม่ได้ทำความเข้าใจกับเรื่องราว และแก่นสาระสาระที่ถ่ายทอดออกมา ทำให้ไม่สามารถจับใจความสำคัญจากเรื่องที่อ่านได้ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย และมีเจตคติทางลบต่อการอ่านภาษาไทย สอดคล้องกับปัทมธร บัวอุบล (2557: สัมภาษณ์) กล่าวว่า สาเหตุของผลคะแนนการทดสอบระดับชาติ (O-NET) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ด้านการอ่าน พบว่านักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนใหญ่อ่านไม่ออก อ่านไม่คล่อง ส่งผลให้ผู้เรียนอ่านจับใจความจากแบบทดสอบระดับชาติไม่ได้ สาเหตุเนื่องจากการขาดแคลนครูที่จบสาขาวิชาภาษาไทยโดยตรง ซึ่งการที่ครูสอนไม่ตรงสาขาวิชาเอก ทำให้ไม่สามารถสอนแบบเจาะลึกในด้านภาษาไทย ครูขาดยังเทคนิคในการสอนอ่านที่น่าสนใจ ประการที่สอง นักเรียนไม่รักการอ่าน มีเจตคติที่ไม่ดีต่อการอ่านเพราะ กิจกรรมการอ่านมักถูกบังคับให้อ่านออกเสียงให้ถูกต้อง มากกว่าที่จะอ่านจับใจความเพื่อให้เข้าใจในเนื้อหา ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย การอ่านหนังสือเพื่อจำไปสอบ ไม่ได้อ่านเพราะอยากอ่าน ประการที่สาม นักเรียนส่วนใหญ่อ่านหนังสือไม่ออก หรืออ่านออกแต่ไม่คล่อง ไม่สนใจที่จะพัฒนาการอ่านของตนเอง โดยจะจับใจความได้เพียงเรื่องสั้นๆ ข้อความสั้นๆ และใช้วิธีลอกข้อความหรือเนื้อเรื่อง ไม่สามารถสรุปเป็นคำพูดของตนเองได้

จากปัญหาดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า กลวิธีที่ใช้ในการสอนอ่านเป็นตัวแปรสำคัญที่จะช่วยพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความของผู้เรียนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยครูผู้สอนจะต้องค้นหาวิธีการสอนอ่านที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านสติปัญญาของผู้เรียนได้ รวมทั้งเป็นกลวิธีที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกฝนทักษะการอ่านตามความสามารถของตน วิธีการสอนอ่านที่น่าสนใจวิธีหนึ่งที่น่าจะนำมาช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ คือ กลวิธีสแกนแอนด์รัน (SCAN and RUN) ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่มุ่งพัฒนา และแก้ปัญหาการสอนอ่านเพื่อความเข้าใจ ผู้คิดค้นและพัฒนากลวิธีนี้ คือ ซาลอมบิเยร์ (Salembier) กลวิธีสแกนแอนด์รันเป็นวิธีการสอนอ่านซึ่งประกอบด้วยขั้นการสอน 3 ขั้น คือ ขั้นก่อนการอ่าน (SCAN) เป็นขั้นปูพื้นความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะอ่าน ขั้นอ่าน (RUN) เป็นขั้นอ่านเนื้อเรื่อง รวบรวมข้อมูลเพื่อ

ตอบคำถามครู ชั้นหลังการอ่านเป็นขั้นแสดงความคิดเห็นเพื่อตอบคำถาม อภิปรายและสรุปเรื่องราวที่อ่าน โดยจะเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน และดึงศักยภาพในตัวเด็กแต่ละคนออกมาใช้ในการทำความเข้าใจท่อน เน้นให้ผู้เรียนรู้จักสังเกตและตั้งคำถามจากสิ่งที่มีอยู่ในบทอ่าน พร้อมๆกับการค้นหาความหมายของคำศัพท์ใหม่ที่ได้เรียนรู้ จากบริบทแวดล้อมภายในบทอ่าน ซึ่งวิธีการสอนอ่านนี้ ถือเป็นแนวทางการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียน ในการสร้างความรู้จากการอ่านด้วยตนเองมากกว่าจะรับจากครู (Ellis et al. อ้างโดย Salembier, 1999 : 387) และเป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในหมู่คณะ อีกทั้งยังเป็นการฝึกทักษะในการใช้เหตุผลในการแสดงความคิดเห็นของตนเองและเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดด้วยตนเอง สอดคล้องกับความคิดของบลูเมนเฟลและคณะ (Blumenfeld and others, 1992 : 120) ที่เสนอแนะวิธีในการกระตุ้นให้นักเรียนคิดในขณะที่เรียนรู้ไว้ว่า “ครูควรถามให้นักเรียนอธิบายเหตุผลของคำตอบและให้ตัดสินคำตอบด้วยตนเอง” นอกจากนี้ ยังเป็นการฝึกทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้

จะเห็นได้ว่ากลวิธีสแกนแอนดรัน ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และการดู อย่างสัมพันธ์กัน โดยผู้เรียนได้ใช้ทักษะการเรียนรู้ครบทั้ง 5 ทักษะ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทำให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยเฉพาะด้านความสามารถในการคิด การเรียนรู้ด้วยตนเอง การคิดวิเคราะห์ อีกทั้งผู้เรียนยังได้ฝึกฝนทักษะกระบวนการต่างๆที่จะช่วยส่งเสริมให้สามารถอ่านเพื่อความเข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ทักษะการปรับความเร็วในการอ่าน ทักษะการอ่านแบบข้าม ทักษะในการเดาความหมายของคำศัพท์จากบริบทภายในประโยค การฝึกจับประเด็นสำคัญของเรื่องจากการสำรวจสิ่งที่อ่าน (ศุภวรรณ สัจจพิบูล, 2547: 3) ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องราว หรือบทเรียนที่อ่านเพิ่มมากขึ้น สามารถสรุป วิเคราะห์ สาระสำคัญจากเรื่องที่อ่านได้ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการอ่านจับใจความได้อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดเจตคติที่ดีในแง่บวกต่อการอ่านภาษาไทย

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลของการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดรัน ที่มีต่อความสามารถในการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการสอนอ่านจับใจความต่อไป

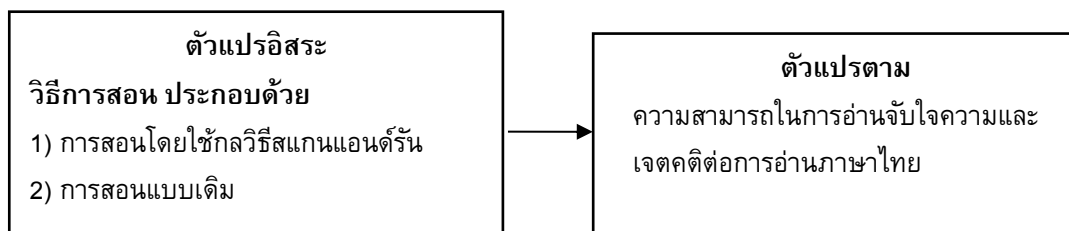
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดรัน ก่อนและหลังการทดลอง
2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดรัน กับนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบเดิม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กลวิธีสแกนแอนดรัน (SCAN and RUN) เป็นกลวิธีที่เน้นการกระตุ้นความรู้และประสบการณ์เดิมมาใช้เป็นพื้นฐานในการเข้าใจบทอ่าน โดยใช้ความรู้เดิมเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ อันจะทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงสิ่งใหม่เข้ากับโครงสร้างเดิม เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและทำให้เกิดความคงทนของความรู้ใหม่ ซาลอมบีเยร์ (Salembier, 1999: 393)

ซาลอมบิเยร์ (Salembier, 1999: 387) ได้ทำการศึกษาโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รันในวิชาวิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์ กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 รวมทั้งสิ้น จำนวน 95 คน พบว่า นักเรียนมีความเข้าใจในการอ่านเพิ่มขึ้น นักเรียนมีความสนใจในการเรียนมากกว่าวิธีการสอนอ่านแบบปกติ ตลอดทั้งครูและนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน และวิธีนี้ช่วยให้นักเรียนจดจำเนื้อหาที่อ่านได้ดี ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถในการอ่านขั้นสูงต่อไปและมีความสนใจในการอ่านเพิ่มขึ้น ผู้วิจัยจึงได้กรอบแนวคิดงานวิจัยได้ดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรของการวิจัย

ประชากรที่ใช้สำหรับศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ศูนย์พัฒนาวิชาการพุเตย-พุขาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์เขต 3 จำนวนนักเรียน 166 คน

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมชนบ้านพุเตย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 2 ห้อง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 มีจำนวน 25 คน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/2 มีจำนวน 29 คน รวม 54 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และสุ่มเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน และกลุ่มควบคุมได้รับการสอนแบบเดิม ซึ่งทั้ง 2 ห้องมีคะแนนผลสัมฤทธิ์วิชาภาษาไทยใกล้เคียงกัน และมีระดับความสามารถทางการเรียนคละกันคือ เก่ง ปานกลาง อ่อน

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ คือ วิธีการสอนมี 2 วิธี ประกอบด้วย 1) การสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน 2) การสอนแบบเดิม

ตัวแปรตาม คือ ความสามารถในการอ่านจับใจความ และเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ 1) แผนการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน จำนวน 6 แผน รวม 12 คาบ 2) แผนการสอนแบบเดิม จำนวน 6 แผน รวม 12 คาบ 3)แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.5 – 1.0 มีค่าความยากง่าย (p) มีค่าตั้งแต่ 0.23-0.80 ค่าอำนาจจำแนก (r) มีค่าตั้งแต่ 0.20-0.53 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.866 3) แบบสอบถามวัดเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป และวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item Total correlation) ไว้จำนวน 20 ข้อ และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามวัดเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบัค (Cronbach' α coefficient) เท่ากับ 0.799

การดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยทำการทดสอบก่อนเรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความ (Pre-test) และแบบสอบถามวัดเจตคติต่อการอ่านภาษาไทยกับกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้น ดำเนินการสอนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสอน ตามแผนการสอน ทั้งกลุ่มทดลองกลุ่มควบคุม จำนวนกลุ่มละ 15 คาบๆ ละ 50 นาที รวมทดสอบก่อนและหลังเรียน หลังจากเสร็จสิ้นจากการดำเนินการสอนตามแผนทั้งหมด ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบหลังเรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความ (Post-test) และแบบสอบถามวัดเจตคติต่อ

การอ่านภาษาไทย กับกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม จากนั้นผู้วิจัยได้ตรวจแบบทดสอบและแบบสอบถาม แล้วนำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติ เพื่อทดสอบสมมติฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. คำนวณหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย ค่าความแปรปรวนของคะแนน และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2. เปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน ก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบวัดซ้ำ (Repeated measures MANOVA)

3. เปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน กับนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบเดิม โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบทางเดียว (One-way MANOVA)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความสามารถในการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำแนกตามวิธีการสอน

ตัวแปรตาม	กลุ่มทดลอง(N=29)				กลุ่มควบคุม(N=25)			
	T ₁		T ₂		T ₁		T ₂	
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
ความสามารถในการอ่านจับใจความ	11.31	3.67	15.41	3.77	11.16	2.39	12.48	3.24
เจตคติต่อการอ่านภาษาไทย	64.00	5.15	69.79	4.97	63.80	4.75	66.96	7.35

T₁= ก่อนการทดลอง, T₂= หลังการทดลอง

จากตารางที่ 1 พบว่า ความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน (กลุ่มทดลอง) ก่อนการทดลอง (T₁) กับความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนแบบเดิม (กลุ่มควบคุม) ก่อนการทดลอง (T₁) ผู้เรียนมีคะแนนการอ่านจับใจความเฉลี่ยเท่ากับ 11.31 และ 11.16 คะแนนตามลำดับ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน และพบว่าความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองมีความสามารถในการอ่านจับใจความสูงกว่ากลุ่มควบคุม โดยความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน (กลุ่มทดลอง) ก่อนการทดลอง (T₁) ผู้เรียนมีคะแนนการอ่านจับใจความเฉลี่ยเท่ากับ 11.31 คะแนน หลังการทดลอง มีคะแนนการอ่านจับใจความมีค่าเท่ากับ 15.41 คะแนน และความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนแบบเดิม (กลุ่มควบคุม) ก่อนการทดลอง (T₁) ผู้เรียนมีคะแนนการอ่านจับใจความเฉลี่ยเท่ากับ 11.16 คะแนน หลังการทดลอง (T₂) มีคะแนนการอ่านจับใจความมีค่าเท่ากับ 12.48 คะแนน

เจตคติต่อการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน (กลุ่มทดลอง) ก่อนการทดลอง (T₁) กับเจตคติต่อการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนแบบเดิม (กลุ่มควบคุม) ก่อนการทดลอง (T₁) ผู้เรียนมีเจตคติต่อการอ่านภาษาไทยเฉลี่ยเท่ากับ 64.00 และ 63.80 คะแนนตามลำดับ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน และพบว่าเจตคติต่อการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม โดยเจตคติต่อการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน (กลุ่ม

ทดลอง) ก่อนการทดลอง (T₁) ผู้เรียนมีเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย เฉลี่ยเท่ากับ 64.00 หลังการทดลอง (T₂) มีเจตคติต่อการอ่านภาษาไทยเท่ากับ 69.79 และเจตคติต่อการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนแบบเดิม (กลุ่มควบคุม) ก่อนการทดลอง (T₁) ผู้เรียนมีเจตคติต่อการอ่านภาษาไทยเฉลี่ยเท่ากับ 63.80 หลังการทดลอง (T₂) มีเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย มีค่าเท่ากับ 66.96

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความ และเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน ก่อนและหลังการทดลอง

แหล่งความแปรปรวน	Value (Wilks' Lambda)	F	Sig.
Intercept	.002	5568.048	.000
Response	.200	54.004	.000

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่าได้สถิติ Wilks' Lambda เท่ากับ .200 และแปลงมาเป็นค่าสถิติ F มีค่าเท่ากับ 54.004 แสดงว่า ความสามารถในการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ในข้อ 1

ตารางที่ 3 ผลวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณเพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความ และเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยกลวิธีสแกนแอนดร์รัน กับกลุ่มที่ได้รับการสอนแบบเดิม

แหล่งความแปรปรวน	Value (Wilks' Lambda)	F	Sig.
Intercept	.007	3721.541	.000
Group	.807	6.115	.004

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่าได้สถิติ Wilks' Lambda เท่ากับ .807 และแปลงมาเป็นค่าสถิติ F มีค่าเท่ากับ 6.115 แสดงว่า ความสามารถในการอ่านจับใจความ และเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2

สรุปผลและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

1. ความสามารถในการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. ความสามารถในการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง ในหัวข้อผลของการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์น ที่มีต่อความสามารถในการอ่านจับใจความ และเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. สมมติฐานข้อที่ 1 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์น มีความสามารถในการอ่านจับใจความ และเจตคติต่อการอ่านภาษาไทย หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของจันทนา อานมณี (2553: 84) ได้พัฒนาชุดการเรียนรู้เรื่องความเข้าใจในการอ่านภาษาไทย โดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่าประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้ เรื่อง ความเข้าใจในการอ่านภาษาไทยโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์น ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพของกระบวนการ/ผลลัพธ์ เท่ากับ ร้อยละ 94.83/82.70 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ ผลการพัฒนาความเข้าใจในการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยชุดการเรียนรู้โดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์น หลังเรียนมีความเข้าใจในการอ่านภาษาไทยสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดการเรียนรู้ เรื่อง ความเข้าใจในการอ่านภาษาไทยโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์น ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับศุภวรรณ สัจจพิบูล (2547: 75) ที่พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนอ่านโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์นมีความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจอยู่ในระดับ ดี โดยมีค่ามัธยเลขคณิตของความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจคิดเป็นร้อยละ 71.10 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. สมมติฐานข้อที่ 2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์น มีความสามารถในการอ่านจับใจความ และเจตคติต่อการอ่านภาษาไทยสูงกว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับผลการวิจัยของศุภวรรณ สัจจพิบูล (2547: 75) ที่พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนอ่านโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์นความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนอ่านด้วยวิธีปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และซาลอมบีเยร์ (Salembier,1999: 387) ได้ทำการศึกษาใช้กลวิธีสแกนแอนดร์นในวิชาวิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์ กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนมีความเข้าใจในการอ่านเพิ่มขึ้น ตลอดทั้งครูและนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการใช้กลวิธีสแกนแอนดร์น และวิธีนี้ช่วยให้นักเรียนจดจำเนื้อหาที่อ่านได้ดีและมีความสนใจในการอ่านเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ อาเชคกี (ศุภวรรณ สัจจพิบูล 2547: 42; อ้างโดย Archecki. 1999: 92) ได้ทดลองใช้กลวิธีสแกนแอนดร์น ในวิชาสังคมศึกษา โดยใช้สอนนักเรียนเกรด 9 จำนวน 45 คน ผลการทดลองใช้พบว่า เป็นกลวิธีการสอนอ่านที่สามารถช่วยให้นักเรียนเข้าใจเรื่องที่อ่านได้ดีขึ้น นักเรียนได้ฝึกทักษะการตั้งคำถาม การทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งทำให้นักเรียนได้รับฟังความคิดเห็นที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

จากผลการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์น สามารถช่วยพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านภาษาไทยได้ดี ทั้งนี้สืบเนื่องจากเหตุผล 4 ประการ ดังนี้

1. การสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์น สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการในการอ่านด้วยตนเองโดยอาศัยประสบการณ์ ความรู้เดิมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นในระหว่างกระบวนการเรียนการสอน ดังที่ แอลลิส (Ellis et al,1993: 151-187) กล่าวว่า กลวิธีสแกนแอนดร์น เป็นกลวิธีที่ช่วยให้ผู้เรียนฝึกการวางแผน และการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยก่อนที่จะมีการอ่านเนื้อเรื่อง ต้องมีการสำรวจองค์ความรู้เดิมของผู้เรียนก่อนเพื่อให้ผู้เรียนตั้งคำถามจากเนื้อเรื่องที่ต้องการรู้ พร้อมทั้งสำรวจคำถามจากเรื่องที่อ่าน ทั้งนี้เพื่อเป็นการตั้งเป้าหมายในการอ่านและตอบคำถามจากเรื่องที่อ่าน และสอดคล้องกับที่ซาลอมบีเยร์ (Salembier,1999: 393) ได้กล่าวถึงกลวิธีสแกนแอนดร์นว่า เป็นกลวิธีการสอนอ่าน ที่ใช้กลยุทธ์ในการมี

ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในระหว่างการสอน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในการเรียน และผู้สอนเกิดความเข้าใจในตัวผู้เรียนมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถในการอ่านขั้นสูงต่อไป

2. การสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน เป็นวิธีการสอนอ่านเพื่อความเข้าใจ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่อ่าน ตลอดจนสรุปความคิดจากสิ่งที่อ่านได้ด้วยตนเอง โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนสำรวจบทอ่าน สังเกตชื่อเรื่อง ภาพ และคำสำคัญ นำมาตั้งคำถาม เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นในสิ่งที่อ่าน สอดคล้องกับที่ซาลอมบิเยร์ และเฟอร์เน่ (Salembier and Furney, 2006: 42-43) กล่าวว่า กลวิธีสแกนแอนดร์รัน เป็นวิธีสอนอ่านที่คุ้มค่ามาก สำหรับครู เพราะไม่ต้องใช้สื่อการสอนมาก และครูเป็นเพียงแค่ที่เลี้ยงหรือผู้ให้คำปรึกษา แต่สามารถให้ความรู้และข้อมูลการอ่านจากเนื้อเรื่องที่กำหนดให้ผู้เรียน โดยผู้เรียนศึกษาด้วยตนเองจากเรื่องที่ครูกำหนดให้ การศึกษาด้วยตนเองเป็นการฝึกฝนให้ผู้เรียนเพิ่มพูนทักษะและความสามารถในการอ่านได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นการฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้กิจกรรมการเรียนการสอนอ่านมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. การสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน เป็นกลวิธีการสอนที่ฝึกให้ผู้เรียนตั้งคำถาม สำรวจสิ่งที่ปรากฏในบทอ่าน โดยใช้ความรู้ประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ซึ่งเป็นการกระตุ้นความสนใจ และทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการอ่านเพื่อจับประเด็นและใจความสำคัญของเรื่อง ส่งผลให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในบทอ่าน และพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับที่จันทนา อานมณี (2553: 88) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกลวิธีสแกนแอนดร์รัน ไว้ว่า เป็นกลวิธีที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดและการตั้งคำถาม ซึ่งนำไปสู่การจับประเด็นสำคัญของเรื่อง อันเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิด มีจุดมุ่งหมายในการอ่าน มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจบทอ่านได้ดียิ่งขึ้น

4. การสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน เป็นกลวิธีที่ช่วยส่งเสริมเจตคติที่ดีต่อการอ่าน ให้กับผู้เรียน เนื่องจากการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกฝนทักษะการอ่านจากง่ายไปสู่ยาก โดยเริ่มจากการสำรวจคำสำคัญหรือภาพที่ปรากฏในบทอ่าน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องที่จะอ่าน ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องที่อ่านได้ดีขึ้น ยังช่วยสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและมีความกระตือรือร้นในการอ่านมากขึ้น จึงส่งผลต่อการสร้างเจตคติที่ดีต่อการอ่าน ดังที่ศศิกาญจน์ ชิดนอม (2553: 78) กล่าวไว้ว่า เจตคติของผู้เรียนส่วนใหญ่ เมื่อได้รับการกระตุ้นโดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนภาษาที่น่าสนใจ จะทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจ สามารถตอบสนองกิจกรรมนั้นได้จนเกิดการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติในการอ่านดีขึ้น นอกจากนี้ กลวิธีสแกนแอนดร์รัน เป็นวิธีการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ได้ฝึกฝนการอ่านผ่านการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การทำกิจกรรมกลุ่ม การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานในการอ่าน ส่งผลให้เกิดบรรยากาศในการเรียนรู้แบบมิตรภาพ สอดคล้องกับที่ จันทนา อานมณี (2553: 88) ได้กล่าวถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอ่านด้วยกลวิธีสแกนแอนดร์รัน ว่าเป็นกลวิธีที่ช่วยส่งเสริมและฝึกทักษะการทำงานกลุ่มให้กับผู้เรียน ซึ่งมีส่วนช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ และส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะความเข้าใจในการอ่านภาษาไทยได้ดีขึ้น

จากข้อมูลเบื้องต้นสามารถสรุปได้ว่า การสอนโดยกลวิธีสแกนแอนดร์รัน เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านภาษาไทยให้สูงขึ้นได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนรู้

1. จากผลการวิจัยพบว่าการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์รัน ทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านภาษาไทยสูงกว่าการสอนแบบปกติ ครูหรือผู้สอนควรนำกลวิธีสแกนแอนดร์รันไปใช้ในการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย โดยเฉพาะสาระที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน โดยการสอนในระยะแรกครูหรือผู้สอนควรอธิบายวิธีการ ขั้นตอน กิจกรรม

การเรียนการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์นอย่างละเอียด และควรฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนการอ่านอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคุ้นเคยและชำนาญ สามารถนำกลวิธีสแกนแอนดร์นไปใช้ในการฝึกอ่านจับใจความให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ผู้สอนควรเลือกสรรบทอ่าน เนื้อเรื่องที่มีภาพประกอบที่เหมาะสมกับช่วงวัย เพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการอ่าน อีกทั้งยังเป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อการอ่านให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนอีกทางหนึ่ง

3. ผู้สอนควรสอดแทรกขั้นตอนการฝึกอ่านจับใจความ เช่น การหาประโยคใจความสำคัญ แต่ละย่อหน้า การสรุปความ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. ผู้สอนควรสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนขณะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความเป็นกันเอง มีความกล้าแสดงออกในการตั้งคำถามและแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ตลอดจนการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ อีกทั้งยังเป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อการอ่านให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนที่ได้เรียนด้วยกลวิธีสแกนแอนดร์น

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์น ที่มีต่อความสามารถในการอ่านจับใจความ กับนักเรียนที่มีความสามารถในการอ่านภาษาไทยที่แตกต่างกันเพื่อศึกษาให้ทราบว่า การสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์น สามารถใช้ได้กับนักเรียนในทุกระดับการเรียนรู้หรือไม่ ตลอดจนเป็นสร้างเจตคติที่ดีต่อการอ่านภาษาไทยให้กับนักเรียนทุกระดับการเรียนรู้

2. ควรทำการศึกษาผลการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์นกับวิธีการสอนอ่านแบบอื่นๆ เช่น การอ่านตีความ การอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณ การอ่านวิเคราะห์ เป็นต้น

3. ควรศึกษาเปรียบเทียบการสอนโดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์นกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ เช่น วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา สุขศึกษาและพลศึกษา และภาษาต่างประเทศ เป็นต้น เพื่อส่งเสริมเจตคติที่ดีต่อการอ่านในกลุ่มสาระการเรียนรู้ดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). การจัดการการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ: ศูนย์สภานาถพักรว.

จันทนา อานมณี. (2553). การพัฒนาชุดการเรียนรู้เรื่องความเข้าใจในการอ่านภาษาไทย โดยใช้กลวิธีสแกนแอนดร์นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. รายงานเชิงวิชาการ. นนทบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นนทบุรีเขต 1.

บันลือ พลฤกษ์วัน. (2532). มิติใหม่ในการสอนอ่าน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ปิ่นนธ บัวอุบล. (2557). สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน.

แววมยุรา เหมือนนิล. (2538). การอ่านจับใจความ. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาสน์.

ศศิภาณูจน์ ชีถนอม. (2553). การเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านภาษาอังกฤษ และเจตคติต่อการอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา (รูปแบบที่ 1) ที่ใช้สื่อการสอนซึ่งเน้นวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการสอนแบบเดิม. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศุภวรรณ สัจจพิบูล. (2547). ผลของการเรียนการสอนด้วยกลวิธีสแกนแอนดร์น ที่มีต่อความสามารถในการอ่านภาษาไทยเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารอ้างอิง

- สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์. (2537). **หลักและวิธีสอนอ่านภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3. (2555). **รายงานผลการประเมิน การทดสอบทางการศึกษา (O-NET). เพชรบูรณ์: ศรีเทพการพิมพ์.**
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2551). **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ.
- Blumenfeld, P. C.; Puro, P.; & Mergendoller, J. R. (1992). "Translating motivation into thoughtfulness." In **H. Marshall Zed. Redefining Students Learning: Roots Of Educational Change**. pp. 207- 239. Norwood, NJ: Ablex.
- Ellis, E. S.; et al. (1993). "An instructional model for teaching learning strategies." In **Meyers, E.; Vergason, G. A.; & Whelan, R. J. (Eds). Educating students with disabilities** pp. 151-187. Denver: Love.
- Salembier, George B. (1999). "Scan and Run: A reading comprehension strategy that works." **Journal of Adolescent & Adult Literacy** 42, 5 (February) : 386 - 394.
- Salembier, George B.; & Furney, Katharine S. (2006). "Scan and Run: Reading to Learn." **Journal of The Nera**. 42 1 : 40 - 44.

ผลของการใช้รูปแบบการสอน 7E ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

The Effects of 7E Instructional Model on Thai Literature Learning Achievement and Critical Reading Ability of Ninth Grade Students.

วรางคณา ชั่งโต¹

ศุภวรรณ สัจจพิบูล²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมาย 1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการสอน 7E และ 2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณระหว่างนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการสอน 7E กับการสอนแบบเดิม กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสตรีรัตนบุรี ภาคเรียนที่ 1/2558 ที่ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง กลุ่มทดลองที่เรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอน 7E มีจำนวน 29 คน กลุ่มควบคุมที่เรียนรู้ด้วยการสอนรูปแบบเดิม มีจำนวน 30 คน ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง กลุ่มละ 18 คาบ ดำเนินการทดลองตามแบบแผนการวิจัยด้วยการทดสอบก่อนและหลังแบบมีกลุ่มควบคุม (pretest-posttest control group design) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1. แผนการสอนด้วยรูปแบบการสอน 7E จำนวน 4 แผน 2. แผนการสอนแบบเดิม จำนวน 4 แผน 3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยเป็นแบบทดสอบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ และ 4. แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นแบบทดสอบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าความแปรปรวนพหุคูณ (MANOVA)

ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. นักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการสอน 7E มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการสอน 7E มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : รูปแบบการสอน 7E, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทย, ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

Abstract

This study aimed to compare 1. Thai literature learning achievement and critical reading ability of ninth grade students before and after learning by using 7E instructional model, 2. Thai literature learning achievement and critical reading ability between groups of ninth grade students using 7E instructional model and those with traditional instruction. The population of this study were ninth grade students studying in Satrinonthaburi School in the first semester of the 2015 academic year. The subjects of this study were ninth grade students selected by using a purposive sampling technique. They were

¹ นิสิตปริญญาโทบัณฑิตศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² อาจารย์ ดร. ประจักษ์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒอาจารย์ที่ปรึกษา

divided into two groups: an experimental group of 29 students using 7E instructional model, and a control group of 30 students using traditional instruction. The duration of the instruction was 18 periods. A pretest-posttest control group design was employed for this study. The research instruments were 4 lesson plans using 7E instructional model, 4 lesson plans using traditional instruction, 30 multiple-choice test items assessing Thai literature learning achievement, and 30 multiple-choice test items assessing critical reading ability. The data were analyzed by mean, standard deviation, and MANOVA.

The research findings were as follows:

1. Thai literature learning achievement and critical reading ability of the students after learning by using 7E instructional model were higher than before learning at the .05 level of significance.
2. Thai literature learning achievement and critical reading ability of the students learning by using 7E instructional model were higher than those learning by using traditional instruction at the .05 level of significance.

Keywords: 7E instructional mode, Thai literature learning achievement, Critical reading ability.

บทนำ

วรรณคดีไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรม การศึกษาวรรณคดีไทยจึงถือว่าการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชาติอย่างละเอียด การสอนวรรณคดีไทยจึงจำเป็นต้องให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ได้ประโยชน์และคุณค่าวรรณคดีไทยให้มากที่สุด (ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต; และสุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2542) ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการเรียนวรรณคดีไทยก็เพื่อให้ทราบถึงสุนทรียภาพ กล่อมเกลาจิตใจให้สูงขึ้นและภูมิใจในวัฒนธรรมของชาติไทย (เจือ สตะเวทิน, 2502) แม้ว่าการเรียนรู้วรรณคดีไทยจะมีความสำคัญต่อผู้เรียน ครูพยายามทำให้อ่านวรรณคดีไทยเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต แต่ปัญหาการสอนวรรณคดีไทยยังคง พบว่านักเรียนจะได้สัมผัสวรรณคดีไทยจากหนังสือเรียนที่บังคับไว้ในหลักสูตร นักเรียนจึงรู้สึกว่ายากเพื่อใช้สอบ ไม่ใช่เพื่อความบันเทิงและสืบทอดวัฒนธรรม และบุคคลสำคัญที่ไม่ช่วยสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้วรรณคดีไทยก็คือครู เพราะครูส่วนใหญ่ใช้วิธีการสอนแบบเดิม ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางด้วยการพยายามเล่าเนื้อหาวรรณคดีไทยให้นักเรียนฟังและเน้นให้จำเรื่องราวเพื่อนำไปสอบ ครูบางคนทำให้นักเรียนมีเจตคติที่ไม่ดีต่อวรรณคดีไทยด้วยการเน้นให้นักเรียนถอดคำประพันธ์โดยไม่รู้ว่ามีความสำคัญอย่างไร เน้นให้แปลความหมายของคำศัพท์ยากที่นักเรียนไม่เคยเห็นและไม่เคยใช้ในชีวิตประจำวัน และเน้นให้เรียบเรียงเป็นร้อยแก้วที่สละสลวยทั้งที่นักเรียนยังใช้ภาษาได้ไม่ด้นัก นอกจากนี้ครูยังตั้งคำถามเกี่ยวกับเนื้อเรื่องมากกว่าจะให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและเชื่อมโยงเข้าสู่ชีวิตจริง การจัดการเรียนรู้ในลักษณะข้างต้นล้วนไม่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้หรือเกิดสุนทรียะในการเรียนวรรณคดีไทยแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับทำให้นักเรียนเบื่อหน่ายและกลายเป็นปัญหาเรื้อรังของการเรียนรู้วรรณคดีไทยที่กระทบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและส่งผลกระทบต่อผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐานที่มีคะแนนอยู่ในเกณฑ์ต่ำเช่นกัน

นอกจากปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทย ยังมีปัจจัยสำคัญที่ควรพัฒนาควบคู่กันไปเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วรรณคดี คือ การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เพราะการอ่านคือทักษะสำคัญซึ่งควรพัฒนาควบคู่กับการเรียนรู้วรรณคดีไทย เนื่องจากการอ่านอย่างมีวิจารณญาณจะทำให้ผู้เรียนคัดกรองความรู้ที่มีประโยชน์จากการอ่านวรรณคดีไทยและการอ่านจากสื่อต่างๆสู่การพัฒนาชีวิตได้ สำหรับการสอนอ่านที่ผ่านมายังคงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะครูยังคงเน้นให้นักเรียนอ่านเข้าใจเรื่องมากกว่าการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ นักเรียนจึงขาดวิจารณญาณที่จะวิเคราะห์แยกแยะสิ่งต่างๆที่อ่านได้ว่า อะไรคือสิ่งที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ น่าปฏิบัติตามและขาดการนำเสนอประสบการณ์หรือข้อมูลที่ได้อ่านมาสังเคราะห์ให้เป็นปัญญาที่สูงขึ้น ครูจึงมีหน้าที่สำคัญที่จะหาวิธีการหรือสื่อที่จะช่วยพัฒนาให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

อันเป็นทักษะที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตของนักเรียน เนื่องจากปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สื่อต่างๆมีทั้งคุณและโทษ การที่นักเรียนมีวิจารณญาณเลือกรับข้อมูลแล้วนำมาคิด ตัดสินใจ ใคร่ครวญถึงคุณค่าและนำมาปรับใช้ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม ไม่ตกเป็นเหยื่อของสังคม ถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งและถือเป็นพันธกิจสำคัญสำหรับครูในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องสร้างทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนทุกคน

ปัญหาการสอนวรรณคดีไทยและปัญหาการอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีความเกี่ยวเนื่องกัน เพราะหากนักเรียนไม่สามารถอ่านอย่างมีวิจารณญาณได้ ก็จะส่งผลให้ไม่สามารถวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีไทยที่อ่านได้อย่างลึกซึ้ง ไม่สามารถนำความรู้และแนวคิดจากวรรณคดีไทยที่มีประโยชน์จำนวนมากไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ ซึ่งจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและอาจกระทบต่อชีวิตของนักเรียนเนื่องจากขาดวิจารณญาณในการใช้ชีวิต จากปัญหาดังกล่าวจำเป็นที่ครูภาษาไทยต้องพยายามเข้าใจปัญหาและหาวิธีการแก้ไข ต้องใช้การสอนที่ทำให้ให้นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ รู้จักการสืบค้นแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเองในประเด็นที่สนใจ สามารถวิเคราะห์วิจารณ์ได้อย่างสร้างสรรค์ มีเหตุผล และนำคุณค่าที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตจริง รวมทั้งต้องเป็นเทคนิควิธีที่สามารถพัฒนาเนื้อหาวรรณคดีไทยและทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณควบคู่กัน

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการสอน 7E (7E Instructional Model) ว่าจะจะเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ เนื่องจากการสอนที่มีรากฐานจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิซึม ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองและสามารถถ่ายโอนความรู้แก่ผู้อื่นได้ รูปแบบการสอน 7E ได้รับการพัฒนาขึ้นโดย Arthur Eisenkraft (2003) ภายใต้การเรียนรู้เป็นขั้นตอน 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1. ขั้นทบทวนความรู้เดิม 2. ขั้นสร้างความสนใจ 3. ขั้นสำรวจและค้นหา 4. ขั้นอธิบาย 5. ขั้นขยายความคิด 6. ขั้นประเมินผล และ 7. ขั้นนำความรู้ไปใช้ โดยทั้ง 7 ขั้นนี้ นับเป็นรูปแบบการสอนที่ทำให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง ตามที่สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ได้กล่าวไว้โดยสรุปว่า การจัดการเรียนรู้อยู่โดยใช้รูปแบบการสอน 7E เป็นกระบวนการที่น่าสนใจ เพราะเชื่อว่าจะช่วยให้นักเรียนรู้จักการแก้ปัญหา สังเกต ศึกษาค้นคว้าข้อมูลอย่างเป็นระบบ สามารถตั้งคำถาม ตรวจสอบความรู้ต่างๆด้วยตนเอง และสามารถอธิบายสู่ผู้อื่นด้วยเหตุผล รวมทั้งมีวิจารณญาณในการรับฟังผู้อื่น สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นรูปแบบการสอน 7E จึงเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ระหว่างทำกิจกรรม สื่อสารกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมีความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณดียิ่งขึ้น โดยครูเป็นผู้วางแผนกิจกรรมช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่นักเรียน

Eisenkraft (2003) ผู้คิดค้นรูปแบบการสอน ได้กล่าวว่ารูปแบบการสอน 7E สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวางและใช้ได้กับทุกวิชา แม้ว่าธรรมชาติของขั้นที่ 3 หรือขั้นสำรวจ (Exploration Phase) อาจมีความแตกต่างกันในแต่ละสาขาวิชา แต่ผู้สอนก็สามารถที่จะปรับรูปแบบการสำรวจให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่ตนสอนได้ และจากการศึกษา งานวิจัยของปริตนา ประชุมพันธ์ (2553: 9) พบว่า สามารถนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ให้การสร้างความรู้ในวิชาภาษาไทยเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ งานวิจัยของแสงสุรี วาดวิจิตร (2554) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยรูปแบบวัฏจักรการเรียนรู้ 7E กับการเรียนรู้ตามคู่มือครู มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ .01 และผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ .01 อีกทั้งยังพบว่าเจตคติต่อการเรียนหลักภาษาไทยด้วยรูปแบบวัฏจักรการเรียนรู้ 7E กับการเรียนรู้ตามคู่มือครู มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ .01 และเจตคติหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ .01 ซึ่งจากตัวอย่างงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเห็นว่ารูปแบบการสอน 7E น่าจะช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีและพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนได้เช่นกัน

ผู้วิจัยจึงทดลองนำรูปแบบการสอน 7E มาประยุกต์ใช้กับการสอนสาระวรรณคดีไทยเนื่องจากการสอนด้วยรูปแบบ 7E นี้ทั้ง 7 ขั้นจะกระตุ้นให้นักเรียนเรียนวรรณคดีไทยจากความสนใจใคร่รู้ ได้ค้นคว้าสิ่งที่สนใจศึกษาอย่างลึกซึ้งและเป็นระบบ สามารถอธิบายประเด็นทางวรรณคดีไทยด้วยความเข้าใจ ชื่นชอบความงามและคุณค่าผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับ

เพื่อนร่วมชั้นอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดสุนทรียะขณะเรียนรู้ นอกจากนี้ ผู้เรียนยังได้ฝึกฝนทักษะการอ่านอย่างมีวิจาร์ณญาณจากการสำรวจ ค้นหา และการอธิบายความรู้ที่ศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ นักเรียนมีวิจาร์ณญาณในการอ่านและรับฟังผู้อื่นมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการนำข้อคิดที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตจริงก็แสดงให้เห็นว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายสามารถเข้าใจได้ด้วยตนเองว่าวรรณคดีไทยมีคุณค่าคู่ควรแก่การเรียนรู้และสืบทอด ผู้วิจัยจึงเชื่อว่าการสอนด้วยรูปแบบ 7E จะช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจาร์ณญาณของผู้เรียนสูงขึ้นไปพร้อมกันได้

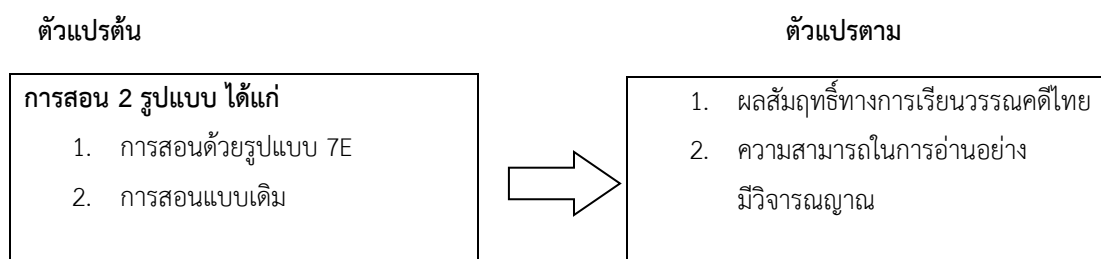
จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจนำรูปแบบการสอน 7E มาใช้ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจาร์ณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสตรีรัตนบุรี เพื่อมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ ทักษะการอ่านและเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้จัดการเรียนรู้ของสาระการเรียนรู้ภาษาไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจาร์ณญาณของนักเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการสอน 7E
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจาร์ณญาณระหว่างนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการสอน 7E กับการสอนแบบเดิม

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสตรีรัตนบุรี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 436 คน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนโรงเรียนสตรีรัตนบุรีจำนวน 2 ห้องเรียน รวม 59 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากห้องเรียนที่มีคะแนนผลสัมฤทธิ์วิชาภาษาไทยในภาคเรียนที่ผ่านมาอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน จากนั้นทดสอบก่อนเรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและแบบทดสอบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจาร์ณญาณที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น นำคะแนนมาหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) จากนั้นนำคะแนนมาทดสอบค่าที (t-test) พบว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจาร์ณญาณของนักเรียนทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้วิจัยจึงสุ่มผู้เรียนเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยนักเรียนชั้น ม. 3/2 เป็นกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนด้วยรูปแบบ 7E และนักเรียนชั้น ม.3/1 เป็นกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนด้วยรูปแบบเดิม

2. ระยะเวลาในการทดลอง

ผู้วิจัยทำการทดลอง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 ใช้เวลาทดลองรวมทดสอบก่อนและหลังเรียน 18 คาบ คาบละ 50 นาที โดยผู้วิจัยจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองทั้ง 2 กลุ่ม

3. เนื้อหาที่ใช้ในการทดลอง

เนื้อหาในหนังสือเรียนสาระการเรียนรู้ภาษาไทยตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 เรื่อง บทพากย์เอราวัณและบทละครพูดเรื่องเหินแก่ลูก

4. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย

4.1 แผนการสอนด้วยรูปแบบการสอน 7E จำนวน 4 แผน 14 คาบ คาบละ 50 นาที ค่า IOC = 0.98

4.2 แผนการสอนแบบเดิม จำนวน 4 แผน 14 คาบ คาบละ 50 นาที ค่า IOC = 0.94

4.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยเป็นแบบทดสอบแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ สำหรับใช้ในการทดสอบก่อนและหลังเรียน ค่า IOC = 0.87, $p = 0.55$, $r = 0.34$ และค่าความเชื่อมั่น 0.74

4.4 แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นแบบทดสอบแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ สำหรับใช้ในการทดสอบก่อนและหลังเรียน ค่า IOC = 0.97, $p = 0.58$, $r = 0.38$ และค่าความเชื่อมั่น 0.80

5. การดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองตามขั้นตอน ดังนี้

5.1 ทดสอบก่อนเรียน (Pretest) ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและแบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

5.2 ดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยเป็นผู้จัดการเรียนรู้ทั้งสองกลุ่ม คือกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองโดยใช้เนื้อหาเดียวกัน ระยะเวลาในการสอนเท่ากัน คือ ใช้เวลากลุ่มละ 14 คาบ คาบละ 50 นาที ส่วนการสอนที่ต่างกันคือ กลุ่มทดลองได้รับการสอนด้วยรูปแบบ 7E ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนแบบเดิม

5.3 เมื่อจัดการเรียนรู้เสร็จสิ้น ดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Posttest) ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและแบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

5.4 นำผลการทดสอบไปวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อตรวจสอบสมมติฐานต่อไป

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

6.1 คำนวณหาค่าสถิติพื้นฐาน ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของกลุ่มตัวอย่าง

6.2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนก่อนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการสอน 7E โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณทางเดียวแบบวัดซ้ำ (One - way MANOVA; repeated measures)

6.3 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณระหว่างนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการสอน 7E กับการสอนแบบเดิมโดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบทางเดียว (One - way MANOVA)

สรุปผลการวิจัย

1. นักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการสอน 7E มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนกลุ่มทดลอง ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการสอน 7E โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบทางเดียว (One - way MANOVA; repeated measures) ได้ผลดังตาราง

ตาราง 1 : ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมี
 วิจารณ์ญาณของนักเรียนกลุ่มทดลอง ระหว่างก่อนและหลังได้รับการสอนด้วยรูปแบบการสอน 7E

แหล่งความแปรปรวน	Value (Wilks' Lambda)	F	Sig.
Intercept	.019	696.879	.000*
Response	.062	203.179	.000*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 1 พบว่า ได้ค่าสถิติ Wilks' Lambda เท่ากับ .062 เมื่อแปลงเป็นค่าสถิติ F จะมีค่าเท่ากับ 203.179 แสดงให้เห็นว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณของนักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนด้วยรูปแบบการสอน 7E มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ในข้อ 1

2. นักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการสอน 7E มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การทดสอบสมมติฐานการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณระหว่างนักเรียนที่เรียนด้วยรูปแบบการสอน 7E กับการสอนแบบเดิม ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบทางเดียว (One - way MANOVA) ซึ่งเป็นสถิติที่ใช้ทดสอบ ดังนี้

ตาราง 2 : การแสดงผลการวิเคราะห์ค่า Box's M test

**Box's Test of Equality
 of Covariance Matrices^a**

Box's M	16.814
F	1.553
df1	10
df2	15489.941
Sig.	.114

การทดสอบความเป็นเอกพันธ์ของเมตริกซ์ความแปรปรวน-แปรปรวนร่วม (Homogeneity of Variance matrices) ของตัวแปรโดยศึกษาจาก Box's M test ดังตาราง 2 พบว่า เมตริกซ์ความแปรปรวน-แปรปรวนร่วมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 3 : การแสดงผลการวิเคราะห์ค่า Levene's Test

Levene's Test of Equality of Error Variances^a

	F	df1	df2	Sig.
PreACHIEVEMENT	1.769	1	57	.189
PostACHIEVEMENT	.014	1	57	.908
PreREADING	.011	1	57	.916
PostREADING	.116	1	57	.734

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.

a. Design: Intercept + GROUP

ผลการตรวจสอบความเป็นเอกพันธ์ของความแปรปรวนของตัวแปรแต่ละตัวกับกลุ่มด้วยวิธี Levene's Test ดังตาราง 3 พบว่าตัวแปรผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่าตัวแปรทั้งสองตัวแปรมีความแปรปรวนของกลุ่มประชากรเท่ากันซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นไปตามกฎเบื้องต้นของการใช้สถิติ MANOVA และมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน ดังนี้

ตาราง 4 : ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทย และความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างกลุ่มที่ได้รับการสอน โดยใช้รูปแบบการสอน 7E กับกลุ่มที่ได้รับการสอนแบบเดิม

แหล่งความแปรปรวน	Value (Wilks' Lambda)	F	Sig.
Intercept	.014	941.564	.000*
Group	.568	10.272	.000*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4 พบว่า ได้ค่าสถิติ Wilks' Lambda เท่ากับ .568 เมื่อแปลงเป็นค่าสถิติ F จะมีค่าเท่ากับ 10.272 แสดงให้เห็นว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนด้วยรูปแบบการสอน 7E มีคะแนนสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมที่เรียนด้วย รูปแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ในข้อ 2

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “ผลของการใช้รูปแบบการสอน 7E ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทย และความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3” ผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ ดังนี้

1.การจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอน 7E มีผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้สอดคล้องกับงานวิจัยของชนวรรณ อิศโร (2554: 132) ที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 7E (7E) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เช่นเดียวกับงานวิจัยของณัฐภา นาเลื่อน (2556: 61) ที่พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบวงจรรการเรียนรู้ 7E ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถาม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ และความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลวิจัยเป็นดังนี้ด้วยเหตุเพราะรูปแบบการสอน 7E มีขั้นตอนที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง ผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การทบทวนความรู้เดิมของผู้เรียนซึ่งจะช่วยให้ครูสามารถวางแผนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับระดับความรู้ของผู้เรียน ส่วนผู้เรียนก็จะได้รับการกระตุ้นให้เกิดความสนใจใคร่รู้เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน เพราะได้คิดทบทวนและเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมของตนกับความรู้ใหม่ โดยใช้สถานการณ์และพฤติกรรมของตัวละครที่เกิดขึ้นในวรรณคดีเป็นแบบฝึกประสบการณ์ชีวิต ให้ผู้เรียนได้ทดลองใช้ความคิดของตน ใคร่ครวญเพื่อฝึกสติปัญญาและแก้ปัญหา พยายามหาเหตุผลและคำอธิบายที่น่าเชื่อถือมารองรับความเข้าใจนั้นและเมื่อสร้างองค์ความรู้ที่น่าเชื่อถือได้แล้วจึงนำความรู้ที่ได้จากเนื้อหาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้การเรียนรู้วรรณคดีมีความหมายกับชีวิตของผู้เรียน และช่วยให้

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยสูงขึ้นเนื่องจากนักเรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายแล้วยังสามารถนำทักษะในการเรียนรู้อย่างมีวิจารณญาณไปปรับใช้สำหรับการแสวงหาความรู้อื่นๆ เพื่อเกิดประโยชน์แก่ชีวิตได้อีกด้วย

การเรียนรู้ด้วยรูปแบบ 7E จะทำให้ความรู้ที่ได้นั้นคงทนเนื่องจากผู้เรียนได้ผ่านขั้นตอนการเรียนรู้ที่เป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองโดยมีครูเป็นผู้ให้การแนะนำและช่วยเหลือในทุกขั้นตอน อีกทั้งในระหว่างการสอนผู้วิจัยได้คอยกระตุ้นนักเรียนด้วยคำถามในขั้นสำรวจค้นหา และพยายามให้นักเรียนได้ตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์แก่เพื่อนกลุ่มอื่นๆ ในชั้นอธิบายและชั้นขยายความรู้ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกทำงานกลุ่ม ร่วมมือกันสังเกต คิดใคร่ครวญ วิเคราะห์ วิจารณ์ ประเมินค่าจากสารที่ได้รับหรือจากสื่อต่างๆ อยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับที่เฉลิมลาภ ทองอาจ (2555) ได้กล่าวไว้ว่า การสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการให้เหตุผลเพื่อให้วิจารณญาณของนักเรียนเกิดขึ้น โดยขั้นเรียนที่มีบรรยากาศของการถกเถียงด้วยเหตุผล ลดอารมณ์อัตตาส่วนตัว เพื่อพิจารณาความสมเหตุสมผลของสารที่ได้รับสู่การนำไปปรับใช้ก็จะนำไปสู่การเป็นขั้นเรียนที่มีคุณภาพและขยายสู่การเป็นหน่วยสังคมแห่งประชาธิปไตยที่แท้จริงในที่สุด

จากเหตุผลดังกล่าวนี้จึงสนับสนุนว่าการใช้รูปแบบการสอน 7E มีผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

2. การจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอน 7E มีผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยการสอนแบบเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของแสงสุรี วาดวิจิตร (2554) ที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลักภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้ตามวัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้น กับการจัดการเรียนรู้ตามคู่มือครูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของปรีศนา ประชุมพันธ์ (2553) ที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยรูปแบบการเรียนการสอน 7E มีความสามารถในการใช้ภาษาไทยด้านการเขียนและการพูดสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีสอนปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้เนื่องจากความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีความสำคัญต่อการเรียนวรรณคดีวรรณกรรมให้เกิดความลึกซึ้ง ประกอบกับผู้วิจัยใช้รูปแบบการสอน 7E ซึ่งมีขั้นตอน 7 ขั้นที่มีประสิทธิภาพช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนสูงขึ้นกว่าการสอนด้วยรูปแบบเดิมดังนี้

1) รูปแบบการสอน 7E ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนเองมาใช้ในการทำความเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ดีขึ้น โดยในขั้นทบทวนความรู้เดิมและขั้นสร้างความสนใจ เป็นขั้นตอนสำคัญในการกระตุ้นให้นักเรียนแสดงความรู้เดิมและสร้างความสนใจเนื้อหาใหม่ โดยครูอาจใช้ประเด็นทางวรรณคดีไทยเพื่อให้นักเรียนรู้จักเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ นักเรียนจะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนในชั้นเรียนโดยพยายามแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่ตนเคยรู้มาก่อน นักเรียนจะเกิดความภาคภูมิใจ สนุกสนานกระตือรือร้นที่จะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการฝึกการให้และรับฟังเหตุผลระหว่างกัน ซึ่งจาก 2 ขั้นตอนแรกของ 7E นี้จะช่วยให้นักเรียนฝึกใช้วิจารณญาณในการรับสารและมีความสนใจใฝ่รู้ในวรรณคดีวรรณกรรมเรื่องที่กำลังศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปรีศนา ประชุมพันธ์ (2553: 111) ที่ได้กล่าวว่า ขั้นตอนทบทวนความรู้เดิมของการสอนด้วยรูปแบบ 7E นี้ เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนจะกระตุ้นให้ผู้เรียนดึงความรู้เดิมออกมาโดยการใช้คำถามที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียน จากกิจกรรมนี้จะสามารถตรวจสอบความรู้และดึงความรู้เดิมมาเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ที่กำลังจะได้เรียนรู้ส่งผลให้ผู้เรียนเรียนรู้เนื้อหาใหม่ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

2) รูปแบบการสอน 7E ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะการค้นคว้าเพื่อตอบข้อสงสัย แก้ปัญหาในสิ่งที่ตนเองสนใจได้อย่างมีวิจารณญาณ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ก๊อค (Gok, 2013) ที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยรูปแบบ 7E มีคะแนนแรงจูงใจ คะแนนรับรู้ความสามารถของตนเอง คะแนนการบรรลุเป้าหมาย และมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่านักเรียนกลุ่มที่เรียนรู้ด้วยวิธีบรรยายโดยนักเรียนได้ฝึกฝนทักษะดังกล่าวในขั้นสำรวจค้นหา ซึ่งผู้วิจัยได้นำขั้นตอนนี้มา

ประยุกต์ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาภาษาไทย ตามที่ Eisenkraft (2010 อ้างโดย ปริศนา ประชุมพันธ์, 2553) ผู้คิดค้นรูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวได้กล่าวว่ารูปแบบการสอน 7E สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกวิชา โดยผู้สอนสามารถปรับรูปแบบการสำรวจให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่สอนได้ ผู้วิจัยจึงได้เน้นให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อสืบค้นหาคำตอบของประเด็นทางวรรณคดีวรรณกรรมที่สงสัย พยายามเก็บข้อมูลที่สืบค้นอย่างเป็นระบบพร้อมอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลร่วมกันอภิปรายกับสมาชิกในกลุ่มเพื่อเลือกสรรข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ และสรุปข้อมูลที่ได้ค้นคว้าให้สมบูรณ์ ครูจึงควรกระตุ้นให้นักเรียนสืบค้นข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งจะช่วยให้ข้อมูลที่นักเรียนนำมาถูกต้องและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มมากยิ่งขึ้น มีทักษะการสืบค้นที่ดีขึ้น และมีความสุขที่ได้เรียนวรรณคดีวรรณกรรมเรื่องที่กำลังสืบค้น ย่อมช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณสูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของอุษา ไชยชนะ (2550: 70) ที่พบว่า การเรียนแบบกระบวนการกลุ่มทำให้สมาชิกในกลุ่มมีการเรียนรู้ร่วมกัน มีวิธีการ ขั้นตอน พฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ต่างๆเกิดขึ้นระหว่างการทำงาน เพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

3) รูปแบบการสอน 7E ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสิ่งที่ตนได้ค้นคว้าและสรุป พร้อมใช้วิจารณญาณของตนสื่อสารกับผู้อื่นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน โดยในขั้นอธิบายและขั้นขยายความคิดนี้ เป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านการวิเคราะห์ สรุป อภิปรายผลด้วยรูปแบบต่างๆ โดยอ้างอิงข้อมูลประกอบอย่างมีเหตุผล ขณะฟังคำอธิบายของคนอื่นก็ใช้วิจารณญาณในการรับฟังเพื่อประเมินความน่าเชื่อถือและเมื่อนักเรียนที่ฟังการอธิบายเกิดความสงสัยเนื่องจากแตกต่างจากความรู้เดิมที่ตนเคยรู้ ก็สามารถตั้งคำถามเพื่อแสวงหาคำตอบที่ต้องการได้ นอกจากนี้การที่นักเรียนได้ขยายความคิดจากการตั้งประเด็นคำถามเพิ่มเติมจะเป็นการเพิ่มความรู้อย่างเชื่อมโยง ความรู้ใหม่และความรู้เดิมช่วยให้นักเรียนมีความรู้ที่กว้างขวางและชัดเจนมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยและความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณสูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของแสงสุริ วาดวิจิตร (2554: 97- 99) ที่พบว่า การเรียนรู้ผ่านรูปแบบการสอน 7E นี้ จะทำให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น ต้องคิดและตัดสินใจต่างอย่างรวดเร็วจึงสื่อสารความรู้ ความคิดสู่ผู้อื่น นักเรียนต้องออกแบบกิจกรรม เกม ตั้งคำถาม เตรียมตัวตอบคำถามจากเพื่อน ทำให้เกิดความตื่นตัวสนุกสนานอยู่เสมอ นักเรียนจึงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาไทยมากขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกวรรณ คงอภิรักษ์ (2548: 143-145) ที่พบว่า รูปแบบการสอน 7E ช่วยให้นักเรียนมีความสนใจ รู้จักตั้งคำถาม พยายามหาคำตอบ ทำให้เกิดความเข้าใจในบทเรียนและเกิดความร่วมมือกันทำงานมากยิ่งขึ้น นักเรียนมีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอ ย่อมช่วยให้นักเรียนมีความมั่นใจและกล้าแสดงออก และส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น

4) รูปแบบการสอน 7E ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้ที่สามารถประเมินความรู้ความสามารถของตนเองได้ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนพัฒนาตนเองอยู่เสมอ โดยในขั้นประเมินผล นักเรียนจะได้ประเมินความรู้ทักษะต่างๆของตนเองจากการได้รับคำถามปลายเปิด หรือได้สรุปความรู้เป็นผังมโนทัศน์เพื่อแสดงถึงความเข้าใจความตรึงตัวของวรรณคดีไทยที่นักเรียนได้เรียนรู้มาจากขั้นอธิบายและขั้นขยายความคิด นอกจากนี้นักเรียนจะได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมที่แสดงถึงการมีวิจารณญาณในการอ่าน ทำให้ครูทราบว่านักเรียนแต่ละคนมีพัฒนาการด้านความรู้ทางวรรณคดีไทยและทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2551: 102-103) ที่ได้กล่าวไว้ว่า กิจกรรมเพื่อพัฒนาวิจารณญาณของนักเรียน ครูจะต้องฝึกใช้สถานการณ์ที่ท้าทายให้คาดการณ์สิ่งต่างๆซึ่งอาจมีคำตอบหลายแนวทาง ได้รู้จักตอบคำถามง่ายๆและเริ่มยากขึ้นตามลำดับ จากการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มก็ลดลงเหลือทำเพียงคนเดียว จะทำให้นักเรียนได้กล้าแสดงออกทางความคิดและมั่นใจในตนเองมากขึ้น นักเรียนจึงจะเป็นผู้มีความสามารถในการรับและส่งสารอย่างมีวิจารณญาณ และช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

5) รูปแบบการสอน 7E ช่วยให้นักเรียนสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตของตนและผู้อื่น โดยในขั้นต่อยอดความรู้ เป็นขั้นที่นักเรียนจะนำความรู้จากการเรียนวรรณคดีไทยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้การเรียนรู้ที่คงทนและมีความหมายต่อตัวนักเรียน นอกจากนี้นักเรียนจะได้ฝึกนำความรู้ที่สะท้อนความเข้าใจ ความซาบซึ้งในวรรณคดีไทย และเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เผยแพร่ความรู้สู่ผู้อื่นอย่างเป็นรูปธรรมผ่านสื่อเทคโนโลยี ชิงงาน การประชาสัมพันธ์ การแสดงบทบาทสมมติ ฯลฯ นอกจากนี้ยังช่วยนักเรียนให้ฝึกการส่งสารและการรับสารจากการแสดงความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีวิจารณญาณ สอดคล้องกับสลาวิน (อ้างโดย ชัยภูมิภักดิ์ เอี่ยมเผ่าจีน, 2556: 107) ที่ได้กล่าวว่า การถ่ายโยงความรู้มีความสำคัญกับการเรียนการสอน นักเรียนจะต้องสามารถที่จะถ่ายโยงสิ่งที่เรียนในห้องเรียนไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์จริงที่นักเรียนเผชิญอยู่ได้

จากขั้นตอนการสอนด้วยรูปแบบ 7E ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่านักเรียนได้ฝึกฝนทักษะทางภาษาและฝึกการรับสารอย่างมีวิจารณญาณอยู่เสมอทั้งขณะอยู่ในกลุ่มของตนและขณะนำเสนอหน้าชั้นเรียน เนื่องจากการเรียนวรรณคดีนั้นมักมีประเด็นที่นักเรียนสนใจและตั้งคำถามแก่ครูอยู่เสมอ และการสอนแบบเดิมครูมักจะเป็นผู้บอกความรู้แก่นักเรียนซึ่งทำให้นักเรียนรอคอยการป้อนความรู้และไม่กระตือรือร้นที่จะสร้างความรู้ด้วยตนเอง แต่รูปแบบการสอน 7E เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ครูจึงเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้นักเรียนคิดค้นวิธีการหาคำตอบ เพื่อให้นักเรียนสามารถตั้งคำถามในประเด็นที่สนใจ ศึกษาสืบค้นความรู้จากแหล่งต่างๆ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนสามารถตอบประเด็นที่สงสัยต่างๆได้ด้วยตนเอง มีทักษะการวิเคราะห์วิจารณ์ เลือกสรรความรู้ที่ดีจากแหล่งเรียนรู้ที่น่าเชื่อถือ จนนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ที่คงทนด้วยตนเอง ซึ่งย่อมส่งผลให้ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวรรณคดีไทยสูงขึ้นกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยการสอนแบบเดิม

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการสอน

1.1 ก่อนการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอน 7E ครูควรอธิบายเกี่ยวกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ การอ้างอิงข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ และบอกลำดับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนเข้าใจก่อนเรียนเพื่อสามารถใช้เวลาในคาบเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากกระบวนการของรูปแบบการสอน 7E มี 7 ขั้นตอนทำให้การควบคุมเวลาเป็นสิ่งที่ครูต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก

1.2 การจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอน 7E จะประสบความสำเร็จอย่างมากหากสามารถจัดในคาบเรียน 2 คาบเรียนติดกัน เนื่องจากมีขั้นตอนที่ต้องการความต่อเนื่องซึ่งช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในประเด็นที่กำลังศึกษาได้อย่างสมบูรณ์ไม่ขาดช่วงการเรียนรู้

1.3 การเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญเช่นรูปแบบการสอน 7E ครูจำเป็นต้องจัดบรรยากาศให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกอบอุ่น เป็นกันเองและเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพราะ นักเรียนต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง ต้องสามารถตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบในเรื่องที่กำลังเรียนรู้ซึ่งเป็นสิ่งที่ครูต้องคอยกระตุ้นนักเรียนให้กระตือรือร้น คอยให้กำลังใจ ส่งเสริมและควรอธิบายเพิ่มเติมเมื่อคำตอบของนักเรียนมีความหลากหลาย ซึ่งอาจไม่มีคำตอบที่ผิดหรือถูกแต่ต้องประกอบไปด้วยเหตุผลที่น่าเชื่อถือ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ครูอาจนำรูปแบบการสอน 7E ไปใช้กับรายวิชาเพิ่มเติมที่มีสาระเฉพาะ ได้แก่ สาระการอ่าน สาระการเขียน สาระการฟังดูและพูด สาระหลักการใช้ภาษา และสาระวรรณคดีวรรณกรรม เพื่อศึกษาความเหมาะสมของรูปแบบการสอน 7E ต่อสาระนั้นๆ เนื่องจากในรายวิชาเพิ่มเติมจะมีความชัดเจนของสาระ มีระยะเวลาและคาบเรียนที่เหมาะสมต่อการวิจัยว่ารูปแบบการสอน 7E เหมาะสมที่จะใช้กับทักษะใดของภาษาไทยมากที่สุด

2.2 ครูอาจนำรูปแบบการสอน 7E ไปใช้กับนักเรียนระดับชั้นอื่นๆ รวมถึงตัวแปรตามที่น่าสนใจด้านอื่นๆ เพื่อศึกษาความเหมาะสมของรูปแบบการสอนต่อตัวแปรต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ คงอภิรักษ์. (2548). การวิจัยและพัฒนาแบบตรวจสอบรายการประเมินหลักสำหรับการประเมินตนเองของครูด้านการจัดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์โดยใช้วงจรการเรียนรู้แบบเชเวนอี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (วิจัยการศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจือ สตะเวทิน. (2502). **วรรณคดีไทยและประวัติวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: ธนบุรีศึกษา.
- เฉลิมลาภ ทองอาจ. (2555). “การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ (critical reading): สมรรถนะสำคัญของคนทุกศตวรรษ.”
ภาษาพัฒนา: ศูนย์วิจัยและพัฒนาการสอนภาษาไทย. เข้าถึงเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2557 เข้าถึงได้จาก <http://thailanguageinstruction.wordpress.com/2012>.
- ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต และสุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2542). **สร้อยผลกาวจากวี : รวมวรรณคดีจากวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ เยี่ยมเผ่าเงิน. (2556). การพัฒนาผลการเรียนรู้ เรื่อง โครงสร้าง บทบาท สิทธิ หน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวและโรงเรียน และความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้วัฏจักรการเรียนรู้ 7E. ปรินญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาหลักสูตรและการนิเทศ) มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ณัฐภา นาเลื่อน (2556). “ผลการสอนโดยใช้รูปแบบวงจรการเรียนรู้ 7E ร่วมกับเทคนิคการใช้คำถามที่มีต่อความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.” ใน **การประชุมมหาดใหญ่วิชาการ ครั้งที่ 4** : 61-69.
- ธนวรรณ อิศโร. (2554). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ และความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 7 ชั้น (7E). ปรินญาพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2551). **การพัฒนาการคิด**. (พิมพ์ครั้งที่ 2.) กรุงเทพฯ: 9119 เทคนิค พรินต์.
- ปริศนา ประชุมพันธ์. (2553). ผลของการใช้รูปแบบการเรียนการสอน 7E ที่มีต่อความสามารถในการใช้ภาษาไทยของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การสอนภาษาไทย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2546). **การจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- แสงสุรี วาดวิจิตร. (2554). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียนหลักภาษาไทย ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้ตามวัฏจักรการเรียนรู้ 7 ชั้น (7E) กับคู่มือครู. ปรินญาพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อุษา ไชยชนะ. (2550). ผลการใช้วิธีสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อทักษะชีวิตและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมหาดใหญ่วิทยาลัยสมบูรณ์กุลกันยา จังหวัดสงขลา. ปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน). สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- Eisenkraft, Arthur. (September, 2003). “Expanding the 5E Model A proposed 7E model emphasizes “transfer of learning” and the importance of eliciting prior understanding,” **The Science Teacher** 70, 6: 56-59.
- Gok, Gülsüm. (2013). **The Effect of 7E Learning Cycle Instruction on Elementary Science Students' Motivation and Learning Strategy Use**. ECER 2013, Creativity and Innovation in Educational Research. Accessed December 21. Available from <http://www.eeraecer.de/eceerprogrammes/conference/8/contribution/22249>.

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผล ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา
 วิชา การโปรแกรมและการประยุกต์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุกุลนารี

A Learning Activity to Enhance Computational Thinking by STEM Education Learning Management
 on Programing and Application Course for Matthayomsuksa 4 Student Students

ศุภวัฒน์ ทรัพย์เกิด¹

สนิท เตเมืองซ้าย¹

พงศธร โพธิ์พลศักดิ์¹

บทคัดย่อ

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผล ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา วิชา การโปรแกรมและการประยุกต์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุกุลนารี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาขั้นตอนในการเสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผล ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา 2) เพื่อศึกษาพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผลด้วยแนวทางในการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ รูปแบบการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 36 คนห้องเรียนอัจฉริยะ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 โรงเรียนอนุกุลนารี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนการสอนแบบสะเต็มศึกษา จำนวน 2 แผนการจัดการเรียนการสอน 2) แบบประเมินการคิดเชิงประมวลผล 3) อนุทินสะท้อนความคิดของนักเรียน 4) แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบสะเต็มศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา ช่วยเสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผลด้วยการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างทักษะการวิเคราะห์ปัญหา กำหนดวิธีและเลือกเครื่องมือในการแก้ปัญหา ออกแบบรูปแบบในการแก้ปัญหา นำรูปแบบการแก้ปัญหาไปใช้ ปรับปรุงรูปแบบการแก้ปัญหา และอภิปรายผลที่ได้จากการนำรูปแบบการแก้ปัญหาไปใช้ ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหา โดยใช้ทักษะการคิดเชิงประมวลผล เป็นผลให้นักเรียนสามารถเขียนโปรแกรมจากปัญหาที่กำหนดให้ได้ 2) พัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประมวลผลหลังปฏิบัติการวงรอบที่ 1 อยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.21$, S.D. = 0.46) และหลังปฏิบัติการวงรอบที่ 2 พัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประมวลผล อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.65$, S.D. = 0.39) 3) ความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.52) จะเห็นว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการการคิดเชิงประมวลผลที่สูงขึ้น หลังจากการจัดการเรียนกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผล ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา

คำสำคัญ: สะเต็มศึกษา การคิดเชิงประมวลผล วิจัยเชิงปฏิบัติการ

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Abstract

A learning activity to enhance computational thinking by STEM Education learning management on programming and application course. The research was conducted amongst children in matayom 4 (grade 10) at Anukoolnaree School. The objective of the research is 1) to study the process of enhance computational thinking by STEM Education learning management. 2) To study the development of the student's learning from learning activity to enhance computational thinking by STEM Education learning management. 3) To study the student's satisfaction towards STEM Education learning management and towards Action Research. The sample group for this research was 36 students from matayom 4, from the "Smart Classroom", term 2 of the 2558 (2015) of the Anukoolnaree academic year. The research tools used in this study were 1) the lesson plan for STEM Education learning management, programming and application for matayom 4, a total of 2 lesson plans 2) assessment form used to assess computational thinking 3) diary reflection of the student's opinion 4) satisfaction questionnaire for the students to measure their satisfaction towards STEM Education learning management. The results of study indicated that 1) Setting up learning activities in the form of STEM education helps to develop computational thinking, through the analyzing the problem, finding the tools to solve the problem, developing a method to solve the problem, using the method to solve the problem, adjust the problem solving method according, and reflect on the outcome. This allows the learners to analyze the problem and used their computational skills, therefore allowing the students to write program from the problem that is given 2) the development of the student's computational thinking skill after the first round is at a high level ($\bar{X}$ 3.21 = , S.D. = 0.46) and after the second round the development of the students computational thinking skills is in the highest level ($\bar{X}$ 3.65 = , S.D.=0.39) 3) The students satisfaction level toward the learning through the STEM education and towards Action Research is at the highest satisfactory level ($\bar{X}$ = 4.51, S.D.=0.52), it can be observed that the learners developed their computational thinking after experiencing the activities through the STEM education.

Keywords: *STEM Education, Computational Thinking, Action Research*

บทนำ

การที่โลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ความรู้ การหาข้อมูล การรับรู้ข่าวสาร การหาความบันเทิง รวมถึงการใช้ชีวิตย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย หากจะกล่าวถึงการศึกษาในอนาคต ก็ต้องอ้างอิงถึงการศึกษาในปัจจุบันก่อน ซึ่งประเทศไทยกำลังเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาว่าต้องยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ โดยมีการบูรณาการความรู้ และทักษะด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และทักษะด้านคณิตศาสตร์ ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งในการนำพาประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) สารวิชามีความสำคัญแต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้ควรเป็นการเรียนจากกาค้นคว้าเองโดยผู้เรียน ครูช่วยแนะนำและออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนประเมินความก้าวหน้าการเรียนรู้ของตนเองได้ ทักษะที่สำคัญ อาทิเช่น ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี เพราะในปัจจุบันมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อและเทคโนโลยีมากมาย ผู้เรียน

จึงต้องมีความสามารถในการแสดงทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และปฏิบัติงานได้หลากหลาย โดยกระบวนการจัดการเรียนรู้จะต้องฝึกทักษะการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา (วิจารณ์ พานิช, 2555) การคิดเชิงประมวลผล (Computational Thinking) ถูกมองว่าเป็นทักษะที่ผู้เรียนทุกคนจำเป็นต้องพัฒนาขึ้น เพราะเป็นทักษะที่มีความเกี่ยวข้องกับทักษะเสริมศักยภาพอื่นๆ ในศตวรรษที่ 21 เช่น การแก้ไขปัญหา การคิดเชิงวิพากษ์ ประสิทธิภาพของงาน และความคิดสร้างสรรค์ Jeannette Wing (2006) ได้กล่าวว่า ทักษะเสริมศักยภาพนี้ควรจะถูกเพิ่มเข้าไปในความสามารถในการวิเคราะห์ของเด็กทุกคนให้สมกับเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการเรียนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ เนื่องจากโจทย์การศึกษาในศตวรรษที่ 21 จะเปลี่ยนจากคนวัยเรียนเป็นคนวัยทำงานจึงต้องมีการเตรียมคนให้พร้อมเป็นกำลังแรงงานของประเทศ ดร.กฤษณพงศ์ กีรติกร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้กล่าวในการประชุมวิชาการวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ในโรงเรียน ครั้งที่ 22 ถึงการทำงานในอนาคตควรมีทักษะในด้านต่างๆ หนึ่งในนั้นคือทักษะการคิดเชิงประมวลผล (Computational Thinking) คือ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา การออกแบบโครงสร้าง และความเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ โดยการใช้พื้นฐานความรู้ด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์ อันเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการเรียนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ จากการสังเกตการสอนในชั้นเรียน และสัมภาษณ์ครูผู้ร่วมวิจัย พบว่า ในการเรียนการสอนของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 โรงเรียนอนุบาลนารี เมื่อมีการจัดการเรียนการสอนในวิชาที่มีการเขียนโปรแกรม พบปัญหาผู้เรียนไม่สามารถเขียนโปรแกรมจากโจทย์หรือปัญหาที่กำหนดให้ได้ เนื่องจากผู้เรียนไม่สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้ ทำให้ไม่สามารถออกแบบ หรือหาวิธีการในการแก้ปัญหา เพื่อนำไปใช้ในการเขียนโปรแกรม ดังนั้นผู้เรียนควรได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ปัญหา ออกแบบ ลงมือสร้าง และการนำไปประยุกต์ใช้ สะเต็มศึกษา (STEM Education) คือการสอนแบบบูรณาการข้ามกลุ่มสาระวิชา ระหว่างศาสตร์สาขาต่างๆ ได้แก่ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ โดยนำจุดเด่นของธรรมชาติตลอดจนวิธีการสอนของแต่ละสาขาวิชามาสผสมผสานกันอย่างลงตัว เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ทุกแขนงมาใช้ในการแก้ปัญหาค้นคว้า และการพัฒนาสิ่งต่างๆ ในสถานการณ์โลกปัจจุบันซึ่งอาศัยการจัดการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนหลายสาขาร่วมมือกัน เพราะในการทำงานจริงชีวิตประจำวันนั้นต้องใช้ความรู้หลายด้านในการทำงานทั้งสิ้น ไม่ได้แยกใช้ความรู้เป็นส่วนๆ นอกจากนี้ STEM Education ยังเป็นการส่งเสริมการพัฒนาทักษะสำคัญในโลกโลกาภิวัตน์หรือทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 อีกด้วย (พรทิพย์ ศิริภทราชัย, 2556) โดยกิจกรรมการเรียนรู้แบบสะเต็มเป็นการเรียนรู้ที่มีการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ มาใช้สร้างสรรค์ผลงาน จากการลงมือปฏิบัติจริง เป็นการเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงประมวลผลของนักเรียน สำหรับการวิเคราะห์โจทย์ปัญหา ออกแบบ และลงมือเขียนโปรแกรม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผล ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา วิชา การโปรแกรมและการประยุกต์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุบาลนารี เพื่อศึกษาความสามารถในการคิดเชิงประมวลผลของผู้เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา โดยผู้เรียนจะได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เป็นการประยุกต์นำความรู้ 4 สาขา คือ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ มาคิดวิเคราะห์ปัญหา เพื่อสร้างรูปแบบหรือชิ้นงานสำหรับแก้ปัญหาโดยใช้แนวคิดพื้นฐานด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์ เป็นการเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดเชิงประมวลผล อันเป็นผลให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ในการเขียนโปรแกรมได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาขั้นตอนในการเสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผล ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา วิชาการโปรแกรมและการประยุกต์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุบาลนารี

2. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียน จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการคิดเชิงประจักษ์ผล ด้วยแนวทางในการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา วิชา การโปรแกรมและการประยุกต์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุคุณนารี

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

วิธีการดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/9 โครงการห้องเรียนอัจฉริยะ ห้องเรียนที่เน้น การเรียนการสอนรายวิชา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และคอมพิวเตอร์ โดยจะมีการเพิ่มรายวิชาเพิ่มเติมทั้ง 3 รายวิชาให้แก่ นักเรียน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 36 คน โรงเรียนอนุคุณนารี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองปฏิบัติ ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา วิชาการโปรแกรมและการประยุกต์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ผ่านการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตรและผู้เชี่ยวชาญทางด้านสะเต็มศึกษาจำนวนด้านละ 3 ท่าน ร่วมกับการใช้ชุดทดลอง IPST box ซึ่งเป็นอุปกรณ์เพื่อใช้สนับสนุนการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้สะท้อนผลการปฏิบัติการ ได้แก่ อนุทินสะท้อนความคิดของนักเรียน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลวิจัย ได้แก่ แบบประเมินพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประจักษ์ผล โดยใช้การประเมินผลแบบรูบริคส์ 4 ระดับ โดยผ่านการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญด้านการคิด จำนวน 3 ท่าน อยู่ในระดับใช้ได้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามแนวคิดของ Kemmis และ McTaggart มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (Planning) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันวิเคราะห์ และสำรวจปัญหาที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการเรียนรู้

ขั้นที่ 2 ขั้นการปฏิบัติ (Action) ผู้วิจัยได้ดำเนินการปฏิบัติการวิจัย โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา มีขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา ดังนี้

1. ขั้นเตรียมความพร้อมของผู้เรียน ก่อนเริ่มทำการทดลอง ผู้สอนจะต้องเตรียมความพร้อมของนักเรียนโดยการให้นักเรียนไปเตรียมตัวล่วงหน้า

2. ขั้นประเมินความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นของผู้เรียน ผู้สอนทำการประเมินความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นจากรายงานที่ผู้เรียนเขียนส่ง หลังจากได้ทำการศึกษาหาความรู้ที่ได้รับมอบหมาย

3. ขั้นบรรยายให้ความรู้และสาธิตการใช้อุปกรณ์ หลังจากผู้เรียนได้อภิปรายเกี่ยวกับความรู้ที่ได้ไปทำการศึกษามาแล้ว ซึ่งอาจจะมีถูกหรือผิดบ้าง ผู้สอนจะดำเนินการบรรยาย สาธิต เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน

4. ขั้นสร้างชิ้นงานตามกระบวนการออกแบบทางวิศวกรรม ทำการจัดขนาดกลุ่มและจัดผู้เรียนเข้ากลุ่ม ขั้นตอนนี้ ผู้เรียนจะได้ฝึกทักษะทางด้านวิศวกรรมผ่านการลงมือปฏิบัติสร้างสรรค์งาน โดยให้แต่ละกลุ่มวิเคราะห์ปัญหา เลือกเครื่องมือ ออกแบบรูปแบบหรือชิ้นงาน ลงมือสร้างรูปแบบหรือชิ้นงาน นำรูปแบบไปใช้แก้ปัญหา บันทึกผลเพื่อนำปรับปรุงแก้ไข

5. ชี้แนะเสนอชิ้นงาน ผู้สอนส่งกลุ่มผู้เรียนออกมานำเสนอผลการทดลองที่ได้จากการนำรูปแบบหรือชิ้นงานที่สร้างสรรค์ขึ้นไปใช้แก้ปัญหา และมอบหมายให้กลุ่มผู้เรียนที่ไม่ได้นำเสนอทำการอวดวิดิโอนำเสนอ ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายถึงทักษะและความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรม

ขั้นที่ 3 ขั้นการสังเกต (Observation) ในขณะที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้สังเกตและรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการสะท้อนผลปฏิบัติการ และเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินงานวิจัย

ขั้นที่ 4 ขั้นการสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection) เมื่อสิ้นสุดการปฏิบัติการวิจัยในแต่ละรอบ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ได้จากขั้นการสังเกต มาวิเคราะห์ เพื่อสรุปปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติการวิจัย และหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขปัญหา เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติการวิจัยในวงรอบถัดไป

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

1. แผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา

1.1 ศึกษาวิเคราะห์ เนื้อหา จุดประสงค์ สารการเรียนรู้พื้นฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เลือกหน่วยการเรียนรู้

1.2 ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.3 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 2 แผนการจัดการเรียนรู้

1.4 นำแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา เสนอต่อครูผู้ร่วมวิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความถูกต้องของแผนการจัดการเรียนรู้ ด้านเนื้อหา ด้านเทคนิควิธีการ และพิจารณาให้ข้อคิดเห็น ติความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ และนำแผนการจัดการเรียนรู้เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร จำนวน 3 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านสะเต็มศึกษาจำนวน 3 ท่าน เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

1.5 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านการตรวจพิจารณา มาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องเหมาะสม

1.6 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์แล้วไปใช้กับนักเรียน

2. แบบประเมินพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประมวลผล

2.1 ศึกษาวิธีการประเมินการคิดเชิงประมวลผลจากทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างทักษะด้านการคิดเชิงประมวลผล

2.2 กำหนดขอบข่ายทักษะที่จำเป็นต่อการเสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผล

2.3 สร้างแบบประเมินพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประมวลผล จำนวน 20 ข้อ โดยเกณฑ์การประเมินแบบรูบริคส์ 4 ระดับ

2.4 นำแบบประเมินพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประมวลผลที่สร้างขึ้น เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ และความถูกต้องเหมาะสม

2.5 ปรับปรุงแก้ไขแบบประเมินพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประมวลผลตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ และคัดเลือกประเด็นการประเมินที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.67 ขึ้นไป แล้วนำไปใช้จริงกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลไว้สำหรับใช้ในการสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้สอนปฐมนิเทศเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา แจ้งจุดประสงค์ของการเรียนรู้ และข้อตกลงในการวิจัยครั้งนี้

2. ปฏิบัติการวิจัยรอบที่ 1 ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา ตามแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 1 แผน ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตในการเรียนรู้ และมอบหมายให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายปัญหา ออกแบบ สร้างรูปแบบหรือชิ้นงาน นำรูปแบบนั้นไปใช้ บันทึกและสรุปผล และนำเสนอผลที่ได้จากการทดลอง

3. ทำการประเมินพัฒนาการทางการเรียนของผู้เรียน จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการคิดเชิงประจักษ์ด้วยแนวทางในการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา ของผู้เรียนด้วยแบบประเมินพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประจักษ์และเก็บข้อมูลปฏิบัติการด้วยเครื่องมือสะท้อนผลการปฏิบัติการ หลังจากปฏิบัติการวิจัยวงรอบที่ 1

4. เมื่อสิ้นสุดปฏิบัติการวิจัยวงรอบที่ 1 ผู้วิจัยนำข้อมูลไปวิเคราะห์ สรุปปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติการวิจัย และหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติการวิจัยในวงรอบถัดไป

5. ปฏิบัติการวิจัยวงรอบที่ 2 ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแล้ว จำนวน 1 แผน โดยผู้วิจัยกำหนดขอบเขตในการเรียนรู้และสร้างผลงาน จากนั้นเปิดโอกาสให้นักเรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองภายในกลุ่ม ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์ปัญหา ออกแบบ พัฒนาโปรแกรม ทดสอบ และนำเสนอผลงานที่ได้จากการลงมือออกแบบและสร้างสรรค์ ร่วมกันสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการจัดการเรียนรู้

6. ทำการประเมินพัฒนาการทางการเรียนของผู้เรียน จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการคิดเชิงประจักษ์ด้วยแนวทางในการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา ของผู้เรียนด้วยแบบประเมินพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประจักษ์และเก็บข้อมูลปฏิบัติการด้วยเครื่องมือสะท้อนผลการปฏิบัติการ หลังจากปฏิบัติการวิจัยวงรอบที่ 2

7. ผู้วิจัยนำข้อมูลไปวิเคราะห์ สรุปผลการปฏิบัติการวิจัยและแปลผลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1 วิเคราะห์หาพัฒนาการทางการเรียนของผู้เรียนด้านการคิดเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยนำคะแนนที่ได้จากแบบประเมินพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประจักษ์ นำผลมาวิเคราะห์ระดับความสามารถ โดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเทียบกับเกณฑ์การประเมิน 4 ระดับ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.50-4.00 หมายความว่า ระดับดีมาก

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.50-3.49 หมายความว่า ระดับดี

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.50-2.49 หมายความว่า ระดับพอใช้

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00-1.49 หมายความว่า ระดับปรับปรุง

1.2 วิเคราะห์หาความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภายหลังจากสิ้นสุดวงจรปฏิบัติการทั้ง 2 วงจร โดยนำข้อมูลที่ได้จากแบบวัดความพึงพอใจคำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เทียบกับเกณฑ์การประเมิน 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545: 67) ได้แก่ พึงพอใจมากที่สุด พึงพอใจมาก พึงพอใจปานกลาง พึงพอใจน้อย และพึงพอใจน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์ในการเปรียบเทียบผลดังนี้

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50-5.00 หมายความว่า พึงพอใจมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.50-4.49 หมายความว่า พึงพอใจมาก

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.50-3.49 หมายความว่า พึงพอใจปานกลาง

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.50-2.49 หมายความว่า พึงพอใจน้อย

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00-1.49 หมายความว่า พึงพอใจน้อยที่สุด

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ที่ได้จากเครื่องมือสะท้อนผลการปฏิบัติการ ได้แก่ บันทึกหลังการสอนโดยผู้ร่วมวิจัยและผู้วิจัย และแบบบันทึกอนุทินสะท้อนความคิดของผู้เรียน โดยการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่ได้จากการบันทึก มาสรุปผลการวิจัยเพื่อรายงานผล และวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation)
2. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ ดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item Objective Congruence)

ผลการวิจัย

1. ผลการปฏิบัติการในการเสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผล ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา วิชาการโปรแกรมและการประยุกต์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ห้องเรียนอัจฉริยะ โรงเรียนอนุกุลนารี ก่อนเริ่มดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ชี้แจงจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนทราบ โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 2 แผน แผนการเรียนรู้ละ 4 ชั่วโมง โดยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา โดยกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละแผนมีขั้นตอนการสอน 5 ขั้นตอน

- ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมความพร้อมของผู้เรียน
- ขั้นที่ 2 ขั้นประเมินความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นของผู้เรียน
- ขั้นที่ 3 ขั้นบรรยายให้ความรู้และสาธิตการใช้อุปกรณ์
- ขั้นที่ 4 ขั้นสร้างชิ้นงานตามกระบวนการออกแบบทางวิศวกรรม
- ขั้นที่ 5 ขั้นนำเสนอผลงาน

1.1 ผลการปฏิบัติการในวงจรที่ 1

จากการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง การเขียนโปรแกรมแบบมีเงื่อนไขและการเขียนโปรแกรมแบบทำงานซ้ำ พบว่าพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประมวลผลมี ระดับเฉลี่ยเท่ากับ 3.53 หรืออยู่ในระดับดี จากวงจรปฏิบัติการที่ 1 สามารถสรุปสิ่งที่ควรนำไปปรับปรุงในวงจรปฏิบัติการที่ 2 เพื่อเพิ่มระดับพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประมวลผล ได้ดังนี้

- 1) ผู้เรียนยังไม่เข้าใจการออกแบบวิธีการแก้ปัญหาโดยการเขียนผังงาน (Flowchart Diagram)
- 2) ผู้เรียนมีปัญหาในการออกแบบตัวอย่างในการทดสอบโปรแกรมหรือชิ้นงาน
- 3) ผู้เรียนไม่สามารถกำหนดวิธีการประมวลผล จากการวิเคราะห์ปัญหาได้ถูกต้อง
- 4) ผู้เรียนบางคนไม่ทำการศึกษาค้นคว้าตามที่ได้รับมอบหมาย
- 5) ปัญหาอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ไม่สามารถโหลดโปรแกรมลงอุปกรณ์ได้
- 6) สมาชิกในกลุ่มบางคนไม่ให้ความสนใจในการเรียนรู้
- 7) ผู้เรียนใช้เวลาทำกิจกรรมมากเกินไป

1.2 ผลการปฏิบัติการในวงจรที่ 2

จากการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง การเขียนโปรแกรมแบบมีเงื่อนไขและการเขียน โดยกรนำปัญหาจากวงจรปฏิบัติการที่ 1 มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมการเรียนการสอนในวงจรที่ 2 เพื่อเสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผลของผู้เรียน ผู้วิจัยได้ทำการปรับแผนการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นในเรื่องการวิเคราะห์และออกแบบ ก่อนการจัดการเรียนการสอนผู้วิจัยได้ชี้แจงให้ผู้เรียนทำการทดสอบอุปกรณ์รวมทั้งคอมพิวเตอร์ก่อนการจัดการเรียนรู้เพื่อไม่ให้กระทบต่อเวลาในการทำกิจกรรม เปลี่ยนรูปแบบการมอบหมายงานในการค้นคว้าเป็นกลุ่มให้เป็นการศึกษาค้นคว้ารายบุคคล จากนั้นให้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามารวมอภิปรายในห้องเรียนร่วมกับสมาชิกในกลุ่มคนอื่น พบว่า

1. ผู้เรียนสามารถออกแบบวิธีการแก้ปัญหาโดยการเขียนผังงาน (Flowchart Diagram) และวิธีการประมวลผลโดยพิจารณาขั้นตอนวิธีการให้ได้มาซึ่งข้อมูลออกจากการวิเคราะห์ปัญหาได้
2. ผู้เรียนสามารถกำหนดตัวอย่างในการทดสอบโปรแกรมหรือชิ้นงานได้
3. ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่องานของตนเองและช่วยเหลือเพื่อนในกลุ่มมากขึ้น
4. ผู้สอนสามารถจัดการเวลาในการทำกิจกรรมได้มากขึ้นเนื่องจากไม่เสียเวลากับการแก้ไขปัญหาเรื่องอุปกรณ์รวมทั้งคอมพิวเตอร์
5. ผู้เรียนให้ความสนใจกับการเรียนรู้มากขึ้นเนื่องจากแต่ละคนในกลุ่มจะถูกแบ่งหน้าที่กันชัดเจน ทำให้ผู้เรียนที่ไม่เคยได้รับมอบหมายหน้าที่ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น

2. ผลการศึกษาพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียน จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผลด้วยแนวทางในการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา พบว่าพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประมวลผลหลังปฏิบัติการวงรอบที่ 1 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 3.53 = , S.D. = 0.55) และหลังปฏิบัติการวงรอบที่ 2 พัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประมวลผลอยู่เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ 4.57 = , S.D. = 0.35)

ตารางที่ 1 ระดับพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประมวลผล

ด้านที่ประเมิน	วงจรถ่ายที่ 1		วงจรถ่ายที่ 2	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. การเชื่อมต่อคอมพิวเตอร์	3.28	0.57	3.61	0.48
2. การพัฒนาชิ้นงานจากคอมพิวเตอร์	3.28	0.45	3.67	0.44
3. การกำหนดสาระสำคัญ	3.17	0.33	3.71	0.31
4. การวิเคราะห์ปัญหาและชิ้นงาน	3.33	0.50	3.71	0.27
5. การสื่อสาร	3.11	0.39	3.67	0.44
6. การประสานงาน	3.06	0.57	3.50	0.48
พัฒนาการโดยรวม	3.21	0.46	3.65	0.39

เมื่อพิจารณารายด้านจากข้อมูลในตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียนด้านการคิดเชิงประมวลผลมีระดับที่สูงขึ้น พบว่า ทักษะด้านการสื่อสาร การกำหนดสาระสำคัญ และการประสานงานมีพัฒนาการที่มากที่สุด รองลงมาเป็นการพัฒนาชิ้นงานจากคอมพิวเตอร์ การวิเคราะห์ปัญหาและชิ้นงาน และการเชื่อมต่อคอมพิวเตอร์ตามลำดับ

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ส่งผลให้นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเฉลี่ยทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.51, S.D. = 0.52)

ตารางที่ 2 ระดับความพึงพอใจของนักเรียน

ด้านที่วัด	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.50	0.54	พึงพอใจมากที่สุด
2. เครื่องมือ และสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้	4.47	0.52	พึงพอใจมาก
3. บรรยากาศในชั้นเรียน	4.58	0.49	พึงพอใจมากที่สุด
4. เนื้อหาความรู้ที่ได้รับ	4.49	0.53	พึงพอใจมาก
ความพึงพอใจโดยรวม	4.51	0.52	พึงพอใจมากที่สุด

เมื่อพิจารณารายด้านจากข้อมูลในตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความพึงพอใจเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า พึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ด้านบรรยากาศในชั้นเรียน และด้านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด รองลงมาเป็นความพึงพอใจด้านเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ และด้านเครื่องมือและสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ในระดับมากตามลำดับ

สรุปและอภิปรายผล

1. ผลการปฏิบัติการในการเสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผล ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา วิชาการโปรแกรมและการประยุกต์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุกุลนารี ส่งผลต่อการเสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผล จากข้อมูลของพัฒนาการทางการเรียนของผู้เรียนด้านการคิดเชิงประมวลผลในแต่ละวงรอบปฏิบัติการมีค่าเฉลี่ยที่สูงขึ้นตามลำดับ คือ วงรอบการปฏิบัติการที่ 1 มีค่าเฉลี่ยที่ 3.21 และวงรอบการปฏิบัติการที่ 2 มีค่าเฉลี่ยที่ 3.65 ผลการวิจัยเช่นนี้ เพราะปัจจัยที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำการศึกษาค้นคว้าความรู้ที่จำเป็น และนำมาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งร่วมกับกำหนดวิธีการในการแก้ปัญหาที่ได้จากการวิเคราะห์รายละเอียดของปัญหา ผู้เรียนสามารถเลือกใช้อุปกรณ์หรือเครื่องมือเพื่อนำมาใช้ในการสร้างสรรค์รูปแบบหรือชิ้นงานเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนจากการลงมือปฏิบัติ มากกว่าการเรียนรู้ด้วยทฤษฎี โดยการประยุกต์ใช้ความรู้ด้าน วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ มาช่วยในการลงมือปฏิบัติ และเมื่อผู้เรียนสร้างสรรค์รูปแบบหรือชิ้นงานแล้ว ผู้เรียนสามารถทำการทดลองแก้ปัญหาจริงและบันทึกผลจริงได้ เมื่อได้ทำการทดลองแล้วผู้เรียนนำผลที่ได้ไปแก้ไขรูปแบบหรือชิ้นงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และนำผลที่ได้อภิปรายรูปแบบและชิ้นงานของกลุ่มตนเอง ซึ่งจะเห็นได้ว่าขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้ เป็นกระบวนการที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ทักษะความสามารถในด้านต่างๆ เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์รูปแบบหรือชิ้นงานเพื่อแก้ปัญหา พัฒนาขีดความสามารถของกระบวนการเรียนรู้ของแต่ละคน ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ และค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ได้พัฒนาทักษะในด้านต่างๆ ทั้ง ในด้านการคิดวิเคราะห์แก้ปัญหา การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การอภิปรายผล ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการคิดเชิงประมวลผล สอดคล้องกับงานวิจัยบางส่วนของ Scott (2012) ที่ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้บูรณาการวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์และคณิตศาสตร์ในโรงเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่านักเรียนที่สมัครใจเข้าร่วมห้องเรียน STEM มีความสามารถในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดีกว่าเด็กนักเรียนระดับเดียวกันที่ไม่ได้เข้าร่วมห้องเรียน STEM แสดงให้เห็นว่านักเรียนเกิดทักษะกระบวนการแก้ปัญหาจากการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในทักษะการคิดเชิงประมวลผล และบทความของYadav และคณะ (2011) ที่นำแนวคิดเรื่องการคิดเชิงประมวลผลมาใช้ในการแก้ไขปัญหาด้วยการใช้ยุทธศาสตร์ แบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ การเชื่อมต่อกอมพิวเตอร์ การพัฒนาชิ้นงานจากคอมพิวเตอร์ การกำหนดสาระสำคัญ การวิเคราะห์ปัญหาและชิ้นงาน การสื่อสาร และการประสานงาน Bundy (2007) กล่าวว่า ความสามารถในการคิดเชิงประมวลผลนั้นสำคัญต่อการเข้าใจเนื้อหาในทุกๆ ศาสตร์ โดยสามารถฝึกฝนผ่านการเรียนรู้ผ่านกระบวนการแก้ไขปัญหาและการคิดอย่างเป็นขั้นตอน

2. ผลการศึกษาพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียน จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผลด้วยแนวทางในการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา วิชาการโปรแกรมและการประยุกต์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุกุลนารี จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 2 วงจรปฏิบัติการพบว่า การคิดเชิงประมวลผล ของนักเรียนเพิ่มสูงขึ้น โดยพัฒนาการเรียนของผู้เรียนด้านการคิดเชิงประมวลผลของผู้เรียนเพิ่มขึ้นจากระดับมาก พัฒนาไปสู่ระดับมากที่สุด ในวงจรปฏิบัติการที่ 2 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมการคิดเชิงประมวลผลด้วยแนวทางในการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา ช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางการคิดเชิงประมวลผล โดยผู้เรียนสามารถใช้ทักษะการคิดเชิงประมวลผลในการวิเคราะห์ปัญหา เลือกเครื่องมือ ออกแบบ สร้างชิ้นงาน ทำการทดลองร่วมกันอภิปรายผลที่ได้จากการทดลอง ซึ่งเกิดการจากการลงมือปฏิบัติในการสร้างรูปแบบหรือชิ้นงานจากกระบวนการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา ที่มีการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์มาประยุกต์ใช้ สอดคล้องกับ

ผลการประชุมวิชาการของ Jan Cuny และคณะ (2010) ที่นำแนวคิดการคิดเชิงประมวลผล ไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดปัญหาเพื่อนำไปสู่วิธีการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาสามารถทำได้โดยการผสมผสานทั้งมนุษย์และคอมพิวเตอร์ เพื่อสร้างรูปแบบการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพ

3. ความพึงพอใจของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ พบว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนแบบสะเต็มศึกษา มีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทในชั้นเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านบรรยากาศในชั้นเรียนและด้านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่มีการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างอิสระ และการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจสามารถเรียนรู้การแก้ปัญหาได้จากสถานการณ์จริง และผู้เรียนเกิดความสนุกสนานในการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความพึงพอใจด้านเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ และด้านเครื่องมือและสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนส่วนใหญ่มีความคิดว่าการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็ม มีความสอดคล้องกับบริบทในชั้นเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านเนื้อหาวิชาซึ่งชี้ให้เห็นว่าการออกแบบเนื้อหาที่มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มีความทันสมัย รวมทั้งความแปลกใหม่ของเครื่องมือที่สามารถนำมาช่วยในการออกแบบ สร้างสรรค์รูปแบบหรือชิ้นงานเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา สอดคล้องกับรายงานสรุปการอบรมเชิงปฏิบัติการของ รักษพล ธนาอนุวงศ์ (2558) ที่กล่าวว่า กิจกรรมสะเต็มศึกษาช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานผ่านการเรียนรู้ด้วยการเล่นของเล่น และงานวิจัยของ Jeremy V. Ernst and Aaron C. Clark (2012) ที่นำแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษามาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งช่วยทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น และพึงพอใจกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยทำโครงการ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรนำการปฏิบัติการเสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผลไปใช้ในรายวิชาที่นักเรียนจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาต่างๆ อาจมีการขั้นตอนให้สอดคล้องกับรายวิชานั้นๆ เพราะในบริบทของแต่ละรายวิชาจะมีองค์ประกอบที่แตกต่างกันไป

1.2 ควรนำการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาที่ช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางการคิดเชิงประมวลผลไปใช้กับรายวิชาการที่ต้องการใช้กระบวนการแก้ปัญหาที่ต้องมีการประยุกต์การเขียนโปรแกรม เพราะการคิดเชิงประมวลผลเป็นการนำเอาทักษะด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์มาช่วยในการแก้ปัญหา ทำให้นักเรียนสามารถนำทักษะทางคอมพิวเตอร์มาช่วยในการแก้ปัญหาหรือการเขียนโปรแกรมเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1.3 ควรนำการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการไปใช้กับการเรียนการสอนที่ต้องการบรรยากาศในห้องเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างอิสระ และเน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง เพราะผู้เรียนจะเกิดความสนุกสนานในการเรียนรู้ เนื่องจากผู้เรียนได้เรียนรู้การแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการศึกษาพัฒนาการทางการเรียนของนักเรียน จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการคิดเชิงประมวลผล โดยเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา กับการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบอื่นๆ

2.2 ควรทำการศึกษามลของการส่งเสริมทักษะหรือพฤติกรรมอื่นๆ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา 2.3 ในการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา ครูผู้สอนต้องศึกษาหลักการของกิจกรรมการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาให้เข้าใจอย่างชัดเจนเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน

2.4 ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง ควรสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง เนื้อหารายวิชา บริบทด้านผู้เรียน และบริบทสภาพแวดล้อม เพื่อให้ได้กิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นไปอย่างเต็มศักยภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). **การวิจัยเบื้องต้น**. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พรทิพย์ ศิริภทราชัย. (2556). **STEM Education** กับการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21. 33, 2: 49-56.
- รักษพล ชนนวงค์. (2556). “STEM Education.” **เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง STEM Education**. กรุงเทพฯ : สสวท.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). **วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- Bundy, A. (2007). “Computational thinking is pervasive. **Journal of Scientific and Practical Computing** 1, 2: 67-69.
- Jan Cuny, Larray Snyder, and Jeannette M. Wing. (2010). **Demystifying Computational Thinking for Non-Computer Scientists**. Work in progress.
- Jeannette M. Wing (2006). “Computational Thinking.” **Communications of the ACM**. 49, 3: 33-36.
- Jeremy V. Ernst and , Aaron C. Clark. (2012). “Fundamental Computer Science Conceptual Understandings for High School Students Using Original Computer Game Design.” **Journal of STEM Education** : 40-45.
- Kemmis, S and McTagart. (1990). **The Action Research Planner**. Geelong: Deakin University Press.
- Scott, C. (2012). “An Investigation of Science, Technology, Engineering and Mathematics (STEM) Focused High School in the U.S.” **Journal of STEM Education** 13, 5: 30 – 39.
- Yadav, A., Zhou, N., Mayfield, C., Hambrusch, S., & Korb, J. T. (2011). “Introducing computational thinking in education courses.” In **Proceedings of ACM Special Interest Group on Computer Science Education**, Dallas, TX.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของ
 ครูระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในจังหวัดนครปฐม

Factors Affecting Teachers' Self-efficacy in English Teaching of Prathomsuksa Four-Six
 at Nakhon Pathom Province

สุทธรวดี วัฒนะพิริยะพันธ์¹

บทคัดย่อ

ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในการแสวงหาความรู้ เป็นสื่อกลางในการสื่อสาร และการรับรู้ความสามารถของตนเองของครู (teachers' self-efficacy) มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความสำเร็จในการเรียนของนักเรียน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านจิตสังคม ประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิ การศึกษา ประสบการณ์การสอน การประสบความสำเร็จกับภาษาอังกฤษ การมีแบบอย่างในการสอนภาษาอังกฤษ การได้รับคำแนะนำในการสอนภาษาอังกฤษ สภาพอารมณ์ในการสอนภาษาอังกฤษ ที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนภาษาอังกฤษ ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม จำนวน 153 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม 3 ตอน ประกอบด้วย 1) ข้อมูลส่วนบุคคล 2) ปัจจัยด้านจิตสังคม และ 3) การรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลงานวิจัยพบว่า ตัวแปร ประสบการณ์การสอน การประสบความสำเร็จกับภาษาอังกฤษ การได้รับคำแนะนำในการสอนภาษาอังกฤษ และ สภาพอารมณ์ในการสอนภาษาอังกฤษ ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ผลงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการหลีกเลี่ยง อารมณ์เครียด หงุดหงิด กังวล หรือสับสน จะทำให้การรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครูสูงขึ้น

คำสำคัญ: การรับรู้ความสามารถของตนเอง การสอนภาษาอังกฤษ ปัจจัย

Abstract

The ability to use English in the pursuit of knowledge, and as an intermediate of communication is essential; and teachers' self-efficacy is positively correlated to the learning success of the students. This research is a survey research and the objective was to study the personal and psychosocial factors of English teacher, including gender, age, educational degrees, years of teaching experience, enactive mastery experiences in English, vicarious experiences in English teaching, verbal persuasion in English teaching and affective states in English teaching that affect teachers' self-efficacy in English teaching. The samples are each one of teaching English teachers in Prathomsuksa 4-6 from the 153 schools in Nakhon Pathom Primary Educational Service area. Data were collected by questionnaire at 3 parts, 1) personal information 2) psychosocial factors and 3) teachers' self-efficacy in English teaching. Descriptive statistics and multiple regression analysis were used for data analysis.

¹ สาขาวิชาพัฒนการมนุษย์ สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล

The research found that years of teaching experience, enactive mastery experiences in English, verbal persuasion in English teaching and affective states in English teaching affect teachers' self-efficacy in English teaching at 0.05 level of statistical significant. The findings suggest that avoid negative affective states such as stress, anxiety, irritability or confusion for teachers' self-efficacy in English teaching higher.

Keywords: self-efficacy, English teaching, factors

บทนำ

ประเทศไทยแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ประเทศในภูมิภาคอยู่อย่างสันติสุข มีความมั่นคงรอบด้าน และสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่น ๆ ได้ มีการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของอาเซียน พร้อมทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน (พินิตา กำภู ณ อยุธยา, 2556) โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เป็นสังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ความเป็นอยู่ที่ดี โดยให้ความสำคัญกับการดำเนินการใน 6 สาขาได้แก่ 1) การคุ้มครอง และสวัสดิการสังคม 2) สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม 3) ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม 4) การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน 5) การลดช่องว่างทางการพัฒนา และ 6) การพัฒนามนุษย์ (www.mfa.go.th, 2556) ซึ่งการพัฒนา มนุษย์เป็นสิ่งสำคัญอันดับต้นๆ ที่จะทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวขึ้นมาได้อย่างสมบูรณ์แบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การส่งเสริม ทักษะความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในการแสวงหาความรู้และเป็นสื่อกลางในการสื่อสารในประชาคมอาเซียน และใน ประชาคมโลก ซึ่งการใช้ภาษาอังกฤษในประชาคมโลก มีมากกว่า 1.5 พันล้านคน (Baseri, 2013) ทั้งการอ่าน การเขียน การ ฟัง การพูด พร้อมด้วยหลักไวยากรณ์ คำศัพท์ และการออกเสียง

ในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษนั้นครูเป็นผู้หนึ่ง ที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ที่เป็นครูอยู่ในช่วงวัยที่เริ่มจากวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่ผ่านการพัฒนาทั้งทางกายและสติปัญญา มีการตัดสินใจ เกี่ยวกับชีวิต วางแผนชีวิต มีวุฒิภาวะ มีความภูมิใจในงานที่ตนเองทำ มีการรับรู้ความสามารถในตนเอง (self-efficacy) มีการรู้จักตนเอง และปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของครูที่ส่งผลต่อพัฒนาการของนักเรียน คือ การรับรู้ความสามารถของตนเองของครู

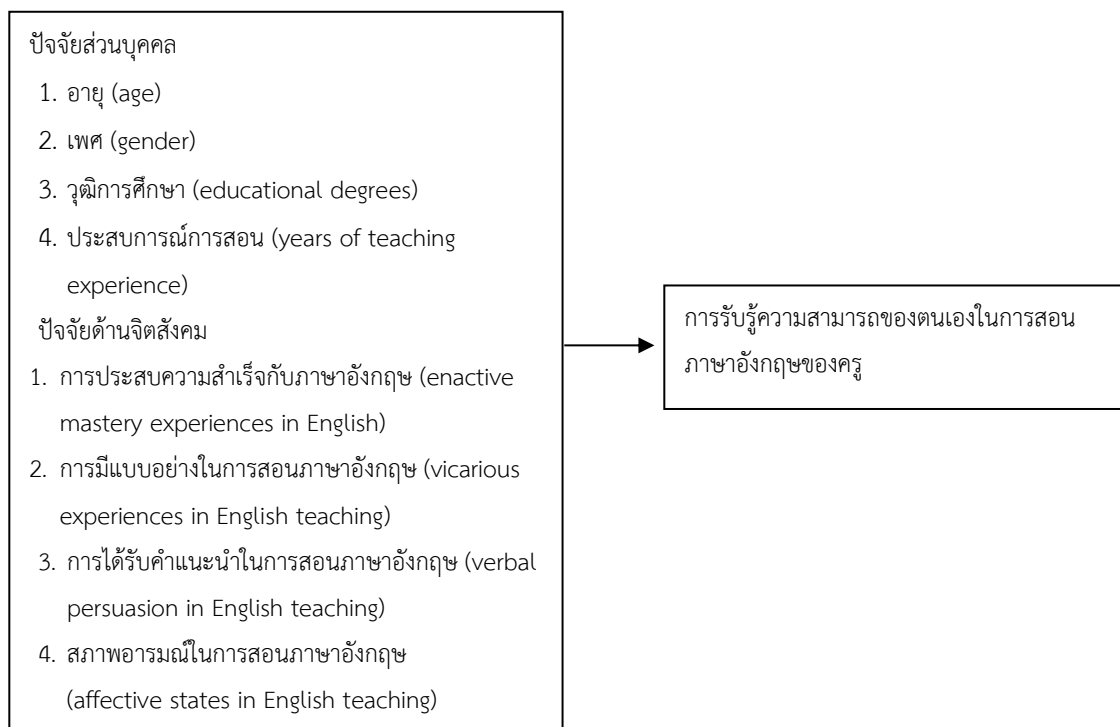
การรับรู้ความสามารถของตนเองของครู (teachers' self-efficacy) ส่งผลต่อการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการ พัฒนาทักษะการเรียนรู้ของเด็ก ๆ บรรดาครูผู้ที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูง เป็นผู้ที่รักในการสอน พร้อมยอมรับ ความคิดใหม่ ๆ มีความพยายามที่จะใช้วิธีการสอนใหม่ ๆ (Moalosi and Forchheh, 2015) มีแนวโน้มที่จะใช้กลยุทธ์เน้น นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน และ สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม ทำให้สามารถกระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียนได้ และการรับรู้ความสามารถของตนเองของครูนั้นมีอิทธิพลต่อการยืนหยัด ความพยายาม และ อุตสาหะ ในการทำงานที่ท้าทาย มีความอดทน รักษาความมุ่งมั่นสัญญา มีความกระตือรือร้น นักเรียนที่เรียนกับครูที่มีการรับรู้ความสามารถสูงและปานกลาง มี แนวโน้มที่เด็กนักเรียนจะประสบความสำเร็จในการสอบเทียบมาตรฐานความรู้ได้มากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับนักเรียนที่เรียน กับครูที่มีการรับรู้ความสามารถในตนเองต่ำ (Nunez, 2012; Moalosi and Forchheh, 2015) แสดงให้เห็นว่าการรับรู้ ความสามารถของตนเองของครูสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อความสำเร็จในการเรียนของเด็กนักเรียนและความสำเร็จของโรงเรียน ด้วย ซึ่งการรับรู้ความสามารถของตนเองของครูในโรงเรียนโดยรวมเพิ่มขึ้น ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จเพิ่มขึ้นด้วย (Eells, 2011)

ดังนั้นหากจะพัฒนาให้เด็กนักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ โรงเรียนประสบความสำเร็จในการพัฒนาเด็ก ปัจจัยที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครูก็เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งสามารถนำมาเป็นข้อมูล เพื่อพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครูต่อไป

จุดประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านจิตสังคม ประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การสอน การประสบความสำเร็จกับภาษาอังกฤษ การมีแบบอย่างในการสอนภาษาอังกฤษ การได้รับคำแนะนำในการสอนภาษาอังกฤษ สภาพอารมณ์ในการสอนภาษาอังกฤษ ที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู ในโรงเรียน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม

กรอบแนวคิด

แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดงานวิจัย

วิธีดำเนินงานวิจัย

ประชากรที่ศึกษาได้แก่ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนภาษาอังกฤษ ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 และ เขต 2 (สพป.นฐ. เขต 1 และ สพป.นฐ. เขต 2) ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2557 จากโรงเรียนทั้งหมด 251 โรง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนภาษาอังกฤษ ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียน สังกัดสพป.นฐ. เขต 1 และ สพป.นฐ. เขต 2 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 153 คน จาก 153 โรง กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางของ Krejcie และ Morgan (อ้างโดย บุญชม ศรีสะอาด, 2538)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถในการสอนภาษาอังกฤษของครู ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 1 และ เขต 2 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 1 ชุด แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล 10 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การสอน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านจิตสังคม ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามด้วยการพัฒนาลักษณะข้อคำถาม จากแบบวัดการรับรู้ความสามารถในการเป็นครู ของ ดนุรี เงินศรี (2551) และ มอร์ริส (Morris, 2010) เป็นแบบมาตราส่วน ประมาณค่า 4 ระดับแบบลิเคิร์ต จำนวน 21 ข้อ ซึ่งการให้คะแนนแต่ละข้อ ถูตามเกณฑ์ ดังนี้

การประสบความสำเร็จกับภาษาอังกฤษ จำนวน 5 ข้อ ให้คะแนนความถี่ที่เกิดขึ้นของข้อคำถาม ดังนี้
1=ไม่เกิดขึ้นเลย 2=เกิดขึ้นบ้าง 3=บ่อย 4=บ่อยมาก

การมีแบบอย่างที่ดีในการสอนภาษาอังกฤษ จำนวน 5 ข้อ ให้คะแนนความคิดเห็นของข้อคำถาม คือ 1=ไม่
ถูกต้องเลย 2=ถูกต้องบางส่วน 3=ถูกต้อง 4=ถูกต้องมาก

การได้รับคำแนะนำ (บอกกล่าว หรือข้อมูลย้อนกลับ) ในการสอนภาษาอังกฤษ จำนวน 5 ข้อ ให้คะแนนความ
ความคิดเห็นของข้อคำถาม คือ 1=ไม่ถูกต้องเลย 2=ถูกต้องบางส่วน 3=ถูกต้อง 4=ถูกต้องมาก และให้คะแนนความถี่ที่เกิดขึ้น ดังนี้
1=ไม่เกิดขึ้นเลย 2=เกิดขึ้นบ้าง 3=บ่อย 4=บ่อยมาก

สภาพอารมณ์ในการสอนภาษาอังกฤษ จำนวน 5 ข้อ ให้คะแนนความถี่ที่เกิดขึ้นของข้อคำถาม คือ
1=บ่อยมาก 2=บ่อย 3=เกิดขึ้นบ้าง 4=ไม่เกิดขึ้นเลย

แบบสอบถาม ได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ได้ค่า IC อยู่ระหว่าง 0.6-1 และการหาค่า
ความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficients) ได้ค่าความเชื่อมั่น ทั้งฉบับ
เท่ากับ 0.87 และค่าความเชื่อมั่นแต่ละองค์ประกอบ ได้แก่ การประสบความสำเร็จกับภาษาอังกฤษ ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ
0.60 การมีแบบอย่างที่ดีในการสอนภาษาอังกฤษ ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.79 การได้รับคำแนะนำ (บอกกล่าว หรือข้อมูล
ย้อนกลับ) ในการสอนภาษาอังกฤษ ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.85 และสภาพอารมณ์ในการสอนภาษาอังกฤษ ค่าความเชื่อมั่น
เท่ากับ 0.79

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 4-6 ซึ่งผู้วิจัยออกแบบและสร้างแบบสอบถาม จากขอบข่ายมาตรฐานครูผู้สอนภาษาอังกฤษ สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมาตรฐานครูสอนภาษาอังกฤษในต่างประเทศ (TESOL) โดยอาศัยหลักการสร้างแบบ
มาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับแบบลิเคิร์ต ตามแนวคิดของ พัทธินทร์ เสรี (2553) โดยการให้คะแนนแต่ละข้อ ถูตาม
เกณฑ์ คือ 4=แน่ใจว่าทำได้จริง 3=ค่อนข้างแน่ใจว่าทำได้ 2=ไม่ค่อยแน่ใจว่าจะทำได้ 1=แน่ใจว่าทำไม่ได้ แบ่งออกเป็น 6
องค์ประกอบ จำนวน 41 ข้อ คือ

1. ความรู้และทักษะภาษาอังกฤษ จำนวน 11 ข้อ
2. การจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษ จำนวน 5 ข้อ
3. การวัดและการประเมินผล จำนวน 6 ข้อ
4. การจิตวิทยาและการบริหารจัดการในห้องเรียน จำนวน 7 ข้อ
5. เทคโนโลยีและสื่อการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ จำนวน 5 ข้อ
6. การพัฒนาวิชาชีพและการวิจัย จำนวน 7 ข้อ

แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน และ มีค่าความเชื่อมั่น
สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficients) ทั้งฉบับ เท่ากับ 0.97

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำหนังสือขอความร่วมมือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล ส่งไปยัง
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ผู้อำนวยการ สพป.นฐ. เขต 1 และ สพป.นฐ. เขต 2 เพื่อขอโรงเรียนในสังกัดให้ความร่วมมือในการ
ตอบแบบสอบถาม
2. ผู้บริหารโรงเรียน และครูสอนภาษาอังกฤษ ในโรงเรียนสังกัด สพป.นฐ. เขต 1 และ สพป.นฐ. เขต 2
เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยส่งแบบสอบถาม ไปให้ผู้บริหารโรงเรียน ในโรงเรียนสังกัด สพป.นฐ. เขต 1 และ สพป.นฐ. เขต 2 โรงเรียนละ 1 ฉบับ จำนวน 251 โรงเรียน โดยผ่านกล่องกระจายเอกสารที่ สพป.นฐ. เขต 1 และ สพป.นฐ. เขต 2 ปรากฏว่ามีแบบสอบถามส่งกลับทางไปรษณีย์ จำนวน 160 ชุด เมื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ พบว่ามีแบบสอบถามที่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ จำนวน 153 ชุด คิดเป็นร้อยละ 60.96

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยโปรแกรม SPSS for Windows ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ใช้การอธิบายผลด้วยค่าสถิติพรรณนา (descriptive statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. วิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (multiple linear regression analysis) วิธีการแบบ enter เพื่ออธิบายปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู

ผลการวิจัย

ข้อมูลพื้นฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การสอน อธิบายด้วยค่าสถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ได้ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลและเขตพื้นที่การศึกษา

n=153

ข้อมูลส่วนบุคคล	สพป.นฐ.เขต 1		สพป.นฐ.เขต 2		รวม	
	จำนวน(คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ						
ชาย	11	17.19	17	19.10	28	18.30
หญิง	53	82.81	72	80.90	125	81.70
รวม	64	100	89	100	153	100
อายุ						
21-30 ปี	21	32.81	26	29.22	47	30.72
31-40 ปี	16	25.00	23	25.84	39	25.49
41-50 ปี	5	7.81	12	13.48	17	11.11
51-60 ปี	22	34.38	28	31.46	50	32.68
รวม	64	100	89	100	153	100
วุฒิการศึกษา						
ปริญญาตรีเอกอังกฤษ	33	51.56	62	69.66	95	62.09
ปริญญาตรีเอกอื่นๆ	20	31.25	22	24.72	42	27.45
ปริญญาโท	11	17.19	5	5.62	16	10.46
รวม	64	100	89	100	153	100
ประสบการณ์การสอน						
1-10 ปี	41	64.06	56	62.92	97	63.40
11-20 ปี	15	23.44	17	19.10	32	20.91
21-30 ปี	4	6.25	12	13.48	16	10.46
31-40 ปี	4	6.25	4	4.50	8	5.23
รวม	64	100	89	100	153	100

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่าง เพศหญิงมากกว่าเพศชายทั้งสองเขตพื้นที่การศึกษา โดยรวมเพศหญิงร้อยละ 81.70 เพศชาย ร้อยละ 18.30

กลุ่มตัวอย่างในสังกัด สพป.นฐ. เขต 1 อยู่ในช่วง 21-30 ปี ร้อยละ 32.81 อยู่ในช่วง 31-40 ปี และ ร้อยละ 25.00 และอยู่ในช่วง 41-50 ปี ร้อยละ 7.81 อยู่ในช่วงอายุ 51-65 ปี ร้อยละ 34.38 และกลุ่มตัวอย่างในสังกัด สพป.นฐ.เขต 2 ที่อยู่ ช่วงอายุ 21-30 ปี ร้อยละ 29.22 อยู่ในช่วงอายุ 31-40 ปี ร้อยละ 25.84 ช่วงอายุ 41-50 ปี ร้อยละ 13.48 ช่วงอายุ 51-60 ปี ร้อยละ 31.46

กลุ่มตัวอย่างในสังกัด สพป.นฐ.เขต 1 มีวุฒิการศึกษาระดับการศึกษาปริญญาตรีเอกอังกฤษ ร้อยละ 51.56 ปริญญาตรีเอกอื่น ๆ ร้อยละ 31.25 และระดับปริญญาโท ร้อยละ 17.19 กลุ่มตัวอย่างในสังกัด สพป.นฐ.เขต 2 มีวุฒิ การศึกษาระดับการศึกษาปริญญาตรีเอกอังกฤษ ร้อยละ 69.66 ปริญญาตรีเอกอื่น ๆ ร้อยละ 24.72 และระดับปริญญาโท ร้อยละ 5.62 เมื่อพิจารณากลุ่มตัวอย่างรวมทั้ง 2 เขต พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีเอกอังกฤษมีจำนวน มากที่สุดคือ 95 คน คิดเป็นร้อยละ 62.09 รองลงมาคือ ปริญญาตรีเอกอื่น ๆ จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 20.91 และ ระดับปริญญาโทมีจำนวนน้อยที่สุด จำนวน 16 คนคิดเป็นร้อยละ 10.46

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองเขตการศึกษา มีประสบการณ์การสอนภาษาอังกฤษ อยู่ในช่วง 1-10 ปี ร้อยละ 63.40 อยู่ใน ช่วง 11-20 ปี ร้อยละ 20.91 อยู่ในช่วง 21-30 ปี และร้อยละ 10.46 และอยู่ในช่วง 31-40 ปี ร้อยละ 5.23

ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยด้านจิตสังคม ที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู

จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านจิตสังคม ที่ส่งผลต่อการรับรู้ ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านจิตสังคม ที่ส่งผลต่อการรับรู้ ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู

ตัวแปร	Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	5.030	1.691		2.975	.003
1.เพศ(หญิง)	-.458	.396	-.066	-1.157	.249
2.อายุ	-.029	.020	-.132	-1.448	.150
3.วุฒิการศึกษา(อังกฤษ)	.188	.339	.031	.555	.580
4.ประสบการณ์การสอน	.055	.024	.196	2.308	.022
5.การประสบความสำเร็จกับ ภาษาอังกฤษ	.354	.079	.318	4.505	.000
6.การมีแบบอย่างในการสอน ภาษาอังกฤษ	.074	.085	.074	.875	.383
7.การได้รับคำแนะนำในการ สอนภาษาอังกฤษ	.217	.071	.268	3.045	.003
8.สภาพอารมณ์ในการสอน ภาษาอังกฤษ	.300	.058	.302	5.194	.000

ตัวแปร	Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.
	B	Std. Error	Coefficients Beta		
(Constant)	5.030	1.691		2.975	.003
1.เพศ(หญิง)	-.458	.396	-.066	-1.157	.249
2.อายุ	-.029	.020	-.132	-1.448	.150
3.วุฒิการศึกษา(อังกฤษ)	.188	.339	.031	.555	.580
4.ประสบการณ์การสอน	.055	.024	.196	2.308	.022
5.การประสบความสำเร็จกับ ภาษาอังกฤษ	.354	.079	.318	4.505	.000
6.การมีแบบอย่างในการสอน ภาษาอังกฤษ	.074	.085	.074	.875	.383
7.การได้รับคำแนะนำในการ สอนภาษาอังกฤษ	.217	.071	.268	3.045	.003
8.สภาพอารมณ์ในการสอน ภาษาอังกฤษ	.300	.058	.302	5.194	.000

$R = 0.752$ $R^2 = 0.565$ $R^2_{adj} = 0.541$ $SE_{est} = 1.832$

สรุปผลจากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านจิตสังคม ที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถในการสอนภาษาอังกฤษของครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 มีเพียง 4 องค์ประกอบได้แก่ ด้านประสบการณ์การสอน ($\beta = 0.196$) ด้านการประสบความสำเร็จกับภาษาอังกฤษ ($\beta = 0.318$) ด้านการได้รับคำแนะนำในการสอนภาษาอังกฤษ ($\beta = 0.268$) และด้านสภาพอารมณ์ในการสอนภาษาอังกฤษ ($\beta = 0.302$) ตามลำดับ และพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านจิตสังคมทั้งหมด สามารถพยากรณ์หรือทำนายการเกิดการเรียนรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู ได้ร้อยละ 54.10 ($R^2_{adj} = 0.541$)

สรุปและอภิปรายผล

ครูสอนวิชาภาษาอังกฤษ ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในสังกัด สพพ.นฐ. จำนวน 153 คน เป็นเพศหญิง ร้อยละ 81.70 เพศชาย ร้อยละ 18.30 ช่วงอายุ 51-60 ปี ร้อยละ 31.46 และช่วง 21-30 ปี ร้อยละ 29.22 จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีเอกอังกฤษ ร้อยละ 62.09 มีประสบการณ์การสอน ในช่วง 1-10 ปี ร้อยละ 62.92

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู ระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียนสังกัด สพพ.นฐ. ได้แก่ ประสบการณ์การสอน การประสบความสำเร็จกับภาษาอังกฤษ การได้รับคำแนะนำในการสอนภาษาอังกฤษ และ สภาพอารมณ์ในการสอนภาษาอังกฤษ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

การอภิปรายผลในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นไปที่ปัจจัย แต่ละปัจจัยที่ส่งผล และ ไม่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านเพศ ไม่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องงานวิจัยหลายงาน ได้แก่ งานวิจัยของ เคิร์ทและคณะ งานวิจัยของ แกสลานี งานวิจัยของ โมโลซีและฟอร์เชช (Kurt, *et al.*, 2014; Ghaslani, 2015; Moalosi and Forchesh, 2015) พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองของครูเพศหญิงและเพศชาย ไม่แตกต่างกัน เพศไม่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ความสามารถของตนเองเกี่ยวกับกระบวนการสอน ครูเพศหญิงและเพศชายมี กลยุทธ์การสอน และการจัดการในห้องเรียน ไม่แตกต่างกัน แต่อีกด้านหนึ่ง ครูเพศหญิงมีการรับรู้ความสามารถของตนเองที่ทำให้เด็กนักเรียนเกิดความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ ได้สูงกว่าครูเพศชาย

2. ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านอายุ ไม่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานของการศึกษาที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ งานวิจัยของแกลสลานี (Ghaslani, 2015) ที่พบว่า อายุไม่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองของครูสอนภาษาอังกฤษชาวอิหร่าน ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยของโมโลซีและฟอร์เชช (Moalosi and Forchesh, 2015) พบว่าการรับรู้ความสามารถของครูเพิ่มขึ้นตามอายุ ทั้งในเรื่องการให้นักเรียนมีความมุ่งมั่นในการเรียน กลยุทธ์การสอน และการจัดการห้องเรียน สำหรับงานวิจัยนี้เมื่อพิจารณารายด้านหรือรายองค์ประกอบ พบว่า อายุ ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู ด้านความรู้และทักษะภาษาอังกฤษ โดยพบว่าครูที่มีอายุน้อย มีความรู้และทักษะภาษาอังกฤษมากกว่า ครูที่มีอายุมาก อาจเป็นเพราะว่าคนรุ่นใหม่มีการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่เป็นภาษาอังกฤษมากขึ้น มีการได้รับข้อมูลข่าวสาร และติดต่อสื่อสารกับชาวต่างประเทศมากขึ้น ทำให้คนรุ่นใหม่มีความรู้และทักษะภาษาอังกฤษดีกว่าคนรุ่นก่อน

3. ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านวุฒิการศึกษา ไม่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานของการศึกษาที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ งานวิจัยของแกลสลานี และ งานวิจัยของแฮดเดดและทาเลบ (Ghaslani, 2015 and Haddad and Taleb, 2015) ที่พบว่า วุฒิการศึกษาหรือตำแหน่งทางวิชาการแตกต่างกัน ไม่ส่งผลให้การรับรู้ความสามารถของตนเองของครูสอนภาษาอังกฤษแตกต่างกัน ขัดแย้งกับงานวิจัยของฟิลาโทฟและฟิล และงานวิจัยของโซเตอร์และไกร (Filatov and Pill, 2015; Shoulders and Krei, 2015) พบว่า ระดับการศึกษาแตกต่างกัน ส่งผลให้การรับรู้ความสามารถของตนเองแตกต่างกัน ในด้านการสอน และการบริหารจัดการในชั้นเรียน งานวิจัยนี้ ปัจจัยด้านวุฒิการศึกษา ไม่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู อาจเป็นเพราะว่าครูที่สอนภาษาอังกฤษแม้จะได้รับวุฒิการศึกษาที่แตกต่างกัน แต่อยู่ในบริบทไทยแบบเดียวกัน ที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน ทำให้การรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครูไม่แตกต่างกัน ซึ่งตรงข้ามกับผลการศึกษาของ ลี (Lee, 2009) ที่พบว่าครูสอนภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษา ของประเทศสาธารณรัฐเกาหลีใต้ ที่อยู่ในบริบทที่ได้ใช้ภาษาอังกฤษ และการได้พูดภาษาอังกฤษกับชาวต่างประเทศ ทำให้การรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษสูงขึ้น

4. ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านประสบการณ์การสอน ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู สอดคล้องกับสมมติฐานของการศึกษาคั้งนี้ สอดคล้องกับ งานวิจัยของ ลีและพาลเลต (Lee, 2009 and Paulette, 2013) พบว่า ประสบการณ์การสอน เป็นผลโดยตรงจากการลงมือกระทำด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นตัวพยากรณ์การรับรู้ความสามารถของตนได้ แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ตัวแปรด้านประสบการณ์สอนไม่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษ ด้านการวัดและการประเมินผล ด้านจิตวิทยาและการบริหารจัดการในห้องเรียน และด้านเทคโนโลยีและสื่อการเรียนการสอน ซึ่งตรงกับกับผลงานวิจัยของแกลสลานี (Ghaslani, 2015) ที่พบว่า ประสบการณ์การสอน ไม่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถในตนเองของครูสอนภาษาอังกฤษชาวอิหร่าน งานวิจัยนี้ ปัจจัยด้านประสบการณ์การสอน ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู อาจเป็นเพราะว่าการที่ครูมีประสบการณ์การสอนสูง แสดงถึงว่าครูมีทักษะ ความชำนาญในการสอนมากขึ้น ยิ่งได้รับประสบการณ์มากเท่าไร ยิ่งทำให้ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองมากขึ้น (รัชณี อริญนาค, 2549)

5. ปัจจัยด้านจิตสังคมของครู ด้านการประสบความสำเร็จกับภาษาอังกฤษ ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการศึกษาคั้งนี้ สอดคล้องงานวิจัยหลายงาน ได้แก่ งานวิจัยของสุพรรณนิการ์ กงภูธร (2553) งานวิจัยของเคิร์ทและคณะ งานวิจัยของพันซ์และลือค (Kurt, et al., 2014; Phan and Locke, 2015) ที่พบว่า ปัจจัยด้าน mastery experiences ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองของครู สอดคล้องกับผลการศึกษาหลายงาน ได้แก่ รัชณี อริญนาค, 2549; สาลินี บวรรัตนพัฒน์, 2555; ฮาดเดดและทาเลบ (Haddad and Taleb, 2015) ที่กล่าวว่า การฝึกปฏิบัติทำให้ครูมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองมากขึ้น การที่ครูได้รับความสำเร็จในการสอนนั้น ขึ้นอยู่กับโอกาสและความหลากหลายของงานที่ทำ โดยเฉพาะงานที่ค่อนข้างยากและท้าทายจะเพิ่มความรู้ความสามารถของครูได้มากเมื่อทำได้สำเร็จ และระบบของการรับรู้ความสามารถของตน เป็นรากฐานสำหรับ การคิด การเลือก การ

ลอกเลียนแบบ การสร้างแรงบันดาลใจ ความอดทน ความพยายาม และการบรรลุผลสำเร็จ และวิธีการที่ครูส่วนใหญ่ปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองได้แก่ การเข้าร่วมอบรมสัมมนา การศึกษาดูงาน การวิจัย การศึกษาด้วยตนเอง การสังเกตการณ์สอน การศึกษาต่อ และการจัดทำแฟ้มสะสมผลงาน

6. ปัจจัยด้านจิตสังคม ด้านการมีแบบอย่างในการสอนภาษาอังกฤษ ไม่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานของการศึกษาที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พันซ์ และ ล็อค (Phan and Locke, 2015) ที่พบว่า การเห็นความสำเร็จของผู้อื่น ไม่เพิ่มการรับรู้ความสามารถในตนเองของนักศึกษาครู ชัดแย้งงานวิจัยหลายงาน ได้แก่ งานวิจัยของ สุพรรณนิการ์ กงภูธร (2553) งานวิจัยของเคิร์ทและคณะ และการศึกษาของลี (Kurt, *et al.*, 2014; Lee, 2009) ที่พบว่า ปัจจัยด้าน vicarious experiences ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองของครู ความเชื่อในความสามารถของตนเอง ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากการได้เห็นประสบการณ์ของผู้อื่น การได้เห็นครูต้นแบบ เป็นเครื่องมือสำคัญมากสำหรับการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเป็นครู การวิจัยนี้การมีแบบอย่างในการสอนภาษาอังกฤษไม่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษ อาจเป็นเพราะว่าครูส่วนใหญ่จะทำงานอยู่ในโรงเรียนขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ซึ่งมีครูสอนภาษาอังกฤษเพียงคนเดียว จึงไม่มีครูสอนภาษาอังกฤษต้นแบบให้เป็นแบบอย่างในการสอน หรืออาจเป็นไปตามคำกล่าวของ Bendura (1978) ที่กล่าวไว้ว่า มีสิ่งมากมายที่เราไม่สามารถเข้าไปรู้ได้โดยตรง หรือเข้าถึงประสบการณ์ของผู้อื่นนั้น เป็นเพราะว่ามีข้อจำกัดในการเข้าถึง หรือ เป็นเพราะว่าไม่มีเป้าหมายชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ และประเมินจากการตัดสินใจของผู้อื่นว่า ยากหรือเป็นไปได้ ที่จะนำประสบการณ์ของผู้อื่นมาเป็นความรู้ใหม่ที่จะส่งผลต่อประสบการณ์ของตน

7. ปัจจัยด้านจิตสังคม ด้านการได้รับคำแนะนำในการสอนภาษาอังกฤษ ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานของการศึกษาที่กำหนดไว้ สอดคล้องงานวิจัยหลายงาน ได้แก่ งานวิจัยของสุพรรณนิการ์ กงภูธร (2553) งานวิจัยของมอร์ริส งานวิจัยของโมลดิ้งและคณะ งานวิจัยของพันซ์และล็อค (Morris, 2010; Moulding *et al.*, 2014; Phan and Locke, 2015) พบว่า การใช้คำพูดชักจูง มีอิทธิพลทางตรงกับความเชื่อในความสามารถของตนเอง การได้รับคำแนะนำจาก ครูพี่เลี้ยง หรือผู้ที่มีความรู้และมีความน่าเชื่อถือ ที่เป็นผู้ที่เชี่ยวชาญ ชำนาญการ ในด้านนั้น ๆ หรือการได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคม อย่างเช่น ผลตอบรับจากเด็กนักเรียน หรือคำแนะนำจากเพื่อนครู ทำให้การรับรู้ความสามารถในการสอนภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้น งานวิจัยนี้ ปัจจัยด้านการได้รับคำแนะนำในการสอนภาษาอังกฤษ ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู อาจเนื่องมาจากการได้รับคำแนะนำในการสอน ทำให้ครูผู้ได้รับคำแนะนำมีความมั่นใจ มีการสร้างสรรค์งาน สร้างกลยุทธ์ใหม่ ๆ มีกำลังใจและพยายามอย่างหนักเพื่อที่จะกระทำพฤติกรรมให้สำเร็จ ซึ่งส่งผลให้มีการรับรู้ความสามารถของตนเองเพิ่มสูงขึ้น (ดนตรี เงินศรี, 2551 และ Liu, 2008)

8. ปัจจัยด้านจิตสังคมของครู ด้านสภาพอารมณ์ในการสอนภาษาอังกฤษ ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู สอดคล้องกับสมมติฐานของการศึกษาที่กำหนดไว้ สอดคล้องงานวิจัยหลายงาน ได้แก่ งานวิจัยของสุพรรณนิการ์ กงภูธร (2553) งานวิจัยของคลาสเซนและดักเซน งานวิจัยของ แกสลานี งานวิจัยของพันซ์ และล็อค (Klassen and Durksen, 2014; Ghaslani, 2015; Phan and Locke, 2015) พบว่า ครูที่มีความเหนื่อยล้าและความเครียดสูง การรับรู้ความสามารถของตนเองของครูจะลดน้อยลง แต่เมื่อความเครียด ความเหนื่อยล้าลดลง การรับรู้ความสามารถของตนเองก็จะเพิ่มขึ้น การวิจัยนี้ ปัจจัยด้านสภาพอารมณ์ในการสอนภาษาอังกฤษ ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู อาจเป็นเพราะว่า เมื่อครูสอนภาษาอังกฤษ อยู่ในสภาวะอารมณ์ที่แจ่มใส เบิกบาน ไม่มีความเครียด ความกังวล ความหงุดหงิดรำคาญใจ จะส่งผลให้ครูสามารถรับมือกับความยาก ความท้าทายในขณะสอน เกิดปฏิสัมพันธ์ และสร้างความผูกพันกับนักเรียน พร้อมทั้งจะปรับปรุงประสิทธิภาพในการสอนอยู่เสมอ จึงอาจส่งผลให้การรับรู้ความสามารถของตนเองสูงมากขึ้น (Haddad and Taleb, 2015); Ghaslani, 2015)

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านจิตสังคมของครูที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม พบประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง กับการจัดการการศึกษาในการวางแผน ส่งเสริม และพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ของครูให้เกิดศักยภาพสูงสุด ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรส่งเสริมให้ครูสอนภาษาอังกฤษ ได้เข้าฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้ภาษาอังกฤษมากขึ้น และเน้นให้มีการใช้ภาษาอังกฤษ ในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ครูสอนภาษาอังกฤษเกิดประสบการณ์ ความสำเร็จกับภาษาอังกฤษมากขึ้น

2. ศึกษานิเทศก์ ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ครูสอนภาษาอังกฤษ มีปฏิสัมพันธ์ ร่วมมือ ร่วมใจ ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาอังกฤษที่หลากหลาย พร้อมทำกิจกรรมร่วมกับชาวต่างประเทศ เพื่อให้ครูสอนภาษาอังกฤษมีประสบการณ์การสอนที่หลากหลาย และ สร้างสรรค์

3. ครูสอนภาษาอังกฤษสร้างความมั่นใจ ในการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านวิชาความรู้ การใช้เทคโนโลยีและสื่อการเรียนการสอน และการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นต้น ที่ส่งเสริมให้ตนเองมีประสบการณ์ ความสำเร็จกับภาษาอังกฤษ อย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

4. ครูสอนภาษาอังกฤษ ควรยินดีรับฟัง คำเตือนเกี่ยวกับข้อบกพร่องในการสอนของตน และคำแนะนำในสอนภาษาอังกฤษ จากเพื่อนร่วมงาน หัวหน้า หรือ ผู้บริหารสถานศึกษา พร้อมนำมาแก้ไขและพัฒนาตนเองและองค์กรต่อไป

5. ผู้บริหาร และเพื่อนร่วมงาน ควรให้ข้อมูลย้อนกลับ กับเพื่อนครูอย่างจริงจังและตรงไปตรงมา

6. สภาพอารมณ์ในการสอนภาษาอังกฤษ เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่ง ที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนภาษาอังกฤษของครู ดังนั้น ครูควรหลีกเลี่ยงสภาวะอารมณ์ หงุดหงิด กังวล สับสน หรือ เครียด ที่ส่งผลต่อการทำงาน ก็จะทำให้การรับรู้ความสามารถในการสอนภาษาอังกฤษสูงขึ้น ส่งผลต่อการทำงานที่ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาในระดับลึก ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ ว่าสภาพอารมณ์ในการสอนภาษาอังกฤษอะไรบ้าง ที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถในการสอนภาษาอังกฤษของครู

2. การวิจัยครั้งต่อไป หากมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการสอนของครู ในวิชาอื่น ๆ ระดับชั้นอื่น ๆ หรือเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ ควรนำปัจจัยด้าน เพศ อายุ วุฒิการศึกษา การมีแบบอย่างในการสอน มาทดสอบซ้ำอีกครั้ง

เอกสารอ้างอิง

- กองอาเซียน3 กรมอาเซียน. (2556). **ประชาคมอาเซียน**. เข้าถึงได้จาก <http://www.mfa.go.th/internet/document/740.doc>
- ดนตรี เงินศรี. (2551). **การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุและผลของการรับรู้ความสามารถของตนเองของครูมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทมมหานคร**. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2538). **วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- พินิตา กำภู ณ อยุธยา. (2556). “การพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนไทยสู่ประชาคมอาเซียน.” **การพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนไทยสู่ประชาคมอาเซียน**, 22-33. สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พัชรินทร์ เสรี. (2553). **การพัฒนาแบบแผนการสอนเขียนสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านการเขียน**. วิทยานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เอกสารอ้างอิง

- รัชนี อรัญนาท. (2549). **อิทธิพลของคุณลักษณะครูวิทยาศาสตร์ที่มีต่อความเชื่อในความสามารถแห่งตนด้านการสอนวิทยาศาสตร์: การวิจัยแบบผสมผสาน**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาธิตินิ บวรรัตนพัฒน์. (2555). **ความต้องการพัฒนาตนเองของครูผู้สอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สุพรรณนิการ์ กงภูธร. (2553). **แหล่งการรับรู้ความสามารถของตนเองที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านความเชื่อในความสามารถของตนเอง : การเปรียบเทียบโมเดลเชิงสาเหตุคู่แข่งสองโมเดล**. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Baseri, Shelly H. (2013). **The transfer of online instruction to TESOL candidates' perceived self-efficacy of teaching English language learners**. Degree Doctor of Education, University of Southern California.
- Bandura, A. (1978). "The self-system in reciprocal determinism". **American psychologist** 33 :344-358.
- Eells, Rachel J. (2011). **Meta-analysis of the relationship between collective teacher efficacy and student achievement**. Degree Doctor of Philosophy of Program in Educational Psychology, Loyola University Chicago.
- Filatov, Ksenia and Pill, Shane. (2015). "The relationship between University learning experiences and English teaching self-efficacy: perspectives of five final-year pre-service English teachers." **Australian Journal of Teacher Education**. 40, 6: 33-59.
- Ghaslani, Rozhin. (2015). "The relationship between Iranian EFL teachers' self-efficacy and burnout and possible difference with respect to demographic variables." **Modern journal of language teaching methods** 5, 3: 164-173.
- Haddad, Shafiq I. and Taleb, Rand abu. (2015). "The impact of self-efficacy on performance (An empirical study on business faculty members in Jordanian Universities)." **Computers in Human Behavior** 55 : 877-887.
- Klassen, Robert M. and Durksen, Tracy L. (2014). "Weekly self-efficacy and work stress during the Teaching practicum: A mixed methods study." **Learning and Instruction** 33: 158-169.
- Kurt, H., Ekici, G. & Güngör, F. (2014). "The effect of classroom management course on self- efficacy of student teachers regarding teaching." **Procedia - Social and Behavioral Sciences** 116: 791-795.
- Lee, Jeong-Ah. (2009). **Teachers' sense of efficacy in teaching English, perceived English language proficiency, and attitudes toward the English language: A case of Korean public elementary school teachers**. Degree Doctor of Philosophy in the Graduate School The Ohio State University.
- Liu, Jianfang. (2008). **A comparison of teacher candidates and first-year teachers by gender and licensure level, in terms of their perceptions of preparation program quality, efficacy beliefs, and concerns about teaching**. Degree Doctor of Philosophy in the Graduate School, The Ohio State University.
- Moalosi, Waitshaga T.S. & Forchheh, Ntonghanwah. (2015). "Self-efficacy levels and gender differentials among teacher trainees in colleges of education in Botswana". **The Journal of Education and Learning** 4, 3: 1-13.

เอกสารอ้างอิง

- Morris, David B. (2010). **Sources of teaching self-efficacy: A scale validation**. Degree Doctor of Philosophy in Educational Studies, Emory University.
- Moulding, Louise R., Stewart, Penée W., & Dunmeyer, Megan L. (2014). "Pre-service teachers' sense of efficacy: Relationship to academic ability, student teaching placement characteristics, and mentor support." **Teaching and Teacher Education** 41: 60-66.
- Nunez, Tanya Mae Alvarez. (2012). **Teacher Self-efficacy: A Link to Student Achievement in English Language and Mathematics in Belizean Primary Schools**. Degree Doctor of Education of the Oklahoma State University).
- Paulette, Blythe-Hibbert. (2013), **An investigation of experienced English-speaking Caribbean immigrant teachers' reports of classroom factors influencing their self-efficacy during years of teaching in urban public schools in the United States of America**. Degree of Doctor of Education, University of Hartford).
- Phan, Nga Thi Tuyet and Locke, Terry. (2015). "Sources of self-efficacy of Vietnamese EFL teachers: A qualitative study". **Teaching and Teacher Education** 52 : 73-82.
- Shoulders, Tori L and Krei, Melinda S. (2015). "Rural high school teachers' self-efficacy in student engagement, instructional strategies, and classroom management". **American Secondary Education** 44, 1 : 50-61.

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาการสร้างเว็บไซต์
ตามรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้สะเต็มศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ห้องเรียนพิเศษวิทยาศาสตร์ โรงเรียนบรบือวิทยาคาร

A Learning Activity to Enhancing Motivation of STEM Education Learning to Creating
Website for Mathayomsueksa 4, Smart Classroom , Borabuwittayakham School

ศิวกร หมดเจริญ¹

สนิท เต็มเมืองชัย¹

พรธณวิไล ชมชิต¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และเพื่อพัฒนา
ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเรียนในวิชา การสร้างเว็บไซต์ ตามรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้สะเต็ม
ศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน กลุ่มเป้าหมายได้จากการ
เลือกแบบเจาะจงโดยเป็นห้องเรียนที่ผู้วิจัยปฏิบัติการสอนเอง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/10 ห้องเรียนพิเศษ
วิทยาศาสตร์ โรงเรียนบรบือวิทยาคาร จำนวน 30 คน จำนวน 2 วงรอบปฏิบัติการ เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรม
การเรียนรู้โดยใช้การสอนรูปแบบสะเต็มศึกษา วิชาการสร้างเว็บไซต์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และแบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
ทางการเรียน โดยการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลมาวิเคราะห์
ตีความ สรุป และรายงานผลในรูปแบบบรรยาย 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และส่วน
เบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1.การจัดการเรียนประกอบด้วย 5 ขั้นตอนทางวิศวกรรม เป็นกิจกรรมการทำงานร่วมกันเน้นให้
นักเรียนมีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติ และค้นคว้าความรู้ด้วยตนเอง ส่งผลให้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น ผลการจัด
กิจกรรมการเรียน ดังนี้ วงรอบปฏิบัติการที่ 1. นักเรียนยังขาดความสามารถด้านความกล้าเสี่ยงและกล้าตัดสินใจ วงรอบ
ปฏิบัติการที่ 2 ผู้วิจัยได้เพิ่มกิจกรรมการแข่งขัน พบว่าพฤติกรรมของนักเรียนทุกด้านเพิ่มขึ้น สรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการ
เรียนการสอนโดยใช้สะเต็มศึกษาช่วยพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน 2. นักเรียนที่ได้รับการเรียนโดยใช้
รูปแบบสะเต็มศึกษามีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนี้ วงรอบปฏิบัติการที่ 1 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.83, S.D.=0.84)
และวงรอบปฏิบัติการที่ 2 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = 0.70) ซึ่งพบว่ามีการพัฒนาเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ : แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน สะเต็มศึกษา วิจัยเชิงปฏิบัติการ

Abstract

The purposes of this study were to study results of the STEM Education, the Enhancing
Motivation to develop in the Creating web subject. Action research methodology was used in this study
and research process is divided into 2 cycles. The target students are 30 in smart classroom
Mathayomsueksa 4/10 from Borabuwittayakham School, Mahasarakham, Thailand. The instruments were

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

plans of the STEM Education in the Creating website subject for the 4 grade students and the measure Enhancing Motivation. There are two kinds of analyzing data: Qualitative analyzing which consists of the analyzing, interpreting, concluding and presenting results in describing manner, Quantitative analyzing which used Average, Percentage and Standard deviation to interpret statically data.

The instructive activity followed 5 steps involved in engineering and promoted students to work in group, to enquire by doing, to search related knowledge by themselves. Overall, these make students better in the Enhancing Motivation. As a result, in deeper detail, the STEM Education cannot affect the venturesome and daring to be decided ability in cycle 1. However the competitions were added in the SETM Education teaching processes in cycle 2. After the cycle 2, we found that it can make students' behaviors better all abilities. The students who take in the STEM Education are quantitatively good results ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.83) in the 1 cycle. The results are raised to be excellent ($\bar{X} = 4.15$, S.D.=0.69)in cycle 2. All of evident allow us to know that students are better after taken in the STEM-education activity.

Keywords: Motivation, STEM Education, Action Research

บทนำ

การเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 นั้น เทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามามีอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการสอน วิธีการเรียน วิธีการทำงานของนักเรียนและครูสูงมาก โดยเฉพาะเมื่อสังคมได้มีการนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์พร้อมทั้ง เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทในด้านการศึกษา ทำให้มีเครื่องมือเพื่อแสวงหาความรู้มากมาย ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้สามารถค้นหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้อื่นโดยใช้กระบวนการการเรียนรู้ที่นำเสนอสาระสำคัญโดยใช้การเรียนการสอนในแนวทางการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาประเทศให้มีความสามารถในการแข่งขันกับต่างประเทศในสังคมแห่งการเรียนรู้จะต้องพัฒนามนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความอ่อนแอทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการศึกษาเป็นอย่างมาก เพื่อเท่าทันต่อการรับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง (อาชัญญา รัตนอุบล, 2550) การส่งเสริมการรู้สารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือการนำสารสนเทศเข้ามาบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียน การทำงาน และการดำเนินชีวิตประจำวันได้

ปัญหาที่พบของนักเรียนโรงเรียนบรบือวิทยาคาร ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ห้องเรียนพิเศษวิทยาศาสตร์ในโครงการของ สสวท. จากการสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียน รายวิชา เทคโนโลยีสารสนเทศ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 โดยการจัดบริหารการเรียนของนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยนักเรียน 1 คน ต่อคอมพิวเตอร์ 1 เครื่อง โดยครูผู้สอนได้อธิบายเนื้อหาในรายวิชาตามแผนการสอนตามลำดับชั้น พบว่านักเรียนมากกว่าร้อยละ 30 มีพฤติกรรมการแยกตัวออกจากเนื้อหาที่ได้ทำการเรียนการสอนไปให้ความสนใจในสิ่งอื่น เช่น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ เล่นเกม ดูวิดีโอผ่านเว็บไซต์ต่างๆ เพื่อความบันเทิง และเมื่อถึงเวลาทำงานนักเรียนในกลุ่มนี้จะเข้าไปถามเพื่อนนักเรียนในกลุ่มคนที่สนใจในเนื้อหาที่ครูได้ทำการสอน ซึ่งทำให้นักเรียนในกลุ่มที่แยกตัวออกจากเนื้อหาที่ทำการสอนนั้น มีการทำงานที่ไม่ทันเพื่อนนักเรียนที่ตั้งใจเรียนจากการสอบถามนักเรียนกลุ่มนี้พบว่า ในเนื้อหาของกลุ่มรายวิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยีไม่ได้เป็นวิชาหลักที่ใช้สำหรับในการศึกษาต่อเหมือนในกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ที่มีในการสอบเข้าในมหาวิทยาลัยมากกว่าในรายกลุ่มรายวิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยี และผู้สอนได้ทำการบังคับให้นักเรียนปิดทุกอย่างที่อยู่นอกเหนือจากบทเรียนแล้วให้ฟังเนื้อหาที่สอนพบว่านักเรียนในกลุ่มนี้มีการเรียนรู้ในเนื้อหาเป็นอย่างดีแต่ในบริบทการเรียนโดยฝืนใจของทำให้บรรยากาศในห้องเรียนนั้นไม่น่าเรียนขึ้นเลย

การที่จะให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น ต้องใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้นักเรียนมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นการเรียนที่สนุกสนาน เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ มีบทบาท มีส่วนร่วมในการดำเนินการเรียนการสอนและทำให้เกิดความท้าทายในการเรียน ซึ่งตรงกับการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา โดยเน้นเนื้อหาการนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตจริง รวมทั้งในการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่ง STEM Education คือ การสอนแบบบูรณาการข้ามกลุ่มสาระวิชา (Interdisciplinary Integration) ระหว่างศาสตร์สาขาต่างๆ ได้แก่ วิทยาศาสตร์ (Science: S) เทคโนโลยี (Technology: T) วิศวกรรมศาสตร์ (Engineer: E) และคณิตศาสตร์ (Mathematics: M) โดยนำจุดเด่นของธรรมชาติตลอดจนวิธีการสอนของแต่ละสาขาวิชามาผสมผสานกันอย่างลงตัว และยังเป็นส่งเสริมการพัฒนาทักษะสำคัญในโลกโลกาภิวัตน์หรือทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 อีกด้วย

จากปัญหาดังกล่าวมาข้างต้นพบว่าปัญหาหลักที่พบเกิดจากนักเรียนขาดความสนใจในบทเรียน จึงทำให้บรรยากาศในห้องเรียนน่าเบื่อ ผู้วิจัยจึงเห็นควรว่าควรมีการช่วยเหลือโดยใช้การเรียนแบบบูรณาการจาก วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ หรือที่เรียกว่าสะเต็มศึกษา โดยอาศัยสื่อ วีดิโอ หรือตัวอย่างที่มีประโยชน์ในการเรียนรู้ด้านความกล้าเสี่ยงกล้าตัดสินใจ ด้านความขยัน ด้านความรับผิดชอบ ด้านการเรียนแบบร่วมมือ ด้านความอดทน ต่อการทำงาน และด้านการวางแผนการทำงาน ซึ่งเป็นปัจจัยการเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน พร้อมทั้งยังสามารถสร้างมิติสัมพันธ์กับสมาชิกในห้องได้อีกด้วย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณลักษณะแก่งัดมีความสุข ตามนโยบายการพัฒนาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาของไทยอีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาการสร้างเว็บไซต์ ตามรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้สะเต็มศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ห้องเรียนพิเศษวิทยาศาสตร์ โรงเรียนบรบือวิทยาคาร
2. เพื่อพัฒนาระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในรายวิชาการสร้างเว็บไซต์ ตามรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้สะเต็มศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ห้องเรียนพิเศษวิทยาศาสตร์ โรงเรียนบรบือวิทยาคาร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายได้จากการเลือกแบบเจาะจงโดยเป็นห้องเรียนที่ผู้วิจัยปฏิบัติการสอนเอง คือ นักเรียนห้องเรียนพิเศษวิทยาศาสตร์ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบรบือวิทยาคาร อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 1 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมดในห้องจำนวน 30 คน

2. รูปแบบที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart มาเป็นแนวทางในการพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการสอนสะเต็มศึกษา ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (Plan) ขั้นที่ 2 ปฏิบัติการ (Action) ขั้นที่ 3 การสังเกต (Observe) และขั้นที่ 4 สะท้อนกลับ (Reflect)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบการสอนสะเต็มศึกษา คือ

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการจัดกิจกรรม ได้แก่ แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การสอนรูปแบบสะเต็มศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 วิชาการสร้างเว็บไซต์ 2 หน่วยการเรียนรู้ จำนวน 4 แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ 8 ชั่วโมง ซึ่งผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญที่ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.06$, S.D. = 0.68) จึงสามารถนำมาใช้ในการเก็บข้อมูลได้

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลทำวิจัย ได้แก่ แบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบประเมินแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยตนเอง ซึ่งสร้างขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของ อาทิตย์ สุริฝ้าย (2558) ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญมาแล้ว ซึ่งในแต่ละข้อคำถามมีค่า Factor Loading มากกว่า 0.3 จึงสามารถนำมาใช้ในการเก็บข้อมูลได้

ข้อคำถามจะแบ่งออกเป็นทั้งหมด 6 ด้าน ด้านละ 6 ข้อคำถาม ดังนี้

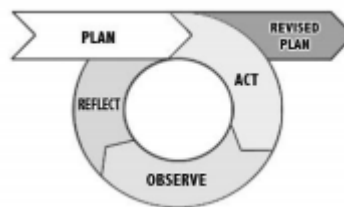
- ด้านที่ 1 ความกล้าเสี่ยง/กล้าตัดสินใจ
- ด้านที่ 2 ด้านความขยันและตั้งใจใฝ่เรียนรู้
- ด้านที่ 3 ด้านความรับผิดชอบ
- ด้านที่ 4 ด้านการมีส่วนร่วมและร่วมมือ
- ด้านที่ 5 ด้านความอดทนต่อการทำงาน
- ด้านที่ 6 ด้านการวางแผนการทำงาน

แบบวัดนี้จะครอบคลุมลักษณะของผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน คือ กล้าเสี่ยงกล้าตัดสินใจ ตั้งใจใฝ่เรียนรู้ มีความกระตือรือร้น มีความรับผิดชอบ มีความอดทนต่อการทำงานและอุปสรรค และการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ แบบวัดจะเป็นลักษณะ แบบสอบถามความถี่เกี่ยวกับพฤติกรรมของที่เกิดขึ้น โดยใช้แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ (บุลูชม ศรีสะอาด, 2545) คือ น้อยที่สุด, น้อย, ปานกลาง, มาก, มากที่สุด จำนวน 36 ข้อโดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ระดับคะแนน		ระดับความถี่ที่เกิดขึ้น
1	ถ้าการปฏิบัติเกิดขึ้น	น้อยที่สุด
2	ถ้าการปฏิบัติเกิดขึ้น	น้อย
3	ถ้าการปฏิบัติเกิดขึ้น	ปานกลาง
4	ถ้าการปฏิบัติเกิดขึ้น	มาก
5	ถ้าการปฏิบัติเกิดขึ้น	มากที่สุด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้น คือ 1) ขั้นวางแผน (Plan) 2) ขั้นปฏิบัติการ (Act) 3) ขั้นสังเกตการณ์ (Observe) และ 4) ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflect) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ที่มา : Kemmis & McTaggart (1990)

การวิจัยแบ่งวงจรปฏิบัติการออกเป็น 2 วงรอบปฏิบัติการ วงรอบปฏิบัติการละ 2 แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวนทั้งหมด 8 ชั่วโมง ดำเนินการวิจัยในแต่ละขั้น ดังนี้

4.1 ขั้นวางแผน (Plan) ดำเนินการดังนี้

- 1) ศึกษาสภาพปัญหาของการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน

- 2) ศึกษาเอกสาร และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนแบบสะเต็มศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือในการวิจัย
- 3) ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้โดยการจัดการเรียนการสอนแบบสะเต็มศึกษา
- 4) สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้

4.2 ชั้นปฏิบัติการ (Act) เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยนำเครื่องมือการวิจัยไปใช้กับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 2 ครอบปฏิบัติการ ครอบละ 2 แผนการจัดการเรียนรู้ ทั้งหมด 4 แผนการจัดการเรียนรู้ โดยการจัดการเรียนการสอนแบบสะเต็มศึกษา ซึ่งกิจกรรมการเรียนในแต่ละแผนการเรียนรู้มีขั้นตอนการสอน 5 ขั้นตอน (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ,2557) ดังนี้

- 1) ขั้นการระบุปัญหา (Identify a challenge) เป็นขั้นตอนที่ผู้แก้ปัญหาทำความเข้าใจในสิ่งที่ปัญหาในชีวิตประจำวันและจำเป็นต้องหาวิธีการหรือสร้างสิ่งประดิษฐ์ (Innovation) เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว
- 2) ขั้นการค้นหาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง (Explore Ideas) คือการรวบรวมข้อมูลและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาและประเมินความเป็นไปได้ ความคุ้มค่า ข้อดีข้อด้อย และความเหมาะสม เพื่อเลือกแนวคิดหรือวิธีการที่เหมาะสมที่สุด
- 3) ขั้นการวางแผนและพัฒนา (Plan and Develop) ผู้แก้ปัญหาต้องกำหนดขั้นตอนย่อยในการทำงาน รวมทั้งกำหนดเป้าหมายและระยะเวลาในการดำเนินการให้ชัดเจน รวมถึงออกแบบและพัฒนาผลงาน เพื่อใช้ในการทดสอบแนวคิดในการแก้ปัญหา
- 4) ขั้นการทดสอบและประเมินผล (Test and Evaluate) เป็นขั้นตอนทดสอบและประเมินการใช้งานผลงาน เพื่อแก้ปัญหาโดยผลที่ได้จะถูกนำมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาผลลัพธ์ให้มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาให้มากขึ้น
- 5) ขั้นการนำเสนอผลลัพธ์ (Present and Solution) หลังการพัฒนา ปรับปรุงทดสอบ และประเมินวิธีการแก้ปัญหาหรือผลลัพธ์จนมีประสิทธิภาพตามที่ต้องการแล้ว ผู้แก้ปัญหาต้องนำเสนอผลลัพธ์ โดยออกแบบวิธีที่นำเสนอข้อมูลที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจ

4.3 ขั้นสังเกต (Observe) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย นายนิมิตร นวลจันทร์ ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี โรงเรียนบรือวิทยาการ ทำการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนที่เกิดขึ้นระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอน และเมื่อสิ้นสุดแต่ละวงรอบปฏิบัติการจะให้นักเรียนทำแบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นรายบุคคล

4.4 ขั้นสะท้อนผล (Reflect) เป็นการประเมินผลหรือตรวจสอบกระบวนการวิจัยที่ดำเนินการมาว่าตรงตามเป้าหมายที่วางแผนไว้หรือไม่ หรือเกิดอุปสรรคใดเป็นข้อจำกัดต่อการดำเนินการครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและบันทึกมาวิเคราะห์สรุปร่วมกัน เพื่อหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

- 5.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
- 5.2 สถิติที่ใช้ในการหาค่าคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ การหาค่าความเชื่อมั่นของแผนการจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาโดยใช้ค่าเฉลี่ย
- 5.3 สถิติที่ใช้ในการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้ค่า Factor Loading จากการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการคำนวณ

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ วิชาการสร้างเว็บไซต์ ตามรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้สะเต็มศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ห้องเรียนพิเศษวิทยาศาสตร์ โรงเรียนบรปิ่ววิทยาการ

ก่อนเริ่มดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการแจ้งเป้าหมายวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมแนะนำบทเรียนและข้อตกลงระหว่างการทำกิจกรรมต่างๆ แก่นักเรียน โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 4 แผนการเรียนรู้แผนการเรียนรู้ละ 2 ชั่วโมง โดยการจัดการเรียนการสอนแบบสะเต็มศึกษาโดยกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละแผนมีขั้นตอนการสอน 5 ขั้นตอน 1) ขั้นระบุปัญหา 2) ขั้นการค้นหาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง 3) ขั้นการวางแผนและพัฒนา 4) ขั้นการทดสอบและประเมินผล 5) ขั้นการนำเสนอผลลัพธ์

1.1 ผลการปฏิบัติการในวงรอบที่ 1

จากการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 15 เรื่อง การสร้างแบบฟอร์ม และแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 16 เรื่อง การจัดรูปแบบและตกแต่งฟอร์ม พบว่า ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.84) และจากการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาการสร้างเว็บไซต์ ตามรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้สะเต็มศึกษาวงรอบปฏิบัติการที่ 1 สามารถสรุป ได้ดังนี้

- 1) นักเรียนมีการซักถามข้อสงสัยและแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพียงบางส่วนเท่านั้น
- 2) นักเรียนบางส่วนปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ แต่บางส่วนยังไม่มีเจตจำนงที่จะทำกิจกรรมการเรียนรู้
- 3) นักเรียนมีความสามัคคีในการร่วมกันอภิปรายผลลัพธ์จากการทำงานเป็นอย่างดี
- 4) นักเรียนมีระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับมาก
- 5) นักเรียนยังขาดความสามารถในการโต้ตอบคำถามต่อผู้สอน ผู้วิจัยต้องการให้นักเรียนทุกคนมีความสามารถในการโต้ตอบคำถามทุกคน
- 6) นักเรียนบางส่วนยังขาดความกล้าเสี่ยง กล้าตัดสินใจในการทำงาน ผู้วิจัยต้องการให้นักเรียนมีความสามารถกล้าเสี่ยงกล้าตัดสินใจ ถึงแม้คำตอบที่ได้จะถูกต้องหรือไม่ถูกต้องก็ตาม
- 7) นักเรียนยังขาดความรับผิดชอบในการทำงาน ผู้วิจัยต้องการให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อการ ทำงาน มีความเที่ยงตรงต่อการส่งงาน

1.2 ผลการปฏิบัติการในวงรอบที่ 2

จากการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 17 เรื่อง การสร้างโครงงานคอมพิวเตอร์ และแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 18 เรื่อง การนำเสนอโครงงานคอมพิวเตอร์ จากการนำปัญหาจากวงรอบปฏิบัติการที่ 1 มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขบทเรียนและกิจกรรมการเรียนการสอนในวงรอบที่ 2 เพื่อพัฒนาระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยผู้วิจัยปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการเพิ่มกิจกรรมที่นักเรียนชอบโดยใช้เนื้อหาทางด้านวิทยาศาสตร์ เรื่องที่นักเรียนสนใจ และประยุกต์ความรู้ความสามารถในการสร้างเว็บไซต์เพื่อสร้างโครงงานคอมพิวเตอร์ เพื่อให้ นักเรียนได้แสดงความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ได้เต็มที่ พบว่า ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.69) และจากการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาการสร้างเว็บไซต์ ตามรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้สะเต็มศึกษาวงรอบปฏิบัติการที่ 2 สามารถสรุป ได้ดังนี้

- 1) นักเรียนมีพฤติกรรมการตั้งใจเรียนเพิ่มมากขึ้นเมื่อเทียบกับวงรอบปฏิบัติการที่ 1
- 2) นักเรียนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมและร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมกันกับเพื่อนเพิ่มมากขึ้นจากวงรอบปฏิบัติการที่ 1
- 3) นักเรียนรับผิดชอบงานเพิ่มขึ้นและรับรู้หน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี
- 4) นักเรียนสนุกกับการปฏิบัติกิจกรรม ให้ความร่วมมือในการทำงานและแสดงความคิดเห็นเพิ่มมากขึ้น

- 5) นักเรียนมีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบเพิ่มมากขึ้น เมื่อเทียบกับวงจรรอบปฏิบัติการที่ 1
2. เพื่อพัฒนาระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนในวิชา การสร้างเว็บไซต์ ตามรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ สะเต็มศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ห้องเรียนพิเศษวิทยาศาสตร์ โรงเรียนบรปวีทยาการ

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์แบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนในวงรอบปฏิบัติการที่ 1-2

ด้านที่	วงรอบที่ 1 ($\bar{X}$)	วงรอบที่ 1 (S.D.)	วงรอบที่ 2 ($\bar{X}$)	วงรอบที่ 2 (S.D.)	ความหมาย
1. ความกล้าเสี่ยง/กล้าตัดสินใจ	3.64	0.84	4.05	0.74	มาก
2. ความรับผิดชอบ	3.82	0.88	4.20	0.69	มาก
3. ความมีส่วนร่วม/ร่วมมือ	3.87	0.82	4.16	0.68	มาก
4. ความอดทนต่อการทำงาน	3.95	0.79	4.17	0.66	มาก
5.การวางแผนการทำงาน	3.88	0.85	4.17	0.67	มาก
รวม	3.83	0.84	4.15	0.69	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของในแต่ละวงรอบปฏิบัติการมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

วงรอบปฏิบัติการที่ 1 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ระดับ มาก ($\bar{X}$ = 3.83, S.D.=0.84)

วงรอบปฏิบัติการที่ 2 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ระดับ มาก ($\bar{X}$ = 4.15, S.D.=0.69)

สรุปและอภิปรายผล

ผลจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 2 วงรอบปฏิบัติการพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มสูงขึ้น โดยพฤติกรรมเพิ่มขึ้นจากระดับพฤติกรรมโดยรวมที่เกิดการพัฒนาไปสู่การเกิดพฤติกรรมอย่างต่อเนื่องในวงรอบปฏิบัติการที่ 2 ($\bar{X}$ = 4.15, S.D.=0.69) ซึ่งผลจากการสังเกตนี้แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบสะเต็มศึกษาช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้ทั้งด้านความกล้าเสี่ยงกล้าตัดสินใจ ด้านความขยันตั้งใจเรียน ด้านความรับผิดชอบ ด้านการมีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น ด้านการอดทนต่อการทำงาน และด้านการวางแผนการทำงาน โดยที่นักเรียนเป็นคนลงมือกระทำเองผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้ทั้ง 4 สาขาวิชา คือ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ซึ่งได้นำเอากระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมมาเป็นขั้นตอนของการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการตามลำดับขั้นตอนดังนี้ เริ่มจาก 1) การระบุปัญหา เป็นขั้นตอนที่ผู้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันต้องหาวิธีแก้ปัญหาหรือนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว 2) การค้นหาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เป็นการรวบรวมข้อมูลและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาและประเมินความเป็นไปได้ เพื่อเลือกแนวคิดหรือวิธีการที่เหมาะสมที่สุด 3) การวางแผนและพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ผู้แก้ปัญหาที่กำหนดขั้นตอนการออกแบบนวัตกรรม เพื่อทดสอบแนวคิดในการแก้ปัญหา 4) การทดสอบและประเมินผล เป็นขั้นตอนการทดสอบและประเมินผลนวัตกรรมที่ผู้แก้ปัญหาได้สร้างขึ้น และนำนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด และ 5) กานำเสนอผลลัพธ์ เป็นขั้นตอนการปรับปรุงทดสอบและประเมินวิธีการแก้ปัญหา พร้อมออกแบบวิธีการนำเสนอด้วยตัวผู้แก้ปัญหาเอง ทั้ง 5 ขั้นตอนนี้จะช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างหลักการ แนวคิด และทักษะของแต่ละวิชา (Nikitina and Mansilla, 2003) พร้อมขยายความรู้ทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ (Torp and Sage, 2002) และพัฒนาความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ของนักเรียนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด กล่าวคือ กระบวนการทางวิศวกรรมศาสตร์คือ การทำงานภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัด เพื่อออกแบบสร้างชิ้นงานให้เกิดการทำงานอย่างเหมาะสมที่สุด (Torp and Sage, 2002) โดยใช้ความรู้

วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์เป็นฐานในการคิด และคิดตามความเป็นจริงของการใช้งาน รัชชพล ธนาณรงค์ (2556) ซึ่งจะเห็นว่าขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นกระบวนการที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนประยุกต์ใช้ทักษะความสามารถในด้านต่าง ๆ ตามที่แต่ละคนถนัด เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์ผลงาน พัฒนาขีดความสามารถของกระบวนการเรียนรู้ของแต่ละคน นักเรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ และค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ได้พัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านการคิดแก้ปัญหา การวางแผน พัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี และมีเป้าหมายเดียวกัน

การพัฒนาระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้รูปแบบสะเต็มศึกษา จากการศึกษาพบว่าการจัดการเรียนการสอนดังกล่าว ช่วยพัฒนาระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเรียนให้เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งผลการวิจัยพบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในแต่ละวงรอบปฏิบัติการมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเรื่อยทุกด้าน พร้อมทั้งมีเจตคติที่ดีต่อเนื้อหาวิชาที่ได้เรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Dowey (2013) ที่พบว่าการสอนแบบสะเต็มศึกษาช่วยเพิ่มความกระตือรือร้น ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจ ตื่นตัวในการเรียนรู้ และช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1.1 ในการจัดการเรียนโดยใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีร่วมด้วย ผู้วิจัยได้พบปัญหาว่า นักเรียนยังไม่สามารถเข้าใช้บริการอินเทอร์เน็ตได้อย่างทั่วถึง จึงส่งผลให้การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนเกิดความล่าช้าในการค้นคว้าหาข้อมูลในการทำกิจกรรม ดังนั้น ทางโรงเรียนจึงต้องส่งเสริมให้นักเรียนสามารถใช้บริการอินเทอร์เน็ตได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

1.2 ในการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนโดยอาศัยการบูรณาการทางด้านกระบวนการทางวิศวกรรมผู้สอนควรที่จะเตรียมตัวก่อนใช้เวลาสอนจริงซักระยะ เนื่องจากกระบวนการวางแผนการทำงานของนักเรียนอาจส่งผลให้เกินเวลาที่ใช้สอนจริง เพราะนักเรียนอาจเกิดความสับสนจากการไม่คุ้นเคยกับกิจกรรม ครูผู้สอนอาจทดลองกิจกรรมการสอนก่อนเวลาเรียนด้วย

1.3 ในการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน ควรคำนึงถึงเนื้อหาที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน ระยะเวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรม และออกแบบให้มีความท้าทายความสามารถของนักเรียน โดยปัญหาที่นำมาให้นักเรียนได้เรียนรู้นั้นจะต้องเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน เพื่อให้นักเรียนได้ใช้ทักษะการคิดแก้ปัญหาบนพื้นฐานของวิทยาศาสตร์ และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงศักยภาพอย่างเต็มที่

1.4 ในการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนควรที่จะศึกษาแผนการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบสะเต็มศึกษาให้ชัดเจน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดความเหมาะสมกับนักเรียน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยและพัฒนากิจกรรมสะเต็มศึกษาโดยการร่วมมือกันของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับสะเต็มศึกษา เพื่อช่วยกันออกแบบกิจกรรมสะเต็มศึกษาให้ชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.2 ครูผู้สอนควรที่จะศึกษาค้นคว้างานวิจัย หรือปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านสะเต็มศึกษาในการจัดการกิจกรรมสะเต็มศึกษา เพื่อลดความผิดพลาดจากการจัดการกิจกรรมและให้กิจกรรมมีความสุขสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. (2550). รายงานการวิจัยการพัฒนาารูปแบบการรู้สารสนเทศสำหรับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2557). ความรู้เบื้องต้นสะเต็มศึกษา. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการ
สอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- รัชพล ธนานวงศ์. (2556). “STEM Education.” เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง STEM Education, กรุงเทพฯ : ส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- อาทิตย์ สุริฝ้าย. (2558). การปฏิบัติการเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้รูปแบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับเทคนิคการเรียนการสอนแบบผสมผสานผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ กรณีเฟสบุ๊ก สำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
- Dowey, A.L. (2013). Attitudes, Interest, and Perceived Self-efficacy toward Science of Middle School Minority Female Students: Considerations for their Low Achievement and Participation in STEM Disciplines. Degree Doctor of Education. University of California.
- Kemmis, S and , McTagart. (1990). The Action Research Planner. Geelong: Deakin University Press.
- Nikitina, S. and Mansilla, V.B. (2003). Three Strategies for Interdisciplinary Math and Science Teaching: A case of the Illinois Mathematics and Science Academy (GoodWork Project Report Series, No. 21). Available from: http://www.goodworkproject.org/-wp-content/uploads/2010/10/21-Strategyfor-ID-Math-Science-3_03.pdf.
- Torp, L. and Sage, S. (2002). Problems as Possibilities: Problem-based Learning for K-16 Education. (2nd ed.) Virginia: Association of Supervision and Curriculum Development.

**การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E**

**The Development of Learning Achievement and Analytical Thinking for
the Pratomsuksa VI Students by Using 5E Inquiry Cycle**

อชิระ อุตมาน¹

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องภูมิศาสตร์ประเทศไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E โดยนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75 ขึ้นไป 2) พัฒนาการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E โดยนักเรียนมีคะแนนการคิดวิเคราะห์เฉลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไป การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองแบบ One – Shot Case Study กลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 /1 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 12 แผน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบทดสอบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูลหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนที่เรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ย 22.89 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 76.30 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 2) นักเรียนที่เรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E มีคะแนนการคิดวิเคราะห์เฉลี่ย 24.07 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 80.23 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E

Abstract

The purposes of This research were : 1) to development of learning achievement about Thailand Geography in Social Study, Religion and Culture Learning Area of Prathomsuksa VI Students through Usage of Inquiry Circle (5E) that student who have average score not less than 75 percent and have student who pass criteria more than 75 percent 2) to development of Analytical Thinking of Students who was taught through Usage of Inquiry Circle (5E) that students have average score not less than 70 percent and have students who pass criteria more than 70 percent. This research is experimental research in One – Shot Case Study Type. The Sample were Prathomsuksa VI Students in Kasetsart University Laboratory School Kamphaeng saen Campus Center for Education Research and development The

¹ ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นครินทร์วิโรฒ

Instrument used for this study are 12 Learning Plan, Learning Achievement Test and Capacity in Analytical Thinking Test. Data Analysis in Average, Standard Deviation and Percentage.

The results revealed as follows: 1) Students who have taught through Usage of Inquiry Circle (5E) have Average Score in Learning Achievement 22.89 (76.30 percent) and have 40 students who pass criteria (100 percent) which higher than assignment. 2) Students who have taught through Usage of Inquiry Circle (5E) have Average Score in Analytical Thinking Capacity 24.07 (80.23 percent) and have 100 students who pass criteria (100 percent) which higher than assignment.

Keywords: 5E Inquiry Cycle

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ให้ความสำคัญกับเป็นกฎหมายปฏิรูปการศึกษาฉบับแรก มุ่งพัฒนาคนไทยทุกคนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทุกด้านอย่างสมดุลเป็นคนดี เป็นคนเก่งและมีความสุข เพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมการเมือง อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติให้มั่นคงอย่างยั่งยืนต่อไป (กรมวิชาการ, 2551) ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 แนวคิดการจัดการศึกษาตามสาระหมวด 4 เรื่องการจัดการศึกษาที่สำคัญที่สุดและหลักการที่ว่าหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาคือ การปฏิรูปการเรียนรู้ (ประเวศ วะสี, 2541) จากการศึกษาเกี่ยวกับศาสตร์ของการสอน องค์ความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนที่มีประสิทธิภาพ พบว่าปัจจุบันมีหลักการและแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนที่ได้รับความนิยมจะเน้นไปทางด้านยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่นักเรียนจะต้องจัดกระทำ (acting on) ไม่ใช่เพียงรับเข้ามา (taking in) การเรียนการสอนจำเป็นต้องเปลี่ยนแนวความคิดจากครูดำเนินการเรียนการสอน(instruction)ไปเป็น นักเรียนสร้างความรู้ (construction) แนวความคิดนี้กำลังได้รับความนิยมมาก และหากมีการปฏิบัติกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จะเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในประวัติศาสตร์ของการสอนต่อไป (ทิศนา แคมมณี, 2548) แนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญนั้น นักเรียนจะต้องเกิดความสมดุลเป็นองค์ความรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องใช้อาศัยให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองในด้านความคิด ปฏิบัติ และตัดสินใจด้วยตนเอง จะช่วยให้พึ่งตนเองได้ เป็นอิสระแก่ตนเอง นอกจากนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พุทธศักราช 2550 – 2554 ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้ มีคุณธรรม และมีความรอบรู้อย่างเท่าทัน ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง แนวการพัฒนาคนดังกล่าวมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมีสมรรถนะ ทักษะและความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมนักเรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย ให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่นักเรียนทุกคนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้องเรียน ทั้งนี้เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้นี้ว่าด้วย การอยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ ทักษะ คุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสม โดยให้นักเรียนเกิดความเจริญงอกงามในแต่ละด้านดังนี้ ด้านความรู้ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะให้ความรู้แก่นักเรียนในเนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอดและหลักการสำคัญ ๆ ในสาขาวิชาต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์

รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษา และสิ่งแวดล้อมศึกษา ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้น โดยจัดการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการหรือสหวิทยาการ ด้านทักษะและกระบวนการ ในการเรียนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมนั้น นักเรียนควรจะได้พัฒนากระบวนการต่าง ๆ จนเกิดทักษะและกระบวนการ ดังนี้ ทักษะการคิด เช่น การสรุปความคิด การแปลความ การวิเคราะห์หลักการ และการนำไปใช้ ตลอดจนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการแก้ปัญหา ตามกระบวนการทางสังคมศาสตร์ กระบวนการสืบสอบ เช่น ความสามารถในการตั้งคำถามและการตั้งสมมติฐานอย่างมีระบบ การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล การทดสอบสมมติฐานและสรุปเป็นหลักการ เมื่อมองในภาพรวมๆ แล้วจะพบว่า ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นอกจากจะช่วยให้เด็กมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรม มีทักษะกระบวนการต่าง ๆ ที่สามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิต และมีส่วนร่วมในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในฐานะพลเมืองดีแล้ว ยังช่วยให้นำความรู้ทางจริยธรรม หลักธรรมทางศาสนามาพัฒนาตนเองและสังคมได้ ทำให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข (กรมวิชาการ , 2544) ในระบบการศึกษา วิชาสังคมศึกษาถือได้ว่าเป็นวิชาหนึ่งที่มีความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ต้องการฝึกอบรมให้นักเรียนเป็นพลเมืองดี มีประสิทธิภาพ รู้จักคิดอย่างมีวิจาร์ณ สามารถพัฒนาเจตคติ ค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพของสังคม ตลอดจนรู้จักสิทธิและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคมประชาธิปไตย โดยขอบเขตของวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีสาระหน้าที่เศรษฐศาสตร์ ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมค่อนข้างกว้างจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่การเรียนการสอนควรให้นักเรียนมีพัฒนาความรู้เป็นระดับมโนทัศน์ ดังนั้น การพัฒนาการสอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจึงพยายามจัดให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียนโดยให้เกิดความเหมาะสมกับความถนัด ความสามารถ และความสนใจ ซึ่งนักเรียนสามารถมีส่วนร่วม และลงมือปฏิบัติจริงในทุกขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนการสอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (สมนึก ปฏิพานนท์, 2546) โดยการจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบ 5E เป็นการพัฒนากระบวนการคิด ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ออกสแกนนักเรียนได้ฝึกคิด ฝึกสังเกต ฝึกถาม ตอบ ฝึกการสื่อสาร ฝึกเชื่อมโยงบูรณาการ ฝึกนำเสนอ ฝึกวิเคราะห์วิจารณ์ ฝึกสร้างองค์ความรู้ โดยมีครูเป็นผู้กำกับ ควบคุม ดำเนินการให้คำปรึกษาชี้แนะช่วยเหลือ ให้ออกใจเป็นผู้กระตุ้นส่งเสริมให้นักเรียนคิด อยากรู้อยากเห็น และสืบเสาะหาความรู้จากการถามคำถาม และพยายามค้นหาคำตอบหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเองผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เป็นเครื่องมือรวมทั้งครูร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักเรียน และสร้างบรรยากาศการสืบเสาะหาความรู้ที่เอื้อให้นักเรียนคิดอย่างอิสระ จึงเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ได้ทั้งหมดจากบทบาทของครูและนักเรียนในการเรียนการสอนด้วยการสืบเสาะหาความรู้ เพื่อพัฒนากระบวนการคิดระดับวิเคราะห์โดยการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมโลกปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีที่ไร้ขีดจำกัดการแข่งขันทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศที่ต้องพึ่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อีกทั้งการดำเนินชีวิตของมนุษย์จะต้องเกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการคิดสิ่งที่ติดตัวนักเรียนไปคือวิธีการคิด กระบวนการคิด กระบวนการแสวงหาความรู้ ความสามารถในการกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้จะกลายเป็นลักษณะนิสัยของนักเรียนที่จบการศึกษาแล้วจะเป็นบุคคลที่คิดเป็น รักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจต่อการจัดการเรียนการสอนโดยการจัดการเรียนรู้แบบ 5E เนื่องจากเป็นวิธีการที่สามารถพัฒนาศักยภาพด้านปัญญา เป็นนักริเริ่มสร้างสรรค์ และนักจัดระเบียบ เป็นการค้นพบด้วยตนเอง ทำให้เกิดแรงจูงใจภายในมากกว่าการเรียนแบบท่องจำ ฝึกให้นักเรียนหาวิธีค้นหาความรู้ แก้ปัญหาด้วยตนเอง ช่วยให้จดจำความรู้ได้นาน และสามารถถ่ายโยงความรู้ได้ เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน จะทำให้บรรยากาศในการเรียนมีชีวิตชีวาช่วยพัฒนามโนทัศน์แก่นักเรียนช่วยให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นว่าจะทำการสิ่งใดๆ จะสำเร็จด้วยตนเอง สามารถคิดและแก้ปัญหาด้วยตนเองไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ได้ประสบการณ์ตรง ฝึกทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการใช้สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพื่อ

ใช้จัดการเรียนการสอนในหน่วยการเรียนรู้ภาษาไทยเนื่องจากเนื้อหาสาระนั้นมีความยากต่อการทำความเข้าใจ โดยถ้าหากนักเรียนมีวิธีการคิดที่เป็นระบบและค้นหาคำตอบด้วยตนเองจะเป็นการช่วยให้นักเรียนจดจำและมีความรู้ความเข้าใจต่อเนื้อหาที่เนื้อที่เรียนได้ดียิ่งขึ้นเนื่องจากการสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 ภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2558 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา วิทยาเขตกำแพงแสนระดับประถมศึกษา นักเรียนยังไม่มีแนวทางการวางแผนในการค้นหาคำตอบที่เป็นระบบโดยนักเรียนจะใช้วิธีขีดเส้นใต้ใจความสำคัญๆ ที่หนังสือเรียนแล้วนำข้อความนั้นๆ มาเขียนเรียงต่อกันโดยไม่มีการเชื่อมโยงเนื้อหาที่ใช้ภาษาของตนเอง ทำให้เนื้อหาและใจความสำคัญไม่เชื่อมโยงต่อกัน ส่งผลให้นักเรียนจดจำเนื้อหาได้ระยะสั้นๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับนิภาพร แสนเมือง, (2547) นักเรียนไม่สามารถสรุปประเด็นสำคัญจากการเรียนทั้งภาคความรู้และปฏิบัติ จึงมักเกิดปัญหาในการเรียน กระบวนการเรียนการสอนยังคงเน้นที่การท่องจำนักเรียนไม่สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้ใหม่เข้ากับสิ่งที่เรียนรู้มาก่อน ทำให้นักเรียนไม่บรรลุผลการเรียนที่คาดหวังของกิจกรรมครั้งนั้น และครูผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเป็นส่วนมากทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน สื่อการเรียนการสอนไม่น่าสนใจ ไม่ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม ส่งผลให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ โดยพฤติกรรมครูสอนเน้นการสอนตามหนังสือเรียน ไม่มีการเตรียมล่วงหน้า ยึดครูเป็นศูนย์กลางนักเรียนขาดความคิดรวบยอด ไม่มีวิธีการช่วยเหลือในการเรียน (กุลวรรณ หวังสกุลศิโยง, 2545)

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนด้วยการนำเอาวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ 5E มาใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ และใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนเป็นบุคคลที่คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ หรือคิดแบบวิทยาศาสตร์มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สามารถจำแนกแจกแจงองค์ประกอบ การจัดลำดับข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล เน้นให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้โดยเชื่อมโยงความรู้เดิมให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ซึ่งจะทำให้นักเรียนสามารถจดจำความรู้ได้นาน และสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งทักษะการคิดวิเคราะห์ยังเป็นพื้นฐานของการคิดอื่น ๆ เช่น คิดสังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ ตลอดจนรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งจะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E โดยผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 และมีจำนวนผู้เรียนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75 ขึ้นไป
2. เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E โดยผู้เรียนมีคะแนนการคิดวิเคราะห์เฉลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 และมีจำนวนผู้เรียนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไป

สมมติฐานการวิจัย

1. นักเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75 ขึ้นไป
2. นักเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E มีคะแนนการคิดวิเคราะห์เฉลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การจัดการเรียนรู้แบบการเรียนรู้ 5E หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้
  - 1) ขั้นสร้างความสนใจ (Engagement) เป็นการจัดกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่กระตุ้น ยั่วๆ ให้ผู้เรียนเกิดความสงสัย ใคร่รู้อยากรู้อยากเห็นแล้วเกิดปัญหาหรือประเด็นที่จะศึกษา ซึ่งผู้เรียนจะต้องสำรวจตรวจสอบต่อไปด้วยตัวเอง

2) **ขั้นสำรวจและค้นหา (Exploration)** เป็นการจัดกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ร่วมกัน เป็นกลุ่มในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยการวางแผนกำหนดการสำรวจตรวจสอบ และลงมือปฏิบัติ ในการสำรวจตรวจสอบ ปัญหาหรือประเด็นที่ผู้เรียนสนใจใคร่รู้ ครูมีหน้าที่ส่งเสริม กระตุ้น ให้คำปรึกษาชี้แนะ ช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนดำเนินการสำรวจตรวจสอบเป็นไปด้วยดี

3) **ขั้นอธิบายและลงข้อสรุป (Explanation)** เป็นการจัดกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ร่วมกันทั้งชั้นเรียนโดยนำเสนอองค์ความรู้ที่ได้จากการสำรวจ ตรวจสอบ พร้อมทั้งวิเคราะห์ อธิบาย และเปิดโอกาสให้มีการอภิปรายซักถามแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือโต้แย้งในองค์ความรู้ใหม่ที่ได้สร้างสรรค์ มีการอ้างอิงหลักฐาน ทฤษฎี หลักการ กฎเกณฑ์ หรือองค์ความรู้เดิม

4) **ขั้นขยายความรู้ (Elaboration)** จัดกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ให้ผู้เรียนได้เพิ่มเติมหรือเติมเต็มองค์ความรู้ใหม่ให้กว้างขวางสมบูรณ์ กระจำงและลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยการอธิบายยกตัวอย่าง อภิปรายซักถามแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเชื่อมโยงความรู้เดิมสู่องค์ความรู้ใหม่อย่างเป็นระบบละเอียดสมบูรณ์ นำไปประยุกต์ใช้ในเรื่องอื่น ๆ หรือในชีวิตประจำวัน หรือผู้เรียนอาจจะเกิดปัญหาสงสัยใคร่รู้ นำไปสู่การศึกษาค้นคว้า

5) **ขั้นประเมินผล (Evaluation)** เป็นการจัดกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ให้ผู้เรียนได้ประเมินกระบวนการสำรวจตรวจสอบและผลการสำรวจตรวจสอบหรือองค์ความรู้ใหม่ของตนเองและของเพื่อนร่วมชั้นเรียนโดยการวิเคราะห์ วิจารณ์ อภิปรายซักถามแลกเปลี่ยนขององค์ความรู้ซึ่งกันและกันในเชิงเปรียบเทียบประเมินจุดดีหรือจุดด้อย ปรับปรุง หรือ ทบทวนใหม่

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนที่ได้จากการทดสอบหลังเรียนของผู้เรียนซึ่งได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยทดสอบหลังจากที่ผู้เรียนเรียนครบตามหน่วยการเรียนรู้ ภูมิศาสตร์ประเทศไทยที่กำหนดไว้

3. การคิดวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการจำแนก แยกแยะองค์ประกอบต่าง ๆ ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งและหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น เพื่อค้นหาสภาพเป็นสิ่งที่สำคัญของสิ่งที่กำหนดให้ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์ 3 ด้าน (Bloom, 1956) ดังนี้

1) วิเคราะห์ความสำคัญ หมายถึง การแยกแยะสิ่งที่กำหนดมาให้ว่าอะไรสำคัญหรือจำเป็น หรือมีบทบาทมากที่สุด ตัวไหนเป็นเหตุ ตัวไหนเป็นผล

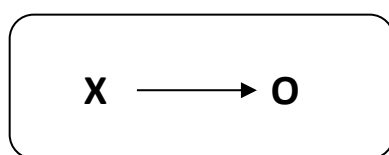
2) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ หมายถึง การค้นหาว่าความสำคัญย่อย ๆ ของเรื่องราวหรือเหตุการณ์นั้นเกี่ยวพันกันอย่างไร สอดคล้องหรือขัดแย้งกันอย่างไร

3) วิเคราะห์หลักการ หมายถึง การค้นหาโครงสร้างและระบบของวัตถุ สิ่งของเรื่องราวและกระทำต่าง ๆ ว่าสิ่งเหล่านั้นรวมกันจนดำรงสภาพเช่นนั้นอยู่ได้เนื่องด้วยอะไร

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกวิธีการดำเนินการวิจัยเชิงทดลองแบบ One – Shot Case Study (ศิริพงษ์ เสา ภา彦, 2546) มีแบบแผนการวิจัย ดังนี้

โดย X คือ การจัดการเรียนรู้แบบ 5E

O คือ การทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน

2. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 40 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แผนการจัดการเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้ ภูมิศาสตร์ประเทศไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน 12 แผน จำนวน 12 ชั่วโมง

2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหน่วยการเรียนรู้ ภูมิศาสตร์ประเทศไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แบบปรนัยแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ โดยผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญพบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 มีความยากง่าย (P) อยู่ระหว่าง 0.26 - 0.80 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.27 - 0.72 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.88

3) แบบทดสอบการคิดวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดของบลูม ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน คือ การคิดวิเคราะห์ความสำคัญ ความสัมพันธ์ และหลักการเป็นแบบปรนัยแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ โดยผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญพบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 มีความยากง่าย (P) อยู่ระหว่าง 0.34 - 0.79 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.30 - 0.68 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.80

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) ผู้วิจัยปฐมนิเทศผู้เรียนเกี่ยวกับขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้รูปแบบ 5E

2) ผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนรู้ จำนวน 12 แผน ใช้เวลา 12 ชั่วโมง ในระหว่างดำเนินการสอนทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติการสอน โดยใช้แบบบันทึกหลังการสอน นำข้อมูลที่ได้ไปแก้ไขปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนในแผนการเรียนรู้ที่จะสอนในครั้งต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีรูปแบบขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างนี้

2.1) การสร้างความสนใจ (Engage) โดยสร้างความอยากรู้อยากเห็น ตั้งคำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ตั้งคำถามที่ยังไม่ครอบคลุมสิ่งที่ ผู้เรียนรู้ หรือความคิดเกี่ยวกับ ความคิดรวบยอด หรือเนื้อหาสาระ

2.2) การสำรวจและค้นหา (Explore) ส่งเสริมให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันในการสำรวจตรวจสอบ สังเกต และฟังการโต้ตอบกันระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน ชักถามเพื่อนำไปสู่การสำรวจตรวจสอบของผู้เรียน ให้ความรู้ผู้เรียนในการคิดข้อสงสัยตลอดจนปัญหาต่างๆ และครูทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน

2.3) การอธิบาย (Explain) ส่งเสริมให้ผู้เรียนอธิบายความคิดรวบยอดหรือแนวคิด หรือให้คำจำกัดความด้วยคำพูดของผู้เรียนเอง ให้ผู้เรียนแสดงหลักฐาน ให้เหตุผลและอธิบายให้กระจ่าง ให้ผู้เรียนอธิบาย ให้คำจำกัดความและชี้บอกส่วนประกอบต่างๆ ในแผนภาพ ให้ผู้เรียนใช้ประสบการณ์เดิมของตนเป็นพื้นฐานในการอธิบายความคิดรวบยอดหรือแนวคิด

2.4) การขยายความรู้ (Elaborate) ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้หรือขยายความรู้ และทักษะในสถานการณ์ใหม่ ให้ผู้เรียนอธิบายอย่างหลากหลายให้ผู้เรียนอ้างอิงข้อมูลที่มีอยู่พร้อมทั้งแสดงหลักฐานและถามคำถามผู้เรียนว่าได้เรียนรู้อะไรบ้าง หรือได้แนวคิดอะไร (ที่จะนำกลวิธีจากการสำรวจตรวจสอบครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้)

2.5) การประเมินผล (Evaluate) สังเกตผู้เรียนในการนำความคิดรวบยอดและทักษะใหม่ไปประยุกต์ใช้ ประเมินความรู้และทักษะของผู้เรียน หาหลักฐานที่แสดงว่าผู้เรียนได้เปลี่ยนความคิด หรือพฤติกรรม ให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เกี่ยวกับการเรียนรู้และทักษะกระบวนการ การกลุ่ม และถามคำถามปลายเปิด เช่น ทำไมผู้เรียนจึงคิดเช่นนั้น มีหลักฐานอะไร ผู้เรียนเรียนรู้อะไรเกี่ยวกับสิ่งนั้น และจะอธิบาย

3) หลังจากที่ได้ดำเนินการสอนจนครบทุกแผนการเรียนรู้แล้ว ให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบทดสอบการคิดวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าคะแนนเฉลี่ย และค่าร้อยละ
- 2) การคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลการวิจัย

4.1 ผลการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องภูมิศาสตร์ประเทศไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนผลการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องภูมิศาสตร์ประเทศไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องภูมิศาสตร์ประเทศไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

จำนวนนักเรียนทั้งหมด	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ	จำนวนนักเรียนที่ผ่าน	ร้อยละ
40 คน	30	22.89	76.30	40 คน	100

จากตารางที่ 5 พบว่านักเรียนที่เรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ย 22.89 คิดเป็นร้อยละ 76.3 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

4.2 ผลการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนทำแบบทดสอบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนผลการทดสอบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่องภูมิศาสตร์ประเทศไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบวัดการคิดวิเคราะห์เรื่องภูมิศาสตร์ประเทศไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

จำนวนนักเรียนทั้งหมด	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ	จำนวนนักเรียนที่ผ่าน	ร้อยละ
40 คน	30	24.07	80.23	40 คน	100

จากตารางที่ 2 พบว่านักเรียนที่เรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E มีคะแนน การคิดวิเคราะห์เฉลี่ย 24.07 คิดเป็นร้อยละ 80.23 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

การอภิปรายผล

การวิจัยเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์ ในเรื่องภูมิศาสตร์ประเทศไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของผู้เรียน ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E ซึ่งอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการวิจัยพบว่าผู้เรียน มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องภูมิศาสตร์ประเทศไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนร้อยละ 76.30 และมีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 100 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้เรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ 5E มีบรรยากาศการเรียนการสอนเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้ผู้เรียนอยาก สืบเสาะหาความรู้ ครูผู้สอนและผู้เรียนต่างมีบทบาทในการสร้างบรรยากาศ ครูเป็นผู้ริเริ่มสร้างบรรยากาศ ผู้เรียนเป็นผู้ตอบสนอง และเพิ่มสีสันให้กับบรรยากาศการเรียนการสอนให้เป็นไปในรูปแบบต่าง ๆ ดังรูปภาพประกอบภารกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

เมื่อผู้เรียนเกิดปัญหาสงสัยใคร่รู้ นำไปสู่การศึกษาค้นคว้า หรือสำรวจตรวจสอบต่อไปจะทำให้เกิดกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ที่ต่อเนื่องกันไปเรื่อย ๆ เรียกว่าวัฏจักรรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้โอกาสผู้เรียนได้แสดงความคิด และลงความเห็นร่วมกันกับสมาชิกในห้องเรียน เพื่อขยายความรู้ที่ได้เรียนอย่างเต็มที่ ดังนั้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E จึงมีส่วนสำคัญที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้อง สหพร บุญสุข (2551) ได้ศึกษาผลการจัดกิจกรรมเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เรื่องทรัพยากรในท้องถิ่น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การสอนแบบวัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ 5 ขั้น (5 ES) พบว่า ผู้เรียนร้อยละ 82.61 ของผู้เรียนทั้งหมด มีทักษะการคิดพื้นฐานผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม ของแบบทดสอบวัดทักษะการคิดพื้นฐาน เรื่องทรัพยากรในท้องถิ่น และผู้เรียนร้อยละ 72.26 ของผู้เรียนทั้งหมด มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม

2. การคิดวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่าผู้เรียน มีคะแนนการคิดวิเคราะห์เรื่องภูมิศาสตร์ประเทศไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม นักเรียน มีคะแนนการคิดวิเคราะห์ร้อยละ 80.23 มีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 100 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้เรียนที่ได้รับการรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E ที่ผู้เรียนได้ฝึกการวิเคราะห์ ตามรูปแบบการคิดวิเคราะห์ Benjamin S. Bloom (1956) ประกอบด้วยการ 1) วิเคราะห์ความสำคัญ โดยใช้ทักษะวิเคราะห์ว่าข้อความนั้นมีวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายสำคัญใด วิเคราะห์ว่าข้อสรุปนั้นมีอะไรสนับสนุน 2) การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ โดยพิจารณาว่าอะไรเป็นสาเหตุของสิ่งนั้น ๆ เรื่องนั้น สิ่งใดเป็นผลของการกระทำ ถ้าเกิดสิ่งนั้นสิ่งใดจะเกิดตามมาเรื่องราวข้อเท็จจริงมาวิเคราะห์ว่าสอดคล้องหรือขัดแย้งกัน และ 3) การวิเคราะห์หลักการ

เป็นการถามให้ค้นคว้าว่าเรื่องราวนั้น ๆ อาศัยหลักการใดมีระเบียบในการจัดโครงสร้างอย่างไรโดยทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมีความหมาย เนื่องจากตลอดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ใช้สื่อ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ประกอบ กับมีใบกิจกรรม และใบความรู้ให้ผู้เรียนได้ศึกษา ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองและสมาชิกในกลุ่มช่วยกันทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งนี้ ผู้เรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์การวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่กำหนดอาจเนื่องจากผู้เรียนมีความรู้พื้นฐาน และ ความสามารถเฉพาะบุคคลในการคิดวิเคราะห์ที่แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ฉันทยา สัตย์ ชื่อ (2552) ได้ศึกษาผลการสอนที่เน้นการคิดวิเคราะห์ เรื่อง สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม ของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้รูปแบบการสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม พบว่านักเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนด คือร้อยละ 70 คิดเป็นร้อยละ 79.17 ของผู้เรียนทั้งหมดผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และนริศรา จันทะนาม (2553) ได้ศึกษาการ คิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่องสารใน ชีวิตประจำวัน โดยใช้วัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry Cycle) พบว่า 1) การศึกษาการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียน คิด เป็นร้อยละ 79.41 จากจำนวนนักเรียนทั้งหมด 34 คน ซึ่งผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่พบจากการวิจัย

1) ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนปัญหาที่พบคือ มีผู้เรียนพิเศษที่เรียนร่วม ที่เป็นการยากที่ผู้เรียนจะเข้าใจ ในเนื้อหาที่จะเรียนพร้อม ๆ กัน ในระยะเวลาที่จำกัด ดังนั้นผู้วิจัยจึงจัดให้เพื่อนผู้เรียนช่วยเหลือ และพยายามกระตุ้นให้เกิด ความสนใจ เนื่องจากผู้เรียนคนนี้สมาธิสั้น แต่ในขนาดเดียวกันนั้นถ้าหากผู้เรียนคนนี้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนเค้า สามารถอธิบายและถ่ายทอดเนื้อหานั้น ๆ ออกมาเป็นคำพูด และการวาดภาพประกอบได้เป็นอย่างดี

2) การจัดการเรียนรู้แบบ 5E เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้สืบเสาะหาความรู้ด้วยตนเองและสมาชิกใน กลุ่มช่วยกันดังนั้นการจัดกิจกรรมกลุ่มควรให้ความสำคัญและวางแผนในการคัดเลือกบุคคลเข้าร่วมเป็นสมาชิกของแต่ละกลุ่มที่ คละความสามารถกัน เพื่อช่วยให้การจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ 5E กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ในสาระอื่น ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น เพื่อพัฒนานักเรียนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมี ความหมาย เนื่องจาก นักเรียนได้ศึกษา ค้นคว้า อธิบาย และขยายความรู้ ส่งผลให้สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาที่เรียนไปแล้วกับ ความรู้ใหม่ได้อย่างมีความหมาย

2) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบ 5E เพื่อพัฒนาตัวแปรด้านอื่น ๆ เช่น การคิดอย่างมี วิจรรย์ญาณ การคิดอย่างมีเหตุผล และการคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2543). การเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา.
- กรมวิชาการ. (2544). คู่มือการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). การจัดสาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ: ศรุสภา.
- _____. (2551). แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: ศรุสภา.
- _____. (2544). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว).

เอกสารอ้างอิง

- กุลวรรณ หวังสกุลดียิ่ง. (2545). **ศึกษาการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ (เนื้อหาประวัติศาสตร์) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้สิ่งช่วยจัดมโนทัศน์ล่วงหน้า และรูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเรียนรู้.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ฉันทยา สัตย์เชื้อ. (2552). **ผลการสอนที่เน้นการคิดวิเคราะห์ เรื่อง สิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้ รูปแบบการสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทิตินา แคมมณี. (2548). **รูปแบบการสอนทางเลือกที่หลากหลาย.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2548). **ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2552). **ศาสตร์การสอน .** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตินา แคมมณีและคณะ. (2542). **การสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียน คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น.** กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- _____. (2544). **วิทยาการด้านการคิด.** กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาคุณภาพ วิชาการ.
- นิภาพร แสนเมือง. (2547). **การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ โดยใช้ รูปแบบ การสอนแบบซิปปาร่วมกับแผนผังมโนคติ เรื่อง ดิน หิน แร่.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชา วิทยาศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นริศรา จันทะนาม. (2553). **การคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่องสารในชีวิตประจำวัน โดยใช้วัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry Cycle).** วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประเวศ วะสี. (2541). **ปฏิรูปการศึกษา- ยกเครื่องทางปัญญา: ทางรอดจากหายนะ.** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี – สฤษดิ์วงศ์.
- ศิริพงษ์ เสาภายน. (2546). **การวิจัยทางการศึกษา.** กรุงเทพฯ : บุคพ้อยท์.
- สหพร บุญสุข. (2551). **ผลการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เรื่อง ทรัพยากรในท้องถิ่น ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้กระบวนการสอนแบบวัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ 5 ชั้น (5E).** วิทยานิพนธ์ปริญญา ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมนึก ปฏิพานนท์. (2542) **ผลการเรียนการสอนด้วยวิธีสตอรีไลน์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี ที่1โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร :บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
- Bloom, Benjamin S. (1956). **Taxonomy of Education Objectives Handbook I Cognitive Domain.** New York : David Mckay.

**การพัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา
 ในเขตกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**
Development Activity of Public Consciousness of University's Students in Bangkok Area

อนุพนธ์ คำปิ่น¹

จรรุวรรณ สกุลคู¹

อรรณพ โพธิ์สุขภ¹

จันทร์ศม์ ภูติยริยวัฒน์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาองค์ประกอบของจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและพัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ นิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรี จากสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2557 จำนวน 624 คน และนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ระดับปริญญาตรี ในปีการศึกษา 2557 จำนวน 300 คนผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันจิตสาธารณะ ประกอบด้วยองค์ประกอบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมที่สัมพันธ์กัน ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น, ความรัก ความเอื้ออาทรและความสามัคคี, การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม, ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ, การยกย่องและให้เกียรติผู้อื่น, การมีมาตรฐานในการปฏิบัติงาน, การติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยง เครือข่ายความร่วมมือ, การมีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ที่มีความเหมาะสมพอดีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ในเกณฑ์สูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสามารถวัดองค์ประกอบจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครได้

จากนั้นนำผลการวิจัยมาเป็นข้อมูลในการพัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะและทดลองใช้กิจกรรมกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 30 คน ในปีการศึกษา 2558 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนเฉลี่ยการ**จัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสาธารณะ**ของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒก่อนและหลังการทดลอง พบว่า หลังการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะรวมและรายด้านทุกด้านเพิ่มขึ้น เมื่อทำการทดสอบทางสถิติพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.001$) นอกจากนั้นนิสิตมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมในระดับมาก

คำสำคัญ: จิตสาธารณะ นิสิตนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษา

Abstract

The purpose of this research were to study the public consciousness components of under graduate students in higher education institutes in Bangkok and to develop a training program to enhance a public consciousness of under graduate students of Srinakharinwirot University. In the first part, the subjects were 624 students randomly selected from 19 universities in Bangkok area in academic year 2014. The instrument used for collecting data was a Likert-type, five-point rating scale questionnaire

¹ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คลองเตยเหนือ วัฒนา กรุงเทพฯ 10110

of 96 items on public consciousness. The statistical method used for analytical data included percentage, mean, standard deviation, confirmatory factor analysis and t-test.

The results showed that the confirmatory factors analysis significantly confirmed that the method of the public consciousness could be characterized into eight factors: co-problem awareness wisdom, Love generosity and unity, Social participation, Public Responsibility, To praise honor others, Standard working, Continuous communication and cooperative network connection, knowledge and knowledge acquisition capacity. This eight factors had high loading at the .05 significant level and could be used to measure the public consciousness of university students in Bangkok.

In the second part of the research, a training program to enhance public consciousness of students was developed using data from the first part as a database. A sample of 30 undergraduate students randomly selected from Srinakharinwirot University was included in the study. A one group pretest-posttest design was employed and the resulted showed that after participating in the training program, students score significantly high than before participating in each factor and overall. Students also reported a high satisfactory score for the training program.

บทนำ

โลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีส่งผลให้คนไทยต้องเร่งพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงสามารถแข่งขันกับสังคมโลกได้ซึ่งกระแสการเร่งรัดพัฒนาในทุกด้านสภาพสังคมที่ตกอยู่ในภาวะกระแสวัตถุนิยมและการรับวัฒนธรรมตะวันตกผ่านสื่อต่างๆโดยปราศจากการเลือกสรรกลั่นกรองส่งผลให้สังคมไทยโดยทั่วไปมีค่านิยมที่ให้ความสำคัญในการแสวงหาเงินทองแสวงหาอำนาจบารมีมากกว่าที่จะให้ความสำคัญทางด้านจิตใจจึงเกิดปัญหาความเห็นแก่ตัวมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองมากกว่าทำประโยชน์ให้กับส่วนรวมดังนั้นความสำนึกต่อส่วนรวมหรือจิตสาธารณะจึงลดน้อยลงทุกวันการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ในรูปแบบการพึ่งพากันการที่คนในสังคมขาดจิตสาธารณะจะมีผลกระทบต่อบุคคลรอบคร้ววงศ์การอีกทั้งยังมีผลกระทบต่อชุมชนระดับประเทศและระดับโลก (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรมและสังคมสัญญา, 2543: 22 – 29) การปลูกฝังความสำนึกให้กับบุคคลเพื่อให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมจึงควรบังเกิดขึ้นในสังคมด้วยเหตุนี้จึงมีการกล่าวถึงคำว่าจิตสาธารณะมากขึ้นเพื่อให้ผู้คนได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะมากกว่าตนเอง

จิตสาธารณะเป็นลักษณะสำคัญของการเป็นพลเมืองดีของประเทศ เพราะบุคคลที่มีจิตสาธารณะจะเป็นผู้ที่ตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมที่ต้องดูแลรักษาทรัพย์สินส่วนรวมของสังคมและตระหนักในสิทธิของตนเองไม่ล่วงล้ำสิทธิของผู้อื่น (ลัดดาวัลย์ เกษมเนตรและคณะ 2547:1) การส่งเสริมให้บุคคลในสังคมมีจิตสาธารณะจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นที่จะช่วยให้บุคคลตระหนักในคุณค่าของตนเองและส่วนรวม ถ้าสังคมมีคนที่มีความจิตสาธารณะมากๆ มีความเห็นอกเห็นใจกันยอมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้น จิตสาธารณะจึงเป็นสิ่งสำคัญกับทุกคนในสังคมทั้งในระดับโลก ระดับประเทศและระดับบุคคลที่จำเป็นต้องหันมาให้ความสำคัญเพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องอยู่ร่วมกัน และการอยู่ร่วมกันนี้ย่อมต้องมีความสัมพันธ์ในรูปแบบการพึ่งพาซึ่งหากบุคคลในสังคมขาดจิตสาธารณะจะมีผลกระทบต่อบุคคล ครบคร้ว วงศ์การ ชุมชน ประเทศชาติและระดับโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เราจึงเห็นได้ว่าปัจจุบันจิตสาธารณะเป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของคนในสังคมอย่างกว้างขวาง เนื่องจากสังคมจะพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืนได้นั้น บุคคลในสังคมต้องร่วมมือร่วมใจกัน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนมีจิตสำนึกที่จะบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม รักและหวงแหนทรัพยากรท้องถิ่น และสาธารณสมบัติของชุมชน จิตสาธารณะจึงเป็นคุณธรรมของพลเมืองดีและเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสังคม

การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีจิตสำนึกต่อบุคคล องค์กร หรือสังคม ทำให้เกิดพลังในการสร้างสรรค์ เกิดความเข้มแข็งของชุมชน องค์กร สังคม และประเทศชาติ (ประเวศ วะสี, 2541, น. 20)

การศึกษาถือว่าเป็นกลไกสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในฐานะที่เป็นกระบวนการหนึ่งที่มีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ความคิดความประพฤติทัศนคติค่านิยมและคุณธรรมที่มีคุณภาพเหมาะสมสถาบัน การศึกษาจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่างๆทั้งคุณธรรมจริยธรรมรวมถึงการมีจิต สาธารณะของนักเรียนและนักศึกษาที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศการจัดการเรียนรู้นี้ที่เน้นทักษะทางด้าน วิชาการเพียงอย่างเดียวไม่สามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืนได้หากไม่มีคุณธรรมควบคู่ไปกับความรู้ อาจ ทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายในสังคมได้การปลูกฝังคุณธรรมจึงมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการให้ความรู้

ในสภาพปัจจุบัน สถาบันอุดมศึกษาซึ่งให้การศึกษาแก่เยาวชนในระดับอุดมศึกษายังไม่สามารถสร้างความรู้เพื่อ นำเสนอซึ่งทางออกทางเลือกที่ดี และความรับผิดชอบต่อสังคม และช่วงวิกฤติของประเทศที่ผ่านมา จะเห็นได้ชัดเจนว่า มหาวิทยาลัยขาดความรับผิดชอบต่อสังคม บทบาทของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยยังขาดการเชื่อมโยงเพื่อหาทางออก ขาดการพัฒนากิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านคุณธรรมความดี และการป้องกันการคอร์รัปชัน ตลอดจนการสร้างพลเมืองที่ดีให้มี จิตสาธารณะ(ผู้จัดการออนไลน์. 2557: ออนไลน์)และนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษายังมีจิตสาธารณะไม่เหมาะสม เช่น ไม่ช่วยกันรักษาสมบัติของสถาบัน การใช้น้ำ ใช้ไฟฟ้่าอย่างฟุ่มเฟือย การทิ้งขยะไม่ถูกที่ และยังคงพบว่ามีจิตสาธารณะยังไม่ได้ฝัง ลึกในจิตใจ เป็นเพียงความรู้สึกชั่วครู่ แม้ว่าในช่วงที่ทำกิจกรรมจิตสาธารณะ นิสิตส่วนใหญ่จะมีอารมณ์ร่วม และมีความรู้สึก เสียสละ แต่เมื่อเวลาผ่านไป จะสังเกตว่า ถ้าให้ริเริ่มทำกิจกรรมจิตสาธารณะด้วยตนเอง จะไม่ทำ และยังคงขาดการเสียสละเพื่อ ส่วนรวม(นลินา ประไพรัชสิทธิ์. 2557: สัมภาษณ์)และจากสภาพยุคปัจจุบันที่ทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีและวัฒนธรรมต่างชาติที่หลั่งไหลเข้ามาเมื่อถือผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน สถาบันอุดมศึกษายัง บกพร่องในด้านการเตรียมการพร้อมรับกับสิ่งต่างๆ นิสิตนักศึกษาเรียนเพื่อสอบผ่านเพื่อให้ได้ แต่ขาดจิตสำนึกในค่านิยมที่ จะต้องเรียนให้ดีที่สุด มีผลสัมฤทธิ์ที่ดีและให้มีความรู้อย่างกว้างขวางและลึก นิสิตนักศึกษาจำนวนมากมีค่านิยมความฟุ้งเฟ้อ สูงจนกระทั่งมีข่าวการขายบริการทางเพศเพื่อให้มีเงินมาใช้จ่ายมากๆ นิสิตนักศึกษาจำนวนไม่น้อยที่เป็นรักร่วมเพศหญิง ประเภททอมมีค่านิยมหรือแฟชั่นที่แข่งขันมีคู่รักหญิงมากกว่านิตินักศึกษาหญิงที่ไม่เคยเป็นรักร่วมเพศประเภททอมและเมื่อ ในวัยเรียนไม่มีจิตสำนึกที่จะให้บรรลุผลสัมฤทธิ์การเรียนที่ดีที่สุดเท่าที่จะทำ ส่งผลให้เมื่อไปทำงานก็จะขาดจิตสำนึกในการ ทำงานให้ดีที่สุดมีผลสัมฤทธิ์สูง ผลคือเราจะมีบุคคลที่ทำงานที่ขาดจิตสาธารณะและค่านิยมที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของชาติและ ประชาชนอย่างแท้จริง(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา. 2556: ออนไลน์) และยังคงพบว่า สภาพสังคมภายในสถาบันอุดมศึกษานั้น นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่มีความเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้นเนื่องจากปัจจัยจากการแข่งขันทางการเรียน การบริโภคนิยม การ พัฒนาเทคโนโลยี ทำให้ความสนใจในการช่วยเหลือผู้อื่นลดน้อยลง พร้อมทั้งประสิทธิภาพในการเป็นพลเมืองที่ดีของรัฐยัง ลดลง เพราะวานิสิตนักศึกษามุ่งแต่สนใจเรื่องการเรียน จนทำให้ไม่มีเวลาที่จะคิดช่วยเหลือสังคม จึงทำให้เห็นความชัดเจน ของสังคมไทยในกลุ่มนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาว่าขาดจิตอาสา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งเพื่อพัฒนาหรือ แก้ไขปัญหาสังคม (วิศวะ ชาตรีกุล. 2556: ออนไลน์)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาองค์ประกอบของจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาใน สถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและพัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร
2. ศึกษาระดับจิตสาธารณะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. พัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research approach) แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและระยะที่ 2 พัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยระยะที่ 1 ได้แก่ นิสิตนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 19 สถาบัน ในปีการศึกษา 2557 โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามวิธีเนย์แมน (Neyman allocations) (Cochran, 1977: 113) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 624 คน ใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้สถาบันอุดมศึกษาเป็น strata ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยระยะที่ 2 ได้แก่ นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ระดับปริญญาตรี ในปีการศึกษา 2557 จำนวน 300 คน ผู้วิจัยใช้การทดลองโดยออกแบบกิจกรรมฝึกอบรมจิตสาธารณะและนำไปอบรมกับกลุ่มตัวอย่าง จากนั้น จึงทดสอบความแตกต่างของจิตสาธารณะก่อนและหลังการอบรม

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ค่า KMO (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy) มีค่าเท่ากับ 0.913 ซึ่งมีค่าใกล้ 1.00 แสดงให้เห็นถึงความเหมาะสมและเพียงพอของข้อมูล สามารถนำมาใช้วิเคราะห์องค์ประกอบได้ในระดับดีมาก และจาก Bartlett's test of sphericity ยังพบว่าค่า Chi-Square มีนัยสำคัญทางสถิติระดับน้อยกว่า 0.05 (Sig.<0.05) แสดงว่าแมทริกซ์สหสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กัน สามารถนำข้อมูลสามารถไปวิเคราะห์องค์ประกอบต่อไปได้

จากนั้น ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแต่ละตัว จากนั้นจึงตรวจสอบความกลมกลืนระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์กับโมเดลโดยการปรับโมเดลและประเมินความเหมาะสมพอดีของการเข้ากันได้กับข้อมูล (Goodness-of-Fit Statistics) ด้วยดัชนีที่ใช้ตรวจสอบความกลมกลืนหลายตัว ได้แก่ χ^2/df , χ^2 , RMSEA, RMA, GFI, AGFI ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่า โมเดลที่ปรับแล้วมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ยอมรับได้โดยพิจารณาจากค่าสถิติคือค่า χ^2/df เท่ากับ 1.55 มีค่าน้อยกว่า 2.00 ถือว่าผ่านเกณฑ์ ค่า p-value มีค่าเท่ากับ 0.07339 มีค่ามากกว่า 0.05 ถือว่าผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ค่า Root Mean Squared Residuals (RMR) เท่ากับ .0012 น้อยกว่า .05 ถือว่าผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ ค่า Root Mean Squared Error of Approximation (RMSEA) เท่ากับ .0031 มีค่าน้อยกว่า 0.05 ถือว่าผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ ค่า Goodness of Fit Index (GFI) เท่ากับ 0.99 มีค่ามากกว่า .90 ถือว่าผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ ค่า Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI) เท่ากับ 0.98 มีค่ามากกว่า .90 ถือว่าผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ ค่า เมื่อพิจารณาผลของค่าสถิติทดสอบของโมเดลที่ปรับแล้วกับเกณฑ์มาตรฐานตามข้อเสนอแนะของ Joreskog, & Sorbom (1996, pp.121-122) พบว่าค่าสถิติของแบบจำลองทุกค่าผ่านเกณฑ์มาตรฐานตามที่กำหนดไว้ทั้งหมด

ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (standardize factor loading) ขององค์ประกอบเชิงยืนยันจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า มีค่าเกินกว่า .50 ทุกองค์ประกอบ มีค่าตั้งแต่ 0.55-0.68 ตัวแปรสังเกตได้ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานมากที่สุด คือ ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (QW) ซึ่งมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุดเท่ากับ 0.68 รองลงมาคือ การยกย่องและให้เกียรติผู้อื่น (QH) เท่ากับ การติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือ (QF) มีค่าเท่ากับ 0.63 และน้อยที่สุดคือการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น (QV) มีค่าเท่ากับ 0.55 เมื่อพิจารณาค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SE) และค่าสถิติ t พบว่า แตกต่างจาก 0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนค่า R^2 ซึ่งเป็นค่าที่บอกสัดส่วนความแปรผันระหว่างตัวแปรสังเกตได้กับองค์ประกอบร่วม (communalities) พบว่า QW มีค่า R^2 มากที่สุดเท่ากับ 0.47 รองลงมา QF มีค่าเท่ากับ 0.40 และน้อยที่สุดคือ QV มีค่า

เท่ากับ 0.30 นอกจากนี้ มีค่าความเที่ยง (CR) สูงเท่ากับ 0.85 (ค่ามากกว่า 0.60) และองค์ประกอบอธิบายความแปรปรวนของตัวแปร(AVE) ในองค์ประกอบได้สูงเท่ากับ 0.53 (ค่ามากกว่า 0.50) ดังนั้นองค์ประกอบย่อยแต่ละองค์ประกอบในองค์ประกอบจิตสาธารณะมีความสัมพันธ์กันทุกตัว ซึ่งความสัมพันธ์ที่ได้นี้เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมขององค์ประกอบย่อยที่ปรับให้เป็นค่ามาตรฐานแล้วรายละเอียด ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 1 ผลการประมาณค่าการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบจิตสาธารณะ

องค์ประกอบ	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน	R ²	t	CR	AVE
QV	0.55	0.30	--	0.85	0.53
QS	0.58	0.33	10.18*		
QC	0.57	0.32	10.07*		
QR	0.58	0.34	10.00*		
QH	0.63	0.39	11.09*		
QW	0.68	0.47	11.09*		
QF	0.63	0.40	10.65*		
QK	0.61	0.37	10.14*		

* หมายถึง นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (t-value $\geq$ 2.58)

2.ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับจิตสาธารณะโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X}$ =3.75) ในรายด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อต้านการมีมาตรฐานในการปฏิบัติงานด้วยคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ =4.01) รองลงมา ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ($\bar{X}$ =3.93) และการติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือ($\bar{X}$ =3.50) มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุดรายละเอียดดังแสดงในตารางที่1

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบจิตสาธารณะ

องค์ประกอบจิตสาธารณะ	X	S.D.	แปลผล
การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น(QV)	3.60	.993	มาก
ความรัก ความเอื้ออาทรและความสามัคคี(QS)	3.62	.495	มาก
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม(QC)	3.91	.495	มาก
การมีมาตรฐานในการปฏิบัติงาน(QR)	4.01	.436	มาก
การยกย่องและให้เกียรติผู้อื่น (QH)	3.75	.392	มาก
ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ(QW)	3.93	.361	มาก
การติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือ(QF)	3.50	.607	มาก
การมีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้(QK)	3.73	.297	มาก
รวม	3.75	.509	มาก

3.ผลการพัฒนากิจกรรมที่เสริมสร้างจิตสาธารณะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมที่เสริมสร้างจิตสาธารณะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒให้เป็นไปตามกระบวนการสร้างกิจกรรมเพื่อฝึกอบรม ได้แก่ 1) สภาพปัญหาและความจำเป็นของกิจกรรมอบรม 2) หลักการของกิจกรรมอบรม 3) จุดมุ่งหมายของกิจกรรมอบรม 4) เนื้อหาของกิจกรรมอบรม 5) วิธีดำเนินการกิจกรรมอบรม 6) เทคนิคกิจกรรมอบรม 7) สื่อกิจกรรมอบรม 8) การวัดและประเมินผลกิจกรรมอบรมสำหรับจุดมุ่งหมายของกิจกรรมอบรมนั้นเพื่อให้ นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่เข้ารับการฝึกอบรมตามกิจกรรมนี้เป็นผู้ที่มีความรู้เจตคติและทักษะการปฏิบัติตนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในส่วนของเนื้อหาสาระของกิจกรรมอบรมประกอบด้วย 2 กิจกรรมหลัก ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับจิตสาธารณะและการทำงานเป็นทีม และ การเสริมสร้างคุณลักษณะด้านการทำงานเป็นทีม ผู้วิจัยใช้เวลาในการดำเนินการฝึกอบรม 4 วัน และกำหนดระยะเวลาฝึกอบรมให้สอดคล้องกับเนื้อหา

ลักษณะกิจกรรมที่ใช้ รวมถึงกำหนดเกณฑ์การประเมินผลกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของกิจกรรมอบรม สำหรับกิจกรรมในหัวข้อความรู้เกี่ยวกับจิตสาธารณะ ประกอบด้วย 2 กิจกรรมย่อย ได้แก่ กิจกรรมสร้างความคุ้นเคย และกิจกรรมสำรวจตนเองส่วนในหัวข้อการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านการงานเป็นทีมประกอบด้วย 3 กิจกรรมย่อย ได้แก่ 1) กิจกรรมกรณีศึกษา เรื่อง เรื่องของหนู 2) การทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพและ 3) การต่อรูปสี่เหลี่ยม

ผู้วิจัยเปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนเฉลี่ยการจัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสาธารณะในภาพรวมของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒก่อนและหลังการทดลองพบว่า ก่อนการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.01; S.D.=0.540$) หลังการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมเพิ่มขึ้นในระดับมาก ($\bar{X}=4.29; S.D.=0.413$) เมื่อทำการทดสอบทางสถิติ พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.001$)

เมื่อวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบของจิตสาธารณะ พบว่า การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.04; S.D.=0.645$) หลังการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมเพิ่มขึ้นในระดับมาก ($\bar{X}=4.02; S.D.=0.432$) เมื่อทำการทดสอบทางสถิติ พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.001$)

ความรัก ความเอื้ออาทรและความสามัคคี พบว่า ก่อนการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.04; S.D.=0.645$) หลังการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมเพิ่มขึ้นในระดับมาก ($\bar{X}=4.02; S.D.=0.432$) เมื่อทำการทดสอบทางสถิติ พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.001$)

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม พบว่า ก่อนการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.15; S.D.=0.674$) หลังการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมเพิ่มขึ้นในระดับมาก ($\bar{X}=4.32; S.D.=0.489$) เมื่อทำการทดสอบทางสถิติ พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.001$)

ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ พบว่า ก่อนการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.12; S.D.=0.853$) หลังการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมเพิ่มขึ้นในระดับมาก ($\bar{X}=4.48; S.D.=0.4447$) เมื่อทำการทดสอบทางสถิติ พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.001$)

การยกย่องและให้เกียรติผู้อื่น พบว่า ก่อนการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.25; S.D.=0.651$) หลังการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมเพิ่มขึ้นในระดับมาก ($\bar{X}=4.24; S.D.=0.468$) เมื่อทำการทดสอบทางสถิติ พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.001$)

การมีมาตรฐานในการปฏิบัติงาน พบว่า ก่อนการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.12; S.D.=0.703$) หลังการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมเพิ่มขึ้นในระดับมาก ($\bar{X}=4.43; S.D.=0.441$) เมื่อทำการทดสอบทางสถิติ พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.001$)

การติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือ พบว่า ก่อนการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.66; S.D.=0.750$) หลังการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมเพิ่มขึ้นในระดับมาก ($\bar{X}=4.24; S.D.=0.559$) เมื่อทำการทดสอบทางสถิติ พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.001$)

การมีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ พบว่า ก่อนการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.77; S.D.=0.717$) หลังการทดลองพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะโดยรวมเพิ่มขึ้นในระดับมาก ($\bar{X}=4.35; S.D.=0.516$) เมื่อทำการทดสอบทางสถิติ พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.001$)

รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนเฉลี่ยการจัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสาธารณะของนิสิตมหาวิทยาลัยก่อนและหลังการทดลอง

จิตสาธารณะ	$\bar{X}$	SD	t-value	df	p-value
การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น			9.01	29	0.000*
ก่อนทดลอง	2.98	0.586			
หลังทดลอง	4.21	0.456			
ความรัก ความเอื้ออาทรและความสามัคคี			6.91	29	0.000*
ก่อนทดลอง	3.04	0.645			
หลังทดลอง	4.02	0.432			
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม			7.76	29	0.000*
ก่อนทดลอง	3.15	0.674			
หลังทดลอง	4.32	0.489			
ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ			7.38	29	0.000*
ก่อนทดลอง	3.12	0.853			
หลังทดลอง	4.48	0.447			
การยกย่องและให้เกียรติผู้อื่น			6.60	29	0.000*
ก่อนทดลอง	3.25	0.651			
หลังทดลอง	4.24	0.468			
การมีมาตรฐานในการปฏิบัติงาน			8.17	29	0.000*
ก่อนทดลอง	3.12	0.703			
หลังทดลอง	4.43	0.441			
การติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยง	9.41	29	0.000*		
เครือข่ายความร่วมมือ					
ก่อนทดลอง	2.66	0.750			
หลังทดลอง	4.24	0.559			
การมีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้			9.91	29	0.000*
ก่อนทดลอง	2.77	0.717			
หลังทดลอง	4.35	0.516			
รวม			10.06	29	0.000*
ก่อนทดลอง	3.01	0.540			
หลังทดลอง	4.29	0.413			

*แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ0.05

อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยที่พบว่า ความรับผิดชอบต่อสาธารณะเป็นองค์ประกอบของจิตสาธารณะที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุด ความรับผิดชอบต่อสาธารณะเป็นพฤติกรรมในการแสดงความสำนึกต่อตนเองและส่วนรวม ซึ่งบุคคลแสดงออกมา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชาย โพธิ์สีดาและคณะ (2540:14-15) ใช้คำว่า จิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติและให้ความหมายเชิงพฤติกรรมไว้ว่า คือการใช้สาธารณสมบัติอย่างรับผิดชอบหรือการรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติซึ่งมีนัยสองประการได้แก่ .การรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้และการกระทำที่จะก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสาธารณสมบัตินั้น ๆ และการเคารพสิทธิและใช้สาธารณสมบัติของผู้อื่น โดยการคำนึงว่า ผู้อื่นมีสิทธิในกาใช้เช่นเดียวกัน และจะต้องไม่ยึดสาธารณสมบัตินั้นไว้เป็นของส่วนตัว และไม่ปิดกั้นโอกาสใช้ประโยชน์สาธารณสมบัติของผู้อื่น นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอัญชลี

ยิ่งรักพันธุ์(2550) พรพพรหม พรศพรพวก (2550) และสุนทรสหุตะวัฒน์(2550) ซึ่งศึกษาพฤติกรรมที่แสดงออกความรับผิดชอบต่อสาธารณะ กำหนดตัวชี้วัดจากการดูแลรักษาของส่วนรวม ใช้ของส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่ ลักษณะของการใช้ของส่วนรวม รู้จักใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัดและทะนุถนอม

2.ผลการพัฒนานักกิจกรรมที่เสริมสร้างจิตสาธารณะของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งพบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีคะแนนจิตสาธารณะเพิ่มขึ้นภายหลังร่วมกิจกรรม การที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการที่ผู้วิจัยใช้กิจกรรมที่หลากหลายโดยเน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมด้านการมีจิตสาธารณะทั้งในและนอกเวลาเรียนมีการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มให้เสนอความคิดเห็นและร่วมอภิปรายตลอดจนให้มีการรายงานผลการปฏิบัติกิจกรรมอย่างต่อเนื่องมีการตรวจผลงานและติดตามประเมินผลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและการจัดกิจกรรมที่เป็นไปตามลำดับขั้น นอกจากนี้การดำเนินกิจกรรมยังมุ่งเน้นการสร้างแรงจูงใจเปิดโอกาสให้นิสิตมีส่วนร่วมในกิจกรรมได้อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ร่วมกันวางแผนและลงมือปฏิบัติจริงร่วมกันเป็นกลุ่มจึงทำให้นิสิตเกิดความตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของการมีจิตสาธารณะส่งผลให้ระดับจิตสาธารณะของนิสิตสูงขึ้นหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวดังเช่นที่วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2549 : 16 – 25) ได้ให้แนวคิดว่าการพัฒนาจิตสาธารณะเพื่อส่วนรวมแก่ผู้เรียนควรสร้างโดยการกล่อมเกลากลุ่มฝึกฝายทอดด้วยกิจกรรมที่หลากหลายให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและตระหนักในคุณค่าของจิตสาธารณะ ผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของระเวียงคอนศรีชา (2554 : 78 – 81) ที่ศึกษาการใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่านักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะมีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะหลังการทดลองสูงกว่าการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะมีคะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เช่นเดียวกับที่พรพิชญ์วิริยากุลภักดิ์ (2553 : 110 – 114) ที่ได้ศึกษาผลของการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธิดาแม่พระจังหวัดสุราษฎร์ธานีพบว่าภายหลังการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียนกลุ่มทดลองมีจิตสำนึกสูงขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และภายหลังการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียนกลุ่มทดลองมีจิตสำนึกสาธารณะสูงขึ้นไปกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมที่ใช้ข้อสนเทศเพื่อการแนะแนวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับที่ประภาพรพรณ จันท์แสนต่อ(2557: 56) ที่ได้ศึกษาผลของการใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านแม่แ้ว อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาผลการใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านแม่แ้ว อำเภอสะเมิงจังหวัดเชียงใหม่พบว่า ภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมจิตสาธารณะเพิ่มขึ้น และศิริธร ศรีจันงค์(2557: 57) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นตามแนวจิตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นตามแนวจิตปัญญาศึกษาในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/2 พบว่า นักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีพฤติกรรมจิตสาธารณะต่อครอบครัวโรงเรียนและสังคมจากการวัด 4 ครั้งสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมากตลอดจนงานวิจัยของวิจิตรพรณ ลาภะ (2557: 58) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้หลักสูตรมีคะแนนจากการทำแบบวัดจิตสาธารณะหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีนักเรียนที่ได้คะแนนจากการทำแบบวัดหลังเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75 ของคะแนนเต็มจำนวน 20 คนคิดเป็นร้อยละ 95.24 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้คือร้อยละ 75 ของนักเรียนทั้งหมด

ข้อเสนอแนะ

1. ผลจากการวิจัยพบว่าองค์ประกอบของจิตสาธารณะของนิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่า จิตสาธารณะของนักศึกษาด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจึงควรจัดหลักสูตรฝึกอบรมในด้านนี้เพิ่มมากขึ้นและควรมีการสร้างจิตสาธารณะแก่นักศึกษาตั้งแต่การเรียนในชั้นเรียนรวมทั้งการจัดกิจกรรมต่างๆทั้งในวิทยาลัยและชุมชนอย่างต่อเนื่องและให้นักศึกษามีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม

2. สถาบันอุดมศึกษาควรมีการปฐมนิเทศนักศึกษาให้ทราบถึงบทบาทของชุมชนปัญญาชนที่นอกจากเป็นคนดีแล้ว ต้องเป็นคนที่พึ่งของสังคมและประเทศชาติได้ด้วยฝ่ายกิจการนักศึกษาของแต่ละคณะควรมีกิจกรรมการรณรงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้เกิดขึ้นแก่นักศึกษาเช่นโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตให้มีจิตสาธารณะ เป็นต้น

3. ผู้ปกครองอาจารย์เพื่อนและผู้เกี่ยวข้องที่จะช่วยกันส่งเสริมให้นักศึกษามีจิตสาธารณะสูงขึ้นควรเน้นการเรียนการสอนที่เป็นลักษณะของกิจกรรมมากขึ้นหรือมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยสร้างบรรยากาศที่ดีในชั้นเรียนเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีปฏิสัมพันธ์ทั้งต่อผู้สอนและเพื่อนๆ ได้รู้จักคิดวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริงสำหรับผู้ปกครองควรมีการให้คำปรึกษามีส่วนร่วมในการปลูกฝังและส่งเสริมจิตสาธารณะให้กับนักศึกษารวมถึงการให้คำแนะนำในการเลือกรับสื่อที่เหมาะสมทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีจิตสาธารณะทำให้นักศึกษามีจิตสำนึกที่ดีมีบุคลิกภาพพฤติกรรมและค่านิยมเป็นไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม

4. สถาบันอุดมศึกษาควรจัดกิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาที่มีผลการเรียนดีได้แสดงความมั่นใจใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยกันจัดโครงการติวเข้มนักศึกษาที่มีผลการเรียนต่ำเช่นโครงการการเรียนแสดงแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) โครงการที่พี่น้องโครงการเพื่อนช่วยเพื่อนโครงการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโครงการค่ายพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโครงการพี่เลี้ยงวิชาการ เป็นต้น

5. ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนานักศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปพิจารณาจัดแนวทางฝึกอบรมหรือจัดกิจกรรมให้กับนักศึกษาต่อไปนอกจากนี้ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาจิตสาธารณะของนักศึกษาต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ชายโพธิธิตา. (2540). รายงานการวิจัยเรื่องจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ : ศึกษารายกรณีกรุงเทพมหานคร. สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล.
- นลินา ประไพรัชสิทธิ์. (2557). สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน.
- ประเวศ วะสี. (2551). จิตอาสาพัฒนาชนบท กรณีศึกษา : กลุ่มอาสาพัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ประภาพรณ จันทรแสนตอ. (2557) การใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านแม่แวอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ผู้จัดการออนไลน์. (2557). หมอเกษม ขวน มหา'ลัย ปั่นศิษย์จิตอาสา. เข้าถึงเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2558. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9570000068671QOL/ViewNews.aspx?NewsID=95600000262>
- พรพรหม พรรคพวก (2550) ปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนช่วงชั้นปีที่ 4 ในสหวิทยาเขตกรุงเทพตะวันออก กรุงเทพมหานคร วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิจัยการวิจัยและสถิติทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เอกสารอ้างอิง

- พรพิชญ์วิริยากุลภัทร์. (2553). ผลของการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธิดาแม่พระจังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- ไพบูลย์วัฒนศิริและสังคมสัจจุจร. (2543). **สำนึกไทยที่พึงปรารถนา**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ระเวียงดอนศรีษา. (2554). **การใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วัลลภาเทพหัสตินณอยุธยา. (2549). “แนวทางการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย”. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประจำปีของเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคกลางเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ลัดดาวลีย์ เกษมเนตรและคณะ (2547) “รูปแบบการพัฒนานักเรียนระดับประถมศึกษาให้มีจิตสำนึกสาธารณะ : การศึกษาระยะยาว.” เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- วิศวะ ชาตรีกุล. (2556). **อบรมผู้นำนักกิจกรรมเพื่อสังคม**. เข้าถึงเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2558. เข้าถึงได้จาก <http://www.changemakers.com/th/project/อบรมนักกิจกรรมอาสาเพื่อชุมชน>
- วิจิตรพรรณลาภะ. (2557). **การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4** ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญาครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตสาขาการจัดการการศึกษาและการเรียนรู้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
- ศิริธร ศรีจันทง. (2557). **การพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นตามแนวจิตปัญญา**. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขานวัตกรรมการศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- สุคนธรสหุตะวัฒนะ. (2550). **ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะด้วยเทคนิคเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจาที่มีต่อจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3**. ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อัญชลียิ่งรักพันธ์. (2550). **ผลการใช้สถานการณ์จำลองผลงานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริงเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5**. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Joreskog, K. G., & Sorbom. C. (1996). *LISREL 8 structural equation modeling*. Lincolnwood, IL.: Scientific Software International.

การพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน
 รายวิชาการเขียนโปรแกรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

The Development of Teamwork Skills Using Collaborative Learning with
 Web Supported for Programming Course, Mattayomsuksa 4

นภัทร ไชยบุตตี¹

กนก สมะววรรณ¹

ประสพสุข ฤทธิเดช¹

บทคัดย่อ

การพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน รายวิชาการเขียนโปรแกรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาทักษะการทำงานเป็นทีมด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 วิชาการเขียนโปรแกรม โรงเรียนสารคามพิทยาคม 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน วิชาการเขียนโปรแกรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสารคามพิทยาคมรูปแบบการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/14 จำนวน 30 คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 โรงเรียนสารคามพิทยาคม เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ 1) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน 2) แบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม 3) แบบอนุทินสะท้อนความคิดของนักเรียน 4) แบบการวัดความพึงพอใจ ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถในการทำงานเป็นทีมหลังปฏิบัติการรอบที่ 1 อยู่ในระดับดี ($\bar{x} = 3.80$ $SD = 0.03$) และความสามารถในการทำงานเป็นทีมหลังปฏิบัติการรอบที่ 2 อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{x} = 4.63$ $SD = 0.06$) ตามลำดับ 2) ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุนอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{x} = 4.29$ $SD = 0.15$) จะเห็นว่าผู้เรียนมีพัฒนาการของความสามารถในการทำงานเป็นทีมสูงขึ้น หลังจากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน

คำสำคัญ : ทักษะการทำงานเป็นทีม การเรียนรู้แบบร่วมมือ เว็บสนับสนุน

Abstract

The development of teamwork skill using collaborative learning with web supported for programming course, Mattayomsuksa 4 has objectives were to 1) study teamwork skills using collaborative learning with web supported for MATTAYOMSUKSA 4 2) study student's satisfaction on collaborative learning activities with web supported for programming course, Mattayomsuksa 4 Sarakhampittayakhom School. This research form is action research. Target group is 30 students of Mattayomsuksa 4/14 semester 2, 2015 at Sarakhampittayakhom School. The research instruments include 1) a study-plan 2) evaluation form of teamwork skills 3) student diaries and 4) the student's satisfaction test. The result of research showed that 1) The ability of teamwork After the first cycle was good level ($\bar{x} = 3.80$ $SD = 0.03$) and The ability of teamwork After the second cycle was good level ($\bar{x} = 4.63$ $SD = 0.06$), respectively. 2) the student's satisfaction level with learning activities by collaborative learning with web supported was good level

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

($\bar{X}$ =4.29 SD =0.15). The conclude that students developed their ability of teamwork skills is higher after after learning with collaborative learning activities with web supported.

Keywords: Teamwork Skills Collaborative Learning Web Supported

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกของการศึกษาได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การเตรียมนักเรียนให้พร้อมทั้งชีวิตในศตวรรษที่ 21 ก็เป็นเรื่องสำคัญของกระแสการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้น ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง ครูจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกในศตวรรษที่ 21 โดยทักษะที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skill) ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ 21 นี้ มีความรู้ ความสามารถ และทักษะจำเป็น ซึ่งเป็นผลจากการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ หน้าที่ของครูจึงต้องเปลี่ยนจากเน้น “สอน” หรือสั่งสอนมาเป็นการกระตุ้นและอำนวยความสะดวกในการเรียน เปลี่ยนแนวทางการทำงานจากทำโดดเดี่ยวคนเดียว มาทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับผู้อื่น เมื่อศิษย์ได้เรียนจากการลงมือปฏิบัติของตนเป็นที่ร่วมกับเพื่อนนักเรียนจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองได้มากยิ่งขึ้น และค้นคว้าหาความรู้มากกว่าตัวความรู้ (วิจารณ์ พานิช, 2555)

พรบ.การศึกษาแห่งชาติ 2542 หมวด 4 กล่าวว่า ต้องยึดผู้เรียนให้มีความสำคัญที่สุด ผู้เรียนทุกคน สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ดังนั้นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่สอดคล้องกับ ความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน และความแตกต่างระหว่างบุคคล รวมทั้งให้ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจริง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล และปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดี คุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา นอกจากนี้ ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้อย่างต้องส่งเสริมให้ผู้สอน จัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

จากที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 รายวิชา ง31251 เทคโนโลยีสารสนเทศ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 โรงเรียนสารคามพิทยาคม จากการสังเกตพบว่าหลังจากการจัดการเรียนเป็นทีม มีผู้เรียนจำนวนร้อยละ 40 ไม่มีส่วนร่วมในการทำงาน เกิดการแยกตัวออกจากเพื่อนในทีม ในขณะที่การจัดการเรียนการสอน ใช้เวลากับการเรียนในชั้นเรียน ไปกับการเล่นเกมบนสมาร์ตโฟน จดจ่อกับการใช้คอมพิวเตอร์ นอกเหนือจากการจัดการเรียนรู้ เช่น เล่นเกม ดูหนัง ฟังเพลง ผ่านตามเว็บไซต์ต่างๆ เมื่อเปรียบเทียบกับความสามารถในการทำงานเป็นทีมกับความสามารถในการทำงานรายบุคคล พบว่านักเรียนร้อยละ 50 ไม่อยากทำงานเป็นทีม ด้วยเหตุผลที่ว่าการทำงานเป็นทีมมีปัญหามากกว่าการทำงานคนเดียว เนื่องจากต้องรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนในทีม ทำให้การทำงานนั้นไม่สามารถตัดสินใจได้อย่างใดอย่างหนึ่งได้ และกลัวว่าคะแนนของทีมที่จะได้มาอาจไม่คืนัก จากสภาพปัญหาดังกล่าวจึงส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นทีมเป็นไปได้ยากในการพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษ 21 และ พรบ.การศึกษาแห่งชาติ 2542 หมวด 4 ที่กล่าวถึงทักษะในการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งทักษะในการทำงานการเป็นทีมก็เป็นทักษะที่สำคัญเช่นกัน

การจัดการเรียนรู้เป็นทีมสามารถสร้างสมดุลระหว่างการทำงานกับการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในขณะ ทำงานอย่างเป็นธรรมชาติ ทำให้การเรียนรู้มีพลังมากกว่าการเรียนรู้ส่วนบุคคล อันเนื่องจากการ การจัดการเรียนรู้เป็นทีมจะทำให้สมาชิกในทีมได้คิดอย่างลึกซึ้ง ทำให้มีการพัฒนาจากความรู้ไปสู่การเป็น นวัตกรรมการประสานงาน และการปฏิบัติของสมาชิกในทีม และระหว่างทีมด้วย (Senge, 1994)

ในการเรียนรู้เป็นทีมให้ประสบผลสำเร็จ เกิดผลงานในอนาคตคือ ความเจริญรุ่งเรืองของ บุคคล ทีมงาน และองค์กร จำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานแห่งความสำเร็จ 2 ประการคือ

1. สภาพที่แท้จริง ณ ปัจจุบัน (Current Reality) คือ ตัวบุคคล ทีมงาน และองค์กร รู้อะไร ไม่รู้อะไร มีจุดอ่อนจุดบกพร่องตรงไหน มีจุดแข็งตรงไหน ถ้าตระหนักได้อย่างถ่องแท้แล้ว ก็จะสามารถใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสมไปในทิศทางเดียวกัน

2. มีความสามารถในการเรียนรู้ “วิธีการเรียนรู้ (Learning How To Learn)” โดยการเรียนรู้ มีหลากหลายรูปแบบ อาทิ การสัมมนา การฝึกปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประชุมแบบ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสอน การใช้ห้องสมุด การใช้อินเทอร์เน็ต และอื่นๆ อีกมากมายที่ทีมงาน จะต้องรู้ว่าเรียนรู้อย่างไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของทีมงานและองค์กร สำหรับแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ส่วนบุคคลไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันในทีมและร่วมกันแก้ปัญหา ต้องอาศัยวิธีการปฏิบัติ และทักษะหลากหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็น ทักษะการส่งเสริมการสื่อสาร ทักษะการทำงานร่วมกันเป็นทีม การสอบถามและสะท้อนความคิดเห็น การส่งเสริมสนับสนุนและกระตุ้นการเรียนรู้ของสมาชิกแต่ละคนในทีมให้มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีวิธีการถ่ายทอดการปฏิบัติและทักษะความรู้ไปยังส่วนรวมได้ จึงจะเห็นได้ว่า การที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้เป็นทีมได้นั้นต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีประเด็นหรือสิ่งที่สนใจทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนร่วมกับการใช้เว็บสนับสนุน ก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจมาจัดการรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อช่วยส่งเสริมและพัฒนาขั้นตอนกิจกรรมในการเรียนรู้ของผู้เรียน การเรียนการสอนแบบใช้เว็บสนับสนุนเป็นการเรียนผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีปัจจุบันร่วมกับกระบวนการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการเรียนรู้และแก้ปัญหาทางด้านสถานที่และเวลา (เขมวันต์ กระด้างงาม, 2554)

พาร์สัน (Parson, 1997) ได้กล่าวว่า เว็บสนับสนุนการเรียนหรือเว็บสนับสนุนรายวิชา เป็นเว็บรายวิชาที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม สามารถเป็นการสื่อสารสองทางที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนมีแหล่งทรัพยากรทางการศึกษา มาก มีการกำหนดงานให้ทำบนเว็บ กำหนดให้อ่าน ร่วมกันอภิปราย การตอบคำถาม การสื่อสารอื่นๆ ผ่านคอมพิวเตอร์ มีกิจกรรมต่างๆ ที่ให้ทำในรายวิชา และมีการเชื่อมโยงไปยังแหล่งทรัพยากรอื่นๆ โดยมีการประยุกต์ใช้คุณสมบัติคุณสมบัติและทรัพยากรของเวปไซต์เวป การเรียนการสอนด้วยเว็บสนับสนุนการเรียนนี้ อาจเป็นบางส่วนหรือทั้งหมดของกระบวนการเรียนการสอนก็ได้ การเรียนด้วยเว็บสนับสนุนการเรียนเป็นการเรียนผ่านระบบบริหารจัดการการเรียนการสอน (Learning Management System) จะช่วยส่งผลทำให้ผู้เรียนมีความสนใจและสนุกสนานกับการเรียนการสอนช่วยในการจัดการเรียนการสอน ทำให้มีความสะดวกมากขึ้น ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ทุกเวลาได้ตามความต้องการและเหมาะสม (เฉลิมพล ภูมิรินทร์, 2550)

ดังนั้นจากสภาพปัญหาที่พบในการจัดการเรียนการสอนผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม ด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 วิชาการเขียนโปรแกรม โรงเรียนสารคามพิทยาคม เพื่อศึกษาและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีทักษะความสามารถในการทำงานร่วมกันเป็นทีม สร้างความรู้ด้วยตนเอง สามารถคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทักษะการทำงานเป็นทีมด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 วิชาการเขียนโปรแกรม โรงเรียนสารคามพิทยาคม

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน วิชาการเขียนโปรแกรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสารคามพิทยาคม

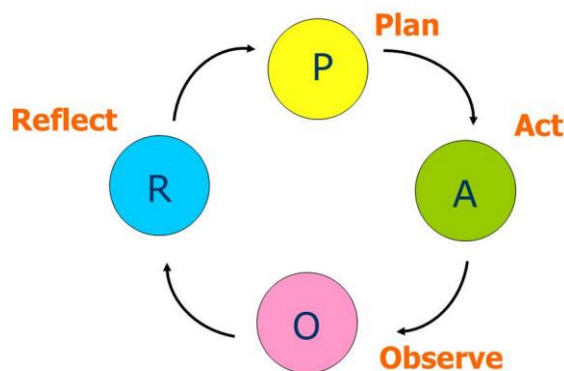
วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/14 ห้องเรียนวิทยาศาสตร์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 โรงเรียนสารคามพิทยาคม จำนวน 1 ห้องเรียน รวม 30 คน ได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง

2. รูปแบบที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart มาเป็นแนวทางเพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน ในรายวิชาการเขียนโปรแกรม โดยดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นวางแผน (Plan) 2) ขั้นปฏิบัติการ (Act) 3) ขั้นสังเกตการณ์ (Observe) 4) ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflect)

ภาพที่ 1 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Kemmis & McTaggart, 1992)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการจัดกิจกรรม ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน จำนวน 2 แผน รวม 8 คาบ ในรายวิชาการเขียนโปรแกรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และเว็บสนับสนุนรายวิชา

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย ได้แก่ แบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม แบบอนุทินสะท้อนความคิดของนักเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

4.1.1 การวิเคราะห์หาทักษะความสามารถในการทำงานเป็นทีม ผู้วิจัยนำคะแนนที่ได้จากแบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีม นำผลมาวิเคราะห์ระดับทักษะความสามารถ โดยแบ่งเกณฑ์การประเมินออกเป็น 1) เป้าหมายและวัตถุประสงค์ 2) บทบาทผู้นำและสมาชิก 3) การดำเนินงาน 4) ความรับผิดชอบ 5) การติดต่อสื่อสาร 6) การปรึกษาหารือ (ปริญญา อันภักดี, 2558) โดยเกณฑ์การประเมินผลรวม (คะแนนเต็ม 30 คะแนน) มีดังนี้

25 – 30 คะแนน หมายถึง ทักษะการทำงานเป็นทีมที่อยู่ในระดับมากที่สุด

19 – 24 คะแนน หมายถึง ทักษะการทำงานเป็นทีมที่อยู่ในระดับมาก

13 – 18 คะแนน หมายถึง ทักษะการทำงานเป็นทีมที่อยู่ในระดับปานกลาง

7 – 12 คะแนน หมายถึง ทักษะการทำงานเป็นทีมที่อยู่ในระดับน้อย

1 – 6 คะแนน หมายถึง ทักษะการทำงานเป็นทีมที่อยู่ในระดับน้อยที่สุด

4.1.2 การวิเคราะห์หาความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน สร้างโดยอาศัยหลักการของ ลิเคิร์ต (Likert) มีอยู่ 5 ระดับ คือ พึงพอใจมากที่สุด พึงพอใจมาก พึงพอใจปานกลาง พึงพอใจน้อย พึงพอใจน้อยที่สุด โดยกำหนดคะแนน ดังนี้

พึงพอใจมากที่สุด ให้คะแนนเป็น 5

พึงพอใจมาก ให้คะแนนเป็น 4

พึงพอใจปานกลาง ให้คะแนนเป็น 3

ฟังพจนานุกรม	ให้คะแนนเป็น	2
ฟังพจนานุกรมที่สุด	ให้คะแนนเป็น	1

4.2 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ที่ได้จากเครื่องมือสะท้อนผลการปฏิบัติการ ได้แก่ บันทึกหลังการสอนโดยผู้สอน และแบบบันทึกอนุทินสะท้อนความคิดเห็นของผู้เรียน มาสรุปผลการวิจัยเพื่อรายงานผล และวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและสังเกตสภาพปัญหาของการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/14 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 โรงเรียนสารคามพิทยาคม พบว่าในการจัดการเรียนการสอนนั้นมีผู้เรียนจำนวนร้อยละ 40 ไม่มีส่วนร่วมในการทำงาน เกิดการแยกตัวออกจากเพื่อนในกลุ่ม ใช้เวลาในการเรียนในชั้นเรียนไปกับการเล่นเกมบนสมาร์ตโฟน จดจ่อกับการใช้คอมพิวเตอร์ นอกเหนือจากการจัดการเรียนรู้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำผลการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน เพื่อพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม การวิจัยครั้งนี้ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้น คือ

ขั้นที่1 วางแผน (Plan) ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมในห้องเรียน ปัญหาทางด้านอุปกรณ์การเรียนต่างๆ โดยการสังเกตจากการสอนของผู้วิจัยเอง
2. ศึกษาเอกสาร วรรณกรรม และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน เพื่อนำมาช่วยในการพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยการพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมของนักเรียนรวมทั้งหาแนวทางในการแก้ปัญหาในการวิจัย
3. ออกแบบแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน
4. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการจัดกิจกรรมและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย เช่น เว็บสนับสนุนการเรียน ในเว็บสนับสนุนนี้จะมีกิจกรรมที่เกี่ยวกับบทเรียนในแต่ละแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีลักษณะเป็นข้อความรูปภาพ วิดีโอ ต่างๆ และมีการประยุกต์ร่วมใช้กับCloud Computing เช่น Google Docs, Google Drive, Youtube เป็นต้น

ขั้นที่2 ปฏิบัติการ (Action) เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยนำเครื่องมือการวิจัยไปใช้จริงกับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ในขั้นตอนการปฏิบัติการจะมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมดังนี้

1. ครูปฐมนิเทศเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน แจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้และการวิจัยในครั้งนี้
2. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆละ4-5 คน การแบ่งกลุ่มจะแบ่งตามความรู้ความสามารถของนักเรียนแต่ละคน โดยการประเมินข้อมูลเบื้องต้นจากแบบทดสอบก่อนเรียนของหน่วยการเรียนรู้ที่จะเรียน
- 3.ครูแนะนำการใช้เว็บสนับสนุนและ ให้นักเรียนเข้ามาทำกิจกรรมการเรียนรู้จากสื่อและกิจกรรมที่ครูได้เตรียมไว้ให้ในเว็บสนับสนุนตามกลุ่มที่ครูแบ่งให้
4. เมื่อนักเรียนทำการศึกษากิจกรรมต่างๆที่ครูได้มอบหมายจัดเตรียมไว้ให้บนเว็บสนับสนุนเรียบร้อยแล้วครูจะให้ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันนำเสนอผลงานหรือหัวข้อที่ได้รับมอบหมายหน้าชั้นเรียน

ขั้นที่ 3 สังเกตการณ์ (Observe) ในขณะที่มีการจัดกิจกรรมผู้วิจัยทำการสังเกตและประเมินพฤติกรรมผู้เรียน โดยใช้เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล เช่น แบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีมสำหรับผู้วิจัย โดยวิธีการสังเกตการณ์คือ ในระหว่างที่ผู้วิจัยทำการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ผู้วิจัยต้องคอยสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนว่ามีพฤติกรรมในการทำงานเป็นทีมในระดับใด โดยใช้แบบประเมินทักษะการทำงานเป็นทีมสำหรับผู้วิจัยในการประเมิน

ขั้นที่ 4 สะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflect) ประเมินผลหรือตรวจสอบกระบวนการวิจัยที่ดำเนินการมาว่าตรงตามเป้าหมายที่วางแผนไว้หรือไม่ หรือเกิดปัญหาอุปสรรคใดที่เป็นข้อจำกัดต่อการดำเนินการครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และการบันทึกมาวิเคราะห์สรุป เพื่อหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไขในแต่ละวงจรการปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนา ปรับปรุงแก้ไข และวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในวงจรปฏิบัติการต่อไป

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

5.2 สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ หาค่าความสอดคล้อง (IOC)

ผลการวิจัย

1. จากการศึกษาทักษะการทำงานเป็นทีมของผู้เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุนรายวิชาการเขียนโปรแกรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเริ่มต้นการวิจัย ผู้วิจัยได้ชี้แจงจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนทราบ โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 2 แผน แผนการเรียนรู้ละ 4 คาบ โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน ผลการปฏิบัติการในวงจรที่ 1 จากการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง คำสั่ง if พบว่าทักษะการทำงานเป็นทีม ในระดับดี ($\bar{X} = 3.80$ $SD = 0.03$) และผลการปฏิบัติการในวงจรที่ 2 จากการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง คำสั่ง switch โดยการนำปัญหาจากวงจรปฏิบัติการที่ 1 มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมการเรียนการสอนในวงจรที่ 2 พบว่าทักษะการทำงานเป็นทีม ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.63$ $SD = 0.06$)

2. จากการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุนรายวิชาการเขียนโปรแกรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งถูกประเมินโดยนักเรียนที่ถูกสอนด้วยเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุนรายวิชาการเขียนโปรแกรม ภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$ $SD = 0.15$)

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุน รายวิชาการเขียนโปรแกรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมของผู้เรียนเมื่อเรียนด้วยวิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บสนับสนุนรายวิชาการเขียนโปรแกรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่าวงจรปฏิบัติการที่ 1 ผู้เรียนมีทักษะการทำงานเป็นทีมอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.80$ $SD = 0.03$) และในวงจรปฏิบัติการที่ 2 อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.63$ $SD = 0.06$) ตามลำดับ โดยผลประเมินความสามารถในการทำงานเป็นทีมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบประเด็นปัญหาที่น่าสนใจ ดังนี้ 1) การเริ่มต้นของบทเรียน ผู้เรียนเกิดปัญหาการแบ่งหน้าที่ และการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันภายในกลุ่มในการค้นหาข้อมูลและตัวอย่างในการสร้างชิ้นงาน 2) การเรียนรู้ พบปัญหาการใช้งานโปรแกรม ซึ่งเกิดจากความรู้ความชำนาญของผู้เรียนในการประยุกต์ความรู้ที่ได้รับผ่านมาจากผู้สอน ผลการปฏิบัติการวงรอบที่ 2 พบว่า สภาพปัญหาที่พบในการปฏิบัติการวงรอบที่ 1 ได้ถูกแก้ไขแล้ว ผลการปฏิบัติการสามารถสรุปได้ ดังนี้ 1) ผู้เรียนสามารถค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ที่ผู้สอนแนะนำและสืบค้นเองได้ โดยแบ่งหน้าที่และทำงานร่วมกันเป็นทีม 2) ผู้เรียนมีความชำนาญในการสร้างชิ้นงานเพิ่มขึ้นจากการทบทวนความรู้เดิม และผลการศึกษาทักษะในการทำงานเป็นทีม พบว่า ผู้เรียนมีการพัฒนาความสามารถในการทำงานเป็นทีมสูงขึ้นหลังจากผ่านปฏิบัติการส่งเสริมความสามารถในการทำงานเป็นทีม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นารินทร์ สินทรมย์ (2558) นันทวุฒิ มูลแสง (2558) และ Smith and McGregor (1992) ที่กล่าวว่า การเรียนโดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากมุมมองหรือประสบการณ์ที่หลากหลายจากบุคคลที่มาจากภูมิหลังแตกต่างกันโดยอาศัยกระบวนการกลุ่ม และเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ใกล้ชิดตัวของผู้เรียน ผ่านการสนทนาจากผู้เรียนเอง จะทำให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ขึ้นมาใหม่ด้วยตนเอง นอกจากนี้ระบบการเรียนรู้ออนไลน์เป็นการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพ สมรรถนะผู้เรียนจากเว็บบอร์ด ห้องเรียนเสมือน บล็อกเพิ่มความสะดวกในการเข้าถึงเนื้อหาการเรียน และเครื่องมือเพื่อการติดต่อสื่อสาร เป็นการ

เพิ่มสมรรถนะของกลุ่มได้อีกทางหนึ่ง (Alstete, 2001) และสอดคล้องกับแนวคิดของ Wood (2009), McConnell (2006), Watkins (2005) และ Collins and Berge (1996) ที่ระบุว่า กระบวนการเรียนรู้โดยผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อภิปรายร่วมกัน การสะท้อนความคิดเห็น การถ่ายโอนความรู้

2. ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บไซต์สนุน รายวิชาการเขียนโปรแกรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X}=4.29$ $S. D.=0.15$) และระดับความพึงพอใจที่นักเรียนได้ทำการประเมินระดับความพึงใจนั้นมีการกระจายของความพึงพอใจที่ไม่แตกต่างกันมากซึ่งเมื่อมาพิจารณาตามหัวข้อการประเมินความพึงพอใจแต่ละด้านแล้วนั้นพบว่าระดับความพึงพอใจจะอยู่ที่ระดับมากเท่านั้นซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บไซต์สนุน รายวิชาการเขียนโปรแกรม ช่วยทำให้นักเรียนมีความพึงพอใจกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบนี้เป็นอย่างมากและให้ความร่วมมือกับการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นอย่างดีเนื่องจากครูผู้สอนได้นำสื่อเทคโนโลยีที่สนับสนุนการเรียนการสอนเข้ามาช่วยในการเรียนรู้อย่างหลากหลายมีทั้งการจัดการเรียนการสอนโดยครูผู้สอนและสอนผ่านระบบเครือข่ายในเวลาเดียวกัน การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บไซต์สนุน รายวิชาการเขียนโปรแกรม ในงานวิจัยนี้ไม่ได้มีการจัดการเรียนรู้ที่แยกส่วนกันระหว่างการสอนของครูและการสอนผ่านระบบเครือข่าย แต่จะเป็นการปรับแนวทางการเรียนการสอนทั้งสองรูปแบบเข้าด้วยกัน กล่าวคือ ขณะครูผู้สอนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อาจใช้ระบบเครือข่ายเข้ามาเป็นสื่อช่วยการเรียนรู้อีกเพื่อให้ทุกคนได้เข้าถึงเนื้อหาได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นครูผู้สอนจึงต้องมีการจัดรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลายจัดกิจกรรมการเรียนรู้อิงแบบร่วมมือร่วมกับเว็บไซต์สนุน ที่น่าสนใจวางแผนและใช้สื่อการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้อีก เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าความรู้ด้วยตนเองให้มากขึ้น และสร้างบรรยากาศที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอน(รายงานการประเมินคุณภาพภายนอก. 2555)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1.1 สามารถนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บไซต์สนุนไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนกับเนื้อหา หรือบริบทของรายวิชาที่เน้นทักษะของการทำงานเป็นทีม

1.2 ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบร่วมมือร่วมกับเว็บไซต์สนุนต้องมีการใช้งานระบบเครือข่าย ดังนั้นควรมีการตรวจสอบระบบเครือข่ายให้มีความพร้อมก่อนการจัดกิจกรรม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาการพัฒนาทักษะความสามารถด้านอื่น ๆ โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเว็บไซต์สนุน เช่น ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา เป็นต้น

2.2 ควรทำการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อิงแบบร่วมมือ โดยใช้สื่อการเรียนรู้อื่น เช่น บทเรียนบนเว็บหรือสื่อวีดิทัศน์ผ่านเครือข่ายออนไลน์ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- ชนิษฐา นาคน้อย. (2550). การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ด้วยโครงการที่มีต่อความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ กำแพงเพชร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการสอนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.,
- เขมวันต์ กระดังงาม. (2554). ผลการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่มร่วมกับเว็บไซต์สนุนการเรียนที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม วิชาพัฒนาเว็บไซต์เบื้องต้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. การค้นคว้าอิสระมหาบัณฑิต. สาขาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิมพล ภูมรินทร์. (2550). การพัฒนาบทเรียนผ่านเว็บแบบผสมผสานวิชาวิทยาศาสตร์เรื่องอายุทางธรณีวิทยา ชาก
 ดิกคำบรรพ์และการลำดับชั้นหินสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (ช่วงชั้นที่ 4). นครปฐม : สาขาวิชา
 เทคโนโลยีการศึกษา ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นันทวุฒิ มูลแสง.(2558). การพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมด้วยบทเรียนบนเว็บไซต์ใช้วัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้
 วิชาการเขียนโปรแกรมภาษาซี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขา
 คอมพิวเตอร์ศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- นารินทร์ สินทรมย์. (2558). การพัฒนาความสามารถในการทำงานเป็นทีม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 วิชา
 โครงงานคอมพิวเตอร์ โดยใช้บทเรียนบนเว็บประกอบการเรียนรู้แบบโครงงาน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขา
 คอมพิวเตอร์ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ปรีณดา เลิศศรีมงคล และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ.(2554). ผลของโปรแกรมฝึกการกำกับอารมณ์ที่มีทักษะการทำงาน
 เป็นทีมของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6. กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปัญจพร สุวรรณมิตร. (2548). การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยโครงงาน เรื่อง คำราชาศัพท์ กลุ่มสาระการเรียนรู้
 ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน : มหาวิทยาลัย
 มหาสารคาม.
- _____. (2552). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร
 แห่งประเทศไทย.
- วาสนา การ์มย์. (2554). การพัฒนาสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้บนเว็บ ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ เชิงสังคมเพื่อส่งเสริม
 การทำงานเป็นทีมเรื่องระบบเครือข่ายและโลกของเว็บไซต์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์
 มหาบัณฑิต สาขาครุศาสตร์เทคโนโลยี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- วิจารณ์ พาณิช. (2558) การจัดการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 2. เข้าถึงเมื่อ 14 พฤษภาคม 2558. เข้าถึงได้จาก
www.scbfoundation.com/projects/wcms/userfiles/files/./21_century.pdf, 2554.
- ธีรวุฒิ เอกะกุล. (2553). การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research). (พิมพ์ครั้งที่ 3). อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์สงฆ์สวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป.
- ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล. (2543). การวิจัยในชั้นเรียน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุกัญญา ปุสุรินทร์คำ. (2549). การพัฒนารูปแบบการแบ่งปันความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารด้วยวิธีการ
 เรียนแบบร่วมมือเพื่อพัฒนาความเป็นชุมชนนักปฏิบัติของครูในโรงเรียนที่เข้าร่วมในโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่ง
 โรงเรียนในพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุกัญญา ปุสุรินทร์คำ.(2552). "ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือบน e-Learning." เอกสารคำสอนรายวิชา02-051-522
 เทคโนโลยีการเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์. นครราชสีมา : สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
 ประยุกต์. คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน.
- สิริลักษณ์ จิเจริญ. (2545). ตัวแปรคัตสรรที่ส่งผลต่อลักษณะการเรียนรู้เป็นทีมของนักเทคโนโลยี การศึกษาใน
 สถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและ
 สื่อสารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศึกษาศึกษา, กระทรวง. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.
 2545. กรุงเทพมหานคร : กรมสามัญศึกษา,.

เอกสารอ้างอิง

- Alstete, J. W. (2001). Alternative uses of electronic learning systems for enhancing team performance. **Team Performance Management: An International Journal**. 7, 3/4 :48-52
- McConnell, D. (2006). **E-Learning Groups and Communities**. New York: The Society for Research into Higher Education & Open University Press.
- Parson, R. (2015). **An Investigation Instruction Available on the World Wide Wed**. Accessed March 23. Available from : <http://www.osie.on.ca/rparson/out1d.html>.
- Senge, P. M. and other. (1994) **The Fifth Discipline Fieldbook**. New York: Currency.
- Smith, B. L. and McGregor, J. T. (1992). "Collaborative learning: Share inquiry as a process of reform." In Svinicki. M. D. (eds). The changing face of college teaching. **New Direction of Teaching and Learning**. 42: 68-75.
- Watkins, C. (2005). **Classroom as Learning Communities**. New York: Routledge.
- Wood, J. W. (2009). **Practical Strategies for The Inclusive Classroom**. New York: Pearson Education.

การพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

The Development of Achievement Motivation by using Social Media for Matthayomsueksa IV Students

ปรีชา พรหมโยธา¹

ทรงศักดิ์ สองสนิท¹

สมาน เอกพิมพ์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 2) เพื่อศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มเป้าหมายคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 45 คนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 2 แผนการจัดการเรียน 2) แบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน 3) แบบสังเกตแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน 4) แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ ผลการวิจัยพบว่า

1. แผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ในการเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังนี้ 1) ช้่นนำเข้าสู่บทเรียน 2) ช้่นสร้างความขัดแย้งทางปัญญา 3) ช้่นไตร่ตรอง 4) ช้่นสร้างโครงสร้างทางปัญญา 5) ช้่นสรุป ซึ่งเป็นกิจกรรมการทำงานเป็นกลุ่มร่วมกัน เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม เกิดความสนุกสนาน ได้ลงมือปฏิบัติและค้นคว้าหาข้อมูลด้วยตนเอง ส่งผลให้เกิดความเข้าใจและมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น

2. ผู้เรียนที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนเมื่อเทียบกับเกณฑ์ดังนี้ วงจรปฏิบัติการที่ 1 อยู่ในระดับมาก ($M = 3.94$, $SD = 0.70$) และในวงจรปฏิบัติการที่ 2 ผลการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับมากที่สุด ($M = 4.68$, $SD = 0.47$) ซึ่งพบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนมีการเพิ่มขึ้น

3. นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด ($M = 4.58$, $SD = 0.58$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความพึงพอใจต่อการใช้บทเรียนบนสื่อสังคมออนไลน์อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด ($M = 4.64$, $SD = 0.55$) และด้านความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนอยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุดเช่นกัน ($M = 4.53$, $SD = 0.60$)

คำสำคัญ : แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน สื่อสังคมออนไลน์ คลาวด์คอมพิวติง การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Abstract

The action research aimed 1) To develop learning activity that have been teaching using social media for Matthayomsuksa 4 students 2) study students' Motivation has been teaching using social media for Matthayomsuksa 4 students 3) study students' satisfaction teaching has been teaching using social media for Matthayomsuksa 4 students. The target group was Matthayomsuksa 4/2 students, totally 45 persons of Roi-et Wittayalai school, Roi-et Province the second semester of the 2015 academic year. The research tools were 1) 2 lesson plan on the Information and Communication Technology 2) the students' motivation in learning achievement 3) a students' motivation observation from 4) a students' satisfaction teaching has been teaching using social media from. The results revealed :

1. Plan used to enhance motivation learning achievement included 5 learning steps consisted of 1) introduction 2) Create cognitive conflict 3) ponder 4) The intellectual structure 5) conclusion which was teamwork activities emphasized on the students' joyful participation, and took response on their own learning activities and inquiry by themselves which affect students understanding and learning motivation.

2. After learning have been teaching using social media, the students' motivation in learning achievement had continually enhanced; at high level on the first cycle ($M = 3.94, SD = 0.70$), at highest level on the second cycle ($M = 4.68, SD = 0.47$) which found that the motive has increased.

3. The average of students' satisfaction on the learning activities using social media was at the highest level ($M = 4.58, SD = 0.58$). In specifically detail of the satisfaction, the satisfaction on course instructions on social media was at highest level ($M = 4.64, SD = 0.55$) and the satisfaction on classroom activities was also at highest level ($M = 4.53, SD = 0.60$).

บทนำ

จากนโยบายการจัดตั้งประชาคมอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการตอบรับนโยบายนี้ โดยเน้นการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ทั้งทักษะด้านภาษาและด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของไทยให้ทัดเทียมกับประเทศอื่นในประชาคมอาเซียน การรู้สารสนเทศ (Information literacy) เป็นหนึ่งทักษะที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงเป็นทักษะที่นักเรียนไทยควรได้รับการส่งเสริม เพราะในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งสารสนเทศ บุคคลในสังคมจำเป็นต้องรับข้อมูลข่าวสาร ทำให้บุคคลในสังคมจำเป็นต้องพัฒนาตนเองและเรียนรู้ตลอดเวลาเพื่อการเท่าทันต่อการรับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง จึงกล่าวได้ว่าสังคมในปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การศึกษาต้องมุ่งเพิ่มขีดความสามารถและโอกาสในการเรียนรู้ของบุคคล และพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศให้แก่บุคคลในสังคมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสามารถนำความรู้ไปใช้ในสังคมได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น การรู้สารสนเทศ หมายถึง การรู้ถึงความจำเป็นของสารสนเทศ (ข้อมูลข่าวสาร) การเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ การพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การวิเคราะห์และประเมินสารสนเทศ การประยุกต์ใช้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ การสรุปอ้างอิงและสื่อสารข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพความเข้าใจและยอมรับในจริยธรรมของข้อมูลข่าวสาร การพัฒนาเจตคตินำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้การรู้สารสนเทศของบุคคล จะช่วยส่งเสริมให้บุคคลสามารถเข้าถึงสารสนเทศจากทั่วทุกมุมโลก และนำสารสนเทศออกเป็นความรู้ เพื่อนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นับเป็นการส่งเสริมเสรีภาพในการเรียนรู้ของทุกคนอย่างแท้จริง (อาชัญญา รัตนอุบล, 2550) ผู้วิจัยคิดว่าวิธีการส่งเสริมการรู้

สารสนเทศที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด วิธีหนึ่งคือ การนำสารสนเทศเข้ามาบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนปกติและสอนให้ผู้เรียนสามารถนำทักษะที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในการเรียน การทำงาน และการดำเนินชีวิตประจำวันได้

ปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์ถูกพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายในการใช้งาน สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา จึงทำให้มีผู้ใช้งานสื่อสังคมออนไลน์เพิ่มมากขึ้น การนำสื่อสังคมออนไลน์มาช่วยในการจัดการเรียนการสอนจะช่วยเสริมทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์มีอยู่มากมาย ล้วนแต่มีประโยชน์ต่อการศึกษามาก เช่น เฟซบุ๊กเป็นสื่อสังคมออนไลน์ชนิดหนึ่งที่มีความนิยมและมีผู้ใช้งานจำนวนมาก เพราะมีฟังก์ชันการทำงานที่ง่ายและสะดวกต่อการใช้งาน เฟซบุ๊กสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในกระบวนการจัดการเรียนการสอน โดยอำนวยความสะดวกในกระบวนการจัดการเรียนรู้ เป็นช่องทางในการแบ่งปันความรู้หรือแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ผู้สอนสามารถนำเฟซบุ๊กมาใช้ในการเรียนการสอนได้หลายลักษณะ เช่น โพสต์ข้อความกระดานข่าว (Wall) ตั้งคำถามและสร้างแบบสำรวจความคิดเห็น (Poll) เป็นต้น เนื่องจากการสำรวจการใช้งานเฟซบุ๊กของนักเรียนพบว่า นักเรียนทุกคนมีเฟซบุ๊กเป็นของตัวเอง และเฟซบุ๊กเป็นสื่อสังคมออนไลน์ที่นักเรียนใช้งานบ่อยมากที่สุด และยังมีสื่อสังคมออนไลน์อื่นๆที่ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญ เช่น ยูทูบ ซึ่งจัดเป็นสื่อสังคมออนไลน์อีกประเภทหนึ่งที่มีความนิยมจากผู้คนทุกเพศทุกวัย เนื่องจากเป็นสื่อสังคมออนไลน์ที่เก็บรวบรวมวิดีโอทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ความบันเทิง ข่าวสาร และอื่นๆอีกมากมาย ด้วยเหตุนี้ยูทูบจึงจัดเป็นสื่อสังคมออนไลน์ที่มีผู้คนทั่วโลกให้ความนิยมอีกประเภทหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้นำสื่อสังคมออนไลน์ทั้งสองประเภท ได้แก่ เฟซบุ๊กและยูทูบ เพื่อมาช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ประยุกต์ใช้คลาวด์คอมพิวติง (Cloud Computing) เข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอนคือ กูเกิ้ลไดซ์ ซึ่งเป็น Google Application ที่ได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นแหล่งหรือพื้นที่สำหรับให้ทุกคนที่มีบริการของ Google ได้ใช้งานพื้นที่เก็บไฟล์และข้อมูลต่างๆของตนเองไว้บนกูเกิ้ลไดซ์ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดผลสำคัญแก่ผู้เรียน ได้แก่ สร้างทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสังคมในห้องเรียน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่กว้างขวาง กระตุ้นให้เกิดการศึกษาค้นคว้า ซึ่งโดยผู้วิจัยจะใช้แหล่งเรียนรู้เหล่านี้เป็นเครื่องมือหลักในการจัดการเรียนการสอน โดยการสร้างเนื้อหาบทเรียน เช่น ข้อความ รูปภาพ คลิปวิดีโอ และกิจกรรมเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาได้จากทุกที่ทุกเวลาเท่าที่ผู้เรียนต้องการเพียงแค่อินเทอร์เน็ตผู้เรียนก็สามารถเรียนรู้ได้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ

จากสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/2 โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย ในปัจจุบันพบว่า ผู้เรียนจำนวนมากมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอยู่ในระดับน้อยมาก โดยผู้วิจัยได้ข้อมูลมาจากการสังเกตของครูผู้สอนและการสังเกตแบบสังเกตพฤติกรรมในการเรียนการสอนในแผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชา เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 พบว่า ผู้เรียนจำนวนมากมีพฤติกรรมหลายอย่างที่บ่งบอกถึงการขาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เช่น ขาดความกระตือรือร้นในการเข้าห้องเรียน ขาดความตั้งใจในการทำงานเมื่อได้รับมอบหมาย ขาดการมีปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน เช่น การซักถามหรือตอบคำถาม, ไม่ให้ความสนใจกิจกรรมหรือปฏิบัติงานตามคำสั่งของครูผู้สอน, ขาดความใส่ใจในการทำงานที่มีความยาก, มีการเล่นโซเชียลมีเดีย เช่น เกมออนไลน์ เฟซบุ๊ก แชท และการดูวิดีโอบนเว็บไซต์ต่างๆ ระหว่างที่ครูทำการสอน ซึ่งสอดคล้องกับ (เขียน วันทนิยะตระกูล, 2553) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมผู้เรียนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำว่าจะมีลักษณะที่แสดงออก สรุปได้ดังนี้ 1) มาสายโดยไม่มีเหตุผลและออกจากห้องทันทีที่มีโอกาส 2) ทำงานที่มอบหมายไม่สำเร็จหรือส่งช้า 3) ไม่ร่วมกิจกรรม ไม่สนใจการสอนและปฏิบัติตาม 4) ลอกการบ้านเพื่อนส่ง 5) ขาดปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนและสนใจสิ่งอื่นมากกว่าการเรียนการสอน จากปัญหาที่ผู้วิจัยพบในข้างต้น ปัญหาเหล่านี้จะส่งผลโดยตรงกับตัวนักเรียนซึ่งการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและศักยภาพที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมและพัฒนาแรงจูงใจให้กับผู้เรียน ซึ่งแรงจูงใจที่มีบทบาทและมีความสำคัญต่อพฤติกรรมและการเรียนและ

ความสำเร็จของผู้เรียนนั้น คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) ซึ่งเป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นอย่างมาก การพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้นเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น และคนที่มึผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงจะเป็นคนที่มีความสามารถที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องดังกล่าว โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research) เพื่อช่วยพัฒนาระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชา เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 เพื่อให้นักเรียนเกิดความสนใจและช่วยพัฒนาระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้แก่ผู้เรียนที่สูงขึ้น และเพื่อดึงดูดใจผู้เรียนกับการเรียนร่วมกับเทคโนโลยีใหม่ๆ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การรับรู้เทคโนโลยี การทำงานแบบมีส่วนร่วม การทำงานเป็นกลุ่มทำงานอย่างมีระบบ และเป็นการเสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน อันจะเป็นการส่งเสริมให้การเรียนการสอนในรายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาแผนการเรียนรู้ที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
2. เพื่อพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนห้องเรียนสายการเรียนภาษาไทย - สังคมศึกษา จำนวน 1 ห้องเรียน เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/2 โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ปีการศึกษา 2558 จำนวน 45 คน

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ วิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ผ่านการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตร จำนวน 3 ท่าน
2. เครื่องมือที่ใช้สะท้อนผลการปฏิบัติการ เป็นเครื่องมือที่ใช้สะท้อนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนในแต่ละวงรอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อที่จะนำปัญหาที่พบมาแก้ปัญหาในวงรอบปฏิบัติการรอบต่อไปเพื่อที่จะช่วยพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้เรียน
  - 2.1 แบบสังเกตพฤติกรรมกรรมการเรียนของนักเรียน เป็นแบบสังเกตที่ผู้สอนจะเป็นผู้ประเมินผู้เรียนเป็นรายบุคคลจากพฤติกรรมกรรมการเรียนโดยจะมีประเมินทั้งหมด 4 ด้าน

2.2 แบบสังเกตพฤติกรรมการสอนของครู เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมต่างๆของครูผู้สอนที่ผู้เรียนจะเป็นผู้ดำเนินการประเมินตามหัวข้อและบริบทต่างๆของครูผู้สอนรวมทั้งข้อเสนอแนะอื่นๆที่ต้องการให้ครูผู้สอนปรับปรุง ซึ่งมีทั้งหมด 8 หัวข้อ

2.3 แบบบันทึกภาคสนาม ใช้สำหรับผู้วิจัยในการจดบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นขณะที่ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนในครั้งต่อไป

2.4 อนุทินสะท้อนความคิดของนักเรียน เป็นแบบบันทึกแสดงความคิดเห็นสำหรับผู้เรียนโดยจะมีคำถามแบบปลายเปิดให้ผู้เรียนได้ทำการตอบเพื่อแสดงความคิดเห็นในการจัดการเรียนการสอนของผู้สอนว่ามีความรู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับประเด็นต่างๆในการจัดการเรียนการสอน

3. แบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์หลังการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน 1 ฉบับ จำนวน 32 ข้อ โดยแบบวัดแบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยนำมาใช้อ้างอิงมาจาก (อาทิตย์ สุริฝ้าย, 2558) ซึ่งผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญและทำการหาค่าความเชื่อมั่นรายข้อของแบบวัดเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

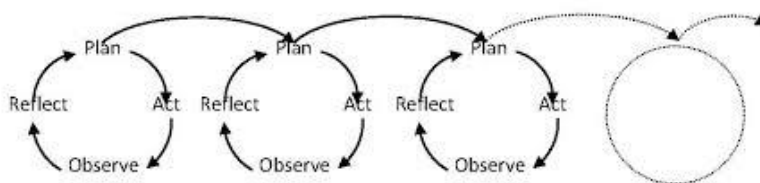
4. แบบสังเกตแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการจัดการเรียนการสอนโดยการใช้สื่อสังคมออนไลน์สำหรับผู้วิจัย เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน 1 ฉบับ 5 ด้าน โดยแบบวัดแบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยนำมาใช้อ้างอิงมาจาก (อาทิตย์ สุริฝ้าย, 2558) ซึ่งผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญแล้ว

5. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน 1 ฉบับ ประกอบด้วยทั้งหมด 2 ด้านจำนวน 12 ข้อ โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญในด้านเนื้อหา ภาษาและด้านวัดและประเมินผล จำนวนด้านละ 3 ท่าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research) ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ขั้นวางแผน (Plan)
2. ขั้นปฏิบัติการ (Act)
3. ขั้นสังเกตการณ์ (Observe)
4. ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflect)

ภาพที่ 1 วงจรขั้นตอนการปฏิบัติการในชั้นเรียน

ที่มา : สุวิมล ว่องวานิช, 2547 : 23

ขั้นที่ 1 วางแผน (Plan) ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมในห้องเรียน ปัญหาทางด้านอุปกรณ์การเรียนต่างๆ โดยการสังเกตจากการสอนของผู้วิจัยเอง

2. ศึกษาเอกสาร วรรณกรรม และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ เพื่อนำมาช่วยในการพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยในการส่งเสริมแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนรวมทั้งหาแนวทางในการแก้ปัญหาในการวิจัย

3. ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้โดยการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์

4. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้สำหรับเก็บข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เช่น บทเรียนบนสื่อสังคมออนไลน์ ในบทเรียนนี้จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับบทเรียนในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ โดยมีลักษณะเป็นข้อความ รูปภาพ วิดีโอ ต่างๆ และมีการประยุกต์ร่วมใช้กับคลาวด์คอมพิวเตอร์ เช่น Google Docs, Google Drive, Youtube เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ปฏิบัติการ (Action) เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยนำเครื่องมือการวิจัยไปใช้จริงกับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย ในขั้นตอนการปฏิบัติการจะมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมดังนี้

1. ครูทำการจัดเตรียมสื่อการเรียนรู้ เช่น ข้อความ รูปภาพ วิดีโอ เป็นต้น ไว้บนเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กที่ได้สร้างขึ้น

2. ครูออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และข้อตกลงในการทำกิจกรรมต่างๆ ไว้บนสื่อสังคมออนไลน์

3. ให้นักเรียนเข้ามาทำการเรียนรู้จากสื่อและกิจกรรมที่ครูได้เตรียมไว้ให้ โดยเป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียน อาจจะเรียนที่บ้านหรือที่อื่นๆ เมื่อนักเรียนทำการศึกษาเนื้อหาเรียบร้อยแล้ว ให้นักเรียนทำกิจกรรมต่างๆที่ครูได้จัดเตรียมไว้ให้บนเครือข่าย

4. จากนั้นเมื่อถึงเวลาเรียนปกติในชั้นเรียน ครูจะให้นักเรียนเข้ามาศึกษาข้อมูลก่อนเรียนอีกครั้งหนึ่งใช้เวลาประมาณ 30 % ของเวลาเรียนทั้งหมด

5. เมื่อครบเวลาตามกำหนด ครูจะนำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ออกแบบไว้มาใช้ทำกิจกรรมในชั้นเรียนเพื่อเสริมการเรียนรู้ให้กับนักเรียน

ขั้นที่ 3 สังเกตการณ์ (Observe) เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยทำการสังเกตและประเมินพฤติกรรมผู้เรียน โดยใช้เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล เช่น แบบสังเกตแรงจูงใจสำหรับผู้วิจัย แบบวัดแรงจูงใจสำหรับนักเรียนและแบบประเมินความพึงพอใจ โดยวิธีการสังเกตการณ์จะมีดังนี้

1. ระหว่างที่ผู้วิจัยทำการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต้องคอยสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนว่ามีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับใด โดยใช้แบบสังเกตแรงจูงใจสำหรับผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในการวัด ซึ่งการสังเกตจะแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงการสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียนและการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนบนเครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก

2. เมื่อผู้วิจัยทำการวิจัยสิ้นสุดวงรอบแต่ละวงรอบ ผู้วิจัยให้ผู้เรียนทำแบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในแต่ละวงรอบ

ขั้นที่ 4 สะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflect) เป็นการประเมินผลหรือตรวจสอบกระบวนการวิจัยที่ดำเนินการมาว่าตรงตามเป้าหมายที่วางแผนไว้หรือไม่ หรือเกิดปัญหาอุปสรรคใดที่เป็นข้อจำกัดต่อการดำเนินการครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และการบันทึกมาวิเคราะห์สรุปร่วมกัน อภิปรายเพื่อหาข้อสรุปสาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไขในแต่ละวงจรการปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนา ปรับปรุงแก้ไข และวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในวงจรปฏิบัติการต่อไป

โดยการวิจัยในครั้งนี้เริ่มดำเนินการตามแผนการปฏิบัติการในเดือน กุมภาพันธ์ 2558 ถึง เดือน มีนาคม 2558 โดยในแต่ละรอบวงจรการปฏิบัติการใช้ระยะเวลาประมาณ 3 สัปดาห์ต่อการดำเนินการใน 1 วงรอบ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการทั้งหมด 2 วงรอบใช้เวลาไปทั้งสิ้น 6 สัปดาห์ โดยนำข้อมูลที่ได้ในแต่ละวงรอบไปใช้ปรับปรุงคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในวงรอบต่อไป

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้เนื้อหาใน วิชา เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยใช้เนื้อหาทั้งหมด 2 แผนการจัดการเรียนรู้ โดยแบ่งเป็นรอบการดำเนินการละ 1 แผนการจัดการเรียนรู้ คือ วงรอบที่ 1 ใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ระบบเครือข่ายและการสื่อสาร สำหรับวงรอบที่ 2 ใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง หลักการแก้ปัญหาด้วยคอมพิวเตอร์ ซึ่งในความแตกต่างของเนื้อหาใน 2 วงรอบนี้ไม่ส่งต่อค่าเฉลี่ยของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน เพราะในการจัดการเรียนการสอนผู้วิจัยมีการจัดบริบทและความยากง่ายที่ใกล้เคียงกัน จึงไม่ส่งผลใดๆต่อค่าเฉลี่ยของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกำหนดระยะเวลาแล้ว ผู้วิจัยจะดำเนินการนำข้อมูลที่จัดเก็บและรวบรวมได้มาวิเคราะห์ซึ่งมีการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ

นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ จากนักเรียน ผู้ร่วมวิจัย และ ผู้วิจัย มาวิเคราะห์ตีความ และสรุปผล แล้วรายงานผลในรูปแบบของการบรรยาย

2. ข้อมูลเชิงปริมาณ

1. วิเคราะห์ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยผู้เรียนประเมิน

นำข้อมูลที่ได้จากแบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนมาวิเคราะห์หาค่าระดับระดับแรงจูงใจ โดยใช้สถิติ คือ ค่าเฉลี่ย (M) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) การแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล พิจารณาจากคะแนนเฉลี่ยของช่วงระดับคะแนน 5 ระดับ ดังนี้

ระดับคะแนน	5	หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด
ระดับคะแนน	4	หมายถึง พึงพอใจมาก
ระดับคะแนน	3	หมายถึง พึงพอใจปานกลาง
ระดับคะแนน	2	หมายถึง พึงพอใจน้อย
ระดับคะแนน	1	หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด

2. วิเคราะห์ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยผู้วิจัยประเมิน

นำข้อมูลที่ได้จากแบบสังเกตแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนมาวิเคราะห์หาค่าระดับระดับแรงจูงใจ โดยใช้สถิติ คือ ค่าเฉลี่ย (M) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) การแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล พิจารณาจากคะแนนเฉลี่ยของช่วงระดับคะแนน 5 ระดับ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ	4.50 - 5.00	หมายความว่า มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ	3.50 - 4.49	หมายความว่า มาก
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ	2.50 - 3.49	หมายความว่า ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ	1.50 - 2.49	หมายความว่า น้อย
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ	1.00 - 1.49	หมายความว่า น้อยที่สุด

3. วิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์

นำแบบวัดความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ ไปวัดความพึงพอใจของนักเรียนภายหลังสิ้นสุดวงจรของการปฏิบัติการทั้ง 3 วงจร นำข้อมูลมาคำนวณหาค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล พิจารณาจากคะแนนค่าเฉลี่ยของช่วงระดับคะแนน 5 ระดับ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ	4.51 - 5.00	หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ	3.51 - 4.50	หมายถึง พึงพอใจมาก

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.51 - 3.50 หมายถึง พึงพอใจปานกลาง

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.51 - 2.50 หมายถึง พึงพอใจน้อย

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00 - 1.50 หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย M (Arithmetic Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน SD (Standard Deviation)
2. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ ดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of Item Objective

Congruence)

ผลการวิจัย

ผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/2 ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการวัดระดับความพึงพอใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยผู้เรียนเป็นผู้ประเมินตนเอง

ผลการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ ในรายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/2 สายการเรียนภาษาไทย - สังคมศึกษา โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย ก่อนเริ่มดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมแนะนำบทเรียนและข้อตกลงระหว่างการทำกิจกรรมต่างๆ ให้แก่นักเรียนทราบ โดยมีการใช้แผนการจัดการเรียนรู้จำนวนทั้งหมด 2 แผนการเรียนรู้แผนการเรียนรู้ละ 7 ชั้วโมงโดยแบ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน 3 ชั่วโมงและนอกห้องเรียนอีก 4 ชั่วโมง การจัดการเรียนการสอนในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้มีขั้นตอนการสอน 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 6) ชี้นำเข้าสู่บทเรียน
- 7) ขันสร้างความคิดแย้งทางปัญญา
- 8) ชี้นำไตร่ตรอง
- 9) ขันการสร้างโครงสร้างใหม่ทางปัญญา
- 10) ขันสรุป

1.1 ผลการปฏิบัติการในวงรอบที่ 1

จากการจัดการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ระบบเครือข่ายและการสื่อสาร พบว่าระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเมื่อเทียบกับเกณฑ์การประเมินมีระดับค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.70 ซึ่งสามารถสรุปปัญหาหรือสิ่งที่ควรนำไปปรับปรุงในวงจรปฏิบัติการที่ 2 เพื่อเพิ่มระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้เรียน ได้ดังนี้

- 1) ผู้เรียนยังขาดความกล้าตัดสินใจและยังไม่เชื่อมั่นในคำตอบหรือความคิดของตนเอง
- 2) ผู้เรียนส่วนน้อยเท่านั้นที่ตั้งใจตอบคำถามและสนใจในบทเรียนที่ผู้สอนมอบให้
- 3) ผู้เรียนยังขาดความรับผิดชอบในการส่งงานหรือยังส่งงานที่มอบหมายให้ล่าช้า
- 4) ในการมอบหมายงานกลุ่มยังมีผู้เรียนบางส่วนไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับเพื่อนในกลุ่มของตนเอง
- 5) ผู้เรียนยังขาดการวางแผนการทำงานที่เป็นระบบระเบียบจึงทำให้งานที่ส่งนั้นล่าช้าไม่ตรงตาม

กำหนดเวลาที่ผู้สอนกำหนดให้

1.2 ผลการปฏิบัติการในวงรอบที่ 2

จากการจัดการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง หลักการแก้ปัญหาด้วยคอมพิวเตอร์ และจากการนำปัญหาที่พบจากวงจรปฏิบัติการที่ 1 มาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมการเรียนการสอนในวงจรที่

2 เพื่อพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนโดย ผู้วิจัยปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนโดยมีการตั้งสถานการณ์ปัญหาขึ้นมาจากนั้นก็ให้ผู้เรียนไปศึกษาเนื้อหาที่ผู้สอนมอบให้โดยวงจรปฏิบัติการรอบที่ 2 นี้มีการเปลี่ยนสื่อที่ใช้ประกอบการสอนเป็นสื่อประเภท วีดีโอ โดยให้ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาบทเรียนในวีดีโอที่ผู้สอนให้ไป โดยในเนื้อหาที่มีการยกตัวอย่างที่มีความใกล้เคียงกับชีวิตประจำวันมากที่สุด และจากนั้นให้ผู้เรียนได้ช่วยกันสรุปแนวทางการแก้ปัญหาแล้วก็มาร่วมกันอภิปรายหน้าชั้นเรียน พบว่า

- 1) ผู้เรียนมีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นของตนเองและกล้าตัดสินใจมากขึ้น
- 2) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากยิ่งขึ้นและสนใจในบทเรียนมากขึ้นเมื่อมีการเปลี่ยนสื่อการเรียนเป็นรูปแบบวีดีโอ
- 3) ผู้เรียนมีความรับผิดชอบมากขึ้นเมื่อให้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม
- 4) นักเรียนมีความเข้าใจในบทเรียนมากขึ้นเพราะสามารถกลับไปทบทวนบทเรียนจากสื่อที่ผู้สอนให้ไปจากที่ไหนก็ได้
- 5) เมื่อให้ประเด็นปัญหาที่ใกล้เคียงกับชีวิตประจำวันของผู้เรียนผู้เรียนจึงมีการทำงานร่วมกันกับกลุ่มเพื่อนๆ ที่สนุกสนานและให้ความร่วมมือกับเพื่อนๆ มากยิ่งขึ้น
- 6) ผู้เรียนมีการวางแผนงานและทำงานเป็นระบบมากยิ่งขึ้น
- 7) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในวงจรปฏิบัติการที่ 2 เทียบกับเกณฑ์การประเมินมีระดับค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.68 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.47 ซึ่งถือว่ามีการพัฒนาในแนวทางที่ดีขึ้น

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์แบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนในวงรอบปฏิบัติการที่ 1-2

ด้านที่ประเมิน	จำนวนผู้เรียน	ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน			
		วงรอบที่ 1		วงรอบที่ 2	
		M	SD	M	SD
1. ด้านความกล้าเสี่ยง/กล้าตัดสินใจ	45	4.07	0.70	4.70	0.46
2. ด้านความขยันและตั้งใจใฝ่เรียนรู้อยู่		3.99	0.73	4.65	0.47
3. ด้านความรับผิดชอบ		3.90	0.70	4.69	0.47
4. ด้านการมีส่วนร่วมและร่วมมือ		3.88	0.68	4.70	0.45
5. ด้านความอดทนต่อการทำงาน		3.90	0.71	4.70	0.48
6. ด้านการวางแผนการทำงาน		3.90	0.71	4.67	0.47
รวม		3.94	0.70	4.68	0.47

ผลการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนในวิชา เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ พบว่าพัฒนาการทางด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์หลังจากปฏิบัติการวงรอบที่ 1 อยู่ในระดับมาก ($M = 3.94, SD = 0.70$) และหลังจากปฏิบัติการวงรอบที่ 2 ผลการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้เรียนเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับ มากที่สุด ($M = 4.68, SD = 0.47$)

2. ผลการสังเกตระดับความพึงพอใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยผู้วิจัยประเมินผู้เรียน

ระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวงจรการปฏิบัติการ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนและบันทึกลงในแบบสังเกตแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยแบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน 6 ด้านพฤติกรรมพบว่า ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อาศัยสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลให้ผู้เรียนมีระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นโดยเทียบกับเกณฑ์ในแต่ละวงจรปฏิบัติการ

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์แบบสังเกตแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนในวงรอบปฏิบัติการที่ 1-2

ด้านที่ประเมิน	จำนวนผู้เรียน	ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน			
		วงรอบที่ 1		วงรอบที่ 2	
		M	SD	M	SD
1. ด้านความกล้าเสี่ยง/กล้าตัดสินใจ	45	3.22	0.67	4.78	0.44
2. ด้านความขยันและตั้งใจใฝ่เรียนรู้		3.89	0.93	4.89	0.33
3. ด้านความรับผิดชอบ		4.00	0.71	4.78	0.44
4. ด้านการมีส่วนร่วมและร่วมมือ		3.11	0.60	4.67	0.50
5. ด้านความอดทนต่อการทำงาน		3.44	0.53	4.78	0.44
6. ด้านการวางแผนการทำงาน		3.33	0.50	4.89	0.33
รวม		3.50	0.65	4.80	0.41

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสังเกตแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยผู้วิจัยสังเกตพบว่า ค่าเฉลี่ยระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ในวงรอบที่ 1 โดยรวมเมื่อเทียบกับเกณฑ์อยู่ในระดับมาก ($M = 3.50, SD = 0.65$) และหลังจากได้ทำการปฏิบัติในวงรอบที่ 2 ผลการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนมีการพัฒนาขึ้นเมื่อเทียบกับเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($M = 4.80, SD = 0.41$)

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน

ในการศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียน ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าสำรวจความพึงพอใจของผู้เรียนหลังสิ้นสุดการเรียนการสอน ผลการวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (M) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เรียน

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น		
	M	SD	การแปรความหมาย
ด้านความพึงพอใจต่อการใช้บทเรียนบนสื่อสังคมออนไลน์			
1. แบ่งหมวดหมู่เนื้อหาง่ายต่อการเรียนรู้	4.78	0.52	พึงพอใจมากที่สุด
2. ใช้งานง่าย มีความสะดวกในการใช้งาน	4.67	0.56	พึงพอใจมากที่สุด
3. ติดต่อสื่อสารกับเพื่อนและครูสะดวก รวดเร็ว	4.58	0.50	พึงพอใจมากที่สุด
4. สามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา สะดวก รวดเร็ว	4.60	0.54	พึงพอใจมากที่สุด
5. สื่อการเรียนการสอนมีความหลากหลาย	4.60	0.52	พึงพอใจมากที่สุด
รวม	4.64	0.55	พึงพอใจมากที่สุด
ด้านความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน			
1. กิจกรรมและสื่อการเรียนรู้มีความเหมาะสม	4.56	0.59	พึงพอใจมากที่สุด
2. กิจกรรมและสื่อการเรียนรู้มีความน่าสนใจ	4.47	0.66	พึงพอใจมาก
3. กิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ช่วยให้เรียนรู้ได้ดีเพิ่มขึ้น	4.56	0.66	พึงพอใจมากที่สุด
4. ความชัดเจนของสถานการณ์ปัญหาและภาระกิจการเรียนรู้	4.47	0.55	พึงพอใจมาก
5. ความชัดเจนของคำถามและคำตอบ	4.58	0.58	พึงพอใจมากที่สุด
6. สถานการณ์ปัญหากระตุ้นให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง	4.51	0.63	พึงพอใจมากที่สุด
7. เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นี้มีความเหมาะสม	4.60	0.54	พึงพอใจมากที่สุด
รวม	4.53	0.60	พึงพอใจมากที่สุด
เฉลี่ยโดยรวม	4.58	0.58	พึงพอใจมากที่สุด

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/2 ผลการประเมินความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด ($M = 4.58, SD = 0.58$) โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.58 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านมีความพึงพอใจอยู่ในระดับพึงพอใจมากโดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือด้านความพึงพอใจต่อการใช้บทเรียนบนสื่อสังคมออนไลน์ ($M = 4.64, SD = 0.55$) รองลงมาคือด้านความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน ($M = 4.53, SD = 0.60$)

สรุปและอภิปรายผล

1. ผลการพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ ผู้วิจัยได้แบ่งวงจรการสะท้อนผลจากการปฏิบัติการออกเป็น 2 วงจร เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 2 แผน ต่อ 1 วงจรปฏิบัติการ เพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติและนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขในวงรอบต่อไป โดยกิจกรรมการเรียนการสอนผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนประกอบด้วย 1) ชี้นำเข้าสู่บทเรียน 2) ชี้นำสร้างความขัดแย้งทางปัญญา 3) ชี้นำไตร่ตรอง 4) ชี้นำการสร้างโครงสร้างใหม่ทางปัญญาและ 5) ชี้นำสรุป ซึ่งก่อนเริ่มดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนผู้วิจัยได้ศึกษาปัญหาต่างๆของผู้เรียนพบว่า ผู้เรียนมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนน้อย ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์และวางแผนการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน โดยผู้วิจัยได้นำเทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์มาทำการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อช่วยพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ผู้เรียนที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้นมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เพิ่มขึ้นและทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยบางส่วนของผู้วิจัย พิลาสัยต์ (2551) ได้ทำการศึกษาการเปรียบเทียบแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานและการจัดการเรียนรู้แบบปกติ ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า ผู้เรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดกิจกรรมโดยใช้ปัญหาเป็นฐานมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่เรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. จากการศึกษาการเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์จะช่วยให้ผู้เรียนมีระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นในแต่ละวงจรการปฏิบัติการ โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) ผลการวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยผู้เรียน พบว่า วงจรปฏิบัติการที่ 1 ผู้เรียนมีระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนเมื่อเทียบกับเกณฑ์อยู่ที่ระดับมาก ($M = 3.94, SD = 0.70$) และในวงจรปฏิบัติการที่ 2 ผู้เรียนมีระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นจากวงจรปฏิบัติการที่ 1 เมื่อเทียบกับเกณฑ์อยู่ที่ระดับมากที่สุด ($M = 4.68, SD = 0.47$) และ 2) ผลการสังเกตระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยผู้วิจัย พบว่า วงจรปฏิบัติการที่ 1 ผู้เรียนมีระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนเมื่อเทียบกับเกณฑ์อยู่ที่ระดับมาก ($M = 3.50, SD = 0.65$) และในวงจรปฏิบัติการที่ 2 ผู้เรียนมีระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นจากวงจรปฏิบัติการที่ 1 เมื่อเทียบกับเกณฑ์อยู่ที่ระดับมากที่สุด ($M = 4.80, SD = 0.41$) ซึ่งเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ ช่วยเสริมสร้างระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น ทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะของผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนี้ 1) กล้าเสี่ยง/กล้าตัดสินใจ 2) ตั้งใจใฝ่เรียนรู้ 3) มีส่วนร่วมและร่วมมือในชั้นเรียน 4) มีความรับผิดชอบ 5) มีความอดทนต่อการทำงานและอุปสรรค 6) มีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กุลชัย กุลตวนิช และคณะ (2554) ได้ศึกษาเรื่องเฟซบุ๊ก : การจัดการเรียนการสอนผสมผสานแนวคิดโซเซียลคอนสตรัคติวิสต์ (Social Constructivism) ผลการศึกษาพบว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากสังคมตลอดจนการทำให้ผู้เรียนสัมผัสกับงานที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริง โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนรอบข้างและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนค้นคว้าด้วยตนเอง จนสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจอย่างมีความหมายขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัย อาทิตย์ สุริฝ้าย (2558) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้รูปแบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับการเรียนแบบผสมผสาน

ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ผลการศึกษาพบว่าผู้เรียนที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบห้องเรียนกลับด้าน ร่วมกับการเรียนแบบผสมผสานผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนเมื่อเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ วงจรปฏิบัติการที่ 1 อยู่ในระดับปานกลาง ($M = 2.57, SD = 0.78$) วงจรปฏิบัติการที่ 2 อยู่ในระดับปานกลาง ($M = 3.30, SD = 0.65$) และวงจรปฏิบัติการที่ 1 อยู่ในระดับมาก ($M = 3.78, SD = 0.65$) ซึ่งพบว่ามีค่าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3. ผลจากการศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ วิชา เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์เมื่อเทียบกับเกณฑ์อยู่ในระดับพึงพอใจมาก ($M = 4.58, SD = 0.58$) ซึ่งการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ ถือว่าเป็นการเรียนการสอนที่มีความสะดวกรวดเร็วในการเข้าถึงบทเรียน สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยสื่อสังคมออนไลน์อยู่ในระดับพึงพอใจมาก เมื่อเทียบกับเกณฑ์การประเมิน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐพล บัวอุไร (2555) ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ ตามทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ตามทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองอยู่ในระดับมาก เมื่อเทียบกับเกณฑ์การประเมิน

สรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ ช่วยเสริมสร้างระดับ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้เรียนกล้าตัดสินใจ กล้าเสี่ยง มีความตั้งใจใฝ่เรียนรู้ มีความอดทนต่อการทำงาน และอุปสรรคต่างๆ ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการทำงานมีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ ทำให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการศึกษาไปใช้

1.1 จากการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์นั้น พบว่าผู้เรียนมีความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ และสื่อสังคมออนไลน์แตกต่างกัน ผู้เรียนบางคนสามารถใช้สื่อเหล่านั้นได้ดี เพราะอาจจะมีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่บ้านของตนเอง แต่ผู้เรียนบางคนอาจจะยังไม่เข้าใจ ไม่สามารถใช้งานได้อย่างเต็มที่ ไม่รู้จักระบบการทำงานและการใช้งานเครื่องมือเหล่านั้น ทำให้ผลการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน ดังนั้นก่อนที่จะนำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ครูควรทำการแนะนำอธิบายวิธีใช้ให้กับผู้เรียนและควรจัดเวลาให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์เหล่านั้นเป็นระยะเวลาหนึ่ง เพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้คุ้นเคยและรู้จักสื่อสังคมออนไลน์แต่ละชนิด

1.2 จากผลการนำสื่อสังคมออนไลน์ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน พบว่าผู้เรียนให้ความสนใจในการเรียนและตั้งใจที่จะทำงานหรือมีความรับผิดชอบต่อภาระงานที่ครูมอบหมายเป็นอย่างดี แสดงให้เห็นว่าการใช้สื่อสังคมออนไลน์นี้เป็นแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนดีขึ้น แต่ทั้งนี้เนื่องมาจากครูต้องเข้าไปมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนในการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ อีกทั้งภาระงานที่ครูมอบให้ผู้เรียนนำเสนอบนสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆหรืออื่นๆ ครูควรเข้าไปมีส่วนร่วมในงานของนักเรียน เช่น เข้าไปแสดงความคิดเห็น หรือแนะนำข้อสงสัยต่างๆที่ผู้เรียนยังติดขัด เพื่อให้ผู้เรียนได้ปรับปรุงงานให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1.3 จากการศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด แต่มีบางประเด็นที่ผู้เรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ได้แก่ กิจกรรมและสื่อการเรียนรู้นี้มีความน่าสนใจ ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากผู้วิจัยใช้สื่อการเรียนการสอนที่ผู้เรียนอาจมีความคุ้นเคยและใช้อยู่เป็นประจำทุกวันอยู่แล้วจึงทำให้สื่อการเรียนการสอนขาดความน่าสนใจ ดังนั้นหากต้องการนำวิธีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ ผู้สอนควรจัดหาสื่อประเภทอื่นๆ ที่มีความแปลกใหม่จากที่ผู้เรียนคุ้นเคยหรือเคยพบเห็นได้ทั่วไป เพื่อให้เกิดตื่นเต้นและความน่าสนใจกับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำการศึกษาค้างต่อไป

2.1 ควรศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบอื่นๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับสื่อสังคมออนไลน์ได้ เช่น การนำเกมส์การแข่งขันมาประยุกต์ร่วมเพื่อให้บทเรียนมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และควรลองนำไปใช้กับวิชาอื่นๆ หรือในระดับชั้นอื่นๆ

2.2 ควรศึกษาว่าปัจจุบันมีสื่อสังคมออนไลน์ใดที่ได้รับความนิยม และนักเรียนส่วนใหญ่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ประเภทใดอยู่บ้าง และนำมาออกแบบการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่สูงมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กุลชัย กุลตวนิชและคณะ. (2554). **เฟสบุ้ก: การจัดการเรียนการสอนผสมผสานตามแนวคิดโซเซียลคอนสตรัคติวิสต์ (Social Constructivism)**. วิทยานิพนธ์. (ถ่ายเอกสาร)
- เขียน วันนทียตระกูล. (2553). **แรงจูงใจมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนอย่างไร**. เข้าถึงเมื่อ 22 พฤษภาคม 2557, เข้าถึงได้จาก http://www.lanna.mbu.ac.th/artilces/Intrinsic_Kh.asp.
- ณัฐพล บัวอุไร. (2555). **ผลการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ตามทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง วิชาการสร้างงานสื่อผสม เรื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ลา ลูกกา**. ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). **วิธีการสร้างสถิติสำหรับการวิจัย**. (พิมพ์ครั้งที่ 6.) กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- เพ็ญศรี ทิลาสันต์. (2551). **การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง เศษส่วน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามวิธีปกติ**, วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุวิมลว่องวานิช. (2547). **การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
- สมคิด บุญเรือง. (2516). **การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ความสามารถในการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดชลบุรี ปีการศึกษา 2516**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. : วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร.
- อาชัญญา รัตน์อุบล และคณะ. **รายงานการวิจัยการพัฒนาารูปแบบการรู้สารสนเทศสำหรับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. ม.ป.ป..
- อาทิตย์ สุริฟ้าย. (2558). **การปฏิบัติการเสริมสร้างแรงจูงใจใฝ่ สัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้รูปแบบห้องเรียนกลับด้านร่วมกับเทคนิคการเรียนการสอนแบบผสมผสานผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ กรณีเฟซบุ้กสำหรับนักเรียนห้องเรียนพิเศษวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ประชาคมอาเซียนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดปัตตานี

The Model of Learning Management for Human Development onto ASEAN Community of Educational Institutions in Pattani Province

ณัฐ หลักชัยกุล¹

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนของนักเรียน และนักศึกษา ประเมินการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ประชาคมอาเซียนของนักเรียน และนักศึกษา และเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ประชาคมอาเซียนของสถาบันการศึกษาในอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายกับกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จำนวน 507 คน มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี จำนวน 85 คน และวิทยาลัยชุมชนปัตตานี จำนวน 157 คน นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล และโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จำนวน 141 และ 217 ตามลำดับ นักเรียนในระดับประถมศึกษาของโรงเรียนอนุบาลปัตตานี จำนวน 203 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 1,310 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ และครู แบบเจาะจง จำนวน 12 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาความ และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

ผลการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง จำนวนมากที่สุด 908 คน (ร้อยละ 69.31) นักศึกษาระดับปริญญาตรีมีอายุเฉลี่ย 23 ปี นักเรียนระดับมัธยม และประถมศึกษาที่มีอายุเฉลี่ย 16.5 ปี และ 11.5 ปี ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดปัตตานีมากที่สุด จำนวน 908 คน (ร้อยละ 69.31) นับถือศาสนาอิสลามมากที่สุด จำนวน 786 คน (ร้อยละ 60.0) และผู้ตอบแบบสอบถามเคยเรียนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนศึกษามาก่อน จำนวน 534 คน (ร้อยละ 40.76) มากกว่ากำลังเรียนอยู่ จำนวน 349 คน (ร้อยละ 26.64) ด้านการทดสอบระดับความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนของนักเรียน และนักศึกษาในอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี พบว่า นักศึกษาระดับปริญญาตรี มีความรู้ และความเข้าใจเฉลี่ยในระดับปานกลาง ($\bar{X}_{\text{ป.ตรี}} = 2.33, S.D. = 0.354$) นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา และประถมศึกษา มีความรู้ และความเข้าใจอยู่ระหว่างร้อยละ 20.3 – 97.7 และร้อยละ 18.3 – 92.6 ตามลำดับ ด้านการประเมินการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ประชาคมอาเซียนของนักเรียน และนักศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ภาพรวมนักเรียน และนักศึกษาในทุกระดับชั้นมีความคิดเห็นว่า สถานศึกษาจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}_{\text{เฉลี่ยรวม}} = 3.15, S.D. = 0.48$) โดยค่าเฉลี่ยการจัดการเรียนรู้ของสถาบันการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา และระดับปริญญาตรี ($\bar{X}_{\text{มัธยม}} = 3.35, S.D. = 0.50$,

$\bar{X}_{\text{ประถม}} = 3.28, S.D. = 0.38, \bar{X}_{\text{ป.ตรี}} = 3.11, S.D. = 0.52$) ตามลำดับ

สำหรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ประชาคมอาเซียนของสถาบันการศึกษาในอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี พบว่า กลุ่มครูในระดับประถมศึกษาให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้แบบเน้นปัญหา (Problem-based Instruction) กลุ่มครูในระดับมัธยมศึกษาเน้นตามสภาพจริง (Authentic Learning) ได้แก่ การอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยเข้าไปเผชิญกับสภาพการณ์จริง กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัย ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และให้ความสำคัญกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้ การพัฒนามนุษย์ ประชาคมอาเซียน สถาบันการศึกษาในจังหวัดปัตตานี

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

Abstract

This study aims to explore the knowledge and understanding of student into ASEAN Community on educational institutions, to assess the learning management for human development onto ASEAN Community, to propose the model of learning management for human development into ASEAN Community of educational institutions in Pattani Province. To Use a simple random sampling with the higher education of 507 PSU students, of 85 Mahachulalongkornrajavidyalaya, Pattani institution students, of 157 Community College Pattani Province students. In the secondary school of their Dechapattayanukun and Benjamarachutit of students are 141 and 217, respectively. In the elementary schools 203 Anuban Pattani students, totaling 1,310 students sample were collected by questionnaires, were analyzed using descriptive statistics, such as frequency, percentage, average and standard deviation. In-depth interviews with professors and teachers of 12 purposive sampling, qualitative data analyzed with content analysis, descriptive statistics and triangulation data analysis.

The research showed that the respondents were mostly 908 students female. (69.31 %), higher education students were average age of 23 years, high school students and elementary average age of 16.5 years and 11.5 years, respectively, mainly domiciled in Pattani, mostly 908 students (69.31 %), and mostly Muslim 786 students (60.0 %), 534 students (40.76 %) have learned the Asian Studies before and 349 students (26.64 %) are now studying The survey their knowledge and understanding about ASEAN Community of students in Pattani founded that bachelor students have knowledge and understanding on moderate level ($\bar{X} = 2.33$, S.D. = 0.354), and elementary students have knowledge and understanding between 20.3% to 97.7% and high school students from 18.3% to 92.6%. The evaluation of learning management for human development onto ASEAN community founded that all levels of education were mostly moderate level ($\bar{X} = 3.15$, S.D = 0.48) as the average of learning management on high school have more than elementary school and higher education, respectively. ($\bar{X}_{HS} = 3.35$, S.D. = 0.50, $\bar{X}_{EH} = 3.28$, S.D.= 0.38, $\bar{X}_{HE} = 3.11$, S.D.= 0.52), respectively.

The model of learning management for human development onto ASEAN community in Pattani found that teachers at the elementary level focused on the learning problems (Problem -based Instruction), teachers in secondary school level focused on Authentic Learning, included action to help learners to learning by doing.in real situation. The university professor focused on student centered, and learning process integration.

Keywords: *Model of Learning Management, Human Development, ASEAN Community, Educational Institutions in Pattani Province*

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดสาระเกี่ยวกับการเรียนรู้ไว้หลายหมวดหลายมาตรา การจัดการศึกษาถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เป็นจุดปรับเปลี่ยนที่สำคัญในการปฏิรูปการศึกษา จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาได้กำหนดไว้ชัดเจนในมาตรา 6 ว่าเพื่อให้ได้คนไทยที่พึงประสงค์ ซึ่งมีลักษณะ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งลักษณะ

ดังกล่าวเน้นครอบคลุมพัฒนาการของมนุษย์ทุกด้านอันได้แก่ ด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ ซึ่งเป้าหมายในการพัฒนารอบด้านนี้อาจใช้คำสั้นๆ ว่า เพื่อให้ได้คนดี มีปัญญา และมีความสุข ซึ่งเป็นนัยของการพัฒนาอย่างสมดุลรอบด้านนั่นเอง

ในหมวด 4 มาตรา 22 ได้กำหนดสาระหลักไว้ 3 ประเด็น ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญยิ่งในการจัดการศึกษา เป็นหลักการที่มีความหมายที่เกี่ยวข้องทุกระดับต้องคำนึงถึง และยึดถือในการปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) การจัดการต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ 2) ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด และ 3) กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้โอกาสผู้เรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมมากที่สุด ด้วยความมุ่งหวังที่จะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการคิดสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยมีปฏิสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ที่จะคิดวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ วางแผน และตัดสินใจแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่จะช่วยทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

กึ่งฟ้า สินธุวงษ์ (2545) ได้เสนอแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในแบบต่างๆ โดยจัดหมวดหมู่ไว้โดยใช้จุดเน้นของการเรียนการสอนนั้นเป็นเกณฑ์ ได้แก่ 1) แบบเน้นตัวผู้เรียน เช่น การจัดการเรียนการสอนตามเอกัตภาพ (Individualized Instruction) และการจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนนำตนเอง (Self-directed Learning) 2) แบบเน้นความรู้ ความสามารถ เช่น การจัดการเรียนรู้แบบรู้จริง (Mastery Learning) การจัดการเรียนรู้แบบรับประกันผล และการจัดการเรียนรู้แบบเน้นมโนทัศน์ (Concept-based Instruction) 3) แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning) เช่น การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ การจัดการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม (Service Learning) และการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) 4) แบบเน้นปัญหา เช่น การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem -based Instruction) และการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นหลัก (Project -based Instruction) 5) แบบเน้นทักษะกระบวนการ เช่น การจัดการเรียนรู้เน้นกระบวนการสืบสวน (Inquiry-based Instruction) การจัดการเรียนรู้เน้นกระบวนการคิด (Thinking -based Instruction) การจัดการเรียนรู้เน้นกระบวนการกลุ่ม (Group Process -based Instruction) การจัดการเรียนรู้เน้นกระบวนการวิจัย (Research-based Instruction) และการจัดการเรียนรู้เน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Instruction for Self-direction Learning) และ 6) แบบเน้นการบูรณาการ ซึ่งการศึกษานี้ หมายถึง การนำเนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องมาสัมพันธ์ให้เป็นเรื่องเดียวกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในลักษณะองค์รวม และสามารถนำความรู้ความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ดังนั้น แนวทางการจัดการเรียนรู้ ควรมีลักษณะเป็นกระบวนการทางปัญญาที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุขบูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสมของระดับการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเกี่ยวข้องกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ทันสมัย เน้นกระบวนการคิด และการปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้ตามสภาพจริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างไกล เป็นกระบวนการที่มีทางเลือก และมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย น่าสนใจเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้เรียน ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ และมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข

การประเมินผลการจัดการเรียนรู้ เป็นการปฏิบัติ (Performance Assessment) และการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ซึ่งจะเน้นไปที่การประเมินตามสภาพจริงโดยผ่านการประเมินการปฏิบัติซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2549 ทั้งนี้ การศึกษานี้มุ่งประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน และนักศึกษาตามสภาพจริงจากการจัดการเรียนรู้ของสถาบันการศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีในปี พ.ศ. 2558 ในองค์ประกอบต่างๆ ของรูปแบบการสอน ได้แก่ เนื้อหาของหลักสูตร วิธี และการจัดการเรียนการสอน พฤติกรรมหลังเรียน วัสดุอุปกรณ์ การสร้าง

บรรยากาศการเรียนรู้เครือข่ายความร่วมมือ การเตรียมความพร้อม และส่งเสริมกิจกรรมประชาคมอาเซียน เป้าหมายการผลิตบัณฑิต และศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษา

การประเมินตามสภาพจริง หมายถึง กระบวนการตัดสินความรู้ ความสามารถและทักษะต่างๆ ของผู้เรียนในสภาพที่สอดคล้องกับชีวิตจริง โดยใช้เรื่องราวเหตุการณ์ สภาพจริงหรือคล้ายจริงที่ประสบในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งเร้าที่ให้ผู้เรียนตอบสนองโดยการแสดงออก ลงมือกระทำหรือผลิต จากกระบวนการทำงานตามที่คาดหวังและผลผลิตที่มีคุณภาพ จะเป็นการสะท้อนภาพเพื่อลงข้อสรุปถึงความรู้ ความสามารถ และทักษะต่างๆ ของผู้เรียนว่า มีมากน้อยเพียงใด น่าพอใจหรือไม่อยู่ในระดับความสำเร็จใด (ทิวต์ล มณีโชติ, ออนไลน์)

ดังนั้นจะเห็นว่า ปัจจุบันไทยได้เข้าสู่ประชาคมอาเซียนแล้ว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สถาบันการศึกษาต้องเป็นหัวเรือใหญ่ในการพัฒนานุชนวัยให้มีทักษะต่างๆ ดังกล่าวในการเตรียมพร้อมคนให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 กระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนการสอน คือ การประเมินผลเพื่อให้รู้ว่า ผลการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ หรือผู้เรียนได้เรียนรู้มาก-น้อยเพียงใด นักการศึกษาหลายๆ คน ได้เสนอวิธีการประเมินผลแบบต่างๆ ไว้ทั้งโดยเน้นที่การใช้สถิติมาช่วยตัดสินผลการเรียน เช่น การใช้ t-test, z-test และอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนว่า หลังจากการเรียนด้วยวิธีการนั้นๆ แล้ว ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ผลที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ แต่ก็ยังไม่สามารถบอกได้ว่า ผลการเรียนด้วยวิธีการนั้นดีขึ้นมาก-น้อยเพียงใด หรือผลการเรียนในแต่ละหัวข้อของผู้เรียนเป็นอย่างไร

สุรวาท ทองบุ และคณะ (2554: 83-104) ศึกษาเรื่องรูปแบบการประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้พัฒนารูปแบบการประเมินการเรียนรู้ 4 ด้าน ได้แก่ การประเมินผลการเรียนรู้ตามสาระ การประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์เขียนสื่อความ และการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมีความสอดคล้องกันดี

สำหรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการสอน และการเรียนรู้ ซึ่งได้จัดทำขึ้นตามหลักปรัชญา ความเชื่อ ทฤษฎีรองรับ แล้วอาศัยยุทธศาสตร์การสอน วิธีการสอนและเทคนิคการสอน ลำดับขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน การเตรียมการ สื่อการสอน และการประเมินผล โดยผ่านขั้นตอนการสร้างอย่างเป็นระบบเพื่อช่วยให้สภาพการเรียนการสอนเป็นไปตามหลักการ และวัตถุประสงค์ที่กำหนด

วรกมล สุตวงค์ (2545) ศึกษาเรื่องกระบวนการบริหารการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนแกนนำปฏิรูปการเรียนรู้จังหวัดเชียงราย พบว่า กระบวนการบริหารการจัดการเรียนรู้มี 6 ด้านคือ ด้านบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ เนื้อหาสาระ กระบวนการ การประเมินผลการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการจัดแหล่งการเรียนรู้ มีการปฏิบัติในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และรายด้านมีการปฏิบัติในระดับปานกลางทุกด้าน ยกเว้นการจัดแหล่งการเรียนรู้มีการปฏิบัติในระดับมีน้อย ปัญหาที่สำคัญมากที่สุดของกระบวนการบริหารจัดการการเรียนรู้คือ ผู้บริหารโรงเรียนขาดการติดตาม กำกับ ตรวจสอบ และประเมินผลการปฏิบัติงาน ส่วนแนวทางการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการการเรียนรู้ ผู้บริหารควรมีความตระหนัก และใส่ใจดูแลงานที่กำลังปฏิบัติอยู่อย่างเต็มความสามารถ จัดระบบการเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศให้เป็นระบบ มีการวางแผนการปฏิบัติงาน มีการติดตาม กำกับตรวจสอบ และประเมินผลการปฏิบัติงานสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง

จากรายงานการสังเคราะห์รูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของครูต้นแบบ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักมาตรฐานการศึกษา และพัฒนาการเรียนรู้, 2547) ได้สรุปกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการศึกษาของครูต้นแบบไว้ 4 กลุ่มรูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบการพัฒนาระบบการคิด และการจัดการ 2) รูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบใช้ประสบการณ์จริง 3) รูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ และ 4) รูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้จากแหล่งวิทยาการ

Joyce and Weil (2000) ได้อธิบาย การจัดรูปแบบการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ไว้ 4 กลุ่มเช่นกัน ได้แก่

1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาตน 2) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 3) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการจัดกระบวนการหรือกระบวนการคิด และ 4) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นพฤติกรรม อีกร่างได้เสนอรูปแบบการสอนแต่ละรูปแบบเป็น 4 ส่วนได้แก่ 1) อธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นที่มาของรูปแบบการสอน (Orientation to the Model) ประกอบด้วย เป้าหมายของรูปแบบ ทฤษฎี และข้อสมมุติที่รองรับรูปแบบหลักการและมโนทัศน์ที่สำคัญที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบการสอน 2) รูปแบบการสอน (The Model of Teaching) เป็นการอธิบายตัวรูปแบบการสอนซึ่งนำเสนอเป็นเรื่องราว อย่างละเอียด และเน้นการปฏิบัติได้ เช่น ขั้นตอนของรูปแบบ (Syntax or Phase) รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ (Social System) เน้นหลักการแสดงการโต้ตอบ (Principle of Reaction) และสิ่งสนับสนุน (Support System) การนำรูปแบบการสอนไปใช้ (Application) และผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียน (Instructional and Nurturant Effects) ทั้งทางตรง และทางอ้อม

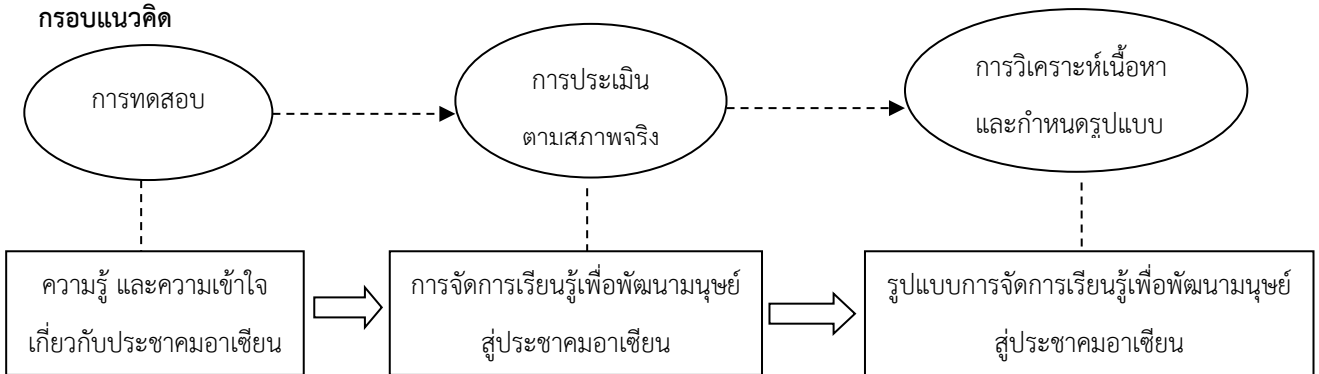
ทั้งนี้ การศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ประชาคมอาเซียนหลังปี พ.ศ. 2558 นั้นมีผู้ศึกษาอยู่บ้าง การศึกษานี้จึงมีความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาผู้เรียน และการปฏิรูปทางการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ที่คนส่วนใหญ่เป็นคนมุสลิม มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีที่ต่างจากระบบคิดส่วนกลางไม่มากนักน้อย อีกทั้ง ปัจจุบันพบว่า ระดับคุณภาพทางการศึกษาของคนในพื้นที่ต่ำกว่าพื้นที่อื่นๆ และเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านในทุกระดับชั้นทางการศึกษาแล้ว โดยเฉพาะประเทศมาเลเซีย และสิงคโปร์

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงกำหนดขอบเขตการศึกษาเฉพาะนักเรียน นักศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และอาจารย์ของสถานศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และให้ความสนใจในประเด็นต่างๆ ดังกล่าวมา บทความวิจัยนี้ มุ่งนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ประชาคมอาเซียนของสถาบันการศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เพื่อจะใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน และเป็นการตรวจสอบคุณภาพทางการศึกษาในสถานการณ์จริงของพื้นที่ในจังหวัดชายแดนใต้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนของนักเรียน และนักศึกษาในอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี
2. เพื่อประเมินการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ประชาคมอาเซียนของนักเรียน และนักศึกษาในอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี
3. เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ประชาคมอาเซียนของสถาบันการศึกษาในอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้แบบสำรวจความคิดเห็นของนักเรียน นักศึกษาในอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) จำนวนทั้งสิ้น 1,310 คน กลุ่มตัวอย่างในระดับอุดมศึกษา จำนวนรวม 749 คน ได้แก่ นักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จำนวน 507 คน มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานีจำนวน 85 คน วิทยาลัยชุมชนปัตตานี จำนวน 157 คน และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 561 คน ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล จำนวน 141 คน โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จำนวน 217 คน และโรงเรียนอนุบาลปัตตานี จำนวน 203 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 และ 2

การสัมภาษณ์เชิงลึกกับอาจารย์ และครูของสถาบันการศึกษาตัวอย่าง ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 12 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาความเพื่อสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย (Inductive Analysis) และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านตัวผู้วิจัย เนื้อหา และเวลาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 3

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรม เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการตรวจสอบเครื่องมือด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา และความน่าเชื่อถือ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านเพื่อทดสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย หรือค่า I.O.C ได้เท่ากับ 0.91 รวมถึงการนำเครื่องมือที่แก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างของการศึกษานี้ ได้ค่าความเชื่อมั่นของข้อคำถาม ทั้งฉบับหรือสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.87

ผลการวิจัย

1. จากการสำรวจคุณลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 908 คน (ร้อยละ 69.31) นักศึกษาระดับปริญญาตรี มีอายุเฉลี่ย 23 ปี นักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีอายุเฉลี่ย 16.5 ปี และนักเรียนระดับประถมศึกษา มีอายุเฉลี่ย 11.5 ปี ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดปัตตานีมากที่สุด จำนวน 908 คน (ร้อยละ 69.31) นับถือศาสนาอิสลามมากที่สุด จำนวน 786 คน (ร้อยละ 69.31) กลุ่มตัวอย่างเคยเรียนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนศึกษามาก่อน จำนวน 534 คน (ร้อยละ 40.76) มากกว่ากำลังเรียนอยู่ จำนวน 349 คน (ร้อยละ 26.64)

2. ด้านการวัดระดับความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนของนักเรียน และนักศึกษา พบว่า นักศึกษาระดับปริญญาตรี มีความรู้ และความเข้าใจเฉลี่ยในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.33$, S.D.= 0.354) สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา และประถมศึกษา มีคะแนนความรู้ และความเข้าใจอยู่ระหว่างร้อยละ 20.3 – 97.7 และร้อยละ 18.3 – 92.6 ตามลำดับ แสดงได้ดังตารางที่ 1 – 3

ตารางที่ 1 ความรู้ และความเข้าใจของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา

ข้อคำถาม	ไม่เข้าใจ (คน, ร้อยละ)	ระดับความเข้าใจ (คน, ร้อยละ)		
		น้อย	ปานกลาง	มาก
1. ลักษณะทั่วไปของประเทศสมาชิกอาเซียนและประโยชน์ที่ไทยจะได้รับจากการเป็นสมาชิกกลุ่มประเทศอาเซียน	2 (0.29)	204 (29.4)	444 (64.0)	44 (6.4)
2. การรวมกลุ่มประเทศอาเซียนจะส่งผลต่อการเพิ่มโอกาสในการสร้างงานสร้างอาชีพของคนไทย	0 (0)	250 (36)	382 (55.1)	62 (8.9)

ข้อความคำถาม	ไม่เข้าใจ (คน, ร้อยละ)	ระดับความเข้าใจ (คน, ร้อยละ)		
		น้อย	ปานกลาง	มาก
3. หากมีการเพิ่มทักษะด้านภาษาอังกฤษ จะช่วยให้สามารถเพิ่มโอกาสในการทำงานระหว่างประเทศมากขึ้น	1 (0.1)	453 (65.3)	204 (29.4)	36 (5.2)
4. หากได้รับการพัฒนาทักษะด้านภาษาถิ่น (มลายูปัตตานี) จะช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสันติภาพในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้	2 (0.3)	345 (49.7)	300 (43.2)	47 (6.8)
5. หลักการสำคัญของ “ประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน” เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งเสริมสวัสดิการสังคม การศึกษา	2 (0.3)	261 (37.6)	369 (53.2)	62 (8.9)
6. หลักการสำคัญของ “การเมืองและความมั่นคงทางอาเซียน” จะช่วยให้ภูมิภาคอาเซียน มีความเป็นเอกภาพ สงบสุข และแข็งแกร่งมากขึ้น	1 (0.1)	218 (31.5)	395 (56.9)	80 (11.5)
7. “กฎบัตรอาเซียน” เป็นร่างสนธิสัญญาที่ทำร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิกในประชาคมอาเซียนที่วางกรอบทางกฎหมายและโครงสร้างองค์กรของสมาคมอาเซียน	3 (0.4)	234 (33.8)	374 (54)	82 (11.8)
8. ลักษณะทั่วไปของประเทศสมาชิกอาเซียนและประโยชน์ที่ไทยจะได้รับจากการเป็นสมาชิกกลุ่มประเทศอาเซียน	0 (0)	304 (43.8)	334 (48.1)	56 (8.1)
9. การเปิดเสรีทางการศึกษาของประชาคมอาเซียน มีบทบาทสำคัญในการพัฒนามนุษย์เพื่อเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นหลังปี พ.ศ. 2558	0 (0)	277 (40)	354 (51.1)	62 (8.9)
10. ประเทศไทยต้องมีการพัฒนาความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมือง และความมั่นคงไปพร้อมๆ กันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ก้าวทันประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน	2 (0.3)	358 (51.7)	280 (40.4)	53 (7.6)

จากตารางที่ 1 พบว่า มีนักศึกษาในระดับปริญญาตรีจำนวนน้อยที่ไม่เข้าใจเรื่องเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน แต่ส่วนใหญ่จะมีความรู้ และความเข้าใจเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.33$, S.D.= 0.354) เรื่องที่เข้าใจน้อยที่สุด ได้แก่ การเพิ่มทักษะการสื่อสารด้านภาษาอังกฤษจะช่วยให้สามารถเพิ่มโอกาสในการทำงานระหว่างประเทศมากขึ้น (ร้อยละ 65.3)

ตารางที่ 2 ความรู้ และความเข้าใจของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา

ข้อความคำถาม	ตอบถูก (คน, ร้อยละ)	ตอบผิด (คน, ร้อยละ)
1. ASEAN คือ Association of South East Asian Nations (ถูกต้อง)	333 (97.7)	8 (2.3)
2. ASEAN Day คือ วันที่ 8 สิงหาคมของทุกปี (ถูกต้อง)	291 (85.3)	50 (14.7)
3. สมาคมอาเซียนถือกำเนิดจากปฏิญญาเซียงราย (ผิด) (คำตอบที่ถูกต้อง คือ กรุงเทพฯ)	315 (92.6)	25 (7.4)
4. เริ่มแรก อาเซียน (ASEAN) จัดตั้งโดยประเทศสมาชิก 10 ประเทศ (ผิด) (คำตอบที่ถูกต้อง คือ 5 ประเทศ)	263 (77.4)	77 (22.6)

ข้อความถาม	ตอบถูก (คน, ร้อยละ)	ตอบผิด (คน, ร้อยละ)
5. ภาษาทางราชการที่กำหนดไว้ในกฎบัตรอาเซียนคือภาษาอังกฤษ (ถูกต้อง)	312 (91.8)	28 (8.2)
6. การที่ไทยให้ความช่วยเหลือแก่มืออพยพสงครามกลางเมืองกัมพูชา สงครามเวียดนาม การปราบปรามชนกลุ่มน้อยในเมียนมาร์หรือพม่า เป็นบทบาทความมั่นคงทางการเมือง (ผิด)	260 (76.5)	80 (23.5)
7. นโยบายปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติของประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นอุปสรรคในการรวมตัวทางด้านเศรษฐกิจ (ถูกต้อง)	234 (68.4)	108 (31.6)
8. ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมของอาเซียน ใช้ภาษีเป็นสิ่งจูงใจประเทศสมาชิก (ถูกต้อง)	174 (51)	167 (49)
9. สิทธิในการแทรกแซงกิจการภายใน เพื่อยุติข้อขัดแย้งภายในประเทศ เป็นหลักการสำคัญของการรวมกลุ่มอาเซียน (ผิด)	133 (39.2)	206 (60.8)
10. กฎบัตรอาเซียน เป็นธรรมนูญของอาเซียน (ถูกต้อง)	314 (93)	24 (7)
11. การประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN Summit) ของผู้บริหารทำให้เกิดผลในการกำหนดนโยบายสูงสุด และแนวทางการร่วมมือ (ถูกต้อง)	310 (91.2)	30 (8.8)
12. การก่อตั้งประชาคมอาเซียน เป็นการเสียเปรียบในการต่อรองทางการค้าของไทย (ผิด)	260 (77.2)	77 (22.8)
13. คำขวัญของอาเซียนคือ “หลากหลายอัตลักษณ์ หลายประชาคม มากวิสัยทัศน์” (ผิด)	282 (83.2)	57 (16.8)
14. บุคคลที่ถือว่าเป็นผู้ก่อตั้งอาเซียนแรกเริ่มคือ ดร.ถนัด คอมันต์ (ถูกต้อง)	257 (75.8)	82 (24.2)
15. คนไทยคนแรกที่ดำรงตำแหน่งเลขาธิการอาเซียนคือ ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ (ผิด เป็นคนที่สอง)	69 (20.3)	271 (79.7)
16. “ข้าว” เป็นสัญลักษณ์ของอาเซียนเพราะเป็นพืชเศรษฐกิจของสมาชิกอาเซียน (ถูกต้อง)	284 (83.3)	57 (16.7)
17. ภาษาทางราชการที่กำหนดไว้ในกฎบัตรอาเซียน คือ ภาษาอังกฤษ (ถูกต้อง)	316 (92.1)	27 (7.9)
18. ความร่วมมือด้านการศึกษา จัดอยู่ในเสาหลักประชาคมสังคม และวัฒนธรรม (ถูกต้อง)	302 (88.6)	39 (11.4)
19. ภายในปี พ.ศ.2558 ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมีเป้าหมายไปสู่ตลาดเดียว ฐานการผลิตเดียว (ถูกต้อง)	312 (91.2)	30 (8.8)
20. บทบาทของอาเซียนในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มุ่งเน้นการแก้ไข ปัญหาความยากจน และการเพิ่มการจ้างแรงงาน (ถูกต้อง)	314 (91.8)	28 (8.2)

จากตารางที่ 2 พบว่า นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาส่วนใหญ่สามารถตอบคำถามเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนได้ถูกต้องมากกว่าตอบผิด นั่นคือ มีจำนวนผู้ตอบถูก อยู่ระหว่างร้อยละ 20.3 –97.7 หากพิจารณารายชื่อ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เข้าใจผิดว่า คนไทยคนแรกที่ดำรงตำแหน่งเลขาธิการอาเซียนคือ ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ ซึ่งมีผู้ตอบถูกเพียง ร้อยละ

20.3 และสิทธิในการแทรกแซงกิจการภายใน เพื่อยุติข้อขัดแย้งภายในประเทศ ไม่ใช่เป็นหลักการสำคัญของการรวมกลุ่มอาเซียน ซึ่งมีผู้ตอบถูกเพียงร้อยละ 39.2 แต่สำหรับคำถามที่นักเรียนตอบได้ถูกต้องมากที่สุด คือ ASEAN คือ Association of South East Asian Nations ซึ่งตอบถูกถึงร้อยละ 97.7

ตารางที่ 3 ความรู้ และความเข้าใจของนักเรียนในระดับประถมศึกษา

ข้อคำถาม	ตอบถูก (คน, ร้อยละ)	ตอบผิด (คน, ร้อยละ)
1. “อาเซียน” คือ ประชาชาติแห่งทวีปเอเชียตะวันออกเฉียง (ผิด)	149 (73.8)	53 (26.2)
2. “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งเอกลักษณ์ หนึ่งประชาคม” คือ คำขวัญของอาเซียน (ถูกต้อง)	187 (92.6)	15 (7.4)
3. “ASEAN” ย่อมาจาก “Asia South East Association National” (ผิด)	147 (72.8)	55 (27.2)
4. “แพทย์ พยาบาล ทันตแพทย์ นักบัญชี นักสำรวจ วิศวกร สถาปนิก และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว” เป็น 8 อาชีพที่สามารถเคลื่อนย้ายแรงงานได้โดยเสรี (ถูกต้อง)	109 (54.2)	92 (45.8)
5. “ประชาสังคม และวัฒนธรรมอาเซียน” เป็น 1 ใน 3 เสาหลัก ที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งเสริมสวัสดิการสังคม การศึกษา และสร้างอัตลักษณ์อาเซียน (ถูกต้อง)	37 (18.3)	165 (81.7)
6. ประเทศไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์” เป็น “5 ประเทศ ผู้ก่อตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน” (ถูกต้อง)	137 (67.8)	65 (32.2)
7. “การก่อสร้างอุตสาหกรรม การขนส่งหรือโลจิสติกส์ บริการที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการท่องเที่ยว”คืออุตสาหกรรมสำคัญในอาเซียนปัจจุบัน (ถูกต้อง)	125 (62.2)	76 (37.8)
8. “อาเซียน” มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว (ผิด)	184 (91.1)	18 (8.9)
9. “AFTA” เกี่ยวข้องกับการค้าเสรี (ถูกต้อง)	181 (90.0)	20 (10.0)
10. การก่อตั้งประชาคมอาเซียน เป็นการเสียเปรียบในการต่อรองทางการค้าของไทย (ผิด)	179 (88.6)	23 (11.4)

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนในระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่ สามารถตอบคำถามเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนได้ถูกต้องมากกว่าตอบผิด นั่นคือ มีจำนวนผู้ตอบถูกอยู่ระหว่างร้อยละ 18.3 – 92.6 หากพิจารณารายชื่อ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจว่า “ประชาสังคม และวัฒนธรรมอาเซียน” เป็น 1 ใน 3 เสาหลักที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งเสริมสวัสดิการสังคม การศึกษา และสร้างอัตลักษณ์อาเซียน ซึ่งมีผู้ตอบถูกเพียงร้อยละ 18.3 และ “ASEAN” ย่อมาจาก Asia South East Association National ซึ่งเป็นคำตอบที่ผิด ซึ่งมีผู้ตอบถูกต้องร้อยละ 72.8 และคำถามที่ตอบได้ถูกต้องมากที่สุด คือ หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งเอกลักษณ์ หนึ่งประชาคม” คือ คำขวัญของอาเซียน คิดเป็นร้อยละ 92.6

3. จากการประเมินการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ประชาคมอาเซียนของกลุ่มตัวอย่างในสถานศึกษาของจังหวัดปัตตานี พบว่า ภาพรวมนักเรียน และนักศึกษาในทุกระดับชั้น (ปริญญาตรี มัธยมศึกษา และประถมศึกษา) มีผลการเรียนรู้ในระดับปานกลางทั้งหมด ($\bar{X} = 3.11, S.D.= 0.515, \bar{X} = 3.35, S.D.= 0.50, \bar{X} = 3.28, S.D.= 0.38$ ตามลำดับ) โดยที่นักเรียนระดับมัศึกษามีค่าเฉลี่ยผลการเรียนรู้สูงกว่าระดับประถมศึกษา และระดับปริญญาตรีตามลำดับ แสดงได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานุรักษ์สู่ประชาคมอาเซียนของสถานศึกษาในอำเภอเมืองปัตตานี

ข้อความ	ระดับอุดมศึกษา		ระดับมัธยมศึกษา		ระดับประถมศึกษา		รวม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. เนื้อหาของหลักสูตรที่เรียน มีความทันสมัย และสอดคล้องกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	3.10	0.722	3.49	0.661	3.21	0.721	3.15	0.72
2. เนื้อหาของหลักสูตรที่เรียน สามารถเพิ่มประสบการณ์ตรงในการดำเนินชีวิตสู่ประชาคมอาเซียน	3.07	0.755	3.41	0.708	3.34	0.682	3.13	0.74
3. เนื้อหาของหลักสูตรที่เรียน ปรับได้เหมาะสม สอดรับกับหลักสูตรฯ และการปฏิบัติศาสนกิจ	3.04	0.774	3.29	0.704	3.32	0.764	3.11	0.77
4. เนื้อหาของหลักสูตรที่เรียน สามารถนำไปประยุกต์เพื่อการเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษาหรือในประชาคมอาเซียน	3.21	0.798	3.47	0.701	3.37	0.723	3.21	0.75
5. วิธีการสอนของเข้าใจง่าย ทำให้สามารถแสวงหาความรู้เพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง	3.13	0.749	3.41	0.696	3.42	0.716	3.21	0.75
6. วิธีการสอนมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน	3.14	0.764	3.40	0.714	3.49	0.670	3.26	0.77
7. วิธีการสอน มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง	3.18	0.789	3.39	0.698	3.28	0.811	3.20	0.78
8. วิธีการสอนมุ่งสร้างจิตสำนึก และให้ความสำคัญกับประโยชน์ของผู้อื่นเป็นลำดับแรก	3.18	0.774	3.46	0.740	3.33	0.853	3.23	0.78
9. การจัดการเรียนการสอนมีความเหมาะสม และสอดคล้องกับระยะเวลา และตรงตามเนื้อหาหลักสูตร	3.09	0.764	3.31	0.794	3.31	0.813	3.13	0.79
10. หลังจากการเรียนในชั้นเรียน สามารถนำไปปฏิบัติหรือประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้	3.10	0.782	3.33	0.718	3.33	0.740	3.14	0.76
11. หลังจากการเรียนในชั้นเรียน จะมีการทบทวนความรู้ที่ได้รับอย่างต่อเนื่อง	2.96	0.777	3.12	0.781	3.05	0.813	2.97	0.78
12. วัสดุ และอุปกรณ์ต่างๆ ภายในห้องเรียนมีความทันสมัย และอยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน	2.90	0.846	3.08	0.897	3.14	0.803	2.91	0.84
13. มีการสร้างบรรยากาศส่งเสริมความรู้ และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ให้มีความสะอาด สวยงามและเป็นระเบียบ	3.06	0.793	3.29	0.759	3.46	0.785	3.12	0.80
14. มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาศักยภาพทางด้านภาษา และวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนใต้ และกลุ่มประเทศสมาชิก	3.07	0.797	3.25	0.844	3.12	1.00	3.07	0.83
15. สถานศึกษาจัดเตรียมบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในสถานศึกษาอย่างครบครัน เช่น จุดบริการน้ำดื่ม ห้องน้ำสะอาด และสถานที่ละหมาด เป็นต้น	3.07	0.811	3.36	0.715	3.19	0.924	3.10	0.81
16. สถานศึกษาส่งเสริม และจัดกิจกรรมหรือโครงการเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนที่หลากหลาย และต่อเนื่อง	3.09	0.719	3.30	0.57	2.97	0.881	3.07	0.75
17. สถานศึกษาส่งเสริม และจัดกิจกรรมหรือโครงการเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนที่เป็นไปตามความต้องการ และทางเลือก	3.07	0.740	3.36	0.727	2.96	1.011	3.07	0.79
18. สถานศึกษาส่งเสริม และจัดกิจกรรมหรือโครงการเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนเพื่อสร้างความสามัคคี และการมีส่วนร่วม	3.11	0.767	3.38	0.708	3.27	0.881	3.16	0.78

ข้อความ	ระดับอุดมศึกษา		ระดับมัธยมศึกษา		ระดับประถมศึกษา		รวม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
19. สถานศึกษามุ่งสร้างผู้เรียนที่มีความสามารถด้านการจัดการ และเข้าถึงทรัพยากรในการดำเนินชีวิต	3.17	0.712	3.36	0.727	3.31	0.709	3.20	0.71
20. สถานศึกษามุ่งสร้างผู้เรียน ด้วยการปลูกจิตสำนึกเพื่อกระบวนการพัฒนาสังคมมากกว่าเศรษฐกิจ และวัตถุ	3.20	0.795	3.41	0.723	3.20	0.855	3.20	0.80
21. สถานศึกษามุ่งสร้างผู้เรียนเพื่อเข้าสู่การเรียนในระดับที่สูงขึ้นมีเป้าหมายการพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และมีความสุขในชีวิต	3.16	0.780	3.48	0.652	3.55	0.809	3.24	0.78
22. ผู้บริหารสถานศึกษา มีความเป็นมืออาชีพในการบริหารการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	3.15	0.817	3.31	0.844	3.29	0.928	3.17	0.84
23. ผู้บริหารสถานศึกษา มีความเป็นมืออาชีพในการนำสถานศึกษาเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	3.13	0.809	3.29	0.837	3.13	0.958	3.13	0.83
24. ผู้บริหารสถานศึกษา มีคุณธรรม และจริยธรรมในการบริหารสถานศึกษาเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	3.15	0.847	3.27	0.806	3.42	0.905	3.20	0.86
เฉลี่ยรวม	3.11	0.52	3.35	0.50	3.28	0.38	3.15	0.48
แปลผล	ปานกลาง		ปานกลาง		ปานกลาง		ปานกลาง	

จากตารางที่ 4 พบว่า ในภาพรวมนักเรียน และนักศึกษาในอำเภอเมืองปัตตานี มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ประชาคมอาเซียนของสถานศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ เฉลี่ยรวม = 3.15, S.D = 0.48) หากพิจารณา นักเรียน และนักศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์อยู่ในระดับปานกลางทั้งหมดเช่นเดียวกัน ($\bar{X}$ ประถม = 3.28, S.D. = 0.38, $\bar{X}$ มัธยม = 3.35, S.D. = 0.50, $\bar{X}$ ปริญญาตรี = 3.11, S.D. = 0.52 ตามลำดับ) นั่นคือ นักเรียนในระดับมัศึกษามีค่าเฉลี่ยรวมทุกด้านสูงกว่าระดับประถมศึกษา และอุดมศึกษา ตามลำดับ หากพิจารณารายด้านแล้ว พบว่า ประเภทการจัดการเรียนรู้ที่มีค่าเฉลี่ยรวมสูงสุด ได้แก่ วิธีการสอนมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ($\bar{X}$ เฉลี่ยรวม = 3.26, S.D. = 0.77) และสถานศึกษามุ่งสร้างผู้เรียนเข้าสู่การเรียนในระดับที่สูงขึ้น โดยมีเป้าหมายการพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และมีความสุขในชีวิต ($\bar{X}$ เฉลี่ยรวม = 3.24, S.D. = 0.78)

นักเรียนในระดับประถมศึกษา มีค่าเฉลี่ยรายด้านสูงสุดในเรื่อง สถานศึกษามุ่งสร้างผู้เรียนเพื่อเข้าสู่การเรียนในระดับที่สูงขึ้นมีเป้าหมายการพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และมีความสุขในชีวิต ($\bar{X}$ = 3.55, S.D = 0.809)

นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา มีค่าเฉลี่ยรายด้านสูงสุดในเรื่อง เนื้อหาของหลักสูตรที่เรียน มีความทันสมัย และสอดคล้องกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ($\bar{X}$ = 3.49, S.D = 0.611) เนื้อหาของหลักสูตรที่เรียน สามารถนำไปประยุกต์เพื่อการเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนหรือในประชาคมอาเซียน ($\bar{X}$ = 3.47, S.D = 0.670) และวิธีการสอนมุ่งสร้างจิตสาธารณะ และให้ความสำคัญกับประโยชน์ของผู้อื่นเป็นลำดับแรก ($\bar{X}$ = 3.46, S.D = 0.74)

นักศึกษาในระดับอุดมศึกษา มีค่าเฉลี่ยรายด้านสูงสุดในเรื่อง เนื้อหาของหลักสูตรที่เรียน สามารถนำไปประยุกต์เพื่อการเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนหรือในประชาคมอาเซียน ($\bar{X}$ = 3.21, S.D = 0.80) และสถานศึกษามุ่งสร้างผู้เรียน ด้วยการปลูกจิตสำนึกเพื่อกระบวนการพัฒนาสังคมมากกว่าเศรษฐกิจ และวัตถุ ($\bar{X}$ = 3.20, S.D = 0.80)

4. การสัมภาษณ์เชิงลึกกับอาจารย์ และครูของสถานศึกษา ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า

4.1 กลุ่มครู ในระดับประถมศึกษา ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้แบบเน้นปัญหา (Problem –based Instruction) มากที่สุด ซึ่งเป็นการจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอนที่ใช้ปัญหาเป็นเครื่องมือในการช่วยให้เรียนรู้ตามเป้าหมาย โดยอาจนำผู้เรียนไปเผชิญกับสถานการณ์ปัญหาจริง และร่วมกันแก้ปัญหาเป็นกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในปัญหานั้นอย่างแท้จริง จึงเห็นทางเลือก และวิธีการที่หลากหลายในการแก้ปัญหา รวมทั้งช่วยให้เกิดความใฝ่รู้ เกิดทักษะกระบวนการคิด และกระบวนการแก้ปัญหาต่างๆ ตามมา

4.2 กลุ่มครูในระดับมัธยมศึกษาให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้แบบตามสภาพจริง (Authentic Learning) ได้แก่ การดำเนินการช่วยหรือเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเข้าไปเผชิญกับสภาพการณ์ปัญหา และเป็นบริบทจริง และร่วมมือกันศึกษาเรียนรู้ แสวงหาความรู้ ข้อมูล และวิธีการต่างๆ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาที่ได้รับ การประเมินตามมาตรฐานคุณภาพในชีวิต เป็นการใช้โครงงานเป็นหลัก (Project –based Instruction) ได้แก่ การให้ผู้เรียนได้ร่วมมือกันเลือก และทำโครงงานที่กลุ่มของตนเองสนใจ ร่วมกันสำรวจตรวจสอบ สังเกต และวางแผนในการทำโครงงาน ศึกษาหาข้อมูล ความรู้ที่จำเป็น และลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ จนได้ข้อค้นพบหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่แล้วเขียนรายงาน และนำเสนอต่อสาธารณชนเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อคิดค้น และสรุปผลการเรียนรู้ที่ได้รับจากประสบการณ์ทั้งหมด

4.3 กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัย ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยผู้สอนเป็นเพียงพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำ และชี้แนวทางการพัฒนาทักษะ กระบวนการคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์เพื่อการประเมินคุณค่าในขั้นตอนสุดท้าย การเรียนรู้นี้จะให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการสร้างงานหรือกิจกรรม โดยดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง ลงมือปฏิบัติหรือสร้างงานที่ตนเองสนใจ ในขณะที่เดียวกันก็เปิดโอกาสให้สัมผัส และแลกเปลี่ยนความรู้กับสมาชิกหรือเพื่อนในกลุ่มด้วย ดังนั้น ผู้เรียนจะสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการปฏิบัติงานที่มีความหมายต่อตนเอง และผู้อื่น ผู้สอนจะต้องสร้างให้เกิดองค์ประกอบครบทั้ง 3 ประการ กล่าวคือ 1) ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ได้สร้างงาน ได้เลือกตามความสนใจ ตามความชอบหรือความถนัดของแต่ละบุคคล 2) ผู้เรียนได้เรียนรู้ภายใต้บรรยากาศที่เป็นมิตร และสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่ดีที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันนี้จะประโยชน์ต่อการสร้างความรู้ด้วย เช่น กลุ่มเพื่อนที่มีประสบการณ์ ความสามารถแตกต่างกันจะมาร่วมกันเรียนรู้ และ 3) มีเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม

4.4 กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา ให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ของกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยนำสารสนเทศจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของครู อาจารย์ในรูปแบบต่างๆ ดังกล่าวที่มีความเกี่ยวข้องกันมาสัมพันธ์ให้เป็นเรื่องเดียวกัน เพื่อกำหนดแผนหรือนโยบายการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาในลักษณะองค์รวมหรือการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนในทุกระดับชั้นสามารถนำความรู้ และความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข

สรุปและอภิปรายผล

1. นักศึกษาในระดับปริญญาตรี มีจำนวนน้อยที่ไม่เข้าใจเรื่องเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน แต่ส่วนใหญ่จะมีความรู้และความเข้าใจเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เรื่องที่เข้าใจน้อยที่สุด ได้แก่ การเพิ่มทักษะการสื่อสารด้านภาษาอังกฤษจะช่วยให้สามารถเพิ่มโอกาสในการทำงานระหว่างประเทศมากขึ้น ความคิดเห็นนี้อาจสะท้อนถึงความไม่จำเป็นในการเรียนภาษาต่างประเทศก็เป็นได้ เช่น ภาษาอังกฤษ เหตุผลเพราะในปัจจุบันคนหนุ่มสาวในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ มักนิยมไปทำงานร้านอาหารในประเทศมาเลเซีย ซึ่งมีพื้นที่ติดกับจังหวัดนราธิวาส ดังจะเห็นว่า คนกลุ่มนี้สามารถใช้ชีวิต และติดต่อสื่อสารกันได้อย่างดี ด้วยภาษาถิ่นมาลายูปัตตานี ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่ในชีวิตประจำวัน

2. นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาส่วนใหญ่สามารถตอบคำถามเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนได้ถูกต้องมากกว่าตอบผิด (ค่าร้อยละ 20.3 – 97.7) ทั้งนี้ นักเรียนส่วนใหญ่เข้าใจผิดว่า คนไทยคนแรกที่ดำรงตำแหน่งเลขาธิการอาเซียนคือ ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ ซึ่งมีผู้ตอบผิดมากถึงร้อยละ 79.7 แต่สำหรับคำถามที่นักเรียนตอบได้ถูกต้องมากที่สุด ได้แก่ ASEAN คือ Association of South East Asian Nations ซึ่งตอบถูกต้องร้อยละ 97.7 ส่วนนี้สะท้อนเรื่องการใช้คำขวัญหรือสโลแกนในการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้จดจำง่าย และสร้างความเข้าใจได้มากยิ่งขึ้น

3. นักเรียนในระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่สามารถตอบคำถามเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนได้ถูกต้องมากกว่าตอบผิด (ค่าร้อยละ 18.3 – 92.6) ทั้งนี้ นักเรียนส่วนใหญ่เข้าใจผิดว่า ASEAN” ย่อมาจาก Asia South East Association National มีผู้ตอบผิดถึงร้อยละ 72.8 แต่สำหรับคำถามที่นักเรียนตอบได้ถูกต้องมากที่สุดถึงร้อยละ 92.6 คือ หนึ่งในสี่สัญลักษณ์ หนึ่งในประชาคม” ซึ่งเป็นคำขวัญของอาเซียน ส่วนนี้สะท้อนเรื่องของความจำดังกล่าว

4. การประเมินการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ประชาคมอาเซียนของกลุ่มตัวอย่างในสถานศึกษาของอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี พิจารณาตามระดับชั้นของนักเรียน และนักศึกษา ได้แก่ ปริญญาตรี มัธยมศึกษา และประถมศึกษา พบว่า มีการจัดการเรียนรู้ในระดับปานกลางทั้งหมด ($\bar{X}_{ป.ตรี} = 3.11, S.D. = 0.52, \bar{X}_{มัธยม} = 3.35, S.D. = 0.50$ และ $\bar{X}_{ประถม} = 3.28, S.D. = 0.38$ ตามลำดับ) โดยที่สถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษามีค่าเฉลี่ยการจัดการเรียนรู้สูงกว่าสถานศึกษาในระดับประถมศึกษา และระดับปริญญาตรี ตามลำดับ สิ่งนี้สะท้อนว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาของสถาบันการศึกษาในอำเภอเมืองปัตตานีให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชา ASIAN Studies หรืออาเซียนศึกษาที่แยกออกมาจากเนื้อหาของรายวิชา สังคมศึกษาตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน ดังจะเห็นว่า ทุกระดับการศึกษามีความพร้อมของแหล่งการเรียนรู้จำนวนมาก เช่น มีห้องสมุดที่ประกอบด้วยเอกสาร และหนังสือเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนจำนวนมาก จัดบอร์ดนิทรรศการ และกิจกรรมเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนตลอดทั้งปี กล่าวโดยสรุป นักเรียน และนักศึกษาในอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ประชาคมอาเซียนของสถานศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}_{เฉลี่ยรวม} = 3.15, S.D. = 0.48$)

5. กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้สอนเป็นเพียงพี่เลี้ยง หรือผู้อำนวยการคอยให้คำแนะนำชี้แนะทางการพัฒนาทักษะ ความรู้ กระบวนการคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์สู่การประเมินคุณค่า ตรงกับทฤษฎีการเรียนรู้ในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructionism) มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget (อ้างถึงใน ทิศนา เชมมณี, 2545) โดยกลุ่มนักศึกษาเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ความรู้จึงไม่ได้มาจากการสอนของผู้สอนเท่านั้น แต่ความรู้จะเกิดขึ้น และสร้างขึ้นโดยผู้เรียนเอง ทั้งนี้ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง (Learning by Doing) โดยวิธีการสอนนี้เรียกว่า Active Learning หรือการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งเป็นที่นิยมมากในปัจจุบัน มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และส่งเสริมให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ทักษะ และสมรรถนะเพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ และแก้ไขปัญหาหรือการประกอบอาชีพในอนาคต โดยหลักการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning นี้จะนำเอาวิธี และเทคนิคการสอนที่หลากหลายมาใช้ในการออกแบบแผนการสอน และกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้สอน จึงถือเป็นการจัดการเรียนการสอนประเภทหนึ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมพันธกิจของผู้เรียน เสริมสร้างความสัมพันธ์ และแรงจูงใจของผู้เรียนอีกด้วย (การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning, ออนไลน์)

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. แนวทางการนำผลการศึกษานี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างรูปแบบการพัฒนามนุษย์ให้เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสถาบันศึกษาเพื่อใช้เป็นจุดแข็งทางด้านอัตลักษณ์ของสถาบันการศึกษา และผู้กำหนดนโยบายควรมุ่งผลักดันแผนสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในการพัฒนามนุษย์ให้มีศักยภาพสูงสุดสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อย่างสร้างสรรค์หลังเข้าสู่ประชาคมอาเซียนแล้ว

2. ความรู้ และความเข้าใจของนักเรียน และนักศึกษาเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนในอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานีนั้น นักศึกษาในระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่ จะมีความรู้ และความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง แม้มีความได้เปรียบเชิงพื้นที่ที่อยู่ติดกับประเทศมาเลเซีย จึงเป็นเสมือนประตูความร่วมมือของประชาคมอาเซียน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาควรมุ่งส่งเสริมทักษะทางภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษและภาษาจีน เป็นต้น

3. การประเมินการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์สู่ประชาคมอาเซียนของสถานศึกษาในอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานีนั้น สถาบันการศึกษาในทุกะดับชั้นมีการจัดการเรียนรู้ในระดับปานกลางทั้งหมด โดยที่นักเรียนระดับมัธยมศึกษามีค่าเฉลี่ยการเรียนรู้สูงกว่าระดับประถมศึกษา และระดับปริญญาตรี ตามลำดับ สิ่งนี้สะท้อนว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาของสถาบันการศึกษาในอำเภอเมืองปัตตานี มีการจัดการเรียนการสอนรายวิชา ASIAN Studies หรืออาเซียนศึกษาที่แยกออกมาจากเนื้อหาของรายวิชาสังคมศึกษา และในทุกะดับการศึกษาดังกล่าว มีความพร้อมของแหล่งการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุดที่ประกอบด้วยเอกสาร และหนังสือเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน บอร์ดนิทรรศการ และกิจกรรมเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน เป็นต้น

4. นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา และประถมศึกษาส่วนใหญ่มักมีความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน สามารถตอบคำถามถูกต้องมากกว่าตอบผิด เป็นที่น่าสังเกตว่า เด็กกลุ่มนี้ต้องเรียนรู้เพื่อสอบหรือเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมหรือวิชาอาเซียนศึกษา สำหรับนักศึกษาในระดับปริญญาตรีอาจไม่เคยเรียนรายวิชา เกี่ยวกับประชาคมอาเซียนมาก่อน แต่มหาวิทยาลัยมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาคมอาเซียนหลากหลายกว่า ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาควรมุ่งเน้นการเรียนรู้เชิงรุกมากขึ้น (Active Learning) ทั้งนี้ ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น สถาบันการศึกษาควรมุ่งจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเชื่อมโยงกับ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้หรือใช้ชั่วโมงกิจกรรมสร้าง กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนมากขึ้น โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน เป็นต้น

5. ภาครัฐควรร่วมวางแผนเชิงนโยบายกับโรงเรียนนำร่องที่มุ่งเน้นความเป็นสากลหรือเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา หลังเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ประกอบกับการให้ความสำคัญกับการนำแผนสู่การปฏิบัติในทุกภาคส่วน รวมถึง สถาบันการศึกษาทุกแห่งควรมุ่งเน้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างประสบการณ์ชีวิตของผู้เรียน และมุ่ง ประชาสัมพันธ์แนวทางการปฏิรูปการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมในทุกด้านสู่เวทีประชาคมอาเซียน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาการวิจัยเชิงทดลองเพื่อการประยุกต์การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการสู่การพัฒนามนุษย์ที่ยั่งยืน และการ พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์หลังเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์สู่ประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษาสถานศึกษาในอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัยคณะ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีงบประมาณ 2559 รหัสโครงการวิจัยHUM570702S ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ของอาจารย์มหาวิทยาลัยศรีปทุม.(2559). เข้าถึงเมื่อ 4 เมษายน. เข้าถึง ได้จาก http://www.spu.ac.th/tlc/files/201ป.ตรี_3/05/km-activelearning-.pdf.
- กิ่งฟ้า สิ้นธวัช. (2545). ปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หลักการสู่ปฏิบัติ. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- ทิวดี มณีโชติ. (2549). การประเมินตามสภาพจริง. เข้าถึงเมื่อ 25 มกราคม 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.drpaition.com/doenload/authentic.pdf>
- ทิตนา เขมมณี. (2545). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรกมล สุตะวงศ์ (2545) กระบวนการบริหารการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนแกนนำปฏิรูปการเรียนรู้ จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- สุรวาท ทองบุ และคณะ (2554). “รูปแบบการประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของ โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. 2, 15: 83 -104.
- สำนักมาตรฐานการศึกษา และพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2547).
- รูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- Joyce, Bruce R. and Weil, M. Shjower B. (2000) Model of Teaching. 6th ed. Boston: Allyn and Bacon.

ชาติพันธุ์ “ไทครั่ง” ในภูมิภาคเหนือตอนล่าง: การศึกษาชื่อและเสียงวรรณยุกต์¹

“Tai Khrang” Ethnicity in the Lower Northern Region: A Study of Names and Tones

อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ “ไทครั่ง” ที่ตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคเหนือตอนล่าง โดยพิจารณาชื่อและระบบเสียงวรรณยุกต์ ข้อมูลการวิจัยได้จากการสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก การซักข้อมูล การเข้าร่วมและสังเกตการณ์กิจกรรม เอกสารท้องถิ่น และสื่อสังคมออนไลน์ ผลการศึกษาพบว่า ชาติพันธุ์ “ไทครั่ง” ในภูมิภาคเหนือตอนล่างแบ่งได้เป็นกลุ่มชุมชนย่อยได้ 7 กลุ่ม ตามชื่อเรียกและระบบวรรณยุกต์ที่พบว่าสอดคล้องกันกับ กลุ่มชื่อ ได้แก่ “ลาวครั่งบ้านไร่” “ลาวครั่งโคกหม้อ” “ลาวครั่งหัวถนน” “ลาวคั้งหนองเหมิด-ทุ่งทราย” “ลาวซี้คั้งสระยายชี” “ลาวเวียงทัพคล้าย” และ “ลาวกาห้วยแห้ง” และอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ “ไทครั่ง” ดังกล่าวก็สืบหาได้จากประวัติและผ้าทอมือ

คำสำคัญ: ชาติพันธุ์ไทครั่ง ภูมิภาคเหนือตอนล่าง ชื่อเรียก เสียงวรรณยุกต์

Abstract

This research article aimed at studying of the identity of “Tai Khrang” ethnicity in the lower northern region by considering names and tones. The data were collected from surveying, in-dept interviewing, eliciting, participating & observing, local documents and social media. The result shows that the ethnic group in this region can be divided into 7 subgroups depending on their names and according tones such as “Lao Khrang Ban Rai”, “Lao Khrang Khok Mo”, “Lao Khrang Hua Thanon”, “Lao Khang Nong Moet-Thung Sai”, “Lao Khi Khang Sra Yai Chi”, “Lao Wiang Thap Khrai” and “Lao Ka Huai Haeng”. The identities of “Tai Khrang” can be searched from thier history and handwoven fablic.

Keywords: Tai Khrang/Khang ethnicity, lower northern region, handwoven fablic, naming, tones

บทนำ

คำว่า “ชาติพันธุ์” ต่างจาก “เชื้อชาติ” และ “สัญชาติ” เชื้อชาติ (race) คือ ลักษณะทางชีวภาพที่พิจารณาจากรูปลักษณ์เช่น สีผิว เส้นผม และดวงตา ที่มีประวัติความเป็นมาและบทบาทในสังคมแตกต่างกัน โดยทั่วไปเชื้อชาติแบ่งได้เป็น นีกรอยด์ (Negroid) มองโกลอยด์ (Mongoloid) คอเคซอยด์ (Caucasoid) ออสตราลอยด์ (Australoid) โพลินีเซียน (Polynesian) ฯลฯ ซึ่งความแตกต่างทางชีวภาพนี้อาจเป็นเหตุให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันได้ในแต่ละสังคม เช่นสังคมหนึ่งอาจให้ความแตกต่างระหว่างคนผิวขาว และ “คนผิวสี” (คนผิวดำและผิวเหลือง) ในขณะที่อีกสังคมความแตกต่างทางชีวภาพอาจไม่มีความหมายเท่าใดนัก ส่วนคำว่าสัญชาติ (nationality) คือ การเป็นสมาชิกหรือประชาชนของประเทศหนึ่ง ๆ ตาม

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย ภูมิปัญญาภาษาและการสืบสานภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทภาคเหนือตอนล่าง “ กระทบทศวรรษใหม่ในการ ศึกษาภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) เอกลักษณ์ภูมิปัญญาทางภาษาชาติพันธุ์ไทในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยเชื่อมโยงกับบริบทสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

2) สถานการณ์ภาษาและแนวทางในการสร้างความร่วมมือกับชุมชนในการธำรงสืบทอดภูมิปัญญาทางภาษาท้องถิ่น และ 3) แนวทางในการกระตุ้นและส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาทางภาษาท้องถิ่นให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ไท สนับสนุนทุนโดยงบประมาณแผ่นดิน (วช.) ประจำปี พ.ศ. 2558 จำนวน 380,400 บาท

² ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

กฎหมาย ซึ่งอาจเป็นผู้ที่อพยพมาจากที่อื่นที่โอนสัญชาติมา ซึ่งผู้ที่ถือสัญชาติเดียวกันอาจมีลักษณะทางชีวภาพดังกล่าวที่แตกต่างกันได้

ชาติพันธุ์ (ethnicity) คือ การมีวัฒนธรรมเดียวกัน ซึ่งนอกจากจะหมายถึงชนบทร่วมประเพณีแล้ว ยังหมายรวมถึงวิถีการดำเนินชีวิต ภาษา ความเชื่อ และการสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษสายเลือดเดียวกันด้วย เช่น ชาติพันธุ์ไท จีน เมียนมา กะเหรี่ยง เป็นต้น ซึ่งผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพัน สามัคคีกลมเกลียวเป็นหนึ่งเดียว พร้อมทั้งจะช่วยกันเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์นั้น ๆ

ชาติพันธุ์ “ไทครั้ง” หรือที่เรียกกันว่า “ลาวครั้ง” ในภูมิภาคเหนือตอนล่างเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติการอพยพมาจากแถบ “ภูคัง” เพื่อหลบหนีภัยหลวงพระบาง โดยถูกกวาดต้อนมาแต่ครั้งสมัยรัชกาลที่ 3 ไปอยู่บริเวณภาคกลาง เช่น นครปฐม กาญจนบุรี สุพรรณบุรี และราชบุรี ต่อมาได้กระจายตัวขึ้นมาทำมาหากินบริเวณทางภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดอุทัยธานี ชัยนาท นครสวรรค์ พิจิตร และกำแพงเพชร ชาว “ไทครั้ง” มีภาษาพูดจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไทกะได “ไทครั้ง” ในภูมิภาคนี้มีสำเนียงเหมือนลาวหล่มสัก ลาวหล่มเก่า ลาวอุตรดิตถ์ และลาวเมืองเลย (สมิง จงกะสิกิจ 2553)

อย่างไรก็ตาม “ไทครั้ง” เป็นชาติพันธุ์ที่ไม่ชัดเจนในเรื่องของคำเรียกขานหรือชื่อชาติพันธุ์ แม้ว่าจะมีงานวิจัยที่ผ่านมาระบุชื่อชาติพันธุ์นี้ไว้ว่าเป็น “ลาวครั้ง” ดังที่ปรากฏในงานวิจัย อาทิ “ศึกษาเปรียบเทียบระเบียบเสียงของภาษาไทย 6 ภาษาที่พูดใน อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์” (วิไลลักษณ์ เดชะ 2530) “ระบบเสียงภาษาลาวครั้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี” (วิจิตร คำมัญญ์ 2535) “การศึกษาคำลงท้ายในภาษาลาวครั้ง” (วัลลียา วัชรารณณ์ 2534) “ระบบคำวากยสัมพันธ์ในภาษาลาวครั้ง บ้านวังเลา ตำบลหนองกรด อำเภอมือง จังหวัดนครสวรรค์” (เชน นคร 2544) “แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านทอผ้าลาวครั้ง หมู่บ้านสระยายชี ตำบลเนินปอ อำเภอสว่างมุง จังหวัดพิจิตร ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” (พิชญพร ประครองใจ และคณะ 2558) ฯลฯ ก็ตาม แต่เมื่อได้มีการออกสำรวจในพื้นที่ปรากฏว่ามีบางชุมชนหมู่บ้าน/เท่านั้นที่เรียกตนเองว่า “ลาวครั้ง” โดยให้เหตุผลว่าเนื่องจากอพยพมาจากหลวงพระบางและเวียงจันทน์และมีการทอผ้าย้อมสีด้วยครั่ง และบ้างก็ให้เหตุผลว่าเรียกตามที่ตั้งราชการหรือบุคคลภายนอกเรียก บางชุมชนหมู่บ้าน/ก็เรียกตนเองว่า “ลาวซี้คั้ง” และปฏิเสธที่จะถูกเรียกว่า “ลาวครั้ง” บางชุมชน/หมู่บ้านมีประวัติ การอพยพมาจากเวียงจันทน์คราวเดียวกันแต่เรียกตนเองว่า “ไทขาว” บางชุมชนหมู่บ้านก็ถูกหมู่บ้านอื่นเรียกว่า “ลาวกา” เนื่องจากถูกมองว่าพูดเสียงดังเหมือนกา หรือยังมีอีกหลายหมู่บ้านที่ไม่รู้ชื่อชาติพันธุ์ตน รู้แต่เพียงว่าตนเองเป็นลาวพูดอพยพมา พูดภาษาลาวแตกต่างจากคนท้องถิ่นและคนลาวที่อพยพมาด้วยตนเอง สอดคล้องกับที่ สมิง จงกะสิกิจ (2553, 12) กล่าวถึงชาติพันธุ์ที่มาจากประเทศลาวในภาคเหนือตอนล่างไว้ว่า

“กลุ่มชาติพันธุ์ลาวต่างๆ ในบางพื้นที่ยังมีความสับสน เช่น คนไทยเชื้อสายลาวที่บ้านทัพหลวง และบ้านทัพคล้าย อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี กับคนที่บ้านเนินขาม กิ่งอำเภอนีนขาม จังหวัดชัยนาท ซึ่งมีสำเนียงพูดเช่นเดียวกันคือสำเนียงลาวเวียงแต่กลับคิดว่าตนเองเป็นลาวคั้งเหมือนกับคนที่บ้านกุดจอก ตำบลกุดจอก กิ่งอำเภอนองมะโมง จังหวัดชัยนาท ซึ่งมีสำเนียงภาษานุ่มนวลแบบลาวคั้ง การจะศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ลาวในสังคมไทยคงต้องสร้างเกณฑ์การจัดแบ่งเผ่าพันธุ์ให้ชัดเจนจึงจะสามารถแยกแยะผู้คนแต่ละเผ่าพันธุ์ให้ได้ตรงกับเชื้อสายที่แท้จริง”

นอกจากนี้สมิงทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ (2554, 106) กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยไว้ว่า

“กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง ลาวใต้ ไทยพวน ลาวเวียง ในบางบริเวณกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้้อยู่กันกระจัดกระจายไม่รวมตัวกันเป็นชุมชน และมีการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้ยากต่อการระบุกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเป็นกลุ่มใดโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง ลาวใต้ ลาวเวียงที่พูดภาษากลุ่มลาวเหมือนกัน ภาษาจึงมีความคล้ายคลึงกันมาก”

อย่างไรก็ตามดังที่ได้กล่าวไปบ้างแล้วชาติพันธุ์ “ไทครั่ง/ครั่ง” มีชื่อเสียงในเรื่องของผ้าทอมือที่ยังคงเอกลักษณ์และอนุรักษ์ลวดลายโบราณเอาไว้ โดยมีความเด่นอยู่ที่ผ้าชิ้นดินจกสีแดงซึ่งย้อมด้วยน้ำครั่ง ผ้าทอลาวครั่งมีความน่าสนใจในเรื่องของความสวยงามและประณีต ซึ่งได้รวมเอากรรมวิธีที่หลากหลายอยู่ในขั้นตอนการผลิตผ้าผืนหนึ่ง มีทั้งผ้าจก ผ้ามัดหมี่ และการย้อมจากธรรมชาติคือตัวครั่งที่ให้สีแดง จึงเป็นที่มาของชื่อหนึ่งๆที่เรียกกลุ่มชาติพันธุ์นี้ (เสาวนีย์ อารีจางเจริญ และมธุรส เวียงสีมา 2556) ซึ่งไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตาม ยังคงสืบสานวัฒนธรรมการทอผ้าไว้ได้ ดังนั้นการสืบหาและพิจารณาว่าเป็นชาติพันธุ์ “ไทครั่ง” นอกจากจะพิจารณาประวัติความเป็นมาแล้ว ควรจะต้องมีการพิจารณาที่วัฒนธรรมผ้าทอมือด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 1 ครั่งที่ใช้ย้อมและการเตรียมน้ำครั่ง
ที่มา: เสาวนีย์ อารีจางเจริญ และมธุรส เวียงสีมา (2556)

ภาพที่ 2 ผ้าถุงทอมือ เอกลักษณ์ชาวไทครั่ง/คั่ง
ที่มา: เฟสบุ๊ค ลูกหลานลาวครั่ง ลาวคั่ง ลาวซี้ครั่ง Lao Khung people in Thailand (วันที่ 29 ตุลาคม 2558)

ด้วยความไม่ชัดเจนในเรื่องของชาติพันธุ์ “ไทครั่ง” ดังกล่าว จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ “ไทครั่ง” ที่ตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งในทางภาษาศาสตร์นั้น แนวทางหนึ่งที่สามารถทำได้ คือ โดยการพิจารณาชื่อและระบบวรรณยุกต์ ซึ่งถือเป็นลักษณะทางภาษาที่สามารถบ่งความแตกต่างระหว่างภาษาชาติพันธุ์ไทด้วยกันได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจแหล่งหรือชุมชนหมู่บ้าน “ไทครั่ง” ในเขตภาคเหนือตอนล่าง
2. เพื่อศึกษาการเรียกชื่อชาติพันธุ์ “ไทครั่ง” ในเขตภาคเหนือตอนล่าง
3. เพื่อศึกษาระบบเสียงวรรณยุกต์ภาษาชาติพันธุ์ “ไทครั่ง” ในเขตภาคเหนือตอนล่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นทั้งในเชิงสำรวจ (survey research) และเชิงพรรณ (descriptive research) ข้อมูลการวิจัยเป็นทั้งแบบปฐมภูมิและทุติยภูมิ ข้อมูลปฐมภูมิได้จากภาคสนามในเขตภาคเหนือตอนล่างซึ่งเป็นที่ตั้งของ 9 จังหวัด ได้แก่ อุทัยธานี นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร เพชรบูรณ์ พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ และตาก ข้อมูลทุติยภูมิได้จากติดต่อสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์ โดยผู้วิจัยเปิดเฟสบุ๊คในนามของโครงการวิจัยฯ ชี้แจงวัตถุประสงค์ และขอเป็นเพื่อนกับชาว “ไทครั่ง” ในโลกสังคมออนไลน์ ตลอดจนสืบค้นเอกสารท้องถิ่นที่มีผู้บันทึกไว้ทั้งที่ตีพิมพ์และไม่ตีพิมพ์เผยแพร่ มีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับดังนี้

1. สืบค้น (search) ข้อมูลแหล่งหรือชุมชนหมู่บ้าน “ไทครั่ง” จากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา เว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ค
2. สำรวจ (survey) ข้อมูลภาคสนามในทุกตำบลที่ได้ข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน “ไทครั่ง” โดยการสอบถามข้อมูลหมู่บ้าน/ชุมชน “ไทครั่ง” จากเทศบาลตำบล
3. สัมภาษณ์เชิงลึก (in-dept interview) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือปราชญ์ชาวบ้าน ในแต่ละชุมชน/หมู่บ้าน เกี่ยวกับชื่อชาติพันธุ์ ประวัติความเป็นมา และวัฒนธรรมผ้าทอที่ยังดำเนินอยู่
4. ชัก (elicit) เสียงวรรณยุกต์จากผู้บอกภาษา “ไทครั่ง” ซึ่งอาจจะเป็นปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้บอกภาษารายอื่นที่มีอวัยวะในการออกเสียงครบสามารถออกเสียงได้ชัดเจน มีอายุ 50 ปีขึ้นไปซึ่งรู้ภาษา “ไทครั่ง” เป็นอย่างดี และเกิดและเติบโตในหมู่บ้าน ไม่ได้ไปอาศัยอยู่ที่อื่นติดต่อกันเกิน 2 ปี เป็นต้น โดยเครื่องมือที่ใช้คือแบบทดสอบเสียงวรรณยุกต์ของ William Gedney
5. เข้าร่วม (participate) และสังเกตการณ์ (observe) ในกิจกรรมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ในรอบปี เช่น งานประเพณีประจำปี เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านบริบททางวัฒนธรรมเพิ่มเติม

ผลการวิจัย

1. ชุมชน/หมู่บ้าน “ไทครั่ง” ในเขตภาคเหนือตอนล่าง

ชนชาติไทครั่ง/คั้งในเขตภาคเหนือตอนล่างสำรวจพบมีไม่ต่ำกว่า 133 ชุมชน/หมู่บ้าน โดยกระจายอยู่ในจังหวัด กำแพงเพชร 62 หมู่บ้าน อุทัยธานี 41 หมู่บ้าน นครสวรรค์ 21 หมู่บ้าน พิจิตร 4 หมู่บ้าน พิษณุโลก 3 หมู่บ้าน และสุโขทัย 2 หมู่บ้านตามลำดับจากมากไปน้อย แสดงในตารางดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงหมู่บ้านไทครั้ง/คัง ภาคเหนือตอนล่าง

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	ชุมชน/หมู่บ้าน	
กำแพงเพชร	เมือง	อ่างทอง	บ้านทุ่งตาพุก	
		หนองปลิง	บ้านบ่อสามแสน	
	ขามเฒ่า	แสนตอ	บ้านหนองเหม็ด	
		โค้งไผ่	บ้านหนองเต็ง บ้านคลองน้ำเย็นใต้ บ้านหัววัง บ้านดอนสมบูรณ์	
		สลกบาตร	บ้านโนนโปแดง	
		ดอนแดง	บ้านดงคำ บ้านโคกเกาะ บ้านดอนแดง บ้านดอนโค้ง	
		เกาะตาล	บ้านโนนดาด	
	พรานกระต่าย	เขาคีรีส	บ้านทุ่งรวงทอง	
	นครชุม	นาบ่อคำ	บ้านทุ่งเศรษฐี	
	ไทรงาม	หนองแม่แตง	บ้านสุขสำราญ	
		ไทรงาม	บ้านไทรงาม หมู่ 1 3 4 5 และ 7	
		หนองไม้กอง	บ้านแม่ยี่อ หมู่ 3 8 และ 9	
	คลองขลุง	คลองขลุง	บ้านโค้งวิไล บ้านถนนงาม บ้านแม่ลาด บ้านเกาะลำไย	
		แม่ลาด	บ้านใหม่สุขสมบูรณ์ บ้านแม่ลาดใหญ่ บ้านแม่ลาดน้อย บ้านท่ามะขาม บ้านเกาะแดง บ้านหัวน้อย	
		หัวถนน	บ้านโนนตม บ้านโนนทัน	
		วังไทร	บ้านหนองแห้ง บ้านกระโดนเตี้ย บ้านทุ่งมน บ้านหนองเม่น	
		ท่าพุทรา	บ้านปริกมะกรูด บ้านท่าพุทรา บ้านคลองเจริญ	
		ท่ามะเขือ	บ้านท่ามะเขือ บ้านโนนมะกอก บ้านหนองจอก บ้านนิคม	
		วังบัว	บ้านป่าเหียง บ้านโนนสว่าง บ้านสามแยก	
	ทรายทองพัฒนา	ทุ่งทราย	บ้านทุ่งทราย บ้านทุ่งตากแดด บ้านน้อย บ้านหนองไม้ใต้ บ้านหนองไม้เหนือ บ้านไทรย้อย บ้านทุ่งทรายกลาง บ้านทุ่งทรายออก บ้านทุ่งทรายเหนือ	
	ปางศิลาทอง	ปางตาไว	บ้านคลองปลาสร้อย	
		โพธิ์ทอง	บ้านหนองหล่ม	
	กิ่งอำเภอบึงสามัคคี	วังชะโอน	บ้านชายเคือง	
	อุทัยธานี	ทัพทัน	โคกหม้อ	บ้านเกาะพยอม บ้านโคกหม้อ บ้านเขาลูกช้าง
		หนองขาหย่าง	ดอนกลอย	บ้านแก่นิ้ว
			หัวรอบ	บ้านหัวรอบ
		สว่างอารมณ์	สว่างอารมณ์	บ้านหนองยายดา
			ไผ่เขียว	บ้านคลองข่อย บ้านทุ่งมน
			บ่อทราย	บ้านดอนเพชร บ้านดอนหวาย
			หนองยายดา	บ้านหนองกระตี่
บ้านไร่		ทัพหลวง	บ้านทัพหลวง บ้านทัพคล้าย บ้านทุ่งนา บ้านป่าบัว บ้านภูจวง	
		บ้านไร่	บ้านสนา บ้านหินตม บ้านหัวนา บ้านพูน บ้านพัฒนา บ้านหัวป่าก บ้านหนองปรือ บ้านบ่อน้อย บ้านหัวหนามตะเข้ บ้านหนองใหญ่ บ้านใต้	
		บ้านบึง	บ้านบึง บ้านพุดสุข บ้านนาตาโพ บ้านหน้าฝาย	
		หัวแห้ง	บ้านหัวแห้ง บ้านผาตั้ง บ้านป่ากล้วย บ้านสระ บ้านหัวพูล	
		หนองจอก	บ้านหนองจอก บ้านโคกสะอาด บ้านหนองสองห้อง	
		หนองบมกล้วย	หนองบมกล้วย บ้านทุ่งนาสวน	

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	ชุมชน/หมู่บ้าน
นครสวรรค์	เมือง	หนองกรด	บ้านวังเลา บ้านหน้าเขา
		เขาคิชฌกูฏ	บ้านเนินสว่างพัฒนา
	บรรพตพิสัย	บ้านแดน	บ้านเขาหน่อ
		อ่างทอง	บ้านท่าแรด
		ท่าจั่ว	บ้านส้มเสี้ยว
		หนองตาว	บ้านหนองตาว
		ด่านช้าง	บ้านวังซ้อง บ้านทุ่งท่าเสา บ้านทุ่งนาดี
	ลาดยาว	ลาดยาว	บ้านลาดยาว
		วังเมือง	บ้านคอนพลอง บ้านท่ากกแดง
		หนองนมวัว	บ้านหนองกระดุกเนื้อ หมู่ 5 และ 6 บ้านโป่งยอ
		มาบแก	บ้านมาบแก
		หนองยาว	บ้านหนองพลับ
	ท่าตะโก	หัวถนน	บ้านหัวถนนกลาง บ้านไต่ตามูย บ้านหัวถนนใต้
พิจิตร	สามง่าม	เนินปอ	บ้านสระยายชี หมู่ 5 บ้านสระยายชี หมู่ 6
		หนองโสน	บ้านหนองโสนใต้ บ้านหนองโสนเหนือ
พิษณุโลก	พรหมพิราม	ดงประคำ	บ้านทุ่งตาเปรี๊ยะ
	วังทอง	แม่ระกา	บ้านเช็ก
		วังพิกูล	บ้านดงพลวง
สุโขทัย	ศรีสัชชนาลัย	หนองอ้อ	บ้านเกาะน้อยตะวันออก
	ศรีนคร	คลองมะพลับ	บ้านนิคมสหกรณ์

2. การเรียกชื่อชาติพันธุ์ “ไทครั้ง” ในเขตภาคเหนือตอนล่าง

ในเขตภาคเหนือตอนล่างได้แก่จังหวัดกำแพงเพชร อุทัยธานี นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก และสุโขทัย พบชาติพันธุ์ “ไทครั้ง” หลายกลุ่มที่มีประวัติความเป็นมาและวัฒนธรรมผ้าทอมือเหมือนกัน แต่มีชื่อเรียกและภาษาที่หลากหลาย โดยชื่อเรียกขานมีทั้งเป็นชื่อที่ทางราชการใช้เรียก นักวิชาการใช้เรียก และชาว “ไทครั้ง” ด้วยกันเองใช้เรียก

2.1. “ลาวครั้ง”

ชุมชน/หมู่บ้านเรียกตนเองตามนักวิชาการว่า “ลาวครั้ง” เนื่องจากเหตุผลในการใช้ครั้งย้อมผ้าทอ ในอำเภอ บ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานีมีชุมชน/หมู่บ้านที่รู้จักชาติพันธุ์ตนเองในนาม “ลาวครั้ง” หลายหมู่บ้าน เช่น บ้านนาตาโพ ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี บ้านสน่า ตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี และบ้านพูลสุข ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี (นางจำปี ธรรมศิริ สัมภาษณ์ วันที่ 23 มกราคม 2559)

ภาพที่ 3 ผ้าถุงทอมือ “ลาวครึ่ง” โดย นางจ่าปี ธรรมศิริ บ้านนาตาโพ ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2558

ในอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี มีชุมชนหมู่บ้านที่ชัดเจนว่าเป็น “ลาวครึ่ง” เช่น บ้านโคกหม้อ และบ้านเกาะพยอม ตำบลโคกหม้อ อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี (นายศรีรัตน์ พิสิทธ์ สัมภาษณ์ วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2559)

ภาพที่ 4 บ้านโบราณ “ลาวครึ่ง” ตำบลโคกหม้อ อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี
ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2559

ภาพที่ 5 ผ้าถุงทอมือ “ลาวครึ่ง” ตำบลโคกหม้อ อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี
ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2559

นอกจากจังหวัดอุทัยธานีแล้ว ในจังหวัดอื่น ๆ ในเขตภาคเหนือตอนล่างที่รู้จักตนเองในนามของ “ลาวครึ่ง” ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ เช่น บ้านหัวถนนกลาง บ้านหัวถนนใต้ และบ้านไต่ตามู่ย ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ (นายประมาณ พิมพ์พา สัมภาษณ์ วันที่ 21 มกราคม 2559)

ภาพที่ 6 บ้านโบราณ “ลาวครึ่ง” ที่ยังคงอนุรักษ์ไว้ บ้านหัวถนนกลาง ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์
ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2559

2.2. “ลาวคั้ง/ซี้คั้ง”

ชุมชน/หมู่บ้านที่เรียกตนเองว่า “ลาวซี้คั้ง” และปฏิเสธที่จะถูกเรียกว่า “ลาวครึ่ง” เช่น บ้านสระยายชี หมู่ 5 และ 6 ตำบลเนินปอ อำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร (นายประดิษฐ์ นาคารย์ สัมภาษณ์ วันที่ 21 มกราคม 2559) บ้านหนองโสนใต้ และบ้านหนองโสนเหนือ ตำบลหนองโสน อำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร (นายวิเชียร ทาเอี้ยะ สัมภาษณ์ วันที่ 30 ธันวาคม 2558)

ภาพที่ 7 ชุมชน/หมู่บ้าน “ลาวคั้ง” บ้านสระยายชี ตำบลเนินปอ อำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร
ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2559

ในจังหวัดกำแพงเพชร มีหลายหมู่บ้านในอำเภอต่างๆ ที่ชัดเจนว่าตนเองเป็น “ลาวคั้ง” เช่น บ้านหนองเหม็ด ตำบลแสนตอ อำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร บ้านทุ่งทราย ตำบลทุ่งทราย อำเภอทรายทองพัฒนา จังหวัดกำแพงเพชร (นายยศจจร ชันสิงหา และนางเรณู ดีพิจารณ์ สัมภาษณ์ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559) ฯลฯ

ภาพที่ 8 ประชาชนชาวบ้าน “ลาวครึ่ง” บ้านหนองเหม็ด ตำบลแสนตอ อำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร
ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559

ภาพที่ 9 ชมรม “ลาวคั่ง” บ้านทุ่งทราย ตำบลทุ่งทราย อำเภอทรายทองพัฒนา จังหวัดกำแพงเพชร
ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2559

2.3. “ลาวเวียง”

ชุมชน/หมู่บ้านที่เรียกตนเองว่า “ลาวเวียง” เนื่องจากมีประวัติการอพยพมาจากเวียงจันทน์ ในอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เช่น บ้านหนองจอก ตำบลหนองจอก บ้านหนองบ่มกล้วย ตำบลหนองบ่มกล้วย บ้านทัพคล้าย บ้านภูจวง และบ้านป่าบัว ตำบลทัพหลวง (นางสำลี ป้อมคำ สัมภาษณ์ วันที่ 23 มกราคม 2559) บ้านผาตั้ง ตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี (นางลี้ ภูริผล สัมภาษณ์ 23 มกราคม 2559) ฯลฯ

ภาพที่ 10 ผ้าถุงทอมือและผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ “ลาวเวียง” บ้านผาตั้ง ตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 23 มกราคม 2559

2.4. “ไทขาว”

ชุมชน/หมู่บ้านที่มีประวัติการอพยพมาจากเวียงจันทน์คราวเดียวกัน นอกจากจะเรียกตนเองว่า “ลาวเวียง” แล้วยังเรียกว่า “ไทขาว” ด้วยเช่นกัน เช่น บ้านทัพคล้าย ตำบลทัพหลวง และตำบลหนองบ่มกล้วย อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี (นายวรวิทย์ ทองสี สัมภาษณ์ วันที่ 25 มกราคม 2559) ฯลฯ

ภาพที่ 11 ประชาชนชาวบ้านและประวัติชาว “ไทขาว” บ้านทัพคล้าย ตำบลทัพหลวง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2559

2.5. “ลาวกา”

ชุมชน/หมู่บ้านที่ถูกหมู่บ้านอื่นเรียกว่า “ลาวกา” เนื่องจากนิยมใส่เสื้อผ้าสีดำ ไปเข้าเย็นกลับและพูดเสียงดังเปรียบเหมือนกา เช่น ชุมชน/หมู่บ้านในตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี (นางสำลี ป้อมคำ นางหา ใจนรินทร์ นางยุพิน ปราภิรม นางประเต็ด หงษ์คำ สัมภาษณ์ วันที่ 23 มกราคม 2559)

ภาพที่ 12 ชาวไทครั้งตำบลทัพหลวง เรียกชาวไทครั้งในชุมชน/หมู่บ้านอื่นในอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ว่า “ลาวกา”
 ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 23 มกราคม 2559

2.6. “ลาวด่าน”

ชุมชน/หมู่บ้านที่ถูกหมู่บ้านอื่นเรียกว่า “ลาวด่าน” นอกจาก “ลาวครั้ง” เนื่องจากอพยพมาจากหลวงพระบางเข้าสู่ประเทศไทยมาทางอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เช่น บ้านโคกหม้อ บ้านเกาะพยอม และบ้านเขาลูกช้าง ตำบลโคกหม้อ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดอุทัยธานี (นายวรวิทย์ ทองสี สัมภาษณ์ วันที่ 25 มกราคม 2559)

2.7. “ลาวพุทธ”

บางชุมชน/หมู่บ้านทั้งที่รู้ชื่อชาติพันธุ์ตั้งที่ได้กล่าวข้างต้น และไม่รู้ชื่อชาติพันธุ์ตน รู้แต่เพียงว่าตนเองเป็น “ลาวเหมือนกัน นับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน” จึงมีชื่อเรียกในภาพรวมว่า “ลาวพุทธ” คำว่า “ลาว” ในที่นี้คือ กลุ่มคนที่อพยพมาจากประเทศลาวเข้ามาในประเทศไทยโดยตั้งถิ่นฐานอยู่ทางภาคกลางก่อนย้ายขึ้นมาทางภาคเหนือตอนล่าง และพูดภาษาลาวแตกต่างจากคนท้องถิ่น ไม่ใช่ “ลาวอีสาน”

ภาพที่ 13 บ้านเรือนของชาว “ลาวพุทธ” อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
 ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 23 มกราคม 2559

2.8. “ลาวเต่าเหลือง”

ในภูมิภาคเหนือตอนล่างนี้ไม่ปรากฏว่ามีการเรียกชนชาติพันธุ์ไทครั้ง/คั่งว่า “ลาวเต่าเหลือง” ดังที่ปรากฏในการศึกษาวิจัยบางงาน

3. ระบบเสียงวรรณยุกต์ภาษาชาติพันธุ์ “ไทครั่ง” ในเขตภาคเหนือตอนล่าง

ระบบเสียงในภาษาชาติพันธุ์ “ไทครั่ง” ในเขต 9 จังหวัดภาคเหนือตอนล่างทุกพื้นที่ที่มีเสียงพยัญชนะ 20 หน่วยเสียงปรากฏเป็นพยัญชนะหน้าได้ทั้งหมด แต่ปรากฏเป็นพยัญชนะท้ายได้ 9 เสียง ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 2 แสดงหน่วยเสียงพยัญชนะในภาษา “ไทครั่ง” ภาคเหนือตอนล่าง

ฐานกรณ์		ริมฝีปากทั้งคู่	ริมฝีปาก-ฟัน	ปลายลิ้น-ปุ่มเหงือก	กลางลิ้น-เพดานแข็ง	โคนลิ้น-เพดานอ่อน	เส้นเสียง
ลักษณะ							
นาสิก		m-, - m		n-, - n	ɲ-	ŋ-, -ŋ	
กัก	ไม่ก้อง ไม่มีลม	p-, -p		t-, -t		k-, -k	?-, -?
	ไม่ก้อง มีลม	ph-		th-		k ^h -	
	ก้อง	b-		d-			
เสียดแทรก			f-	s-			h-
กึ่งเสียดแทรก	ไม่ก้อง ไม่มีลม				tʃ-		
ข้างลิ้น				l-			
กึ่งสระ		w-, -w			j-, -j		

หน่วยเสียงสระในภาษา “ไทครั่ง” มี 18 หน่วยเสียง ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงหน่วยเสียงสระในภาษา “ไทครั่ง” ภาคเหนือตอนล่าง

ตำแหน่ง	ลิ้นส่วนหน้า ปากเหยียด		ลิ้นส่วนกลาง ปากไม่ห่อ		ลิ้นส่วนหลัง ปากห่อ	
	สั้น	ยาว	สั้น	ยาว	สั้น	ยาว
สูง	i	i:	ɨ	ɨ:	u	u:
กลาง	e	e:	ə	ə:	o	o:
ต่ำ	ɛ	ɛ:	a	a:	ɔ	ɔ:

หน่วยเสียงสระประสมมี 3 หน่วยเสียง ได้แก่ /ia ia/ia ua/ ซึ่งแต่เดิมในภาษาลาวครั่งไม่มีเสียง /ia/ เช่น เกลือ ออกเสียง เกีย เสือ ออกเสียง เสีย

สำหรับหน่วยเสียงวรรณยุกต์ภาษา “ไทครั่ง” ในภาคเหนือตอนล่าง พบมี 5-6 เสียงในแต่ละกลุ่มย่อย โดยปรากฏใน 3 ลักษณะ ได้แก่

- 1) วรรณยุกต์หนึ่งระดับ พบ 3 แบบ ได้แก่ ต่ำระดับ (22) กลางระดับ (33) สูงระดับ (44)
- 2) วรรณยุกต์สองระดับ พบ 3 แบบ ได้แก่ ต่ำ-ขึ้น (24) กลาง-ขึ้น (35) และ สูง-ตก (42)
- 3) วรรณยุกต์สามระดับ พบ 5 แบบ ได้แก่ กลาง-ขึ้น-กลาง (343) กลาง-ขึ้น-ต่ำ (342) สูง-ขึ้น-กลาง (453) กลาง-ตก-กลาง (323) สูง-ตก-กลาง (423)

โดยภาพรวม ภาษา “ไทครั่ง” ในภูมิภาคนี้มีวรรณยุกต์หนึ่งระดับปรากฏใน พยางค์เป็น-รูปวรรณยุกต์เอก-อักษรนำต่ำ และมีวรรณยุกต์สามระดับ คือ กลาง-ขึ้น-ตก ปรากฏในพยางค์เป็น-ไม่มีรูปวรรณยุกต์-อักษรนำกลางและต่ำ ส่วนวรรณยุกต์ลักษณะอื่นๆ ปรากฏหลากหลายในพยางค์ที่แตกต่างออกไป แสดงในตารางดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ “ลาวครั่ง” ภาคเหนือตอนล่าง

รูปพยางค์		พยางค์เป็น			พยางค์ตาย			
		อักษรนำ	อักษรสูง	อักษรกลาง	อักษรต่ำ	สระสั้น	สระยาว	
อักษรสูง		44	33	44	22	22		
		24	44	42				
		323	35				44	35
		423					35	42
อักษรกลาง	เสียงไม่ก้อง	343	33	44	22	44		
			44				44	42
			35				35	453
	เสียงก้อง		33	22	44			
			44	35	35			
			35	42	42			
อักษรต่ำ		342	33	33	33	33		
			44	44	44	44		
				35	24	24		
				42		35		
				343				

ระบบเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทครั่ง/คั้งภาคเหนือตอนล่างมีการแปรแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มชื่อ ดั้งนั้นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มภาษาไทครั่ง/คั้งในเขตภาคเหนือตอนล่างจึงพิจารณาได้จากชื่อเรียกและระบบวรรณยุกต์ดังนี้

3.1. กลุ่ม “ลาวครั่ง”

เสียงวรรณยุกต์ในภาษา “ลาวครั่ง” ที่พบในภาคเหนือตอนล่าง มีความแตกต่างกันแบ่งได้อ่างน้อย 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) “ลาวครั่งบ้านไร่” หรือไทครั่งกลุ่มอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี 2) “ลาวครั่งโคกหม้อ” หรือไทครั่งกลุ่มอำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี และ 3) “ลาวครั่งหัวถนน” หรือไทครั่งกลุ่มตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ ดังนี้

3.1.1. กลุ่ม “ลาวครั่งบ้านไร่”

เสียงวรรณยุกต์กลุ่ม “ลาวครั่งบ้านไร่” พบในตำบลบ้านบึงและตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี มี 5 หน่วยเสียง ได้แก่ 33 44 35 342 และ 453 ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 5 แสดงหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษา “ลาวครั่งบ้านไร่”

รูปพยางค์		พยางค์เป็น			พยางค์ตาย	
		อักษรนำ	อักษรสูง	อักษรกลาง	อักษรต่ำ	สระสั้น
อักษรสูง		44	33	44	35	453
อักษรกลาง	เสียงไม่ก้อง	342	33	35	35	453
	เสียงก้อง	342	33	35		
อักษรต่ำ		342	33	35	33	33

3.1.2. กลุ่ม “ลาวครั้งโคกหม้อ”

เสียงวรรณยุกต์ “ลาวครั้งโคกหม้อ” พูดในตำบลโคกหม้อ อำเภอทัพทัน และอำเภอใกล้เคียงในจังหวัดอุทัยธานี มี 5 หน่วยเสียง ได้แก่ 22 33 44 42 323 และ 343 ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 6 แสดงหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษา “ลาวครั้งโคกหม้อ”

รูปพยางค์		พยางค์เป็น			พยางค์ตาย	
					สระสั้น	สระยาว
อักษรนำ						
อักษรสูง		323	33	42	44	42
อักษร กลาง	เสียงไม่ก้อง	343	33	44	44	42
	เสียงก้อง	343	33	33	22	42
อักษรต่ำ		343	33	33	44	33

3.1.3. กลุ่ม “ลาวครั้งหัวถนน”

เสียงวรรณยุกต์ “ลาวครั้งหัวถนน” พูดที่บ้านหัวถนนกลาง บ้านหัวถนนใต้ และบ้านไต่ตามู่ย ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก และอำเภอใกล้เคียง จังหวัดนครสวรรค์ มี 6 หน่วยเสียง ได้แก่ 22 44 24 42 423 และ 343 ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 7 แสดงหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษา “ลาวครั้งหัวถนน”

รูปพยางค์		พยางค์เป็น			พยางค์ตาย	
					สระสั้น	สระยาว
อักษรนำ						
อักษรสูง		423	44	42	22	22
อักษร กลาง	เสียงไม่ก้อง	343	44	44	22	22
	เสียงก้อง	343	44	44	22	44
อักษรต่ำ		343	44	42	24	24

3.2. กลุ่ม “ลาวคั่ง/ซี้คั่ง”

เสียงวรรณยุกต์กลุ่ม “ลาวคั่ง/ซี้คั่ง” ที่พบในภาคเหนือตอนล่าง มีความแตกต่างกันแบ่งได้อีกอย่างน้อย 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) “ลาวคั่งหนองเหมิด-ทุ่งทราย” หรือไทครั้งกลุ่มจังหวัดกำแพงเพชร และ 2) “ลาวซี้คั่งสระยายซี” หรือไทครั้งกลุ่มอำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร ดังนี้

3.2.1. กลุ่ม “ลาวคั่งหนองเหมิด-ทุ่งทราย”

เสียงวรรณยุกต์ “ลาวคั่งหนองเหมิด-ทุ่งทราย” พูดโดยทั่วไปในจังหวัดกำแพงเพชร โดยเฉพาะที่บ้านหนองเหมิด ตำบลแสนตอ อำเภอขามเฒ่าศรีบึงบุรี และที่ตำบลทุ่งทราย อำเภอทรายทองพัฒนา จังหวัดกำแพงเพชร มี 6 หน่วยเสียง ได้แก่ 33 44 24 35 42 และ 343 ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 8 แสดงหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษา “ลาวคั่งกำแพงเพชร”

รูปพยางค์		พยางค์เป็น			พยางค์ตาย	
					สระสั้น	สระยาว
อักษรนำ						
อักษรสูง		24	44	42	35	42
อักษร กลาง	เสียงไม่ก้อง	343		44		
	เสียงก้อง		33			
อักษรต่ำ			44	343	44	

3.2.2. กลุ่ม “ลาวซี้คั้งสระยายซี”

เสียงวรรณยุกต์ “ลาวซี้คั้งสระยายซี” พูดที่บ้านสระยายซี หมู่ 5-6 ตำบลเนินปอ ที่บ้านหนองโสนเหนือ และบ้านหนองโสนใต้ ตำบลหนองโสน อำเภอสว่างมั่ง จังหวัดพิจิตร มี 6 หน่วยเสียง ได้แก่ 33 44 24 35 42 และ 343 ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 9 แสดงหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษา “ลาวซี้คั้งสระยายซี”

รูปพยางค์		พยางค์เป็น		พยางค์ตาย		
อักษรนำ				สระสั้น	สระยาว	
อักษรสูง		24	33	42	35	42
อักษร กลาง	เสียงไม่ก้อง	343		44		
	เสียงก้อง					
อักษรต่ำ				33	35	

3.3. กลุ่ม “ลาวเวียงทัพล้าย”

เสียงวรรณยุกต์ “ลาวเวียงทัพล้าย” พูดในตำบลทัพหลวง โดยเฉพาะที่บ้านทัพล้าย ที่ตำบลหนองบ่มกล้วย และตำบลหนองจอก อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี มี 6 หน่วยเสียง ได้แก่ 33 44 35 42 343 และ 423 ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 10 แสดงหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษา “ลาวเวียงทัพล้าย”

รูปพยางค์		พยางค์เป็น		พยางค์ตาย	
อักษรนำ				สระสั้น	สระยาว
อักษรสูง		423	35	44	35
อักษร กลาง	เสียงไม่ก้อง	343			
	เสียงก้อง			35	
อักษรต่ำ				343	33

3.4. กลุ่ม “ลาวกาห้วยแห้ง”

เสียงวรรณยุกต์ “ลาวกาห้วยแห้ง” พูดทั่วไปในตำบลห้วยแห้งและตำบลอื่นๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วในอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี มี 5 หน่วยเสียง ได้แก่ 22 44 42 423 และ 343 ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 11 แสดงหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษา “ลาวกาห้วยแห้ง”

รูปพยางค์		พยางค์เป็น		พยางค์ตาย	
อักษรนำ				สระสั้น	สระยาว
อักษรสูง		423	44	22	42
อักษร กลาง	เสียงไม่ก้อง	343			
	เสียงก้อง			42	44
อักษรต่ำ				42	44

สรุปและอภิปรายผล

บทความวิจัยนี้มีข้อค้นพบที่น่าสนใจว่าปรากฏชุมชน/หมู่บ้าน “ไทครั้ง” ในภูมิภาคเหนือตอนล่างมากกว่า 130 หมู่บ้าน กระจายอยู่ในเขตจังหวัดกำแพงเพชร อุทัยธานี นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก และสุโขทัย โดยมีอัตลักษณ์ร่วมกันของชาติพันธุ์ “ไทครั้ง” ที่สำคัญในเขตภาคเหนือตอนล่าง คือ ประวัติหรือที่มาจากประเทศลาวเมื่อสองร้อยกว่าปีมาแล้ว และผ้าทอมือที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น โดยการใช้ “ครั้ง/ซี้ครั้ง” ย้อมเป็นพื้นสีแดง ใช้สีสดตัดกันและมีลวดลายเหมือนกัน มากกว่าที่จะเป็นชื่อเรียกและภาษาหรือวรรณยุกต์ ซึ่งพบว่ามีความหลากหลายในกลุ่มไทครั้ง/คั้ง โดยสามารถแบ่งได้เป็นกลุ่มชุมชน “ไทครั้ง” ย่อย ๆ ได้ไม่น้อยกว่า 7 กลุ่ม ตามชื่อเรียกและระบบวรรณยุกต์ที่สอดคล้องกัน ได้แก่ “ลาวครั้งบ้านไร่” “ลาวครั้งโคกหม้อ” “ลาวครั้งหัวถนน” “ลาวคั้งหนองเหม็ด-ทุ่งทราย” “ลาวซี้คั้งสระยายชี” “ลาวเวียงทัพคล้าย” และ “ลาวกาห้วยแห้ง”

นอกจากภูมิภาคเหนือตอนล่างที่พบชุมชน/หมู่บ้าน “ไทครั้ง” กวาร์้อยแห่งนั้น หากรวมกับงานวิจัยของ สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ (2552) ซึ่งพบชุมชน/หมู่บ้าน “ไทครั้ง” กว่า 300 หมู่บ้านในจังหวัดในภูมิภาคตะวันตกเช่น กาญจนบุรี ราชบุรี นครปฐม และสุพรรณบุรี ก็จะได้เกือบ 500 หมู่บ้าน ซึ่งมีระบบเสียงวรรณยุกต์แตกต่างออกไป ทั้งนี้ยังไม่นับรวมจังหวัดทางภาคกลางตอนบน เช่น ออยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท ลพบุรี ฯลฯ ซึ่งเป็นทางผ่านของการอพยพจากภาคกลางสู่ภาคเหนือ อันเป็นพื้นที่ที่ยังไม่มีการสำรวจถึงจำนวนหมู่บ้านที่ชัดเจน จึงนับว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่กระจายอยู่ทั่วไปในประเทศไทย นับจากภาคตะวันตก ภาคกลาง และภาคเหนือ สร้างความหลากหลายทางภาษาและชาติพันธุ์ไทในประเทศไทย สอดคล้องกับที่ สุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2547) ได้กล่าวเกี่ยวกับความหลากหลายของภาษาและชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นทรัพยากรล้ำค่าหรือปัญหาที่แก้ไม่ตกว่า ตระกูลไท (Tai language family) มีจำนวน 24 กลุ่มภาษา มีผู้พูดเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ คือ จำนวนร้อยละ 94 และกระจายอยู่ทั่วประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- เชน นคร. (2544). ระบบคำวากยสัมพันธ์ในภาษาลาวครั้งบ้านวังเลา ตำบลหนองกรด อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึก มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พิชญาพร ประครองใจ และคณะ. (2558). “แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านทอผ้าลาวครั้ง หมู่บ้านสระยายชี ตำบลเนินปอ อำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม”. การประชุมวิชาการ “พิบูลวิจัย พ.ศ. 2558 วันที่ 13-14 กุมภาพันธ์ 2558 ณ ศูนย์วัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ส่วนวังจันทน์ สมิง จงกะสิกิจ. (2553). “คนไทยเชื้อสายลาว”. วารสารรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์.
- เสาวนีย์ อาริงเจริญ และมธุรส เวียงสีมา. (2556). การศึกษาลวดลายผ้าทอโบราณของชนชาติลาวครั้ง บ้านโคกหม้อ จังหวัดอุทัยธานี. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. (เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์)
- วัลลียา วัชรภรณ์. (2534). การศึกษาคำลงท้ายในภาษาลาวครั้ง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิไลลักษณ์ เดชะ. (2530). การศึกษาเปรียบเทียบระบบเสียงภาษาไทย 6 ภาษาที่พูดในอำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจิตร คำมัญญ. (2535). ระบบเสียงภาษาลาวครั้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ. (2552). การใช้ภาษาและทัศนคติต่อภาษาและการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ. (2554). “แผนที่กลุ่มชาติพันธุ์และภาษาในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย”. วารสารภาษาและวัฒนธรรม 30, 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2554): 84-114.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2547). “ความหลากหลายของภาษาและชาติพันธุ์: ทรัพยากรล้ำค่าหรือปัญหาที่แก้ไม่ตก”. วารสารภาษาและวัฒนธรรม 23. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล : 15-24.

การประยุกต์ใช้ประวัติศาสตร์ความคิด: การเชื่อมโยงระหว่างคำสอน
ทางพุทธศาสนากับพลังงานไฟฟ้าในอะตอม

The Applied History of Thought: The Connectivity between Buddhism and
Electricity in Atom

สุวัฒน์ ทาสุนทร¹

บทคัดย่อ

ประวัติศาสตร์คือแหล่งศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์และสังคมซึ่งเป็นเรื่องเข้าใจได้ยาก อีกทั้งเพื่อคลายข้อสงสัยบางประการว่ากระบวนการเรียนรู้ความคิดจากต่างสาขาวิชาในประวัติศาสตร์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวันได้หรือไม่นั้น บทความนี้จึงได้นำเสนอความเป็นไปได้ของการอธิบายความเชื่อมโยง และรู้จักประยุกต์ใช้ประเด็นความคิดที่สำคัญของพุทธศาสนากับวิชาวิทยาศาสตร์ในชุดความรู้เรื่องพลังงานไฟฟ้าในอะตอม เช่น เมื่อสามารถทำความเข้าใจเชิงเปรียบเทียบระหว่างสภาวะจิตเดิมแท้เป็นประภัสสรกับสภาวะปกติของอะตอมซึ่งเป็นกลางทางไฟฟ้า จะพบว่ามีความบางประการร่วมกัน คือความว่าง ความเป็นกลางที่ยังไม่ถูกอะไรปรุงแต่ง และสามารถนำคุณสมบัติที่มีร่วมกันนี้มาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือตัดสินญาณความคิดที่ก่อให้เกิดความทุกข์ที่นำไปสู่การทำร้ายตนเอง คนอื่น และสิ่งอื่น ทำให้มนุษย์ที่แม้มีความแตกต่างกันสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข บทความนี้พยายามนำเสนอทัศนคติความคิดแบบ

สหวิทยาการ เพื่อประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจ จนรู้จักนำมาใช้ดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ความคิด พุทธศาสนา วิทยาศาสตร์ อะตอม สหวิทยาการ บูรณาการ ประยุกต์

Abstract

In the first place, history offers a storehouse of information about how people and societies behave. Understanding the operations of people and societies is difficult, though a number of disciplines make the attempt. This article aims to show how important studying history of thought concerning the power of the relationships between the hidden connection of Buddhism and the electricity in atom which influenced our daily life. So the complementarity principal in Interdisciplinary Studies is important for applying the combining of two or more academic disciplines such as Buddhism and science into one activity for building a healthy body and spiritual life stopping harm anybody or anything.

Keywords: History, History of thought, Buddhism, science, atom, interdisciplinary, integration, apply

บทนำ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแนวทางการบูรณาการทางประวัติศาสตร์ความคิดต่างสาขา โดยเชื่อมโยงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเข้ากับความรู้ทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับพลังงานไฟฟ้าในอะตอม ความตระหนักรู้ (Awareness) และการตื่นตัว (Active) ปรากฏอยู่ในรูปการประยุกต์ใช้แนวคิดทางประวัติศาสตร์ความคิดต่างสาขา ที่มี

¹ อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

ความหมายตั้งแต่การปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตตามความหมายที่พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้กล่าวไว้ ไปจนถึงการสร้างการเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อเสนอความหมายและทิศทางการใหม่ในเชิงบูรณาการ ผ่านการพรรณนาวิเคราะห์

หลักธรรมของพระพุทธเจ้าและความรู้เรื่องวิทยาศาสตร์ต่างเป็นผลผลิตจากความคิดของมนุษย์ ที่ถูกบันทึกไว้ในหมวดความรู้ทางประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาหรือประวัติศาสตร์ความคิด ซึ่งเกิดจากความพยายามของมนุษย์ที่จะหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์ ด้วยการค้นหาข้ออธิบายที่มีเหตุผลมากกว่าการใช้ความเชื่อหรือศรัทธา แคมสุข นูมนนท (2517) ได้ให้ความหมายของ “ประวัติศาสตร์” ที่น่าสนใจว่า “ประวัติศาสตร์ หมายถึง การไต่สวนเข้าไปให้รู้ความจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ชาติ ที่เกิดขึ้นช่วงใดช่วงหนึ่งของอดีต ฉะนั้นประวัติศาสตร์จึงเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์ ความเปลี่ยนแปลงของสังคม ความคิดที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ ในสังคม และสถานการณ์ที่ส่งเสริม หรือขัดขวางวิวัฒนาการของสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า วิชาประวัติศาสตร์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของสังคมมนุษย์ทุกคน” จึงเป็นที่ประจักษ์ว่าความรู้ประวัติศาสตร์เป็นแหล่งรวมของสหวิทยาการ และแม้ประวัติศาสตร์จะมีพลังในทางสร้างสรรค์แต่ก็มีอำนาจในทางลบและการทำลายซ่อนเร้นอยู่ เช่นความรู้ทางวิทยาศาสตร์สามารถนำไปใช้ทั้งในทางรักษาและทำลายชีวิตของมนุษย์ได้ ดังปรากฏให้เห็นว่ายาที่ใช้รักษาชีวิตให้หายจากโรค ก็มีความเป็นพิษที่สามารถทำลายชีวิตได้เช่นกัน ขณะที่ความเมตตาเป็นสิ่งที่ดี แต่ความเมตตาที่ขาดปัญญากำกับ ก็อาจส่งผลเสียได้ ดังความรักที่พ่อแม่ให้กับลูกแบบขาดเหตุผล ไม่เคยปฏิเสธคำขอของลูก ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ “พ่อแม่รังแกฉัน” ในท้ายสุด ดังนั้นการสร้างประวัติศาสตร์สังคมต้องอุดมด้วยปัญญา เพื่อให้เกิดการนำสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมไปใช้มีการไตร่ตรองอย่างมีเหตุมีผลด้วยความระมัดระวัง

การจัดการศึกษาให้มีการบูรณาการ จะช่วยสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการหลังจากยุคแห่งการจำแนกแยกส่วนศาสตร์ต่างๆ ออกจากกันมากเกินไป (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2533) แม้แต่อริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีกยุครุ่งเรือง ก็ยังผสมผสาน เชื่อมโยงความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของสรรพสิ่งเข้ากับธรรมชาติของการเมือง (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2533) ด้วยเหตุนี้ถ้าใครต้องการเข้าใจความคิดทางการเมืองของอริสโตเติลจำเป็นต้องศึกษาความคิดทางวิทยาศาสตร์ของท่านด้วยเช่นกัน

การเรียนรู้แบบบูรณาการ ด้วยการจัดรอบความรู้ในแบบสัมพันธ์เชื่อมโยง โดยมีได้กล่าวอ้างว่าความรู้แบบใด ของใครสำคัญและมีเหตุผลมากกว่ากัน เพราะไม่ต้องการสร้างความขัดแย้งที่เกิดจากการมีอุปาทานหรือการติดยึดในความดีของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แต่เน้นที่สาระของการอยู่ร่วมกันได้ทางวิชาการโดยไม่มีความพยายามสร้างจักรวรรดินิยมทางวิชาการที่คอยกำหนดให้สิ่งใดมีคุณค่ามากกว่ากัน เพราะแม้ผู้คนในสังคมมีความเชื่อ ความรู้ที่ต่างกัน ก็ต้องมีขันติธรรมต่อกัน ไม่สร้างความรู้ที่ต่างหากเกลียดชังเพราะเห็นว่าเป็นพวกอื่นที่คิดต่างจากตน หลักการที่สำคัญทั้งทางวิทยาศาสตร์และพุทธศาสตร์ได้กล่าวว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติต่างต้องอาศัยการพึ่งพิง พึ่งพา ช่วยกันเติมเต็มความสมบูรณ์ ส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าร่วมกัน เช่นความคิดทางสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวกับทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมซึ่งกล่าวว่า สังคมเหมือนสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง มีระบบและมีองค์ประกอบต่างๆ ที่สัมพันธ์กันแบบบูรณาการภายใต้เงื่อนไขที่ส่งผลให้เกิดการพึ่งพาแบบสมดุลได้นำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ดีของมนุษย์และสังคมสืบต่อไป

จากการเรียนรู้ประวัติศาสตร์จะเห็นความมนุษย์ในอดีตกับปัจจุบันมักมีพฤติกรรมแบบกระทำซ้ำเหตุที่ก่อให้เกิดทุกข์ อยู่เสมอ ส่วนหนึ่งเกิดจากความคิด ทศณะคติ อารมณ์ทางบวกและทางลบของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบทั้งดีและร้ายให้กับตนเองและสังคม บนเงื่อนไขของความเปลี่ยนแปลงไปมาไม่หยุดนิ่งและหาความแน่นอนได้ยาก ทั้งๆ ที่มนุษย์สามารถบูรณาการความรู้ในประวัติศาสตร์มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความเข้าใจจนสามารถนำมาปรับใช้เป็นแนวทางป้องกัน แก้ไขปัญหาทางจริยธรรมที่ส่งผลต่อการดำเนินพฤติกรรมต่างๆ ในปัจจุบันได้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พัฒนยะ (2525 อ้างโดย สิทธิธรรม, 2553) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์สอนวิธีคิดอย่างมีเหตุผลและวางอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง โดยต้องขจัดอคติที่ส่งผลเสียต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ด้วยความเข้าใจปัญหาอย่างชัดเจนจนสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างรอบคอบ แต่ทำไมความคิดและ

พฤติกรรมของมนุษย์ในอดีตกับปัจจุบันจึงเกิดจากทัศนคติแบบเดิมๆ ซึ่งความเข้าใจโลกที่ทำให้เกิดไฟฟ้าในอะตอมสามารถให้คำตอบได้

ประสบการณ์การสอนวิชาประวัติศาสตร์ทำให้เห็นว่าแม้บรรดาศาสดาและปรัชญาเมธีในอดีตได้พยายามแนะนำ สอนมนุษย์จากสิ่งที่ค้นพบด้วยประสบการณ์ ความคิด และการหยั่งรู้ เพื่อช่วยกันนำพาให้สังคมมีความสงบสุข ลดความขัดแย้งที่เกิดจากความโลภ ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ แต่มนุษย์กลับยังคงสร้างสถานการณ์ที่เลวร้ายให้กับตนเองและสังคมอยู่เสมอตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยความลุ่มหลงอยู่กับการเสพสุขจากการแสวงหาอำนาจเพื่อใช้อำนาจรักษาประโยชน์และค้ำประกันการอยู่ในอำนาจของตนต่อไป โดยไม่สนใจว่า ผู้อื่น สิ่งอื่น จะได้รับผลกระทบจากการกระทำของตนหรือไม่อย่างไร ดังนั้นน่าจะเป็นสิ่งดีถ้ามนุษย์สามารถจัดการกับความทุกข์ด้วยการรู้จักวิถีศึกษาเหตุปัจจัยที่เป็นพลังผลักดันให้เกิดการกระทำใดๆ ในอดีต อีกทั้งสามารถนำมาปรับใช้เพื่อดำเนินชีวิต โดยไม่ย้อนรอยสร้างปัญหา และอุปสรรคเช่นที่เคยเกิดขึ้น เพราะรู้จักสร้างจิตสำนึกที่ส่งผลดีกับการพัฒนามนุษย์และสังคมให้ประสบความสำเร็จทั้งในปัจจุบันและอนาคต

บทความนี้สนับสนุนการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ซึ่งแตกต่างจากอดีตที่ผ่านมาที่เน้นการท่องจำ มาเป็นการสร้างกรอบความคิด รู้จักบูรณาการความรู้ ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินผล เพื่อประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ เพราะจุดประสงค์ของการเรียนประวัติศาสตร์ที่ดีคือมุ่งหวังที่จะพัฒนามนุษย์และสังคม เช่นเดียวกับที่เคยขึ้นในประเทศอังกฤษ ตั้งแต่ปี ค.ศ.1731 ที่การเรียนการสอนประวัติศาสตร์มีจุดประสงค์เพื่อเตรียมคนให้มีประสบการณ์และสามารถเผชิญชีวิตในสังคมได้เป็นอย่างดี (เฉลิม นิติเขตต์ปรีชา (มลิลา), 2545)

ความสำเร็จของมนุษย์ไม่ใช่อยู่ที่การรับรู้ผลสำเร็จที่อยู่เฉพาะหน้า แต่ต้องเรียนรู้ถึงผลกระทบในระยะต่อไปด้วย เพราะบ่อยครั้งที่ความเสียหายไม่ได้เกิดทันทีหลังการกระทำนั้นๆ ดังเช่นความคิดเห็นเชิงเสียดสีของ จอร์จ เฮอร์นาร์ด ชอว์ (Georges Bernard Shaw) นักเขียนบทละคร นักวิจารณ์ ชาวไอริชซึ่งได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมเมื่อปีค.ศ.1925 ได้กล่าวถึงความรู้ทางวิทยาศาสตร์ว่า วิทยาศาสตร์ไม่เคยแก้ปัญหาหนึ่งโดยไม่สร้างอีกสิบปัญหา (ไมเคิล บรุกส์, 2555)

การรู้จักเรียนรู้ความผิดพลาดที่เคยเกิดขึ้น ช่วยให้มนุษย์มีชีวิตรอดปลอดภัยได้ แต่เพราะมนุษย์มักไม่ใส่ใจ จึงได้กระทำความผิดพลาดที่กลายเป็นหายนะซ้ำแล้วซ้ำอีก ที่เป็นเช่นนี้เพราะมนุษย์ใช้อารมณ์และความรู้สึกมากกว่าเหตุผล ทั้งๆ ที่มนุษย์มีสมองส่วนที่ได้รับการพัฒนาแล้วให้รับรู้ถึงสิ่งดี สิ่งชั่ว สิ่งใดควรหลีกเลี่ยง สิ่งใดควรแสวงหาด้วยการใช้เหตุผล เพื่อนำมาพัฒนาตนเอง แต่เมื่อต้องนำมาใช้จริงกลับไม่สามารถใช้เหตุผลควบคุมอารมณ์ และความรู้สึกของตนได้ ทั้งๆ ที่นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีการกระทำต่อกันด้วยสัญลักษณ์ว่า จิตมนุษย์มีลักษณะเด่น 3 ประการ คือ 1) จิตรู้จักสิ่งต่างๆ ได้ด้วยการใช้สัญลักษณ์กำหนดรู้สิ่งต่างๆ ในสภาวะแวดล้อม 2) จิตสามารถฝึกซ้อมการกระทำเพื่อสร้างแนวทางที่ถูกต้องก่อนกระทำจริง 3) จิตสามารถหักห้ามเพื่อไม่ทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสมจากการได้ข้อสรุปในข้อที่ 2 แล้ว มีดเรียกกระบวนการนี้ว่า “การฝึกซ้อมในใจ” (Imaginative rehearsal) สะท้อนแนวคิดของมีดที่มีต่อจิตว่า จิตเป็นกระบวนการมิใช่เป็นโครงสร้าง จิตมีความสามารถเลือก คัดสรรแนวทางการกระทำที่ส่งเสริมต่อการร่วมมือและการปรับตัวอย่างเป็นระเบียบ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นและดำรงชีวิตอยู่ต่อไปของมนุษย์

ผู้เขียนในฐานะที่เป็นชาวพุทธจึงเห็นว่าการสร้างการฝึกซ้อมในใจสามารถใช้หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ขณะที่การนำกระบวนการการเกิดไฟฟ้าในอะตอมมาสังเคราะห์เชิงเปรียบเทียบให้เห็นกระบวนการของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปของสิ่งต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามกฎไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตานั้นว่าเป็นเรื่องของสรรพสิ่งในธรรมชาติที่มีอะตอมเป็นองค์ประกอบสำคัญของสสาร ขณะที่มนุษย์เป็นสสารที่มีปัญญา รู้จักค้นหา ค้นพบความรู้ต่างๆ มาจัดรูปแบบชีวิตของตนให้อยู่กับธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับทุกสิ่งรวมทั้งมนุษย์ด้วย ดังนั้นทางป้องกันและแก้ไขปัญหามนุษย์ขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้ปัญญาจัดการกับสิ่งต่างๆ ทั้งที่อยู่ในตัวมนุษย์ เช่น เรื่องการดูแลสุขภาพของอวัยวะของตนให้แข็งแรงอยู่เสมอ ขณะที่รู้จักใช้ประโยชน์จากสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวมนุษย์ เช่น การรู้จักบริโภคอาหารที่ส่งเสริมสุขภาพ ดังที่ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein) พูดถึงศักยภาพของมนุษย์ว่าคนฉลาดรู้จักแก้ไข้ปัญหา แต่คนอัจฉริยะสามารถป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดขึ้นได้

2. ความสำคัญของประวัติศาสตร์ความคิดหรือประวัติศาสตร์ภูมิปัญญา

ท่านเนห์รู (Nehru) นักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่และอดีตนายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศอินเดีย ได้เคยกล่าวถึงคุณค่าของการเรียนประวัติศาสตร์ว่าเป็นการศึกษาอดีตเพื่อรู้ปัจจุบัน ขณะที่ต้องเข้าใจปัจจุบันเพื่อหยั่งรู้อนาคต ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติของมนุษย์ในยุคปัจจุบันให้รู้ว่า สิ่งใดควรเป็นข้อพึงระวัง เพราะได้เคยสร้างความเสียหายให้กับมนุษย์ในอดีตมาแล้ว ขณะที่สิ่งใดเป็นการส่งเสริมความดีงามของมนุษย์ ก็ให้นำมาปฏิบัติสืบต่อกันไป

ความบกพร่องของมนุษย์ในอดีตกับปัจจุบันที่ยังคงเหมือนกันคือ การไม่รู้จักรับบทเรียนจากประวัติศาสตร์มาบูรณาการและประยุกต์ใช้ให้เกิดพลังอย่างเพียงพอเพื่อสร้างความก้าวหน้าที่แข็งแกร่งอย่างยั่งยืน มนุษย์จึงเดินซ้ำทิศทางเดิมๆ ในประวัติศาสตร์ด้วยการตกเป็นทาสของอวกุศลมูลทั้งสาม คือความโกรธ ความโลภ และความหลง แม้อาจไม่ซ้ำรอยเดิม ความเสื่อมถอยของคุณธรรมและจริยธรรมซึ่งแม้เป็นสิ่งที่สัมผัสไม่ได้ แต่ก็มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนมนุษย์และสังคมสู่การล่มสลาย เช่น ทราบไตที่มนุษย์ไม่สามารถทำความเข้าใจกับเรื่องการอยู่ร่วมกันได้อย่างรักกับผู้อื่น สิ่งอื่น ทราบไตนั้นไม่ว่าจะเป็นยุคใด อดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต มนุษย์ก็ยังคงทำลายล้างกันด้วยสงคราม เพื่อแย่งชิง และครอบครองสิ่งที่ตนต้องการ โดยเฉพาะเรื่องการอำนาจเหนือผู้อื่น สิ่งอื่น ขณะที่ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีช่วยมนุษย์ได้เพียงพัฒนาอาวุธ ดังเช่น ในอดีตมนุษย์ใช้ก้อนหินเป็นอาวุธ แต่ในปัจจุบันใช้ปืนหรือจรวดนำวิถี ซึ่งจะยิ่งส่งผลทำให้เกิดความสูญเสียชีวิตกับมนุษย์และสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติมากยิ่งขึ้น

การศึกษากระแสความคิดต่างๆ ในอดีตทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์แบบลำดับเหตุการณ์มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เพราะทำให้เข้าใจถึงปัจจัยสำคัญที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการกระทำในด้านต่างๆ ทางสังคมที่สามารถถูกนำมาปรับใช้กับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ ความรู้ที่ได้จากประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจประวัติศาสตร์ด้านอื่นๆ รวมทั้งอารยธรรมของมนุษย์ ทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจตนเองและธรรมชาติของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เกิดความคิดที่เป็นระบบ สามารถวิเคราะห์เหตุการณ์และปัญหาต่างๆ ได้อย่างลึกซึ้ง อันจะนำไปสู่หนทางแก้ปัญหา หรือการป้องกันปัญหาหาก่อนที่ปัญหาจะเกิดขึ้น นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญายังช่วยให้ผู้ศึกษามีทัศนวิสัยกว้างไกล รู้จักพิจารณาความคิดในหลายๆ แง่ จนตระหนักถึงข้อดีข้อเสีย หรือคุณโทษ (ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์, 2545)

การรับรู้ (Perception) มีความสำคัญต่อความเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีตและปัจจุบัน ทั้งเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาก่อนที่ปัญหาจะส่งผลเสียหายมากขึ้น การเข้าถึงเหตุผลโดยอาศัยบทเรียนจากอดีตมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะสามารถเป็นแรงจูงใจให้กระทำการสิ่งที่ดีกว่าได้ในปัจจุบันและอนาคต ดังที่ ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) กล่าวถึงคุณูปการของประวัติศาสตร์ว่า ประวัติศาสตร์ทำให้คนฉลาด (Histories make men wise) (เฉลิม นิติเขตต์ปรีชา (มลิลา), 2545)

บทเรียนความคิดในประวัติศาสตร์ มีส่วนสำคัญต่อความคิดและการกระทำสิ่งต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันทั้งในทางสร้างสรรค์และทำลาย ซึ่งเมื่อศึกษาจากทฤษฎีลำดับความต้องการของ อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) นักจิตวิทยา กลุ่มมนุษย์นิยมแล้วจะพบได้ว่า มนุษย์มีธรรมชาติของความต้องการ 5 ลำดับ คือ 1. ความต้องการทางกาย เช่น ปัจจัยสี่ น้ำ อากาศ เป็นต้น 2. ความต้องการด้านความปลอดภัย 3. ความต้องการได้รับความรักและความเป็นเจ้าของ 4. ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง 5. ความต้องการที่จะตระหนักในคุณภาพของตนให้เป็นที่ประจักษ์ ซึ่งสิ่งที่เป็นแรงผลักดันให้มนุษย์กระทำการต่างๆ ตามความต้องการของตนนั้น ส่วนหนึ่งสามารถเข้าใจได้โดยอาศัยภูมิปัญญาของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ที่ได้ถ่ายทอดออกมาเป็นทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ที่แบ่งจิตของมนุษย์ออกเป็น 3 ระดับ คือ 1. จิตสำนึก หมายถึง การรับรู้ รู้ตัว อย่างมีสติรู้ตัวตามพฤติกรรมต่างๆ ตามเหตุผลในโลกที่เป็นจริงและสังคมยอมรับ 2. จิตกึ่งสำนึก หมายถึง การรู้สึกตัว รู้สึกรู้แต่สามารถควบคุมตนเองไม่ให้แสดงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ออกมา 3. จิตใต้สำนึก หมายถึง จิตระดับลึกที่บันทึกข้อมูลที่เป็นอารมณ์ ความรู้สึกที่ปัดป้องจากประสบการณ์ในชีวิตแบบเก็บกด เช่น อารมณ์ต่างๆ ความรู้สึกผิดหวัง ความเกลียด ซึ่งแม้สืมจากความทรงจำไปแล้ว แต่มันยังคงฝังตัวอยู่ในจิตระดับนี้ เป็นสภาวะที่ไม่สามารถควบคุมได้ สามารถแสดงออกมาในรูปของความฝัน การละเมอ หรือถ่ายทอดออกมาเป็นการกระทำที่พลังผล

จิต 3 ระดับของมนุษย์มีพลังงานทางจิต 3 อย่างเป็นตัวขับเคลื่อนอยู่ภายใน ซึ่งถ้าทำงานได้อย่างสัมพันธ์กัน พฤติกรรมของมนุษย์ก็จะเป็นปกติ แต่เมื่อมนุษย์สร้างความเสียหายกับชีวิต ถือว่าพลังงานทั้ง 3 นี้ทำงานไม่สอดคล้องกัน พลังงานทางจิต 3 ส่วนนี้ได้แก่ 1. สัญชาตญาณ หรือ อิด (Id) หมายถึง กิเลส ตัณหา อุปาทาน ความโลภ โกรธ หลง เป็นสัญชาตญาณดิบของมนุษย์ที่อยู่ในส่วนของจิตใต้สำนึก และเมื่อมนุษย์กระทำการใดๆอย่างเห็นแก่ตัว ในเชิงทำลายล้าง โดยไม่สนใจผลของการกระทำนั้น ก็เป็นเพราะการระเบิดออกมาโดยขาดการควบคุมและไร้เหตุผลของอิดที่อยู่ในจิตใต้สำนึก 2. อตตา หรือ อีโก้ (Ego) อยู่ในส่วนของจิตสำนึก และเก็งสำนึกที่คอยควบคุม ปรับสมดุล ระหว่างอิดกับซูเปอร์อีโก้ซึ่งนอกจากไม่สร้างปัญหาแล้วยังทำให้ตนเองได้รับการยอมรับจนสามารถดำรงชีวิตได้ในสังคมอย่างปกติสุข 3. อภีอตตา หรือ ซูเปอร์อีโก้ (Super Ego) อยู่ในส่วนของจิตทั้ง 3 ระดับ เป็นพลังคุณธรรมที่เกิดจากการเลี้ยงดู การศึกษาที่ทำให้รู้จักมารยาท ระเบียบ กติกาต่างๆ มีสำนึกรู้ว่า สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด ซึ่งการรู้จักทำความเข้าใจในธรรมชาติมนุษย์ พร้อมทั้งรู้จักใช้ความคิดเชิงคุณธรรมและจริยธรรม เข้าควบคุมความต้องการของตน จะส่งผลให้มนุษย์อยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

ปัญหาของมนุษย์อยู่ที่ไม่สามารถควบคุมอตตาของตนได้ จึงแสวงหาและใช้ความรู้ในทางที่ผิด ด้วยเหตุนี้บุคคลที่มีการศึกษาสูงก็ได้หมายความว่า เป็นผู้มีความรู้สูง หรือการมีความเจริญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็อาจนำความหายนะมาสู่สังคมมนุษย์ได้ เนื่องด้วยไม่สามารถหักห้ามความอยากได้ อยากมี อยากเป็นของตนจนสร้างความเสียหายทั้งต่อตนเอง และก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับผู้อื่นและสังคมอยู่เสมอ

การนำคำสอนทางพุทธศาสนามาบูรณาการกับพลังงานไฟฟ้าในอะตอมเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะใช้คำอธิบายเชิงเปรียบเทียบสร้างรูปแบบการเรียนรู้เพื่อสร้างอภีอตตา หรือพลังคุณธรรม และ อตตา เพื่อเข้าสู่กระบวนการสร้างพลังควบคุมสัญชาตญาณ ซึ่งเป็นตัวแทนความเลวร้ายของแต่ละบุคคล เพื่อสกัดกั้นไม่ให้มนุษย์ทำสิ่งที่ตนเองต้องการ แต่กลับส่งผลร้ายต่อตนเอง คนอื่น และสิ่งอื่น

3. การประยุกต์และเชื่อมโยงความคิดทางพุทธศาสนาร่วมกับพลังงานไฟฟ้าในอะตอม

3.1 เพื่อความเข้าใจเรื่องมนุษย์ พุทธศาสนาและพลังงานไฟฟ้าในอะตอม

กว่าสองพันห้าร้อยปี พุทธปรัชญากล่าวถึงธรรมชาติของทั้งสสารที่มีรูปและออสสารคือนามซึ่งประกอบด้วย จิต เจตสิกและอสังขตธาตุ(นิพพาน) (พระมหาสมณเถรติ อคคกิตติ (ปาวีโลย), 2536) ในสาระที่เกี่ยวข้องกับ ความไม่แน่นอน คือความเป็นอนิจจัง ขณะที่บอกความเป็นอนัตตาของสรรพสิ่ง ก่อนหน้าที่ชาวตะวันตกจะค้นพบว่าในอะตอมมีอนุภาคอื่นๆ ซ่อนอยู่ อีกทั้งพุทธศาสนามีหลักกาลามสูตรที่สอนให้รู้จักพิจารณาสิ่งต่างๆ ด้วยเหตุผลจนรู้แจ้งก่อนที่จะเชื่อ สะท้อนให้เห็นพัฒนาการการศึกษาจากแบบความเชื่อและศรัทธาสู่การทดลองปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดการประมวลความรู้จากประสบการณ์เชิงประจักษ์ โดยพุทธธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นอกจากเป็นการคิดค้นหาเหตุผลเรื่องความจริง เพื่อความรู้แจ้งทางปัญญาแล้ว ยังต้องเสนอแนวทางการประพฤติปฏิบัติได้ในชีวิตจริงด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2558) ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) กล่าวว่าความรู้ที่ได้นั้นต้องสามารถนำมาใช้ได้จริง เบคอนจึงถือว่าความรู้คืออำนาจ (Knowledge is power) ที่เป็นการแสดงออกของความเป็นมนุษย์นิยม โดยไม่ต้องอ่อนน้อมสิ่งใด นอกเหนือจากใช้ความสามารถของมนุษย์เป็นเครื่องมือสร้างและพัฒนาสิ่งต่างๆ ด้วยเหตุนี้จึงมีนักวิทยาศาสตร์คนสำคัญของโลกหลายคนต่างกล่าวถึงคุณสมบัติพิเศษของพุทธศาสนาไว้ เช่น อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein) กล่าวว่าศาสนาพุทธมีรากฐานอยู่บนสามัญสำนึกที่เกิดจากประสบการณ์กับสิ่งทั้งหลาย ถ้าจะมีศาสนาใดที่รับมือกับวิทยาศาสตร์ปัจจุบันได้ ศาสนานั้นมีพุทธศาสนารวมอยู่ด้วย

พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผลที่เรียกว่าพุทธปรัชญา ศรัทธาทางพุทธศาสนาเกิดจากเหตุผล เกิดจากการรู้แจ้งเฉพาะตนจากการลงมือปฏิบัติจริง มิใช่ใช้แต่ความเชื่อหรือมีศรัทธาจากการรับฟังกันต่อๆมา อีกทั้งพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นการปฏิบัติ การกระทำด้วยความพยายามใช้วิธีการปฏิบัติแบบทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เป็นหลักการครองชีวิตโดย

ไม่หลงงมงายเพราะรู้ทันกับสิ่งที่มาบั่นทอนชีวิตและเป็นอุปสรรคต่อความสุข สะอาด สว่าง สงบ เป็นอิสระ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2558) ดังที่กล่าวถึงธรรมคุณ 6 ว่า 1. สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม พระธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสดีแล้วเป็นหลักการครองชีวิตอันประเสริฐ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง 2. สันติภูมิโก ผู้ใดปฏิบัติ ผู้ใดบรรลุ ผู้นั้นย่อมเห็นประจักษ์ด้วยตนเอง ไม่ต้องเชื่อตามคำของผู้อื่น ผู้ใดไม่ปฏิบัติ ไม่บรรลุ ผู้อื่นจะบอกก็เห็นไม่ได้ 3. อกาลิโก ไม่ขึ้นกับกาลเวลาพร้อมเมื่อใด บรรลุได้ทันที บรรลุเมื่อใด เห็นผลได้ทันที เป็นจริงอยู่อย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น ไม่จำกัดด้วยกาล 4. เอหิพัสสโก เชิญชวนให้มาดู มาพิสูจน์ เพราะเป็นของจริงและดีจริง 5. โอปนยะโยโก ควรน้อมนำเข้าไปในใจ หรือน้อมใจให้เข้าถึง ด้วยการปฏิบัติให้มีขึ้นในใจ ให้เข้าถึงที่หมายคือนิพพาน 6. ปัจจัตตัง เวทิตัพโพวญญาหิติ เป็นเรื่องรู้เฉพาะตน ต้องทำจึงรู้ได้ด้วยตนเอง รู้ประจักษ์ได้ทีไรของของตนเอง (พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), 2523)

ส่วนวิทยาศาสตร์ยังคงเป็นศาสตร์ที่ให้ความสนใจกับการค้นพบความรู้ด้วยประสบการณ์นิยม (Empiricism) หรือปฏิฐานนิยม (Positivism) ที่ยึดถือว่าสิ่งที่เป็นความจริงคือสิ่งที่สามารถสังเกตได้ (Observation) วัดได้ (Measurement) วิเคราะห์ได้ (Analysis) โดยใช้เครื่องมือ (Instrument) และระเบียบวิธีทางคณิตศาสตร์ (Mathematical) โดยตรงจากประสบการณ์ที่นำไปสู่การสร้างทฤษฎี (Theory) หรือกฎทั่วไป (General Rule) จนเกิดเป็นหลักการหรือทฤษฎีต่างๆ ผลจากการสังเกตและการทดลองที่ถูกต้อง ขึ้นอยู่กับการสอดคล้องกับทฤษฎีหรือไม่ตามแนวทางของการทำอุปนัย (Inductive Method) และนिरนัย (Deductive Method)

วิทยาศาสตร์ในยุคดั้งเดิมอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบนพื้นฐานของความแน่นอน โดยเฉพาะถ้ากล่าวถึงวิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นพื้นฐานของวิชาฟิสิกส์แบบดั้งเดิม ก็จะอ้างถึงแนวคิดของนิวตัน เช่นกฎการเคลื่อนที่ 3 ข้อของนิวตัน ขณะที่ถ้ารู้ตำแหน่งและความเร็วของวัตถุ ณ ขณะใดขณะหนึ่ง มนุษย์สามารถรู้ตำแหน่งและความเร็วของวัตถุได้ทุกช่วงเวลา ทั้งจากอดีตถึงอนาคต ขณะที่วิทยาศาสตร์ยุคใหม่ เมื่อกล่าวถึงวิชาฟิสิกส์ย่อมต้องเป็นควอนตัมฟิสิกส์ ที่ใช้กลศาสตร์ควอนตัมอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของสิ่งที่เล็กมากกว่าระดับอะตอม ซึ่งแม้ว่าเรารู้ตำแหน่งและสถานะของสิ่งต่างๆ อย่างชัดเจนเพียงใด สิ่งที่เราได้กับอนาคตของสิ่งนั้น กลับอยู่บนพื้นฐานของความไม่แน่นอน ความน่าจะเป็น และหลักการเดิมเดิม

อย่างไรก็ดี คำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้แสดงให้เห็นว่าการขาดความรู้ ขาดเหตุผล มีแต่ความเชื่อ หรือมีอวิชชาทำให้เกิดความคิดและพฤติกรรมที่ก่อความทุกข์ให้มนุษย์ ซึ่งสาเหตุที่พบเห็นได้มาก เกิดจากความไม่เข้าใจเรื่องสามีสสุข คือสุขเกิดจากรูปวัตถุหรือกามคุณ และนิรามีสสุข คือสุขที่เกิดจากรู้แจ้งตามความเป็นจริง ทำให้ใจสงบและปลอดโปร่ง (พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), 2523) ทำให้มนุษย์ไม่รู้ว่าควรทำให้ชีวิตมีความสุขด้วยการใช้รูปวัตถุ และนามธรรมร่วมกันได้อย่างไรที่ไม่สร้างความเดือดร้อนกับกายและใจของตน

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความทุกข์ของมนุษย์ว่ามี 10 ประเภท คือ 1. สภาวทุกข์ ที่เกิดจากการเกิด แก่ และตาย 2. ปกิณกทุกข์ เป็นทุกข์จริงที่เกิดขึ้นได้แก่ อาสวะกิเลส² 3. นิพพิททุกข์ คือทุกข์ที่เกิดขึ้นเสมอๆ เช่น หิว อิ่ม ร้อน หนาว ปวดท้อง เป็นต้น 4. พยาธิทุกข์ คือทุกข์ที่เกิดแต่ความเจ็บป่วยจากโรค 5. สันตปาทุกข์ คือทุกข์ที่เกิดจากกิเลส เช่น ราคะ โทสะ โมหะ โลภ โกรธ หลง ทำให้เกิดความรุ่มร้อน 6. วิปากทุกข์ เป็นทุกข์ที่เกิดจากความไม่รู้สนองให้เกิดความรู้สึกไม่เป็นสุข หรือเกิดจากกรรมเก่า 7. สหคตทุกข์ คือทุกข์ที่มาพร้อมๆ หรือที่มากำกับกับการเกิดขึ้นของสิ่งต่างๆ จากโลกธรรม 8. อาหารปริเยฎฐิทุกข์ คือทุกข์ที่เกิดจากการเลี้ยงชีพ การหาอาหาร 9. วิวาหมุลกทุกข์ คือทุกข์ที่เกิดจากการทะเลาะวิวาท 10. ทุกขขันธ คือทุกข์รวบยอด หมายถึงขันธ 5 ที่ประกอบขึ้นเป็นร่างกายของมนุษย์ (พระมหาภุชงค์ ตรีโณ (บุชากุล), 2536)

² อาสวะกิเลสประกอบด้วยซึ่งประกอบด้วย 1. โสกะ คือความโศกเศร้า หดหู่ใจ จากการเปลี่ยนแปลง การเสื่อมหรือสูญเสียสิ่งต่างๆ เช่น การเสื่อมสุข เสื่อมญาติ เสื่อมทรัพย์ เสื่อมเกียรติยศ เสื่อมศีล เสื่อมทิว หรือจะเรียกว่าการลดน้อยถอยลงจนไม่พอใจก็ได้ 2. ปริเวหา คือการคร่ำครวญ โหยหา ร่ำไรราพัน ในสุขหรือทุกข์ในอดีตที่เสื่อมหรือสูญเสียไปแล้ว ทั้งที่อยากให้เกิดหรือไม่อยากเกิดขึ้นอีก 3. ทุกข์ คือความทุกข์ทงกาย ความไม่สบายกายทั้งหลาย ความกลัว ในความเจ็บปวด ความป่วยไข้ การบาดเจ็บ 4. โทมนัส คือความเศร้าใจ เสียใจ หดหู่ เศร้าหมอง เกิดเพราะไม่ได้ในสิ่งที่ตนต้องการ 5. อุปายาส คือความขุ่นเคือง คับแค้นใจ ขุ่นข้อง เช่น ความโกรธ ความอาฆาต พยาบาท

ความทุกข์ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะเกิดแรงจูงใจเพื่อแสวงหาทางพ้นจากทุกข์ ออกแสวงหาสังขารมจนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยการค้นพบหลักการของอริยสัจ 4 ที่ทรงอธิบายว่า 1. ทุกข์ คือสภาวะที่มนุษย์ได้รับรู้ถึงความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ เป็นความรู้สึกที่ทนได้ยาก และเมื่อใครสัมผัสแล้วมักมีความต้องการให้พ้นจากสภาพนั้น 2. สมุทัย คือเหตุให้เกิดทุกข์ จากตัณหาสามคือ 1) กามตัณหา 2) ภวตัณหา 3) วิภวตัณหา กามตัณหา คือ ความอยากในกามคุณ ผ่านทางประสาททั้ง 5 ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เมื่อกระทบกับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ³ เกิดอิมมารมณ⁴ โดยอาศัยภวตัณหา คือความอยากได้ อยากเป็น วิภวตัณหา คือความไม่อยากได้ ไม่อยากเป็น 3. นิโรธ คือ การดับทุกข์ 4. มรรค คือแนวทางที่นำไปสู่การดับทุกข์ โดยต้องเข้าใจกฎของไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ที่มีอิทธิพลต่อสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติ ในรูปแบบของ อนิจจัง คือความไม่เที่ยง ตกอยู่ในความเปลี่ยนแปลง ไม่แน่นอน ผันแปรได้เสมอ อนัตตา คือความไม่เป็นตัวตน เพราะต่างประกอบด้วยสิ่งอื่นเป็นอยู่ได้เพราะสิ่งอื่น (อย่าถือตน เป็นของตน) และทุกขัง คือสิ่งที่บีบคั้นอยู่ตลอดเวลาเป็นสภาพที่ทนได้ยาก คือคงทนอยู่ไม่ไหว ต้องเปลี่ยนสภาพไป (พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), 2523)

พระพุทธเจ้าตรัสว่าธรรมทั้งหลายต่างเป็นทุกข์ทั้งสิ้น ธรรมในที่นี้หมายถึงสรรพสิ่งทั้งที่เป็นรูปและนาม การมีเวทนาหรือการรู้สึกทุกข์ สุขและเฉยๆเกิดขึ้นเพราะเป็นผลจากการที่มนุษย์มีผัสสะกับสิ่งต่างๆ จนเกิดวิญญาณหรืออารมณ์ผ่านทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เกิดการติดยึดหรือที่เรียกว่าอุปาทานจากแรงของตัณหาหรือความอยากได้ อยากมี อยากเป็น โดยมีจินตนาการสร้างภาพเห็นภาพผ่านเวทนา ว่าถ้าได้สิ่งนั้นแล้วจะมีความสุข สามารถออกห่างจากความทุกข์ได้ ซึ่งในขั้นตอนนี้จำเป็นต้องไตร่ตรองให้รอบคอบว่า ความต้องการต่อสิ่งนั้นมีเหตุจากความถูกใจ พอใจต่อความต้องการทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หรือเป็นการตอบสนองความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตที่ไม่ส่งผลเสียหายที่ร้ายแรง⁵ ทั้งในระยะเวลาใกล้ กลาง ไกล ซึ่งการทำตามใจตนโดยปราศจากการยั้งคิดที่เกิดจากการขาดสติและสัมปชัญญะ ทำให้ไม่รู้จักรักละวางสิ่งที่ก่อผลเสียกับตนเอง การรู้จักปล่อยวางด้วยความว่างจากอุปาทาน ทำให้รู้ว่าจังหวะไหนของชีวิตควรจับและปล่อย ควรหยุด ล้มเลิก หรือดำเนินต่อไป

ความทุกข์ของมนุษย์แต่โบราณเกิดจากการยึดติดกับความเชื่อเรื่องความลึกลับ อำนาจปาฏิหาริย์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติ ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นกระบวนการที่ตกอยู่ภายใต้กลไกของอะตอม โดยเดโมคริตุส (Democritus (400-370 ปีก่อนคริสต์กาล) ได้เคยกล่าวถึงอะตอมว่าเป็นสิ่งที่เล็กที่สุด เป็นปฐมธาตุหรือบ่อเกิดของสรรพสิ่ง และแบ่งแยกอีกไม่ได้ (Atomos) แต่เมื่อเจเจ ทอมป์สัน (J.J. Thomson) ค้นพบอิเล็กตรอนในอะตอมเมื่อ ค.ศ.1897 ว่าเป็นอนุภาคที่มีประจุไฟฟ้าลบและพบในธาตุใดก็ได้ ตั้งแต่นั้นอะตอมก็มีสภาวะที่ยิ่งแบ่งแยกได้อีก ซึ่งพุทธศาสนาเรียกสภาวะนั้นว่า “อนัตตา” พระพุทธพจน์ในธรรมนิยามสูตร ได้กล่าวว่า ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา เพราะเมื่อวิเคราะห์ตามสภาวะถึงที่สุดแล้วจะไม่พบสิ่งใดเป็นตัวจริงเพราะต่างเป็นองค์ประกอบของสิ่งอื่นๆ เป็นทอดๆ กันไป จึงไม่มีตัวตนที่แท้จริงของสิ่งนั้นว่ามีแก่นสาร เป็นการมาประชุมปรุงแต่งกันขึ้นมีความสัมพันธ์ที่เป็นปัจจัยต่อกัน ที่มีการเสื่อมสลายตลอดเวลา (พระมหานายม สีลสวโร (เสนารินทร์), 2542) การค้นพบพลังไฟฟ้าในอะตอมเริ่มจากการค้นพบไฟฟ้าสถิต (Electrostatics)⁶ ของธาเลส (Thales) นักปรัชญาและนักคณิตศาสตร์ชาวกรีก และเซอร์วิลเลียม กิลเบิร์ต (Sir William Gilbert) นักวิทยาศาสตร์ชาวอังกฤษ เมื่อนำแท่งอำพันถูขูดสีกับผ้า ทำให้แท่งอำพันมีประจุลบเกิน ขณะที่ผ้าขนสัตว์เมื่อถูขูดก็ประจุลบจึงเหลือแต่ประจุบวก เมื่อนำอำพันไปใกล้กับกระดาษ อำพันจะดึงดูดประจุลบให้กระดาษเหลือแต่ประจุบวกที่อำพัน อำพันจึงดูดกระดาษที่มีประจุลบได้เป็นไปตามหลักการว่า ที่ใดมีอิเล็กตรอนน้อยมีประจุบวก และที่ใดมีอิเล็กตรอนมากมีประจุลบ แรงที่ปรากฏขึ้นกับอัมพัน เซอร์วิลเลียม กิลเบิร์ต เรียกว่า อิเล็กตริก (Electric) ในภาษาอังกฤษ ซึ่งมีความหมายว่าอัมพัน (Electron) ในภาษากรีก

³ สิ่งที่มากระทบทำให้รู้สึกเย็น ร้อน อ่อน แข็ง หยาด ละเอียด เป็นต้น

⁴ สิ่งที่มากระทบทำให้ใจคิด จินตนาการ สิ่งที่เกิดกับความคิดในเรื่องอดีต ปัจจุบัน อนาคต

⁵ การทำสิ่งใด ไม่ทำสิ่งใด จะเกิดผลรับทั้งทางบวก ทางลบ และกลางๆ เฉยๆ เสมอ

⁶ การขูดสีทำให้เกิดกระบวนการถ่ายโอนอิเล็กตรอนซึ่งมีขนาดเล็กมากจึงเคลื่อนที่ได้คล่องตัวจากอะตอมหนึ่งไปอะตอมหนึ่งได้แม้เป็นวัตถุต่างชนิดกันถ้าได้รับพลังงานมากพอ วัตถุหนึ่งมีประจุบวกถ้าอิเล็กตรอนเคลื่อนย้ายออกไป และทำให้วัตถุอีกอันหนึ่งมีประจุลบถ้าได้รับอิเล็กตรอนจากวัตถุอันก่อนนั้น ประจุไฟฟ้าไม่มีการสูญหายหรือทำให้เพิ่มเติมขึ้นมาได้ เรียกว่า “กฎการอนุรักษ์ประจุไฟฟ้า” วัตถุที่มีประจุไฟฟ้าต่างชนิดกันจะเกิดแรงดูดผ่านตัวนำที่ยอมให้ประจุหรือไฟฟ้าไหลผ่าน ขณะที่มีสิ่งที่ไม่ยอมให้ประจุไฟฟ้าไหลผ่าน การทำให้เกิดประจุไฟฟ้าเป็นผลจากการทำให้วัตถุเดิมซึ่งเป็นกลางทางไฟฟ้าแสดงอำนาจไฟฟ้า มี 2 ชนิด คือประจุไฟฟ้าบวก (+) และประจุไฟฟ้าลบ การไหลของอิเล็กตรอน (ประจุลบ) จาก - ไป+ ผ่านตัวนำไฟฟ้าที่เชื่อมและตัวฉนวนไฟฟ้าที่ขัดขวางระหว่างความต่างศักย์สองบริเวณที่ต่างกันที่เรียกว่าแหล่งกำเนิดไฟฟ้า

ในปี ค.ศ.1729 มีการค้นพบว่าประจุไฟฟ้าสามารถไหลผ่านสารตัวนำไฟฟ้าซึ่งส่วนมากเป็นโลหะ ขณะที่มีความดันไฟฟ้ากลับไม่นำไฟฟ้า เช่น ไม้แห้ง ยาง พลาสติก แก้ว เป็นต้น ต่อมานักวิทยาศาสตร์ชาวฝรั่งเศสชื่อ ชาร์ลส์ ดูเฟย (Charles du Fay) ได้ค้นพบเมื่อ ค.ศ.1733 ว่าแรงกระทำระหว่างประจุไฟฟ้ามีสองชนิดคือ แรงผลักรวมขึ้นระหว่างประจุไฟฟ้าอย่างเดียวกัน ขณะที่แรงดูดเกิดขึ้นระหว่างประจุไฟฟ้าต่างกัน

มนุษย์ได้พัฒนาและต่อยอดความรู้จากการค้นพบไฟฟ้าสถิต ด้วยการค้นพบแหล่งกำเนิดไฟฟ้าอื่นๆ ทั้งจากพลังงานทางเคมี แม่เหล็กไฟฟ้า พลังงานแสงอาทิตย์ เป็นต้น แหล่งกำเนิดไฟฟ้าจะทำหน้าที่ทั้งการรับและจ่ายอิเล็กตรอน เราเรียกว่า ขั้วไฟฟ้า โดยกำหนดไว้ว่าขั้วที่รับอิเล็กตรอนเรียกว่า ขั้วบวก ขั้วที่จ่ายอิเล็กตรอนเรียกว่า ขั้วลบ ซึ่งพลังงานที่เกิดจากกระบวนการทำงานของอิเล็กตรอนผ่านการต่างศักย์ของไฟฟ้า วงจรไฟฟ้าเริ่มจากการไหลของอิเล็กตรอน จากบริเวณที่มีศักย์ไฟฟ้าต่ำ (ขั้วลบ) ไปยังบริเวณที่มีศักย์ไฟฟ้าสูงกว่า (ขั้วบวก) เกิดกระแสไฟฟ้าไหลจากบริเวณที่มีศักย์ไฟฟ้าสูงไปยังบริเวณที่มีศักย์ไฟฟ้าต่ำกว่า ผ่านตัวนำที่เชื่อมระหว่างความต่างศักย์สองบริเวณที่ต่างกัน

ในสภาวะปกติ อะตอมเป็นกลางทางไฟฟ้าเพราะในโครงสร้างของอะตอมมีจำนวนอิเล็กตรอน⁷ เท่ากับจำนวนโปรตอน แต่เนื่องด้วยอิเล็กตรอนมีมวลเบากว่าโปรตอนถึง 1,836 เท่า จึงเคลื่อนที่ได้ง่าย เมื่อได้รับพลังงานในรูปแบบต่างๆ เช่น พลังงานไฟฟ้า พลังงานความร้อน พลังงานแสงอาทิตย์ หรือพลังงานอื่นๆ ในรูปแบบของคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า เกิดคลื่นของอิเล็กตรอน จากอิเล็กตรอนที่โคจรอยู่นอกสุรรอบ ๆ นิวเคลียส หลุดออกจากวงโคจรเดิมเป็นอิเล็กตรอนอิสระไปสู่วงโคจรของอะตอมข้างเคียง ซึ่งความยากง่ายของกระบวนการนี้ขึ้นอยู่กับธาตุนั้นๆว่ามีลักษณะเป็นตัวนำไฟฟ้า กึ่งตัวนำไฟฟ้า หรือฉนวนไฟฟ้า การไหลของคลื่นอิเล็กตรอนอิสระนี้นอกจากทำให้เกิดกระแสไฟฟ้า ยังทำให้อะตอมสูญเสียความเป็นกลางทางไฟฟ้า

การค้นพบว่าอะตอมแบ่งแยกได้อีก แสดงว่าอะตอมเกิดขึ้นได้เพราะอาศัยองค์ประกอบอื่นๆ อะตอมจึงน่าจะมีสภาวะเป็นอนันต์ตา ดังที่นักวิทยาศาสตร์ สาขาฟิสิกส์อะตอม ฟิสิกส์นิวเคลียร์ และฟิสิกส์อนุภาค ค้นพบ กันต่อๆมา เช่น อะตอมประกอบด้วยนิวเคลียส⁸ ภายในนิวเคลียสประกอบด้วยโปรตอนซึ่งมีประจุไฟฟ้าบวก⁹ นิวตรอนเป็นกลางทางไฟฟ้า¹⁰ ไม่มีประจุไฟฟ้า โดยความรู้ด้านควอนตัมฟิสิกส์ได้กำหนดไว้เมื่อปี ค.ศ.1964 โดย เมอร์เรย์ เกลล์-แมนน์ (Murry Gell-Mann) และ จอร์จ ซไวก์ (George Zweig) ได้ค้นพบควาร์ก (Quark) ในนิวตรอนและโปรตอน ทำให้รู้ว่ามี ควาร์ก เป็นอนุภาคมูลฐานที่เล็กที่สุด (ในขณะนี้เท่าที่วิทยาการจะไปถึง) ในโปรตอนและนิวตรอน ควาร์ก แบ่งเป็น 6 ชนิดคือ-ขึ้น (Up) ลง (Down) แปลก (Strange) เชนห์ (Charm) บน (Top) ล่าง (Bottom) เช่น นิวตรอนหนึ่งตัวประกอบด้วย ดาว์นควาร์ก 2 ตัว อัปควาร์ก 1 ตัว ขณะที่โปรตอน ประกอบด้วย อัปควาร์ก 2 ตัว ดาว์นควาร์ก 1 ตัว อัปควาร์กและดาว์นควาร์กเป็นชนิดที่เสถียรและพบได้มากที่สุดนอกเอกภพ (เท่าที่ค้นพบได้ในขณะนี้) และทุกๆ ชนิดของควาร์กจะมีคู่ปฏิยานุภาค หรือคู่ที่อยู่ตรงข้าม เรียกว่า แอนไทควาร์ก คือ แอนไทขึ้น (anti-Up) แอนไทลง (Anti-Down) แอนไทแปลก (Anti-strange) แอนไทเสนห์ (Anti-Charm) แอนไทบน (Anti-Top) แอนไทล่าง (Anti-Bottom) ขณะที่ ควาร์กมี 3 สี คือแดง เขียว น้ำเงิน (แม่สีของแสงสี) ซึ่งสีของควาร์ก เมื่อรวมกันแล้วเป็นสีขาว (เมื่อแสงสีรวมตัวกัน) ขณะที่สีของแอนไทควาร์กมีสีแสงสีน้ำเงินเขียว (ตรงข้ามกับแดง) แสงสีแดงม่วง (ตรงข้ามกับแสงสีเขียว) และแสงสีเหลือง (ตรงข้ามกับสีน้ำเงิน)

สิ่งที่น่าสนใจคือการทำความเข้าใจความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีประเด็นในการอธิบายแบบช่วยกันเติมเต็มให้กันได้ทั้งสองยุคได้ เช่น กฎแห่งกรรมทางพุทธศาสนามีความสอดคล้องกับกฎการเคลื่อนที่ข้อที่ 3 เรื่องแรงกิริยาและแรงปฏิกิริยาในแบบกลศาสตร์ดั้งเดิมของ เซอร์ ไอแซค นิวตัน ขณะที่คำสอนของพระพุทธศาสนาเรื่องอนิจจัง ก็เติมเต็มกันได้กับกลศาสตร์ควอนตัมเรื่อง ความน่าจะเป็น หรือความไม่แน่นอน

⁷ ค้นพบโดย เจ เจ ทอมสัน (Sir Joseph John "J. J." Thomson) เมื่อ 30 เมษายน ค.ศ. 1897

⁸ ค้นพบโดย เออร์เนสต์ รัทเธอร์ฟอร์ด (Ernest Rutherford) ปีค.ศ. 1911ผู้ให้กำเนิดวิชาฟิสิกส์อะตอมสมัยใหม่ และไอน์สไตน์ยกย่องว่าเป็น นิวตันคนที่สอง

⁹ ค้นพบโดย เออร์เนสต์ รัทเธอร์ฟอร์ด ปี ค.ศ.1920

¹⁰ ค้นพบโดย เซอร์ เจมส์ แชดวิก (Sir James Chadwick) ปี ค.ศ. 1932

อย่างไรก็ตามการกล่าวในประเด็นเทียบเคียงระหว่างพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ อาจทำให้หลายๆ คนไม่ยอมรับ และถือว่าเป็นการจับแพะชนแกะ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่จะบอกได้ว่าการกระทำนั้นมีคุณค่า หรือไร้สาระน่าอยู่อยู่ที่ผลลัพธ์ที่ได้รับจากการนำสิ่งนั้นไปทดลองปฏิบัติ

คำสอนทางพุทธศาสนากล่าวถึงวิถีทางดำเนินชีวิตทั้งในทางป้องกัน และแก้ไขปัญหาความทุกข์ของมนุษย์ขณะที่ต้องใช้ชีวิตร่วมกับสิ่งต่างๆ ทั้งที่มีชีวิตและไร้ชีวิต ในสถานะของสสาร ซึ่งในทางวิทยาศาสตร์ได้กล่าวไว้ว่าทุกสถานะของสสารต่างมีอะตอมเป็นอนุภาคทั้งสิ้น สิ่งที่น่าสนใจคือความเป็นอนัตตาของอะตอมเป็นไปตามเช่นที่พุทธศาสนากล่าวไว้ก่อนหน้านั้นนับพันปีว่า สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา และการเข้าถึงอนัตตาเป็นประเด็นสำคัญที่พุทธปรัชญาแตกต่างจากหลักศาสนา และปรัชญาอื่นๆ ทำให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดคือการว่างจากตัวตน (อตตสญญตา) ความหลุดพ้นจากทุกข์ (วิมุตติ) และความดับเย็นเป็นสุข (นิพพาน) (พระมหานายม สีลสวโร (เสนารินทร์), 2542) ดังนั้นไม่ว่าสิ่งที่ปรากฏเห็นเป็นรูปธรรมจะต่างกันเช่นใด เช่น มนุษย์ สัตว์ สิ่งของ แต่โดยสัจภาวะแล้วต่างเป็นสสารที่มีอะตอมเป็นองค์ประกอบพื้นฐานเหมือนกัน จะต่างกันตามชนิดของสสาร การทำความรู้จักนิสัยของอะตอม และพลังงานไฟฟ้าในอะตอมจะทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่ดำเนินไปตามธรรมชาติของมนุษย์ทั้งทางดีและทางร้ายได้ดีขึ้น ในฐานะที่มนุษย์ยังมีปัญญา และความสามารถพิเศษที่จะใช้เหตุผลและจินตนาการได้มากกว่าสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เลือกสร้างชีวิตและความช่วยเหลือกับตนได้ไม่มากนักน้อย

พระพุทธรูปศึกษาเรื่องรูปและนามของมนุษย์ ซึ่งเมื่อนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ประกอบ ทำให้รู้ว่าพระพุทธรูปเจ้ากัณฑ์ตรัสถึงสิ่งมีชีวิตและไร้ชีวิตที่อยู่ในรูปของสสารและอะตอม ทำให้ได้เรียนรู้ว่ามนุษย์มีอะตอม มีแหล่งกำเนิดพลังงานเพื่อดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดสิ่งต่างๆ ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว ดังที่ เฟรเดอริก ซอดดี้¹¹ กล่าวว่า “สสารทั้งหมดมีพลังงานซ่อนเร้นอยู่ในอะตอมเป็นพลังงานอย่างเดียวกับพลังงานของเรเดียม ถ้าเราสามารถนำออกมาได้ และควบคุมได้ เราสามารถกำหนดโชคชะตาของโลก! คนที่สามารถเอามือไปเปิดพลังงานที่ธรรมชาติเก็บไว้อย่างหวงแหนสำเร็จจะมีอาวุธทำลายโลกได้หากต้องการ!” (ธนู แก้วโอภาส, 2542)

3.2 เพื่อการประยุกต์ใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหาของมนุษย์

นอกจากมนุษย์สามารถนำความรู้เรื่องไฟฟ้าไปผลิตอุปกรณ์ไฟฟ้ารูปแบบต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการความสุขและความสะดวกสบายของมนุษย์ได้แล้ว สิ่งหนึ่งที่มนุษย์สามารถนำความรู้เรื่องความต่างศักย์ของไฟฟ้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ก็คือ การนำมาทำความเข้าใจกับข้อสงสัยที่เกิดขึ้นในวงจรชีวิตของตน เช่นทำไมมนุษย์ต้องการสิ่งของใหม่ที่มีคุณสมบัติดีกว่าของที่มีอยู่เดิม ทำไมมนุษย์ต้องมีพัฒนาการของชีวิต ทำไมมนุษย์พยายามแสวงหาความสุข และชอบห่างไกลความทุกข์ ทำไมมนุษย์ต้องมีอุปสรรค อุปสรรคมีผลอย่างไรกับชีวิต สิ่งใดที่เป็นแรงบันดาลใจให้มนุษย์สร้างความเจริญ สร้างความสุข

มนุษย์สามารถเปรียบเทียบความทุกข์ ความไม่รู้ ความโง่ ไร้การศึกษา ความด้อยพัฒนา ความล้มเหลวของมนุษย์เข้ากับอิเล็กทรอนิกส์ที่มีประจุไฟฟ้าลบซึ่งมีธรรมชาติวิ่งเข้าหาขั้วบวกเกิดวงจรไฟฟ้า เป็นสาเหตุที่ทำให้มนุษย์มีแรงบันดาลใจ มีความปรารถนาที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ ความไม่สบายใจและกาย ด้วยการแสวงหาความสุข ความเจริญ ความรู้ การศึกษานำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้นกว่าเดิม

มนุษย์สามารถนำความต่างศักย์ของไฟฟ้ามาเปรียบเทียบให้เห็นโครงสร้างทางสังคมในรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นต่างๆ ในสังคมที่มีความต่างศักย์ เช่นฐานะทางเศรษฐกิจระหว่าง คนรวย คนจน ฐานะทางการเมือง ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง แต่ความต่างศักย์ของมนุษย์และสังคมกลับทำให้เกิดปัญหาจากความพยายามช่วงชิงผลประโยชน์ให้เป็นของฝ่ายตน ขณะที่การแก้ไขปัญหาด้วยความพยายามทำลายชนชั้นทางสังคมเพราะต้องการสร้างความเสมอภาคขึ้น

¹¹เฟรเดอริก ซอดดี้ (Frederick Soddy) (ค.ศ.1877- 1956) นักเคมีและนักเศรษฐศาสตร์การเงินชาวอังกฤษได้รับรางวัลโนเบลสาขาเคมีในปี ค.ศ. 1921 มีผลงานร่วมกับ เออร์เนสต์ รัทเทอร์ฟอร์ด(บิดาของนิวเคลียร์ ฟิสิกส์ ผู้ค้นพบ นิวเคลียส) อธิบายถึงการเกิดสารกัมมันตรังสีว่าเป็นผลจากการแปรนิวเคลียสของธาตุหรือที่เรียกว่า ปฏิกริยานิวเคลียร์

นั้นเป็นการแก้ไขปัญหาคือไม่ตรงจุด เพราะเป็นการบิดเบือนสภาวะธรรมชาติของความต่างชั้น ความไม่เท่ากัน เช่น การต่างศักย์ของไฟฟ้า หรือ การไหลของน้ำจากที่สูงสู่ที่ต่ำ หรือต้นไม้ก็มีการเจริญเติบโตเป็นลำดับทั้งแนวตั้งและแนวนอนเป็นช่วงๆ แล้วแต่สายพันธุ์ การโน้มมนำยอดของต้นไม้ที่มีลักษณะพุ่งขึ้นสูงลงต่ำมาเทียบในระนาบเดียวกับโคนต้นหรือราก ก็น่าจะเป็นการทำสิ่งไม่ถูกต้องและผิดธรรมชาติ ทำให้ต้นไม้ตายได้ ดังนั้นแทนที่จะสลายชนชั้นเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ ก็ให้สร้างสภาวะสมดุล ด้วยการปรับปรุงระบบการถ่ายโอนเฉลี่ยความสุข ความทุกข์ ความพอใจ ความไม่พอใจ ทำให้เกิดประโยชน์และความสุขที่แต่ละชนชั้นควรได้รับนั้น เกิดเป็นความเสมอภาคแทน เช่นกระแสไฟฟ้าพาลิฟต์ส่งคนขึ้นไปตามชั้นต่างๆ ตามความต้องการของคน ไม่ใช่ของลิฟต์ การที่ลิฟต์ค้างหรือจอดส่งคนเฉพาะชั้นใดชั้นหนึ่งอยู่เสมอนั้นแสดงว่าลิฟต์ทำงานไม่ปกติ ย่อมสร้างความอึดอัดใจ ไม่พอใจให้กับคนที่ต้องการไปชั้นอื่นๆ อย่างไม่ต้องสงสัย ดังนั้นเพื่อทำให้คลื่นไฟฟ้าชีวิตของมนุษย์และสังคม ดำเนินต่อๆ กันไปได้เป็นกระแสจรรตต่อเนื่อง คนในสังคมต่างต้องอาศัยใจที่เปิดกว้าง สร้างที่ว่างไว้ในใจของแต่ละฝ่าย เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นเพื่อเป็นตัวนำสัญญาณส่งผ่านผลประโยชน์ให้แก่กัน ลดความเห็นแก่ตัว ไม่ทำตนเช่นฉนวนไฟฟ้า เพราะต่างฝ่ายต่างตกอยู่ในฐานะที่ต้องช่วยกัน ส่งเสริมกันทำให้ส่วนรวมคือสังคมมนุษย์กับธรรมชาติอยู่ในภาวะสมดุล การสร้างฉนวนไฟฟ้าเพื่อปิดกั้นวงจรกระจายประโยชน์ หรือการทำให้ไฟฟ้าลัดวงจร¹² ด้วยการเข้าแทรกแซงแบบมีอคติต่อกัน นับเป็นการทำลายวงจรสังคมมนุษย์และธรรมชาติ ทำให้ตกอยู่ในความทุกข์ความลำบากยากจนถึงกับการล่มสลายได้ในท้ายสุด อย่างไรก็ตาม ฉนวนไฟฟ้าก็มีประโยชน์เช่นกัน เพราะสามารถนำมาใช้ป้องกันไม่ให้กระแสไฟฟ้าผ่านตัวนำไฟฟ้าเช่นร่างกายของมนุษย์ ในกรณีช่างไฟฟ้าใส่ชุดฉนวนป้องกันไฟฟ้าไหลผ่าน เพื่อความปลอดภัยขณะทำงาน

จากกระบวนการทำงานของอิเล็กทรอนิกส์ มนุษย์สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างจิตสำนึกของความขยัน พร้อมตอบรับกับสิ่งใหม่ๆ เพื่อการพัฒนาตนเอง จากการใฝ่เรียน ใฝ่รู้วิทยาการความรู้ต่างๆ ที่ก่อให้เกิดกำเนิดความคิด เกิดพฤติกรรมผลักดันตนเองจากความขาดแคลนสู่ความสมบูรณ์อย่างต่อเนื่อง เป็นที่ยอมรับ กลายเป็นวัฒนธรรมและอารยธรรมของมนุษย์เป็นการพัฒนาตนเองจากมนุษย์ดึกดำบรรพ์สู่สังคมมนุษย์ศิวิไลซ์ เป็นพัฒนาการเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

เมื่อมนุษย์มีสังขาร คือการคิดปรุงแต่ง ไม่สร้างฉนวนไฟฟ้า หรือเครื่องมือควบคุมสังขาร จึงทำให้มนุษย์เกิดความอยากได้ อยากมี อยากเป็น รู้สึกยึดติด ผูกพันกับสิ่งต่างๆ กับสิ่งที่เกี่ยวข้องกัน ถึงกับตรอมใจจนตายก็มี การปรุงแต่งของมนุษย์เป็นการสร้างกับดักให้กับชีวิตของตนเอง เพื่อตอบสนองต่อเวทนาฝ่ายสุข (สุขเวทนา) ขณะที่พยายามหนีเวทนาฝ่ายทุกข์ (ทุกข์เวทนา) โดยไม่ใส่ใจกับเวทนาแบบเฉยๆ กลางๆ คือไม่สุข ไม่ทุกข์ (อทุกขมสุขเวทนา หรือ อุเบกขาเวทนา) การที่จะทำเช่นนั้นได้ต้องฝึกที่จะคิดถึง ผลดี ผลเสีย ที่เป็นผลจากการตอบสนองความอยากได้ อยากมี อยากเป็นของเราให้ได้เสียก่อน ด้วยการเข้าสู่สภาวะความเป็นกลางทางอารมณ์ เกิดจิตประภัสสร ว่างจากการปรุงแต่ง สร้างสภาวะความเป็นกลางทางไฟฟ้าของอะตอม จากนั้นค่อยๆ คิดทบทวนถึงผลดี ผลเสีย ในระยะสั้น กลาง ยาว กับการมีหรือไม่มีสิ่งนั้นว่า จะทำให้ชีวิตของเราลำบากหรือสบาย อย่างไร หรือไม่ สิ่งนั้นทำให้ภูมิคุ้มกันของชีวิต เช่น สุขภาพที่ดีของร่างกายและจิตใจ ฐานะทางการเงินที่มั่นคง ความปลอดภัย เป็นต้น บกพร่องไปหรือไม่

จุดกำเนิดของวงจรไฟฟ้าในทางวิทยาศาสตร์ เปรียบได้กับสิ่งที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า “ผัสสะ” ซึ่งเป็นการเชื่อมต่อขององค์ประกอบ 3 อย่าง คือ 1) อายตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ 2) อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และ 3) จิต(วิญญาณ) ทำให้เกิดอารมณ์ (Emotion) เกิดเวทนาคือความรู้สึก สุข ทุกข์ และเฉยๆ และ สัญญา คือการจำได้หมายรู้สิ่งต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อการใช้กลไกของการมีปฏิริยาตอบสนอง เพราะถ้าจิตไม่มีกิเลส ตัณหา เรียกว่าสัญญาบริสุทธิ์จึงรับรู้อารมณ์ตามความเป็นจริงคือเห็นตามอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เกิดปัญญา ขณะที่จิตมีกิเลส ตัณหา สัญญาจะปรุงแต่งให้เป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา สัญญานี้เรียก ปัญญา สัญญา คือการปรุงแต่งโดยอาศัย

¹²ในสภาวะปกติไฟฟ้าจะไหลจนครบวงจรไปตามตัวนำไฟฟ้า หากร่างกายมนุษย์ที่มีแรงต้านทานไฟฟ้าเพียงหนึ่งถึงห้าหมื่นโอห์มไปสัมผัสกับวงจรไฟฟ้าที่มีปริมาณไฟฟ้ามากกว่าห้ามิลลิแอมป์จะทำให้เกิดอันตรายบาดเจ็บจนถึงแก่ชีวิตได้

ค้นหา มานะ วิชา มองเห็นสิ่งต่างๆ ไม่ตรงตามจริง (พระมหาสมภารเถรติ อคคกิตติ (ปาวีไลย), 2536) เช่น การอยากได้นาฬิกา ราคาแพงทั้งๆ ที่มีนาฬิกาที่ยังใช้งานได้ดีอยู่แล้ว แต่เพราะมีค้นหา มี โลภะ อยากได้ จึงตัดสินใจซื้อเพื่อสนองต่ออารมณ์อยาก ได้ของตน มีความสุขกับการได้ของใหม่ หรือเอาไว้อวดผู้อื่นว่าฉันมีของทันสมัย ไม่ตกยุค ทั้งๆ ที่ตนเองมีเงินไม่พอ จึงต้องใช้ บัตรเครดิต เพราะเป็นการผ่อนจ่ายโดยไม่เสียดอกเบี้ย จึงรู้สึกขณะนั้นว่าไม่เป็นภาระที่ทำให้ตนเองเดือดร้อน ซึ่งถ้าบุคคลนั้นมี ชุดความคิดเช่นนี้ เขาคงซื้อของเงินผ่อนตามอารมณ์ของค้นหา พร้อมทั้งต้องหมุนเงินมาจ่ายหนี้คืนให้สถาบันการเงิน เป็นการ สร้างปัญหาความทุกข์จากการมีหนี้ และมีความเสี่ยงต่อการมีหนี้ท่วมตัว ขาดความสมดุลระหว่างรายได้ กับรายจ่าย เกิด ความขัดสน ส่งผลให้ก่อการกระทำที่เสียหายและผิดกฎหมาย เช่น การฉ้อราษฎร์บังหลวง การลัก รั่วชิง ปล้น ขณะที่ผู้มีฐานะ ทางการเงินก็อาจบอกได้ว่า ก็มีเงินอยู่มาก ใช้จนตายก็ไม่มีวันหมดนั้น ก็ไม่ควรมีความคิดเช่นนี้ เพราะเป็นการเสียโอกาสต่อ การใช้เงินอย่างคุ้มค่าเพื่อสิ่งที่มีค่ามากกว่า เช่น การรู้จักแบ่งปันความสุขให้กับผู้ขาดแคลน ยากไร้ หรือการเก็บเงินไว้ใช้ใน ยามจำเป็น เพราะหลักการหนึ่งที่ดีเยี่ยมโยงกันไ้ระหว่างกลศาสตร์ควอนตัมและพุทธศาสนาคือ ความไม่แน่นอน หรือความ น่าจะเป็น ดังนั้นการดำเนินชีวิตจึงต้องใช้ความระมัดระวัง เราอาจจะทราบได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับตัวเรา หรือกับสังคม แต่เป็น ที่น่าสังเกตว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกนี้ มักเกิดจากความประมาท ขาดความรอบคอบ ทำให้เกิดการหลงผิด คิดชั่ว ทำชั่ว เพราะผู้กระทำสิ่งนั้นมีความเชื่อว่าการกระทำนั้นสร้างความสุขให้กับตน แม้โดยข้อเท็จจริงเป็นการเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งอื่นทั้งทางตรงและทางอ้อมก็ตาม เช่น การใช้เงินซื้อบุหรี่ สุรา ท่องราตรี เล่นการพนัน ฉ้อโกง เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็น อุกุศลเจตสิก ที่เกิดจากโลภ โทสะ และโมหะ เพราะขาดปัจจัยที่ทำให้เกิดกุศลเจตสิกคือ ปัญญา สติ ศรัทธา เมตตา กรุณา เป็นต้น (นัตติมา ชุตวงแก้ว, 2545) ทำให้อาจเกิดผลในทางตรงกันข้ามคือความทุกข์ สร้างความเสียหายให้กับตน สังคม และ สิ่งแวดล้อม

แม้มนุษย์จะรู้จักเหตุแห่งทุกข์และรู้ทางดับทุกข์ แต่มนุษย์มักติดอยู่ในกับดักความทุกข์เพราะมนุษย์ชอบใช้อารมณ์ แบบสุขเวทนา และทุกข์เวทนาที่เกิดจากการรับสัมผัสระหว่างอายตนะภายในกับภายนอกจนเกิดค้นหา คือความอยากได้ อยากมี อยากเป็น ทำให้ไม่สามารถรักษาสภาวะเดิมของจิตให้อยู่กับความว่างเป็นประภัสสร¹³ (เปรียบได้กับการสูญเสียความ เป็นกลางทางไฟฟ้าของอะตอม-ผู้เขียน) ทั้งนี้ เพราะจิตมีธรรมชาติอยู่ 3 ประการคือ 1. สามารถรับรู้อารมณ์ได้เสมอ 2. เป็น เหตุให้เจตสิก¹⁴ ทั้งปวงรู้อารมณ์ 3. ส่งผลให้ทั้งสิ่งมีชีวิตและไร้ชีวิตมีสภาวะวิจิตรพิสดาร แม้จะมีหรือไม่มีตัวกระตุ้นให้เกิด ความต้องการหรือค้นหา เกิดโลกมูลจิต คือจิตที่มีความยินดีและติดใจในอารมณ์เพื่อตอบสนองความต้องการ (กัณฑ์ทิพย์ ชล วิสุทธิ์, 2546) ระหว่างอายตนะภายในเข้าต่อเชื่อมกับอายตนะภายนอก เกิดวิญญานทั้ง 6 คือเกิดอารมณ์ความรู้สึกทางตา เมื่อมองเห็นรูป ทางหูเมื่อได้ยินเสียง ทางจมูกเมื่อได้กลิ่น ทางลิ้นเมื่อได้ลิ้มรส ทางกายเมื่อได้สัมผัส ทางใจเมื่อรับรู้ความรู้สึก เกิดกระแสเวทนาคือความรู้สึก สุข ทุกข์ หรือเฉยๆ ซึ่งเป็นสภาวะปีรัดที่ทำให้ตั้งอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ เคลื่อนที่อยู่เรื่อยๆ หยุดไม่ได้ตามความต้องการของมนุษย์แม้เห็นดี เห็นชั่วได้พร้อมๆ กัน เทียบได้กับการไหลของอิเล็กตรอนดั่งที่กล่าวมาแล้ว ตอนต้น ขณะที่อะตอมก็มีคุณสมบัติพิเศษด้วย คืออะตอมหนึ่งๆ อาจมี 2 สถานะที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงได้ในเวลาเดียวกัน เช่น การโคจรของอิเล็กตรอนที่หมุน (Spin) ตามเข็มนาฬิกาและหมุน (Spin) ทวนเข็มนาฬิกาในเวลาเดียวกันได้พร้อมๆ กัน ใน ห่วงวงแหวนเล็ก แต่เมื่อไหร่ที่มีการวัดค่าของอะตอม การเคลื่อนที่ๆ มีอยู่สองทิศทางสวนกันนั้นจะถูกทำให้เหลือแค่เพียง อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น โดยไม่กลับไปสู่สถานะที่เป็นสองแบบพร้อมกันได้อีก (ไมเคิล บรูคส์, 2555) ขณะที่ผลจากการทับ

¹³ จิตประภัสสร หมายถึงจิตเดิมแท้ที่ยังว่างอยู่ ยังไม่ถูกอะไรปรุงแต่ง ยังไม่ถูกหุ้มห่อด้วยกิเลส ไม่ถูกหุ้มห่อด้วยผลของกิเลส คือความดี ความชั่ว เป็นต้น เหมือนอย่างเพชร มัน มีรัศมีในตัวมันเอง มันเรืองแสงของมันได้ เหมือนอย่างจิตเดิมแท้ประภัสสร แต่เป็นอยู่ตามธรรมชาติ มันจึงเปลี่ยนแปลงได้ มันจึงต้องมีการอบรมจนเป็นประภัสสรที่ถาวร ชนิด ที่ไม่มีอะไรมาปรุงแต่งให้เปลี่ยนแปลงได้ "ประภัสสร แปลว่า ชานออกแห่งรัศมี ประภา = รัศมี สระ = ชานออกมา คือไม่มีมลทิน แต่มันอยู่ในลักษณะที่มลทินมาจับได้ มา ครอบได้ เศร้าหมองได้ ก็เป็นทุกข์ได้ อบรมจนมลทินจับไม่ได้"

¹⁴ เจตสิก คือสภาวะธรรม 52 ประการที่เกิดดับพร้อมจิต แบ่งเป็น 1. อัญญาสมานเจตสิก 13 เป็นได้ทั้งฝ่ายดีและชั่ว เช่นความเพียร ความพอใจ เป็นต้น 2. อุกุศลเจตสิก 14 เจตสิกฝ่ายชั่ว เช่น ความหลง ความเห็นผิด ความถือตัว ความฟุ้งซ่าน ความโลภ เป็นต้น 3. โสภณเจตสิก 25 เจตสิกฝ่ายดีงาม เช่นความไม่โลภ ไมโกรธ ไม่หลง ละอายต่อบาป กลัวต่อบาป ความซื่อตรง เป็นต้น

ซ้อนกันของสถานะต่างๆ สะท้อนให้เห็นกระแสความคิดของมนุษย์ว่า มักเป็นไปได้สองทิศ สองทางเลือก สวนกันไปมาเสมอ เช่น ไข่ ไม้ไข เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ขวา ซ้าย ซึ่งเป็นพลังผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโลก ทั้งในช่วงเวลาอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ในรูปแบบต่างๆ ที่เรียกกัน เช่น ความเจริญ ความเสื่อม ความรุ่งเรือง ความตกต่ำ อารยชน อนารยชน สงคราม สันติภาพ ความรวย ความจน คนดี คนร้าย ความรัก ความเกลียด เป็นต้น ซึ่งมนุษย์นำไปตีความ ให้เป็นเรื่องดี เรื่องร้าย เรื่องไม่ดีไม่ร้าย เพื่อเป็นเครื่องมือนำทางชีวิตให้ประสบความสำเร็จตามทัศนะของแต่ละบุคคล ดังนั้นการเกิดเรื่องดี ร้าย ไม่ดีไม่ร้าย จึงเป็นเรื่องที่น่าสังเกตว่าเป็นเพียงมายาภาพของจิตที่ปรุงแต่ขึ้นตอบสนองอารมณ์ความพอใจของมนุษย์พวกหนึ่งในขณะที่มักลืมเอาใจใส่ต่อความสุขของมนุษย์พวกอื่นซึ่งเป็นผลจากการมีอุปาทาน หรือเรียกว่าการยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเรา เป็นของๆ เราแต่ฝ่ายเดียว ขณะที่ทัศนะคติต่อการช่วยกันเติมเต็มประโยชน์ให้กันเพื่อการขับเคลื่อน เปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การพัฒนาบุคคลและสังคมจากทุกภาคส่วน ในมิติของการรู้จักผสมผสาน แยกแยะระหว่างความรู้สึกแบบแยกส่วน รวมส่วน และส่วนรวมนั้นยังคงเป็นปัญหาในการสร้างความสัมพันธ์ของมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แต่เมื่อใดที่มนุษย์สามารถใช้สติ ปัญญาไตร่ตรองค้นพบปัจจัยและรู้จักเลือกตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำในสิ่งที่ทำให้ชีวิตของตนดีขึ้นหรือเลวลงได้ก็ถือว่ามนุษย์รู้จักเลือกทางเดินที่ถูกต้องของตน และสามารถหยุดปัจจัยที่นำมนุษย์ไปสู่ความทุกข์ได้ การดับตัณหาซึ่งเป็นรากเหง้าของความทุกข์ ย่อมดับทุกข์ได้ ดังพุทธศาสนสุภาษิตว่า “ชาวโลกมีความเพลิดเพลินเป็นเครื่องผูกมัดไว้ เมื่อมีวิตก (ความคิด) ก็ย่อมมีวิจาร์ณ (ความคิดไปเรื่อยๆ) ที่เรียกว่านิพพาน เพราะละตัณหาเสียได้” (แม่ชีจันเียร แสงสิน, 2547) อย่างไรก็ตาม นิพเพธิกสูตรได้กล่าวว่า ให้ระวังที่ผัสสะ ถ้าสามารถดับผัสสะได้ก็สามารถดับกรรมได้

นอกจากมนุษย์มีความทุกข์จากสภาวะทุกข์ โดย การเกิด แก่ และตาย พยาธิทุกข์ คือทุกข์จากความเจ็บป่วย แล้ว ยังมีทุกข์ที่เกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์ด้วย เช่นวิเวทมูลกทุกข์ คือทุกข์ที่เกิดจากการทะเลาะวิวาท สันตปาทุกข์ คือทุกข์ที่เกิดจากกิเลส เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ทำให้เกิดความรุ่มร้อน สหคตทุกข์ คือทุกข์ที่มาพร้อมๆหรือที่มากำกับ การเกิดขึ้นของสิ่งต่างๆจากโลกธรรม 8¹⁵ เช่น การมีความทุกข์จากการใช้จ่ายที่เกินตัว มีอุปาทานหรือการยึดติดใน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รวมเรียกว่าเป็นทุกข์เพราะติดยึดในรูป นาม ซึ่งต้องอาศัยจิตสำนึกที่รู้จักและเข้าใจกับเรื่องรูปและนาม เกิดปัญหา จนความสามารถนำมาใช้เพื่อเลือกรับ เลือกปฏิเสธ สิ่งที่ส่งผลดีและร้ายให้กับชีวิตของตนได้ แต่เมื่อขาดการคิดอย่างไตร่ตรอง รอบคอบเหมือนกระแสไฟฟ้าไม่ครบวงจรหรือเกิดลัดวงจรขึ้น ปลดปล่อยความต้องการหรือที่เรียกว่าด้วยความถูกใจมีอิทธิพลครอบงำเหตุผล สนองอารมณ์ความรู้สึกอยากได้ อยากมี อยากเป็นโดยไม่ใส่ใจกับความถูกต้องและความจริงในเรื่องความสุขระหว่างสามีสุข กับนิรามิสุข จึงก่อเหตุที่นำความเสื่อมมาให้มนุษย์และสังคมนั้นๆได้ โดยมีต้องกล่าวโทษผู้อื่นหรือสิ่งอื่นว่าเป็นสาเหตุของความเสื่อมนั้นๆ

การดำเนินชีวิตต้องคำนึงผลกระทบจากหลายๆ ทางไม่ว่าจะดีหรือร้ายก็ตาม เปรียบดังเช่นจังหวัดขับเคลื่อนของควาร์ก (Quark) เป็นเครื่องเตือนใจมนุษย์ว่า การดำเนินชีวิตของตนนั้นอยู่ภายใต้อำนาจของธรรมชาติที่มีการเปลี่ยนแปลงบนรากฐานของความไม่แน่นอน และความน่าจะเป็น ตามหลักการของควอนตัมฟิสิกส์ หรือที่พุทธศาสนากล่าวถึง “อนิจจัง” ในทำนองการขับเคลื่อนของชีวิตในจังหวัดขึ้น-ลง, สูงสุด-ต่ำสุด เป็นคลื่นพลังงานคู่ตรงข้ามที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่นคลื่นความร้อน กระแสน้ำขึ้นและลง เป็นต้น ซึ่งเป็นเสน่ห์ (Charm) ของธรรมชาติที่มีความแปลก (Strange) เพราะคาดหวังได้ยาก มีความไม่แน่นอนสูง เป็นความขลังของธรรมชาติที่คอยปรามมนุษย์ ให้มีสำนึกเตือนตนอยู่เสมอว่า ยังมีกฎธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่เหนือความเป็นมนุษย์ ดังนั้นอย่าได้คิดหลงในอำนาจที่ตนสร้างขึ้นเพื่อหลอกตนเองว่าเป็นสัตว์ประเสริฐที่ยิ่งใหญ่เหนือสัตว์โลกและธรรมชาติใดๆ เพราะความไม่แน่นอนและความน่าจะเป็นนี้ มีอิทธิพลต่อโอกาสของความสำเร็จและความล้มเหลว การมีโชคดี โชคร้าย การได้มาและเสียไป เปรียบได้กับความเป็นทุกข์ของชีวิตมนุษย์ ดังที่ ฟริตซ์โจฟ คาปริ่า (Fritziöff Capra)

¹⁵ 1. ลาก 2. ยศ 3. สรรเสริญ 4. สุข 5. เสื่อมลาภ 6. เสื่อมยศ 7. นินทา 8. ทุกข์

ได้เขียนไว้ในหนังสือจุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ ในตอนที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมว่าเป็นก้าวที่สำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาทางอารยธรรม (พริตจ็อฟ คาปรา, 2534) บนเส้นทางของความเจริญ และความเสื่อมเป็นวงจรของการเปลี่ยนแปลง ไม่แน่นอน ของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป โดยคาปราได้อ้างถึงทัศนะของนักประวัติศาสตร์คนสำคัญคืออาร์โนลด์ ทอยน์บี (Arnold J. Toynbee). ที่กล่าวว่าการล่มสลายของวัฒนธรรมเกิดจากการสูญเสียพลังของความยืดหยุ่น ซึ่งน่าจะหมายถึงการฝ่าฝืนกฎของการขับเคลื่อน การเปลี่ยนแปลง โดยติดยึดกับสิ่งต่างๆ มากเกินไป เช่นเดียวกับการเปรียบเทียบการไม่หยุดนิ่ง ยึดติด ของอิเล็กทรอนิกส์ที่มีการวิ่งวนไปด้วยคุณสมบัติทั้งเป็นคลื่น (ขึ้น-ลง) และอนุภาค มีความไม่แน่นอน เวอร์เนอร์ ไฮเซนเบิร์ก (Werner Heisenberg) บิดาอีกคนหนึ่งของกลศาสตร์ควอนตัมได้ค้นพบ หลักความไม่แน่นอน (Uncertainty principle) ในปี ค.ศ 1925 ซึ่งข้อจำกัดของมนุษย์ต่อการศึกษาธรรมชาติของอะตอม เพราะแม้ว่าฟิลิสิกส์จะมีเครื่องมือที่สมบูรณ์และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ก็จะไม่สามารถวัดสมบัติต่างๆของอะตอมได้อย่างสมบูรณ์ 100 % เช่น การหาตำแหน่งของอิเล็กตรอนจะกระทบต่อโมเมนตัมของอิเล็กตรอน ขณะที่ความพยายามรู้โมเมนตัมของอิเล็กตรอนก็จะไปรบกวนตำแหน่งของอิเล็กตรอนด้วย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นไปได้ที่จะรู้ทั้งตำแหน่งและโมเมนตัมได้อย่างถูกต้อง 100% ไปพร้อมๆ กัน เช่นเดียวความไม่แน่นอนของกระแสชีวิตมนุษย์ที่ขับเคลื่อนแบบคลื่นขึ้น-ลง เดียวดี เดียวร้าย ไม่เที่ยง เป็นอนิจจัง

อย่างไรก็ตาม เมื่อใดเกิดความทุกข์กับชีวิต ก็ให้มีความทุกข์นั้นบอกกับตนเองว่า ความทุกข์กับความสุขมีการถ่ายโอน แลกเปลี่ยนกันไปได้ตามกฎของไตรลักษณ์ ความทุกข์และความสุขต่างตกอยู่ในสภาวะของอนิจจังและอนัตตาในเวลาเดียวกัน ด้วยเหตุนี้การตกเป็นผู้ระทมทุกข์กับการเสียดิตความสุขจึงเป็นสิ่งที่จะต้องหลีกเลี่ยง การเข้าถึงเหตุแห่งทุกข์เมื่อครั้งที่กระแสชีวิตที่ตกต่ำตามจังหวะของควาร์ก (Down Quark) จะช่วยไม่ให้จมปลักกับความทุกข์ ด้วยการรู้จักทำความเข้าใจกับเหตุปัจจัยที่ทำให้ทุกข์เกิดขึ้น เพื่อเป็นบทเรียนไม่ทำผิดซ้ำอีก จากนั้นหาทางใช้ปัญญาจับสัญญาณโหนกระแสขึ้นสูงตามจังหวะอีกแบบหนึ่งของอัพควาร์ก (Up Quark) ที่สามารถนำพาชีวิตสู่ทางพ้นทุกข์ได้ ซึ่งตามกฎธรรมชาตินั้น เมื่อสิ่งใดลงจนสุดก็จะค่อยๆ ขึ้นจนสุดเป็นจังหวะของคลื่นพลังงานสลับกัน ดังนั้นการรู้จักปรับทัศนคติเพื่อสร้างความสมดุลระหว่าง สุข เวทนาและทุกข์เวทนา ด้วยการวางจิตที่อุเบกขาเวทนา ไม่ลุ่มหลงกับสิ่งที่สุข และทุกข์ เพราะเข้าใจได้แล้วว่า มันเป็นเรื่องของอนิจจัง เปลี่ยนแปลงได้ และมันเป็นเช่นนั้นเองกับกระแสขึ้นลงของสรรพสิ่งในธรรมชาติ ดังที่พระพุทธศาสนากล่าวถึงคำว่า “ตถตา” (เป็นเช่นนั้นเอง) ซึ่งเป็นการสรุปความของวงจรปฏิจลสมุปบาท

เป็นที่ประจักษ์ว่าการหยุดความทุกข์นั้นทำได้ยาก เพราะความไม่เข้าใจในอสาวิกเลสจึงส่งสัญญาณก่อให้เกิดกระแสวงจรของอวิชชา¹⁶ ทำให้ต้องตกอยู่ในวงล้อของวงจรปฏิจลสมุปบาท (ปฏิจลแปลว่าอาศัยกันและกัน สมุปบาทแปลว่าเกิดร่วมกัน) หรือเรียกอีกชื่อว่า อิทัปปัจจยตา หรือปัจจยการ ซึ่งเป็นอาการแห่งธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นที่เป็นการอธิบายถึง การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกัน จึงเกิดมีสิ่งต่างๆขึ้นเป็นหลักการที่อยู่ท่ามกลาง การเกิด การดับ ความมี ความไม่มี ในฐานะของสิ่งที่เชื่อมโยงการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปของสรรพสิ่ง เป็นการเคลื่อนที่ เปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่การเกิดและการดับไปของความทุกข์และความสุขในสภาวะของการหมุนเวียนเป็นวงจรไม่มีต้นไม่มีปลาย ที่เรียกว่า ภาวะจักร หรือวงจรแห่งสรรพสิ่ง (Wheel of existence)

ปฏิจลสมุปบาท ประกอบด้วยอวิชชา คือความไม่รู้ ไม่รู้ตามเป็นจริง สังขาร คือความคิดปรุงแต่ง วิญญาณ คือความรู้แจ้งอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นามรูป คือส่วนประกอบของชีวิต ทั้งกายและใจ สฬายตนะ คืออายตนะภายใน 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ผัสสะ คือ ความกระทบ สัมผัสการรับรู้ เวทนา คืออารมณ์ สุข ทุกข์ เฉยๆ ตัณหา คือ

¹⁶ อวิชชา(ignorance) ต้นเหตุแห่งทุกข์และการดับทุกข์อยู่ที่การไม่รู้จักรัตถวิเศษ คือสภาวะธรรมหรือสภาวะตามธรรมชาติของสรรพสิ่ง ซึ่งประกอบด้วย 1.1 ไม่รู้จักทุกข์ เช่น ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก การประสบกับสิ่งที่ไม่รัก การปรารถนาในสิ่งใดแล้วไม่ได้ในสิ่งนั้น เหล่านี้เป็นอุปาทานทุกข์ทั้งสิ้น 1.2. ไม่รู้จักสมุทัย ว่าเหตุให้เกิดทุกข์มาจาก ตัณหา 3 คือ กามตัณหา ภวตัณหาและวิภวตัณหา 1.3. ไม่รู้จักนิโรธ จึงไม่เคยสัมผัสสภาวะว่างจากกิเลสตัณหาอันยังให้ไม่เกิดอุปาทานทุกข์, หรือเข้าใจผิดคิดว่าพลอันเกิดแต่สมาธิหรือฌานเป็นสภาวะนิโรธ 1.4. ไม่รู้จักมรรค ควรปฏิบัติอย่างไร ศึกษาแล้วยังไม่เข้าใจ ปฏิบัติไม่ถูก ไม่รู้จะเริ่มตรงไหน

ความทะยานอยาก อุปาทาน คือการยึดมั่น ภพ คือกระบวนการของชีวิตที่เป็นอยู่ เป็นไป ชาติ คือความเกิด ชรามรณะ คือความแก่ ความตาย (พระราชาขรรณุนี (ประยูรช ษุตโต), 2523) เป็นปฏิกิริยาลูกโซ่แห่งความทุกข์ (สมุทัยวาร) ขณะที่ถ้าต้องการหลุดพ้นจากความทุกข์ (นิโรธวาร) ก็สามารถนำปัจจัยสมุปปาทมาใช้ด้วยเช่นเดียวกัน เป็นสองทวิภพ สองคลื่นพลังงาน เพราะสรรพสิ่งเป็นทั้งเหตุและผลของกันและกัน อยู่ที่จะรู้จักนำไปใช้เพื่อให้เกิดผลในทางพบทุกข์หรือทางพ้นทุกข์เท่านั้น

การรู้จักสร้างเครื่องมือตัดสัญญาณเพื่อไม่ให้เกิดปฏิกิริยาลูกโซ่ทั้งในวงจรปัจจัยสมุปปาทและในวงจรไฟฟ้า นั่นถือเป็นบทพิสูจน์ว่ามนุษย์มีปัญญา มีเหตุผล โดยทางวิทยาศาสตร์รู้จักสิ่งที่เรียกว่าฉนวนไฟฟ้า ฉนวน (Insulator) คือ สสารวัตถุ วัสดุ หรือ อุปกรณ์ที่ไม่สามารถยอมให้กระแสไฟฟ้าไหลผ่านไปได้ หรือ ด้านการไหลของกระแสไฟฟ้าไม่ไหลผ่านไปได้ ขณะที่ตัวนำไฟฟ้าหมายถึง ตัวนำ (Conductor) คือ สสาร วัตถุ วัสดุ หรือ อุปกรณ์ที่สามารถยอมให้กระแสไฟฟ้าไหลผ่านได้ง่าย หรือวัตถุที่มีความต้านทานต่ำ

พุทธศาสนาได้กล่าวถึงสัญญาตา หรือความว่างเป็นฉนวนตัดสัญญาณความสุข ทุกข์ระหว่างการเชื่อมโยงอายตนะภายในกับภายนอก ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวถึงความว่างว่ามีลักษณะ 3 ประการ คือ 1. ความว่างในความหมายของปริยัติ คือ การรู้ว่าไม่มีอะไรเป็นตัวตน 2. ความว่างในความหมายของปฏิบัติ คือ จิตที่กำลังปล่อยวางไม่จับฉวยอะไร 3. ความว่างในความหมายของปฏิเวธ คือ จิตที่บรรลุลึกลับความสะอาด สว่างและสงบ ความว่างซึ่งมีพลังทะลุทะลวงมากเพราะ (เปรียบได้กับนิวตรอน และนิวตริโน¹⁷ -ผู้เขียน) มีประจุไฟฟ้าเป็นศูนย์ จึงเป็นกลางทางไฟฟ้า และมีคุณสมบัติเป็นฉนวนไฟฟ้า ไม่มีปฏิกิริยากับขั้วไฟฟ้าบวกและลบ จึงช่วยให้หลุดพ้นจากกระแสไฟแห่งความทุกข์ เช่นเดียวกับคุณสมบัติของแรงนิวเคลียร์แบบเข้มที่มีคุณสมบัติเป็นกลางทางไฟฟ้า มีชื่อเรียกว่า เมซอน (Mason)¹⁸ ที่แปลว่า “เป็นกลาง” ตามภาษากรีก เมซอนควบคุมการปลักกันของประจุไฟฟ้าบวกของโปรตอนทำให้นิวเคลียสของอะตอมยังคงรักษาสภาพอยู่ได้ ซึ่งเป็นพลังงานที่เกิดจากความว่างเปล่า¹⁹ เคลื่อนที่ด้วยความเร็วใกล้แสง และจะสลายตัวในระยะเวลาสั้นๆ เช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงความสำคัญของความว่าง ว่าให้มนุษย์มองดูโลกโดยความเป็นของว่าง มีสติอยู่อย่างนี้ทุกเมื่อ เพราะเมื่อทำเช่นนี้ ความตายก็จะค้นหาไม่พบ และเขาผู้นั้นจะอยู่เหนืออำนาจของความทุกข์ซึ่งมีความตายเป็นประธาน (พุทธทาสภิกขุ, 2542) ความว่างเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยากยิ่งแต่มีความจำเป็นสำหรับใช้เพื่อครองเรือนของฆราวาส ความว่างเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งของพุทธศาสนา (พุทธทาสภิกขุ, 2542) ว่างในที่นี้คือความว่างจากตัวตน ของตน หรือที่ท่านพุทธทาสเรียกว่า “ตัวกู ของกู” ก็คือการรู้จักละวางตัวอุปาทานในวงจรปัจจัยสมุปปาทนั่นเอง เพราะเมื่อสามารถละวางเช่นนี้ได้ ก็จะเกิดสภาวะที่เรียกว่า นิพพานันท์ สุตถุญ ซึ่งมีความหมายว่า ว่างนั้นแหละคือนิพพานันท์ (พุทธทาสภิกขุ, 2542) นอกจากนั้นเราพบได้ว่าความว่างปรากฏใน 2 โอกาสคือ 1) การละเว้นจากการปรุงแต่ง การคิดนึกถึงสิ่งใดๆ 2) การคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลุ่มลึกปราศจากความวุ่น ฟุ้งซ่าน วกวน ท่านพุทธทาสกล่าวว่าความว่างคือเครื่องรางศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธเจ้า เพราะสามารถคุ้มครองป้องกันความทุกข์ได้ ส่วนที่เหลือจากนั้นเป็นเรื่องของมายา (พุทธทาสภิกขุ, 2542)

การอยู่ร่วมกันของมนุษย์มักเกิดความขัดแย้งจากความคิดเห็นที่แตกต่างกัน หรือเป็นพวกต่างกลุ่มต่างสังคม เชื้อชาติกัน จึงต่อสู้ ทำลายเพื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะเป็นผู้ชนะแต่ฝ่ายเดียว เกิดสภาวะได้และเสีย ต่างจากปรากฏการณ์ชีวิตตรงกันข้ามของไฟฟ้าในธรรมชาติระหว่างขั้วบวกและลบที่ไม่ทำลายล้างกันแบบใครได้ ใครเสีย แต่กลับรู้จักเข้าเชื่อมโยง เติมเต็มสร้างพลังงานขับเคลื่อนร่วมกัน ดังนั้นการมีความคิดเห็นหรือทัศนคติที่ต่างกันก็ไม่ได้หมายถึงความแตกต่างที่นำไปสู่ความ

¹⁷ นิวตริโน (Neutrino) เป็นอนุภาคมูลฐาน ไม่มีประจุไฟฟ้า และสามารถเคลื่อนผ่านสสารทั่วไปได้โดยแทบไม่รบกวนหรือไม่สามารถตรวจจับได้ ใช้สัญลักษณ์แทนด้วยอักษรกรีก ν (นิว) นิวตริโนเกิดขึ้นมาจากผลิตรสส่วนหนึ่งที่เป็นผลตกค้างจากกัมมันตรังสีหรือปฏิกิริยานิวเคลียร์ เมื่อนิวตรอนเปลี่ยนไปเป็นโปรตอน หรือเมื่อโปรตอนเปลี่ยนมาเป็นนิวตรอน โดยทั่วไปปฏิกิริยาที่เกี่ยวข้องกับนิวตริโนมักเกิดจากแรงนิวเคลียร์แบบอ่อน นิวตริโนส่วนมากที่วิ่งผ่านโลกเป็นอนุภาคที่แผ่ออกมาจากดวงอาทิตย์ ทุกๆ วินาทีมีอิเล็กตรอนนิวตริโนจากดวงอาทิตย์กว่า 50 ล้านล้านหน่วยเคลื่อนผ่านร่างกายของมนุษย์

¹⁸ ค้นพบเมื่อ ค.ศ.1935 โดย ฮิเดกิ ยูคาว่า (Hideki Yukawa) นักฟิสิกส์ชาวญี่ปุ่น และได้รับการพิสูจน์ในปี ค.ศ.1947 โดยเซซิล พาวเวลล์ (Cecil Powell) ทำให้ ยูคาว่าได้รับรางวัลโนเบลในปี ค.ศ.1949

¹⁹ ทฤษฎีสถานพลังควอนตัมกล่าวว่า สุญญากาศมิได้ว่างเปล่า เพราะมีสนามแม่เหล็กไฟฟ้าขนาดเล็กที่แปรปรวนตลอดเวลา (Vacuum fluctuation) และสนามแม่เหล็กนี้เป็นเหตุให้อิเล็กตรอนปล่อยแสงออกมาตามธรรมชาติ

แตกแยก ถ้ารู้จักใช้กระแสไฟฟ้าแห่งปัญญาพิจารณาไตร่ตรองด้วยความรอบคอบ ขณะที่ความร่วมมือกันของมนุษย์มักเกิดขึ้นจากความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกันเพราะความเป็นพวกเดียวกัน ชาติพันธุ์ และศาสนาเดียวกัน ทำให้ขาดโอกาสไตร่ตรองศึกษาในรายละเอียดอื่นๆ เพราะความไว้วางใจที่มีต่อกัน เปิดโอกาสให้มนุษย์ที่มีความฉ้อฉลมักใช้โอกาสนี้ ชักจูงพวกเดียวกันให้ตกหลุมพรางของการหลอกลวง เบียดเบียนกัน ซึ่งพบเห็นได้ทั่วไป ซึ่งในกรณีนี้ปรากฏการณ์ของไฟฟ้าที่มีขั้วไฟฟ้าเหมือนกันแต่กลับผลักออกจากกันนั้น ได้สอนให้มนุษย์รู้ว่าแม้มีความคิดเหมือนกัน เป็นพวกเดียวกัน ก็ไม่ได้หมายความว่า จะร่วมกันทำงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์ได้ เพราะเมื่อพิจารณาแล้วพบว่ามีความเคลือบแคลงใจในความสุจริตแฝงอยู่ ก็ต้องถอยห่างจากกัน ผลักกันออกไป ไม่ยุ่งเกี่ยวกับ มิฉะนั้นจะเป็นความร่วมมือกันในทางที่มุ่งสู่ความวิบัติของกันและกัน เช่นการร่วมมือกันฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นต้น ขณะที่ความร่วมมือกันในฐานะที่มีความเห็นไปในทางสุจริตเดียวกันก็ต้องรักษา ระยะห่างตามแรงผลักรันทางไฟฟ้ากันไว้เพื่อรักษาความเป็นส่วนตัวและป้องกันการละเมิดต่อกัน

ด้วยเหตุข้างต้นความสำเร็จของมนุษย์ขึ้นอยู่กับการใช้สติปัญญาและการจัดการคู่ของความเหมือนและความแตกต่างที่มีอยู่ในธรรมชาติด้วยการรู้จักใช้ความคิด ปัญญาและสำนึกถึงความรับผิดชอบที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตจนพัฒนาเป็นวัฒนธรรมและอารยธรรมที่สืบสานตามกันมานับพันปีของมนุษย์ ดังที่ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ผู้ร่วมก่อตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากรกล่าวว่า “ศิลปะยืนยาว ชีวิตสั้น” สะท้อนให้ชนทั้งหลายเข้าใจได้ว่าศิลปะที่ยืนยวนนั้นคือศิลปะของการครองชีวิตที่ต่อเนื่องเป็นวัฒนธรรมและอารยธรรม ขณะที่อายุของมนุษย์นั้นสั้น ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงต้องช่วยกันทำและสืบสานสิ่งที่ดีงามและรู้จักละวาง ละเว้นสิ่งที่ชั่วร้ายโดยเร็วตั้งแต่เด็ยวัน วันนี่ เพราะท่านอาจารย์ศิลป์ได้เตือนไว้ดีกว่า “พุ่มนี้ก็สายเสียแล้ว”

ขณะที่เมื่อสังคมเข้าสู่ความขัดแย้งที่สามารถสร้างความแตกแยกจนนำไปสู่ความล่มสลาย ต้องมีคนกลางที่มีคุณสมบัติเดียวกับแรงนิวเคลียร์แบบเข้มที่เรียกว่าเมซอน (meson) มาประสานรอยร้าวของความขัดแย้งนั้น แต่ความเป็นกลางของผู้นั้น ต้องมีความเป็นกลางเพราะปลอดจากอคติ²⁰ คือจากความชอบเพราะเป็นพวกเดียวกัน จากความไม่ชอบเพราะเป็นคนละพวก จากความไม่รู้ และจากความกลัว เช่นเดียวกับการอาศัยความเที่ยงตรงของตาชั่งและผู้อ่านค่าน้ำหนัก ต้องมีคุณสมบัติของความซื่อตรงเป็นกลางบอกน้ำหนักตามจริงของสิ่งนั้น เพราะเมื่อความเป็นกลางที่ถูกต้องไม่เกิดขึ้นสามารถทำให้มนุษย์และสังคมล่มสลายได้ดังที่ปรากฏขึ้นจากเหตุการณ์ต่างๆ ในประวัติศาสตร์

การหยุดยั้งซึ่งเด่นกันของมนุษย์ให้พิจารณาคุณสมบัติของอิเล็กตรอนที่มีสถานะความเป็นคลื่นและอนุภาคพร้อมกัน ขณะที่การปรากฏตัวของอิเล็กตรอนในสถานะของคลื่นและอนุภาคจะไม่เกิดขึ้นพร้อมกันเพราะจะแสดงสถานะใดสถานะหนึ่งในแต่ละช่วงเวลาเท่านั้น สะท้อนหลักการเติมเต็ม (Complementarity principle) โดย นีลส์ โบร์ (Niels Bohr) นักฟิสิกส์ชาวเดนมาร์ก ในระบบควอนตัมที่เสนอว่าอนุภาคและคลื่น ไม่แสดงความขัดแย้ง แยกกัน แบบใครได้ ใครเสีย ดังนั้นแทนที่มนุษย์จะคอยทำลายกัน ก็ให้นำมาหาทางเติมเต็มให้แก่กัน รู้จักจัดจังหวะและโอกาสที่สนับสนุนกัน เกิดข้อสรุปที่เป็นแนวทางการพัฒนาเปลี่ยนแปลงได้ประโยชน์ร่วมกัน เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องเป็นหลักให้กันและกันในทุกสิ่งทุกประการ

การรู้จักการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ในฐานะที่มนุษย์ต่างเป็นเพื่อนร่วมโลกทางอะตอม ดังที่ ริชาร์ด ฟิลลิปส์ ฟายน์แมน (Richard Phillips Feynman)²¹ ได้เคยตั้งข้อสังเกตว่า หากต้องย่อประวัติศาสตร์ลงเหลือประโยคสำคัญประโยคเดียว จะได้ประโยคที่สำคัญว่า “ทุกสิ่งสร้างขึ้นจากอะตอม” มันอยู่ทุกหนทุกแห่งและเป็นตัวสร้างทุกสิ่ง อะตอมมีอายุยืนยาวมาก อะตอมในตัวมนุษย์มีการแลกเปลี่ยนกันทำให้ต่างคนต่างเคยเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน อะตอมต้องใช้เวลากลายศตวรรษเพื่อแพร่กระจายอย่างทั่วถึง เมื่อมนุษย์ตาย อะตอมก็จะกระจัดกระจายเคลื่อนย้ายไปในที่ๆมีประโยชน์ใหม่ โดยไม่มีใครรู้ว่าอะตอมมีอายุเท่าไร อยู่ได้นานแค่ไหน แต่ก็มีข้อมูลที่น่าสนใจจาก ลอร์ด มาร์ติน รีส์ (Lord Martin Rees) นักดาราศาสตร์

²⁰ อคติ 4 คือ ความประพฤตินิยม ความลำเอียง ความไม่เที่ยงธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยง 4 ประการคือ 1. อันทาคติ : ลำเอียงเพราะชอบ 2. โทสาคติ : ลำเอียงเพราะชัง 3. โมหาคติ : ลำเอียงเพราะหลง 4. ภยาคติ : ลำเอียงเพราะกลัว (พระราชมณเฑียรอักษร ปยุตโต) 2523)

²¹ ริชาร์ด ฟิลลิปส์ ฟายน์แมน (Richard Phillips Feynman 1918-1988) นักฟิสิกส์ชาวอเมริกัน เป็นหนึ่งในนักฟิสิกส์ ที่ทรงคุณค่าและมีอิทธิพลมากที่สุดของคริสต์ศตวรรษที่ 20 นักฟิสิกส์ชาวอเมริกันเป็นหนึ่งผู้พัฒนาระเบิดนิวเคลียร์ลูกแรกของโลก ในโครงการแมนฮัตตัน และเป็นผู้ริเริ่มเสนอแนวคิดของนาโนเทคโนโลยี

ชาวอังกฤษ จากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ที่กล่าวว่าอะตอมอาจมีอายุ 10 ยกกำลัง 35 ปี (บิล ไบรสัน, 2551) อีกทั้งความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ยังกล่าวว่า แม้วัตถุสองชิ้นอยู่แยกจากกันคนละตำแหน่งในอวกาศ แต่ด้วยอิทธิพลของควอนตัมฟิสิกส์ พวกมันทำตัวเหมือนเป็นวัตถุชิ้นเดียวกัน นอกจากการเชื่อมโยงทางควอนตัมนำไปสู่การเชื่อมโยงระหว่างเวลาที่ต่างกันได้ด้วยแล้ว ยังเกิดความเชื่อมโยงระหว่างเวลากับอวกาศอีกด้วย (ไบรอัน กรีน, 2551) ดังเช่นอริสโตเติลได้กล่าววามมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ด้วยเหตุนี้การที่มนุษย์ทำลายล้างกลุ่มอื่น สิ่งอื่นย่อมหมายถึงการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อทำลายฝ่ายของตนและสังคมทั้งหมดด้วยเช่นกัน

ตราบเท่าที่ยังมีการขับเคลื่อนของพลังงานในรูปแบบต่างๆ ตรานั้นชีวิตของมนุษย์ยังมีโอกาสดำเนินสืบไปจากรุ่นสู่รุ่นผ่านเส้นทางอารยธรรม การหยุดนิ่ง การยึดติดทำให้ไม่ก้าวหน้า การรู้จักใช้ปัญญา²² จับจิ้งหะ หยุต-เดิน,จับ-ปล่อย ช่วยให้มีมนุษย์มีพัฒนาการ ความเปลี่ยนแปลง และความเจริญ เหมือนสัตว์โลกใดๆ สามารถใช้จินตนาการ ความคิด จิตสำนึกรู้ดี-ชั่ว สร้างปัญญาทำให้ความขัดแย้งเกิดการสร้างสรรค์ ผสมผสาน ไม่สร้างความแตกแยก ทำลายกัน เช่น รู้จัก เชื่อมโยงกับหลักการแห่งอคติ 4 เป็นตัวแปร ถ่วงดุล สร้างความเป็นกลางทางอารมณ์

นักจิตวิทยาบอกว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลจากการได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้า นำไปสู่กระบวนการของการรับสัมผัส กระบวนการรับรู้ และกระบวนการตอบสนองเป็นความคิดและพฤติกรรม จะมีความถูกต้อง ละเอียด ชัดเจน เท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิม ความรู้ที่สะสมไว้ ความเชื่อ ความจำ เซาว์ปัญญา ค่านิยมและทัศนคติที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล (เดิมศักดิ์ คพวิณช, 2549) สิ่งนี้ท่านพุทธทาสเรียกว่าเป็นโรคทางวิญญาณซึ่งหมายถึงปัญหาที่เกิดกับสติปัญญา ต้องใช้ความว่างหรือสุญญตาเข้าจัดการ ซึ่งในภาษาบาลี สุญญตา มีความหมายทั้งเป็นยารักษาโรค และความหายจากโรค (พุทธทาสภิกขุ, 2542) นอกจากนั้นท่านพุทธทาส ใช้คำว่า “อตัมมยตา” ซึ่งมีความหมายว่า “ไม่อาศัยเหตุปัจจัยนั้นอีกแล้ว” หรือ “ไม่เอา กับมึงแล้ว” ด้วยภาษาพูดของท่าน ในสถานการณ์ที่ต้องการหลุดพ้นจากมิจฉาทิฐิ ไม่ติดยึดจากเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดทุกข์ทางกายและทางใจ จากการถือว่าเป็นตน และของตน อำนาจของ “อตัมมยตา” ทำให้เกิดสติปัญญามีสัมปชัญญะ ไม่หลง เพราะรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งต่างๆ จนหลุดพ้นความรู้สึกรู้สึกทุกขจากการมีผัสสะกับสิ่งนั้น ด้วยเหตุนี้ ท่านพุทธทาสสนับสนุนให้มนุษย์ใช้ “อตัมมยตา” เป็นมนตราของชีวิต

สรุปและอภิปรายผล

ประวัติศาสตร์คือแหล่งเรียนรู้พฤติกรรมทั้งด้านสร้างสรรค์และทำลายของมนุษย์ โดยมีความสุขและความทุกข์เป็นแรงจูงใจให้กระทำสิ่งต่างๆ ในมิติของการ ร่วมมือ แข่งขันกัน ขัดแย้ง สนิทลักษณ์และกลืนกลาย เช่นที่เกิดสภาวะสงครามและสันติภาพสลับกันไปมา การปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจและกระจายอำนาจ ระบบเศรษฐกิจแบบผูกขาดและเสรี จนเป็นที่ประจักษ์ว่า ความก้าวหน้าทางความคิดวิทยาศาสตร์ วิทยาการต่างๆและความเสื่อมถอยทางจิตสำนึกเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมทั้งของส่วนบุคคลและสังคมมีความเกี่ยวข้องกัน มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมนุษย์ ทั้งทางดีและร้ายโดยไม่สามารถปฏิเสธได้

ประวัติศาสตร์สอนให้มนุษย์รู้จักความดี ความชั่ว ความสุข ความทุกข์ในอดีต ที่สามารถนำมาปรับใช้กับชีวิตในปัจจุบันได้ ประวัติศาสตร์ความคิดสอนให้มนุษย์รู้จักคิดวิเคราะห์ พิจารณา พิจารณาส่งต่างๆ อย่างรอบคอบ ดังนั้นก่อนการตัดสินใจทำสิ่งใด ต้องรู้จักใช้ประวัติศาสตร์ทบทวนพฤติกรรมที่เคยเป็นการสร้างสรรค์และทำลายมนุษย์ สังคมและธรรมชาติ

การรู้จักประยุกต์ใช้ประวัติศาสตร์จะทำให้เกิดกระแสทางความคิดให้มนุษย์เห็นวิถีทางของความเจริญและความเสื่อมของสิ่งต่างๆ ในแต่ละช่วงเวลา ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ในยุคปัจจุบันจึงควรต้องใส่ใจกับบทเรียนจากเหตุการณ์และความคิดแห่งอดีต เพื่อนำมาป้องกันและแก้ไขเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดความทุกข์ในปัจจุบัน เกิดเป็นวิทยาการความรู้เพื่อการจัดการรูปแบบหรือวิถีชีวิตของมนุษย์ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ท่ามกลางความเหมือนและความแตกต่างกันได้อย่างลงตัว เพื่อที่มนุษย์ในปัจจุบันจะยังพอมีความหวัง

²² ต้องรู้จักใช้ปัญญา นำลักษณะนิสัยของนิวตรอนซึ่งเป็นอนุภาคหนึ่งในอะตอมและเป็นคุณสมบัติที่มีอยู่และพร้อมถูกนำไปใช้โดยมนุษย์เอง ความว่างทำให้หยุด ตั้งสติ ใช้ปัญญา ทำให้เกิดสัมปชัญญะ มีการรู้แจ้งในเหตุปัจจัยที่ผลกดันให้เกิดสิ่งต่างๆ และรับรู้ได้ถึงผลทั้งดีและร้าย ที่ส่งผลให้เกิดการเลือกทางเดินแบบสมมาทิสู้ สัมมาสังกัปปะ เป็นต้น

ว่า จะไม่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการทำลายล้างมนุษย์และสังคมดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นในอดีต แต่กลับจะร่วมมือกัน ทำให้สังคมและมนุษย์อยู่ร่วมกันได้โดยไม่ทำตนให้เป็นเครื่องกีดขวางต่อการช่วยเติมเต็มความสุขให้กัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่พ้นจากความสามารถและความพยายามของมนุษย์ที่ถ้าตั้งใจทำอะไรๆ แม้เป็นเรื่องดีหรือเรื่องร้ายก็สามารถทำสำเร็จได้ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสว่า วิริเยนทุกขมจเจติ ที่แปลว่าคนล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร เพียงแต่ความสำเร็จอาจมิได้เกิดขึ้นในช่วงชีวิตของมนุษย์ผู้นั้นเพราะอาจมีเหตุแห่งความไม่แน่นอนต่างๆ และข้อจำกัดเรื่องอายุขัยมาตัดรอนชีวิตให้ดับสิ้น แต่ถ้ามนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่จะช่วยกันสืบสานสิ่งที่ตั้งถามและช่วยลดทอนสิ่งที่เลวร้ายจนอยู่ในระดับที่สามารถอยู่ร่วมกันได้กับสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติ แม้ไม่มีฝ่ายใดได้สิ่งที่ดีที่สุดไปทั้งหมดก็ตาม ก็น่าจะเป็นผลดีต่อการสืบต่อเผ่าพันธุ์ของมนุษย์จากรุ่นสู่รุ่นต่อไป

บทความนี้ได้นำเสนอให้เห็นว่านอกจากเราสามารถนำประวัติศาสตร์ความคิดต่างสาขาคือพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์มาบูรณาการกันได้แล้ว ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เข้าใจโลกของการใช้ชีวิต เห็นการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งเกิดขึ้นเพราะการขับเคลื่อนอย่างรวดเร็วของอิเล็กทรอนิกส์ ขณะที่ความไวของจิตที่เกิดผัสสะเชื่อมต่อกับสิ่งต่างๆ ด้วยอิทธิพลของความโลภ ความโกรธ ความหลงที่นำความวุ่นใจ ความเครียด เป็นความทุกข์ของมนุษย์ แต่มนุษย์สามารถใช้ศักยภาพทางปัญญาที่มีเหนือสัตว์โลกอื่นๆ ทำความเข้าใจกับปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งรู้จักป้องกันและระงับความทุกข์ได้ เพราะมนุษย์มีพัฒนาการทางปัญญาหรือที่ทางพุทธปรัชญาแปลความว่า รู้ทั่ว รู้ชัด ระหว่างการมีผัสสะซึ่งเป็นผลจากการเชื่อมสัญญาของอายตนะภายในกับภายนอกด้วยจิตหรือวิญญาณซึ่งเป็นสภาวะธรรมที่สามารถรับรู้สิ่งอื่นและตัวของมันเองได้ จิตอยู่เบื้องหลังการทำงานของสมองและตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งพุทธศาสนาถือว่าสมองเป็นรูปธรรมของสสารที่ทำงานตามลำพังไม่ได้ ต้องอาศัยจิตเท่านั้น ความรู้เกิดภายหลังการทำลายอวิชชาแล้ว อวิชชาถูกทำลายมาก ปัญญาเกิดมาก อวิชชาถูกทำลายน้อยปัญญาก็เกิดน้อย เพราะธรรมชาติของปัญญาคือการสิ้นไปของอวิชชา(พระมหาสมณเถรติ อคคกิตติ (ปาวีไลย), 2536) ซึ่งมีแหล่งที่มาจาก สุตมยปัญญา จินตามยปัญญาและภาวนามยปัญญาจึงสามารถสร้างเหตุปัจจัยของความตั้งมั่นแทนความทุกข์ยาก แต่ปัญหาของมนุษย์อยู่ที่ไม่สามารถหยุดสร้างความทุกข์ให้กับตนเองขณะที่มีผัสสะเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น เช่นเดียวกับการที่เรารู้ว่าที่ใดคือสถานที่ไม่ควรไป เพราะสามารถนำความทุกข์มาสู่ตนได้ แต่ถ้าไม่ใช่เหตุผล เพราะตั้งใจในอารมณ์สุขทางกามคุณแบบฉาบฉวย เข้าไปในสถานที่นั้น เราก็มีความเสี่ยงที่จะได้รับความทุกข์จากสาเหตุหลายประการ แต่ถ้ามีปัญญาเราก็สามารถยับยั้งการกระทำของตนไม่ให้อยู่ในความเสี่ยงได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อที่ 1. สำหรับผู้ที่สนใจแนวคิดในบทความนี้สามารถสืบค้นได้จากผลงานทางวิชาการท่านอื่น เช่นงานเขียนของท่านพุทธทาสเรื่องธรรมในฐานะวิทยาศาสตร์ ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต ปธ 9, Ph.D.) เรื่องวิธีการบูรณาการพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ กับเรื่องพุทธศาสนากับทฤษฎีควอนตัม: ความเหมือนที่แตกต่าง ที่ชี้ให้เห็นถึงการรู้จักอยู่ร่วมกันของสิ่งต่างๆ ที่ดูเหมือนแตกต่างกัน แต่ถ้าต่างฝ่ายต่างถือตนเป็นใหญ่การอยู่ร่วมกันจะกลายเป็นปัญหา นอกจากนี้ยังมีงานเขียนของท่านตแพทย์สม สุจีรา ที่มีผลงานสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์ทั้งจากวิทยาศาสตร์ดั้งเดิมและวิทยาศาสตร์ยุคใหม่กับพุทธศาสนา ขณะที่งานเขียนของ พริตจ็อล์ฟ คาปรั้า นักฟิสิกส์ชาวออสเตรีย เรื่อง เต่าแห่งฟิสิกส์ จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ โยงโยยที่ซ่อนเร้น ได้นั้นให้เห็นความสำคัญของการบูรณาการความรู้ต่างสาขา ทั้งๆ ที่เขาเป็นนักฟิสิกส์ยังสามารถนำความรู้ที่เขาชำนาญเข้าเชื่อมต่อกับความรู้จากฝั่งตะวันออกทั้ง พุทธ เต๋าและฮินดู เพื่ออธิบายความเป็นธรรมชาติของสิ่งที่มีอยู่ในโลกและจักรวาล ส่วนผลงานของ บี.อลัน วอลเลซ (B. Alan Wallace) ชาวอเมริกันซึ่งมีภูมิความรู้หลายสาขาทั้งพุทธศาสนาสายทิเบต ฟิสิกส์ แพทย์ มีบทความและหนังสือมากมายหลายเล่มที่อธิบายความสัมพันธ์ที่หลอมรวมกันได้ในระหว่างฟิสิกส์กับธรรมชาติของจิต สติ นำพุทธศาสนามาเชื่อมโยงกับประสาทวิทยา ทำให้เห็นว่าวิทยาศาสตร์กับพุทธศาสนา ร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งตั้งถามได้ เขาได้จัดตั้งสถาบันซานตาบาบารา เน้นการศึกษาเรื่องสติ (Santa Barbara Institute for Consciousness Studies) ขณะที่ผลงานร่วมของ ดร. ริค แฮนสัน (Rick Hanson) นักจิตวิทยา เชี่ยวชาญด้านประสาท

วิทยา และนายแพทย์ริชาร์ด เมนดิอัส (Richard Mendius) แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านประสาทวิทยา เรื่อง สมองแห่งพุทธะ ซึ่งเป็นการศึกษาโดยอาศัยศาสตร์ 3 ศาสตร์ คือ จิตวิทยา ประสาทวิทยา และพุทธศาสนาในส่วนของกรณีศึกษา

บทความนี้มีเน้นการบูรณาการและการประยุกต์ใช้ความรู้สองสาขาเพื่อนำมาใช้ในชีวิตจริงได้ โดยพยายามหา คำอธิบายเหตุแห่งทุกข์และทางดับทุกข์ตามคำสอนทางพุทธศาสนาด้วยกลไกของพลังงานไฟฟ้าในอะตอมซึ่งจะส่งผลให้ มนุษย์รู้จักเรียนรู้ที่จะไม่ทำความผิดซ้ำสองด้วยสาเหตุเดิมๆ แล้วยังสามารถรู้จักเลือกสิ่งที่ดีมีประโยชน์มาคิด และใช้กระทำ กับตนเองและสังคม เช่น ชี้ให้เห็นเชิงเปรียบเทียบระหว่างพฤติกรรมความคิดและการกระทำของมนุษย์ กับกระแสการไหล ของอิเล็กตรอน อีกทั้งนำเอาสิ่งที่ปรากฏในรูปแบบของควาร์ก 6 ชนิดมาใช้เป็นเครื่องแนะนำ เตือนใจให้รู้จักนำมาคิดและ ปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวันเพื่อไม่ทำให้ตนเองติดกับดักชีวิตที่ตนเองหรือคนอื่น สิ่งอื่นสร้างขึ้นโดยความตั้งใจหรือไม่ก็ตามได้

ข้อที่ 2. ขอเสนอแนะวิธีการนำความคิดทางพุทธศาสนากับพลังงานไฟฟ้าในอะตอมมาประยุกต์ใช้เพื่อผ่านพ้น อุปสรรคเฉพาะหน้า เกิดปัญหาป้องกันไม่ให้เกิดกับปัญหาเช่นนั้นอีก ดังนี้ 1. มนุษย์ไม่สามารถปฏิเสธการอยู่ร่วมกับผู้อื่น สิ่ง อื่นได้ในธรรมชาติ เช่นเดียวกับในอะตอมมีอนุภาคหลายๆ ชนิดอยู่ร่วมกันได้แบบเกื้อกูลกัน 2. มนุษย์ต้องรู้จักรับสัญญาณทาง อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เกิดจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ โดยการทำฉนวนความคิดชั่วคราว เพื่อให้ผัสสะทำงานไม่ได้ เกิดสภาวะที่เรียกว่า หยุดการปรุงแต่ง (สังขาร) ด้วย 2.1 สร้างความเป็นกลางทางอารมณ์ คือไม่คิด ไม่รู้สึกถึง ความอยากได้ อยากมี อยากเป็นกับทุกสิ่งที่เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รุ้รส รุ้สัมผัสทางกาย รุ้สัมผัสทางใจ เหมือนกับ สภาวะเดิมของอะตอมที่มีความเป็นกลางทางไฟฟ้า เพราะจำนวนโปรตอน(+)เท่ากับอิเล็กตรอน (-) 2.2 ใช้จินตนาการดังที่ จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นบทความ โดยให้คิดเป็นภาพในสถานการณ์ที่เราตอบรับ และปฏิเสธ ว่าจะมีผลดี ผลเสียต่อภูมิคุ้มกันชีวิตอย่างไร โดยให้พินิจพิจารณาว่าสิ่งที่ส่งสัญญาณให้เกิดผัสสะนี้ตัวของเรา จำเป็นต้องมี ต้องใช้หรือไม่ หรือเป็นเรื่องของต้นเหตุ คือความอยากได้ แต่ถ้ามีความจำเป็นต้องมีต้องใช้ เป็นความจำเป็นใน ขณะนี้หรือไม่ ใช้สิ่งอื่นทดแทนได้หรือไม่ ถ้าไม่ รอได้หรือไม่ ถ้าได้ ก็ให้รอไปก่อน ถ้าไม่ได้ ต้องคิดต่อว่าสามารถแบกรับภาระ ที่ทำให้ภูมิคุ้มกันลดลงจนเกิดความเสียหายต่อการใช้ชีวิตหรือไม่ เช่นถ้าซื้อรถ ซื้อบ้าน โทรศัพท์ หรือการเข้าสังคมที่นิยมเสพ หรือดื่มของให้โทษต่อ 3. เมื่อคิดดีแล้วให้ตัดสินใจทำอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ รับ หรือ ปฏิเสธ พร้อมด้วยความรับผิดชอบต่อ การตัดสินใจในครั้งนี้ 4. เมื่อใดเกิดความทุกข์ในใจ ต้องบอกตนเองว่า ความทุกข์ เป็นอนิจจัง และอนัตตา จงค้นหาเหตุแห่งทุกข์ และทางพ้นทุกข์ อย่าไปจมปลักกับความทุกข์ เพราะเพียงชั่วขณะหนึ่งมันก็ผ่านไปแล้ว อย่าไประทมอยู่กับความทุกข์ ให้ดู ควาร์กเป็นตัวอย่าง ความทุกข์ขณะนี้เปรียบเหมือนควาร์กกล (ดาว์นควาร์ก) เดียวก็มีควาร์กขึ้น (อัปควาร์ก) ประหนึ่งชีวิตมีการ เปลี่ยนแปลงขึ้นลงเป็นกระแสคลื่นชีวิตในธรรมชาติ อย่าทำร้ายตนเอง คนอื่น สิ่งอื่นเพราะไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ หลังจากนั้นให้ จับความรู้สึกที่ตัวทุกข์ แล้วให้หยุดคิดถึงความทุกข์ ทำความความรู้สึกแบบเฉยๆ กลางๆ ซ่อนทับความรู้สึกที่ตัวทุกข์ เกิดการ ปล่อยวางปัญหาด้วยความว่าง จากนั้นจะเกิดปัญญาขึ้นเองเพื่อแก้ไขปัญหาและป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเกิดขึ้นอีก เพราะความว่าง และความรู้สึกเป็นกลางทางอารมณ์จะเป็นตัวค้นหาประสบการณ์จากการเรียนรู้เรื่องต่างๆ ของเรานำมาเสนอเพื่อเป็นคำตอบ ต่อการแก้ไขและป้องกันมิให้เกิดปัญหาขึ้นอีก สังเกตได้ว่านักวิทยาศาสตร์คนสำคัญของโลกจำนวนหนึ่งได้ค้นพบสิ่งใหม่ๆ ยาม ผ่อนคลายอารมณ์เครียด 5. การฝึกให้ได้ความว่างเพื่อสามารถใช้ตามข้อ 2.1 ถึงข้อ 4 ต้องฝึกอยู่เสมอเพื่อสามารถใช้เป็น เกราะคุ้มกันตนเองไม่ให้สร้างเงื่อนไขที่ทำให้ชีวิตตกต่ำเพราะขาดภูมิคุ้มกันตนเอง จากนั้นเราจะสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น สิ่ง อื่นได้อย่างมีความสุข สดชื่น เพราะตัวเราเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์และรู้จักนำมาประยุกต์ใช้ดังที่บทความนี้ได้นำเสนอ

เอกสารอ้างอิง

พริตจ็อฟ คาปรา. (2527). **เต๋าแห่งฟิสิกส์**. แปลและเรียบเรียงโดย วเนช. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ.

สจิวัด คลาร์ก. (2555). **20 คำถามสำคัญของเอกภพ : The Big Questions of Universe**. แปลโดย ภาณุ ตำนานวิชกุล.

กรุงเทพฯ : มติชน.

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิม นิตเขตต์ปรีชา มลิลลา. (2545) **เทคนิควิธีการสอนประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2533) **ฟิลิกส์กับการเมืองสู่ทฤษฎีทั่วไปทางการเมือง**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2555) **สัญญาวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ : วิชาษา.
- เดิมศักดิ์ คทวณิช. (2549) **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- แถมสุข นุ่มนนท์. (2517). **“ประวัติศาสตร์,” วิทยาศาสตร์สังคม**. กรุงเทพฯ : ครูสภา.
- ธนู แก้วโอภาส. (2542). **มนุษย์นิวเคลียร์**. กรุงเทพฯ : เอมี เทรดดิง.
- บ. ธวัชชัย. (2544). **ความมหัศจรรย์และอานุภาพของปรมาณู**. กรุงเทพฯ : สร้อยทอง.
- ไมเคิล บรุกส์. (2555). **20คำถามสำคัญของฟิลิกส์: The Big Questions Physics**. แปลโดย บุญญฤทธิ์ อุทยานนวาระ. กรุงเทพฯ: มติชน.
- เดวิด โบคาณิส. (2555). **$E=Mc^2$** . แปลโดยภาณุ ด่านวณิชกุล. กรุงเทพฯ : มติชน.
- บิล ไบรสัน. (2551). **ประวัติศาสตร์ของเกือบทุกสิ่ง: A Short History of Nearly Everything**. แปลโดย โดมร สุขปรีชาและวิลาวลัย ฤดีศานต์. กรุงเทพฯ : วงกลม.
- ไบรอัน กรีน. (2551). **ทอถักจักรวาล : The Fabric of Cosmos**. แปลโดย อรรถกฤต ฉัตรภูติ. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ราชวรมณี (ประยูรช ย์ุตโต) พระ. (2523). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- เมธีธรรมาภรณ์(ประยูร ษมจิตโต) พระ. (2555). **จุดเปลี่ยนแห่งชีวิต**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ย์ุตโต) พระ. (2558). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. กรุงเทพฯ : ฉบับข้อมูลคอมพิวเตอร์ ครั้งที่ 11 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ชีวิตคืออะไร**. กรุงเทพฯ : เพชรประกาย.
- _____. (2551). **ธรรมโอสถ**. กรุงเทพฯ : ไทยควอลิตี้บุ๊กส์(2006).
- _____. (2554). **พจนานุกรมธรรมของท่านพุทธทาส**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- _____. (2546). **อ้อมมยุตา มนตราสำหรับชีวิต**. กรุงเทพฯ : เอส.อาร์. ฟรินดิง.
- _____. (2542). **แก่นพุทธศาสตร์**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- มาลี บานชื่น. (2520). **มนุษย์กับวิทยาศาสตร์กายภาพ ตอน พลังงานนิวเคลียร์และทฤษฎีควอนตัม**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิฑิต เกษคุปต์. (2544). **พลังงานอะตอม**. นนทบุรี : สมิต.
- ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. (2545). **ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาอินเดีย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สิทธิชัย โภไคยอุดม. (2554). **ทฤษฎีสัมพัทธภาพทั่วไปของไอน์สไตน์เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร.
- _____. (2554). **เรื่องราวแสนอัศจรรย์ของกลศาสตร์เชิงควอนตัม**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร.
- สิริวรรณ ศรีพหล.(2553). **การจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในสถานศึกษา**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2551). **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพฯ : มหามงกุฎราชวิทยาลัย.
- สุทัศน์ ยกส้าน. (2554). **สุดยอดนักฟิลิกส์โลก**. กรุงเทพฯ : สารคดี.
- สุวิทย์ ขวเดช. (2537). **ทฤษฎีสัมพัทธภาพ**. นนทบุรี : สมิต.
- _____. (2544). **นิลส์ บอห์ร กับทฤษฎีควอนตัม**. นนทบุรี : สมิต.
- อรรถกฤต ฉัตรภูติ และบุรินทร์ อัสวพิภพ. (2555). **ฮิกส์โบซอน อนุภาคพระเจ้า จุดเริ่มต้นของการปฏิวัติใหม่**. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานพลังปรมาณูเพื่อสันติ.(2558). **ความรู้เกี่ยวกับนิวเคลียร์**. เข้าถึงเมื่อ 4 สิงหาคม. เข้าถึงได้จาก www.oaep.go.th/dt_news2.php?id=120

เอกสารอ้างอิง

- สุทัศน์ ยกส้าน. (2558). **กลศาสตร์ควอนตัมกับความจริง**. เข้าถึงเมื่อ 5 กันยายน. เข้าถึงได้จาก
<http://www.manager.co.th/science/viewnews.aspx?NewsID=9560000091762>
- พิสิษฐ์ราชมงคล. (2558). **ไฟฟ้าเบื้องต้น**. เข้าถึงเมื่อ 2 พฤศจิกายน. เข้าถึงได้จาก
www.rmutphysics.com/charud/scibook/electric4/
- พิสิษฐ์ราชมงคล. (2558). **ทฤษฎีอะตอม**. เข้าถึงเมื่อ 2 พฤศจิกายน. เข้าถึงได้จาก
<http://www.rmutphysics.com/charud/scibook/electric4/topweek2.htm>
- กฤษณะ ตรุโณ (บุชากุล) พระมหา.(2536). **การศึกษาวิเคราะห์เรื่องทุกขีในพุทธศาสนาเถรวาทเปรียบเทียบกับปรัชญาเอกซิสเตนเซียลิสต์ของฌอง-ปอล ซาทร์**.พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กัณฑ์ทิพย์ ชลวิสุทธิ. (2546). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์พระอภิธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้**.พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขา วิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นัตติมา ชูดวงแก้ว. (2545).**การศึกษาเปรียบเทียบเจตสิกธรรมในพระอภิธรรมปิฎกกับพระสุตตันตปิฎก**.พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขา วิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นิยม สีส้วโร (เสนารินทร์), พระมหา. (2542). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอนัตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท**.พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขา ปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แม่ชีจำเนียร แสงสิน. (2547). **การศึกษาเปรียบเทียบสมาธิในคัมภีร์โยคสูตรกับคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก**. ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสันสกฤต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมเกียรติ ออคคิตติ (ปาวิไลย), พระมหา. (2536). **การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาเซนกับพุทธปรัชญาเถรวาท**.พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขา ปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบจำลองเชิงพื้นที่เพื่อกำหนดพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมในเขตท้องที่

สถานีตำรวจนครบาลพญาไท

A Spatial Model for Determining Crime-Risk Areas in the Responsibility of

Phayathai Police Station

นาลิศ กาศา¹

พรณี ชีวินศิริวัฒน์¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบทางพื้นที่และเวลาของการเกิดอาชญากรรมในเขตท้องที่สถานีตำรวจนครบาลพญาไทและสร้างแบบจำลองกำหนดพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมในเขตท้องที่สถานีตำรวจนครบาลพญาไท โดยใช้โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information Systems : GIS) และโปรแกรมด้านการวิเคราะห์สถิติ ในการวิเคราะห์ข้อมูลการเกิดอาชญากรรมในช่วง พ.ศ. 2556-2558 และ 7 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่ออาชญากรรม ได้แก่ ร้านสะดวกซื้อ (7-Eleven) ป้ายรถเมล์ เส้นทางที่เชื่อมต่อกับเส้นทางอื่น (ทางทะเล) ทางเปลี่ยวในช่วงเวลากลางวัน ทางเปลี่ยวในช่วงเวลากลางคืน ขอบเขตชุมชนแออัด และเขตที่อยู่อาศัย ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการเกิดอาชญากรรมในช่วงเวลากลางวันมีความแตกต่างจากกลางคืน แต่ยังมีบางพื้นที่ที่มีอาชญากรรมเกิดขึ้นทั้งกลางวันและกลางคืน นอกจากนี้ แบบจำลองพบว่า ป้ายรถเมล์ และชุมชนแออัดไม่มีผลต่อการเกิดอาชญากรรม และแบบจำลองสามารถสร้างอธิบายการเกิดอาชญากรรมในทุกช่วงเวลาได้ร้อยละ 51.6 เฉพาะที่เกิดเวลากลางวันได้ร้อยละ 67.4 และเฉพาะที่เกิดเวลากลางคืนได้ร้อยละ 47.4

คำสำคัญ: อาชญากรรม พื้นที่เสี่ยง ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ การถดถอยเชิงเส้นแบบพหุ พญาไท

Abstract

This research aims to study the spatial and temporal patterns of crime, and model areas at risk in the Phayathai Police area by using GIS (Geographic Information Systems: GIS) and statistical analysis programs. The crime data in 2013-2015 and seven factors that can affect crime including : convenience stores (7-Eleven), bus stops, roads connected to other lines, roads isolated during daytime, roads isolated during night time, slum areas, and residential areas. The results showed that crime patterns were different during daytime and night time, but there were some areas where the crime took place day and night. The model reported that bus stops and slum areas were not affected to crimes. Using the rest five factors, the model can explain the variations in crime occurring all-time, daytime, and nighttime at 51.6, 67.4, and 47.4 percent respectively.

Keywords: Crime, Risk areas, Geographic Information Systems, Multiple Linear Regression, Phayathai

¹ ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทนำ

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสความเจริญก้าวหน้าของสังคมโลกทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ส่งผลทำให้ประชาชนอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ในเขตเมืองเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย ปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่ง คือ ปัญหาอาชญากรรม ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต เกิดความเสียหายทั้งในระดับบุคคลและสังคม โดยความเสียหายที่เกิดขึ้นมีทั้งลักษณะที่วัดมูลค่าเป็นตัวเงินได้โดยตรง เช่น ทรัพย์สินที่สูญหายไป การสูญเสียรายได้และค่ารักษาพยาบาลในกรณีที่ได้รับบาดเจ็บ และในลักษณะที่ไม่สามารถวัดเป็นมูลค่าได้โดยตรง เช่น ความหวาดกลัว ความเจ็บปวดทรมาน และการสูญเสียชีวิต อาชญากรรมจึงเป็นเหตุการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นทุกประเทศทั่วโลกโดยการกระทำของบุคคล การกระทำนั้นๆ กฎหมายได้บัญญัติเป็นข้อห้ามและถือเป็นการผิดซึ่งผู้กระทำความผิดต้องได้รับการลงโทษ โดยสังคมทุกแห่งไม่ว่าจะเป็นสังคมที่พัฒนาแล้ว และกำลังพัฒนาต่างประสบปัญหาอาชญากรรมและการกระทำรูปแบบต่างๆ

อาชญากรรมที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ ในปัจจุบันประกอบด้วย อาชญากรรมทำให้เสียทรัพย์สิน เช่น ลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ทำให้เสียทรัพย์ และการบุกรุก สำหรับอาชญากรรมต่อชีวิตและร่างกาย เช่น ทำร้ายพยายาม ทำร้าย ช่มชู้ (สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2550) โดยทั่วไปการก่ออาชญากรรมเกือบทุกประเภทก็มีอัตราสูงในเขตเมือง มีผู้กล่าวว่า “การเพิ่มขึ้นของอาชญากรรม มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาประเทศ ยิ่งพัฒนาเศรษฐกิจไปเพียงใด อาชญากรรมยิ่งเพิ่มมากขึ้นเพียงนั้น” (Abbott and Clinard, 1973) จากรายงานสถิติอาชญากรรมภาคประชาชนทั่วประเทศไทยในรอบปี พ.ศ. 2550 (1 มกราคม – 31 ธันวาคม 2550) พบว่า จำนวนครัวเรือนที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในภาพรวมทั้งประเทศมีจำนวน 277,490 ครัวเรือน ทั้งนี้ พื้นที่ที่ครัวเรือนตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในรอบปี 2550 มากที่สุดคือ กรุงเทพมหานคร จำนวน 52,430 ครัวเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551)

พื้นที่การเกิดอาชญากรรมในกรุงเทพมหานคร แบ่งเป็น 3 เขต คือ พื้นที่ชั้นใน ชั้นกลาง และชั้นนอก พบว่าพื้นที่ชั้นกลางเกิดปัญหามากที่สุดถึงร้อยละ 46.4 พื้นที่ชั้นในร้อยละ 29.3 และพื้นที่ชั้นนอกร้อยละ 21.1 (กมลทิพย์ คดีการ, 2552) ซึ่งเขตพญาไทและเขตราชเทวีอยู่ในพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจนครบาลพญาไท มีท้องที่ในเขตการปกครองครอบคลุมเขตราชเทวี และเขตพญาไท เนื่องจากบริเวณนี้เป็นย่านชุมชนที่อยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงย่านธุรกิจที่สำคัญ เช่น ห้างสรรพสินค้า บริเวณอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ เดอะแพลทินัมแพชั่นมอลล์ พันทิพย์พลาซ่า และประตูน้ำ อีกทั้งมีเส้นทางคมนาคม ที่สำคัญหลากหลาย ทำให้สถานีตำรวจนครบาลพญาไทประสบกับปัญหาการป้องกันและปราบปรามการเกิดอาชญากรรม

ในปัจจุบันมีการพัฒนาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information Systems หรือ GIS) ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ในงานอาชญากรรมได้ กล่าวคือ สถานที่เกิดเหตุของแต่ละคดีสามารถนำมาแสดงให้เห็นได้บนแผนที่ โดยอาจแยกให้เห็นถึงเวลาและสถานที่ของการเกิดเหตุในแต่ละพื้นที่ที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจที่แสดงผลพร้อมออกมาในรูปแบบทางพื้นที่ที่เกิดอาชญากรรมมากที่สุด (hot spot) เช่น มีการลักทรัพย์มากในบริเวณพื้นที่ว่างเปล่า หรือบริเวณชุมชนแออัดเป็นบริเวณที่มีการวิ่งราวทรัพย์มาก ทำให้ทราบว่าพื้นที่ใดที่มีปัญหาของอาชญากรรมมากผิดปกติ (ประพนธ์ สหพัฒนา, 2551) นอกจากนี้เทคโนโลยีทางภูมิศาสตร์สามารถนำมาวิเคราะห์เชิงพื้นที่ (Spatial Analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้มาทำแผนที่เพื่อทำนายเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต เช่น การใช้แบบจำลอง (Model) สามารถช่วยอธิบายและคาดการณ์หลังจากการวิเคราะห์โดยใช้เทคโนโลยีทางภูมิศาสตร์

ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของพื้นที่และเวลา พร้อมทั้งคำนึงถึงความปลอดภัยของประชาชนที่เข้ามาใช้พื้นที่ในการปกครองของสถานีตำรวจนครบาลพญาไท รวมถึงคนในพื้นที่และคนที่สัญจรไปมา ซึ่งในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อสร้างและพัฒนาระบบจำลองเชิงพื้นที่มาประยุกต์ใช้ในการกำหนดพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม รวมถึงเป็นฐานข้อมูลเพื่อเฝ้าระวังให้กับชุมชนและหน่วยงานของภาครัฐในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมของสถานีตำรวจนครบาลพญาไท

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบทางพื้นที่และเวลาของการเกิดอาชญากรรมในเขตท้องที่สถานีตำรวจนครบาลพญาไท
2. เพื่อสร้างแบบจำลองกำหนดพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมในเขตท้องที่สถานีตำรวจนครบาลพญาไท

วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การวิเคราะห์รูปแบบทางพื้นที่และเวลาของการเกิดอาชญากรรม
  - 1.1 วิเคราะห์ความหนาแน่นของการเกิดอาชญากรรม ด้วยการสร้างข้อมูลพื้นผิว (surface) แสดงความหนาแน่นของการเกิดอาชญากรรม
  - 1.2 วิเคราะห์บริเวณที่มีอาชญากรรมสูง ด้วยการสร้างพื้นผิวแสดงบริเวณที่มีอาชญากรรมสูง (hot spot) และบริเวณที่มีอาชญากรรมต่ำ (cold spot)
2. การวิเคราะห์หาพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม
  - 2.1 การเตรียมข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ ได้แก่ การแปลงข้อมูลที่ใช้เป็นปัจจัยในการวิเคราะห์ ได้แก่ ร้านสะดวกซื้อ (7-Eleven) ป้ายรถเมล์ ถนนที่เชื่อมกับถนนอื่น (ทางทะลุ) ทางเปลี่ยวในเวลากลางวัน ทางเปลี่ยวในเวลากลางคืน ชุมชนแออัด และเขตที่อยู่อาศัย ให้อยู่ในรูปดิจิทัล และคำนวณระยะทางจากตำแหน่งที่เกิดอาชญากรรมไปยังที่ตั้งของปัจจัยต่างๆ
  - 2.2 การวิเคราะห์หาค่าสหสัมพันธ์และสมการถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อการเกิดอาชญากรรม และสร้างสมการเพื่อพยากรณ์ความเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม
  - 2.3 การสร้างแผนที่พื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม โดยการนำสมการที่ได้จากการศึกษาในข้อ 2.2 มาสร้างเป็นพื้นผิวแสดงระดับความเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม

ผลการวิจัย

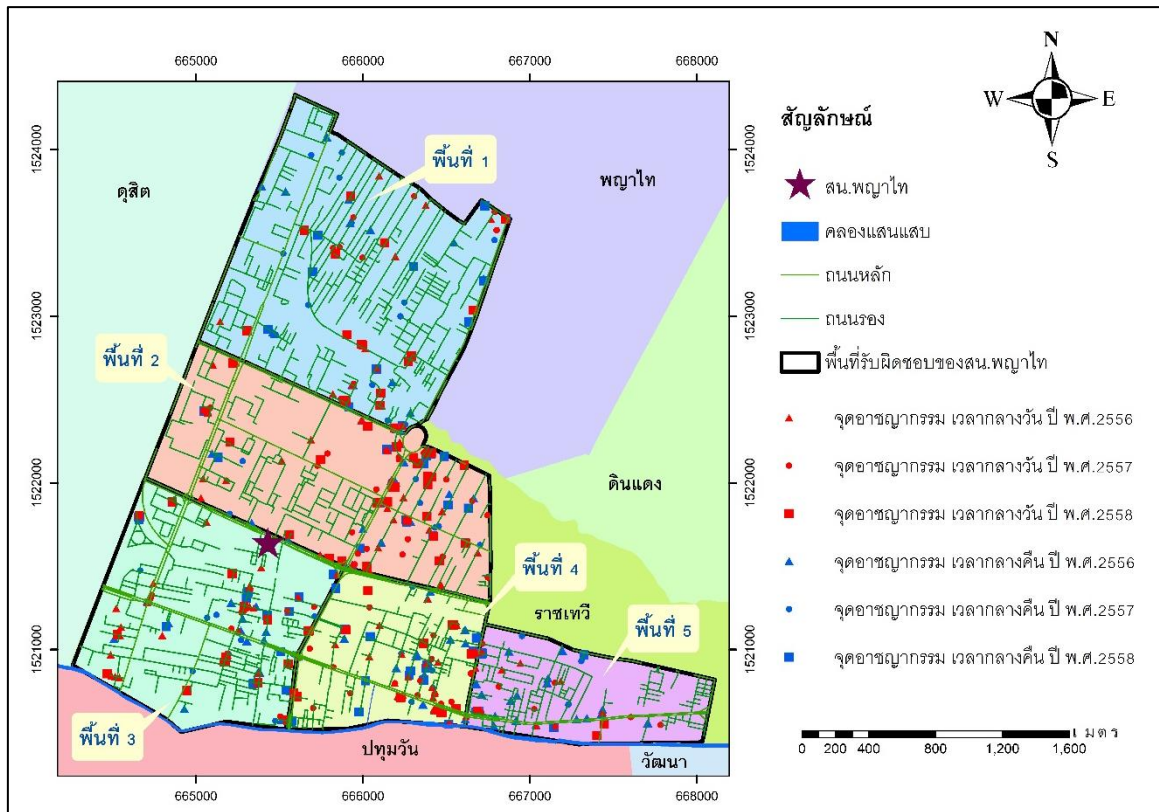
จากการดำเนินงานตามขั้นตอนการวิจัยข้างต้น สามารถแบ่งผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก คือ ผลการวิเคราะห์หารูปแบบทางพื้นที่และเวลาของการเกิดอาชญากรรม ได้แก่ ความหนาแน่นของการเกิดอาชญากรรมและบริเวณที่มีอาชญากรรมสูง (hot spot) และส่วนที่สอง คือ ผลการวิเคราะห์หาพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม

1. ผลการวิเคราะห์รูปแบบทางพื้นที่และเวลาของการเกิดอาชญากรรม

อาชญากรรมที่ใช้ในการศึกษา คือ คดีประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกายและเพศ และคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ในการศึกษารูปแบบการเกิดคดีในทางพื้นที่และเวลานั้น ศึกษาเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ช่วงเวลากลางวัน ช่วงเวลากลางคืนและตลอดวันไม่แยกเวลา โดยใช้ข้อมูลอาชญากรรมที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลา 3 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2556-2558 ดังแสดงในตารางที่ 1 และแสดงตำแหน่งการเกิดอาชญากรรมในช่วงเวลาดังกล่าวในรูปของแผนที่ ดังแสดงในภาพที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนคดีการเกิดอาชญากรรมตลอดระยะเวลา 3 ปี

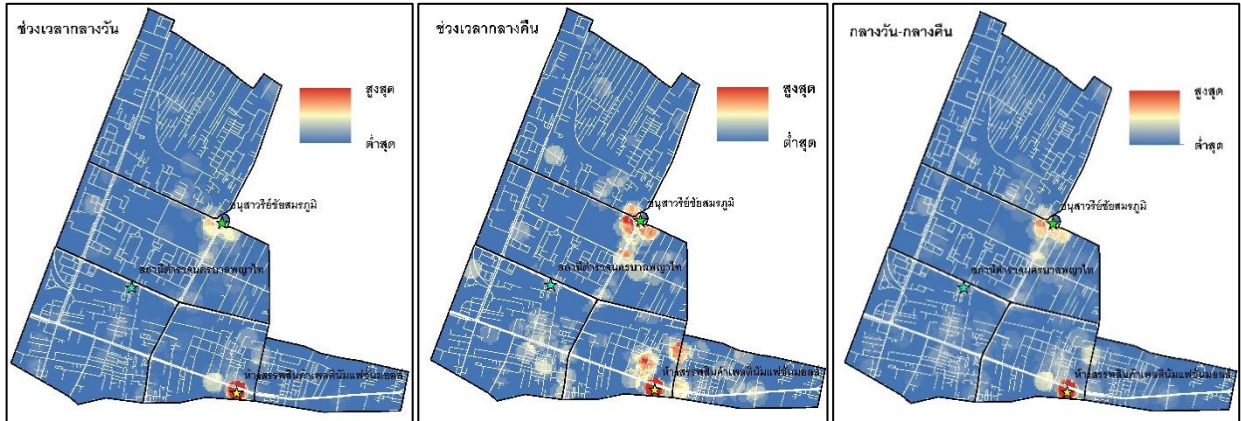
ปี/ช่วงเวลา	กลางวัน	กลางคืน	รวม
พ.ศ. 2556	136	103	239
พ.ศ. 2557	103	67	170
พ.ศ. 2558	88	76	164
รวม	327	246	573

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงตำแหน่งการเกิดอาชญากรรมในรอบ 3 ปี (พ.ศ. 2556-2558)

1.1 ผลการวิเคราะห์ความหนาแน่นของการเกิดอาชญากรรม (Point Density)

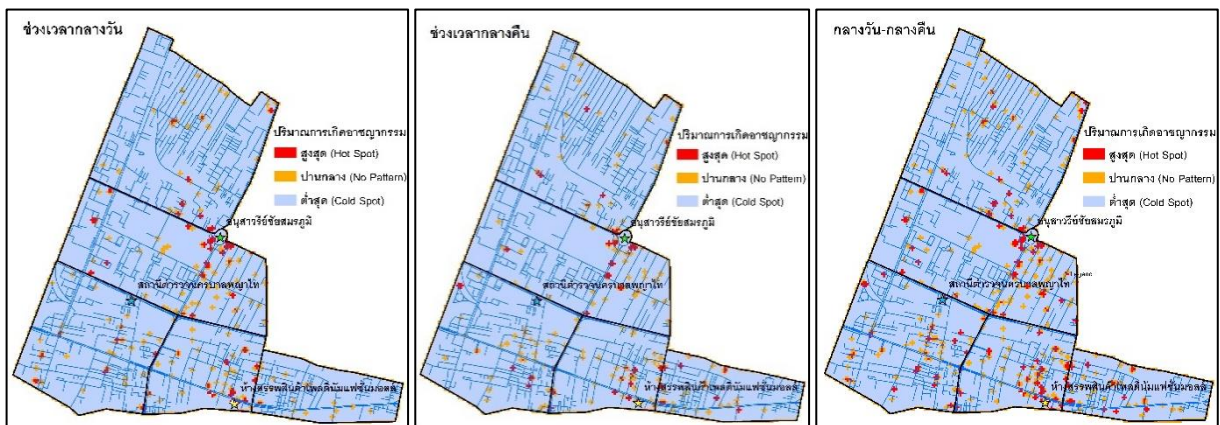
ความหนาแน่นของการเกิดอาชญากรรมแสดงในรูปแบบแรสเตอร์ที่มีช่องกริดกว้างและยาวด้านละ 20 เมตร แต่ละช่องกริดคำนวณความหนาแน่นจากจำนวนจุดที่เกิดอาชญากรรมในรัศมี 100 เมตร แล้วคำนวณออกมาเป็นความหนาแน่นต่อพื้นที่ (400 ตารางเมตร) ในงานวิจัยนี้ 1 จุดแสดงถึงตำแหน่งที่เกิดเหตุ และเกิดเหตุเพียง 1 ครั้ง โดยความหนาแน่นของพื้นที่การเกิดเหตุพบมากบริเวณห้างสรรพสินค้าเดอะแพลทินัมแพชั่นมอลล์ ที่ตั้งอยู่แนวเส้นถนนเพชรบุรี ซึ่งพื้นที่บริเวณดังกล่าวมีลักษณะเป็นย่านพาณิชย์กรรมและย่านที่พักอาศัย จากการสังเกตสภาพแวดล้อมพบว่า ทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกของพื้นที่มีลักษณะเป็นอาคารพาณิชย์ แพลต และโรงแรม มีการประกอบกิจการที่หลากหลาย ได้แก่ ร้านอาหาร เป็นต้น จึงเป็นสถานที่ที่มีผู้คนพลุกพล่านง่ายต่อการเกิดอาชญากรรม สำหรับทางด้านทิศตะวันออกของห้างสรรพสินค้าเดอะแพลทินัมแพชั่นมอลล์ยังเป็นที่ตั้งของชุมชนซอยสมประสงค์ 5 ซึ่งเป็นชุมชนแออัด นอกจากนี้บริเวณอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิเป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของการเกิดเหตุ เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นที่ตั้งของถนนเส้นหลัก ได้แก่ ถนนพญาไท ถนนราชวิถี และถนนพหลโยธิน ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของการคมนาคมที่มีรถโดยสารให้บริการหลายเส้นทางเป็นจำนวนมากทั้งรถประจำทาง รถตู้ รถไฟฟ้าบีทีเอส จึงทำให้อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิเป็นชุมทางของคมนาคมที่สำคัญ โดยเฉพาะในช่วงเวลากลางคืนที่ไม่มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยสอดส่องดูแล อีกทั้งพื้นที่เกิดเหตุตั้งอยู่ใกล้สถานีรถไฟฟ้าบีทีเอสอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ห้างสรรพสินค้าแพชั่นมอลล์ และร้านค้าต่างๆ ที่ตั้งอยู่บริเวณถนนราชวิถี และห่างจากที่ตั้งของชุมชน ซึ่งถือเป็นถนนที่เปลี่ยวส่งผลให้เอื้อต่อการเกิดอาชญากรรม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ความหนาแน่นของพื้นที่การเกิดอาชญากรรม

1.2 ผลการวิเคราะห์การเกิดอาชญากรรมในปริมาณสูง

จุดหรือบริเวณที่ได้รับการพิจารณาว่ามีการเกิดอาชญากรรมในปริมาณสูง (Hot Spot) จะเป็นจุดที่บริเวณโดยรอบมีการเกิดอาชญากรรมมาก โดยในช่วงเวลากลางวัน ช่วงเวลากลางคืน และทุกช่วงเวลา มักกระจุกตัวมากที่สุด ในบริเวณอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ห้างสรรพสินค้าแพลทินัมแฟชั่นมอลล์ และชุมชนแออัดบริเวณริมทางรถไฟยมราช รองลงมาคือบริเวณชุมชนแออัด เช่น ชุมชนกิ่งเพชร อยู่ในซอยเพชรบุรี 7 ซึ่งในบริเวณชุมชนแออัดมักจะเป็นตำแหน่งของร้านสะดวกซื้อ (7-Eleven) ทำให้มีประชากรหนาแน่นและง่ายต่อการเกิดอาชญากรรม นอกจากนี้พื้นที่ทางตอนเหนือสุดเป็นบริเวณที่มีการเกิดอาชญากรรมต่ำหรือไม่มีการเกิดอาชญากรรมเลยจุดนั้นจะเป็น cold spot เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นที่พักอาศัยมีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวที่มีอาณาบริเวณ และมีรั้วบ้านซึ่งยากต่อการเกิดอาชญากรรม และเป็นที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งว่าจุดที่เกิดอาชญากรรมในปริมาณสูงจะอยู่ใกล้ชุมชนแออัด ได้แก่ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าฯ โรงพยาบาลราชวิถี ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ชุมชนวัดมะกอกกลางสวน และบริเวณย่านการค้าประตูน้ำ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ชุมชนจากรูรัถน์ เป็นต้น การวิเคราะห์ได้ผลดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การเกิดอาชญากรรมในปริมาณสูง

2. ผลการวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม

ปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์หาพื้นที่เสี่ยงในงานวิจัยนี้ ได้แก่ ร้านสะดวกซื้อ (7-Eleven) ป้ายรถเมล์ ถนนที่เชื่อมกับถนนอื่น (ทางทะเล) ทางเปลี่ยวในเวลากลางวัน ทางเปลี่ยวในเวลากลางคืน ชุมชนแออัด และเขตที่อยู่อาศัย โดยผู้วิจัยเตรียม

ข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ และคำนวณหาระยะทางจากจุดที่เกิดเหตุอาชญากรรมไปยังปัจจัยดังกล่าว แล้วนำไปหาค่าสหสัมพันธ์ วิเคราะห์สมการถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ และสร้างแผนที่แสดงพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม

2.1 ผลจากการเตรียมข้อมูลก่อนการวิเคราะห์

ผู้วิจัยจัดเตรียมและนำเข้าข้อมูลของปัจจัยต่างๆ ให้เป็นข้อมูลเชิงเลขรูปแบบของ shapefile โดยข้อมูลร้านสะดวกซื้อ (7-Eleven) ป้ายรถเมล์ เป็นข้อมูลจุด ชุมชนแออัด และที่อยู่อาศัย เป็นข้อมูลประเภทพื้นที่ (polygon) สำหรับถนนเป็นข้อมูลเส้น แยกประเภทเป็นเส้นที่เชื่อมต่อกับเส้นอื่นและเส้นที่เป็นทางตัน เส้นที่เป็นทางเปลี่ยวในช่วงกลางวัน และทางเปลี่ยวในช่วงกลางคืน เงื่อนไขในการกำหนดเส้นทางเปลี่ยวในช่วงกลางวันและกลางคืน คือ กำหนดให้เส้นทางเปลี่ยวเป็นถนนสายรอง และหากในระยะ 10 เมตรจากถนนทั้ง 2 ด้าน มีพื้นที่อาคารที่อยู่อาศัยและพาณิชย์กรรมน้อยกว่าร้อยละ 50 จะถือเป็นทางเปลี่ยวในช่วงเวลากลางวันและทางเปลี่ยวในช่วงเวลากลางคืน

เนื่องจากการวิจัยนี้ต้องการแสดงพื้นที่เสี่ยงในรูปของราสเตอร์ที่มีช่องกริดขนาด 20x20 เมตร ผู้วิจัยได้ทำการสร้างตารางกริดดังกล่าวในรูปแบบ shapefile และคำนวณจำนวนจุดอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่องกริด จากนั้นใช้จุดกึ่งกลางของแต่ละช่องกริดเป็นตัวแทนของพื้นที่ในการหาระยะทางไปยังแต่ละปัจจัย การหาระยะทางใช้การวิเคราะห์โครงข่าย (network analysis) แบบหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใกล้ที่สุด (closest facilities) โดยกำหนดให้จุดตัวแทนของช่องกริด เป็นเหตุการณ์ (incidents) ที่เกิดขึ้น และตำแหน่งของแต่ละปัจจัยเป็นสิ่งอำนวยความสะดวก (facilities) ผลลัพธ์ที่ได้จะเป็นระยะทางในหน่วยเมตร ทั้งนี้ ตำแหน่งของเส้นถนนที่เป็นทางเชื่อมต่อ และทางเปลี่ยว ใช้จุดบนเส้นเป็นตำแหน่งสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับชุมชนแออัดและที่อยู่อาศัย ใช้จุดบนเส้นรอบรูปเป็นตำแหน่งสิ่งอำนวยความสะดวก

2.2 ผลการวิเคราะห์หาค่าสหสัมพันธ์และสมการถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ

ค่าสหสัมพันธ์ (correlation) เป็นสถิติที่ใช้ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างสองตัวแปร ซึ่งในงานวิจัยนี้เป็นการหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างระยะทางจากจุดตัวแทนช่องกริดไปยังแต่ละปัจจัย (ตัวแปรอิสระ) กับจำนวนครั้งที่เกิดอาชญากรรม (ตัวแปรตาม) ทั้งนี้ จุดตัวแทนช่องกริดจะใช้เฉพาะช่องกริดที่มีการเกิดอาชญากรรมเท่านั้น

การวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์นั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบตัวแปร 2 ตัว (Bivariate correlation) ที่มีทั้งตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดอาชญากรรม และตัวแปรตาม คือ จำนวนครั้งที่เกิดอาชญากรรม โดยทดสอบแบบทางเดียว (one-tailed test) อย่างไรก็ตาม เมื่อทดสอบด้วยข้อมูลที่มีการเกิดอาชญากรรม 1 ครั้งขึ้นไป ปรากฏว่าปัจจัยต่างๆ ไม่มีความสัมพันธ์กัน ค่าสหสัมพันธ์ที่ได้มีค่า p-value มากกว่า 0.05 ทำให้จำนวนครั้งที่เกิดอาชญากรรมกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ อาจมีสาเหตุมาจากจุดตัวแทนช่องกริดที่เกิดอาชญากรรม 1 ครั้งเป็นจำนวนมาก และแต่ละจุดมีระยะทางไปยังแต่ละปัจจัยที่แตกต่างกันไป จนหาความสัมพันธ์ที่ชัดเจนไม่ได้ ผู้วิจัยจึงทดสอบใหม่ โดยเลือกจุดตัวแทนช่องกริดที่มีจำนวนการเกิดเหตุตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป นำไปวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์กับแต่ละปัจจัย เมื่อได้ค่าสหสัมพันธ์แล้ว ผู้วิจัยเลือกเฉพาะปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับจำนวนการเกิดอาชญากรรมอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.01 และ 0.05 ไปวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้นแบบพหุ ด้วยวิธี Entry ต่อไป โดยแยกวิเคราะห์ใน 3 แบบ คือ ไม่แยกเวลา เวลากลางวัน และเวลากลางคืน ได้ผลดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าสหสัมพันธ์ของปัจจัยกับจำนวนครั้งที่เกิดอาชญากรรม

ปัจจัย	ตลอดเวลา (N = 92)	กลางวัน (N = 44)	กลางคืน (N = 35)
7-Eleven (ร้านสะดวกซื้อ)	-0.280** (0.003)	-0.308** 0.021	-0.220 0.102
Bus Stop (ป้ายรถประจำทาง)	-0.130 0.109	-0.104 0.502	-0.212 0.111
Road Day (ถนนที่เป็นทางเปลี่ยวในช่วงเวลากลางวัน)	0.421 0.000	0.602** 0.000	0.398** 0.009
Road Night (ถนนที่เป็นทางเปลี่ยวในช่วงเวลากลางคืน)	0.429** 0.000	0.509** 0.000	0.276 0.555
Road In Out (เส้นทางเข้าออกหรือทางทะเล)	0.512** 0.000	0.702** 0.000	0.528** 0.001
Slum (ชุมชนแออัด)	0.100 0.172	0.709 0.305	-0.058 0.370
Residential (ที่พักอาศัย)	0.143 0.088	-0.015 0.462	0.026 0.442
R Squared (p-Value > 0.01)**	0.354	0.544	0.303
R Squared (p-Value > 0.05)*	-	0.573	-

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ทดสอบความไวของข้อมูล โดยคำนวณจากข้อมูลของทุกพื้นที่ และตัดพื้นที่ออกคราวละ 1 พื้นที่ แล้วพิจารณาค่าสหสัมพันธ์และค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R squared) ของสมการถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ ว่ามีพื้นที่ใดทำให้ผลที่ได้แตกต่างไปหรือไม่ หากมีจะพิจารณาตัดข้อมูลของพื้นที่นั้นออก เพื่อให้ได้สมการถดถอยที่มีความแม่นยำมากขึ้น ผลที่ได้พบว่าหากตัดพื้นที่ 2 ออกจะทำให้ได้ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ดีขึ้นในทั้งแบบทุกช่วงเวลา กลางวัน และกลางคืน (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจเมื่อพิจารณาตัดข้อมูลบางพื้นที่ออกไป

	ทุกพื้นที่	ตัดพื้นที่ 1	ตัดพื้นที่ 2	ตัดพื้นที่ 3	ตัดพื้นที่ 4	ตัดพื้นที่ 5
ทุกช่วงเวลา						
ค่า R Squared (p-Value > 0.01)**	0.354	0.387	0.516	0.393	-	0.350
ค่า R Squared (p-Value > 0.05)*	-	0.396	-	-	-	-
กลางวัน						
ค่า R Squared (p-Value > 0.01)**	0.544	0.601	0.674	0.536	-	-
ค่า R Squared (p-Value > 0.05)*	0.573	0.615	-	0.571	-	-
กลางคืน						
ค่า R Squared (p-Value > 0.01)**	0.303	0.271	0.474	0.352	-	0.275
ค่า R Squared (p-Value > 0.05)*	-	0.294	0.482	0.171	-	0.297

จากตารางที่ 3 พบว่ากรณีใช้ข้อมูลทั้ง 5 พื้นที่ จะให้ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจของทุกช่วงเวลามีค่าเท่ากับ 35.4% เวลากกลางวันเท่ากับ 54.4% และเวลากลางคืนเท่ากับ 30.3% ที่ระดับความเชื่อมั่น 99% และเมื่อพิจารณาตัดออกคราวละ 1 พื้นที่ พบว่าถ้าตัดเขตพื้นที่ 2 ออก จะให้ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่นำเชื่อถือมากขึ้น มีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจของทุกช่วงเวลามีค่าเท่ากับ 51.6% เวลากกลางวันเท่ากับ 67.4% และเวลากลางคืนเท่ากับ 47.4% ที่ระดับความเชื่อมั่น 99% ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกตัดพื้นที่ 2 ออก และเลือกปัจจัยที่มีค่าสหสัมพันธ์กับจำนวนครั้งที่เกิดอาชญากรรมที่มีระดับนัยสำคัญที่ 0.1 ได้แก่ 1) 7-Eleven 2) ถนนในช่วงเวลากลางวัน 3) ถนนในช่วงเวลากลางคืน 4) เส้นทางเข้าออก และ 5) ที่พักอาศัย ซึ่งสามารถพยากรณ์จำนวนครั้งที่เกิดอาชญากรรมในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจนครบาลพญาไท สามารถเขียนสมการได้ดังนี้

ทุกช่วงเวลา สมการที่ 1 $Y = 1.516 + (0.002X_1) + (0.012X_2) + (0.008X_3) + (-0.007X_4) + (0.005X_5)$

เวลากลางวัน สมการที่ 2 $Y = 1.471 + (0.004X_1) + (-0.010X_2) + (0.013X_3) + (0.001X_5)$

เวลากลางคืน สมการที่ 3 $Y = 1.824 + (0.001X_1) + (-0.001X_2) + (0.006X_3)$

เมื่อกำหนดให้

Y = จำนวนครั้งที่เกิดอาชญากรรม

X_1 = ระยะทางจากจุดเกิดเหตุไปยังถนนที่เป็นทางเปลี่ยวในช่วงเวลากลางวัน

X_2 = ระยะทางจากจุดเกิดเหตุไปยังถนนที่เป็นทางเปลี่ยวในช่วงเวลากลางคืน

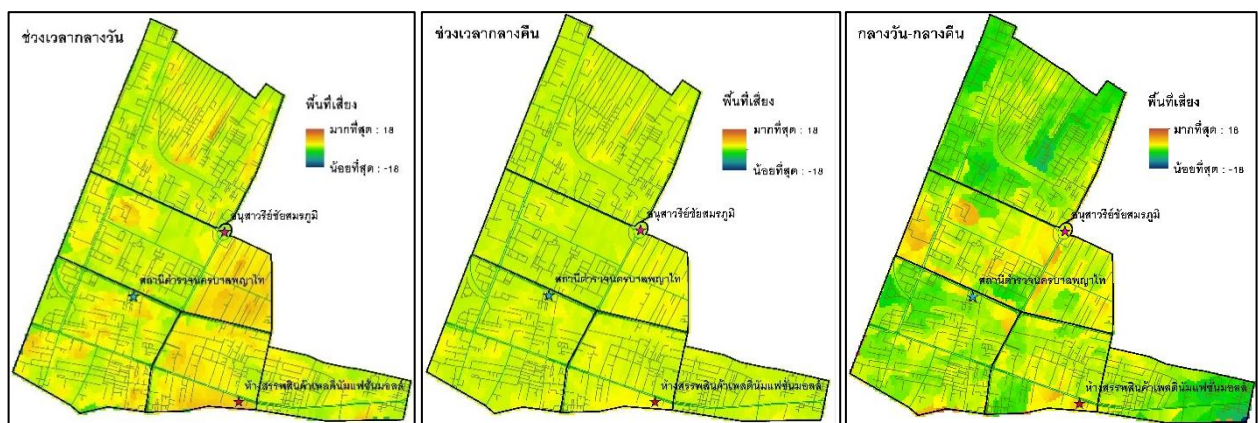
X_3 = ระยะทางจากจุดเกิดเหตุไปยังเส้นทางเข้าออกหรือทางทะเล

X_4 = ระยะทางจากจุดเกิดเหตุไปยังร้านสะดวกซื้อ (7-Eleven)

X_5 = ระยะทางจากจุดเกิดเหตุไปยังที่พักอาศัย

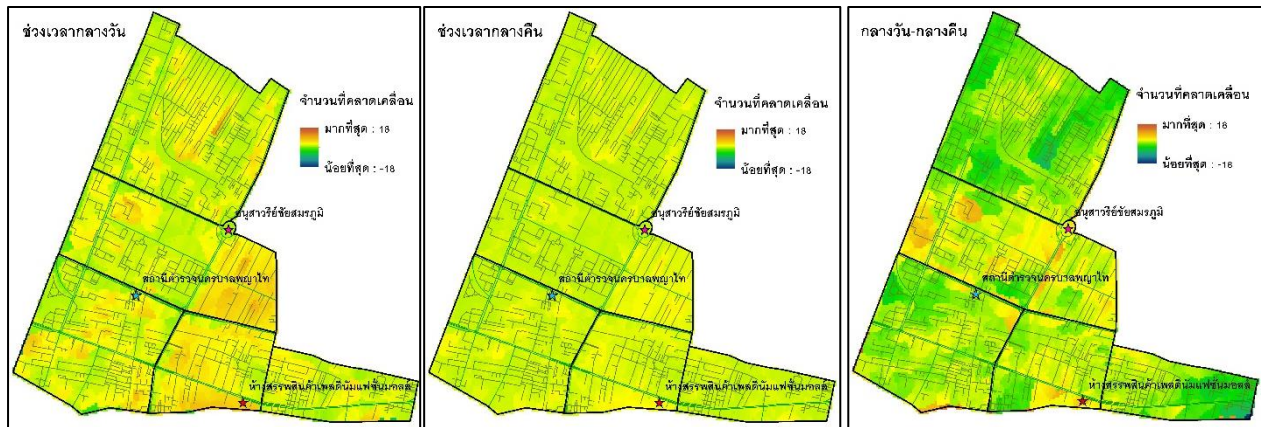
3. แผนที่แสดงพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม

การสร้างแผนที่เสี่ยงทำโดยการประยุกต์สมการทั้ง 3 กับจุดตัวแทนของกริดทั้งหมดภายในพื้นที่ศึกษา โดยใช้ระยะทางไปยังปัจจัยต่างๆ ตามที่ได้ทำไว้ในขั้นตอนของการเตรียมข้อมูล ได้ผลเป็นแผนที่แรสเตอร์แสดงความเสี่ยงของพื้นที่ ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 พื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมทั้ง 3 ช่วงเวลา

เมื่อนำผลจากที่คำนวณได้ไปเปรียบเทียบกับจำนวนอาชญากรรมที่เกิดขึ้นจริงเพื่อประเมินความแม่นยำในการพยากรณ์ ในช่วงเวลากลางวัน เวลากลางคืน และตลอดทั้งกลางวัน-กลางคืน พบว่ามีความคลาดเคลื่อนดังแสดงในภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์

สรุปและอภิปรายผล

การนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และโปรแกรมการวิเคราะห์สถิติข้อมูลมาใช้ในการวิจัย สามารถช่วยในการสร้างแบบจำลองเชิงพื้นที่เพื่อกำหนดพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมในเขตท้องที่สถานีตำรวจนครบาลพญาไทได้เป็นอย่างดี โดยผู้วิจัยใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการนำเข้ามาข้อมูลเชิงพื้นที่และข้อมูลอรรถาธิบาย รวมถึงใช้ฟังก์ชันการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ เช่น การวิเคราะห์ hot spot การซ้อนทับ (overlay) การวิเคราะห์โครงข่าย (network analysis) เพื่อสร้างข้อมูลสำหรับนำเข้าวิเคราะห์ค่าทางสถิติ ได้แก่ สหสัมพันธ์ และการถดถอยเชิงเส้นแบบพหุ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้สมการสำหรับการพยากรณ์จำนวนครั้งของการเกิดอาชญากรรม เพื่อนำไปใช้ในจำลองเป็นข้อมูลพื้นผิว (surface) สำหรับพยากรณ์ความเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมในแต่ละพื้นที่บนพื้นผิวดังกล่าว ผลจากการวิจัยสามารถสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบทางพื้นที่และเวลาของการเกิดอาชญากรรม

จากภาพที่ 1 2 และ 3 เห็นได้ว่าลักษณะของการเกิดอาชญากรรมค่อนข้างกระจุกตัวกันในบริเวณย่านการค้า ซึ่งบริเวณดังกล่าวจะมีย่านที่พักอาศัยปะปนอยู่ด้วย และเป็นบริเวณที่มีผู้คนสัญจรไปมา โดยจะมีจำนวนคดีอาชญากรรมเกิดขึ้นมากเวลากลางวัน (ภาพที่ 1) และมีความหนาแน่นของการเกิดอาชญากรรมในบริเวณที่เป็นพื้นที่สาธารณะ เมื่อพิจารณาตำแหน่งของอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ สถานีตำรวจนครบาลพญาไท และห้างสรรพสินค้าแพลตินัมแฟชั่นมอลล์ จะพบว่าเป็นพื้นที่ที่มีปริมาณการเกิดอาชญากรรมสูง (hot spot) สำหรับเส้นทางคมนาคมก็นับเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดอาชญากรรม เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่มักจะเป็นทางที่เชื่อมต่อกับถนนเส้นอื่น จึงสามารถใช้เป็นเส้นทางหลบหนีได้สะดวก และบางพื้นที่มักเกิดใกล้บริเวณที่ตั้งของชุมชนแออัด ซึ่งบริเวณดังกล่าวจะอยู่ใกล้กับถนนเส้นหลัก ใช้เป็นเส้นทางหลบหนีได้สะดวกเช่นกัน เป็นที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งว่า พื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงมักจะมีเกิดบริเวณสถานที่ที่มีผู้คนจอแจและมีทางเข้าออกสะดวกง่ายต่อการก่อเหตุและหลบหนี

2. พื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม

จากปัจจัยที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ 7 ปัจจัย ได้แก่ ร้านสะดวกซื้อ (7-Eleven) ป้ายรถเมล์ เส้นทางที่เชื่อมต่อกับเส้นอื่น ทางเปลี่ยวในเวลากลางวัน ทางเปลี่ยวในเวลากลางคืน ขอบเขตชุมชนแออัด และที่อยู่อาศัย พบว่าปัจจัยป้ายรถเมล์ และชุมชนแออัด ไม่มีผลต่อความเสี่ยงในการเกิดอาชญากรรม อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่เหลืออีก 5 ปัจจัยส่งผลต่อช่วงเวลาของการเกิดอาชญากรรมที่ต่างกัน ในเวลากลางวัน พื้นที่ที่จะเสี่ยงมากขึ้นเมื่ออยู่ใกล้เส้นทางเปลี่ยวในเวลากลางวัน ใกล้เส้นทางที่ทะลุเชื่อมต่อไปยังถนนเส้นอื่นได้ ใกล้บริเวณที่อยู่อาศัย และไกลจากเส้นทางเปลี่ยวกลางคืน ในขณะที่เวลากลางคืน พื้นที่ที่จะเสี่ยงมากขึ้นเมื่ออยู่ใกล้เส้นทางเปลี่ยวในเวลากลางวัน ใกล้เส้นทางที่ทะลุเชื่อมต่อไปยังถนนเส้นอื่นได้ และไกลจากเส้นทางเปลี่ยวในเวลากลางคืน โดยระยะจากบริเวณที่อยู่อาศัยไม่มีผลต่อการเกิดอาชญากรรมในเวลากลางคืน หากพิจารณาการเกิด

อาชญากรรมตลอดทั้งวัน พบว่าพื้นที่ที่เสี่ยงมากขึ้น เมื่ออยู่ใกล้ทางเปลี่ยวในเวลากลางวัน ทางเปลี่ยวในเวลากลางคืน เส้นทางที่เชื่อมต่อกับเส้นทางอื่น บริเวณที่อยู่อาศัย และไกลจากร้านสะดวกซื้อ(7-Eleven)

ทั้งนี้ การกำหนดพื้นที่เสี่ยงในงานวิจัยนี้สามารถพยากรณ์จำนวนครั้งที่เกิดอาชญากรรมในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจนครบาลพญาไท โดยปัจจัยทั้ง 5 สามารถอธิบายปรากฏการณ์การเกิดอาชญากรรมแบบทุกช่วงเวลาแบบกลางวัน และแบบกลางคืน ได้ที่ร้อยละ 51.6 67.4 และ 47.4 ตามลำดับ

การศึกษาในครั้งนี้มีส่วนสอดคล้องและขัดแย้งกับการศึกษาของแมคเคย์ (1942) คืออาชญากรรมเกิดมากในการใช้ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรมซึ่งเป็นผลการศึกษาที่สอดคล้อง ส่วนที่ขัดแย้งคือการศึกษาในครั้งนี้ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างการเกิดอาชญากรรมกับการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะทางกายภาพและการใช้ที่ดินของกรุงเทพมหานครมีการใช้ที่ดินแบบขาดการวางแผน ลักษณะการใช้ที่ดินมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งไม่ตรงกับลักษณะทฤษฎีวงแหวนของเบอร์เจส ที่ซอร์และแมคเคย์ใช้ศึกษาในเมืองชิคาโก อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของฤดี ฤชงค์บริวัตร (2543) พบว่าผลที่ได้จากการวิเคราะห์คดีอาชญากรรมในเขตท้องที่สถานีตำรวจนครบาลลาดพร้าวที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2539-2541 ส่วนใหญ่เกิดในบริเวณที่เป็นแหล่งชุมชน ได้แก่ ย่านตลาดบางกะปิ ตลาดแฮปปี้แลนด์ ห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ และห้างแมคโคร รวมไปถึงแพลตฟอร์มเคหะคลองจั่น จึงถือได้ว่าอาชญากรรมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะเกิดตามแหล่งชุมชนที่มีคนอาศัยหรือการเดินทางไปสถานที่นั้นๆประจำ จึงเป็นแหล่งจุดก่อให้เกิดอาชญากรรมในเขตท้องที่สถานีตำรวจนครบาลลาดพร้าว

ข้อเสนอแนะ

แม้ว่าวิธีดำเนินงานวิจัยจะแสดงว่าสามารถนำมาใช้วิเคราะห์กำหนดพื้นที่เสี่ยงได้ แต่สมการดังกล่าวสามารถอธิบายจำนวนการเกิดอาชญากรรมได้ในระดับปานกลาง หรือเพียงร้อยละ 47-67 เท่านั้น ทั้งนี้ การวิจัยในครั้งนี้ใช้ข้อมูลการเกิดอาชญากรรมเพียง 3 ปี (พ.ศ.2556-2558) ทำให้ค่า N หรือตัวอย่างข้อมูลอาจจะไม่มากพอที่จะกำหนดรูปแบบการเกิดอาชญากรรมที่ชัดเจน ดังนั้น หากมีข้อมูลนำเข้าที่มีจำนวนมากว่านี้ เช่น ใช้ข้อมูลมากกว่า 3 ปี หรือขยายขอบเขตพื้นที่ศึกษาให้กว้างกว่าที่ใช้ในงานวิจัยนี้ จะช่วยให้เห็นรูปแบบที่ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ ยังอาจศึกษาปัจจัยอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น จำนวนประชากร ความหนาแน่นของประชากร รายได้ของประชากร อัตราการย้ายถิ่นฐาน จำนวนและตำแหน่งไฟฟ้าส่องสว่างตามท้องถนน ความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ เป็นต้น เมื่อนำข้อมูลเหล่านี้มาใช้กับวิธีการที่ใช้ในการวิจัยนี้จะส่งผลให้ได้สมการพยากรณ์ที่มีความแม่นยำมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความเมตตาและความช่วยเหลือจากบุคคลหลายท่าน โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรณิ ชิวินศิริวัฒน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ร.ต.ต. อนุพงษ์ คงมา รองสารวัตร สายงานปฏิบัติการป้องกันและปราบปราม สถานีตำรวจนครบาลพญาไท เป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลการเกิดอาชญากรรมในพื้นที่ และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเกิดอาชญากรรมด้วยดีตลอดมา

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ คดีการ และคณะ. (2552). **โครงการสำรวจข้อมูลสถิติอาชญากรรมภาคประชาชนทั่วประเทศ 2550 (โครงการสำรวจปี 2551)**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการยุติธรรม.
- ญาณพล ยิ่งยี่น และคณะ. (2543). **การออกแบบและพัฒนาระบบสารสนเทศอาชญากรรมเพื่อสนับสนุนการสืบสวนในสถานีตำรวจ**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นโกสินทร์ สุริยะฉาย. (2553). **การพัฒนาระบบแผนที่อาชญากรรม กรณีศึกษา การโจรกรรมรถในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติวิทยาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประพนธ์ สหพัฒนา. (2551). **วิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมในปริมาณสูง (Hot Spot) ในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ.
- มณฑล เขี่ยมไพศาล และมานัส ศรีวิชัย. (2553). **ความหนาแน่นเชิงพื้นที่อาชญากรรม กรณีศึกษาเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ศึกษาตามแบบเคอร์เนล**. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปทุมธานี.
- วรยา ไทพาณิชย์. (2543). **ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อศึกษาการกระจายของพื้นที่ของอาชญากรรม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย กรุงเทพฯ.
- วารยา โชติกุล. (2544). **การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ของอาชญากรรมในเมืองพัทยา**. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาภูมิศาสตร์ ชลบุรี.
- สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. (2551). **รายงานสถิติการเกิดอาชญากรรมภาคประชาชนทั่วประเทศไทย ในรอบปี พ.ศ. 2550**.
- สุรีย์พร นิพัทธ์วิทยา. (2557). **การประยุกต์ใช้ภูมิสารสนเทศเพื่องานสืบสวนและสอบสวน : กองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 2**. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- สำนักงานกิจการยุติธรรม. (2550). **แผนแม่บทและกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2550-2553)**. สำนักกิจการยุติธรรม
- ฤดี ภูซงค์บริวัตร. (2543). **ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อกำหนดพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม กรณีศึกษาตำรวจนครบาลลาดพร้าว**. สาขาวิชาภูมิศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย กรุงเทพฯ.
- Abott and Clinard. (1973). **Crime in Developing Countries : A Comparative Perspective**. New York.
- Kahlon, S. (2014). "Crime against Women in Chandigarh : A GIS Analysis." **International Journal of Management and Social Sciences Research** 3, 9 (September): 2319-4421.
- Ratcliffe J.H. and Mccullagh M.J. (1998). "Identifying Repeat Victimization with GIS." **The British Journal of Criminology** 38: 651-661
- Shaw,C.R., McKay. (1942). **Juvenile Delinquency and Urban Areas**. Chicago University of Chicago Press.

ผลการจัดการเรียนการสอนแบบชี้แนะที่มีต่อทักษะการทำแผนที่ของนิสิตวิชาเอกภูมิศาสตร์**คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ****The Results of Direct Instruction Model toward Map Making Skills of the Students****Majoring in Geography, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University**สิริพร เกรียงไกรเพชร¹**บทคัดย่อ**

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบผลการจัดการเรียนการสอนแบบชี้แนะที่มีต่อทักษะการทำแผนที่ของนิสิตวิชาเอกภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กลุ่มเป้าหมายคือ นิสิตวิชาเอกภูมิศาสตร์ ชั้นปีที่ 2 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการแผนที่ (Cartography I) ในปีการศึกษา 2555 จำนวน 62 คน และปีการศึกษา 2556 จำนวน 87 คน รวมทั้งสิ้น 149 คน แบบแผนการวิจัยเป็นแบบ One group Pre-test Post-test Design เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนการสอนแบบชี้แนะ จำนวน 8 แผน และแบบประเมินทักษะการทำแผนที่ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยายและสถิติอนุมานด้วยการวิเคราะห์ Dependent-sample t-test

ผลการวิจัยพบว่า ในปีการศึกษา 2555 คะแนนทักษะการทำแผนที่ในภาพรวม ก่อนเรียน อยู่ในระดับน้อย (mean = 2.19, SD = .79) ส่วนในปีการศึกษา 2556 คะแนนทักษะการทำแผนที่ในภาพรวม ก่อนเรียน อยู่ในระดับปานกลาง (mean = 3.05, SD = .33) เมื่อพิจารณาคะแนนทักษะการทำแผนที่ในภาพรวม หลังเรียน ปีการศึกษา 2555 ทักษะการทำแผนที่ของนิสิตอยู่ในระดับมาก (mean = 4.11, SD = .60) ปีการศึกษา 2556 คะแนนทักษะการทำแผนที่ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (mean = 4.05, SD = .43) ผลการเปรียบเทียบก่อนและหลังเรียน พบว่า ปีการศึกษา 2555 คะแนนทักษะการทำแผนที่ในภาพรวมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t = 17.68, p < .01$) และในปีการศึกษา 2556 คะแนนทักษะการทำแผนที่ในภาพรวมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t = 8.44, p < .01$)

คำสำคัญ : ทักษะการทำแผนที่, รูปแบบการสอนชี้แนะ

Abstract

This research aims to study and compare the results of the learning and teaching with Direct Instruction Model on mapping skills of students majoring in geography, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University. Target groups are 2nd-year students majoring in Geography, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University. There were 62 students enrolled in Cartography I course in the year 2013 and 87 students enrolled in the year 2014, totally 149 students. The research is one group Pre-test Post-test Design. Research instruments are Direct Instruction Model lesson plans for eight weeks with evaluation forms for mapping skills. Data were analyzed using descriptive statistics and inferential analysis and Dependent-sample t-test.

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

The results showed that students enrolled in the year 2013 had overall mapping skills marks before learning at a low level (mean = 2.19, SD = .79), while another group enrolled in the year 2014 had the overall mapping skills pretest in moderate level. (mean = 3.05, SD = .33). When considering the mapping skills of the year 2013 after learning, mapping skills of the students were at the high level (mean = 4.11, SD = .60). Students enrolled in the year 2014, mapping skills marks were at a high level (mean = 4.05, SD = .43). The results of comparing before and after the learning found that students enrolled in the year 2013 had a whole mapping skills after learning higher before learning with statistical significant at the level of 0.01 ($t = 17.68, p < .01$) and students enrolled in the year 2014, the overall mapping skills after learning had a higher level of statistical significance at the level of 0.01 ($t = 8.44, p < .01$)

Keywords: Map making skills, Direct Instruction Model

บทนำ

การศึกษาในโลกแห่งศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก เป็นการศึกษาเพื่อสร้างความรู้ความสามารถ และพัฒนาศักยภาพของตน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนตามความสนใจ อีกทั้งยังส่งเสริมผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ความรู้ได้ ความท้าทายด้านการศึกษาในการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมเป็นเรื่องสำคัญของกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง ครูผู้ซึ่งทำหน้าที่ให้ความรู้และอบรมสั่งสอนในเรื่องต่าง ๆ จึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skill) ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ 21 นี้ มีความรู้ ความสามารถ และทักษะจำเป็น ซึ่งเป็นผลจากการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) วิจารย์ พานิช (2555: 16-21) ได้กล่าวว่า สาระวิชาที่มีความสำคัญ แต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ปัจจุบันการเรียนรู้สาระวิชา (content หรือ subject matter) ควรเป็นการเรียนจากการค้นคว้าเองของศิษย์ โดยครูช่วยแนะนำ และช่วยออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเองได้ ซึ่งสาระวิชาหลัก (Core Subjects) ประกอบด้วย ภาษาอังกฤษ การอ่าน หรือศิลปะการใช้ภาษา ภาษาสำคัญของโลก ศิลปะ คณิตศาสตร์ การปกครองและหน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ โดยวิชาแกนหลักนี้จะนำมาสู่การกำหนดเป็นกรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ต่อไป

ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ผู้สอนระดับอุดมศึกษา และรับผิดชอบสอนรายวิชาการแผนที่ (Cartography) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสาขาวิชาภูมิศาสตร์ และรายวิชาการแผนที่นี้เป็นศาสตร์ ศิลป์และเทคโนโลยีในการทำแผนที่ ผู้เรียนต้องนำความรู้จากการเรียนทฤษฎีมาใช้ในการทำแผนที่ให้ถูกต้อง และสื่อความหมาย ทักษะในการทำแผนที่ ประกอบด้วย การเตรียมข้อมูลเพื่อทำแผนที่ การออกแบบเรื่องดังนี้ สัญลักษณ์ องค์ประกอบแผนที่ และชื่อ การใช้สี การวางรูปแบบแผนที่ การกำหนดมาตราส่วน การวางนัยทั่วไป การประกอบแผนที่ เป็นต้น ในปัจจุบันการทำแผนที่นิยมใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการสร้างแผนที่ ดังนั้นการสอนทักษะแผนที่ดังกล่าว จึงต้องมีความรู้ในเรื่องการใช้โปรแกรมสำหรับการทำแผนที่ด้วย แต่จากการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมาในอดีต ผู้วิจัยพบว่าผู้เรียนยังไม่สามารถสร้างชิ้นงานคือ การทำแผนที่ ให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์ได้ ผู้วิจัยจึงค้นคว้าเทคนิคการสอนรูปแบบต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมกับธรรมชาติของรายวิชา และลักษณะของผู้เรียน ซึ่งจากการวิเคราะห์ลักษณะของรายวิชาการแผนที่แล้วนั้น พบว่า รายวิชาดังกล่าวเป็น

รายวิชาที่มุ่งเน้นเรื่องการปฏิบัติการทำแผนที่ ต้องใช้ทักษะต่างๆในการผลิตชิ้นงาน เช่น การใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการทำแผนที่ การกำหนดสัญลักษณ์ การกำหนดชื่อ การกำหนดสี เป็นต้น และจากการค้นคว้าเทคนิคการสอนรูปแบบต่างๆ พบว่ารูปแบบการสอนที่น่าจะเหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนในรายวิชานี้ คือ ผู้สอนต้องคอยชี้แนะ สาธิต ทำเป็นตัวอย่าง เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจอย่างเป็นรูปธรรม แล้วจึงฝึกปฏิบัติไปพร้อมกับการชี้แนะของครู ซึ่งรูปแบบการสอนดังกล่าวคือรูปแบบการสอนชี้แนะ (Direct Instruction)

รูปแบบการสอนชี้แนะ (Direct Instruction) หรือการสอนทางตรง เป็นรูปแบบการสอนที่เหมาะสมสำหรับใช้กับกลุ่มผู้เรียนขนาดใหญ่ (Callanhan, 1992) รูปแบบการเรียนการสอนนี้มุ่งช่วยให้ได้เรียนรู้ทั้งเนื้อหาสาระและมนทัศน์ต่าง ๆ รวมทั้งได้ฝึกปฏิบัติทักษะต่าง ๆ จนสามารถทำได้ดีและประสบผลสำเร็จได้ในเวลาที่จำกัด การเรียนการสอนแบบนี้ เป็นไปตามลำดับขั้นตอน ตรงไปตรงมา ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งทางด้านพุทธิพิสัย และทักษะพิสัยได้เร็วและได้มากในเวลาที่จำกัด ไม่สับสน ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตามความสามารถของตน จนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ ทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียน และมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ซึ่งการสอนด้วยวิธีนี้มีครูเป็นผู้แสดง สาธิต และทำเป็นแบบอย่างอย่างละเอียด จนแน่ใจว่าผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ แล้วจึงเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้หรือฝึกฝนทักษะที่เรียน ผู้สอนทำหน้าที่ให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) และตรวจสอบแก้ไขให้ถูกต้องซึ่งความรับผิดชอบของครูจะลดลงตามลำดับเมื่อผู้เรียนได้พัฒนาทักษะมากขึ้น จนท้ายที่สุดผู้เรียนสามารถประยุกต์ทักษะที่เรียนไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2545) กล่าวว่า รูปแบบการสอนชี้แนะ เป็นการสอนโดยมุ่งเน้นการให้ความรู้ที่ลึกซึ้ง ช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกว่ามีบทบาทในการเรียน ทำให้ผู้เรียนมีความตั้งใจในการเรียนรู้ และช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนการสอนโดยจัดสาระและวิธีการให้ผู้เรียนอย่างดีทั้งเนื้อหาความรู้ และการให้ผู้เรียนใช้เวลาเรียนอย่างมีประสิทธิภาพเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด ผู้เรียนมีใจจดจ่อกับสิ่งที่เรียน และช่วยให้ผู้เรียนถึง 80% ประสบความสำเร็จในการเรียน การสอนแบบชี้แนะเป็นการสอนที่เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหาสาระ ซึ่งมุ่งเน้นที่ระบอบระเบียบและการฝึกปฏิบัติ

การนำกิจกรรมการเรียนการสอนชี้แนะไปใช้สอนประกอบด้วยขั้นตอน 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นทบทวนความรู้เดิม 2) ขั้นบอกวัตถุประสงค์ 3) ขั้นนำเสนอเนื้อหาใหม่ 4) ขั้นฝึกโดยการชี้แนะ 5) ขั้นการฝึกโดยอิสระ และ 6) ขั้นทบทวน ข้อดีของการสอนแบบนี้ คือ ผู้เรียนทุกคนได้รับความรู้และทักษะพื้นฐานตามที่กำหนดไว้ในเป้าหมายแต่อาจใช้เวลาที่แตกต่างกัน มีการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน พร้อมได้รับการเสริมแรงจากผู้สอน ฝึกให้ผู้เรียนสามารถทำงานได้โดยไม่มีข้อผิดพลาดหรือมีข้อผิดพลาดน้อยที่สุด การวัดและประเมินผลง่ายไม่ซับซ้อน เพราะประเมินจากพฤติกรรมหรือทักษะขั้นพื้นฐาน กระบวนการวิธีการในการพัฒนาการเรียนรู้นั้นมีหลากหลายมากมาย ต่างมีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของผู้เรียนแตกต่างกันไป วิธีการสอนแบบชี้แนะ (Direct Instruction) ถือว่ามีประสิทธิภาพและช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้อย่างยั่งยืน เนื่องจากสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ และสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้ ซึ่งเป็นเป้าหมายปลายที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้น (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2547)

จากดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความต้องการศึกษาผลการจัดการเรียนการสอนแบบชี้แนะที่มีต่อทักษะการทำแผนที่ของนิสิตวิชาเอกภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนการสอนแบบชี้แนะที่มีต่อทักษะการทำแผนที่ของนิสิตวิชาเอกภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการทำแผนที่ของนิสิตวิชาเอกภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ก่อนและหลังเรียนด้วยเทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบชี้แนะ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยคือ นิสิตวิชาเอกภูมิศาสตร์ชั้นปีที่ 2 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการแผนที่ (Cartography I) ในปีการศึกษา 2555 จำนวน 62 คน และปีการศึกษา 2556 จำนวน 87 คน รวมทั้งสิ้น 149 คน

2. แบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบแผนการวิจัยแบบ One group Pre-test Post-test Design

ตารางที่ 1 แบบแผนการวิจัย

กลุ่มทดลอง	ประเมินก่อนเรียน	ทดลอง	ประเมินหลังเรียน
E	T1	X	T2

เมื่อ E คือ กลุ่มทดลอง (นิสิตวิชาเอกภูมิศาสตร์ชั้นปีที่ 2 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการแผนที่ (Cartography I))

T1 คือ การประเมินก่อนเรียน

X คือ รูปแบบการจัดการเรียนการสอนชี้แนะ (Direct Instruction)

T2 คือ การประเมินหลังเรียน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

3.1 แผนการจัดการเรียนการสอนแบบชี้แนะ จำนวน 8 แผน ดังนี้

ตารางที่ 2 แผนการจัดการเรียนการสอนแบบชี้แนะ

แผนการเรียนฯ	สัปดาห์ที่	จำนวนชั่วโมง	เนื้อหาที่สอน
-	1	2	การแนะนำรายวิชาและการประเมินทักษะการทำแผนที่ก่อนการเรียน
1	2-3	4	การสืบค้นเว็บแผนที่และสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับแผนที่
2	4-5	4	การจัดเตรียมการทำแผนที่
3	6-7	4	การนำเข้ารูปแผนที่ การเลือกระบบพิกัด
4	8-9	4	การวางนัยทั่วไป
5	10-11	4	การออกแบบองค์ประกอบแผนที่
6	12-13	4	การออกแบบสัญลักษณ์ การใช้สี
7	14	2	การออกแบบชื่อและการจัดวางบนแผนที่
8	15-16	4	การประกอบแผนที่
	17	2	การนำเสนอชิ้นงานการทำแผนที่ และประเมินทักษะการทำแผนที่หลังการเรียน

ในแต่ละแผนประกอบด้วยเนื้อหา วัตถุประสงค์ กิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ในที่นี้ ผู้วิจัยขอเสนอเฉพาะส่วนกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันทุกแผน มีรายละเอียดดังนี้

กิจกรรมการเรียนการสอนแบบชี้แนะ มีดังนี้

1) ขั้นทบทวนความรู้เดิม ผู้สอนใช้การซักถาม ทบทวน ตรวจสอบการบ้านหรืองานที่ได้รับมอบหมายในบทเรียนที่ผ่านมา พร้อมทั้งอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาที่เรียนผ่านมาแล้วกับเนื้อหาที่จะเรียนต่อไป ในส่วนนี้จะเป็นการตั้งคำถาม พร้อมทั้งการอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน

2) ขั้นบอกวัตถุประสงค์ ในขั้นตอนนี้ ผู้สอนจะบอกวัตถุประสงค์ของการเรียนในเนื้อหาที่กำลังจะเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจถึงเป้าหมายของการเรียนในครั้งนั้นๆ พร้อมทั้งชี้แจงสิ่งๆ ที่ผู้เรียนจะได้รับหลังจากสิ้นสุดบทเรียน ผลงานที่ผู้เรียนควรบรรลุเป็นอย่างไร พร้อมทั้งอธิบายเนื้อหาโดยสังเขป และผู้สอนระบุบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของผู้เรียนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มว่ามีหน้าที่อะไรบ้าง เพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของตน

3) ขั้นนำเสนอเนื้อหาใหม่ เป็นการนำเสนอเนื้อหา สารสนเทศ หรือทักษะ ซึ่งผู้สอนได้ทำการจัดเตรียมวิเคราะห์เนื้อหาเอาไว้อย่างมีลำดับขั้นตอนแล้ว มีตัวอย่างที่ชี้แจงและมีการสาธิตให้ผู้เรียนได้สร้างความเข้าใจในเนื้อหาอย่างเป็นรูปธรรม โดยผู้สอนแสดงการสาธิตโดยใช้สื่อต่างๆ ที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและผู้เรียนสังเกตการสาธิต ผู้สอนสอดแทรกคำถามที่หลากหลายในระหว่างการเรียนการสอน และในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในเนื้อหาตามลำดับขั้นนั้น ผู้สอนมีการใช้สื่อที่หลากหลายให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่ใช้สอน สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งในขั้นตอนนี้ ผู้สอนจะทำการวิเคราะห์ผู้เรียนไปพร้อมๆ กันด้วย เนื่องจากผู้เรียนมีความถนัดที่แตกต่างกัน มีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ทำให้การเรียนการสอนบางครั้งล่าช้า ผู้สอนได้กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาไว้ ดังนี้

3.1) วิเคราะห์เนื้อหาที่จะสอนให้เหมาะสมกับธรรมชาติและลักษณะของผู้เรียน ไม่ใช่วิธีสอนการปฏิบัติที่สลับซับซ้อนเกินไป

3.2) เขียนแผนผังเนื้อหาจากกว้างสุดไปหาเนื้อหาแคบที่สุด

3.3) แบ่งทักษะที่จะสอนออกเป็นทักษะย่อย และจัดเรียงลำดับให้พอเหมาะ

3.4) นำเสนอเนื้อหาโดยสรุปล่วงหน้าให้ผู้เรียนได้รับรู้ก่อนแล้วค่อยเสริมเนื้อหาใหม่อย่างละเอียด

3.5) เลือกตัวอย่างให้เห็นภาพที่ชัดเจนในแต่ละประเด็นหลัก พร้อมทั้งเชื่อมโยงในแต่ละขั้นตอนให้เห็นภาพรวมของการสอนทั้งหมด

3.6) ซักถามผู้เรียนเพื่อตรวจสอบความเข้าใจ

3.7) สรุปประเด็นหลักของการเรียนเมื่อจบบทเรียน และเชื่อมโยงให้เห็นถึงเนื้อหาที่จะเรียนในครั้งต่อไป

4) ขั้นฝึกโดยการชี้แนะ เป็นการให้ผู้เรียนได้ฝึกโดยผู้สอนทำหน้าที่ควบคุมกระบวนการและตรวจสอบการทำงานของผู้เรียนอย่างใกล้ชิดทั้งรายบุคคลและกลุ่มอิสระ โดยผู้สอนมอบหมายให้ผู้เรียนฝึกอิสระ พร้อมทั้งแก้ไขข้อผิดพลาดในการปฏิบัติงานของผู้เรียน สำหรับเทคนิคที่ใช้มีหลายวิธีซึ่งการใช้คำถามเพื่อสอบถามความคิดของผู้เรียนในระหว่างปฏิบัติเป็นวิธีที่ใช้มากที่สุด โดยจะซักถามควบคู่ไปกับการปฏิบัติ การใช้คำถามควบคู่กับการปฏิบัติจะเป็นการตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียน เมื่อผู้สอนทราบความเข้าใจของผู้เรียนแล้วก็แก้ไขข้อผิดพลาดให้กับผู้เรียนที่ยังไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิด การเกิดข้อผิดพลาดนั้นจะทำให้การเรียนของผู้เรียนได้ดีขึ้นซึ่งต้องเป็นการแก้ไขทันทีก่อนที่ผู้เรียนจะเข้าใจผิดจนปฏิบัติกลายเป็นนิสัย ดังนั้นถ้าผู้เรียนยังมีข้อผิดพลาดหรือไม่สามารถทำงานในขั้นตอนใดก็ยังไม่สอนเนื้อหาหรือทักษะต่อไป เกณฑ์การประเมินในการผ่านขั้นตอนในการปฏิบัติ ผู้เรียนต้องทำถูก 85-100% ในแต่ละขั้นตอน ถ้ายังไม่ถึงเกณฑ์ผู้สอนจะแก้ไขจนได้เกณฑ์

5) **ขั้นฝึกโดยอิสระ** เป็นการให้ผู้เรียนฝึกโดยอิสระ โดยผู้สอนมอบหมายงานให้ผู้เรียนได้ทำได้โดยอิสระ การฝึกอิสระนั้นผู้สอนจะตรวจสอบการทำงานของนักเรียนอย่างระมัดระวังทั้งการทำงานรายบุคคลและกลุ่ม โดยเฉพาะในการสอนก่อนการปฏิบัติต้องจัดเตรียมเอกสารคู่มือการทำงานและเวลาที่ฝึกต้องเพียงพอต่อการฝึกในแต่ละครั้ง เพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติได้ถูกต้องไม่มีข้อผิดพลาด หรือเกิดความผิดพลาดระหว่างการฝึก อย่างไรก็ตามการฝึกปฏิบัติของผู้เรียนจะเป็นไปตามกำหนดได้นั้น ผู้สอนจำเป็นต้องมีใบงานซึ่งจะเป็นเอกสารแนะนำในการทำงาน การให้การบ้านก็เป็นการฝึกเพื่อให้ผู้เรียนมีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไปอีกทางหนึ่ง

6) **ขั้นทบทวน** เป็นการทบทวนเนื้อหาที่ผู้เรียนได้เรียนมาแล้วทั้งหมดพร้อมทั้งให้งานเพิ่มเติมจากการเรียน ซึ่งขั้นทบทวนความรู้เดิมควรจะอยู่ในแผนการสอนทุกครั้ง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีทักษะมากขึ้นและพร้อมที่จะเรียนรู้ในขั้นต่อไป ขั้นทบทวนนี้จัดเป็นขั้นตอนที่จำเป็นมากโดยเฉพาะเนื้อหาใหม่สำหรับผู้เรียนไม่เคยเรียนรู้มาก่อน รวมทั้งทักษะที่จำเป็นที่ผู้เรียนต้องมีความรู้มาก่อน รวมทั้งทักษะที่จะเป็นที่ผู้เรียนจะต้องมีความรู้เพื่อนำไปใช้ในการเรียนเนื้อหาต่อไป การทบทวนสามารถทำได้หลายวิธี การให้การบ้านก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งของการทบทวน แต่การบ้านนั้นจะต้องมีคุณค่าเป็นการฝึกปฏิบัติเพิ่มเติมได้

3.2 แบบประเมินทักษะการทำแผนที่ ซึ่งทำการประเมินทักษะด้านต่าง ๆ ที่ใช้สำหรับการทำแผนที่ ได้แก่ การใช้คอมพิวเตอร์และโปรแกรมพื้นฐานสำหรับการทำแผนที่ การนำเข้ารูปแผนที่ การเลือกระบบพิกัด การวางนัยทั่วไป การออกแบบองค์ประกอบแผนที่ การออกแบบสัญลักษณ์และการใช้สี การออกแบบชื่อและการจัดวางชื่อบนแผนที่ และการประกอบแผนที่ สำหรับแบบประเมินทักษะนี้มีลักษณะเป็นมาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ ผู้วิจัยทำการประเมินทักษะการทำแผนที่จำนวน 3 ครั้ง ได้แก่

3.2.1 การประเมินก่อนเรียน โดยการพิจารณาในภาพรวมทั้งหมดแล้วจึงกำหนดคะแนนของผู้เรียนแต่ละคน

3.2.2 การประเมินระหว่างเรียน การประเมินแต่ละประเด็นข้างต้นจะเป็นการประเมินรายสัปดาห์ เป้าหมายในการประเมินนี้เพื่อเป็นข้อมูลสะท้อนกลับไปยังผู้เรียน เป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาสำหรับผู้วิจัยในการพัฒนาหรือปรับวิธีการสอน และเป็นข้อมูลสำหรับผู้เรียนเพื่อใช้ในการพัฒนาตนเองในแต่ละหัวข้อของสัปดาห์นั้นๆ

3.2.3 การประเมินหลังเรียน ผู้วิจัยทำการประเมินภาพรวมทั้งทักษะการทำแผนที่โดยพิจารณาจากชิ้นงานของผู้เรียนที่สร้างสรรค์แผนที่ตามที่ได้รับมอบหมาย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistic) เพื่อบรรยายผลการประเมินทักษะการทำแผนที่ และสถิติอนุมาน (Inferential Statistic) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการประเมินทักษะการทำแผนที่ก่อนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนการสอนแบบชี้แนะ วิเคราะห์โดยใช้สถิติ Dependent-sample t-test

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติบรรยาย คะแนนทักษะการทำแผนที่ก่อนและหลังเรียน

ตารางที่ 3 ความถี่ ร้อยละ คะแนนเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของทักษะการทำแผนที่ก่อนและหลังเรียน

ช่วงการประเมิน	ทักษะที่ประเมิน	ระดับทักษะ					Mean	SD	แปลความหมาย
		1	2	3	4	5			
ปีการศึกษา 2555 จำนวน 62 คน (ก่อนเรียน)	ทักษะการทำแผนที่ในภาพรวม	14 (22.58%)	22 (35.48%)	26 (41.94%)	-	-	2.19	.79	น้อย
ปีการศึกษา 2556 จำนวน 87 คน (ก่อนเรียน)	ทักษะการทำแผนที่ในภาพรวม	-	3 (3.45%)	77 (88.50%)	3 (8.05%)	-	3.05	.033	ปานกลาง
ปีการศึกษา 2555 จำนวน 62 คน (หลังเรียน)	ทักษะการทำแผนที่ในภาพรวม	-	-	15 (24.20%)	39 (62.9%)	8 (12.90%)	4.11	.60	มาก
ปีการศึกษา 2556 จำนวน 87 คน (หลังเรียน)	ทักษะการทำแผนที่ในภาพรวม	-	-	6 (6.90%)	71 (81.61%)	10 (11.49%)	4.05	.43	มาก

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ในปีการศึกษา 2555 คะแนนทักษะการทำแผนที่ในภาพรวม ก่อนเรียน อยู่ในระดับน้อย (mean = 2.19, SD = .79) ซึ่งจากผลการประเมินสะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนส่วนใหญ่มีระดับทักษะการทำแผนที่อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 41.94 รองลงมาคือระดับ น้อย ร้อยละ 35.48 และระดับน้อยที่สุด ร้อยละ 22.58 ส่วนในปีการศึกษา 2556 คะแนนทักษะการทำแผนที่ในภาพรวม ก่อนเรียน อยู่ในระดับปานกลาง (mean = 3.05, SD = .33) ซึ่งผู้เรียนส่วนใหญ่มีทักษะการทำแผนที่อยู่ในระดับ ปานกลาง ร้อยละ 88.50 รองลงมาคือระดับ มาก ร้อยละ 8.05 และระดับน้อย ร้อยละ 3.45

เมื่อพิจารณาคะแนนทักษะการทำแผนที่ในภาพรวม หลังเรียน แสดงให้เห็นว่า ปีการศึกษา 2555 ทักษะการทำแผนที่ของนิสิตอยู่ในระดับมาก (mean = 4.11, SD = .60) ซึ่งนิสิตส่วนใหญ่มีทักษะการทำแผนที่ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 62.9 รองลงมาคือ ระดับปานกลาง ร้อยละ 24.20 และระดับมากที่สุด ร้อยละ 12.90 และในปีการศึกษา 2556 คะแนนทักษะการทำแผนที่ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (mean = 4.05, SD = .43) ซึ่งนิสิตส่วนใหญ่มีคะแนนทักษะการทำแผนที่อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 81.61 รองลงมาคือระดับมากที่สุด ร้อยละ 11.49 และระดับปานกลาง ร้อยละ 6.90 ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนทักษะการทำแผนที่ก่อนและหลังเรียนจำแนกตามปีการศึกษา
ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะการทำแผนที่ก่อนและหลังเรียน

การทดสอบ	Mean	SD	t	df	sig
ปีการศึกษา 2555 (62 คน)	คะแนนก่อนเรียน	2.19	17.68	61	.00
	คะแนนหลังเรียน	4.11			
ปีการศึกษา 2556 (87 คน)	คะแนนก่อนเรียน	3.05	18.44	86	.00
	คะแนนหลังเรียน	4.05			

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า ในปีการศึกษา 2555 คะแนนทักษะการทำแผนที่ในภาพรวมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนมีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t = 17.68, p < .01$) และในปีการศึกษา 2556 คะแนนทักษะการทำแผนที่ในภาพรวมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนมีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t = 8.44, p < .01$)

สรุปและอภิปรายผล

ผลการประเมินทักษะการทำแผนที่ก่อนเรียนของนิสิตในปีการศึกษา 2555 อยู่ในระดับน้อย ส่วนในปีการศึกษา 2556 อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผลการประเมินทักษะของนิสิต 2 ปีการศึกษานั้นมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจาก เมื่อจัดการเรียนการสอนรายวิชาการทำแผนที่ในปีการศึกษา 2555 เสร็จสิ้นแล้วนั้น ผู้สอนได้รับการสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้อจากนิสิตกลุ่มดังกล่าวว่าควรมีการให้พื้นฐานความรู้เกี่ยวข้องกับการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการทำแผนที่ก่อนจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจขั้นพื้นฐาน และเชื่อมโยงองค์ความรู้ไปยังเนื้อหาอื่นๆ ในบทเรียนต่อไป และในปีการศึกษา 2556 ผู้วิจัยจึงมีการจัดอบรมการใช้โปรแกรมทำแผนที่ ก่อนการเรียนเนื้อหาสาระในรายวิชา ซึ่งน่าจะมีส่วนในการเสริมสร้างความเข้าใจให้กับผู้เรียน และส่งผลทำให้ผลการประเมินทักษะการทำแผนที่ก่อนการเรียนของนิสิตกลุ่มปีการศึกษา 2556 สูงกว่าปีการศึกษา 2555 ซึ่งการจัดการอบรมถือเป็นการเพิ่มความรู้และประสบการณ์ในรูปแบบหนึ่ง อันจะเห็นได้จากผลการวิจัยจำนวนมากที่สามารถสะท้อนได้ว่าการฝึกอบรมนั้นช่วยพัฒนาคุณลักษณะด้านต่างๆ ทั้งพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยได้ อาทิเช่น มะยม สุพรรณ (2553) ได้ศึกษาผลการอบรมที่มีต่อความรู้ ความตระหนัก และการปฏิบัติในการคัดแยกขยะมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิด ในเขตเทศบาลตำบลบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่าผู้เข้าร่วมอบรมมีองค์ความรู้ในการคัดแยกขยะและสามารถคัดแยกขยะได้ถูกต้อง และความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการคัดแยกขยะนั้นมีความสัมพันธ์กันในระดับสูงมาก เป็นต้น

ส่วนผลการประเมินทักษะการทำแผนที่หลังเรียนของนิสิตกลุ่มปีการศึกษา 2555 และ 2556 มีระดับทักษะที่เท่ากันคือ ทักษะการทำแผนที่ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสูงกว่าทักษะการทำแผนที่ก่อนการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ เนื่องจากผู้เรียนได้มีการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอน จนเกิด ความรู้และความเข้าใจในสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง และสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์เป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ และยังสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้ในระดับต่อไป และในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ Joyce, Weil and Showers (1992) ที่กล่าวว่า การฝึกปฏิบัติที่มีขั้นตอน ที่ได้รับการวางแผนที่ดี โดยเฉพาะมีการกระจายกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นตอนย่อยๆ ที่ผู้เรียนต้องกระทำไปตามลำดับจากง่ายไปหายาก อย่างต่อเนื่องโดยใช้ หลักการของการกระทำตามแบบ (Modeling) การเสริมแรง (Reinforcement) การให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) และการตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียน ซึ่งจะทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ทฤษฎีของ Joyce and Weil (1986 อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2548) ที่กล่าวว่า รูปแบบการสอนแบบชี้แนะเป็นการเรียนรู้ทั้งทางด้านพุทธิพิสัย และทักษะพิสัยได้อย่างรวดเร็วและได้มากในเวลาจำกัด ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตามความสามารถของตนเอง จนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ ทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนและมีความรู้สึว่ามีบทบาทในการเรียน ทำให้ผู้เรียนมีความตั้งใจในการเรียนรู้และช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนอีกด้วย

ผลการประเมินทักษะการทำแผนที่ในภาพรวมนั้น เป็นการประเมินจากทักษะย่อยด้านต่างๆ ได้แก่ การใช้คอมพิวเตอร์และโปรแกรมพื้นฐานสำหรับการทำแผนที่ การนำเข้ารูปแผนที่ การเลือกระบบพิกัด การวางนัยทั่วไป การออกแบบองค์ประกอบแผนที่ การออกแบบสัญลักษณ์และการใช้สี การออกแบบชื่อและการจัดวางชื่อบนแผนที่ และการประกอบแผนที่ ซึ่งการประเมินทักษะย่อยนี้ เกิดขึ้นระหว่างการเรียนการสอนในแต่ละสัปดาห์ โดยผู้สอนสาธิตการทำแผนที่ในขั้นตอนต่างๆ ตามทักษะย่อย ใช้สื่อประกอบการสาธิต เช่น โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้สำหรับทำแผนที่ การลงสี การเลือกใช้สัญลักษณ์ หรือการค้นคว้าข้อมูลประกอบเพิ่มเติม ซึ่งเป็นขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนแบบสาธิต ผู้สอน

เลือกใช้เทคนิคการสาธิตประกอบการสอนแบบซีแฉะเนื่องจากเป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง เห็นสิ่งที่เรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม ทำให้เกิดความเข้าใจและจดจำเรื่องที่สาธิตได้ดีและนาน อีกทั้งยังประหยัดเวลา อุปกรณ์และค่าใช้จ่าย และสามารถสอนผู้เรียนได้จำนวนมาก (ทิตินา แชมมณี, 2554) นอกจากนี้ผู้เรียนนั้นได้รับการเอาใจใส่จากผู้สอนในการให้คำชี้แนะ เสริมแรง และสะท้อนผลการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียน เพราะได้รับการเสริมแรงทางบวกอยู่เสมอ และผู้เรียนมีความเป็นอิสระในการทำงานและการฝึกปฏิบัติการทำแผนที่ ประกอบกับบรรยากาศในการเรียนรู้เป็นไปอย่างผ่อนคลายและมีความยืดหยุ่น จึงทำให้นักเรียนเกิดความคิด เกิดการเรียนรู้ ส่งผลให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ต่อเพื่อน และต่อผู้สอน จน สามารถเรียนรู้การทำแผนที่ได้อย่างต่อเนื่องและประสบความสำเร็จสอดคล้องกับงานวิจัยหลายเรื่อง ที่สะท้อนผลเชิงบวกจากการจัดการเรียนการสอนแบบซีแฉะ เช่น ธนกร มัทธนะกุลชัย (2556) ได้พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการปฏิบัติทางดนตรี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซีแฉะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาดนตรีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซีแฉะ และ 2) พัฒนาทักษะการปฏิบัติวิชาดนตรีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซีแฉะ ผลการวิจัย พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เฉลี่ย 23.73 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 81.06 โดยมี นักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 คิดเป็นร้อยละ 82.93 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด และนักเรียนมีคะแนนทักษะการปฏิบัติทางดนตรี เฉลี่ย 24.95 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 83.66 โดยมีนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 คิดเป็นร้อยละ 85.37 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมดซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ อารีลักษณ์ ปุ๊กน้อย (2554) ที่ศึกษาการจัดการจัดการเรียนอิลีร์นนิ่งแบบซีแฉะที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การเรียนรู้ของนักเรียนที่เรียนด้วยการเรียนอิลีร์นนิ่งแบบซีแฉะ เรื่องการสร้างเว็บบล็อกหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนที่เรียนด้วยการเรียนอิลีร์นนิ่งแบบซีแฉะ อยู่ในระดับดีมาก และความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

เนื่องจากรายวิชาการแผนที่ เป็นรายวิชาที่เกี่ยวกับทักษะการทำแผนที่ของผู้เรียน ในการจัดการจัดการเรียนการสอนจึงเพื่อมุ่งพัฒนาทักษะด้านการทำแผนที่ เทคนิคที่ใช้จึงมุ่งเน้นการชี้แนะและสาธิต เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นในการที่จะนำเทคนิคการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวไปใช้จึงควรพิจารณาลักษณะหรือธรรมชาติของรายวิชา หรือพฤติกรรมที่มุ่งพัฒนาร่วมด้วย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการนำเทคนิคการจัดการเรียนการสอนอื่นๆมาใช้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นที่ไปตามคุณลักษณะของผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21

กิตติกรรมประกาศ

ทุนสนับสนุนการทำวิจัย เงินรายได้คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

- ทีศนา แคมมณี. (2554). **14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ**. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนกร มหัทธนะกุลชัย. (2556). **การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการปฏิบัติทางดนตรี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้รูปแบบการสอนทางตรง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- มะยม สุพรรณ. (2553). **ผลการอบรมที่มีต่อความรู้ ความตระหนัก และการปฏิบัติในการคัดแยกขยะมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิดในเขตเทศบาลตำบลบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธิตศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอนามัยสิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- วิจารณ์ พานิช. (2555). **วิธีสร้างการเรียนรู้ เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: ตถาคตา พับลิเคชั่น จำกัด
- ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2545). **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- อารีลักษณ์ ปุ๊กน้อย (2554) **การจัดกิจกรรมการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2**. วิทยานิพนธ์การศึกษาศึกษาหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร
- Callahan, J.F., L.H. Clark and R.D. Kellough. (1992). **Teaching in the Middle and Secondary Schools**. New York: Macmillan Publishing Company.

**การประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการหลบหนีเข้าเมือง
และการขนย้ายยาเสพติดจังหวัดตาก**

**The Application of Geographic Information System for Analysis of Illegal Migration and
Drug Trafficking Pattern: A Case Study of Tak Province**

ชัยพร ครรชิตวารกุล¹

สุรีย์พร นิพัทธ์วิทยา²

ปกรณ เมฆแสงสวย²

บทคัดย่อ

ปัญหาการหลบหนีเข้าเมืองและการขนย้ายยาเสพติด เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมายาวนานและต่อเนื่อง และเป็นปัญหาที่มีความสำคัญส่งผลกระทบต่อเชื่อมโยงกันหลายด้าน เช่น ปัญหาด้านความมั่นคงของชาติ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุข นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาสังคมด้านอื่นๆ ตามมาอีกด้วย งานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการหลบหนีเข้าเมืองและการขนย้ายยาเสพติด ในจังหวัดตาก โดยประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือหลักในการศึกษา ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ประกอบด้วย ปัจจัยที่เกี่ยวข้องเชิงพื้นที่ ได้แก่ ระยะห่างเส้นทางคมนาคม ระยะห่างจากหมู่บ้านตามแนวชายแดนในเขตประเทศไทย ระยะห่างจากจุดตรวจ - จุดสกัดกั้นของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ ความชื้น การใช้ประโยชน์ที่ดิน และสถิติการจับกุมคดีการหลบหนีเข้าเมืองและขนย้ายยาเสพติดย้อนหลังระหว่าง พ.ศ. 2552-2558 จากหน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่ โดยนำมาซ้อนทับและเชื่อมโยงกันด้วยเครื่องมือทางสถิติและสารสนเทศภูมิศาสตร์

ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยเชิงพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้อง ได้แก่ ความชื้น พื้นที่ซึ่งมีความชื้นในระดับสูงจะมีโอกาสตรวจพบการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองน้อยมากเนื่องจากความยากลำบากในการเดินทางหรือตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย ในขณะที่เดียวกันพื้นที่ซึ่งมีความชื้นน้อย ซึ่งส่วนมากจะมีรูปแบบประโยชน์ในการที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ รวมถึงสาธารณูปโภคที่สำคัญในการดำรงชีพของมนุษย์ ซึ่งมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและดึงดูดการเข้ามาของบุคคลทั่วไป รวมทั้งผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายด้วยเช่นกัน ทั้งนี้การเดินทางในพื้นที่ของผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายนั้นมักใช้เส้นทางคมนาคมหลักในการเดินทาง และใช้วิธีการอ้อมผ่านในเส้นทางภูมิประเทศ หากพบจุดตรวจ - จุดสกัดกั้นของเจ้าหน้าที่รัฐ

คำสำคัญ: จังหวัดตาก, การหลบหนีเข้าเมือง, การขนย้ายยาเสพติด, สารสนเทศภูมิศาสตร์

Abstract

Thailand has been being faced with illegal immigration and drug trafficking problem for a long time. These problems effect to many aspects such as national security, politics, economic, public health, and social problems. This study aims to explore the pattern of illegal immigration and drug trafficking in Tak province by applying Geographic Information System (GIS) as an analysis tool. 5 related factors are taken into account as follow: distance from main roads, distance from villages, distance from state-

¹ ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² อาจารย์ ดร.ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

officers' investigating posts, slope and land use patterns. Statistic of arresting case towards illegal migration and drug trafficking from 2009 to 2015 are used for analysis in this study.

The study result shows that slope is the main risking factor for illegal migration. It found that in high slope rate area is rarely found the illegal migration due to difficulty of transport or settlement. In contrast, in low slope rate area; which normally use for living, trading, as well as facilities for human settlement; is attracted for immigrants both of legally and illegally into the area. Normally, illegal immigrants often transport on the main road from place to place. However, walking by an indirect route, through the forest trail, will be applied when facing with the state-offices' investigating posts.

Keywords: Geographic Information System, Illegal Migration, Drug Trafficking Pattern, Tak Province

บทนำ

ปัญหาเกี่ยวกับการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองเพื่อเข้ามาทำงานในประเทศไทยของแรงงานต่างด้าวสัญชาติต่างๆ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมายาวนาน ส่งผลกระทบเชื่อมโยงกันในหลายด้าน นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาสังคมลักษณะที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปแรงงานต่างด้าวจะกระจายไปอาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ โดยมีสาเหตุเนื่องจากประเทศไทยประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานในบางสาขาอาชีพ โดยเฉพาะแรงงานในระดับล่าง ประกอบกับแรงงานไทยมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นและไม่นิยมทำงานหนัก งานสกปรก งานที่มีความเสี่ยง (สาโรจน์ คมคาย, 2552) จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว ทำให้นายจ้างในสถานประกอบการต่างๆ ที่ขาดแคลนแรงงาน มีความจำเป็นต้องแสวงหาแรงงานมาทดแทนเพื่อให้กิจการสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง

ในขณะเดียวกัน ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญของชาติ ส่งผลกระทบทางด้านสาธารณสุข (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2558) โดยมีผลก่อให้เกิดปัญหาต่อเนื่องเป็นวงจร ได้แก่ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านความมั่นคงของชาติ ปัญหาเหล่านี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการประกอบอาชญากรรมเช่นเดียวกับปัญหาการหลบหนีเข้าเมือง

จังหวัดตาก เป็นพื้นที่ชายแดนที่มีเขตติดต่อกับจังหวัดเมียวดี ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา จากข้อมูลของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ พบว่า ในปัจจุบันมีแรงงานต่างชาติดังกล่าวจำนวนมากเดินทางเข้ามาอาศัยและทำงานในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก โดยมีทั้งกลุ่มที่ผ่านพิธีการเข้าเมืองตามกฎหมาย รวมถึงบางส่วนที่อาศัยลักลอบหลบหนีเข้ามาตามพื้นที่ชายแดน โดยพื้นที่การเดินทางเข้าออกที่สำคัญ ได้แก่ พื้นที่แนวชายแดนจังหวัดตาก เนื่องด้วยสภาพภูมิศาสตร์และการคมนาคมที่สะดวกกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ชายแดนด้านอื่นๆ (ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดตาก, 2558) งานวิจัยครั้งนี้ได้ประยุกต์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic information system: GIS) ซึ่งมีความสามารถในการประมวลผลและวิเคราะห์ผลเชิงพื้นที่ และสามารถนำมาใช้พัฒนาระบบการสร้างแผนการทำงานของเจ้าหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ในการวิเคราะห์รูปแบบการหลบหนีเข้าเมืองและขนย้ายยาเสพติด ของพื้นที่จังหวัดตากในลักษณะของข้อมูลเชิงพื้นที่ ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาหรือประยุกต์กับการทำงานของเจ้าหน้าที่ในระดับยุทธศาสตร์หรือแม้กระทั่งยุทธวิธีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

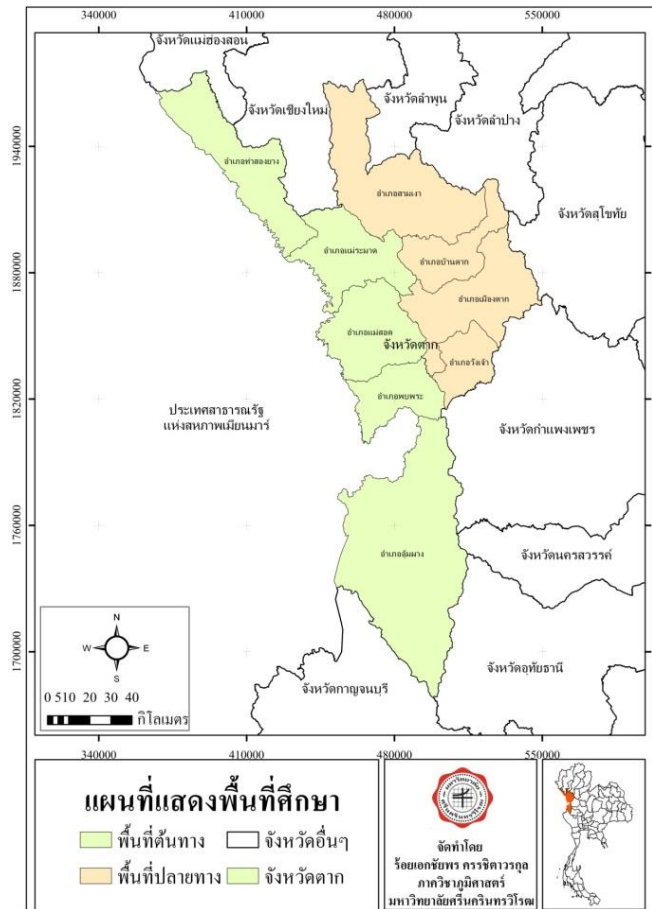
เพื่อประยุกต์ใช้ความสามารถของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อศึกษารูปแบบการหลบหนีเข้าเมืองและการขนย้ายยาเสพติด ด้วยวิธีการศึกษาเชิงพื้นที่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. พื้นที่ศึกษา

ประกอบด้วยพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทาง โดยการศึกษาพื้นที่ต้นทาง คือ พื้นที่ห้าอำเภอชายแดน จังหวัดตาก ประกอบด้วย อำเภอท่าสองยาง อำเภอแม่ระมาด อำเภอแม่สอด อำเภอพบพระ และอำเภออุ้มผาง มีลักษณะทางกายภาพที่สำคัญคือ เป็นพื้นที่ชายแดน ครอบคลุมพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 10,713.88 ตารางกิโลเมตร ด้านทิศตะวันตกมีอาณาเขตติดกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ทิศเหนือติดกับจังหวัดแม่ฮ่องสอนและพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่บางส่วน และทิศใต้ติดกับจังหวัดกาญจนบุรี สำหรับพื้นที่ปลายทาง คือพื้นที่ชั้นในของจังหวัดตาก ได้แก่ อำเภอเมืองตาก อำเภอบ้านตาก อำเภอสามเงา และอำเภอวังเจ้า (ดังแสดงในภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 แผนที่พื้นที่ศึกษา

2. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลสถิติการจับกุมคดีหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายและมียาเสพติดไว้ในครอบครองที่จับกุมได้ในพื้นที่จังหวัดตากย้อนหลัง 7 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2552 – 2558 จากหน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่ ซึ่งข้อมูลแต่ละรายการมีการแสดงตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ของการจับกุมในแต่ละพื้นที่ ร่วมกับฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ ขอบเขตการปกครอง เส้นทางคมนาคม ตำแหน่งจุดตรวจและจุดสกัดกั้นถาวร ตำแหน่งหมู่บ้าน ซึ่งได้จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการหลบหนีเข้าเมืองและขนย้ายยาเสพติด โดยนำมาพิจารณา กำหนดปัจจัยที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 5 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยระยะห่างจากเส้นทางคมนาคมหลัก ปัจจัยระยะห่างจากหมู่บ้าน

ตามแนวชายแดนในเขตประเทศไทย ปัจจัยระยะห่างจากจุดตรวจ – จุดสกัดกั้นของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ ปัจจัยความซับซ้อนปัจจัยการใช้ประโยชน์ที่ดิน

3. ขั้นตอนในการศึกษา

3.1 การจัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

3.1.1 ข้อมูลเอกสาร งานวิจัยจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งตำราที่มีผู้วิจัยได้ศึกษามาก่อนหน้า สำหรับใช้ในการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางและข้อเสนอแนะในการศึกษา

3.1.2 จัดเตรียมข้อมูล โดยกำหนดหมวดหมู่เพื่อการสืบค้น

3.1.3 ฐานข้อมูลด้านสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง จากหน่วยงานหรือองค์กรที่มีความรับผิดชอบโดยตรง ดังแสดงในตารางที่ 1

3.2 การนำข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบกระดาษ (hard copy) มาแปลงให้อยู่ในรูปแบบสื่อคอมพิวเตอร์ (digital data) เพื่อเตรียมสำหรับการใช้งานในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

3.3 การจัดการข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ได้แก่

3.3.1 จัดการตรวจสอบข้อมูลที่รวบรวมได้ และทำการออกแบบ ศึกษาโครงสร้างฐานข้อมูล จะนำมาใช้ในกระบวนการวิจัย โดยนำมาประเมินศักยภาพและคุณภาพของข้อมูล เพื่อให้เหมาะสมในการทำวิจัย

3.3.2 การนำเข้าและจัดการฐานข้อมูล โดยนำเข้าข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เข้าสู่ระบบฐานข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และกำหนดลำดับชั้น รวมทั้งรูปแบบการใช้งาน เพื่อให้ง่ายต่อการเรียกดูหรือเรียกใช้

3.3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลจากฐานข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เข้ามาซ้อนทับโดยใช้ระบบพิกัดทางภูมิศาสตร์ (Georeferenced spatial data overlay) เพื่อทำการวิเคราะห์

3.3.4 การแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำผลที่ได้มาแสดงในลักษณะของแผนที่เฉพาะทางหรือในลักษณะตารางแสดงผล เพื่อง่ายต่อการเข้าใจ

ตารางที่ 1 ฐานข้อมูลสารสนเทศที่ใช้ในการวิจัย

ประเภทข้อมูล	หน่วยงานเจ้าของข้อมูล	ปีของข้อมูล	ลักษณะของข้อมูล
ลักษณะภูมิประเทศ	กรมแผนที่ทหาร	2542	polygon
ขอบเขตการปกครอง	กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย	2550	polygon
การใช้ประโยชน์ที่ดิน	กรมพัฒนาที่ดิน	2555	polygon
ถนน	กระทรวงคมนาคม	2550	line
ตำแหน่งจุดตรวจและจุดสกัดกั้นถาวร	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ , กองทัพบก	2557	point
ตำแหน่งหมู่บ้าน	กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย	2550	point

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การกำหนดเกณฑ์ของปัจจัย

งานวิจัยส่วนใหญ่ที่ศึกษาปัญหาการหลบหนีเข้าเมือง (illegal migration) รวมทั้งการขนย้ายยาเสพติด (drug trafficking) เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ จึงได้พัฒนาปัจจัยในการศึกษาที่สามารถอธิบายได้โดยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และสามารถสรุปข้อมูลเกณฑ์ของปัจจัยได้ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การจำแนกเกณฑ์ของปัจจัยที่ใช้ในการศึกษา

ปัจจัย	ระดับความเสี่ยงในการหลบหนีเข้าเมืองและขนย้ายยาเสพติด					งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
	สูงที่สุด	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	ต่ำที่สุด	
ระยะห่างจากเส้นทางคมนาคมหลัก	<400 ม.	400 – 1,000 ม.	1,000 – 1,500 ม.	1,500 – 2,000	>1,500 ม.	ทศวัฒน์ บุญญวัฒน์ และคณะ (2551) , ภัทรพร พิมดี และรัศมี สุวรรณวีระกำธร (2554)
ระยะห่างจากหมู่บ้านตามแนวชายแดนในเขตประเทศไทย	>800 ม.	600 – 800 ม.	400 – 600 ม.	200 – 400 ม.	<200 ม.	Nathalie และMartino (2006)
ระยะห่างจากจุดตรวจ – จุดสกัดกั้นของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่	>1,500 ม.	1,000 – 1,500 ม.	600 – 1,000 ม.	300 – 600 ม.	<300 ม.	Nathalie และMartino (2006) , ธนวรรณ หิรัญกุล (2547)
ความชัน	< ร้อยละ 3	ร้อยละ 3-10	ร้อยละ 10-20	ร้อยละ 20-30	> ร้อยละ 30	สำราญ คชฤทธิ์ (2547) เฉลิเมศศักดิ์
การใช้ประโยชน์ที่ดิน	พื้นที่เกษตรกรรม	พื้นที่สิ่งปลูกสร้าง	พื้นที่เปิดเตล็ด	พื้นที่ป่า	พื้นที่น้ำ	แห่งงาม (2535) , ทศวัฒน์ บุญญวัฒน์ และคณะ (2551)

4.1.1 ปัจจัยระยะห่างจากเส้นทางคมนาคมหลัก จากการศึกษาของภัทรพร พิมดี และรัศมี สุวรรณวีระกำธร (2554) เรื่อง การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อกำหนดพื้นที่เสี่ยงต่อการถูกบุกกรุป่าไม้เพื่อใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย ได้สรุปว่า สาเหตุจากความยากลำบากต่อการเข้าถึงพื้นที่ป่า ยังมีระยะห่างจากเส้นทางคมนาคมมากเท่าไร ยิ่งก่อให้เกิดความยากลำบากต่อการเข้าถึงพื้นที่นั้นๆ และ การศึกษาของทศวัฒน์ บุญญวัฒน์และคณะ (2551) เรื่อง การหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานพม่าผิดกฎหมายในพื้นที่จังหวัดตาก พบว่า โดยปกติแล้วมนุษย์จะเลือกเดินทางในเส้นทางที่ง่ายต่อการเคลื่อนที่มากที่สุด โดยจะเลือกใช้เส้นทางที่ยากลำบากหากมีความจำเป็นที่สุดหรือไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เท่านั้น

4.1.2 ปัจจัยระยะห่างจากหมู่บ้านตามแนวชายแดนในเขตประเทศไทย การลักลอบขนย้ายยาเสพติดหรือหลบหนีเข้าเมืองนั้น หากถูกตรวจพบโดยบุคคลในท้องถิ่น จะทำให้เกิดการให้ข่าวสารหรือหลักฐานของการปรากฏตัวมากขึ้น ส่งผลเสียต่อการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองหรือการขนย้ายยาเสพติด (Nathalie และ Martino, 2006)

4.1.3 ปัจจัยระยะห่างจากจุดตรวจ – จุดสกัดกั้นของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ แม้ว่าสภาพภูมิประเทศจะมีลักษณะที่เอื้อประโยชน์ต่อการหลบหนีเข้าเมือง แต่ด้วยจำนวนจุดตรวจของเจ้าหน้าที่รัฐ ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากจะสามารถลดความเสี่ยงในการหลบหนีเข้าเมืองหรือการลักลอบขนย้ายสิ่งผิดกฎหมายอื่นๆ ลงได้ (Nathalie และ Martino, 2006) โดยรัศมีขอบเขตที่เจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด คือระยะทางประมาณ 300 - 400 เมตร จากจุดตรวจ – จุดสกัดกั้น (ธนวรรณ หิรัญกุล, 2547)

4.1.4 ปัจจัยความชัน ส่งผลโดยตรงต่อการเคลื่อนที่ของมนุษย์ โดยหากพื้นที่ที่มีความชันมาก เช่น ภูมิประเทศที่เป็นเขาสูงหรือหน้าผาจะสามารถหยุดยั้งการเคลื่อนที่ของบุคคลได้ นอกจากนี้ เมื่อภูมิประเทศมีลักษณะความลาดชันที่มากขึ้นเท่าไร จะยิ่งส่งผลต่อการรวมกลุ่มกัน (สำราญ คชฤทธิ์, 2547)

4.1.5 ปัจจัยการใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากแรงงานต่างด้าวที่เดินทางเข้ามาเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ซึ่งไม่สามารถหาได้ในประเทศต้นทาง เช่น การหางานที่มีผลตอบแทนสูง เป็นต้น สภาพแวดล้อมเหล่านี้เกิดขึ้นได้เนื่องจากความแตกต่างในหลายปัจจัยพื้นที่ต้นทางและปลายทาง ส่วนใหญ่แรงงานต่างด้าวจะหาพื้นที่หลบอาศัยซึ่งเป็นพื้นที่อยู่ห่างไกลจากคนท้องถิ่นนั้นๆ โดยจะเข้าสู่พื้นที่ชุมชนหรือใกล้เคียงเมื่อถึงเวลาการทำงานเท่านั้น (เฉลิมศักดิ์ แห่งมงาม, 2535) นอกจากนี้ผู้หลบหนีเข้าเมืองเมื่อเข้าสู่พื้นที่ปลายทางแล้วนั้น จะมีแนวโน้มในการเข้ากบดาน หลบซ่อน หรือพักอาศัยอยู่ในพื้นที่ได้แก่ พื้นที่สิ่งปลูกสร้างที่นายจ้างได้จัดเตรียมไว้ เช่น พื้นที่เกษตรกรรม โดยกล่าวได้ว่ายิ่งพื้นที่ใดมีความพร้อมสำหรับการอยู่อาศัย หรือดำรงชีวิตได้มากเท่าใดจะยิ่งเอื้อประโยชน์ต่อการหลบซ่อนตัวของแรงงานต่างด้าวมากเท่านั้น (ทศวิวัฒน์ บุญญวัฒน์ และคณะ , 2551)

4.2 การวิเคราะห์รูปแบบการหลบหนีเข้าเมืองจากสถิติการจับกุมย้อนหลังตั้งแต่ พ.ศ.2552 - พ.ศ.2558 จำนวนทั้งสิ้น 572 ครั้ง โดยจำแนกตามปัจจัย ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

4.2.1 การจำแนกโดยแบ่งตามปัจจัย

(1) จำแนกตามปัจจัยระยะห่างจากเส้นทางการคมนาคม

ตารางที่ 3 การจำแนกสถิติการจับกุมในพื้นที่ศึกษา ตามปัจจัยระยะห่างจากเส้นทางการคมนาคม

ระดับความเสี่ยง	ขอบเขตของปัจจัย (เมตร)	สถิติการจับกุม		จำนวนผู้ต้องหา		
		จำนวนคดี	ร้อยละ	ชาย	หญิง	รวม
ความเสี่ยงสูงสุด	< 400	233	40.73	1,466	677	2,143
ความเสี่ยงสูง	400 – 1,000	111	19.41	863	448	1,311
ความเสี่ยงปานกลาง	1,000 – 1,500	23	4.02	186	508	694
ความเสี่ยงต่ำ	1,500 – 2,000	22	3.85	398	360	758
ความเสี่ยงต่ำที่สุด	> 2,000	183	31.99	2,699	1405	4,104
รวม		572	100	5,612	3,398	9,010

(2) จำแนกตามปัจจัยระยะห่างจากหมู่บ้านตามแนวชายแดนในเขตประเทศไทย

ตารางที่ 4 การจำแนกสถิติการจับกุมในพื้นที่ศึกษา ตามปัจจัยระยะห่างจากหมู่บ้านตามแนวชายแดนในเขตประเทศไทย

ระดับความเสี่ยง	ขอบเขตของปัจจัย (เมตร)	สถิติการจับกุม		จำนวนผู้ต้องหา		
		จำนวนคดี	ร้อยละ	ชาย	หญิง	รวม
ความเสี่ยงสูงสุด	> 800	279	48.78	3,357	1,990	5,347
ความเสี่ยงสูง	600 - 800	72	12.59	506	237	743
ความเสี่ยงปานกลาง	400 - 600	55	9.62	544	332	876
ความเสี่ยงต่ำ	200 - 400	80	13.98	603	212	815
ความเสี่ยงต่ำที่สุด	< 200	86	15.03	602	627	1,229
รวม		572	100	5,612	3,398	9,010

(3) จำแนกตามปัจจัยระยะห่างจากจุดตรวจ – จุดสกัดกั้นของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่

ตารางที่ 5 การจำแนกสถิติการจับกุมในพื้นที่ศึกษา ตามปัจจัยระยะห่างจากจุดตรวจ – จุดสกัดกั้นของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่

ระดับความเสี่ยง	ขอบเขตของปัจจัย (เมตร)	สถิติการจับกุม		จำนวนผู้ต้องหา		
		จำนวนคดี	ร้อยละ	ชาย	หญิง	รวม
ความเสี่ยงสูงสุด	> 1,500	407	71.15	327	195	522
ความเสี่ยงสูง	1,000 – 1,500	29	5.07	279	169	448
ความเสี่ยงปานกลาง	600 – 1,000	47	8.22	263	137	400
ความเสี่ยงต่ำ	300 - 600	57	9.97	256	403	659
ความเสี่ยงต่ำที่สุด	< 300	32	5.59	4,487	2,494	6,981
รวม		572	100	5,612	3,398	9,010

(4) จำแนกตามปัจจัยความชัน

ตารางที่ 6 การจำแนกสถิติการจับกุมในพื้นที่ศึกษา ตามปัจจัยความชัน

ระดับความเสี่ยง	ขอบเขตของปัจจัย (ร้อยละ)	สถิติการจับกุม		จำนวนผู้ต้องหา		
		จำนวนคดี	ร้อยละ	ชาย	หญิง	รวม
ความเสี่ยงสูงสุด	< 3	399	69.75	3,994	2,745	6,739
ความเสี่ยงสูง	3 - 10	126	22.03	851	403	1,254
ความเสี่ยงปานกลาง	10 - 20	31	5.42	478	157	635
ความเสี่ยงต่ำ	20 - 30	12	2.10	261	76	337
ความเสี่ยงต่ำที่สุด	>30	4	0.70	28	17	45
รวม		572	100	5,612	3,398	9,010

(5) จำแนกตามปัจจัยการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ตารางที่ 7 การจำแนกสถิติการจับกุมในพื้นที่ศึกษา ตามปัจจัยการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ระดับความเสี่ยง	ขอบเขตของปัจจัย (ประเภท)	สถิติการจับกุม		จำนวนผู้ต้องหา		
		จำนวนคดี	ร้อยละ	ชาย	หญิง	รวม
ความเสี่ยงสูงสุด	พื้นที่เกษตรกรรม	257	44.93	2,870	1,630	4,500
ความเสี่ยงสูง	พื้นที่สิ่งปลูกสร้าง	148	25.87	1,205	1,093	2,298
ความเสี่ยงปานกลาง	พื้นที่เบ็ดเตล็ด	9	1.57	44	17	61
ความเสี่ยงต่ำ	พื้นที่ป่าไม้	150	26.22	1,435	625	2,060
ความเสี่ยงต่ำที่สุด	พื้นที่น้ำ	8	1.41	58	33	91
รวม		572	100	5,612	3,398	9,010

4.2.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และสถิติการจับกุม

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถิติการจับกุม โดยการแบ่งแยกตามพื้นที่ต้นทางซึ่งมีความเชื่อมโยงกันด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์และเส้นทางคมนาคมสามารถจำแนกได้ดังแสดงในตารางที่ 8 และ 9

ตารางที่ 8 การจำแนกสถิติการจับกุมและการเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างปี (ก)

พื้นที่ (อำเภอ)	สถิติการจับกุม						
	2552 จำนวน (ครั้ง)	$\Delta\%$ 2552 และ 2553	2553 จำนวน (ครั้ง)	$\Delta\%$ 2553 และ 2554	2554 จำนวน (ครั้ง)	$\Delta\%$ 2554 และ 2555	2555 จำนวน (ครั้ง)
ท่าสองยาง	-	+>100	4	+300	16	-56.25	7
แม่ระมาด	-	+>100	5	+600	35	+117.14	76
แม่สอด	1	+>100	11	+490.90	65	+10.76	72
พบพระ	28	-42.85	16	+37.50	22	-54.54	10
อุ้มผาง	-	+100	1	+500	6	-50	3
รวม	29	+27.58	37	+289.18	144	+16.66	168

หมายเหตุ * พ.ศ.2552 ปรากฏข้อมูลสถิติการจับกุมตั้งแต่ เดือน เม.ย. ถึง ธ.ค.

ตารางที่ 9 การจำแนกสถิติการจับกุมและการเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างปี (ข)

พื้นที่ (อำเภอ)	สถิติการจับกุม						
	2555 จำนวน (ครั้ง)	$\Delta\%$ 2555 และ 2556	2556 จำนวน (ครั้ง)	$\Delta\%$ 2556 และ 2557	2557 จำนวน (ครั้ง)	$\Delta\%$ 2557 และ 2558	2558 จำนวน (ครั้ง)
ท่าสองยาง	7	-71.42	2	+50	3	+133.33	7
แม่ระมาด	76	-46.05	41	-48.78	21	-28.57	15
แม่สอด	72	-40.27	43	-34.88	28	-32.14	19
พบพระ	10	->100	-	+>100	1	+100	2
อุ้มผาง	3	+200	9	-77.77	2	-50	1
รวม	168		95	-42.10	55	-20	44

หมายเหตุ * พ.ศ.2558 ปรากฏข้อมูลสถิติการจับกุมตั้งแต่ เดือน ม.ค. ถึง ส.ค.

ผลการศึกษา

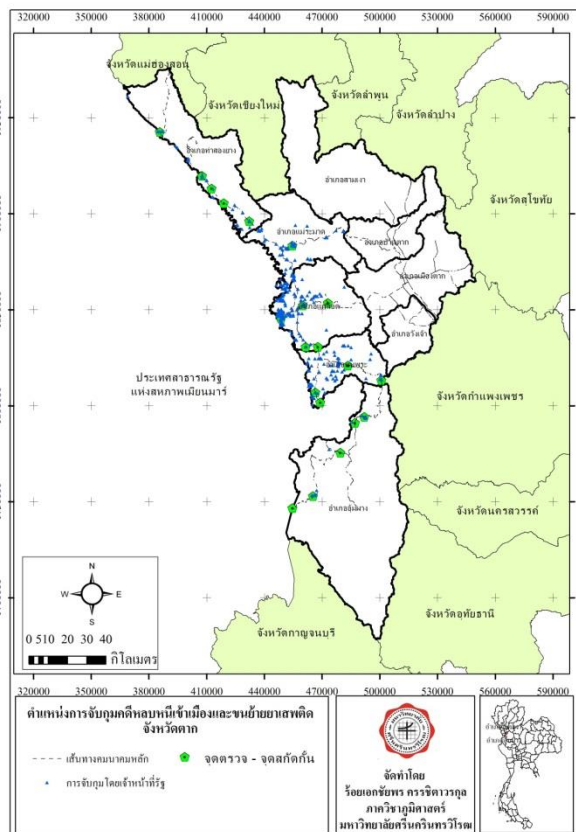
ผลการศึกษาสถิติการจับกุมย้อนหลัง และรูปแบบการหลบหนีเข้าเมืองและการขนย้ายยาเสพติด อธิบายโดยการจำแนกตามปัจจัยเชิงพื้นที่ ได้แก่

1. ปัจจัยระยะห่างจากเส้นทางคมนาคม เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสถิติและความเชื่อมโยงเชิงพื้นที่พบว่า พื้นที่ใกล้กับเส้นทางคมนาคมเป็นพื้นที่ที่มีผู้หลบหนีเข้าเมืองเลือกใช้ในการดำรงชีพ รวมทั้งการเดินทางระหว่างสถานที่ต่างๆ เนื่องจากการเดินทางในภูมิภาคนั้นมีความยากลำบาก โดยหากมีการเลือกใช้ในการเดินทางเข้าในภูมิภาคจะเป็นการเดินทางเพื่อเข้าสู่

พื้นที่ชั้นในของประเทศไทย โดยมีหลักเลียงสถานที่ซึ่งล่อแหลมต่อการถูกตรวจพบ เช่น จุดตรวจ – จุดสกัดกัน ของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นต้น สำหรับพื้นที่อื่นๆ ได้แก่ พื้นที่เมืองมีการเชื่อมต่อของเส้นทางคมนาคมหลัก โดยเฉพาะอำเภอแม่สอด ซึ่งเป็นแหล่งการค้า การลงทุน อุตสาหกรรม จะปรากฏเส้นทางที่มีการเชื่อมต่อกันทั่วบริเวณพื้นที่ ทำให้ปรากฏการจับกุมในพื้นที่ลักษณะเช่นนี้จำนวนหนึ่ง เนื่องจากลักษณะพื้นที่ไม่สามารถแบ่งแยกกันได้อย่างชัดเจน

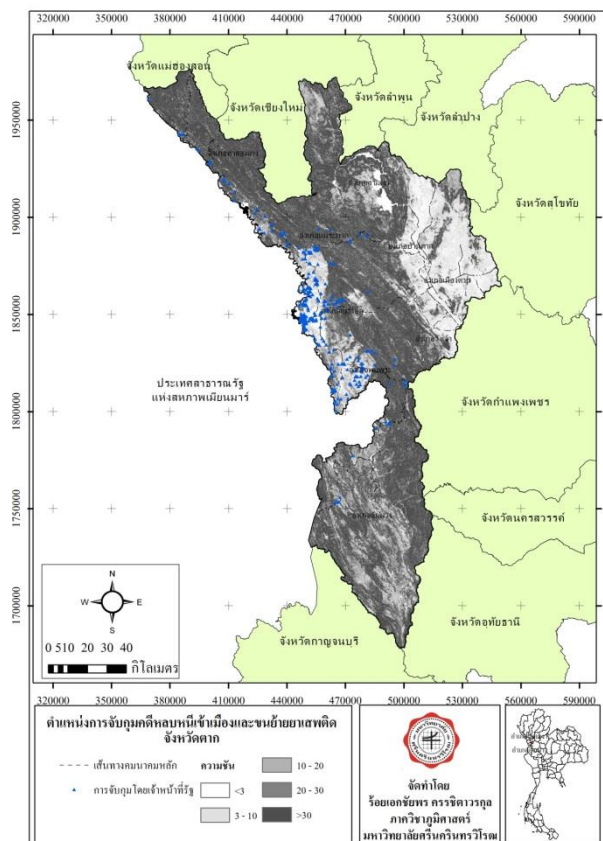
2. ปัจจัยระยะห่างจากหมู่บ้านตามแนวชายแดนในเขตประเทศไทย จากสถิติแสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นในระดับหนึ่งแต่ไม่สูงอย่างชัดเจนเหมือนข้อมูลสถิติสำหรับปัจจัยระยะห่างจากจุดตรวจ – จุดสกัดกันของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ หรือปัจจัยความชัน สรุปได้ว่า การรวมกลุ่มอยู่อาศัยของผู้หลบหนีเข้าเมืองส่วนมากอาจปะปนอยู่กับชุมชนชาวไทยในบางพื้นที่ หรือมีการแฝงตัวอาศัยอยู่ปะปนในพื้นที่ซึ่งมีกลุ่มผู้เดินทางเข้าเมืองโดยถูกกฎหมาย เช่น แรงงานในภาคอุตสาหกรรม โดยอาศัยอยู่ในพื้นที่ซึ่งนายจ้างได้จัดสรรให้เป็นที่อยู่ เป็นต้น ทำให้ปรากฏสถิติการจับกุมมีลักษณะกระจายตัวอยู่ในพื้นที่มีระดับความเสี่ยงต่ำรวมอยู่ด้วย แต่ทั้งนี้ กลุ่มผู้หลบหนีเข้าเมืองยังคงรักษาระยะห่างจากขอบเขตชุมชนหรือหมู่บ้านของประชากรชาวไทยในพื้นที่อยู่

3. ปัจจัยระยะห่างจากจุดตรวจ – จุดสกัดกันของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ เป็นปัจจัยที่สถิติการจับกุมสามารถบ่งชี้ถึงรูปแบบของการหลบหนีเข้าเมืองเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ได้อย่างชัดเจนที่สุด ซึ่งจากฐานข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาพบว่า ตำแหน่งที่มีการจัดตั้งจุดตรวจ – จุดสกัดกันของเจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งหมดถูกกำหนดตำแหน่งที่ตั้งตามเส้นทางคมนาคมหลักและรอง โดยกระจายตัวในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่อำเภอชายแดนทั้งห้าอำเภอ การเปรียบเทียบข้อมูลในทุกปัจจัยที่ใช้ในการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า การที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐได้จัดตั้งจุดตรวจ – จุดสกัดกันทำให้ความเสี่ยงในการเข้าถึงพื้นที่ในการหลบหนีเข้าเมืองลดลง โดยอาจมีสาเหตุจากความเกรงกลัวต่อความผิดตามกฎหมาย และอาจทำให้ถูกจับกุม ดังปรากฏในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ตำแหน่งการจับกุมคดีหลบหนีเข้าเมืองและขนย้ายยาเสพติด จังหวัดตากกับความสัมพันธ์
 ด้านปัจจัยจุดตรวจ – จุดสกัดกันของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่

4. ปัจจัยความชัน เป็นปัจจัยในระดับถัดมา จากผลสถิติการจับกุมพบว่า พื้นที่ซึ่งมีความชันน้อยกว่าร้อยละ 3 ลงมา ซึ่งแนวคิดในการศึกษาถือเป็นพื้นที่ที่ซึ่งมีความเสี่ยงมากที่สุด เนื่องจาก ในระดับความชันดังกล่าว พื้นที่ส่วนมากจะมีความแตกต่างกับบริเวณรอบข้างหรือใกล้เคียงน้อยมาก โดยอาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ซึ่งมีระดับความราบเรียบสูง ซึ่งเหมาะกับการทำกิจกรรมตามวิถีชีวิตของมนุษย์โดยทั่วไป เช่น การสร้างที่พักพิงหรือที่อยู่อาศัย รวมถึงการสร้างแหล่งสาธารณูปโภค อาคาร โรงงาน ชุมชน ซึ่งอำนวยความสะดวกให้การดำรงชีพของมนุษย์เพิ่มมากขึ้น จึงอาจสามารถสันนิษฐานได้ว่า เมื่อมีสาธารณูปโภคที่พร้อมสำหรับการดำรงชีพของมนุษย์ ก็จะเป็นพื้นที่ที่ซึ่งมีความน่าสนใจของการเข้ามาของกลุ่มบุคคลต่างๆ รวมถึงผู้หลบหนีเข้าสำหรับการดำรงชีพของมนุษย์ ก็จะเป็นพื้นที่ที่ซึ่งมีความน่าสนใจของการเข้ามาของกลุ่มบุคคลต่างๆ รวมถึงผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายเช่นกัน ซึ่งถือเป็นค่าสถิติที่สูงและโดดเด่นเป็นลำดับที่สอง จากการเปรียบเทียบข้อมูลในทุกปัจจัยที่ใช้ในการศึกษา ดังปรากฏในภาพที่ 3

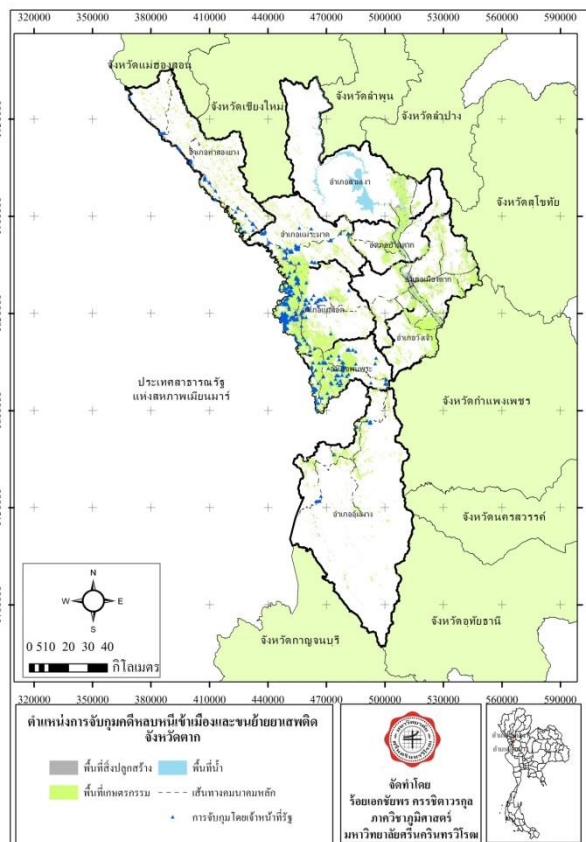

ภาพที่ 3 ตำแหน่งการจับกุมคดีหลบหนีเข้าเมืองและขนย้ายยาเสพติด จังหวัดตาก กับความสัมพันธ์ด้านปัจจัยความชัน

5. ปัจจัยการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปัจจัยที่มีสถิติการจับกุมในพื้นที่ระดับความเสี่ยงสูงสุดคือพื้นที่ซึ่งมีการทำเกษตรกรรม และถัดมาคือพื้นที่สิ่งปลูกสร้าง โดยพื้นที่สองประเภทเป็นพื้นที่ที่มีการปรากฏตัวของผู้หลบหนีเข้าเมืองในระดับที่สูงเนื่องจากความเกี่ยวข้องกันในเชิงสังคมโดยพื้นที่เกษตรกรรมรวมถึงอุตสาหกรรมนั้นต่างมีสาธารณูปโภคในการดำรงชีพและประกอบอาชีพอย่างครบถ้วน สอดคล้องกับแนวคิดในการย้ายถิ่นโดยมีเหตุผลที่สำคัญด้านหนึ่งคือ การที่บุคคลแสวงหาสภาวะแวดล้อมเพื่อการดำรงชีพและอยู่อาศัยที่ดีขึ้น ทำให้สถิติการจับกุมในพื้นที่ดังกล่าวมีความเกี่ยวเนื่องกับเหตุผลทางสังคม นอกจากนี้ในส่วนของสำหรับพื้นที่เขตเตล็ดซึ่งเป็นพื้นที่ระดับความเสี่ยงปานกลาง พื้นที่ป่าเป็นพื้นที่ระดับความเสี่ยงต่ำ และพื้นที่น้ำซึ่งเป็นพื้นที่ระดับความเสี่ยงต่ำที่สุด เมื่อวิเคราะห์ความเกี่ยวเนื่องเชิงพื้นที่พบว่า พื้นที่เกษตรกรรมหรือพื้นที่สิ่งปลูกสร้างกับพื้นที่ป่าไม่นั้นมีขอบเขตที่ต่อเนื่องกัน โดยปัจจุบันพื้นที่ป่าบางส่วนมีความเสื่อมโทรมและง่ายต่อการเดินทางเข้าถึงรวมทั้งตั้งเป็นแหล่งพักพิงชั่วคราวซึ่งใช้ในการดำรงชีพได้ในระดับหนึ่ง ทำให้ปรากฏการรวมกลุ่มในพื้นที่ใกล้กับแหล่งสาธารณูปโภคดังกล่าวบ้าง แต่หากพิจารณาแล้วในพื้นที่ป่าดงดิบหรือพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของพืชพรรณจะไม่พบการ

จับกุม เนื่องจากความลำบากในการดำรงชีพและการเดินทางต่างๆ ทั้งนี้อาจพบการจับกุมในกลุ่มผู้หลบหนีเข้าเมืองที่ต้องการเดินทางเข้าพื้นที่ชั้นใน โดยใช้การเดินทางผ่านเข้าพื้นที่ป่าเพื่อหลีกเลี่ยงชุมชนหรือจุดตรวจ – จุดสกัดกั้นของเจ้าหน้าที่บางส่วน รูปแบบการเดินทางในลักษณะนี้ ต้องการความรวดเร็วและใช้ระยะเวลาสั้น ดังปรากฏในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ตำแหน่งการจับกุมคดีหลบหนีเข้าเมืองและขนย้ายยาเสพติด จังหวัดตาก กับความสัมพันธ์
ด้านปัจจัยเส้นทางคมนาคมและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาในรูปแบบการหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายจากสถิติและตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ของการจับกุมย้อนหลังในคดีการหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย พบว่า การจับกุมโดยส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งอยู่ใกล้กับแนวเส้นทางการคมนาคมหลัก ซึ่งเป็นปัจจัยที่ใช้ในการเดินทางไปมาระหว่างพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นภายในพื้นที่ชายแดน หรือการเดินทางเข้าสู่พื้นที่ชั้นในของประเทศไทย เนื่องจากการเดินทางด้วยยานพาหนะของผู้ลักลอบหลบหนีเข้าเมืองเป็นวิธีการที่มีความรวดเร็วที่สุด นอกจากนี้ ความชันเป็นอีกหนึ่งตัวแปรที่สำคัญ โดยจากข้อมูลพบว่าพื้นที่ซึ่งมีความชันสูงจะปรากฏการจับกมน้อยมาก เนื่องจากพื้นที่เหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าไม้หรือเป็นภูเขา ทำให้ยากต่อการตั้งถิ่นฐานรวมทั้งที่พักอาศัยทั้งชั่วคราวและถาวร รวมถึงการตั้งแหล่งสาธารณูปโภค โรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากความยากในการบริหารจัดการพื้นที่ ทำให้ส่งผลต่อสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ซึ่งมีความชันมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ห่างไกลจากความเจริญ

นอกจากนี้จุดตรวจ – จุดสกัดกั้นของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ เป็นอีกปัจจัย ซึ่งมีความสำคัญอย่างโดดเด่นโดยจากข้อมูลสถิติพบว่า กว่าร้อยละ 70 ของการจับกุมทั้งหมดเกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งมีระยะห่างจากจุดตรวจ – จุดสกัดกั้นของเจ้าหน้าที่รัฐที่ระยะมากกว่า 1,500 เมตร ขึ้นไป ซึ่งนับว่ามีความเสี่ยงในระดับมากที่สุด โดยมีเพียงการจับกุมบางส่วนที่เกิดขึ้นในระยะใกล้เคียงเข้ามา เช่น การจับกุมที่เกิดขึ้นในระยะ 1,000 – 1,500 เมตร ซึ่งนับเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง แต่ปรากฏสถิติเพียง 29 ครั้ง ทั้งนี้จากการพิจารณาจะพบว่าในกรณีเหล่านี้ ส่วนมากเป็นการเดินทางด้วยวิธีการนั่งรถโดยสารหรือยานยนต์ไปตามเส้นทางคมนาคมหลัก เมื่อใกล้ถึงจุดที่มีการจัดตั้งจุดตรวจ – จุดสกัดกั้นของเจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มผู้หลบหนีเข้าเมืองจะลงจากยานพาหนะ แล้วใช้การเดินทางด้วยเท้าอ้อมผ่านภูมิประเทศไปยังเขตพื้นที่อีกด้านของจุดตรวจ – จุดสกัดกั้นของ

เจ้าหน้าที่รัฐ ในขณะที่เดียวกันก็ได้นัดหมายยานพาหนะที่ได้นั่งมาให้ผ่านการตรวจของเจ้าหน้าที่และพบกันเพื่อรับกลุ่มผู้หลบหนีเข้าเมืองเดินทางด้วยยานพาหนะต่อเพื่อเข้าสู่พื้นที่ขึ้นในหรือปลายทางถัดไป แต่ทั้งนี้จากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เมื่อได้รับข่าวสาร ได้มีการปฏิบัติการกักตุนตรวจเฝ้าในพื้นที่ซึ่งถูกใช้เป็นเส้นทางอ้อมผ่านจุดตรวจ – จุดสกัดกั้น ตามข่าวสารที่ได้รับ ส่งผลถึงการปฏิบัติงานสามารถจับกุมได้บางส่วน

สำหรับการจับกุมในพื้นที่ สามารถอภิปรายเพิ่มเติมคือ พื้นที่ซึ่งปลูกสร้างหรือพื้นที่เกษตรกรรมนับว่าเป็นพื้นที่ซึ่งมีสัดส่วนการจับกุมรวมกันกว่าร้อยละ 70 ทั้งนี้พื้นที่ซึ่งปลูกสร้างตามฐานข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้หมายความรวมถึงบ้านพัก ที่อยู่อาศัย โรงงานอุตสาหกรรม รวมถึงสถานประกอบการและสาธารณูปโภคอื่นๆ ที่สำคัญสำหรับมนุษย์ ซึ่งจากลักษณะพื้นที่ดังกล่าว เป็นสิ่งดึงดูดการเดินทางเข้ามาทำงานหรืออยู่อาศัยของกลุ่มแรงงานทั้งที่ถูกต้องตามกฎหมาย รวมถึงผู้หลบหนีเข้าเมืองด้วยเช่นกัน ในพื้นที่ส่วนอื่นๆ เช่น พื้นที่ป่าไม้หรือพื้นที่น้ำ และอื่นจะพบว่ามีส่วนการจับกมน้อยมากและส่วนใหญ่จะเกิดในพื้นที่ซึ่งเป็นที่ป่า แต่หากพิจารณาลงไปในระยะเยียด การจับกุมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ป่าจะเป็นในกรณีของการลักลอบเดินอ้อมผ่านจุดตรวจ – จุดสกัดกั้น เพื่อหลีกเลี่ยงการจับกุม

ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการลักลอบขนยาเสพติด จากการศึกษาผลการจับกุมในระยะเยียดพบว่า ผู้ลักลอบเดินทางหลบหนีเข้าเมือง มีความประสงค์ในด้านการหลบหนีเข้าเมืองเพื่อแสวงหาอาชีพ รายได้หรือที่อยู่อาศัย โดยไม่เกี่ยวข้องกับการลักลอบขนยาเสพติดแต่อย่างใด ซึ่งหากพิจารณาเป็นรายคดีพบว่า การตรวจสอบพบยาเสพติดที่ถูกนำพาโดยผู้หลบหนีเข้าเมืองนั้น มีปริมาณโดยเฉลี่ยที่น้อยมาก และจากการสอบสวนสามารถสรุปได้ว่า เป็นเพียงการมีไว้ในครอบครองเพื่อนำมาเสพเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยมีบทลงโทษตามกฎหมายที่รุนแรง ทำให้พิจารณาได้ว่า ปัจจัยการลักลอบขนยาเสพติดโดยกลุ่มผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายนั้น ยังไม่ถึงเป็นช่องทางหรือวิธีการที่กลุ่มผู้กระทำผิดกฎหมายเลือกใช้ เนื่องจากปัจจัยที่ไม่เอื้ออำนวยหลายประการ

เมื่อเปรียบเทียบผลการศึกษานี้ พบว่าจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษาการหลบหนีเข้าเมืองนั้น ปัจจัยซึ่งเป็นแรงดึงดูดในการเข้ามาของผู้หลบหนีเข้าเมืองที่สำคัญ ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน หากจำแนกในระยะเยียดพบว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดตากนั้น ได้แก่ การจัดสรรพื้นที่เพื่อการอุตสาหกรรม และการเกษตรกรรม ทั้งนี้สองประเภทพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ซึ่งมีความต้องการแรงงานเพื่อใช้ในระบบเป็นจำนวนมาก เนื่องจากงานบางประเภท ยังไม่สามารถใช้เครื่องจักร หรือเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาทดแทนได้ แรงงานมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และหากเมื่อสถานการณ์และสังคมในประเทศที่มาต้นทางกับประเทศปลายทางมีความแตกต่างกันอย่างมาก ยิ่งเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดการหลั่งไหลหรือเคลื่อนย้ายถิ่นฐานทั้งชั่วคราวและรวมถึงแบบถาวรของประเทศที่มีสภาพแวดล้อมโดยรวมที่ดีกว่า ทั้งนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ในการศึกษาครั้งนี้ เช่น เส้นทางคมนาคมหลัก ความชื้น หรือจุดตรวจ – จุดสกัดกั้นของเจ้าหน้าที่รัฐนั้น อาจเป็นเพียงปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในกระบวนการย้ายถิ่นฐาน แต่ไม่ได้ส่งผลต่อความนึกคิด หรือความต้องการของกลุ่มผู้ลักลอบหลบหนีเข้าเมืองอย่างเห็นได้ชัด สอดคล้องกับการศึกษาของทศวัฒน์ บุญญวัฒน์และคณะ (2551) ซึ่งศึกษาการหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานผิดกฎหมายในพื้นที่จังหวัดตาก โดยผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสิ่งปลูกสร้าง และสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่แตกต่างกันในพื้นที่ต้นทางมีความแตกต่างกับพื้นที่ปลายทางมาก ซึ่งส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไป ก่อให้เกิดการหลั่งไหลไปยังพื้นที่ปลายทางที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่า รวมทั้งปัจจัยเส้นทางคมนาคมหลักเป็นปัจจัยที่กลุ่มผู้หลบหนีเข้าเมืองเลือกใช้เป็นหลัก เนื่องจากความสะดวกและรวดเร็ว ส่งผลให้สถิติการจับกุมสามารถแสดงรูปแบบที่เกิดขึ้นของการหลบหนีเข้าเมืองได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาของลือชัย วงษ์ทอง (2539) ที่ศึกษาวิถีชีวิตชาวเมียนมาที่หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายในพื้นที่จังหวัดระนอง พบว่า กลุ่มผู้หลบหนีเข้าเมืองส่วนมากเดินทางเข้ามาหลบซ่อน และอาศัยอยู่กับนายจ้าง โดยได้รับการแนะนำจากเครือข่ายที่เข้ามาอยู่ก่อนแล้ว และจะไม่ปรากฏตัวตามสถานที่ต่างๆ อย่างเปิดเผย ซึ่งจะไม่ใช่สิ่งที่สังเกตจากผู้อยู่อาศัยท้องถิ่นในหมู่บ้าน นำไปสู่การให้ข่าวสารต่อเจ้าหน้าที่และทำการจับกุมในที่สุด

ทั้งนี้ ยังมีผลการศึกษาบางส่วนที่แตกต่างกับการศึกษาของ Nathalie และ Martino (2006) ซึ่งทำการศึกษารการหลบหนีเข้าเมืองในพื้นที่ของสหภาพยุโรป ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยจุดตรวจ – จุดสกัดกั้นของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่เป็นปัจจัยด้านความปลอดภัย (security criteria) ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงต่อการหลบหนีเข้าเมืองในพื้นที่ประเทศนอร์เวย์ ที่เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ทำการศึกษาได้อย่างดี แต่ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยแล้ว สามารถสรุปว่า ด้วยลักษณะภูมิประเทศ รวมถึงสภาพ

วิถีชีวิตความเป็นอยู่และการบังคับใช้กฎหมายที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ จึงส่งผลให้ยังคงมีการเดินทางอ้อมผ่าน จุดตรวจ – จุดสกัดกั้นของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ เพราะเหตุที่ว่าหากถูกจับกุม จะไม่ได้รับโทษที่รุนแรง และสามารถเริ่มกระบวนการเดินทางเข้าสู่พื้นที่ขึ้นในได้ตลอดเวลา

ข้อเสนอแนะ

1. ผลการศึกษาเรื่องการหลบหนีเข้าเมืองและการขนย้ายยาเสพติด สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนเชิงนโยบายและการวางแผนเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันและปราบปราม โดยเฉพาะในพื้นที่เฝ้าระวัง ได้แก่ พื้นที่เมือง ชุมชน แหล่งอุตสาหกรรม และที่อยู่อาศัย เนื่องจากเป็นพื้นที่ซึ่งมีความพร้อมและมีปัจจัยดึงดูดแรงงานหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ทั้งนี้พื้นที่ดังกล่าวในจังหวัดตาก ส่วนมากจะอยู่ในพื้นที่ทำอำเภอชายแดนของจังหวัด
2. การจัดตั้งจุดตรวจ – จุดสกัดกั้น ควรเพิ่มการลาดตระเวน และตรวจค้นในพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งมักเป็นจุดที่มีการอ้อมผ่านเพิ่มมากขึ้น รวมถึงความถี่สูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ตามเส้นทางหมายเลข 105 และ 1175
3. ควรนำผลการศึกษาไปบูรณาการเพื่อการวิเคราะห์ร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงภาคเอกชน เพื่อหาวิธีการจัดการปัญหาการหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิมศักดิ์ แห่งงาม. (2535). **ปัญหาแรงงานต่างชาติ ศึกษากะเหรี่ยงหลบหนีเข้าเมืองอำเภอแม่สอดจังหวัดตาก**. วิทยานิพนธ์ ร.ม. (การเมืองและการปกครอง) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดตาก. (2558). **สถิติ**. เข้าถึงเมื่อ 1 กุมภาพันธ์. เข้าถึงได้จาก <http://www.takimmigration.go.th/category/stat/>
- ศักดิ์วัฒน์ บุญญวัฒน์, และคณะ. (2551). **การหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานพม่าผิดกฎหมายในพื้นที่จังหวัดตาก**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(ยุทธศาสตร์การพัฒนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ศูนย์อุดมศึกษาแม่สอด.
- ธนวรรณ หิรัญกุล. (2547). **การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม: กรณีศึกษาพื้นที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองนนทบุรี**. วิทยานิพนธ์ ผส.ม.(การวางแผนเมืองและภาพแวดล้อม) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ภัทรพร พิมดี และ รัศมี สุวรรณวีระกำจร. (2554). “การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อกำหนดพื้นที่เสี่ยงต่อการถูกบุกรุกป่าไม้เพื่อใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ ป่าภูหลวง จังหวัดเลย.” **วารสารสมาคมสำรวจข้อมูลระยะไกลและสารสนเทศภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย** 12, 1: 43-68
- ลือชัย วงษ์ทอง. (2539). **วิถีชีวิตแรงงานหลบหนีเข้าเมืองชาวพม่า**. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- สาโรจน์ คมคาย. (2552). **วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายในการจัดการระบบแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง**. วิทยานิพนธ์ น.ม. (นิติศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2558). **ผลกระทบของสารเสพติด**. เข้าถึงเมื่อ 27 พฤษภาคม เข้าถึงได้จาก http://nctc.oncb.go.th/new/index.php?option=com_content&view=article&id=1122:2555-02-21-02-m-s&catid=239:all-content&Itemid=270
- สำรวย คชฤทธิ์. (2547). **การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อวิเคราะห์ภูมิประเทศทางทหาร: กรณีศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี**. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (ภูมิศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Nathalie, Stephenne;& Martino, Pesaresi. (2006). **Spatial Permeability Model at the European Union Land Border**. European Commission, Directorate-General Joint Research Centre Institute for the Protection and Security of the Citizen, Ins. Italy.

กลวิธีการดัดแปลงเนื้อหาในอรรถกถาชาตกมาเป็นอรรถกถาจริยาปิฎก¹

The Adaptation Analysis from Atthakatha Jataka to be Atthakatha Cariyapitaka

อนุสรณ์ ศรีวิระ²

สุมาลี ลิ้มประเสริฐ³

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการดัดแปลงเนื้อหาในอรรถกถาชาตกมาเป็นอรรถกถาจริยาปิฎก โดยจะเปรียบเทียบเนื้อหาในอรรถกถาชาตกกับอรรถกถาจริยาปิฎกฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลการศึกษาพบว่าอรรถกถาจารย์ใช้กลวิธีการดัดแปลง 3 วิธี ได้แก่ 1) การเพิ่ม แบ่งเป็นการเพิ่มความ และการขยายความ 2) การเปลี่ยน แบ่งเป็นการเปลี่ยนความ และการเปลี่ยนรายละเอียด และ 3) การตัด แบ่งเป็นการตัดความ และการตัดรายละเอียด กลวิธีที่อรรถกถาจารย์เลือกใช้มากที่สุดคือการตัดรายละเอียดและการตัดความตามลำดับ ส่วนกลวิธีที่อรรถกถาจารย์เลือกใช้น้อยที่สุดคือการเปลี่ยนรายละเอียด กลวิธีการดัดแปลงที่อรรถกถาจารย์เลือกใช้ไม่ได้ทำให้โครงเรื่องของอรรถกถาจริยาปิฎกแตกต่างกับอรรถกถาชาตก แต่กลวิธีเหล่านี้ช่วยแสดงให้เห็นเรื่องราวการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าในพระอดีตชาติได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของการเล่าเรื่องในอรรถกถาจริยาปิฎก

คำสำคัญ: การดัดแปลง อรรถกถาชาตก อรรถกถาจริยาปิฎก

Abstract

The research aims to study the adaptation analysis from Atthakatha Jataka to be Atthakatha Cariyapitaka. The study found that the poet used three techniques namely addition (in content and amplification); alteration (in content and details); and deletion (in content and details). The techniques mostly used are detail deletion and content deletion respectively. The detail alteration is very rarely used. These techniques do not affect the plot of Atthakatha Cariyapitaka be different from plot of Atthakatha Jataka, but show clearness of Buddha's perform meritorious acts in the past which is the main purpose of Atthakatha Cariyapitaka's Narration.

Keywords: Adaptation, Atthakatha Jataka, Atthakatha Cariyapitaka

บทนำ

จริยาปิฎก มาจากคำว่า “จริยา” กับ “ปิฎก” คำว่า “จริยา” หมายถึง “ความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ในที่นี้หมายถึงการบำเพ็ญบารมีซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งที่ต้องปฏิบัติเพื่อจะได้บรรลุพระสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ช่วงที่บำเพ็ญบารมีโดยถือกำเนิดเป็นคนบ้าง เป็นสัตว์บ้างนี้เรียกว่า “พระโพธิสัตว์” ส่วนคำว่า “ปิฎก” หมายถึง “ตะกร้า หรือ หมวดแห่งคำสอนในพระพุทธศาสนา” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ดังนั้น คำว่า “จริยาปิฎก” จึงหมายถึง “คัมภีร์ที่กล่าวถึงพระจริยาวัตร หรือการบำเพ็ญบารมีที่พระโพธิสัตว์ควรประพฤติเพื่อให้บรรลุพระโพธิญาณ”

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “อรรถกถาจริยาปิฎก : การศึกษาในฐานวรรณกรรมพระพุทธศาสนา”

² นิสิตนักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิตศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

³ อาจารย์ คร. ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

จรรยาปิฎกแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันทน์ เนื้อหาในคัมภีร์จะเล่าเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งทรงถือกำเนิดเป็นพระโพธิสัตว์จำนวน 35 เรื่อง Winternitz (อ้างโดย บุญย นิลเกษ, 2534) ตั้งข้อสังเกตว่าจรรยาปิฎกมีลักษณะเนื้อหาไม่แตกต่างกับชาดก ดังนั้นน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากชาดกและแต่งขึ้นในสมัยที่วรรณคดีพุทธศาสนาเฟื่องฟูในช่วงยุคหลัง ซึ่งก็สอดคล้องกับความเห็น Rhys Davids (อ้างโดย บุญย นิลเกษ, 2534) ที่เชื่อว่าจรรยาปิฎกน่าจะแต่งขึ้นในสมัยหลัง เช่นเดียวกับคัมภีร์พุทธวงศ์ และน่าจะเป็นคัมภีร์ที่เกิดขึ้นก่อนการสังคายนาครั้งที่ 3 B. C. Law และ A. K. Warder (อ้างโดย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2524) ก็เห็นด้วยกับแนวคิดข้างต้นที่ว่าจรรยาปิฎกน่าจะเป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นในสมัยหลังและน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิมหายาน จากนั้นได้มีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงสมัยที่วรรณคดีพุทธศาสนาประเภทอรรถกถาเจริญรุ่งเรือง มีพระอรรถกถาจารย์จำนวนมากได้แต่งคัมภีร์อรรถกถาเพื่ออธิบายเนื้อหาในพระไตรปิฎก รวมถึงจรรยาปิฎกที่พระธรรมปาละได้นำมาอธิบายขยายความใหม่เพื่อให้เข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น เรียกคัมภีร์แต่งขึ้นใหม่นี้ว่า “อรรถกถาจรรยาปิฎก” หรือ “ปรมัตถทีปนี” (มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552)

เมื่อพิจารณาเนื้อหาในอรรถกถาจรรยาปิฎกที่ร้อยเรียงขึ้นใหม่พบว่าเนื้อหาคล้ายคลึงกับอรรถกถาชาดกคัมภีร์ที่พระพุทธโฆษาจารย์แต่งขึ้นเพื่ออธิบายชาดกด้วย ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากจรรยาปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์ขั้นต้นนั้นมีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกับอรรถกถาชาดก พระธรรมปาละจึงได้อาศัยชาดก และอรรถกถาชาดกมาเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการแต่งอรรถกถาจรรยาปิฎกด้วย ดังปรากฏหลักฐานในส่วนคำนำของอรรถกถาจรรยาปิฎกว่า “...ข้าพเจ้าจะรักษาและยึดปิฎกนั้นอันเป็นนัยแห่งอรรถกถาเก่า อาศัยชาดกโดยประการทั้งปวงซึ่งเป็นที่อาศัยได้ มิใช่แต่เป็นทางแห่งคำพูด บริสุทธิ์ด้วยดี ไม่ฉุนฉวย เป็นข้อวินิจฉัยอรรถอันละเอียดของพระเถระทั้งหลายผู้อาศัยอยู่ ณ มหาวิหาร แล้วจักทำการพรรณนาอรรถแห่งจรรยาปิฎกนั้น...” (มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คัมภีร์อรรถกถาจรรยาปิฎกที่แต่งขึ้นใหม่มีลักษณะเนื้อหาที่คล้ายคลึงกับอรรถกถาชาดก

เมื่อเปรียบเทียบอรรถกถาจรรยาปิฎกกับอรรถกถาชาดกพบว่า อรรถกถาจรรยาปิฎกทั้ง 35 เรื่อง มีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกับอรรถกถาชาดกถึง 32 เรื่อง มี 2 เรื่องที่ตรงกับพระสูตรในทีฆนิกาย มหาวรรค และมี 1 เรื่องที่ไม่ตรงกับเรื่องใดๆ คือ อรรถกถาสัจจสหายปณติจจจรรยา จากการเปรียบเทียบเนื้อหาของคัมภีร์ทั้ง 2 ฉบับยังพบว่า อรรถกถาจรรยาปิฎกจะยังคงเหตุการณ์หลักๆ ของเรื่องที่ปรากฏในอรรถกถาชาดกไว้แต่อาจมีการดัดแปลงเนื้อหาบางส่วนจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาอย่างยิ่งว่าอรรถกถาจารย์ใช้กลวิธีการดัดแปลงเนื้อหาในอรรถกถาจรรยาปิฎกอย่างไร และเหตุใดอรรถกถาจารย์จึงต้องดัดแปลง

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวิธีการดัดแปลงเนื้อหาในอรรถกถาชาดกมาเป็นอรรถกถาจรรยาปิฎก ซึ่งจะช่วยให้ทราบลักษณะเฉพาะของเนื้อหาในอรรถกถาจรรยาปิฎก

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาจาก “พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย จรรยาปิฎก ภาค 2 เล่ม 3 ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2552” และ “พระสูตรและอรรถกถาแปล พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 1-7 และชาดกเล่มที่ 4 ภาค 1-2 ฉบับมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2525”

ผลการศึกษา

จากการเปรียบเทียบอรรถกถาจรรยาปิฎกกับอรรถกถาชาดกที่มีการดัดแปลงเนื้อหาจำนวน 31 เรื่อง พบว่า อรรถกถาจารย์ใช้กลวิธีการดัดแปลงเนื้อหาในอรรถกถาจรรยาปิฎก 3 วิธี ได้แก่ การเพิ่ม การเปลี่ยน และการตัด มีรายละเอียดดังนี้

1. **การเพิ่ม** คือการเพิ่มความเพื่อใช้ถ่ายทอดความหมาย ตั้งแต่ระดับคำ วลีหรือประโยค เพื่อแสดงความชัดเจนของเนื้อหา แบ่งตามลักษณะของเนื้อความที่เพิ่มเข้ามาได้ 2 ลักษณะ คือ การเพิ่มความ และการขยายความ

1.1 **การเพิ่มความ** คือ การเพิ่มเนื้อความที่ไม่ได้ปรากฏอยู่ในต้นฉบับเพื่อช่วยอธิบายเรื่องให้ชัดเจนยิ่งขึ้น แบ่งได้ 3 ประเภท ได้แก่ การเพิ่มความเพื่อแสดงคุณสมบัติของบุคคล การเพิ่มความเพื่อแสดงเหตุผล และการเพิ่มความเพื่อแสดงเหตุการณ์

1.1.1 **การเพิ่มความเพื่อแสดงคุณสมบัติของบุคคล** ระเบียบการเล่าเรื่องของอรรถกถาจารย์ปัญญาจะเปิดเรื่องโดยกล่าวถึงประวัติและลักษณะของพระโพธิสัตว์ก่อนแล้วจึงเล่าเหตุการณ์อื่นๆ ต่อไป เพื่อให้เข้าใจคุณสมบัติของพระโพธิสัตว์ เบื้องต้น อรรถกถาชาดกเรื่องใดที่ไม่มีการกล่าวถึงประวัติหรือคุณสมบัติของพระโพธิสัตว์ไว้ อรรถกถาจารย์จะบรรยายเพิ่ม พบจำนวน 2 เรื่อง คือ อรรถกถาเอกราชจรียา และ อรรถกถามหาโลมหังสจรียา

ตัวอย่างอรรถกถาเอกราชจรียา ตอนแสดงคุณสมบัติของพระเจ้าเอกราชในตอนเปิดเรื่อง

อรรถกถาเอกราชชาดก : ในอดีตกาล อามาคยผู้เป็นอุปัฏฐากของ พระเจ้าพาราณสีประทุษร้ายในราชสำนักพระราชาทรงเห็นโทษของเขาโดยประจักษ์ จึงทรงให้ขับไล่เสกนนั้นจากแคว้นแคว้น เสกนนั้นจึงไปอุปัฏฐากพระเจ้าโกศลพระนามว่า ทูฬกิเสน...

อรรถกถาเอกราชจรียา : ในครั้งนั้นพระมหาสัตว์ทรงอุบัติเป็นโอรสพระเจ้ากรุงพาราณสี. ครั้นทรงเจริญวัยถึงความสำเร็จศิลปะทุกแขนง เมื่อพระราชบิดาเสด็จสวรรคตแล้ว ได้ครองราชย์สมบัติมีพระนามประกาศว่า เอกราช เพราะทรงบำเพ็ญบารมี...ทรงให้ทานแก่คนยากจนและคนเดินทางเป็นต้น ทรงรักษาศิลปะทรงรักษาอุโบสถ ทรงถึงพร้อมด้วยขันติเมตตาและความเอ็นดู ทรงยินดีสรรพสัตว์ดุจมารดาบิดายินดีบุตรที่นั่นนับตก...

ในอรรถกถาเอกราชชาดกเปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์พระเจ้าเอกราชลงโทษอามาคยที่ทุจริต แต่ในอรรถกถาเอกราชจรียาอรรถกถาจารย์เพิ่มความเพื่อแสดงคุณสมบัติของพระเจ้าเอกราชเข้ามาในตอนเปิดเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะนิสัยของพระเจ้าเอกราชเบื้องต้นว่าพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์มีคุณธรรมและโปรดทำทานแล้วจึงเล่าถึงเหตุการณ์พระเจ้าเอกราชลงโทษอามาคยที่ทุจริต และการเพิ่มคุณสมบัติดังกล่าวยังมีสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง ทำให้เรื่องดำเนินไปอย่างเป็นเหตุเป็นผลด้วย กล่าวคือ เพราะพระเจ้าเอกราชทรงเป็นผู้มีคุณธรรมและโปรดทำทานจึงทรงลงโทษอามาคยทุจริตด้วยการขับไล่ ซึ่งเป็นวิธีลงโทษสถานเบา หรือ พระเจ้าเอกราชทรงไม่โกรธและเมตตาพระเจ้าโกศลที่ยกทัพมายึดเมืองและคิดฆ่าพระองค์

1.1.2 **การเพิ่มความเพื่อแสดงเหตุผล** เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความคิด และการกระทำของตัวละคร ส่วนมากจะเป็นการเพิ่มเหตุผลในการบำเพ็ญบารมี พบจำนวน 10 เรื่อง ได้แก่ อรรถกถาสังขพราหมณจรียา อรรถกถากุรุธรรมจรียา อรรถกถาสีวีราชจรียา อรรถกถาเวสสันดรจรียา อรรถกถาสีลวนาคจรียา อรรถกถาจูฬโหจรียา อรรถกถาธัมมเทวปุตตจรียา อรรถกถายุธัญยจรียา อรรถกถาอโยชนจรียา และอรรถกถามุคคักขจรียา

ตัวอย่าง อรรถกถากุรุธรรมจรียา ตอนพระเจ้าธัญชัยพระราชทานช้างแก่พราหมณ์กาลิงคราช

อรรถกถากุรุธรรมชาดก: ...ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเมื่อจะขอช้างนั้น อย่างนี้จึงได้มาที่นี่ ขอพระองค์ผู้ทรงประเสริฐโปรดทรงทราบกิจที่จะพึงกระทำในเรื่องช้างนั้น. . พระราชาผู้มีพระคุณอันยิ่งใหญ่ แม้แต่ชีวิตที่ถูกขอก็จจะประทานให้ จะป่วยการไปโยถึงช้างตัวประเสริฐอันเป็นสัตว์ดิรัจฉานเล่า...

อรรถกถากุรุธรรมจรียา: ...เมื่อพระราชทานพญาคนสารแล้ว พวกอามาคยพากันกราบทูลพระโพธิสัตว์ว่า “ขอเดชะมหาราชาเจ้า เพราะเหตุไรพระองค์จึงพระราชทานมงคลหัตถี...” พระมหาสัตว์ตรัสว่า “เราจะให้สิ่งที่ยากทั้งหลายขอของเรา หากขอราชสมบัติของเรา เราก็จะให้ราชสมบัติแก่พวกเขา พระสัพพัญญุตญาณเท่านั้นเป็นที่รักยิ่ง แม้กว่าราชสมบัติ แม้กว่าชีวิตของเรา เพราะฉะนั้น เราจึงได้ให้พญาคนสารนั้น...”

ในอรรถกถาภุทธธรรมชาดกไม่ปรากฏเหตุการณ์เหล่าอำมาตย์ทูลถามถึงเหตุผลที่พระเจ้าธัญชัยพระราชทานช่างแกะพราหมณ์เมืองกาลิงคราช แต่ในอรรถกถาจริยาปิฎกอรรถกถาจารย์เพิ่มเหตุการณ์ดังกล่าวเข้ามาเพื่อแสดงเหตุผลการให้ทานของพระโพธิสัตว์ ซึ่งช่วยอธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องการบำเพ็ญบารมีได้กระจ่างยิ่งขึ้นว่าที่พระโพธิสัตว์ทรงตั้งมั่นในการทำทาน สละทรัพย์สิน สิ่งของหรือชีวิตของพระองค์ให้แก่ผู้อื่นเพราะมุ่งหวังในพระสัพพัญญู- ฤๅตญาณ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของโพธิสัตว์ที่จะต้องปฏิบัติทุกพระชาติ

1.1.3 การเพิ่มความเพื่อแสดงเหตุการณ์ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้แจ่มชัด พบ 3 เรื่อง ได้แก่ อรรถกถามหาโควินทจริยา อรรถกถามาตังคจริยา และอรรถกถาจันทกุมาร

ตัวอย่าง อรรถกถามาตังคจริยา ตอนบิดานางทีภูมมั่งคึกาเสนอทรัพย์แก่มาตังคบัณฑิตเพื่อให้มาตังคบัณฑิตลูกไปจากหน้าบ้าน

อรรถกถามาตังคชาดก: ...เมื่อเศรษฐี ผู้บิดาของนางทีภูมมั่งคึกา มาถามว่า เพราะเหตุใดเจ้าจึงมานอนที่นี่? มาตังคบัณฑิตจึงตอบว่า เหตุอย่างอื่นไม่มี แต่ข้าพเจ้าต้องการนางทีภูมมั่งคึกาเป็นภรรยา. ล่วงมาได้วันหนึ่ง เศรษฐีนั้นก็มาถามอีก พระโพธิสัตว์ก็ตอบยืนยันอย่างนั้น...

อรรถกถามาตังคจริยา: บิดาของนางทีภูมมั่งคึกาได้ยืมว่า “มาตังคมานอนอยู่ที่ประตูเรือน” จึงกล่าวหาว่า “พวกท่านจงให้ทรัพย์ภากณิกหนึ่งแก่มาตังค มาตังคเอาน้ำมันลูบไล่สรีระแล้วจึงไปเกิด.” มาตังคบัณฑิตกล่าว อยู่อย่างเดียวว่า “เราไม่ได้นางทีภูมมั่งคึกาแล้วก็จักไม่ลุกขึ้น.” ลำดับนั้น แม้พราหมณ์จะพูดว่า “พวกท่านจงให้ทรัพย์สองภากณิก มาสทหนึ่ง บาทหนึ่ง กหาปณะหนึ่ง สองสามกหาปณะ จนกระทั่งร้อยกหาปณะ พันกหาปณะ” มา _____ ตังคบัณฑิตก็ไม่รับ...

ในอรรถกถามาตังคชาดกไม่ปรากฏเหตุการณ์บิดานางทีภูมมั่งคึกาเสนอทรัพย์แก่มาตังค แต่อรรถกถามาตังคจริยา อรรถกถาจารย์เพิ่มเหตุการณ์ดังกล่าวเข้ามาเพื่อให้ผู้อ่านเห็นเหตุการณ์อย่างละเอียด และทำให้เรื่องมีความสมเหตุสมผลมากขึ้นว่าบิดาได้พยายามทำทุกวิธีเพื่อขอให้มาตังคออกไปจากหน้าบ้าน ทั้งขอโทษและเสนอทรัพย์แต่ก็ไม่เป็นผลจึงมอบลูกสาวให้แก่มาตังค และเหตุการณ์ที่เพิ่มเข้ามานี้ยังช่วยส่งเสริมคุณสมบัติของพระโพธิสัตว์ด้วยว่าเป็นผู้มีคามเพียรเป็นเลิศ ดังที่ไม่ย่อท้อจนได้นางทีภูมมั่งคึกามาเป็นภรรยา

1.2 การขยายความ คือ การเพิ่มรายละเอียดเนื้อความที่มีอยู่เดิมเพื่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องนั้นๆ ได้ดี แบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ การขยายความเพื่อแสดงคุณสมบัติของบุคคล การขยายความเพื่อแสดงเหตุผล การขยายความเพื่อแสดงเหตุการณ์ และการขยายความเพื่อพรรณนาสถานที่

1.2.1 การขยายความเพื่อแสดงคุณลักษณะของบุคคล เพื่อให้ทราบลักษณะของตัวละครชัดเจนยิ่งขึ้น พบ 2 เรื่อง ได้แก่ อรรถกถามาตังคจริยา และอรรถกถาสวรรณสามจริยา

ตัวอย่างอรรถกถาสวรรณสามจริยา ตอนกล่าวถึงลักษณะของสุวรรณสาม

อรรถกถาสวรรณสามชาดก: ...ให้บิดามารดาอยู่ในอาศรม ไปนำมุลผลในป่ามาเอง ตั้งไว้ในบรรณศาลา กวาดที่อยู่ของบิดามารดาแต่เช้าทีเดียวไว้บิดาและถือหม้อน้ำไปสู่มิคสัมมตานที่นำน้ำดื่มมา แต่งตั้งของฉันทไว้ให้ไม้ สีฟันและน้ำบ้วนปากเป็นต้น ให้ผลาผลที่มีรสอร่อย เมื่อมารดาบริโภคแล้วบ้วนปากแล้ว ตนเองจึงบริโภคผลที่เหลือ เสรีกิจบริโภคแล้วไหว้บิดามารดา มีฝูงมฤคแวดล้อมเข้าป่าเพื่อต้องการหาผล เหล่ากษัตริย์ซึ่งบรรพตช่วยเก็บผลาผลให้พระโพธิสัตว์...

อรรถกถาสวรรณสามจริยา: ...สุวรรณสามจึงให้บิดาอยู่ในอาศรม นำรากไม้และผลาผลในป่าเลี้ยงดูมารดาบิดา ตอนเช้าตรู่ก็กวาดที่อยู่ นำน้ำของดื่มมาให้ ตั้งของบริโภคไว้ให้ ไม้สีฟันและน้ำล้างหน้า และให้ผลาผลที่มีรสอร่อย เมื่อมารดาบิดาบ้วนปากตนเองก็บริโภค ไหว้มารดาบิดาแล้วก็นั่งอยู่ใกล้ๆ มารดาบิดานั้นเองด้วยคิดว่า “มารดาบิดาจะสั่งอะไรบ้าง” และโดยเฉพาะได้แม่เมตตาไว้มาก ด้วยเหตุนี้ สัตว์ทั้งหลายจึงไม่รบกวนสุวรรณ

สาม.พระโพธิสัตว์ไม่รบกวนสัตว์ทั้งหลาย เหมือนอย่างที่ว่าสัตว์ทั้งหลายไม่รบกวนพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ทั้งไป
ทั้งมาสู่ป่าเพื่อผลาผลทุกๆ วันอย่างนี้ จึงถูกแวดล้อมไปด้วยฝูงเนื้อ. แม้สัตว์ที่เป็นศัตรูมีราศีและเสือโคร่งเป็น
ต้น ก็คุ้นเคยเป็นอย่างดีกับพระโพธิสัตว์ สัตว์เดียรัจฉานทั้งหลายได้ความเป็นผู้มีจิตอ่อนโยนต่อกันและกันในที่อยู่
ของพระโพธิสัตว์นั้น ด้วยประการฉะนี้ด้วยอานาภาพแห่งเมตตาในที่ทั้งปวง พระโพธิสัตว์นั้นจึงเป็นผู้ไม่กลัวไม่
หวาดสะดุ้ง ไม่มีเวร อยู่ดูจพรหม...

ในอรรถกถาสวรรณสามชาดกได้บรรยายคุณลักษณะของสุวรรณสามว่าเป็นผู้มีความกตัญญูต่อบิดามารดา
 ประณิบัติบิดามารดาเป็นอย่างดีอีกทั้งยังเป็นที่รักของสัตว์ ลิงและกวางต่างก็มาช่วยพระองค์เก็บอาหาร แต่ในสุวรรณสาม
 จริยา อรรถกถาจารย์ได้ขยายความคุณลักษณะของพระโพธิสัตว์เพิ่มทำให้ทราบว่าพระองค์ทรงเป็นผู้มีความเมตตามาก
 แม้แต่สัตว์ร้ายอย่างสิงโตและเสือก็ไม่ทำอันตรายพระองค์ เพราะเมื่อสัตว์ทั้งหลายมาอยู่ใกล้พระองค์ก็พลอยมีจิตใจอ่อนโยน
 เหมือนกับพระองค์ด้วย การขยายความนี้นอกจากจะช่วยแสดงคุณสมบัติของพระโพธิสัตว์เด่นชัดมากยิ่งขึ้นว่าพระองค์ทรง
 เป็นผู้เปี่ยมด้วยความเมตตาแล้ว ยังมีผลต่อการดำเนินเรื่องอีกด้วย กล่าวคือช่วยทำให้เรื่องมีความสมเหตุสมผลดังที่ปรากฏใน
 ตอนพระโพธิสัตว์ไม่โกรธพระราชาปกป้องภัยที่ยังคร่าชีวิตพระองค์จนได้รับบาดเจ็บสาหัส เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้มีความเมตตา
 จึงไม่ผูกใจอาฆาตพยาบาท คิดร้ายต่อผู้ใด

1.2.2 การขยายความเพื่อแสดงเหตุผล เพื่อให้ผู้อ่านทราบเหตุผลของการกระทำของตัวละครชัดเจนยิ่งขึ้น พบ
 3 เรื่อง ได้แก่ อรรถกถากิตติจริยา อรรถกถามหิงสราชจริยา และอรรถกถามาดังคจริยา

ตัวอย่าง อรรถกถากิตติจริยา ตอนแสดงเหตุผลการให้ทานของกิตติพราหมณ์

อรรถกถากิตติชาดก : ลำดับนั้น ท้าวสักกะได้ยืนอยู่เฉพาะหน้า เพื่อขอภิกษา. พระมหาสัตว์ได้เห็น
 ท้าวสักกะแล้วดำริว่า เป็นลามกเหลือหลายของเราชินะ เราเห็นยาก วันนี้ เราต้องให้ทานมโนรถของเราให้ลุล่วง
 ที่สุด ถือโบหมากเม่าหนึ่งไปใส่ในภาชนะของท้าวเธอ มิได้เหลือไว้เพื่อตนเลยด้วยคิดว่าขอทานของเรานี้ จึงเป็น
ปัจจัยแห่ง พระสัพพัญญุตญาณ

อรรถกถากิตติจริยา : แม้ในสามวันดาบสก็ตั้งจิตอธิษฐานว่า “ด้วยทานนั้นเรามีได้ปรารถนาลามก
สักการะและความสรรเสริญ ไม่ปรารถนาสมบัติจักรพรรดิ ไม่ปรารถนาสักกสมบัติ ไม่ปรารถนาพรหมสมบัติ ไม่
ปรารถนาสาวกโพธิญาณ ไม่ปรารถนาปัจเจกโพธิญาณที่แท้ขอทานของเรานี้จึงเป็นปัจจัยแห่งพระสัพพัญญุตญาณ
 ...”

ในอรรถกถากิตติจริยา อรรถกถาจารย์ได้ขยายความเพื่อแสดงเหตุผลการให้ทานของกิตติพราหมณ์อย่าง
 ละเอียดเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุผลในการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ชัดเจนว่าพระองค์ทรงทำทานโดยมิได้หวังในลาภ ยศ
 คำสรรเสริญ มิได้หวังในทรัพย์สินสมบัติ สาวกโพธิญาณ หรือปัจเจกโพธิญาณ อย่างที่ท้าวสักกะสงสัย แต่มุ่งหวังบรรลुพระ
 สัพพัญญุตญาณ

1.2.3 การขยายความเพื่อแสดงเหตุการณ์ เป็นการแสดงเหตุการณ์ที่เชื่อมโยงไปสู่เหตุการณ์สำคัญ พบ 1
 เรื่อง ได้แก่ อรรถกถามัจฉราชจริยา ตอนพญาปลาทำสังจิกิริยาเพื่อขอฝน อรรถกถาจารย์ได้อธิบายขยายความเหตุการณ์นี้
 เพิ่มเติม

อรรถกถามัจฉชาดก: ...ข้าแต่พระปชุนนะผู้เจริญ ข้าพเจ้าอาศัยหมู่ญาติเดือดร้อนมาก ในเมื่อข้าพเจ้า
 ผู้ทรงศีลลาภากอยู่ ทำไม่ท่านไม่ช่วยให้ฝนตกลงมาเล่า ข้าพเจ้าบังเกิดในฐานะที่จะก่อกินพวกเดียวกัน แต่ก็ยังไม่
 เคยได้ชื่อว่า ก่อกินมังสาชาติ ...ด้วยสังจาวานี้ขอท่านจงให้ฝนตกลงมาปลดเปลื้องหมู่ญาติของข้าพเจ้าจากทุกข์
 เทอญ...

อรรถกถา มัจฉราชจริยา: ตั้งแต่เราระลึกตนได้ ตั้งแต่เรารู้ความมาจนถึงบัดนี้ เราไม่รู้สีกว่าแก่ง เบียดเบียนสัตว์แม่ตัวหนึ่ง ให้ได้รับลำบากเลย. ด้วยสัจจาจันนี้ขอเมฆจงยังฝนให้ตกทำใหญ่... ด้วยเดชแห่งศีลของ พระมหาสัตว์ป้อนุกับพลศีลาอาสน์ของท้าวสักกะแสดงอาการร้อนตลอดกาล ด้วยสัจกิริยานั้นแล. ท้าวสักกะทรง รำพึงว่า “อะไรหนอ?” ครั้นทรงทราบเหตุนั้นแล้ว จึงรับสั่งให้เรียกวัสสวาทกเทวราชขามมีเทวบัญชาว่า “นี่แน่ เจ้าพระยาปลาผู้เป็นมหาบุรุษปรารถนาให้ฝนตกเพราะความเศร้าโศก คือความตายของญาติทั้งหลาย. เจ้าจงทำ เมฆให้เป็นกลุ่มเดียวกันแล้วให้ฝนตกทั่วแคว้นโกศลเถิด...ฝนตกอยู่ไม่ขาดสาย ครูเดียวเท่านั้นสระใหญ่นั้นก็เต็ม...

ในอรรถกถามัจฉราชจริยา อรรถกถาจารย์อธิบายขยายความเหตุการณ์ตอนที่พญาปลาทำสัจกิริยาเพื่อขอฝน เพิ่มเติมเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นที่มาของฝน หลังจากพระโพธิสัตว์ทำสัจกิริยา ท้าวสักกะรับรู้ถึงการทำความสัจของพระ โพธิสัตว์จึงทำให้ฝนตก จนปลาทั้งหลายพ้นภัย อีกทั้งมนุษย์ก็สามารถกลับมาปลูกข้าวกล้าได้อีกครั้ง การขยายความส่วนนี้ทำ ให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์ฝนตกหลังกระทำสัจกิริยาของพระโพธิสัตว์ได้อย่างแจ่มชัด และยังส่งเสริมคุณสมบัติของพระ โพธิสัตว์ให้เห็นว่าเป็นผู้มีพระกรุณาแก่สัตว์โลกและมีบุญบารมีมาก ดังปรากฏให้เห็นตอนที่ช่วยเหลือสัตว์โลกให้พ้นจากภัย แล้ง และการทำสัจกิริยาได้สำเร็จ แม้แต่ท้าวสักกะก็ยังช่วยเหลือพระองค์

1.2.4 การขยายความเพื่อพรรณาสถานที่ การเพิ่มรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ เพื่อทำผู้อ่านเห็นภาพ ชัดเจน พบ 1 เรื่อง คือ อรรถกถารัฐชาดก ตอนที่กล่าวถึงที่อยู่อาศัยของพญารุฑ

อรรถกถาธรรมรัฐชาดก: ครั้นนั้นพระมหาสัตว์บังเกิดในกำเนิดรัฐมฤค ทั้งบริวารเสียว่านก้อยู่ที่ป่า มะม่วงอันมีช่องดงงาม ผสมกับดงรังอันน่ารื่นรมย์ตรงวังวนแห่งแม่น้ำคงคาลำพังตัวเดียวเท่านั้นเพื่อประสงค์จะ กระทำการรักษาอุโบสถ.

อรรถกถารัฐมฤคจริยา: เราเข้าไปอาศัยอยู่ ณ ประเทศที่น้ำรื่นรมย์ เป็นรมณีสถานสดใจเยิบ ปราศจากมนุษย์ เป็นที่อันดีแห่งใจ ไกลฝั่งคงคา. ในบรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า ณ ประเทศที่น้ำรื่นรมย์ (รมเมปเท เส) ความว่า ในอริยญประเทศอันน้ำรื่นรมย์ เพราะประกอบด้วยภูมิภาคด้วยทรายละเอียดเช่นกับ พื้นแก้วมุกดา ด้วยพื้นป่าอันปกคลุมหญ้าเขียวสดอย่างสนิท ด้วยพื้นศิลาวิจิตรด้วยสีต่างๆ ดุจบุไฉอย่างสวยงาม และด้วยสระมี น้ำใสสะอาด...

ในอรรถกถารัฐมฤคชาดก อรรถกถาจารย์ได้ขยายความที่อยู่อาศัยของพญารุฑเพิ่มเติม ทำให้อ่านสามารถ จินตนาการภาพที่อยู่อาศัยของพญารุฑได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่าสถานที่นั้นเป็นสถานที่สงบ สะอาดและมีธรรมชาติรื่นรมย์ พญารุฑ จึง เลือกสถานที่นั้นเพื่อรักษาอุโบสถ

การศึกษาทวิวิธีการเพิ่มทั้งการเพิ่มความและการขยายความ พบว่าอรรถกถาจารย์เลือกใช้วิธีเพิ่มทั้งสองประเภท เพื่อจุดมุ่งหมาย 3 ประการ ได้แก่ *ประการแรก*คือทำให้อ่านสามารถเข้าใจเหตุการณ์และเรื่องราวได้อย่างละเอียด สามารถ คิดจินตนาการภาพได้ ทำให้เรื่องที่เกิดขึ้นมีความสมจริง มีการดำเนินเรื่องอย่างสมเหตุสมผล *ประการที่สอง*คืออรรถกถา จารย์ต้องการส่งเสริมคุณสมบัติของพระโพธิสัตว์ให้เด่นชัดยิ่งขึ้นว่าพระองค์มีคุณลักษณะแตกต่างกับคนธรรมดาทั่วไป พระองค์สามารถกระทำสิ่งยากที่คนธรรมดาไม่มีอาจกระทำได้ พระองค์จึงเป็นผู้นำเลื่อมใสและสมควรได้รับการยกย่อง และ *ประการสุดท้าย* คือช่วยอธิบายเรื่องราวการบำเพ็ญบารมีและวิถีชีวิตของพระโพธิสัตว์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้อ่านเข้าใจ ความคิด แนวทางการบำเพ็ญบารมีและเป้าหมายของการบำเพ็ญบารมี ซึ่งนี่ถือเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการเล่าเรื่องใน อรรถกถาจริยาปิฎกทั้ง 35 เรื่อง

2. การเปลี่ยน คือ การใช้คำหรือข้อความใหม่เพื่อสื่อความหมายให้ต่างกับความหมายเดิม สามารถแบ่งตามลักษณะของ เนื้อหาได้เป็น 2 ลักษณะ คือการเปลี่ยนความ และการเปลี่ยนรายละเอียด

2.1 การเปลี่ยนความ เป็นการใช้ความใหม่เพื่อสื่อความหมายต่างไปจากเดิม พบเพียง 1 ประเภท คือ การเปลี่ยนความเพื่อแสดงเหตุการณ์การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์เพื่อนำคุณสมบัติของพระโพธิสัตว์ พบ 2 เรื่อง ได้แก่ อรรถกถาสีลวานาคจรียา และอรรถกถาหมาโลมห่งสจรียา

ตัวอย่าง อรรถกถาหมาโลมห่งสจรียา ตอนพระโพธิสัตว์บำเพ็ญอุเบกขาบารมี

อรรถกถาหมาโลมห่งสจรียา: พระโพธิสัตว์ดำริว่า เราจักทดลองตะบะของพวกนอกกลุ่มนอทางดู จึงบวชเป็นอาชีวก ไม้แต่งผ้า คลุกเคล้าด้วยธัญญาหาร เยียบมืออยู่คนเดียว ...เวลาหิมะตกตอนกลางคืน ออกจากไพรสมณต์ อยู่กลางแจ้งชุ่มโชกด้วยน้ำหิมะ เวลากลางวันก็ทำนองเดียวกัน ให้ต้นชุ่มโชกด้วยหยาดน้ำที่ไหลจากไพรสมณต์...

อรรถกถาหมาโลมห่งสจรียา:...เราบำเพ็ญปฏิบัติที่มีความอดทนค่าเยี่ยงหยันของผู้เป็นต้นอย่างวิเศษ จักยังอุเบกขาบารมีให้ถึงที่สุดได้ จึงออกจากเรือนด้วยผ้าฝืนที่นุ่งอยู่นั้นแหละ. เป็นผู้ประพฤดิซัดเขลาภิเลสอย่างยิ่งหมดกำลังก็ทำเป็นมีกำลัง ไม่ถึงก็ทำเป็นถึง ถูกคนอื่นเยาะเย้ย เยี่ยงหยันด้วยรูปร่างอันไร้จิตใจ...พวกเด็กนกเลงก็พากันไปตีป่าช้านั้นทำความไม่เหมาะสมหลายๆ อย่างมีการถ่มน้ำลายเป็นต้น แล้วก็กลับไป. พวกเด็กนกเลงทำอย่างนี้ทุกๆ วัน...

จากเดิมในอรรถกถาหมาโลมห่งสจรียาพระโพธิสัตว์บำเพ็ญอุเบกขาบารมีโดยการวางเฉยต่อสภาพภูมิอากาศทั้งร้อนและหนาวซึ่งเป็นการใช้ความอดทนทางร่างกาย แต่ในอรรถกถาหมาโลมห่งสจรียาอรรถกถาจารย์เปลี่ยนแปลงเหตุการณ์การบำเพ็ญบารมีมาเป็นการวางเฉยต่อการถูกเยาะเย้ย และถูกรังแก ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ต้องใช้ความอดทนทางร่างกายและจิตใจ แสดงให้เห็นแนวทางการบำเพ็ญอุเบกขาบารมีของพระโพธิสัตว์ชัดเจนยิ่งขึ้นว่าพระองค์ทรงวางเฉยต่อสิ่งเร้าต่างๆ ดังที่ถูกเยี่ยงหยัน และรังแกทุกวันแต่พระองค์ก็ทรงวางเฉย

2.2 การเปลี่ยนรายละเอียด คือ การใช้คำหรือข้อความในรายละเอียดปลีกย่อยต่างไปจากเดิม เพื่อนำรายละเอียดสำคัญและสื่อความหมายบางอย่างให้ชัดเจนยิ่งขึ้น พบ 3 เรื่อง ได้แก่ อรรถกถาจันทกุมารจรียา อรรถกถาภิงสจรียา และอรรถกถาเอกราชจรียา

ตัวอย่าง อรรถกถาจันทกุมารจรียา ตอนพระโพธิสัตว์ไปเยี่ยมบิดาที่ถูกเนรเทศนอกเมือง

อรรถกถาจันทกุมารจรียา: ลำดับนั้นแล พระโพธิสัตว์ทรงเริ่มตั้งวัตรปฏิบัติต่อพระราชบิดา พระราชบิดาไม่ได้เสด็จเข้าสู่พระนคร. ในกาลเมื่อเสียบียงอาหารสิ้นไป พระโพธิสัตว์ก็เสด็จไปเพื่อประโยชน์แกกกิจต่างๆ มีการเล่นสวนเป็นต้น. ก็เข้าไปเฝ้าพระราชบิดานั้น แต่ก็มีได้ถวายบังคม. ฝ่ายพระเจ้าเอกราชกระทำอัญชลีแล้วตรัสว่า ขอพระองค์จงทรงมีพระชนม์มียืนนานพระเจ้าข้า...

อรรถกถาจันทกุมารจรียา: ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์ เมื่อถูกมหาชนขับไล่พระบิดาไปอยู่บ้านคนจันทลได้ทรงประทานเสียบียงอันควรให้ผ้านุ่งและผ้าห่ม. แม้พระบิดานั้นก็ไม่ได้เข้าพระนคร เมื่อพระโพธิสัตว์เสด็จไปนอกพระนครเพื่อทอดพระเนตรพระอุทยาน. พระบิดาไม่ไหว ไม่ทำอัญชลีกรรมด้วยเห็นว่าเป็นบุตร แต่กล่าวว่ขอให้ลูกจงมีอายุยืนนานเถิด. แม้พระโพธิสัตว์ในวันที่เห็นพระบิดา ก็ทรงกระทำสัสมมานะเป็นอย่างยิ่ง...

ในอรรถกถาจันทกุมารจรียากกล่าวว่า พระบิดาไหว้พระโพธิสัตว์ แต่ในอรรถกถาจันทกุมารจรียาอรรถกถาจารย์ได้เปลี่ยนแปลงรายละเอียดดังกล่าว ไม่ให้พระบิดาไหว้พระโพธิสัตว์ เหตุที่อรรถกถาจารย์เปลี่ยนแปลงรายละเอียดเหตุการณ์ดังกล่าวเพื่อรักษาคุณสมบัตินี้ของพระโพธิสัตว์ให้ยังคงความน่าเลื่อมใสและเป็นผู้ประเสริฐ กล่าวคือเป็นลูกที่มีความกตัญญูเคารพและบูชาพ่อแม่ แม้ว่าพ่อแม่จะอยู่ในฐานะสังคมต่ำกว่าก็ตาม

กลวิธีการเปลี่ยนที่พบในอรรถกถาจรียาปฏิภุมมี 2 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนความและการเปลี่ยนรายละเอียด ได้แก่ การเปลี่ยนความเพื่อแสดงเหตุการณ์ เพื่อจะเน้นย้ำคุณสมบัตินี้และแสดงการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการภาพ เข้าใจเรื่องและเห็นแนวทางการปฏิบัติของพระโพธิสัตว์ ส่วนการเปลี่ยนรายละเอียดพบว่า

ในอรรถกถาจริยาปิฎกมีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดเหตุการณ์ก็เพื่อรักษาและส่งเสริม คุณสมบัติของพระโพธิสัตว์ให้ยังคงความน่าเลื่อมใส เหมาะแก่การเคารพนับถือ

3. การตัด คือ อรรถกถาจารย์เลือกไม่กล่าวถึงเนื้อหาบางประการที่ปรากฏในต้นฉบับ เพื่อเน้นข้อความที่เลือกไว้และให้ความสำคัญมากกว่า รวมทั้งทำให้การดำเนินเรื่องกระชับด้วย พบ 2 ลักษณะ คือ การตัดความ และการตัดรายละเอียด

3.1 การตัดความ คือ การเลือกไม่กล่าวถึงเนื้อความบางตอนหรือตัดเหตุการณ์บางอย่างในเรื่องออกไป เพราะเหตุการณ์ดังกล่าวอาจลดทอนความสำคัญของเหตุการณ์อื่นๆ และทำให้เรื่องเยิ่นเย้อ แบ่งได้ 5 ประเภท ได้แก่ การตัดความที่แสดงคุณสมบัติของบุคคล การตัดความที่แสดงเหตุผล การตัดความที่แสดงเหตุการณ์ การตัดความที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก และการตัดความที่เกี่ยวกับสถานที่ ดังนี้

3.1.1 การตัดความที่แสดงคุณสมบัติของบุคคล ส่วนใหญ่จะเป็นการตัดความที่แสดงคุณสมบัติของตัวละครรอง พบจำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ อรรถกถาสังฆพราหมณจริยา อรรถกถาเวสสันดรจริยา อรรถกถารัฐชาติ อรรถกถาภูริทัตตจริยา อรรถกถาโสมนันทบัณฑิตจริยา และอรรถกถามหาสุตโสมจริยา

ตัวอย่าง อรรถกถาสังฆชาตก อรรถกถาจารย์ตัดความที่แสดงคุณสมบัติของอุปัฏฐาก

อรรถกถาสังฆชาตก: ...นางได้จัดถาดทองใบ 1 ให้เต็มไปด้วยทิพย์โภชนะอันมีรสเลิศต่างๆ เหาะไป ณ ที่นั้นโดยเร็ว ยืนอยู่บนอากาศตรงหน้าสังฆพราหมณ์ กล่าวว่า ข้าแต่พราหมณ์ ท่านอดอาหารมา 7 วันแล้ว จงบริโภคโภชนะนี้เถิด.สังฆพราหมณ์แลดูนางเทพธิดา แล้วกล่าวว่า จงนำภัตของท่านหลักไปเถิด เรายังรักษาอุโบสถ. ลำดับนั้น อุปัฏฐากอยู่ข้างหลังไม่เห็นเทวดาได้ฟังแต่เสียง จึงคิดว่า พราหมณ์นี้เป็นสุขุมลชาติโดยปกติ มา ถูกอดอาหารลำบากเข้า 7 วันชะรอยจะเพื่อเพราะกลัวตาย เราจะปลอมโยนเขา คิดดังนี้แล้วจึงกล่าวเวลาที่ 1 ว่า “ข้าแต่ท่านสังฆพราหมณ์ ท่านก็เป็นพหูสูต ได้ฟังธรรมมาแล้ว ทั้งสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ท่านก็ได้เห็นมา เหตุไรท่านจึงแสดงคำพร้าเพื่อในขณะอันไม่สมควร คนอื่นนอกจากข้าพเจ้า ใครเล่าที่จะมาเจรจากับท่านได้?”สังฆพราหมณ์ได้ฟังคำของอุปัฏฐากแล้ว จึงคิดว่า “ชะรอยเทวดานั้นจะไม่ปรากฏแก่เขา” จึงกล่าวว่า “แน่สหาย เรามีได้แก้วมรรณภย ผู้อื่นที่มาเจรจากับเรามีอยู่...” ลำดับนั้นอุปัฏฐากได้กล่าวเวลาที่ 3 แก่สังฆพราหมณ์นั้นว่า “ข้าแต่ท่านสังฆพราหมณ์วิสัยบุรุษผู้ยังปรารถนาความสุข ได้พบเห็นเทวดาเช่นนี้แล้วควรจะถามดูให้รู้แน่ ขอท่านจงลุกขึ้นประนมมือถามเทวดานั้นว่านางเป็นเทวดาหรือมนุษย์”..พระโพธิสัตว์คิดว่าอุปัฏฐากพูดถูก เมื่อจะถามนางเทพธิดานั้นได้กล่าวเวลาที่ 4 ว่า “เพราะเหตุที่ท่านมาแลดูข้าพเจ้าด้วยสายตาอันแสดงความรัก ร้องเชิญให้ข้าพเจ้าบริโภคอาหาร ดูก่อนนางผู้มีอานุภาพใหญ่ ข้าพเจ้าขอลามท่าน ท่านเทวดาหรือมนุษย์”

อรรถกถาสังฆพราหมณจริยา: พระโพธิสัตว์มองดูเทพธิดานั้นจึงปฏิเสธว่า “เราไม่บริโภค เรายังรักษาอุโบสถ” เมื่อจะถามเทพธิดานั้นจึงกล่าวว่า ท่านจะเชื่อเชิญเราเป็นอย่างดี ท่านกล่าวกับเราว่าเชิญบริโภคอาหารนารีผู้มีอานุภาพมาก เราขอลามท่าน ท่านเป็นเทพธิดาหรือมนุษย์

ในอรรถกถาสังฆพราหมณชาตก ตอนที่นางมณีเมขลา นำอาหารมาให้สังฆพราหมณ์ แต่สังฆพราหมณ์ไม่ยอมรับเมื่ออุปัฏฐากทราบเรื่องจึงแนะนำสังฆพราหมณ์ให้ถามนางมณีเมขลาว่าเป็นนางฟ้าหรือมนุษย์ให้แน่ชัดก่อนที่จะปฏิเสธความช่วยเหลือของนางมณีเมขลา ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นความเฉลียวฉลาดของอุปัฏฐากที่ช่วยเตือนสติ สังฆพราหมณ์ ซึ่งสังฆพราหมณ์ก็เห็นด้วยจึงปฏิบัติตามและรับความช่วยเหลือจากนางมณีเมขลา แต่ในอรรถกถาสังฆพราหมณจริยาไม่ปรากฏข้อความดังกล่าว เพราะข้อความนี้ลดทอนคุณสมบัติของพระโพธิสัตว์ที่เป็นผู้มีปัญญาและมีความรอบคอบ

3.1.2 การตัดความที่แสดงเหตุผล คือเลือกจะไม่กล่าวถึงสาเหตุของการเกิดเหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่อง พบจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่อรรถกถากัมมททีปายนจริยา อรรถกถาจัมเปยยจริยา อรรถกถาสังฆपालจริยา และอรรถกถา สุวรรณสามจริยา

ตัวอย่าง อรรถกถาจำมเปยยชาตก อรรถกถาจารย์ตัดความที่แสดงเหตุผลพระโพธิสัตว์ได้ถือกำเนิดเป็นพญานาค

อรรถกถาจำมเปยยชาตก: ...กาลครั้งนั้น พระบรมโพธิสัตว์เกิดในตระกูลเข็ญใจไปที่ฝั่งน้ำพร้อมด้วยราชบริษัท เห็นสมบัติของพระยานาคราชนั้นแล้วก็เกิดโลภเจตนา พราธนาจะได้สมบัตินั้น จึงทำบุญให้ทานรักษาศีล พอจำมเปยยนาคราชทำกาลกิริยาไปได้ 7 วันก็จติไปบังเกิดเหนือสิริไสยาสน์ ณ ห้องอันมีสิริในปราสาทที่อยู่ของจำมเปยยนาคราชนั้น สรีระร่างกายของพระบรมโพธิสัตว์ได้ปรากฏใหญ่โต มีวรรณะขาวราวกะพวงดอกมะลิสด. พระโพธิสัตว์เห็นดังนั้นก็เกิดวิปฏิสารคิดไปว่า อีสริยยศใน ฉกามาวจรสวรรค์ เป็นเสมือนข้าวเปลือกที่เขากองเก็บไว้ในฉางได้มีแก่เรา ด้วยผลแห่งกุศลที่เราทำไว้ เราสลับมาถือปฏิสนธิในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานนี้ประโยชน์อะไรที่เราจะมีชีวิตอยู่ดังนี้แล้วเกิดความคิดที่จะตาย...

อรรถกถาจำมเปยยจรียา: มีเรื่องย่อว่า พระโพธิสัตว์ในกาลนั้นบังเกิดในนาคพิภพชื่อว่าจำมปา เป็นนาคราชชื่อว่าจำมเปยยกะ มีฤทธิ์มากมีอำนาจพมาก. นาคราชนั้นครอง นาคราชสมบัติอยู่ในนาคพิภพนั้น เสวยอิสริยยศสมบัติเช่นเดียวกับโลกสมบัติของเทวราช เพราะไม่มีโอกาสได้บำเพ็ญบารมี จึงดำริว่า ประโยชน์อะไรด้วยกำเนิดดิรัจฉานนี้ เราจักเข้าอยู่ประจำอุโบสถ พ้นจากนี้แล้วจักบำเพ็ญบารมีให้ดีทีเดียว.

ในอรรถกถาจำมเปยยจรียาได้อธิบายถึงเหตุผลที่ทำให้พระโพธิสัตว์ได้ถือกำเนิดเป็นพญานาคโดยละเอียดว่าสืบเนื่องจากในพระอดีตชาติ พระองค์ถือกำเนิดเป็นชายหนุ่มยากจน วันหนึ่งพระองค์เห็นโรคภัยของพญานาคจำมเปยยนาคราชแล้วเกิดความโลภจึงตั้งใจปฏิบัติธรรมและทำบุญจนได้มาเกิดเป็นจำมเปยยนาคราช แต่ในอรรถกถาจำมเปยยจรียาไม่ปรากฏข้อความนี้ เพราะข้อความดังกล่าวลตทอนคุณสมบัติของพระโพธิสัตว์ที่พราธนา พระโพธิญาณซึ่งต้องละความอยากได้ใคร่มีในทรัพย์ศฤงคาร

3.1.3 การตัดความที่แสดงเหตุการณ์ อรรถกถาจารย์ตัดความที่แสดงเหตุการณ์ออกไปเพราะเหตุการณ์ดังกล่าวไม่มีความสำคัญต่อเรื่อง ทำให้เรื่องเยิ่นเย้อ และลดความสำคัญของเหตุการณ์บางเหตุการณ์ พบจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ อรรถกถามาตังคจรียา อรรถกถาขยทิสจรียา อรรถกถาภูริทัตตจรียา และอรรถกถาโสณนันทปณิตจรียา

ตัวอย่าง อรรถกถามาตังคชาตก อรรถกถาจารย์ตัดความที่แสดงเหตุการณ์มาตังคบัณฑิตเดินทางไปทำลายมานะพราหมณ์ 16,000 คน แต่พราหมณ์วางแผนลอบฆ่าพระองค์จนชีพิตักษัย

อรรถกถามาตังคชาตก: ... เราจักไปทรมานพราหมณ์เหล่านั้น แล้วเหาะไปด้วยฤทธิ์ลงที่ใกล้พระนคร ถือบาตรสัญจรไปเพื่อบิณฑบาตในเวทตวันนคร. พราหมณ์ทั้งหลายเห็นพระมหาสัตว์แล้วคิดว่า แม้เมื่อพระดาบสนี้มาอยู่ในที่นี้เพียงวันสองวัน ก็จักทำให้เราทั้งหลายไม่มีที่พึ่ง จึงพากันไปยังราชสำนักโดยเร็ว กราบทูลพระราชาว่า ข้าแต่มหाराชาเจ้า มีวิฆารนักร์เล่นกลตบหนึ่งเป็นโจร มาอาศัยอยู่ในพระนครนี้ ขอพระองค์โปรดตรัสสั่งให้จับมันเถิด. พระราชาก็ตรัสรับรองว่า ดีละ เราจะจัดการ. พระมหาสัตว์ได้มีสภกัถแล้ว จึงนำมานั่งบนตั่ง พิงฝาแห่งหนึ่งอันอยู่. ลำดับนั้นราชบุตรที่พระราชาส่งมา ติดตามมา เอาดาบฟันคอพระมหาสัตว์ซึ่งกำลังบริโภคอาหารอยู่ มิได้ระมัดระวังตัว ให้ถึงชีพิตักษัย ...แล้วทรงประชุมชาตกมันทัพยกุมารในครั้งนั้น ได้มาเป็น พระเจ้าอุเทนส่วนมาตังคบัณฑิตได้มาเป็น เราผู้สัมมาสัมพุทธเจ้า นี้แล.

อรรถกถามาตังคจรียา: ...มันทัพยในครั้งนั้นได้เป็นพระเจ้าอุเทนในบัดนี้. มาตังคบัณฑิตในครั้งนั้นได้เป็นพระโลกนาถในบัดนี้.

ในอรรถกถามาตังคชาตก มีการกล่าวถึงตอนมาตังคบัณฑิตเดินทางไปทำลายมานะของพราหมณ์ 16,000 คน และถูกพราหมณ์เหล่านั้นวางอุบายลอบฆ่าจนถึงชีพิตักษัย แต่ในอรรถกถามาตังคจรียาไม่ปรากฏเหตุการณ์ดังกล่าว เพราะเหตุการณ์นี้ลตทอนคุณสมบัติของพระโพธิสัตว์ที่เป็นผู้มีปัญญาและไม่ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท

3.1.4 การตัดความที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก ส่วนมากมักเป็นการตัดความพรรณานาความเศร้าโศกที่มีขนาดยาวมาก พบจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ อรรถกถาเวสสันดรจريا อรรถกถาจันทกุมารจريا อรรถกถาโสมนันทปณชิต จريا อรรถกถาขยทิสจريا และอรรถกถาฎริทตจريا

ตัวอย่าง อรรถกถาฎริทตจريا ตอนพระมารดาและเหล่าพระสนมของพญานาคฎริทตระร้องไห้คร่ำครวญเพราะห้วงพระองค์

อรรถกถาฎริทตจريا : พระมารดาของพระฎริทตเสด็จ พร้อมด้วยหญิงสะใภ้ทรงพากันคร่ำครวญในระหว่างถนน ... จึงตรัสคารารำพันว่า เราไม่เห็นฎริทต จักตรอมตรมด้วยทุกข์สิ้นกาลนาน เหมือนนกพลัดพราวจากลูกเห็นแต่รังเปล่า เราไม่เห็นฎริทต จักตรอมตรมด้วยทุกข์สิ้นกาลนานเหมือนนางหงส์ขาว พลัดพราวจากลูกอ่อน เราไม่เห็นฎริทต จักตรอมตรมด้วยทุกข์สิ้นกาลนานเหมือนนางนกจากพราว ในเปือกตมอันไม่มีน้ำ เป็นแน่. เราไม่เห็นฎริทตจักตรอมตรมด้วยความโศกเศร้า เปรียบเหมือนเข้าของช่างทอง เกรียมไหม้ในภายใน ไม่ออกไปภายนอกฉนั้น.

อรรถกถาฎริทตจريا : เมื่อพระโพธิสัตว์ตกอยู่ในเงื้อมมือของคนจับงู พระมารดาของพระโพธิสัตว์ทรงฝันร้ายไม่ทรงเห็นโอรส ณ ที่นั้น ได้ถูกความโศกครอบงำ.

ในอรรถกถาฎริทตจريا มีการพรรณานาความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจของพระมารดาและพระสนมอย่างละเอียด แต่ในอรรถกถาฎริทตจرياอรรถกถาจารย์ได้ตัดข้อความดังกล่าวออกไป เพราะไม่มีผลต่อเหตุการณ์สำคัญของเรื่องและช่วยให้เรื่องกระชับขึ้นด้วย

3.1.5 การตัดความที่เกี่ยวกับสถานที่ อรรถกถาจารย์ตัดความที่พรรณานาสถานที่ต่างๆ ออก เพื่อให้เรื่องสั้นและกระชับ พบจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ อรรถกถาเนมิราชจريا อรรถกถาเวสสันดรจريا อรรถกถาจัมเปยยจريا และอรรถกถาสังปาลจريا

ตัวอย่างอรรถกถาเวสสันดรจريا ตอนพรานเจตบุตรบอกทางไปอาศรมของพระเวสสันดรแก่ชูก

อรรถกถาเวสสันดรจريا : เมื่อจะแจ้งโอกาสเป็นที่ประทับอยู่แห่งพระเวสสันดรมหาสัตว์ จึงกล่าว ว่า ก่อนมหาพราหมณ์ นั้นภูเขาคันธมาทน์ล้วนแล้วไปด้วยศิลา ซึ่งเป็นที่ประทับแห่งพระราชาเวสสันดร พร้อมด้วยพระมัทรีราชเทวี ทั้งพระขาลีและพระกัณหาชينا. ทรงเพศบรรชิตอันประเสริฐ และทรงขอสำหรับสอยผลาผล ... นั้นแลเป็นเหล่าอัญชนภูผาเห็นปรากฏอยู่ นั้นเหล่าไม้ตะแบก ไม้हुกวาง ไม้ตะเคียน ไม้รัง ไม้สะคร้อ และเถายางทราย อ่อนไหวไปตามลม ดังมาณพติมสุรารั้งแรกก็ไซเซ ฉนั้น.

อรรถกถาเวสสันดรจريا: เจตบุตรได้ฟังดังนั้นก็ราเรงยินดี แสดงความเคารพนับถือพราหมณ์ จึงบอกทางไปเขาวงกตให้แก่พราหมณ์.

ในอรรถกถาเวสสันดรจريا มีการพรรณานาทางไปอาศรมของพระเวสสันดรอย่างละเอียด โดยกล่าวถึงพืชพรรณต่างๆ ที่พบระหว่างทาง แต่ในอรรถกถาเวสสันดรจرياไม่ปรากฏข้อความดังกล่าวเพราะไม่มีผลต่อเหตุการณ์สำคัญของเรื่องและช่วยให้เรื่องกระชับขึ้นด้วย

3.2 การตัดรายละเอียด หมายถึง อรรถกถาจารย์ตัดคำหรือข้อความบางส่วนที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยของเนื้อความเดิมออกไป แต่เนื้อหาที่ตัดออกไปนั้นก็ได้ทำให้ใจความสำคัญของเรื่องเปลี่ยนแปลงไป อรรถกถาจารย์ใช้กลวิธีการตัดรายละเอียด 2 ประเภท คือ การตัดรายละเอียดที่แสดงผล และการตัดรายละเอียดที่เกี่ยวกับเหตุการณ์

3.2.1 การตัดรายละเอียดที่แสดงผล มักตัดรายละเอียดที่แสดงผลการกระทำหรือความคิดของตัวละครรองในเรื่อง พบจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ อรรถกถาขยทิสจريا อรรถกถาอโยฆจريا และอรรถกถามหาสุตโสมจريا

ตัวอย่าง อรรถกถาอโยฆรชาดก ตอนแสดงเหตุผลที่นางยักษ์กินโอรสของพระมเหสี

อรรถกถาอโยฆรชาดก: ในภพก่อนมีสตรีผู้หนึ่งร่วมสามีเดียวกันกับพระนางเทวีนั้น ตั้งความปรารถนาไว้ว่า ขอให้เราได้กินลูกของท่านที่คลอดแล้วๆ ได้ยินว่าสตรีผู้นั้นตนเองเป็นหญิงหมั้นทำความปรารถนาเช่นนั้น เพราะความโกรธสตรีที่มีบุตรแล้วได้มาบังเกิดในกำเนิดนางยักษ์นี้ สตรีที่มีบุตรนั้นได้มาเป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าพรหมที่ตนคลอดพระโอรสองค์นี้ คราวนั้นนางยักษ์ได้โอกาสจึงแปลงกายมาเมื่อพระเทวีทอดพระเนตรดูอยู่นั้นแล ตรงเข้าจับทารกนั้นแล้วหนีไป...พระเทวีก็ประสูติพระโอรสอีกเป็นคำรบสอง. นางยักษ์ก็มาเคี้ยวกินพระกุมารนั้นแล้วหนีไป...

อรรถกถาอโยฆรจรिया: ในกาลนั้น ในอรรถกถาก่อนทางพระอัครมเหสีของพระเจ้ากาสิ หญิงร่วมสามีตั้งความปรารถนาว่า เราพึงกินบุตรที่เกิดแล้วๆ ของเจ้า แล้วเกิดในกำเนิดนางยักษ์นี้ ครั้นได้โอกาสในการที่อัครมเหสีนั้นประสูติ จึงกินพระโอรสเสีย 2 ครั้ง...

ในอรรถกถาอโยฆรชาดก มีการบรรยายถึงเหตุผลที่นางยักษ์แปลงกายมากินพระราชโอรสของพระมเหสีอย่างละเอียดว่าเป็นเพราะในชาติก่อนนางยักษ์เคยเกิดเป็นสตรีนางหนึ่งซึ่งเป็นหมั้นและมีสามีร่วมกับพระอัครมเหสีที่มีบุตรนางจึงเกิดความอิจฉาและตั้งความปรารถนาไว้ว่าจะขอกินลูกของพระอัครมเหสีที่คลอดแล้ว ด้วยเหตุนี้ใน พระชาตินี้จึงมาเกิดเป็นยักษ์ และคอยกินพระราชโอรสของพระมเหสี อย่างไรก็ตามในอรรถกถาอโยฆรจรियाได้ตัดรายละเอียดเหตุผลดังกล่าวออกไป เพราะไม่ได้มีผลต่อเหตุการณ์สำคัญของเรื่อง

3.2.2 การตัดรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ คือกลวิธีที่อรรถกถาจารย์ใช้มากที่สุด ในอรรถกถาจรियाปิฎก เพื่อให้เนื้อหาในเรื่องสั้นและกระชับ พบจำนวน 18 เรื่อง ได้แก่ อรรถกถากุรุธรรมจรिया อรรถกถามหาสุทสนจรिया อรรถกถามหาโควินทจรिया อรรถกถาเนมิราชจรिया อรรถกถาจันทกุมารจรिया อรรถกถาสีวราชจรिया อรรถกถาเวสสันดรจรिया อรรถกถาภูริทัตตจรिया อรรถกถาจัมเปยจรिया อรรถกถามาตังคจรिया อรรถกถาชยทิสจรिया อรรถกถาสังขาลจรिया อรรถกถาโสมนัสสรिया อรรถกถาอโยฆรจรिया อรรถกถาโสณนันทป็นทิตจรिया อรรถกถามุคคักขจรिया อรรถกถามหาสุทโสมนจรिया และอรรถกถาสวรรณสามจรिया

ตัวอย่างอรรถกถามุคคักขจรिया ตอนเหตุการณ์พระเจ้ากาสิทดสอบพระเจ้าเตมิยราช

อรรถกถาเตมิยราชชาดก: ... ขณะอมตย์กราบทูลพระราชว่า ข้าแต่พระมหาราช ธรรมดาทารกสอง ขวบชอบผลไม้น้อยใหญ่ พวกข้าพระองค์จักทดลองพระกุมารด้วยผลไม้ กราบทูลดังนี้แล้ว นำผลไม้เหล่านั้นน้อยใหญ่ต่างๆ เข้าไปวางไว้ใกล้พระโพธิสัตว์ แล้วกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจงถือเอาผลไม้เหล่านั้นตามใจชอบเถิด แล้วพากันยืนแอบดูอยู่ เหล่าทารกที่เหลือต่างต่อสู้หัดกันและกัน ถือเอาผลไม้เหล่านั้นเคี้ยวกินอยู่ ฝ่ายพระโพธิสัตว์ก็โอวาทพระองค์ว่า แม่พ่อเตมิยกุมาร ถ้าเจ้าประสงค์นรก ก็จงประสงค์ผลไม้น้อยใหญ่เลย...

อรรถกถามุคคักขจรिया: ..แต่นั้นพวกแม่มนึกคิดว่า “ธรรมดาเด็กย่อมชอบขนมและของเคี้ยว ชอบผลาผล ชอบของเล่น ชอบอาหาร” จึงนำของปลอมใจเหล่านั้นๆ เข้าไปให้ปลอมใจด้วยการทดลองก็ไม่เห็นช่องทางตลอด 5 ปี...

ในอรรถกถาเตมิยราชชาดก อรรถกถาจารย์บรรยายเหตุการณ์พระเจ้ากาสิทดสอบพระเจ้าเตมิยราชว่าเป็นคนเปลี้ยง่อย หูหนวกอย่างละเอียด เช่น เหตุการณ์ทดสอบพระกุมารด้วยผลไม้ แต่ในอรรถกถามุคคักขจรिया อรรถกถาจารย์ตัดรายละเอียดรายละเอียดการทดสอบออกไป จะบอกเพียงว่ามีการทดสอบอะไรบางอย่าง เพื่อให้เรื่องกระชับ

จากการศึกษาพบว่า อรรถกถาจารย์เลือกใช้วิธีการตัดทั้งตัดความและการตัดรายละเอียดเพื่อวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ *ประการแรก* อรรถกถาจารย์ตัดเนื้อความและรายละเอียดออกบางประการเพื่อทำให้การดำเนินเรื่องกระชับไม่เยิ่นเย้อ *ส่วนประการที่สอง* อรรถกถาจารย์ตัดความและรายละเอียดปลีกย่อยบางประการเพื่อรักษาคุณสมบัติของพระ

โพธิสัตว์ให้มีความน่าศรัทธาและน่าเลื่อมใส ในการศึกษาทลวิถีการตัดในอรรถกถาจริยาปิฎกครั้งนี้ยังพบว่า ถึงแม้อรรถกถาจารย์จะตัดความและรายละเอียดบางประการออกไปแต่ไม่กระทบต่อเหตุการณ์สำคัญของเรื่อง

สรุป

การศึกษาเปรียบเทียบอรรถกถาจริยาปิฎกกับอรรถกถาชาดกพบว่า อรรถกถาจารย์ดัดแปลงเนื้อหาในอรรถกถาจริยาปิฎกโดยใช้ทลวิถีการดัดแปลง 3 วิธี ได้แก่ การเพิ่ม การเปลี่ยน และการตัด ทลวิถีการดัดแปลงที่ซ้ำมากที่สุดคือ การตัดรายละเอียดและการตัดความ เพราะเนื้อหาในอรรถกถาชาดกมีขนาดยาว อรรถกถาจารย์จึงได้ตัดความและรายละเอียดส่วนที่ไม่สำคัญในเรื่องออกไปเพื่อให้เรื่องกระชับและตรงประเด็นที่อรรถกถาจารย์ต้องการจะนำเสนอ นั่นก็คือการแสดงให้เห็นเรื่องราวการบำเพ็ญบารมีและพระจริยาวัตรที่ติงามของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งที่ถือกำเนิดเป็นพระโพธิสัตว์ในพระชาติต่างๆ ทำให้คนเกิดความศรัทธาและเลื่อมใส

ส่วนทลวิถีที่อรรถกถาจารย์ใช้รองลงมาคือการเพิ่ม อรรถกถาจารย์เลือกใช้วิถีการเพิ่มความและการขยายความเพื่ออธิบายเรื่องราวต่างๆ ให้ละเอียดและชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการอธิบายถึงเหตุการณ์การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ที่อรรถกถาจารย์ต้องการจะแสดงให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นวิถีชีวิตของพระโพธิสัตว์ที่มุ่งมั่นปฏิบัติธรรม บำเพ็ญบารมีด้วยความอุทิศตนนั้นก็เพราะมุ่งหวังบรรลุปะระสัมมาสัมโพธิญาณ ส่วนทลวิถีที่พบน้อยสุดคือการเปลี่ยนรายละเอียด และการเปลี่ยนความ อรรถกถาจารย์ไม่ค่อยปรับเปลี่ยนเนื้อหาเพราะเนื้อหาเดิมที่ปรากฏในอรรถกถาชาดกแสดงให้เห็นการบำเพ็ญบารมีและพระจริยาวัตรของพระโพธิสัตว์ได้ชัดเจนดีแล้ว

ถึงแม้ว่าอรรถกถาจารย์จะปรับเนื้อหาและรายละเอียดในอรรถกถาจริยาปิฎกแต่ก็ยังคงรักษาเหตุการณ์สำคัญของเรื่องเดิมไว้ เนื้อหาในอรรถกถาจริยาปิฎกและอรรถกถาชาดกจึงมีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่ต่างกันที่วัตถุประสงค์ของการเล่าเรื่องและมุมมองการเล่าเรื่องของอรรถกถาจารย์ กล่าวคือในอรรถกถาชาดกเป็นการเล่าเรื่องราวในพระอดีตชาติของพระพุทธเจ้าว่าทรงกระทำให้สิ่งใดบ้าง และใช้เรื่องต่างๆ เหล่านี้สอนผู้อ่านและผู้ฟังในอรรถกถาชาดก บางเรื่องพระโพธิสัตว์อาจทำดีบ้างไม่ดีบ้าง เป็นตัวอย่างที่คนทั่วไปสามารถเข้าถึง เรียนรู้เป็นอุทาหรณ์ได้ แต่ในอรรถกถาจริยาปิฎกจะเป็นเรื่องที่ยกย่องสรรเสริญพระโพธิสัตว์หรือพระพุทธเจ้าที่สามารถปฏิบัติในสิ่งที่คนทั่วไปพึงปฏิบัติได้ยาก และล้วนเป็นการปฏิบัติดี อรรถกถาจริยาปิฎกมีวัตถุประสงค์ในการเล่าเรื่องเพื่อยกย่องพระจริยาวัตรของพระโพธิสัตว์หรือพระพุทธเจ้าที่บำเพ็ญบารมีด้วยความอุทิศตนและยังประโยชน์แก่ผู้อื่น ฐานะของพระโพธิสัตว์หรือพระพุทธเจ้าในอรรถกถาจริยาปิฎกจึงได้รับการเชิดชูให้สูงกว่าในอรรถกถาชาดก การที่อรรถกถาจารย์เลือกนำเสนอเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในมุมมองที่แตกต่างไปจากเดิมทำให้เนื้อหาในอรรถกถาจริยาปิฎกและอรรถกถาชาดกจึงมีรายละเอียดแตกต่างกันบางส่วน แม้ว่าจะเป็นเรื่องเดียวกันก็ตาม

ข้อเสนอแนะ

ศึกษาเปรียบเทียบอรรถกถาชาดก และอรรถกถาจริยาปิฎกกับชาดกมาลาซึ่งเป็นชาดกฝ่ายมหายาน ผลงาน การประพันธ์ของอารยศูรที่มีเนื้อหาล้ายคลึงกับอรรถกถาชาดก และอรรถกถาจริยาปิฎกหลายเรื่องเพื่อที่จะได้ทราบลักษณะของเนื้อหาและแนวคิดของคัมภีร์ทั้ง 3 ฉบับว่ามีความเหมือนและต่างกันอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2524). **ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรจบ บรรณรุจิ. (2529). **พระโพธิสัตว์ในนิกายเถรวาท**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- _____. (2532). **พระโพธิสัตว์ลี้ลี้สัตว์กับพระพุทธเจ้าในอดีต**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญย นิลเกษ. (2534). **อุดมการณ์ชีวิตแบบโพธิสัตว์ เล่มที่ 1 ตอน อุดมการณ์และกำเนิดโพธิสัตว์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. (2552). **วรรณคดีบาลี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2525). **พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกายชาดกเล่มที่ 3 ภาคที่ 1-7. 7 เล่ม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2552). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย จริยาปิฎก ภาค 2 เล่ม 3**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิชชิ่ง.

หนังตะลุงเมืองเพชร : สายครูและการสืบทอดการแสดง

Petchaburi Shadow Puppetry: Schools and Inheritance

สมบัติ สมศรีพลอย¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาสายครูหนังตะลุงเมืองเพชร 2) วิเคราะห์การสืบทอดหนังตะลุงเมืองเพชร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารหนังสือ บทความ วิจัย การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอเป็นบทความวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) สายครูหนังตะลุงเมืองเพชร แบ่งออกเป็นหนังในกับหนังนอก สืบได้ว่าครูทั้งสองสายได้ไปหัดหนังตะลุงจากภาคใต้ แล้วนำมาพัฒนาจนเป็นเอกลักษณ์หนังตะลุงเมืองเพชร หนังในกับหนังนอกมีรูปแบบและขั้นตอนการแสดงเหมือนกัน ต่างกันเล็กน้อย ได้แก่ จำนวนคนเชิด เรื่องที่เล่น ขนาดตัวหนัง เครื่องดนตรีบางชิ้น และชื่อตัวละคร 2) การสืบทอดการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรมี 4 ลักษณะ ดังนี้ 2.1) อาศรมศึกษา ครูหนังตะลุงเปิดบ้านเป็นแหล่งเรียนรู้บรรดาศักดิ์ศิษย์ไปฝึกหัดการแสดงหนังตะลุงที่บ้านของครู 2.2) สายตระกูล เกิดจากครอบครัวที่มีคณะหนังตะลุงฝึกหัดลูกหลานภายในตระกูล 2.3) สถาบันการศึกษา โรงเรียนตั้งชมรมเชิญครูหนังตะลุงมาสอนการเชิดและการเล่นดนตรีให้นักเรียนที่รักและสนใจ 2.4) การจ้าง ผู้ปกครองจ้างครูหนังตะลุงที่มีชื่อเสียงมาฝึกหัดลูกหลานของตนที่บ้านเพื่อจะตั้งคณะรับจ้างแสดง

คำสำคัญ : หนังตะลุงเมืองเพชร สายครู การสืบทอด

Abstract

This research aims to study schools of Petchaburi shadow puppetry and analyze their inheritance. Qualitative research methods are applied: collecting documents, interview, and nonparticipant observation.

The results show that Petchaburi shadow puppetry is divided into 2 schools: Nai school and Nork school (literally, inside school and outside school, respectively). Both of which initially practiced shadow puppetry from Southern Thailand, and later developed their own unique shadow play. Nai school and Nork school have the same forms and process of performance. However, there are a few differences in terms of number of puppeteer, story, size of puppet, some musical instruments, and name of comedy character. The inheritance of Petchaburi shadow puppetry has been done by 4 means: 1) private learning center, which is run by a shadow puppet master at his house for general participants, 2) shadow puppetry family, which is run by a shadow puppet family for its family members only, 3) educational organization, where there is a club and a shadow puppet master is invited to teach students, and 4) private course, which is organized especially for a student who wishes to run his/her own shadow puppet group in the future.

Keywords: Petchaburi shadow puppetry, school, inheritance

¹ นาวาอากาศโท อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
นักศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

หนังตะลุงเมืองเพชรได้รับอิทธิพลจากหนังตะลุงเมืองใต้ ลำดับการเล่นหนังตะลุงเมืองเพชรคล้ายไปทางหนังใหญ่และหนังทางใต้ แต่ไม่เหมือนของทางหนึ่งทางใดมีการประยุกต์ลีลาให้เข้ากับสังคมเมืองเพชร สอดคล้องประวัติหนังตะลุงในงานวิจัยเรื่อง หนังตะลุงในประเทศไทย ของ ชวน เพชรแก้ว (2543) พบว่า

หนังตะลุงในประเทศไทยได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ซึ่งแต่เดิมเป็นการละเล่นประกอบพิธีกรรม บูชาเทพเจ้า และเพื่อสื่อคติโลกคติธรรมจากเรื่องรามายณะ เมื่อเข้าสู่ภาคใต้แล้วได้แพร่กระจายไปยังภาคกลางและภาคอีสาน ในขณะที่ภาคกลางมีหนังใหญ่ซึ่งได้รับมาจากเขมรมีอิทธิพลต่อหนังตะลุงภาคนี้ให้เห็นได้ชัด หนังตะลุงภาคกลางจึงมีการผสมผสานระหว่างหนังใหญ่และหนังตะลุงภาคใต้ ส่วนหนังตะลุงภาคอีสานแม้จะพัฒนาไปจากหนังตะลุงภาคใต้ แต่ได้ปรับเปลี่ยนให้มีลักษณะเฉพาะถิ่นอีสาน ทำให้สาระบางประการแตกต่างจากภาคใต้และภาคกลาง หนังตะลุงแต่ละภาคได้พัฒนานตนเองตามสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมเดิม ทำให้มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว

หนังตะลุงเมืองเพชรเป็นมรดกชนิดหนึ่งที่คนเมืองเพชรรู้จักกันดี และยังเป็นที่ยึดมั่นกันมาจนทุกวันนี้ ได้มีผู้นำหนังตะลุงไปแสดงในงานต่าง ๆ เช่น แก้ว งานศพ งานบวช ฯลฯ ในการแสดงแต่ละครั้งมีผู้สนใจดูกันมากมายไม่แพ้มหรสพประเภทอื่น (บุญแสง พรหมประเสริฐ, 2526 : 5) ในปัจจุบันคณะหนังตะลุงในจังหวัดเพชรบุรีกระจายอยู่ทุกอำเภอ ได้แก่ เขาย้อย หนองหญ้าปล้อง บ้านแหลม บ้านลาด ท่าายง ชะอำ และแก่งกระจาน รวมทั้งหมดประมาณ 40 คณะ (กัญญาณี สายสุข, 2551: 2) คณะหนังตะลุงมีงานแสดงตลอดทั้งปี สามารถหาชมได้ง่าย ยกเว้นช่วงเข้าพรรษาจะงดรับงานแสดง สะท้อนให้เห็นความแพร่หลายที่คณะหนังตะลุงกระจายตัวครอบคลุมทั้งจังหวัดและความนิยมของคนในจังหวัดเพชรบุรี รวมทั้งออกไปเล่นแพร่หลายในหลายจังหวัด

หนังตะลุงเมืองเพชรมีลักษณะเรียบง่ายตรงไปตรงมา ตามแบบวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้าน เป็นที่ทราบว่าหนังตะลุงเมืองเพชรได้รับอิทธิพลจากหนังตะลุงปักษ์ใต้ แต่ก็ได้ประสมประสานและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและบริบทของท้องถิ่น จนมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเป็นที่นิยมของชาวบ้าน มีการดำรงอยู่และการถ่ายทอดสืบกันมา โดยมีบทบาทรับใช้สังคมเพื่อความบันเทิงและพิธีกรรมความเชื่อ จนกลายมาเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของเมืองเพชรบุรี

หนังตะลุงเมืองเพชร แบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ หนังในกับหนังนอก คล้ายกับการแบ่งละครในกับละครนอก กล่าวคือ หนังในจะใช้เรื่องรามเกียรติ์เป็นหลักมีบทพากย์บทเจรจาที่มีราชาศัพท์ ใช้ภาษาและดนตรีที่เป็นแบบแผน เล่นถวายพระมหากษัตริย์มาแต่อดีต ส่วนหนังนอกจะใช้เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ หรือเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ ใช้ภาษาคนอง โลดโผน ดนตรีสนุกสนานคล้ายละครชาตรี เล่นให้ชาวบ้านดู ปัจจุบันหนังทั้งสองสายยังคงได้รับความนิยมเท่า ๆ กัน จากผู้ชม และมีความคิดสร้างสรรค์ใหม่เกิดขึ้นเรื่อย ๆ นายหนังทุกคนก่อนที่จะตั้งคณะรับจ้างแสดง ต่างก็ต้องได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้การเชิดหนังตะลุงจากครูหนังตะลุงผู้มีชื่อเสียง กระบวนการถ่ายทอดของครูหนังแต่ละคนหรือวิธีการเรียนรู้ของนายหนังแต่ละคนจากครูย่อมมีทั้งเหมือนและแตกต่างกันไปตามสายครู

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่จะกล่าวถึงประวัติหนังตะลุงเมืองเพชร ขั้นตอนการแสดงตัวหนังตะลุง ดนตรีประกอบการแสดง ประวัตินายหนังหรือคณะหนังตะลุง ซึ่งจะศึกษาเฉพาะคณะไม่ศึกษาในองค์รวม เช่น งานวิจัยของ บุญแสง พรหมประเสริฐ และ สุวรรณ กิจชนะพานิชย์ (2526) ศึกษาเรื่อง “หนังตะลุงเมืองเพชร คณะนายป่วน เชิดชำนาญ” , สุรินทร์ สวัสดิ์ (2539) ศึกษาเรื่อง “หนังตะลุงเมืองเพชร (การละเล่นพื้นบ้าน)”, อัญชลี พันธุ์ดี (2556) ศึกษาเรื่อง “ประวัติความเป็นมาและขั้นตอนการแสดงหนังตะลุง กรณีศึกษา : คณะเจริญศิลป์ บ้านไร่โพธิ์ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี”, ฉลองรัก เจริญธรรม (2556) ศึกษาเรื่อง “ประวัติความเป็นมาและองค์ประกอบของหนังตะลุง กรณีศึกษา : คณะรวมประดิษฐ์ ศิษย์ครูลาก ตำบลไร่โคก อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี” ส่วนวิธีการแกะตัวหนังแบบฉบับเมืองเพชรมีงานวิจัยของ สุภาวัลย์ สุพล (2556) ศึกษาเรื่อง “วิธีการทำหนังตะลุง กรณีศึกษา : คณะ ผ. ผดุงศิลป์ อำเภอบ้านลาด จังหวัด

เพชรบุรี” เรื่องดนตรีประกอบการแสดงมีงานวิจัยของ กัลยาณี สายสุข (2551) ศึกษาเรื่อง “ดนตรีในหนังตะลุงของอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี” นอกจากนั้น ทรงฤทธิ์ ศรีสารคาม (2555) ศึกษาเรื่อง “หนังตะลุงแก่นในจังหวัดเพชรบุรี : กรณีศึกษา คณะ ว. รวมศิลป์” เป็นการศึกษาความเชื่อเรื่องแก่นผ่านกระบวนการแสดงหนังตะลุง องค์ประกอบและกระบวนการแสดงแก่นของคณะ ว. รวมศิลป์ และภาพสะท้อนทางความเชื่อของชาวเพชรบุรีที่ปรากฏในหนังตะลุงแก่น

เอกสารและงานวิจัยทั้งหมดมิได้กล่าวถึงสายครุหนังตะลุงเมืองเพชร และวิเคราะห์ให้เห็นความแตกต่างของหนังในกับหนังนอกอย่างผิวเผิน รวมทั้งไม่ได้ให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดและเรียนรู้จากครุหนังตะลุง ซึ่งเป็นครุภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้าน มีเพียงบทความเรื่องเดียวที่กล่าวถึงกระบวนการถ่ายทอดและเรียนรู้การเชิดหนังตะลุงเมืองเพชรเพียงเล็กน้อย คือ สันฐาน พวงมาลัย (2548) บทความเรื่อง “หมอลอน พวงมาลัย ทรัพยากรบุคคล คุณค่ามรดกไทยเพชรบุรี” กล่าวถึงชีวประวัติหมอลอน พวงมาลัย นายหนังตะลุงเมืองเพชร ที่ได้ไปฝากตัวเป็นศิษย์หมื่นเชิดเชิดชำนาญ (พูด เชิดชำนาญ) ว่าต้องฝึกหัดเชิดหนังตะลุงด้วยความอดทนอย่างสาหัสสากรรจ์เพราะลุงพูดเอาจริงเอาจังกับการฝึกหัด ถ้าทำไม่ถูกต้องก็จะถูกลงโทษ วิธีฝึกใช้ลวดซึ่งซึ่งเปรียบเสมือนจอหนังตะลุงแล้วฝึกเชิดตัวหนังไม่ให้ถูกเส้นลวด โดยครูจะใช้ปากให้จังหวะการเชิด แสดงให้เห็นความละเอียดอ่อนของการเชิดหนังตะลุงของคนรุ่นก่อน เป็นศิลป์โดยแท้ กว่าที่จะผ่านไปแต่ละขั้นตอน ทั้งบอบทั้งซ้ำ หมอลอนฝึกหัดอยู่ 3 ปีกว่า จึงออกเล่นได้

ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์หนังตะลุงเมืองเพชรในประเด็นสายครุและการถ่ายทอดองค์ความรู้การแสดงหนังตะลุงเพชร จึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งทางข้อมูลวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากจะทำให้เห็นภาพรวมสายครุของหนังตะลุงเมืองเพชรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์เชิงประวัติสายหนังตะลุงในปัจจุบันสืบไปในอดีต ทำให้เห็นพัฒนาการสายการสืบทอด กอปรกับได้ประจักษ์ถึงอัจฉริยภาพและวิถึขงการถ่ายทอดความรู้จากครุหนังตะลุงแก่ศิษย์ ซึ่งเป็นวิธีการของภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นอัตลักษณ์ของหนังตะลุงเมืองเพชร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสายครุหนังตะลุงเมืองเพชร
2. เพื่อวิเคราะห์การสืบทอดหนังตะลุงเมืองเพชร

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 ครูวิชาการหนังตะลุงเมืองเพชร จำนวน 2 คน

กลุ่มที่ 2 นายหนังตะลุงเมืองเพชร จำนวน 14 คณะ โดยเลือกคณะที่มีชื่อเสียง และคณะที่ตั้งใหม่ในแต่ละสายครุ

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ หมายถึง สถานที่ที่ได้เข้าไปศึกษาหนังตะลุงในเรื่องสายครุกับการสืบทอดหนังตะลุงเมืองเพชร โดยเก็บข้อมูลคณะหนังตะลุงที่ยังรับจ้างแสดงใน อำเภอบ้านลาด อำเภอยาย่าง อำเภอแก่งกระจาน และอำเภอเมืองเพชรบุรี

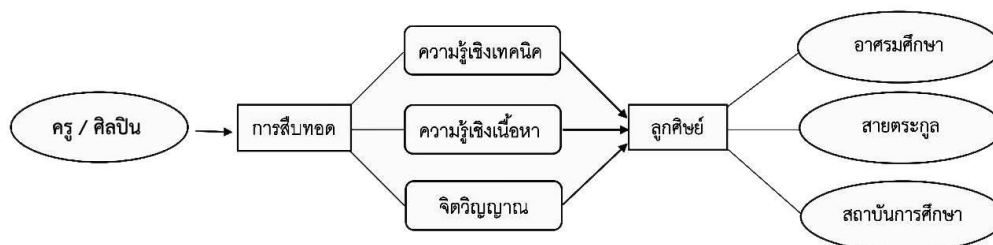
กรอบแนวคิดทางการวิจัย

แนวคิดการสืบสานและสืบทอดสื่อพื้นบ้านของ กาญจนา แก้วเทพ

การสืบทอดผู้ส่งสาร/ศิลปินจะถ่ายทอดความรู้เชิงเทคนิค ความรู้เชิงเนื้อหา และจิตวิญญาณ แก่ผู้สืบทอดในสื่อการแสดงพื้นบ้านได้ ดังนี้

1. อาศรมศึกษา คือ บรรดาพ่อเพลงแม่เพลงมักจะเกิดจากผู้มีใจรักแล้วก็มาฝากเนื้อฝากตัวกับครู ดิดสอยห้อยตามครูไปในที่ต่าง ๆ ทั้งเรียนรู้ทั้งรับใช้ครู อยู่กินที่บ้านของครูไปโดยตลอด
2. สายตระกูล คือ การที่ครูสืบทอดความรู้ให้แก่ลูกหลานหรือญาติ
3. สถาบันการศึกษา คือ การสืบทอดความรู้ในโรงเรียนท้องถิ่นแก่เยาวชน

แผนผังกรอบแนวคิดการสืบทอด

แผนผังที่ 1 กรอบแนวคิดการสืบทอด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สายครูและการถ่ายทอดกับการเรียนรู้หนังตะลุงเมืองเพชร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งแบ่งวิธีการวิจัยเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสาร งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการวิจัยโดยแบ่งหัวข้อ ได้ดังนี้

- 1.1 เรื่องแนวคิดการสืบทอด
- 1.2 เรื่องหนังตะลุงเมืองเพชร
- 1.3 หนังตะลุงภาคใต้และหนังประมอทัย
2. กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์การถ่ายทอดและเรียนรู้หนังตะลุงเมืองเพชร

2.1 ผู้ให้ข้อมูลภาพรวมของหนังตะลุงเมืองเพชร คือ ครูสุรินทร์ สวัสดิ์ ข้าราชการครูบ้านฉาง และครูโสภณ แสงอยู่ อาจารย์โรงเรียนบ้านลาดวิทยา อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

2.2 กลุ่มนายหนังตะลุงเมืองเพชรที่ยังมีคณะรับแสดง

3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์ ใช้การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ด้วยแบบสอบถามที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีการกำหนดคำถามและประเด็นในการสัมภาษณ์ไว้อย่างชัดเจน ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ครูวิชาการหนังตะลุงเมืองเพชร เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้คำถามแบบปลายเปิด (Open-ended) โดยศึกษา ข้อมูลทั่วไปของหนังตะลุง ประวัติความเป็นมา นายหนังตะลุงเมืองเพชรในอดีต สถานภาพหนังตะลุงในปัจจุบัน ความแตกต่างระหว่างหนังโนกับหนังนอก

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์นายหนังตะลุง เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้คำถามแบบปลายเปิด (Open-ended) โดยศึกษา ประวัติการตั้งคณะ ประวัติส่วนตัว ที่อยู่ อายุ การศึกษา ครูที่สอน ขั้นตอนการสืบทอดและการเรียนรู้

4. เก็บรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร บทความ วิจัย การสัมภาษณ์ครูวิชาการหนังตะลุงเมืองเพชร และการสัมภาษณ์นายหนังตะลุงเมืองเพชร และข้อมูลจากการสังเกตการณ์แสดง และนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาจัดกลุ่มข้อมูล (Clustering) และประมวลผลข้อมูลเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างข้อสรุป

5. วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ใช้การวิเคราะห์ ดีความ สร้างข้อสรุป และนำเสนอเป็นความเรียงโดยการพรรณนาความ (Descriptive) มีแผนผังประกอบ

ผลการวิจัย

1. สายครุหนังตะลุงเมืองเพชร

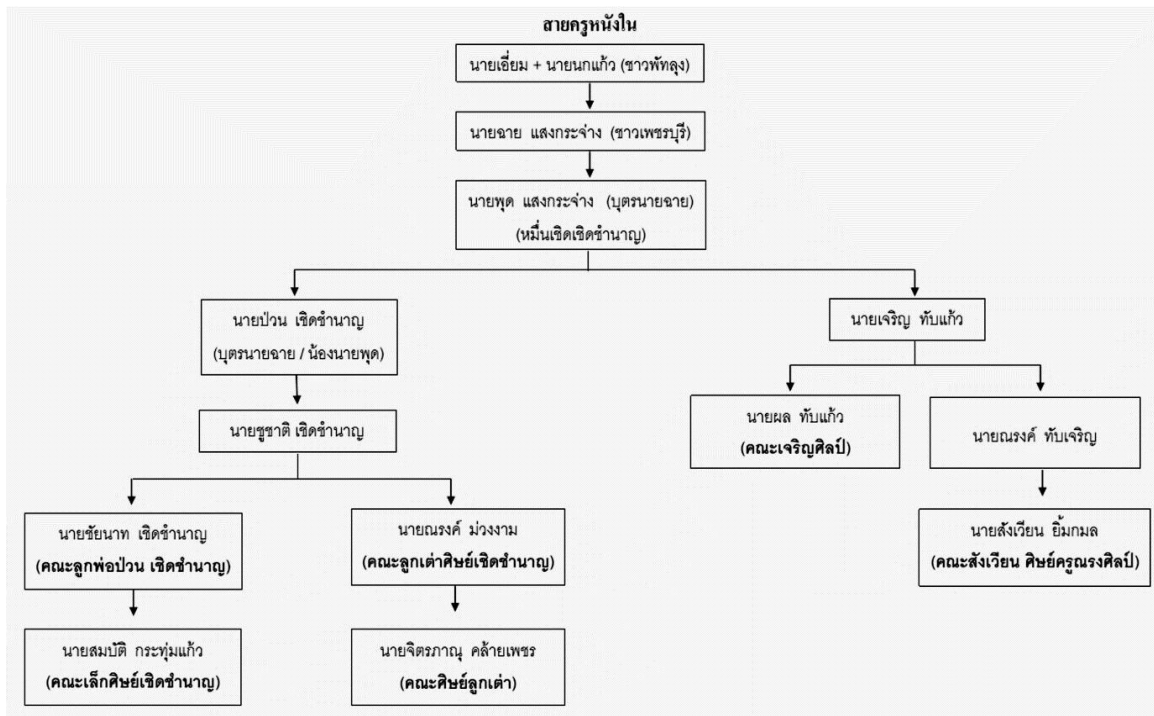
1.1 หนังใน

ประวัติหนังตะลุงเมืองเพชรปรากฏชัดเจนเมื่อประมาณ 100 ปีกว่ามาแล้ว คือ ประมาณปลายสมัยรัชกาลที่ 5 (ประมาณ พ.ศ. 2445-2450) มีนายหนังตะลุงจากจังหวัดพัทลุง คือ หนังเอี่ยมและหนังนกแก้ว นำหนังตะลุงมาแสดงที่เมืองเพชรบุรี จนหนังตะลุงได้รับความนิยมแพร่หลายทั่วไป เนื่องจากดัดแปลงการเล่นตามแบบฉบับเดิมให้ถูกกับรสนิยมของชาวจังหวัดเพชรบุรี คือ เล่นแบบในปบนอก (ใน หมายถึง การแสดงของชาวจังหวัดเพชรบุรี ส่วนนอกเป็นการเล่นแบบฉบับดั้งเดิมของชาวจังหวัดพัทลุง) (ทิพยา ปัญญาวิวัฒน์, 2537 : 88) และได้มีผู้สนใจซึ่งเป็นชาวจังหวัดเพชรบุรี คือ นายฉายแสงกระจ่าง เป็นคนอำเภอท่ายาง สมัยยังเป็นลูกศิษย์ของหนังเอี่ยมและหนังนกแก้ว โดยติดตามไปอยู่ที่พัทลุงเพื่อฝึกหัดแสดงหนังตะลุง จนกระทั่งมีความรู้ความสามารถในการแสดงหนังตะลุงได้เป็นอย่างดีและได้รับ “การครอบครู” จากหนังเอี่ยมและหนังนกแก้ว แล้วเดินทางไปแสดงสามวัดสามบ้าน จนเป็นที่พอใจของครูหนัง จึงได้รับมอบอุปกรณ์การแสดงจากครูหนัง 1 ชุด นำกลับมาจังหวัดเพชรบุรีด้วย

เมื่อนายฉายเดินทางกลับมาจังหวัดเพชรบุรีได้ย้ายครอบครัวจากอำเภอท่ายางมาอยู่ที่ตำบลโพธิ์ใหญ่ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี (ประมาณ พ.ศ. 2460) และได้รับงานแสดงหนังตะลุงมาตั้งแต่กลับมาจากจังหวัดพัทลุง นายฉายยังได้ฝึกหัดลูกมือการเล่นดนตรีอีกด้วย ฝึกหัดผู้เชิดหลายคน หนึ่งในจำนวนนั้น คือ นายพุด (คนทั่วไปเรียกว่าแจ็กพุด) ได้ฝึกหัดเป็นผู้เชิดด้วย เมื่อมีการแสดงจะเชิดกัน 2 คน คือนายฉายนั่งห้วยวก นายพุดนั่งท้ายห้วยวก นายฉายและนายพุด ได้ปรับปรุงการเล่นหนังตะลุงให้แปลกใหม่และทันสมัยขึ้นทุกด้าน เช่น พัฒนาดวงหนัง การเชิด การร้อง การดนตรี จนมีชื่อเสียงกระฉ่อนแพร่หลายไปทั่วจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดใกล้เคียง (สุรินทร์ สวัสดิ์, 2539 : 7)

นายฉายแสดงหนังตะลุงอยู่นานเท่าใดไม่มีใครทราบ เมื่อนายฉายถึงแก่กรรม นายพุดได้รับมรดกสืบต่อมา นายพุดได้แสดงถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า หน้าที่พระที่นั่งคราวที่พระองค์เสด็จเมืองเพชรบุรี จากการที่แสดงหนังได้เป็นที่ขึ้นชอบพระพลภัย พระองค์จึงพระราชทานนามสกุลให้ว่า “เชิดชำนาญ” และเมื่อได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านในเวลาต่อมาจึงมีบรรดาศักดิ์เป็นหมื่นเชิดเชิดชำนาญ นับเป็นนายหนังของจังหวัดเพชรบุรีที่มีชื่อเสียงมากและตระกูลนี้ก็เป็นตระกูลหนังตะลุงมาจนกระทั่งปัจจุบัน คือ หลังจากที่หมื่นเชิดเชิดชำนาญถึงแก่กรรม นายป่วนน้องชายก็เป็นผู้รับมรดกสืบต่อมา สำหรับเรื่องที่ใช้แสดงตั้งแต่สมัยของหนังฉาย นิยมแสดงเรื่องรามเกียรติ์ และเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ เป็นหลัก แต่ต่อมาภายหลัง คือ รุ่นสมัยหนังป่วน เชิดชำนาญ ได้คิดเรื่องสมัยใหม่ขึ้นมาแสดง โดยผสมผสานชีวิตแบบนวนิยายกับเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ และนิทานพื้นบ้านเข้าด้วยกัน (ชวน เพชรแก้ว, 2543 : 149-150)

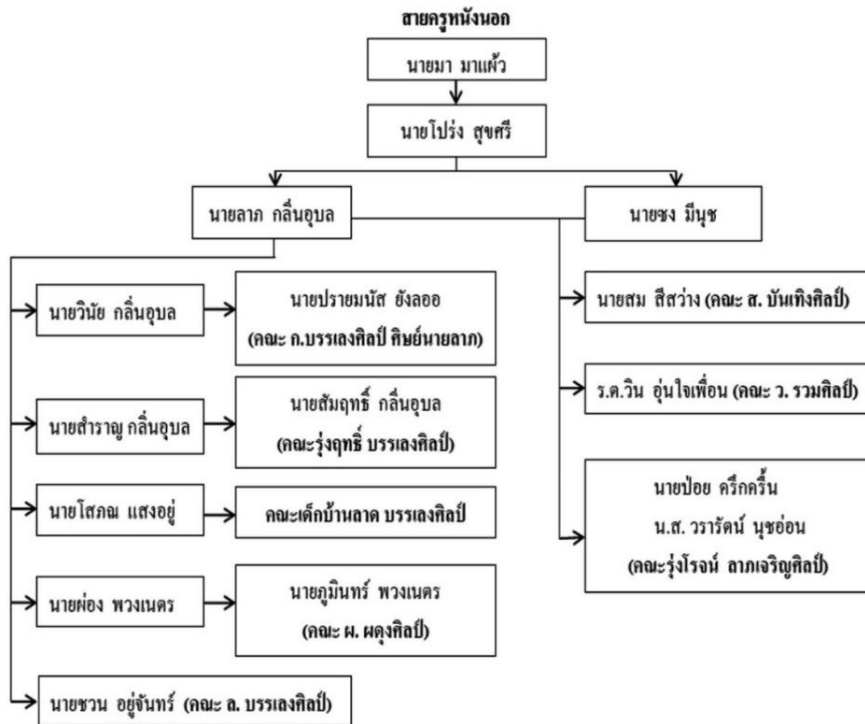
ลูกศิษย์ของนายพุดมีอีกหลายคน เช่น นายแถม เชิดชำนาญ นายซอน พวงมาลัย แต่ได้ถึงแก่กรรมทั้งสองคน และไม่มีลูกศิษย์สืบทอดจึงต้องยุบคณะไปโดยปริยาย บางคณะพอนายหนังเสียชีวิตลูกหลานไม่สืบทอดการแสดง ก็มักจะขายตัวหนังตะลุงให้คณะอื่น หรือลู่วงซื้อต่อเพื่อไปตั้งคณะใหม่ สำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามครั้งนี้ได้สัมภาษณ์คณะหนังตะลุงเมืองเพชร จำนวน 14 คณะ สามารถสืบสายครุหนังใน ได้ 6 คณะ ดังแผนผังต่อไปนี้

แผนผังที่ 2 สายครูหนังใน

1.2 หนังนอก

สำหรับประวัติสายครูหนังนอกของหนังตะลุงเมืองเพชรนั้นไม่มีการบันทึกบอกเล่าเรื่องราวไว้เป็นลายลักษณ์ ที่ชัดเจน มีเพียงบันทึกทำเนียบหนังตะลุง ของ สุรินทร์ สวัสดิ์ เทานั้นที่กล่าวถึงชื่อนายหนังตะลุงของเมืองเพชรในอดีต กับคำบอกเล่าของนายหนังปัจจุบัน ผู้ชมรุ่นเก่า ที่กล่าวถึงครูหนังตะลุงสายนอก จากการสัมภาษณ์นายหนังตะลุง ประเภทหนังนอกพอจะสืบขึ้นไปถึง ครูมา มาแล้ว ว่าเป็นต้นสายหรือครูคนแรกของหนังตะลุงเมืองเพชรสายนี้ที่ไปเรียนหนังตะลุงทางนอกหรือหนังตะลุงภาคใต้ (คนเพชรบุรี เรียกคนปักษ์ใต้ว่า ชาวนอก) แล้วกลับมาถ่ายทอดให้แก่ ครูโปร่ง สุขศรี อยู่ที่บ้านท่าแลง ตำบลท่าแลง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี เสียชีวิตเมื่อ พ.ศ. 2490 ครูโปร่งมีลูกศิษย์คนสำคัญ 2 คน คือ ครูลาก กลิ่นอุบล อยู่ที่บ้านท่าแลง ตำบลท่าแลง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี เสียชีวิตเมื่อ ปี พ.ศ. 2536 และครูซง มีนุช อยู่ที่บ้านไร่กว้าง อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี เสียชีวิต พ.ศ.2519 ทั้งสองท่านเป็นนายหนังตะลุงที่มีชื่อเสียง มีลูกศิษย์ลูกหามากมายหลายคณะในปัจจุบัน จากการเก็บข้อมูลภาคสนามครั้งนี้ได้สัมภาษณ์คณะหนังตะลุงเมืองเพชร จำนวน 14 คณะ สามารถสืบสายครูหนังนอก ได้ 8 คณะ ดังแผนผังต่อไปนี้

แผนผังที่ 3 สายครุหนึ่งนอก

1.3 ความแตกต่างระหว่างหนังสือและหนึ่งนอก

ความแตกต่างของหนังสือตลิ่งเมืองเพชร ระหว่างหนังสือกับหนึ่งนอกรอกจากการสัมภาษณ์ครูวิชาการด้านหนังสือตลิ่งและนายหนังสือตลิ่งเมืองเพชร พอประมวลความแตกต่างได้ 6 ประเด็น ดังนี้

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างหนังสือกับหนึ่งนอก

ความแตกต่างระหว่างหนังสือกับหนึ่งนอก		
เรื่อง	หนังสือ	หนึ่งนอก
1.คนเชิด	เชิด 2 คน	เชิด 1 คน
2.วิธีการพากย์การเจรจา	ตัวเทพเจ้า ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์กษัตริย์ จะใช้สำเนียงภาคกลาง (กรุงเทพฯ) ส่วนตัวตลกใช้สำเนียงท้องถิ่นเหนือแบบบ้านลาด	เหมือนหนังสือ
3.เรื่องที่แสดง	รามเกียรติ์ หรือจักร ๆ วงศ์ ๆ	ละครพื้นบ้านหรือเรื่องเล่นที่แต่งขึ้นใหม่
4.ตัวหนังสือ	ตัวใหญ่กว่า รายละเอียดมากกว่า	ตัวเล็กกว่า
5.เครื่องดนตรี	กลองชาตรี โทนชาตรี ปี่ใน ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง	เหมือนหนังสือ แต่เพิ่มนั่งหมอง
6.ตัวตลก	อ้ายหน่วย อ้ายกา(แก)	อ้ายกบ อ้ายเกลี้ยง

1.3.1 คนเชิด หนังสือจะใช้ 2 คน นั่งหัวหวก คือ นายหนังสือหลักมีบทบาทสำคัญในการเชิด พากย์ และเจรจา ส่วนอีกคนนั่งที่ปลายหวก เป็นเสมือนผู้ช่วย เด็กที่หัดใหม่จะนั่งตำแหน่งนี้ (หวก คือ ต้นกล้วยที่ใช้ปักตัวหนังสือตลิ่ง วางอยู่ด้านหน้าของคนเชิด) การมีคนเชิดสองคนทำให้หนังสือไม่ตาย มีการเคลื่อนไหวร่างกายและขยับปากได้ทันการพากย์ ส่วนหนึ่งนอกรู้ใช้คนเชิด 1 คน คนเชิดจะต้องมีความสามารถสูงต้องด้นและมีปฏิภาณไหวพริบที่ดี ต้องเชิดและพากย์พร้อมทั้งต้องเจรจาได้หลายเสียง

1.3.2 วิธีการพากย์ การเจรจา หน้าในและหน้านอกคล้ายกัน กล่าวคือ ตัวเทพเจ้า ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์กษัตริย์ จะใช้สำเนียงภาคกลาง (กรุงเทพฯ) ส่วนตัวละครใช้สำเนียงท้องถิ่นเหนือแบบบ้านลาด หน้าในใช้ภาษาที่มีแบบแผน ราชาศัพท์ เนื่องจากแสดงเรื่องรามเกียรติ์ และหน้าในนี้ได้แสดงถวายพระเจ้าแผ่นดิน ส่วนหน้านอกมักใช้สำนวนภาษาแบบชาวบ้าน เรื่องที่เล่นเป็นแนวพื้นบ้านและเล่นให้ชาวบ้านชมเป็นพื้น

1.3.3 เรื่องที่แสดง หน้าในนิยมเรื่องรามเกียรติ์ หรือจักร ๆ วงศ์ ๆ ส่วนหน้านอก ละครพื้นบ้านหรือเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่

1.3.4 ตัวหน้า หน้าในจะตัวใหญ่กว่าหน้านอก มีรายละเอียดมากกว่า ส่วนใหญ่เป็นตัวละครจากเรื่องรามเกียรติ์ ส่วนหน้านอกจะมีหน้ากมากกว่า ได้แก่ ตัวตลก เสนา และคนทั่วไป เพราะนิยมแสดงเรื่องพื้นบ้าน

1.3.5 เครื่องดนตรี หน้าในใช้เครื่องดนตรีประกอบด้วย กลองชาตรี โทนชาตรี ปี่ใน และเครื่องประกอบจังหวะ มี ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง ส่วนหน้านอกใช้เครื่องดนตรีเหมือนหน้าในแต่ที่เพิ่มมา คือ นิ่งหน่อง ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีเหมือนระนาดจำลองขนาดเล็ก และหน้านอกบางคณะใช้ตะโพนตีสลับกับกลองชาตรี

1.3.6 ตัวตลก เป็นตัวหน้ากที่ทุกคณะให้ความสำคัญเพราะเป็นตัวชูโรง หน้าใน คือ อ้ายหน่วยกับอ้ายกา (แก) ส่วนหน้านอก คือ อ้ายกกับอ้ายเกลี้ยง

2. การสืบทอดการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชร

การสร้างศิลปะขึ้นต้นมีน้อยเหลือเกิน เนื่องจากจังหวะชีวิตที่เร่งเร้า ในขณะที่การบ่มเพาะศิลปะขึ้นนั้น ต้องใช้เวลา ยาวนานและการกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ตัวตนของศิลปะที่แท้จริงนั้น ย่อมประกอบด้วยระดับความรู้ทั้งสามชั้น คือ ความรู้เชิงเทคนิค ความรู้เชิงเนื้อหา และจิตวิญญาณ (กาญจนา แก้วเทพ, 2549 : 525) ครูหนังตะลุงเมืองเพชรเป็นศิลปินพื้นบ้านที่ได้บ่มเพาะสั่งสมความรู้เป็นระยะเวลานาน และได้สืบทอดศิลปะการแสดงหนังตะลุงด้วยวิธีมุขปาฐะให้แก่ลูกศิษย์ โดยการสาธิตให้ดูเชิงประจักษ์ผ่านการแสดงแต่ละครั้ง สืบทอดด้านเทคนิค ได้แก่ การเชิด การร้อง การพากย์ การเจรจา ส่วนด้านเนื้อหานั้น ครูจะเล่าเรื่องให้ฟังโดยตรงหรือผ่านการแสดง ลูกศิษย์จะต้องจดจำเรื่องราว ลำดับการออกตัวหน้า เนื้อร้อง บทเจรจา ราชศัพท์ รวมทั้งมุขตลก ในบางครั้งจะต้องลักจำในขณะที่ครูแสดงด้วย สำหรับเรื่องจิตวิญญาณของความเป็นนายหนังที่ดี ต้องรักเคารพศรัทธาในครูบาอาจารย์และวิชาชีพ พร้อมทั้งต้องปฏิบัติตามจารีตและข้อห้ามที่ครูกำหนดอย่างเคร่งครัด

นอกจากนั้น นายหนังทุกคนที่เป็นลูกศิษย์ล้วนมีพื้นฐาน คือ ความรักความชอบการแสดงหนังตะลุงมาตั้งแต่เด็ก ๆ กล่าวคือ นายหนังที่มีครอบครัวเป็นคณะหนังตะลุงนอกจากเกิดการซึมซับและเรียนรู้แล้ว ยังต้องมีความรักความชอบเป็นพื้นฐานทำให้เกิดความสนใจใคร่รู้ที่จะเรียนรู้จากพ่อและเทคนิควิธีการแสดงจากคณะอื่น ๆ ส่วนนายหนังที่ฝากตัวเป็นศิษย์ โดยเริ่มจากการเป็นลูกวงเล่นดนตรีนั้น ต้องมีความรักความชอบนอกจากสิ่งที่ครูสอนแล้ว จะต้องจดจำ การเล่นดนตรี การเชิด การร้อง การเจรจา บทกลอนต่าง ๆ มุขตลก ในขณะที่เล่นดนตรี แล้วนำมาฝึกฝนด้วยตนเอง นายหนังประเภทนี้ส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานทางดนตรี จะเห็นได้ว่าความรักความชอบนี้เป็นแรงจูงใจสำคัญที่เรียกว่า “ฉันทะ” ที่ก่อให้เกิด “วิริยะ” ความเพียรที่จะเรียนรู้สืบทอดศิลปะการแสดงหนังตะลุง ซึ่งแนวทางการสืบทอดหนังตะลุงเมืองเพชรมี ดังนี้

2.1 อาศรมศึกษา

อาศรมศึกษา คือ การใช้บ้านครูเป็นสถานที่ฝึกสอนสืบทอดการแสดงหนังตะลุงให้แก่บุคคลทั่วไปที่มีใจรักที่จะเรียนรู้การแสดงหนังตะลุง โดยฝากตัวเป็นศิษย์มาเรียนรู้ตอนค่ำ จะเดินทางไปกลับไม่ได้ค้างที่บ้านของครู นอกจากเรียนรู้ถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีบอกเล่าแล้ว ครูส่วนใหญ่จะให้ลูกศิษย์ไปอยู่ในคณะเป็นลูกมือฝึกงาน เพราะถือว่าได้ปฏิบัติจริง บางคนได้รับค่าแรง และบางคนไม่ได้ค่าแรงแต่ได้ความรู้ตอบแทน โดยจะเริ่มจากเป็นนักดนตรี ตีเครื่องประกอบจังหวะ เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง ช่วงที่นั่งบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงจะต้องสังเกตจดจำกลเม็ดเคล็ดลับต่าง ๆ เกี่ยวกับการแสดง เริ่มต้นจากการเชิด การจับไม้ประกอบตัวหน้า การหมุนตัวหน้าให้เกิดแสงเงาที่ทำให้ผู้ชมมองเห็นชัด การเชิดตัวหน้าประเภทต่าง ๆ ที่

แตกต่างกัน เช่น ตัวพระตัวนาง ต้องเชิดแบบอ่อนช้อย ตัวยักษ์ต้องตุนหันหัวหาญ ต้องจดจำบทร้องทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็น บทไหว้ครู เบิกหน้าพระ เชิญเจ้า และบทกลอนเรื่องต่าง ๆ เช่น รามเกียรติ์ ตอนต่าง ๆ สังข์ทอง นารีสีใส และเรื่องอื่น ๆ ที่แต่ละคณะแต่งขึ้นมาใหม่

เมื่อสั่งสมความรู้ได้พอสมควร ครูที่ฝึกหัดก็จะให้ออกเล่นเลยโดยเป็นผู้ช่วยในการส่งตัวหนังตามลำดับเรื่องที่แสดง ถ้าเป็นหนังในก็จะให้หนังที่ปลายหยวกเชิดตัวหนังกาก เช่น ชาวบ้าน เสนาลิง ยักษ์ แล้วค่อยพัฒนาการเชิดตัวหนังที่สูงขึ้นจนสามารถแสดงเดี่ยวได้ บางคนต้องใช้เวลาอยู่นานหลายปีพอวิชาแก่กล้าแล้วก็จะออกไปตั้งคณะใหม่

หมอซอน พวงมาลัย นายตะลุงหนังชั้นครู ได้รับลูกศิษย์มาเรียนรู้การแสดงที่บ้าน และให้ติดตามไปชมทุกครั้งและเป็นลูกวงเล่นดนตรีตามสถานที่ต่าง ๆ พอครบปีก็จะมีการประเมินผลว่าจะผ่านไม่ผ่าน โดยการให้ลูกศิษย์แสดงแล้วครูจะมานั่งชมด้านหน้า หากลูกศิษย์เชิดตัวหนังยังเห็นเงามือที่หน้าจอ หรือเจรจาใช้คำหยาบคาย จะถือว่าไม่ผ่านจะต้องอยู่ฝึกซ้อมต่อไป ส่วนพวกที่สอบผ่านก็สามารถไปตั้งคณะรับแสดงได้

2.2 สายตระกูล

การสืบทอดการแสดงภายในสายตระกูลหรือครอบครัว เป็นการสืบทอดความรู้ความชำนาญที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ เป็นความสามารถเฉพาะบุคคล หรือเฉพาะครอบครัว ความรู้เหล่านี้จะถ่ายทอดเฉพาะในครอบครัวและเครือญาติ บางอย่างหวงแหนและเป็นความลับของตระกูล ในที่นี้หมายถึงวิชาความรู้ในการแสดงหนังตะลุง ประกอบด้วย การเชิด การพากย์ การเจรจา บทร้องต่าง ๆ บทกลอนหรือเรื่องที่ใช้แสดง กลเม็ดเด็ดพรายต่าง ๆ ที่สร้างสีสันดึงดูดความสนใจของผู้ชม รวมทั้งคาถาอาคมที่ช่วยป้องกันเสนียดจัญไร

นายชัยนาท เชิดชำนาญ คณะลูกพ่อป่วน เชิดชำนาญ เป็นสายตรงจากนายฉาย แสงกระจ่าง ต้นสายครูหนังในตกทอดมาถึงชั้นเหลน ส่วนนายผล ทับแก้ว คณะเจริญศิลป์ ได้ฝึกหัดจากนายเจริญ ทับแก้ว ผู้เป็นพ่อมาตั้งแต่เล็ก ๆ และนายสัมฤทธิ์ กลิ่นอุบล คณะรุ่งฤทธิ์ บรรเลงศิลป์ ได้ฝึกหัดจากพ่อ คือ นายสำราญ กลิ่นอุบล ลูกชายของครูลาภ กลิ่นอุบล นายหนังสายหนังนอกผู้มีชื่อเสียง จะเห็นว่าการฝึกหัดกันในตระกูลนั้นทำได้ง่ายสะดวกในการถ่ายทอดหรือสอน การถ่ายทอดวิธีนี้ผู้เป็นพ่อสามารถพาลูกหลานติดตามไปแสดงได้ทุกที่ โดยเริ่มจากตีฉิ่ง ฉาบ กรับ โทน โหม่ง ก่อน พอให้รู้จักหวั่น ทำนองเพลงต่าง ๆ ตั้งแต่โหมโรง เบิกหน้าพระ การดำเนินเรื่อง หลังจากนั้นจึงจะให้หัดเชิด จากตัวชาวบ้าน เสนา ลิง ยักษ์ พระ นาง เรียงขึ้นไปตามลำดับความยาก หากเป็นหนังสายในจะให้หนังปลายหยวกคอยเป็นผู้ช่วย และจดจำขั้นตอนและวิธีการแสดง จนชำนาญแล้วผู้เป็นพ่อจะปล่อยให้แสดงเดี่ยว

การสืบทอดวิธีนี้ถือว่าเป็นธรรมชาติที่สุคนธ์ว่าดีเพราะมีความใกล้ชิดระหว่างผู้เรียนกับสอน เป็นความสัมพันธ์สองชั้นคือพ่อกับลูก และครูกับศิษย์ โดยไม่ต้องฝากตัวเป็นศิษย์ แต่จะเป็นศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดโดยปริยาย สามารถหาติดตามไปแสดงทุกที่ จะได้รับการเคี่ยวกรำเคี่ยวเข็ญจนเกิดความเชี่ยวชาญ เหตุผลที่ครูหนังตะลุงส่วนใหญ่ไม่ค่อยรับคนนอกมาเป็นศิษย์นอกจากหวงวิชาความรู้แล้ว อีกเหตุผลหนึ่งก็คือ คนนอกครอบครัวไม่อดทนต่อคำว่ากล่าวสั่งสอน พอถูกกระทบด้วยถ้อยคำก็ไม่พอใจ แล้วก็หนีออกจากคณะไป บางครั้งอาจเกิดผลเสียพอรับงานแล้วไม่ไปทำให้ขาดนักดนตรีหรือคนเชิดทำให้เกิดปัญหา

เนื่องจากพ่อเป็นนายหนังตะลุงที่มีชื่อเสียง ทำให้นายหนังเหล่านี้ คือ นายชัยนาท เชิดชำนาญ คณะลูกพ่อป่วน เชิดชำนาญ, นายผล ทับแก้ว คณะเจริญศิลป์, นายสัมฤทธิ์ กลิ่นอุบล คณะรุ่งฤทธิ์ บรรเลงศิลป์ และนายภูมินทร์ พวงเนตร คณะ ผ. ผดุงศิลป์, ได้คลุกคลีและมีความคุ้นเคยกับการแสดงหนังตะลุงมาตั้งแต่เด็ก ได้ติดตามพ่อไปแสดงในที่ต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการแสดง เช่น ขนอุปการณการแสดง เล่นดนตรี เกิดการซึมซับและเรียนรู้ไปในตัว

นอกจากนั้น จิตสำนึกในการอนุรักษ์เพราะเห็นคุณค่าของศิลปะการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรเป็นอีกแรงจูงใจทำให้เกิดการเรียนรู้สืบทอด เช่น นายภูมินทร์ พวงเนตร คณะ ผ. ผดุงศิลป์ พ่อชื่อ ผ่อง พวงเนตรเป็นนายหนังตะลุงเมืองเพชรที่มีชื่อเสียง เคยไปแสดงถึงเชียงใหม่ แต่เสียชีวิตทางอุบัติเหตุรถยนต์ ตอนนั้น นายภูมินทร์ เพิ่งอายุ 12 ปี ได้เคยเป็นลูกวงเล่น

ดนตรีและได้รับการสืบทอดมาจากพ่อ เมื่อพ่อเสียชีวิตก็ยุบวง หลังจากนั้นอีก 12 ปี เห็นตัวหนังของเก่าของพ่อที่ถูกทิ้งไว้บนเรือน เกิดความเศร้าสลดใจ จึงเกิดความคิดที่จะอนุรักษ์การแสดงหนังตะลุงขึ้นมาใหม่จึงได้ตั้งคณะขึ้นใหม่

2.3 สถาบันการศึกษา

การสืบทอดความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรของชุมชนในสถาบันการศึกษา เกิดขึ้นในโรงเรียนเป็นกิจกรรมหรือชุมนุมเพื่ออนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของท้องถิ่น โดยที่เยาวชนได้คลุกคลีและมีความคุ้นเคยกับการแสดงหนังตะลุงมาตั้งแต่เด็ก ๆ โรงเรียนบ้านลาดวิทยา อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี นำโดยอาจารย์โสภณ แสงอยู่ อาจารย์ดนตรีไทย ผู้ที่ชื่นชอบและผูกพันการแสดงหนังตะลุงมาตั้งแต่เด็ก ได้ติดตามดูการแสดงหนังตะลุงคณะครูลาภไปทุกที่ จนถึงขั้นแกะตัวหนังตะลุงไว้เซ็ดเล่น

อาจารย์โสภณเล็งเห็นว่าโรงเรียนบ้านลาดวิทยาดังอยู่ท่ามกลางหนังตะลุงอาชีพนับสิบคณะ อีกทั้งได้เห็นแววของลูกศิษย์กลุ่มหนึ่งที่มีความสามารถทางด้านดนตรีไทยและเวลาเด็กกลุ่มนี้สนทนากันก็มีความสุขสนานศึกครั้นแบบตัวตลกหนังตะลุง ท่านจึงตัดสินใจตั้งคณะหนังตะลุงขึ้น ชื่อว่า “คณะเด็กบ้านลาด บรรเลงศิลป์” โดยไปซื้อตัวหนังเก่าจากนายเตี้ย บ้านตะโกเอน นายหนังตะลุงที่เลิกเล่น ราคา 14,000 บาท จากนั้นได้เชิญครูไสว สุขศรี นายหนังตะลุงอาวุโสมาสอนการแสดงหนังตะลุงให้แก่ลูกศิษย์ ฝึกได้ 1 เดือน สามารถออกแสดงได้ แสดงครั้งแรกในงานศพนายเจริญ ทับแก้ว นายหนังตะลุงใหญ่ผู้มีชื่อเสียงในจังหวัดเพชรบุรี

การสืบทอดความรู้ในชุมชนให้แก่เยาวชนเป็นแนวทางที่จะช่วยอนุรักษ์การแสดงหนังตะลุงให้คงอยู่ โดยใช้วิทยากรหรือปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดองค์ความรู้ อีกทั้งนายหนังที่เป็นวัยรุ่นจะมีโอกาสพัฒนาการเล่นโดยผสมผสานแบบโบราณและประยุกต์สิ่งใหม่กับการแสดงหนังตะลุงทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงดึงดูดความสนใจจากผู้ชมมากขึ้น อีกทั้งทางโรงเรียนสามารถผลิตบุคคลากรที่แสดงหนังตะลุงได้ทุกปีผ่านกิจกรรมชมรม ทำให้เกิดการสืบทอดอย่างต่อเนื่องภายในชุมชน

2.4 การจ้างครูมาสอนที่บ้าน

ส่วนนายสังเวียน ยิ้มกลม คณะสังเวียน ศิษย์ครูณรงค์ศิลป์ บอกว่าพ่ออยากให้เป็นหนังตะลุงจึงได้จ้างครูณรงค์ ทับเจริญ มาสอนลูก ๆ ที่บ้าน ในช่วงเช้าพรรษาเพราะหนังตะลุงเมืองเพชรจะหยุดรับงานแสดงในช่วงเช้าพรรษา ครูจะหัดดนตรีให้ก่อนแล้วจึงสอนเซ็ด หลังจากออกพรรษาก็ติดตามครูไปแสดงในที่ต่าง ๆ จะอัดแถบเสียงกลับมาฟัง ฝึกฝนและพัฒนา ดัดขัดตรงไหนก็ไปถามครู ครูแนะนำมาก็นำมาปรับปรุงการแสดง จนสามารถตั้งคณะรับจ้างแสดงอยู่ในปัจจุบัน

หลังจากได้รับการสืบทอดจากครูหนังตะลุงแล้ว นายหนังส่วนใหญ่เมื่อแยกมาตั้งคณะใหม่ จะฝึกฝนค้นคว้าเพิ่มเติม อยู่เสมอเพื่อนำมาปรับและพัฒนาการแสดงให้เป็นที่ชื่นชอบของผู้ชม

2.4.1 นายหนังตะลุงส่วนใหญ่มีการศึกษาไม่สูง บางคนอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้เลย เช่น นายป้อย ครีกครั้น คณะรุ่งโรจน์ ลากเจริญศิลป์ แต่สามารถจดจำกลอนเรื่องที่แสดงได้ทุกเรื่อง โดยใช้การลักจำจากครูตอนแสดง การถ่ายทอดเรื่องกลอนหนังตะลุงเมืองเพชรนั้นเป็นแบบมุขปาฐะ ครูส่วนใหญ่จะให้จำแล้วท่องให้ฟัง มีหนังสือและตำราอยู่บ้าง เช่น รามเกียรติ์และวรรณกรรมวัดเกาะ บางครั้งครูจะจดไปให้ท่อง นายผล ทับเจริญ บอกว่าสิ่งที่ต้องเรียนรู้และถามพ่อเสมอเรื่องราชาศัพท์และศัพท์วรรณคดีบางคำ

2.4.2 เห็นตัวอย่างคนอื่นทำแล้วสนใจ พยายามเลียนแบบและฝึกฝนจนชำนาญ นายหนังตะลุงส่วนใหญ่จะดูตัวอย่างการแสดงจากคณะอื่น และสามารถวิเคราะห์วิจารณ์การแสดงของแต่ละคณะได้ เช่น คณะนี้เซ็ดตัวยักษ์เก่ง คณะนี้ นายหนังเสียดิ คณะนี้เชิญเจ้าได้ละเอียดลออ คณะนี้มุกตลกเด่น เป็นต้น นายหนังตะลุงส่วนใหญ่จะร่วมครูเดียวกันจึงมีสัมพันธ์ภาพและมิตรภาพแก่กัน จะช่วยบอกแนะนำสิ่งที่มีประโยชน์ต่อกัน บางครั้งรับงานมาให้กันก็มี

2.4.3 มีผู้ชี้แนะในเบื้องต้นแล้วฝึกฝนคิดค้นด้วยตนเองต่อจนมีความสามารถนอกจากครูและเพื่อนนายหนังตะลุงที่คอยสั่งสอน แนะนำ เรื่องการแสดง แล้ว ผู้ชมอาวุโสที่มีความชอบและความรู้ทางการแสดงหนังตะลุง จะเป็นผู้แนะนำในทรรณะของผู้ชมได้ดียิ่ง ตัวอย่าง นายภูมินทร์ พวงเนตร คณะ ผ. ผดุงศิลป์ เมื่อพ่อเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุ นายภูมินทร์ แม้มี

อายุน้อยคิดที่จะสืบสานคณะของพ่อจึงฟื้นคณะขึ้นมาใหม่รับจ้างแสดง พอไปแสดงผู้ใหญ่หรือคนเก่า (ภาษาเพชร หมายถึงคนเก่าที่มีวุฒิภาวะ ทรงจำสิ่งต่าง ๆ ได้ดี) จะแนะนำว่า เมื่อก่อนครูลากแสดงไว้อย่างนี้ ร้องไว้อย่างนี้ นายภูมินทร์ก็นำมาปรับปรุงและพัฒนาการแสดงของตน

2.4.4 นำวัฒนธรรมร่วมสมัยมาประยุกต์กับการแสดงหนังตะลุง ร.ต. วิน อุ่นใจเพื่อน คณะ ว. รวมศิลป์ กล่าวว่าหนังตะลุงจะต้องคอยเปลี่ยนมุขตลกให้ทันสมัย การอ่านหนังสือการ์ตูนขายหัวเราะ บางมุขสามารถสร้างรายได้เป็นหมื่นบาท ส่วนนายปรายมนัส ยังล่อ คณะ ก. บรรเลงศิลป์ ศิษย์นายลาก มักจะศึกษามุขจากสื่อเทคโนโลยีทางอินเทอร์เน็ต ได้แก่ youtube โดยเฉพาะหนังเดี่ยว นายหนังตะลุงที่มีชื่อเสียงภาคใต้ เพราะจะไม่ซ้ำกับมุขนายหนังตะลุงคณะอื่นในเพชรบุรี อีกทั้งนำเพลงพื้นบ้านจากสามน้ำ (โย่ง พวง นาง) และกลอนลิเกจากคณะลิเกของญาติ แล้วนำมาประยุกต์ในการแสดง

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาและวิเคราะห์สายครุหนังตะลุงเมืองเพชรและการสืบทอดความรู้การแสดงหนังตะลุงเมืองเพชร มีประเด็นที่ควรอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. แรงจูงใจในการสืบทอดและเรียนรู้การแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรของนายหนังส่วนใหญ่เกิดจากความรักรัก ความชอบเป็นพื้นฐานมาจากวัยเด็ก ได้ติดตามชมการแสดงของคณะหนังตะลุงที่ตนเองชื่นชอบจนจำเรื่องที่แสดงได้ขึ้นใจ รวมทั้งจดจำวิธีการเซต การพากย์ การเจรจา จนบางคนกลับบ้านได้ตัดกระดาษเป็นรูปตัวหนังแล้วแสดง เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ความรักความชอบยังคงอยู่ ผนวกกับกับความสนใจใคร่รู้ที่ต้องการหัดการแสดงหนังตะลุงจึงฝากตัวเป็นศิษย์กับครูหนังตะลุงที่ตนชื่นชอบหรืออยู่ในชุมชนที่อาศัย หรือมีพ่อเป็นนายหนังตะลุงเห็นพ่อแสดงก็เกิดความรักที่จะเรียนรู้สืบทอดการแสดง จากที่กล่าวมาสอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นแรงจูงใจของมาสโลว์ (อ้างใน ศรีเรือน แก้วกั๊ววัน, 2547 : 103-105) ว่าคนทุกคนมีความมุ่งหมายในชีวิตเพื่อบรรลุถึงความปรารถนา แรงจูงใจของมนุษย์มีลำดับขั้นตอนตั้งแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูง มีทั้งหมด 5 ขั้นตอน แรงจูงใจของนายหนังตะลุงเมืองเพชรที่สืบทอดการแสดงหนังตะลุงตรงตามทฤษฎีลำดับขั้นที่ 4 คือ แรงจูงใจแสวงหาและรักษาศักดิ์ศรีเกียรติยศทั้งที่ตนเองสำนึกและผู้อื่นกล่าวขวัญยกย่อง กล่าวคือ นายหนังทุกคนได้บ่มเพาะความเป็นศิลปินจากการแสวงหาความรู้บนพื้นฐานความรักความชอบ เมื่อเป็นนายหนังอาชีพที่มีชื่อเสียงมักจะได้รับการยกย่องจากผู้ชมว่าเป็นนายหนังชั้นครูก็จะแสวงหาความรู้ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาฝีมือการแสดงเพื่อเป็นการรักษาเกียรติยศชื่อเสียงไว้ และแรงจูงใจลำดับขั้นที่ 5 คือ การตระหนักรู้ความสามารถของตนกับประเพณีปฏิบัติตามความสามารถ และสุดท้ายคือ ความสามารถ โดยพึงเล็งประโยชน์ของบุคคลอื่นและของสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ กล่าวคือ นายหนังทุกคนนอกจากมีใจรักช่างสังเกตจดจำเป็นทุนแล้ว ยังต้องมีพรสวรรค์ มีเสียงไพเราะ มีอารมณ์ขัน เล่นดนตรีได้ มีความสามารถพิเศษและใช้สร้างสรรค์การแสดงเพื่อเลี้ยงชีพในเบื้องต้น เพื่อความบันเทิงใจที่ได้แสดง และที่สำคัญเพื่อการดำรงอนุรักษ์สืบสานศิลปะแขนงนี้ไว้คู่เมืองเพชรบุรี

2. การสืบทอดความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรตรงตามแนวคิดการสืบทอดของกาญจนา แก้วเทพ ด้านอาศรมศึกษา สายตระกูล และสถาบันการศึกษา ในด้านอาศรมศึกษานั้นลูกศิษย์ไม่ได้มาอาศัยอยู่ที่บ้านครูเพื่อที่จะมาเรียนรู้วิชาและรับใช้ครูแบบเพลงพื้นบ้านตามที่ กาญจนากล่าวไว้ และที่ต่างคือ การจ้างครูศิลปินที่มีความรู้มาสอนลูกหลานที่บ้านเพื่อที่จะได้ตั้งคณะรับจ้างแสดง สำหรับการสืบทอดการแสดงทุกรูปแบบลูกศิษย์ทุกคนจะต้องลงมือปฏิบัติจริงในสถานที่จริง โดยครูจะถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะและแสดงสดให้เห็น ส่วนใหญ่นายหนังทุกคนจะต้องเริ่มต้นจากนักดนตรีก่อน เพื่อที่จะได้รู้จังหวะ ทำนองเพลง ต่าง ๆ ช่วงที่เป็นนักดนตรีต้องนั่งอยู่หลังนายหนัง จะต้องเฝ้าสังเกตขั้นตอนพิธีกรรม ความเชื่อต่าง ๆ ขั้นตอนการแสดง การเซต การพากย์ การเจรจา การดำเนินเรื่อง บทกลอนต่าง ๆ ทั้งหมดจะต้องจดจำ ครูอาจจะจดมาให้ท่องบ้าง แต่ไม่มาก ต้องอาศัย ครูพักลักจำ กอปรกับต้องมึปฏิภาณไหวพริบปรับเปลี่ยนและประยุกต์การแสดงให้เข้ากับยุคสมัย การเรียนรู้ในฐานะศิษย์ส่วนใหญ่ ใช้วิธีนี้ พ่อเป็นนายหนังที่มีชื่อเสียง คนเคารพบูชา มีลูกศิษย์ลูกหาที่ยังคงใช้วิธีการแบบดั้งเดิมในการถ่ายทอดความรู้ สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาของ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540 :47- 48) การลงมือกระทำ มนุษย์เรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำจริงในสถานการณ์จริง สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริง การเรียนรู้และสะสมประสบการณ์

ต่าง ๆ ไว้ในสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง แล้วส่งต่อไปยังรุ่นลูกรุ่นหลานแบบค่อยเป็นค่อยไป ได้กลายมาเป็นธรรมเนียมหรือวิถีปฏิบัติ และครูพักลักจำเป็นกระบวนการเรียนรู้วิถีหนึ่งที่มีมาแต่เดิมเป็นการเรียนรู้ทำนองแอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำดู ตามแบบอย่างที่เราสังเกตอยู่อย่างเงียบ ๆ แล้วรับเอามาเป็นของตนเองเมื่อสามารถทำได้จริง วิธีนี้เป็นวิถีธรรมชาติธรรมดาของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่นและเป็นทางหาความรู้หนึ่งที่มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาสำรวจคณะหนังตะลุงเมืองเพชรที่เป็นหนังพันทาง คือ มีการผสมผสานระหว่างหนังในกับหนังนอกกว่ามีการสืบสายครูและมีขั้นตอนวิธีการแสดงเป็นอย่างไร
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง สายครูและการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการแสดงของละครชาตรีเมืองเพชร
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรระหว่างหนังในกับหนังนอกอย่างละเอียด

เอกสารอ้างอิง

- กัลยาณี สายสุข. (2551). **ดนตรีในหนังตะลุงของอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2549). **บทความเพื่อเป็นเกียรติแก่ นิธิ เอียวศรีวงศ์**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- จิตรภาณุ คล้ายเพชร. (2558). คณะศิษย์ลูกเก่า. **สัมภาษณ์**, 19 ธันวาคม.
- ฉล่องรัก เจริญธรรม (2556). **ประวัติความเป็นมาและองค์ประกอบของหนังตะลุง กรณีศึกษา : คณะรอมประดิษฐ์ศิษย์ครูลาก ตำบลไร่โคก อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี**. สาขาวิชานาฏดุริยางคศาสตร์ (นาฏกรรมการแสดง) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- ฉัตรวนิชย์ พวงมาลัย. (8 มกราคม 2559). **สัมภาษณ์**. ลูกสาว นายซอน พวงมาลัย.
- ชวน เพชรแก้ว. (2548). **หนังตะลุงในประเทศไทย**. สุราษฎร์ธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- ชวน อยู่จันทร์. (2558). คณะ ล. บรรเลงศิลป์. **สัมภาษณ์**, 18 ธันวาคม.
- ชัยนาท เชิดชำนาญ. (2558). คณะลูกพ่อป่วน เชิดชำนาญ. **สัมภาษณ์**, 18 ธันวาคม.
- ณรงค์ ม่วงงาม. (2558). คณะลูกเต่าศิษย์เชิดชำนาญ. **สัมภาษณ์**, 19 ธันวาคม.
- ทรงฤทธิ์ ศรีสารคาม. (2555). **หนังตะลุงแก่นในจังหวัดเพชรบุรี : กรณีศึกษา คณะ ว. รวมศิลป์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทิพยา ปัญญาวัฒน์. (2537). **การละเล่นพื้นบ้านจังหวัดเพชรบุรี**. เพชรบุรี : สหวิทยาลัยทวารวดี เพชรบุรี.
- บุญแสง พรหมประเสริฐ และ สุวรรณ กิจชนะพานิชย์. (2526). **หนังตะลุงเมืองเพชร คณะนายป่วน เชิดชำนาญ**. เพชรบุรี : วิทยาลัยครูเพชรบุรี.
- ประจักษ์ พนาลัย, พระมหา. (2551). **การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประเพณีความเชื่อและพิธีกรรมของ “หมอลำเรือน” ในชุมชนชาวไทยทรงดำ อำเภอมือง จังหวัดชุมพร**. ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาศึกษา ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปรายมนัส ยังล่อ. (2558). คณะ ก. บรรเลงศิลป์ ศิษย์นายลาก. **สัมภาษณ์**, 18 ธันวาคม
- ป๋วย ตรีกรณ์. (2558). คณะรุ่งโรจน์ ลากเจริญศิลป์. **สัมภาษณ์**, 28 สิงหาคม.
- ผล ทับแก้ว. (2558). คณะเจริญศิลป์. **สัมภาษณ์**, 28 สิงหาคม.
- ภูมินทร์ พวงเนตร. (2558). คณะ ผ. ผดุงศิลป์. **สัมภาษณ์**, 18 ธันวาคม.

เอกสารอ้างอิง

- วรารัตน์ นุชอ่อน. (2558). คณะรุ่งโรจน์ ลากเจริญศิลป์. **สัมภาษณ์**, 28 สิงหาคม.
- วิน อุ๋นใจเพื่อน. (2558). ร้อยตรี. คณะ ว. รวมศิลป์. **สัมภาษณ์**, 28 สิงหาคม.
- ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2547). **ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ (รู้เขา รู้เรา)**. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- สม สีสว่าง. (2558). คณะ ส. บันเทิงศิลป์. **สัมภาษณ์**, 18 ธันวาคม.
- สมบัติ กระทุ้มแก้ว. (2558). คณะศึกษาศาสตร์เชิดขำนาญ. **สัมภาษณ์**, 19 ธันวาคม.
- สังเวียน ยิ้มกมล. (2558). คณะสังเวียน ศิษย์ครูณรงค์ศิลป์. **สัมภาษณ์**, 28 สิงหาคม.
- สัณฐาน ธิรมนัส. (2548). **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ หมอชอน พวงมาลัย**. กรุงเทพฯ : บริษัทสมาเจริญพานิชย์.
- สัมฤทธิ์ กลิ่นอุบล. (2558). คณะรุ่งฤทธิ บรรเลงศิลป์. **สัมภาษณ์**, 18 ธันวาคม.
- สุภาวัลย์ สุก. (2556) **วิธีการทำหนังตะลุง กรณีศึกษา : คณะผดุงศิลป์ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี**.
 สาขาวิชานาฏดุริยางคศาสตร์ (นาฏยการแสดง) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- สุรินทร์ สวัสดิ์. (2539). **หนังตะลุงเมืองเพชร (การละเล่นพื้นบ้าน)**. เพชรบุรี : โรงเรียนคงคาราม.
 _____ . (2558). **สัมภาษณ์**, 27 สิงหาคม.
- โสภณ แสงอยู่. (2558). คณะเด็กบ้านลาด บรรเลงศิลป์. **สัมภาษณ์**, 18 ธันวาคม.
- อัญชลี พันธดี. (2556) **ประวัติความเป็นมาและขั้นตอนการแสดงหนังตะลุง กรณีศึกษา : คณะเจริญศิลป์
 บ้านไร่โพธิ์ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี**. สาขาวิชานาฏดุริยางคศาสตร์ (นาฏยการแสดง)
 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- เอกวิทย์ ณ ถกลาง. (2540). **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย**.
 นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

การเขียนวัฒนธรรมราชสำนักผ่านพระราชพิธี: พระราชนิพนธ์พระราชพิธีสิบสองเดือน A Royal Piece of Writing Culture: the Royal Twelve - Month Ceremonies.

พรรณราย ชาญศิริณ ¹

บทคัดย่อ

พระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5 เป็นงานเขียนวัฒนธรรมของราชสำนักผ่านข้อมูลพระราชพิธีรัชกาลที่ 5 ทรงใช้วิธีการเขียนที่แตกต่างกับการเขียนวัฒนธรรมราชสำนักในยุคก่อนหน้า กล่าวคือ การใช้กระบวนการทางวิชาการ ได้แก่ การกล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ การรวบรวมข้อมูล และการนำเสนอเป็นขั้นตอนและมีวิจารณ์ ประสานกับกระบวนการเผยแพร่ความรู้แบบสมัยใหม่ ได้แก่ การใช้สำนวนภาษาที่ไม่เป็นทางการ การใช้คำแผลง การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ และการใช้อารมณ์ขัน เป็นผลให้พระราชนิพนธ์เรื่องนี้ประสบความสำเร็จทั้งในด้านการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับพระราชพิธีที่ชัดเจน แจ่มแจ้ง และการสร้างความบันเทิงในเวลาเดียวกัน

คำสำคัญ: วัฒนธรรม ราชสำนัก พระราชพิธีสิบสองเดือน รัชกาลที่ 5

Abstract

“The Royal Twelve-month Ceremonies” written by King Rama V is a royal piece of writing culture. King Rama V uses different writing methods from those of preceding royal books. Components of academic process; namely, statement of problem, expected benefits, data collection, and systemic and insightful presentation, are applied to modern distribution techniques; namely, use of informal language, use of slang words, use of English words, and application of sense of humor. Those make “The Royal Twelve-month Ceremonies” a successful book which builds clear body of knowledge on royal ceremonies and provides pleasure to readers simultaneously.

Keywords: culture, Thai royalty, the royal twelve-month ceremonies, King Rama V

บทนำ

พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5 เรื่อง *พระราชพิธีสิบสองเดือน* เป็นงานเขียนเกี่ยวกับพระราชพิธีที่แตกต่างไปจากงานเขียนก่อนหน้า กล่าวคือ รัชกาลที่ 5 ทรงเน้นย้ำให้ผู้อ่านคิดและใช้วิจารณ์ทบทวนเกี่ยวกับความเชื่อในการประกอบพิธีต่างๆ ทั้งยังมีการจัดระบบในการนำเสนอความรู้เกี่ยวกับพระราชพิธีต่างๆ อย่างเป็นแบบแผนชัดเจน ได้แก่ การอธิบายที่มาของความเชื่อและพระราชพิธีต่างๆ การอธิบายสาเหตุของการคงอยู่หรือการยกเลิกพระราชพิธีนั้นๆ และการอธิบายขั้นตอนของพระราชพิธีซึ่งมีทั้งที่คงเดิมและเปลี่ยนแปลง ระบบแบบแผนต่างๆ ที่พระองค์ทรงนำเสนอผ่านวิธีการไตร่ตรองและกลั่นกรองด้วยความเป็นเหตุเป็นผลทั้งสิ้น การจัดโครงสร้างและการอธิบายสาเหตุของที่มา ขั้นตอน และข้อถกเถียงต่างๆ เกี่ยวกับพระราชพิธี ตลอดจนการจัดลำดับเนื้อหาและการให้เหตุผลเช่นนี้ทำให้ *พระราชพิธีสิบสองเดือน* แตกต่างจากตำราพระราชพิธีเก่าอื่นๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการปฏิรูปประเทศต่อไป

¹ นักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
 อาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ลักษณะเช่นนี้สืบเนื่องมาจากในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2394-2411) หลังจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษเมื่อปี พ.ศ. 2398 ราชสำนักก็มียุทธศาสตร์คือปรับโครงสร้างทางสังคมและยกระดับทางภูมิปัญญา ราชสำนักเชื่อว่าสังคมไทยควรจะดูทันสมัย/ ศิวิลไซในสายตาตะวันตก เพื่อจะได้ไม่มีข้ออ้างให้ตะวันตกมายึดเป็นอาณานิคม (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2558: 4-5) ดังนั้นการยกระดับปัญญาให้กับคนในสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการปรับประเทศให้ทันสมัย เพื่อให้รอดพ้นจากการครอบงำของลัทธิจักรวรรดินิยม

เมื่อพิจารณาแนวโน้มด้านวรรณกรรมพบว่าสังคมไทยในช่วงรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 เปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญในหลายด้าน รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงด้านวรรณกรรมที่เริ่มปรากฏในรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ที่เห็นได้ชัดคือ กลุ่มผู้สร้างวรรณกรรมและผู้อ่านหรือผู้เสพงานวรรณกรรมขยายวงกว้างขึ้น ลักษณะการเสพงานวรรณกรรมเปลี่ยนจากแบบมุขปาฐะมาเป็นลายลักษณ์ ประชาชนสามัญมีโอกาสอ่านงานวรรณกรรมหลากหลายรูปแบบ (สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร, 2540: 227) การพัฒนาทางด้านปัญญานี้เป็นส่วนหนึ่งของการปรับประเทศให้ทันสมัยเพื่อรองรับอิทธิพลตะวันตก

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านวรรณกรรมคือ วิทยาการด้านการพิมพ์ที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็วประเทศไทยเริ่มมีโรงพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีการตั้งโรงพิมพ์ของมิชชันนารีรับจ้างพิมพ์หนังสือต่างๆ จากนั้นจึงมีโรงพิมพ์หลวงคือ อักษรพิมพ์การ ส่งผลให้งานเขียนประเภทต่างๆ แพร่หลาย โดยเฉพาะการพิมพ์ประกาศของรัชกาลที่ 4 แทนการ “ตีฆ้องร้องป่าว” เช่นในอดีต และเกิดการซื้อขายลิขสิทธิ์วรรณคดีเรื่องแรกคือ *นิราศลอนดอน* ของหม่อมราโชทัย ในราคา 400 บาท เมื่อประมาณ พ.ศ. 2404 จากนั้นจึงเริ่มมีการตั้งโรงพิมพ์ต่างๆ เช่น โรงพิมพ์นายเทพ และโรงพิมพ์วัดเกาะหรือโรงพิมพ์นายสินหรือโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ ตีพิมพ์งานประเภทจรรยา วังศ์ฯ นิยายอ่านเล่น ซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก (สยามพิมพ์การ: ประวัติศาสตร์การพิมพ์ในประเทศไทย, 2547: 22-23) กล่าวได้ว่าการพิมพ์หนังสือในประเทศไทยเริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ 3 ขยายตัวในรัชกาลที่ 4 และเจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับในสมัยรัชกาลที่ 5 (วิภา เสนานานู กงกะนันทน์, 2540: 113) ในสมัยรัชกาลที่ 5 งานร้อยแก้วทั้งบันเทิงคดีและสารคดีเฟื่องฟูเต็มที่ มีการลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์และนิตยสารต่างๆ ทั้งของเจ้านายและสามัญชน

สิ่งที่ส่งเสริมบรรยากาศทางวรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 อีกประการหนึ่งคือ การตั้งหอพระสมุดสำหรับพระนครขึ้น เพื่อรวบรวมหนังสือต่างๆ ไว้เป็นแหล่งสำหรับประชาชนศึกษาหาความรู้ และยังทำหน้าที่รวบรวม ตรวจสอบ ชำระงานวรรณคดีต่างๆ เป็นจำนวนมาก ต่อมามีการออกหนังสือของหอพระสมุด ซึ่งกลายเป็นเวทีสำคัญของงานวรรณกรรม คือ *วชิรญาณ* และ *วชิรญาณพิเศษ* งานบันเทิงคดีร้อยแก้วจำนวนมากพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในหนังสือ *วชิรญาณ* และ *วชิรญาณพิเศษ* (สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร, 2540: 228) นอกจากงานประเภทบันเทิงคดีร้อยแก้วแล้วงานประเภทสารคดีอย่าง *พระราชพิธีสิบสองเดือน* ก็พิมพ์ลงในหนังสือ *วชิรญาณ* เพื่อให้สมาชิกได้อ่านทุกเดือนเช่นกัน การตีพิมพ์เผยแพร่ใน *วชิรญาณ* เช่นนี้ถือเป็นการริเริ่มเผยแพร่ข้อมูลพระราชพิธีสำหรับพระนครในสื่อสมัยใหม่ของยุคนั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าในช่วงเวลา ณ ขณะนั้นเป็นช่วงที่ประเทศสยามเร่งพัฒนาประเทศให้เข้าสู่ความทันสมัยหรือความเป็นสมัยใหม่ โดยเฉพาะการเร่งพัฒนาปัญญาของประชาชนชาวสยามผ่านงานเขียนหรือวรรณคดีเรื่องต่างๆ การพระราชพิธีที่ปฏิบัติอยู่ในประเทศมีส่วนสำคัญที่ประชาชนควรใคร่รู้ และถือเป็นวัฒนธรรมของราชสำนักที่สำคัญ รัชกาลที่ 5 จึงทรงถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ออกมาเป็นความเรียงอธิบายเรื่อง *พระราชพิธีสิบสองเดือน* เพื่อให้ชาวต่างชาติประจักษ์ว่าชาวสยามมีอารยะเช่นเดียวกับประเทศตะวันตกทั้งจากพระราชพิธีที่ยึดถือเหตุผลเป็นหลัก รวมทั้งมีภาษาไทยอันเป็นมรดกของชาติและวรรณคดีอันล้ำค่า ดังนั้นชาติตะวันตกมิควรเข้ามารุกรานสยามเพื่อพัฒนาประเทศเนื่องจากสยามมีกระบวนการพัฒนาอยู่ในตัวเองแล้ว

ใน *พระราชพิธีสิบสองเดือน* นี้รัชกาลที่ 5 ทรงเขียนวัฒนธรรมของราชสำนักผ่านพระราชพิธีของราชสำนักซึ่งแตกต่างไปจากการเขียนเกี่ยวกับพระราชพิธีของราชสำนักในอดีต เช่น *กฎมณเฑียรบาล ตำราพระราชพิธีเก่า* หรือ *ลัทธิธรรมนิยม* ซึ่งเน้นอธิบายองค์ประกอบของพระราชพิธีโดยมิได้มีวิจารณ์ถ้อยคำต่อองค์ประกอบต่างๆ บทความชิ้นนี้จึงจะมุ่งศึกษา

พระราชพิธีสิบสองเดือน ในแง่ของการเป็นงานเขียนวัฒนธรรมราชสำนักแบบใหม่ เพื่อให้เข้าใจวิธีการสร้างวัฒนธรรมของชนชั้นนำ ซึ่งมีทั้งการเขียนในเชิงวิชาการ และการเผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์สมัยใหม่ นับได้ว่าเป็นการปรับตัวของชนชั้นนำในยุคนั้นท่ามกลางการคุกคามของลัทธิจักรวรรดินิยม การศึกษาวรรณคดีเรื่องนี้อาจนำไปสู่ความเข้าใจ กลยุทธ์ของชนชั้นนำในการต่อกรกับภัยคุกคามจากจักรวรรดินิยม โดยมุ่งพัฒนาด้านความรู้และการใช้เหตุผลของคนในประเทศเป็นหลัก

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการเขียนวัฒนธรรมราชสำนักแบบใหม่ใน *พระราชพิธีสิบสองเดือน* พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5

กรอบแนวคิด

บทความวิจัยชิ้นนี้ยึดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการเขียนวัฒนธรรมราชสำนัก ซึ่งปรากฏการนิยามคำศัพท์ “วัฒนธรรม” โดย เสรี พงศ์พิศ อ่างความหมายของ “วัฒนธรรม” จากการประชุมสภาของสหประชาชาติว่าด้วยนโยบายวัฒนธรรมที่เม็กซิโก ในปี ค.ศ. 1982 ว่า **วัฒนธรรม** หมายถึง

องค์ประกอบทั้งชุดของสังคม หรือกลุ่มทางสังคม อันได้แก่ องค์ประกอบทางจิตวิญญาณ ทางวัตถุ ทางความคิด และทางอารมณ์ วัฒนธรรมมีได้หมายถึงแต่เพียงศิลปะและอักษร หากแต่รวมถึงวิถีแห่งชีวิตแบบต่างๆ สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ระบบคุณค่า ประเพณี และความเชื่อ (เสรี พงศ์พิศ, 2534: 69 อ้างถึงใน ยุกติ มุกตาวิจิตร, 2548: 111)

วัฒนธรรมชุมชน หมายถึง แนวคิดที่เชื่อมั่นและส่งเสริมศักยภาพของชาวบ้าน ผู้รับผลของการพัฒนา ว่าสามารถที่จะฟื้นฟูในชุมชน และภูมิปัญญา หรือที่รวมเรียกว่า “วัฒนธรรม” ของตนเอง ชาวบ้านจึงสามารถตอบโต้และค้นหาทางเลือกให้กับปัญหาของตนเองได้ ตรงกันข้ามกับแนวทางการพัฒนาที่ส่งเสริมโดยรัฐที่ผ่านมา ทำให้ชาวบ้านเข้าไปสู่วงจรของความทุกข์ยากต่างๆ (ยุกติ มุกตาวิจิตร, 2548: 2)

วัฒนธรรมราชสำนัก ในบทความชิ้นนี้จึงหมายถึงการสร้างระบบคิดแบบใหม่เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อที่รวมอยู่ในพระราชพิธีของราชสำนัก ซึ่งเขียนโดยชนชั้นสูงเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านพระราชพิธีของราชสำนักในหมู่ชนชั้นสูงและปัญญาชน “โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีหน้าที่ในการพระราชพิธีนั้นๆ ตลอดจนคนทั้งหลายที่จะได้ความรู้ต่อไปภายหน้าอีกเป็นอันมาก” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2463: คำอธิบายในการพิมพ์ครั้งที่ 2 ในงาน พระศัพพะเจ้าฟ้านางเธอ พระองค์เจ้าเจริญศรีชนมายุ, อ้างถึงในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2550: คำนำ) ดังปรากฏใน *พระราชพิธีสิบสองเดือน*

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษากรอบแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม วัฒนธรรมชุมชน และวัฒนธรรมราชสำนัก
2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับ *พระราชพิธีสิบสองเดือน*
3. ศึกษาวิเคราะห์การเขียนวัฒนธรรมราชสำนักผ่านพระราชพิธีใน *พระราชพิธีสิบสองเดือน*
4. สรุปผลการวิจัยและนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

เมื่อพิจารณาวรรณคดีที่กล่าวถึงพระราชพิธีสิบสองเดือนตั้งแต่อดีตส่วนใหญ่เป็นวรรณคดีร้อยกรอง ได้แก่ *ทวาทศมาส* *กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก* ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร *โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส* ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมสมเด็จพระบาราบปรปักษ์ ส่วนที่เป็นวรรณคดีร้อยแก้วคือ *ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์* นอกจากนี้ในวัฒนธรรมชาวบ้านของอีสานก็มี *ฮีตสิบสอง คองสิบสี่* ซึ่งเน้นของราษฎรเป็นหลัก *โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส* ของสมเด็จพระเจ้า

บรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าหมามาลา กรมสมเด็จเจ้าพระยาบรมปักษ์นั้น ทรงพระนิพนธ์ไม่ครบ 12 เดือน เนื้อความเป็นนักชกตฤกษ์ของราษฎรและแต่งเป็นโคลง ทำให้ความไม่ละเอียด (มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์, 2558: 269) จึงจะเห็นได้ว่าการพระราชพิธีสิบสองเดือน ที่ระบุไว้อย่างละเอียดพอจะเป็นตำราหรือบันทึกทางประวัติศาสตร์นั้นยังไม่มี กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณมีความเห็นว่ารชกาลที่ 5 ทรงทำพระราชพิธีต่างๆ เป็นประจำอยู่แล้ว ย่อมทรงรู้เรื่องการพระราชพิธีมากกว่าใครๆ จึงขอให้พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น จะได้ปฏิบัติได้ถูกต้อง และเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ทราบประเพณีของบ้านเมือง จึงทรงสืบสวนเรื่องพระราชพิธีมาเล่าสู่กันฟัง (มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์, 2558: 269)

พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เพื่อให้ทันพิมพ์ทุกเดือนในหนังสือ *วชิรญาณ* ของหอพระสมุดฯ เริ่มตั้งแต่เดือน 12 พ.ศ. 2431 ถึงเดือน 11 พ.ศ. 2432 โดยทรงปรับเปลี่ยนวิธีเขียนให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจและเหมาะกับงานประเภทสารคดีที่เป็นความเรียงอธิบาย ทั้งยังทรงค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ ตำรา เช่น กฎมณเฑียรบาล ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และทรงสอบถามจากผู้ทำพิธี เช่น พระมหาราชครูพราหมณ์ ทรงรวบรวมจากพระบรมราชาธิบายของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รชกาลที่ 4 ผนวกกับความคุ้นเคยในพระราชพิธีของพระองค์เอง ทรงวินิจฉัยความรู้แล้วทรงเรียบเรียงเป็นพระบรมราชาธิบาย รวบรวมพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2454 วรรณคดีสโมสรซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รชกาลที่ 6 โปรดให้ตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2457 ได้ยกย่องวรรณคดีเรื่อง *พระราชพิธีสิบสองเดือน* ว่าเป็นยอดของความเรียงอธิบาย

มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ (2558: 270) กล่าวถึงลักษณะเด่นของพระราชนิพนธ์ว่ามี 2 ประการคือ

- 1) เป็นหนังสือที่ให้ความรู้เรื่องพระราชพิธีที่ถูกต้องถ่องแท้ที่สุด
- 2) เป็นหนังสือที่มีการอธิบายความแจ่มแจ้งที่สุด และมีโวหารจับใจเหมือนฟังพระเจ้าอยู่หัวทรงเล่าเอง

นอกจากนี้ธำนิรัตน์ จัตตุหะศรี (2546) ได้วิเคราะห์ลักษณะเด่นด้านกลวิธีอธิบายในพระราชพิธีสิบสองเดือนไว้ว่า พระองค์ทรงใช้กลวิธีอันหลากหลายในการอธิบายพระราชพิธีต่างๆ ตลอดทั้งสิบสองเดือน แบ่งได้เป็นวิธีการอธิบายที่ทำให้ได้รับข้อมูลที่ชัดเจนสมบูรณ์ เช่น การอธิบายตามโครงเรื่องที่กำหนดไว้อย่างเป็นระบบ วิธีการอธิบายที่แสดงหลักฐานอ้างอิงทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ และการอธิบายที่เพิ่มรายละเอียดทำให้เนื้อหาสมบูรณ์ เป็นต้น วิธีการอธิบายที่ก่อให้เกิดภาพได้แก่ การพรรณนา การขยายความคำหรือข้อความสำคัญ การกล่าวซ้ำ การเปรียบเทียบ และการยกเรื่องราวหรือเหตุการณ์มาเล่าประกอบเพื่อเสริมให้เข้าใจยิ่งขึ้น และวิธีการอธิบายที่ก่อให้เกิดความเพลิดเพลินและเร้าความสนใจ ได้แก่ การแทรกเกร็ดความรู้เรื่องต่างๆ การแทรกอารมณ์ขัน การแทรกการเล่าประสบการณ์ส่วนพระองค์ การยกเรื่องเล่าที่ทรงเคยได้ยินมาเล่าประกอบ และการยกนิทานมาเล่าประกอบ ผู้เขียนสรุปว่าวิธีที่เด่นที่สุดคือกลวิธีอธิบายที่ให้ความคิดที่ชัดเจนสมบูรณ์ เพราะเนื้อหาเป็นการถ่ายทอดความรู้

จากลักษณะเด่นข้างต้นนำมาสู่การพิจารณาการเขียนวัฒนธรรมราชสำนักแบบใหม่ กล่าวคือ การจัดลำดับของเนื้อหา และความเป็นเหตุเป็นผลที่ใช้ประกอบพระบรมราชาธิบาย การอธิบายดังกล่าวแตกต่างไปจากการอธิบายพระราชพิธีแบบเก่าที่เน้นอธิบายขั้นตอนของการพระราชพิธีเป็นสำคัญ พระราชนิพนธ์เรื่องนี้มีแบบแผนการเขียนทางวิชาการอย่างชัดเจน เริ่มจากพระราชนิพนธ์คำนำที่เสมือนการเกริ่นเข้าสู่ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา การรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ข้อมูลน่าเชื่อถือ การนำเสนออย่างเป็นขั้นเป็นตอน และการนำเสนอด้วยวิจาร์ณญาณ มีการใช้เหตุผลโต้แย้งตลอดเวลา สิ่งเหล่านี้แสดงถึงงานเขียนที่อยู่ในรูปแบบของการเขียนเชิงวิชาการ สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้จริง ทั้งยังสืบสาวไปถึงที่มาของพระราชพิธีต่างๆ ส่งผลให้ผู้มีหน้าที่ในพระราชพิธีนั้นๆ มีความรู้เกี่ยวกับพระราชพิธีต่างๆ อย่างลึกซึ้ง มิใช่ปฏิบัติตามอย่างที่เคยทำกันมาเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้การเผยแพร่ด้วยสื่อสมัยใหม่ คือ การลงตีพิมพ์เป็นตอนในหนังสือ *วชิรญาณ* ยังส่งผลให้ลีลาภาษาผ่อนคลายจากความเคร่งครึม มีการใช้ภาษาสมัยใหม่ เช่น คำแผลง หรือคำภาษาต่างประเทศ ที่นิยมใช้กันในขณะนั้น การสอดแทรกอารมณ์ขันก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้เนื้อหาของพระราชพิธีดูผ่อนคลายลง ทั้งยังทำให้สามารถอ่านเพื่อความบันเทิงได้อีกทางหนึ่ง

สิ่งสำคัญประการหนึ่งในการสร้างวัฒนธรรมราชสำนักคือ การรื้อฟื้นอดีตขึ้นมาใหม่จากร่องรอยในปัจจุบัน เช่นเดียวกับการสร้างวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นการรื้อฟื้นอดีตที่เป็นผลมาจากระเบียบวิธีที่พยายามสะท้อนวิถีชีวิต วิธีคิด ระบบคุณค่า และศีลธรรม จากมุมมองของคนในเอง (ยุกติ มุกดาวิจิตร, 2548: 122, 125) ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำเสนอพระราชพิธีสิบสองเดือนอย่างมีระบบระเบียบและการใช้วิจารณ์ญาณต่อการนำเสนอประเด็นต่างๆ ผ่านมุมมองของพระองค์ซึ่งเป็นชนชั้นที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพระราชพิธี เมื่อราชสำนัก คือ กษัตริย์ และเจ้านายต่างๆ ที่เป็นชนชั้นสูง พยายามนิยามวัฒนธรรมของตนเอง พิธีกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมของกลุ่มตนเองก็จึงทรงสร้างวัฒนธรรมของราชสำนักผ่านพระราชพิธี

การนำเสนอพระราชพิธีของพระองค์ที่ได้กล่าวไว้แล้วมีความแตกต่างจากการกล่าวถึงพระราชพิธีในยุคก่อนหน้าที่มีองค์ประกอบต่างๆ เพียงอย่างเดียว พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์พระราชพิธีแบบใหม่ กล่าวคือ มีการใช้กระบวนการทางวิชาการและการใช้กระบวนการเผยแพร่ความรู้แบบใหม่ ดังต่อไปนี้

2.1 การใช้กระบวนการทางวิชาการ

รัชกาลที่ 5 ทรงเริ่มเกริ่นนำด้วยพระราชนิพนธ์ค่านำเรื่อง *พระราชพิธีสิบสองเดือน* แสดงสาเหตุสำคัญของการค้นคว้าในเรื่อง จากนั้นเป็นการรวบรวมข้อมูล เพื่อความน่าเชื่อถือของข้อมูล เสมือนมีแหล่งอ้างอิง และการนำเสนอเนื้อหาอย่างเป็นระบบ โดยมีการใช้วิจารณ์ญาณประกอบการอธิบาย

2.1.1 การกล่าวถึงความเป็มาและความสำคัญของปัญหาและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในพระราชนิพนธ์ค่านำ พระองค์ได้ทรงอธิบายถึงที่มาของความเชื่อและพระราชพิธีแต่โบราณที่มักเกี่ยวพันกับความเชื่อทางศาสนา แบ่งได้เป็นศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ โดยมุ่งเน้นที่เทพเจ้าหรือพระเจ้าของแต่ละศาสนาเป็นหลัก การอธิบายสาเหตุของการประกอบพระราชพิธีต่างๆ เสมือนเป็นการปูพื้นความรู้ให้แก่ผู้อ่าน ยกตัวอย่างเช่นความเชื่อเรื่องเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์และความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพุทธ ดังที่ว่า

พระราชพิธีซึ่งมีสำหรับพระนคร ที่ได้เคยประพฤติมาแต่ก่อนจนถึงปัจจุบัน อาศัยที่มาเป็น 2 อย่าง อย่างหนึ่งมาตามตำราไสยศาสตร์ที่นับถือพระเป็นเจ้า อิศวร นารายณ์ อย่างหนึ่งมาตามพระพุทธศาสนา แต่พิธีที่มาจากต้นเหตุทั้งสองอย่างนี้มาละระคนกันเป็นพิธีอีกอย่างหนึ่งขึ้นก็มี ด้วยอาศัยเหตุที่แต่เดิมพระเจ้าแผ่นดินและชาวพระนครถือศาสนาพราหมณ์ การใดๆ ซึ่งนับว่าเป็นศรีสวัสดิมงคลแก่พระนครตามคัมภีร์ไสยศาสตร์ก็ประพฤติเป็นราชประเพณีสำหรับพระนครตามแบบอย่างนั้น ครั้นเมื่อภายหลังพระเจ้าแผ่นดินและราษฎรนับถือพระพุทธศาสนา ถึงว่าพระพุทธศาสนาที่เป็นต้นเดิมแต่ไม่ถูกขู่ขู่พิธีต้องอันใด ด้วยพระพุทธเจ้ายอมตรัสว่า ฤกษ์ดี ยามดี คุรุดี ฆณะดี การบูชาเช่นสรวงดี ทั้งปวงย่อมอาศัยความสุจริตในไตรทวาร...เพราะฉะนั้นการพระราชพิธีใดๆ ซึ่งเกี่ยวข้องเจือปนอยู่ในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีคำอ้างมาว่าตามทางพุทธศาสนานับเอาเป็นคู่กับไสยศาสตร์นั้น จะอ้างว่าพระพุทธเจ้าบัญญัติหรือแนะนำไว้ให้ทำนั้นไม่ได้...เพราะฉะนั้นการพระราชพิธีที่อ้างว่าตามพุทธศาสนานั้น ควรจะต้องเข้าใจว่า เป็นแต่ตัวอย่างความประพฤติของผู้ซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาได้ประพฤติมาแต่ก่อน การที่ประพฤตินั้นไม่เป็นการมีโทษที่พระพุทธเจ้าจะพึงติเตียน การพระราชพิธีเช่นนี้ นับว่าเป็นการมาตามทางพุทธศาสนา... (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2550: 1-2)

พระองค์ทรงแบ่งประเด็นว่าความเชื่อดังกล่าวมักมาจากสองสิ่ง คือ จากตำราไสยศาสตร์ที่นับถือเทพเจ้าคือ พระอิศวรและพระนารายณ์ และจากพระพุทธศาสนา แต่ทั้งสองสิ่งนี้อาจผสมกันจนเป็นพิธีใดพิธีหนึ่งก็เป็นได้ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ เป็นแต่เพียงการปรับเปลี่ยนของพระเจ้าแผ่นดินและราษฎรเอง และไม่ขัดกับหลักของพุทธศาสนา เมื่อกล่าวถึงที่มาแล้วก็ทรงมีการอธิบายพระราชพิธีที่มีทั้งพุทธและไสยศาสตร์ปนกันว่า

แต่ส่วนพระราชพิธีซึ่งคละปะปนกันทั้งพุทธศาสนาและไสยศาสตร์นั้น ก็เกิดขึ้นด้วยเดิมทีพระเจ้าแผ่นดิน และราษฎรนับถือศาสนาพราหมณ์ตั้งว่ามาแล้ว ครั้นเมื่อได้รับพระพุทธศาสนามาถือพระพุทธศาสนาไม่ผู้เป็นปฏิปักษ์ คัดค้านกันกับศาสนาอื่นๆ เหมือนศาสนาพระเยซู หรือศาสนาอะหะหมัด พระพุทธเจ้ามีพุทธประสงค์อย่างเดียวกับที่ จะแสดงเหตุที่เป็นจริงอยู่อย่างไร และทางที่จะระงับดับทุกข์ได้ด้วยอย่างไร...ผู้ที่ถือพระพุทธศาสนาแท้ก็ไม่มีเหตุอันใด ซึ่งสมควรจะนับถือลัทธิทางไสยศาสตร์ แต่ผู้ซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาในชั้นหลังซึ่งยังไม่ได้บรรลุธรรมผล ย่อมความ หวาดหวั่นสะดุ้งสะเทือนด้วยภัยอันตรายต่างๆ และมีความปรารถนาต่อความเจริญรุ่งเรืองแรงกล้า...จึงได้คิดทำการ บูชาเช่นสรวงให้เป็นเครื่องป้องกันความผิด อันผู้มีอำนาจมีใจเช่นนั้นจะถือว่าเป็นการหมิ่นประมาทไม่เคารพขนบ หรือประจบประแจงไว้จะได้สบายๆ ใจไม่มีใจร้ายขึ้นมา ความเชื่อถือนั้นหมายถึงในการอย่างนี้มีฝังอยู่ในใจคนทั้งปวงสืบ ลูกหลานมาหลายสิบชั่วคน และอาศัยเหตุผลซึ่งเป็นการเพ้อฝันไปเฉพาะถูกคร่าวเข้ามียู่เนื่องๆ เป็นเครื่องประกอบ ให้คิดเห็นว่าเป็นเพราะผีศาจเจ้านายกริ้วโกรธเช่นกล่าวมาแล้ว... (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2550: 2-3)

ข้อความข้างต้นมีการกล่าวถึงศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลามร่วมด้วย ทั้งนี้เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่า ศาสนาพุทธไม่ค่อยคัดค้านศาสนาอื่น และทรงให้เหตุผลว่าการที่ราษฎรชั้นหลังรับไสยศาสตร์มาร่วมกับทางพุทธนั้นก็เนื่องจาก ยังไม่บรรลุธรรมผล จึงยังหวาดกลัวภัยต่างๆ จึงได้คิดบูชาเช่นสรวงเทพเจ้าเพื่อป้องกันอันตราย ความเชื่อเช่นนี้จึงฝังใจราษฎร มาหลายชั่วอายุคน พระองค์ยังทรงกล่าวไว้อีกด้วยว่าที่อธิบายมาทั้งหมดนี้ “เพื่อว่าผู้มีความสงสัยว่าพระเจ้าแผ่นดินและ ราษฎรก็ถือพระพุทธศาสนา เหตุใดจึงทำพิธีตามลัทธิไสยศาสตร์อยู่” แสดงว่าพระองค์ทรงต้องการไขข้อสงสัยเกี่ยวกับการนับ ถือสิ่งต่างๆ ซึ่งมาจากหลายศาสนาให้กระจ่างก่อนแล้วจึงจะเริ่มอธิบายความในพระราชพิธีต่างๆ ต่อไป นอกจากนี้การอธิบาย ด้วยหลักเหตุผลนิยมของพระองค์นี้ยังใช้เป็นกรอบในการอธิบายพระราชพิธีทั้งหมดอีกด้วย

การอธิบายถึงที่มาของความเชื่อเกี่ยวกับพระราชพิธีนี้จึงเปรียบเสมือนเป็นการกล่าวถึงความป็นมาและ ความสำคัญของปัญหาในการเขียนรายงานวิจัยในปัจจุบัน หลังจากกล่าวถึงประเด็นนี้แล้วพระองค์ได้นำไปสู่ประโยชน์ที่คาดว่า จะได้รับของการค้นคว้า *พระราชพิธีสิบสองเดือน* ในครั้งนี้ พระองค์ทรงกล่าวว่า

ในครั้งนี้ได้คิดที่จะช่วยกันแต่งเรียบเรียงข้อความในความประพฤติของราษฎรประชาชนในกรุงสยาม ซึ่งได้ เล่นการนักชดถุกซ์ตามฤดูปีเดือน เพื่อจะให้เป็นที่ประโยชน์ที่ให้แก่คนภายหลังทราบการงาน ซึ่งเราได้ประพฤติเป็น ประเพณีบ้านเมืองอยู่ในบัดนี้ หรือในชั้นพวกเรากวั้นนี้ที่ยังไม่ได้ทราบได้เห็นการประพฤติทั่วไปของชนทั้งปวงก็จะได้ ทราบ เหมือนอย่างช่วยกันสืบสวนมาเล่าสู่กันฟัง ส่วนในการพระราชพิธีประพฤติเป็นไปอยู่ในราชการนี้ก็เช่นข้อ สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเวลาประชุมพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการพร้อมกันคราวหนึ่ง ครั้นจะรวบรวมลงเป็น เรื่องเดียวกันกับการนักชดถุกซ์ของราษฎร ก็จะเป็นความยึดยวปะปนพันเผื่อกันไป จึงได้คิดแยกออกไว้เสียต่างหาก คิดกำหนดแบ่งข้อความเป็น 12 ส่วนๆ ละเดือน กำหนดจะให้ได้ออกในวันสิ้นเดือนครั้งหนึ่งไปจนตลอดปี แต่เดือน หนึ่งจะมากบ้างน้อยบ้างตามการที่มีมากและน้อย หวังใจว่าคงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ซึ่งจะใคร่ทราบเวลาประชุม ราชการได้ ตามสมควรแก่เรื่องราวซึ่งนับว่าเป็นแต่พระราชพิธีตั้งนี้ฯ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2550: 7)

ประโยชน์ที่พระองค์คาดว่าผู้อ่านจะได้รับจากการอ่าน *พระราชพิธีสิบสองเดือน* นี้คือการบันทึกพระราช พิธีของราชการเพื่อให้ผู้เข้าร่วมการประชุมได้ทราบเวลาประชุมราชการเกี่ยวกับพระราชพิธี จะเห็นได้ว่าประโยชน์ที่พระองค์ คาดว่าจะได้รับนี้สัมฤทธิ์ผลหลังจากวรรณคดีสโมสรยกย่องให้วรรณคดีเรื่องนี้เป็นยอดของความเรียงอธิบาย ทั้งยังเป็น วรรณคดีที่ได้รับการอ้างอิงเสมอเมื่อกล่าวถึงพระราชพิธีสำหรับพระนคร กรอบการอธิบายของพระองค์จึงเป็นไปในแนวทาง ของการเขียนเชิงวิชาการอย่างเด่นชัด ถือเป็นพระอัจฉริยภาพขององค์กวีอย่างแท้จริง

2.1.2 การรวบรวมข้อมูล

หลังจากการกล่าวถึงความเป็นมาของปัญหาและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับแล้ว พระองค์ทรงรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลากหลาย ได้แก่ จากประสบการณ์ของพระองค์เอง การถามจากผู้รู้ และจากเอกสารอ้างอิง การรวบรวมข้อมูลจากประสบการณ์ของพระองค์เองปรากฏในพระราชพิธีอาพาธพินาศ ในเดือนสี่ พระองค์ทรงใช้ความรู้เกี่ยวกับการแพทย์สมัยใหม่เพื่อประกอบการอธิบาย

การทำเช่นนั้นก็จะอาศัยเหตุที่เกิดโรคร้ายที่เป็นมาๆ ทั่วกัน เช่น ไข้ทรพิษ หรือหิวตักโรค เพราะเมื่อเปรียบเทียบเคียงคู่กับประเทศอื่น ก็เห็นว่าจะเป็นหิวตักโรค เพราะในระยะนั้นหิวตักโรคเกิดขึ้นที่ประเทศอินเดียก่อนแล้วเป็นระรานต่อมา...การซึ่งเกิดทำพิธีกันขึ้นนั้นก็คงจะเป็นด้วยเหตุความตกใจหวาดหวั่น...เมื่อจะคิดเสาะแสวงหาเหตุผลว่าเกิดขึ้นด้วยอันใด ก็ไม่สามารถที่จะทราบได้ในเวลานั้น ด้วยมิได้เคยทดลองสังเกตสังกามาแต่ก่อน ยาที่จะกินนั้นเล่าก็ต้องเป็นยาเดาขึ้นใหม่ทั้งสิ้น กินยากี่ต้องเป็นการลองไปในตัว คนจึงได้ตายมาก จนลงเห็นกันว่าเป็นไม่มียาอันใดจะแก้ไขได้ ความคิดที่เชื่อพระผู้สร้างโลก เชื่อผีผู้ดีคือเทวดา เชื่อผีไพร่คือปีศาจ ก็เข้าครอบงำความคิด คนทั้งปวงในเวลานั้นตามแต่ใครจะถนัดทางใด... (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2550: 152)

จะเห็นได้ว่าการกล่าวถึงที่มาของการประกอบพระราชพิธีอาพาธพินาศนั้นเกิดจากความเชื่อแบบไสยศาสตร์ที่พิธีนี้จะสามารถกำจัดโรคหิวตักโรคได้ เพราะยาในสมัยนั้นไม่สามารถรักษาได้ เมื่อไม่มียาจึงหันมาพึ่งพาเทพเจ้าและผีสงเทวดา แสดงถึงความเชื่อของคนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นซึ่งความเจริญทางวิทยาศาสตร์ยังไม่ก้าวหน้านัก ผู้คนจึงต้องยึดการทำพิธี เพื่อปัดเป่าโรคร้าย จึงเป็นการมองอดีตผ่านประสบการณ์ของพระองค์เอง

การถามผู้รู้เป็นข้อมูลสำคัญอีกประการหนึ่งที่พระองค์ทรงใช้ประกอบการอธิบายพระราชพิธีในเดือนต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น การพระราชพิธีพืชมงคล ในเดือน 9 พระองค์ทรงกล่าวถึงพระพุทธรูปที่มาจากเมืองมอญตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 วามีหลายองค์ แล้วจึงกล่าวถึงการสอบถามหรือฟังจากการเล่าของผู้รู้ 3 ท่าน ได้แก่ รัชกาลที่ 4 พระสุนทรธำมรงค์ และพระคุณวงศ์ ดังนี้

มีเรื่องราวนิทานได้ยินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล่าอยู่...ได้สอบถามพระสุนทรธำมรงค์ (พระสุนทรธำมรงค์ ศรีวัดชนะสงคราม) แจ้งว่าเป็นรูปพระสุกุดิที่ขอฝนนั่นเอง...แต่ได้สอบถามพระคุณวงศ์ (พระคุณวงศ์ สน วัดประมัยยิกาวาส) แจ้งความไปคนละเรื่อง อ้างผู้บอกเล่ามีเรื่องราวยืดยาวว่า...ฟังดูเรื่องที่เล่าก็เป็นเฉียดๆ ไปกับเรื่องเดิม อย่งไรจะถูกก็ตัดสินไม่ได้แน่ แต่พระชนนีใช้ตั้งในการพระราชพิธีฝนหลายองค์ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2550: 152)

การสอบถามจากผู้รู้ของพระองค์นี้ส่งผลให้ข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธรูปที่ใช้ในการพระราชพิธีขอฝนมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ทั้งยังเป็นการให้ข้อมูลที่หลากหลายแก่ผู้อ่านอีกด้วย

การใช้เอกสารอ้างอิงเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่พระองค์ใช้ประกอบการรวบรวมข้อมูลประกอบพระบรมราชาธิบาย ได้แก่ หนังสืออนพมาศ กฎมณเฑียรบาล คำให้การขุนหลวงหาวัด พระราชพงศาวดาร ตำราพราหมณ์ คัมภีร์มหาภารตะ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เช่น ชาดก เป็นต้น หนังสืออชริฎฎาน หนังสือลาโลแบร์ จารึกวัดพระเชตุพนฯ วรรณคดี เช่น โองการ แข่งน้ำ คำฉันท์กล่อมพระมหาเศวตฉัตร ร่างหมายรับสั่งของเก่า ร่างหมายพระราชพิธี จดหมายเหตุ หนังสือกิจจานุกิจ เป็นต้น ซึ่งเอกสารหลักที่ใช้ในพระบรมราชาธิบาย คือ หนังสืออนพมาศ กฎมณเฑียรบาล และคำให้การขุนหลวงหาวัด (ธานีรัตน์ จัตุหะศรี, 2546: 94)

หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงค้นคว้าจากตำราและเอกสารต่างๆ ก่อนจะนำไปสู่พระราชพิธีนั้นๆ ปรากฏในพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ของเดือนสี่ พระองค์กล่าวถึงที่มาของการทำบุญปีและพิธีสัมพัจฉรฉินท์ว่าหลังจากที่ได้ทรงค้นคว้าจาก กฎมณเฑียรบาล ร่างรับสั่งการพระราชพิธี และ จดหมายคำให้การขุนหลวงหาวัด แล้วจึงอธิบายว่าการทำบุญ

ในพิธีสัมพัจฉรฉินท์นั้นเป็นการบูชาของชาวลังกา ทั้งยังเชื่อมโยงไปสู่การอธิบายพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ว่าเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนา เพราะมีการทำบุญแบบชาวพุทธ แต่ก็มีใช้พุทโธวาท เนื่องจากไม่มีการบัญญัติไว้ และเมื่อหาที่มาของพระราชพิธีก็พบว่ามิใช่ในนครศรีธรรมราชและเขมร และมีเฉพาะในเมืองลังกาเท่านั้น จึงสืบต่อไปได้ว่าเป็นพิธีใหม่ที่เกิดขึ้นในตอนพระพุทธศาสนาตกมาอยู่ในลังกาทวีปแล้ว จะเห็นได้ว่าการค้นคว้าจากข้อมูลเอกสารของพระองค์นั้นส่งผลให้ข้อมูลมีน้ำหนักและน่าเชื่อถือ เหมาะสมกับงานเชิงวิชาการที่มุ่งให้ความรู้

2.1.3 การนำเสนอเป็นขั้นตอนและการนำเสนออย่างมีวิจารณ์ญาณ

การนำเสนอ *พระราชพิธีสิบสองเดือน* อย่างเป็นขั้นตอนนี้เริ่มจากการวางโครงเรื่องอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ เริ่มจากการให้นิยามศัพท์ เช่น จองเปรียงลตชุดลยโคม ลตแจตร เป็นต้น การอธิบายที่มาและขั้นตอนของพระราชพิธีและลงท้ายด้วยการตกแต่งหน้าพนักงาน ทั้งยังมีระบบการแบ่งเดือนตั้งแต่เดือนสิบสองจนถึงเดือน 11 อีกด้วย

พระราชนิพนธ์ค่านำแบ่งได้เป็น 5 หัวข้อ ได้แก่ พระบรมราชาธิบายด้วยเหตุแห่งพระราชพิธีสำหรับพระนคร พระราชพิธีสิบสองเดือนที่มีมาในกฎมนเทียรบาลครั้งกรุงเก่า พระราชพิธีสิบสองเดือนที่คงทำในกรุงรัตนโกสินทร์ พระราชปรารภที่จะทรงพระราชนิพนธ์เรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือน และพระบรมราชาธิบายพระราชพิธีเดือนสิบสองตามแบบโบราณ หลังจากค่านำจะเป็นการอธิบายพระราชพิธีเดือนต่างๆ โดยเริ่มจากเดือนสิบสอง มีการเปรียบเทียบพระราชพิธีโบราณและปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ แสดงถึงการจัดระบบของการเขียนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้พระองค์ยังมีพระกระแสตักเตือนเจ้าพนักงานกำกับในตอนท้ายของพระราชพิธี กระแสตักเตือนส่วนใหญ่ก็เพื่อให้เจ้าพนักงานจัดลำดับขั้นตอนอุปกรณ์ และปฏิบัติตนต่อพระบรมวงศานุวงศ์หรือผู้เข้าร่วมพิธีอย่างถูกต้อง ไม่ทำให้การพระราชพิธีขาดความสมบูรณ์

วรรณคดีเรื่องนี้มีการวางโครงสร้างของเรื่องไว้อย่างเป็นระบบ เริ่มจากการเกริ่นนำในพระราชนิพนธ์ค่านำ การอธิบายขั้นตอนของแต่ละพระราชพิธีรวมทั้งการเปรียบเทียบและวิจารณ์รายละเอียดหรือความคิดความเชื่อต่างๆ และมีพระกระแสทรงตักเตือนเจ้าพนักงานในตอนท้ายของพระราชพิธีในแต่ละเดือน นอกจากนี้ยังมีความต่อเนื่องและความเชื่อมโยงของหัวข้อในแต่ละพระราชพิธี แสดงถึงความละเอียดรอบคอบขององค์กวี และเป็นไปในกระบวนการทางวิชาการอย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาการอธิบายความในพระราชพิธีเก่าในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นพบว่าก็มีลักษณะเหมือนกัน คือ มุ่งกล่าวถึงองค์ประกอบของพระราชพิธีเป็นหลัก สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536: 344-348) อธิบายองค์ประกอบของประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีซึ่งเป็นลักษณะของการอธิบายพระราชพิธีแบบเก่า ดังนี้

1.1) วัตถุหรืออุปกรณ์ ได้แก่ โรงพิธีหรือสถานที่ทำพิธี เครื่องเช่นสังเวศ เครื่องบูชา เครื่องใช้ในพิธี เครื่องแสดงเกียรติยศ เครื่องแสดงความสวยงาม วัตถุที่ใช้เคารพ

1.2) องค์บุคคล ประชาชนทำพิธีต่างๆ เพราะมีศรัทธาและความเชื่อ 2 อย่าง คือ เชื่ออย่างงมงายกับเชื่ออย่างมีเหตุผล เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา คนทั่วไปไม่อาจทำพิธีกรรมเองได้ จึงต้องใช้คนกลางทำหน้าที่เชื่อมระหว่างคนกับพระผู้เป็นเจ้า เช่น พราหมณ์ พระภิกษุสงฆ์ บาทหลวง โด่ละมูเต้ง หมอตำแย โหระ เป็นต้น

1.3) กิริยาอาการ เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งในการประกอบพิธี เพื่อเป็นการแสดงความนอบน้อม การเคารพบูชาต่อสิ่งที่คนเข้าใจว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ประนมมือ กราบ ไหว้ ก้มศีรษะ กุ๊กเข่า เป็นต้น ถือเป็นกิริยาอาการที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์พอใจ

1.4) คำพูด คำกล่าว หรือคำสวด เพื่อแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อาจเป็นคำพูด หรือการสวดวิงวอน ให้พร หรือกล่าวสาปแช่งตามแต่พิธีกรรม นัยว่าจะทำให้ผู้กระทำพิธีได้รับสิ่งซึ่งปรารถนาตามคำขอร้องหรือวิงวอน เช่น การตักน้ำพระพิพัฒน์สัตยา การทำพิธีพิฆฆมกล เป็นต้น

1.5) ระยะเวลาในการทำพิธี หรือจำนวนครั้งในการกระทำพิธี เช่น กำหนดว่าจะต้องสวดคาถากี่ครั้ง ทำพิธีกี่วัน หรือทำพิธีนานเท่าไรจึงจะได้ผล

1.6 การละเล่น บางพิธีกรรมมีกิจกรรมเป็นเครื่องเสริมประเพณีหรือพิธีกรรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น ดนตรีไทย รำไทย กุลาตีไม้ เป็นต้น

1.7 ผล ไม่ว่าจะประสบผลสำเร็จตามปรารถนาหรือไม่ก็ตาม แต่จะมีผลอย่างหนึ่งเกิดขึ้นต่อจิตใจเสมอ ทำแล้วจิตใจเป็นสุขสงบ คาดว่ามีผลดีกว่าไม่ได้ทำ เช่น พิธีทำขวัญ พิธีสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาดำรงพระราชพิธีเก่าในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นพบว่ามักอธิบายขั้นตอนการประกอบพระราชพิธีเป็นหลัก มิได้กล่าวถึงที่มาของการประกอบพระราชพิธีนั้นๆ แต่อย่างไรก็ดี ยกตัวอย่างเช่น **กฎมณเฑียรบาล** กล่าวถึงพระราชพิธีไล่เรือไว้ โดยเน้นกล่าวถึงการปฏิบัติตนของฝ่ายในเป็นหลัก ดังนี้

พระราชพิธีไล่เรือ ธรงพระมาลาสุกหระ้า สมเด็จพระอรรคมเหสีทรงสุกหระ้าบนที่นั่ง ลูกเธอหลานเธอใส่เศียรเพศมวย พระสนมใส่สนองเกล้า นั้งหน้าสองนั้งหลังสอง ม่านพันเส้าพนักเพียงอก สลัก สไบสองบ่าเชิงทอง พญามาเสนาตีฆ้อง ครั้นถึงท่ายบ้านรุดเสด็จออกยืนทรงพชนี ครั้นถึงประตูไชย ธรงส้าว (วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ, 2548: 162)

จะเห็นได้ว่ากฎมณเฑียรบาลมุ่งอธิบายถึงการปฏิบัติของฝ่ายในเป็นหลัก ตั้งแต่พระอัครมเหสี ลูกเธอหลานเธอ พระสนม ทั้งการแต่งกายและการปฏิบัติตามขั้นตอนของพิธี การกล่าวถึงฝ่ายในนี้เป็นไปในลักษณะของคำสั่งเสียมากกว่าการอธิบายที่มาของการปฏิบัติดังกล่าว ซึ่งแตกต่างไปจาก *พระราชพิธีสิบสองเดือน* โดยสิ้นเชิง

ลักษณะการอธิบายพระราชพิธีดังกล่าวยังปรากฏใน *ตำราพระราชพิธีเก่า* กล่าวถึงพิธีสารท ใต้ตาม ลำดับขั้นตอนของการประกอบพิธี คือ วันเวลาในการประกอบพิธี วัตถุประสงค์ หน้าที่ของเจ้าพนักงาน รวมถึงขั้นตอนของการประกอบพิธี ดังนี้

ครั้นเดือน 10 พระราชพิธีสารท กระทำมธุปายาสและกระยาสารท อารธนาพระพุทธรูปมาตั้งโรงราชพิธี ดูก่อน นิมนต์พระสงฆ์ 5 รูปสวดมนต์ แล้วเชิญเสด็จออกถวายข้าวมธุปายาสและกระยาสารทแล พระสงฆ์ฉันแล้ว เสร็จการพระราชพิธีสารทเท่านี้ (กรมศิลปากร, 2548: 13)

จึงจะเห็นได้ว่าการอธิบายพิธีสารทใน *ตำราพระราชพิธีเก่า* ไม่ได้บอกที่มาของการประกอบพระราชพิธี จุดประสงค์หลักเพื่อให้ผู้ปฏิบัติทราบขั้นตอนของการประกอบพระราชพิธีเท่านั้น

ในเรื่อง *ลัทธิธรรมนิยมต่างๆ ภาคที่ 8* ได้กล่าวถึงพระราชพิธีอาพาธพินาศ ครั้งรัชกาลที่ 1 ไว้เมื่อพิจารณาการบรรยายเกี่ยวกับพระราชพิธีอาพาธพินาศในสมัยรัชกาลที่ 1 พบว่าเน้นขั้นตอนสำหรับการประกอบพระราชพิธีเป็นสำคัญ โดยกล่าวถึงวันเดือนปีที่กระทำพิธี การตั้งพิธี จำนวนพระสงฆ์ การประกอบพิธีของพระสงฆ์ อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธี หน้าที่ของราชบัณฑิต เจ้าพนักงานต่างๆ และชาววัง แสดงให้เห็นว่าลักษณะของตำราพระราชพิธีเล่มนี้มุ่งเน้นที่การปฏิบัติพระราชพิธีเป็นสำคัญ โดยมีได้บอกที่มาของการปฏิบัติพระราชพิธีนั้นๆ ดังตัวอย่าง

ณ วันเดือน 8 ขึ้น 7 ค่ำ ตั้งน้ำวงด้วย พระสงฆ์จะได้เข้ามาสวด ตั้งน้ำวงด้ายบนพระที่นั่งสุทธาสวรรย์ 20 รูป ครั้นรุ่งขึ้นณวันเดือน 8 ขึ้น 8 ค่ำ เพล่าบายพระสงฆ์เข้ามาสวดมนต์ ให้เอาบาตรเข้ามาด้วย 64 เอาบาตรส่งเข้าไปข้างใน ให้วิเศษแต่งเปนของปากบาตร ของควา 5 สิ่งของหวาน 5 สิ่ง...พนักงานตำรวจใน ธงไชยกระบี่ธูช 1 ธงไชยกระบี่นารายณ์ชีครุฑ 1 รวม 2...พนักงานมหาดเล็ก เอาเทียนทองเข้าถวายทรงจุด แล้วเอาไปถวายพระสังฆราชจุดเทียนไชย 1 ...พนักงานน้ำสงฆ์ หม้อน้ำทอง 2 คู่ เงิน 2 คู่...ให้ชาววังเบิกผ้าขาวนุ่ง 2 ห่ม 2 รวม 4 ผืน ให้สังฆการีสมมุติเป็นเทวดา...ให้สนมเอาเครื่องนมัสการเข้ามาตั้งให้พร้อม ให้ทำบัตรด้วย ให้กรมพระนครบาลส่งหม้อน้ำ 5 คู่ ใบมะตูม ใบขนุน ใบบัวหลวง หล้าแพรง ผักส้มป่อย มะกรูด...ให้ราชบัณฑิตนุ่งขาวห่มขาวอ่านคำอารธนาเทวดาเพล่าบาย 3 วัน...ให้เจ้าพนักงานทั้งนี้อยู่เฝ้ารักษาของๆ หลวงจงทุกพนักงานอย่าให้ขาดแต่สิ่งหนึ่งสิ่งใดได้เปนอันขาดทีเดียว (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, เล่ม 1, 2558: 367-371)

การมุ่งเสนอขั้นตอนของการประกอบพระราชพิธีเป็นหลักโดยมิได้ประกอบด้วยวิจารณ์ใดนั้น ยังปรากฏใน *โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส* ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมสมเด็จพะบาราบปรปักษ์ ที่มีกรกล่าวพรรณนาถึงพระราชพิธีต่างๆ ทั้ง 12 เดือนโดยละเอียด รวมทั้งพิธีและนักขัตฤกษ์ต่างๆ ที่ชาวบ้านได้ปฏิบัติจนเป็นประเพณีทำให้ภาพชีวิตของชาวเมืองในกรุงเทพฯ สมัยนั้น แต่ยังไม่มีการกล่าวถึงที่มาของการประกอบพระราชพิธี และเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงของพระราชพิธีต่างๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผล การอธิบายพระราชพิธีอย่างเป็นขั้นตอนและมีวิจารณ์จึงเริ่มปรากฏใน *พระราชพิธีสิบสองเดือน*

การนำเสนอด้วยวิจารณ์โดยใช้เหตุผลโต้แย้งตลอดเวลานี้คือกระบวนการเขียนเชิงวิชาการ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำไปปฏิบัติและการเผยแพร่ความรู้ของราชสำนัก รัชกาลที่ 5 ทรงใช้เหตุผลในการอธิบายความเชื่อเชิงประจักษ์ ให้เห็นว่ามีความแต่เดิมและอธิบายให้เห็นว่ามีที่มาอย่างไร ลักษณะเช่นนี้เป็นการอธิบายแบบใหม่ซึ่งไม่เคยปรากฏในงานเก่าอย่างเช่นกฎมณเฑียรบาลมาก่อน การใช้เหตุผลประกอบวิจารณ์นี้มีทั้งการกล่าวถึงที่มา การคงอยู่หรือยกเลิก และขั้นตอนของพระราชพิธี ดังนี้

การกล่าวถึงที่มาของพระราชพิธีหรือขั้นตอนต่างๆ อย่างมีวิจารณ์ เช่น ในพระราชพิธีพืชมงคล² เดือนเก้า รัชกาลที่ 5 ทรงกล่าวถึงสาเหตุของการใช้พระพุทธรูปหรือรูปพระเถระในการขอฝน ว่ามีที่มาประกอบกันจากสาเหตุหลายประการ ดังนี้

การซึ่งมีพระพุทธรูป หรือรูปพระเถระสำหรับขอฝนต่างๆ นี้ก็คงจะเกิดขึ้นด้วยมีเหตุสขงเหมาะครั้งหนึ่ง เช่น เล่าว่าพระพุทธรูปเจ้าจะเสด็จลงสรงน้ำในสระโบกขรณี เป็นเวลาฝนแล้งน้ำแห้งขาด เผอิญฝนตกลงมามากในเวลานั้น ก็นับว่าเป็นด้วยพุทธานุภาพอันใด พระเถระทั้งหลายเหล่านี้ บางทีจะไปมีการอันใดประกอบเหตุให้ฝนตกก็เลยนับถือว่าพระมหาเถรองค์นั้นมีอำนาจอาจบันดาลให้ฝนตก ก็เลยนับถือว่าพระมหาเถรองค์นั้นมีอำนาจอาจบันดาลให้ฝนตกเหมือนกันกับพวกที่ถือศาสนาโรมันคาทอลิกนับถือแปดรอนเซนต์ที่พวกหมอยๆ มิซชันนารีแปลกันว่านักบุญ คือที่เป็นลูกศิษย์พระเยซูนั้นเป็นต้น การที่พวกโรมันคาทอลิกถือเช่นนี้ ก็เป็นอันไหลมาตามลัทธิกรีก ที่ถือว่ามีความสำคัญสำหรับการสิ่งนั้นสิ่งนี้ เราที่เป็นผู้ถือพุทธศาสนาเล่าก็เคยถือลัทธิพราหมณ์ว่ามีเทวดาสำหรับสิ่งนั้นสิ่งนี้...ยังมีอีกอย่างหนึ่งก็เป็นแต่ความคิดของผู้ใดผู้หนึ่งคิดขึ้น เช่น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างพระทรมานมิจฉาธิฐิ...ประสงคจะบำเพ็ญพระราชกุศลเหมือนอย่างเป็นการสมโภชพระพุทธรูปศาสนา ที่พวกมิจฉาธิฐิไม่มาย้ายก็ได้ก็สร้างขึ้น... เพราะฉะนั้นพระพุทธรูปก็ดี รูปพระเถระก็ดี ที่ใช้ในการขอฝนนี้ บางทีก็จะเป็นนึกขึ้นใหม่โดยไม่มีเหตุมีมูลเป็นแต่ประสงคจะขออานุภาพให้มาระงับความอยากกระวนกระวายเช่นนี้ก็จะเป็นไปได้ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2542: 21-22)

รัชกาลที่ 5 ทรงอธิบายไว้ว่าความเป็นเพราะมีเรื่องเล่าว่าพระพุทธรูปเจ้ามีพุทธานุภาพในการบันดาลให้ฝนตกหรือพระเถรองค์นั้นมีอำนาจบันดาลให้ฝนตก คล้ายกับโรมันคาทอลิกที่นับถือนักบุญลูกศิษย์พระเยซู ซึ่งมาจากลัทธิกรีก นอกจากนี้ยังมีความเชื่อมาจากรัชกาลที่ 3 ที่ทรงสร้างพระทรมานมิจฉาธิฐิ หรืออาจจะเป็นเพราะการนึกขึ้นมาเองโดยไม่มีมูลแต่ต้องการขออานุภาพให้มาระงับความกังวลก็เป็นได้ การอธิบายด้วยหลักเหตุผลเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าการคิดด้วยเหตุผลนั้นสามารถมีทางเลือกได้หลายทาง พระองค์ทรงพยายามสืบหาสาเหตุที่มาด้วยเหตุผล 3 ประการด้วยกัน คือ จากความเชื่อในองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระเถระ (เช่นเดียวกับโรมันคาทอลิกที่มาจากกรีก) จากความคิดความเชื่อของรัชกาลที่ 3 หรือไม่มีสาเหตุใดๆ เกิดจากการนึกขึ้นมาเอง

การอธิบายสาเหตุของการคงอยู่หรือยกเลิกพระราชพิธีต่างๆ ปรากฏในลักษณะของการใช้วิจารณ์ เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น พระราชพิธีอาพาธพินาศ ที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่ามีที่มาจากโรคเกิดโรคหรือโรคในสมัยรัชกาลที่ 2 พระองค์กล่าวถึงสาเหตุว่าเหตุใดจึงยกเลิกพระราชพิธีนี้ในสมัยรัชกาลที่ 3 ดังที่ว่า

² สกัดตามต้นฉบับ

แต่การพระราชพิธีนั้นเป็นการคาดคะเนทำขึ้น มิใช่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสั่งสอนไว้ให้สำหรับแก้ไขโรคภัยเช่นนี้ และความเข้าใจที่คะเนเอาว่าโรคนี้เกิดขึ้นด้วยผี จึงได้คิดขับไล่ผีเป็นการผิดอีกชั้นหนึ่งด้วย เพราะโรคนี้ไม่ได้เกิดขึ้นด้วยผี เกิดขึ้นด้วยดินฟ้าอากาศ และความประพฤติที่อยู่ทีนของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีความวิญญานจะขับไล่ได้ เพราะฉะนั้นการพระราชพิธีจึงไม่ได้มีประโยชน์อันใด...คนที่เข้ากระบวนแห่และหามพระพุทธรูป และพระสงฆ์เดินไปกลางทางก็ล้มลงขาดใจตาย ที่กลับมาถึงบ้านแล้วจึงตายก็มามาก และตั้งแต่ตั้งพิธีแล้วโรคนั้นก็ยิ่งกำเริบร้ายแรงหนักขึ้น ด้วยอากาศยิ่งร้อนจัดหนักขึ้นตามธรรมชาติ คนทั้งปวงก็พากันลงว่า เพราะการพิธีนั้นสู้ผีไม่ได้ ผีมีกำลังมากกว่า ตั้งแต่ทำพิธีอาพาธพินาศในปั้มโรง โทศกนั้นไม่ระงับโรคปัจจุบันได้ ก็เป็นอันเลิกกันไม่ได้ทำอีกต่อไป คงอยู่แต่พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ตามธรรมเนียม ถึงเมื่อปีระกาเอกศกในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีโรคปัจจุบันหนามากก็ไม่อาจทำพิธีนี้ ไซ้จะเป็นด้วยคิดเห็นว่าความคิดที่จะอาศัยพระพุทธวณะ ซึ่งมาในอาฎานาฎยสูตรไม่ต้องกันกับเหตุการณ์ที่เป็นขึ้นดังเช่นกล่าวมา เลิกยกเว้นเสียด้วยไม่เป็นที่ชอบใจคนทั้งปวง คนทั้งปวงถือว่าการทำพิธีนั้นเหมือนไปย่ำไปผัดล่อให้ผีมีความโกรธเคืองเอาชนะมากไป (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2550: 153-154)

สาเหตุที่ยกเลิกพระราชพิธีนั้นด้วยเกิดจากมิใช่วิธีของพระพุทธเจ้า โรคไม่ได้เกิดจากผี ผู้คนล้มตายหลังจากเข้าร่วมในพิธี โรคกำเริบยิ่งขึ้น โดยเหตุที่ไม่สามารถกำจัดโรคได้นั้นเอง วิธีการอธิบายของพระองค์แสดงถึงหลักเหตุผลที่เป็นไปในทางวิทยาศาสตร์ พระองค์ทรงนำพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์มาเชื่อมโยงกันได้อย่างน่าคิด พระพุทธเจ้าไม่เคยบัญญัติว่าโรคใดๆ จะสามารถแก้ได้ด้วยการทำพิธี เมื่อเชื่อมโยงกับวิทยาศาสตร์แล้วก็พบว่าที่การทำพิธีนั้นรักษาโรคภัยไม่ได้ก็เนื่องมาจากโรคไม่ได้เกิดจากผี แต่เกิดจากสภาพภูมิอากาศ และความเป็นอยู่ของมนุษย์ ดังนั้นผู้คนที่ปวงจึงยกเลิกพิธีนี้ไปด้วยผลของพิธีไม่ตอบสนองความต้องการของผู้คน การคิดพิจารณาเชื่อมโยงกระบวนคิดของพระองค์นี้ส่งผลให้ผู้อ่านคิดพิจารณาไตร่ตรองก่อนจะเชื่อหรือกระทำสิ่งใดต่อไป อันเป็นการพัฒนาปัญญาของคนในประเทศประการหนึ่ง

สำหรับกรคงอยู่ของพระราชพิธีนั้นปรากฏใน พระราชพิธีพืชมงคล รชกาลที่ 5 ทรงกล่าวถึงสาเหตุที่ไม่อาจยกเลิกพระราชพิธีนี้ได้ นั้นมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

อนึ่งการพิธีขอฝนนี้ก็ดูเป็นพิธีสำคัญ มีเครื่องเตือนที่จะให้เลิกไม่ได้อยู่ คือ ถึงว่าเจ้าแผ่นดินจะดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรมมิได้ปรวนแปร ซึ่งคนบางพวกมักพาลว่าดินฟ้าอากาศมักจะเป็นไปตามอาการของเจ้าแผ่นดินประพฤติ การฝนแล้งข้าวแพงนี้ ดูก็ไม่ใคร่จะเลือกเวลา...ในพระราชพงศาวดารกรุงเก่าก็มีปีข้าวแพงหลายครั้ง จะทิ้งพระราชพิธีนี้ เสียเห็นจะไม่ได้ แต่บางทีจะคิดเห็นว่าเป็นพระราชพิธีจรเพราะปีใดฝนบริบูรณ์ ก็ยกเว้นเสียไม่ทำ ต่อปีที่ฝนแล้งจึงได้ตั้งพระราชพิธีตามที่มีเป็นแบบอย่างสืบมาจนถึงทุกวันนี้ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2543: 6-7)

จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงให้เหตุผลสำหรับการเลือกปฏิบัติพระราชพิธีพืชมงคลนี้ว่าเป็นเพราะเหตุการณ์ข้าวแพงฝนแล้งนี้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทั้งยังมีผู้คิดว่าสภาพดินฟ้าอากาศมักแปรเปลี่ยนไปตามความประพฤติของพระเจ้าแผ่นดินอีกด้วย แม้จะมีเครื่องยืนยันว่าไม่เกี่ยวข้องก็ตาม พระองค์ทรงกล่าวเพิ่มเติมไว้อีกด้วยว่าพระราชพิธีนี้เป็นพิธีจรกล่าวคือหากปีใดฝนตกต้องตามฤดูกาลก็ยกเว้นเสียไม่ต้องทำ ปีไหนฝนแล้งจึงทำพิธีดังกล่าว นับเป็นการให้เหตุผลของการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติพระราชพิธีนี้ในแต่ละปีได้อย่างชัดเจนอีกด้วย

การอธิบายขั้นตอนของพระราชพิธี มีทั้งการอธิบายถึงพิธีหรือขั้นตอนที่คงเดิมและพิธีหรือขั้นตอนที่เปลี่ยนแปลง โดยพระองค์จะทรงให้เหตุผลประกอบการปรับเปลี่ยนขั้นตอนหรือธรรมเนียมบางอย่างของแต่ละพิธี ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจต่อที่มาของการปรับเปลี่ยนดังกล่าว ยกตัวอย่างเช่น ในพระราชพิธีศรีสัจปานกาล หรือถือน้ำพระพิพัฒน์สัจจาในเดือนห้านี้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงขั้นตอนในการประกอบพระราชพิธี กล่าวคือ การถือน้ำครั้งกรุงเก่าเหมือนกับกรุง

รัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1-3) แผลกเพียงข้าราชการถือน้ำที่วัดพระศรีสรรเพชญ์³ แล้วย้ายไปที่วิหารพระวัดมงคลปิตร เมื่อถือน้ำแล้วมีดอกไม้รูปเทียนเข้าไปถวายบังคมพระเชษฐูปิตร ซึ่งเป็นพระรูปพระเจ้าอยู่ทอง แล้วจึงได้เข้าไปถวายบังคมพระเจ้าแผ่นดินพร้อมกัน แต่พระราชวงศานุวงศ์นั้นไม่ได้เสด็จไปถือน้ำวัด ส่วนในกรุงรัตนโกสินทร์ข้าราชการไปถือน้ำที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีรูปเทียนมาถวายบังคมพระบรมอัฐิในรัชกาลที่ 1 แทนพระเชษฐูปิตร ในรัชกาลต่อๆ มาก็ถวายบังคมพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งเสด็จสวรรคตโดยลำดับ แล้วจึงพร้อมกันเฝ้ากราบถวายบังคมพระเจ้าแผ่นดินในท้องพระโรงเหมือนอย่างแต่ก่อน แต่พระราชวงศานุวงศ์ตั้งแต่กรมพระราชวังขึ้นไป เจ้าพนักงานนำน้ำมาถวายให้เสวยในท้องพระโรงหน้าพระที่นั่ง จากนั้นกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในสมัยรัชกาลที่ 4 ดังนี้

ครั้นเมื่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อประชุมพร้อมกันเชิญเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัตินั้นเป็นเวลาทรงผนวช เสด็จพระราชดำเนินมาประทับอยู่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการทำสัตยานุสัถย์ถวายครั้งแรก ก็ต้องทำที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ไม่ได้มาทำที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยเหมือนอย่างเมื่อเปลี่ยนรัชกาลที่ 1 เป็นที่ 2 รัชกาลที่ 2 เป็นที่ 3 รัชกาลที่ 4 เป็นที่ 5 จึงทรงพระราชดำริว่า การที่ประชุมพร้อมกันทำสัตยานุสัถย์ ถือน้ำพระพิพัฒน์สัจจาเฉพาะพระพักตร์พระมหามณีนรัตนปฏิมากร และพระพุทธรูปต่าง ๆ พระพุทธรูปเหล่านั้น ซึ่งเป็นพระฉลองพระองค์สมเด็จพระบรมอัยการีราช สมเด็จพระชนกนาถทั้งสองนี้ดูเป็นการสวัสดิมงคลและพร้อมเพรียงกัน ดีกว่าที่แยกย้ายกันอย่างแต่ก่อน จึงได้เสด็จพระราชดำเนินออกวัด พระศรีรัตนศาสดารามในเวลาถือน้ำต่อๆ มา ด้วยอ้างว่าเหตุที่ทรงเคารพต่อพระมหามณีนรัตนปฏิมากรและพระพุทธรูปฉลองพระองค์ทั้งสองพระองค์นั้น เมื่อเสด็จพระราชดำเนินออกวัดดังนี้ การเพิ่มเติมต่างๆ และเปลี่ยนแปลงการเฝ้าก็เกิดขึ้นหลายอย่างดังที่ได้เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2550: 225-227)

จึงจะเห็นได้ว่าสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงสถานที่ในการทำพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัจจา เนื่องจากรัชกาลที่ 4 ทรงผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม จึงทรงมีพระราชดำริการถือน้ำ ต่อหน้าพระพุทธรูปต่างๆ เป็นสวัสดิมงคลแก่บ้านเมืองทั้งยังเป็นพร้อมเพรียงกันไม่ต้องแยกพระบรมวงศานุวงศ์อย่างแต่ก่อน จึงได้ถือกระทำการพระราชพิธีนี้ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดารามสืบต่อมา อันส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอื่นๆ ตามมาก็ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้

การให้เหตุผลของรัชกาลที่ 5 เป็นการสร้างความเข้าใจต่อที่มาของการถือน้ำ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในรัชสมัยของพระองค์ ความรู้ข้างต้นสำคัญต่อการเข้าใจพระราชพิธีนี้ในแง่อื่น จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงให้เหตุผลไว้ว่าการพระราชพิธีใดๆ นั้นไม่จำเป็นต้องยึดมั่นถือมั่นแต่สิ่งเดิมที่กระทำกันมา ด้วยเกรงกลัวอันตรายต่างๆ หากมีเหตุจำเป็นอันสมควรก็สามารถที่จะปรับเปลี่ยนเพื่อให้กิจการงานต่างๆ ของบ้านเมืองเดินหน้าต่อไป ดังนั้นการที่จะยึดความเชื่อมั่นอย่างเก่าแบบ “ซิมซาบ” จึงมิใช่สิ่งที่ควรยึดถืออีกต่อไป เพราะจะรังแกความก้าวหน้าของกิจการงานทั้งปวงไว้ให้หยุดอยู่กับที่ ไม่ส่งผลดีอันใดกับบ้านเมือง หลักเหตุผลนิยมของพระองค์จึงครอบคลุมไปถึงการเน้นย้ำให้ผู้อ่านตระหนักถึงการใช้ปัญญาเพื่อพัฒนาบ้านเมืองต่อไป

2.2 การใช้กระบวนการเผยแพร่ความรู้แบบใหม่

การเผยแพร่ความรู้ที่พระองค์ทรงเลือกใช้เผยแพร่พระราชนิพนธ์นี้ แตกต่างไปจากสื่อเดิมที่เป็นเอกสารลายลักษณ์ต่างๆ เนื่องจากพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เป็นตอน ตีพิมพ์ในหนังสือ *วชิรญาณ* การใช้ภาษาจึงมีลักษณะไม่เป็นทางการ ส่งผลให้ตัวเรื่องที่เป็นพิธีการทั้งในแง่ความรู้และการนำไปใช้ กลายเป็นเรื่องอ่านสนุกและเพลิดเพลิน กล่าวได้ว่าเป็นการเขียนวัฒนธรรมราชสำนักด้วยวิธีใหม่ คือ ใช้สื่อใหม่สำหรับการอธิบายพระราชพิธีของพระนคร

การใช้กระบวนการเผยแพร่ความรู้แบบใหม่นี้ส่งผลให้ลีลาภาษาของวรรณคดีเรื่องนี้เปลี่ยนแปลงไปจากการอธิบายพระราชพิธีแบบเดิมซึ่งอยู่ในสื่อแบบจารีตดั้งเดิมเอกสารลายลักษณ์ที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น กล่าวคือ มีการใช้สำนวนภาษาที่ไม่เป็นทางการ การใช้คำแผลง การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ และการใช้อารมณ์ขัน ดังต่อไปนี้

³ สอดคล้องตามต้นฉบับ

2.2.1 การใช้สำนวนภาษาที่ไม่เป็นทางการ

การใช้สำนวนภาษาที่ไม่เป็นทางการ มีลักษณะของการเล่าเรื่องนี้ส่งผลให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิดกับผู้อ่าน เข้าใจเนื้อหาได้ง่าย การใช้สำนวนภาษาที่มีลักษณะผ่อนคลายส่งผลให้สามารถอ่านพระราชพิธีต่างๆ ได้อย่างเพลิดเพลิน ยกตัวอย่างเช่นในพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ ในเดือนสี่ อธิบายว่าด้วยการสวมมงกุฎไว้ ดังที่ว่า

แต่พระเจ้าลูกเธอซึ่งทรงพระเยาว์อยู่นั้น อยู่ข้างจะตื่นทรงมงกุฎกันจู้จี้มาก ที่ได้ทรงวันเดียวไม่สะพระทัย บ่นอดแอดกันไปตามๆ จึงโปรดให้มีมิ่งคลมาสวมพระราชทานวันละสองพานแว่นฟ้าทั้งสามคืน การที่ทรงมงกุฎนี้ก็มี มาจนเจ้านายเล็กๆ ทุกวันนี้ ต้นเหตุที่จะทิ้งหนักทั้งนาเพราะอยากโสกันต์เป็นเบื้องหน้าเห็นเจ้านายเข้ามาฟังสวด และเข้ามาเกศากันตลอดเวลาเข้ามาให้หายาก ใจเดินไปไม่หาย...ถึงจะหาวนอนให้หวิวๆ เทาไรก็ทนได้ไม่เป็นไร... (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2550: 197)

การใช้สำนวนภาษาที่เป็นกันเอง เช่น จู้จี้ ไม่สะพระทัย ทิ้ง มั่นให้หายาก ใจเดินไปไม่หาย หาวนอนให้ หวิวๆ เหล่านี้สะท้อนการใช้ภาษาไม่เป็นทางการในการเขียนถึงพระราชพิธีที่เคร่งขรึมให้ดูผ่อนคลายลง ทั้งยังสามารถ ถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้อีกด้วย ถือเป็นงานเขียนงานเชิงวิชาการให้บันเทิงใจผู้อ่านได้อีกทางหนึ่ง

2.2.2 การใช้คำแผลง

ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *พระราชพิธีสิบสองเดือน* มีการใช้คำแผลงหรือศัพท์แผลงตามคำพูดของคนในสมัย นั้นอยู่จำนวนมาก คำแผลงมักเกิดจากการที่มีคนกล่าวอุทานขึ้นเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วผู้อื่นชอบใจจึงนำไปพูดต่อ จน กลายเป็นคำสำหรับพูดแพร่หลาย คำแผลงมักไม่อยู่นานเพราะเกิดขึ้นใหม่เสมอ หลายคำใช้แพร่หลายในสมัยนั้นแต่เลิกใช้ใน ปัจจุบัน เช่น กากหล กู เก โก ขนดาง ค้างควา คร่าว ครี โคง โคม ชา ช่างเถอะ ซิมซาบ ซ้องหัดถ์ ตะโกนปลาปลอย ตื่น เตี้ย ทัก ทิ้ง นุง ใบโต ปา แป้น ปอดเสีย โทยมยาน พัด พื่น มีด ยูติ หยอด รวมาๆ ลมจับ เหว เหวย สัพพิ สีเหลือง อัน อี อุเอ และ ย่องเส็ง เป็นต้น

ยกตัวอย่างคำว่า “ซิมซาบ” กล่าวถึงความมุ่งหมายของการทำพระราชพิธีตรุษซึ่งมีการสวดอาถรรพ์ภูษาฎิยสูตร ซ้ำๆ ไปตลอดคืนจนถึงเช้าวันนั้น เนื่องมาจากต้องการระงับภัยอันตรายแก่มนุษย์ทั้งปวงทั่วพระราชอาณาเขตตามพระบรม พุทธานุญาต แต่คนทั่วไปกลับเข้าใจผิดคิดว่าเป็นการชุ้ให้ผีตกใจกลัวและไล่ผีให้วังหนี ดังที่ว่า

ซรอยจะได้ยินคำประกาศอันนี้สอให้เข้าใจถ้อยคำที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นชู้ตวาดไล่ผี ดูเข้าใจกัน **ซิมซาบ** เกือบจะแปลได้ทุกคำตลอดทั้งถ้อยคำและถ้อยพระ มงคลนั้นก็ถือลัทธิกันไปต่างๆ ไม่ถูกทั้งขึ้นทั้งลง คือพวกที่ เข้าใจกัน **ซิมซาบ** ว่าวันนี้เป็นวันไล่ผี ถ้าไม่สวมมงกุฎและพิสมรถือกระบองเพชรหรือเอวาวงไว้ใกล้ๆ ตัว ผีจะวิ่งมา โดนทกล้มทกลุกหรือจะมาแลกลับเหลืออกตาหลอกหรือจะทำให้ป่วยไข้อันตรายต่างๆ (พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2550: 138-139)

คำว่า “ซิมซาบ” นี้หมายถึง ความนิยมในคติอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นคติที่ผิดและควรจะคิดเห็นได้ แต่ หลงเชื่อว่าถูกต้อง ถ้าว่าใครซิมซาบก็หมายถึงเป็นผู้เชื่อถือคติเช่นนั้น อุปมาเหมือนคติอันนั้นซิมซาบอยู่ในสันดานเสียแล้ว ทำ อย่างไม่รู้ ก็ไม่ถอนออกได้ จึงเป็นการอธิบายคนที่หลงผิดเกี่ยวกับการประกอบพิธีได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ยังมีการใช้คำแผลง “อี” เพื่ออธิบายถึงความสนุกสนานรื่นรมย์ ดังตัวอย่างการกล่าวถึงการ ช่างสี่ ซึ่งเป็นธรรมเนียมโบราณดังนี้

การซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินด้วยกระบวนช่างนั้นก็เป็นการลง เล่นตามอย่างเก่า ถ้าจะพูดตามโวหารเดี๋ยวนี ก็เรียกว่า **อี** ได้ ไม่ทรงเห็นเป็นการจำเป็นอย่างใดเป็นแน่และมีครั้งเดียว (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2550: 101)

คำว่า “อี” หมายถึง สนุกรื่นรมย์ มาจากขุนนางคนหนึ่งมีอัธยาศัยแปลกกับผู้อื่น ถ้าเกิดรื่นรมย์สนุกสนานอะไรขึ้นมา ก็เที่ยวบอกแก่นั่นคนนั้นพลางหัวเราะดังอี๋ๆ ไปด้วยพลาง คนมักถามว่า “นั่นอีอะไร” แสดงว่ารัชกาลที่ 4 เสด็จพระราชดำเนินด้วยกระบวนช้างนั้นเป็นการเล่นสนุกอย่างของเก่า ไม่จำเป็นต้องจัดขึ้นอีก การใช้คำแผลงจึงเป็นสื่อที่แสดงถึงความนิยมของคนในยุคนั้น แสดงถึงความใกล้ชิดและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้สื่อสารและผู้รับสาร ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของกระบวนการเล่นแปรรูปแบบใหม่

2.2.3 การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ

การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษเพื่อสื่อความหมายถึงสิ่งที่สัมพันธ์กับเจ้าของภาษานั้นปรากฏอยู่ตลอดเรื่อง ดังตัวอย่างในพระราชเดือนห้าที่มีการกล่าวถึงการสังเวทเวทดา สมโภชเครื่อง เลี้ยงโต๊ะปีใหม่ กวีทรงอธิบายด้วยการใช้คำภาษาอังกฤษที่ว่า

บางปีก็มีแต่งพระองค์ต่างๆ ตามซึ่งเรียกออย่างฝรั่งว่า **แฟนซีเดรสส์** บางปีก็แต่งพระองค์ตามธรรมเนียม และมีการเล่นต่างๆ ต่อเวลาเลี้ยงโต๊ะแล้วเป็นอย่าง เล่นโยนน้ำบ้าง เล่นกลบ้าง เล่น **เทียเตอร์**บ้าง มี **แฟร์**ขายของ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2550: 212-215)

ข้อความที่ยกมาข้างต้นมีการใช้คำว่า fancy dress, theatre, fair เพื่อแสดงถึงการปฏิบัติเหมือนอย่างชาวตะวันตกในการจัดเลี้ยงโต๊ะปีใหม่ แสดงถึงการนำความทันสมัยแบบตะวันตกเข้ามาปรับใช้กับวัฒนธรรมของสยาม กวีเลือกที่จะสื่อความหมายด้วยภาษาของเจ้าของวัฒนธรรม ประการหนึ่งเพื่อให้สามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน และประการที่สองเพื่อให้ประชาชนชาวสยามโดยเฉพาะผู้ที่ได้รับการศึกษาได้เรียนรู้ภาษาอังกฤษผ่านงานสารคดีข้างต้น ทั้งยังไม่มี การบัญญัติศัพท์ดังกล่าวในยุคนั้น การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษนี้ทำให้งานเขียนของพระองค์เหมาะกับการเผยแพร่ในสมัยใหม่ เป็นการเขียนวัฒนธรรมราชสำนักที่มีความทันสมัยมีเขย็ดตามจารีตแบบโบราณ

2.2.4 การใช้อารมณ์ขัน

การใช้อารมณ์ขันเหมาะกับการเผยแพร่ในสื่อแบบใหม่ ส่งผลให้เนื้อหาพระราชพิธีมีความผ่อนคลาย ยกตัวอย่างเช่น การเรียกพระมหากษัตริย์ที่สวรรคตว่าพระบรมโกศ ปรากฏอยู่จนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 สวรรคต พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่โปรดจึงถวายพระนามให้รัชกาลที่ 3 และทรงตั้งพระนามของพระองค์เองเพื่อถนอมคนเรียกพระบรมโกศ หรือพระที่นั่งต่างๆ แต่ก็กลับมีเหตุการณ์ตั้งที่รัชกาลที่ 5 ทรงเล่าไว้ว่า

แต่ครั้นสวรรคตลงก็ไม่ฟัง ชินเรียกกันไปทั้งแผ่นดินแผ่นดินทราย เรียกไม่ใช่เรียกเปล่าๆ ค่อนเป็นทักข้าพเจ้า อยู่ด้วยตามกิริยาและเสียงที่เรียกกับทั้งเหตุการณ์ที่เป็นอยู่ในเวลานั้น...ข้าพเจ้าไม่ชอบใจในถ้อยคำที่จะเรียกเช่นนั้น ให้ ออกกราคาญใจ...จึงได้ผืนผ้าเสียดจนสงบหายไปได้นานมาแล้ว ยังอยู่แต่คนแก่คนเฒ่าที่ซิมซาบไม่รู้หายเพื่อเจ้อไปข้างไม่ ควรจะถือ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2550: 118)

พระองค์กล่าวตำหนิและเสียดสีคนที่ยึดถือเรียกพระมหากษัตริย์ที่สวรรคตด้วยคำโบราณต่างๆ ว่ายังชินเรียกกันทั้งแผ่นดินแผ่นดินทราย แม้ว่ารชกาลที่ 4 จะทรงแก้ไขได้แล้ว ทั้งยังกล่าวถึงพวกที่ซิมซาบไม่รู้หายว่าเพื่อเจ้ออีกด้วย การที่พระองค์แสดงความรู้สึกในเชิงตลกขบขันและเสียดสีเช่นนี้ส่งผลให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกผ่อนคลายตามเนื้อเรื่องไปด้วย

ในการพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ มีการกล่าวถึงการสวมมงกุฎและพิสมร ทั้งการถือกระบองเพชรในพิธีว่าเป็นสิ่งมงคลเกิดจากคุณปริตรที่พระสงฆ์สวด และกล่าวถึงพระราชพิธีอื่นๆ เช่น การบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชมณเฑียร การโกนจุก การแต่งงานบ่าวสาว ไม่มีการสวดภาณยักษ์ ภาณพระ อ่านคำประกาศเรื่องขับผีขับนางและไม่ได้ยิงปืนเวลาค่ำ ซึ่งจะทำให้ผิดใจ แต่ก็ต้องใช้มงคลเพื่อความสวัสดิมงคลและเป็นเครื่องปลื้มใจ พระองค์ทรงกล่าวถึงผู้ที่เข้าใจผิดว่า “ผู้ซึ่งเข้าใจว่ามงคลพิสมรกระบองเพชรเป็นเครื่องกันผีที่วิงวุ่นวายเฉพาะในวันนั้นวันเดียนั้น เป็นการเข้าใจผิดกลัวมากเกินไป” ข้อความดังกล่าวแสดงถึงการตำหนิผู้ที่ไม่รู้แต่กลัวจนเกินเหตุ และแสดงน้ำเสียงเชิงเสียดสีซึ่งผู้อ่านที่รู้ข้อมูลของพระราชพิธีจะเกิดความตลกขบขันตามมา

สรุปและอภิปรายผล

การเขียนวัฒนธรรมของราชสำนักผ่านพระราชพิธีที่ปรากฏใน *พระราชพิธีสิบสองเดือน* นี้ ปรากฏผ่านกระบวนการทางวิชาการ และกระบวนการเผยแพร่ความรู้แบบสมัยใหม่ การนำเสนอพระราชนิพนธ์คำนำเปรียบเสมือนการอธิบายความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา รวมถึงประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ การรวบรวมข้อมูลของพระองค์มาจากแหล่งอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ ได้แก่ จากประสบการณ์ของพระองค์เอง จากการถามผู้รู้ และจากเอกสารอ้างอิงอื่นๆ การนำเสนออย่างเป็นขั้นตอนเป็นอีกจุดหนึ่งที่ทำให้พระราชนิพนธ์เรื่องนี้อยู่ในกระบวนการทางวิชาการ พระองค์ทรงเริ่มจากการนิยามศัพท์วิพากษ์วิจารณ์ และลงท้ายด้วยการตั้งคำถามพนักงานตั้งแต่เดือนแรกจนถึงเดือนสุดท้าย การนำเสนอด้วยวิจารณ์ญาณและการใช้เหตุผลโต้แย้งตลอดเวลาเป็นกระบวนการเขียนเชิงวิชาการอีกลักษณะหนึ่งที่ได้ผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

กระบวนการเผยแพร่ความรู้แบบสมัยใหม่นี้ปรากฏผ่านการเผยแพร่ทาง *วชิรญาณ* เป็นรายเดือน สื่อสิ่งพิมพ์นี้ถือเป็นสื่อใหม่ที่แตกต่างจากอดีต คือ เขียนด้วยร้อยแก้ว เขียนเป็นตอน และเน้นเผยแพร่ในวงกว้าง การใช้ภาษาจึงเป็นภาษาที่ไม่เป็นทางการ มีการใช้คำแผลง คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ และการสอดแทรกอารมณ์ขัน นับเป็นการเขียนวัฒนธรรมของราชสำนักแบบใหม่โดยชนชั้นนำ ซึ่งแตกต่างไปจากการเขียนวัฒนธรรมราชสำนักแบบเดิม พระราชพิธีเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของราชสำนัก การนำเสนอด้วยวิธีการใหม่จึงส่งผลต่อความมั่นคงของชนชั้นนำ ราชสำนัก และการส่งเสริมให้ใช้วิจารณ์ญาณในการพิจารณาถึงสิ่งต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2548). *ตำราพระราชพิธีเก่า และตำราทวาทศพิธี*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2543). *พระราชพิธีสิบสองเดือน เล่ม 3*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของ สกสค.
- _____. (2550). *พระราชพิธีสิบสองเดือน เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของ สกสค.
- _____. (2552). *พระราชพิธีสิบสองเดือน เล่ม 2* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของ สกสค.
- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2558). *อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัย และความเป็นไทย*. กรุงเทพฯ: อ่าน.
- ธานีรัตน์ จัตุหะศรี. (2546). ลักษณะเด่นด้านกลวิธีอธิบายในพระราชพิธีสิบสองเดือน. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*, 20 : 84-125.
- มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์. (2558). “พระราชพิธีสิบสองเดือน.” ใน *100 ปีวรรณคดีสโมสร*, 269-295. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2558). *ลัทธิธรรมนิยมต่างๆ 26 ภาค เล่ม 1 ภาคที่ 1-13*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิฯ.
- _____. (2558). *ลัทธิธรรมนิยมต่างๆ 26 ภาค เล่ม 2 ภาคที่ 1-13*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิฯ.
- วัชรีย์ รมยะนันท์. (2535). *วิวัฒนาการวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ. (2548). *กฎหมายเทียรบาล ฉบับเฉลิมพระเกียรติ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในโอกาสที่กฎหมายตราสามดวงมีอายุครบ 200 ปี และเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในโอกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติปีที่ 60 พุทธศักราช 2548.
- สมปราษฎ์ อัมมะพันธุ์. (2536). *ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สยามพิมพ์การ: *ประวัติศาสตร์การพิมพ์ในประเทศไทย*. (2547). กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร. (2540). “การเปลี่ยนแปลงของศิลปวัฒนธรรม.” ใน *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาไทยกับการปรับประเทศให้ทันสมัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

การปรับเปลี่ยนวรรณกรรมเรื่องราชาธิราชจากฉบับพม่าสู่ฉบับไทย

The Adaptation of Rachathirat¹ from Myanmar into Thai

ธนพร ศิริพันธ์²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาวรรณกรรมเรื่องราชาธิราชจากฉบับพญาทะเล(ฉบับพม่า) สู่ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)(ฉบับไทย) ด้วยแนวคิดเรื่องการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม เพื่อวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนวรรณกรรมเรื่องราชาธิราชจากฉบับพม่าสู่ฉบับไทย ผลการศึกษาสรุปได้ว่าราชาธิราชฉบับไทยได้ปรับเปลี่ยนจากฉบับพม่าด้วยเหตุผล 4 ประการ คือ 1. การปรับเปลี่ยนเพื่อจัดระเบียบข้อมูลให้มีสัมพันธภาพ 2. การปรับเปลี่ยนเพื่อทำให้ง่าย 3. การปรับเปลี่ยนเพื่อทำให้มีคุณสมบัติทางวรรณศิลป์ และ 4. การปรับเปลี่ยนเพื่อทำให้เป็นวัฒนธรรมประจำถิ่น การปรับเปลี่ยนดังกล่าวทำให้วรรณกรรมเรื่องราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) กลายเป็นตัวบทหลักทางวัฒนธรรมไทย

คำสำคัญ : ราชาธิราช วัฒนธรรม การปรับเปลี่ยน

Abstract

The objective of this article is to study Rachathirat from Myanmar by Binya dala(Razadarit Ayedawpon) into Thai by Chao Phraya Phra Khlang(Hon) with the adaptation of culture's concept and to analyze the adaptation about Rachathirat from Myanmar into Thai. The study concluded that Rachathirat by Chao Phraya Phra Khlang(Hon) have 4 methods to adapt from Myanmar : 1. For organization and continuation 2. For making easier 3. For making the art of literature and 4. For making the local culture . According to results can prove that Rachathirat by Chao Phraya Phra Khlang(Hon) is a main literature in Thai culture.

Keywords : Rachathirat, Culture, Adaptation

บทนำ

วัฒนธรรม (culture) เป็นชุดของกระบวนการสื่อสาร (Set of Communication Process) หรือสื่อกลางของสังคมที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้นมา หมายความว่าคำว่า “วัฒนธรรม” และ “การสื่อสาร” มีความหมายเท่าเทียมกันและ ไม่อาจแยกออกจากกันได้(กาญจนา แก้วเทพ, 2539 : 10) จึงอาจสรุปได้ว่าวัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์สรรค์สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นสื่อกลางทางความคิดและการปฏิบัติระหว่างผู้คนในสังคมหนึ่ง ๆ รวมถึงมีการแลกเปลี่ยน/ปะทะสังสรรค์กันระหว่างสังคมหรือภายในสังคมเดียวกันด้วย นอกจากนี้การแลกเปลี่ยน/ปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะต่างวัฒนธรรมหรือภายในวัฒนธรรมเดียวกัน ย่อมผ่านกระบวนการ “การปรับเปลี่ยน” เพื่อให้วัฒนธรรมหนึ่งสามารถดำรงอยู่ในสังคมหนึ่งได้อย่างยั่งยืน สิ่งใดที่คนในสังคมยอมรับได้วัฒนธรรมนั้นจะดำรงอยู่ แต่หากเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับการรับรู้ของคนในสังคมก็จะต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้วัฒนธรรมนั้นเข้ากับการรับรู้ของคนในสังคม

¹ ผู้ศึกษาใช้ชื่อเรียกวรรณกรรมเรื่องราชาธิราชตามแบบ บุษบา ตระกูลสังจาวัต (2529) แต่จากการศึกษางานวิจัยอื่น ๆ พบการเขียนชื่อราชาธิราชหลากหลายแบบ เช่น Razadarit/ Rājādhīrāja/ Rajadhiraja/ Rajadhiraj/ Rajathirach/ Rajathiraj

² นักศึกษาปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ศึกษาได้นำความคิด “การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม” ดังที่กล่าวข้างต้นมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาวรรณกรรมในฐานะที่วรรณกรรมคือ “วัฒนธรรมทางวรรณศิลป์” หรือวรรณกรรมคือ “ตัวบททางวัฒนธรรม” จากการศึกษาพบว่า การปรับเปลี่ยนวรรณกรรมแปลเรื่องราวราชาธิราชจากฉบับพม่าสู่ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) เป็นไปอย่างแนบเนียนและลึกซึ้งทำให้เรื่องราวราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) มีฐานะเป็นตัวบทวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของไทยมาเป็นเวลาช้านาน ด้วยเหตุผลที่กล่าวมานั้น จึงทำให้ผู้ศึกษาสนใจจะศึกษาการปรับเปลี่ยนตัวบทระหว่างวัฒนธรรม เพื่อพิจารณาว่า ประพันธ์กรผู้สร้างตัวบททางวัฒนธรรมดังกล่าว ใช้กลวิธีใดบ้างที่ทำให้ราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนวรรณกรรมราชาธิราชชุดนาฉบับพญาทะเล(พม่า) มาสู่อธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) (ฉบับไทย) โดยมุ่งพิจารณาวัตถุประสงค์ในการปรับเปลี่ยนเป็นสำคัญ

ขอบเขตในการวิจัย

การศึกษา “การปรับเปลี่ยนวรรณกรรมเรื่องราวราชาธิราชจากฉบับพม่าสู่ฉบับไทย” ผู้ศึกษามีขอบเขตในการศึกษาดังนี้

1. ราชาธิราชฉบับพม่าจะใช้ราชาธิราชชุดนาฉบับพญาทะเล ฉบับแปลจากภาษาพม่าเป็นภาษาไทย โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์วิรัช นิยมธรรม พ.ศ. 2552 ซึ่งถือเป็นตัวแทนของราชาธิราชฉบับพม่า
2. ราชาธิราชฉบับไทยจะใช้ราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) ฉบับกรมศิลปากรชำระ พ.ศ.2546 เป็นตัวแทนราชาธิราชฉบับไทย

กรอบความคิดในการวิจัย

ผู้ศึกษาใช้กรอบความคิดเรื่อง *การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม* กล่าวคือเป็นการศึกษากระบวนการวัฒนธรรมหลักของชาติหนึ่งเคลื่อนย้ายมาสู่วัฒนธรรมหลักของอีกชาติหนึ่ง หากปรับตัวได้อย่างเหมาะสมจะสามารถดำรงตนเป็นวัฒนธรรมในพื้นที่ใหม่ได้อย่างมั่นคง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม
2. วิเคราะห์การปรับเปลี่ยนวรรณกรรมเรื่องราวราชาธิราชชุดนา(ฉบับพม่า) มาสู่ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)

นิยามศัพท์

การปรับเปลี่ยน(adaptation) หมายถึง กระบวนการที่แสดงให้เห็นการถ่ายทอดเนื้อหาและความคิดจากวรรณกรรมเรื่องราวราชาธิราชฉบับไทยด้วยกลวิธีต่าง ๆ

ฉบับพม่า หมายถึง ราชาธิราชชุดนาฉบับพญาทะเล

ฉบับไทย หมายถึง ราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)

ผลการวิจัย

ผู้ศึกษาจะนำเสนอผลการศึกษาคือเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นเรื่องที่มาของราชาธิราชฉบับพม่าและฉบับไทย และ ประเด็นเรื่องวัตถุประสงค์ในการปรับเปลี่ยนวรรณกรรมเรื่องราชาธิราชจากฉบับพม่าสู่ฉบับไทย ผลการศึกษาดังกล่าวมีต่อไปนี

1. ที่มาของฉบับพม่าและฉบับไทย

ราชาธิราชยุทธนาหรือราชาธิราชฉบับพม่า(Razadarit Ayedawpon) ผู้แต่งคือพญาทะละขุนนางในราชสำนักพระเจ้าบุเรงนอง วรรณกรรมเรื่องนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณกรรมแห่งชาติของประเทศพม่า (วิรัช นิยมธรรม, 2552 : 3) เนื้อเรื่องกล่าวถึงเรื่องราวการศึกสงครามระหว่างพระเจ้าราชาธิราชฝ่ายมอญและพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องฝ่ายพม่าเป็นหลัก เริ่มตั้งแต่ต้นวงศ์ของพระเจ้าราชาธิราชคือมะกะโทหรือพระเจ้าฟ้ารั่ว ซึ่งเข้ามารับราชการในกรุงสุโขทัย ต่อมาได้ตั้งตัวเป็นใหญ่ในเมืองเมาะตะมะ เชื้อสายของพระเจ้าฟ้ารั่วครองราชย์สืบมาจนมาถึงสมัยพระเจ้าอู่พระราชาบิดาของพระยาน้อยหรือพระเจ้าราชาธิราช ในสมัยนี้เมืองมอญเปลี่ยนศูนย์กลางการปกครองจากเมืองเมาะตะมะมาที่เมืองพะโค อย่างไรก็ตามพระเจ้าอู่กลับไม่ชื่นชอบพระยาน้อย จนทำให้พระยาน้อยต้องออกมาช่อกสู่มกากลางที่เมืองตะเกิง และหลังจากปราบปรามพระมหาเทวีกับสมิงมราหูได้สำเร็จ จึงได้กลับไปครองราชย์ที่เมืองพะโค สถาปนาเป็นพระเจ้าราชาธิราช ต่อจากนั้นจึงเป็นเรื่องศึกสงครามภายในอาณาจักรคือการปราบเมืองขึ้นต่าง ๆ และสงครามระหว่างมอญกับพม่า เรื่องราวทั้งหมดจบลงที่ทั้งพระเจ้าราชาธิราชและพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องยุติการทำสงครามและหันมาบำรุงพุทธศาสนา

โครงเรื่องหลักของราชาธิราชยุทธนาดังกล่าว มุ่งเน้นเรื่องการทำสงครามระหว่างมอญกับพม่า แม้จะจบลงด้วยการประนีประนอมกันของทั้งสองฝ่าย แต่บทบาทของพระเจ้าราชาธิราชในราชาธิราชยุทธนายังคงโดดเด่น ในฐานะของกษัตริย์นักรบ ผู้ทรงไว้ซึ่งพระปรีชาสามารถในการทำสงคราม ผู้ประพันธ์ทำให้เห็นจริงด้วยการนำเสนอในรูปของเรื่องเล่าแบบพงศาวดารที่ใช้ภาษากระชับกินความลึกซึ้ง (วิรัช นิยมธรรม, 2552 : 4)

ราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)หรือราชาธิราชฉบับไทย เป็นวรรณกรรมที่เจ้าพระยาพระคลัง (หน) และคณะเรียบเรียงขึ้นตามรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 เมื่อ พ.ศ.2328 เพราะทรงเห็นว่า

“เรื่องราวพระเจ้าราชาธิราชซึ่งทำศึกกับพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องเป็นมหายุทธสงครามมีในพระราชนิพนธ์พงศาวดารรามัญนั้น ที่แปลออกจากภาษารามัญเป็นสยามภาษาดูสมเด็จพะอรุณาธิราชกรมพระราชวังบวรฯ แปลกเปลี่ยนกันกับที่ได้ทรงฟังสังเกตไว้แต่ก่อน จึงทรงพระราชดำริดัดแปลงข้อความในเรื่องราชาธิราชที่ยังขาดเหลือค้างเกินอยู่นั้นให้เรียบเรียงขึ้นเสียใหม่ไว้เป็นสยามภาษา”

(ราชาธิราช, 2546 : 13-14)

เนื้อเรื่องในฉบับไทยจะเริ่มเล่าตั้งแต่เหตุการณ์สมัยมะกะโทหรือพระเจ้าฟ้ารั่วที่เป็นต้นวงศ์ของพระเจ้าราชาธิราชเรื่อยมาจนถึงสมัยของพระเจ้าราชาธิราชที่เน้นทำศึกกับฝ่ายพม่าคือพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง เมื่อสิ้นพระเจ้าราชาธิราชและพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องแล้ว จึงเป็นเรื่องราวในยุคหลังคือเชื้อสายของพระเจ้าราชาธิราช ฉบับไทยจะผนวกการเล่าเรื่องเหตุการณ์ในสมัยของตะละแม่ท้าวและพระมหาปิฎกธรรหรือพระเจ้าธรรมเจดีย์เข้าไปด้วย ซึ่งแตกต่างกับราชาธิราชยุทธนาที่เล่าเฉพาะเหตุการณ์ตั้งแต่สมัยพระเจ้าฟ้ารั่วและจบเรื่องสมัยพระเจ้าราชาธิราช ไม่มีเหตุการณ์ในสมัยตะละแม่ท้าวและพระเจ้าธรรมเจดีย์

กล่าวได้ว่า โครงเรื่องหลักของราชาธิราชฉบับไทย ประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญ 2 เหตุการณ์ ได้แก่ 1. เหตุการณ์สมัยพระเจ้าราชาธิราชทำศึกกับพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง 2. เหตุการณ์สมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์ โครงเรื่องทั้งสองมีความสำคัญใกล้เคียงกันมาก ทำให้ราชาธิราชฉบับไทยมีได้เป็นวรรณกรรมที่มุ่งสวดศึกษษตรีชนนักรบเช่นพระเจ้าราชาธิราชแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีมุ่งเทิดพระเกียรติกษัตริย์ผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างพระเจ้าธรรมเจดีย์อีกด้วย

แต่เดิมนั้น เรื่องราวเกี่ยวกับพระเจ้าราชาธิราชและกษัตริย์มอญคนอื่น ๆ มีกล่าวไว้ในรูปของจดหมายเหตุหรือเอกสารทางประวัติศาสตร์ซึ่งเขียนด้วยภาษามอญ ระหว่าง พ.ศ. 2094-2117 พญาทะละขุนนางเชื้อสายมอญในราชสำนักพระเจ้าบุเรงนองเป็นผู้นำเอกสารเหล่านั้นมาเรียบเรียงเป็นภาษาพม่า (บุษบา ตระกูลสัจจาวัตร, 2529 : 19) วรรณกรรมพม่าจากเอกสารมอญเรื่องนี้ถือเป็นงานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่เล่าเรื่องราวของกษัตริย์มอญผู้ยิ่งใหญ่คือ พระเจ้าราชาธิราช (Shorto, in Hall, ed 1961: 63, อ้างถึงใน บุษบา ตระกูลสัจจาวัตร, 2529: 19) นอกจากนั้นเอกสารทางประวัติศาสตร์ฉบับต่าง ๆ เช่น พงศาวดารฉบับหอแก้วหรือพระราชพงศาวดารพม่า ล้วนอ้างอิงจากราชาธิราชขุทธนา (บุษบา ตระกูลสัจจาวัตร, 2529: 19) ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ.2283 มีผู้แปลราชาธิราชขุทธนาออกเป็นภาษามอญ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นอาจารย์เฟาะ กวีกวีภาษามอญซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญภาษามอญและพม่า เนื่องจากอาจารย์เฟาะเป็นผู้ที่มีผลงานแปลพงศาวดารพม่าเป็นภาษามอญ ดังปรากฏหลักฐานการแปลพงศาวดารดังกล่าวที่หอสมุดแห่งชาติ (บุษบา ตระกูลสัจจาวัตร, 2529 : 19) ความนิยมวรรณกรรมเรื่องราวราชาธิราชฉบับภาษามอญมีมาอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้จากมีผู้คัดลอกต้นฉบับราชาธิราชฉบับภาษามอญเจ้าพระยาพระคลัง(หน)เป็นผู้หนึ่งที่น่าต้นฉบับนั้นมาใช้เป็นข้อมูลในการเรียบเรียงราชาธิราชฉบับไทย เมื่อ พ.ศ. 2328

อย่างไรก็ตาม ราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) กลับมีเอกลักษณ์ของตนเองต่างกับเอกสารของมอญเพราะมีเนื้อเรื่องครอบคลุมตั้งแต่รัชสมัยของพระเจ้าฟ้ารั่วจนถึงรัชกาลของพระเจ้าธรรมเจดีย์และไม่ปรากฏว่ามีเอกสารใดของมอญที่แต่งขึ้นก่อน พ.ศ. 2328 จากการศึกษาของบุษบา ตระกูลสัจจาวัตร (2529) พบว่า เจ้าพระยาพระคลัง(หน) น่าจะแปลและเรียบเรียงเรื่องราวราชาธิราชขึ้นจากเอกสารภาษามอญหลายฉบับ ได้แก่ 1. ราชาธิราชขุทธนา(Razadarit Ayedawapon) ของพระยาทะละ 2. นิทานธรรมเจดีย์กถา 3. เรื่องราววงศ์หรือพงศาวดารเมืองพะโค ของอาจารย์เฟาะ 4. รามัญอุปัติติปิฏกของ a monk of Zinkyak อย่างน้อยที่สุดราชาธิราชของไทยน่าจะได้รับอิทธิพลจากเอกสาร 2 ฉบับ คือ ราชาธิราชขุทธนา (Razadarit Ayedawapon) ของพระยาทะละ และนิทานธรรมเจดีย์กถา

2. วัตถุประสงค์ของการปรับเปลี่ยนในฉบับไทย

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องราวราชาธิราชทั้งฉบับพม่าและฉบับไทย ทำให้ผู้ศึกษาได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรมและภายในวัฒนธรรม ซึ่งนำมาสู่การรับรู้เรื่องราวราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) ในฐานะตัวบททางวัฒนธรรมไทย ดังนี้

2.1 การปรับเปลี่ยนเพื่อจัดระเบียบข้อมูลให้มีสัมพันธภาพ

การทำให้มีสัมพันธภาพ หมายถึง การปรับเปลี่ยนตัวบทเพื่อทำให้เนื้อเรื่องมีความต่อเนื่องและสัมพันธ์อย่างเป็นเหตุเป็นผลกัน จากการศึกษาพบว่าฉบับไทยมีการนำเสนอเหตุการณ์ได้ต่อเนื่องกัน ไม่ตัดสลับไปมาเพราะฉบับไทยไม่ได้มุ่งนำเสนอเหตุการณ์ในลักษณะของพงศาวดาร³ เหมือนฉบับพม่า(บุษบา ตระกูลสัจจาวัตร, 2529 : 19) แต่เสนอในรูปแบบนิยาย กล่าวคือคล้ายเรื่องแต่งขึ้น โดยอาจจะเป็นเรื่องจริงผสมกับเรื่องแต่งที่ผู้เขียนแต่งหรือเรียบเรียงขึ้นเองก็ได้ ดังนั้นเจ้าพระยาพระคลัง(หน) จึงมีอิสระที่จะเรียบเรียงเนื้อหาให้ต่อเนื่องกันไปโดยคำนึงถึงความสะดวกของการรับรู้ของผู้อ่านชาวไทยมากกว่าจะคำนึงถึงเหตุการณ์ในพงศาวดารซึ่งมีจารีตการเขียนที่เรียงตามลำดับเวลา ดังตัวอย่างตามตาราง ดังนี้⁴

³ พงศาวดารเป็นเอกสารบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ซึ่งนำเสนอเหตุการณ์โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางในการเล่าเรื่อง นอกจากนี้ผู้เขียนจะให้ความสนใจกับปัจจุบันที่บันทึกเรื่องราวจึงมีศักราชกำกับไว้ในเวลาบันทึกเสมอ (นาฏวิภา ชลิตานนท์, ๒๕๒๔)ดังนั้นเหตุการณ์ในพงศาวดารจึงปรากฏตามลำดับเวลา เพราะผู้เขียนบันทึกตามความเป็นจริงโดยอิงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับกษัตริย์เป็นหลัก

⁴ ในบทความนี้ผู้ศึกษาจะใช้คำเรียก/สถานที่ตามทีปรากฏในฉบับไทย เว้นแต่ในฉบับไทยไม่ปรากฏคำดังกล่าวจึงจะใช้คำเรียกตามต้นฉบับนั้น ๆ

ตารางที่ 1 แสดงเหตุการณ์ตอนที่พระยาน้อยขึ้นครองราชย์จนถึงศึกกับฝ่ายพม่า

พระราชพงศาวดารพม่า ⁵	ฉบับพม่า	ฉบับไทย
(1) พระยาน้อยขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าราชาธิราช	(1) พระยาน้อยขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าราชาธิราช	(1) พระยาน้อยขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าราชาธิราช
(2) พระเจ้าราชาธิราชทำศึกกับพระเจ้าฝรั่งมังศรีธนะวา ครั้งที่ 1	(2) พระเจ้าราชาธิราชทำศึกกับพระเจ้าฝรั่งมังศรีธนะวา ครั้งที่ 1	(4) พระเจ้าราชาธิราชปราบปรามเมืองขึ้นภายในอาณาจักรมอญ
(3) พระเจ้าราชาธิราชทำศึกกับพระเจ้าฝรั่งมังศรีธนะวา ครั้งที่ 2	(3) พระเจ้าราชาธิราชทำศึกกับพระเจ้าฝรั่งมังศรีธนะวา ครั้งที่ 2	(2) พระเจ้าราชาธิราชทำศึกกับพระเจ้าฝรั่งมังศรีธนะวา
(4) พระเจ้าราชาธิราชปราบปรามเมืองขึ้นภายในอาณาจักรมอญและเป็นพระราชไมตรีกับกษัตริย์ทางอยุธยา	(4) พระเจ้าราชาธิราชปราบปรามเมืองขึ้นภายในอาณาจักรมอญ	(5) พระเจ้าราชาธิราชทำศึกกับพระเจ้าฝรั่งมังศรีธนะวา
(5) พระเจ้าราชาธิราชทำศึกกับพระเจ้าฝรั่งมังศรีธนะวา ครั้งที่ 3 (สุดท้าย) พระราชาโอรสนามว่าเผ่งฟุ้งครองราชย์ต่อแต่ถูกสังหาร พระราชาอนุชาคือพระเจ้าฝรั่งมังศรีธนะวาได้ครองราชย์สืบต่อและเกิดศึกพระเจ้าฝรั่งมังศรีธนะวาครั้งแรก	(5) พระเจ้าราชาธิราชทำศึกกับพระเจ้าฝรั่งมังศรีธนะวา ครั้งที่ 3 (สุดท้าย) พระราชาโอรสครองราชย์ต่อแต่ถูกพระพี่เลี้ยงสังหาร พระราชาอนุชาคือพระเจ้าฝรั่งมังศรีธนะวาได้ครองราชย์สืบต่อและเกิดศึกพระเจ้าฝรั่งมังศรีธนะวาครั้งแรก	(ศึกพระเจ้าฝรั่งมังศรีธนะวาครั้งต่อไป)

จากข้อมูลข้างต้น ฉบับพม่าจัดลำดับเหตุการณ์ตามพระราชพงศาวดารพม่า ลำดับเหตุการณ์เริ่มจาก (1)-(2)-(3)-(4)-(5) ส่วนฉบับไทย จัดลำดับเหตุการณ์โดยจำแนกตามประเภทของเหตุการณ์ว่าเป็นศึกภายในหรือศึกภายนอก ดังนั้นการจัดกลุ่มเหตุการณ์จึงเป็น (1)-(4)-(2)-(5) กล่าวคือนำเหตุการณ์ที่ (4) คือศึกภายในมากล่าวไว้ในลำดับที่(2) ให้เรียบร้อยก่อน จากนั้นจึงกล่าวถึงศึกภายนอกได้แก่เหตุการณ์ที่ (2) และ (5) เป็นลำดับต่อไป

นอกจากนี้การตัดเหตุการณ์บางตอนออกไปในฉบับไทย ทำให้เห็นว่าฉบับไทยไม่ได้ตั้งใจที่จะรักษาเนื้อหาของราชาธิราชจากฉบับพม่าและไม่ได้สนใจการเรียงลำดับหรือนำเสนอเหตุการณ์ตามพระราชพงศาวดารพม่า แต่เน้นนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นเหตุเป็นผลและต่อเนื่องกันไป ดังตัวอย่างตอนที่มังรายกะยอฉะวาระบ่มอญและยกทัพกลับมารบอีกครั้ง

ตารางที่ 2 แสดงเหตุการณ์ที่มังรายกะยอฉะวากยกทัพกลับมาตีเมืองมอญอีกครั้ง

พระราชพงศาวดารพม่า	ฉบับพม่า	ฉบับไทย
หลังจากแพ้มอญครั้งแรก มังรายกะยอฉะวาได้เป็นแม่ทัพไปปราบเจ้าฟ้าแสนหวิจนพระเจ้าแสนหวิพ่ายแพ้ เมื่อชนะเมืองแสนหวิได้แล้วมังรายกะยอฉะวาจึงจัดเตรียมทัพมาสู้กับมอญต่อไป	หลังจากแพ้มอญครั้งแรก เกิดเหตุการณ์ที่เมืองแสนหวิยกทัพมากองอังวะ ทำให้ทัพพม่าต้องเลิกศึกกับมอญชั่วคราว เมื่อชนะเมืองแสนหวิได้แล้วมังรายกะยอฉะวาจึงจัดเตรียมทัพมาสู้กับมอญต่อไป	หลังจากแพ้มอญครั้งแรก มังรายกะยอฉะวาก็เตรียมยกทัพกลับมาต่อสู้อีกทันที (ไม่ปรากฏเหตุการณ์ที่รบกับเมืองแสนหวิ)

⁵ ในที่นี้ผู้ศึกษาจะพิจารณาเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับราชาธิราชจากพระราชพงศาวดารพม่าเป็นหลักเพราะเป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีที่มาจากพงศาวดารฉบับหอแก้วของพม่า(จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, ๒๕๓๙ : ๓) ซึ่งถือเป็นพงศาวดารฉบับแรกและฉบับเดียวของพม่าที่ถือกันว่าถูกชำระขึ้นอย่างเป็นทางการและมีลักษณะของพงศาวดารฉบับหลวงที่สมบูรณ์แบบ (เมียนมาร์ยาสะวิน (Myanmar Yazawin) : ข้อมูลอีกบทหนึ่งของ “พม่ารบไทย”, ๒๕๕๕)จึงเป็นแหล่งข้อมูลหลักทางประวัติศาสตร์ของมอญและพม่า อีกทั้งยังเป็นเอกสารที่มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องราชาธิราช

จากข้อมูลข้างต้น ราชาริราชฉบับพม่าปรากฏเหตุการณ์ที่ฝ่ายพม่ารบพ้อมอยุธยาและมีศึกเมืองแสนหวีเข้ามาแทรก ทำให้มังรายกะยอละว่าไม่สามารถยกทัพกลับมาสู้กับมอญได้ทันที เนื้อเรื่องจึงขาดความต่อเนื่อง แต่ฉบับไทยตัดเหตุการณ์เมืองแสนหวีออกไปและแสดงเฉพาะเหตุการณ์สงครามระหว่างมอญกับพม่า เพื่อให้เรื่องต่อเนื่องและกระชับรัดกุมยิ่งขึ้น

2.2 การปรับเปลี่ยนเพื่อให้ง่าย

การทำให้ง่าย หมายถึง การปรับเปลี่ยนตัวบทเพื่อให้ชัดเจนและสะดวกต่อการอ่านหรือสะดวกต่อการทำความเข้าใจ ทั้งฉบับพม่าและฉบับไทยมีการปรับเปลี่ยนตัวบทให้ง่ายขึ้นในตอนที่กำลังถึงเพลงขับ เพลงขับในวรรณกรรมเรื่อง ราชาริราช คือ นิมิตหรือคำทำนายรูปแบบหนึ่งที่ผู้ขับเพลงนิมิตเป็นชาวบ้านทั่วไป และผู้ที่ได้รับผลจากคำทำนายของเพลงขับ มักจะหมายถึงตัวละครชั้นกษัตริย์โดยเฉพาะพระเจ้าราชาริราช

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าฉบับพม่าและฉบับไทยมีความพยายามจะทำให้ง่าย แต่ความพยายามดังกล่าวมีระดับที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ดังตัวอย่างตอนที่พระยาน้อยได้นิมิตก่อนไปเมืองตะเกิง ความว่า

ตารางที่ 3 เหตุการณ์พระยาน้อยได้นิมิตก่อนไปเมืองตะเกิง

ฉบับพม่า	ฉบับไทย
<p>เอวตะเลว ทากวนทัตตะ ะมยักกยัตป็นมะยวด ระเวสยะ ทอสเมิงเจเตวี</p> <p>แปลเป็นภาษาพม่าว่า “โอ...สูงเทียมต้นมะขามป้อม สิ่งศัพพะพุทธ สู่แดนแผ่นดินทองที่พระธาตุสถิต อย่าช้าเกิน นาน ไปเสียเถิดเออ เจ้าราชบุตร”</p> <p>พยาน้อยถามมังกัมจีว่า นัยของคำนิมิตนี้คือเช่นไร ทูล ว่าหมายถึงทะเลที่บรรจพระธาตุของพระพุทเจ้าสิ่งศัพ พะ ขอให้เสด็จยั้งทะเลเกิด...</p> <p>(ราชาริราชขุทนา, 2552 : 47)</p>	<p>อยู่ตะลุดตั้งปอนทานทาดกยตะปอนคลุยมืออาลอน เปราะกัณเตาะสมิง แปลเป็นคำไทยว่า ต้นมะยมใหญ่ได้อ้อม หนึ่งทีบรรจพระบรมธาตุพระพุทเจ้าไว้ทั้งสี่พระองค์ แม้นใคร ไปก็จะได้เป็นพระยา...มังกันจีจึงว่า...ซึ่งหญิงกล่อมลูกว่าต้น มะยมใหญ่อ้อมหนึ่งนั้น คือได้แก่พระยาน้อย ว่าต้นมะยมผลดอก ออกผลมาก รากใบก็ดกนั้นคือพระยาน้อยเจ้าของเราจะได้เป็น กษัตริย์ มีเดชเดชานูภาพแลร์พละมาก แลที่พระบรมธาตุ พระพุทเจ้าประดิษฐานอยู่นั้นคือเมืองตะเกิง ให้พระยาน้อยไป คิดการ ณ เมืองตะเกิงเกิดจะได้ชัยชนะ</p> <p>(ราชาริราช, 2546 : 87)</p>

จากตัวอย่างข้างต้นฉบับพม่ามีกลวิธีการแปลสำนวนภาษารามัญที่เข้าใจยากให้เป็นภาษาพม่า ขณะที่ฉบับไทย จะแปลสำนวนรามัญที่เข้าใจยากเป็นภาษาไทย นอกจากนั้นยังขยายสำนวนแปลที่เป็นภาษาไทยแล้ว ด้วยบทสนทนาของตัวละครเกี่ยวกับผลของคำทำนาย เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของสำนวนนั้นได้ยิ่งขึ้น

2.3 การปรับเปลี่ยนเพื่อให้มีคุณสมบัติทางวรรณศิลป์

การทำให้มีคุณสมบัติทางวรรณศิลป์ หมายถึง การทำให้ตัวบทเพื่อให้มีความงามทางภาษา ทั้งในด้านการใช้คำและความหมาย ก่อให้เกิดจินตภาพอันงดงาม จากการศึกษาพบว่าเจ้าพระยาพระคลัง(หน)มีความพยายามที่จะทำให้ราชาริราชฉบับไทยมีคุณสมบัติทางวรรณศิลป์ด้วยกลวิธีการประพันธ์ ดังนี้

2.3.1 การใช้ภาพพจน์

ภาพพจน์ หมายถึง กลวิธีอันเป็นศิลปะของการใช้ภาษา สำนวนในการพูดหรือการแต่งหนังสือ โดยกล่าวถึงสิ่งหนึ่ง แต่ให้มีความหมายไปถึงอีกสิ่งหนึ่ง มีความมุ่งหมายเพื่อเพิ่มอรรถรสให้แก่ข้อความนั้น ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552 : 357) จากการศึกษาพบว่า การใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่โดดเด่นที่สุดในราชาริราชฉบับไทย คือ การใช้ **ภาพพจน์ประเภทอุปมา** ซึ่งลักษณะดังกล่าวไม่ได้ปรากฏเป็นลักษณะที่เด่นชัดนักในฉบับพม่า

อุปมาเป็นภาพพจน์รูปแบบหนึ่ง ใช้การเปรียบเทียบระหว่างของสองอย่าง ซึ่งอาจไม่ใช่ของชนิดเดียวกัน หรือเรื่องเดียวกัน ในการเปรียบเทียบมีค่าที่แสดงว่าเหมือนเป็นเครื่องเชื่อม เช่นคำว่า กล ดั่ง (ประ)ดุจ ประหนึ่ง แม้นเหมือน ผู้ศึกษาพบการใช้อุปมาเป็นจำนวนมากในฉบับไทยและพบเป็นจำนวนน้อยหรือแทบไม่ปรากฏการใช้อุปมาในฉบับพม่า⁶ ดังตัวอย่าง

ตารางที่ 4 เหตุการณ์ตอนที่สมเด็จพระรามต่อสู้กับกามะนีนายทหารจีน

ฉบับพม่า	ฉบับไทย
<p>ครั้นเห็นสมิงระมออกมาจากเมือง กามณียอดฝีมือจีน จึงสวมเกราะประดับขุตรครบครัน ขึ้นขี่ม้า แล้ว(ควบ)มาจนถึงริมคู เมื่อเผชิญหน้ากัน สมิงระมก็เอ่ยว่า “เราสองคนนั้นเป็นอำมาตย์ยอดฝีมือ อย่ามัวชักทำ จงสะบัดมือสะบัดเท้าให้คนทั้งหลายได้ชมกัน หลังจากเล่นเพลงม้าแล้ว จึงจะสู้กันจริง” (เมื่อสมิงพระรามเห็นช่องว่างที่จะสอดแทงทวนกามณีได้แล้ว จึงบอกให้สู้กัน)</p> <p>(ราชาธิราชยุทธนา, 2552 : 169-170)</p>	<p>(ฉบับไทยเพิ่ม)ขณะเมื่อสมิงพระรามรำตามกันนั้น พระเจ้ากรุงต้าฉิงแลพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องทอดพระเนตรเห็นทหารเอกทั้งสองร่าเื่องกรายตามขบวนเพลงทวน ดูท่วงที่รับรองว่องไวนัก งามเป็นอัศจรรย์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย เปรียบเทียบประดุจได้เห็นเทพดาแลพิทยาธรอันร่าเื่องรงค์ประลองกันในกลางสนาม...</p> <p>(ราชาธิราช, 2546 : 356)</p>

ตารางที่ 5 เหตุการณ์ตอนที่อำมาตย์ทินมณีกรอดอาสาภัยกัทัตตีหัวเมืองมอญ

ฉบับพม่า	ฉบับไทย
<p>...อำมาตย์ดินทุลว่า ด้วยพระนายข้าเจ้าประทับอยู่แห่งนี้ เรื่องคิดการต่อเทพะสวยจึงยาก หากถอนไปประทับ ณ เมืองทะคุม แล้วมอบหมายภาระแก่เหล่าอำมาตย์ที่มีใจเดียวกับข้าเจ้า ก็จักตีเทพะสวยได้ในนิมาน...</p> <p>(ราชาธิราชยุทธนา, 2552 : 91)</p>	<p>...ถ้าพระองค์ถอยทัพเสด็จไปตั้งอยู่ ณ เมืองทะเล พักพลทหารให้มีกำลังก่อนแล้ว อันเมืองเตวมุแล่ง เมืองเตวประสว้ย สองเมืองนี้ข้าพเจ้าจะขอรับอาสาคิดอ่านตีถวายให้จงได้... ซึ่งพระองค์ยกมาล้อมเมืองมอญทะเลสองครั้งแล้วยังมิได้เมืองนั้น อุปมาดั่งล้อมป่าไล่เสือ...</p> <p>(ราชาธิราช, 2546 : 180)</p>

จากข้อมูลข้างต้น ฉบับพม่าไม่ใช่ภาพพจน์อุปมาแต่ฉบับไทยใช้ ตารางที่ 4 ผู้ประพันธ์ฉบับพม่านำเสนอเพียงเหตุการณ์และบทสนทนาของตัวละครสมิงพระรามที่ใช้อุปมาเพื่อหาจุดอ่อนของกามะนี แต่ฉบับไทยจะใช้ภาพพจน์อุปมาด้วยคำว่า “เปรียบเทียบประดุจ” เพื่อเปรียบเทียบความงามจากการต่อสู้ของสมิงพระรามและกามะนีว่าเป็น “งาม” เหมือนกับ “เทพดาและพิทยาธรมาร่ายรำประลองฝีมือกัน” เช่นเดียวกับกับตารางที่ 5 ผู้ประพันธ์ฉบับพม่านำเสนอเฉพาะคำแนะนำของอำมาตย์ทินมณีกรอดที่มีต่อสถานการณ์การศึก ขณะที่ฉบับไทยจะใช้ภาพพจน์อุปมาด้วยคำว่า “ดั่ง” เพื่อเปรียบเทียบสถานการณ์การศึกของพระเจ้าราชาธิราชครั้งนี้ว่า “ยากลำบากนัก” เหมือนกับ “การต่อสู้กับเสือที่อยู่ในป่าและต้องการจะไล่เสือออกจากป่า” อาจกล่าวได้ว่ากรณีที่ฉบับไทยอธิบายความด้วยการใช้ภาพพจน์อุปมาดังกล่าว เป็นกลวิธีทางภาษาเพื่อแนะนำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพตามไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นภาพความงามในการร่ายรำอาวุธของตัวละคร หรือระดับของความยากลำบากในการทำสงคราม

⁶ ฉบับพม่าไม่โดดเด่นเรื่องการใช้ภาพพจน์อุปมาและมีการใช้อุปมาเพียงเล็กน้อย ผู้ประพันธ์ฉบับพม่าจะใช้อุปมาเพียงบางตอนที่ตัวละครเจรจาซึ่งปรากฏไม่สม่ำเสมอ ส่วนฉบับไทยปรับเปลี่ยนโดยเพิ่มเติมภาพพจน์อุปมาเข้ามาในวรรณกรรมเป็นจำนวนมากและใช้ภาพพจน์ดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในตอนเปิดตัวละครเจรจา วิวาท หรือในตอนที่กำลังถึงความงามของตัวละครสำคัญ

2.3.2 โวหารการเขียน

โวหารเป็นศิลปะของการใช้ภาษาอย่างหนึ่ง มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อจะขยายความให้ชัดเจนหรือถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกให้ลึกซึ้งมากขึ้นหรือน้อยลงตามภูมิปัญญาของผู้อ่านหรือผู้ฟัง(วิภา กงกะนันท์, 2522 : 22) แม้ราชาธิราชทั้งสองฉบับจะใช้โวหารบรรยายเป็นหลัก แต่ฉบับไทยนั้นมีการเติมแต่งเนื้อความด้วยการใช้โวหารพรรณนา เพื่อสร้างภาพที่ชัดเจน ทั้งนี้เพราะ “การพรรณนา” เป็นวิธีการหรือกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียด มุ่งให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังสังเกตเห็นภาพ พร้อมกับเกิดความรู้สึกประทับใจคล้อยตามไปด้วย(ราชบัณฑิตยสถาน, 2552 : 69) จากการศึกษาไม่พบการพรรณนาในฉบับพม่าแต่พบในฉบับไทย จะใช้โวหารพรรณนา 2 เรื่อง ได้แก่ 1. การพรรณนากองทัพ 2. การพรรณนาเครื่องแต่งกาย ดังนี้

ตัวอย่างที่ 6 บทพรรณนากองทัพของพระมหาเทวี

...ให้สมิงมราหูเป็นแม่ทัพใหญ่ทัพหนึ่ง แลจัดให้สมิงซีพรายซึ่งเป็นเสนาบดีในเมืองพะโค่นั้นเป็นแม่ทัพหนึ่ง กอบด้วยทัพเมืองมอญมะละเมืองตองอูเป็นสี่ทัพ พร้อมด้วยเครื่องสรรพาวุธ ช้างม้ารัฟเป็นอันมาก แลกองทัพทั้งนั้นให้มีธงรูปพระยาช้างเผือกซึ่งเป็นศรีเมืองเมาะตะมะนั้นปักไปเป็นสำคัญทุกทัพ แต่กองทัพสมิงมราหูนั้นมีธงช้างแลธงรูปพระราหูซึ่งเป็นเจ้าอสูร...

(ราชาธิราช, 2546 : 119)

ตัวอย่างที่ 7 บทพรรณนาเครื่องแต่งกายของสมิงนครอินท์และสมิงพระราม

ครั้นเวลาเช้าสมิงนครอินท์ก็อาบน้ำชำระกาย เสพโภชนาหารแล้วก็แต่งตัวนุ่งผ้าใส่เสื้อโพกผ้าซึ่งจัดไว้แล้ว แลทาแป้งหอมน้ำมันหอมอันประกอบวิหยาคม ใส่แหวนประดับพลอยเนาวรัตน์เก้ายอดทั้งสองก้อย แต่งเครื่องครบตามยศศักดิ์นายทหารเอก แลวันมัสการพระคุณรัตนตรัย ระลึกถึงคุณบิดามารดา พระมหากษัตริย์แลเทพดาทั้งปวง เสร็จแล้วก็เข้ามากราบถวายบังคมลาสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช...

(ราชาธิราช, 2546 : 264)

สมิงพระรามก็แต่งตัวใส่เสื้อชมพู สอดแหวนเพชรเก้ายอดซ้ายขวา โพกผ้าชมพูขลิบทอง แล้วเอาแป้งหอม น้ำมันหอมเจือผงอันปลุกเสกอาคมมาประหน้า บริกรรมร่ายมนต์คาถาวิหยาที่เคียดเคราฟ เสร็จแล้วก็เข้ามากราบถวายบังคมลา

(ราชาธิราช, 2546 : 309)

ตัวอย่างที่ 6 เป็นบทพรรณนากองทัพทำให้เกิดจินตนาการถึงภาพของกองทัพว่าภายในกองทัพประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ส่วนตัวอย่างที่ 7 เป็นบทพรรณนาถึงเครื่องแต่งกายทำให้ทราบว่านายทหารมอญจะต้องแต่งตัวอย่างไร อาจกล่าวได้ว่าบทพรรณนาในฉบับไทยทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและเป็นความงามทางภาษา

2.4 การปรับเปลี่ยนเพื่อทำให้เป็นวัฒนธรรมประจำถิ่น

การทำให้เป็นวัฒนธรรมประจำถิ่น หมายถึง การปรับเปลี่ยนเพื่อให้ตัวบทฉบับไทยกลายเป็นตัวบททางวัฒนธรรมไทยซึ่งแตกต่างจากฉบับพม่าโดยสิ้นเชิง จากการศึกษาพบการทำให้เป็นวัฒนธรรมประจำถิ่นหลายประการด้วยกัน ดังนี้

2.4.1 การปรับเปลี่ยนชื่อตัวละคร/สถานที่

การปรับเปลี่ยนชื่อตัวละครและสถานที่ไม่ได้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น แต่ผู้ประพันธ์ลากเสียงให้เข้ากับคำที่คนไทยคุ้นเคยเพื่อให้สะดวกแก่การออกเสียงกับการอ่านของคนไทยและลักษณะของภาษาไทย โดยปรับเปลี่ยนอักษรตัวสะกด เช่น

ตารางที่ 8 ชื่อตัวละคร

ฉบับพม่า	ฉบับไทย
วะเรอู	พระเจ้าฟ้ารั่ว
มังกรี้จาวจอกแก/มังกรี้จาว	พระเจ้าฝรั่งมังศรีธนะวา
พอลลอกรานตอ/พอลลอกยานทอ	พ่อลาวแก่นท้าว
จอปรัชญายามสา	ตะละเจ้าเป่ฟ้า

ตารางที่ 9 ชื่อสถานที่

ฉบับพม่า	ฉบับไทย
มรองมระ	มองมะละ
ทะคุม	ตะเกิง
นครเพน	ละควนปรัชญ

ตารางที่ 8 ฉบับพม่าจะเรียกชื่อตัวละครด้วยเสียงสามัญเพราะภาษามอญ-พม่าไม่มีเสียงสูงต่ำจึงไม่ปรากฏวรรณยุกต์(กำธร สติกรกุล, 2528 : 59) แต่ฉบับไทยปรับเปลี่ยนการเรียกชื่อดังกล่าวด้วยการเพิ่มเสียงวรรณยุกต์เพื่อให้สอดคล้องกับการออกเสียงของคนไทย นอกจากนี้วรรณกรรมไทยที่รับเอาวรรณกรรมมอญมาดัดแปลงส่วนใหญ่จะไม่ปรากฏวรรณยุกต์ทั้งรูปและเสียง(กำธร สติกรกุล, 2528 : 59) แต่ราชาธิราชฉบับไทยกลับปรากฏ แสดงว่าการปรับเปลี่ยนชื่อเรียกตัวละครในฉบับไทยด้วยวิธีการดังกล่าวทำให้วรรณกรรมเรื่องราชาธิราชของไทยมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เช่น มังกรี้จาวจอกแก(เสียงสามัญทั้งหมด) ปรับเป็น ฝรั่งมังฆ้อง(เสียงเอก-สามัญ-ตรี) หรือ พอลลอกรานตอ(เสียงสามัญทั้งหมด) ปรับเป็น พ่อลาวแก่นท้าว(เสียงโท-สามัญ-เอก-ตรี) เป็นต้น ส่วนตารางที่ 9 ฉบับพม่าเรียกชื่อสถานที่ตามที่ปรากฏในพงศาวดารพม่า ขณะที่ฉบับไทยปรับเปลี่ยนการเรียกชื่อสถานที่ด้วยการเปลี่ยนพยัญชนะ สระและตัวสะกด แต่กลับคล้ายคลึงกับชื่อเรียกสถานที่ในฉบับพม่า ผู้ศึกษามีความเห็นว่าน่าจะเป็นความตั้งใจของผู้ประพันธ์ที่จะทำให้ราชาธิราชเป็นวรรณกรรมไทยเพราะการปรับเปลี่ยนชื่อเรียกสถานที่ในฉบับไทยไม่ได้เกิดจากชื่อเรียกดังกล่าวในฉบับพม่าอ่านออกเสียงยากหรือเข้าใจยาก แต่ฉบับไทยปรับเพื่อให้ราชาธิราชฉบับไทยมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ดังนั้นการปรับเปลี่ยนทั้งชื่อเรียกตัวละครและชื่อเรียกสถานที่จึงทำให้ราชาธิราชฉบับไทยเป็นวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ประจำถิ่นของไทย

2.4.2 การเปลี่ยนเหตุการณ์

การเปลี่ยนเหตุการณ์ในฉบับไทยถือเป็นส่วนที่เห็นได้ชัดเจนและทำให้ราชาธิราชฉบับไทยกลายเป็นตัวบททางวัฒนธรรมไทยที่แตกต่างไปจากฉบับพม่า เหตุการณ์ใหญ่สำคัญที่ฉบับไทยได้ปรับเปลี่ยนคือการเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ตอนเปิดเรื่อง ดังตัวอย่าง

ตารางที่ 10 เหตุการณ์ตอนเปิดเรื่อง

ฉบับพม่า	ฉบับไทย
<p>ตำนานพระเกศธาตุตะกุ่ม</p> <p>คราเมื่อพระโพธิสัตว์ของเหล่าข้าทรงเป็นสุเมธาตาสนั่น ได้ทอดวรกายลงเป็นสะพานให้พระพุทเจ้าที่ปึงกรทรงเหยียบข้าม ฝ่ายพระพุทเจ้าที่ปึงกรครั้นทรงเพ่งด้วยสัพพัญญุตญาณ จึงทรงแจ้งพุททำนาย ว่าตาสนั่นจักได้เป็นพุทโคตรมะ นับแต่ภพนั้นจึงทรงบำเพ็ญทศบารมี นานกสามสิบ ทั้งปัญจมหาบริจาคะ ครั้นลงจากสวรรค์ชั้นดุสิตาทรงปฏิสนธิในพระครรภ์สิริมหายาพระมหเสีแห่งพระเจ้าสุทโธธนะ ณ กรุงกบปิลวัต พอดีวันทศมาสก็ประสูติ ทรงย่างพระบาทสู่ทิศเหนือ...</p> <p>(ราชาธิราชยุทธนา, 2552 : 13)</p>	<p>ศุภมศตพพุทศักราช 2328 ปีมะเส็งนักษัตรสัปตศกพระบาทสมเด็จพพุทยอดฟ้าจุฬาโลกยพพุทเจ้าอยู่หัว เสด็จออก ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมานในท่ามกลางเสนา พดพามาตยรัชกระวิมนตริมุขทั้งปวง ฝ้าฝ่าพระบาททงกขมาศยุคลพร้อมกัน ประดุดวงดาราล้อมพระจันทร์เทวบุตรบนภากาศ จึงมีพระบรมราชโองการมานพระบัณชुरสุรสีหนาทดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่า เรื่องราวราชาธิราชซึ่งทำศึกกับพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องเป็นมหาพทุทสงครามมีในพระราชพงศาวดารรามัญนั้น ที่แปลออกจากรามัญภาษาเป็นสยามภาษาถวยสมเด็จพพุทอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวราแปลกลเปลี่ยนกับที่ได้ทรงฟังสังเกตไว้แต่ก่อน จึงทรงพระราชดำริดัดแปลงข้อความในเรื่องราชาธิราชที่ยังขาดเหลือค้างเกินอยู่นั้นให้เรียบเรียงขึ้นเสียใหม่ไว้เป็นสยามภาษา...</p> <p>(ราชาธิราช, 2546 : 13)</p>

จากตัวอย่างจะเห็นว่าฉบับพม่าเปิดเรื่องด้วยพุทประวัติโดยย่อ การเปิดเรื่องในลักษณะนี้เป็น “ขนบการประพันธ์” อย่างหนึ่งของวรรณกรรมมอญ/พม่า เพราะวรรณกรรมแนวประวัติศาสตร์จะเปิดเรื่องเกี่ยวกับพระพุทเจ้าหรือเป็นการบูชาพระพุทเจ้า เช่น เอกสารทางประวัติศาสตร์เรื่องราชวงศ์และเอกสารปุม(แนวเรื่องเกี่ยวกับกษัตริย์มอญที่ยิ่งใหญ่กว่ากษัตริย์อื่น)ของอาจารย์อะเฟาะกวีภิกษุชาวมอญ เปิดเรื่องด้วยตำนานปรัมปรา มีข้อความสรรเสริญพระพุทเจ้าและบ้างก็กล่าวนำด้วย พุทประวัติ (บุษบา ตระกูลสัจจาวัตร, 2532 : 119) ขณะที่ฉบับไทยปรับเปลี่ยนบทเปิดเรื่องด้วยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกที่ทรงให้เรียบเรียงเรื่องราวราชาธิราชเป็นสยามภาษา พระราชดำริของรัชกาลที่ 1 ดังกล่าวแสดงให้เห็นวัตถุประสงค์ในการประพันธ์ที่เกิดจากฉบับของกรมพระราชวังบวรานั้น “มีลักษณะแปลกเปลี่ยนกับที่ได้ทรงฟังสังเกตไว้แต่ก่อน” และยังเป็น การปรับเปลี่ยนที่แตกต่างไปจากฉบับพม่าโดยสิ้นเชิง

2.4.3 การเพิ่มเหตุการณ์

ราชาธิราชฉบับไทยเพิ่มเติมเหตุการณ์สำคัญเข้ามาในวรรณกรรมและไม่ปรากฏในฉบับพม่า คือ “เหตุการณ์สมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์” ส่งผลให้ราชาธิราชฉบับไทยเป็นดั่งบททางวัฒนธรรมประจำถิ่นแตกต่างไปจากฉบับพม่า เพราะไม่มีเอกสารทางประวัติศาสตร์มอญฉบับใดที่จะมีเรื่องราวครอบคลุมตั้งแต่สมัยพระเจ้าฟ้ารั่วจนถึงสมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์ (บุษบา ตระกูลสัจจาวัตร, 2529 : 17) ผู้ประพันธ์ได้เพิ่มเติมตั้งแต่ตอนที่พระราชบุตรองค์โตของพระเจ้าราชาธิราชขึ้นครองราชย์และกล่าวถึงผู้ครองราชย์สืบมาอย่างย่อ จนมาถึงรัชสมัยของตะละนางพระยาท้าวและพระเจ้าธรรมเจดีย์ซึ่งมีระยะเวลาห่างจากสมัยพระเจ้าราชาธิราชประมาณ 65-70ปี และปิดเรื่องด้วยความสงบสุขในอาณาจักรมอญเพราะพระเจ้าธรรมเจดีย์ทรงเป็นกษัตริย์ที่ปกครองด้วยหลักธรรม ดังนั้นเนื้อเรื่องในรัชสมัยของพระเจ้าธรรมเจดีย์จึงไม่ปรากฏศึกสงครามระหว่างฝ่ายมอญกับฝ่ายพม่า และไม่ปรากฏบทบาทนักรบของกษัตริย์นายนทหารเหมือนสมัยพระเจ้าราชาธิราช แต่จะเปลี่ยนมานำเสนอบทบาททางธรรมและการแก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญาของพระเจ้าธรรมเจดีย์แทน

สรุปผลการศึกษา

ผลสรุปจากการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งมาสู่อีกสังคมหนึ่ง กล่าวคือเมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ศึกษาวัฒนธรรม จะเห็นว่าเจ้าพระยาพระคลัง(หน)ได้นำวิธีการต่าง ๆ ทั้ง 4 ประการมาใช้ คือ 1.การปรับเปลี่ยนเพื่อจัดระเบียบข้อมูลให้มีสัมพันธ์ภาพ 2.การปรับเปลี่ยนเพื่อทำให้ง่าย 3.การปรับเปลี่ยน

เพื่อให้มีคุณสมบัติทางวรรณศิลป์ และ 4.การปรับเปลี่ยนเพื่อทำให้เป็นวัฒนธรรมประจำถิ่น เพื่อให้ราชาธิราชฉบับไทย กลายเป็นตัวบทหลักทางวัฒนธรรมไทย

การปรับเปลี่ยนดังกล่าวช่วยให้ผู้ประพันธ์บรรลุวัตถุประสงค์การนำเสนอตัวบทภายในวัฒนธรรม เพราะคนใน วัฒนธรรมไทยสามารถเข้าถึงวัฒนธรรมชุดใหม่หรือตัวบทจากฉบับพม่าได้ง่าย และราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยได้อย่างไม่ขัดเคืองกับการรับรู้ของคนในสังคม ดังนั้นการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมในตัวบททำให้เห็นวิธีการที่กวีพยายามทำให้ตัวบทจากฉบับพม่าสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย อาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมเรื่องราชาธิราช ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) คือวรรณกรรมของไทย เพราะเป็นวรรณกรรมที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองแตกต่างไปจากฉบับ พม่าหลายประการ

ข้อเสนอแนะ

1. บทความนี้ศึกษาต้นฉบับของเรื่องราชาธิราชจากฉบับที่แปลจากภาษาพม่าเป็นภาษาไทย ดังนั้นจึงน่าจะมีการศึกษาจากต้นฉบับภาษาพม่าโดยตรงหรือศึกษาเรื่องราชาธิราชฉบับภาษามอญที่ปรากฏในปัจจุบันเพิ่มเติมด้วย ซึ่งจะ ทำให้การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราชาธิราชลึกซึ้งมากขึ้น

2. การศึกษาครั้งนี้เป็นการนำแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมกับการสื่อสารมาวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนวรรณกรรมจากฉบับ พม่าสู่ฉบับไทย ผู้สนใจสามารถนำแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ศึกษาวรรณกรรมแปลฉบับอื่น ๆ เพื่อวิเคราะห์ว่าเมื่อต้นฉบับ เปลี่ยนมาเป็นวรรณกรรมไทยแล้ว ผู้ประพันธ์ฉบับไทยใช้กลวิธีใดบ้างเพื่อให้วรรณกรรมเรื่องนั้นเข้าถึงผู้อ่านที่เป็นคน ไทยและสามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างมั่นคง

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2539). **สื่อสองวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา.
- กำธร สถิรกุล. (2528). **ประวัติหนังสือและการพิมพ์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิราภรณ์ สถาปนสวรรค์. (2539). “รู้จักพงศาวดารพม่าบางฉบับ.” **สารมหาวิทยาลัยนเรศวร** 1,3 : 3.
- นราธิประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ. (2550). **พระราชพงศาวดารพม่า** (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี : ศรีปัญญา.
- นาฏวิภา ชลิตานนท์. (2524). **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิตยา แก้วคัลณา. (2544). “พินิจภาษาภาพในพงศาวดารมอญเรื่องราชาธิราช.” **วรรณวิทัศน์** 1, 1 (พฤศจิกายน) : 40 – 52.
- บุษบา ตระกูลสังจาวัต. (2529). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน)**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. _____
- _____. (2532). **ลักษณะวรรณกรรมมอญ : กรณีศึกษาวรรณกรรมพระอาจารย์อะเฟาะ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา บัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน**. (2554). กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. (2552). กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- พระคลัง (หน), เจ้าพระยา. (2546). **วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์(หมวดบันเทิงคดี)เรื่องราชาธิราชของเจ้าพระยาพระคลัง (หน)และคณะ**. กรุงเทพฯ : สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- เมียนมาร์ยาสะวิน (Myanmar Yazawin) : ข้อมูลอีกปีกหนึ่งของ“พม่ารับไทย”**. (2555). เข้าถึงเมื่อ 20 กุมภาพันธ์. เข้าถึงได้ จาก <http://www.samkokview.com/main/index.php/2012-02-05-14-25-15/169-Yazawin>
- วิภา กงกชนันท์. (2522). **วรรณคดีศึกษา**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิรัช นิยมธรรม. (2552). **ราชาธิราชยุทธนา ฉบับพญาทะเล, แปลจากต้นฉบับภาษาพม่า**. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หน้าที่ของพลเมืองไทยในยุคปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5:
บทสะท้อนจากคำสอนในงานเขียนร้อยแก้วของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี¹

Thai Civic Duty during the Reform in Politics of State Administration of King Rama V's Era:
The Effect of Saying in the Prose Works of Chaophraya Phrasadej Surenrathibodi

สุจินันท์ ศรีสมศักดิ์²

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ³

วิวัฒน์ อินทรพร⁴

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาคำสอนที่เกี่ยวกับหน้าที่ของพลเมืองที่สะท้อนจากงานเขียนร้อยแก้วของเจ้าพระยาสุเรนทราธิบดีทั้งสิ้น 7 เรื่อง ได้แก่ หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี แต่ยังมีบรรดาศักดิ์เป็นพระมนตรีพจนกิจและพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ร.ศ.113-118, สมบัติของผู้ดี, พลเมืองดี, คำสั่งสอนของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ กรมการกลางจัดการลูกเสือ ซึ่งได้กล่าวแก่ลูกเสือกองหนุนในการแจกเหรียญลูกเสือกองหนุน, จรรยาแพทย์, ช่วยเพื่อน และเตือนเพื่อน ผลการศึกษาพบว่า งานเขียนร้อยแก้วของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีนั้นได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทในการสร้างความเป็นรัฐชาติ สร้างค่านิยมอันดีของคนไทยตามที่รัฐปรารถนาจะให้ เป็น อันเป็นส่วนหนึ่งในการปฏิรูปประเทศให้เจริญก้าวหน้า พ้นจากภัยคุกคามของลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก บทบาทหน้าที่บุคคลในแต่ละสถานภาพของสังคม ตั้งแต่ชนชั้นพระมหากษัตริย์ ข้าราชการ ผู้ประกอบอาชีพเฉพาะทาง เช่น แพทย์ นักการทูต รวมไปถึงราษฎรอันเป็นพลเมืองของชาติซึ่งล้วนแต่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมให้เจริญรุดหน้าทัดเทียมนานาอารยประเทศ

คำสำคัญ : หน้าที่พลเมือง เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี

Abstract

This research aims to study the saying content related to civic duty that effects in the prose of Chaophraya Phrasadej Surenrathibodi. It demonstrated the role of his writing which influenced to establish the nation state and social value of Thai people following the government's will. These are the parts of country reform and development to avoid the Western colonization. The study found that prose illustrated the role and duty in each social status which consisted of King, government officers, professional careers such as doctors, ambassadors including citizens that are all-important factors to propel the country progression to be equal the civilization countries.

Keywords: Thai civic duty, Chaophraya Phrasadej Surenrathibodi

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตเรื่อง “งานเขียนร้อยแก้วของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี: การศึกษาในฐานะวรรณคดีคำสอน.”

² นักศึกษาหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

³ รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

ด้วยสภาพการณ์ทางสังคมไทยในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากอันมีอิทธิพลมาจากลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกที่อังกฤษ และฝรั่งเศสที่เข้ามาคุกคามประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง และความล้าหลังของบ้านเมืองที่มีการบริหารราชแผ่นดินที่ขาดประสิทธิภาพ เพราะเป็นระบบบริหารราชการที่ปรับใช้กันมาตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งไม่เหมาะกับยุคสมัย รวมทั้งแรงกดดันจากเหล่าขุนนางผู้มีอำนาจในการปกครองประเทศ ทำให้เกิดแนวคิดที่จะปฏิรูปบ้านเมืองให้ทันสมัย รวมไปถึงการพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพ

การปฏิรูปบ้านเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 นั้นทรงเริ่มจากด้านการเมือง การปกครอง โดยในช่วงต้นของรัชสมัย พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และสภาที่ปรึกษาในพระองค์เพื่อทำหน้าที่ในการออกกฎหมายและยกเลิกกฎหมาย รวมทั้งยกเลิกประเพณีโบราณต่าง ๆ ที่เห็นว่าไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมในสมัยนั้น จนกระทั่งเกิดความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลหรือวังหน้า อันมีสาเหตุมาจากความหวาดระแวงซึ่งกันและกันจนเกือบจะมีการปะทะกันระหว่างกัน ทำให้การดำเนินงานของสภาทั้งสองมีอันต้องหยุดชะงักลง และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองโดยการพยายามสร้างความมั่นคงในการสืบราชสันตติวงศ์ด้วยการยกเลิกตำแหน่งวังหน้า แล้วสถาปนาตำแหน่งรัชทายาทคือสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ครั้น พ.ศ.2430 นั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองอีกครั้งโดยมีพระราชดำริที่จะเปลี่ยนแปลงอำนาจรัฐจากแบบโบราณซึ่งเป็นนครรัฐ มีศูนย์กลางอำนาจกระจายไปตามหัวเมืองต่าง ๆ ให้เป็นอาณาจักรเดียวกัน⁵ มาเป็นสภาพแบบรัฐชาติสมัยใหม่ อันเป็นแนวคิดการจัดรูปแบบการปกครองแบบตะวันตกที่มีการกำหนดจำนวนประชากร และอาณาเขตที่แน่นอน มีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง รวมทั้งราษฎรในรัฐนั้นมีความรู้สึกเป็นชาติเดียวกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความมั่นคงและเสถียรภาพทางการเมือง

ทั้งนี้แนวคิดเรื่องรัฐชาตินั้นได้เริ่มก่อตัวมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงสถาปนาพระสยามเทวาธิราชขึ้นเป็นเทพดาประจำกรุงสยาม อีกทั้งยังทรงกำหนดประวัติศาสตร์ร่วมกันของชาวไทยโดยถือเอากรุงสุโขทัยเป็นจุดเริ่มต้นประวัติศาสตร์ชาติไทยอีกด้วย⁶ ครั้นในสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงดำเนินนโยบายแนวคิดรัฐชาติอย่างต่อเนื่องโดยทรงแบ่งการปกครองออกเป็น 3 ส่วนหลัก ๆ ได้แก่ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ในส่วนกลางได้มีพระบรมราชโองการประกาศตั้งกระทรวงทั้งสิ้น 12 กระทรวงซึ่งครอบคลุมในการบริหารประเทศ เพราะทรงเห็นว่าการปกครองแบบเดิมไม่เหมาะสมกับภัยคุกคามจากลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก⁷ ส่วนในภูมิกษัตริย์นั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการบริหารราชการในรูปแบบมณฑลเทศาภิบาล โดยการรวมหัวเมืองต่าง ๆ เข้าเป็นมณฑล มีข้าหลวงเทศาภิบาลเป็นผู้ครองมณฑลขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย เพื่อแสดงให้เห็นชาติตะวันตกเห็นว่าดินแดนต่าง ๆ ที่อยู่โดยรอบอาณาจักรไทยนั้นเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทย⁸ ส่วนการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นให้แบ่งย่อยเป็นมณฑล เมือง อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน โดยราษฎรมีสิทธิเลือกผู้ปกครองตนเองในระดับหมู่บ้าน ทั้งนี้การปฏิรูปการปกครองที่รวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางนี้ทำให้การปกครองเป็นเอกภาพ ประเทศชาติมีความเข้มแข็งขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมซึ่งสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองอันเป็นผลกระทบจากลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก โดยผู้ที่มิบทบาทสำคัญคนหนึ่งในการปฏิรูปบ้านเมืองก็คือเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล)

⁵ วารุณี โอสถารมย์, “การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ.2411-2475” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), 49.

⁶ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, การเมืองการปกครองของไทย : หลายมิติ (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547), 29.

⁷ พลโทหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ประวัติศาสตร์ไทย สมัยรัตนโกสินทร์: การปฏิรูปการปกครอง (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2536), 27-28.

⁸ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, การเมืองการปกครองของไทย : หลายมิติ, 40.

เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีนั้นเป็นบุคคลสำคัญที่มีผลงานอันโดดเด่นที่สร้างคุณูปการแก่ประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการวางรากฐานการศึกษาสมัยใหม่ เพื่อให้พลเมืองมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะไปพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า และเนื่องด้วยอุปนิสัยใฝ่เรียนใฝ่รู้และปรารถนาจะให้ราษฎรเป็นคนดีมีคุณภาพจึงส่งผลให้ท่านสร้างสรรค์งานเขียนที่มีเนื้อหามุ่งนำเสนอความรู้ พัฒนาความคิด เพิ่มพูนสติปัญญา รวมทั้งคุณธรรมแก่ผู้อ่านเป็นหลัก โดยงานเขียนต่าง ๆ ของท่านนั้นมีความโดดเด่นทางด้านแนวคิดที่ก้าวหน้า เพราะมีการผสมผสานแนวคิดทางพระพุทธศาสนา และแนวคิดแบบตะวันตกมาผสมผสานกันได้อย่างลงตัว อีกทั้งยังมีศิลปะการถ่ายทอดที่มุ่งเน้นให้ผู้อ่านแต่ละคนชั้นอ่านแล้วเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของคำสอนนั้น ๆ ทั้งนี้สิ่งที่สะท้อนจากคำสอนของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีนั้นพบว่ามีการเน้นย้ำในเรื่องหน้าที่ของบุคคลอันเป็นพลเมืองของชาติในหลากหลายฐานะ อาชีพ แสดงให้เห็นว่าแต่ละภาคส่วนของสังคมล้วนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศทั้งสิ้น รวมทั้งแสดงให้เห็นว่างานเขียนหรือวรรณกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญชิ้นหนึ่งซึ่งช่วยพัฒนาศักยภาพของคนในชาติให้มีสติปัญญา รู้คิด เป็นคนดีที่มีคุณภาพอันเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาเนื้อหาคำสอนในด้านหน้าที่ของพลเมืองในงานเขียนร้อยแก้วของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษางานเขียนประเภทร้อยแก้วของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีที่มีเนื้อหาเป็นคำสอนเป็นแกนหลักในการดำเนินเรื่อง รวมทั้งงานเขียนที่มีคำสอนที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อเรื่อง เท่าที่ค้นพบต้นฉบับพิมพ์ รวมทั้งสิ้น 7 เรื่อง ดังนี้

1. หนังสือกราบบังคมทูลของพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี แต่ยังมีบรรดาศักดิ์เป็นพระมนตรีพจนกิจและ พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ร.ศ.113-118
2. สมบัติของผู้ดี
3. พลเมืองดี
4. คำสั่งสอนของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ กรรมกรกลางจัดการลูกเสือซึ่งได้กล่าวแก่ลูกเสือกองหนุนในการแจกเหรียญลูกเสือกองหนุน
5. จรรยาแพทย์
6. ช่วยเพื่อน
7. เตือนเพื่อน

ผลการศึกษา

ในช่วงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น สังคมไทยยังคงผูกพันกับระบบศักดินา และระบบไพร่ ทั้งนี้จากแนวพระราชดำริในการพัฒนาประเทศจึงมีความพยายามเปลี่ยนแปลงฐานะความเป็นไพร่มาสู่ฐานะพลเมือง โดยใช้ระบบการเกณฑ์ทหาร เพื่อให้สถานภาพความเป็นไพร่สิ้นสุดลง โดยพระองค์ทรงต้องการให้ราษฎรมีความเข้าใจเรื่องบทบาทหน้าที่ของพลเมืองมากขึ้น ผ่านการศึกษาและการแสดงพระบรมราโชวาท โดยหน้าที่ของพลเมืองต้องมีความขยันหมั่นเพียร ดำรงตนด้วยการยึดมั่นในศีลธรรม และ การบำรุงรักษาสุขภาพที่ดี ซึ่งเมื่อผู้วิจัยได้ศึกษางานเขียนร้อยแก้วของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานการศึกษาของไทยทั้ง 7 เรื่อง พบว่าท่านได้นำเสนอข้อคิดคำสอนที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคนให้มีความรู้ และมีคุณธรรมควบคู่กันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นย้ำถึงบทบาทและหน้าที่ของบุคคลแต่ละสถานภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. **หน้าที่ของพระมหากษัตริย์** ในหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีที่ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น นอกจากจะเป็นการรายงานพระจริยาวัตรของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธขณะทรงศึกษาที่ประเทศอังกฤษแล้ว ยังเป็นการแสดงทรรศนะในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งถวายคำปรึกษา ให้กำลังใจแก่พระเจ้าอยู่หัวด้วย ซึ่งสามารถจับประเด็นเกี่ยวกับหน้าที่ของความเป็นพระมหากษัตริย์ได้ดังนี้

1.1 **การดูแลอาณาประชาราษฎร์ให้อยู่เย็นเป็นสุข** การทำให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดี มีความสบายกายและใจนับเป็นภารกิจสำคัญของพระมหากษัตริย์ เพราะการที่ราษฎรมีความสุขย่อมส่งผลดีต่อการบริหารประเทศ ทั้งนี้เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้เสนอแนะแนวทางในการบริหารประเทศโดยคำนึงถึงความสุขของราษฎรแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ดังนี้

...การปกครองประเทศของบรมกษัตริย์ก็ไม่ผิดกันอันใดกับการปกครองสถานบ้านเมืองของคฤหบดีผู้หนึ่งต่างแต่เขตบ้านเป็นเขตเมือง เล็กกับใหญ่เท่านั้น คฤหบดีย่อมมีทางผลประโยชน์ได้เสียมาเลี้ยงดูผู้คนอันเป็นบริวารของตนอันใด ราชาก็ย่อมต้องจัดทะนุบำรุงการค้าขายและสรรพวิชาที่จะหาประโยชน์และทรัพย์สิ้นเงินทองเข้าบ้านเมือง ฉะนั้นพ่อบ้านดี ก็ย่อมจัดให้มีคำสั่งสอนให้บุตรหลานและบริวารผู้คนในบ้านของตนรู้วิชาและความประพฤติดี ใครละทิ้งประเพณีเป็นพาลก็ตัดสันดานปราบปรามให้เสื่อมร้ายด้วยอาชญา ใครวิวาทบาดหมางกันก็พิจารณาว่ากล่าวตัดสินโดยธรรม เพื่อจะตัดความข่มเหงเคียดแค้นซึ่งกันและกัน ราชการของพระมหากษัตริย์ก็ฉนั้น นั่นคือต้องให้ความรู้และความประพฤติดีแก่ประชาราษฎร์ในราชอาณาจักร และต้องจัดการปราบปรามโจรผู้ร้ายวางบทกฎหมายบังคับบัญชาด้วยราชอาณาจักรและราชบำเหน็จอันยุติธรรม...

(หนังสือกราบบังคมทูลฯ หน้า 215-216)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าหน้าที่นักปกครองนั้นจะต้องคำนึงประโยชน์ของราษฎรเป็นสำคัญ โดยการบริหารราชการแผ่นดินจะมุ่งเน้นการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ราษฎร อาทิ การจัดการศึกษาให้แก่ราษฎรเพื่อจะได้นำความรู้ไปประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว การตราด้วยบทกฎหมายให้มีความยุติธรรม เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของราษฎรให้ดีขึ้น

ทั้งนี้ การที่ราษฎรในบ้านเมืองสามารถใช้ชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข จะส่งผลดีต่อการบริหารราชการแผ่นดิน เพราะในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังไม่มีการทำระบบทะเบียนราษฎร ฉะนั้นหากราษฎรไม่ได้รับความเป็นอยู่ที่ดี มีความเดือดเนื้อร้อนใจก็อาจส่งผลให้ราษฎรมีใจออกห่าง ทำให้ขาดเสถียรภาพในการปกครองบ้านเมือง ดังตัวอย่าง

...ถ้าการบ้านเมืองไม่ราบคาบให้ไพร่บ้านพลเมืองนิยมยินดี ผู้ที่ได้รับความร้อนรนด้วยการกดขี่ หรือความกดขี่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน หากความระงับดับเชิงเมื่อแลเห็นตัวอย่างดังนี้ และพากันเอาใจออกหากเอียง ๆ เราไม่ขาดทุนชั่วแต่คนกลับไปเป็นข้าศึก ข้าขาดทุนสำคัญคือ งามความเสียเป็นสาเหตุให้เสี้ยนศัตรูหยิบยกเอาเป็นคำพูดได้ว่า ผู้คนเดือดร้อนแตกฉานเช่นนี้ เพราะเราไม่มีอำนาจและความยุติธรรมความปกครองอันเรียบร้อยที่จะระงับร้อนไพร่บ้านพลเมืองของตนได้ จึงจำเป็นที่ผู้อื่นจะยื่นมือเข้ามาจัด...

(หนังสือกราบบังคมทูลฯ หน้า 81-82)

จากตัวอย่างข้างต้นอาจกล่าวได้ว่าการดูแลอาณาประชาราษฎร์ให้มีความสุข ไม่เดือดเนื้อร้อนใจ นับเป็นภารกิจสำคัญอันดับแรกของนักปกครอง เพราะเมื่อราษฎรอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ก็จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

1.2 การพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า หน้าที่ของนักปกครองที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการพัฒนาบ้านเมืองให้มีความเจริญรุดหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสมัยที่มีบ้านเมืองเสี่ยงต่อการถูกแทรกแซงดังเช่นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อดินแดนบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอย่างมาก ซึ่งการพัฒนาปรับปรุงบ้านเมืองนอกจากจะส่งผลดีต่อการช่วยป้องกันอันตรายจากการคุกคามจากลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก หรือจากศัตรูภายนอกประเทศแล้วยังส่งผลดีต่อราษฎรอีกด้วย ดังตัวอย่าง

การที่จะระงับปราบปรามปัจเจกชนอันมีอำนาจรุนแรงในครั้งนี้ไม่ควรจะมุ่งหมายเลยที่จะเอาอำนาจปากเข้าต่อสู้อาการวุ่นวายหนึ่ง ๆ เช่นที่ทำอยู่ทุกวันนี้ มีเหตุการณอันใดขึ้นก็ปิดปากได้เสียงเพียงแต่ร่อนร่อน เมื่อเสียงชนะก็เสมอตัว เสียงเขาไม่ขึ้นก็ยอมเขา ขาดทุนเข้าไปทุกที การเช่นนี้เชื่อว่าจรรู้จักเจตนาที่หาไม่ ฝ่ายข้าศึกเขาก็ตั้งค่ายเยี่ยหาคู่ที่จะให้เป็นปากเสียงอยู่เสมอ เป็นอันหมดความเห็นว่าจะมีที่สิ้นสุดลงเพียงใดได้ และทั้งไม่ควรมุ่งหมายที่จะเอากำลังศัตรูการสู้รบด้วยมือเป็นที่พึ่งอย่างเดียวยกอีกเหมือนกัน เพราะจะเอาอะไรมาเยี่ยวยาทันเวลาทันที่ได้ สิ่งที่จะนำมาเป็นที่พึ่งได้มีสำคัญอยู่แต่อำนาจความดีที่เราจะริบจัดการให้เห็นปรากฏทั่วโลก ว่าเรายังมีความดีความอุตสาหะริบจัดการบ้านเมืองของเราอยู่จริง ๆ ไว้เป็นที่ป้องกันปากเสียงอันร้ายนี้...

(หนังสือกราบบังคมทูลฯ หน้า 82-83)

จากตัวอย่างข้างต้น เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้กราบบังคมทูลเสนอความเห็นแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าการที่จะรอดพ้นจากภัยคุกคามของศัตรูภายนอกพระราชอาณาจักรได้นั้นไม่ใช่อาศัยการโต้เถียงด้วยวาจา หรือสู้รบด้วยอาวุธเพื่อมุ่งเอาชนะ หากแต่ควรที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า พัฒนาให้ราษฎรให้มีคุณภาพ เพื่อให้เป็นที่ประจักษ์แก่อารยชนทั่วโลกว่าสยามไม่ใช่ประเทศที่ล้าหลังจนต้องให้ชาติตะวันตกเข้ามาแทรกแซงได้

ทั้งนี้เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้กราบบังคมทูลรายงานถึงแนวทางในการปกครองบ้านเมืองให้พัฒนาทัดเทียมนานอารยประเทศไว้ 6 ประการ ซึ่งต้องรีบดำเนินการอย่างเร่งด่วน เพราะใช้เวลาดำเนินการหลายปี ดังที่สรุปได้ดังนี้

ประการที่ 1 การยกเลิกแก้ไขธรรมเนียมเก่าที่ไม่มีประโยชน์หรือมีแต่โทษไม่มีคุณ กล่าวคือควรยกเลิกปรับปรุงธรรมเนียมประเพณี หรือหลักการบริหารราชการบางอย่างที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งอาจเป็นเครื่องฉุดรั้งความเจริญของประเทศชาติอีกด้วย

ประการที่ 2 การปลูกกำลังคน หมายถึงการสร้างพลเมืองของประเทศชาติให้มีคุณภาพ โดยเริ่มจากการให้การศึกษา บ่มเพาะคุณธรรม ชัดเกลานิสัยให้เป็นคนที่ดี และมีความรู้

ประการที่ 3 การปลูก... (ข้อความส่วนนี้ขาดหายไป - ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเป็นการปลูกอาชีพ)... เน้นการส่งเสริมให้ราษฎรมีอาชีพทำกินที่สุจริตสามารถเลี้ยงชีพได้อย่างไม่ลำบาก โดยเฉพาะอาชีพค้าขายอันจะนำมาซึ่งรายได้ของตนเอง และแผ่นดินด้วย

ประการที่ 4 การจัด ได้แก่ การจัดการบ้านเมืองให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย สร้างสันติสุขให้แก่สังคม ด้วยการพิจารณาตีความอย่างเที่ยงธรรม การปราบปรามโจรผู้ร้าย การปลูกสร้างอาคารสถานที่ที่เอื้อต่อการค้าขายและความสุขของราษฎร

ประการที่ 5 การสร้างสม ได้แก่ การตระเตรียมทรัพย์สินและกำลังพลให้พร้อมอยู่เสมอ

และประการที่ 6 การอะลุ่มอล่วย ได้แก่ การจัดการกับปัญหาด้วยการพูดคุยกันอย่างสันติวิธี ซึ่งในที่นี้หมายถึงปัญหาที่ฝังรากลึกขยายอำนาจเข้ามาในแผ่นดินสยามช่วงเหตุการณ์ ร.ศ.112

จากหลักการพัฒนาบ้านเมืองของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีที่ทูลเกล้าฯ ถวายแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นท่านได้ชี้ให้เห็นถึงความไม่ยึดติดกับประเพณีเดิมบางประการอันจะเป็นเครื่องถ่วงความเจริญของชาติ จากนั้นก็เริ่มด้วยการพัฒนาคนอันเป็นกำลังสำคัญของชาติให้มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม เมื่อ

พัฒนาคนแล้วก็จะเสริมให้ประกอบอาชีพที่สุจริตและตรงกับความต้องการของภาครัฐ ขณะเดียวกันก็พัฒนาระบบสาธารณูปโภค ระบบกฎหมายและการศาลให้สอดคล้องกับการขยายตัวทางสังคมและเศรษฐกิจ เมื่อกำลังคนและเศรษฐกิจมีความวิวัฒน์พัฒนาที่สามารถเตรียมการต่าง ๆ เพื่อพร้อมสำหรับการพัฒนาสังคมให้เจริญรุดหน้าขึ้นไป ในส่วนของการต่างประเทศนั้นท่านเห็นว่าประเทศไทยในขณะนั้นยังเป็นรองชาติตะวันตกอยู่มากจึงเสนอแนวทางที่จะประนีประนอมและสันติวิธีในการแก้ปัญหาเพื่อลดความรุนแรง ซึ่งนับว่าแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ทันสมัยและเป็นระบบอย่างมาก

1.3 การสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่ผู้ใต้บังคับบัญชา เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการปกครองคน เพราะในการปกครองบ้านเมืองนั้น กำลังคนถือเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเปรียบเสมือนกลไกที่จะขับเคลื่อนความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ทั้งนี้ถ้าแต่ละกลไกทำงานไม่สมานลงรอยกันก็ย่อมทำให้เกิดความไม่ราบรื่นในการพัฒนาประเทศ ท่านจึงได้ชี้แนะให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญในการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่พระบรมวงศานุวงศ์ เหล่าข้าราชการ โดยยกผลเสียอันเกิดจากการที่งานบริหารราชการแผ่นดินนั้นดำเนินไปโดยที่ข้าราชการขาดความสามัคคี ดังตัวอย่าง

ความเสื่อมเสียแก่ราชการและบ้านเมืองอันเกิดแต่ความไม่สามัคคีปรองดอง ซึ่งเห็นได้ชัด ๆ อยู่ในทุกวันนี้ ก็จะได้ปรากฏแล้วซึ่งความยากลำบากในพระราชหฤทัย ที่จะทรงพระดำริแก้ไขโดยยากอันใด เพราะฉะนั้นจึงเห็นด้วยเกล้าฯ ว่าส่วนการภายในควรเป็นสิ่งที่จะพึงปลูกเพาะเสียแต่ยังอ่อน ก่อนความรู้และความแรงกล้าจะมาถึง ถ้าไม่กล่อมเกลามาเสียแต่เมื่ออ่อนแล้ว ความเหนียวยากที่จะตรวนในภายหลัง เห็นด้วยเกล้าฯ ว่าจะยิ่งยากกว่าครั้งนี้...

(หนังสือกราบบังคมทูลฯ หน้า 148)

จากตัวอย่างข้างต้น เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีนั้นได้กล่าวถึงความสามัคคีนั้นควรจะต้องปลูกฝังที่พระบรมวงศานุวงศ์ โดยเฉพาะในหมู่พระราชโอรส ซึ่งควรกระทำตั้งแต่องค์เยาว์ ทั้งนี้ท่านยังได้เสนอว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะต้องเลือกข้าราชการที่ไว้วางพระราชหฤทัย กล่าวคือเป็นผู้ที่รู้พระทัยพระราชโอรส รวมทั้งมีจิตใจเป็นกลาง ปราศจากอคติได้มาปฏิบัติหน้าที่นี้ ดังตัวอย่าง

...ความสำคัญอันยิ่งใหญ่ที่เกี่ยวกับราชการหน้าที่นี้ ซึ่งจะให้ผลดีหรือชั่วในภายหน้าแก่พระบรมวงศ์และบ้านเมืองมีแอบแฝงลึกซับซ้อน อันเป็นสิ่งที่ควรทรงพระราชดำริและจัดการโดยพระปรีชาอันสุขุม และหาควรเป็นสิ่งที่ละเอียดถี่ถ้วนเสียได้ไม่ ได้แก่ การที่จะชักจูงความสามัคคีปรองดองให้บังเกิด และยึดเหนี่ยวดุจดั่งมิมในระหว่างสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ผู้เป็นที่มุ่งหมายแห่งชนทั้งหลายว่าจะเป็นผู้ดำรงรักษาหน้าที่ที่มอบบำรุงพระราชประยูรในภายหน้า กับสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอและพระเจ้าลูกยาเธอทุกพระองค์ ให้กลมเกลียวกันโดยชั้นผู้ใหญ่และผู้ผู้น้อย สิ่งนี้เป็นการสำคัญที่คนต่าง ๆ จะทำได้ ต้องอาศัยผู้ที่คุ้นเคยรู้พระทัยและรู้ใจกันทั้ง 2 ฝ่าย และต้องเป็นผู้กลางอย่างประเสริฐทั้งใจและกิริยา ไม่ให้เป็นทีกินแหนงสงสัยว่าเป็นผู้ประจบผู้มีบุญญาเดียว หรือลำเอียงอารมณ์อุ้มชูข้างนั้นเกี่ยวกันข้างนี้

(หนังสือกราบบังคมทูลฯ หน้า 147-148)

พระมหากษัตริย์ไม่สามารถทำงานบริหารต่าง ๆ ได้แต่เพียงผู้เดียว ฉะนั้นผู้ใต้บังคับบัญชาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะเป็นผู้ที่ช่วยแบ่งเบาภาระ และปฏิบัติงานในหน้าที่ส่วนต่าง ๆ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีเห็นว่าความสามัคคีเป็นเรื่องสำคัญที่สุดสำหรับการทำงานกับคนจำนวนมาก ซึ่งพระมหากษัตริย์ควรที่จะเอาใจใส่และกวาดขันให้มากขึ้นในหมู่คณะ

บทบาทและหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ที่เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีเห็นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ได้แก่หน้าที่ที่จะต้องดูแลความเป็นอยู่ของอาณาประชาราษฎร์ให้มีความร่มเย็นเป็นสุข รวมทั้งมีหน้าที่ทำนุบำรุงบ้านเมืองให้

เจริญก้าวหน้า และต้องสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่ผู้ได้บังคับบัญชาและคนในชาติ หากพระมหากษัตริย์ทรงตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ดังกล่าวจะช่วยให้บ้านเมืองมีความเป็นปกติสุข

2. หน้าที่ของข้าราชการ ด้วยเหตุเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีเป็นผู้ที่ทำงานรับราชการใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท ท่านได้สังเกตเห็นว่าผู้ที่รับราชการต้องทำงานโดยยึดเอาพระเจ้าอยู่หัวและบ้านเมืองเป็นที่ตั้ง ท่านจึงตั้งใจที่จะช่วยพัฒนาบุคลากรเหล่านี้ให้เป็นผู้ที่มีความประพฤติอันเหมาะสม รู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง รักษาเกียรติยศให้สมกับที่พระมหากษัตริย์มีพระมหากรุณาธิคุณเลี้ยงดูชุบเลี้ยง รวมทั้งเป็นแบบอย่างและที่พึ่งของราษฎรได้ ในเรื่องเดือนเพื่อนนั้น เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้กล่าวเตือนข้าราชการให้รู้จักรักษาเกียรติของตนเองให้สมกับเป็นข้าของพระเจ้าแผ่นดิน รวมทั้งกล่าวถึงหน้าที่สำคัญของข้าราชการ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2.1 ข้าราชการต้องทำงานอย่างเต็มที่เพื่อราชการแผ่นดิน กล่าวคือ ข้าราชการจะคำนึงถึงแต่ความสุขสบายส่วนตัวไม่ได้ เพราะภาระงานของประเทศชาติเป็นเรื่องสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด ฉะนั้นข้าราชการจะต้องสละความสุขสบายหรือเวลาส่วนตัวเพื่อประกอบกิจทางราชการได้ทุกเมื่อ ดังตัวอย่าง

...ถ้าผู้ใดที่ทำการโดยตั้งใจตนว่าจะเป็นข้าราชการ และปรารถนาความดีความชอบ ได้ยศศักดิ์ อาศรัยพระบรมโพธิสมภาร เพื่อจะตั้งวงศ์สกุลให้เป็นหลักถาวรมั่นคงต่อไปข้างหน้าเช่นนี้แล้ว ผู้นั้นจะตั้งใจและทำตนเป็นอิสระภาพเหมือนกับคนรับจ้างไม่ได้ เพราะเหตุว่าเมื่อผู้ใดปรารถนาจะอาศรัย พระบรมโพธิสมภารเช่นนั้นแล้ว, พระเจ้าแผ่นดินจะทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงพระราชทานยศบรรดาศักดิ์ ก็เฉพาะแต่ผู้ที่สามารถจะรักษายศบรรดาศักดิ์นั้นได้, มิฉะนั้นก็ยอมจะเป็นที่เสื่อมเสียพระเกียรติยศในนามของข้าราชการ...

(เดือนเพื่อน หน้า 24)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าผู้ที่รับราชการนั้นจะประพฤติตนเหมือนกับผู้ที่ทำงานรับจ้างไม่ได้ เพราะผู้ทำงานรับจ้างจะทำงานเมื่อตนต้องการรายได้ เมื่อพอใจแล้วจะหยุดทำเมื่อใดก็ได้ ซึ่งแตกต่างกับข้าราชการที่จะต้องคำนึงถึงกิจการบ้านเมืองและพระเจ้าอยู่หัวเป็นหลัก จะเป็นผู้รักษาความอิสระโดยทำตามใจตนเองเหมือนผู้คนที่ทั่วไปไม่ได้ ถือว่าเป็นการรักษาพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระกรุณาชุบเลี้ยง

2.2 ข้าราชการต้องมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

ข้าราชการถือเป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาชุบเลี้ยง ฉะนั้นจึงต้องทำงานรับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาทให้สมกับพระกรุณาที่ได้รับ จึงถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่ข้าราชการทุกคนจะต้องมีความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ ดังที่เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้กล่าวเปรียบตนเองซึ่งเป็นข้าราชการว่าเหมือนกับอวัยวะของพระมหากษัตริย์ จึงสมควรที่จะต้องทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถเพื่อเป็นการตอบแทนคุณของร่างกายหรือพระมหากษัตริย์ และเป็นการรักษาไว้ซึ่งพระเกียรติยศสมดังที่มีพระมหากรุณาธิคุณ ดังตัวอย่าง

ข้าทูลละอองธุลีพระบาทย่อมเปรียบว่าเหมือนเป็นส่วนขององค์กายแห่งพระบรมกษัตริย์ ตามคุณงามความดีมากและน้อย แม้แต่ไม่เป็นประโยชน์เท่าถึงพระกรและพระบาทก็ดี ก็จะไม่ยอมแต่เส้นพระโลหิตอันประดับพระขงฆ์ได้บ้าง เพราะผู้เป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทควรถือและถนอม...[...]...เป็นเกียรติยศอันประเสริฐดำรงไว้ซึ่งตำแหน่ง...[...]...ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ชุบเลี้ยงนั้นให้จงได้

(หนังสือกราบบังคมทูลฯ หน้า 11)

จากตัวอย่างข้างต้น เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้เปรียบตัวท่านเองเป็นส่วนหนึ่งในพระวรกายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยแสดงความถ่อมตนว่าเป็นเพียงพระโลหิตอันประดับพระขงฆ์ (ขนบริเวณหน้าแข้ง) ซึ่งต้องทำหน้าที่รับใช้เจ้าของพระวรกายอย่างเต็มความสามารถให้สมกับที่พระองค์ทรงให้ความกรุณาชุบเลี้ยง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจงรักภักดีที่ข้าราชการพึงมีต่อพระมหากษัตริย์

2.3 ข้าราชการต้องประพฤติตนให้เหมาะสม

กล่าวคือ การเป็นข้าราชการที่ดีนั้นนอกจากจะต้องมีความรู้ความสามารถแล้ว ยังต้องประพฤติตนให้เหมาะสม ไม่สร้างความเสียหายให้ระคายเคืองพระยุคลบาท ได้แก่ การใช้จ่ายอย่างประหยัด การสร้างฐานะให้มั่นคง และ การสร้างครอบครัวที่ดี ดังคำสอนที่ว่า

...คำว่าสามารที่จะรักษาสถาบรดาศักดิ์ในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงสติปัญญาความรู้และความพากเพียรพยายาม เพราะส่วนนั้นเป็นเงาตามตัว...แต่คำที่สามารถจะรักษาสถาบรดาศักดิ์ในที่นี้มีความหมายที่จะกล่าวถึงในส่วนความประพฤติส่วนตัว ได้แก่การอบรมทรัพย์ สมบัติบ้านเรือน และมีบุตรภรรยาให้เป็นหลักฐานส่วนหนึ่ง...

(เดือนเพื่อน หน้า 24)

ทั้งนี้เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้ขยายความแต่ละประเด็นที่ข้าราชการควรปฏิบัติ อาทิ เรื่องการใช้จ่ายอย่างประหยัด ท่านได้ยกตัวอย่างความสิ้นเปลืองที่ข้าราชการในสมัยนั้นมักกระทำ เช่น การรับประทานอาหารหรือซื้อเสื้อผ้าที่ราคาแพงเกินความจำเป็น การเล่นการพนัน การเที่ยวผู้หญิง เป็นต้น โดยท่านเสนอว่าควรนำรายได้ที่มีไปซื้อที่อยู่อาศัยซึ่งดีกว่าการเสียเงินเพื่อเช่าบ้าน เพราะว่าเมื่อมีที่ดินก็สามารถลงทุนปลูกพืชผักต่าง ๆ ไว้รับประทาน เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายเรื่องอาหารไปได้ นอกจากนี้ท่านยังเห็นว่าผู้ที่เพิ่งเข้ารับราชการไม่ควรรับมีคู่ครอง ควรสั่งสมทรัพย์สินให้พร้อมเสียก่อน อีกทั้งยังควรเลือกคู่ครองให้ที่ดี มีความเป็นกุลสตรี เพราะนอกจากจะเป็นเกียรติยศแก่ผู้เป็นสามีแล้ว ยังช่วยเสริมสร้างให้ครอบครัวมีความเป็นปึกแผ่นและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีอีกด้วย

ความประพฤติอย่างเหมาะสมของข้าราชการที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าไม่ได้เน้นเฉพาะเรื่องศีลธรรมจรรยาเท่านั้น หากแต่ยังรวมไปถึงการใช้ชีวิตที่มีการวางแผนอย่างรัดกุม คำนึงถึงอนาคต ฉะนั้นการประพฤติปฏิบัติตนตามข้อเสนอแนะของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีจึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะจะช่วยให้ชีวิตข้าราชการดีขึ้น สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำงานรับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาท ซึ่งสมควรที่จะต้องรักษาพระเกียรติยศของพระองค์ไว้อยู่เสมอ อีกทั้งยังเป็นที่ยังเป็นที่พึ่งของราษฎรในยามเดือดร้อน รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีที่ราษฎรจะสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นด้วย

การรับราชการในตำแหน่งต่าง ๆ ล้วนมีส่วนในการช่วยบริหารราชการแผ่นดินทั้งสิ้น ฉะนั้นผู้ที่รับราชการจะต้องตั้งใจทำงานด้วยความพากเพียรพยายาม มีความเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อส่วนรวม และประเทศชาติ รวมทั้งมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และมีความประพฤติตนที่เหมาะสม ช่วยเสริมสร้างพระบารมีของพระมหากษัตริย์ อีกทั้งยังช่วยให้การพัฒนาประเทศทำได้อย่างเต็มที่

3. หน้าที่ของผู้ประกอบอาชีพเฉพาะทาง เนื่องจากเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้เคยทำงานทางด้านการศึกษา ในขณะที่ไปเป็นพระอภิบาลสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ รวมทั้งเคยทำหน้าที่สอนศีลธรรมและจริยธรรมให้แก่ นักศึกษาแพทย์ ที่โรงเรียนแพทยาลัย ทำให้ท่านเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของทั้งสองวิชาชีพนี้เป็นอย่างดี และสามารถถ่ายทอดคำสอนออกมาได้อย่างตรงประเด็นชัดเจน ดังนี้

3.1 นักการทูต เมื่อเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้รับตำแหน่งเป็นราชทูตพิเศษประจำราชสำนักอังกฤษ ฮอลแลนด์ เบลเยียม และสหรัฐอเมริกา ท่านก็ปฏิบัติหน้าที่อย่างแข็งขัน และได้เสนอแนะแนวทางการเป็นนักการทูตที่ดีมาในหนังสือกราบบังคมทูลว่า ผู้เป็นนักการทูตนั้นจะต้องทำงานอย่างเป็นอิสระ รวมทั้งมีพึงระลึกอยู่เสมอว่าหน้าที่ของตนคือการรับใช้และปกป้องผลประโยชน์ของชาติ และรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ ไม่ตกเป็นเครื่องมือของประเทศที่ตนไปทำหน้าที่เป็นทูตอยู่ อีกทั้งยังต้องทำงานอย่างมีแบบแผนตามนโยบายของรัฐ ทำหน้าที่เพื่อประเทศชาติอย่างเต็มความสามารถ ดังตัวอย่าง

...ทูตที่มารับราชการสนองพระเดชพระคุณอยู่ในตำแหน่ง ก็ไม่ควรจะเป็นผู้อยู่นิ่งนอนเปล่า ยอมเป็นหุ่นยนต์ ใครเขาคดก็ให้ถือปากกาขีดกระดาษก็ขีดไป ใครเขาคักหน้าให้พริกก็พริกไปตาม ความซื่อนี้ ไม่ควรที่จะเป็นของลืมเสีย ทูตควรที่ประพฤติตนให้เป็นทูตกลซึ่งมีจักรโกโยลานอยู่พร้อมมูล อาศัยพระบรมราชานุญาตเป็นบุญแก่ที่จะไซให้จักรเดิน ตัว...[...]ก็เดินไปได้ทำทางตามแผนที่กะไว้ให้กระทำ ดั่งนี้จึงจะถูกต้อง...

(หนังสือกราบบังคมทูลฯ หน้า 198)

จากตัวอย่างข้างต้น เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีแสดงความคิดเห็นว่าผู้ที่เป็นนักการทูตจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติตนเป็นหลัก ไม่เป็นเหมือนดังหุ่นขี้ก่าให้ชาติอื่น ๆ ครอบงำความคิดและเข้ามาแทรกแซงกระบวนการทำงานได้ รวมทั้งจะต้องระลึกอยู่เสมอว่าตนเป็นคนของชาติใด ฉะนั้นจะต้องอาศัยนโยบายของชาติตนในการดำเนินการทางด้านการทูตให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

3.2 แพทย์ เจ้าพระยาพระเสด็จนั้นเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญต่อวิชาชีพแพทย์เป็นอย่างยิ่ง เพราะเห็นว่าเป็นวิชาชีพที่สร้างคุณูปการให้แก่สังคมไทยในยามที่ต้องการการปรับปรุงพัฒนาอย่างยิ่ง ดังตัวอย่าง

...จงรู้สึกเถิดว่าวิชาแพทย์ที่เรียนอยู่เป็นวิชาสำคัญอันมีราคาคุณมิใช่น้อย เป็นสิ่งจำเป็นของบ้านเมืองยิ่งกว่าวิชาอื่น ๆ ถึงแต่โบราณกาลสืบมาก็นับถือว่ามีค่าว่าเป็นครูบาอาจารย์ ผู้เป็นแพทย์และขุนศาลตุลาการยอมเป็นผู้ทรงความรู้วิชาสูงและเป็นทีเคารพนับถือแห่งคนทั้งปวง เป็นจำพวกที่ให้ความดีความชอบและช่วยทุกข์ร้อนของคนทั้งหลาย เป็นวิชาที่เป็นคุณประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไปเป็นอันมาก เมื่อรู้เช่นนั้น นักเรียนทั้งหลายเหล่านี้ควรจะ รู้สึกอ้อมใจว่าตนได้เลือกการศึกษาเล่าเรียนถูก...จึงมีความทะยานใจที่จะให้ตนเป็นผู้รอบรู้และชำนาญในวิชาแพทย์นี้ให้เป็นผู้รู้จริง ชำนาญจริง และตั้งตัวได้ดีด้วยวิชาแพทย์นี้ให้จงได้

(จรรยาแพทย์ หน้า 45)

ทั้งนี้ที่เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้สอนจริยธรรมให้แก่นักศึกษาแพทย์เป็นการเฉพาะก็เนื่องมาจากเป็นวิชาชีพที่สัมพันธ์กับชีวิต ความเป็นความตายของคน ท่านจึงได้กำชับถึงหน้าที่ของแพทย์ว่าต้องมีคุณธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ ดังคำสอนที่ว่า “แพทย์จะต้องมีความกรุณาที่จะพยายามช่วยชีวิตมนุษย์เป็นธรรมดาอย่างออกอุทิศ ถ้าแพทย์เป็นผู้มีกง่ายหรือเห็นแก่ประโยชน์อื่น ขาดความกรุณาที่จะช่วยชีวิตมนุษย์ ก็จะเป็นแพทย์ที่ควรนับถือไม่ได้”⁹

นอกจากนี้เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีพยายามเน้นย้ำถึงคุณลักษณะของแพทย์ว่าจะต้องเป็นผู้ที่มีใจรักการช่วยเหลือผู้อื่น รวมทั้งรักในการศึกษาหาความรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็ง เปี่ยมด้วยความกรุณา ปราศรณาดิที่จะเห็นผู้อื่นมีความสุข ซึ่งหากแพทย์มีคุณสมบัติดังนี้ก็ทำให้แพทย์ได้รับความเชื่อถือจากคนในสังคม และประสบความสำเร็จในวิชาชีพของตน

จากเนื้อหาการสอนของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีที่มุ่งสอนแนวทางการปฏิบัติตนในวิชาชีพเฉพาะทางอย่างแพทย์และนักการทูต รวมทั้งอาชีพอื่น ๆ นั้นจะเห็นว่ามิคุณลักษณะร่วมกันอยู่ประการหนึ่งคือต้องมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพนั้น ๆ อย่างแม่นยำชัดเจน และต้องไม่หยุดที่จะพัฒนาตนเอง อันเป็นแนวคิดที่ดีที่ทุกอาชีพสามารถนำไปปรับใช้ได้ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นอาชีพแต่ละอาชีพล้วนมีบทบาทต่อการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยในยุคสมัยที่มีปฏิรูปบ้านเมืองให้ทันสมัยและเป็นที่ยอมรับจากนานาอารยประเทศ และการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นการกำลังสำคัญของประเทศเป็นสิ่งที่สำคัญที่ควรได้รับความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง

⁹ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี, *จรรยาแพทย์* (พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, 2504), 7.

4. **หน้าที่ของราษฎรทั่วไป** ในเรื่องพลเมืองดี ซึ่งเป็นแบบเรียนสำหรับสอนอ่านนักเรียนชั้นมูลศึกษานั้นมีการผูกเรื่องราวสร้างตัวละครขึ้นมาเพื่อแสดงตัวอย่างของการเป็นพลเมืองดีตามที่สังคมต้องการจะให้ เป็น โดยจะสะท้อนแนวคิดที่เน้นย้ำเกี่ยวกับหน้าที่ที่พึงมีต่อประเทศชาติ ดังตัวอย่าง

ความสำคัญของแผ่นดินที่เราเกิดมา

ข้อที่ว่าแผ่นดินมีบุญคุณแก่เรานั้นคืออะไร แผ่นดินมีบุญคุณแก่เราเป็นข้อใหญ่อยู่ 4 ประการ คือ

- (ก) แผ่นดินเป็นผู้ปกป้องชีวิตเรา
- (ข) แผ่นดินเป็นผู้ให้ความสุขสำราญแก่เรา
- (ค) แผ่นดินเป็นผู้ปกป้องทรัพย์สินสมบัติของเรา
- (ง) แผ่นดินเป็นผู้ทำให้คนทุก ๆ คนได้รับความยุติธรรมเสมอกัน

(พลเมืองดี หน้า 9)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นตอนที่นายมันสอนนายเมืองผู้เป็นหลานของตนให้เห็นถึงความสำคัญของแผ่นดินบ้านเกิด ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทดแทนบุญคุณของแผ่นดินด้วยวิธีการดังนี้

...ด้วยเหตุที่ตัวเรา ซึ่งเป็นพลเมืองจะเป็นสุขอยู่ได้ และมีอำนาจโดยชอบในตัวของเราเอง เพราะอำนาจแผ่นดินช่วยป้องกันฉะนั้น ฝ่ายเราทั้งหลายจึงนับว่าเป็นหนี้บุญคุณ และต้องมีหน้าที่ที่จะทดแทนบุญคุณแก่แผ่นดิน หน้าที่ของเราที่จะทดแทนบุญคุณแผ่นดินนั้น ก็มีข้อใหญ่อยู่ 4 ประการคือ

- (ก) เรามีหน้าที่ที่จะประพฤติความดีให้แก่บ้านเมือง
- (ข) เรามีหน้าที่ที่จะต้องช่วยกำลังของบ้านเมือง คือเสียภาษีอากร
- (ค) เรามีหน้าที่ที่จะช่วยรักษาบ้านเมืองให้มีความสงบราบคาบ
- (ง) เรามีหน้าที่ที่จะช่วยรักษาความยุติธรรม และปกครองบ้านเมือง

(พลเมืองดี หน้า 10-11)

นอกจากนี้พลเมืองที่ดีจะต้องรักและเทิดทูนในสถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะพระองค์เป็นผู้มีพระมหากรุณาธิคุณแก่พสกนิกรของท่าน รวมทั้งต้องรักและหวงแหนประเทศชาติของตน ฉะนั้นจะต้องช่วยกันทะนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญ และรักษาสถาบันหลักของชาติให้อยู่คู่สังคมไทยต่อไป ดังตัวอย่าง

ผมรู้สึกที่บ้านเมืองจะดีจะชั่วก็เพราะพระเจ้าแผ่นดินเป็นสำคัญไม่ใช่หรือ พระเจ้าแผ่นดินที่ดีย่อมมีคุณแก่ไพร่บ้านพลเมืองมาก กับอนึ่งคนที่เกิดมาเป็นราษฎร ก็ควรที่จะมีใจรักบ้านเมืองของตน และช่วยกันบำรุงรักษาบ้านเมืองทุก ๆ คนจึงจะเป็นความดีไม่ใช่หรือ

เกิดมาเป็นคนควรจะมีความรู้สึก 3 อย่างนี้เป็นข้อใหญ่ คือ

- (1) เราควรจะรู้สึกคุณพระมหากษัตริย์ว่า บ้านเมืองจะเจริญได้ก็เพราะพระมหากษัตริย์
- (2) เราควรจะรู้สึกที่บ้านเมืองเป็นของเราอยู่ด้วยกันทุกคน เมื่อบ้านเมืองดีเราก็มีความสุขสบาย ถ้าบ้านเมืองเสียหายเราก็ต้อตร้อน เราควรมีใจรักช่วยกันบำรุงรักษาและคิดให้บ้านเมืองมีความสุขสบายอยู่เป็นนิตย์
- (3) เราควรจะรู้สึกที่ว่า ตัวเราเองที่เกิดมาควรต้องรักชื่อรักชาติ ทำความดีให้แก่บ้านเมือง

ดังนั้นจึงจะนับได้ว่าเป็นพลเมืองที่ดีคนหนึ่ง ๆ ไม่ชั่วแต่เกิดมาแล้วก็ตายถมแผ่นดินไปเปล่า ๆ หรือกลับทำความชั่วร้ายเป็นเสี้ยนหนามกินแรงทอนกำลังที่ให้เราต้องปราบปราม เป็นการเกิดมาสำหรับให้หนักแผ่นดินเท่านั้น

(พลเมืองดี หน้า 37-38)

บทสรุป

เมื่อศึกษาหลักคำสอนที่ปรากฏในงานเขียนร้อยแก้วของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีนั้น พบว่าแนวคิด คำสอนของท่านเกิดจากการผสมผสานกันระหว่างแนวคิดทางพระพุทธศาสนา มาปรับประยุกต์กับแนวคิดแบบชาติตะวันตกที่ท่านได้รับอิทธิพลมาจากการเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ ณ ประเทศอังกฤษ รวมทั้งประสบการณ์การทำงานในหน้าที่สำคัญต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้คำสอนของท่านมีความเหมาะสมสามารถที่จะสอนกลุ่มบุคคลที่หลากหลายทั้งชนชั้นปกครองอย่างพระมหากษัตริย์ ข้าราชการ นักเรียน รวมทั้งผู้ประกอบการอาชีพเฉพาะทางอันได้แก่ แพทย์ และนักการทูต ทำให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้ได้รับประโยชน์จากคำสอนต่าง ๆ อย่างเต็มที่ อีกทั้งบุคคลทั่วไปก็สามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของตนได้ด้วยซึ่งสอดคล้องกับการปฏิรูปบ้านเมืองในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังพบว่าคำสอนของท่านมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมืองในขณะนั้นซึ่งกำลังต้องการกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถไปพัฒนาประเทศ แต่อย่างไรก็ตามผู้อ่านในปัจจุบันก็สามารถเข้าใจและนำไปปรับใช้กับตนเองได้เช่นกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำคัญของหน้าที่ของพลเมืองทุกคนที่มีส่วนในการขับเคลื่อนประเทศชาติให้ก้าวไกลเจริญรุดหน้า ไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในสถานภาพใดก็ตาม นับว่าเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีเป็นผู้ที่มีความทันต่อยุคสมัยและเข้าใจถึงหน้าที่ของตนเองอย่างลึกซึ้งในการช่วยแบ่งเบาภาครัฐในการสร้างเยาวชนสร้างพลเมืองดี อันนำไปสู่การสร้างสังคมให้เจริญก้าวหน้าและผาสุก

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2547). **การเมืองการปกครองของไทย : หลายมิติ**. กรุงเทพฯ: ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, พลโทหญิง สมเด็จพระ. (2536). **ประวัติศาสตร์ไทย สมัยรัตนโกสินทร์: การปฏิรูปการปกครอง**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- ประพัฒน์ ดรีณรงค์. (2504). **ชีวิตและงานของเจ้าพระยาพระเสด็จฯ**. พระนคร: อุดมศึกษา.
- พระเสด็จสุเรนทราธิบดี, เจ้าพระยา. (2504). **จรรยาแพทย์**. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- _____. (2504). **พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี แต่ยังมีบรรดาศักดิ์เป็นพระมนตรีพจนกิจและพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ร.ศ.113-118**. พระนคร: ศิวพร.
- _____. (2549). **สมบัติของผู้ดี**. กรุงเทพฯ: โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา.
- _____. (2510). **อนุสรณ์เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2454-2458**. พระนคร: คณะลูกเสือแห่งชาติ.
- _____. (2510). **อนุสรณ์เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2454-2458**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วารุณี โอสธารมย์. **การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ.2411-2475**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- วิสุทธสุริยศักดิ์, พระยา. (2523). **หนังสือสอนอ่านชั้นประถมศึกษาเรื่อง “พลเมืองดี”**. กรุงเทพฯ: มปท,

**การแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น :
กรณีศึกษานิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ จังหวัดฉะเชิงเทรา**

**The Study of Environmental Problem Solving of Local Administrative Organizations:
A Case Study of the Gateway City Industrial Estate in Pleang Yao District, Chachoengsao
Province**

อริพัฒน์ สินทร์โก¹

บทคัดย่อ

การศึกษาการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษานิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ ขอบเขตการศึกษาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้นจำนวน 12 คน

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้มีอยู่ด้วยกัน 3 ระดับ กล่าวคือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มผลกระทบโดยตรง (ระยะ 0 – 2 กิโลเมตร) กลุ่มที่ 2 กลุ่มเสี่ยง (ระยะ 2 – 3 กิโลเมตร) และกลุ่มที่ 3 กลุ่มเฝ้าระวัง (ระยะ 3 – 5 กิโลเมตร) โดยปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน ประกอบด้วย 1) ผลกระทบด้านแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค 2) ผลกระทบด้านมลภาวะทางอากาศ และ 3) ผลกระทบด้านปัญหาสภาพจิตใจ สำหรับแนวทางการแก้ไข พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินการประกอบด้วย 1. ระบุจุดเสี่ยงและพื้นที่ที่ก่อปัญหา 2. จัดกลุ่มเฝ้าระวังในโรงงานที่เป็นกลุ่มเสี่ยง และ 3. หาคำความร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตามองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีข้อจำกัด ประกอบด้วย 1) บุคลากรไม่เพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น และ 2) งบประมาณไม่เพียงพอ ดังนั้นการเพิ่มพลังอำนาจในการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นการให้อำนาจทางกฎหมาย การกำหนดขอบเขตอัตราค่าสิ่ง และการกำหนดระเบียบการเบิกจ่ายที่มีความยืดหยุ่นต่อการปฏิบัติภารกิจบางประการถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถตอบสนองต่อการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างรวดเร็ว

คำสำคัญ: ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม แนวทางการแก้ไข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

The objectives of the present research entitled, a Study of Environmental Problems of Local Government: a case of Gateway City Industrial Estate in Chachoengsao were aimed 1) to study the environmental problems in the Gateway City Industrial Estate, and 2) to study the environmental issues of local government in the Gateway City Industrial Estate. This research was qualitative research. The tool used in this research was in-depth-interview done with 12 people.

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

The study revealed that the environmental problems at the Gateway City Industrial Estate could be classified into three levels: The First Group: Those who were directly affected (in the area of 0 – 2 Km). The Second Group: Those who were risky (in the area of 2 – 3 km). The Third Group: Those who were in careful watch. Moreover, the environmental problems at the Gateway City Industrial Estate affected to inhabitants' lives as follows; 1) Effects on water resource for everyday use 2) Effects on air pollution 3) Effects on mental problems. Concerning the guidelines on solving environmental problems of the local administrative organizations, they consisted of 1. understanding the risky points and areas, 2. joining hands to watch the risky factories, 3. promoting the cooperation with community-area factories. Interestingly, the local administrative organizations encountered problems and obstacles in solving the environmental problems. They were 1) the inadequate number of personnel responsible for supervise, control, prevent and solve environmental problems, and 2) the inadequate budget. Therefore, it was indispensable for the local administrative organizations to solve environmental problems by empowerment in management administration in lawful authority, determination of manpower plan and flexible fiscal regulations. They were necessary as facilitator to rapidly move forwards the local administrative organizations to advancement.

Keywords: Environmental Problems, Guidelines for Problem Solving, Local Administrative Organization

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่วนหนึ่งมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการแข่งขันทางการค้าที่สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของภาคการผลิต เช่น โรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มสูงขึ้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการบริโภคของประชาชนทั้งในและต่างประเทศให้เพียงพอ การขยายตัวดังกล่าวก่อให้เกิดการก่อตัวของนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในปัจจุบันเป็นจำนวนกว่า 56 นิคมอุตสาหกรรมทั่วประเทศ (การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2557, ไม่มีเลขหน้า)

การเกิดขึ้นของนิคมอุตสาหกรรมส่งผลกระทบต่อสังคมและชุมชนทั้งในด้านบวกและด้านลบ การส่งผลกระทบในด้านบวกได้แก่ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สร้างอาชีพ และรายได้ ลดปัญหาการว่างงาน ยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างความเจริญ และความสะดวกสบายแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ส่วนในด้านลบ กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านสุขภาพ เช่น โรคมะเร็ง โรคเลือด โรคติดต่อ เป็นต้น และผลกระทบทางด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น สารเคมีรั่วไหล ขยะ น้ำเน่าเสีย มลภาวะทางเสียง และกลิ่น เป็นต้น (รัฐพล ทรัพย์แก้ว, 2553, ไม่มีเลขหน้า) นิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่อีกแห่งหนึ่งที่มีจำนวนผู้ประกอบการในเขตนิคมถึง 110 ราย คือ นิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี (Gateway City) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2533 ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอแปลงยาว และอำเภอมหาราช จังหวัดฉะเชิงเทรา ครอบคลุมพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ ตำบลหัวสำโรง หมู่ที่ 7 บ้านเกาะลอย หมู่ที่ 9 บ้านหนองตะเภา หมู่ที่ 11 บ้านหนองสลด ตำบลแปลงยาว หมู่ที่ 8 บ้านหนองครก หมู่ที่ 11 บ้านหนองสาริกา หมู่ที่ 12 บ้านคลองสอง หมู่ที่ 13 บ้านคลองหนึ่ง เทศบาลตำบลวังเย็น ชุมชนทุ่งสะเดา (หมู่ที่ 7 บ้านทุ่งสะเดา) ชุมชนสะพานนาคร (หมู่ที่ 8 บ้านสะพานนาคร) และตำบลหนองแวน หมู่ที่ 6 บ้านคลองห้วย หมู่ที่ 7 บ้านปากห้วย ภายนิคมเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนรถยนต์ รวมทั้งโรงงานผลิตแบตเตอรี่รถยนต์ขนาดใหญ่ ซึ่งโรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับการใช้สารเคมีจำนวนมากในกระบวนการผลิต และมีแนวโน้มที่จะขยายกำลังการผลิตเพิ่มขึ้น จาก 5 แสนลูกต่อปีเป็น 4 ล้านลูกต่อปี อื่นๆ (ASTV ผู้จัดการออนไลน์, 2556, สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2557 จาก www.manager.co.th) ซึ่งการขยายกำลังการผลิตของโรงงานผลิตแบตเตอรี่รถยนต์ดังกล่าว ทำให้เกิดประเด็นการถกเถียงของประชาชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนเป็นจำนวนมากเกี่ยวกับแผนการเตรียมการเพื่อรองรับต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการขนถ่ายแบตเตอรี่เก่าที่ต้องนำเข้ามาหลอมใหม่ ปริมาณการขนส่งวัตถุอันตรายที่เพิ่มขึ้น และปัญหาการทิ้ง

สารเคมีจากกระบวนการผลิตซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ และเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดที่ประชาชนกังวล การออกมาเรียกร้องให้ทางโรงงานอุตสาหกรรมออกมาให้ข้อมูลแก่ประชาชนที่ไม่รู้ข่าวสาร เพื่อป้องกันสุขภาพ และความเป็นอยู่ ซึ่งทำเป็นหนังสือแจ้งต่อนิคมอุตสาหกรรมแล้ว และเป็นเรื่องที่อยู่ในเขตอำนาจและความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐหลายๆ หน่วยงาน รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ โครงการ การเข้ามาของอุตสาหกรรมจำนวนมากกำลังส่งผลกระทบต่อชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาด้านการจราจรในพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตามการออกมาเรียกร้องดังกล่าวก็ไม่เป็นผล

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษานิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการวิจัยครั้งนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มเป้าหมาย ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย

(1) การศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชน ซึ่งถือเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ โดยผู้วิจัยใช้เทคนิคการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง กล่าวคือ ผู้นำชุมชน จำนวน 5 ท่าน ในส่วนของตัวแทนประชาชนผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงที่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษา จำนวน 5 ท่าน

(2) การศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่การดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลหัวสำโรง และตำบลแปลงยาว ผู้วิจัยเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ดังกล่าวข้างต้นจำนวน 3 ท่าน

ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือ และการดำเนินการวิจัย

การศึกษาการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษานิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ จังหวัดฉะเชิงเทรา มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสร้างเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลโดยเริ่มต้นจากการนำเอาวัตถุประสงค์ของการวิจัยมาใช้เป็นกรอบสำหรับการทบทวนวรรณกรรมเพื่อนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิด ในการวิจัยจากนั้นจึงได้นำกรอบแนวคิดในการวิจัยดังกล่าวมาแตกเป็นประเด็นเป็นแนวคำถามสำหรับใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การเก็บข้อมูลผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชน และผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้วิธีการสัมภาษณ์เดี่ยว

2. เมื่อได้ร่างประเด็นคำถามสำหรับใช้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะได้นำร่างแนวคำถามไปทำการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยกระบวนการตรวจสอบผู้วิจัยจะนำร่างแนวคำถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบแนวคำถามในการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่

- (1) ดร. กิฐเขต ไกรवास อาจารย์ประจำวิทยาลัยบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา
- (2) ผศ.ดร. ลักษณะพร โรจน์พิทักษ์กุล คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์
- (3) ผศ.ดร. จารุวรรณ สิงห์ม่วง ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

โดยนักวิชาการทั้ง 3 ท่านเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้อง ความครอบคลุมของข้อความ และความชัดเจนของภาษาที่ใช้ จากนั้นผู้วิจัยนำไปปรับปรุงแก้ไข และสร้างแนวคำถามฉบับสมบูรณ์

3. เมื่อได้ประเด็นคำถามผู้วิจัยทำหนังสือประสานงานถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่

4. ผู้วิจัยและคณะดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่ได้กำหนดไว้ในงานวิจัย
5. ผู้วิจัยนำเทปบันทึกการสัมภาษณ์มาทำการถอดเทปเพื่อให้ได้มาซึ่งเนื้อหาที่ทำการสัมภาษณ์โดยละเอียด
6. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ ดูความสอดคล้อง ครบถ้วน

เพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

7. เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วน ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากแต่ละแหล่ง ซึ่งผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ จากนั้นนำข้อมูลดังกล่าวอ่านและจับประเด็น เปลี่ยนประเด็นเป็นรหัส กล่าวคือ การลงรหัสข้อมูลเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถคัดเลือกข้อมูลที่สำคัญ รวมถึงให้ผู้วิจัยสามารถทราบถึงแหล่งที่มา และนำไปสู่การตัดแยกข้อมูลเพื่อจัดกลุ่มข้อมูลต่อไป จากนั้นผู้วิจัยทำการเชื่อมโยงแนวคิด และหาข้อสรุป โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) กล่าวคือ ผู้วิจัยอาศัยการตีความและสร้างข้อสรุปข้อมูลจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นที่ผู้วิจัยได้ค้นพบจากการศึกษา เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความสมบูรณ์และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

8. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษา

การศึกษาการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษานิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซีดี จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

สรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1

จากการศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมและผลกระทบที่ประชาชนในชุมชนได้รับบริเวณเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซีดี พบว่า สามารถแบ่งชุมชนที่ได้รับผลกระทบออกเป็น 3 กลุ่ม และได้รับผลกระทบอยู่ด้วยกัน 3 ระดับ กล่าวคือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผลกระทบโดยตรง (ระยะ 0 - 2 กิโลเมตร) ได้แก่พื้นที่ ตำบลหัวสำโรง หมู่ที่ 9 บ้านหนองตะเภา และตำบลแปลงยาว หมู่ที่ 8 บ้านหนองครก พื้นที่ดังกล่าวถือเป็นพื้นที่เขตนิคมอุตสาหกรรมในระยะ 0-2 กิโลเมตรปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนได้รับผลกระทบได้แก่ ปัญหาแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค มลภาวะทางอากาศ (การส่งกลิ่นเหม็น) และปัญหาสภาพจิตใจที่มีความห่วงกังวลต่อการรั่วไหล และการปนเปื้อนของสารเคมีเข้าสู่สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งจะมีผลต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และสุขภาพของคนในชุมชน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มเสี่ยง (ระยะ 2 - 3 กิโลเมตร) ได้แก่ พื้นที่ตำบลหัวสำโรง หมู่ที่ 7 บ้านเกาะลอย และหมู่ที่ 11 บ้านหนองสทิธ สำหรับพื้นที่กลุ่มที่ 2 จากการลงพื้นที่ศึกษา พบว่า พื้นที่นี้ประชาชนได้รับผลกระทบเกี่ยวกับแหล่งน้ำ เนื่องจากแหล่งน้ำ (คลอง) ธรรมชาติโดยรอบบริเวณนิคมอุตสาหกรรม เป็นแหล่งน้ำที่มีความเชื่อมโยงกันตลอดพื้นที่ เมื่อตั้งนิคม

อุตสาหกรรมฯ น้ำในคลองดังกล่าวก็ไม่สามารถนำมาใช้ได้ ส่งผลต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ พื้นที่นี้ผลกระทบจากนิคมอุตสาหกรรมฯ เริ่มน้อยลงปัญหาบางประการไม่ปรากฏ เมื่อเทียบกับพื้นที่กลุ่มที่ 1 เช่น ปัญหามลภาวะทางอากาศ (การส่งกลิ่นเหม็น) มีเพียงปัญหาน้ำเท่านั้น ในส่วนของความห่วงกังวลจะเป็นในลักษณะกลัวว่าจะได้รับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตเท่านั้น นอกจากนี้ประชาชนยังกล่าวถึงความเชื่อมั่นของกลไกการดำเนินการป้องกัน และเฝ้าระวังขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวสำโรง

กลุ่มที่ 3 กลุ่มเฝ้าระวัง (ระยะ 3 – 5 กิโลเมตร) ได้แก่ พื้นที่ตำบลวังเย็น หมู่ที่ 7 บ้านทุ่งสะเดา และหมู่ที่ 8 บ้านสะพานนาคร และตำบลหนองแห่น หมู่ที่ 6 บ้านคลองห้วย และหมู่ที่ 7 บ้านปากห้วย สำหรับพื้นที่กลุ่มที่ 3 จากการลงพื้นที่ศึกษา พบว่า ไม่พบข้อมูลผลกระทบจากประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบเพียงข้อมูลเชิงประจักษ์ และการเชื่อมโยงข้อมูลบางส่วนจึงทำให้ทราบว่าในพื้นที่ดังกล่าวได้รับผลกระทบในเรื่องของแหล่งน้ำ เนื่องจากแหล่งน้ำในเขตนิคมอุตสาหกรรมฯ จะเชื่อมโยงกันในแต่ละพื้นที่ ในส่วนอื่นๆ จากการเก็บข้อมูลพบว่าพื้นที่อยู่ห่างไกล ประชาชนส่วนใหญ่จะดำรงชีวิตกันตามปกติ และไม่พบผลกระทบจากนิคมอุตสาหกรรมฯ

เมื่อพิจารณาปัญหาผลกระทบจะมีอยู่ด้วยกัน 3 ด้าน กล่าวคือ 1) ผลกระทบด้านแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค 2) ผลกระทบด้านมลภาวะทางอากาศ (การส่งกลิ่นเหม็น) และ 3) ผลกระทบด้านปัญหาสุขภาพจิตใจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ผลกระทบด้านแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค ประชาชนได้รับผลกระทบจากปัญหาแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภค เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมมีการลักลอบปล่อยของเสียทิ้งลงในแหล่งน้ำธรรมชาติ ส่งผลให้ประชาชนไม่สามารถนำน้ำจากแหล่งธรรมชาติมาใช้ในการอุปโภค บริโภคได้ นอกจากนี้ประชาชนจะได้รับผลกระทบจากการขาดน้ำในการอุปโภค บริโภคแล้ว ประชาชนในพื้นที่ยังคงต้องแบกรับภาระในการซื้อน้ำเพื่อการบริโภคในครัวเรือน

2) ผลกระทบด้านมลภาวะทางอากาศ ซึ่งจะเน้นในลักษณะของการส่งกลิ่นเหม็นจากกระบวนการผลิต ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะผู้ที่มีโรคประจำตัว หรือร่างกายอ่อนแอ

3) ผลกระทบด้านปัญหาสุขภาพจิตใจ ที่มีความห่วงกังวลต่อการรั่วไหล และการปนเปื้อนของสารเคมีเข้าสู่สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งอาจจะมีผลต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และสุขภาพของคนในชุมชน

สรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2

แนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะเป็นไปตามระเบียบ ข้อบังคับตำบล หรือทำตามพระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ที่ได้กำหนดไว้ เพื่อที่จะอาศัยอำนาจตามกฎหมายดังกล่าวเข้ามาควบคุมโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ 1. รุ้จุดเสียงและพื้นที่ที่ก่อปัญหา 2. จับกลุ่มเฝ้าระวังในโรงงานที่เป็นกลุ่มเสี่ยง 3. หาความร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่ ซึ่งโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่จะมีอยู่ประมาณ 80 โรงงาน และมีโรงงานที่ก่อปัญหาทั้งสิ่งแวดล้อมเพียงไม่กี่โรงงาน เช่น โรงงานแบตเตอรี่ ซึ่งปัญหาผลกระทบดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการเฝ้าระวัง ดังนั้นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่ต้องการบริหารส่วนตำบลหัวสำโรงให้ความสำคัญ และพยายามขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดรูปธรรมในทางปฏิบัติ คือ การจัดตั้งชมรมรักษาสีสิ่งแวดล้อมหัวสำโรงขึ้น เพื่อจะเป็นเครือข่ายในการเฝ้าระวัง เมื่อเกิดปัญหาจะมีการแจ้งไปที่นายกซึ่งเป็นประธานชมรมหรือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนต่างๆ ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่คอยดูแลในแต่ละพื้นที่ โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลหัวสำโรงเป็นแกนนำหลัก

นอกจากนี้การควบคุมทิศทางการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อควบคุมผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคตยังถือเป็นอีกกลไกหนึ่งที่จะสามารถควบคุมแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่ให้ส่งผลกระทบในวงกว้างต่อไป ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ได้มีแผนการรองรับการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม ได้แก่ 1) การวางแผนควบคุมการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมที่ปล่อยมลพิษ เช่น โรงงานแบตเตอรี่ 2) การวางแผนกลไก

การเฝ้าระวัง และการบังคับใช้ข้อบังคับให้เข้มงวดมากขึ้น 3) การจัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเข้าร่วม ตรวจสอบมลพิษที่ออกสู่สิ่งแวดล้อม และ 4) การสร้างจิตสำนึกให้แก่ผู้ประกอบการ

เมื่อพิจารณาถึงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม พบว่า บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอยู่ด้วยกัน 2 ด้านใหญ่ๆ ได้แก่ 1) บทบาทหน้าที่ตามกฎหมาย 2) บทบาทหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย โดยแต่ละบทบาทดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ตามกฎหมาย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินภารกิจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจะต้องดำเนินการตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่มีกฎหมายให้อำนาจไว้เป็นหลัก ซึ่งถือเป็นหลักการเบื้องต้นในการบริหารงานขององค์กรภาครัฐที่บุคคลากรในหน่วยงานจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก สำหรับบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตนิคมอุตสาหกรรมเขตเวสต์เกต กล่าวคือ บทบาทในการควบคุมกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพที่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ตามข้อบังคับตำบล เรื่อง การควบคุมกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ พ.ศ. 2545 ที่อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 71 แห่งพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 32 มาตรา 54 มาตรา 55 มาตรา 58 และมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ซึ่งกำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลหัวสำโรงมีบทบาทหน้าที่ในการควบคุมการประกอบกิจการให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการจะต้องปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลกิจการที่จะต้องคำนึงถึงสุขภาพ และสุขลักษณะของสถานที่ประกอบกิจการ รวมถึงการจัดให้มีกระบวนการป้องกันสารพิษ หรือมลพิษต่างๆ สู่สิ่งแวดล้อมที่อาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งหากผู้ประกอบการไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับดังกล่าวให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจในการสั่งให้ผู้ประกอบการแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้อง และถ้าผู้ไม่ดำเนินการแก้ไข หรือถ้าการดำเนินกิจการนั้นจะก่อให้เกิดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าจะเกิดอันตรายอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพของประชาชนเจ้าพนักงานท้องถิ่นจะสั่งให้ผู้นั้นหยุดดำเนินกิจการนั้นไว้เป็นการชั่วคราวจนกว่าจะเป็นที่พอใจแก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นว่าปราศจากอันตรายแล้วก็ได้ ซึ่งกลไกดังกล่าวถือเป็นบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกฎหมายที่ให้อำนาจในการเข้าไปควบคุมดูแลกิจการต่างๆ ที่อาจเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือสุขภาพของประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบ

2. บทบาทหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย บทบาทหน้าที่ในการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม สำหรับบทบาทนี้ถือเป็นบทบาทที่ค่อนข้างมีความยืดหยุ่นที่ทำให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถขับเคลื่อนภารกิจในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ค่อนข้างหลากหลาย โดยเฉพาะการกำหนดนโยบายที่ออกมาในรูปแบบของการปฏิบัติ เช่น โครงการแผนงาน กิจกรรมต่างๆ รวมถึงนโยบายที่อาศัยอำนาจการตัดสินใจของผู้บริหาร (Decision Making) แต่อย่างไรก็ตามองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ยังคงต้องพิจารณาขอบเขตอำนาจหน้าที่พื้นฐานตามกฎหมายของตนเองควบคู่ไปด้วยเช่นกัน จากที่กล่าวมาทำให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทการสร้างช่องทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็น การขับเคลื่อนโดยอาศัยชุมชน ประชาชนเป็นฐาน เช่น การจัดตั้งชมรม เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในการเข้าไปต่อรอง หรือเรียกร้องการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนได้รับจากการนิคมอุตสาหกรรม

เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพ และปัญหา อุปสรรค ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีศักยภาพไม่เพียงพอต่อการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากช่องว่างของกฎหมายที่กำหนดบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอยู่จำกัด และทำให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจไม่เต็มที่ ซึ่งต้องอาศัยองค์กร หรือหน่วยงานทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น จากเหตุดังกล่าวทำให้ศักยภาพในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถทำได้แค่เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น หากพิจารณาแนวทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นทำให้้องค์การบริหารส่วนตำบลหัวสำโรงที่ถือเป็นหน่วยงานหลักในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม นั้นไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้มากนัก ซึ่งต้องอาศัยหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น กรมควบคุมมลพิษ รวมถึงการอาศัยการประสานงานกับอำเภอหรือการประสานกับส่วนจังหวัด เป็นต้น เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตนิคมอุตสาหกรรมฯ

โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีปัญหา อุปสรรคในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 1) บุคลากรไม่เพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ดูแล ควบคุม รวมถึงป้องกัน และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น เนื่องจากพื้นที่ในเขตนิคมอุตสาหกรรมมีขนาดใหญ่ ส่งผลให้การดูแลไม่ทั่วถึงเมื่อเทียบจำนวนบุคลากรกับขนาดพื้นที่ที่จะต้องเข้าไปดูแล 2) งบประมาณที่ไม่เพียงพอ เป็นที่ทราบดีว่าการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องมีงบประมาณที่ใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการขับเคลื่อนกิจกรรม ภายใต้บทบาทของชมรมรักษ์สิ่งแวดล้อมตำบลหัวสำโรง การดำเนินการเข้าตรวจสอบผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากโรงงานอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้น อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีระบบการเบิกจ่ายงบประมาณที่ค่อนข้างจำกัด เนื่องจากการดำเนินการบางอย่างอาจเกินขอบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีความระมัดระวังเป็นอย่างมากในเรื่องการดำเนินกิจกรรมที่เกินขอบเขตอำนาจหน้าที่

ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยกลไกการเพิ่มพลังอำนาจในการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นทำให้อำนาจทางกฎหมาย อำนาจในการปฏิบัติ และอำนาจในการตัดสินใจ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถขับเคลื่อนได้อย่างรวดเร็ว และมีสภาพบังคับที่ชัดเจน นอกจากนี้ทรัพยากรทางการบริหารที่สำคัญจะต้องมีเพียงพอต่อการบริหารจัดการ ดังนั้นการกำหนดขอบเขตอัตรากำลังอาจจะต้องคำนึงถึงขอบเขตความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละแห่งประกอบด้วย และที่สำคัญคือการกำหนดระเบียบการเบิกจ่ายที่มีความยืดหยุ่นต่อการปฏิบัติภารกิจบางประการเพื่อความสะดวกรวดเร็ว และสามารถตอบสนองต่อการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และทัศนคติของประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการสื่อสาร และข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจนและถูกต้องตรงกันระหว่างภาคส่วนต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน รวมถึงภาคประชาชน

สรุปและอภิปรายผล

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนได้รับผลกระทบ ได้แก่ ปัญหาแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค มลภาวะทางอากาศ (การส่งกลิ่นเหม็น) และปัญหาสภาพจิตใจที่มีความห่วงกังวลต่อการรั่วไหล และการปนเปื้อนของสารเคมีเข้าสู่สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งจะมีผลต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และสุขภาพของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพจนาลัย อัคราคุณ (2557) เรื่อง ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากโรงงานอุตสาหกรรม กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลโนนผึ้ง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าโรงงานอุตสาหกรรม ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น การเกิดมลภาวะทางเสียง การเกิดฝุ่นละอองปริมาณมาก และการเกิดน้ำเน่าเสีย เป็นต้น การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมส่งผลให้เกิดมลพิษเพิ่มมากขึ้น

ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมดังกล่าวอาจเกิดจากการรั่วไหลของสารเคมีที่เกิดจากกระบวนการผลิต โดยเฉพาะโรงงานแบตเตอรี่ ซึ่งจากการศึกษา พบว่า กระบวนการผลิตส่งผลให้เกิดมลสารต่างๆ ประกอบด้วย (1) สารตะกั่ว (Pb) (2) ตะกั่วออกไซด์ (PbO) (3) ดีบุก (Tin) และ (4) กรดซัลฟูริก (H₂SO₄) มลสารดังกล่าวต้องผ่านกระบวนการในการควบคุมการรั่วไหล และกระบวนการในการบำบัดที่รัดกุม อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค และมลภาวะทางอากาศ อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตในส่วนของน้ำระบายทิ้งจากระบบหล่อเย็น และน้ำล้างทำความสะอาดจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ผ่านกระบวนการบำบัดแล้ว แต่อาจยังมีสารเคมีตกค้างส่งผลให้เกิดการรั่วไหลลงสู่สิ่งแวดล้อมส่งผลให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นไม่กล้านำแหล่งน้ำธรรมชาติในบริเวณเขตนิคมอุตสาหกรรมมาใช้ในการอุปโภคบริโภค เนื่องจากกลัวสารเคมีที่อาจปนเปื้อน เพราะสภาพน้ำที่เกิดขึ้น คือ น้ำมีสีค่อนข้างขุ่น ไปจนถึงดำ และมีปลาตายเป็นจำนวนมาก ซึ่งปรากฏการณ์นี้ยังไม่ค่อยมีค่าชี้แจงที่ชัดเจนว่าเกิดจากสาเหตุใด เนื่องจากผลการตรวจสอบพบว่า น้ำมีค่า

ออกซิเจนเท่ากับศูนย์ แต่ไม่ได้บ่งบอกถึงการปนเปื้อนของโลหะหนัก หรือสารเคมี อีกทั้งจากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ลงความเห็นว่าการเกิดมลพิษดังกล่าวอาจไม่ได้เกิดขึ้นจากโรงงานอุตสาหกรรมอย่างเดียว แต่อาจเกิดขึ้นจากโรงงานนอกเขตนิคมอุตสาหกรรม รวมถึงโครงการหมู่บ้านที่อยู่อาศัยที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากซึ่งยังไม่มีตรวจสอบข้อสังเกตเพื่อค้นหาสาเหตุที่แท้จริงแต่อย่างใด

มลภาวะทางอากาศประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกล่าวว่า ในช่วงเวลากลางวันจะมีกลิ่นเหม็นลอยมาพิจารณาตามเอกสารร่างรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของโรงงานแบตเตอรี่ที่กล่าวถึงมลพิษทางอากาศที่เกิดจากกระบวนการผลิตจะออกมาในลักษณะของฝุ่นที่มีตะกั่วประกอบซึ่งอาจฟุ้งกระจายจากเครื่องจักรและกิจกรรมการผลิตในส่วนต่างๆ เช่น ขั้นตอนการหลอมตะกั่ว ขั้นตอนการผลิตตะกั่วออกไซด์ ขั้นตอนการผลิตแผ่นธาตุ รวมถึงกรดซัลฟูริก ซึ่งอาจจะหายจากขั้นตอนการชาร์จไฟแบตเตอรี่ และไอระเหยสารพิษออกจากขั้นตอนการผลิตท่อใยแก้ว ดังนั้นจะมีความเป็นไปได้ว่าการส่งกลิ่นเหม็นที่ประชาชนได้รับผลกระทบอาจเกิดจากกระบวนการผลิตจากโรงงานแบตเตอรี่ แต่อย่างไรก็ตามในเรื่องดังกล่าวก็ยังไม่ได้รับการตรวจสอบว่าแท้จริงแล้วกลิ่นเหม็นที่ส่งออกมาในตอนกลางวันนั้นเกิดจากโรงงานใด

แนวทางการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1. รู้จุดเสียงและพื้นที่ที่ก่อปัญหา 2. จับกลุ่มเฝ้าระวังในโรงงานที่เป็นกลุ่มเสี่ยง 3. หาความร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2540) ได้เสนอแนวทางจัดการสิ่งแวดล้อมและชุมชนไว้ ดังนี้

1) การใช้มาตรการแก้ไขปัญหามลพิษ โดยอาศัย “หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย” (Polluter-Paying Principle) ซึ่งได้มีการนำมาใช้ในประเทศแล้ว แต่ยังไม่เป็นรูปธรรมมากนักดังนั้น ควรนำหลักการดังกล่าวมาใช้อย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับโครงการบำบัดน้ำเสียที่รัฐ ได้ลงทุนสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวมไว้จำนวนหนึ่ง รวมทั้งปัญหาขยะ และปัญหามลพิษตัวอื่นๆ โดยเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจในหลักการและเหตุผลกับผู้ก่อมลพิษ เพื่อให้ผู้ก่อมลพิษทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมได้รับการแก้ไขให้ดีขึ้น

2) การใช้เครื่องมือทางสังคม เครื่องมือทางสังคมที่เข้มข้นแพร่หลายมากที่สุดคือการประชาสัมพันธ์ แต่ยังมีเครื่องมือทางสังคมอื่นๆ กระตุ้นให้เกิดประชาคมเมืองเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือเกิดแรงกดดันทางสังคมให้เกิดการบริหารจัดการที่ถูกต้อง ตัวอย่างเครื่องมือนี้ ได้แก่ ระบบข้อมูลที่ประชาชนเข้าถึงและเข้าใจได้เป็นระบบข้อมูลที่มีเครื่องชี้วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเมืองที่ประชาชนเข้าใจได้ และเมื่อเข้าใจแล้วก็สามารถกดดันผู้แทนทางการเมือง นักบริหาร ให้ดำเนินการจัดการดูแลสิ่งแวดล้อม นอกจากข้อมูลประเภทดัชนีสิ่งแวดล้อมแล้ว อาจใช้เครื่องชี้ทางชีวภาพ (Bio-maker) เช่น ใช้สัตว์บางชนิดหรือพืชบางชนิดในท้องถิ่น เป็นสัญญาณเตือนภัยถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม

3) การเปิดเวทีให้ประชาชน มีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง

4) ใช้สื่อหนังสือพิมพ์ หรือใช้สื่อประชาสัมพันธ์ของรัฐ เช่น สถานีวิทยุ โทรทัศน์ ให้มีการสื่อสารความคิดเห็นระหว่างประชาชนกับรัฐมากขึ้น โดยที่รัฐสามารถสร้างความเข้าใจให้ข้อมูล ที่สำคัญเกี่ยวกับประเด็นที่จะต้องการได้ความเห็นจากประชาชนได้ เช่น ประเด็นเกี่ยวกับความปลอดภัยและอุบัติเหตุหน่วยงานที่อยู่ในตัวเมือง

5) สร้างเครือข่ายสิ่งแวดล้อมกับหน่วยงาน เช่น เครือข่ายการเฝ้าระวังคุณภาพของหน่วยงาน แรงจูงใจ เช่น การประกวดหน่วยงาน การเดินทางศึกษาดูงาน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงาน สำหรับในหน่วยงานจะมีโครงการสถานที่ทำงานน่าอยู่ น่าทำงาน โครงการ 5 ส ซึ่งเป็นนโยบายหนึ่งของกระทรวงสาธารณสุขด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้ผล

6) การบังคับใช้กฎหมาย เพื่อการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นการใช้อำนาจทางรัฐอย่างหนึ่ง เพราะโครงสร้างทางสังคมมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ซึ่งเกี่ยวพันกับ ทุกหน่วยของสังคม ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน

โดยผู้วิจัยเห็นว่านอกจากแนวทางการสร้างมาตรการการแก้ไข การสร้างเครือข่ายทางสังคม รวมถึงการมีส่วนร่วมแล้ว การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องอาศัยองค์ร หน่วยงานภาครัฐซึ่งถือเป็นการใช้อำนาจรัฐในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหา และองค์รที่มีบทบาทหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวทั้งองค์รระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น เนื่องจากการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องควบคุมที่แหล่งกำเนิดมลพิษ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคเครือข่ายในการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้้องค์รระดับท้องถิ่นถือเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากปัญหาจะถูกแก้ไขจากรากฐานที่แท้จริงของปัญหา ซึ่งส่งผลให้การขับเคลื่อนการพัฒนาการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้นสามารถตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

หากพิจารณาบทบาทหน้าที่ขององค์รปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ มีอยู่ด้วยกัน 2 ด้านใหญ่ๆ ได้แก่ 1) บทบาทหน้าที่ตามกฎหมาย 2) บทบาทหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย โดยแต่ละบทบาทดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ตามกฎหมาย องค์รปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินภารกิจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจะต้องดำเนินการตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่มีกฎหมายให้อำนาจไว้เป็นหลัก ซึ่งถือเป็นหลักการเบื้องต้นในการบริหารงานขององค์รภาครัฐที่บุคลากรในหน่วยงานจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก

2. บทบาทหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย บทบาทหน้าที่ในการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม สำหรับบทบาทนี้ถือเป็นบทบาทที่ค่อนข้างมีความยืดหยุ่นที่ทำให้้องค์รปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถขับเคลื่อนภารกิจในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ค่อนข้างหลากหลาย โดยเฉพาะการกำหนดนโยบายที่ออกมาในรูปแบบของการปฏิบัติ เช่น โครงการแผนงาน กิจกรรมต่างๆ รวมถึงนโยบายที่อาศัยอำนาจการตัดสินใจของผู้บริหาร (Decision Making) แต่อย่างไรก็ตามมอง้องค์รปกครองส่วนท้องถิ่นก็ยังคงต้องพิจารณาขอบเขตอำนาจหน้าที่พื้นฐานตามกฎหมายของตนเองควบคู่ไปด้วยเช่นกัน

บทบาทการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมข้างต้นถือเป็นบทบาทที่กำหนดไว้อย่างกว้าง หากจะมองถึงแนวทางการปฏิบัติ อร์ทัย กิกผล (2548) ได้สรุปบทบาทของ้องค์รปกครองส่วนท้องถิ่นในทางปฏิบัติจากการถ่ายโอนภารกิจเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหลายประการจากราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมาให้องค์รปกครองท้องถิ่น เช่น ภารกิจในการดูแลแม่น้ำลำคลอง นอกจากนี้หน้าที่ในการบำรุงรักษาทางน้ำและทางระบายน้ำ ยังได้รับการถ่ายโอนภารกิจในการควบคุมท่าเทียบเรือ ท่าข้าม และการอนุมัติสิ่งปลูกสร้างในลำน้ำ ภารกิจด้านการใช้ที่ดิน หน้าที่ด้านผังเมือง ควบคุมอาคาร ดูแลรักษาที่สาธารณะ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ตลาด การปรับปรุงแหล่งชุมชน การจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ภารกิจด้านการขนส่งจัดระบบจราจร รวมทั้งหน้าที่ในการจัดการและบำรุงรักษาป่าไม้ ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ และบทบาทในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด เช่น การจัดตั้งและการดูแลระบบบำบัดน้ำเสียรวม การกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษ การขนส่งมวลขน การสร้างและบำรุงรักษาทางบกและทางน้ำที่เชื่อมต่อระหว่าง้องค์รปกครองส่วนท้องถิ่นการถ่ายโอนภารกิจดังกล่าวเป็นการขยายขอบเขตอำนาจหน้าที่ ที่ทำให้การจัดการสิ่งแวดล้อมของ้องค์รปกครองท้องถิ่นครอบคลุมและมีความเป็นเอกภาพมากขึ้น และสะท้อนบทบาทความสำคัญที่เปลี่ยนแปลงไปของ้องค์รปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อม

แต่อย่างไรก็ตามการเพิ่มบทบาทในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมให้แก้องค์รปกครองส่วนท้องถิ่น สิ่งที่จะต้องดำเนินการควบคู่กัน คือ การเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินภารกิจเพื่อให้การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมภายใต้บทบาทภารกิจของ้องค์รปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถขับเคลื่อนได้อย่างเต็มศักยภาพ เนื่องการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า ้องค์รปกครองส่วนท้องถิ่นมีศักยภาพไม่เพียงพอต่อการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากช่องว่างของกฎหมายที่กำหนดบทบาทหน้าที่ของ้องค์รปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอยู่จำกัด และทำให้องค์รปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจไม่เต็มที่ ซึ่งต้องอาศัย้องค์ร หรือหน่วยงานทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของณัฐวรรณ สุนทรวิโรทธิโชติ และกาญจนา สุชาบุรณ์ (2556) เรื่อง การศึกษาสภาพปัญหา

สิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามัคคีต กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชนในตำบลสามัคคีต ผลการศึกษาพบว่า หน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าใจ ความหมายและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งรณรงค์ประชาสัมพันธ์สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนรู้จักรักษาหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกัน จะต้องมีการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชนเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดำรงคงอยู่คู่ชุมชนและพัฒนาอย่างยั่งยืนตลอดไป

จากเหตุดังกล่าวทำให้ศักยภาพในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถทำได้แค่เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น หากพิจารณาแนวทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลหัวสำโรงที่ถือเป็นหน่วยงานหลักในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม นั้นไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้มากนัก ซึ่งต้องอาศัยหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น กรมควบคุมมลพิษ รวมถึงการอาศัยการประสานงานกับอำเภอหรือการประสานกับส่วนจังหวัด เป็นต้น เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตนิคมอุตสาหกรรมฯ

นอกจากนี้ยังพบว่า ปัญหา อุปสรรคในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ ประกอบด้วย 1) ปัญหาบุคลากรไม่เพียงพอ สำหรับการดำเนินงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งการควบคุม ป้องกัน และการแก้ไขฟื้นฟู ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ในเขตนิคมอุตสาหกรรมมีพื้นที่ค่อนข้างกว้าง หากอาศัยเพียงบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีจำนวนไม่เพียงพอ ซึ่งในทางปฏิบัติควรมีการตรวจสอบอัตรากำลัง พร้อมกับการประเมินภารกิจที่อาจเกิดขึ้นภายใต้ความเปลี่ยนแปลง และสภาพบริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างกันในแต่ละเขตพื้นที่ปกครองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้การขาดบุคลากรยังส่งผลกระทบต่อประสานการทำงานกับภาคส่วนอื่นๆ เนื่องจากขาดผู้ที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในการเชื่อมโยงข้อมูล การเข้าถึงชุมชน ซึ่งก็จะเกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น ความรวดเร็วในการปฏิบัติงาน การถ่ายทอดข้อมูล และการสื่อสารกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนวรรตว์ วรรณนะหทัย (2554) เรื่อง การใช้สื่อเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของเทศบาลเมืองมาบตาพุด ผลการศึกษาพบว่า มีอุปสรรคที่สำคัญได้แก่ชุมชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ ประกอบกับเทศบาลไม่มีจำนวนบุคลากรอย่างเพียงพอ ทำให้ขาดการสื่อสารกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง หากจะแก้ไขปัญหาการขาดบุคลากรในการปฏิบัติงานอย่างจริงจังควรเริ่มจากการสำรวจจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติภารกิจ ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เหมาะสมระหว่างภารกิจที่รับผิดชอบกับจำนวนบุคลากรที่จะต้องลงไปปฏิบัติ เพื่อเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการพิจารณา และกำหนดนโยบายการเพิ่มรอบอัตรากำลังให้มีความเหมาะสมต่อไป และ 2) ปัญหางบประมาณที่ไม่เพียงพอ เป็นที่ทราบดีว่าการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องมีงบประมาณที่ใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ที่เพียงพอ เช่น ในการจัดตั้งชมรมรักษาสีสิ่งแวดล้อมตำบลหัวสำโรงขึ้น ซึ่งเมื่อมีการประชุมแล้วมีการจัดทำป้ายหรือการตรวจสอบสภาพน้ำที่จะต้องมีการเสียค่าใช้จ่าย ทำให้มีปัญหาเรื่องงบประมาณที่เบิกจ่ายไม่ได้ เนื่องจากการดำเนินการดังกล่าวเกินขอบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งทางสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินจะเข้ามาทำการตรวจ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีความระมัดระวังเป็นอย่างมากในเรื่องการดำเนินกิจกรรมที่เกินขอบเขตอำนาจหน้าที่ ซึ่งสามารถสรุปข้อค้นพบในส่วนของศักยภาพและปัญหาอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีศักยภาพไม่เพียงพอต่อการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากช่องว่างของกฎหมายที่กำหนดบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอยู่จำกัด รวมถึงปัญหาอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้นในการดำเนินกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดบุคลากร และปัญหาการขาดงบประมาณ ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อศักยภาพในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ สอดคล้องกับการศึกษาของทศพล ทรรศนกุลพันธ์ (2551) เรื่องการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมเมื่อสิทธิของประชาชนปะทะนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ: กรณีมาบตาพุด พบว่า ในทางปฏิบัติขาดอุปกรณ์ เครื่องมือ และเจ้าหน้าที่ขาดองค์ความรู้เชิงเทคนิคและความรู้เฉพาะด้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การขาดความรู้ในการใช้เครื่องมือตรวจวัดมลพิษ

ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยกลไกการเพิ่มพลังอำนาจในการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นทางกฎหมาย อำนาจในการปฏิบัติ และอำนาจในการตัดสินใจ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถขับเคลื่อนได้อย่างรวดเร็ว และมีสภาพบังคับที่ชัดเจน นอกจากนี้ทรัพยากรทางการบริหารที่สำคัญจะต้องมีเพียงพอต่อการบริหารจัดการ ดังนั้นการกำหนดขอบเขตอำนาจกำลังอาจจะต้องคำนึงถึงขอบเขตความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละแห่งประกอบด้วย และที่สำคัญคือ การกำหนดระเบียบการเบิกจ่ายที่มีความยืดหยุ่นต่อการปฏิบัติภารกิจบางประการเพื่อความสะดวกรวดเร็ว และสามารถตอบสนองต่อการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่าง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมควรดำเนินการดังต่อไปนี้
  - 1.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยกลไกการเพิ่มพลังอำนาจในการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นทางกฎหมาย อำนาจในการปฏิบัติ และอำนาจในการตัดสินใจ เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถขับเคลื่อนได้อย่างรวดเร็ว และมีสภาพบังคับที่ชัดเจน
  - 1.2 การศึกษาสภาพการณ์ของพื้นที่ ศักยภาพของพื้นที่ ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากร เพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจในการออกแบบวางแผนพัฒนาด้านทรัพยากรบุคคลได้อย่างเหมาะสม เพื่อสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมและดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
  - 1.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชนควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนช่วยกันสอดส่องดูแลในการร่วมมือกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเอง
  - 1.4 การกำหนดระเบียบการเบิกจ่ายที่มีความยืดหยุ่นต่อการปฏิบัติภารกิจบางประการเพื่อความสะดวกรวดเร็ว และสามารถตอบสนองต่อการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างรวดเร็ว
  - 1.5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการสื่อสาร และข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจนและถูกต้องตรงกันระหว่างภาคส่วนต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน รวมถึงภาคประชาชน
  - 1.6 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการติดตามและประเมินผลความก้าวหน้า เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการตัดสินใจและปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ที่อาจเปลี่ยนแปลง
2. นิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ควรเพิ่มความเชื่อมั่นให้แก่ภาคประชาชนที่ผ่านกระบวนการสื่อสารที่สามารถเข้าถึงประชาชนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง อีกทั้งนิคมอุตสาหกรรมยังเป็นอีกกลไกหนึ่งที่สามารถลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับผู้ประกอบการ
3. ประชาชนในเขตพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ยังคงต้องอาศัยการเรียกร้องโดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยข้อจำกัดบางประการ แต่อย่างไรก็ตามควรมีการเพิ่มศักยภาพในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และสุขภาพของประชาชนโดยตรง โดยการดำเนินการดังนี้
  - 1) ควรมีการผลักดันให้ประชาชนกลุ่มที่ได้รับผลกระทบเกิดความตื่นตัวในการเข้าไปมีส่วนร่วมด้านการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยการสร้างจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ เพื่อรักษาผลประโยชน์สาธารณะ อนุรักษ์ ปกป้องสิ่งแวดล้อม และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

2) ควรมีกลไกในการสร้างผู้นำขับเคลื่อนที่ได้รับการยอมรับและสามารถเป็นตัวแทนของประชาชนส่วนใหญ่การเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดกระบวนการหนุนเสริม และความเป็นปึกแผ่นที่เกิดความเข้มแข็งจากฐานรากที่มั่นคงในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อส่วนรวม

ข้อเสนอแนะเพื่อดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้
2. ศึกษาการพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า ที่ได้ให้ทุนอุดหนุนในการทำวิจัยและความช่วยเหลือที่ดีตลอดมา

ขอขอบพระคุณ คุณทวีติยา สินธุพงศ์ สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้าที่ช่วยในการติดต่อประสานงานตลอดจนให้คำแนะนำ คำปรึกษาที่ดีตลอดมา

เอกสารอ้างอิง

- การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (2541). รายงานประจำปี 2541 การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. ๓๖๖ หน้า กรุงเทพฯ: สวท. (2541).
- ณัฐวรรธน์ สุทรวริทธิโชติ และกาญจนา สุขานุรักษ์. (2556). การศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามัคคี. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- ทศพล ทรศนกุลพันธ์. (2551). รายงานการวิจัยเรื่อง การเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมเมื่อสิทธิของประชาชนปะทะนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ: กรณีมาบตาพุด. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.
- นวรรตร์ วรรณระหทัย. (2555). การใช้สื่อเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของเทศบาลเมืองมาบตาพุด. JC Journal 4, 3 (มิถุนายน).
- ผู้จัดการออนไลน์. (2556). การขยายกำลังการผลิตของโรงงานแบตเตอรี่ในเขตนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้. เข้าถึงเมื่อ 15 ธันวาคม 2557. เข้าถึงได้จาก www.manager.co.th
- พจมาลย์ อำคาคุณ. (2557). ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากโรงงานอุตสาหกรรม กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยการปกครองส่วนท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- รัฐพล ทรัพย์แก้ว. (2553). ผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อม. เข้าถึงเมื่อ 25 สิงหาคม 2558. เข้าถึงจาก: <https://www.l3nr.org/posts/322461>.
- อรทัย ก๊กผล. (2548). องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : การกีดกันแต่บทบาทใหม่ในการจัดการสิ่งแวดล้อม. เข้าถึงเมื่อ 25 สิงหาคม 2558. เข้าถึงได้จาก [http://www.khlong-u-taphao.com/index.php?file=article&obj=forum.view\(cat_id=03,id=27\)](http://www.khlong-u-taphao.com/index.php?file=article&obj=forum.view(cat_id=03,id=27)).

การศึกษาประเภทของนโยบายสาธารณะที่ คสช. ส่งผ่านทางรายการเดินหน้าประเทศไทย

Types of Public Policy which the National Peace and Order Maintaining Council Sent through the Videos of Thailand Moves Forward

ไพบูลย์ โพธิ์หวังประสิทธิ์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทของนโยบายสาธารณะที่ คสช. ส่งผ่านทางรายการเดินหน้าประเทศไทย หน่วยในการวิเคราะห์ คือ เทปวีดิทัศน์รายการเดินหน้าประเทศไทย จำนวน 545 เทป ซึ่งแพร่ภาพออกอากาศทางวิทยุโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย (ทรท.) ระหว่างวันที่ 25 พฤษภาคม 2557 ถึงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2559 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบวิเคราะห์ประเภทของเนื้อหารายการเดินหน้าประเทศไทยที่ได้พัฒนาขึ้น ใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตและการวิเคราะห์ความถี่ของเนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และการพรรณนาวิเคราะห์ประกอบกัน นอกจากนี้ ยังมีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าทางด้านผู้วิจัยด้วย

ผลการวิจัยพบว่า รายการเดินหน้าประเทศไทยนำเสนอเนื้อหาแนวนโยบายสาธารณะภายในประเทศ ร้อยละ 93.94 และนโยบายสาธารณะสำหรับกิจการต่างประเทศ ร้อยละ 6.06 ในประการต่อมา เมื่อจำแนกประเภทของเนื้อหาในรายละเอียด พบว่า คสช.ได้ส่งผ่านนโยบายสาธารณะด้านการอำนวยความเป็นธรรม กฎหมายและระเบียบ และความมั่นคงในความถี่ที่มากที่สุดคือร้อยละ 46.79 รองลงมาได้แก่นโยบายสาธารณะด้านเศรษฐกิจ ร้อยละ 22.02 และนโยบายสาธารณะด้านสวัสดิการสังคม ร้อยละ 8.26 ตามลำดับ

คำสำคัญ : นโยบายสาธารณะ คสช. รายการเดินหน้าประเทศไทย

Abstract

The aim of this research was to study types of public policy which the National Peace and Order Maintaining Council sent through the videos of Thailand Moves Forward. The units of analysis were the 545 videos of Thailand Moves Forward that broadcasted by the Television Pool of Thailand - TPT – between May 25, 2014 to February 29, 2016. The content analysis form of Thailand Moves Forward videos was used as a research instrument while techniques of observation and frequency analysis on the contents were used for collecting data. Research data were analyzed by the ways of content analysis and descriptive analysis. Moreover, there was a method of investigator triangulation on this study.

The results of this study were as followed. The Thailand Moves Forward videos presented the contents of domestic public policy on 93.94 percentages; while, the contents of foreign policy on 6.06 percentages. Furthermore; when focusing on types of public policy, the National Peace and Order Maintaining Council stressed on the criminal justice Policy that concerning of law and order on the highest frequency (46.79 percentages) whereas economic policy and social policy were subordinated (22.02 and 8.26 percentages) in order.

Keywords: Public Policy, National Peace and Order Maintaining Council, Thailand Moves Forward

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ถาวรเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ จังหวัดชุมพร

บทนำ

หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของปัจจัยนำเข้าตามตัวแบบการวิเคราะห์ระบบการเมืองแบบโครงสร้างและหน้าที่ของ Almond และ Powell (1966) คือ หน้าที่ในการติดต่อสื่อสารทางการเมือง โดยที่ระบบการเมืองทุกระบบมีความจำเป็นที่จะต้องกระจายข้อมูลข่าวสารไปสู่สมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระเบียบปฏิบัติและกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมการเมืองนั้นๆ ในฐานะที่เป็นพลเมืองดี จนกระทั่งสามารถกล่าวได้ว่า กิจกรรมทางการเมืองจะดำเนินต่อเนื่องกันไปได้หรือไม่ ก็ย่อมขึ้นอยู่กับหน้าที่ของระบบในการติดต่อสื่อสารข้อมูลเหล่านี้ (กมลลา ชันทปราบ-สุขพานิช, 2527)

ความสำคัญของปัจจัยดังกล่าวนี้ เสถียร เขยประทับ (2551) ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าผู้ปฏิบัติกรดำเนินการเมืองในยุคปัจจุบัน นับตั้งแต่ประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี เรื่อยมาจนถึงผู้นำสหภาพแรงงาน และผู้ก่อการร้ายต่างก็ยอมรับหนักถึงถึงความสำคัญของการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งก็สอดคล้องกับข้อสรุปของ Nimmo และ Combs (1992) ที่ว่า สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

การสื่อสารทางการเมืองสามารถกระทำได้โดยผ่านช่องทางของสื่อหลากหลายประเภท แต่สื่อที่มีลักษณะเป็นมวลชนมากที่สุดก็คือวิทยุโทรทัศน์ (เสถียร เขยประทับ, 2551) ด้วยเหตุเช่นนี้ คสช. จึงได้เลือกใช้การสื่อสารทางการเมืองโดยผ่านทางวิทยุโทรทัศน์ แม้ว่าจะเป็นการสื่อสารทางเดียว (One Way Communication) ก็ตาม

“รายการเดินหน้าประเทศไทย” (Thailand Moves Forward) เป็นรายการที่ คสช. จัดทำขึ้นเพื่อสื่อสารข้อมูลข่าวสารจาก คสช. และรัฐบาลไปยังประชาชนชาวไทยโดยตรง ร่วมกับอีกรายการหนึ่งคือ “คืนความสุขให้คนในชาติ” ซึ่งทั้งสองรายการนี้ได้เริ่มแพร่ภาพออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย ภายหลังจากการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 เป็นต้นมา จนถึงในปัจจุบันนี้ โดยรายการเดินหน้าประเทศไทย (ออกอากาศทุกวัน ยกเว้นเย็นวันศุกร์) มุ่งเน้นที่การประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของ คสช. และรัฐบาลในการจัดทำบริการสาธารณะด้านต่างๆ ให้กับประชาชน ในขณะที่รายการคืนความสุขให้คนในชาติ เป็นการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารจาก ฯพณฯ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ไปยังประชาชนโดยตรงด้วยตัวท่านเอง (ออกอากาศเย็นวันศุกร์)

การสื่อสารทางการเมืองในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของรัฐบาลเช่นนี้ เริ่มมีเรื่อยมาในระบบการเมืองไทยนับตั้งแต่รายการนายกทักษิณพบประชาชน รายการเชื่อมั่นประเทศไทยกับนายกฯ อภิสิทธิ์ รายการรัฐบาลยิ่งลักษณ์พบประชาชน และทั้งสองรายการข้างต้นของ คสช. ในปัจจุบันนี้

ลักษณะของการสื่อสารทางการเมืองดังกล่าวถึงอยู่ นี้ สามารถวิเคราะห์ในทางการเมืองได้ว่าเป็นการใช้สื่อกับการครองความเป็นใหญ่ กล่าวคือ เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมซึ่งสื่อมวลชน (วิทยุโทรทัศน์) มีบทบาทที่สำคัญมากคือพยายามทำให้ประชาชนยอมรับและยอมทำตามระบบอำนาจที่เป็นอยู่ในสังคม โดยหากวิเคราะห์ตามแนวทางของ Gramsci (อ้างโดย สุรพงษ์ ชัยนาม, 2525) แล้ว ก็คือผู้ปกครองกำลังพยายามทำให้ผู้อยู่ใต้ปกครองมีความรู้สึกคล้อยตามสถานการณ์ที่ตนเป็นผู้กำหนด อันเป็นการควบคุมกำกับโดยตรงด้วยการใช้อำนาจรัฐ

โดยที่รายการเดินหน้าประเทศไทย พยายามนำเสนอผลการดำเนินงานของ คสช. และรัฐบาล ตามนโยบายสาธารณะด้านต่างๆ ที่ได้ผลิตและนำออกมาใช้แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 9 ประเภทตามรายละเอียดของเนื้อหา (Grimsley, 2016) คือ นโยบายด้านสวัสดิการสังคม นโยบายด้านสาธารณสุข นโยบายด้านการศึกษา นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม นโยบายด้านการอำนวยความสะดวก กฎหมายและระเบียบ และความมั่นคง นโยบายด้านเศรษฐกิจ นโยบายด้านการทูต นโยบายด้านการป้องกันประเทศ และนโยบายด้านการจัดการกับภัยคุกคามระหว่างประเทศ

ด้วยเหตุที่นโยบายสาธารณะ คือ สิ่งใดก็ตามที่รัฐบาลเลือกจะทำหรือไม่กระทำ (Dye, 2002) ดังนั้นการศึกษาประเภทของนโยบายสาธารณะที่ คสช. ส่งผ่านทางรายการเดินหน้าประเทศไทย จะทำให้ทราบได้ว่า คสช. และรัฐบาลปัจจุบันเร่งรัดการจัดทำนโยบายสาธารณะเพื่อใช้แก้ไขปัญหาของชาติบ้านเมืองในด้านใดบ้าง หรือในอีกด้านหนึ่งของเหรียญเดียวกันนี้ นั้นย่อมแสดงว่าประเด็นสาธารณะในด้านนั้นๆ มีความเปราะบางซึ่งผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองจะต้องเร่งลงมือแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปโดยเร็ว

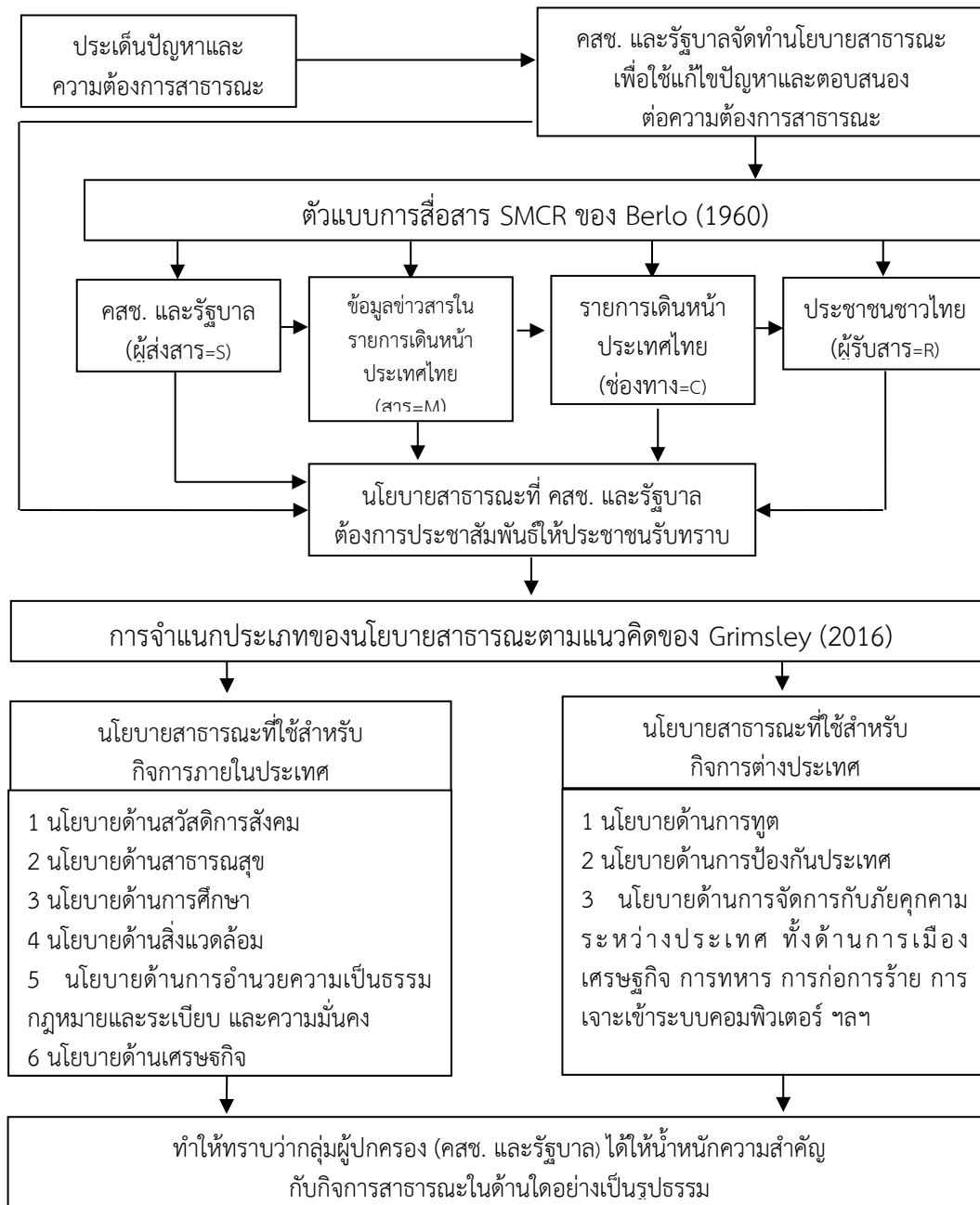

การวิจัยในครั้งนี้จึงได้กำหนดปัญหาของการวิจัยไว้ว่า คสช. และรัฐบาล ฯพณฯ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้ให้หน้าหนักกับการแก้ไขประเด็นปัญหาสาธารณะด้วยการจัดทำนโยบายสาธารณะในเนื้อหาใดบ้าง และแตกต่างกันไปอย่างไร ผลของการวิจัยในครั้งนี้ จะสามารถสกัดให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ว่า คสช. และรัฐบาลในปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาของประเทศชาติในด้านใด

วัตถุประสงค์

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทของนโยบายสาธารณะที่ คสช. ส่งผ่านทางรายการเดินทางประเทศไทย ซึ่งแพร่ภาพออกอากาศทางวิทยุโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย ระหว่างวันที่ 25 พฤษภาคม 2557 ถึงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2559 รวมระยะเวลาที่ศึกษา 7 ไตรมาส หรือ 21 เดือน

กรอบความคิด

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

ตามตัวแบบการสื่อสาร SMCR ของ Berlo (1960) คสช.และรัฐบาลทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร (Source) ข้อมูลข่าวสารในรายการเดินทางประเทศไทย ทำหน้าที่เป็นสาร (Message) รายการเดินทางประเทศไทยซึ่งออกอากาศทางวิทยุโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจทำหน้าที่เป็นช่องทาง (Channel) และประชาชนชาวไทยทำหน้าที่เป็นผู้รับสาร (Receiver)

ข้อมูลข่าวสารที่เป็นเนื้อหาของรายการเดินทางประเทศไทยก็คือ นโยบายสาธารณะที่ คสช. และรัฐบาลต้องการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบ โดยนโยบายสาธารณะสามารถจำแนกออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท ได้แก่ นโยบายสาธารณะที่ใช้สำหรับกิจการภายในประเทศ (Domestic Policy) และนโยบายสาธารณะสำหรับกิจการต่างประเทศ (Foreign Policy)

นโยบายสาธารณะที่ใช้สำหรับกิจการภายในประเทศ สามารถจำแนกออกได้เป็น 6 ประเภท ได้แก่ นโยบายด้านสวัสดิการสังคม (Social Policy) นโยบายด้านสาธารณสุข (Public Health Policy) นโยบายด้านการศึกษา (Education Policy) นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Policy) นโยบายด้านการอำนวยความสะดวก กฎหมายและระเบียบ และความมั่นคง (Criminal Justice Policy; concerned with Law and Order) และนโยบายด้านเศรษฐกิจ (Economic Policy)

ในขณะที่นโยบายสาธารณะสำหรับกิจการต่างประเทศ สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ นโยบายด้านการทูต (Diplomacy) นโยบายด้านการป้องกันประเทศ (Defense Policy) และนโยบายด้านการจัดการกับภัยคุกคามระหว่างประเทศ (Intelligent Policy for potential international threats to a country) ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ การทหาร การก่อการร้าย การเจาะเข้าระบบคอมพิวเตอร์ ฯลฯ

ดังนั้น หากทำการศึกษาประเภทของนโยบายสาธารณะที่ คสช. และรัฐบาลส่งผ่านทางรายการเดินทางประเทศไทย ก็จะสามารถทำให้ทราบว่ากลุ่มผู้ปกครองในปัจจุบันนี้ ได้ให้น้ำหนักความสำคัญกับกิจการสาธารณะในด้านใดอย่างเป็นรูปธรรม ดังแผนภาพที่ 1

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ในประเภทของการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

หน่วยในการวิเคราะห์ คือ เทปวีดิทัศน์รายการเดินทางประเทศไทย จำนวน 545 เทป ซึ่งแพร่ภาพออกอากาศทางวิทยุโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ ระหว่างวันที่ 25 พฤษภาคม 2557 ถึงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2559 โดยคิดเป็นจำนวน 7 ไตรมาส ซึ่งดาวน์โหลดจากโปรแกรมยูทูปที่เก็บไว้ในระบบอินเทอร์เน็ตโดยเว็บไซต์ของทำเนียบรัฐบาล จำนวน 535 เทป (ออกอากาศระหว่างวันที่ 6 มิถุนายน 2557 ถึงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2559) และเว็บไซต์ของ News Thai19 จำนวน 10 เทป (ออกอากาศระหว่างวันที่ 25 พฤษภาคม 2557 ถึงวันที่ 5 มิถุนายน 2557)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์ประเภทของเนื้อหารายการเดินทางประเทศไทยที่ได้พัฒนาขึ้น และอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบคือคอมพิวเตอร์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับการเล่นไฟล์วีดิทัศน์แบบ MP4

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตและการวิเคราะห์เนื้อหาเทปรายการเดินทางประเทศไทยซึ่งดาวน์โหลดจาก <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/government-th1> และ <https://www.youtube.com/user/newsthai19/featured> โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตในระหว่างวันที่ 1 ถึงวันที่ 31 มีนาคม 2559 สำหรับขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล (ซึ่งดำเนินการไปพร้อมๆ กันกับการวิเคราะห์ข้อมูล) นี้ ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยอีก 1 คน ได้ร่วมกันวิเคราะห์ไปพร้อมๆ กัน

การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการจำแนกประเภทความถี่ของเนื้อหาที่ปรากฏในเทปวีดิทัศน์รายการเดินหน้าประเทศไทย ประกอบกับการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อนำเสนอข้อค้นพบของการวิจัย ส่วนการตรวจสอบข้อมูลได้ใช้เทคนิคของ Denzin (อ้างโดย สุภางค์ จันทวนิช, 2546) คือการตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) กล่าวคือ ในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล จะมีทั้งผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยร่วมกันทำงานไปพร้อมๆ กัน และภายหลังจากเก็บข้อมูลแล้วมาบันทึกข้อมูลด้วยกันและมีความเห็นตรงกัน

ผลการวิจัย

เมื่อจำแนกเทปวีดิทัศน์ออกตามประเภทของนโยบายสาธารณะที่ คสช. ส่งผ่านทางรายการเดินหน้าประเทศไทย เป็นนโยบายภายในประเทศและนโยบายภายนอกประเทศ พบว่า ในช่วงระยะเวลาที่ศึกษา คือ 7 ไตรมาส จำนวน 21 เดือน ประกอบไปด้วยนโยบายสาธารณะภายในประเทศ จำนวน 512 เทป คิดเป็นร้อยละ 93.94 และนโยบายสาธารณะภายนอกประเทศ จำนวน 33 เทป คิดเป็นร้อยละ 6.06

ตารางที่ 1 : แสดงประเภทของนโยบายสาธารณะที่ คสช. ส่งผ่านทางรายการเดินหน้าประเทศไทย

รอบ ไตรมาส ที่	นโยบายภายใน (ด้าน)						นโยบายภายนอก (ด้าน)			รวม ความถี่ (ร้อยละ)
	สังคม	สาธารณสุข	การศึกษา	สิ่งแวดล้อม	ระเบียบ/ ความมั่นคง	เศรษฐกิจ	การทูต	การป้องกัน ประเทศ	ภัยคุกคาม	
1	9 (10.34)	1 (1.15)	3 (3.45)	6 (6.90)	32 (36.78)	28 (32.18)	7 (8.05)	0 (0.00)	1 (1.15)	87 (100.00)
2	2 (2.63)	1 (1.32)	11 (14.47)	10 (13.16)	26 (34.21)	22 (28.95)	3 (3.95)	0 (0.00)	1 (1.32)	76 (100.00)
3	6 (7.79)	1 (1.30)	3 (3.90)	5 (6.49)	45 (58.44)	14 (18.18)	2 (2.60)	0 (0.00)	1 (1.30)	77 (100.00)
4	5 (6.41)	2 (2.56)	4 (5.13)	7 (8.97)	39 (50.00)	16 (20.51)	3 (3.85)	0 (0.00)	2 (2.56)	78 (100.00)
5	4 (5.48)	3 (4.11)	6 (8.22)	7 (9.59)	36 (49.32)	14 (19.18)	3 (4.11)	0 (0.00)	0 (0.00)	73 (100.00)
6	9 (11.69)	2 (2.60)	10 (12.99)	3 (3.90)	36 (46.75)	14 (18.18)	3 (3.90)	0 (0.00)	0 (0.00)	77 (100.00)
7	10 (12.99)	1 (1.30)	2 (2.60)	4 (5.19)	41 (53.25)	12 (15.58)	7 (9.09)	0 (0.00)	0 (0.00)	77 (100.00)
รวม	45 (8.26)	11 (2.02)	39 (7.16)	42 (7.71)	255 (46.79)	120 (22.02)	28 (5.14)	0 (0.00)	5 (0.92)	545 (100.00)

จากนั้น เมื่อจำแนกประเภทตามขอบข่ายของเนื้อหาในรายละเอียด พบว่า ในภาพรวมทั้ง 7 ไตรมาส คสช. ได้ส่งผ่านนโยบายด้านการอำนวยความสะดวก กฎหมายและระเบียบ และความมั่นคง มากที่สุด เป็นจำนวนถึง 255 เทป คิดเป็นร้อยละ 46.79 รองลงมาได้แก่ นโยบายด้านเศรษฐกิจ จำนวน 120 เทป คิดเป็นร้อยละ 22.02 นโยบายด้านสังคม จำนวน 45 เทป คิดเป็นร้อยละ 8.26 นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 42 เทป คิดเป็นร้อยละ 7.71 นโยบายด้านการศึกษา จำนวน 39 เทป คิดเป็นร้อยละ 7.16 นโยบายด้านการทูต จำนวน 28 เทป คิดเป็นร้อยละ 5.14 นโยบายด้านสาธารณสุข

จำนวน 11 เทป คิดเป็นร้อยละ 2.02 และที่น้อยที่สุดคือ นโยบายด้านการต่อต้านภัยคุกคาม จำนวน 5 เทป คิดเป็นร้อยละ 0.92 อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาในครั้งนี้ ไม่พบเทปที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการป้องกันประเทศ

เมื่อพิจารณาแยกตามแต่ละไตรมาส พบว่า ในทุกๆ ไตรมาส คสช. ได้ส่งผ่านนโยบายด้านการอำนวยความสะดวก ความเป็นธรรม กฎหมายและระเบียบ และความมั่นคง ในจำนวนความถี่ที่มากที่สุด (คิดเป็นร้อยละ 34.21 - 58.44) และรองลงมาได้แก่นโยบายด้านเศรษฐกิจ (คิดเป็นร้อยละ 15.58 - 32.18) ในขณะที่ลำดับที่สาม จะมีการเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ในไตรมาสที่ 1 (25 พฤษภาคม 2557 - 31 สิงหาคม 2557) ได้แก่นโยบายด้านสวัสดิการสังคม (คิดเป็นร้อยละ 10.34) ไตรมาสที่ 2 (1 กันยายน 2557 - 30 พฤศจิกายน 2557) ได้แก่นโยบายด้านการศึกษา (คิดเป็นร้อยละ 14.47) ไตรมาสที่ 3 (1 ธันวาคม 2557 - 28 กุมภาพันธ์ 2558) ได้แก่นโยบายด้านสวัสดิการสังคม (คิดเป็นร้อยละ 7.79) ไตรมาสที่ 4 (1 มีนาคม 2558 - 31 พฤษภาคม 2558) และไตรมาสที่ 5 (1 มิถุนายน 2558 - 31 สิงหาคม 2558) ได้แก่นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม (คิดเป็นร้อยละ 8.97 และ 9.59 ตามลำดับ) ไตรมาสที่ 6 (1 กันยายน 2558 - 30 พฤศจิกายน 2558) ได้แก่นโยบายด้านการศึกษา (คิดเป็นร้อยละ 12.99) และไตรมาสที่ 7 (1 ธันวาคม 2558 - 30 กุมภาพันธ์ 2559) ได้แก่นโยบายด้านสวัสดิการสังคม (คิดเป็นร้อยละ 12.99)

ตัวอย่างของเทปรายการเดินทางหน้าประเทศไทยที่น่าเสนา **นโยบายสาธารณะด้านสวัสดิการสังคม** ได้แก่ “ตอนเดินทางช่วยชาวนาไร่ละ 1,000 บาท” ซึ่งแพร่ภาพออกอากาศในวันที่ 20 ตุลาคม 2557 ความยาว 11.17 นาที ดังมีความโดยสรุปได้ว่า วันที่ 20 ตุลาคม 2557 เป็นวันแรกที่ชาวนาทั่วประเทศได้รับเข้าสู่โครงการไร่ละพัน ซึ่งเป็นมาตรการช่วยเหลือจากรัฐบาล เพื่อช่วยลดต้นทุนของเกษตรกร โดยผ่านทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) โดยชาวนาจะได้รับเงินช่วยเหลือจากรัฐบาลตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน <https://www.youtube.com/watch?v=pTKX8jMi2Co>)

นโยบายสาธารณะด้านสาธารณสุข ได้แก่ “ตอนรวมหรือแยก 3 กองทุนสุขภาพ” ซึ่งแพร่ภาพออกอากาศในวันที่ 21 มกราคม 2558 ความยาว 10.08 นาที ดังมีความโดยสรุปได้ว่า ในปัจจุบันนี้ มีกองทุนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสุขภาพของคนไทยจำนวน 3 กองทุน ได้แก่ กองทุนหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) กองทุนประกันสังคม และสวัสดิการการรักษาพยาบาลของข้าราชการ ซึ่งทั้ง 3 กองทุนก็มีมาตรฐานในการให้บริการและสิทธิต่างๆ ที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น การปฏิรูปกองทุนสุขภาพของไทย จึงเป็นโจทย์แรกๆ ที่ถูกจับตามองว่าจะแก้ไขปัญหาอย่างไร เพราะที่ผ่านมาได้มีความพยายามในการผลักดันให้เกิดความเสมอภาค แต่ก็ยังคงต้องติดขัดกับหลากหลายปัญหา แม้แต่โครงการเจ็บป่วยฉุกเฉินที่ทางโรงพยาบาลจะต้องรีบให้การรักษา แต่ก็ดูเหมือนกับว่าจะมีปัญหาเรื่องการเบิกจ่าย และประชาชนก็ยังร้องเรียนว่า ไม่ได้รับการบริการตามนโยบาย อีกทั้งยังมีการเรียกเก็บเงินด้วย ดังนั้นแนวทางสำหรับการแก้ไขปัญหานี้ จึงน่าจะพิจารณาไปที่สิทธิของประชาชนที่ควรจะได้รับจากรัฐและประสิทธิภาพของกองทุนเป็นสำคัญ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน <https://www.youtube.com/watch?v=Xjzrvt3Q3LA>)

นโยบายสาธารณะด้านการศึกษา ได้แก่ “ตอนวิชาหน้าที่พลเมืองกับหลักสูตรประชาธิปไตย” ซึ่งแพร่ภาพออกอากาศในวันที่ 9 ตุลาคม 2557 ความยาว 12.23 นาที ดังมีความโดยสรุปได้ว่า คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติได้มอบแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมือง โดยเน้นเรื่องความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา เทิดทูนในสถาบันพระมหากษัตริย์ ความปรองดอง สมานฉันท์ ความมีระเบียบวินัย และการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งในประเด็นสุดท้ายนี้ คสช. ได้มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ได้เข้ามาดูแลเนื้อหาในส่วนนี้ด้วย และให้เร่งรัดดำเนินการในนโยบายสาธารณะเรื่องนี้อย่างต่อเนื่อง โดยทางคณะกรรมการการเลือกตั้งด้านกิจการการมีส่วนร่วมฯ ได้ร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ดำเนินการในภาคปฏิบัติจริงกับนักเรียนในโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งมีระบบการศึกษาที่แบ่งออกเป็น 4 ช่วงชั้น และในการนี้ ทางกระทรวงศึกษาธิการได้เคยมีคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับครูผู้สอน (4 เล่ม สำหรับ 4 ช่วงชั้น) อยู่แล้ว จึงเร่งให้มีการจัดฝึกอบรมและทำความเข้าใจกับครูผู้สอน ให้นำเอากิจกรรมต่างๆ ในหนังสือคู่มือดังกล่าวนี้ มาใช้ในการปฏิบัติจริงเพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนบรรลุถึงการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ต่อไป (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน <https://www.youtube.com/watch?v=CaqTKgASac4>)

นโยบายสาธารณะด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ “ตอนเดินหน้าโรดแมป การบริหารจัดการขยะและของเสีย” ซึ่งแพร่ภาพออกอากาศในวันที่ 2 มีนาคม 2558 ความยาว 13.33 นาที ดั้งเดิมโดยสรุปได้ว่า ในระยะเวลาที่ผ่านมา เศรษฐกิจของ ไทยขยายตัวขึ้นอย่างมาก ประกอบกับจำนวนประชากรก็เพิ่มมากขึ้นในระดับหนึ่งด้วย ดังนั้น จึงเกิดความเป็นเมืองขึ้น ซึ่งมีคนจากต่างจังหวัดเดินทางเข้ามาสู่หัวเมืองขนาดใหญ่ เพิ่มสูงขึ้น ประกอบกับทุกคนก็จะต้องมีการกินการใช้ และทิ้งของเสีย ออกมา สิ่งนี้จึงกลายเป็นประเด็นวาระสำคัญที่ คสช. เล็งเห็นถึงปัญหาและกำหนดเป็นนโยบายแล้วว่า จากนี้เป็นต้นไป การบริหารจัดการขยะถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ และนับเป็นครั้งแรกที่กระทรวงต่างๆ ถึง 9 กระทรวง จะได้ทำงานร่วมกันเพื่อให้ ประเด็นนี้เป็นวาระแห่งชาติ และดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างสมบูรณ์แบบได้ต่อไป (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน https://www.youtube.com/watch?v=8jnNLTwxh_w)

นโยบายสาธารณะด้านการอำนวยความสะดวก กฎหมายและระเบียบ และความมั่นคง ได้แก่ “ตอนเดินหน้า สร้างความมั่นคงในประเทศ” ซึ่งแพร่ภาพออกอากาศในวันที่ 31 สิงหาคม 2558 ความยาว 11.59 นาที ดั้งเดิมโดยสรุปได้ว่า ในห้วงเวลาแห่งการสร้างความปรองดองและการปฏิรูป คนไทยจะต้องมีความรักมีความสามัคคีและมีความเข้มแข็งเพื่อที่จะ ให้สามารถก้าวข้ามผ่านปัญหาและอุปสรรคที่คนไทยร่วมกันเผชิญ และที่สำคัญก็คือคนไทยต้องการมีความมั่นคงในชีวิตและจิตใจ ซึ่งหน่วยงานในด้านการสร้างความมั่นคงก็พยายามอย่างยิ่งที่จะสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นอย่างถาวรในประเทศไทย สำหรับ ในตอนนี้ พลเอกอดุลย์เดช สี่ตะบุตร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและเลขาธิการ คสช. ได้กล่าวยืนยันว่า สถานการณ์ด้าน ความมั่นคงของประเทศไทยโดยรวมถือว่าอยู่ในความสงบเรียบร้อยดี แม้ว่าจะมีบางจุดของประเทศอาจมีเหตุร้ายเกิดขึ้นบ้างก็ ตาม โดยได้กล่าวเน้นถึงเรื่องสถานการณ์ตามแนวชายแดน ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างประเทศในประชาคมอาเซียนและ การช่วยเหลือกันเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติทางธรรมชาติ ความแตกแยกของประชาชนภายในชาติ เหตุการณ์การลอบวางระเบิดที่สี่ แยกราชประสงค์และที่ท่าเรือสาร โดยได้อธิบายถึงกลยุทธ์ของรัฐบาลในการจัดทำนโยบายสาธารณะเพื่อรับมือกับ สถานการณ์ของปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน <https://www.youtube.com/watch?v=sRoGVBjTzQg>)

นโยบายสาธารณะด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ “ตอนสถานการณ์การส่งออกไทย” ซึ่งแพร่ภาพออกอากาศในวันที่ 11 สิงหาคม 2558 ความยาว 16.59 นาที ดั้งเดิมโดยสรุปได้ว่า การพัฒนาหรือการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีหลายปัจจัยที่ ขับเคลื่อนสนับสนุน ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือการส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศ สำหรับในตอนนี้ ท่านรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง พาณิชย คือ ท่านอภิรติ ตันตราภรณ์ ซึ่งได้นำเสนอว่าใน ปัจจุบันนี้สถานการณ์ของการค้าโลกมีได้อยู่ในสภาวะที่สดใสมากนัก คือขยายตัวเพียงแค่ 3% เท่านั้น นั่นก็หมายความว่าส่วนแบ่งทางการค้าของประเทศต่างๆ ในโลกก็ย่อมที่จะต้องเล็กลงด้วย เช่นเดียวกัน ดังเช่นที่เกิดปัญหาขึ้นกับหลายประเทศในทวีปยุโรป ซึ่งทำให้กำลังซื้อในยุโรปลดลง และก็เป็นเช่นเดียวกันกับใน สหรัฐอเมริกาที่เป็นเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ติดต่อกันมาหลายปี ในขณะที่ ในประเทศจีนซึ่งเศรษฐกิจขยายตัวอย่างต่อเนื่อง แต่ สำหรับในปี นี้ ก็มีการขยายตัวเพียงแค่ 7% เท่านั้น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจของโลกยังอยู่ในสภาวะที่เปราะบาง โดย ทุกๆ ประเทศต้องระมัดระวังตนเองในเรื่องของการใช้จ่ายเป็นพิเศษ สำหรับในส่วนของประเทศไทย เศรษฐกิจก็ลดลง เช่นเดียวกัน โดยการส่งออกได้ติดลบเป็น 4.8% ในครึ่งปีแรก ซึ่งก็สอดคล้องกับนานาชาติ จึงมีน่าจะต้องตกใจอะไร เพราะ คู่แข่งคู่ค้าของประเทศไทย เมื่อตรวจสอบตัวเลขแล้วก็ทิศทางการค้าที่หดตัวเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ทางกระทรวงพาณิชย์ ก็ต้องทำหน้าที่เพื่อกระตุ้นการส่งออกของไทยต่อไป โดยกำหนดเป็นแผนเพื่อการนี้ไว้ในหลากหลายด้าน นอกจากนั้น ก็ยัง พบว่าส่วนแบ่งการตลาดของประเทศไทยในหลายๆ ประเทศ ยังคงสามารถรักษาระดับไว้ได้และในอีกหลายประเทศก็มีการ เพิ่มมากขึ้นอย่างน่าพึงพอใจ โดยมี 10 ลำดับสินค้าส่งออกของไทยไปยังต่างประเทศที่ภาครัฐพยายามผลักดันและ ตั้งเป้าหมายไว้ ได้แก่ รถยนต์และส่วนประกอบ เครื่องคอมพิวเตอร์และส่วนประกอบ เม็ดพลาสติก น้ำมันสำเร็จรูป อัญมณี ผลิตภัณฑ์ยาง แผงวงจรไฟฟ้า เครื่องจักรกลและส่วนประกอบ เคมีภัณฑ์ เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์ ซึ่งทั้งหมดนี้ทาง กระทรวงพาณิชย์ได้พยายามวางกลยุทธ์เพื่อกระตุ้นและผลักดันการส่งออกสินค้าของไทยไปยังประเทศคู่ค้าสำคัญๆ เอาไว้

เรียบร้อยแล้ว อาทิ ลาตินอเมริกา อินเดีย จีน สหรัฐอเมริกา โดยเจาะเข้าไปที่กลุ่มคนและเมืองต่างๆ ของประเทศเหล่านี้ เป็นต้น (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน <https://www.youtube.com/watch?v=ZL9fZXNWggQ>)

นโยบายสาธารณะด้านการทูต ได้แก่ “ตอนสร้างความเข้าใจต่อประชาคมโลก” ซึ่งแพร่ภาพออกอากาศในวันที่ 21 มิถุนายน 2557 ความยาว 13.36 นาที ดั้งเดิมโดยสรุปได้ว่า แนวทางการคืนความสุขให้กับคนในชาติ นอกจากการสร้างความรัก ความสามัคคี ความปรองดองให้เกิดขึ้นภายในชาติแล้ว สิ่งที่สำคัญก็คือการสร้าง ความเข้าใจต่อประชาคมโลกถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งที่ผ่านมานั้น กระทรวงการต่างประเทศถือว่าเป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่สร้างความเข้าใจกับนานาชาติ ถึงแนวทางของ คสช. ในการคืนความสุขให้กับคนไทยตามโรดแมปที่กำหนดไว้ คือ การสร้าง ความปรองดอง การปฏิรูป และการจัดให้มีการเลือกตั้งต่อไป ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศได้ทำหน้าที่โดยแสดงบทบาทในการชี้แจงเพื่อให้ประชาคมโลกมีความเข้าใจโดยใช้กลยุทธ์ในเชิงรุกดำเนินการผ่านทางสถานทูต สถานกงสุลใหญ่ของไทยในต่างประเทศที่เป็นกลุ่มที่เรียกว่ามิตรประเทศของไทย รวมทั้งภาคเอกชนก็ได้ร่วมทำหน้าที่ดังกล่าวนี้พร้อมกันไปด้วย (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน https://www.youtube.com/watch?v=7PY_sffKqXI)

นโยบายสาธารณะด้านการจัดการกับภัยคุกคามระหว่างประเทศ ได้แก่ “ตอนรัฐบาลกับความสำเร็จช่วยเหลือลูกเรือประมงไทยจากโจรสลัดโซมาเลีย” (ตอนที่ 1 และตอนที่ 2) ซึ่งแพร่ภาพออกอากาศในวันที่ 7 และ 8 มีนาคม 2558 ความยาว 15.12 และ 12.57 ตามลำดับ ดั้งเดิมโดยสรุปได้ว่า รัฐบาลไทยสามารถช่วยเหลือตัวประกันชาวไทยลูกเรือพรานทะเล 12 ซึ่งถูกโจรสลัดชาวโซมาเลียจับไว้เป็นตัวประกันในระยะเวลาจนถึง 4 ปี 10 เดือน จนในที่สุดแล้วก็ได้ถูกปล่อยตัวและเดินทางกลับสู่ประเทศไทยเรียบร้อยแล้ว เรื่องโจรสลัดโซมาเลียนี้ ถือเป็นปัญหาความมั่นคงระดับโลก ที่ทุกๆ ประเทศมีความพยายามที่จะร่วมมือกันในการปราบปรามโจรสลัดโซมาเลีย และประเทศไทยซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ก็เคยมีการแสดงบทบาทต่อเรื่องนี้ในเวทีระดับโลกมาหลายครั้งด้วยกัน นอกจากนั้นประเทศไทย ยังได้มีการจัดตั้งหมู่เรือปราบปรามโจรสลัดเพื่อที่จะปฏิบัติภารกิจร่วมกับกองกำลังผสมนานาชาติทางทะเลหรือซีเอ็มเอฟ (Combined Maritime Forces) บริเวณอ่าวเอเดน และบริเวณชายฝั่งของโซมาเลีย รวมถึงการจัดกำลังพลของกองทัพเรือเพื่อไปปฏิบัติงานในซีเอ็มเอฟ ประเทศไทยถือว่าได้รับปัญหาผลกระทบในเรื่องนี้โดยตรง กล่าวคือ หลังจากวันที่ 18 เมษายน 2553 ที่กลุ่มโจรสลัดได้บุกเข้ายึดเรือประมงพรานทะเล 12 ของบริษัทพีที อินเตอร์เฟรชเชอร์จำกัด พร้อมกับลูกเรือ ภายหลังจากนั้นประเทศไทย โดยเฉพาะรัฐบาลไทยก็ได้มีความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะเข้าช่วยเหลือลูกเรือประมงชาวไทยที่ถูกจับเป็นตัวประกัน ซึ่งในที่สุดก็ได้ทำสำเร็จ สามารถทำให้ลูกเรือคนไทยได้กลับสู่แผ่นดินแม่เป็นที่เรียบร้อยแล้ว (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน <https://www.youtube.com/watch?v=dzPVFzPXxY> และ <https://www.youtube.com/watch?v=Dn6qvBLI5jM> ตามลำดับ)

ภาพที่ 1 ได้กัเรือพรานทะเล 12 และลูกเรืออีก 3 คน เข้าพบเพื่อคารวะและกล่าวขอบคุณ
าพณา พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ที่ให้การช่วยเหลือ จนถูกปล่อยตัวเป็นอิสระ
จากการควบคุมของโจรสลัดโซมาเลีย

ที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=Dn6qvBLi5jM>

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ที่ทศพรายการเดินหน้าประเทศไทย พบว่า คสช. ได้ส่งผ่านนโยบายด้านการอำนวยความสะดวกเป็นธรรม กฎหมายและระเบียบ และความมั่นคง มากที่สุด ลำดับที่รองลงมาได้แก่ นโยบายด้านเศรษฐกิจ นโยบายด้านสังคม นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม นโยบายด้านการศึกษา นโยบายด้านการทูต นโยบายด้านสาธารณสุข และนโยบายด้านการต่อต้านภัยคุกคาม ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาในครั้งนี้ ไม่พบเทปที่เกี่ยวข้องกับนโยบายด้านการป้องกันประเทศ นอกจากนี้ นโยบายที่นำเสนอข้างต้นนี้ สามารถจำแนกเป็นนโยบายสาธารณะภายในประเทศ คิดเป็นร้อยละ 93.94 และนโยบายสาธารณะภายนอกประเทศ คิดเป็นร้อยละ 6.06

การที่ คสช. และรัฐบาล ต้องเน้นการดำเนินงานในนโยบายสาธารณะด้านการอำนวยความสะดวกเป็นธรรม กฎหมายและระเบียบ และความมั่นคง ก็ด้วยน่าจะเป็นด้วยเหตุที่ว่าช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ อยู่ในระยะเวลาตามกำหนดการ (Road Map) ที่ คสช. ได้วางเอาไว้เป็น 3 ระยะ (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ความมั่นคง, 2559) คือ 1) การสร้างความปรองดอง (ระยะที่ 1 ช่วงแรกของการควบคุมอำนาจการบริหารประเทศ) 2) การปฏิรูป (ระยะที่ 2 การใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราว) และ 3) การจัดให้มีการเลือกตั้ง (ช่วงที่ 3 การเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์) ซึ่งช่วงเวลาในปัจจุบันนี้ อยู่ระหว่างระยะที่ 2 คือการเร่งรัดการปฏิรูปในด้านต่างๆ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างระเบียบ กฎหมาย และเสริมสร้างความเป็นธรรม ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ดังนั้น จึงพบว่าเทปวิดีโอที่ศึกษามีนโยบายสาธารณะในประเภทดังกล่าวนี้ เป็นจำนวนมากที่สุด

ส่วนเนื้อหาด้านเศรษฐกิจ ที่พบว่ามีความถี่อยู่ในลำดับที่ 2 ก็น่าจะด้วยเหตุที่ว่า รัฐบาลทุกๆ รัฐบาลนับตั้งแต่ยุคเร่งรัดการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยการจัดให้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นต้นมา จนถึงในปัจจุบันนี้ ก็ล้วนแล้วแต่ให้ความสำคัญกับการเร่งรัดการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ เพราะประเทศต่างๆ โดยส่วนใหญ่ของโลกนี้ ก็ล้วนแล้วแต่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีเป็นแนวทางหลัก ดังนั้น จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่รัฐบาลในปัจจุบันนี้ จะให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวนี้ เช่นเดียวกัน

จากตัวเลขที่ปรากฏในตารางที่ 1 ทำให้สามารถอนุมานได้ว่า คสช. และรัฐบาลให้ความสำคัญกับนโยบายสาธารณะด้านระเบียบและความมั่นคง และนโยบายสาธารณะด้านเศรษฐกิจเป็นประการสำคัญ เพราะความถี่และร้อยละของประเภท

นโยบายสาธารณะในลำดับที่ 1 และลำดับที่ 2 ซึ่งห่างจากลำดับที่ 3 หลายเท่าตัว สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็น่าจะเป็นเพราะ คสช. และรัฐบาล มุ่งที่จะสร้างความปรองดองและการปฏิรูปภายในประเทศเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ให้เกิดขึ้นในห้วงระยะเวลาแห่งการปฏิรูปนี้โดยด่วน

อย่างไรก็ดี ในประเด็นที่พบว่า ผลการจำแนกประเภทของนโยบายสาธารณะ ที่พบว่าเป็นนโยบายสาธารณะภายในประเทศ ถึงร้อยละ 93.94 นั้น ก็น่าจะเป็นด้วยเหตุที่ว่า คสช. และรัฐบาลปัจจุบัน ได้ยึดมั่นกับการเร่งรัดการปฏิรูปกิจการภายในประเทศ ก่อนการก้าวไปสู่การเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยต่อไป ดังนั้น เทปวีดิทัศน์รายการเดินหน้าประเทศไทยที่นำมาศึกษา จึงเต็มไปด้วยประเภทเนื้อหาของนโยบายสาธารณะที่ผลิตและนำออกมาใช้กับกิจการสาธารณะภายในประเทศเป็นประการสำคัญ

อนึ่ง ผลของการวิจัยในครั้งนี้ ได้สกัดให้เห็นเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ยืนยันได้ว่า อาชีพทหารมิได้มีหน้าที่เพียงแค่การป้องกันประเทศ จากอริราชศัตรูแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ทหารยังมีหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงและการพัฒนาภายในประเทศด้วยเฉกเช่นเดียวกัน ดังเช่นที่ นรนิติ เศรษฐบุตร (2521) ได้เคยจำแนกบทบาทของทหารไว้ว่า อาจทำหน้าที่ได้ทั้งนักเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยทางการเมือง และทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์รักษากฎกติกาทางการเมืองก็ได้เช่นเดียวกัน ซึ่งก็สอดคล้องกับสิ่งที่ Finer (อ้างโดย นรนิติ เศรษฐบุตร, 2521) ได้วิเคราะห์ไว้ว่า ถ้ามีการทำให้ทหารรู้สึกและเข้าใจสภาพของทหารอาชีพแล้ว บางทีการแทรกแซงทางการเมืองโดยตรงของทหารก็จะมีมากขึ้นได้ กล่าวคือ เป็นการขยายโครงสร้างของกิจกรรมหรือบทบาทของฝ่ายทหาร จนทำให้ทหารสนใจปัญหาต่างๆ ของบ้านเมืองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งการเมืองมากขึ้น จึงอาจทำให้ทหารตีความได้ว่า การเป็นทหารอาชีพนั้น จะต้องมิชอบเขตของบทบาทที่ครอบคลุมด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองด้วย ดังนั้น จึงถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงที่จะต้องเข้ามามีบทบาททางการเมือง

อย่างไรก็ดี การที่ผลของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แสดงความถี่และร้อยละของนโยบายด้านการป้องกันประเทศไว้เป็นศูนย์ในทุกๆ ไตรมาส นั้นก็มีได้หมายความว่า คสช. และรัฐบาล ไม่ได้จัดทำนโยบายสาธารณะในด้านการป้องกันประเทศแต่ประการใด ในทางตรงกันข้าม เนื้อหาเหล่านี้ได้ถูกสอดแทรกอยู่ในเทปวีดิทัศน์ตอนต่างๆ ที่ถูกจำแนกไว้ในประเภทของนโยบายด้านระเบียบและความมั่นคง แต่หากถือตามเกณฑ์ของการจำแนกประเภทแล้ว ก็จะต้องพิจารณาโดยยึดเอาเนื้อหาหลักโดยส่วนใหญ่และหัวข้อเรื่อง (Theme) ของแต่ละตอนที่ออกอากาศเป็นประการสำคัญ อาทิ “ตอนเดินหน้าสร้างความมั่นคงในประเทศ” ซึ่งแพร่ภาพออกอากาศในวันที่ 31 สิงหาคม 2558 ดังที่นำเสนอไว้ข้างต้นนี้ฯลฯ พลเอกอุดมเดช สีตบุตร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและเลขาธิการ คสช. ก็ได้กล่าวถึงนโยบายสาธารณะด้านการป้องกันประเทศไว้ร่วมด้วยเช่นเดียวกัน

ในการวิเคราะห์ท้ายที่สุดนี้ โดยปกติแล้วการทำหน้าที่ของสื่อในการปกครองระบอบประชาธิปไตย จะต้องแสดงบทบาทที่สำคัญ 5 ประการด้วยกัน (เสถียร เขยประทับ, 2551) คือ สื่อต้องให้ข่าวสารแก่ประชาชนหรือทำการสำรวจตรวจสอบว่ามีอะไรเกิดขึ้นรอบๆ ตัวเขาบ้าง สื่อต้องให้การศึกษารึหรือสอนประชาชนว่า ข้อเท็จจริงนั้นมีความหมายและความสำคัญอย่างไร สื่อต้องเป็นเวทีการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของประชาชนฝ่ายต่างๆ ช่วยก่อให้เกิดมติมหาชน สื่อต้องทำหน้าที่ตรวจสอบ ดูแลการทำงานของรัฐบาลและสถาบันการเมืองอื่นๆ และสื่อต้องทำหน้าที่สนับสนุนหรือส่งเสริมความคิดเห็นทางการเมือง

แต่จากกรณีของรายการเดินหน้าประเทศไทยที่ถูกใช้เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ครั้งนี้ จะพบว่าได้ทำหน้าที่เพียงแค่การให้ข่าวสารและการแสดงให้ประชาชนเห็นว่าข้อเท็จจริงนั้นๆ มีความหมายและความสำคัญอย่างไร แต่เพียงเท่านั้น ในขณะที่ไม่พบบทบาทที่สำคัญอีก 3 ประการสุดท้ายด้านหลังนี้ ทั้งนี้ก็เพราะรายการดังกล่าวเป็นระบบการสื่อสารทางเดียวโดยการใช้โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย ส่งสารจากรัฐบาลมาสู่ประชาชนเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

1) เนื่องจากแนวโน้มของระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยมที่มีใช้กันอยู่ทั่วโลกได้มุ่งไปสู่การเป็นรัฐสวัสดิการ ทั้งนี้เพื่อแก้ไขพยาธิสภาพ (Pathology) ซึ่งเป็นข้อเสียของระบอบประชาธิปไตย-ทุนนิยมเอง (มีแนวโน้มว่าคนรวยจะรวยมากยิ่งขึ้น คนจนก็จะยิ่งจนมากยิ่งขึ้น) ดังนั้น คสช. และรัฐบาลควรจะต้องเร่งรัดเพิ่มสัดส่วนของการกำหนดนโยบายสาธารณะ (Policy Making) ด้านสวัสดิการสังคมและการนำไปใช้ปฏิบัติ (Implementation) ในสัดส่วนที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลของการวิจัยในครั้งนี้ ได้ค้นพบแนวโน้มเช่นนี้ในช่วงไตรมาสสุดท้ายของการศึกษา (ระหว่าง 1 ธันวาคม 2558 – 29 กุมภาพันธ์ 2559) แล้ว อีกทั้งในช่วงที่เรียบเรียงรายงานอยู่นี้ (สัปดาห์แรกของเดือนเมษายน 2559) ก็ได้พบว่าในช่วงเดือนมีนาคม 2559 คสช. และรัฐบาลได้พยายามเพิ่มสัดส่วนนโยบายสาธารณะด้านสวัสดิการสังคมให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมด้วยการนำเสนอไปพร้อมๆ กันกับวาทกรรม “ประชารัฐ” ซึ่งเกิดขึ้นในระยะนี้ อาทิ “เดินหน้าโครงการบ้านประชารัฐ” (24 มีนาคม 2559) เป็นต้น

2) ผลจากการทบทวนเทปวีดิทัศน์รายการเดินหน้าประเทศไทย ได้พบว่า คสช. และรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนซึ่งมีผลอย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2559 ที่ผ่านมานี้ โดยมีเทปที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้จำนวน 14 เทป ได้แก่ “เดินหน้าประเทศไทยกับการเดินหน้าสู่ประชาคมอาเซียน” (16 กรกฎาคม 2557) “พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษก้าวสู่ AEC” (18 กรกฎาคม 2557) “คมนาคมกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรับ AEC” (25 กรกฎาคม 2557) การลดต้นทุนและเพิ่มผลการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน” (10 กันยายน 2557) “บขส. เชื่อมโยงคมนาคมขนส่ง...สู่อาเซียน” (11 กันยายน 2557) “บูรณาการ (คุมโลกติดต่อ) รับประชาคมอาเซียน” (23 กันยายน 2557) “พัฒนาคมนาคมเชื่อมต่อภูมิภาคอาเซียน” (1 ธันวาคม 2557) “พืชเกษตรของไทยกับการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน” (13 ธันวาคม 2557) “พัฒนาระบบรางสู่ AEC” (6 พฤษภาคม 2558) “ความสำเร็จและบทเรียนในกีฬาซีเกมส์” (20 มิถุนายน 2558) “ประเทศไทยกับการเป็นประชาคมอาเซียน” (8 สิงหาคม 2558) “OTOP TO AEC มรดกแผ่นดินจากท้องถิ่นสู่สากล” (23 พฤศจิกายน 2558) “มรดกวัฒนธรรมไทยสู่อาเซียน” (5 ธันวาคม 2558) และ “สตช. พร้อมรับมือเปิดประชาคมอาเซียน” (29 กุมภาพันธ์ 2559) ในจำนวนดังกล่าวนี้ได้พบนโยบายสาธารณะของ คสช. หรือรัฐบาล สำหรับการปรับเปลี่ยนหรือเสริมสร้างทัศนคติของประชาชนชาวไทยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการเป็นพลเมืองดีอาเซียนสอดแทรกอยู่จำนวนเพียงแค่น้อยเท่านั้น ซึ่งในทางตรงกันข้าม ได้พบเรื่องดังกล่าวนี้ในกรณีของการเป็นพลเมืองดีสำหรับประเทศไทยเป็นจำนวนมาก อาทิ “ซูหลักรัฐวิชาวประวัติศาสตร์ ศิลธรรม หน้าทีพลเมืองเพิ่มสำนึกรักชาติ” (7 มิถุนายน 2557) “พัฒนาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์” (5 กันยายน 2558) เป็นต้น ดังนั้น คสช.และรัฐบาลควรจะต้องเร่งรัดการกำหนดนโยบายและการนำเอานโยบายไปปฏิบัติต่อประเด็นดังกล่าวนี้อย่างจริงจังต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาประเภทของนโยบายสาธารณะที่ คสช. และรัฐบาล ฯพณฯ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ส่งผ่านทางรายการคืนความสุขให้คนในชาติ และนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกับผลของการวิจัยในครั้งนี้

2) เมื่อรายการเดินหน้าประเทศไทยและรายการคืนความสุขให้คนในชาตินำเสนอเทปสุดท้าย ควรมีการศึกษาเรื่องประเภทของนโยบายสาธารณะตามแนวทางเช่นนี้อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ได้คำตอบที่สมบูรณ์ตลอดทั้งกระบวนการ

3) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบ รายการนายกทักษิณพบประชาชน รายการเชื่อมั่นประเทศไทยกับนายกฯ อภิสิทธิ์ รายการรัฐบาลยิ่งลักษณ์พบประชาชน และรายการคืนความสุขให้คนในชาติ ในแง่เนื้อหาของนำเสนอผลงานของรัฐบาล ซึ่งจะทำให้ได้คำตอบว่ารัฐบาลใดให้ความสำคัญกับการดำเนินการนโยบายสาธารณะในเรื่องใดมากกว่ากัน

4) ควรมีการศึกษาถึงจำนวนของผู้รับสาร (จำนวนยอด Views) ในแต่ละเทปวีดิทัศน์ของรายการเดินหน้าประเทศไทย (บนระบบยูทูป) ซึ่งมีจำนวนแตกต่างกันไปว่า อะไรเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้รับสารสนใจติดตาม Theme เรื่องอะไรเป็นพิเศษ

5) ควรมีการศึกษาสมการเชิงเส้นเพื่อทำนายว่าระยะเวลาที่นำขึ้น Upload บนระบบยูทูป มีความสัมพันธ์กับความสนใจ Theme ของเรื่องแต่ละตอนหรือไม่ รวมทั้งศึกษาถึงจำนวนของผู้รับสารโดยเฉลี่ยเมื่อระยะเวลาผ่านไป

6) ควรมีการศึกษาถึงการเลือกเนื้อหาของเรื่องมานำเสนอ (Theme Selection) ในรายการเดินหน้าประเทศไทยว่ามีกระบวนการอย่างไร ใครเป็นผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจในการคัดเลือกนี้ และเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือกเรื่องคืออะไร

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ จังหวัดชุมพร ที่ช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายสำหรับการเผยแพร่ผลงานวิจัยในการร่วมประชุมวิชาการในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

กนลา สุขพานิช-ชั้นทปราบ. (2527). “แนวทางที่ใช้ในการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบ.” ใน ระบบการเมือง

เปรียบเทียบ. นนทบุรี : สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นรนิติ เศรษฐบุตร. (2521). **เสาอิปไทย ทหารกับการพัฒนาการเมืองไทย.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุภางค์ จันทวานิช. (2546). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรพงษ์ ชัยนาม. (2525). “อันโตนิโอ กรัมชิ กับทฤษฎีว่าด้วยการครองความเป็นใหญ่.” ใน **ความขัดแย้งของการปฏิวัติ :**

อันโตนิโอ กรัมชิ กับปัญหาของปัญญาชน. (สมบัติ พิศสะอาด บรรณาธิการ) กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลบอลทีมของ.

เสถียร เขยประทับ. (2551). **การสื่อสาร การเมือง และประชาธิปไตย.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

นโยบายและยุทธศาสตร์ความมั่นคง, สำนัก. (2559). “คำพูดของ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบ

แห่งชาติ (คสช.)” ใน **รายการ “คืนความสงบให้คนในชาติ”**(บางส่วน) เข้าถึงเมื่อ 20 มีนาคม 2558 Road Map 3

ชั้นของ คสช. เข้าถึงเมื่อ 2 เมษายน 2559. เข้าถึงได้จาก [http://www.isoc.go.th/index.php/kmcenter/16-](http://www.isoc.go.th/index.php/kmcenter/16-2012-09-20-13-31-32/226-road-map)

2012-09-20-13-31-32/226-road-map

นิวส์ไทย 19. (2559). **เทปรายการเดินหน้าประเทศไทย.** เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม. เข้าถึงได้จาก

<https://www.youtube.com/user/newsthai19/featured>

รักษาความสงบแห่งชาติ, คณะ. (2559). **เทปรายการเดินหน้าประเทศไทย ตอนเดินหน้าช่วยชาวนาไร่ละ 1,000 บาท.**

เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม. เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=pTKX8jMi2Co>

รักษาความสงบแห่งชาติ, คณะ. (2559). **เทปรายการเดินหน้าประเทศไทย ตอนเดินหน้าโรดแมป การบริหารจัดการขยะ**

และของเสีย. เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม. เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=8jnNLTwxh_w

รักษาความสงบแห่งชาติ, คณะ. (2559). **เทปรายการเดินหน้าประเทศไทย ตอนเดินหน้าสร้างความมั่นคงในประเทศ.**

สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม. เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=sRoGVBjTZQg>

รักษาความสงบแห่งชาติ, คณะ. (2559). **เทปรายการเดินหน้าประเทศไทย ตอนรวมหรือแยก 3 กองทุนสุขภาพ.**

สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม. เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=Xjzrvt3Q3LA>

รักษาความสงบแห่งชาติ, คณะ. (2559). **เทปรายการเดินหน้าประเทศไทย ตอนรัฐบาลกับความสำเร็จช่วยเหลือลูกเรือ**

ประมงไทยจากโจรสลัดโซมาเลีย ตอนที่ 1. เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม.

เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=dzPVFzPXxY>

เอกสารอ้างอิง

- รักษาความสงบแห่งชาติ, คณะ. (2559). **เทปรายการเดินหน้าประเทศไทย ตอนรัฐบาลกับความสำเร็จช่วยเหลือลูกเรือประมงไทยจากโจรสลัดโซมาเลีย ตอนที่ 2**. เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม.
 เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=Dn6qvBLi5jM>
- รักษาความสงบแห่งชาติ, คณะ. (2559). **เทปรายการเดินหน้าประเทศไทย ตอนวิชาหน้าที่พลเมืองกับหลักสูตรประชาธิปไตย**. เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม. เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=CaqTKgASac4>
- รักษาความสงบแห่งชาติ, คณะ. (2559). **เทปรายการเดินหน้าประเทศไทย ตอนสถานการณ์การส่งออกไทย**. เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม. เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=ZL9fZXNWggQ>
- รักษาความสงบแห่งชาติ, คณะ. (2559). **เทปรายการเดินหน้าประเทศไทย ตอนสร้างความเข้าใจต่อประชาคมโลก**. เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม. เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=7PY_sffKqXI
- รัฐบาลไทย. (2559). **ข่าวทำเนียบ**. เข้าถึงเมื่อ 1 มีนาคม 2559
 เข้าถึงได้จาก <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/government-th1>
- Almond, G. & Powell, B. (1966). **Comparative Politics: A Developmental Approach**. Boston : Little Brown & Co.
- Berlo, D. (1960). **The Process of Communication**. New York : Holt, Rinehart, & Winston.
- Dye, T. (2002). **Understanding Public Policy**. New York : Pearson Education Inc.
- Nimmo, D & Combs, J. (1992). **Political Pundits**. New York : Praeger.
- Grimsley, S. (2016). Types of Public Policy in the United States. Accessed February 20.
 from <http://study.com/academy/lesson/types-of-public-policy-in-the-united-states.html#transcriptHeader>

ปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและไทยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2, 1932-1941
Factors in Pre-World War Two Effecting US-Thai Relations during the Pre-World War
Two Period, 1932-1941

สาวิตรี บุญกล่อม¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์สหรัฐอเมริกา-ไทยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2, 1932-1941 มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ในความสัมพันธ์สหรัฐอเมริกา-ไทย เพื่อค้นหาปัจจัยที่มีผลในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ต่อไทยก่อนการโจมตีฐานทัพเรืออเมริกันที่อ่าวเพิร์ล โดยใช้กรอบการวิเคราะห์ three level of analysis ของ Joseph Nye ซึ่งประกอบไปด้วยเหตุปัจจัยระดับเร่งด่วน (Precipitating causes) เหตุปัจจัยระดับกลาง (Intermediate causes) และเหตุปัจจัยระดับลึก (Deep causes) โดยความเข้มข้นของเหตุปัจจัยในระดับต่างๆ เหล่านี้ มีความเกี่ยวข้องกับ 3 มิติดังนี้ มิติระบบ (Systemic Courses) มิติภายในประเทศ (Domestic Courses) และมิติความเป็นปัจเจกบุคคล (Individual Courses) เพื่อตอบคำถามงานวิจัยที่ว่า อะไรคือปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบไม่ผูกมัดของสหรัฐอเมริกา ต่อไทยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จากการค้นคว้าผู้วิจัยพบว่า สิ่งที่เป็นประเด็นร่วมของทั้ง 3 มิติ คือ ความพยายามของสหรัฐอเมริกา ในการเข้ามาเพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกโดยมีอุดมการณ์ทางการเมืองและภาวะผู้นำของประธานาธิบดี Franklin D. Roosevelt และการขึ้นสู่อำนาจของผู้นำทหารญี่ปุ่นเป็นเหตุปัจจัยระดับเร่งด่วน ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งยิ่งใหญ่ (Great Depression) เป็นเหตุปัจจัยระดับกลาง และเหตุปัจจัยระดับลึกคือ ลัทธิจักรวรรดินิยม การศึกษาความสัมพันธ์แบบไม่ผูกมัดในช่วงระยะเวลาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา โดยมีจุดประสงค์เพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติเป็นแกนหลัก

คำสำคัญ: ผลประโยชน์แห่งชาติ สงครามโลกครั้งที่ 2 การโจมตีฐานทัพเรืออเมริกันที่อ่าวเพิร์ล
 ความสัมพันธ์แบบไม่ผูกมัด

Abstract

Against the historical discourse among academic circles that US-Thai relations prior to World War Two was one of the friendliness and genuine and that this newly superpower was a friend indeed of Thai people through good and bad time, the argument here is national interest of the former was the reason underlying this noncommittal relationship, synchronously served each other very well.

The purpose of this thesis is to analyze the factors in US-Thai relations before Pearl Harbor Attack, 1932-1941. The research's framework develops from Joseph Nye's three level of analysis namely precipitating, intermediate, and deep causes which will be analyzed in three dimensions of individual, domestic and systemic courses. The result shows that policy making process basically serves to enhance US's national interest in Asia Pacific. As a precipitating course, the major contribution goes to FDR's leadership and ideology and the rise of Japan while Great Depression serves as an intermediate cause.

¹ นักศึกษาปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Lastly imperialism is a deep cause. Though, the relations between US-Thai vary across time, a consistency persists as they call it the preservation of national interest.

Keywords: National Interest, World War Two, Pearl Harbor Attack, Noncommittal Relationship

บทนำ

เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าประวัติศาสตร์นั้นมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดเหตุการณ์ ในอนาคต ดังที่เคยปรากฏมาแล้วหลายต่อหลายครั้งในอดีต หากปราศจากการศึกษาถึงความเป็นมาของเหตุการณ์ในอดีต เราจะไม่สามารถเข้าใจถึงเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันได้อย่างทอ้งแท้ เช่นเดียวกับการศึกษาในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จำเป็นที่จะต้องศึกษาความเปลี่ยนแปลงของตัวระบบหรือรัฐจากมิติเชิงประวัติศาสตร์ โดยพิจารณาถึง ตัวแสดงเหตุปัจจัย และตัวแปรต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้ นักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสามารถเข้าใจและอธิบายสภาวะการณ์ระหว่างประเทศที่กำลังดำเนินอยู่ได้เป็นอย่างดี โดยในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ เหตุการณ์หนึ่งของโลกและเหตุการณ์ดังกล่าวยังได้ส่งผลกระทบต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ กล่าวคือ สงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งมีประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ เป็นตัวแสดงหลัก

นับตั้งแต่การสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการจนจบปัจจุบันนี้เป็นเวลากว่า 183 ปี สหรัฐฯ และไทยเป็นมิตรประเทศที่ดีต่อกันมาโดยตลอด เริ่มต้นตั้งแต่การเข้ามาของคณะมิชชันนารีที่นำพาความเจริญด้านต่างๆ อาทิ การแพทย์และสาธารณสุข การพิมพ์ และการศึกษาแบบโรงเรียนสมัยใหม่เข้ามาสู่สังคมไทย และส่งผลให้ไทยสามารถพัฒนาขีดความสามารถของประเทศให้เจริญทัดเทียมกับนานาอารยประเทศในสมัยนั้นได้ อีกทั้งเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 จบลง ภายใต้การสนับสนุนและผลักดันของประธานาธิบดี Woodrow Wilson ของสหรัฐฯ ไทยได้รับสิทธิให้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การสันนิบาตแห่งชาติ (League of Nations) ซึ่งระยะเวลาการเป็นสมาชิกของไทยกินเวลาถึง 26 ปี คือตั้งแต่ปีค.ศ. 1919 และสิ้นสุดสมาชิกภาพลงในปีค.ศ. 1945 พร้อมกับการปิดฉากของสงครามโลกครั้งที่ 2 และนอกจากนี้ผู้แทนไทยภายใต้ความช่วยเหลือจากที่ปรึกษาชาวอเมริกันก็ได้มีโอกาสเปิดการเจรจาต่อรองกับมหาอำนาจยุโรปเพื่อแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมซึ่งเคยทำไว้ในอดีตกับมหาอำนาจยุโรปใน Paris Peace Talks อีกด้วย

ในเวลาต่อมาบทบาทและภาระหน้าที่ขององค์การสันนิบาตถูกรับช่วงต่อโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations) เมื่อวิเคราะห์ในมิติระดับระบบระหว่างประเทศการเป็นสมาชิกขององค์การสันนิบาตแห่งชาติของไทยมีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาและปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย (Modernization) ทั้งนี้เพื่อเผชิญหน้ากับชาติตะวันตก ซึ่งชนชั้นนำเชื่อว่าการปฏิรูปประเทศจะทำให้ไทยเป็นที่ยอมรับในหมู่ของมหาอำนาจตะวันตก และเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้รอดพ้นจากการตกเป็นเมืองขึ้น อีกทั้งยังเป็นการทำให้ไทยมีสิทธิในฐานะประเทศที่มีเอกราชอย่างสมบูรณ์ในเวทีโลก (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2537) ส่วนในมิติระดับรัฐการเป็นสมาชิกขององค์การสันนิบาตช่วยเสริมสร้างฐานรากให้แก่ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของพระมหากษัตริย์และชนชั้นสูง (Stefan M. Hell, 1968) Hell ได้เสนอข้อสนับสนุนในงานวิทยานิพนธ์ชื่อ Siam and the League of Nations: Modernization, Sovereignty and Multilateral Diplomacy, 1920-1940 เกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงระหว่างสองสงครามใหญ่ไปกว่า การเป็นสมาชิกของไทยในองค์กรระดับโลกนี้มีส่วนสำคัญในการปฏิรูปประเทศและสถานะของไทยถูกยกระดับขึ้นในเวทีการเมืองโลกเมื่อไทยได้รับเลือกจากที่ประชุมสันนิบาตชาติให้จัดตั้งการประชุม Bangkok Opium Conference ขึ้นในปีค.ศ. 1931 (1968) นอกจากนี้ที่ปรึกษาอเมริกันยังมีบทบาทในการร่วมกันร่างรัฐธรรมนูญตั้งแต่ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ความช่วยเหลือของสหรัฐฯ ในการส่งเสริมให้ไทยได้เข้าเป็นสมาชิกสันนิบาตชาติจนนำไปสู่การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในประเทศ และการช่วยไทยแก้ไขสนธิสัญญาไม่เป็นธรรมต่างๆ เมื่อครั้งการประชุมที่ปารีส กลายเป็นปรากฏการณ์สำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของสหรัฐฯ และไทยในช่วงระหว่างสองสงครามใหญ่ และตอกย้ำภาพลักษณ์ของสหรัฐฯ ในฐานะมิตรประเทศที่แท้จริงในสายตาของไทย อย่างไรก็ตามตั้งแต่ ปีค.ศ. 1929 เป็นต้นมาทั้งสหรัฐฯ และไทยต่างก็ประสบกับปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำขั้นร้ายแรงที่สุด (Great Depression) ต่อมาในปีค.ศ. 1932 ก่อนหน้าที่ประธานาธิบดีสหรัฐฯ คนใหม่ Franklin D. Roosevelt จะเข้ารับตำแหน่งเพียง 1 ปีได้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญขึ้นในการเมืองไทยซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในไทยเมื่อปีค.ศ. 1932 ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ถูกแทนที่ด้วยการปกครองในแบบประชาธิปไตยตะวันตกอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อย่างไรก็ตามนอกจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปีค.ศ. 1932 จะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองภายในประเทศแล้ว และหากพิจารณาบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศการเปลี่ยนแปลงการปกครองยังหมายถึงระบบขุนนางเก่าและเจ้าที่มีความใกล้ชิด กับมหาอำนาจอังกฤษได้ถูกไล่ออนอำนาจลงอีกด้วย โดยที่สิทธิในการปกครองได้ตกมาอยู่ในมือของชนชั้นกลางที่จัดตั้งในนามรัฐบาลโดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการบริหารประเทศแทน จึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาว่าตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อมหาอำนาจอังกฤษถูกลดบทบาทลง ความสัมพันธ์ที่ปรากฏระหว่างสหรัฐฯ และไทยขึ้นอยู่กับปัจจัยใดบ้าง

เป็นที่น่าสังเกตว่าหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในไทยเป็นต้นมาความสัมพันธ์สหรัฐฯ-ไทยห่างเหินกันมากขึ้น มีแต่เพียงบทบาทของที่ปรึกษาชาวอเมริกันที่ยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่องเพื่อช่วยแก้ไขสนธิสัญญาไม่เป็นธรรมตามคำเรียกร้องของรัฐบาลไทย แต่แล้วความสัมพันธ์ก็กลับมาใกล้ชิดอีกครั้งหลังเหตุการณ์โจมตีที่อ่าวเพิร์ล สหรัฐฯ ให้การสนับสนุนขบวนการเสรีไทยของไทย และไม่ถือว่าไทยเป็นประเทศศัตรู เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 จบลงสหรัฐฯ ได้ช่วยให้ไทยไม่ตกเป็นผู้แพ้สงครามและเข้าขัดขวางมิให้อังกฤษกำหนดบทลงโทษอันรุนแรงต่อรัฐบาลไทย อาทิ ในประเด็นเกี่ยวกับกองทัพและประเพณีข้าว ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศแนบแน่นมากขึ้นตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 จบลง โดยที่สหรัฐฯ ถือว่าไทยเป็นพันธมิตรที่ดีโดยตลอด และไทยเข้าร่วมรบกับสหรัฐฯ ในสงครามสำคัญๆ ทุกครั้ง โดยในปัจจุบันสหรัฐฯ ได้ดำเนินการทางความร่วมมือกับไทยที่สำคัญในหลากหลายมิติ อันได้แก่ ความร่วมมือทางการทหาร ความมั่นคงการต่อต้านการก่อการร้าย การส่งเสริมการค้า การลงทุน การใช้ประโยชน์จากสหรัฐฯ ในฐานะแหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับไทย นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่เป็นความท้าทายร่วมกัน อาทิ การต่อต้านภัยพิบัติ การควบคุมการแพร่กระจายและกำจัดโรคติดต่อ และการปฏิบัติการรักษาสันติภาพ เป็นต้น ส่วนในระดับประชาชนก็มีการส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกันผ่านทางการจัดตั้งสมาคมชาวไทย และสมาคมชาวอเมริกันในสถานศึกษา (กรมอเมริกาและแปซิฟิกใต้, 2554)

ดังนั้นอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในช่วงปีค.ศ. 1932-1941 เปรียบเสมือนช่วงเวลาที่ยืดหยุ่นไปของความสัมพันธ์สหรัฐฯ-ไทยในแวดวงวิชาการ ผู้วิจัยจึงเลือกช่วงเวลาดังกล่าวขึ้นมาศึกษาเพื่อเติมเต็มช่องว่างในความสัมพันธ์ว่า แท้ที่จริงแล้วปัจจัยในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ต่อไทยในช่วงเวลาดังกล่าวคืออะไร อันจะชี้ให้เห็นถึงวิวัฒนาการของความสัมพันธ์อันถูกกำหนดโดยปัจจัยภายในรัฐซึ่งถูกเชื่อมโยงเข้ากับปัจจัยสถานภาพอำนาจของรัฐในระบบระหว่างประเทศ ทั้งหมดจึงนำไปสู่คำถามของงานวิจัยที่ว่า **“อะไรคือปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบไม่ผูกมัดของสหรัฐฯ ต่อไทยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2”**

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ต่อไทยในปีค.ศ. 1932 จนกระทั่งก่อนเหตุการณ์โจมตีอ่าวเพิร์ล อันเป็นการเปิดฉากของสงครามโลกครั้งที่ 2 ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ภายใต้กรอบการวิเคราะห์

ของ Nye เพื่อค้นหาเหตุปัจจัยในทั้ง 3 ระดับ อันได้แก่ ระดับปัจเจกบุคคล ระดับรัฐ และระดับระบบระหว่างประเทศโดยแบ่งความเข้มข้นของเหตุปัจจัยออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่เหตุปัจจัยในระดับลึก เหตุปัจจัยในระดับกลาง และเหตุปัจจัยในระดับเร่งด่วน โดยพิจารณาพร้อมกับแนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติทางเศรษฐกิจ

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ และไทยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อหาเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความร่วมมือและความขัดแย้ง อันนำไปสู่การวิเคราะห์ภาพรวมและแบบแผนของความสัมพันธ์ โดยใช้แนวคิด **Three Level of Analysis** ของ Joseph Nye เพื่อวิเคราะห์ถึงความเข้มข้นของเหตุปัจจัยในความสัมพันธ์สหรัฐฯ-ไทยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเหตุปัจจัยแบ่งออกเป็นสามระดับ ได้แก่ เหตุปัจจัยในระดับลึก (Deep Causes) เหตุปัจจัยในระดับกลาง (Intermediate Causes) รวมถึงเหตุปัจจัยในระดับเร่งด่วน (Precipitating Causes) (Nye, 2007) โดยเชื่อมโยงความเข้มข้นของเหตุปัจจัยในระดับต่างๆ เข้ากับมิติทั้งสามมิตินี้ มิติระบบ (Systemic Causes) มิติภายในประเทศ (Domestic Causes) และมิติความเป็นปัจเจกบุคคล (Individual Causes) กล่าวคือ มิติระบบระหว่างประเทศประกอบด้วย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบ รูปแบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ในระบบระหว่างประเทศ และปัจจัยควบคุมพฤติกรรมระหว่างประเทศ มิติภายในประเทศหรือมิติระดับรัฐประกอบไปด้วยการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และวัฒนธรรม และปัจจัยระดับบุคคลประกอบด้วย ลักษณะและธรรมชาติของมนุษย์ ภาวะผู้นำ คุณสมบัติของผู้นำ และค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ และอุดมการณ์

อีกหนึ่งแนวคิดที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้คือ แนวคิดเรื่อง**ผลประโยชน์แห่งชาติ**ซึ่งเป็นหัวใจหลักในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของชาติ โดยผลประโยชน์แห่งชาติจะเป็นตัวกำหนดปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่างๆ ภายในระบบการเมืองระหว่างประเทศ และเป็นปัจจัยนำเข้า (Input) ให้รัฐกำหนดนโยบายออกมาเพื่อกำหนดพฤติกรรมของรัฐในเวทีการเมืองโลก แต่จะมีลักษณะอย่างไรขึ้นกับการตีความของแต่ละชาติ Reitzel ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับผลประโยชน์แห่งชาติว่า เป็นสิ่งที่ผู้ทำการตัดสินใจของประเทศยึดถือว่ามีความสำคัญต่อเอกราช ความมั่นคง ความกินดีอยู่ดี และเกียรติภูมิของประเทศ ผลประโยชน์แห่งชาติตามทัศนะของ George F. Kennan ขึ้นอยู่กับมโนทัศน์และการตีความของผู้นำทางการเมืองและนักการทูตมืออาชีพซึ่งมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสลับซับซ้อนของการเมืองระหว่างประเทศมากกว่าประชาชนทั่วไป ตลอดจนมีอิสระพอสมควรในการตีความและกำหนดว่าผลประโยชน์แห่งชาติคืออะไร ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์และมุมมองของผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ (จุฑาทิพ คล้ายทับทิม, 2553) ขณะที่ Ole R. Holsti (1995) เห็นว่าแก่นแท้ของนิยามผลประโยชน์แห่งชาติไม่อาจพิจารณาได้จากระบบระเบียบระหว่างประเทศ (International System) หรือโครงสร้าง (Structure) แต่ต้องควบรวมไปถึงการเมืองภายในด้วย ทั้งนี้ปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดผลประโยชน์แห่งชาติสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้ 1. ความอยู่รอดและความมั่นคงของชาติ 2. ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ 3. การขยายอำนาจของประเทศ และ 4. เกียรติภูมิของประเทศ (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2546) ซึ่งนักคิดแนว Classical Realism อย่าง Hans J. Morgenthau John Herz หรือ Henry Kissinger งานเขียนของบุคคลเหล่านี้ตามความเห็นของ Robert G. Gilpin จะไม่มีการกล่าวถึงผลประโยชน์แห่งชาติด้านเศรษฐกิจเลย เพราะส่วนใหญ่งานเขียนถูกผลิตออกมาในช่วงสงครามเย็น (Cold War) จึงมุ่งเน้นไปในด้านความมั่นคงของชาติเสียมาก แต่แรงกระตุ้นในการต่อสู้กับข้อจำกัดดังกล่าวทำให้พวกนักคิดแนว New Realism ได้รับแรงบันดาลใจจากเหตุการณ์สมัยสงครามเย็น และดึงค่าความสำคัญของการค้า เงินตรา และการลงทุนในต่างชาตินั้นมาได้สำเร็จ โดย Gilpin เชื่อว่านักคิดแนว New Realism เหล่านี้ได้หวนกลับไปสู่รากของสำนัก Realism อีกครั้ง (1984)

แต่แท้ที่จริงแล้วย้อนกลับไปในยุคประวัติศาสตร์ (Historical Epoch) นักคิดแนว Classic Realism ได้ให้ความสำคัญกับมิติด้านเศรษฐกิจมาโดยตลอด ดังนั้นงานเขียนของ Thucydides จึงสามารถตีความได้ว่าเป็นการอธิบายถึงผลกระทบของการปฏิวัติเชิงพาณิชย์อย่างที่สุดของระบบระหว่างประเทศที่ค่อนข้างนิ่งหรือคงที่ การขยายตัวของการค้า การแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินตรา (Monetization) ของชุมชนเกษตรกรรม และการขึ้นสู่อำนาจของมหาอำนาจการค้าใหม่ เช่น Athens และ Corinth ซึ่งในความคิดของ Thucydides ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นการปฏิรูปโฉมหน้าทางการเมืองของกรีกในศตวรรษที่ 5 และยังเป็นสาเหตุพื้นฐานของการทำสงครามระหว่างกันที่ซึ่งทำลายความเป็นอารยธรรมของกรีกอีกด้วย ดังนั้นสำหรับ Gilpin แล้วจึงกล่าวได้ว่า Thucydides คือนักเศรษฐศาสตร์การเมืองคนแรกของโลกเลยก็ว่าได้ นอกจากนี้ ตามทัศนะของ Gilpin ยังมีนักคิดที่ให้ความสำคัญกับอำนาจและตัวแปรทางเศรษฐกิจตามขนบของ Classical Realism อีกท่านหนึ่งคือ Edward H. Carr งานเขียนที่มีความสำคัญและโดดเด่นของเขาคือ The Twenty Years' Crisis, 1919-1939 เรียกร้องให้ใช้ศาสตร์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเข้ามาแก้ปัญหาสงคราม และจัดตั้งกลไกที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงโดยสันติ (1984) จึงอาจกล่าวได้ว่าแนวคิดเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติทางด้านเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่รัฐได้ให้ความสำคัญ และเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของรัฐในระบบระเบียบระหว่างประเทศมาโดยตลอด

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้ระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก และนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Descriptive) โดยใช้เอกสารหลักฐานชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) อาทิ สุนทรพจน์ เอกสารราชการ จดหมาย รายงาน บันทึกส่วนตัว และคำสัมภาษณ์ของผู้อยู่ในเหตุการณ์ เอกสารหลักฐานชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ ตำราที่ให้ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์สหรัฐฯ และไทย ความสัมพันธ์สหรัฐฯ และอังกฤษในบริบทที่เกี่ยวข้องกับไทย นโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ และไทย และนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ต่อภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก รวมถึงวิทยานิพนธ์ และสารนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องงานเขียน บทความในวารสารต่างๆ เป็นต้น แหล่งค้นคว้าที่สำคัญได้แก่ หอสมุดภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สื่อออนไลน์ของหน่วยงานของไทยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐฯ โดยเฉพาะ กระทรวงการต่างประเทศ สภาความมั่นคงแห่งชาติ กระทรวงกลาโหมและสื่อออนไลน์ของห้องสมุดในสหรัฐฯ ที่เป็นศูนย์รวบรวมข้อมูลความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐฯ เป็นต้น

คำถามงานวิจัย

“อะไรคือปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบไม่ผูกมัดของสหรัฐฯ ต่อไทยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2”

สมมติฐานงานวิจัย

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) หรือเรียกอีกอย่างว่า การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) หรือการวิจัยห้องสมุด (Library Research) ซึ่งเป็นการค้นหาความจริงทางประวัติศาสตร์โดยอาศัยข้อมูลทางประวัติศาสตร์หรือความจริงที่ผ่านมาแล้ว ทำให้อาจเกิดปัญหาว่าเรื่องที่จะทำการวิจัยเป็นเรื่องที่กว้างเกินไป (นิภา ศรีโพธิ์โรจน์, 2531) ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานหลังจากการทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้นแล้ว ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการกำหนดรูปแบบของงานวิจัย โดยมีสมมติฐานดังนี้ “ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบไม่ผูกมัดของสหรัฐฯ ต่อไทยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ ความพยายามของสหรัฐฯ ในการเข้ามาเพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก”

ตัวแปรต้น (Independence Variable) คือ ความพยายามของสหรัฐฯ ในการเข้ามาเพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

ตัวแปรตาม (Dependence Variable) คือ การดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบไม่ผูกมัดของสหรัฐฯ ต่อไทย ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

ในการตอบคำถามวิจัยเหล่านี้ผู้วิจัยได้กระทำโดยอาศัยกระบวนการของการวิจัยเชิงคุณภาพโดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบถึงที่มา และพัฒนาการของความสัมพันธ์ โดยในส่วนของข้อมูลปฐมภูมิ ผู้เขียนได้อาศัยคำกล่าว และคำชี้แจงของบุคคลต่างๆ ทั้งฝ่ายไทย และสหรัฐฯ ซึ่งปรากฏอยู่ในเอกสารของรัฐบาลไทย และสหรัฐฯ ตลอดจนสิ่งพิมพ์ต่างๆ ในส่วนของข้อมูลทุติยภูมิ ผู้เขียนได้ประมวลมาจากเอกสารงานวิจัย งานเขียนทางวิชาการ และวารสารภาษาอังกฤษ

2. รวบรวม ประเมิน วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้

3. ตอบคำถามงานวิจัยและสรุปผล

ผลการวิจัย

จากมุมมองของไทย อาจมองว่าสหรัฐฯ เป็นมิตรประเทศที่มีความเป็นกลางไม่เอารัดเอาเปรียบเยี่ยงประเทศตะวันตกอื่นๆ ทั้งยังไม่มุ่งแสวงหาอำนาจทางดินแดนเหนืออาณาจักรที่เล็กกว่า และมีงานด้านศาสนาเป็นแกนหลักของกิจกรรมทางวัฒนธรรม (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536) แต่จากมุมมองของนักปฏิบัติการในฐานะทูตสหรัฐฯ การถูกส่งมาประจำที่กรุงเทพฯ ถือว่าเป็นการเนรเทศ (Reynolds, 2005) อย่งไรก็ตามภาพลักษณ์ของสหรัฐฯ ในฐานะมิตรประเทศของไทยนั้นล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากรากเหง้าเดิมทางความคิดของอเมริกันชนเอง ย้อนกลับไปตั้งแต่ยุคการก่อร่างสร้างชาติสหรัฐฯ ที่แตกตัวออกมาจากวิวัฒนาการของระบบทุนนิยมในยุโรป เริ่มจากพวกพริวกริมส์ (Pilgrims) ลี้ภัยการเมืองทางศาสนาจากอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1620 ตามมาด้วยพวกพิริตันส์ (Puritans) ใน 20 ปีให้หลัง โดยกลุ่มหลังนี้เป็นผู้วางรากฐานทางความคิดในแบบอเมริกันยุคบุกเบิกในการสร้างสถาบันทางการเมือง และสถาบันทางเศรษฐกิจที่เน้นเสรีภาพส่วนบุคคลกล่าวคือ เน้นการยึดมั่นในพระเจ้า สอนคนให้ทำงานหนักพึ่งตัวเอง และมีมโนธรรมในการกระทำต่างๆ เชื่อถือในกฎหมายและไม่ยอมรับอำนาจโดยพลการของบุคคลหนึ่งบุคคลใด ในท้ายที่สุดนำไปสู่การแยกตัวเป็นอิสระจากการปกครองของอังกฤษในปี ค.ศ. 1776 และสร้างการปกครองแบบสาธารณรัฐขึ้นมาต่อจากฝรั่งเศส (ถาวร สุขากันยา, 2527) แต่กระนั้นก็ยังมียกปัจจัยหนึ่งนอกเหนือจากปัจจัยด้านอุดมการณ์ที่ทำให้สหรัฐฯ แยกออกมาปกครองตัวเองนั้น คือการใช้ระบบประเทศแม่ที่บีบบังคับและกดขี่ควบคุมให้สหรัฐฯ เป็นเพียงแค่อู่หลังวัตถุดิบ และตลาดสำหรับประเทศแม่ (ถาวร สุขากันยา, 2527) นอกจากนี้แนวคิดแบบอเมริกันชนในยุคสร้างชาติ ลัทธิแยกตัวออกห่าง (Isolationism) ที่กล่าวถึงการที่ “สหรัฐฯไม่ควรดำเนินนโยบายต่างประเทศผูกพันเป็นพันธมิตรกับชาติใดชาติหนึ่ง หรือย่านใดย่านหนึ่งของโลกอย่างถาวร...ควรมุ่งแต่การค้าพาณิชย์กรรมและรับวิทยาการใหม่เข้ามา ก็พอ” (Encyclopedia of American Foreign Policy, 2016) และลัทธิมอนโร (Monroe Doctrine) อันมีใจความสำคัญคือต่อต้านและยับยั้ง ความพยายามของชาติยุโรปที่จะเข้ามาถืออิทธิพลเหนือชาติเกิดใหม่ในทวีปอเมริกา (ถาวร สุขากันยา, 2527) ต่างก็มีอิทธิพลอย่างมากในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุดลง รัฐบาลสหรัฐฯ ภายใต้การนำของประธานาธิบดี Woodrow Wilson ตระหนักถึงบทบาทของประเทศในการรับผิดชอบต่อสันติภาพของโลก โดยก่อตั้งสันนิบาตชาติ ขึ้นเพื่อรักษาระบบระเบียบในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่เป็นที่ทราบกันดีว่าสหรัฐฯ ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก และในเวลานั้นรูปแบบที่ครอบงำความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในช่วงเวลาระหว่างสองสงครามใหญ่ (Interwar Period) ตามทัศนะของ Benjamin Rhodes (2001) คือ การหลีกเลี่ยงการกระทำใดๆ อันเกี่ยวข้องกับการเมือง แต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจและ

วัฒนธรรม ช่วงเวลานี้ทั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา เองหรือแม้แต่ Secretary of State ต่างก็ให้ความสนใจกับประเด็นปัญหาภายในประเทศมากกว่า อีกทั้งยังถือว่าประเด็นระหว่างประเทศเป็นประเด็นที่มีความสำคัญรองลงมา สงครามโลกครั้งที่ 1 ให้บทเรียนแก่ผู้นำประเทศของสหรัฐฯ ว่าไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวทางการเมืองกับประเทศอื่น ดังนั้นนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ในช่วงเวลาดังกล่าว จึงดำเนินไปในทางที่มีความเสี่ยงต่ำและหลีกเลี่ยงการกระทำอันนำไปสู่ความขัดแย้ง ทั้งนี้ Rhodes ให้เหตุผลว่าการดำเนินนโยบายต่างประเทศในช่วงระหว่างสองสงครามใหญ่ของสหรัฐฯ เป็นผลสืบเนื่องมาจาก Secretary of State ที่ล้าแล้วแต่เป็นผลผลิตของโรงเรียนกฎหมาย ตั้งแต่ Robert Lansing (ค.ศ. 1915-1920) ไหลลงมาจนถึง Cordell Hull (ค.ศ. 1933-1944) แนวคิดของนักกฎหมายเหล่านี้จึงให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามและรักษาไว้ซึ่งระเบียบกฎหมาย และศีลธรรมจรรยาทางสังคมเท่านั้น (Benjamin Rhodes, 2001)

ต่อมาในปีทศวรรษที่ 1920 สหรัฐเฉลิมฉลองความรุ่งเรืองของประเทศในฐานะเจ้าหนัของโลกลหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ประธานาธิบดี Hoover ถึงกับกล่าวในปี 1928 ว่า”สหรัฐมาถึงขั้นสุดท้ายของการเอาชนะความยากจนในประวัติศาสตร์แล้ว” แต่แล้ว 1 ปีต่อมา Wall street ก็ล่มสลาย ตลาดหุ้นร่วงลงอย่างน่าตกใจ บริษัทเล็กใหญ่ทยอยปิดกิจการ ในปี 1932 ประชากรมากกว่า 13 ล้านคนไม่มีงานทำ สหรัฐเร่งรัดการชำระหนี้จากลูกหนี้ในยุโรป ซึ่งขณะนั้นธนาคารยุโรปกำลังประสบปัญหาล้มละลาย เรียกได้ว่า 1930 เป็นทศวรรษแห่งความตกต่ำของเศรษฐกิจโลก ดังนั้นเมื่อ Franklin D. Roosevelt เข้ารับตำแหน่ง การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจจึงเป็นประเด็นที่ Roosevelt ให้ความสำคัญมากที่สุด ในปี 1933 John Maynard Keyes เขียนจดหมายเปิดผนึกตีพิมพ์ลงใน The New York Times เรียกร้องให้รัฐบาลสหรัฐเพิ่มการลงทุนของภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ และนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจครั้งแรกภายใต้การนำของประธานาธิบดี Roosevelt ก็เป็นที่รู้จักภายใต้ชื่อของ New Deal ในปี ค.ศ.1933 ตลอดระยะเวลา 12 ปีของการเป็นประธานาธิบดีสหรัฐฯ สิ่งสำคัญสูงสุดในการบริหารจัดการประเทศของเขา คือการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำภายในประเทศซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโลกทั้งระบบ และปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำนี้เองเป็นหนึ่งในสาเหตุที่รัฐบาลญี่ปุ่นตัดสินใจบุกเข้าจีนเพื่อสร้างความมั่นคงทางทรัพยากรให้แก่ประเทศ เช่นเดียวกับการบุกกลงใต้มายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จะเกิดขึ้นไม่นานนัก รัฐบาลไทยเมื่อเล็งเห็นแล้วว่าไทยคือประเทศต่อไปที่ญี่ปุ่นต้องการเข้ายึดครอง จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้ร้องขอความช่วยเหลือทางอาวุธจากสหรัฐฯ โดยผ่านทาง Willy S. Peck ทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย แต่สหรัฐฯ กลับเพิกเฉยต่อความเดือดร้อนของมิตรประเทศเก่าแก่ โดยปฏิเสธการส่งเครื่องบินรบที่ไทยได้ซื้อจากสหรัฐฯ ในเดือนพฤศจิกายน ปีค.ศ. 1940 เนื่องจากกลัวว่าอาวุธจะตกไปอยู่ในมือของญี่ปุ่น และคิดว่าเครื่องบินรบควรประจำการอยู่ที่ฟิลิปปินส์มากกว่าถูกส่งมาช่วยไทย สหรัฐฯ และอังกฤษต่างก็มีข้อกังขาเกี่ยวกับจุดยืนของไทยว่าจะเข้าร่วมกับญี่ปุ่น หรือฝ่ายของตน เมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามถูกดึงให้ถลำลึกลงไปพัวพันกับพันธมิตร และข้อตกลงจากฝ่ายญี่ปุ่น ทางฝั่งสหรัฐฯ มองว่ารัฐบาลไทยมีทางเลือกอื่นที่ควรจะได้ แต่ก็ยังลังเลที่จะทำ ดังนั้นเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เข้าร่วมกับฝ่ายญี่ปุ่นแล้วสหรัฐฯ จึงถือว่าเป็นภัยคุกคามต่อสถานภาพเดิม (Status quo) ของเอเชีย ทำให้สหรัฐฯ และอังกฤษตัดสินใจลงโทษไทยโดยการขัดขวางการนำเข้าน้ำมันดีเซล แกสโซลีน และเคโรซีน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญของไทย ในเดือนมีนาคมถึงเมษายน ปีค.ศ. 1941 ซึ่งกำลังเป็นช่วงหน้าสีหน้าขวานที่ไทยถูกบีบบังคับจากญี่ปุ่นอยู่แล้ว แต่ต่อมาในเดือนพฤษภาคม สหรัฐฯ ต้องการให้ไทยสกัดกั้นการขยายอำนาจของญี่ปุ่นในภูมิภาค จึงได้หันมาดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สนใจไทยมากขึ้น เนื่องจากสหรัฐฯ มองว่าไทยเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญของญี่ปุ่นในการบุกเข้าโจมตีส่วนอื่นของดินแดนอาณานิคมของชาติตะวันตก และตกลงจะให้ความช่วยเหลือแก่ไทยเช่นเดียวกับที่ให้ความช่วยเหลือจีนเมื่อถูกรุกราน ดังนั้นเมื่อ จอมพล ป. พิบูลสงคราม รู้ว่าไม่สามารถพึ่งพาสหรัฐฯ ได้แล้ว จึงได้โน้มน้าวให้เข้าหาญี่ปุ่นแทน ซึ่งอันที่จริงแล้วสหรัฐฯ มิได้ต้องการเปิดพื้นที่รับเพิ่มในแปซิฟิก จนกว่ากองทัพจะพร้อม และอยากจะจบสงครามกับเยอรมนีก่อน แต่เมื่อญี่ปุ่น เยอรมนี และอิตาลีได้ลงนามร่วมเป็นพันธมิตรกัน สหรัฐฯ จึงเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างสงครามในสองทวีป ทำให้สหรัฐฯ ต้องเร่งให้ความช่วยเหลือแก่จีนมากขึ้น เพื่อเบี่ยงเบนความสนใจของกองทัพญี่ปุ่นจากการเดินทัพเต็มอัตราศึกลงใต้ อันหมายถึงการเข้าครอบครองเขตเศรษฐกิจและแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของสหรัฐฯ ด้วย

ซึ่งการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรทางเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้เองที่เป็นประเด็นที่ให้สหรัฐฯ ให้ความสำคัญมากที่สุดในการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อไทย โดยในช่วงระหว่างสงครามสหรัฐฯ ได้พึ่งพาผลการศึกษาจาก War and Peace Studies Project (Council on Foreign Relations, 2014) ในการนำมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดทิศทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ และผลการศึกษากลุ่มเศรษฐกิจและการเงินชี้ให้เห็นว่าการที่เยอรมนีไม่มีความต้องการที่จะขยายฐานเศรษฐกิจออกนอกภูมิภาคมากเท่ากับประเทศอื่นๆ ในยุโรป ทำให้สหรัฐฯ สามารถเข้าถึงสิ่งที่เป็นหัวใจหลักของภูมิภาคอื่นๆ ได้ง่าย และการบูรณาการเข้ากับภูมิภาคแปซิฟิกจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สหรัฐฯ แต่สิ่งนี้ต้องกระทำผ่านการค้าขายกับประเทศในอาณานิคมของอังกฤษและประเทศรอบข้างในภูมิภาคเอเชีย เนื่องจากสินค้าที่สำคัญที่เป็นที่ต้องการในตลาดโลกขณะนั้นคือ ฝิ่น และยางพารา อันมีมาลายาและสิงคโปร์ของอังกฤษเป็นฐานการผลิตที่สำคัญ

หากพิจารณาจากตัวเลขทางสถิติพบว่า ปริมาณการค้าขายระหว่างสหรัฐฯ กับไทย มีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค จึงตั้งข้อสังเกตได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐฯ ในช่วงเริ่มแรกขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคลเป็นสำคัญ โดยอุดมการณ์และแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมแบบอเมริกันชนและความสำเร็จของมิชชันนารีอเมริกันในการนำความเจริญมาสู่สังคมไทยโดยไม่หวังผลตอบแทนมีอิทธิพลต่อการกำหนดความสัมพันธ์ แต่เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 สหรัฐฯ ได้ก้าวขึ้นมามีบทบาทในเวทีโลกในฐานะมหาอำนาจใหม่ สหรัฐฯ ได้เล็งเห็นแล้วว่าผลประโยชน์แห่งชาติทางด้านเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตและความมั่นคงของประเทศ ผนวกกับการกลับมาของแนวคิด Isolationism การกำหนดทิศทางของนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ จึงมุ่งเน้นไปทางด้านการค้าขาย และลงทุนมากกว่าด้านอื่นๆ กล่าวคือผูกพันทางเศรษฐกิจมากกว่าผูกพันทางการเมือง อย่างไรก็ตามสำหรับสหรัฐฯ แล้วไทยไม่ได้มีความสำคัญในฐานะคู่ค้าทางเศรษฐกิจเลย หากแต่เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่มีความเปราะบางในด้านการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรในภูมิภาคนี้ของสหรัฐฯ เท่านั้น ซึ่งเมื่อสงครามสิ้นสุดลงสหรัฐฯ มองว่าไทยคือฐานที่มั่นทางยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจที่สำคัญและไม่น่าไว้วางใจได้ในภูมิภาคนี้

อันที่จริงแล้วนั้นสหรัฐฯ ได้ให้ความสำคัญต่อไทยมาตั้งแต่ก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ประเด็นความสนใจสะท้อนออกมาเพิ่มขึ้นหลังจากจบสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ทั้งสหรัฐฯ และอังกฤษต่างก็พยายามเข้ามามีอิทธิพลในการกำหนดทิศทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย โดยสหรัฐฯ ยังมีความต้องการที่จะใช้ไทยเป็นแหล่งทรัพยากรในการช่วยฟื้นฟูญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองด้วยการทำการค้าที่เปิดเสรีมากขึ้นด้วย ในขณะที่อังกฤษต้องการที่จะรักษาระบบการค้าแบบผูกขาด (Cartel) ในจักรวรรดิของตนไว้ โดยอาศัยประโยชน์จากความเป็นกลางของไทยในฐานะรัฐกันชน (Buffer State) และประวัติศาสตร์ที่ไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของไทย เข้ามาผูกมิตรและพยายามที่จะครอบงำทางอ้อมผ่านทางที่ปรึกษาการแผ่นดิน ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและอังกฤษนั้น มีลักษณะเฉพาะตัวและคลุมเครือโดยในช่วงเวลาก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่สองได้ปรากฏความไม่ลงรอยกันระหว่างสหรัฐฯ และอังกฤษในประเด็นเกี่ยวกับไทยอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งหลังจบสงครามโลกครั้งที่ 2

อย่างไรก็ตามข้อถกเถียงที่เป็นกระแสหลักเกี่ยวกับลักษณะของความสัมพันธ์สหรัฐฯ-ไทยในช่วงก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 คือเป็นช่วงเวลาที่ความสัมพันธ์ไม่มีปรากฏการณ์ใดโดดเด่นจนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง สหรัฐฯ คือมิตรประเทศของไทยช่วยเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาต่างๆ ที่ไม่เป็นธรรมให้แก่ไทย อีกทั้งงานของมิชชันนารีชาวอเมริกันก็ช่วยสร้างความเจริญแก่สังคมไทยเป็นอย่างมาก แต่หลังสงครามจบสหรัฐฯ และไทยกลายเป็นพันธมิตรที่เหนียวแน่นมากขึ้นทั้งความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและที่สำคัญการทหาร แต่เมื่อทำการศึกษาวិจัยอย่างถ่องแท้แล้วทำให้พบว่าเบื้องหลังทั้งหมดทั้งมวลของความสัมพันธ์ถูกโยกกลับไปที่แก่นแท้ของนโยบายต่างประเทศนั่นคือ ผลประโยชน์แห่งชาติ

Arlene Neher (1980) กล่าวในงานนิพนธ์ระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิตว่า หลังเหตุการณ์โจมตีที่อ่าวเพิร์ลฮาร์เบอร์ความสัมพันธ์ของพันธมิตรระหว่างสงครามคือ ส่วนสำคัญในความสัมพันธ์ของสหรัฐฯ-ไทย ความสำเร็จในการสนับสนุนขบวนการเสรีไทยทำให้สหรัฐฯ อยู่ในฐานะมิตรประเทศของไทยเสมอมาตั้งแต่แรกเริ่มความสัมพันธ์ จนกระทั่งสงครามจบในปี.ศ. 1945 นโยบายต่างประเทศที่ชัดเจนของสหรัฐฯ ต่อไทยภายหลังสงครามจบลง สรุปโดยเจ้าหน้าที่ Office

of Strategic Services รายงานว่า “สหรัฐอเมริกา ไม่มีความต้องการดินแดนในไทย เพียงแต่ต้องการเปิดประตูการค้าสู่ไทย ให้แก่ธุรกิจและแนวคิดทางการเมืองแบบอเมริกันเท่านั้น” (National Archives, 1945) ซึ่งนโยบายของสหรัฐอเมริกา ต่อไทย ช่วงทศวรรษ 1940 คือการส่งเสริมการค้าในไทยผ่านทางนโยบาย Open Door อันหมายถึงการค้าการลงทุนในแบบเสรีนิยม ปราศจากอิทธิพลจากต่างชาติ หรือข้อจำกัดจากทางรัฐบาลไทยซึ่งมีความแตกต่างจากนโยบาย Open Door ของสหรัฐอเมริกา ในจีนกล่าวคือ รัฐบาลไทยมีอำนาจในการจำกัดและควบคุมการเข้ามาของต่างชาติ George Kennan อ้างถึงงานเขียนชื่อ Our Time ของ Mark Sullivan (1964) โดยตีความสาระสำคัญของนโยบาย Open Door ว่า “นโยบาย Open Door ในจีนเป็นความคิดแบบอเมริกัน มันถูกคิดขึ้นมาเพื่อเป็นข้อตรงข้ามกับเขตอิทธิพล (Sphere of Influence)” ของมหาอำนาจยุโรป

ดังนั้นนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ต่อไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงมุ่งเน้นไปทางด้านเศรษฐกิจกล่าวคือการรักษาความเป็นอธิปไตยของไทย การส่งเสริมนโยบาย Open Door การกระตุ้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการขยายแหล่งตลาดการค้าผ่านทาง การให้ความช่วยเหลือไทยนำเข้าวัตถุดิบเพื่อฟื้นฟูบูรณะประเทศหลังสงคราม การชำระหนี้ของบริษัทญี่ปุ่นในไทย การให้คำแนะนำทางด้านการเงิน การขยายเขตแดนสินเชื่อให้แก่อุตสาหกรรมและรัฐบาลไทย และสุดท้ายการเพดานเงินกู้ยืมแบบรัฐต่อรัฐ (Arlene Neher, 1980) ทั้งนี้ฝั่งรัฐบาลไทยตอบรับความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ อย่างเต็มใจ เพราะนโยบายเศรษฐกิจของสหรัฐฯ สอดรับการแผนพัฒนาประเทศและเศรษฐกิจของไทย (Arlene Neher, 1974)

ดังนั้นจากการศึกษาผู้วิจัยจึงพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์ดังกล่าว เมื่อวิเคราะห์จาก 3 มิติ อันประกอบด้วย มิติระบบ (Systemic Courses) มิติภายในประเทศ (Domestic Courses) และมิติความเป็นปัจเจกบุคคล (Individual Courses) พบว่ามีเหตุปัจจัย ดังนี้

1. เหตุปัจจัยระดับเร่งด่วน (Precipitating causes) คือ อดุมการณ์ทางการเมืองและภาวะผู้นำของประธานาธิบดี Franklin D. Roosevelt ที่ให้ความสำคัญสูงสุดกับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำภายในประเทศมากกว่าที่จะเกี่ยวข้องกับปัญหาการเมืองโลกในขณะนั้น และการขึ้นสู่อำนาจของผู้นำทหารญี่ปุ่นภายใต้แนวคิดวงศัพัพลุย์ร่วมกันแห่งมหาเอเชียบูรพา (Greater East Asia Co-Prosperty Sphere) ที่ต้องการจะกำจัดมหาอำนาจตะวันตกออกไปจากภูมิภาค เพื่อที่ตนจะได้เข้าสู่ทรัพยากรในภูมิภาคนี้ได้อย่างเสรีและนำมาสู่สงครามกับสหรัฐฯ โดยมีไทยเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยในฐานะจุดยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจของทั้งประเทศ

2. เหตุปัจจัยระดับกลาง (Intermediate causes) คือ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งยิ่งใหญ่ (Great Depression) อันส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กในสหรัฐฯ ต้องปิดตัวลง คนอเมริกันจำนวนมากต้องตกงาน และราคาสินค้าทางการเกษตรตกต่ำ การประท้วงเนื่องมาจากปัญหาดังกล่าวนับครั้งไม่ถ้วนทำให้รัฐบาลต้องเร่งแก้ไขและฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศให้กลับสู่สภาวะปกติโดยเร็ว

3. เหตุปัจจัยระดับลึก (Deep causes) คือ ลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) ซึ่งครอบงำกิจกรรมระหว่าง รัฐเล็กต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และชาติมหาอำนาจตะวันตกมาอย่างยาวนาน สหรัฐฯ จึงต้องการจัดการค้าแบบผูกขาด (Cartel) ของเจ้าอาณานิคมเพื่อที่ตนจะได้เข้ามาทำการค้าและลงทุนในภูมิภาคได้อย่างเสรี

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สิ่งทั้ง 3 มิติสะท้อนออกมา ก็คือ ความพยายามของสหรัฐฯ ในการเข้ามาเพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก และการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบไม่ผูกมัดของสหรัฐฯ เองได้เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์และเกิดผลประโยชน์สูงสุด ซึ่งตรงกับสมมติฐานของผู้วิจัย

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เปิดฉากขึ้นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ความสนใจของสหรัฐฯ ต่อไทยยังมีไม่มาก เนื่องจากไทยไม่มีสินค้าที่เป็นที่ต้องการของสหรัฐฯ มากเท่ากับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อีกทั้งภูมิภาคนี้ก็ตกอยู่ภายใต้เขตอิทธิพลของมหาอำนาจยุโรป แม้ว่าไทยจะไม่ใช้ดินแดนอาณานิคมของชาติใด แต่เป็นที่ทราบกันดีว่า อังกฤษคือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และการเมือง การปกครอง และถึงแม้สหรัฐฯ จะมองดูความรุ่งโรจน์ของมหาอำนาจทั้งหลายในภูมิภาคด้วยความริษยา แต่ความสัมพันธ์สหรัฐฯ-ไทย ก็เป็นไปในลักษณะแบบหลวมๆ ไม่มีการผูกมัด ทำหน้าที่ของสหรัฐฯ ต่อไทยมีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ รัฐบาลสหรัฐฯ มิได้กำหนดนโยบายที่ชัดเจนต่อไทย แต่มีนโยบาย Open Door และ Nonrecognition Doctrine ของ Stimson ในจีน ซึ่งถูกกำหนดว่าเป็นผลประโยชน์แห่งชาติของสหรัฐฯ ในเอเชียแปซิฟิกได้ตั้งสหรัฐฯ เข้าสู่สงครามกับญี่ปุ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยมีไทยเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการเข้าสู่ภูมิภาคอันเปรียบเสมือน แหล่งวัตถุดิบอันอุดมสมบูรณ์ของญี่ปุ่น ดังนั้นความอยู่รอดปลอดภัยของไทยจึงดึงความสนใจจากผู้นำสหรัฐฯ ได้โดยปริยาย และท้ายที่สุดเมื่อสหรัฐฯ ได้เข้ามาผูกพันในภูมิภาคนี้อย่างเต็มตัวแล้ว ประธานาธิบดีสหรัฐฯ ก็ไม่ปล่อยให้โอกาสที่จะเข้ามามีอำนาจในภูมิภาคนี้หลุดมือไป ประธานาธิบดี Roosevelt ได้แสดงถึงเจตนารมณ์อันชัดเจน ในการที่จะเข้ามามีอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่ก่อนสิ้นสุดสงคราม โดยมีความมั่นคงของชาติเป็น เป้าหมายสูงสุด Roosevelt ต้องการแก้ไขปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งยิ่งใหญ่ (Great Depression) ของประเทศ เขาพยายามมองหาทางออกที่ดีที่สุดทุกวิถีทางให้แก่ประเทศ เขาต้องการปลดปล่อยอาณานิคมต่างๆ เพื่อเข้าถึงทรัพยากรในประเทศเหล่านั้นได้อย่างเสรีและเท่าเทียมกับชาติอื่นๆ ผนวกกับแนวคิด Wilsonianism ที่เชื่อมั่นในสันติภาพของโลกประชาธิปไตยแบบทุนนิยมฝังรากลึกอยู่ในตรรกะทางความคิดของ Roosevelt จึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อการตัดสินใจของเขา สหรัฐฯ ต้องการโลกที่เป็นสันติสุข ในสายตาของสหรัฐฯ จักรวรรดินิยม (Imperialism) คือหนทางสู่สงครามในประเด็นของไทยพิจารณาได้จากการช่วงชิงอำนาจกันระหว่างสหรัฐฯ อังกฤษ และจีนตั้งแต่สงครามปะทุขึ้นจนกระทั่งสงครามจบลงอันส่งผลกระทบต่อปฏิบัติการของขบวนการเสรีไทย และจากความสำเร็จของสหรัฐฯ ในการช่วยเหลือให้ไทยไม่ตกเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม ช่วยเจรจาถอนปรนโทษที่อังกฤษต้องการกระทำต่อไทย ซึ่งแม้ที่จริงแล้วในเวลานั้นอำนาจของอังกฤษกำลังเสื่อมถอยลงในเชิงเปรียบเทียบ (Relative decline) ต้องขอขอบคุณความชาญฉลาดในการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติของผู้นำสหรัฐฯ อันนำมาสู่ภาพลักษณ์ของมิตรประเทศในอุดมคติของสหรัฐฯ ในสายตาของไทย แต่ทว่าสิ่งที่สงครามหลงเหลือไว้ให้นอกจากการได้มหาอำนาจใหม่มาเป็นพันธมิตร คือความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศของไทยซึ่งผลกระทบของมันยังคงมีให้เห็นได้อย่างชัดเจนในปัจจุบัน

สำหรับข้อเสนอแนะของผู้วิจัยมีความเห็นว่า นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ-ไทยแล้ว ประเด็นในความสัมพันธ์สหรัฐฯ และประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ในเชิงเปรียบเทียบเช่นเดียวกันกับการศึกษานโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ต่อไทยในช่วงรอยต่อการเปลี่ยนตัวประธานาธิบดีสหรัฐฯ อย่างฉับพลันอันเนื่องมาจากการเสียชีวิตของประธานาธิบดี Roosevelt รวมถึงการรับรู้ (Perception) ของประธานาธิบดี Harry Truman ต่อไทย ซึ่งยังไม่ปรากฏว่ามีงานเขียนใดนำเสนอข้ออภิปรายในความสัมพันธ์สหรัฐฯ-ไทยในช่วงเวลาดังกล่าว ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าทั้งสองประเด็นข้างต้นเป็นประเด็นที่น่าสนใจและมีคุณค่าเหมาะแก่การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจต่อความสัมพันธ์สหรัฐฯ-ไทยให้มากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษา ศ.ดร. ไชยวัฒน์ คำชู สำหรับคำชี้แนะ ความรู้ และการวิพากษ์ของท่านอันมีคุณูปการอย่างยิ่งต่องานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กนต์ธีร์ ศุภมงคล. (2527). **การวิเทศนโยบายของไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2546). **พื้นฐานรัฐศาสตร์กับการเมืองในศตวรรษที่ 2**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เชียน ธีระวิทย์. (2538). **นโยบายและการกำหนดนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาและไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฑาทิพ คล้ายทับทิม. (2553). **หลักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2538). **ประวัติการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- ดิเรก ชัยนาม. (2513). **ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- แถมสุข นุ่มนนท์. (2548). **เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ยุคเชื้อผู้นำชาติพันธุ์ (ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- เพ็ญศรี ติ๊ก. (2527). **การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย**. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- วิลเลียม แอล. แบรดลีย์ และจูลีซีฟ ซินวอร์ธ. (2539). **เส้นทางมหาอำนาจ เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย**. แปลโดย วริยา ศ. ซินวอร์ธ. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- วิวัฒน์ มุ่งการดี. (2533). **นโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกา: โครงสร้าง กระบวนการ และรูปแบบ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ Akira Iriye. (1967). **Across the Pacific: An Inner History of American-East Asian Relation**. New York: Harbinger Book-Harcourt, Brace & World.
- Arlene Becker Neher. (1974). **Prelude to Alliance: Thai-American Relation from 1930-1950**. Illinois: Northern Illinois University Press.
- _____. (1980). **Prelude to Alliance: The Expansion of American Economic Interest in Thailand during the 1940s**. Illinois: Northern Illinois University Press.
- Basil Rauch, ed. (1957). **The Roosevelt Reader: Selected Speeches, Messages, Press conferences and Letters of Franklin D. Roosevelt**. New York: Rinehart & Co., Inc.
- Charivat Santaputra. (1985). **Thai Foreign Policy 1932-1946**. Bangkok: Thai Khadi Institute.
- Christopher Thorne. (1978). **Allies of a Kind: the United States, Britain and the War against Japan, 1941-1945**. London: Hamish Hamilton.
- _____. (1985). **The Issue of Wars: States, Societies, and the Far Eastern Conflict of 1941-1945**. New York: Oxford University Press.
- E. Bruce Reynolds. (2005). **Thailand's Secret War OSS, SOE, and the Free Thai Underground During World War II**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Frank C. Darling. (1965). **Thailand and the United States**. Washington, D.C.: Public Affairs Press.
- George C. Herring. (2008). **From Colony to Superpower: U.S. Foreign Relation since 1776**. New York: Oxford University Press.
- Hans H. Indorf, ed. (1982). **Thai-American Relations in Contemporary Affairs**. Singapore: Hoong Fatt Press.
- James V. Martin, Jr. (1963). "Thai-American Relations in World War II." **The Journal of Asian Studies** 22, 4, 451-467.
- John B. Haseman. (2002). **The Thai Resistance Movement During World War II**. Chiangmai: Silkworm.
- Joseph S. Nye. (2007). **Understanding International Conflict**. New York: Longman Publishing.

เอกสารอ้างอิง

- Julius W. Pratt. (1965). **A History of United States Foreign Policy**. (2nd ed.). New Jersey: Prentice-Hall, Inc. of Australia Pty. Ltd.
- Kobkua Suwannathat-Pian. (1995). **Thailand's Durable Premier : Phibun through Three Decades 1932-1957**. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Marijke Breuning. (2007). **Foreign Policy Analysis**. New York: Palgrave Macmillan.
- Ole R. Holsti. (1995). **Theories of International Relations and Foreign Policy: Realism and Its Challenges**. Charles W. Kegley Jr. ed. Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge. New York: St. Martin's Press.
- Richard Aldrich. (1993). **The Key to the South: Britain, the United States, and Thailand during the Approach of the Pacific War, 1929-1942**. Singapore: Oxford University Press.
- Robert A. Divine. (1965). **The Reluctant Belligerent: American Entry into World War Two**. Texas: University of Texas Press.
- Robert G. Gilpin (Spring 1984). the Richness of the Tradition of Political Realism. **International Organization**. 38(2).
- Russell H. Fifield. (1973). **Americans in Southeast Asia: The Roots of Commitment**. New York: Thomas Y. Crowell Company.
- Songsri Foran. (1981). **Thai-British-American Relations during World War II and the Immediate Postwar Period, 1940-1946**. Bangkok: Thai Khadi Research Institute.
- Stefan M. Hell. (1968). **Siam and the League of Nations: Modernization, Sovereignty and Multilateral Diplomacy, 1920-1940**. Leiden: University of Leiden Press.
- Virginia Thompson. (1967). **Thailand: the New Siam**. (2nd ed.). New York: Paragon Book Reprint Corporation.
- Wiwat Mungkandi and William Warren, eds. (1982). **Century and a Half of Thai-American Relations**. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Wm. Roger Louis. (1977). **Imperialism at Bay 1941-1945: the United States and the Decolonization of the British Empire**. Oxford: Oxford University Press.

นโยบายของไทยต่อการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่: ศึกษากรณี

อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ จังหวัดเชียงราย¹

Thailand's Policies towards The New Wave of Chinese Migration: A Case Study of Mae Sai, Chiang Saen and Chiang Khong Districts in Chiang Rai Province.

อมร พ้ามุ่ย²

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย นโยบายของไทยต่อการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่: ศึกษากรณี อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ จังหวัดเชียงราย เพื่อศึกษานโยบายของรัฐต่อการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในชายแดนเชียงราย และปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการต่อชาวจีนระลอกใหม่ของภาครัฐ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการวิเคราะห์เอกสารและรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผ่านแนวคิดการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน ผลการศึกษาพบว่า การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทยเกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจการค้าข้ามแดนทั้งขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ เช่น ผู้ค้ารายย่อยเข้ามาค้าขายสินค้าจีนในตลาด ตลอดจนเป็นผู้ทำธุรกิจขนส่งนำเข้า-ส่งออก นายหน้ารับซื้อผลไม้ไทย และธุรกิจท่องเที่ยว โดยทางฝ่ายภาครัฐมีท่าทีไม่ชัดเจนแต่มีแนวโน้มในทางสนับสนุนต่อการดำเนินการธุรกิจของชาวจีน เพราะไทยมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจกับจีนแบบไม่เท่าเทียม เมื่อจีนเป็นคู่ค้าที่สำคัญของไทย ดังนั้นส่วนหนึ่งต้องอาศัยชาวจีนอพยพระลอกใหม่เป็นตัวกลางทางการค้า เนื่องจากชาวจีนมีศักยภาพในการค้าขายแดนไทย-จีนในเรื่องความสะดวกในการค้าและการหาตลาด หากภาครัฐดำเนินการใดๆ ที่เข้มงวดเกินไปกับชาวจีนก็อาจจะกระทบกับความสัมพันธ์และการค้าระหว่างประเทศกับจีนได้

คำสำคัญ: ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ นโยบายของไทย การค้าชายแดน ธุรกิจจีน เชียงราย

Abstract

This article is part of a study on Thailand's policies towards the new wave of Chinese migration: case studies of Mae Sai, Chiang Saen and Chiang Khong districts in Chiang Rai province. The objectives of the study were to examine Thai's government policies toward the new Chinese migration in border areas of Chiang Rai, and also examine factors that affect the policies making. The data for qualitative study were collected from the field through in-depth interviewing with government officers. The data was analyzed through Complex Interdependence Theory. The results of the study revealed that the new wave of Chinese migration in northern border of Thailand is connected with transborder trading economy in small to large businesses such as Chinese product retailer in border markets, logistic and import-export entrepreneurs, fruit trader, and travel business. Thai government ways of coping with the new wave of Chinese migration have been ambiguous, but they tends to promote economic activity of the migrated Chinese. Such is the result of economic asymmetrical interdependence between Thailand and China. China is Thailand's important trading partner, so the new wave of Chinese immigrants are playing the

¹ งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (RE5560530225-HS)

² นิสิตปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

role of middle man in this economic relationship as they have the capability to generate border trade between Thailand and China. The migrated Chinese convenient the transborder trading and help with marketing in China. Therefore, should the government enforced policies too strictly toward the new wave of Chinese migrants, it may negative effects economic and trade relationship with China.

Keywords: *New Chinese Migration, Thailand's Policy, Border Trade, Chinese Entrepreneurs, Chiangrai*

บทนำ

การเรื่องอำนาจของจีนเป็นหนึ่งในปรากฏการณ์สำคัญในศตวรรษที่ 21 อันส่งผลสะท้อนไปทั่วโลกโดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีความใกล้ชิดกับจีนทั้งทางภูมิรัฐศาสตร์และวัฒนธรรม โดยเฉพาะในประเด็นทางความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ และการทูต ในรูปแบบของทั้งความร่วมมือและความขัดแย้ง เช่น ความร่วมมือในกรอบสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจอนุภูมิภาค ลุ่มแม่น้ำโขง และเขตการค้าเสรีอาเซียน รวมทั้งความสัมพันธ์ทวิภาคีในรายประเทศกับจีน ส่วนด้านความขัดแย้ง เช่น กรณีปัญหาทะเลจีนใต้ และปัญหาทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อมในลุ่มแม่น้ำโขง เป็นต้น นอกจากการดำเนินความสัมพันธ์ด้วยวิถีทางการทูตระหว่างรัฐแล้ว จีนได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ และใช้ประชาชนเป็นผู้ดำเนินความสัมพันธ์ข้ามชาติ โดยเฉพาะในด้านการค้า เฉกเช่นที่บรรพบุรุษชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตได้สร้างคุณูปการให้แก่จีนแผ่นดินใหญ่อ่างมหาศาล

จีนได้ให้ความสำคัญกับทั้งชาวจีนโพ้นทะเลในต่างประเทศ และการส่งออกชาวจีนและทุนจีนออกไปทั่วโลก เช่น การสถาปนาหน่วยงานด้านกิจการชาวจีนโพ้นทะเลขึ้นถึง 5 หน่วยงานในช่วงปี 1979-1983 เพื่อค้นคว้าวิจัย ประสานงาน ติดต่อ และสร้างเครือข่ายกับชาวจีนทั่วโลก ให้ชาวจีนในต่างประเทศเป็นกลจักรสำคัญในการพัฒนาจีนสู่ความทันสมัย พร้อมกับการสร้างวาทกรรมอัตลักษณ์ให้แก่ชาวจีนโพ้นทะเล ในฐานะผู้รักชาติ นักลงทุนผู้เผยแพร่อารยธรรมจีน และเป็นกลไกสำคัญในการขยายเครือข่ายอิทธิพลของจีนไปสู่ภูมิภาคอื่น (ยศ สันตสมบัติ, 2557) กระบวนการดังกล่าวชัดเจนอย่างยิ่ง นับตั้งแต่จีนเริ่มเปิดประเทศในปี 1978 เพื่อรับการค้าเสรีพัฒนาประเทศให้ทันสมัย และการบูรณาการทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เช่น โครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ อนุภูมิภาค ลุ่มแม่น้ำโขง และการค้าเสรีจีน-อาเซียน การพัฒนาการระหว่างประเทศ เหล่านี้มีส่วนเกื้อหนุนชาวจีนอพยพระลอกใหม่ทั้งในแง่ความเชื่อมโยงและโอกาสทางเศรษฐกิจ

นับตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 1990 เป็นต้นมาได้เกิดคลื่นการอพยพระลอกใหม่ของชาวจีน (New Chinese Migration) เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Guotu and Wangbo, 2010) ซึ่งการอพยพนี้เป็นส่วนหนึ่งของคลื่นการอพยพครั้งใหญ่ตั้งแต่ปี 1987 หลังจากประเทศจีนเปิดประเทศโดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่นี้ส่วนใหญ่ได้อพยพไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ยุโรป สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย และญี่ปุ่น เป็นต้น แต่ภายหลังจากปลายทศวรรษ 1990 เป็นต้นมาการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ประเทศกำลังพัฒนามากขึ้น เช่น ประเทศในทวีปแอฟริกา ละตินอเมริกา และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Wong, 2013)

การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่เข้าสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมีการประมาณการอย่างไม่เป็นทางการว่า อาจสูงถึง 2,300,000 - 2,650,000 คน ภายในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา (Guotu and Wangbo, 2010) ที่สำคัญคือการรุกเข้ามาของผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่นั้นเกี่ยวพันอย่างแนบแน่นกับการบูรณาการและความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน และความช่วยเหลือระหว่างจีนกับประเทศในกลุ่มอาเซียน และเกี่ยวเนื่องกับเศรษฐกิจการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ (Chinh, 2013) หรืออาจกล่าวได้ว่าผู้อพยพชาวจีนระลอกใหม่นั้นเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมการแผ่ขยายทางเศรษฐกิจการค้าของจีนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ว่าได้ (Guotu and Wangbo, 2010)

การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่นี้เป็นส่วนหนึ่งของคลื่นการอพยพระลอกที่ 4 (The Fourth Wave) ของชาวจีนอพยพ (สักกรินทร์ นิยมศิลป์, 2555) โดยในอดีตตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 17 จนถึงต้นศตวรรษที่ 20 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่เคยเป็นปลายทางหลักของชาวจีนอพยพมากกว่าร้อยละ 80 แต่การอพยพของชาวจีนในระลอกที่ 4 หรือชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ศตวรรษ 1980 ไม่ได้มีเป้าหมายไปสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกต่อไปหากแต่มุ่งอพยพไปสู่ประเทศพัฒนาแล้วเสียมากกว่า จนกระทั่งถึงปลายศตวรรษที่ 1990 จึงได้มีการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่เข้ามาสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกครั้งหนึ่ง และการอพยพได้เพิ่มความเข้มข้นมากขึ้นตั้งแต่ปี 2000 เป็นต้นมา เนื่องจากนโยบายก้าวออกไปสู่โลกภายนอก (Going Out Policy) ของรัฐบาลจีน

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่หลั่งไหลไปยังประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้แตกต่างจากกลุ่มที่เคลื่อนไปยังประเทศที่พัฒนาแล้วในแง่ที่กลุ่มที่อพยพไปยังประเทศที่พัฒนาแล้วนั้นหากไม่เป็นนักเรียน นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ก็เป็นแรงงานไร้ฝีมือ ในขณะที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เคลื่อนย้ายไปยังประเทศกำลังพัฒนานั้นจะมีความหลากหลายกว่า (Chong, 2013) แต่ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้า เช่น นักธุรกิจ ผู้ขาย พ่อค้าเร่ แรงงานสัญญาจ้าง ชาวนาชาวไร่ เป็นต้น (Guotu and Wangbo, 2010) ซึ่งชาวจีนประเภทนี้มักจะมีพบในประเทศกลุ่มลาว กัมพูชา เมียนมาร์ และเวียดนาม หรือที่เรียกรวมกันว่า CLMV ในขณะที่นักศึกษา และผู้เชี่ยวชาญจะพบในประเทศมาเลเซีย และสิงคโปร์

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่มีบทบาทอย่างมากในกลุ่มประเทศอาเซียนตอนบน ส่วนหนึ่งเนื่องจากประเทศเหล่านั้นอยู่ใกล้ขีดพรมแดนของจีนตอนใต้ และเป็นตลาดเกิดใหม่ที่เต็มไปด้วยทรัพยากรและโอกาสทางธุรกิจ ดังจะเห็นได้จากบทบาทของชาวจีนในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS) ทั้งลาว เมียนมาร์ กัมพูชา และเวียดนาม ต่างก็มีชาวจีนอพยพรุ่นใหม่เข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจทั้งในขนาดใหญ่ที่เป็นนักลงทุน นักธุรกิจ ไล่ไปจนถึงขนาดเล็กที่เป็น พ่อค้ารายย่อย แรงงาน และจำพวกผู้เช่าที่ดินทำการเกษตร เป็นต้น จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการหาคำตอบเกี่ยวกับความเป็นไปของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในไทยเองว่ามีสภาพการณ์เป็นอย่างไร เพราะไทยเองก็เป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียน และ GMS อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับจีนอีกด้วย

สำหรับประเทศไทยนั้น ในงานศึกษานี้เน้นไปที่พื้นที่ชายแดนทางตอนเหนือ คือ อำเภอเชียงของ เชียงแสน และแม่สาย ในจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นหน้าด่านชายแดนที่ใกล้ชิดกับจีนทางบก โดยชาวจีนอพยพรุ่นใหม่นั้นมีลักษณะที่ใช้ช่องทางทางบก (Overland) รวมถึงลำน้ำโขงในการติดต่อไหลเลื่อนเชื่อมโยงกับประเทศต่างๆ ของอาเซียนตอนบน (Santasombat, 2015) ในผลการวิจัยจะกล่าวถึงสภาพการณ์ของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในพื้นที่ทั้ง 3 อำเภอ และที่เกี่ยวข้อง โดยสัมพันธ์กับบริบททางเศรษฐกิจระหว่างไทย-จีน ภายใต้การพึ่งพาซึ่งกันอย่างซับซ้อน พร้อมทั้งวิเคราะห์ถึงบทบาทของประเทศไทยทั้งในการจัดการต่อการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ และการเศรษฐกิจการค้าชายแดนของไทยด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจถึงสถานการณ์และพัฒนาล่าสุดเกี่ยวกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทย ในอำเภอเชียงของ เชียงแสน แม่สาย จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษานโยบายของรัฐบาลไทยในการดำเนินการกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ รวมถึงการดูแลปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดจากการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในบริเวณดังกล่าว
3. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการของรัฐบาลไทยในการจัดการกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการและดำเนินนโยบายของรัฐบาลต่อปรากฏการณ์การอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ใน 3 อำเภอชายแดนตอนเหนือของไทย ได้แก่ อำเภอเชียงของ เชียงแสน และแม่สาย ในจังหวัดเชียงราย โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่รับผิดชอบการดำเนินการควบคุมชายแดน ด้านการค้าชายแดน ด้านฝ่ายปกครอง ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเกษตร รวมไปถึงหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจในพื้นที่ และด้านการค้าชายแดน ในประเด็นเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในพื้นที่ และนโยบายทำที่รัฐมีต่อชาวจีนดังกล่าว

พร้อมกับศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในระดับโลก และในระดับภูมิภาคโดยเฉพาะในพื้นที่อาเซียนตอนบน และการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอเชียงของ เชียงแสน และแม่สาย รวมถึงเอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธระหว่างไทยกับจีน ที่มีส่วนในการส่งเสริมหรือสกัดกั้นชาวจีนระลอกใหม่ โดยวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อน (complex interdependence) ของ Robert Keohane และ Joseph Nye โดยทำการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. สถานการณ์และพัฒนาการของการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ในประเทศไทย ในอำเภอเชียงของ เชียงแสน แม่สาย จังหวัดเชียงราย

พื้นที่ทางตอนเหนือของไทยมีชาวจีนอพยพระลอกใหม่เคลื่อนย้ายเข้ามาอย่างต่อเนื่องในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทยแม้มีจำนวนไม่มากเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านอาเซียนตอนบน แต่ก็เป็นที่นัยสำคัญของการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างไทยกับจีนได้อย่างน่าสนใจ ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในตอนเหนือของไทยในที่นี้จะเน้นในส่วนของพื้นที่ชายแดนไทย ซึ่งมีทั้งนักลงทุนชาวจีน นักธุรกิจจีน ผู้ประกอบการชาวจีน นักท่องเที่ยวจีน และนักศึกษาจีนไหลเลื่อน (Flow) เข้ามาส่งผลต่อเศรษฐกิจของชายแดนไทย โดยเฉพาะการเคลื่อนไหลของกลุ่มนักลงทุนขนาดใหญ่ และขนาดกลางของจีนที่มีความสนใจเข้ามาร่วมลงทุนในกิจการต่างๆ ในเขตภาคเหนือของไทย โดยเน้นในด้านภาคการค้า การนำเข้า-ส่งออก และภาคเกษตรกรรม (Siriphon, 2012) เช่น การเช่าที่ทำเกษตรกรรม ตั้งลานรับซื้อสินค้า ศูนย์กระจายสินค้า การสร้างโรงงานแปรรูปผลผลิต เช่าโกดัง ทำธุรกิจโลจิสติกส์ นำเข้า-ส่งออก หรือมาเสาะหาสินค้าเองโดยไม่ผ่านคนกลางท้องถิ่น หรือจะเป็นผู้ค้าทั่วไปก็ตาม

โดยประมาณหลังปี 2006 เป็นต้นมาได้เริ่มมีการเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในพื้นที่เชียงแสน ก่อนจะกระจายตัวไปยังพื้นที่อื่นๆ ในช่วงแรกชาวจีนจะเข้ามาทำธุรกิจเกี่ยวกับห่วงโซ่อุปทานการผลิตในอุตสาหกรรมการค้าขายผลไม้สด โดยเริ่มมาซื้อสินค้าที่ทำเรือ มาตั้งรับซื้อผลผลิตตามที่ต่างๆ จนมีตลาดกลางเป็นของชาวจีนเอง หรือแต่งงานกับชาวไทย เป็นนายหน้าเองรับซื้อผลผลิตตามที่ต่างๆ จากนั้นในช่วง 2-3 ปีหลัง ได้เข้าไปซื้อสวนผลไม้โดยจ้างให้คนไทยหรือต่างดาวอื่นดูแลสวนให้ ในช่วงเดียวกันก็มีชาวจีนอีกสายหนึ่งที่แยกไปทำโรงงานแปรรูปผลไม้ เช่น พวกที่ผันตัวจากเป็นลานรับซื้อมาเป็นโรงอบแห้งลำไยเอง ในราวปี 2010 เริ่มมีชาวจีนเข้ามาซื้อที่ดิน โดยใช้ชาวไทยเป็นตัวแทน (Nominee) ถือเอกสารสิทธิ์ให้ชาวจีน หรืออาศัยกลุ่มชาวจีนระลอกใหม่ที่เข้ามาชุดแรกที่แต่งงานกับคนไทย ถือเอกสารสิทธิ์ให้ โดยชุดหลังเริ่มไปจับธุรกิจท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น ร้านอาหาร โรงแรม ทัวร์ นอกจากนี้ ช่วง 2-3 ปี ที่ผ่านมาเริ่มมีเข้ามาตั้งบริษัทแท็กซี่ในเชียงราย ให้คนไทยเช่าขับด้วย (นายจ. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2559)

กลุ่มชาวจีนที่เคลื่อนย้ายเข้ามาชัดเจนในตอนนี้เป็นคือ ธุรกิจและเครือข่ายในกลุ่มท่องเที่ยว โลจิสติก โดยมีห่วงโซ่อุปทานอยู่ในจีน ทั้งนี้เป็นนโยบายของจีนที่ส่งบุคลากรไปประเทศต่างๆ โดยไทยเป็นเป้าหมายหนึ่งเพราะความสะดวกในการทำธุรกิจ กฎระเบียบเราไม่ได้เข้มงวดเท่าใดนัก ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาคเอกชนในส่วนของอุตสาหกรรมต่างๆ เพราะชาวจีนมักจะติดต่อดำเนินการธุรกิจกับชาวจีนด้วยกัน เช่น ธุรกิจขนส่งผลไม้ต่างๆ ทั้งห่วงโซ่อุปทานเป็นคนจีนทั้งหมด นับตั้งแต่ขน

มาจากเรือ คนรับซื้อ ขนส่ง พร้อมทั้งการค้าขายด้วยเป็นคนจีนในเครือข่ายทั้งหมดหลังจากผ่านไป 7-8 ปี โดยในธุรกิจได้ถ้าเป็นเงินเข้ามาก็มีแนวโน้มที่ทั้งห่วงโซ่อุปทานจะกลายเป็นชาวจีนไปทั้งหมด

ด้านการท่องเที่ยวชาวจีนระลอกใหม่ได้อาศัยความไม่เข้มงวดของภาครัฐ และความต้องการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวจีนในการผ่านเข้ามาดำเนินธุรกิจในประเทศไทยในระยะ 3-4 ปีที่ผ่านมา โดยถ้ามารถยนต์เข้ามาเพียงคันเดียวไม่ต้องใช้รถไทย ไม่ต้องจ้างไกด์ไทย ชาวจีนเลยมีการจัดมาเป็นคาราวาน โดยไม่จ้างไกด์ ไม่ใช้รถยนต์ไทย และอ้างว่ามาท่องเที่ยวแบบส่วนตัว เมื่อชาวจีนเข้ามามีสัดส่วนในตลาดเกือบทั้งหมดและติดต่อกิจการกับคนจีนด้วยกัน ส่งผลให้ชาวจีนสามารถจะตัดราคา ตัดคนกลางไทย ส่งผลให้คนไทยเสียผลประโยชน์ ซึ่งเป็นภาวะที่กำลังเกิดขึ้น ในอุตสาหกรรมผลไม้ตอนนี้ (นายจ. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2559)

สำหรับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ทั้ง 3 อำเภอมีความคล้ายคลึงกัน ในส่วนของพื้นที่อำเภอแม่สายจังหวัดเชียงรายซึ่งเป็นเมืองการค้าชายแดนที่สำคัญทางตอนเหนือของไทย อยู่ติดกับชายแดนตรงข้ามเมืองท่าจี๋เหล็กประเทศเมียนมาร์ การอพยพเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่สู่ประเทศไทยนั้นยังมีจำนวนไม่มากเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ เช่นตอนเหนือของลาว เมียนมาร์ เป็นต้น แต่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในอำเภอแม่สายค่อยๆ จำนวนเพิ่มมากขึ้น พร้อมกับดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจชายแดนในหลายรูปแบบและหลากหลายอาชีพโดยเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ชาวจีน หรือองค์กรสถาบันของชาวจีนก็ตาม โดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในพื้นที่ดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนอพยพจากทางตอนใต้ของจีน อาทิ หูหนาน กว่างโจว เสฉวน และยูนนาน เป็นต้น บ้างก็เป็นชาวจีน-เมียนมาร์ที่เคยอยู่ที่เมืองลา และเชียงตุงในเมียนมาร์เป็นเวลานานก่อนจะอพยพเข้ามาสู่ตอนเหนือของไทย (Siripon, 2015)

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทยนั้นเกี่ยวพันกับภาคเศรษฐกิจการค้า เช่น เป็นนักธุรกิจ นักลงทุน ผู้ขาย หรือผู้ค้าแร่ โดยสิ่งที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ดำเนินการที่แม่สายนั้นมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์และภูมิหลังที่เคยทำในจีน รวมถึงในเรื่องเงินทุน เครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัว เป็นต้น (Siripon, 2015) อำเภอแม่สายนั้นเป็นจุดหนึ่งที่เป็นจุดสำหรับเริ่มต้นธุรกิจสำหรับชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทย โดยอาศัยพื้นที่แม่สายเป็นที่ทดลองตลาดที่หากประสบความสำเร็จก็จะขยายตัวต่อไปยังเชียงใหม่ หรือกรุงเทพฯ ต่อไป

ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่ดำเนินธุรกิจนั้นสามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ ประเภทแรกคือนักลงทุนขนาดกลาง ซึ่งส่วนใหญ่จะมาจากเมืองใหญ่ทางตอนใต้ของจีน เช่น เชียงไฮ้ กว่างโจว กวางตุ้ง เซินเจิ้น เสฉวน และสิบสองปันนา โดยชาวจีนในกลุ่มนี้มักจะลงทุนในภาคธุรกิจ และเช่าหรือซื้อที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ เช่น อาคารหรือทาวน์เฮ้าส์ ในตลาดหรือในเขตเมือง โดยใช้ตัวแทนอำพรางชาวไทยที่พวกเขาไว้ใจเป็นผู้ดำเนินการแทน (Siripon, 2015) ในประเภทต่อมาเป็นชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เป็นกลุ่มผู้ประกอบการ ที่ทั้งขายส่งและขายปลีก ชาวจีนกลุ่มนี้นิยมเปิดร้านขายส่งและขายปลีกขนาดเล็กและขนาดกลางที่ตลาดดอยยาวและตลาดอินโดจีนในแม่สาย ผู้ประกอบการชาวจีนกลุ่มนี้ส่วนมากจะมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ดีและมีประสบการณ์การทำงานกับร้านค้าในครอบครัวของตนในเมืองใหญ่ของจีน โดยร้านค้าของชาวจีนในกลุ่มนี้ที่เข้าร้านค้าอยู่มีจำนวนไม่มากนัก ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เป็นผู้ค้าที่แม่สายส่วนใหญ่จะทำธุรกิจทั้งค้าส่งและค้าปลีก ขายสินค้าจากจีนให้แก่ผู้ค้าท้องถิ่น

ในประเภทที่ 3 ของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในแม่สายคือกลุ่มผู้ค้าขนาดเล็ก ชาวจีนกลุ่มนี้จะเคลื่อนย้ายมาจากประเทศจีนสู่ชายแดนไทย เพื่อสำรวจสภาพเศรษฐกิจการค้าชายแดนสำหรับหาช่องทางการค้าขายขนาดเล็ก โดยผู้ค้าแร่หรือผู้ขายริมถนนชาวจีนส่วนมากจะอพยพมาจากทางตอนใต้ของประเทศจีน และจากเขตปกครองตนเองชนชาติไทและจิงผ่อ-ต่อหง ส่วนประเภทสุดท้ายคือกลุ่มวิชาชีพ ซึ่งรวมถึงครูชาวจีนและครูอาสาสมัครจากจีนและได้วันที่สอนในโรงเรียนจีน โดยจะมีครูชาวจีนประมาณ 40-50 คน ที่มาจากจีนแผ่นดินใหญ่และได้หวั่นในแต่ละปี จำนวนของครูอาสาจะขึ้นอยู่กับความต้องการของโรงเรียนจีนในพื้นที่ (Siripon, 2015)

นอกเหนือจากครูชาวจีนอาสาสมัครแล้ว ยังมีชาวจีนอีกจำพวกหนึ่งที่กำลังทวีจำนวนขึ้นในพื้นที่ภาคเหนือของไทย คือชาวจีนที่จบการศึกษาระดับมัธยมในจีนและมาศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในประเทศไทย ภายหลังจากจบการศึกษาระดับปริญญาตรีชาวจีนกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งเลือกทำงานต่อในประเทศไทย มากกว่าจะกลับบ้านเกิดที่มีการแข่งขันสูง บางส่วนเริ่มต้นธุรกิจของตนเองในไทย บางส่วนเป็นครูสอนพิเศษภาษาจีนให้แก่เด็กไทย บางส่วนทำงานแปลให้ภาคธุรกิจ หรือกลายเป็นคนกลางหรือเป็นตัวแทนทางธุรกิจข้ามพรมแดนระหว่างจีนกับไทย เป็นต้น

ส่วนในอำเภอเชียงแสนซึ่งเป็นประตูชายแดนและเมืองท่าเรือรับส่งสินค้าตามแนวแม่น้ำโขงที่สำคัญของไทย มีการเดินเรือสินค้าตามลำน้ำโขงเชื่อมต่อกับลาว เวียดนาม และจีนตอนใต้ ชายแดนเชียงแสนนั้นอยู่ตรงข้ามเมืองต้นผึ้ง แขวงบ่อแก้ว ประเทศลาว และมีสามเหลี่ยมทองคำที่เชื่อมต่อทั้งเวียดนามและลาวด้วย เมืองเชียงแสนถือเป็นเมืองแรกๆ ที่มีการเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวจีนอพยพระลอกใหม่สู่ประเทศไทย เมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่แล้ว ชาวจีนเหล่านี้เข้ามาค้าขายในไทยโดยอาศัยช่องทางการค้าทางเรือผ่านแม่น้ำโขงที่เชื่อมไทยกับจีนตอนใต้ โดยทำอาชีพค้าขาย มีทั้งนำสินค้าจากจีนลงมาขายในไทย ในช่วงแรกๆ ชาวจีนจะติดต่อให้ผู้ประกอบการไทยหาสินค้าให้กลับไปขายที่จีน เมื่อเวลาผ่านไปชาวจีนเหล่านี้มีความคุ้นเคยกับประเทศไทย บ้างก็มีครอบครัวแต่งงานกับคนไทย และใช้ชื่อชาวไทยจดทะเบียนประกอบธุรกิจในจังหวัดเชียงราย และได้เริ่มดำเนินธุรกิจเองโดยไม่ผ่านผู้ประกอบการไทย จนต่อมาบางรายก็รุกไปถึงกรุงเทพฯ แกวตลาดไท และไปหาสินค้าตามแหล่งผลิตต่างๆ ด้วยตนเอง (นายท. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2559)

สภาพการณ์การอพยพเคลื่อนย้ายของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในเมืองเชียงแสนนั้นหลายส่วนก็มีความสอดคล้องกับลักษณะการอพยพและการกระจายตัวประกอบธุรกิจในเมืองแม่สาย ที่มีผู้ประกอบการขนาดกลาง และขนาดเล็ก ซึ่งส่วนใหญ่จะทำธุรกิจนำเข้า-ส่งออก ขนส่ง และตั้งแผงขายสินค้าจากจีน สอดคล้องกับภูมิประเทศที่เป็นท่าเรือ ชาวจีนในกลุ่มที่เข้ามาเป็นผู้ประกอบการนำเข้า-ส่งออก ได้ดำเนินธุรกิจโลจิสติกส์ในทางตอนเหนือของไทยโดยกระจายไปทั้ง 3 อำเภอ คือ เชียงแสน แม่สาย และเชียงของ แต่จะมีที่เชียงแสนมากกว่าเนื่องจากเป็นเมืองท่ารับส่งสินค้าทางเรือไปยังจีน และเป็นจุดที่มีชาวจีนอพยพมาเริ่มธุรกิจก่อนอำเภออื่นๆ ส่วนแม่สายก็เป็นจุดที่มีตลาดการค้าชายแดนขนาดใหญ่เป็นจุดเริ่มต้นธุรกิจในประเทศไทยของชาวจีนหลายรายจึงเป็นฐานสำหรับชาวจีนที่นำเข้าส่งออกสินค้าด้วย และสำหรับเชียงของก็เป็นจุดข้ามแดนของรถขนส่งสินค้าก่อนที่จะสร้างสะพานมิตรภาพแห่งที่ 4 ทำให้ยังสะดวกในการเชื่อมต่อขนส่งสินค้าทางรถยนต์มากยิ่งขึ้น ชาวจีนและชาวไทยที่ทำธุรกิจโลจิสติกส์จึงขยายตัวไปในพื้นที่เชียงของมากขึ้น

สถานการณ์การรุกคืบของชาวจีนในธุรกิจโลจิสติกส์ในประเทศไทยกำลังขยายตัวและมีแนวโน้มที่ไม่เป็นผลดีต่อผู้ประกอบการไทยในระยะยาว ผู้ประกอบการนำเข้า-ส่งออกชาวไทยในเชียงแสนต่างก็ได้ผลกระทบ เพราะบริษัทจีนที่มาเปิดนั้นมาตัดราคา แย่งลูกค้า (นางป. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558) จากแต่ก่อนที่การส่งออก-นำเข้าสินค้าจะเป็นชาวจีนติดต่อผ่านนายหน้าชาวไทย แต่เมื่อชาวจีนค้าขายไปได้ซักระยะหนึ่งเริ่มมีความรู้ความคุ้นเคยกับตลาดในไทย ชาวจีนก็เข้ามาดำเนินการเองโดยตัดนายหน้าชาวไทยออก เช่น ตัวแทนออกของ บริษัทนำเข้า-ส่งออกชาวไทย หรือจะใช้การติดต่อซื้อขายโดยผ่านเครือข่ายชาวจีนด้วยกันทั้งหมด ไม่ผ่านคนไทยเลยอาจจะยกเว้นชาวสวนที่ชาวจีนมาซื้อโดยตรง (นายณ. (นามสมมุติ) และ นายก. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2558)

สภาพการณ์ของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในอำเภอเชียงของนั้นมีมาก่อนที่เปิดสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 4 ทั้งในแง่ของการลงทุน การค้า และที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรกรรม แต่ในแง่ปริมาณของชาวจีนที่เข้ามาลงทุนหรือทำการเกษตรยังมีไม่มากนัก แต่ก็มีชาวจีนรายย่อยที่เข้ามาใช้เชียงของเป็นฐานเป็นจุดผ่านไปทำธุรกรรมในจังหวัดอื่นๆ เช่น ทำสวนส้ม สวนลำไย โดยอาจจะเช่าหรือซื้ออาคารพาณิชย์ไว้ทำสำนักงานเพื่อประสานงาน (นายฎ. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558) เมื่อมีการวางโครงการเพื่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงที่อำเภอเชียงของ ก็ทำให้มีกลุ่มทุนทั้งชาวไทยและกลุ่มจากจีนเข้ามาเตรียมกว้านซื้อที่ดินเพื่อเก็งกำไร ทำให้ที่ดินของอำเภอเชียงของสูงขึ้นอย่างมาก กลับกลายเป็นผลเสียต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของอำเภอเชียงของ เพราะที่ดินราคาสูงเกินกว่าที่จะคุ้มค่าในการลงทุน

ส่วนในกลุ่มนักธุรกิจชาวจีนที่เข้ามายังเชียงของก็ยังมีจำนวนไม่มากนักเพราะอยู่ในภาวะเริ่มต้น ผู้ค้าขนาดเล็กยังไม่ค่อยมีมากนัก ส่วนมากเป็นนักลงทุนจีนธุรกิจขนาดใหญ่ เช่น กลุ่มเจ้ฟ่งที่สร้างศูนย์กระจายสินค้าใกล้สะพานมิตรภาพแห่งที่ 4 นอกจากนี้ ยังมีชาวจีนระลอกใหม่บางส่วนวางแผนจะขยายธุรกิจโดยเป็นตัวแทนนำเข้าและส่งออกสินค้า (Shipping) ในเชียงของ บางส่วนเป็นธุรกิจชาวจีนที่ย้ายมาจากเชียงแสน บางส่วนก็เป็นชาวจีนที่มาจากคุนหมิง เพื่อตอบรับกับการเชื่อมต่อทางบกเส้น R3A ผ่านสะพานข้ามโขงแห่งที่ 4

ในเชียงของ ผลผลิตการเกษตรที่ชาวจีนอพยพระลอกใหม่ให้ความสนใจในเชียงของคือ ลำไย ซึ่งปลูกมากในตำบลห้วยซ้อ ศรีดอนชัย และบุญเรือง นอกจากนี้ยังมีเงาะ ส้ม มังคุด ลองกอง และทุเรียน โดยเฉพาะที่บ้านห้วยเม็ง ผลผลิตทางการเกษตรเหล่านี้ได้ขายให้แก่ชาวจีนโดยผ่าน 2 วิถีทางด้วยกัน ได้แก่ วิถีแรก มีชาวจีนมาเหมาสวน หรือเกษตรกรขายให้นายหน้าชาวไทยซึ่งจะส่งให้ชาวจีนอีกทีหนึ่ง วิถีที่สอง จะส่งขายผ่านทางลาวซึ่งเป็นคนของจีนหรือคนจีนเอง เพื่อจะส่งต่อไปขายในจีนอีกทอดหนึ่ง โดยมักจะเป็นผลไม้สด จำพวกเงาะ ส้ม มังคุด ฯลฯ (นายช. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2559) ด้วยความที่ทั้งพ่อค้า เจ้าของโรงงาน และตลาดส่งออกแล้วแต่เป็นคนจีนทั้งสิ้น จึงทำให้ชาวจีนเป็นผู้ควบคุมและกำหนดราคาสินค้าเกษตรได้ ทำให้เกษตรกรไทยขายผลผลิตได้ในราคาต่ำกว่าที่ควร

ในภาคการท่องเที่ยว ชาวจีนระลอกใหม่ที่อาศัยช่องทางและโอกาสที่กระแสรายการท่องเที่ยวประเทศไทยของชาวจีนกำลังเป็นที่นิยมอย่างมากจากกระแสภาพยนตร์จีนเรื่อง Lost in Thailand เข้ามาเพื่อดำเนินการเป็นไกด์เอง หรือเปิดบริษัทนำเที่ยวเอง ยิ่งไปกว่านั้นยังดำเนินเครือข่ายธุรกิจการท่องเที่ยวครบวงจร ทั้งร้านอาหาร โรงแรม รถทัวร์ รถตู้ ร้านของฝากของที่ระลึก สถานที่ท่องเที่ยวที่บังคับดู โดยบางบริษัทที่จดทะเบียนก็โดยคนไทยที่เป็นตัวแทนของชาวจีน แต่ผู้ที่ดำเนินการจริงก็เป็นชาวจีน (นายณ. (นามสมมุติ) และ นายก. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2558) ทัวร์ในลักษณะนี้เรียกว่าทัวร์ศูนย์เหรียญ เนื่องจากคนในพื้นที่ไม่ได้ประโยชน์อะไร และยังสร้างความเดือดร้อนเสียหายให้ท้องถิ่น โครงสร้างพื้นฐานที่รัฐได้ดำเนินการไปก็ไม่ได้ประโยชน์กลับคืนต่อประชาชน

2. นโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่ และการดูแลผลกระทบที่เกิดขึ้น

ในส่วนของการดำเนินนโยบายของรัฐต่อการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่เข้าสู่พื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน ในกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ เวียดนาม รัฐบาลในกลุ่มประเทศเหล่านี้มีท่าทีปฏิกิริยาที่ค่อนข้างไปในทางสนับสนุนหรือไม่ก็ได้ต่อต้าน คือมีการตอบรับที่ดีต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ ในขณะที่รัฐบาลเมียนมาร์ไม่มีความชัดเจนต่อประเด็นนี้เท่ากับประเทศอื่นๆ (วรรณรัตน์ ท่าห้อง และ วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2556) ส่วนภาครัฐของไทยนั้นไม่มีท่าทีที่ต่อต้าน แต่ก็ได้แสดงออกถึงการสนับสนุนอย่างชัดเจน ทางฝ่ายรัฐไทยก็เห็นว่าการเคลื่อนย้ายของคนจีนระลอกใหม่และการลงทุนของชาวจีนนั้นเป็นเรื่องปกติในแถบอาเซียนตอนบนรวมถึงในไทยด้วย ทั้งเรื่องเงิน รถเงิน นักธุรกิจ นักลงทุนจีน แรงงานจีน พ่อค้าจีน รวมถึงการแต่งงานกับคนในท้องถิ่น (นายณ. (นามสมมุติ) และ นายก. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2558) ซึ่งการดำเนินการเหล่านั้นก็มีส่วนที่ยังประโยชน์ให้แก่ประเทศด้วย

มาตรการจัดการที่มีต่อชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในประเทศไทยโดยรวมมีความสัมพันธ์กับมิติความมั่นคงค่อนข้างน้อย โดยพิจารณาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงและฝ่ายปกครอง เช่น ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง ศุลกากร และเจ้าหน้าที่อำเภอ โดยประเด็นที่ฝ่ายปกครองและความมั่นคงให้ความสำคัญคือ ประเด็นเรื่องชาวเกาหลีเหนือ ชาวอุยกูร์ และลาว กัมพูชา เมียนมาร์ เวียดนาม มากกว่า เพราะมีกระแสด้านความมั่นคงและทำผิดกฎหมายไทยบ่อยครั้ง โดยภาครัฐจะมองชาวจีนในเชิงของนักท่องเที่ยว และนักธุรกิจที่มีศักยภาพมากกว่า

ในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันที่ประเด็นในทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐต้องคำนึงถึง โดยเฉพาะในรูปแบบความสัมพันธ์ที่รัฐแต่ละรัฐต้องพึ่งพากันในหลายประเด็นอย่างสลับซับซ้อน โดยผลกระทบที่มีต่อกันในแต่ละประเทศนั้นเป็นผลจากการติดต่อสัมพันธ์กันในระดับระหว่างประเทศ ผ่านการไหลเวียนของทุน สินค้า ข้อมูลข่าวสาร และผู้คน (Keohane and Nye, 1977) โดยสิ่งที่กำหนดความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างรัฐนั้นมีมากกว่าเพียงความมั่นคงทาง

ทหารแต่ยังมีประเด็นอื่นๆ ที่สำคัญ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน ความมั่นคงทางทรัพยากร ความมั่นคงของมนุษย์ ความอยู่ดีกินดีของประชากร หลายประเด็นที่ว่านั้นกระทบทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทำให้พรมแดนระหว่างกันเลื่อน ร่วงลง พร้อมกับบทบาทที่มากขึ้นของตัวแสดงข้ามชาติอื่นๆ ที่ไม่ได้จำกัดเพียงรัฐผู้เดียวเท่านั้น เช่น องค์การระหว่างประเทศ บริษัทข้ามชาติ โดยชาวจีนอพยพระลอกใหม่นั้นก็เป็นตัวแสดงหนึ่งที่มีความสำคัญในกระบวนการดังกล่าว เพราะเป็นตัวกลางสำคัญที่ถูกพิจารณาว่าเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ (Zhang, 2013) ระหว่างไทยกับจีนโดยเฉพาะด้านการค้าชายแดน

สำหรับในกรณีของผู้ค้ารายย่อย ภาครัฐไม่ได้ให้ความสนใจต่อกลุ่มนี้เท่าใดนัก เช่น ที่ตลาดการตอยเวาในอำเภอแม่สาย หรือแม่จันที่เชียงใหม่ เนื่องจากผู้ค้ารายย่อยชาวจีนเหล่านี้ไม่ส่งผลกระทบต่อมากนัก แต่ก็มีส่วนเป็นบางช่วงที่เจ้าหน้าที่จะเข้มงวดกับผู้ค้าจีน เช่น กรณีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การขึ้นสู่อำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติในช่วงแรกๆ ทำให้เจ้าหน้าที่ตรวจตราชาวจีนต่างตัวมากขึ้นในอำเภอเชียงแสน (นางป. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2558) สำหรับในส่วนของผู้แทนอำพราง (Nominee) เจ้าหน้าที่หลายส่วนมองว่าเป็นเรื่องปกติ และดำเนินการควบคุมได้ยาก แต่ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงก็เร่งดำเนินการอยู่ในกรอบของกฎหมาย โดยทางส่วนกลางพบความผิดในกรณีตัวแทนดำเนินธุรกิจชาวจีนไม่มาก ส่วนใหญ่จะเป็นกรณีของชาวตะวันตก

ในส่วนของการมาตรการการควบคุมด้านการท่องเที่ยว ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบได้จัดตั้งบริการเพื่อดูแลนักท่องเที่ยวชาวจีนโดยเฉพาะ พร้อมกับเป็นจุดลงทะเบียนและควบคุมหมักเทศก์เถื่อน และบริษัทนำเที่ยวเถื่อนของจีน ดังจะมีจุดดังกล่าวในสถานที่สำคัญในจังหวัดเชียงราย เช่น เชียงของ ท่าอากาศยานแม่ฟ้าหลวง และอนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งราย เป็นต้น (นายท. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2558) มาตรการที่แก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นการสะท้อนว่าทางภาครัฐมีความเปราะบางในการดำเนินนโยบาย จึงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงนโยบายใดๆ ต่อชาวจีนได้มากนัก

ที่สำคัญคือในด้านการเกษตรและการขนส่ง ภาครัฐไทยมองประเทศจีนเป็นตลาดใหญ่ที่สำคัญสำหรับเศรษฐกิจไทย จีนเป็นคู่ค้าที่สำคัญลำดับต้นๆ ของไทย มีผลให้ฝ่ายไทยดำเนินการใดๆ ต่อชาวจีนและธุรกิจจีนได้อย่างไม่สะดวกนัก ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในเชียงรายเองก็เห็นว่าจีนมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจการค้าชายแดนซึ่งเน้นการพึ่งพาซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจกับจีน ทั้งฝ่ายภาครัฐและฝ่ายภาคเอกชนก็มีมุมมองและพยายามผลักดันให้ภาคส่วนต่างๆ ทางเศรษฐกิจของไทยให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chains) ของจีนให้ได้ ทางจังหวัดเชียงรายมองจีนเป็นตลาดใหญ่ที่สำคัญ เพราะด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดเชียงรายทำให้มีความใกล้ชิดกับจีน และจีนเป็นตลาดขนาดใหญ่ที่มีผู้บริโภคจำนวนมาก (นายท. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2559)

สอดคล้องกับความเห็นของหน่วยงานด้านการเกษตรของรัฐที่เห็นถึงความสำคัญทางเศรษฐกิจของจีนในฐานะที่เป็นตลาดสินค้าเกษตรขนาดใหญ่ของไทย ไทยจึงควรให้ความสำคัญกับจีนซึ่งรวมไปถึงชาวจีนด้วย โดยเฉพาะในช่วงหลังมานี้ชาวจีนพ่อค้าจีนมาบทบาทมากขึ้น ยิ่งภายหลังจากการเปิดการค้าเสรี (นายค. (นามสมมุติ), นายอ. (นามสมมุติ), and นายว. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2559) แต่ด้วยแนวทางธุรกิจของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ค่อนข้างจะเป็นในเชิงรุกต่อเศรษฐกิจการค้าชายแดนและท้องถิ่นของไทย เนื่องจากชาวจีนอพยพระลอกใหม่มีลักษณะวิถีธุรกิจที่ย้อนกระบวนการผลิตมาตั้งแต่ต้นน้ำ เช่นในกรณีการไปเหมาสวนผลไม้ไทยหลายชนิด โดยทางภาคเหนือก็คือลำไยได้รับผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากชาวจีนมาเหมาสวน ตัดราคา จนผู้ค้าคนกลางไทยค่อยๆ หดหายไป กลายเป็นการดำเนินธุรกิจกึ่งผู้ขาดโดยผู้ค้าชาวจีนระลอกใหม่ ส่วนใหญ่ชาวจีนจะมาลงทุนเองแต่ก็อาจจะดำเนินการโดยคนไทยในพื้นที่ ซึ่งภาครัฐก็ไม่สามารถกีดกันได้ ภาครัฐทำได้เพียงแค่มีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนให้แก่ผู้ประกอบการและเกษตรกรไทย

การเข้ามาในเชิงรุกของภาคธุรกิจของชาวจีนอพยพระลอกใหม่ทางภาครัฐของไทยไม่ได้มีมาตรการที่เจาะจงเพื่อบังคับหรือกีดกันชาวจีน ทางข้าราชการที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและการค้าในจังหวัดเชียงรายได้ให้ข้อมูลอีกว่ากฎหมายข้อบังคับที่มีอยู่เดิมนั้นก็ครอบคลุมอยู่แล้ว และยังตั้งข้อสังเกตอีกว่าฝ่ายไทยไม่ได้บังคับใช้กฎหมายเท่าที่ควร ทั้งนี้ทั้งนั้น

ก็เป็นเพราะภาวะการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างไม่เท่าเทียม (Asymmetric Interdependence) ระหว่างไทยกับจีน ไทยจึงมีภาวะที่เปราะบาง (Vulnerability) ต่อการบังคับใช้นโยบายที่มีต่อชาวจีนทั้งที่เรามีอำนาจบังคับอยู่แล้ว

โดยสะท้อนชัดเจนผ่านข้อมูลจากข้าราชการที่ทำหน้าที่ด้านเศรษฐกิจและการค้าในจังหวัดเชียงราย ให้ข้อมูลว่าการดำเนินธุรกิจของชาวจีนอพยพพระลอกใหม่มีลักษณะเป็นในเชิงรุกต่อประเทศไทย เพราะประเทศไทยมีลักษณะที่เสรี อนุ่มอ่วยไม่เข้มงวดมากนักในการบังคับใช้กฎหมาย แม้ว่าทางภาครัฐจะมีกฎหมายที่ครอบคลุมเกือบทั้งหมดในการควบคุมจัดการคนต่างด้าวและธุรกิจต่างด้าว เพื่อป้องกันผลประโยชน์ของประชาชน แต่ที่ภาครัฐไม่ดำเนินการบังคับใช้อย่างเข้มงวดเนื่องจากเกรงจะเป็นประเด็นอ่อนไหวที่กระทบความสัมพันธ์และการค้าระหว่างประเทศกับจีน ดังข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ด้านเศรษฐกิจการค้าในจังหวัดเชียงรายว่า “...ทางทูตจีนที่เค้าเข้ามาในประเทศไทย ก็บอกตลอดว่า เรายังมีกฎหมายทุกฉบับที่จะดำเนินการกับนักท่องเที่ยวจีนหรือธุรกิจจีนที่เข้ามาแต่เราไม่ได้บังคับใช้เท่าที่ตัวเอง ก็คือเราห่วงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอะไรพวกนั้น...” (นางบ. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2558)

ยิ่งไปกว่านั้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจการค้าในเชิงรุกและทำลายผู้ค้าคนกลางของไทย โดยปัจจุบันนี้ผู้ค้าจีนไม่ได้จำกัดเพียงในเขตภาคเหนือแต่แทรกซึมไปในหลายส่วนของไทยแล้ว เช่น กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ลำพูน จันทบุรี พัทธยา ภูเก็ต ฯลฯ ดังที่ภาคเอกชนไทยในจังหวัดเชียงรายกล่าวว่า ชาวจีนอพยพพระลอกใหม่ขยายตัวเข้ามาค้าขายถึงในกรุงเทพฯ แล้ว เช่น ตลาดไท และปากคลองตลาด ซึ่งก็เห็นว่าภาครัฐจะเข้ามาสนใจจัดการ ภายใต้การรุกรืบของชาวจีนที่มีทุนใหญ่กว่าและมีเครือข่ายการค้าที่สนับสนุนชาวจีนด้วยกัน ทำให้พ่อค้าคนกลางไทยถูกตัดตอนออกจากวงจรการค้ากับจีน

ทางภาครัฐเองก็เคยดำเนินการอย่างจริงจังและเด็ดขาดกับธุรกิจจีนโดยเฉพาะในธุรกิจภาคเกษตร ในกรณีที่พ่อค้าชาวจีนผูกขาดธุรกิจลำไยของไทย ชาวจีนมาตั้งล้งรับซื้อ ตั้งห้องเย็น และโรงแปรรูป แล้วส่งลงท่าเรือเชียงแสนไปจีนเลย ซึ่งเป็นการตัดช่องทางเพิ่มมูลค่าของเกษตรกรไทย โดยราคาในแต่ละวันก็ถูกกำหนดโดยชาวจีนที่เชียงใหม่ ภาครัฐก็เคยแก้ปัญหาด้วยมาตรการเด็ดขาดในช่วงที่รัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติเข้ามาบริหารประเทศในช่วงแรก แต่ก็ไม่สามารถดำเนินการได้เพราะระบบการค้าลำไยอยู่ภายใต้ชาวจีนแทบทั้งหมด โดยทางภาครัฐได้เรียกประชุมเจ้าหน้าที่เพื่อจัดการกับปัญหาราคาผลผลิตลำไยตกต่ำเนื่องจากล้งจีนอพยพพระลอกใหม่ผูกขาดราคาเกษตรกรไทย โดยการประกาศราคาแนะนำการรับซื้อลำไยในราคาที่รัฐกำหนด แต่ก็โดนตอบโต้จากผู้ค้าชาวจีนโดยการปิดไม่รับซื้อลำไยทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และลำพูน ทำให้เกษตรกรไทยเดือนร้อน (นางบ. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2558) อุปสรรคอีกประการที่สำคัญคือตัวเกษตรกรเองที่ไม่ค่อยมีทักษะในการเป็นผู้ค้า ในด้านการตลาด รวมทั้งเกษตรกรคุ้นเคยกับการที่พ่อค้าเข้ามารับซื้อถึงสวนโดยตรงซึ่งสะดวกกว่า

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการของรัฐบาลไทยในการจัดการกับการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการชาวจีนประกอบด้วย 3 ปัจจัยด้วยกันคือ การพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนระหว่างไทย-จีน การพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาค และความต้องการอาศัยชาวจีนระลอกใหม่เป็นตัวกลางทางการค้าระหว่างไทย-จีน ปัจจัยประการแรก ไทย-จีนได้พึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างซับซ้อนโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจทั้งการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และการเคลื่อนย้ายของประชากรระหว่างสองประเทศเป็นไปในระดับสูง ทั้งนี้ไทยยังเป็นฝ่ายที่มีอำนาจต่อรองน้อยกว่าเพราะการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างไม่เท่าเทียม ดังนั้นหากดำเนินการใดที่รุนแรงต่อชาวจีนระลอกใหม่ อาจสร้างผลกระทบที่เสียหายต่อการพึ่งพาในด้านอื่นๆ ด้วย

ปัจจัยข้อต่อมาคือ โครงการพัฒนาและกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคที่มีทั้งไทยและจีนเข้าร่วม เช่น GMS, ASEAN+3, CAFTA ซึ่งเป็นโครงการที่พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระหว่างประเทศ อำนวยความสะดวกและผ่อนคลายการควบคุมชายแดนระหว่างกัน และส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศด้วยการค้าเสรี ซึ่งเป็นการยกระดับการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างจีนกับไทยให้มากยิ่งขึ้น ปัจจัยเหล่านี้เป็นเงื่อนไขที่สนับสนุนต่อการไหลเข้ามาของชาวจีนอพยพพระลอกใหม่พร้อมกับทุน และสินค้าจากจีนด้วย

ปัจจัยข้อสุดท้ายคือ การใช้ประโยชน์จากชาวจีนอพยพระลอกใหม่ในฐานะคนกลาง (Middle Man) ทางการค้าระหว่างไทย-จีน เพราะผู้ประกอบการไทยบางส่วนยังไม่สามารถเข้าถึงตลาดจีนได้โดยตรงหรืออย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องพึ่งพาชาวจีนระลอกใหม่ที่มีข้อมูลของตลาดปลายทางในจีน รู้ความต้องการของผู้บริโภค มีประสบการณ์และความรู้ด้านการค้าระหว่างไทยจีน รู้มาตรฐานและกฎระเบียบของการส่งออกนำเข้าสินค้า ในขณะที่ผู้ค้าไทยอาจจะไม่ทราบข้อมูลดังกล่าวดีนัก หรือบางส่วนก็มักายัดตดเหมาะสวนครั้งเดียวทำให้มีสินค้าที่ไม่มีคุณภาพเหลือจำนวนมาก ผู้ค้าเหล่านี้จึงส่งออกสินค้าไทยได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ และไม่สามารถแข่งขันกับชาวจีนระลอกใหม่ได้ด้วย

แต่หากรัฐช่วยเหลือผู้ประกอบการไทยโดยการกีดกัญชาจีน ก็อาจจะทำให้เกษตรกรและภาคเศรษฐกิจโดยรวมเสียหาย เนื่องจากผู้ประกอบการไทยก็ยังเข้าไม่ถึงข้อมูลของตลาดจีน แต่ถ้าให้ชาวจีนเข้ามาผู้ค้าจีนระลอกใหม่ก็จะทำหน้าที่เชื่อมต่อทำให้สินค้าไทยส่งออกไหลเวียนได้ กล่าวคือ ไทยเองก็จำเป็นต้องพึ่งพาชาวจีนให้เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ดังที่อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศระดับสูงด้านการเกษตรกล่าวว่า “...ถ้าเราไม่สามารถสร้างความเชื่อมโยงกับตลาดจีนได้เราก็ต้องพึ่ง Information เหล่านี้ พึ่งตัวกลาง ตลาดต้องมีตัวกลางจะเป็นใครก็ไม่รู้ ถ้าหากคนเราไปไม่ถึงก็ต้องมีตัวกลาง...” (นายณ. (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2559) นอกจากนี้ผู้ค้าชาวจีนยังให้ราคาสูงกว่าผู้ค้าชาวไทยด้วย แต่หากปล่อยให้เป็นอย่างนี้ต่อไปในระยะยาวจะถูกผูกขาดโดยพ่อค้าจีน แต่ในตอนนี้รัฐก็ทำให้เพียงแต่การสนับสนุนและให้ความรู้เพื่อพัฒนาเกษตรกรและผู้ประกอบการไทยเท่านั้น

สรุปและอภิปรายผล

การพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างไทยกับจีนนั้นดำเนินไปอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ โดยมีชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่จีนให้การสนับสนุนผ่านนโยบายก้าวออกไป และการบูรณาการทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศระหว่างจีนกับกลุ่มประเทศอาเซียนตอนบน ชาวจีนระลอกใหม่ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อด้านเศรษฐกิจไทย เช่น ด้านการค้าผลิตผลทางการเกษตร ด้านโลจิสติกส์ ด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นต้น และกำลังขยายตัวมากขึ้นเรื่อยๆ โดยรัฐมองว่าชาวจีนอพยพระลอกใหม่ที่เป็นตัวแสดงระหว่างประเทศหนึ่งที่สำคัญในฐานะคนกลาง ที่เชื่อมโยงและส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างไทย-จีน โดยเป็นหนึ่งในกลไกที่ประสานระหว่างแหล่งผลิตและตลาดให้แก่ไทย ภายใต้การพึ่งพาซึ่งกันและกันที่ไม่เท่าเทียมทำให้ไทยที่มีการพึ่งพาต่อจีนมากกว่าโดยเฉพาะในแง่การส่งออกและการลงทุนทางเศรษฐกิจกับจีน ซึ่งอยู่ในสภาพเปราะบางทางนโยบายในการจัดการต่อปัญหาที่เกิดจากชาวจีนระลอกใหม่ เช่น การผูกขาดตลาดสินค้าเกษตร เป็นคู่แข่งพ่อค้าไทย โกดี้พิทัวร์เถื่อน และการไหลของสินค้าจากจีน อีกทั้งไทยยังจำเป็นต้องอาศัยตัวกลางระหว่างประเทศอย่างชาวจีนระลอกใหม่เพื่อเข้าถึงตลาดจีนด้วย ทำให้ไม่สามารถใช้มาตรการเข้มงวดกับชาวจีนระลอกใหม่ได้เพราะไทยมีอำนาจต่อรองน้อยกว่านั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา สะท้อนให้เห็นว่าภาครัฐมีการจัดการต่อชาวจีนอย่างอะลุ่มอล่วย และไม่เข้มงวดเนื่องจากมีอำนาจในการต่อรองกับจีนน้อยกว่า และยังคงอาศัยชาวจีนระลอกใหม่บางส่วนเป็นช่องทางในการเชื่อมโยงกับตลาดจีน แม้ว่าจะทำให้ภาคธุรกิจและสังคมไทยได้รับผลกระทบในทางลบ ดังนั้นรัฐบาลควรใช้มาตรการที่ละมุนละม่อมในการจัดการ เช่น การส่งเสริมความเข้มแข็งให้แก่ผู้ประกอบการไทยให้มากกว่าขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ พร้อมกับยกระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชนท้องถิ่นให้สามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก พร้อมกับให้บูรณาการความร่วมมือกับหน่วยราชการต่างๆ พร้อมกันไปด้วย และเร่งรัดการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด สุดท้ายคือการประสานความร่วมมือและเชื่อมโยงผลประโยชน์ระหว่างผู้ประกอบการไทยกับชาวจีนให้เป็นระบบ และเป็นธรรมอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ในหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่องนโยบายของไทยต่อการอพยพของชาวจีนระลอกใหม่: ศึกษากรณี อำเภอแม่สาย เชียงแสน และเชียงของ จังหวัดเชียงราย โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.วิระ สมบูรณ์ เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

เอกสารอ้างอิง

- ยศ สันตสมบัติ. (2557). **มังกรหลากสี: การขยายอิทธิพลเหนือดินแดนและพันธกิจเผยแผ่อารยธรรมในอุษาคเนย์**. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรรณรัตน์ ท่าห้อง และ วรศักดิ์ มัทธโนบล. (2556). “ชาวจีนใหม่กับความมั่นคงของชุมชนในกลุ่มประเทศ CLMV.” **จีนกับความมั่นคงของมนุษย์**, 3, 131-163. ห้องประชุมจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ ชั้น 4 อาคารประชาธิปไตย-ราไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สักรินทร์ นิยมศิลป์. (2555). คลื่นลูกที่สี่: เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการย้ายถิ่นของชาวจีนยุคใหม่. **บทความนำเสนอในการประชุมสังคมวิทยาระดับชาติ ครั้งที่ 4**, 1-16. โรงแรมมิราเคิลแกรนด์.
- Chong, T. (2013). “Chinese Capital and Immigration into CLMV: Trends and Impact.” *ISEAS Perspective* 50 : 1-11.
- Keohane, O. R. and Nye, J. S. (1977). **Power and Interdependence : World Politics in Transition**. Boston: Little, Brown and Company.
- Chinh, V. N. (2013). “Recent Chinese Migration to Vietnam.” *Asian and Pacific Migration Journal* 22: 7-30.
- Santasombat, Y., ed. (2015). **Impact of China's Rise on the Mekong Region**. New York: Palgrave Macmillan.
- Siriphon, A. (2012). “Competing to Lead: A Case Study of Chinese-Thai Venture on Rubber Industries in Northern Thai Border.” In **Workshop Theme: "Foreign Aid, Land Concession and Territorialization**. Venue: Army Hotel, Hanoi Vietnam.
- Siriphon, A. (2015). “Xinyimin, New Chinese Migrants, and the Influence of the PRC and Taiwan on the Northern Thai Border.” In Y. Santasombat (ed.), **Impact of China's Rise on the Mekong Region**, pp. 147-166. New York: PALGRAVE MACMILLAN.
- Wong, D. (2013). “Introduction: The New Chinese Migration to Southeast Asia.” *Special Issue in Asian and Pacific Migration Journal* 22 : 1-6.
- Zhang, H. (2013). **The role of migration in shaping China's economic relations with its main partners**. MPC Research Report 2013/7.
- Zhuang, G. and Wang, W. (2010). “Migration and Trade: The Role of Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia.” *International Journal of China Studies* 1: 174-193.

มโนทัศน์ว่าด้วยภัยคุกคามของสิงคโปร์และความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างสิงคโปร์
กับสหรัฐอเมริกาในยุคหลังสงครามเย็น¹

Threat perception of Singapore and Singapore-U.S. Security Cooperation in
the Post-Cold War Period

กมลชนก ขุนเพชร²

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษามโนทัศน์ภัยคุกคามของสิงคโปร์ ที่ผลักดันให้ผู้นำสิงคโปร์สร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงกับสหรัฐอเมริกา วัตถุประสงค์ในการวิจัย 1. เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องภัยคุกคามในยุคหลังสงครามเย็น ตามทัศนะของสิงคโปร์ 2. เพื่อศึกษาการรับมือเรื่องภัยคุกคามในยุคหลังสงครามเย็นของสิงคโปร์ และ 3. เพื่อศึกษาความร่วมมือระหว่างสิงคโปร์กับสหรัฐอเมริกาตั้งแต่หลังสงครามเย็น เป็นต้นมา วิธีการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเอกสาร โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ และข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิ ส่วนผลการวิจัยพบว่า ผู้นำสิงคโปร์มีจุดอ่อนไหวด้านความมั่นคง 3 ประการสำคัญ คือ สภาพภูมิศาสตร์ที่มีขนาดเล็ก และถูกขนาบด้วยประเทศเพื่อนบ้านขนาดใหญ่ รวมทั้งจำนวนประชากรที่ประกอบด้วยหลายเชื้อชาติ จึงสนับสนุนให้ผู้นำสิงคโปร์สร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงกับสหรัฐฯ

คำสำคัญ: นโยบายต่างประเทศสิงคโปร์ สิงคโปร์กับสหรัฐฯ จุดอ่อนไหวด้านความมั่นคงของสิงคโปร์

Abstract

The objectives of this study were : 1. to study the concept of threats of Singapore and the partnership with the United States to meet conceptions on Singaporean threats in the post-Cold War era, 2. to understand and deal with Singaporean threat in the post-Cold War era. 3 to analyze include the benefits that Singapore gained from security cooperation with the United States. The findings indicated that the relationship of the two countries proceeded steadfast. The leaders of the two countries have a common point of view as a key point in the close relationship, that terrorism is a common threat. Additionally, leaders of Singapore also need superpowers to guarantee security for the government. Including China's policy towards the region, especially the South China Sea disputes and Indian attitude towards the region especially the Look East policy, Indian Army Competency Development and more amicable and cooperative political and economic relationship between China and India. Relationship between Singapore and the United States has changed time to time according to security threats in various periods. Security cooperation was enhanced into new framework and other dimension of cooperation. US alignment policy of Singapore aiming at relying on both political and military superpower is in line with geostrategy of the United States aiming at having Singapore as a partner on security. The study involves the usage of research papers (documentary research), including data from the primary document and secondary document.

Keywords: Singapore foreign policy, Singapore- U.S. cooperation, Singapore in Post Cold war Period

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรื่อง “มโนทัศน์ว่าด้วยภัยคุกคามของสิงคโปร์และความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างสิงคโปร์กับสหรัฐอเมริกาในยุคหลังสงครามเย็น” ปีการศึกษา 2558

² นิสิตปริญญาโท สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทนำ

ในช่วงก่อตั้งเป็นสาธารณรัฐในปี 1965 สิงคโปร์มีความวิตกกังวลต่อปัญหาความมั่นคงภายในประเทศ ได้แก่ ปัญหาภัยคุกคามจากภัยคอมมิวนิสต์ การรักษาความสงบเรียบร้อยของคนหลากหลายเชื้อชาติ นอกจากนี้ สิงคโปร์ยังประสบกับปัญหาภัยคุกคามจากประเทศเพื่อนบ้าน³ โดยเฉพาะความขัดแย้งทางการเมืองภายในระหว่างสหพันธ์มาเลเซีย จนทำให้สิงคโปร์ต้องแยกตนออกมา

นับตั้งแต่พรรคกิจประชา (People's Action Party-PAP) ขึ้นมาบริหารประเทศตั้งแต่ปี 1959 ผู้นำสิงคโปร์มีอุดมการณ์ประชาธิปไตยแบบที่รัฐบาลเข้ามาควบคุมอย่างเข้มงวดทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม นายกรัฐมนตรีมีอำนาจในการบริหารมากที่สุด ข้าราชการและสภานิติบัญญัติมีสิทธิเพียงเล็กน้อยในการคัดค้านและร่วมตัดสินใจ นโยบายต่างประเทศสิงคโปร์จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนความคิดของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ได้แก่ ลีควงยู โกะ เค็ง สวี นายโต๊ะ ชิน ซาย นายเอส ราชารัตน์ นายเอส ดานาบาลัน นายหว่อง คัน เส็ง⁴ ผู้นำเหล่านี้พยายามพัฒนาระบบการเมือง เศรษฐกิจ และดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยคำนึงถึงข้อจำกัดและปัจจัยในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ดังนี้ ด้านภูมิศาสตร์สิงคโปร์มีขนาดพื้นที่เพียง 716.1 ตารางกิโลเมตรและมีประชากรทั้งสิ้น 5,399,200 คน⁵ ลักษณะภูมิรัฐศาสตร์ส่งผลต่อการขยายอาณาเขตทางอำนาจทั้งทางการค้าและความมั่นคง เนื่องจากพื้นที่เล็กและล้อมรอบไปด้วยทะเล ทำให้เป็นอุปสรรคในการขยายการค้าและพัฒนาศักยภาพทางทหารซึ่งกระทบต่อดินแดนประเทศเพื่อนบ้าน และข้อจำกัดในด้านพื้นที่ส่งผลต่อทรัพยากรของประเทศ สิงคโปร์ไม่มีพื้นที่เกษตรกรรมและขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติทำให้ต้องพึ่งพิงประเทศเพื่อนบ้าน เช่น การซื้อน้ำจืดจากรัฐยะโฮร์ มาเลเซียมาตั้งแต่แยกประเทศจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งด้านสังคม สิงคโปร์เป็นพหุสังคมที่ประกอบด้วยคนหลากหลายเชื้อชาติทั้งจีนซึ่งถือเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ มาเลย์และอินเดีย ซึ่งประชากรเหล่านี้นับถือศาสนาพุทธ อิสลาม ฮินดูและคริสต์

ข้อจำกัดข้างต้นส่งผลต่อมนทัศน์ผู้นำทางการเมืองสิงคโปร์ต่อสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศเช่นเดียวกับนักสังคมนิยม ที่มองระบบระหว่างประเทศเป็นโลกที่โหดร้ายและไม่มีรัฐกลางในการบริหารดูแล จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเต็มไปด้วยความขัดแย้ง⁶ ดังนั้นวิธีการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ต้องให้ความสำคัญกับการรักษาความมั่นคงและความอยู่รอดแห่งชาติสิงคโปร์เป็นลำดับแรก ผู้นำสิงคโปร์จึงเห็นว่าจะต้องมีกองกำลังทหารที่มีแข็งแกร่ง และเร่งสร้างความสัมพันธ์ทั้งในระดับทวิภาคีและระดับพหุภาคีในภูมิภาค และการสร้างดุลอำนาจในภูมิภาคเพื่อมิให้เกิดการยึดครองภูมิภาค อันกระทบต่อผลประโยชน์ของสิงคโปร์ในด้านความมั่นคง จึงทำให้สิงคโปร์สร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดด้านการทหารกับสหรัฐฯ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษามนทัศน์เรื่องภัยคุกคามในยุคหลังสงครามเย็น ตามทัศนะของสิงคโปร์
2. เพื่อศึกษาการรับมือเรื่องภัยคุกคามในยุคหลังสงครามเย็นของสิงคโปร์
3. เพื่อศึกษาความร่วมมือระหว่างสิงคโปร์กับสหรัฐอเมริกาตั้งแต่หลังสงครามเย็น เป็นต้นมา

กรอบแนวคิด

การศึกษาเรื่อง มโนทัศน์ว่าด้วยภัยคุกคามของสิงคโปร์ กับ ความร่วมมือด้านความมั่นคงกับสหรัฐอเมริกาในยุคหลังสงครามเย็น นั้น ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดเรื่อง Threat Perception ของ Raymond Cohen มาอธิบาย โดยในงานเรื่อง Threat Perception in International Crisis⁷ นั้น Cohen อธิบาย การรับรู้เรื่องภัยคุกคาม (Threat perception) จากการสังเคราะห์จากตัวอย่างต่างๆ ทั้งหมด 6 ตัวอย่าง ได้แก่

³ โคริน เทืองเกษม, สิงคโปร์ภายใต้สามผู้นำ (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์เดือนตุลา,2554), น.16.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 223-24.

⁵ Singapore Department of Statistic, Singapore Statistic [Online], 30 Jun 2014. Source www.singstat.gov.sg/statistics/latest_data.html

⁶ โคริน เทืองเกษม, สิงคโปร์ภายใต้สามผู้นำ, น.216.

⁷ Raymond Cohen, Threat Perception in International Crisis (The University of Wisconsin Press: US., 1966), p.3-15.

1. The War in Sight ในปี 1875 อันว่าด้วยความขัดแย้งระหว่างเยอรมนีกับฝรั่งเศส
2. The Italian invasion scare ในเดือนกรกฎาคม ปี 1889 อันเป็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างฝรั่งเศสกับอิตาลี
3. The Liman Von Sanders crisis ปี 1913 ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างรัสเซียกับเยอรมนีเหนือคอนสแตนติโนเปิล และช่องแคบ
4. Britain and the Prague crisis ในเดือนมีนาคม ปี 1939 ซึ่งเป็นเหตุความขัดแย้งระหว่างเยอรมนีกับอังกฤษ
5. Poland and the Corridor crisis ในเดือนมีนาคม ปี 1939 อันเป็นขัดแย้งระหว่างเยอรมนีกับอังกฤษและโปแลนด์
6. The Straits Question ในเดือนสิงหาคม ปี 1946 ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างโซเวียตกับสหรัฐอเมริกา

Threat Perception ในระบบระหว่างประเทศ ตามทัศนะของ Cohen มีลักษณะเป็นการคาดการณ์ถึงอันตรายที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตในลักษณะที่เป็นการถูกกระทำมากกว่าจะเป็นการกระทำในแง่ของการดำเนินการเพื่อลู่โทษอีกฝ่าย ทั้งนี้ การจะพิจารณาถึงนิยามเชิงปฏิบัติการของ Threat Perception ได้ ต้องสังเกตกันจากตัวบ่งชี้ 4 ข้อ ดังนี้คือ

1. การแสดงออกของผู้กำหนดนโยบาย อันเป็นแสดงออกในการประเมินตัดสินและเป็นปฏิกริยาส่วนตัวของผู้กำหนดนโยบาย ที่มีต่อสิ่งที่บอกเป็นนัยว่าเป็นการคุกคาม
2. การบอกเล่าจากผู้สังเกตการณ์ในขณะนั้น อาทิ ทูตต่างชาติ หรือ เพื่อนร่วมงานของผู้กำหนดนโยบาย
3. หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าผู้กำหนดนโยบายมีการใช้ทางเลือกอื่นในการตอบโต้กับการคุกคาม เช่น การปรึกษากันภายใน การส่งต่อข้อมูลกันเพิ่มมากขึ้น การแสวงหาความช่วยเหลือจากภายนอก และสุดท้ายก็คือ
4. ผู้กำหนดนโยบายมีการประยุกต์ใช้กระบวนการรับมือเพื่อตอบสนองโต้กับการคุกคาม เช่น เพิ่มความแข็งแกร่งและขับเคลื่อนทรัพยากร และการโต้กลับทางการทูต เป็นต้น อย่างไรก็ตาม Cohen ก็เห็นว่า ตัวบ่งชี้นี้ ข้างต้นต้องพิจารณาร่วมกัน เพราะตัวบ่งชี้เพียงข้อหนึ่งข้อใดนั้น ไม่สามารถบ่งบอกได้ว่ามีการรับรู้เรื่องการคุกคามเกิดขึ้น

นอกจากนี้ ในการรับรู้เรื่องภัยคุกคาม Cohen ก็เสนอไว้ว่า ระดับการรับรู้เรื่องภัยคุกคาม มีอยู่ด้วยกัน 2 ชั้น กล่าวคือ ระดับขั้นการสังเกตการณ์ (observation) ซึ่งเป็นขั้นเริ่มต้นที่มีการรับรู้ถึงสิ่งที่บอกเป็นนัยว่าเป็นการคุกคาม และขั้นต่อมาคือ ขั้นการประเมิน (appraisal) อันเป็นขั้นของการประเมินวัดว่าสิ่งที่บอกเป็นนัยตามขั้นแรกนั้นเป็นภัยคุกคามจริงหรือไม่ใช่ภัยคุกคาม ทั้งนี้ การรับรู้ทั้งสองระดับต่างก็เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาและมีผลต่อการคัดสรรข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องขึ้นมาพิจารณา ซึ่งการที่ผู้สังเกตการณ์จะคัดเลือกและตีความหลักฐานข้อมูลข่าวสารได้ก็จะพิจารณาหลักฐานจากพื้นฐานปัจจัยที่เป็นแนวโน้มของเหตุการณ์ และโดยรวมแล้ว จากเหตุการณ์ตัวอย่าง 6 สถานการณ์ ที่ Cohen ศึกษา ก็ทำให้ได้ลักษณะร่วมของเหตุการณ์ที่เป็นปัจจัยแนวโน้มก่อให้เกิดภัยคุกคามในระบบระหว่างประเทศได้ 3 ข้อ ดังนี้

1. เป็นปัญหาเกี่ยวกับเรื่องทางภูมิศาสตร์
2. มีบรรยากาศความตึงเครียดและความไม่ไว้วางใจกัน ซึ่งมาจากประวัติศาสตร์ความเป็นปรปักษ์และการทะเลาะเบาะแว้งกันมาระหว่างตัวแสดงแต่ละฝ่าย
3. ผู้สังเกตการณ์มองว่า พื้นที่ ปริมาณที่เป็นปัญหาอยู่นั้น ฝ่ายตนมีความจุดอ่อนไหวอยู่

อนึ่ง จากระดับการรับรู้ภัยคุกคามขั้นต้น ซึ่งก็คือ การสังเกตการณ์จะพบว่า เหตุการณ์อันเป็นสภาพแวดล้อมภายนอกที่ทำให้เกิดการรับรู้ภัยคุกคามนั้นไม่มีหลักการใดๆ ชัดเจน แต่กลับมีลักษณะเป็นได้ทั้งเรื่องทางการทหาร เรื่องทางการทูต เป็นได้ทั้งเรื่องทางวณะและอวณะ รวมทั้งเป็นข้อมูลที่ได้มาทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ นั่นเอง

นอกจากนี้ ในระดับของการประเมิน Cohen ให้ความสำคัญต่อการประเมินการฝ่าฝืน rules of game ต่างๆ ที่กำหนดไว้ ซึ่งการประเมินการฝ่าฝืน rules of game นั้น โดยทั่วไปจะพบการกระทำของตัวแสดงอยู่ 2 ชั้น กล่าวคือ เบื้องต้น ตัวแสดงจะยุติบทบาทการกระทำที่สามารถคาดการณ์ได้ลง และจากนั้น ตัวแสดงก็จะมุ่งเน้นที่นโยบายการครอบงำหรือการรุกราน

ขณะที่ rules of game ในที่นี้ หมายถึงทั้ง กฎระหว่างประเทศ ข้อตกลงระหว่างประเทศ กติกาสัญญาทวิภาคี และ สภาวะที่รัฐยึดมั่นในอำนาจอธิปไตย (Sovereignty) ของตนเอง ปริมาณที่มีอิทธิพล การจัดการที่ต่างก็ไม่แสดงออกอย่างชัดเจน ไม่ได้เป็นลายลักษณ์อักษรแต่แสดงออกอย่างมีนัยยะ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะ rules of game ตามความเห็นของ Cohen นั้น ทำหน้าที่สอดประสาน แก้ปัญหาเฉพาะบางอย่างที่สื่อสารกันไม่ได้และเป็นอิสระหรือสื่อสารกันโดยตรงไม่ได้ในระบบระหว่าง ประเทศ และหากไม่มี rules of game เกิดขึ้นมา ระบบระหว่างประเทศก็อาจล้มเหลวลง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ก็จะอยู่ใน สภาวะที่เป็นอนาธิปไตย (anarchy) ดังนั้นในแง่หนึ่ง rules of game จึงเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมากเพื่อทำให้พฤติกรรมของรัฐแต่ละรัฐภายใต้กฎเกณฑ์นั้นมีการคาดการณ์ได้ และการฝ่าฝืน rules of game จึงหมายความว่า ตัวแสดงได้กระทำการที่ผิดคาด และพฤติกรรมของรัฐนั้นก็จะกลายเป็นสิ่งที่คาดการณ์ไม่ได้ต่อไป เมื่อเป็นความคาดการณ์ไม่ได้ จึงเกิดการประเมิณสิ่งนี้ใน ฐานะสิ่งที่อาจเป็นภัยคุกคามนั่นเอง

ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า การรับรู้เรื่องภัยคุกคาม ตามความหมายของ Cohen จึงเป็นการคาดการณ์ถึงอนาคตผ่านการ สังเกตและการประเมิณ โดยที่ในระดับการสังเกตการณ์นั้น ก็จะเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากพื้นฐาน 3 ข้อซึ่งมักเป็นแนวโน้ม ให้เกิดภัยคุกคาม นั่นคือ เรื่องทางภูมิศาสตร์ บริบทความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ และจุดอ่อนไหวที่ตนเองมีอยู่ ในขณะที่ใน ระดับการประเมิณนั้น ก็จะประเมิณจากสถานการณ์ที่ฝ่าฝืน rules of game โดยที่ rules of game ในที่นี้ นับรวมถึง กฎเกณฑ์ข้อตกลงทุกประเภท รวมทั้งกติกาทุกข้อระหว่างประเทศทุกข้อทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่มีผลต่อ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคู่ขัดแย้งนั้นๆ

จากข้างต้น จึงเห็นว่า แนวคิดดังกล่าวมีพลังมากพอในการอธิบายโน้ตทัศน์ว่าด้วยภัยคุกคามของผู้นำสิงคโปร์ รวมทั้งการตีความภัยคุกคามแห่งชาติของสิงคโปร์ และการจัดการและกำหนดมาตรการตอบโต้ต่อภัยคุกคาม ที่สะท้อน ออกมาจากการที่สิงคโปร์หันให้ความร่วมมือสหรัฐอเมริกา ในยุคหลังสงครามเย็นได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้จะใช้วิธีการวิจัยเอกสาร(Documentary Research) โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสารดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ เช่น บันทึกความเข้าใจ สนธิสัญญาต่างๆ รายงานการประชุม แถลงการณ์และ เอกสารชั้นต้นส่วนบุคคล
2. ข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิ เช่น หนังสือ วารสารทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความในหนังสือพิมพ์

ผลการวิจัย

ในช่วงยุคสงครามเย็นความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศไม่ได้มีท่าทีที่ชัดเจน เนื่องจากจากการตั้งอยู่ของกองกำลัง อังกฤษในสิงคโปร์จึงทำให้สิงคโปร์ไม่สามารถแสดงการสนับสนุนความร่วมมือทางการทหารกับประเทศอื่นๆได้ อีกสาเหตุ สำคัญคือ สิงคโปร์ได้ร่วมทำสนธิสัญญาทางการทหารกับร่วมกับอีกห้าประเทศ (The Five Power Defence Arrangements) ประกอบไปด้วยอังกฤษ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ มาเลเซีย สนธิสัญญาดังกล่าวประกาศใช้เมื่อปี 1971 สนธิสัญญาดังกล่าวได้ สนับสนุนความร่วมมือทางการทหารระหว่างสิงคโปร์กับมาเลเซีย นัยหนึ่งในการเข้าร่วมกับสนธิสัญญาดังกล่าวนี้ คือ ประเทศ ผู้เข้าร่วมทั้งห้าต้องการสร้างความร่วมมือด้านการทหารอย่างใกล้ชิดร่วมกับสหรัฐฯ

ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯกับสิงคโปร์มีลักษณะเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นในยุคหลังสงครามเย็นเริ่มจากการลงนาม บันทึกช่วยจำว่าด้วยความเข้าใจในการเพิ่มฐานอำนาจความเสถียรทางทหาร อากาศยานและเรือรบของสหรัฐฯในฐานทัพ

ของประเทศ⁸ สิงคโปร์พยายามที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับสหรัฐฯ ความใกล้ชิดระหว่างสองประเทศเริ่มปรากฏเป็นภาพที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังที่นายกรัฐมนตรีลี กวน ยู ได้กล่าวว่า “สันติภาพ และความมั่นคง ทั้งในภูมิภาคยุโรปและเอเชียยังคงขึ้นอยู่กับความอยู่ดีของกองทัพอเมริกันและกองทัพออสเตรเลียในภูมิภาค”⁹

การที่สหรัฐฯถอนฐานทัพเรือออกจากฟิลิปปินส์และไทยในปี 1991 สิงคโปร์ได้เสนอให้กองทัพอเมริกันใช้ฐานทัพเรือและการเข้าใช้ท่าอากาศยานของสิงคโปร์ โดยสิงคโปร์มองว่าการตั้งฐานทัพของสหรัฐฯสามารถปกป้องอำนาจอธิปไตยและรักษาผลประโยชน์ภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ ในปี 1998 สิงคโปร์ประกาศความร่วมมือด้านการทหารร่วมกับสหรัฐฯ โดยการขยายฐานทัพเรือในแซงจี เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่กองทัพอเมริกัน และยินยอมให้สหรัฐฯ ติดตั้งเฮลิคอปเตอร์ เพื่อฝึกซ้อมกองกำลัง¹⁰

ในวันที่ 11 กันยายน ปี 2001 เหตุการณ์วินาศกรรมอาคารเวิลด์เทรด เซ็นเตอร์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าขนาดใหญ่ของสหรัฐฯและอาคารเพนทากอน ศูนย์บังคับบัญชาการทางด้านทหารของสหรัฐฯ พังถล่มจากการขับเครื่องบินพุ่งชน ทำให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก กลุ่มผู้ต้องสงสัยที่อยู่เบื้องหลังการโจมตีดังกล่าวคือ กลุ่ม อัลไคดา (Al Qaeda) สิงคโปร์มีความกังวลในการก่อการร้ายครั้งนี้เป็นอย่างมาก เมื่อพบว่ากลุ่มเจมาฮ์ (Jemaah Islamiyah-JI) กลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงที่เคลื่อนไหวในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มอัลไคดา เนื่องจากบริษัทข้ามชาติสัญชาติอเมริกันดำเนินธุรกิจในสิงคโปร์มากกว่า 1,600 บริษัท¹¹ อีกทั้งนโยบายการเปิดเสรีการค้าและการลงทุนและการตั้งฐานทัพสหรัฐฯ ล้วนทำให้สิงคโปร์กลายเป็นเป้าสำคัญของกลุ่มก่อการร้ายกลุ่มอัลไคดา ในครั้งนี้ด้วย

ในเดือนมีนาคม ปี 2003 สิงคโปร์ยินยอมให้เครื่องบินสหรัฐฯบินผ่านน่านฟ้าสิงคโปร์และอนุญาตให้ใช้สิงคโปร์เป็นจุดอำนวยความสะดวกแก่กองทัพอเมริกันและอากาศ เพื่อสนับสนุนสหรัฐฯบุกยึดอิรัก รวมทั้งการส่งกองกำลังทหาร 192 นายเพื่อเข้าพื้นที่อิรัก ซึ่งนายกรัฐมนตรี ก๊ก จ๊ก ตง สนับสนุนกองกำลังสหรัฐฯ ครั้งนี้ ดังว่า “อาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูง (WMD : Weapons of Mass Destruction) ที่อยู่ในครอบครองของกลุ่มก่อการร้าย อาจกลายเป็นภัยคุกคามสิงคโปร์ซึ่งเป็นเป้าของกลุ่มก่อการร้ายได้”¹²

ในเดือนตุลาคม ปี 2003 ประธานาธิบดีบุชได้เยี่ยมเยียนสิงคโปร์และลงนามหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง (strategic partnership framework agreement) ซึ่งเป็นข้อตกลงที่เกี่ยวข้องกันทั้งทางด้านการค้าและความมั่นคง¹³ จนในที่สุด ความร่วมมือระหว่างสองประเทศขยายไปสู่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ทั้งสองฝ่ายได้ลงนามข้อตกลงทางการค้าเสรีระหว่างสหรัฐฯกับสิงคโปร์ (United States-Singapore Free Trade Agreement (USSFTA)) ได้มีการเจรจาตกลงกันในวันเดือนพฤษภาคม ปี 2003 และมีผลทางกฎหมายอย่างเป็นทางการในวันที่ 1 มกราคม ปี 2004 ในเรื่องการตกลงทำเขตเสรีทางการค้านั้น ทั้งสองประเทศมีการลดภาษีที่มีอัตราต่ำที่สุดในโลก¹⁴ ตลาดการค้าและการบริการของสิงคโปร์ถือว่าเป็นตลาดขนาดใหญ่ยิ่งกว่าเศรษฐกิจของประเทศในอาเซียนรวมกัน ในปี 2010 สิงคโปร์ถือเป็นคู่เจรจาการค้าที่ใหญ่เป็นลำดับที่ 13 ของสหรัฐอเมริกา¹⁵

⁸ Ibid.,p.4.

⁹ Michael Leifer, *Singapore's Foreign Policy: Coping with Vulnerability*, p.104.

¹⁰ Eul SOO PANG, “Embedding Security into Free Trade: The case of the United States-Singapore Free Trade Agreement, *Contemporary Southeast Asia Vol.29, No.1*(2007):9.

¹¹ Eul SOO PANG, *Contemporary Southeast Asia Vol.29*:p.3.

¹² Amitav Acharya, *Singapore's Foreign policy The search for regional order*, p.93.

¹³ Andrew T H Tan, *Southeast Asian Affairs*: p.352-53.

¹⁴ Eul SOO PANG, *Contemporary Southeast Asia Vol.29*:p.2.

¹⁵ S ISWARAN, Opening remarks by 2nd Ministry (Trade & Industry)[Online],8 February 2012.Source

http://www.mfa.gov.sg/content/mfa/overseasmission/washington/newsroom/press_statements/2012/201202/press_20120208_03.html

ความร่วมมือของทั้งสองประเทศมิได้จำกัดเพียงแค่ด้านความมั่นคงเท่านั้น การระบาดของโรคร้าย (the Serve Acute Respiratory Syndrome) ซึ่งทำให้มีคนไทยเสียชีวิต 33 คน ติดเชื้ออีก 238 คน รัฐบาลสิงคโปร์มีความวิตกกังวลเรื่องภัยคุกคามเรื่องโรคร้ายระบาดข้ามชาติ อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 6 พฤษภาคม 2003 นายกรัฐมนตรีก็ จัก ตง และประธานาธิบดีบุชร่วมหารือเพื่อในการป้องกันการระบาดของโรคดังกล่าว¹⁶ ในปี 2005 สิงคโปร์ได้บรรลุข้อตกลงทางยุทธศาสตร์เพื่อความร่วมมือทางด้านกลาโหมและความมั่นคง (Strategic Framework Agreement for a Closer Cooperation Partnership in Defence and Security)¹⁷

สรุปและการอภิปรายผล

สหรัฐอเมริกาคือประเทศหนึ่งที่สำคัญเป็นพิเศษ เพราะสิงคโปร์ให้ความช่วยเหลือกองทัพเรือของสหรัฐฯ ตั้งแต่ยุคสงครามเวียดนาม ในช่วงทศวรรษ 1960 ถึงต้นทศวรรษ 1970 ทั้งยังให้ที่พักและจัดการสนทนากาการอำนวยความสะดวกเจ้าหน้าที่สหรัฐฯ อีกด้วย ทั้งนี้ สิงคโปร์มองว่า สหรัฐฯ เป็นชาติอภิมหาอำนาจที่ไม่เป็นพิษเป็นภัย (benign superpower) และเป็นประโยชน์แก่สิงคโปร์ไม่เฉพาะแค่ในบริบทสภาพแวดล้อมความมั่นคงในระดับภูมิภาคเท่านั้น แต่ยังช่วยให้ความมั่นคงในระดับนานาชาติของสิงคโปร์มีความสมดุลด้วย¹⁸ ในขณะที่สหรัฐฯ เองก็ต้องการรักษาความสัมพันธ์กับสิงคโปร์ เพราะตระหนักถึงปัญหาการเรียกร้องดินแดนของชาติเดียวกัน (irredentism) ที่กลายเป็นผลประโยชน์ทางการเมืองให้แก่พรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย และยังห่วงวิตกต่ออิทธิพลของมอสโคและปักกิ่งที่มีในจาการ์ตา ดังนั้น ความร่วมมือกันของทั้งฝ่ายจึงตอบสนองผลประโยชน์แห่งชาติของแต่ละฝ่ายได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในกรณีของสิงคโปร์นั้น การมีกองทัพของสหรัฐฯ อยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นการถ่วงดุลอำนาจในระดับภูมิภาคและช่วยบรรเทาจุดอ่อนไหวของสิงคโปร์ได้¹⁹

สุดท้าย ด้วยแนวทางการสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบสันนิบาตซึ่งเน้นไปที่ความอยู่รอดและผลประโยชน์ของชาติเป็นหลัก โดยใช้หลักการถ่วงดุลอำนาจเป็นตัวนำ²⁰ ก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสิงคโปร์กับสหรัฐฯ แน่นแฟ้น ยืนยงตลอดมา แม้กระทั่งหลังสงครามเย็น ที่ปัญหาด้านความมั่นคงระหว่างประเทศมีเนื้อหาหลากหลายขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการตั้งคำถามในงานชิ้นนี้ ซึ่งสนใจว่า เมื่อเข้าสู่ยุคหลังสงครามเย็นและความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างอภิมหาอำนาจไซเบียดกับสหรัฐอเมริกาที่สิ้นสุดลงไปแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ กับสิงคโปร์ที่อยู่ในฐานะรัฐกันชนในระดับภูมิภาคของสหรัฐฯ²¹ เองนั้นเป็นอย่างไร ทั้งนี้ ในแง่หนึ่งก็เพื่อสะท้อนให้เห็น ภัยคุกคามความมั่นคงแห่งชาติในทัศนะของสิงคโปร์ในยุคหลังสงครามเย็น นั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างสิงคโปร์กับชาติมหาอำนาจอื่นๆ และในช่วงเวลาอื่นๆ เพื่อให้ภาพความชัดเจนและละเอียดขึ้น เพื่อให้เห็นว่าความร่วมมือระหว่างสหรัฐฯ กับสิงคโปร์มีความแนบแน่นมากกว่าประเทศอื่น

¹⁶ Adam Dolnik, Singapore and the four D's [Online], September 2005. Source http://csis.org/files/media/CSIS/pubs/050913_dolnik.pdf

¹⁷ Andrew T H Tan, *Southeast Asian Affairs*, p.352-56.

¹⁸ Kadir Mohamad, *Malaysia Singapore fifty years of contentions 1965-2015*, p. 253

¹⁹ Michael Leifer, *Singapore's Foreign Policy: Coping with vulnerability*, p.101

²⁰ Amitav Archarya, *Singapore's Foreign Policy: The Search for Regional Order* (Singapore: World Scientific Publishing, 2007), p. 4

²¹ Michael Leifer, *Singapore's Foreign Policy: Coping with vulnerability*, p. 103

เอกสารอ้างอิง

- โครีน เฟื่องเกษม. (2554). **สิงคโปร์ภายใต้สามผู้นำ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- Acharya, A. (2007). **Singapore's Foreign policy The search for regional order**. American University: US..
- Andrew, T. (2005). "H.Singapore's Approach to Homeland Security." **Southeast Asian Affairs**, 352.
- Center for Strategic & International studies. (2012). **U.S. Force Posture Strategy in the Asia Pacific Region: An Independent Assessment**. Accessed March 2013. Available From csis.org/files/.../120814_FINAL_PACOM_optimized.pdf
- Cohen, R. (1966). **Threat Perception in International Crisis**. The University of Wisconsin Press: US.
- Cohen, R. (1978). Threat Perception in International Crisis. **Political Science Quarterly**. 93 (Spring): 93-107.
- D, C,Johnn. (2010). **Limite of aligment: Southeast Asia and the Great power since 1975**. Washington D.C. : Georgetown Uni.Pre.
- Dolnik, A. (2005). **Singapore and the four D's**. Accessed March 2013. Available From http://csis.org/files/media/csis/pubs/050913_dolnik.pdf.
- Febrica, S. (2010). "Securitizing Terrorism in Southeast Asia" Accounting for the Varying Responses of Singapore and Indonesia. **Asian Survey 3** (May -June): 573-79.
- Gershman, J. (2002). Is Southeast Asia the Second front?. **Foreign Affairs**, 81 (Jul-Aug), 60-74.
- Goh, E. (2005). **Singapore and the United States: Cooperation n Transnational Security Threats (Paper Presented)**. Accessed March 2013. Available From <http://www.hsdl.org/?search&collection=limited&fct=&score&submitte=Search&publishermore=true&publisher=National+Defense+University&page =2&tabsection>
- Heng, Y.K. (2013). "A Global City in an Age of Global Risks: Singapore's Evolving Discourse on Vulnerability." **Contemporary Southeast Asia** 35: 423.
- ISWARAN, S. (2012) **Opening remarks by 2nd Ministry(Trade & Industry)**. Accessed March 2013. Available from http://www.mfa.gov.sg/content/mfa/overseasmission/washington/newsroom/press_statements/2012/201202/press_20120208_03.html.
- Kawin Wilairat. (1975). **Singapore Foreign Policy**. Singapore : ISEAS.
- Leifer, M. (2000). **Singapore's Foreign Policy: Coping with Vulnerability**. London : Routledge.
- Mauzy, D. K. and Job, B.L.U.S. (2007). Policy in Southeast Asia Limited Re-engagement after year of Benign Neglect. **Asian Survey 7** (July-August): 622-641.
- Misalucha, C.G. (2011). Southeast Asia- U.S. Relations: Hegemony or Hierarchy. **Comtempory Southeast Asia** 33: 209-228.
- PANG, E.S. Eu, S.P. (2007). "Embedding Security into Free Trade: The case of the United States - Singapore Free Trade Agreement." **Contemporary Southeast Asia** 29, 9.
- Tan, Pruitt, D.G. and Snyder, R.C. (1969). **Theory & Research on the Causes of War**. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1969.
- Smith, A.L. (2005). "Singapore and the United States 2004-2005: Steadfast Friends." **Asia-Pacific Center for Security Studies** (February)
- Zainudin, B. and Azhari, M. (2002). "Z.Singapore-United States bilateral relations: impact on Southeast Asia security." **Southeast Asian Studies**.

ปัญหาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจบ้านที่มีต่อการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม:
 ศึกษาเฉพาะอาสาสมัครตำรวจบ้านในพื้นที่สถานีตำรวจนครบาลบางโพงพาง กรุงเทพมหานคร
 Problems of Bangkok Metropolitan Police Volunteers Encounter Preventing and
 Suppressing Crime: A Case Study of Bangkok Metropolitan Police Volunteers
 at Bang Phong Phang Police Station

ปิยะพร ตันณีกุล¹

ไพโรจน์ รุกขพันธ์²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจบ้าน และเพื่อศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหของอาสาสมัครตำรวจบ้านในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้คือ อาสาสมัครตำรวจบ้านในพื้นที่สถานีตำรวจนครบาลบางโพงพาง กรุงเทพมหานคร จำนวน 10 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจบ้าน ได้แก่ ด้านการบังคับบัญชา มีปัญหาเกี่ยวกับการสั่งการหรือการสั่งปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย บางครั้งไม่สามารถควบคุมหรือบังคับบัญชาอาสาสมัครได้ และไม่คอยเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชา การสั่งหรือมอบหมายงานของผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานยังไม่เป็นระบบ และไม่เข้าใจในคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ด้านงบประมาณ งบประมาณสนับสนุนในการทำงานมีน้อย ไม่เพียงพอ ทำให้บางครั้งอาสาสมัครต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายจ่ายส่วนตัวทำให้ประชาชนในชุมชนไม่สนใจเข้ามาร่วมเป็นอาสาสมัครตำรวจบ้าน ด้านกฎหมาย เจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครตำรวจบ้านไม่มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานด้านอาสาสมัคร เนื่องจากไม่มีการอบรมหรือให้ความรู้กฎหมายเบื้องต้นแก่อาสาสมัครตำรวจบ้าน รวมถึงขอบเขตอำนาจหน้าที่ของอาสาสมัครตำรวจบ้านในฐานะการเป็นผู้ช่วยเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งจะทำให้เกิดการทำงานเกินหน้าที่ของตนเอง เนื่องจากกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจในการกระทำ เช่น การสืบ การจับ ควบคุมตัว แจ้งข้อหา อาสาสมัครตำรวจบ้านเป็นเพียงแค่เข้าไปเป็นผู้ช่วยเจ้าพนักงานเท่านั้น ด้านความปลอดภัย พบว่าความปลอดภัยในการทำงานยังมีน้อยมาก เนื่องจากขาดการสร้างระบบการรักษาความปลอดภัยให้แก่อาสาสมัครตำรวจบ้าน อาสาสมัครไม่สามารถมีอาวุธและพกพาอาวุธในการปฏิบัติหน้าที่ได้ เมื่อเกิดเหตุร้ายแรงจึงไม่สามารถป้องกันตนเองได้ และด้านนโยบาย พบว่าไม่มีความต่อเนื่องของนโยบายในแง่ของการปฏิบัติทำให้ผลการทำงานไม่มีประสิทธิผล

2) แนวทางในการแก้ไขปัญหของอาสาสมัครตำรวจบ้านในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมประกอบด้วย แนวทางที่ 1 รัฐบาลควรมีงบประมาณส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจ ชุมชนแต่ละชุมชน เช่น เบี้ยตอบแทน ค่าพาหนะในขณะปฏิบัติหน้าที่ หรือการให้ส่วนลดในเรื่องของการจ่ายค่าน้ำหรือค่าไฟ และควรมีการสร้างระบบรักษาความปลอดภัยให้แก่อาสาสมัครตำรวจบ้าน เช่น ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือทหารเข้ามามีส่วนร่วมร่วมกับอาสาสมัครตำรวจบ้านเพื่อความปลอดภัยในร่างกายและทรัพย์สินของตนเองและครอบครัวเพื่อเป็นแรงจูงใจเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงาน แนวทางที่ 2 ให้ความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน มีการทดสอบ ฝึกปฏิบัติทักษะต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์วิชาวนิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

² สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

การปฏิบัติหน้าที่ และให้อาสาสมัครตำรวจบ้านได้รับทราบและเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ และแนวทางที่ 3 ควรมีการอบรม ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับบทบาทของอาสาสมัครตำรวจบ้าน โดยการประชาสัมพันธ์ ควรมีแผนการปฏิบัติงานที่ระบุหน้าที่ ขอบข่ายงานที่ชัดเจนและควรเพิ่มจำนวนอาสาสมัครตำรวจบ้านให้เพียงพอในแต่ละพื้นที่ และควรต้องมีการปฏิบัติตามนโยบายที่วางไว้อย่างเคร่งครัด

คำสำคัญ : อาสาสมัครตำรวจบ้าน ป้องกัน ปราบปราม อาชญากรรม

Abstract

This research aims to study the operational problems that Bangkok Metropolitan Police volunteers have when preventing and suppressing crime. The research is a case study of Bangkok Metropolitan Police volunteers working at Bang Phong Phang Police Station, Bangkok. Ten police volunteers working at Bang Phong Phang Police Station were selected as the sample for this research. Interview was used as the main instrument in this research.

According to this research, it is found that operational problems that the police volunteers had preventing and suppressing crimes were as follows: organizational problems included: police volunteers disobeying orders from superiors, a lack of coordination while working, and not understanding supervisors' orders., fiscal problems included insufficient budget for some tasks and the police volunteers needing compensation for commuting or expenses for petrol., legal problems included ignorance of the law due to the police volunteers' lack of training. In addition, the law did not specify how they should be supported at work, particularly, when arresting criminals or making accusations. In other words, the police volunteers were only responsible to the level of assistant-police officer., security problems included a lack of security to protect the police volunteers while working, police volunteers unable to carry weapons to protect themselves, and not enough security for their property and families. and policy problems affecting the police volunteers included working on tasks that did not follow policy, a lack of continuity with previous policy, and frequently changing policy. 2. Guidelines to resolve operational problems the police volunteers had preventing and suppressing crimes are as follows: 1) To motivate the police volunteers, the government should increase the welfare and benefits they receive. They should also consider paying for each operation, giving a discount for public utilities, and should the creation of a security system for the police volunteers, e.g. police officials and soldiers should coordinate with the volunteers on all work related tasks for 2) The government should provide law training for the police volunteers, including practical exercises and examinations to test their knowledge and skills. 3) A public relations exercise should take place to explain the roles and responsibilities of the authorities and police volunteers to the community. Most importantly, the number of civilians working as volunteers to support the police should be increased. The police volunteers should strictly follow relevant policy.

Keyword: Bangkok Metropolitan Police Volunteers, preventing, suppressing, crime

บทนำ

ในปัจจุบันปัญหาเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นปัญหาพื้นฐานของประชาชนและมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น แม้ว่าสำนักงานตำรวจแห่งชาติจะได้ระดมสรรพกำลังและทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่เข้าทำการปราบปรามอย่างจริงจัง แต่ปรากฏว่าได้ผลระดับหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายประการโดยเฉพาะข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับตัวคนร้ายที่หลบซ่อน แหล่งมั่วสุมหรือแผนการก่ออาชญากรรมของคนร้าย ไม่เพียงพอที่จะทำให้การสืบสวนจับกุมหรือป้องกันปราบปรามอาชญากรรมของสำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชน

งานชุมชนสัมพันธ์ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับประชาชนในการร่วมกันป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในแง่ปรากฏการณ์ทางสังคมและกระบวนการปฏิบัติ กล่าวคือ ในแง่ของปรากฏการณ์ทางสังคม อาชญากรรมได้ส่งผลกระทบต่อความผาสุกและความปลอดภัยในการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชน อีกทั้งปัจจัยที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมส่วนหนึ่งเกิดจากความเสื่อมโทรมทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำรงรักษาไว้ ซึ่งความผาสุกและความปลอดภัยในสังคม ย่อมเป็นภาระหน้าที่ของสมาชิกทุกคนในสังคมมิได้จำกัดขอบเขตเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นเพียงระบบย่อยส่วนหนึ่งในสังคมส่วนรวมเท่านั้น ส่วนในแง่ของกระบวนการปฏิบัติเป็นที่ยอมรับกันว่าการพยายามสืบสวนติดตามจับกุมหรือแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดีหากปราศจากความยินยอมรับรู้หรือได้รับความร่วมมืออย่างแท้จริงจากประชาชนแล้ว ประสิทธิภาพในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมย่อมจะลดน้อยลงไป ยิ่งไปกว่านั้น ถึงแม้จะมีกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งได้รับการอบรมฝึกฝนมาเป็นอย่างดี เียบพร้อมบริบูรณ์ไปด้วยปัจจัยการปฏิบัติเพียงใดก็ตาม การรณรงค์ป้องกันปราบปรามอาชญากรรม ก็อาจประสบความล้มเหลวลงได้อย่างน่าเสียดาย ถ้าประชาชนขาดความศรัทธาเชื่อมั่นไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ (ธีรพจน์ทองเกตุ, 2543: 2-3) ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนหรืองานชุมชนสัมพันธ์จึงถือเป็นการปฏิบัติเชิงรุกที่สำคัญของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในการรักษาความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินและทำให้เกิดความมั่นคงขึ้นในสังคม โดยมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนช่วยเหลือการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจให้บรรลุเป้าหมายตามภารกิจหน้าที่เพื่อให้สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมซึ่งซับซ้อนและทวีความรุนแรงมากขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจบ้าน
2. เพื่อศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของอาสาสมัครตำรวจบ้านในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พื้นที่ศึกษา ได้แก่ พื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจนครบาลบางโพธิ์พวง กรุงเทพมหานคร ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญที่ใช้ในการวิจัยนี้คือ อาสาสมัครตำรวจบ้านในพื้นที่สถานีตำรวจนครบาลบางโพธิ์พวง กรุงเทพมหานคร ส่วนวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างนั้น เนื่องจากอาสาสมัครตำรวจบ้านในพื้นที่สถานีตำรวจนครบาลบางโพธิ์พวง กรุงเทพมหานคร มีจำนวนทั้งสิ้น 10 คน ผู้วิจัยจึงไม่ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง แต่จะใช้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (in-dept interview) ซึ่งเครื่องมือในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการถอดถ้อยคำจากการให้สัมภาษณ์แบบคำต่อคำ จดบันทึก การสังเกตการณ์ และคัดลอกข้อความสำคัญจากเอกสารและบันทึกอย่างละเอียด เพื่อให้การตีความและการกำหนดประเด็นที่สำคัญได้อย่างถูกต้องเชื่อถือได้ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อกำหนดหัวข้อ/กลุ่มหัวข้อแนวคิดสำคัญ (topic/category) และแบบแผนแนวคิดสำคัญอันเป็นแก่นสาระหลัก (pattern/themes) เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจบ้าน ผลการวิจัยได้แบ่งเป็นด้าน ๆ ดังนี้

1. ด้านการบังคับบัญชา พบว่า อาสาสมัครตำรวจบ้านมีปัญหาเกี่ยวกับการสั่งการหรือการสั่งปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย และไม่เชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชา การสั่งหรือมอบหมายงานของผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานยังไม่เป็นระบบ และไม่เข้าใจในคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ทำให้การปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจบ้านไม่เกิดประสิทธิผลตามที่วางแผนไว้

2. ด้านงบประมาณ พบว่า งบประมาณมีน้อยไม่เพียงพอ การทำงานบางครั้งต้องมีค่าใช้จ่ายที่อาสาสมัครจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง เช่น การเดินทาง การช่วยเหลือการออกตรวจ เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้ของอาสาสมัคร ทำให้ประชาชนในชุมชนไม่ต้องการมาเป็นอาสาสมัครตำรวจบ้าน

3. ด้านกฎหมาย พบว่า เจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครตำรวจบ้านไม่มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานด้านอาสาสมัคร เนื่องจากไม่มีการอบรมหรือให้ความรู้กฎหมายเบื้องต้นแก่อาสาสมัครตำรวจบ้าน รวมถึงขอบเขตอำนาจหน้าที่ของอาสาสมัครตำรวจบ้านในฐานะการเป็นผู้ช่วยเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งจะทำให้เกิดการทำงานเกินหน้าที่ของตนเอง เนื่องจากกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจในการกระทำ เช่น การสืบ การจับ ควบคุมตัว แจ้งข้อหา อาสาสมัครตำรวจบ้านเป็นเพียงแค่เข้าไปเป็นผู้ช่วยเจ้าพนักงานเท่านั้น

4. ด้านความปลอดภัย อาสาสมัครตำรวจบ้านไม่มีความปลอดภัยในการทำงาน ไม่มีการควบคุมหรือสร้างระบบการรักษาความปลอดภัยให้แก่อาสาสมัครตำรวจบ้าน จึงควรให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือทหารเข้ามามีส่วนร่วมร่วมกับอาสาสมัครตำรวจบ้านโดยเฉพะคดีที่เกี่ยวกับผู้มีอิทธิพล นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่อาสาสมัครตำรวจบ้านไม่สามารถมีอาวุธและพกพาอาวุธในการปฏิบัติหน้าที่ได้ เมื่อเกิดเหตุร้ายแรงจึงไม่สามารถป้องกันตนเองได้

5. ด้านนโยบาย อาสาสมัครตำรวจบ้านมักไม่ดำเนินงานตามนโยบาย เนื่องจากนโยบายไม่มีความต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนแปลงด้านการปฏิบัติอยู่บ่อยครั้ง ทำให้ผลการทำงานไม่มีประสิทธิผล นอกจากนั้น ต้องมีการปฏิบัติตามนโยบายที่วางไว้อย่างเคร่งครัด ทำให้อาสาสมัครมีความรู้สึกในแง่ลบกับนโยบายที่ได้รับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาของอาสาสมัครตำรวจบ้านในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม ผลการวิจัย พบว่า

แนวทางที่ 1 รัฐควรจัดงบประมาณส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจของชุมชนแต่ละชุมชน เช่น สวัสดิการต่างๆ เบี้ยตอบแทน หรือการให้ส่วนลดในเรื่องของการจ่ายค่าน้ำหรือค่าไฟ มีการดูแลความปลอดภัยให้แก่ครอบครัวของอาสาสมัครตำรวจบ้านเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงานและสร้างแรงจูงใจให้มาเป็นอาสาสมัครมากยิ่งขึ้น

แนวทางที่ 2 ให้ความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน มีการทดสอบ ฝึกปฏิบัติทักษะต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่และควรมีการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในชุมชนเพื่อให้ทราบถึงบทบาทของอาสาสมัครตำรวจบ้าน ตลอดจนเพื่อให้อาสาสมัครตำรวจบ้านได้รับทราบและเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองตามกรอบที่กำหนดไว้ เพื่อให้ประชาชนและอาสาสมัครตำรวจบ้านอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข และชุมชนปลอดภัยจากอาชญากรรม

แนวทางที่ 3 ควรมีการอบรม ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับบทบาทของอาสาสมัครตำรวจบ้านโดยการประชาสัมพันธ์ ควรมีแผนการปฏิบัติงานที่ระบุหน้าที่ ขอบข่ายงานที่ชัดเจนและควรเพิ่มจำนวนอาสาสมัครตำรวจบ้านให้เพียงพอในแต่ละพื้นที่ และควรต้องมีการปฏิบัติตามนโยบายที่วางไว้อย่างเคร่งครัด

สรุปและอภิปรายผล

สามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจบ้าน

1. ด้านการบังคับบัญชา อาสาสมัครตำรวจบ้านมีปัญหาเกี่ยวกับการรับคำสั่งให้ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย กล่าวคือ อาสาสมัครตำรวจบ้านมักไม่เชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ไม่ประสานงานกันโดยต่างคนต่างทำงาน อีกทั้งการสั่งหรือมอบหมายงานของผู้บังคับบัญชายังไม่เป็นระบบและอาสาสมัครตำรวจบ้านไม่เข้าใจในคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นพ. สารเนตร (2550) ศึกษาเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ สถานีตำรวจนครบาลบางมด ที่ว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการตำรวจชุมชนสัมพันธ์ ประสบปัญหาทั้งในด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านนโยบาย นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิด Max Weber ได้เสนอทฤษฎีระบบราชการ (Bureaucratic Model) ว่า การจัดลำดับขั้นการบังคับบัญชาลดหลั่นกันลงไป มีหัวหน้าขององค์การเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดขององค์การ กำหนดอำนาจหน้าที่ของแต่ละระดับชั้นไว้อย่างชัดเจนจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถปฏิบัติงานตามคำสั่งได้อย่างถูกต้อง (นพวรรณ โชติบัญญัติ, 2543: 33)

2. ด้านงบประมาณ พบว่า งบประมาณมีไม่เพียงพอ การทำงานบางครั้งต้องมีค่าใช้จ่ายที่อาสาสมัครจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง เช่น การเดินทาง การช่วยเหลือการออกตรวจ เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้ของอาสาสมัคร ทำให้อาสาสมัครไม่ต้องการเข้ามาช่วยเหลืองานของรัฐ หากได้รับความช่วยเหลือส่วนนี้ จะทำให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น และเป็นการช่วยลดภาระด้านค่าใช้จ่ายได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (Maslow's Hierarchical Theory of Motivation) ของ Maslow (อ้างถึงใน: วิรัช สงวนวงศ์วาน, 2550: 210-211) ได้กล่าวถึงทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการไว้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพ (Physiological Needs) ความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย (Safety Needs and Needs for Security) ความต้องการมีส่วนร่วมในสังคม (Social Belonging Needs) ความต้องการยกย่องนับถือ (Esteem Needs) และความต้องการบรรลุในสิ่งที่ตั้งใจ (Need for Self Actualization) จากทฤษฎีดังกล่าว พบว่า งบประมาณที่เหมาะสมจะสร้างความมั่นคงและปลอดภัยให้แก่อาสาสมัคร เช่น ความปลอดภัยในเงินเดือน การพิจารณาความดีความชอบ การคงอยู่หรือถูกให้ออกจากงาน รวมถึงความมั่นคงด้านสวัสดิการต่าง ๆ ที่สามารถเอื้อต่อการปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่ หากเกิดอันตรายจากการปฏิบัติหน้าที่ อาสาสมัครจะได้รับการรักษาพยาบาลที่เหมาะสม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภชัย จันทร์เปล่ง (2554) ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจชุมชนประจำตำบลของสถานีตำรวจภูธรเมืองสุพรรณบุรี ซึ่งผลการศึกษาพบว่า อาสาสมัครตำรวจชุมชนมีความต้องการในการสนับสนุนในการปฏิบัติงานด้านสวัสดิการและสิ่งจูงใจและด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ โดยผู้บังคับบัญชาระดับสูงควรเข้ามาพบปะพูดคุยและให้กำลังใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจชุมชนและควรมีการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานมากที่สุด หากได้รับความช่วยเหลือส่วนนี้อาสาสมัครอาจจะมีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้นและเป็นการช่วยลดภาระของอาสาสมัครตำรวจบ้านได้

3. ด้านกฎหมาย พบว่า เจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครตำรวจบ้านไม่มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานด้านอาสาสมัคร และยังไม่มีกฎหมายเฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจบ้านมาบังคับใช้อย่างจริงจังทำให้เกิดการทำงานเกินหน้าที่ของตนเองนำไปสู่การร้องเรียนว่าอาสาสมัครกระทำการเกินกว่าเหตุ เนื่องจากกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจในการกระทำ เช่น การสืบ การจับ ควบคุมตัว แจ้งข้อหา อาสาสมัครตำรวจบ้านสามารถเป็นได้เพียงผู้ช่วยเจ้าพนักงานเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับงานชุมชนสัมพันธ์ (คู่มือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์, 2531: 7) ที่ว่า ตำรวจคือเจ้าหน้าที่ของรัฐเพียงฝ่ายเดียวที่เข้าติดต่อสัมพันธ์กับประชาชนทุกระดับตลอด 24 ชั่วโมง แต่ในการปฏิบัติภารกิจดังกล่าวนี้ ตำรวจมิได้ดำเนินการอย่างโดดเดี่ยว หากต้องอยู่ภายใต้สภาวะสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง การทหารและเทคโนโลยี ซึ่งสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เหล่านี้มี

ประชาชนเป็นองค์ประกอบหลักอยู่เสมอ ดังนั้น การปฏิบัติภารกิจของตำรวจไม่ว่าด้านใด ๆ จึงต้องเกี่ยวข้องกับประชาชน และพฤติกรรมของประชาชนในสังคมมากกว่าคนทั่วไป ดังนั้น การจะปฏิบัติภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตำรวจจะต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนโดยเฉพาะคนในชุมชนเพื่อเป็นหูเป็นตาแทนตำรวจ จึงควรมีสิ่งมารองรับการใช้อำนาจของประชาชนที่มาช่วยงานตำรวจเพื่อป้องกันการถูกร้องเรียนและสร้างขวัญกำลังใจในการทำงาน ทำให้เห็นได้ว่า การที่จะทำให้อาสาสมัครตำรวจบ้านปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมั่นใจนั้น ต้องมีกฎหมายมารองรับในการปฏิบัติหน้าที่นั้นด้วย

4. ด้านความปลอดภัย อาสาสมัครตำรวจบ้านไม่มีความปลอดภัยในการทำงาน ไม่มีการควบคุมหรือสร้างระบบการรักษาความปลอดภัยให้แก่อาสาสมัครตำรวจบ้าน จึงควรให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือทหารเข้ามามีส่วนร่วมร่วมกับอาสาสมัครตำรวจบ้านโดยเฉพาะคดีที่เกี่ยวกับผู้มีอิทธิพล นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่อาสาสมัครตำรวจบ้านไม่มีอาวุธและส่วนมากออกปฏิบัติหน้าที่ในยามวิกาล หากเกิดเหตุร้ายแรงทำให้ไม่สามารถป้องกันตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (Maslow's Hierarchical Theory of Motivation) ของMaslow (อ้างถึงใน: วิรัช สงวนวงศ์วาน, 2550: 210-211) ด้านความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย (Safety Needs and Needs for Security) ในชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต และต้องการความเป็นธรรมในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่า หากอาสาสมัครตำรวจบ้านได้รับความคุ้มครองด้านความปลอดภัยในการทำงาน จะทำให้มีกำลังใจในการทำงานมากขึ้น ไม่ต้องวิตกกังวลเรื่องความปลอดภัยของครอบครัวสามารถปฏิบัติงานเพื่อชุมชนและสังคมในการช่วยเจ้าหน้าที่ตำรวจป้องกันปราบปรามอาชญากรรมได้เต็มที่ และยังเป็นการใช้เวลาร่างให้เป็นประโยชน์อีกด้วย

5. ด้านนโยบาย อาสาสมัครตำรวจบ้านมักไม่ดำเนินงานตามนโยบาย เพราะนโยบายไม่มีความต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่บ่อยครั้ง ทำให้ผลการทำงานไม่ดีเท่าที่ควร นอกจากนี้ การที่อาสาสมัครตำรวจบ้านต้องปฏิบัติตามนโยบายที่วางไว้อย่างเคร่งครัด ทำให้อาสาสมัครมีความรู้สึกในแง่ลบกับนโยบายที่ได้รับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภชัย จันทรเปล่ง (2554) ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจชุมชนประจำตำบลของสถานีตำรวจภูธรเมืองสุพรรณบุรี ผลการศึกษาพบว่า เมื่อได้รับนโยบาย อาสาสมัครตำรวจชุมชนร่วมกับสายตรวจต้องจัดกำลังตรวจตราความสงบเรียบร้อยในชุมชนให้ปฏิบัติตามคำสั่งของหัวหน้าตำรวจชุมชนเมื่อได้รับคำสั่งทันที อาสาสมัครตำรวจซึ่งไม่ได้เป็นผู้ได้บังคับบัญชาโดยตรงอาจเกิดความรู้สึกขัดแย้งกับคำสั่งได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาของอาสาสมัครตำรวจบ้านในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม

แนวทางที่ 1 รัฐบาลควรมีงบประมาณส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจ ชุมชนแต่ละชุมชน เช่น สวัสดิการต่างๆ เบี้ยตอบแทน หรือการให้ส่วนลดในเรื่องของการจ่ายค่าน้ำหรือค่าไฟมีการดูแลความปลอดภัยให้ครอบครัวของอาสาสมัครตำรวจบ้านเพื่อเป็นแรงจูงใจเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (Maslow's Hierarchical Theory of Motivation) ของMaslow (อ้างถึงใน: วิรัช สงวนวงศ์วาน, 2550: 210-211) ที่ได้กล่าวถึงทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการไว้ 5 ขั้นตอน โดยการสนับสนุนความต้องการทางกายภาพ ซึ่งเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย (Safety Needs and Needs for Security) โดยรัฐต้องให้ความมั่นใจในความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคตให้แก่อาสาสมัครที่เข้ามาช่วยงานราชการของเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคู่ไปกับการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัคร

แนวทางที่ 2 ควรมีการจัดอบรมเรื่องของกฎหมายที่อาสาสมัครควรทราบ มีการทดสอบ ฝึกปฏิบัติทักษะต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่และควรมีการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในชุมชนเพื่อให้ทราบถึงบทบาทของอาสาสมัครตำรวจบ้าน ตลอดจนเพื่อให้อาสาสมัครตำรวจบ้านเองได้รับทราบและเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองตามกรอบที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นพ สารเนตร (2550) ศึกษาเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ สถานีตำรวจนครบาลบางมด ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มประชากรทั้งหมดล้วนมีส่วนร่วมในงานตำรวจชุมชน

สัมพันธ์ของสถานีดำรงจรรยาบรรณบางมดทั้งสิ้นโดยประเภทของการมีส่วนร่วมคือ การอบรมอาสาสมัครตำรวจบ้าน การจัดตั้งสถานีย่อยขึ้นภายในชุมชน การจัดการแข่งขันกีฬาต่างๆ การสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชน การรณรงค์ป้องกันยาเสพติดภายในชุมชน การนำผู้เสพยาไปบำบัดฟื้นฟู การพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ การจัดตั้งสมาชิกแจ้งข่าวอาชญากรรม การจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครพลังมวลชน รวมไปถึงจัดภัยให้แผ่นดินการจัดตั้งคณะกรรมการการติดตามการทำงานของตำรวจภายในชุมชน การร่วมกิจกรรมในเทศกาลต่างๆ ของชุมชนและการเข้าร่วมอบรม สัมมนา ประชุมกับทางสถานีดำรงจรรยาบรรณอย่างสม่ำเสมอ และสอดคล้องกับกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ต้องการให้มีการจัดอบรมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ให้แก่อาสาสมัครเพื่อจะได้ปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง

แนวทางที่ 3 ควรให้ความสำคัญกับอาสาสมัครตำรวจบ้าน ทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ มีการประชาสัมพันธ์ ควรมีแผนการปฏิบัติงานที่ระบุหน้าที่ ขอบข่ายงานที่ชัดเจนและควรเพิ่มจำนวนอาสาสมัครตำรวจบ้านให้เพียงพอในแต่ละพื้นที่ สอดคล้องกับทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์ (Community Relation Approach) (ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2525: 10) คือปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการรักษาความปลอดภัย การก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีกลมเกลียวและความร่วมมือร่วมใจในการป้องกันอาชญากรรมภายในชุมชน ตามแนวทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์ ตำรวจจะมีบทบาทเป็นเพียงฝ่ายวางแผนสนับสนุนและให้คำปรึกษาแก่ชุมชนในการป้องกันอาชญากรรมกล่าวอีกนัยหนึ่งตำรวจตามแนวทฤษฎีนี้จะไม่มีความเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการป้องกันอาชญากรรมอีกต่อไป ดังนั้น จึงควรให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมในชุมชนด้วย ซึ่งปัจจุบัน คือ อาสาสมัครตำรวจบ้าน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับประชาชนของ ซิดซีย์ วรรณสถิตย์ (2529: 223-224) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับประชาชนโดยทั่วไปว่า ได้แก่ การแสดงออกซึ่งหน้าที่ทัศนคติสนองตอบระหว่างตำรวจกับประชาชนในฐานะที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็เป็นผู้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมร่วมกันซึ่งเป็นสิ่งที่ตำรวจจะต้องให้ความสำคัญและตระหนักถึงความจำเป็นเพราะความสัมพันธ์อันดีระหว่างตำรวจกับประชาชนย่อมเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

- 1) รัฐควรจัดสรรงบประมาณให้กับโครงการอาสาสมัครตำรวจบ้านให้มากขึ้น เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ โดยอาจมอบหมายให้สำนักงานเขต เข้ามามีบทบาทเพื่อให้กิจการของอาสาสมัครตำรวจบ้านมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดูแลงบประมาณ เพื่อนำงบประมาณเหล่านี้มาพัฒนากิจการของอาสาสมัครตำรวจบ้าน พัฒนาชุมชน พัฒนาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในชุมชนให้ดีขึ้น เพื่อเป็นการป้องกันอาชญากรรมที่เกิดขึ้นเบื้องต้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) ควรมีการนำอาสาสมัครตำรวจบ้านเข้าศึกษาดูงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม เช่น ดูงานของสถานีดำรงจรรยาบรรณทั้งในระดับอำเภอและจังหวัด หรือนำอาสาสมัครตำรวจบ้านไปดูศึกษาข้อมูลจากกิจการอาสาสมัครตำรวจบ้านในชุมชนอื่น ๆ ทั่วประเทศ และจัดอบรมให้ความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่
- 3) ควรจัดระบบสายการบังคับบัญชาที่ชัดเจน เพื่อป้องกันความสับสนในการรับคำสั่งของอาสาสมัครตำรวจบ้าน
- 4) ควรจัดให้มีการประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจและอาสาสมัครตำรวจบ้านเพื่อทำความเข้าใจร่วมกันในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในชุมชน และพร้อมทำงานเป็นทีม
- 5) การโยกย้ายผู้บังคับบัญชาระดับสถานีดำรงจรรยาบรรณ อย่างน้อยควรมีวาระ 4 ปี เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของนโยบาย
- 6) ควรส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชุมชน รวมถึงนักเรียนในพื้นที่เข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมให้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ. (2531). **คู่มือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ชิตชัย วรรณสถิตย์. (2529). **เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรม**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ดิเรกฤทธิ์ ปานเรืองแสน. (2542). **ประสิทธิผลของโครงการตำรวจชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำรวจภูธรจังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพฯ.
- ธีรพจน์ ทองเกตุ. (2543). **ประสิทธิผลโครงการสมาชิกแจ้งข่าวอาชญากรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีสถานีตำรวจนครบาลบางนา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นพ สารเนตร. (2550). **ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์ สถานีตำรวจนครบาลบางมด**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์..
- นพวรรณ โชติบัญญัติ. (2543). **องค์การแบบระบบราชการ**. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์* 6, (1 พฤษภาคม): 33-35.
- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. (2525). **เอกสารประกอบการศึกษาการบริหารงานตำรวจ**. กรุงเทพฯ: รัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิรัช สงวนวงศ์วาน. (2550). **การจัดการและพฤติกรรมองค์กร**. กรุงเทพฯ: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า.
- ศุภชัย จันทร์เปล่ง. (2554). **แนวทางการพัฒนาการปฏิบัติงานของอาสาสมัครตำรวจชุมชนประจำตำบลของสถานีตำรวจภูธรเมืองสุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

**การประเมินผลสัมฤทธิ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท : กรณีศึกษาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
ระดับอำเภอในจังหวัดนครปฐม**

**The Evaluation Achievement of the Mediation of Dispute : A Case Study of Mediation
of Dispute in District in Nakhon Pathom.**

ธีรศักดิ์ ลิละพัฒนา¹

ปิยะพร ตันณีกุล²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนผลสัมฤทธิ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระดับอำเภอในจังหวัดนครปฐมและเพื่อศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามกฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาททางแพ่ง พ.ศ. 2553 และกฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยความผิดที่มีโทษทางอาญา พ.ศ. 2553 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้คือ นายอำเภอหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่มีส่วนเกี่ยวข้อง คู่ความที่มาขอรับบริการ หรือผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือประนอมข้อพิพาท จำนวน 15 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของนายอำเภอในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทในจังหวัดนครปฐม แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ปัญหาด้านกฎหมาย พบว่า อำนาจของผู้ปฏิบัติงานนั้นมีไม่เพียงพอที่จะบังคับใช้กฎหมายให้เกิดประสิทธิภาพ ตลอดจนขอบเขตในการปฏิบัติงานมีค่อนข้างจำกัด 2) ปัญหาด้านบุคลากรผู้ทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พบว่า เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเชี่ยวชาญในงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ควรมีการปรับเปลี่ยนบุคคลที่มีความรู้ในการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ 3) ปัญหาด้านนโยบายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พบว่า หน่วยงานรัฐ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ขาดการประชาสัมพันธ์เชิงรุก ให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องอำนาจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของหน่วยงาน รัฐไม่จัดสรรงบประมาณ บุคลากร และสถานที่ให้เพียงพอต่อปริมาณ 4) ปัญหาด้านประชาชนที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พบว่า ประชาชนใช้สิทธิโดยไม่สุจริต และผู้ถูกร้องไม่ให้ความร่วมมือในการเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

2. ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของนายอำเภอในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทในจังหวัดนครปฐม นั้น พบว่า ได้ผลค่อนข้างดีมาก ซึ่งการเกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีต้องประกอบไปด้วยปัจจัยหลายอย่าง เช่น บุคลากรที่ทำการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทต้องมีความเป็นกลาง เป็นเอกภาพ คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต้องสมัครใจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

3. แนวทางในการสร้างระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและประนอมข้อพิพาทระดับอำเภอ ในจังหวัดนครปฐมให้มีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลดียิ่งขึ้นนั้น ประกอบไปด้วย บุคลากรต้องมีความเชี่ยวชาญโดยตรงในเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยผู้บังคับบัญชาสูงสุดในหน่วยงานต้องคอยกำกับ ติดตาม และแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน ต้องมีการประเมินความพึงพอใจจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข

คำสำคัญ : ผลสัมฤทธิ์ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Abstract

This research aimed to study problems and obstacles in mediation of disputes in Nakhon Pathom districts and to identify guidelines for solving mediation problems according to Ministerial Regulation on Mediation of Civil Penalty Offenses B.E. 2553 and Ministerial Regulation on Mediation of Criminal Penalty Offenses B.E. 2553. The research was conducted using a questionnaire. Participants were included 15 district chiefs or relevant administrative officers, parties who involve in mediation services and those who were the experts and had experiences in mediation of disputes. The results showed that:

1. The district chiefs' problems and obstacles of mediation in Nakhon Pathom Provinces can be divided into 4 aspects as followed: 1) Legal problems, the officers' authority was not sufficient to enforce the law effectively. There was a limitation during operation due to the vague of the regulations. 2) Personnel problems of mediators, officers who responsible for mediation were lack of knowledges and proficiency in the mediation. The mediators should have legal knowledge together with political sciences in order to solve problems effectively under various situations. 3) Policy of mediation problem, government units which are relevant to mediation should remain active relationship with the public to educate people about mediation power of each unit. Moreover, the government should provide more funds, officers and venues to be sufficient to facilitate the operators and service users. 4) Personnel problems from mediation service users, some people urge for the right by using the legal loophole. The other issue was that respondents did not cooperate with the officers in the mediation system.

2. The achievement of district chiefs' performance in mediation in Nakhon Pathom was outstanding. This high achievement was comprised, of neutrality and unity of personnel who did the mediation, willingness to enter mediation of both parties and support from government.

3. Guidelines for developing mediation system in Nakhon Pathom districts were the personnel must have knowledge, proficiency or expertise in mediation. The top level administrators should monitor, follow-up, and facilitate problem solving skills to the operators. The mediation operation units should work effectively by increasing channels for people to enter the mediation to gain the most benefit to the public. Satisfaction evaluation should be done with the relevant people in order to apply recommendations to improve the mediation system.

Keywords: *Achievement, Mediation*

บทนำ

การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน มีเป้าหมายหลักคือการยุติข้อพิพาทให้เป็นไปโดยสะดวก รวดเร็วและเป็นธรรม ซึ่งศาลยุติธรรมได้ประสบปัญหาในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีที่มีปริมาณมาก ไม่สอดคล้องกับจำนวนผู้พิพากษา เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดให้การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาครบองค์คณะร่วมกันนั่งพิจารณาโดยไม่สามารถแยกจากกันได้ ส่งผลให้ไม่สามารถพิจารณาคดีได้ทัน ประกอบกับประชาชนส่วนมากได้ก่อการกระทำความผิดซึ่งกันและกัน เกิดเป็นคดีความมากมาย ซึ่งมีทั้งคดีร้ายแรงและคดีที่มีโทษเพียงเล็กน้อย เช่น ปัญหาหลังคาบ้านเกยกัน สุนัขถ่ายอุจจาระหน้าบ้าน ปัญหาการส่งเสียงดังรบกวน ปัญหาการบุกรุกที่ดินของเขตรัฐ ปัญหากิ่งไม้หักโค่นหรือไปไม้ร่วงลงใส่บ้านข้างเคียง

เป็นต้น โดยปัญหาเหล่านี้สามารถตกลง เสรจจา ประนีประนอมหรือไกล่เกลี่ยกันได้ ไม่จำเป็นที่จะต้องฟ้องร้องเป็นคดีขึ้นสู่ศาล ซึ่งอาจทำให้เรื่องบานปลายเป็นปัญหาใหญ่ได้ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาของกระบวนการยุติธรรม ที่ไม่อาจอำนวยความสะดวกได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นในด้านองค์กร หรือผู้ปฏิบัติงานที่ไม่เพียงพอ แม้ปริมาณคดีที่มีมากขึ้นเรื่อยๆ นั้น จะทำให้ผู้พิพากษาไม่สามารถพิจารณาคดีได้ทัน แต่หน่วยงานศาลก็ไม่สามารถที่จะขยายองค์กรให้มีขนาดใหญ่ขึ้นได้อีก เพราะยังอาจจะทำให้เกิดความไม่สะดวก ลำบากในการปฏิบัติงานได้ จึงเกิดเป็นแนวคิดในการนำระบบงานยุติธรรมชุมชนมาใช้ เพื่อเป็นการลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้นศาล อันเป็นการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมหลัก อาทิ เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การประนอม ข้อพิพาท อนุญาโตตุลาการ การชะลอฟ้อง การต่อรองคำรับสารภาพ เป็นต้น โดยสิ่งที่นำมาใช้และสามารถปฏิบัติได้จริงให้เห็นเป็นรูปธรรม ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อกระบวนการยุติธรรมก็คือ การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท หรือยุติธรรมชุมชนก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่ายและในปัจจุบันได้มีการนำมาใช้ในระดับหมู่บ้าน หรืออำเภอ ที่เรียกว่า “ระบบเจ้าโคตร” ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชุมชนอีสานในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือมีการใช้ “ระบบแก้หมอง แก้ผาย” ในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งจากการใช้น้ำในภาคเหนือ หรือแม้ในภาคใต้ก็ยังมี การใช้ “โต๊ะครู” มาคลี่คลายความขัดแย้งด้วยการเจรจาสงบไกล่เกลี่ยในระดับหมู่บ้าน ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสำคัญต่อการระงับข้อพิพาท เป็นอย่างมาก แม้กระทั่งในระดับราชการบริหารส่วนภูมิภาค ได้แก่ จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ซึ่งตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2550 มาตรา 61/1, 61/2 และมาตรา 61/3 ได้ให้อำนาจแก่นายอำเภอในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทเพื่อเป็นการยุติปัญหาโดยที่ไม่ต้องนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลัก การไกล่เกลี่ยและประนอม ข้อพิพาทในชั้นศาลจะเกิดขึ้นได้ต้องมีกรยื่นฟ้องคดีกันก่อนจึงจะเป็นผลให้คดีเริ่มเข้ามาสู่การพิจารณาในชั้นต้นของศาล ทำให้ต้องเสียเวลาและมีค่าใช้จ่ายเกิดความไม่สะดวก โดยผู้วิจัยเห็นว่าการไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาทไม่จำเป็นที่จะต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล จึงควรที่จะลดปริมาณคดีให้ได้มากที่สุดเพราะจะทำให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ประหยัด ค่าความสมประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย เนื่องจากเกิดจากความประสงค์ของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับเอกสารวิชาการของชวรัตน์ ชาญวีรกูล เรื่องการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในระดับพื้นที่ (จังหวัด/อำเภอ) ในการประนอมข้อพิพาทหรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของนายอำเภอ

เมื่อสังคมปัจจุบันมีความเจริญมากขึ้น ทำให้ระบบการไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาทในรูปแบบต่างๆ ได้เลือนหายหรือถูกกลืนไปตามยุคสมัย จึงเกิดเป็นแนวคิดที่จะนำระบบการไกล่เกลี่ยและประนอม ข้อพิพาทระดับอำเภอมาใช้เพื่อให้คดีที่มีข้อพิพาทเพียงเล็กน้อยไม่จำเป็นต้องขึ้นไปสู่การพิจารณาของศาล อันเป็นการลดปริมาณคดี ลดภาระค่าใช้จ่าย สะดวกและประหยัดเวลา เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน จึงได้มีการออกกฎหมายว่าด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาททางแพ่ง พ.ศ. 2553 และกฎหมายว่าด้วยการไกล่เกลี่ยความผิดที่มีโทษทางอาญา พ.ศ. 2553 ซึ่งให้อำนาจนายอำเภอในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท เพราะระดับอำเภอนั้น ผู้ปฏิบัติงานมีความผูกพันใกล้ชิดกับประชาชนเป็นอย่างดี มีความเคารพนับถือเชื่อฟังกันและกัน โดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระดับอำเภอ มีข้อพิพาทเกิดขึ้นไม่มากนัก มีทั้งที่ประสบผลสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จ โดยในจังหวัดนครปฐม มีข้อมูลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งคดีแพ่งและคดีอาญาเฉลี่ยอำเภอละ 200 เรื่องต่อปี ซึ่งเป็นจำนวนมาก เมื่อรวมปริมาณคดีทั้งจังหวัดแล้วพบว่ามีมากถึง 1,400 เรื่องต่อปี ซึ่งผู้วิจัยอยากทราบว่าปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานอย่างไร เพื่อเป็นการศึกษาที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและเป็นแนวทางในการสร้างระบบไกล่เกลี่ยในระดับอำเภอ ให้มีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรศึกษาวิจัย การประเมินผลสัมฤทธิ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระดับอำเภอในจังหวัดนครปฐม

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของนายอำเภอในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทในจังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของนายอำเภอในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทในจังหวัดนครปฐม
3. เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและประนอมข้อพิพาทในระดับอำเภอ ในจังหวัดนครปฐมให้มีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลดีมากยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) หน่วยในการวิเคราะห์ คือ ระดับบุคคล หมายถึง บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือการประนอมข้อพิพาทในระดับอำเภอ ได้แก่ นายอำเภอหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่มีส่วนเกี่ยวข้อง คู่ความที่มาขอรับบริการ หรือผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ใน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือประนอมข้อพิพาท โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน และการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว โดยการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการถอดถ้อยคำจากการให้สัมภาษณ์แบบคำต่อคำ จดบันทึก การสังเกตการณ์ และคัดลอกข้อความสำคัญจากเอกสารและบันทึกอย่างละเอียด เพื่อให้การตีความและการกำหนดประเด็นที่สำคัญได้อย่างถูกต้องเชื่อถือได้ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อกำหนดหัวข้อ/กลุ่มหัวข้อแนวคิดสำคัญ (topic/category) และแบบแผนแนวคิดสำคัญอันเป็นแก่นสาระหลัก (pattern/themes) เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัย โดยใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย 1 ปี

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของนายอำเภอในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัย พบว่า

1. ปัญหาด้านกฎหมาย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระดับอำเภอในจังหวัดนครปฐมมีปัญหาที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจตามกฎหมายที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้น มีปัญหาค่อนข้างมากและมีความเห็นตรงกัน ดังนี้

1.1 ปัญหาอำนาจตามกฎหมายของผู้ปฏิบัติงานที่มีอยู่นั้น ไม่เพียงพอที่จะบังคับใช้กฎหมายให้เกิดประสิทธิภาพได้ โดยเจ้าหน้าที่ผู้ทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ควรมีอำนาจในการขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

1.2 กฎหมายที่ใช้กำหนดขอบเขตอำนาจของการไกล่เกลี่ยไม่ครอบคลุม คดีส่วนใหญ่ที่เข้ามาสู่ระบบของการทำงานในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น จะมีทุนทรัพย์ที่สูงมากกว่าทุนทรัพย์ที่กฎหมายเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกำหนดไว้

2. ปัญหาด้านบุคลากรผู้ทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พบว่า

2.1 ความรู้ความเชี่ยวชาญในการทำงานของเจ้าหน้าที่ ควรจะมีความรู้ด้านนิติศาสตร์ควบคู่ไปกับความรู้ด้านรัฐศาสตร์ เนื่องจากไม่มีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านหรือมีแต่น้อยมาก จึงควรจัดให้มีการอบรมสร้างองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

2.2 คณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นบุคคลที่ได้รับเลือกจากแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งเป็นคนที่ได้รับการยอมรับจากบุคคลในท้องถิ่น

3. ปัญหาด้านนโยบายเกี่ยวกับการปฏิบัติงานการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พบว่า

3.1 หน่วยงานรัฐที่มีความเกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ เพื่อทราบถึงระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระดับอำเภอ โดยอาจเป็นการประชาสัมพันธ์เชิงรุก อันจะทำให้ประชาชนทราบและเลือกระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอันเป็นช่องทางหนึ่งที่จะระงับคดีได้โดยเร็ว หากมีการประชาสัมพันธ์แล้ว ประชาชนเข้าใจระบบต่าง ๆ ก็จะเป็นการง่ายและเป็นการคัดกรองปริมาณงานที่จะเข้ามาสู่ระบบการไกล่เกลี่ยได้

3.2 หน่วยงานรัฐได้รับมอบหมายหน้าที่มาโดยไม่มีความพร้อมในการปฏิบัติงานมากเท่าที่ควร เช่น การไม่มีห้องอันเป็นสถานที่ไกล่เกลี่ยที่มีความเหมาะสมในการทำงานของผู้ไกล่เกลี่ย ขาดวัสดุอุปกรณ์ในการอำนวยความสะดวกในการทำงาน เช่น ไม่มีคอมพิวเตอร์ ไม่มีเครื่องพิมพ์ที่ใช้งานได้ดี ที่สำคัญ รัฐไม่จัดให้มีบุคลากรที่เพียงพอต่อการทำงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งปัจจุบันจะมีเพียงปลัดอำเภอกับผู้ช่วย เพียง 1 คน หรือ 2 คนเท่านั้น ในการทำงาน และการได้รับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงานเข้าสู่ศูนย์ดำรงธรรม เพื่อใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่เพียงพอต่อการทำงาน

3.3 หน่วยงานของรัฐมิได้มีการสร้างบุคลากรที่ตรงกับสายงานเพื่อ เป็นการพัฒนาผู้เชี่ยวชาญด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยเฉพาะ ซึ่งอาจมีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่อันเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยเป็นพิเศษ

4. ปัญหาด้านประชาชนที่มีความเกี่ยวข้องกักระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พบว่า

4.1 หน่วยงานของรัฐต้องมีการจัดให้บริการความรู้แก่ประชาชน หรือความรู้ด้านกฎหมายที่ควรทราบ

4.2 ประชาชนใช้สิทธิโดยไม่สุจริต กล่าวคือ อาศัยช่องทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นเครื่องมือในการหาผลประโยชน์แก่ตน

4.3 ผู้ถูกร้องไม่ยอมเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงมีอาจทำให้ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดำเนินต่อไปได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของนายอำเภอในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระดับอำเภอ ในจังหวัดนครปฐมมีผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานค่อนข้างมาก แต่การที่จะทำให้งานเกิดผลสัมฤทธิ์นั้นมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหลายปัจจัย โดยการปฏิบัติงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้รับรับผลสัมฤทธิ์ดีมาก หากประชาชนได้ตกลงใจที่จะเข้ามาสู่ระบบของการไกล่เกลี่ย ก็จะได้รับคามพึงพอใจ คือ ถ้าประชาชนยอมเข้ามาหาคำปรึกษาหรือเข้ามาสู่ระบบ ก็จะสามารถจบคดีได้ไว ไม่ต้องเสียเวลาเป็นคดีขึ้นโรง ขึ้นศาล แต่การไกล่เกลี่ยที่จะได้ผลสัมฤทธิ์ที่ดีมีปัจจัยประกอบหลายประการ อาทิเช่น บุคลากรที่ดำเนินการไกล่เกลี่ย ต้องมีความเป็นกลาง และต้องมีศิลปะในการพูดประนีประนอมยอมความ โดยผู้ที่ทำการไกล่เกลี่ยจะต้องเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ร่วมกันแก้ปัญหา ต้องมีการทำงานที่เป็นเอกภาพ ต้องมีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการที่ดี การประชาสัมพันธ์แก่ประชาชน โดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะเกิดผลสัมฤทธิ์ได้ ต้องเกิดจากความสมัครใจยินยอมทั้งสองฝ่ายของคู่กรณี และได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทหาร สำนักงานที่ดิน สำนักงานยุติธรรมจังหวัด เจ้าหน้าที่ในระดับท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและประนอมข้อพิพาทในระดับอำเภอ ในจังหวัดนครปฐมให้มีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลดียิ่งขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่าแนวทางในการสร้างระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและประนอมข้อพิพาทในระดับอำเภอ ในจังหวัดนครปฐมให้มีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลดียิ่งขึ้นควรจะต้องประกอบด้วยแนวทางต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. ระบบการไกล่เกลี่ยที่ดีต้องทำให้ประชาชนได้รับการบริการที่พึงพอใจมากที่สุด และต้องมีการประเมินผลความพึงพอใจจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำงานดังกล่าว

2. บุคลากรหรือคณะกรรมการฯ ที่ทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกจากจะมีความรู้หลายด้านแล้ว เช่น ด้านกฎหมาย ยังจะต้องเป็นบุคคลที่ชาวบ้านหรือคู่กรณีให้ความเคารพนับถือ จะทำให้การไกล่เกลี่ยได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้น
3. การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ อย่างน้อยต้องมีคนปฏิบัติงานแทนได้ มิใช่มีผู้ปฏิบัติเพียงคนเดียว คือ ปลัดอำเภอที่รับผิดชอบเท่านั้น และควรมีการจัดทำระบบเอกสารที่ชัดเจน ตรวจสอบได้ มีการรายงานต่อผู้บังคับบัญชา หรือประชาชนที่มีความเกี่ยวข้อง
4. ผู้บังคับบัญชาสูงสุดของหน่วยงาน ซึ่งก็คือนายอำเภอ ต้องใส่ใจเข้าร่วมแก้ไขปัญหา ติดตามผล ให้คำปรึกษาแก่ผู้ปฏิบัติงาน หากเกิดข้อขัดข้องใด ๆ

สรุปและอภิปรายผล

สามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของนายอำเภอในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทในจังหวัดนครปฐม

1. ปัญหาด้านกฎหมาย อำนาจของผู้ปฏิบัติงานตามกฎหมายนั้น มิใช่เพียงพอที่จะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดประสิทธิภาพได้ ผู้ปฏิบัติควรมีอำนาจในการขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีระบบ (System Theory) ของประชุม รอดประเสริฐ (2543: 67) ว่า องค์กรต่าง ๆ ต้องมีความสัมพันธ์กัน สามารถร่วมทำงานเพื่อประสานผลประโยชน์ให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม โดยผู้ปฏิบัติควรมีอำนาจในเชิงบังคับ หากผู้ใดไม่มาตามที่เรียกหรือไม่ปฏิบัติตามอาจถูกลงโทษได้ เนื่องจากผู้ปฏิบัติไม่มีอำนาจเหมือนกับศาล ส่งผลให้ข้อร้องเรียนต่าง ๆ ไม่สามารถเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง โดยผู้ปฏิบัติต้องมีวิธีที่จัดการความขัดแย้งให้หมดไป ดังนั้นการใช้กำลังบังคับ เป็นยุทธวิธีหนึ่งที่จะจัดการความขัดแย้งได้ หากไม่สามารถจูงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมจำนนหรือคล้อยตามได้ จึงต้องใช้วิธีการนี้เพื่อยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยฝ่ายผู้ปฏิบัติที่จะใช้กำลังบังคับได้นั้น ต้องมีอำนาจเพียงพอที่จะบังคับได้ เพราะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นความไม่เข้าใจกัน ไม่สามารถหาข้อยุติได้ จึงต้องมี คนกลางคอยทำหน้าที่จัดการความขัดแย้ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534) ที่ว่า ความขัดแย้ง หมายถึงสภาพที่ทำให้เกิดความคับข้องใจกัน หรือตกอยู่ในสถานะที่สามารถจะตัดสินใจหรือตกลงหาข้อยุติอันเป็นที่พอใจของ ทั้งสองฝ่ายได้ ซึ่งการจัดการความขัดแย้งมีหลายวิธีที่จะนำมาเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม แต่ในเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น ผู้ที่มีความขัดแย้งกันต้องแก้ไขความขัดแย้งร่วมกัน หากทางออกร่วมกันจนเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายมีลักษณะชนะทั้งคู่ (Win-Win situation)

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจกระทรวงฯ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ให้กับนายอำเภอ มีอำนาจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและประนอมข้อพิพาท โดยคณะบุคคลทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแก่ประชาชนเกี่ยวกับที่ดิน มรดก และข้อพิพาททางแพ่งอื่น ๆ ที่มีทุนทรัพย์ไม่เกินสองแสนบาท นั้นไม่เพียงพอเพราะคดีส่วนใหญ่ที่เข้ามาสู่ระบบของการทำงานในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น จะมีทุนทรัพย์ที่สูงมากกว่าทุนทรัพย์ที่กฎหมายเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกำหนดไว้ เนื่องจากบริบทของสังคมเปลี่ยนแปลงไป

2. ปัญหาด้านบุคลากรผู้ทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระดับอำเภอนั้น ปลัดอำเภอโดยได้รับมอบหมายจากนายอำเภอจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งกฎหมายได้กำหนดให้ตั้งคณะกรรมการทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่มีปัญหาในทางปฏิบัติอันเนื่องมาจาก ผู้ที่ทำการไกล่เกลี่ยขาดความรู้ ความสามารถในเรื่องที่ทำการไกล่เกลี่ย โดยผู้ที่ทำการไกล่เกลี่ยควรต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ที่หลากหลาย อย่างน้อยควรมีความรู้ด้านนิติศาสตร์และด้านรัฐศาสตร์ เพราะคดีที่เข้ามาสู่ระบบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีปัญหาที่มีความแปลกใหม่และมีความยุ่งยากสลับซับซ้อนตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จึงส่งผลให้คณะกรรมการผู้ทำการไกล่เกลี่ย ต้องมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเรื่อย ๆ เพื่อให้มีความหลากหลาย โดยคณะกรรมการฯ จะเป็นบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคลในท้องถิ่นที่

คูกรณีให้การยอมรับ เพื่อที่จะมาร่วมในการแก้ไขปัญหาของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมของถวิลวดี บุรีกุล (2551) ว่า การบริหารราชการที่นำผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผล โดยมีการจัดระบบงาน/วิธีการทำงาน การจัดโครงสร้าง และการสร้างวัฒนธรรมการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ที่เอื้อต่อการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม

3. ปัญหาด้านนโยบายเกี่ยวกับการปฏิบัติงานการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยหน่วยงานรัฐที่มีความเกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ สอดคล้องกับแนวคิดของนรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547: 17) ได้กล่าวถึงระดับของการมีส่วนร่วมตามหลักการทั่วไปคือ การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร เพื่อทราบถึงระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระดับอำเภอ โดยอาจเป็นการประชาสัมพันธ์เชิงรุก อันจะทำให้ประชาชนทราบและเลือกกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอันเป็นช่องทางหนึ่งที่จะระงับคดีได้โดยเร็ว หากมีการประชาสัมพันธ์แล้ว ประชาชนเข้าใจระบบต่าง ๆ ก็จะเป็นการง่ายและเป็นการคัดกรองปริมาณงานที่จะเข้ามาสู่ระบบการไกล่เกลี่ยได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของสมาคมการมีส่วนร่วมสากล (IAP2-International Association for Public Participation) ของสำนักคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2558) ที่ว่า การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร เป็นการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐ เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมน้อยที่สุด แต่ถือว่าเป็นขั้นพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและมีความสำคัญมาก โดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่ในการนำเสนอข้อมูลที่แท้จริงถูกต้อง ทันสมัย และประชาชนสามารถเข้าถึงได้ ซึ่งเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนในการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภาระงานของภาครัฐ โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับนี้อยู่ในลักษณะการให้ข้อมูลทางเดียวจากภาครัฐสู่ประชาชน

หน่วยงานของรัฐมีการจัดสรรงบประมาณที่ยังไม่เพียงพอต่อปริมาณงาน โดยหน่วยงานรัฐที่ได้รับมอบหมายหน้าที่มาไม่มีความพร้อมในการปฏิบัติงานมากเท่าที่ควร เช่น การไม่มีห้องอันเป็นสถานที่ไกล่เกลี่ยที่มีความเหมาะสมในการทำงานของผู้ไกล่เกลี่ย ขาดวัสดุอุปกรณ์ในการอำนวยความสะดวกในการทำงาน รัฐไม่จัดให้มีบุคลากรที่เพียงพอ ต่อการทำงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการ (Maslow 1970 p.170) ได้กล่าววาลำดับความต้องการของมนุษย์ มี 5 ลำดับขั้น ได้แก่ 1). ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) 2) ความต้องการความปลอดภัยหรือความมั่นคง (Safety needs or Security needs) 3) ความต้องการทางสังคม (Social needs) 4) ความต้องการการยกย่องหรือ ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem needs) 5) ความต้องการความสำเร็จในชีวิตหรือ ความต้องการเติมความสมบูรณ์ให้ชีวิต (Need for self-actualization) จากทฤษฎีดังกล่าว พบว่า งบประมาณที่รัฐจัดสรรให้ เพื่อใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นการสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยการทำงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะสำเร็จลงได้ ต้องประกอบไปด้วยงบประมาณ บุคลากร สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์

4. ปัญหาด้านประชาชนที่มีความเกี่ยวข้องกัระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือ ประชาชนที่มารับการบริการใช้สิทธิจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยไม่สุจริต อาศัยช่องทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นเครื่องมือในการหาผลประโยชน์แก่ตน เช่น หาประโยชน์จากอายุความ โดยการเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยเพื่อให้มีการแปลงหนี้ใหม่หรือทำให้อายุความสะดุดหยุดลงตลอดจนประชาชนไม่ให้ความร่วมมือในการเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จึงควรมีมาตรการในการลงโทษหากไม่ให้ความร่วมมือ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง โดยมีลักษณะเป็นการใช้กำลังบังคับเพื่อให้เข้ามาสู่ระบบและเป็นการจบข้อพิพาทโดยเร็ว อันเป็นการลดปริมาณงานคดีขึ้นสู่ศาลได้อีก ทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของนายอำเภอในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทในจังหวัดนครปฐม

ปฏิบัติงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้รับผลสัมฤทธิ์ดีมาก หากประชาชนได้ยินยอมที่จะเข้ามาสู่ระบบ ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ก็จะได้รับความสะดวก สามารถจบคดีได้ไว ไม่ต้องเสียเวลาเป็นคดีขึ้นโรง ขึ้นศาลแต่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่จะได้ผลสัมฤทธิ์ที่มีปัจจัยประกอบหลายประการ อาทิเช่น บุคลากรที่ดำเนินการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท ต้องมีความเป็น

กลาง และต้องมีศิลปะในการพูดประนีประนอมยอมความ โดยผู้ที่ทำการไกล่เกลี่ยจะต้องเห็นไปในทิศทางเดียวกัน ร่วมกันแก้ปัญหา คล้ายกับการปฏิบัติงานของอนุญาโตตุลาการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับ การจัดการความขัดแย้ง ของอนันต์ จันทโรภากร (2538) ที่ว่าการอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) เป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้งที่มีลักษณะคล้ายกับการยุติความขัดแย้งที่ดำเนินโดยศาล ซึ่งคู่กรณีที่มีพิพาทยื่นเรื่องเสนอ พยานหลักฐานต่ออนุญาโตตุลาการ หรือคณะอนุญาโตตุลาการ ให้เป็นผู้ตัดสินชี้ขาดโดยการออกคำชี้ขาด (Award) ที่มีผลผูกพันคู่กรณี ฉะนั้นผู้ปฏิบัติงานด้านนี้ จึงต้องมีความเป็นเอกภาพ โดยคู่กรณีมีสิทธิเลือกอนุญาโตตุลาการที่จะทำหน้าที่ชี้ขาดได้ และกระบวนการระงับข้อขัดแย้งจะมีความยืดหยุ่นมากกว่าการพิจารณาคดี ซึ่งการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งโดยวิธีการอนุญาโตตุลาการนี้ มักจะได้รับความนิยมในหมู่ผู้มีความขัดแย้งที่เกิดจากการทำธุรกิจการค้าเป็นหลัก

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะเกิดผลสัมฤทธิ์ได้ ต้องเกิดจากความสมัครใจยินยอมทั้งสองฝ่าย หากคู่กรณีแต่ละฝ่ายยินยอมเรื่องก็จบลงได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักความยินยอม ที่ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเริ่มขึ้นได้ด้วย ความตกลงของทั้งสองฝ่าย โดยหลักความยินยอมนี้เป็นหลักความยินยอมของฝ่ายผู้ต้องหาและฝ่ายผู้เสียหายที่จะยินยอมเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยคดีอาญา ซึ่งเป็นการเบี่ยงเบนคดีอย่างหนึ่ง โดยหลักการดังกล่าวนี้เป็นการยินยอมเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยโดยสมัครใจปราศจากการข่มขู่ใด ๆ เป็นการหันเหจากระบบกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เป็นทางเลือกอีกอย่างหนึ่งในการลดข้อโต้แย้งขึ้นสู่การพิจารณาของศาล อันเป็นการลดปริมาณคดี ลดงบประมาณ ทั้งยังเป็นการประหยัดเวลาอีกด้วย

ผลสัมฤทธิ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะมีมากขึ้น หากปลัดอำเภอมีอำนาจในการดำเนินการต่าง ๆ ได้ แต่ในทางปฏิบัติแล้วอะไรที่เกินขอบอำนาจของปลัดอำเภอ ก็จะใช้อำนาจในฐานะที่เป็นผู้ช่วยนายอำเภอหรือในฐานะนายอำเภอ ในการปฏิบัติงาน ซึ่งกฎหมายให้อำนาจค่อนข้างครอบคลุม สามารถที่จะดำเนินการไกล่เกลี่ยได้

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและประนอมข้อพิพาทในระดับอำเภอ ในจังหวัดนครปฐมให้มีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น โดยผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ เห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า แนวทางในการสร้างระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดี ต้องประกอบด้วย ปัจจัยที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ

ปัจจัยที่ 1 ระบบการไกล่เกลี่ยที่ดีต้องทำให้ประชาชนได้รับการบริการที่พึงพอใจมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการกระทำ แสดงความคิดเห็นที่มีผลต่อการตัดสินใจของหน่วยงาน เป็นการแสดงทัศนคติการร่วมเสนอปัญหาและแนวทางการแก้ไขร่วมกัน โดยสิ่งที่จะส่งผลให้ การไกล่เกลี่ยมีประสิทธิภาพดี คือ ต้องมีหน่วยงานหรือสำนักงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือประนอมข้อพิพาทโดยตรง มีเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและมีงบประมาณที่เพียงพอ และมีการจัดทำเอกสารที่เป็นระบบสามารถตรวจสอบได้ เพื่อทำให้งานดำเนินต่อไปได้ โดยสอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ ที่ได้กล่าวถึงลำดับความต้องการของมนุษย์มี 5 ขั้นตอน โดยความต้องการในสิ่งสนับสนุนทางกายภาพเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต ทั้งยังมีความต้องการในความมั่นคงปลอดภัย โดยหน่วยงานรัฐต้องให้ความมั่นคงแก่ชีวิต การทำงานของผู้ปฏิบัติงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ปัจจัยที่ 2 บุคลากรผู้ปฏิบัติงานต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญหลายด้านแล้ว ยังต้องเป็นบุคคลที่คู่กรณีให้ความเคารพนับถือยำเกรง โดยบุคคลเหล่านี้มาจากชุมชนเดียวกันกับคู่กรณี เพื่อสร้างแนวทางในการยุติข้อพิพาทอันเป็น การป้องกันมิให้มีการกระทำผิดเกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องยุติธรรมชุมชน ในทฤษฎีการเสริมพลังและ การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community empowerment and participation) เป็นทฤษฎีที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมกันมากขึ้นในการป้องกันปัญหาอาชญากรรมและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีแก่เพื่อนบ้าน ทำให้คนที่อยู่ในชุมชนเดียวกันลดความวิตกกังวลในเหตุอาชญากรรมต่าง ๆ

ปัจจัยที่ 3 การสร้างระบบการไกล่เกลี่ยที่ดีและมีประสิทธิภาพนั้น ผู้บังคับบัญชาสูงสุดของหน่วยงาน ต้องใส่ใจเข้าร่วมแก้ไขปัญหา ติดตามผลให้คำปรึกษาแก่ผู้ปฏิบัติงาน หากเกิดข้อขัดข้องใด ๆ ต้องช่วยเหลือเข้าแก้ปัญหาทันที จึงจะทำให้การไกล่เกลี่ยสำเร็จผล ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีระบบ (System Theory) โดยทฤษฎีนี้อธิบายว่า การทำงาน ให้สำเร็จผลตามเป้าหมายได้นั้น ต้องมีการทำงานที่ผสมผสานร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา มีข้อเสนอแนะของการศึกษา ได้แก่

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ควรมีการตั้งหน่วยงานหรือสำนักงานที่มีลักษณะเฉพาะ รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือประณอมข้อพิพาททั้งคดีแพ่งและคดีอาญาเพียงอย่างเดียว

1.2 กำหนดอำนาจหน้าที่ให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้มีความชัดเจน โดยมีอำนาจ ในเชิงลงโทษ แก่ผู้ที่ไม่ให้ความร่วมมือในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1.3 การเลือกคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท นอกจากเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถแล้ว บุคคลนั้นต้องเป็นคนที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ ย้ำเกรง จะส่งผลให้การไกล่เกลี่ยได้ผลสำเร็จดียิ่งขึ้น

1.4 ควรเพิ่มสิ่งจูงใจในการทำงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการไกล่เกลี่ยเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่

1.5 เพิ่มเติมบทเฉพาะกาล หรือมีการบัญญัติข้อยกเว้นในกฎหมายที่ให้อำนาจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่า หากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม เปลี่ยนแปลงไปทันท่วงทีพิพาท หรือจำนวนอัตราโทษ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม เพื่อประโยชน์ในการทำงานของปลัดอำเภอหรือนายอำเภอ

2. ข้อเสนอแนะทางนโยบาย

2.1 หน่วยงานของรัฐต้องจัดให้มีการอบรมให้ความรู้ด้านต่าง ๆ แก่บุคลากร เช่น ด้านการเงิน ด้านกฎหมาย แพ่งพาณิชย์ ด้านที่ดิน และด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2.2 หน่วยงานของรัฐต้องจัดหาเจ้าหน้าที่ที่สามารถทำงานแทนปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบ ในกรณีที่ปลัดอำเภอไม่อยู่ หรืออยู่แต่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ เพื่อให้ประชาชนได้รับการบริการที่มีความต่อเนื่อง และงานดำเนินต่อไปได้

2.3 หน่วยงานของรัฐต้องกำชับให้มีการรายงานผลการปฏิบัติงานด้านการไกล่เกลี่ยทุกกรณีพิพาทให้หน่วยเหนือสามารถตรวจสอบถึงปริมาณคดีที่เข้ามาสู่ศูนย์ดำรงธรรม เพื่อให้เห็นถึงตัวชี้วัด อันเป็นประโยชน์ในการกำหนดอัตรากำลังการทำงานของเจ้าหน้าที่ที่จะมาช่วยเหลือในการทำงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้

2.4 ศูนย์ดำรงธรรมประจำอำเภอทั่วประเทศ ต้องมีความเชื่อมโยงกัน ในการที่จะบูรณาการงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทร่วมกันได้ เพื่อให้ประชาชนเกิดความสะดวกในการรับบริการ

2.5 กรมการปกครองต้องพัฒนาระบบช่องทางการร้องเรียนให้มีหลายช่องทางการติดต่อ เช่น ร้องเรียนด้วยวาจา สายด่วน โดยลายลักษณ์อักษร หรือแม้กระทั่งในระบอบอิเล็กทรอนิกส์ ผ่านเว็บไซต์ หรือไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อประชาชนจะสามารถเข้าถึงความยุติธรรมขั้นต้นได้ดียิ่งขึ้น

2.6 รัฐบาลต้องให้ความสำคัญแก่ศูนย์ดำรงธรรม อันเป็นหน่วยงานที่ทำงานหลายหน้าที่ โดยการจัดสรรบุคลากร และงบประมาณให้เพียงพอต่อปริมาณงาน

3. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานของนายอำเภอ

3.1 คอยกำกับ ติดตามการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน โดยให้ความช่วยเหลือ หากผู้ปฏิบัติงานไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ และควบคุม ตรวจสอบ ประเมินผลการทำงาน โดยให้ผู้ปฏิบัติงานรายงานผลข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

3.2 ผลักดันให้มีงบประมาณที่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

เอกสารอ้างอิง

- ชวรัตน์ ชาญวีรกุล. (2555). เอกสารวิชาการเรื่อง การพัฒนาระบบงานยุติธรรมในระดับพื้นที่ (จังหวัด/อำเภอ) ในการ
ประณอมข้อพิพาทหรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของนายอำเภอ. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาล
 ยุติธรรม.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). ระบบการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมระดับจังหวัด: ทำอย่างไรให้เป็นจริง. กรุงเทพฯ: สถาบัน
 พระปกเกล้า.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2547). การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2550). **นิติปรัชญา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เพลินตา ตันรังสรรค์. (2553). “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการกระทำความผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชน.”
วารสารจลนिति (พ.ค.- มิ.ย.): 55.
- สำนักงานพัฒนาสินการบัญชีและตรวจสอบ (ม.ป.ป.) **ทฤษฎีระบบ**. เข้าถึงเมื่อ 3 กรกฎาคม 2558. เข้าถึงได้จาก
<http://www.wattanasinaccounting.comSystemTheory.htm.pdf>.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ม.ป.ป.) **การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม**. เข้าถึงเมื่อ 17 กรกฎาคม 2558.
 เข้าถึงได้จาก http://www.opdc.go.th/special.php?spc_id=2&content_id=156.
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. (2556). **โครงการประเมินผลเครือข่ายยุติธรรมชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวง
 ยุติธรรม.
- สันฐิติ ธรรมใจ. (2553). การไกล่เกลี่ยคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะการยุติคดีอาญาโดยนายอำเภอ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
 สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ ปรีดีพนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- อนันต์ จันทโรภากร. (2538) **กฎหมายอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- อังคณา บุญสิทธิ์ พวงทิพย์ นวลขาว รัชดา ไชโยธา. (2549). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับวัฒนธรรมการระงับ
ข้อพิพาทในท้องถิ่นไทย. กรุงเทพฯ: รายงานการวิจัยเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อังคณา บุญสิทธิ์. (2548). “งานยุติธรรมชุมชน.” **เอกสารประกอบการบรรยายวิชา CJ 315: บทบาทของชุมชนในการ
 ป้องกันอาชญากรรม** คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อัจฉริยา ชูตินันท์. (2551). รายงานวิจัยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน
เพื่อหันเหคดีเด็กและเยาวชนโดยไม่ต้องขึ้นสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- เอกชัย สอดศรี. (2547). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับงานคุมประพฤติ. กรุงเทพฯ: อนงค์ศิลป์การพิมพ์.
- อุดม บัวศรี. (2549). **โครงการวิจัยเจ้าโคตร: การระงับความขัดแย้งในวัฒนธรรมอีสาน**. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงค์การพิมพ์.

บูรณาการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

The Integration of Cultural Tourism with Community Enterprise Products in Nakhon Chai Si District, Nakhon Pathom Province

กัลยา เทียนวงศ์¹

อภิเศก ปันสุวรรณ²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและการจัดการของวิสาหกิจชุมชนจัดทำแผนที่และฐานข้อมูลการท่องเที่ยว และหาแนวทางการพัฒนาที่จะบูรณาการการท่องเที่ยวกับผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนโดยมีวิธีการศึกษาคือการสำรวจพื้นที่ศึกษาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ และประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพจำนวน 3 แห่ง และจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยวิธี SWOT Analysis เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว และจัดทำแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินในอำเภอ นครชัยศรี ปี 2555 พบว่า พื้นที่มีมากที่สุดคือพื้นที่ปลูกข้าวและสวนไม้ผล นอกจากนี้ยังพบการทำสวนไม้ดอกในพื้นที่เป็นจำนวนมาก และจากการสำรวจพื้นที่ยังพบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของชุมชนทั้งด้านภูมิทัศน์ และอาหารที่โดดเด่น แหล่งท่องเที่ยวทางด้านศาสนสถานที่มีความผสมผสานทางด้านพิธีกรรมและความเชื่อ รวมทั้งผลิตภัณฑ์สินค้าในท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ในขณะที่การศึกษารูปแบบและการจัดการของวิสาหกิจชุมชนที่ศักยภาพ คือ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาศิลาดล กลุ่มตุ๊กตาแก้วถักและกลุ่มจักสานผักตบชวา พบว่าผลิตภัณฑ์ในพื้นที่มีความโดดเด่นในเรื่องเอกลักษณ์เฉพาะตัว สามารถส่งเสริมให้เป็นสินค้าของที่ระลึกได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามจากการประเมินศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวพบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพสูงที่สุดคือ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาศิลาดล โดยกลุ่มจักสานผักตบชวา มีศักยภาพในระดับปานกลาง และกลุ่มตุ๊กตาแก้วถัก มีศักยภาพในระดับน้อย ทั้งนี้ปัญหาที่พบร่วมกันของวิสาหกิจชุมชนทั้ง 3 แห่ง คือ ความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก และการพัฒนาและการจัดการจากองค์กรภายนอก ข้อเสนอแนะสำหรับพัฒนาการท่องเที่ยวมุ่งเน้นที่จุดเด่น 2 ประการ คือ ความงดงามของธรรมชาติ และความหลากหลายของวัฒนธรรมและวิถีชีวิต

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วิสาหกิจชุมชน ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ อำเภอ นครชัยศรี

Abstract

The research aimed to study the pattern and management of the community enterprise, create mapping and database of tourism, and develop the guidelines to integrate tourism and community enterprise products. Field survey and the use of GIS were employed in order to prepare land use database. Additional, in-depth interview of three potential communities and public ownership were interviewed to analyze the tourism potential by using SWOT analysis approach. The use of SWOT analysis approach can give guidelines on tourism development and create routes for tourism maps.

¹ อาจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ ม.ศิลปากร

The result shown that the land use of Nakhon Chai Si district in 2012 found that the most area was paddy field and orchard. It also found the garden in the area a lot. The survey also found that the community's cultural in landscapes and outstanding of food, the monastery a combination of rituals and beliefs. Including local products is unique. While, the study of form and management of the potential community enterprise is groups Celadon pottery, the glass knitted dolls these substances and handicraft from water hyacinth were found that the products in the area are remarkable in their personality. To promoted as a souvenir items as well.

However, the assessment of the potential for tourism promotion that community enterprise was found that the highly potential is the Celadon pottery, handicraft from water hyacinth is moderate and glass knitted dolls is low level. The common problems of the three communities' enterprises were to access the facilities and the development and management of external organizations. The suggestions for tourism development focusing on two main features of outstanding natural beauty and a variety of cultures and the way of life.

Keywords: Cultural Tourism, Community Enterprise Products, Geographic Information Systems, Nakhon Chai Si District

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2553) พบว่าการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) จะต้องเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงระยะยาวที่ได้เริ่มมาแล้วและจะทวีความเข้มข้นมากขึ้นและผลต่อเนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจโลกในพ.ศ. 2551 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระบบเศรษฐกิจโลกอีกหลายด้านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับโลกและระดับประเทศจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งที่คาดว่าจะเป็โอกาสให้สามารถให้จุดแข็งของประเทศเพื่อการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นและส่วนที่เป็นภัยคุกคามที่ต้องแก้ไขจุดอ่อนที่ต้องระมัดระวังและป้องกันผลด้านลบที่จะเกิดขึ้นโดยเฉพาะความเสื่อมโทรมของทรัพยากรการท่องเที่ยวจะเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญส่งผลกระทบต่อสร้างงานและกระจายรายได้ให้แก่ชุมชนและท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

ปัจจุบันรัฐบาลได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจับจ่ายซื้อหาสินค้าซึ่งจัดเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้รับคานิยม ตลาดในสถานที่ท่องเที่ยวหลายๆแห่งจึงถือเกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อซื้อหาสินค้า ของที่ระลึก และได้ลิ้มรสอาหารพื้นบ้าน ตลอดจนการเที่ยวชมบรรยากาศบริเวณชุมชนตลาดเก่าแก่ และศึกษาวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นส่งผลให้พื้นที่หรือชุมชนท้องถิ่นที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวมีรายได้ที่ดี มีการพัฒนาพื้นที่ทั้งด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการทำให้ประชากรในชุมชนมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามกิจกรรมการท่องเที่ยวในหลายพื้นที่นั้นที่ได้ดำเนินการผ่านมาพบว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นยังมีข้อจำกัด ทำให้รายได้ส่วนใหญ่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนมากเท่าที่ควร

จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่มีแม่น้ำนครชัยศรีหรือแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านพื้นที่ของ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอบางเลน นครชัยศรี และสามพราน บริเวณดังกล่าวเป็นแหล่งที่ตั้งชุมชนขนาดใหญ่ ที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานมีการใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ ทำให้เกิดสถานที่ท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ขึ้นที่เรียกว่า ตลาดริมน้ำซึ่งจัดเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบหนึ่งที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเขตอำเภอนครชัยศรีมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญหลายแห่ง รวมทั้งตลาดน้ำซึ่งกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่สำคัญของจังหวัดนครปฐม

งานวิจัยแนวทางการบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับผลิตภัณฑ์ วิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมนี้ จึงมุ่งเน้นในเรื่องการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนทั้งสถานที่ท่องเที่ยว สินค้า รวมทั้งบุคลากรที่ดำเนินงานของท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาและการจัดทำแผนการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีไทยของพื้นที่ดังกล่าวให้ยั่งยืนต่อไป

สำหรับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนากการท่องเที่ยวให้สามารถค้นคว้าหรือค้นหาข้อมูลเส้นทาง วางแผนและจัดการด้านการท่องเที่ยวที่สามารถแสดงออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมโดยสามารถพัฒนาเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงข้อมูลได้เป็นอย่างดีคือ ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS) โดยปัจจุบันได้นำมาประยุกต์ใช้กับงานด้านการท่องเที่ยวคือ การจัดทำบัญชีรายชื่อสิ่งอำนวยความสะดวกด้านนันทนาการ การจัดการท่องเที่ยวทางบก การประเมินผลกระทบของนักท่องเที่ยว ระบบการจัดการข้อมูลการท่องเที่ยวและสนับสนุนการตลาดด้านการท่องเที่ยว (ณรงค์ พลธิราช, 2556) นอกจากนี้ยังมีมีการพัฒนามาใช้ในการจัดการวางแผนการท่องเที่ยวโดยจัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่สำคัญและสามารถวิเคราะห์เส้นทางที่สามารถเดินทางได้สั้นและเหมาะสมเพื่อให้สามารถประเมินเส้นทางเดินทางที่สั้นที่สุด และประหยัดเวลา ต้นทุนของการเดินทางได้โดยใช้เครื่องมือและฟังก์ชันในการวิเคราะห์และสามารถทำให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้งานผ่านหน้าจอบริษัทคอมพิวเตอร์ในระบบอินเทอร์เน็ต เรียกว่า GIS Web-base นอกจากนี้ในการทำงานนอกจากจะต้องใช้ฐานข้อมูลทางพื้นที่ (Spatial database) ซึ่งเป็นข้อมูลเวกเตอร์ (Vector data) แสดงข้อมูลเป็นจุด (point) เส้น (Line) พื้นที่รูปปิด (Polygon) แล้วยังสามารถทำงานร่วมกับ การสำรวจจากระยะไกล (Remote sensing) โดยเฉพาะภาพถ่ายจากดาวเทียมซึ่งปัจจุบันสามารถเข้าถึงได้ทาง Google Earth พร้อมทั้งสามารถนำตำแหน่งของสถานที่ท่องเที่ยวซ้อนทับกับข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียม ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถนำไปใช้วางแผนการเดินทางท่องเที่ยวจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งโดยเห็นสภาพการใช้ที่ดินของพื้นที่จริง สภาพแวดล้อมรอบๆ แหล่งท่องเที่ยวผ่านหน้าเครื่องมือสื่อสารทั้งโทรศัพท์ และคอมพิวเตอร์พกพาได้ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงได้ผสมผสานเทคโนโลยีเข้ามาช่วย เพื่อแสดงแหล่งท่องเที่ยวพร้อมกับเส้นทางเพื่อนำมาใช้แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อให้เห็นองค์ประกอบทางพื้นที่เพิ่มมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจพื้นที่จัดทำฐานข้อมูลและแผนที่สนับสนุนการท่องเที่ยว
2. เพื่อศึกษาการจัดการ การพัฒนาของวิสาหกิจชุมชน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกับการท่องเที่ยว

ขอบเขตของการวิจัย

1. คัดเลือกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมที่มีศักยภาพ โดยพิจารณาจากระดับมาตรฐาน (ดาว) ที่ได้จากระบบมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) จำนวน 4 - 5 ดาว ในช่วงปี 2552 - 2555 โดยจากการสำรวจพบว่ามี 3 กลุ่มตัวอย่างที่มีศักยภาพ คือ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาศิลาดล กลุ่มตุ๊กตาแก้วถัก และกลุ่มจักสานจากผักตบชวาโดยกลุ่มอื่นๆ ได้ประสบกับปัญหาภัยน้ำท่วม
2. พื้นที่ศึกษา คือ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย 24 ตำบล (ภาพที่ 1)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. พัฒนาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ฐานข้อมูลและสารสนเทศแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อใช้ประกอบการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่ รวมทั้งใช้ในการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับชุมชนต่อไป
2. ทำให้ทราบสถานภาพปัจจุบัน ในประเด็นการจัดการวิสาหกิจในชุมชนถึง จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรครวมทั้งแนวทางพัฒนารูปแบบและการจัดการทางด้านวิสาหกิจชุมชน เพื่อนำไปสู่แผนการพัฒนากระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะกิจกรรมนอกภาคการเกษตร เพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากที่สำคัญของท้องถิ่น
3. ได้รับทราบความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุกภาคส่วนของชุมชน รวมทั้งพัฒนาผลิตภัณฑ์และสินค้าต้นแบบ เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างโอกาสทางการตลาดที่มากขึ้น รวมทั้งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวให้ชุมชนดำเนินการได้ต่อไป
4. ทำให้ทราบสถานภาพในปัจจุบันของการท่องเที่ยว ผลดีที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ปัญหาที่พบ รวมทั้งโอกาสและอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งแนวทางพัฒนารูปแบบและการจัดการทางด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ต่อไป

วิธีการศึกษา

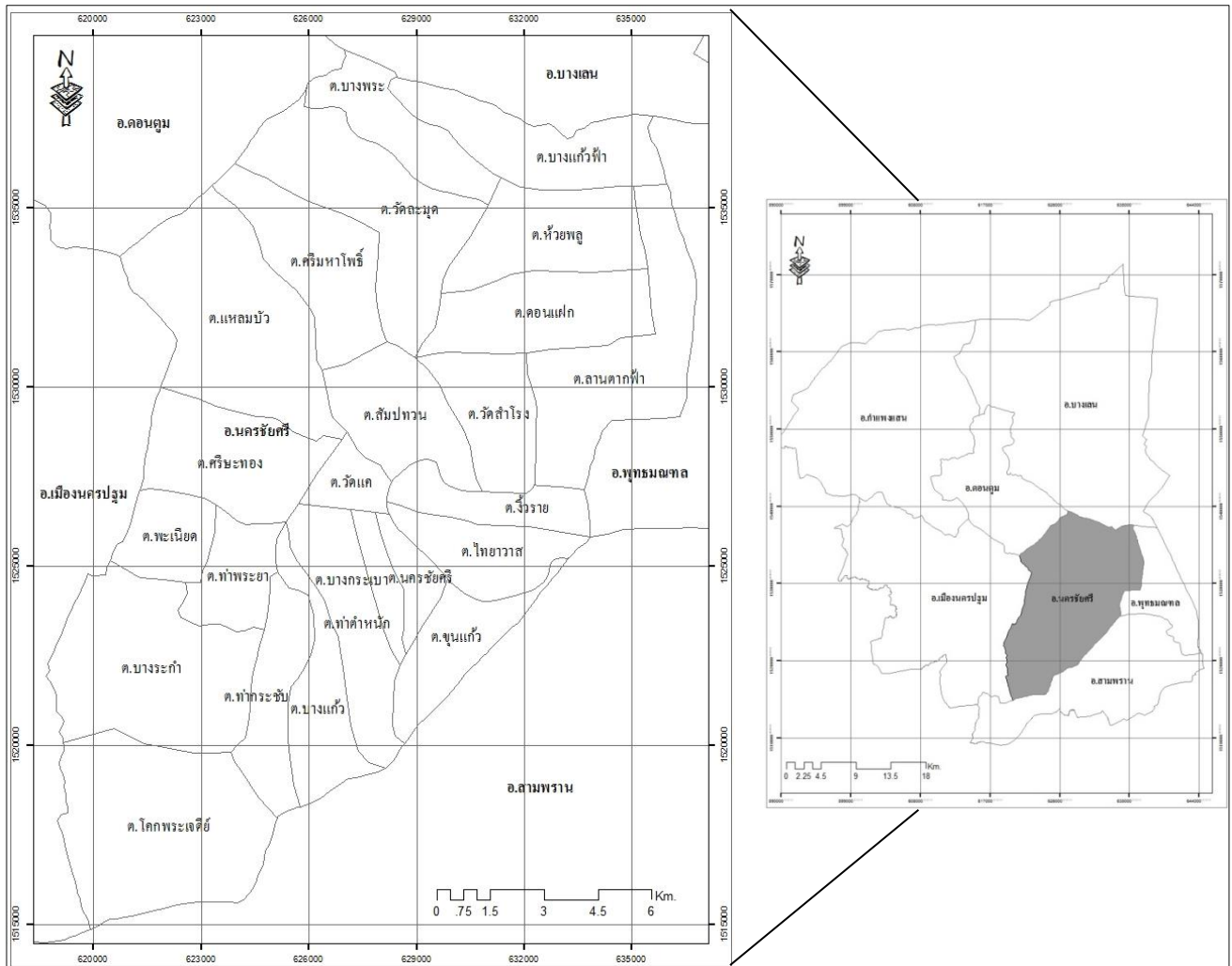
สำหรับวิธีการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ 2 ประการ คือ 1) เพื่อสำรวจพื้นที่ จัดทำฐานข้อมูล และแผนที่สนับสนุนการท่องเที่ยว 2) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการทางด้านวิสาหกิจชุมชน และแนวทางการพัฒนาบูรณาการการท่องเที่ยวกับผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การสำรวจ จัดทำฐานข้อมูลและแผนที่ท่องเที่ยว

(1) การสำรวจและเก็บข้อมูลสถานภาพของพื้นที่และการใช้ประโยชน์ที่ดิน

การศึกษาสถานภาพของพื้นที่และการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยทำการศึกษาข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินของอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ปี 2552 โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) จากกรมพัฒนาที่ดินมาทำการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัย โดยใช้ข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียม QuickBird ปี 2555 เพื่อนำมาศึกษาการใช้ที่ดินและทรัพยากรพื้นที่ในปีดังกล่าว ทั้งนี้ได้จำแนกประเภทการใช้ที่ดินตามเกณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดินโดยแบ่งประเภทการใช้ที่ดินออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

- 1) พื้นที่เกษตร (agriculture area) ประกอบด้วย นาข้าว พืชสวน พืชไร่ และเกษตรอื่นๆ
- 2) พื้นที่เมืองและสิ่งปลูกสร้าง (urban and built-up area)
- 3) แหล่งน้ำ (water body)
- 4) พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (aquaculture area)
- 5) เบ็ดเตล็ด (miscellaneous)

ภาพที่ 1 ขอบเขตการปกครองของพื้นที่ศึกษา 24 ตำบล ของอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

(2) การจัดทำฐานข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชนในโครงการวิสาหกิจชุมชน

ในการศึกษานี้ได้ใช้เกณฑ์ของการกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) เพื่อแบ่งระดับศักยภาพของแหล่งผลิตสินค้าของวิสาหกิจชุมชนที่จะมุ่งส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและดำเนินการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการให้การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนฯ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ

(3) จัดทำแผนที่ท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งผลิตภัณฑ์ชุมชนกับ

จัดทำแผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินร่วมกับแหล่งท่องเที่ยวและที่ตั้งวิสาหกิจชุมชนต่างๆตลอดจนเส้นทางในการเดินทางในอำเภอนครชัยศรีโดยใช้โปรแกรมสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ และในการสำรวจพื้นที่ได้ทำการเก็บตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ร้านค้า และร้านอาหารในพื้นที่โดยใช้เครื่องระบุตำแหน่งพิกัดโลก (Global Position System: GPS) และนำตำแหน่งดังกล่าวมาจัดแสดงในแผนที่ร่วมกับข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน ภาพถ่ายจากดาวเทียม QuickBird เส้นทางคมนาคม และเส้นทางน้ำ เพื่อให้เห็นมิติความสัมพันธ์ทางพื้นที่

2. การศึกษารูปแบบการจัดการทางด้านวิสาหกิจชุมชน

การดำเนินการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบและการจัดการด้านวิสาหกิจชุมชน โดยได้ทำคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพจำนวน 3 แห่งและทำการจัดทำแผนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ระดับท้องถิ่นของพื้นที่ศึกษา ดังนี้

(1) สำรวจพื้นที่ศึกษาและสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องเพื่อทำการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งในพื้นที่ศึกษา

(2) สำรวจชุมชนและสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ประกอบการ ประชาชนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และนำมาสู่การวิเคราะห์ลักษณะการประกอบการ การบริหารงาน

(3) นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ด้วยวิธี SWOT Analysis

3. แนวทางการพัฒนาบูรณาการการท่องเที่ยวกับผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน

(1) สำรวจเพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ ชุมชน นักท่องเที่ยว ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยใช้การสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการ

(2) สำรวจความพร้อมและการจัดการสิ่งแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว โดยการสำรวจพื้นที่พร้อมเครื่องมือ Community Resource Checklist จากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ทำการคัดเลือก จำนวน 3 แห่ง

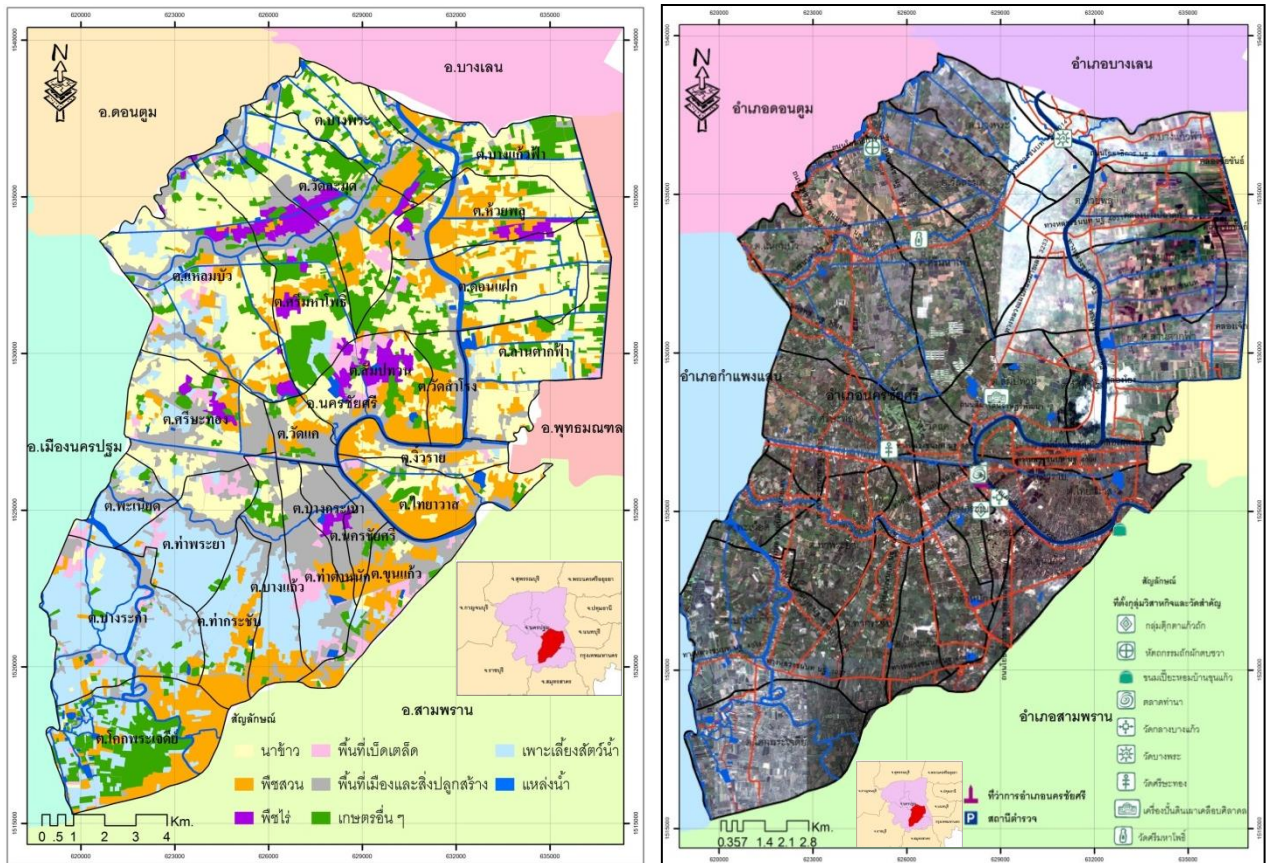
(3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการนำข้อมูลจากแผนที่แหล่งท่องเที่ยว มาทำการวิเคราะห์ร่วมกับแบบประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งข้อคิดเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในอำเภอนครชัยศรีต่อไป

ผลการศึกษา

ในการสำรวจพื้นที่ของอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมเพื่อหาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชนเพื่อทำแผนที่แหล่งท่องเที่ยว นั้น ได้ทำการสำรวจพื้นที่ของตำบลต่างๆในอำเภอนครชัยศรี ทั้งนี้ได้ทำการวิเคราะห์พื้นที่ภาพรวมเพื่อแสดงให้เห็นศักยภาพของพื้นที่ทั้งหมดโดยมีรายละเอียดของการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ดังต่อไปนี้

1. การสำรวจพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินของอำเภอนครชัยศรีปี2555

ข้อมูลนำมาใช้ในการศึกษาเป็นฐานข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์(GIS) ที่ได้จากกรมพัฒนาที่ดินปี 2552 ซึ่งได้ปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยโดยใช้ข้อมูลจากภาพถ่ายจากดาวเทียม QuickBird ที่ได้จาก Google Earth ปี 2555 และได้ทำการจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 8 ประเภท คือ พื้นที่นาข้าว พืชสวน พืชไร่ พื้นที่เกษตรอื่นๆพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พื้นที่เมืองและสิ่งปลูกสร้าง แหล่งน้ำและพื้นที่เบ็ดเตล็ด แสดงในภาพที่ 2 โดยพื้นที่ที่มีมากที่สุด คือ พื้นที่นาข้าวประมาณ 82,196.7 ไร่ รองลงมา คือ พื้นที่เมืองและสิ่งปลูกสร้าง 77,397.82 ไร่ ตามด้วยพื้นที่พืชสวน พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พื้นที่เกษตรอื่นๆแหล่งน้ำ พื้นที่เบ็ดเตล็ด และพืชไร่ มีจำนวน 49,849.69 ไร่ 49,324.09 ไร่ 32,048.25 ไร่ 17,116.53 ไร่ 9,374.18 ไร่และ 7,674.1 ไร่ ตามลำดับ

ภาพที่ 2 ซ้ายการใช้ประโยชน์ที่ดินของอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมปี 2555 และชาวตำแหน่งสถานที่ท่องเที่ยวและวิสาหกิจชุมชนของอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

เมื่อพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดินรายตำบลพบว่าพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ ตำบลแหลมบัว ตำบลลานตากฟ้า ตำบลดอนแฝก โดยมีพื้นที่ปลูกร้อยละ 14.58 11.34 และ 10.98 ตามลำดับ พื้นที่เมืองและสิ่งปลูกสร้าง ตำบลห้วยพลูมีพื้นที่มากที่สุด ร้อยละ 9.46 รองลงมา คือ ตำบลบางแก้ว นครชัยศรี ศรีษะทอง และแหลมบัวมีพื้นที่ร้อยละ 9.46 7.09 6.73 และ 6.24 ตามลำดับ

พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำพบมากที่สุดที่ตำบลบางระกำ ร้อยละ 27.37 รองลงมา คือ ตำบลท่ากระชับ ตำบลท่าพระยา โดยมีพื้นที่ปลูกร้อยละ 19.62 และ 13.97 ตามลำดับ พื้นที่เกษตรอื่นๆ พบมากที่สุด คือ ตำบลศรีมหาโพธิ์ ร้อยละ 12.55 รองลงมา คือ ตำบลโคกพระเจดีย์ ตำบลสัมปทวน และตำบลวัดละมุดมีพื้นที่ร้อยละ 11.05 10.17 และ 9.35 ตามลำดับพื้นที่แหล่งน้ำพบว่าตำบลที่มีพื้นที่แหล่งน้ำมากที่สุด คือ ตำบลห้วยพลู ร้อยละ 10.25 รองลงมา คือ ตำบลลานตากฟ้า ตำบลไทยวาส ตำบลดอนแฝก โดยมีพื้นที่ร้อยละ 8.76 8.35 และ 8.02 ตามลำดับ สำหรับพื้นที่ปลูกพืชสวนพบว่าตำบลโคกพระเจดีย์มีมากที่สุด คือ ร้อยละ 9.53 รองลงมา คือ ตำบลขุนแก้ว ตำบลท่ากระชับ ตำบลบางแก้ว โดยมีพื้นที่ร้อยละ 8.30 7.97 และ 7.74 สำหรับพื้นที่ปลูกพืชไร่ พบว่าตำบลศรีมหาโพธิ์ มีพื้นที่ปลูกมากที่สุดคือ ร้อยละ 26.68 รองลงมา คือ ตำบลวัดละมุด ตำบลสัมปทวน ตำบลห้วยพลู โดยมีพื้นที่ร้อยละ 15.81 15.00 และ 10.52 ตามลำดับ

จากการสำรวจพบว่าพื้นที่เกษตรโดยเฉพาะพืชสวนนั้นมีการปลูกไม้ผล เช่น ส้มโอ มะพร้าว และกล้วย นอกจากนี้ยังพบการทำสวนดอกไม้ เช่น ดอกกรัก ดอกมะลิในพื้นที่เป็นจำนวนมาก รวมทั้งสวนกล้วยไม้อีกด้วย ทั้งนี้หากอำเภอเมืองนครชัยศรี จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นสามารถดำเนินการได้ เนื่องจากมีความพร้อมในด้านทรัพยากรเกษตรที่หลากหลายในพื้นที่ได้

การศึกษารูปแบบและการจัดการด้านวิสาหกิจชุมชน

จากการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนผ่านการพิจารณาจากเอกสารจากทางจังหวัดร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่าในอำเภอนครชัยศรีมีวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในการจัดระดับดาวตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) รวมทั้งทางสำนักงานจังหวัดได้ส่งเสริมให้วิสาหกิจดังกล่าวเป็นผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อหรือของดีของจังหวัด และได้สำรวจพื้นที่จริง มีจำนวน 3 แห่ง จึงทำการศึกษารูปแบบแนวทางดำเนินงานเพื่อให้ทราบลักษณะของการดำเนินการ สถานภาพของปัญหา ตลอดจนแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้กิจการดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ของอำเภอนครชัยศรีมีรายละเอียดแสดงในตารางที่ 1

ภาพที่ 3 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในการศึกษา คือ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา ศิลปินกลุ่มผลิตภัณฑ์แก้วถัก และกลุ่มจักสานผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา

ตารางที่ 1 ข้อมูลการจัดการวิสาหกิจชุมชนของวิสาหกิจชุมชน 3 แห่ง

หัวข้อ	ข้อมูลการจัดการ		
	เครื่องปั้นดินเผา ศิลปิน	ผลิตภัณฑ์แก้วถัก	จักสานจากผักตบชวา
ที่ตั้ง	ตั้งอยู่ที่บ้านเหนือ (ดอนอิฐ) หมู่ที่ 4 ต.สัมปทวน อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม มีผู้ประกอบการ คือ คุณพงษ์ลักษณ์ กับ คุณกาญจนา สุวรรณมาลี	ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 83 ม.2 ต.บางกระเบา อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม โดยคุณทิพวัน แสงอำไพ	ตั้งที่ 166 หมู่ที่ 5 ต.ศรีมหาโพธิ์ อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม คุณเล็ก บุญญาพิชิตเดโช เป็นประธานกลุ่มเครื่องจักสานจากผักตบชวา
ผู้ประกอบการ	<ul style="list-style-type: none"> - สำเร็จการศึกษาทางวิชาชีพทางครูทางด้านวิจิตรศิลป์ - มีประสบการณ์การผลิตจากการเป็นลูกจ้างในโรงงานเครื่องปั้นดินเผา - มีแนวคิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยโดยสร้างแหล่งเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้ - การบริหารงานหรือกระบวนการตัดสินใจ มีการปรึกษาสมาชิกภายในกลุ่มทุกครั้ง 	<ul style="list-style-type: none"> - มีพื้นความรู้จากโรงงานผลิตแก้วคริสตัล - ได้เริ่มก่อตั้งกลุ่มตุ๊กตาแก้วถักขึ้นในปี 2540 โดยชักชวนเพื่อนบ้านมารวมตัวเป็นกลุ่มอาชีพแก้วถัก มีสมาชิกเริ่มแรกจำนวน 20 คน 	<ul style="list-style-type: none"> - เดิมมีอาชีพรับจ้างกรีดยางในสวนยาง - มีความสนใจสานตะกร้าจากผักตบชวา จึงเรียนรู้และจัดตั้งกลุ่มขึ้นยังไม่เป็นทางการ โดยสมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนในครอบครัว

ตารางที่ 1 (ต่อ) ข้อมูลการจัดการวิสาหกิจชุมชนของวิสาหกิจชุมชน 3 แห่ง

หัวข้อ	ข้อมูลการจัดการ		
	เครื่องปั้นดินเผาตลาด	ผลิตภัณฑ์แก้วถัก	จักสานจากผักตบชวา
แรงงาน	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้แรงงานอย่างเข้มข้น (labor intensive industries) - แรงงานทั้งหมดเป็นคนในพื้นที่ได้รับการฝึกฝนแนะนำ ถ่ายทอดความรู้การผลิตจากผู้ประกอบการที่มีความชำนาญ - รายได้หรือค่าแรงทั้งรายวันและเหมาจ่ายขึ้นอยู่กับประเภทของงานและรูปแบบผลิตภัณฑ์ โดยสมาชิกจะมียอดเฉลี่ยประมาณ 8,000 – 10,000 บาท/เดือน 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้แรงงานที่มีทักษะฝีมือ (skilled labor) ใช้เครื่องจักรน้อยมาก - แรงงานในพื้นที่ซึ่งได้รับการฝึกฝนแนะนำ ถ่ายทอดความรู้การผลิตจากผู้ประกอบการที่มีความชำนาญจากนั้นสามารถนำหลักความรู้พื้นฐานไปออกแบบต่อยอดผลิตภัณฑ์ได้ - รายได้หรือค่าแรงจะคิดค่าแรงต่อชิ้นงาน โดยเฉลี่ยชิ้นต่ำประมาณ 4,000-8,000 บาท/เดือน 	<ul style="list-style-type: none"> - แรงงานที่มีทักษะฝีมือ (skilled labor) ใช้เครื่องจักรน้อยมาก - ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในพื้นที่ โดยเฉพาะญาติๆ ซึ่งได้รับการฝึกฝน แนะนำ ถ่ายทอดความรู้ - รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความขยันของแต่ละคนโดยทำมากได้มาก ทำน้อยได้น้อย เป็นงานแบบเหมาจ่าย หรือไม่เป็นการรับจ้างผลิตมีแรงงานคือสมาชิกบางส่วนที่ออกไปทำเอง
วัตถุดิบ	<ul style="list-style-type: none"> - ดินเหนียวจากดินท้องถิ่นเป็นวัตถุดิบหลัก - สั่งซื้อจากตัวแทนจำหน่ายเป็นบริษัทที่อยู่ในอำเภอดอนตูมและบางเลน จังหวัดนครปฐม และบางส่วนจากจังหวัดปทุมธานี 	<ul style="list-style-type: none"> - วัตถุดิบหลักคือ แ่งแก้วไพเรส รองลงมาคือ สีทาแก้วและแกริตโมกราถั่ววัตถุดิบมีคุณภาพดีทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่ดีส่วนใหญ่ - สั่งซื้อบริเวณวงเวียนใหญ่ กรุงเทพฯ เนื่องจากเป็นแหล่งจำหน่ายแ่งแก้วที่ดี มีความใสมาก มีคุณภาพ ราคาไม่สูง 	<ul style="list-style-type: none"> - ก้านผักตบชวา - มาจากอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ประมาณร้อยละ 70 อยุธยา ร้อยละ 25 และในพื้นที่ของอำเภอนครชัยศรีร้อยละ 5
เงินทุน	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้เงินทุนส่วนตัวเป็นเงินออมของครอบครัวในการจัดตั้งกลุ่มและเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการจัดซื้อวัตถุดิบ ค่าจ้างแรงงาน ค่าใช้จ่ายอื่นๆ แต่ต่อมาภายหลังเมื่อมีโครงการของรัฐบาลเรื่อง OTOP ทำให้ได้รับเงินสนับสนุนบ้างแต่ก็ไม่มาก 	<ul style="list-style-type: none"> - เงินลงทุนครั้งแรกประมาณ 100,000 บาท เมื่อสินค้าเริ่มติดตลาด ทำให้ต้องเพิ่มการผลิตตลอดจนหาแหล่งเงินทุนทางกลุ่มเลือกกู้สินเชื่อจากธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (เอสเอ็มอีแบงก์) 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้เงินทุนส่วนตัว ซึ่งเป็นเงินออมของครอบครัวในการเริ่มต้นกิจการและจัดตั้งกลุ่ม ต่อมาได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 60,000 บาท
การตลาดและสินค้า	<ul style="list-style-type: none"> - ได้รับคัดสรรให้เป็นโอท็อป 5 ดาว จึงเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมมากขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ - ช่องทางการจำหน่ายสินค้าดำเนินการด้วยตนเองจำหน่ายที่โรงงาน จำหน่ายและสาธิตที่งานแสดงสินค้า OTOP เมืองทองธานี - เน้นทำตลาดโดยประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต - เปิดให้ผู้สนใจทั้งชาวไทยและต่างประเทศเข้ามาชมศึกษาและลองผลิตที่โรงงานได้ - ตลาดในประเทศร้อยละ 90 ใน กทม. เป็นสถานประกอบการสปา โรงแรม 	<ul style="list-style-type: none"> - สินค้าของกลุ่มสามารถตอบสนองความต้องการของตลาดตั้งแต่ตลาดระดับล่างจนถึงตลาดระดับบนสุด เนื่องจากมีสินค้าตั้งแต่ราคาหลักสิบ จนถึงหลักหมื่นบาท - ยอดจำหน่ายขึ้นอยู่กับช่วงเทศกาล โดยเฉพาะช่วงปีใหม่ตลาดมีทั้งกลุ่มลูกค้าคนไทยและชาวต่างประเทศรวมถึงมีการส่งออกไปต่าง คือ ประเทศสิงคโปร์ เยอรมนี แต่ยังเป็นส่วนน้อย 	<ul style="list-style-type: none"> - จำหน่ายสินค้าของกลุ่ม คือ สมาชิกต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างหาแหล่งจำหน่ายเอง บางคนมีหน้าร้านขายเอง จึงเน้นระบบขายส่ง โดยลูกค้าหลักคือ พ่อค้าคนกลางอยู่ที่อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีหน้าร้านจำหน่ายสินค้าจักสาน ผักตบชวาที่สวนจตุจักร และอีกรายเป็นอาจารย์เทคโนโลยีราชมงคล ส่งสินค้าไปจำหน่ายที่สถานศึกษาและกำลังติดต่อเพื่อขอร้านที่คิงเพาเวอร์
เครื่องจักรและเทคโนโลยีการผลิต	<ul style="list-style-type: none"> - วัสดุ อุปกรณ์ ต่างประเทศน้อยกว่าเพราะขนส่งไม่สะดวก - ใช้เทคโนโลยีแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่ซับซ้อนมาก เครื่องจักรขนาดเล็ก ซึ่งสามารถดัดแปลงแก้ไขได้ตามความเหมาะสม เช่น เครื่องตีดิน นวดดิน แต่ที่สำคัญคือ เตาเผา - ได้รับการสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีของอุตสาหกรรมไทยของ 	<ul style="list-style-type: none"> - เครื่องจักรขนาดเล็ก มีเทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อนมาก เช่น เครื่องเป่าแก้วที่เป็นหัวยิงแก๊ส มีความร้อนสูง ถึงแก๊สออกซิเจน ซึ่งสามารถจัดหาซื้อได้ภายในพื้นที่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ได้ใช้เครื่องจักรในการผลิต เน้นใช้ทักษะฝีมือแรงงานเป็นสำคัญ ซึ่งมีข้อดีคือลดต้นทุนเรื่องเครื่องจักรการผลิต แต่มีข้อเสียคือไม่สามารถทำการผลิตในปริมาณที่มากได้ และใช้เวลาค่อนข้างนาน

หัวข้อ	ข้อมูลการจัดการ		
	เครื่องปั้นดินเผาศิลาดล	ผลิตภัณฑ์แก้วถัก	จักสานจากผักตบชวา
เครื่องจักรและเทคโนโลยีการผลิต	รีสอร์ท ตลาดต่างประเทศน้อยกว่าเพราะขนส่งไม่สะดวก- ใช้เทคโนโลยีแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่ซับซ้อนมาก เครื่องจักรขนาดเล็ก ซึ่งสามารถดัดแปลง แก้ไข ได้ตามความเหมาะสม เช่น เครื่องตีดิน นวดดิน แต่ที่สำคัญคือ เตาเผา - ได้รับการสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีของอุตสาหกรรมไทยของศูนย์บริหารจัดการเทคโนโลยี (ทีเอ็มซี) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ หรือ สวทช. ได้ส่งผู้เชี่ยวชาญจากภาควิชาวิทยาการและวิศวกรรมวัสดุ คณะวิศวกรรมศาสตร์ และเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร ใช้เวลาประมาณ 1 ปี สามารถช่วยแก้ปัญหาทั้งหมดทำ	-เครื่องจักรขนาดเล็ก มีเทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อนมาก เช่น เครื่องเป่าแก้วที่เป็นหัวยิงแก๊ส มีความร้อนสูง ถึงแก๊สออกซิเจน ซึ่งสามารถจัดหาซื้อได้ภายในพื้นที่ -ทางกลุ่มได้ทดลองผลิตแก้ว เพื่อใช้ประกอบกับชิ้นงานโดยได้แนวคิดมาจาก จิวเวลรี่ เป็นการต่อยอดจากธุรกิจแก้วถัก ให้เปลี่ยนไปจากรูปแบบเดิมโดยการสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม	-ไม่ได้ใช้เครื่องจักรในการผลิต เน้นใช้ทักษะฝีมือแรงงานเป็นสำคัญ ซึ่งมีข้อดีคือลดต้นทุนเรื่องเครื่องจักรการผลิต แต่มีข้อเสียคือไม่สามารถทำการผลิตในปริมาณที่มากได้ และใช้เวลาค่อนข้างนาน

จากทั้ง 3 วิสาหกิจชุมชนนั้น การกำเนิดของกิจการส่วนใหญ่มาจากผู้ประกอบการมีความรู้ทั้งจากการเรียนมาเฉพาะทาง และการทำงานที่เกี่ยวข้องมากและผันตนเองมาเป็นผู้ประกอบการ วัตถุประสงค์ในพื้นที่จะมีกลุ่มแก้วถักที่ต้องสั่งซื้อวัตถุดิบจากกรุงเทพฯ ในด้านการลงทุนใช้ทุนของผู้ประกอบการเริ่มต้นในการทำกิจการและเมื่อกิจการมีความแน่นอนและต้องการขยายกิจการจึงขอรับการสนับสนุนจากแหล่งทุนที่รัฐบาลสนับสนุน สินค้ามีเอกลักษณ์ที่แสดงถึงภูมิปัญญาไทยและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมตลาดส่วนใหญ่อยู่ในประเทศเป็นหลัก ส่วนทางด้านเทคโนโลยีมีทั้งผู้ประกอบการใช้ประสบการณ์การสั่งสมความรู้มาพัฒนา และจากสถาบันการศึกษาหน่วยงานภาครัฐที่ให้ความช่วยเหลือ

การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอนครชัยศรี

สำหรับการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนใน ทั้ง 3 แห่ง โดยทำการประเมินศักยภาพ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความสะดวกในการเข้าถึง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพแวดล้อม ด้านการตอบรับของคนในท้องถิ่น และด้านการพัฒนาและการจัดการจากองค์กรภายนอกโดยใช้แบบประเมินศักยภาพพื้นที่ละ 3 ชุด และให้ค่าคะแนนในแบบประเมินที่เตรียมไว้ จากนั้นนำมาหาค่าเฉลี่ยในแต่ละด้าน ค่าเฉลี่ยจะเป็นตัวแทนของคะแนนที่ได้ นำผลรวมของคะแนนที่ได้หารด้วยคะแนนเต็ม แล้วเทียบเป็นอัตราส่วนร้อยละ นำค่าคะแนนนี้เทียบกับระดับความมีศักยภาพที่กำหนดขึ้นดังนี้ดังตารางที่ 2

มีศักยภาพมากที่สุด	ได้คะแนนประเมินมากกว่าร้อยละ 80
มีศักยภาพมาก	ได้คะแนนประเมินร้อยละ 66 – 80
มีศักยภาพปานกลาง	ได้คะแนนประเมินร้อยละ 50 – 65
มีศักยภาพน้อย	ได้คะแนนประเมินน้อยกว่าร้อยละ 50

1) กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาศิลาดล

กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาศิลาดลมีศักยภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ได้คะแนนร้อยละ 64.94 ทั้งในด้านความสะดวกในการเข้าถึงและด้านสิ่งอำนวยความสะดวกคือร้อยละ 56.86 และร้อยละ 52.78 ตามลำดับ โดยพบว่ากลุ่มเครื่องปั้นดินเผาศิลาดลมีศักยภาพมากที่สุดคือ ในด้านการตอบรับของคนในท้องถิ่น ได้คะแนนร้อยละ 85.19รองลงมาคือมีศักยภาพมากในด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการพัฒนาและการจัดการจากองค์กรภายนอก ได้คะแนนร้อยละ 75.93 และร้อยละ 70.37 ตามลำดับ

2) กลุ่มตุ๊กตาแก้วถัก

กลุ่มตุ๊กตาแก้วถักมีศักยภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ได้คะแนนร้อยละ 48.05 ทั้งในด้านการพัฒนาและการจัดการจากองค์กรภายนอก และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกคือร้อยละ 44.44 และร้อยละ 26.29 ตามลำดับ โดยศักยภาพด้านอื่นๆของกลุ่มตุ๊กตาแก้วถักมีศักยภาพในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านความสะดวกในการเข้าถึง ด้านการตอบรับของคนในท้องถิ่น และด้านสิ่งแวดล้อม ได้คะแนนร้อยละ 64.7162.96 และ 55.56 ตามลำดับ

3) กลุ่มจักสานจากผักตบชวา

กลุ่มจักสานจากผักตบชวามีศักยภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ได้คะแนนร้อยละ 50.22 ทั้งในสิ่งแวดล้อม ด้านความสะดวกในการเข้าถึง และด้านการตอบรับของคนในท้องถิ่นคือร้อยละ 61.1160.78 และ 51.85 ตามลำดับ โดยศักยภาพด้านอื่นๆของกลุ่มจักสานจากผักตบชวามีศักยภาพในระดับน้อย ได้แก่ ด้านการพัฒนาและการจัดการจากองค์กรภายนอก และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ได้คะแนนร้อยละ 44.44 และ 36.11 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการประเมินศักยภาพกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาตลาด กลุ่มตุ๊กตาแก้วถักและกลุ่มจักสาน

ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา

ศักยภาพของกลุ่มตลาด	เครื่องปั้นดินเผาตลาด		ตุ๊กตาแก้วถัก		จักสานจากผักตบชวา	
	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ
1.ความสะดวกในการเข้าถึง	56.86	ปานกลาง	64.71	ปานกลาง	60.78	ปานกลาง
2.สิ่งอำนวยความสะดวก	52.78	ปานกลาง	26.39	น้อย	36.11	น้อย
3.สิ่งแวดล้อม	75.93	มาก	55.56	ปานกลาง	61.11	ปานกลาง
4.การตอบรับของคนในท้องถิ่น	85.19	มากที่สุด	62.96	ปานกลาง	51.85	ปานกลาง
5.การพัฒนาและการจัดการจากองค์กรภายนอก	70.37	มาก	44.44	น้อย	44.44	น้อย
สรุป	64.94	ปานกลาง	48.05	น้อย	50.22	ปานกลาง

ผลการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่นั้นมีศักยภาพในการผลิตจากวัตถุดิบ รวมทั้งภูมิปัญญาของผู้ประกอบการ อย่างไรก็ตามปัญหาที่พบประเด็นที่สำคัญคือ เรื่องการตลาดโดยเฉพาะการที่ยังไม่มีจุดจำหน่ายผลิตภัณฑ์หรือหน้าร้านในพื้นที่ ซึ่งถ้าสามารถจัดทำหน้าร้านจะสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อีกด้วย ในส่วนการประเมินเรื่องการท่องเที่ยวพบว่าผลการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนอำเภอนครชัยศรีนั้นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพสูงที่สุดคือกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาตลาด กลุ่มที่มีศักยภาพในระดับปานกลางคือ กลุ่มจักสานจากผักตบชวา และกลุ่มที่มีศักยภาพในระดับน้อยคือ กลุ่มตุ๊กตาแก้วถัก โดยปัญหาที่พบร่วมกันของวิสาหกิจชุมชนทั้ง 3 แห่ง คือ ความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก และการพัฒนาและการจัดการจากองค์กรภายนอก

การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชน ร้านอาหารและศาสนสถานในอำเภอ นครชัยศรี

สำหรับการนำเสนอข้อมูลและแผนที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวกับวิสาหกิจชุมชนในอำเภอ นครชัยศรี ซึ่งจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องตลอดจนการลงสำรวจพื้นที่ ประกอบกับการสัมภาษณ์ประชาคม ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่พบว่า ในอำเภอ นครชัยศรีมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และเป็นที่ยึดถือของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับอาหารและสินค้าในท้องถิ่น นอกจากนี้วิสาหกิจในพื้นที่ยังได้รับการยอมรับจากทางจังหวัดนครปฐมให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าที่สำคัญของจังหวัดอีกด้วย เช่น ผลิตภัณฑ์แก้วถัก เครื่องปั้นดินเผาตลาด และเครื่องจักสานจากผักตบชวา ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวต่างๆสามารถนำมาบูรณาการในการจัดเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ ตลาดทำนา แหล่งวิสาหกิจชุมชน และวัดสำคัญในอำเภอ นครชัยศรีที่เป็นที่ตั้งของวัดสำคัญๆและมีชื่อเสียงในระดับจังหวัดและประเทศ ทั้งในด้านความสวยงามของสถาปัตยกรรม รวมความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทางจังหวัดนครปฐมได้ส่งเสริมให้

เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น วัดกลางบางแก้ว วัดบางพระหรือวัดหลวงพ่เป็น วัดศรีมหาโพธิ์ และวัดศรีษะทองหรือวัดพระราหู ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวของผู้ศรัทธา รวมทั้งยังเกิดงานประจำปีในวัดต่างๆ เหล่านี้อีกด้วย

ตารางที่ 3 สถานที่สำคัญเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอนครชัยศรี

สถานที่	ภาพประกอบ
<p>ตลาดท่านา หรือ ตลาดนครชัยศรี</p> <p>เป็นตลาดโบราณและย่านชุมชนริมแม่น้ำนครชัยศรีในตำบลนครชัยศรี เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของจังหวัดนครปฐมเปิดค้าขายมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 นับเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีสถาปัตยกรรมสิ่งปลูกสร้างที่เก่าแก่และหาชมได้ยาก รูปแบบอาคารที่สร้างด้วยไม้แบบดั้งเดิมอายุกว่า 70 ปีเป็นแหล่งร้านค้าริมน้ำและย่านอาหารอร่อยจำนวนมาก เช่น เป็ดพะโล้ ขนมปังเย็น ปลากริมไข่เต่า บัวลอย รวมถึงผลไม้มากมายโดยเฉพาะส้มโอนครชัยศรี นอกจากนี้ยังมีศาลอาวมาเป็นศาลเจ้าที่ให้ประชาชนมากราบไหว้</p>	
<p>ร้านเจียมจันทร์ เป็ดพะโล้นครชัยศรี</p> <p>ตั้งอยู่ในตลาดสร้างใหม่ บริเวณทางไปห้องสุขาของตลาดท่านา เป็นร้านเป็ดพะโล้ของคุณวิรุณา กิติ มีชื่อเสียงอย่างมากเปิดต้มด้วยน้ำพะโล้สูตรจีนโบราณอายุกว่าร้อยปี ทำให้เนื้อเป็ดแน่น นุ่ม และมันน้อย นอกจากเป็ดพะโล้แล้ว ที่ร้านยังมีข้าวหน้าเป็ดและอาหารตามสั่งอีกด้วย ร้านเจียมจันทร์เปิดบริการทุกวัน ตั้งแต่เวลา 08.00 - 17.00 น.</p>	
<p>ก้วยเตี่ยวแคะโบราณ</p> <p>ตั้งอยู่เลขที่ 109 ใกล้ตลาดท่านาเป็นส่วนที่สร้างใหม่ ความเป็นมาของร้านคือ เมื่อ 20 ปีก่อนเป็นร้านอาหารตามสั่งต่อมาเมื่อถึงทายาทรุ่นที่ 2 ได้เพิ่มเมนูก้วยเตี่ยวแคะเข้าไปและได้รับความนิยมอย่างมากจนถึงปัจจุบัน ในทายาทรุ่นที่ 3 คือ คุณวิไลพร แก้วอภัย ก้วยเตี่ยวสูตรโบราณมีลูกชิ้น 7 แบบ คือ ลูกชิ้นหมู ลูกชิ้นกุ้ง ลูกชิ้นเต้าหู้ ลูกชิ้นเต้าหู้ยัดไส้หมู ลูกชิ้นเต้าหู้ยัดไส้ปลา ลูกชิ้นเต้าหู้ยัดไส้กุ้ง ลูกชิ้นเส้นปลา ดังภาพที่ 6.4 นอกจากนี้ยังมีก้วยเตี่ยวเป็ด ข้าวหน้าเป็ดและเกาเหลาเสียดหมู เปิดบริการทุกวันตั้งแต่เวลา 07.00-15.00 น.</p>	

ตารางที่ 3 (ต่อ) สถานที่สำคัญเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอนครชัยศรี

สถานที่	ภาพประกอบ
<p>ร้านขายของเล่น เป็นร้านที่ใหญ่ที่สุดในชุมชนท่านา ตั้งอยู่เลขที่ 105 บริเวณทางโค้งบนถนนหน้าตลาด เดิมเป็นร้านกาแฟ ก่อนจะเปลี่ยนเป็นร้านของเล่นเมื่อ 35 ปีก่อน เจ้าของร้านคือ คุณสีวิกา อยู่ทโยนนท์ จำหน่ายของเล่นมากมาย เช่น โมเดลรถยนต์ โมเดลหุ่นยนต์สมัยใหม่ ตลอดจนของเล่นหายากสำหรับเปิดบริการทุกวัน ตั้งแต่เวลา 08.30- 20.00 น.</p>	
<p>ขนมมาม่อนจิง ร้านหน้อยเบเกอรี่ ตั้งอยู่ที่ 118-119 เจ้าของร้านคือ คุณสำรวย เลอเลิศสมบัติ เป็นผู้คิดค้นสูตรขึ้นเองจำหน่ายมากกว่า 7 ปีเป็นขนมเค้กที่มีจุดเด่นที่เนื้อเบานุ่มคล้ายชิฟฟอนเค้ก เป็นขนมโฮมเมดที่จะทำสดใหม่วันต่อวัน ไม่ใส่สารกันบูด มีเนื้อเค้ก 3 รสชาติ ได้แก่ รสวานิลลารสใบเตยและรสกาแฟ และมีหน้าให้เลือกถึง 30 ชนิด เปิดบริการทุกวัน ตั้งแต่เวลา 07.30 – 19.30 น.</p>	
<p>ร้านสีฟ้า ส้มโอหวาน อาหารอร่อยตั้งอยู่เลขที่ 126 เป็นบ้านไม้สีฟ้าเด่น อยู่ติดริมแม่น้ำเปิดกิจการมากกว่า 80 ปี เจ้าของคือ กำนันไชยยา ชัยศิลป์ชิวะ จำหน่ายอาหารและผลไม้ต่างๆโดยผลไม้ขึ้นชื่อคือ ส้มโอน้ำผึ้ง และมีเมนูแนะนำคือ ยำส้มโอ กุ้งแม่น้ำทอดกระเทียม ปลาช่อนเกยตื้น ต้มส้มปลากระบอก หอยหลอดผัดกุ้ง และห่อหมกปลาช่อนใบยอ เปิดบริการทุกวันตั้งแต่เวลา 08.00 – 20.00 น.</p>	
<p>บ้านส้มโอหวาน ตั้งอยู่เลขที่ 130 ในชุมชนตลาดท่านา เป็นร้านจำหน่ายส้มโอร้านเก่าแก่กว่า 30 ปี จำหน่ายส้มโอหวานจากสวนของชาวนครชัยศรีแท้ๆหากต้องการ ส้มโอจากต้นของชาวนครชัยศรี สามารถมาที่ร้านได้ทุกวัน จำหน่ายตั้งแต่เวลา 07.00-20.00 น.</p>	

ตารางที่ 3 (ต่อ) สถานที่สำคัญเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอนครชัยศรี

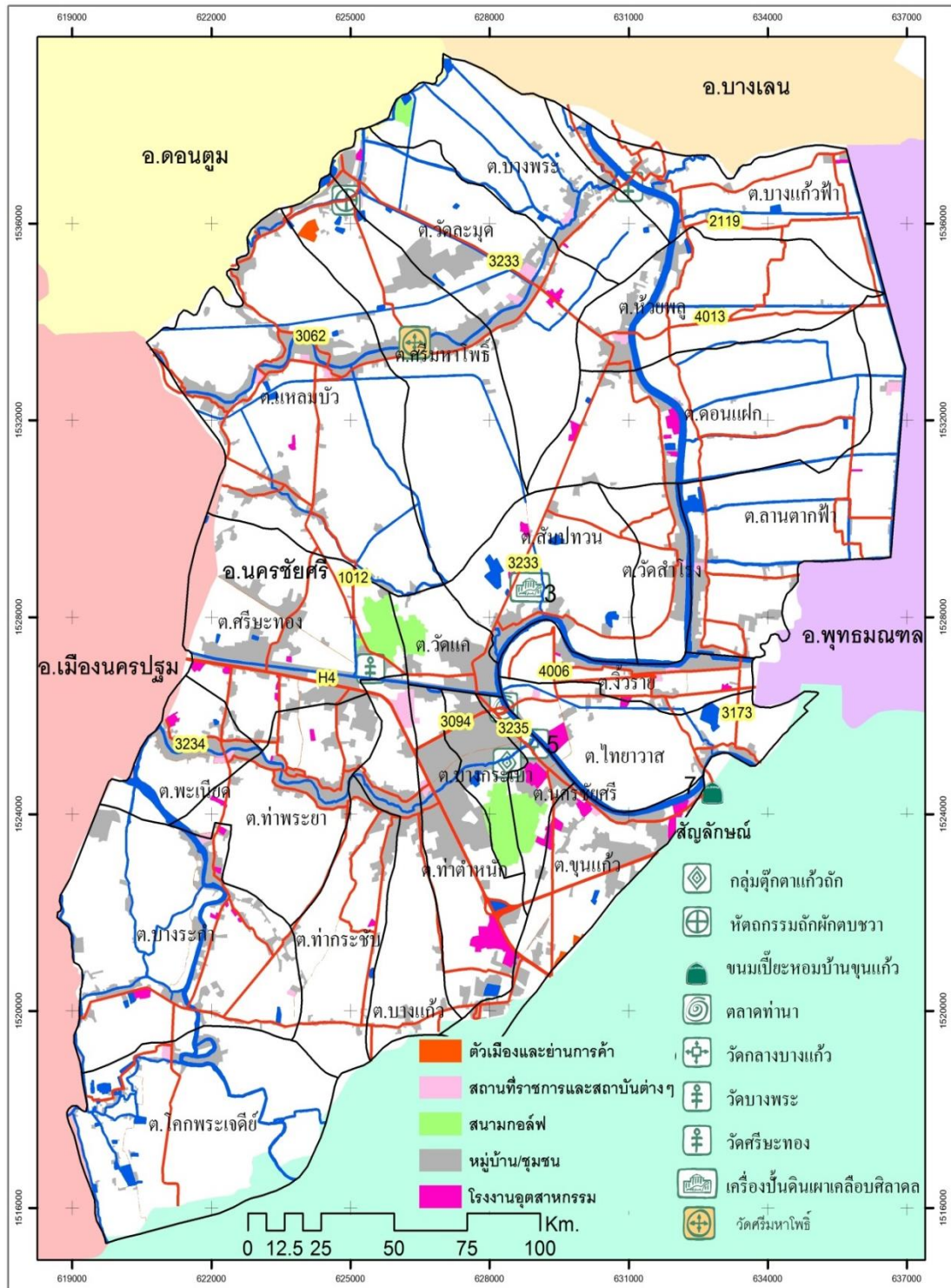
สถานที่	ภาพประกอบ
<p>ร้านคุณรุ่ง เบเกอร์รี่ ตั้งอยู่ที่ 128 เปิดกิจการเมื่อประมาณพ.ศ. 2544 มีเค้กส้มโอเป็นของฝากขึ้นชื่อของร้าน นอกจากนี้ยังมีเค้กลูกตาลสด เค้กมะพร้าว น้ำหอม และเค้กนมหลากรส เปิดบริการทุกวัน ตั้งแต่เวลา 09.00-20.00 น. โดยมี 2 สาขา คือ บริเวณหน้าตลาด ซึ่งเป็นสาขาที่ 1 และภายในตลาดตลาดท่านา ซึ่งเป็นสาขาที่ 2</p>	
<p>ร้านเจ้ฮุ้น ตั้งอยู่เลขที่ 134 - 136 เปิดให้บริการมากกว่า 50 ปี โดยจำหน่ายขนมไทยหลายชนิด สดใหม่ทุกวัน โดยมีรางวัลรับรองคุณภาพและความอร่อย ขนมขึ้นชื่อของร้านคือ ขนมกล้วย ร้านเจ้ฮุ้นเปิดขายทุกวัน ตั้งแต่เวลา 10.00-21.00 น.</p>	
<p>ร้านตึกโกขนาน ตั้งอยู่เลขที่ 93/11 บริเวณมุมอาคารไม้ในตลาดท่านาเป็นร้านอาหารที่มีชื่อเสียงในอำเภอ นครชัยศรีมีลูกค้าเข้ามารับประทานอาหารอย่างหนาแน่นทุกวันรายการอาหารรสเด็ดที่แนะนำ ได้แก่ ห่อหมกปลาช่อน ต้มยำกุ้ง ปลาช่อนแช่น้ำปลาทอด ลูกชิ้นปลากรายผัดพริกหรือผัดขี้เมา หอยจ๊อปูและไข่เจียวหมูสับที่รับรองความอร่อยโดยเชลล์ชวนชิมเปิดให้บริการตั้งแต่ 10.00-20.00 น. (หยุดวันจันทร์)</p>	
<p>ร้านคุณป้อมขนมปังเย็น ตั้งอยู่เลขที่ 152 เจ้าของร้านคือคุณสมทรง สิ้นสีผล เริ่มต้นจากรถเข็นขายกาแฟ นมสดขนมปังสังขยา บริเวณหน้าศาลเจ้า จนขยายและปรับปรุงกิจการจนมาเป็นร้านในปัจจุบัน ส่วนเมนูขนมปังเย็นที่ขึ้นชื่อนั้นแรกเริ่มเป็นน้ำแข็งใสธรรมดา แต่ต่อมาได้ประยุกต์เอาน้ำแข็งเข้าเครื่องปั่นกับน้ำหวานและนมจนเหมือนปุยหิมะ และตกแต่งหน้าขนมปังอย่างสวยงามจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของร้าน นอกจากนี้เมนูขนมปังเย็นแล้ว ทางร้านยังมีของอร่อยไว้ให้เลือกอีกหลายเมนู เช่น ซาลาเปาขนมจีบขนมปังสังขยา กาแฟเย็นฟรุ๊ตสลัด เปิดขายทุกวัน ตั้งแต่เวลา 07.00-18.00 น.</p>	

ตารางที่ 3(ต่อ)สถานที่สำคัญเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอนครชัยศรี

สถานที่	ภาพประกอบ
<p>ขนมบ้านขุนแก้ว</p> <p>ขนมที่มีชื่อเสียงของบ้านขุนแก้ว คือ ขนมเปียะโบราณ เป็นขนมที่เน้นแป้งกรอบ ใสนุ่มและมีหลายไส้ให้เลือก เช่น ไส้ถั่วเหลืองไส้ถั่วดำไส้ฟักกุ้วไส้ฟักถั่วไส้เค็มได้รับความนิยมอย่างมากจนในช่วงเทศกาล นอกจากนี้ยังมีขนมปังสังขยาหลากหลายไส้สดใหม่ทุกวัน เช่น ไข่เตยไส้กาแฟไส้โอวัลตินและที่ขายดีมากคือ ไส้ชาเย็น เปิดบริการทุกวันมีสาขาจำหน่ายที่สาขาตลาดน้ำดอนหวายสาขาพุทธมณฑลสาย 5 สาขาบางแคสาขาประชาชื่นสาขาพุทธมณฑลสาย 7 และสาขาเพชรเกษม (ท่าตำหนัก)และตลาดท่านาแห่งนี้</p>	
<p>วัดกลางบางแก้วหรือวัดกลาง</p> <p>อยู่ปากคลองบางแก้ว ตำบลปากน้ำ เดิมชื่อวัดคงคาราม ภายในมีโบสถ์วิหาร และพระประธานเก่าแก่ นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาหรือตอนปลายของยุคอุทอง จากสภาพโบราณวัตถุภายในวัด เป็นต้นว่าอุโบสถโบเสมา และวิหาร ตลอดจนพระพุทธรูปหินทรายแดง ซึ่งเป็นพระประธานในอุโบสถ คือหลวงพ่อดโต และวัดนี้คงมีมาก่อนท่านกวีเอกสุนทรภู่ ที่ได้เดินทางไปนมัสการพระแท่นดงรังและได้เขียนนิราศพระแท่นดงรังไว้เมื่อได้ผ่านปากคลองบางแก้ว ภายในวัดมีพิพิธภัณฑ์พระพุทธรูปวิจิตรศิลป์เพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุและศิลปวัตถุล้ำค่าต่าง ๆ</p>	
<p>วัดบางพระ</p> <p>ตั้งอยู่ที่ตำบลบางฟ้าแก้ว เดิมชื่อ วัดปากคลองบางพระ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำนครชัยศรี สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา ประมาณปี 2220 ภายในพระอุโบสถหลังเดิมประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิมากร หินทรายแดงประทับนั่งปางมารวิชัยลงรักปิดทอง ชาวบ้านเรียกว่า หลวงพ่อดโตมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเก่าแก่สมัยอยุธยาตอนกลางในสมัยพระอูตมประชาชนากหรือ หลวงพ่อดโตเป็น ฐิตคุโณ เจ้าอาวาสวัดบางพระได้พัฒนาวัดให้มีความเจริญรุ่งเรืองมาเป็นลำดับ จวบจนสิ้นอายุขัยของท่าน โดยนักท่องเที่ยวนิยมมานมัสการรูปปั้นของหลวงพ่อดโตเป็น และร่างของท่านในโลงแก้ว นอกจากนี้วัดยังได้รับความนิยมจากผู้ที่มีความเชื่อด้านวัตถุมงคล โดยเฉพาะเรื่องการสักยันต์</p>	

ตารางที่ 3 (ต่อ) สถานที่สำคัญเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอนครชัยศรี

สถานที่	ภาพประกอบ
<p>วัดศิระทอง</p> <p>ตั้งอยู่ที่ตำบลศิระทองสร้างขึ้นจากการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยมีการขุดพบเศียรพระทองในบริเวณที่มีการสร้างวัด จึงเรียกวัดแห่งนี้ว่า วัดหัวทอง ต่อมาเมื่อทางการได้ขุดคลองเจดีย์บูชาผ่านพื้นที่ทางตอนใต้ของวัดนั้น วัดหัวทองจึงได้ย้ายมาอยู่ใกล้กับคลองเจดีย์บูชาและเปลี่ยนชื่อเป็น วัดศิระทองสืบมา โดยวัดศิระทองได้พัฒนาและมีความรุ่งเรืองขึ้น เป็นอย่างมากในสมัยของหลวงพ่อน้อย นาวารัตน์ โดยท่านเป็นที่รู้จักเนื่องจากเป็นต้นตำรับ ของการสร้างพระราหูอมจันทร์จากกะลาตาเดียว โดยปัจจุบันวัดศิระทองได้จัดสร้างพระราหูขนาดใหญ่ว่างให้ประชาชนได้มาสักการบูชาตามความเชื่อว่าการบูชาพระราหูจะนำมาซึ่งความสำเร็จและโชคลาภ</p>	
<p>วัดศรีมหาโพธิ์</p> <p>ตั้งอยู่ตำบลศรีมหาโพธิ์สร้างในสมัยอยุธยาตอนต้นในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ มีตำนานของชาวบ้านเล่าว่ามีต้นโพธิ์ลอยทวนกระแสน้ำในลำคลองบางพระ และได้นำต้นโพธิ์มาปลูกไว้ในบริเวณวัด และที่ใต้ต้นโพธิ์นั้นมีพระพุทธรูปปางไสยาสน์ติดอยู่ด้วย จึงได้อัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานและก่อตั้งเป็นวัดขึ้น ชื่อว่า วัดศรีมหาโพธิ์ โดยพระพุทธรูปปางไสยาสน์ที่ประดิษฐานที่วัดนี้มีอายุประมาณกว่า 300 ปี มีเนื้อเป็นหินทรายแดง จึงได้นามว่า หลวงพ่อแดง ต่อมาไม่นานมีผู้พบเห็นลำแสงดวงกลมลอยอยู่รอบๆ องค์พระ จึงตั้งนามให้ใหม่ว่า หลวงพ่อแดงแสงกายสิทธิ์ นอกจากนี้ยังมี พระโพธิสัตว์กวนอิมปางมหากรุณาธารณี หรือเจ้าแม่กวนอิม 88 กร ที่มีความงามมากและยังมี พระโพธิสัตว์กวนอิมปางหลังน้ำทิพย์มนต์ ทำด้วยโลหะสูง 11.9 เมตร (นับจากฐานบัวสูง 14.6 เมตร) สร้างด้วยโลหะถือว่ามีสูงที่สุดในโลก ประทับยืนบนศาลาปฏิบัติธรรม พระหัตถ์ขวาถือแก้วมณี พระหัตถ์ซ้ายถือคนโทหลังน้ำทิพย์มนต์ ลักษณะพิเศษคือ พระพักตร์มีลักษณะอยู่ในวัยสาว แรกรุ่ง ซึ่งต่างจากพระพักตร์ที่พบเห็นทั่วไปจะเป็นพระพักตร์อยู่ในวัยกลางคน</p>	

ภาพที่ 4 สถานที่ท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเมืองและสิ่งปลูกสร้างของอำเภอนครชัยศรี โดยสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งมีความสะดวกในการเดินทาง

ผลจากการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ของอำเภอนครชัยศรี ที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจและมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมชุมชนทั้งด้านภูมิทัศน์และอาหารที่โดดเด่น แหล่งท่องเที่ยวทางด้านศาสนสถานที่มีความผสมผสานทางด้านพิธีกรรมและความเชื่อ รวมทั้งผลิตภัณฑ์สินค้าในท้องถิ่นที่มีศักยภาพและเอกลักษณ์เฉพาะตัว นอกจากนี้วิสาหกิจที่ผลิตผลิตภัณฑ์เหล่านั้นยังสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญได้อีกด้วย

นอกจากเรื่องแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ แล้วอำเภอนครชัยศรียังมีความได้เปรียบในเรื่องที่ตั้งที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯ และการที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นได้จัดสร้างถนนที่สามารถเข้าถึงและเชื่อมต่อทุกพื้นที่ของอำเภอจึงส่งผลให้มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก และแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งก็อยู่ไม่ไกลจากกันมากนัก ประกอบกับลักษณะการใช้ที่ดินในพื้นที่ยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เช่น สวนผลไม้ สวนดอกไม้ ที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรได้ อีกทั้งสภาพธรรมชาติที่งดงามของแม่น้ำท่าจีนจึงส่งผลให้มีความหลากหลายในกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ของอำเภอนครชัยศรีอีกด้วย

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

จากเป้าหมายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในการกำหนดให้จังหวัดนครปฐมพัฒนางจรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดใกล้เคียงคือ จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญคือการจัดทำแผนที่ แผนที่นำทางการเดินทางไปสู่สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ให้เห็นได้ชัดเจนและน่าสนใจ รวมทั้งการจัดทำสื่อความหมาย และป้ายอธิบายในสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อให้ผู้เยี่ยมชมเกิดความเข้าใจ ความประทับใจในแหล่งท่องเที่ยว และเป็นการแนะนำในการเดินทางท่องเที่ยวด้วย

ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุวัยทำงาน และวัยรุ่นในอำเภอ นครชัยศรี มีการกำหนดวิสัยทัศน์ คือ อำเภอ นครชัยศรีเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่หลากหลายอายุ ด้วยธรรมชาติที่งดงามและแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีชีวิตที่น่าสนใจ

กลุ่มเป้าหมายของการท่องเที่ยวของอำเภอ นครชัยศรีสำหรับนักท่องเที่ยวแต่ละวัย สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและวัยทำงาน ซึ่งมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่ใช้เวลาในการท่องเที่ยวแต่ละสถานที่ค่อนข้างนาน ให้ความสำคัญกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว มีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ชอบการท่องเที่ยวแบบเนิบช้า ไม่เร่งรีบ

2. กลุ่มนักท่องเที่ยววัยทำงานตอนต้นและวัยรุ่น เป็นกลุ่มที่มีรายได้เป็นของตนเอง หรือมีกำลังซื้อสูง มีการศึกษาดี สามารถใช้เวลาท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง มีความสนใจที่จะท่องเที่ยวในวิธีการและมุมมองใหม่ๆ ได้แก่

ในการกำหนดตำแหน่งทางการตลาด มุ่งเน้นที่จุดขายหลัก 2 ประเด็น คือ ความงดงามของธรรมชาติ และความหลากหลายของวัฒนธรรมและวิถีชีวิต

แนวทางการพัฒนาส่วนผสมทางการตลาดในด้านกลยุทธ์ผลิตภัณฑ์ นำเสนอสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเป็น 4 แนวทาง คือ 1) ความงดงามของธรรมชาติและพื้นที่เกษตร 2) วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่หลากหลาย ทั้งที่อยู่อาศัยและอาหาร 3) ศาสนาสถานที่มีความศรัทธาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะและ 4) ผลิตภัณฑ์ที่มีความโดดเด่น

โดยมีการนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สำหรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ กิจกรรมเชิงคุณภาพ การเข้าร่วมประเพณีท้องถิ่น การศึกษาวีถีท้องถิ่น รวมถึงกิจกรรมทางศาสนา โดยต้องมีการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ ณ แหล่งท่องเที่ยว ให้เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว ป้ายให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ป้ายเตือน ที่จอดรถ ทางเดิน – ทางเท้า บันได ที่นั่งพัก ห้องสุขา ร้านอาหาร ร้านขายเครื่องดื่ม ห้องปฐมพยาบาลเบื้องต้น ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว รวมถึงสาธารณูปโภคต่าง ๆ

เส้นทางการท่องเที่ยวอำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ในการจัดเส้นทางท่องเที่ยวที่อยู่นั้น ได้นำแนวคิดพฤติกรรมกรบริโภคมาใช้จัดเส้นทางท่องเที่ยวจำแนกตามกลุ่มคนอายุต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่ กิจกรรมการท่องเที่ยวได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) เส้นทางท่องเที่ยวอำเภอนครชัยศรี สำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุ และวัยทำงาน หรือกลุ่ม GenerationX

การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ เน้นการท่องเที่ยวแบบสบายๆ ที่ไม่เน้นกระบวนการร่วมในกิจกรรมมากนัก แต่ให้ความสำคัญกับการเยี่ยมชมสถานที่สำคัญของอำเภอนครชัยศรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดสำคัญในพื้นที่เพื่อนำการทำบุญตามความเชื่อของพระพุทธศาสนา

2) เส้นทางท่องเที่ยวอำเภอนครชัยศรี สำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มวัยทำงานและวัยเริ่มต้นทำงาน หรือกลุ่ม Y และM Generation

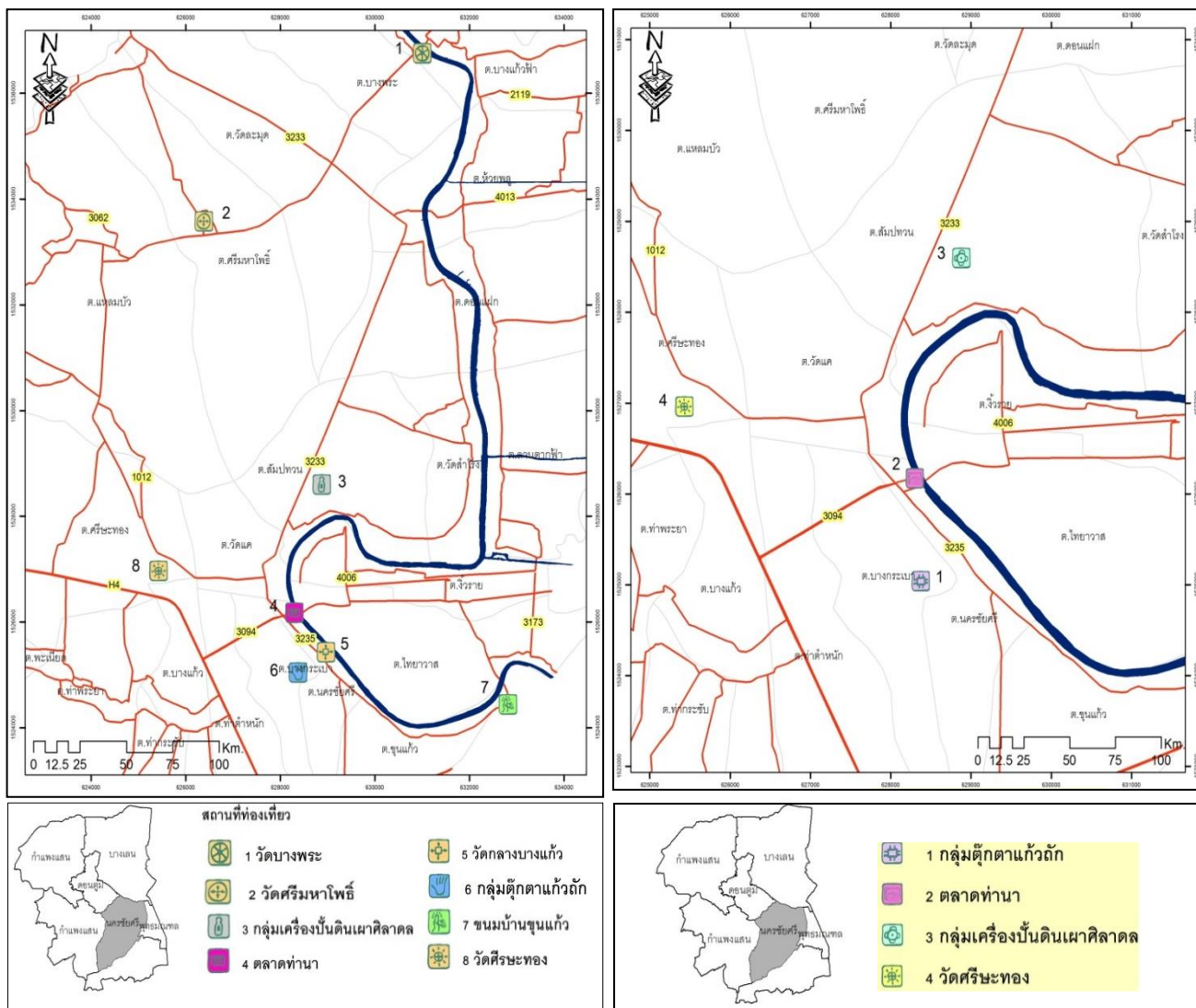
การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ เน้นการท่องเที่ยวแบบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ไปเยี่ยมชม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้รวมทั้งเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินไปด้วย อย่างไรก็ตามก็ยังคงให้ความสำคัญกับการเยี่ยมชมสถานที่สำคัญของอำเภอนครชัยศรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดสำคัญ ดังนี้

ตารางที่ 4 เส้นทางท่องเที่ยวอำเภอนครชัยศรี สำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุและวัยทำงาน หรือกลุ่ม GenerationX

เส้นทางท่องเที่ยว	กิจกรรมการท่องเที่ยว
วัดบางพระ	นมัสการหลวงพ่อสีทิมงคล รุ่งหลวงพ่เป็นในโรงแก้ว และชมภาพจิตรกรรมฝาผนังเก่าแก่สมัยอยุธยา
วัดศรีมหาโพธิ์	นมัสการหลวงพ่อด่างแสงกายสิทธิ์และเจ้าแม่กวนอิม88 กรถือเทวรูปปางอวตารของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร
กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาตลาด	เยี่ยมชมการผลิตและแหล่งจำหน่ายของใช้และของที่ระลึกจากเครื่องปั้นดินเผาตลาด
ตลาดท่านา	ชิมอาหารอร่อยจากร้านที่มีชื่อเสียงในอำเภอนครชัยศรี เยี่ยมชมตลาดโบราณและชุมชนริมน้ำ
วัดกลางบางแก้ว	นมัสการหลวงพ่อด และเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พระพุทธรูปวิจิตรศิลป์ แหล่งเก็บรักษาโบราณวัตถุและศิลปวัตถุล้ำค่าต่าง ๆ
กลุ่มตุ๊กตาแก้วถัก	เยี่ยมชมการผลิตและแหล่งจำหน่ายของที่ระลึกจากแก้วถัก
ขนมบ้านขุนแก้ว	ร้านจำหน่ายขนมเปียะโบราณ และขนมหวานต่างๆที่มีชื่อเสียงของอำเภอนครชัยศรี
วัดศิระชะทอง	สักการบูชาพระราหูเพื่อความเป็นสิริมงคล

ตารางที่ 5 เส้นทางท่องเที่ยวอำเภอนครชัยศรี สำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มวัยทำงานและวัยเริ่มต้นทำงาน หรือกลุ่ม Y และM Generation

เส้นทางท่องเที่ยว	กิจกรรมการท่องเที่ยว
กลุ่มตุ๊กตาแก้วถัก	เยี่ยมชมการผลิตและแหล่งจำหน่ายของที่ระลึกจากแก้วถัก
ตลาดท่านา	ชิมอาหารอร่อยจากร้านตั้งในอำเภอนครชัยศรี เยี่ยมชมตลาดโบราณและชุมชนริมน้ำ
กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาตลาด	เยี่ยมชมการผลิตและแหล่งจำหน่ายของใช้และของที่ระลึกจากเครื่องปั้นดินเผาตลาด
วัดศิระชะทอง	สักการบูชาพระราหูเพื่อความเป็นสิริมงคล

ภาพที่ 5 ซ้ายเส้นทางการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุ และวัยทำงาน หรือกลุ่ม GenerationX และขวาเส้นทางการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวกลุ่มวัยทำงานและวัยเริ่มต้นทำงาน หรือกลุ่ม Y และM Generation

ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

1. ในการศึกษาแนวทางบูรณาการการท่องเที่ยวกับผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนของอำเภอนครชัยศรี ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เพื่อหาโอกาสและข้อจำกัดการพัฒนาการท่องเที่ยวในอำเภอนครชัยศรี จากปัจจัยพื้นฐาน แหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนวิสาหกิจในพื้นที่ ทั้งนี้งานวิจัยในอนาคตสามารถทำการศึกษาแผนหรือกิจกรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในแต่ละสถานที่ท่องเที่ยวต่อไป เพื่อให้เกิดกิจกรรมที่ชัดเจนและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้สำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อไป
2. การสำรวจเรื่องทัศนคติ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมเยือนอำเภอนครชัยศรี ยังมีความจำเป็นเพื่อใช้ประกอบการศึกษาแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่
3. การศึกษาความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในจังหวัดนครปฐมกับอำเภอนครชัยศรี จะมีส่วนสำคัญในการวางแผนและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัด และภูมิภาคตะวันตกได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2540). “สรุปแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดภาคกลาง.”

เอกสารประกอบการวางแผนการท่องเที่ยว เล่มที่ 4. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

_____. (2549). **สรุปสถานการณ์การเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ ปี 2549**. เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2557. เข้าถึงได้จาก <http://www2.tat.or.th/stat/download/tst/621/Summary%20Domestic%20Tourism.doc>

_____. (2555). **การศึกษาทบทวนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน**. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จุฑามาศ คงสวัสดิ์. (2552). **การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองโบราณอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นิคม จารุมณี. (2544). **การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

นิวัฒน์อมตยกุล. (2549). **ศึกษาปัจจัยทางสังคม ผลกระทบและการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยว**

เชิงวัฒนธรรม ชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.

ณรงค์ พลธิ์รักษ์. (2556). **ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อจัดการท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัดชลบุรี**. วารสาร

วิจัยและพัฒนา มจร 36, 2 (เม.ย. – มิ.ย.).

ทวีป ศิริวิทย์. (2547). **รวมบทความวิจัยการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

บัณฑิตาศรีชัยมูล. (2547). **การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทอผ้า**

หมู่ที่ 4 ตำบลโคกเจริญอำเภอโคกเจริญจังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะศิลปศาสตร์ สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

ประกอบศิริ ภัคดีพินิจ. (2545). **ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนริมกว๊านพะเยา กรณีศึกษา**

ชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระมาโนชญ์โรจนสิริ. (2547). **ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเกษตรกรชาวสวนผู้ผลิตน้ำตาล มะพร้าว**

กรณีศึกษาชาวสวนในเขตตำบลเหมืองใหม่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ สาขาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

พวงเพ็ญโพธิกาญจนวัตร. (2551). **การศึกษาภูมิปัญญาการปลูกขมิ้นเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของ**

ชุมชน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะศิลปศาสตร์ สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ลักษณะสัมมานิธิ และ ปรัชมาศลัญชานนท์. (ม.ป.ป). **ทฤษฎีการวางผังเมืองและผังภาค**. คณะสถาปัตยกรรมและการออกแบบสิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

วรรณมา วงษ์วานิช. (2539). **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วีระศักดิ์ วัชรภิรมย์. (2551). **การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมโดยโครงการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน องค์การ**

บริหารส่วนตำบลบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ มหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2555). **รายงานการวิจัยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนแบบ**

Slow Tourism สำหรับนักท่องเที่ยวผู้อายุ. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

เอกสารอ้างอิง

- สมศักดิ์ คล้ายสังข์. (2549). **ยุทธศาสตร์การพัฒนากองเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเยาวราช กรณีศึกษา เทศกาลกินเจ**. ชุดโครงการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนากองเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สาระดีดีดอทคอม. (2552). **Millennium Generation (Gen M)**. เข้าถึงเมื่อ 16 มิถุนายน 2557. เข้าถึงได้จาก http://www.saradd.com/index.php?option=com_content&view=article&id=40:millennium-generation-gen-m&catid=25:the-project&Itemid=72 .
- สุรางค์รัตน์ เชาว์โคกสูง และจักรกฤษณ์ เสน่ห์. (2554). “การพัฒนาระบบบริการข้อมูลการท่องเที่ยวและแนะนำกำหนดการท่องเที่ยวด้วยการแสดงผลในลักษณะระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์.” **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์** 2, 1 (มกราคม – มิถุนายน).
- เสรี พงศ์พิศ. (2551). **แนวคิดแนวปฏิบัติ ยุทธศาสตร์พัฒนาท่องเที่ยวถิ่น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พลังปัญญา.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม. (2558). **ข้อมูลพื้นที่เกษตรจังหวัดนครปฐม 2554 – 2557**. เข้าถึงเมื่อ 15 กรกฎาคม. เข้าถึงได้จาก <http://www.nakhonpathom.doae.go.th/stat.html>.
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2548). รายงานประจำปี 2548 สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. เข้าถึงเมื่อ 15 กรกฎาคม 2558. เข้าถึงได้ จาก <http://www.fpo.go.th/FPO/pdf/report2548.pdf>
- สำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2553). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (2555-2559)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติจังหวัดนครปฐม. **ข้อมูลจำนวนประชากร 2553**. เข้าถึงเมื่อ 15 ก.ค. 2558. เข้าถึงได้จาก <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/districtList/S010107/th/23.htm>.
- อาร์ม หรุ่นสิริ. (2545). **แนวนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์และการพัฒนาแบบยั่งยืน กรณีศึกษา กลุ่มจักสาน ตำบลบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะศิลปศาสตร์ สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Besio, M. (2003). “Conservation planning: the European case of rural landscapes”. In **Cultural landscapes: the challenges of conservation** pp. 60-68. UNESCO World Heritage Centre, Paris (France).
- Evans, D. (1992). “A history of nature conservation.” In Britain. Routledge, London. Hamin, E. (2002). Western European approaches to landscape protection: a review of the literature. **J Plan Lit** 16 : 339-358.
- Joks Janssen. (2009). “Sustainable development and protected landscapes: the case of The Netherlands.” **International Journal of Sustainable Development & World Ecology** 16, 1 (February): 37 - 47
- MacEwan, A. and MacEwan, M. (1987). **Greenprints for the countryside?**. The story of Britain's national parks. Allen & Unwin, London.
- Pedroli, B. , and others. (2007). **Europe's living landscapes**. Essays exploring our identity in the countryside. KNVW, Zeist, The Netherlands.

จิตอาสาในอาเซียนภาคพื้นทวีป (ไทย ลาว เวียดนาม พม่า และกัมพูชา) : พัฒนาการและข้อเสนอเชิงนโยบาย

กนกพรรณ อยู่ชา¹

ปกรณ์ เลิศเสถียรชัย²

และคณะ³

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาความหมายและพัฒนาการของจิตอาสา ในประเทศอาเซียนภาคพื้นทวีปได้แก่ ไทย ลาว เวียดนาม พม่า และกัมพูชา ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ความหมายของจิตอาสายังอิงกับศัพท์และแนวคิดทางศาสนาอยู่สูง อีกส่วนอิงกับบริบทของสังคมประเทศนั้นๆ อนึ่ง ประเทศเหล่านี้ส่วนใหญ่ งานจิตอาสาและงานอาสาสมัครยังอยู่ในการกำกับของรัฐ แม้บทบาทของภาคประชาสังคมจะค่อยๆ เพิ่มมากขึ้นก็ตาม ทำให้งานจิตอาสาเป็นการขับเคลื่อนเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมที่มีขอบเขตจำกัด ขณะที่พื้นที่ในงานอาสาสมัครด้านมนุษยธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมเปิดกว้างขึ้น ผลพวงจากภัยพิบัติทำให้งานจิตอาสาเป็นที่ยอมรับในวงกว้างมากขึ้น ดังนั้น ความเชื่อมโยงในภูมิภาคจึงเป็นโอกาสให้สามารถสร้างฐานร่วมสำหรับงานจิตอาสาอาเซียนได้ ทั้งในรูปแบบการแลกเปลี่ยนทั้งในระดับ บุคลากร ทรัพยากร ความรู้ และประสบการณ์ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้เน้นย้ำในโอกาสเหล่านี้

คำสำคัญ : จิตอาสา อาเซียน ภาคพื้นทวีป ไทย ลาว เวียดนาม เมียนมาร์ และกัมพูชา พัฒนาการ ข้อเสนอ นโยบาย

Abstract

The main theme of this research is to study the meanings and the evolutions of voluntarism in each ASEAN continental countries (Thailand, Laos, Vietnam, Myanmar, and Cambodia). The result shows that the meanings still largely refer to religious terminology, with variation of each country's context. Many of these voluntary organizations are under the control of the state, although the role of civil society is increasing. This makes the purpose of social change from voluntarism be bounded, whereas the purpose of humanitarian aid be opened. The disasters make voluntarism accepted in wider public. Finally, the regional connectivity gives an opportunity for ASEAN platform of voluntary action, in order to exchange personals, resources, knowledge, and experiences. This is emphasized in the part of policy recommendations.

Keywords: voluntarism, ASEAN, continental, countries, Thailand, Laos Vietnam, Myanmar, Cambodian, evolution, policy, recommendation.

¹ นักวิจัย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² นักวิจัย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ ทีมวิจัย ประกอบด้วย รศ.ดร.นวลน้อย ดรีร์ตัน, กนกพรรณ อยู่ชา, ปกรณ์ เลิศเสถียรชัย, ดร.เปรมใจ วังศิริไพศาล, ดร.ดาเรศ ชูศรี, อติสร เสมแฮม, สุกลักษณ์ กาญจนขุนดี. ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ได้สนับสนุนให้สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดำเนินโครงการวิจัย “ คุณธรรมในอาเซียน : จิตอาสาในอาเซียนภาคพื้นทวีป”, ปีงบประมาณ 2558.

บทนำ

“จิตอาสา” นั้นเป็นคำที่ถูกนิยามและได้ยินกันมากขึ้นในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา หลังเหตุการณ์สึนามิในปี 2547 ทั้งจากกิจกรรมที่แพร่หลายมากขึ้นในสังคม และนโยบายที่เกิดขึ้นเพื่อเกื้อหนุนงานจิตอาสา ซึ่งงานจิตอาสาถือได้ว่าเป็นการสร้างคุณธรรมความดีที่เป็นสากลและเป็นรูปธรรมที่สัมผัสได้ อันจะเป็นแนวทางนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งการแบ่งปันและใส่ใจระหว่างกัน (building a caring and sharing society) ประกอบกับ ดัชนีชี้วัด “การให้ของโลก” (World Giving Index) ที่จัดทำโดยมูลนิธิช่วยเหลือการกุศล (Charities Aid Foundation) แสดงให้เห็นว่า สังคมในกลุ่มประเทศอาเซียน เป็นสังคมมีลักษณะของจิตอาสา ดังนั้น บทความนี้จะได้นำเสนอผลจากงานวิจัย⁴ ที่มุ่งศึกษาการให้ความหมาย รูปแบบกิจกรรม และกระบวนการปลูกฝังที่ทำให้เกิดจิตอาสาในภาคประชาสังคม และโครงสร้างของงานจิตอาสา ซึ่งเกี่ยวข้องกับนโยบาย กฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ รวมถึงปัญหา อุปสรรค ในการเสริมสร้างการมีจิตอาสาของคนในประเทศในภาคพื้นทวีปอาเซียน

วิธีการวิจัย ประกอบด้วย ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องจิตอาสา การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่อยู่ในองค์กรอาสาสมัคร และอาสาสมัครที่ทำงานอาสาในประเทศไทย ลาว เวียดนาม พม่า และกัมพูชา และการระดมความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ระยะเวลาในการศึกษา 6 เดือน

กรอบในการพิจารณาจิตอาสา

ในการกำหนดกรอบว่า คน หรือองค์กรใดในอาเซียนภาคพื้นทวีป จะเป็น “จิตอาสา” เป็นข้อยากที่สุดประการหนึ่งในการดำเนินการวิจัยนี้ เพราะแต่ละประเทศก็มีความหลากหลายและมุมมองแตกต่างกัน ซึ่งในการตีกรอบว่าองค์กรใดบ้างเป็นองค์กรจิตอาสาหรือไม่ หากเป็นแล้วนั้น เป็นประเภทใด ในการนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของ Jos Sheard (1995) และ Jeremy Kendall and Martin Knapp (1995) ซึ่ง Jos Sheard ได้จัดแบ่งประเภท จิตอาสา ไว้ดังนี้

ตารางที่ 1 การจำแนกประเภทบุคคล/องค์กรจิตอาสา

อาสาคือ	ไม่ใช่อาสาคือ
— ไม่ได้รับค่าตอบแทน	— รับค่าตอบแทน ไม่ว่าจะน้อยหรือรับกึ่งหนึ่ง
— เลือกโดยอิสระ	— เลือกโดยจำเป็นหรือถูกบังคับ
— ทำผ่านสื่อกลางที่เป็นองค์กรหรือหน่วยงาน	— การช่วยเหลือตามสะดวกใจระหว่งเพื่อน ครอบครัว เพื่อนบ้าน
— เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น หรือสิ่งแวดล้อม รวมถึงตัวเขาเอง	— กิจกรรมยามว่าง ศาสนา การช่วยเหลือตนเอง

และเมื่อพิจารณาว่าเป็นจิตอาสาแล้ว Jeremy Kendall and Martin Knapp (1995) ได้เสนอจัดประเภทจิตอาสา ที่ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมจำนวนมาก และได้จัดประเภทตามแนวทางต่าง ๆ อันสรุปได้ดังนี้

ประการแรก จำแนกโดยดูตามหน้าที่ทางสังคม (societal function)

1. กลุ่มหน้าที่ให้บริการ (service providing) องค์กรประเภทนี้มีหน้าที่ให้บริการตรงกับผู้คน รวมถึงการให้ข้อมูล คำแนะนำ และการสนับสนุน อาทิ ในด้านที่อยู่อาศัย การดูแลผู้คน องค์กรแบบนี้ อาจจะมีบุคลากรส่วนหนึ่งที่เน้นความก้าวหน้าในทางสายวิชาชีพ (career-oriented) ด้วยก็ได้

2. กลุ่มหน้าที่ช่วยเหลือกันเอง (mutual aid) จะเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่มีความต้องการในแบบเดียวกัน หรือกลุ่มประชากรเฉพาะ ซึ่งจะไม่มีการส่วนหนึ่งที่เน้นความก้าวหน้าในทางสายวิชาชีพ

⁴ โครงการ “คุณธรรมในอาเซียน : จิตอาสาในอาเซียนภาคพื้นทวีป” ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ปี 2558.

3. กลุ่มหน้าที่สร้างแรงกดดัน (pressure group) หมายถึงกลุ่มที่กดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายสังคมเป็นหลักเป็นกลุ่มรณรงค์เคลื่อนไหว ให้ข้อมูล เคลื่อนไหวสร้างความเข้าใจในสาธารณะ

4. กลุ่มหน้าที่ช่วยเหลือและเป็นตัวแทนคนเปราะบางเป็นรายคน (individual advocacy) กลุ่มนี้จะดำเนินการช่วยเหลือจนเจือคน ทั้งทางด้านวัตถุ จิตใจ และรวมถึงการให้คำปรึกษา เป็นรายๆ เป็นกรณีๆ ไป ใช้ความสัมพันธ์แบบหนึ่งต่อหนึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องเพื่อให้การช่วยเหลือนั้นเจาะจงและรอบด้าน

5. กลุ่มหน้าที่ระดมทรัพยากรและสร้างการประสานงาน (resource and coordinating) ทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้นเชื่อมโยง ประสานงาน รวมถึงระดมทุนด้วย กรณีตัวอย่างในประเทศไทยได้แก่ กลุ่มจิตอาสาที่เกิดขึ้น เพื่อระดมทรัพยากรไปช่วยผู้คนที่ตกอยู่ในภัยพิบัติ เป็นต้น

ประการที่สอง จำแนกตามแรงขับเคลื่อน (motive) การจำแนกแบบนี้ได้แก่

1. กลุ่มแรงขับเคลื่อนด้วยมนุษยธรรม (philanthropic motive) ได้แก่กลุ่มคนที่มีอันจะกินแล้ว อยากจะช่ยบอออกมาช่วยเหลือผู้อื่น

2. กลุ่มแรงขับเคลื่อนจากการช่วยเหลือกันเอง (mutual aid motive) มาจากกลุ่มชนชั้นแรงงานหรือกลุ่มเฉพาะที่ต้องการช่วยเหลือกันเองก่อน

3. กลุ่มแรงขับเคลื่อนที่มุ่งเพื่อเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change motive) เป็นกลุ่มที่เพิ่มมาในระยะหลังที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมในภาพรวม

ประการที่สาม จำแนกตามลีลาลักษณะ (style) ซึ่งพิจารณาตามเวลาจำแนกพอสังเขปได้เป็น

1. กลุ่มลีลาลักษณะดั้งเดิม (old style) ที่เน้นหนักในเรื่องเชิงศีลธรรม เน้นในคุณค่าทางจิตวิญญาณ

2. กลุ่มลีลาลักษณะอย่างใหม่ (new style) ที่ช่ยบอออกจากแบบดั้งเดิม เน้นไปในเรื่องทางฆราวาส (secular) และให้คุณค่ากับวัตถุมากขึ้น

อย่างไรก็ดี พึงระลึกว่าการแบ่งดังกล่าวหาได้ตายตัวและการซ้อนเหลื่อมกันก็ถือได้ว่าเป็นเรื่องธรรมดาทั่วไป ซึ่งในการศึกษา “จิตอาสา” ของทั้ง 5 ประเทศนี้จะใช้การจำแนกลักษณะองค์กรดังกล่าวเป็นแนวทางศึกษา

สถานการณ์จิตอาสาในแต่ละประเทศ

จิตอาสาในประเทศไทย

ความหมาย “จิตอาสา” คือ การให้ทานที่ทำให้เกิดความสุขทั้งแก่ผู้ให้และผู้รับ จิตที่เต็มไปด้วยความเมตตากรุณาปรารถนาดีต่อผู้อื่น อยากให้เขาพ้นทุกข์ โดยไม่หวังประโยชน์สุขหรือผลตอบแทนให้แก่ตัวเอง เป็นจิตที่ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจรางวัลของจิตอาสา คือ ความสุขและความภาคภูมิใจในตนเองและเป็นคุณธรรมของพลเมือง ส่งเสริมทำให้สังคมเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา อย่างไรก็ตาม คำว่า “จิตอาสา” ก็มีมิติในทางธรรมด้วย เพราะการให้เกิดจากความเมตตากรุณา การคิดถึงประโยชน์สุขของผู้อื่น ขณะเดียวกันก็เป็นการลดละตัวตน พูดได้ว่าจิตอาสาเป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่งในมิตินี้⁵

พัฒนาการ “จิตอาสา” : ในประเทศไทย แม้คำว่าจิตอาสาจะเพิ่งปรากฏในสังคมไทยหลังเกิดเหตุการณ์สึนามิในปี พ.ศ. 2547 อย่างไรก็ตาม พบว่า พัฒนาการขององค์กรสาธารณประโยชน์ที่เป็นเรื่องอาสาเป็นสิ่งที่มีความมาก่อนหน้าจิตอาสามานานแล้ว และได้สืบทอดการทำงานอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 5 ช่วงเวลา ได้แก่

1. จุดเริ่มต้นขององค์กรสาธารณประโยชน์ในประเทศไทยจากศาสนาและชาติพันธุ์ ซึ่งเกิดมาจากอิทธิพลของศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพุทธศาสนา หรือการเผยแพร่ศาสนาที่มาพร้อมกับอิทธิพลตะวันตก ตลอดจนความหลากหลายเชื้อชาติและชาติพันธุ์

⁵ ประมวลจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานจิตอาสา อาทิ ประเวศ วสี. (2550). *วิถีมุขยในศตวรรษที่ 21 (ศูนย์หนึ่งเก้า)*. พระไพศาล วิสาโล. ม.ป.ป. ความหมายเกี่ยวกับจิตอาสา. [Online]. ใหญ่ลย์ วัฒนธรรม (2550). ศูนย์คุณธรรม (องค์กรมหาชน) เป็นต้น

2. การเกิดองค์กรสาธารณประโยชน์และการพัฒนาองค์กรประชาสังคม ในช่วงนี้ เริ่มเกิดองค์กรที่หลากหลายขึ้น แผลงขยายไปในสังคมมากขึ้น และยังเกี่ยวข้องกับการเกิดขึ้นของประชาสังคม ที่ถือเป็นฐานของระบอบประชาธิปไตย ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475
3. การเติบโตของกระบวนการประชาสังคมช่วง พ.ศ. 2523-2535 เป็นช่วงเวลาที่ประชาสังคมได้ขยายตัวมากขึ้น องค์กรสาธารณประโยชน์นอกเงยจากภาคประชาสังคม ส่วนหนึ่งยังเป็นจิตอาสาอยู่ อีกส่วนเป็นองค์กรที่ทำงานด้วยวิชาชีพ ทั้งนี้โดยขยายตัวพร้อมกับการพัฒนา และปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นตามมา
4. ในช่วงกระบวนการประชาธิปไตย พ.ศ. 2535 ถึงเหตุการณ์สึนามิ พ.ศ.2547 องค์กรสาธารณประโยชน์ขยายตัวมากขึ้นพร้อมกับกระบวนการประชาสังคมมีการขับเคลื่อนมากขึ้น เป็นส่วนส่งเสริมประชาธิปไตย ที่มีฐานจากเรื่องสิทธิ และเสนอกระบวนการทัศน์การพัฒนาทางเลือก ไม่ว่าระดับการพัฒนาชุมชนและการพัฒนามนุษย์
5. ยุคเครือข่ายจิตอาสา ท่ามกลางสังคมภัยพิบัติและการถือกำเนิดของ CSR ซึ่งเป็นยุคปัจจุบัน พบว่า บทบาทของเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารมีสูงขึ้น ทำให้เอื้อต่อการสร้างเครือข่าย พร้อมกันนั้นเองสังคมก็เผชิญกับภาวะภัยพิบัติ และอาจจะนับว่าเป็นจุดเปลี่ยนหนึ่งขององค์กรสาธารณประโยชน์ เพราะต้องทำหน้าที่ระดมทรัพยากรและประสานงานมากขึ้นในระดับมหิมา ซึ่งพัฒนาการด้านการติดต่อสื่อสาร ทำให้โลจิสติกมีบทบาทสำคัญในงานจิตอาสาและเครือข่ายจิตอาสาในการระดมคนและความช่วยเหลือผ่านสังคมออนไลน์มากขึ้นด้วย

กล่าวโดยสรุป พัฒนาการ “จิตอาสา” ในประเทศไทย มีภาพการพัฒนาดังนี้

- 1) มีการขยายจากกิจกรรมทางศาสนา ที่มีแง่มุมของการกุศล ความศรัทธาที่มี มาสู่องค์กรที่จัดตั้งแบบฆราวาสมากขึ้น แต่กระนั้น ก็ยังมีกรฟื้นคืนคุณค่าทางศาสนาให้กลับมามีบทบาทมากขึ้นในยุคนี้ด้วย
- 2) มีการขยายขยายจากการเกื้อกูลกันในกลุ่มเฉพาะ ออกมาสู่วงกว้างมากขึ้น เน้นไปในทางมนุษยธรรมมากขึ้น และก็ด้วยเทคโนโลยีและโลกาภิวัตน์ จึงได้ขยายขอบเขตออกไปถึงนอกประเทศด้วย
- 3) มีพัฒนาการควบคู่กับความคิดเชิงอุดมการณ์ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ การพัฒนาที่มากพร้อมกับการสร้างภาคประชาสังคมและประชาธิปไตย มุ่งมั่นที่จะให้เกิดพลเมืองที่กระตือรือร้น บางส่วนเปิดหน้างานเกี่ยวกับสิทธิ การพัฒนา ความเท่าเทียม ก็อาจโยงไปถึงปัญหาข้ามชาติหรือพรมแดน การทำงานประเภทนี้เน้นไปที่แรงขับเคลื่อนเพื่อกาเปลี่ยนแปลงสังคมเป็นสำคัญ

รูปแบบและลักษณะของจิตอาสา/อาสาสมัครในปัจจุบันของประเทศไทย⁶

กลุ่มจิตอาสาในประเทศไทย มีการดำเนินงานทั้งโดยตัวบุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงานภาคเอกชนและประชาสังคม รวมทั้งภาครัฐ ซึ่งการดำเนินงานจะมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปในระดับบุคคลจนไปสู่กลุ่มมวลชน จากงานอาสาสมัครทั่วไป อาสาสมัครเฉพาะทาง และจิตอาสา และเมื่อพิจารณาถึงลักษณะ (style) ของการพัฒนาอาสาสมัคร โดยการจำแนกให้เห็นแนวทาง (mean) และผล (end) ทั้งนี้ อาจจำแนกได้เป็นสองลักษณะ ซึ่งมีความคาบเกี่ยวกันไม่อาจแบ่งแยกกันได้เด็ดขาด ได้แก่

- **อาสาสมัครที่ใช้แนวทางของหลักธรรม และนำไปสู่ผลของการเป็นเพื่อนมนุษย์** คือ การใช้หลักธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนการกระทำของอาสาสมัคร กล่าวคือ หลักสำคัญ คือ การลดอัตตาหรือการยึดมั่นถือมั่นในตัวตนลง ไม่ว่าจะในการบริจาด หรือในการลงแรงทำงานใด ไม่ถือสิ่งใดเป็นบุญคุณ และให้งานอาสานั้นเป็นการขัดเกลาตนเองให้มีความเมตตา กรุณา มากขึ้น สามารถมองสะท้อนกลับมาภายในตนเองได้มากขึ้น เน้นที่การเปลี่ยนแปลงภายใน ผลที่

⁶ วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จิตอาสาในระดับบุคคลและองค์กรภาคประชาสังคมไทยที่ทำงานเกี่ยวกับจิตอาสา อาทิ เครือข่ายจิตอาสา มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ สวนโมกข์ กรุงเทพฯ) มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) เป็นต้น

เกิดขึ้นคือ อาสาสมัครมีความเป็นเพื่อนมนุษย์มากขึ้น ข้อสังเกต คือ องค์กรที่มีฐานมาจากศาสนา หรือ ธรรมาจารย์ สามารถพัฒนาไปในแนวทางนี้ ข้อที่ต้องเสริมคือ ที่กล่าวไปนั้นไม่ได้ขึ้นกับสถาบันหรือองค์กรศาสนาใด บางครั้งการพยายามเผยแผ่คำสอนทางศาสนาผ่านงานอาสาอาจจะกลายเป็นอุปสรรคเสียด้วยซ้ำไป

- **อาสาสมัครที่ใช้แนวทางของหลักประชาธิปไตย และนำไปสู่ผลของการเป็นพลเมือง** ลักษณะนี้อิงกับความคิดทางโลกมากกว่าลักษณะแรก ใช้หลักการประชาธิปไตยเป็นตัวล่อเมลา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเคารพความแตกต่างหลากหลายในสังคม สิทธิมนุษยชน การทำงานพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน เน้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลที่เกิดขึ้นตามมาคือ อาสาสมัครพัฒนาการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ลีลาลักษณะเช่นนี้ ที่เด่นชัดขึ้นในระยะหลัง คือ ภาคประชาสังคม (civil society) ในประเทศไทย ที่ขยายพรมแดนมากขึ้น และมีความสำคัญในการขับเคลื่อนประชาธิปไตยมากขึ้น

- **บริบทใหม่ของงานอาสาสมัคร การให้ “คุณค่า” และ “ความหมายของชีวิต” ที่ใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร** นำ จะเห็นได้ว่า งานจิตอาสา/อาสาสมัคร กำลังอยู่ในกระแสการเปลี่ยนแปลงที่มีพลวัตอย่างสูง พลวัตดังกล่าว อาทิต เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารที่แผ่ขยายและครอบคลุมมากขึ้น และสภาพเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม

ปัจจัยหนุนเสริมที่ทำให้งานจิตอาสาของประเทศไทยเฟื่องฟู ดังที่เห็นแล้วว่า จิตอาสานั้นเป็นพื้นฐานตั้งต้น และ ได้พัฒนาไปเป็นอาสาสมัคร นอกจากหัวใจที่ถูกต้องทุ่มเทเสียสละแล้ว ปัจจัยหนุนเสริมเหล่านี้ก็เป็นสิ่งสำคัญ ได้แก่

- **การสร้างพื้นที่หน้างานสำหรับงานของจิตอาสา** เนื่องจากเป็นกิจกรรมเป็นครั้งคราว เป็นการบริจาค/การให้พื้นที่ที่ต้องการจึงเป็นพื้นที่ร่วม ซึ่งอาจแบ่งได้เป็นสองประเภท คือ ประเภทที่ 1 พื้นที่ทางกายภาพ ที่ให้ผู้มีจิตอาสาได้มาพบปะกัน มีกิจกรรมร่วมกัน มีพื้นที่ระดมทรัพยากร ประเภทที่ 2 พื้นที่ในโลกออนไลน์ เพื่อสื่อสารอย่างรวดเร็วและเป็นวงกว้าง ในการระดมทุนหรือคน ในเวลาที่จำกัด และนัดหมายให้ได้ตามที่ต้องการ พื้นที่ทั้งสองลักษณะนี้จะคู่กันไป ที่สำคัญคือ พื้นที่ดังที่กล่าวมานี้ต้องการการจัดการให้เป็นพื้นที่ที่มีฐานร่วม (platform) เพื่อความสะดวกในการระดม และให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดขึ้น พื้นที่นั้นเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อพัฒนาการในตัวอาสาสมัคร เพราะอาสาสมัครจะได้เจอกับพื้นที่ที่เป็นปัญหาจริงที่อาจทำทลายความคิดความเชื่อเดิม (พื้นที่ของงานอาสานั้นไม่ได้เป็นพื้นที่ที่สุขสบายหรือโรแมนติคอย่างในสายตาคนทั่วไป ความคาดหวังต่อพื้นที่จึงเป็นตัวกรองผู้จะเข้ามาเป็นอาสาสมัครด้วย) พื้นที่ที่มีพลวัตสูง อาจทำให้ทฤษฎีที่ยึดถือมาใช้ไม่ได้อีกด้วย ที่สำคัญ พื้นที่จะเป็นบ่อเกิดของสถานการณ์ที่หล่อหลอมกล่อมเกลาให้อาสาสมัครนั้นซึมซับเรื่องการเคารพความแตกต่างหลากหลายเสียอย่างลึกซึ้ง

- **ทักษะการจัดการ** การระดมจิตอาสาต้องการการจัดการฐานร่วม (platform) ซึ่งต้องการการสื่อสาร ประเด็นที่ชัดเจน ดึงดูดใจ น่าสนใจ และเข้าถึงได้ในวงกว้าง การกำเนิดของโซเชียลเน็ตเวิร์คจัดว่าเป็นส่วนเกื้อหนุนได้ดี ในขณะเดียวกัน พื้นที่ร่วมที่เป็นเชิงกายภาพ ที่สามารถมีเส้นทางเข้าถึงได้สะดวก อาจจะเป็นสวนสาธารณะที่มีความร่มรื่น และเป็นพื้นที่ที่มีความหมาย ก็เป็นส่วนเสริมที่สำคัญเช่นกัน อาทิ หอจดหมายเหตุพุทธทาส เป็นต้น

- **การมีส่วนร่วมที่นำมาสู่ความยั่งยืน** ข้อที่น่าสังเกตคือ อาสาสมัครนั้น ต้องมีทักษะในการทำงาน โดยให้ชุมชนหรือผู้ประสบเคราะห์เข้ามามีส่วนร่วม ความซับซ้อนของปัญหาและบริบทของปัญหาไม่สามารถทำให้อาสาสมัครเป็นผู้ลงมือทำเองได้ทั้งหมด และลงมือทำเองทั้งหมดก็ไม่ได้รับประกันว่าจะนำมาสู่ความยั่งยืน การให้ผู้ประสบภัยลงมือทำเอง จะเป็นการถ่ายทอดทักษะต่อเนื่องไป และพวกเขาส่วนหนึ่งก็จะกลายเป็นอาสาสมัครสืบเนื่องไปด้วย

- **การมีเครือข่ายจิตอาสา** การจัดการฐานร่วมที่ได้กล่าวมานั้น จัดว่าครอบคลุมทั้งหมด เมื่อพิจารณาว่าเป็นการจัดการความรู้ ให้เห็นว่าใครมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านใดบ้าง ทั้งระดับคน และระดับองค์กร และให้ทราบสภาพพื้นที่ปัญหาแต่ละพื้นที่อีกด้วย เช่นนี้ คือการจัดการความรู้ในแง่ของการสร้างการเรียนรู้อย่างเป็นเครือข่าย มีการ

พัฒนาการ “จิตอาสา” : ในประเทศลาว การอาสาสมัครเป็นพื้นฐานทางสังคมที่ถูกปลูกฝังในการดำเนินชีวิตของคนลาวโดยทั่วไป ตั้งแต่อายุน้อยและดำเนินเรื่อยไปตลอดชีวิตภายใต้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชน โดยวัฒนธรรมการอาสาสมัครเป็นลักษณะเด่นที่พบในสังคมลาว เช่น ความร่วมมือในการก่อสร้างและทำนุบำรุงรักษาวัด การร่วมกันจัดงานกิจกรรมทางศาสนา และประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น บุญเข้าพรรษา บุญสงเคราะห์ บุญบั้งไฟ และบุญปีใหม่อลาว เป็นต้น

โดยประเพณีแล้วคนลาวจะเริ่มต้นการทำงานอาสาสมัครตั้งแต่วัยหนุ่มสาวและยังคงทำงานอาสาไปตลอดชีวิต หลายคนเริ่มที่จะทำงานอาสาสมัครตั้งแต่อายุประมาณ 10 ปี ด้วยการช่วยเหลืองานภายในชุมชน ในโรงเรียน นักเรียนมัธยม ทั้งชายและหญิงส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกของ “ชาวหนุ่ม” หรือสหพันธ์ชาวหนุ่มเยาวชนปฏิวัติลาวโดยปริยาย ซึ่งเป็นองค์กรจัดตั้งมหาชนที่เกิดขึ้นภายใต้การชี้นำของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมาเป็นระบบสังคมนิยมในปี พ.ศ. 2518 และมีความหลากหลายของโอกาสในการทำงานอาสาสมัคร และเมื่อจบการศึกษาจากวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยทำให้หลายคนได้ผ่านการฝึกการทำงานอาสาสมัคร โดยบางคนอาจจะทำงานอาสาสมัครเป็นงานประจำเต็มเวลาในหน่วยราชการหรือองค์กรจัดตั้งมหาชน โดยอาจได้รับค่าตอบแทนไม่มากนัก บางส่วนเป็นการรออัตราว่างของตำแหน่งงานในหน่วยงานราชการ เช่น ครูอาสาสมัคร ขณะที่บางคนอาจจะทำงานประจำอื่นควบคู่ไปกับการทำงานอาสาสมัครด้วย

รัฐบาลลาวมีความพยายามที่จะจำกัดการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ (INGOs) ผ่านการร่างกฎหมายใหม่ ซึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนต้องได้รับการอนุมัติใบอนุญาตในการดำเนินงาน องค์กรพัฒนาเอกชนจะต้องเผชิญกับการตรวจสอบข้อเท็จจริงที่เข้มงวดและใช้เวลานานสำหรับการพิจารณาอนุมัติโครงการที่ทำในชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชนที่ละเมิดแนวทางจะได้รับการเตือน หรือระงับใบอนุญาตการดำเนินงานหรือโครงการ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำหรับกลุ่มภาคประชาสังคมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มาตรการที่เข้มงวดในการจำกัดการรวมตัวกันของประชาชน หรือการเคลื่อนไหวในชุมชนหมู่บ้าน จากความหวาดระแวงว่าอาจมีการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐ ดังนั้น การทำกิจกรรมอาสาสมัครใน สปป. ลาว ส่วนใหญ่จึงเป็นกิจกรรมอาสาสมัครที่ดำเนินการโดยองค์กรมวลชนของรัฐ เช่น ศูนย์กลางชาวหนุ่มเยาวชนปฏิวัติลาว ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว องค์กรกาแดงลาว (สภาเยาวชนลาว) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ได้มีการนำเอาแนวคิดเรื่อง “จิตอาสา” มาใช้ในสังคมลาวจากการจัดให้มีการฝึกอบรมด้านจิตอาสาขึ้นในปี พ.ศ. 2556 ที่วิทยาลัยสงฆ์ เมืองโกสอน พมวิหาร แขวงสะหวันนะเขต และมีการรวมตัวของคนหนุ่มสาวเฉพาะอย่างยิ่งในนครหลวงเวียงจันทน์ผ่านเครือข่ายทางสังคม (Social Media) เช่น Facebook ในกิจกรรมอาสาสมัคร โดยเรียกตนเองว่า “ทีมงานจิตอาสา” โดยให้คำอธิบายว่าเป็น “ทีมงานที่มีจิตใจอยากช่วยเหลือสังคม โดยเฉพาะชุมชนที่ด้อยโอกาส โดยไม่หวังผลตอบแทน” เช่น การบริจาคเงิน และสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย นอกจากนี้ ยังมีการรวมตัวของคนหนุ่มสาวจัดตั้งสมาคมหน่วยกู้ภัยนครหลวงเวียงจันทน์ หรือการจัดตั้งหน่วยกู้ภัยองค์กรกาแดงลาวในการให้ความช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยฉุกเฉิน ภัยอันตราย และอุบัติเหตุตามท้องถนนหลวง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมอาสาสมัครหรือจิตอาสาในลักษณะการให้ความช่วยเหลือด้านเงินหรือสิ่งของด้านการกุศลมากที่สุด นอกจากนี้ ยังพบว่า รัฐบาลลาวมีนโยบายซึ่งเป็นนโยบายเชิงรุกในการส่งเสริมให้การรวมกลุ่มของอาสาสมัครในโครงการทางสังคม เช่น ในโรงเรียน ซึ่งอาจมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม โดยการเป็นอาสาสมัครในระบบโรงเรียนจะส่งเสริมให้พ่อแม่ผู้ปกครองนักเรียนทำงานร่วมกัน และสามารถแก้ไขปัญหาของพ่อแม่และผู้สูงอายุในท้องถิ่น ในการเตรียมคนรุ่นใหม่ที่จะเป็นผู้นำในอนาคตประเทศต่อไป

รูปแบบและกิจกรรม “จิตอาสา” และกระบวนการบ่มเพาะ “จิตอาสา” ในประเทศลาว บริบททางสังคมของลาวมีความเกี่ยวเนื่องกับงานอาสา ซึ่งมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมและการบ่มเพาะ “จิตอาสา” ซึ่งสามารถแบ่งประเภท ได้ดังนี้

1. **ทัศนคติแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนา** นำมาสู่รูปแบบกิจกรรมและกระบวนการบ่มเพาะ “จิตอาสา” ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ประเทศลาวเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ถึง 47 ชาติพันธุ์ ดังนั้น ความซับซ้อนที่แตกต่างกันของประเพณีดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีผลต่อการบ่มเพาะและการจัดรูปแบบกิจกรรม “จิตอาสา”
2. **วัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน** คนลาวมีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของตนโดยสืบต่อและธำรงอัตลักษณ์ผ่านเครือข่ายทางครอบครัวและเครือญาติ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) ที่สมาชิกอาศัยอยู่ด้วยกัน และมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในการดูแลครัวเรือน และการเลี้ยงดูเด็ก อาจกล่าวได้ว่าในสังคมลาวนั้นการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในลักษณะของการอาสาถือเป็นลักษณะโดดเด่นของการสนับสนุนทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนในชนบท บางชุมชนชนบทได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งมีรูปแบบของอาสา คณะกรรมการเหล่านี้มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำ และการจัดการป่าไม้ การดูแลสุขภาพ การรักษาความปลอดภัยในชุมชน และยังมีส่วนร่วมในการสร้างและดูแลรักษาโรงเรียน การซ่อมแซมถนน การจัดงานประเพณี การรณรงค์เพื่ออนุรักษ์ทางวัฒนธรรม
3. การมีส่วนร่วมของประชาชน โครงสร้างการปกครองหมู่บ้านของสปป.ลาว ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน มีความสำคัญต่อการพัฒนาการของอาสาสมัครในลาว เพราะคณะกรรมการเหล่านี้เกิดจากการเป็นอาสาสมัคร ซึ่งทำหน้าที่ช่วยนายบ้านในการบริหารงานภายในพื้นที่หมู่บ้าน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ คณะกรรมการแต่ละชุมชนจะมีกรรมการ 3 คน ที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนภายในหมู่บ้าน

โครงสร้างเชิงนโยบายและกลไกการส่งเสริมงาน “จิตอาสา” ในประเทศลาว

ในด้านโครงสร้าง แม้ภาครัฐมีการส่งเสริมให้เกิดการอาสา หรืออาสาสมัครที่ปรากฏในนโยบายมาตรฐานการสร้างชีวิตวัฒนธรรมใหม่ของ สปป. ลาว ที่รัฐบาลลาวได้กำหนดขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ. 2518 ซึ่งการทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมนั้นถือเป็นหน้าที่ของพลเมือง โดยผ่านองค์การจัดตั้งมหาชนของพรรคที่มีบทบาทสำคัญในด้านการพัฒนา เช่น สหพันธ์แม่หญิงลาว สหพันธ์ชาวนานุ่มเยาชนปฏิวัติลาว โดยพบว่า รัฐบาลลาวมีนโยบายซึ่งเป็นนโยบายเชิงรุกในการส่งเสริมให้การรวมกลุ่มของอาสาสมัครในโครงการทางสังคม เช่น ในโรงเรียน ซึ่งอาจมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม โดยการเป็นอาสาสมัครในระบบโรงเรียนจะส่งเสริมให้พ่อแม่ผู้ปกครองนักเรียนทำงานร่วมกัน และสามารถแก้ไขปัญหาของพ่อแม่และผู้สูงอายุในท้องถิ่น ในการเตรียมคนรุ่นใหม่ที่จะเป็นผู้นำในอนาคตประเทศ แต่นอกเหนือจากนโยบายแล้วรัฐบาล สปป. ลาว ยังไม่มีการสนับสนุนด้านเงินทุนในการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมด้านอาสาสมัคร เนื่องจากความขาดแคลนงบประมาณ โดยงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมด้านอาสาหรืออาสาสมัครจะเป็นเงินช่วยเหลือหรือบริจาคจากต่างประเทศ หรือองค์กรต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่

สำหรับองค์กรใน สปป. ลาว ที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทต่อกิจกรรม “จิตอาสา” หรืออาสาสมัครนั้นมีทั้งองค์กรภาครัฐ และองค์กรภาคประชาสังคมหรือองค์กรภาคประชาชน เฉพาะอย่างยิ่งการรวมตัวของคนหนุ่มสาวในการช่วยเหลือสังคม แก่บุคคล หรือชุมชนที่ด้อยโอกาส เฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมือง เช่น นครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งขยายตัวอย่างรวดเร็วจนเกิดค่านิยมใหม่ที่มีสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เช่น Facebook มีส่วนช่วยผลักดัน

จิตอาสาในประเทศพม่า

ความหมายของ “จิตอาสา” ในประเทศพม่า ที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลและการสัมภาษณ์ “จิตอาสา” คือ “การช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากปัญหา ความทุกข์ ความยากลำบาก เป็นการกระทำบนพื้นฐานของการทำความดี ความมีเมตตา หรือทำให้ผู้กระทำมีความสุข และเป็นกรกระทำโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน”⁹

พัฒนาการ “จิตอาสา” ในประเทศพม่า กลุ่มจิตอาสาในประเทศพม่าเกิดขึ้นและมีพัฒนาการตั้งแต่ 1) ยุคอาณานิคมภายใต้การปกครองของอังกฤษเป็นประเทศล่าสุต การรวมกลุ่มของประชาชนซึ่งเป็นนักวิชาการ นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมทางความคิด และต่อมาบางกลุ่มเปลี่ยนไปเป็นกลุ่มเรียกร้องเอกราช 2) ยุคหลังได้เอกราชและรัฐบาลทหารเข้ามาปกครองประเทศ การรวมกลุ่มของประชาชนถูกควบคุม หรือแทนที่ด้วยคนของรัฐบาล กิจกรรมที่ทำได้คือกิจกรรมทางศาสนาหรือสังคมสงเคราะห์ที่เชื่อมโยงกับวัดหรือโบสถ์ โดยมีพื้นที่ดำเนินการจำกัด อาจมียกเว้นในพื้นที่อิทธิพลของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อบริการสังคมทำได้มาก 3) หลังภัยพิบัตินาทิส พ.ศ. 2551 และมีการจัดตั้งรัฐบาลพลเรือน พายุนาทิสทำให้เกิดความเสียหายต่อประเทศพม่าเป็นวงกว้าง แต่รัฐบาลช่วยเหลือได้อย่างเชื่องช้าไม่ทั่วถึง จึงเกิดการรวมกลุ่มอาสาสมัครขึ้นเป็นจำนวนมาก และกลุ่มเหล่านี้ยังรวมตัวเป็นเครือข่ายเพื่อทำกิจกรรมสาธารณะอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบและกลุ่มจิตอาสาในประเทศพม่า มีทั้งการดำเนินงานโดยบุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงานเอกชน ภายในประเทศ องค์กรต่างประเทศ รวมทั้งจัดตั้งโดยรัฐบาล โดยอาจแบ่งตามประเภทของกิจกรรมที่ทำ ได้แก่

- กลุ่มสังคมสงเคราะห์ ให้ความช่วยเหลือหรือสงเคราะห์ผู้ประสบปัญหา ประสบภัย หรือช่วยเหลือในด้านใดด้านหนึ่งเป็นงานหลัก เช่น กลุ่มช่วยเหลือผู้ป่วย กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ งบประมาณดำเนินงานมาจากการรับบริจาคและระดมทุนจากสมาชิกกลุ่ม กลุ่มนี้ยังรวมไปถึงกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล เช่น กลุ่มพยาบาล และผดุงครรภ์ กลุ่มสวัสดิการแม่และเด็ก
- กลุ่มอาสาสมัครด้านการศึกษา มีการดำเนินกิจกรรมทั้งการจัดกิจกรรมการศึกษาระยะสั้น และระยะยาว กลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมด้านนี้อย่างเข้มแข็งคือวัดและพระสงฆ์ เพราะประชาชนให้ความศรัทธา จึงสามารถระดมทรัพยากรได้อย่างกว้างขวาง
- กลุ่มสิ่งแวดล้อม ดำเนินกิจกรรมด้านรณรงค์เรื่องสิ่งแวดล้อม โดยส่วนใหญ่ดำเนินงานในพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์
- กลุ่มเยาวชน เป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกลุ่ม เช่น กลุ่มเยาวชนอาสาสมัครเพื่อ กลุ่มเยาวชนพม่า เพื่อผู้ติดเชื้อเอชไอวี นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอาสาสมัครที่จัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มการเมืองเพื่อดำเนินการรณรงค์ด้านต่าง ๆ ปัจจุบันที่มีผลต่อการเป็นจิตอาสาในประเทศพม่าคือ
- ความศรัทธา ความเชื่อทางศาสนา ตามหลักของการมีเมตตาของพุทธศาสนา หรือการรักผู้อื่นตามหลักคริสต์ศาสนา ไปจนถึงความเชื่อในผลของการกระทำ (กรรม) มีอิทธิพลต่อการทำกิจกรรมจิตอาสาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ โดยกิจกรรมเพื่อส่วนรวมนี้ อาจมีระดับที่แตกต่างกันไป เช่น การบริจาคสิ่งของ การบริจาคกำลังกายไปทำกิจกรรม การระดมทุนเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมสาธารณะ
- ความจำกัดของกลไกและความช่วยเหลือของรัฐ คล้ายกับประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ประเทศพม่าจัดงบประมาณและกลไกของรัฐเพื่อช่วยเหลือประชาชนในสถานการณ์ปกติและสถานการณ์ภัยพิบัติไม่เพียงพอ ทำให้ประชาชนจำนวนมากรวมตัวกันเป็นอาสาสมัคร เพื่อไปทำกิจกรรมช่วยเหลือประชาชนที่ต้องการความช่วยเหลือ
- สถานการณ์ทางการเมือง ความกดดันจากการควบคุมของรัฐบาลและความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศพม่าที่ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนตกต่ำ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการรวมตัวของประชาชนเพื่อแก้ปัญหาและช่วยเหลือกันเอง ตลอดจนช่วยเหลือกลุ่มที่ยากจน กลุ่มด้อยโอกาสอื่น ๆ

⁹ การให้ความหมาย “จิตอาสา” ในพม่า ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ที่เป็นจิตอาสาและดำเนินงานด้านอาสาสมัครโดยตรงจาก Civil Society Initiative, Metta Development Foundation, Mother and Child Welfare Association, Kyaw Kyar (Yangon Based Youth Volunteer Network-YBYVN), Kyaw Thu ประธานกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ (Free Funeral Social Services – FFSS) เป็นต้น

นโยบาย รัฐบาลพม่าประกาศนโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของชาติ โดยการเพิ่มเนื้อหาหลักพุทธศาสนาในบทเรียน แต่ในทางปฏิบัติก็ควบคุมการรวมตัวของประชาชน หรือไม่ส่งเสริมกิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์ ที่มีทำที่ไม่สนับสนุนรัฐบาล เช่น กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ (Free Funeral/Burial Service Society - FFSS) การทำกิจกรรมของกลุ่มเหล่านี้ มักถูกการกีดกัน กีดกัน เช่น การห้ามรถขนส่งผ่านในบางพื้นที่ การระงับการฉายภาพยนตร์ของประธานกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ซึ่งเป็นนักแสดง การชะลอการจดทะเบียนของกลุ่ม และยังมีกีดกันกลุ่มที่เข้าไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยเพื่อรักษาภาพลักษณ์ของรัฐบาล อย่างไรก็ตาม การควบคุมของรัฐบาล ระงับกิจกรรมของกลุ่มอาสาสมัครได้ไม่มากนัก บางกลุ่มมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและยังขยายงานไปด้านอื่น ๆ เช่น กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ขยายงานไปสู่ฟรีคลินิก โรงเรียน หลังจากเหตุการณ์ภัยพิบัติ การควบคุมกลุ่มอาสาสมัครผ่อนคลายเป็น และหลังจากพม่ามีการจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนขึ้นใน พ.ศ. 2554 มีรัฐธรรมนูญใหม่ ทำให้การรวมกลุ่มของประชาชนมีมากขึ้นอย่างเปิดเผย มีการผ่านกฎหมายเพื่อให้กลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มประชาสังคมได้จดทะเบียน มีสถานะที่จะแสวงหางบประมาณจากแหล่งทุนระหว่างประเทศได้มากขึ้น แต่ไม่ได้มีบทบาทสำหรับกลุ่ม องค์กรที่ไม่ได้จดทะเบียน ทำให้ปัจจุบันกลุ่มจิตอาสาของประเทศพม่ามีจำนวนเพิ่มขึ้น และขยายบทบาทในการทำงานอาสาสมัครอย่างเข้มแข็งมากขึ้น ตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับพื้นที่ จนถึงระดับชาติ

จิตอาสาในเวียดนาม

ความหมาย “จิตอาสา” หรือ “งานอาสาสมัคร” ในเวียดนามนั้น ถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการในสร้างชาติเวียดนาม (nation building) จากประวัติศาสตร์การต่อสู้ของประชาชนชาวเวียดนามไม่ว่าจะเป็น การปลดปล่อยจากการเป็นอาณานิคมไปจนถึงการรวมชาตินั้นจะ พบว่า ขบวนการต่อสู้และกองทัพประชาชนเวียดนามนั้นอาศัยงานอาสาสมัครจากประชาชนทั่วไปเป็นกำลังหลัก หลังการปลดปล่อยประเทศแล้วเวียดนามปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์พรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาลมีบทบาทสำคัญในการควบคุมสังคมและระดมกำลังสนับสนุนจากภาคประชาชนได้อย่างกว้างขวาง ภาครัฐจึงมีบทบาทอย่างสำคัญในการจัดการและระดมจิตอาสาทำงานอาสาสมัครในเวียดนามตั้งแต่เริ่มแรก¹⁰

พัฒนาการ “จิตอาสา” ในเวียดนาม แนวคิดเกี่ยวกับจิตอาสาหรืองานอาสาสมัครในปัจจุบันนี้เป็นแนวคิดสากลที่วางอยู่บนพื้นฐานของเรื่องมนุษยธรรมคือความคิดของมนุษย์ที่ต้องการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อความอยู่รอด แนวคิดเรื่องจิตอาสาหรือจิตสาธารณะนั้นมีอยู่ในทุกสังคม โดยไม่จำเป็นต้องยึดโยงกับแนวคิดของศาสนาหรือปรัชญาแบบใดแบบหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจง แต่ก็เป็นความจริงที่ว่าบางสังคมอาจจะมีรากฐานของแนวความคิดเรื่องจิตอาสาเข้มแข็งกว่าในบางสังคม ซึ่งอาจจะมีปัจจัยเรื่องศาสนา วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ แนวคิดและการปลูกฝังจิตอาสาในเวียดนามนี้มีพื้นฐานจากหลายปัจจัย ดังนี้

- 1) วัฒนธรรมดั้งเดิม โดยเฉพาะการรับอิทธิพลลัทธิขงจื้ออันมีพื้นฐานปรัชญาที่เน้นเรื่องคุณธรรมเป็นสำคัญ
- 2) วัฒนธรรมแบบเครือญาติ (Clan Culture) เวียดนามเป็นสังคมที่มีระบบเครือญาติค่อนข้างเข้มแข็ง ความผูกพันทางสายเลือดทำให้คนเวียดนามต้องช่วยเหลือเจือจานและพึ่งพิงกันอย่างมาก
- 3) ประวัติศาสตร์ อาจคล้ายๆกับหลายประเทศในภูมิภาคนี้คือ เป็นประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนที่ต้องต่อสู้เพื่อเอาตัวรอดตลอดเวลาทั้งจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสงครามความขัดแย้งทำให้ความคิดในการรวมกลุ่มและต่อสู้ร่วมกันเพื่อความเป็นเอกราชและความอยู่รอดของชาติค่อนข้างเข้มแข็ง
- 4) แนวคิดแบบสังคมนิยม การปฏิวัติในเวียดนามไม่เพียงแต่ปลดปล่อยประเทศจากการเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสเท่านั้นหากแต่ยังได้สถาปนาระบอบสังคมนิยมขึ้นมาเป็นแบบแผนทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของเวียดนามอีกด้วย แนวคิดแบบสังคมนิยมเน้นการรวมหมู่ละทิ้งความคิดแบบ “ปัจเจกชนนิยม” และมุ่งเน้นการเสียสละเพื่อสังคมส่วนรวมเป็นอย่างมาก

¹⁰ การให้ความหมาย “จิตอาสา” พัฒนาการ รูปแบบกิจกรรม และนโยบายที่เกี่ยวข้องงานจิตอาสา ในเวียดนาม ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์องค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานอาสาสมัคร Do Thi Phuc, Director of Solidarites Jeunesses Vietnam, Vu Thi Phuong, Deputy Director of Human Resource Development, Vu Minh Ly, Director of Vietnam Volunteer Center, Nguyen Quang Thach, Center for Knowledge Assistant and Community Development เป็นต้น

5) ระบบการศึกษาและการจัดการของรัฐ ชาวเวียดนามมีส่วนร่วมในงานอาสาสมัครมากขึ้นเรื่อย ๆ อาจแตกต่างจากประเทศอื่น ๆ ที่ผู้สูงอายุหรือคนที่อยู่ในวัยเกษียณที่มีเวลาว่างหรือไม่มีปัญหาทางเศรษฐกิจมักจะเป็นผู้ที่ทำงานอาสาสมัครมากกว่า แต่ในเวียดนามนั้นคนที่กำลังหลักในงานอาสาสมัครส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเยาวชนคนหนุ่มสาว

6) บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ องค์กรสหประชาชาติเพื่อการอาสาสมัคร (United Nations Volunteer) ได้เข้าไปมีบทบาทและให้การสนับสนุนศูนย์อาสาสมัครแห่งชาติเวียดนามตั้งแต่เริ่มต้น ในปี 2007 สหภาพเยาวชนคอมมิวนิสต์โฮจิมินห์ ได้ลงนามในสัญญา กับสหประชาชาติ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพของงานอาสาสมัครในเวียดนาม

7) บทบาทของเอกชน ในเวียดนามเมืองค์กรเอกชนจิตอาสาและองค์กรอาสาสมัครอยู่เป็นจำนวนมาก ที่มีบทบาทในการประสานงานอาสาสมัครทั้งจากต่างประเทศและในท้องถิ่น อีกทั้งในระยะหลังยังมีการประสานงานส่งอาสาสมัครชาวเวียดนามไปทำงานจิตอาสาในต่างประเทศอีกด้วย

การจัดการงานอาสาสมัครและจิตอาสาในเวียดนาม

เนื่องจากเวียดนามมีการปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ดังนั้น กิจกรรมทางสังคมทุกประเภทจะต้องดำเนินไปภายใต้การควบคุมของรัฐอย่างเข้มงวด แม้จะปรากฏว่ามีปัจเจกบุคคลทำงานอาสาสมัครให้ความช่วยเหลือประชาชนและสังคมส่วนร่วมอยู่มากก็ตามแต่การจัดการงานอาสาสมัครที่เป็นระบบและมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและสังคมวงกว้างแล้วจะต้องมีการจัดการโดยรัฐทั้งสิ้น

รูปแบบและกิจกรรมงานอาสาสมัครในเวียดนาม นั้นสามารถแบ่งตามการจัดการได้เป็นกลุ่ม ๆ ดังต่อไปนี้

1) ภาครัฐ คือหน่วยงานทางด้านสังคมที่ดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลของรัฐอันได้แก่ รัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม จัดตั้งในรูปแบบขององค์กรทางด้านสังคมการเมือง ทำหน้าที่เป็นกลไกของรัฐและพรรคคอมมิวนิสต์ในการระดมทรัพยากรต่าง ๆ จากกลุ่มในความรับผิดชอบของตนเองเช่นกลุ่มสตรี เยาวชน เพื่อทำงานทางด้านสังคม ในหลายกรณีการดำเนินงานขององค์กรของรัฐเหล่านี้ทำในรูปแบบของงานจิตอาสาและอาสาสมัคร อีกทั้งบางองค์กรได้จัดตั้งหน่วยงานทางด้านจิตอาสาโดยตรง เช่น องค์กรทางด้านเยาวชน มีหน่วยงานในสังกัดดำเนินงานเกี่ยวกับงานจิตอาสาเป็นต้น องค์กรเหล่านี้ ได้แก่ แนวร่วมพิตุภูมิเวียดนาม (Vietnam Fatherland Front) สหพันธ์แรงงานแห่งเวียดนาม (Vietnam Labor Confederation) สหภาพเยาวชนคอมมิวนิสต์โฮจิมินห์ (Ho Chi Minh Communist Youth Union) สมาคมเกษตรกรเวียดนาม (Vietnam Peasants Association) สมาคมทหารผ่านศึกเวียดนาม (Vietnam War Veterans Association) สหภาพสตรีเวียดนาม (Vietnam Women Union)

2) ภาคเอกชน คือองค์กรที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐแต่จดทะเบียนเป็นองค์กรเพื่อทำกิจกรรมทางสังคมและงานอาสาสมัครต่าง ๆ องค์กรเหล่านี้ได้แก่ องค์กรทางวิชาชีพสังคม องค์กรทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี องค์กรทางศาสนา กองทุนทางสังคมและการกุศล กลุ่มสหกรณ์

3) องค์กรเอกชนระหว่างประเทศ (International Non-government Organization) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง UN Volunteer และองค์กรเอกชนระหว่างประเทศที่ทำหน้าที่ในการประสานงานเกี่ยวกับอาสาสมัครทั้งในประเทศเวียดนามและกับต่างประเทศ

นโยบายที่เกี่ยวข้องกับจิตอาสาในเวียดนาม

เวียดนามยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยงานอาสาสมัครโดยตรงแต่ได้อาศัยกฎหมายเกี่ยวกับองค์กรทางสังคมและองค์กรการกุศลรวมทั้งคำสั่งนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานอาสาสมัครของเยาวชนเป็นแนวทางในการกำกับดูแลงานอาสาสมัครในประเทศ

เนื่องจากเวียดนามมีหน่วยงานที่ทำงานทางด้านสังคมอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ละหน่วยงานมีบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานทางด้านอาสาสมัครและจิตอาสาอยู่เป็นองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งแต่ละหน่วยงานนั้นจะมีกฎระเบียบว่าด้วยการดำเนินงานของตนเอง แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายที่ว่าด้วยอาสาสมัครและจิตอาสาโดยตรง อาจจะมีควมจำเป็นที่จะต้องมีการมีระเบียบและกฎหมายของงานอาสาสมัครในเวียดนามอยู่ด้วย

จิตอาสาและอาสาสมัครในเวียดนามนั้นคุ้นเคยกับการทำงานขององค์กรระหว่างประเทศและองค์กรเอกชนระหว่างประเทศมายาวนานพอสมควร จึงมีพื้นฐานที่ดีสำหรับการสร้างเครือข่ายในการประสานงานหรือร่วมมือกันกับจิตอาสาในต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในขอบเขตของกลุ่มอาเซียน ดังนั้นเวียดนามจึงมีความพร้อมสำหรับ ข้อเสนอในการจัดตั้งเครือข่ายหรือการขอความร่วมมือจิตอาสาขององค์กรอาสาสมัครในเวียดนามกับประเทศในกลุ่มอาเซียน

จิตอาสาในประเทศกัมพูชา

ความหมายของ “จิตอาสา” ในประเทศกัมพูชา

“จิตอาสา” (Volunteer Spirit) เป็นการทำงานที่ดีที่มีคุณธรรมทำด้วยใจของคนที่มีความรักและมีจิตเป็นกุศลที่อยู่ภายในตัวบุคคลนั้น ๆ ทำโดยไม่คำนึงถึงเงิน มีค่านิยมที่แน่วแน่/เข้มแข็ง มีความรับผิดชอบสูง “จิตสาธารณะ” (Public Mind) คือ สำนึกเพื่อส่วนรวม งานที่ทำมาจากหัวใจมาจากจิตวิญญาณ เป็นงานช่วยเหลือที่เกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงกับสังคมหรือสาธารณะ การช่วยเหลือที่เท่าเทียมกันโดยไม่แบ่งชั้นวรรณะ¹¹

พัฒนาการ “จิตอาสา” ในประเทศกัมพูชา

ก่อนยุคเขมรแดง (พ.ศ. 2497-2512) มีรูปแบบของอาสาสมัครดั้งเดิมโดยผู้นำในชุมชน แรงจูงใจจากศาสนาและสอดคล้องกับลักษณะของวิถีชีวิตชุมชนที่อยู่รวมกันเป็นเครือญาติ มีการ “ลงแขก” ปลูกหรือเกี่ยวข้าว จิตอาสาเขมรแดงช่วงปี 2513-2522 วัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันนี้และความไว้วางใจกันได้ถูกทำลายลง ประชาชนอยู่ภายใต้การควบคุมของเขมรแดง การทำกิจกรรมใดๆถูกควบคุมจากรัฐ ต้องรายงานให้รัฐทราบ ห้ามให้ข้อมูลใดๆ อาจเรียกได้ว่าเป็นยุคมืดของงานจิตอาสา จิตอาสาหลังสิ้นสุดยุคเขมรแดง ในปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา การช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ถูกฟื้นฟูกลับมาใหม่ รัฐให้ความสำคัญกับเรื่องกายภาพมาก่อนประเด็นด้านสังคม ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี ทำให้ผู้นำชาติต้องส่งเสริมการพึ่งพาอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงอาสาสมัครช่วยเหลือรัฐในการพัฒนาฟื้นฟูประเทศ (ลักษณะของ State-Sponsored Volunteerism) และต่อมาช่วงอุดมการณ์สังคมนิยมก็มีการเกณฑ์ให้นักเรียนที่อ่านออกเขียนได้ไปสอนในพื้นที่ชนบทเพื่อแก้ไขปัญหาการไม่รู้หนังสือของเด็ก ๆ หรือองค์กรสตรีได้ให้อาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระดับท้องถิ่น เป็นลักษณะการพัฒนาแบบช่วยเหลือตนเอง (Self Help) และระบบร่วมด้วยช่วยกัน (Mutual Assistance/Aid) เริ่มมีคณะกรรมการวัดซึ่งถือว่าเป็นจิตอาสาสมัครระดมทุนเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครจำนวนมากได้พิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญในการฟื้นฟูประเทศ แต่อาจจะไม่เพียงพอเท่าความแรงของระบบเศรษฐกิจเงินสดที่ใช้เงินจ่ายในการแลกเปลี่ยน

รูปแบบกิจกรรมและกระบวนการบ่มเพาะ “จิตอาสา” ในประเทศกัมพูชา มีการดำเนินงานจิตอาสาใน 10 ลักษณะ คือ

- 1) ภาครัฐกับงานจิตอาสา มี 2 รูปแบบคือ (1) ระบบการเป็นเด็กฝึกงาน (intern) ก่อนรับสมัครเข้าทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ และ (2) เรียกให้จิตอาสาไปช่วยงาน เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน
- 2) จัดตั้งเครือข่ายเยาวชนและขับเคลื่อนโดยนักการเมือง นายสุนมานีจัดตั้งสหพันธ์สภาเยาวชนแห่งกัมพูชา เพื่อรวบรวมเยาวชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นครั้งคราว

¹¹ การให้ความหมาย “จิตอาสา” พัฒนาการ รูปแบบกิจกรรม นโยบายที่เกี่ยวข้อง “จิตอาสา” ในกัมพูชา ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์บุคคลและภาคประชาสังคม ได้แก่ Community Development Foundation, Cambodia, เป็นต้น

- 3) องค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่อยู่ในกัมพูชา บริหารจัดการจัดระบบการทำงานของจิตอาสาจากต่างประเทศให้สมัครผ่านเข้ามาปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ เช่นสอนภาษาอังกฤษ การพัฒนาชุมชนหรือองค์กรชาวบ้าน โดยจิตอาสาจะต้องเป็นผู้ที่ออกค่าใช้จ่ายเองทั้งหมด
- 4) องค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ ใช้ชุมชนเป็นฐานในสร้างจิตอาสาชุมชนชาวกัมพูชาให้ดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเดียวกัน นำวัฒนธรรมประเพณีมาเชื่อมโยง ซึ่งก่อให้เกิดความยั่งยืนโดยนำโครงการที่มีระยะเวลา 2 ปี มาดำเนินงานในจังหวัดพระตะบองและบันเตียเมียนชัย
- 5) องค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศ กับการจัดระบบการทำงานจิตอาสาโดยให้สมัครเข้ามาในรูปแบบคล้ายกับข้อ 3 แต่จะไม่มีการเรียกเก็บค่าใช้จ่าย จิตอาสาเต็มเวลาองค์กรฯ อาจจะมีค่าใช้จ่ายให้
- 6) องค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศทำงานผ่านการหนุนเสริมจิตอาสาจากองค์กรระหว่างประเทศที่อยู่ในต่างประเทศ เป็นผู้สรรหาจิตอาสาตามที่องค์กรฯ ในกัมพูชาร้องขอไปและยังได้ออกทุนให้จิตเพื่อส่งเข้ามาทำงาน
- 7) การทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรระดับภูมิภาคและองค์กรในประเทศ เช่น มูลนิธิศูนย์ศึกษาที่อยู่อาศัยแห่งเอเชียและมูลนิธิพัฒนาชุมชน ทำงานร่วมกันกับเครือข่ายสถาบันกัมพูชา สร้างความเข้มแข็งของสังคมจากรากฐานราก (ให้กับจิตอาสาที่ถูกคัดเลือกมาจากชุมชนเพื่อกลับมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกและขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน) ใช้พลังของชุมชนและประชาสังคมด้วยกลยุทธ์การมีส่วนร่วม
- 8) การดำเนินการโดยองค์กรการกุศล คือ สภากาชาดกัมพูชา จะมีการฝึกในการสร้างอาสาสมัครเพื่อดำเนินงานช่วยเหลืองานที่เกี่ยวกับมนุษยธรรม
- 9) การดำเนินงานจิตอาสาโดยองค์กรทางศาสนาจะมีนักบวชของศาสนา เช่นพระสงฆ์หรือแม่ชีเป็นผู้ดำเนินการ มีรูปแบบของการสงเคราะห์สิ่งของ
- 10) การดำเนินงานจิตอาสาโดยบุคคลเกิดจากความตระหนัก ความสนใจ ต้องการแก้ไขปัญหาเพื่อการกุศล หรือเป็นตัวอย่งและสืบทอดเจตนารมณ์ เช่น การเป็นวิทยากรอบรม

สรุปปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดจิตอาสาในกัมพูชา

- 1) มีกระบวนการพัฒนาจิตอาสาที่มีการจัดการอย่างระบบและต่อเนื่องโดยมีหน่วยงานรับผิดชอบชัดเจน
- 2) มีการจัดโอกาสให้และใช้กระบวนการมีส่วนร่วม
- 3) มีภาคีเครือข่ายเพื่อเข้าถึงผู้ที่สนใจสมัครเข้าเป็นจิตอาสา
- 4) การสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้ช่องทางให้ข้อมูล ชักชวนผู้ที่สนใจ
- 5) มีต้นแบบของการส่งเสริมการกระทำ สร้างวัฒนธรรมจิตอาสา เพื่อขยายจิตอาสา
- 6) ความตระหนักหรือการเห็นประโยชน์ของผู้ที่จะเป็นจิตอาสา
- 7) ต้องมีการปลูกฝังคุณธรรมความดีและวิถีวัฒนธรรม
- 8) เลือกให้ถูกคนถูกเวลากับงานที่จะทำ
- 9) มีการเสริมพลังอำนาจและใช้กระบวนการเรียนรู้ ศึกษาดูงาน
- 10) สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ที่จะทำงานเป็นทีม
- 11) การสร้างจิตอาสาหรือจิตสาธารณะต้องใช้เวลา
- 12) มีการติดตาม สนับสนุนในลักษณะของผู้เอื้ออำนวยหรือให้คำปรึกษา
- 13) การมีหรือสร้างแรงจูงใจของการเป็นจิตอาสา

บทวิเคราะห์: จิตอาสา ความหมาย บริบท และโอกาสใหม่

ในส่วนนี้จะเป็นการเรียงร้อยบทเรียนที่ได้จากประเทศต่าง ๆ อภิปรายให้เห็นแต่ละแง่มุมอย่างชัดเจนขึ้น ดังนี้

1. ประเด็นความหมาย

โดยภาพรวมของจิตอาสาในประเทศดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าจิตอาสาในประเทศอาเซียนภาคพื้นนั้น มีทั้งจุดร่วมและจุดต่างกัน

จุดร่วม ความหมายส่วนใหญ่ ยังอิงกับคำและความเข้าใจที่ยึดโยงกับศาสนาเสียมาก (ส่วนใหญ่คือพุทธศาสนา ซึ่งฝังรากในสังคมของประเทศเหล่านี้มานานแล้ว) ซึ่งพอจะถือเป็นจุดร่วมได้ และยังพัฒนามาจากสังคมเกษตรชนบท (agrarian) เช่นกัน

จุดต่าง แม้จะจุดร่วมกันก็จะละลายจุดต่างไม่ได้เช่นกัน อาทิ ในประเทศไทย ความหมายของจิตอาสาเกี่ยวข้องกับการสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยด้วย เนื่องจากภาคประชาสังคมที่ได้เติบโตขึ้นตามพัฒนาการของสังคมการเมือง ส่วนในประเทศเวียดนามนั้น จะพบเห็นว่า ความหมายยังได้ถูกนำไปโยงกับการฟื้นคืนชาติขึ้นมาใหม่ และยังเกี่ยวข้องกับความหวัดหวาดของใจ ส่วนในกัมพูชา จิตอาสายังมีส่วนที่ต้องพูดถึงการฟื้นคืนความไว้นื้อเชื่อใจกันในสังคม เนื่องจากได้ผ่านพันยุคแห่งความหวาดระแวงของการปกครองอันโหดเหี้ยมของเขมรแดง

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า มิติความหมาย “จิตอาสา” เป็นผลจากปัจจัยทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม-ความเชื่อ ที่ทำให้การตีความนั้นเป็นไปอย่างแตกต่างกัน

2. ประเด็นการจำแนก

ในเชิงองค์การ การแบ่งว่าองค์การแบบใดเป็นหรือไม่เป็นจิตอาสาด้วยเกณฑ์ทางวิชาการอย่างเช่น Jos Sheard (1995) (ดังตารางที่ 1) กลับสร้างปัญหาสำหรับกรวิเคราะห์จิตอาสาในประเทศอาเซียนภาคพื้น กล่าวคือ ในประเทศที่เป็นสังคมนิยมคอมมิวนิสต์นั้น (ลาว เวียดนาม) ไม่ได้มีภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งและเติบโตออกจากอาณาบริเวณของรัฐ ดังนั้น งานที่ “เรียกว่าอาสา” ที่นั่น จึงไม่ใช่มาจากความสมัครใจเสียแต่อย่างใด แต่ยังเกิดจากการจัดตั้งของภาครัฐ และมีแรงจูงใจที่ว่า เมื่อผ่านงานอาสาแล้ว จะทำให้มีแต้มต่อในการเข้าไปมีตำแหน่งในองค์กรภาครัฐต่อไป

ลักษณะเช่นนี้ต่างจากของประเทศไทย ที่การเติบโตขึ้นของภาคประชาสังคม ส่งเสริมให้เกิดงานจิตอาสาที่มากขึ้น ที่เป็นการตัดสินใจเลือกทำโดยสมัครใจ ระยะเวลาอาจจะเป็นกระแสเสียด้วยซ้ำ นอกจากนี้ภาคธุรกิจยังขยับมาทำจิตอาสามากขึ้นด้วยการใช้คำว่า ความรับผิดชอบต่อของภาคธุรกิจต่อสังคม (CSR)

แต่อย่างไรเสีย แนวโน้มที่สังเกตได้ในประเทศเหล่านี้ทั้งหมดคือ การเติบโตของภาคเศรษฐกิจ เกื้อหนุนให้พื้นที่ของภาคประชาสังคมได้ขยายขึ้น ทำให้งานอาสากว้างขวางขึ้นทั้งด้านขนาดและรูปแบบนั่นเอง

ข้ออภิปรายในที่นี้คือ การเพิ่มบทบาทของภาคประชาสังคม และลดบทบาทของภาครัฐลง น่าจะเป็นส่วนที่ส่งเสริมความสมัครใจของจิตอาสาให้เพิ่มมากขึ้นได้ ซึ่งโจทย์นี้สามารถทำวิจัยเชิงลึกได้อีก

3. ประเด็นหน้าที่ทางสังคม

หากพิจารณาตามหน้าที่ทางสังคมแล้วนั้น หน้าที่ของจิตอาสาในอาเซียนที่พบเห็นได้โดยทั่วไป คือ การให้บริการกับการช่วยเหลือคนเปราะบาง ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาสังคมในสังคมนั้น ๆ และใกล้เคียงกับงานเชิงสังคมสงเคราะห์ มีส่วนหนึ่งที่เป็นกลุ่มช่วยเหลือกันเอง ที่มีฐานมาจากการสมาคมของประชากรกลุ่มเฉพาะหรือกลุ่มชาติพันธุ์

กระนั้น กลุ่มอาสาที่ทำหน้าที่สร้างแรงกดดันสู่นโยบายสังคมในภูมิภาคนี้ก็มีไม่มาก (ซ้ำร้าย ในกรณีของพม่า กิจกรรมอาสาจะถูกภาครัฐบาลกดดันด้วยซ้ำ)

ส่วนกลุ่มที่มีหน้าที่ระดมทรัพยากรและสร้างการประสานงานนั้นพบว่าเกิดขึ้นและเป็นที่ยอมรับหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติขนาดใหญ่

ฉะนั้น เราจะเห็นได้ว่า การที่พื้นที่ของภาคประชาสังคม ยังไม่ได้ถูกเปิดมากนัก ทำให้หน้าที่ขององค์การอาสาไม่สามารถไปเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม-การเมืองได้เท่าใด หน้าที่ที่มีแนวโน้มถูกจำกัดให้เป็นงานหนุนเสริมรัฐ ในด้านการพัฒนา

4. ประเด็นแรงผลักดันและลีลาลักษณะ

ทั้งนี้ หากกล่าวในแง่ของแรงผลักดัน (motive) เราจะพบว่า แรงผลักดันเพื่อมนุษยธรรมนั้นมีสูง (ในระยะหลังมีองค์กรระหว่างประเทศเข้ามาหนุนเสริมด้วย) พร้อมกันนั้นก็ยังมีแรงผลักดันแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ส่วนแรงผลักดันในการเปลี่ยนแปลงสังคมนั้น ยังอยู่ในภาวะที่ต้องปะทะประสานกับภาครัฐอยู่มากนักเช่นกัน ไม่ต่างจากประเด็นหน้าที่ที่ได้กล่าวไปข้างต้น

ในแง่ของลีลาลักษณะ (style) นั้น เราพบว่า รูปแบบเดิมที่เน้นแง่มุมทางศีลธรรม และให้คุณค่าทางจิตวิญญาณนั้น ยังเด่นอยู่มาก ส่วนแบบใหม่ที่เน้นไปด้านการเกื้อหนุนทางวัตถุนั้นก็มีมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การแบ่งเช่นนี้อาจจะไม่ชัดเจนและไม่สอดคล้องนัก หากพิจารณาความหมายของจิตอาสาในประเทศอาเซียนภาคพื้น ที่ไม่ว่าอย่างไร ก็ยังอิงกับการอธิบายความทางศาสนาอยู่ระดับหนึ่งนั่นเอง

5. ประเด็นโอกาส

ข้อที่น่าสังเกต คือ หลังจากภัยพิบัติขนาดใหญ่ขึ้น ทำให้กลุ่มองค์กรจิตอาสาและความนิยมในจิตอาสา เติบโตขึ้นมาก ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ เหตุการณ์สึนามิในประเทศไทย และเหตุการณ์พายุเฮอร์ริเคนในพม่า นอกจากนี้แล้ว ยังทำให้งานจิตอาสาได้พัฒนาความสามารถในการจัดการอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้าน การระดมทุน การจัดการหน่วยงาน การจัดการความเชี่ยวชาญเฉพาะทางของอาสาสมัคร และที่สำคัญ ยังแสดงให้เห็นถึงโอกาสของการสร้างฐานร่วมของการทำงานจิตอาสาในภูมิภาค (ซึ่งส่วนหนึ่ง มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม ได้สร้างเครือข่ายนักกิจกรรมจิตอาสารุ่นใหม่ในลุ่มน้ำโขงไว้แล้ว) โดยสอดคล้องกับสภาพการเดินทางสัญจร และการติดต่อสื่อสาร (รวมถึงสื่อสังคมออนไลน์) ที่ทำให้เกิดภาวะย่อขนาดของพื้นที่ ที่ด้านหนึ่งสร้างโอกาสให้คนในภูมิภาค รับรู้ปัญหาความทุกข์ร้อนร่วมกัน และเรียนรู้ร่วมกันได้มากขึ้น และอีกด้านหนึ่ง เปิดช่องให้อาสาสมัครและทรัพยากรเคลื่อนที่สู่กันได้สะดวกขึ้น

กล่าวโดยสรุป บริบททางสังคมและวัฒนธรรมส่งผลอย่างมากต่อการสร้างความหมายและรูปแบบการรวมตัวของงานจิตอาสา การกล่าวอย่างกว้างคือศาสนาและสังคมเกษตรชนบทเป็นฐานที่สำคัญของการให้ความหมายของจิตอาสาในภูมิภาคนี้ (แน่นอนว่า การอธิบายอย่างกว้างนี้ยังต้องการการวิจัยอย่างเจาะลึกลงไปอีก เพื่อให้เห็นในระดับแยกย่อยว่า ความเชื่อใด ในกลุ่มใด ส่งผลต่อการให้ความหมายของจิตอาสาแบบใด) กระนั้นจากฐานนี้เอง พัฒนาการทางเศรษฐกิจสังคมได้ส่งผลให้จิตอาสาในแต่ละประเทศแตกต่างกันออกไป ข้อที่สำคัญคือ กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย ที่เปิดพื้นที่ให้ภาคประชาสังคม ได้ขยายขอบเขตและหน้าที่ของอาสาสมัคร ให้เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสังคม นโยบายสังคม และการรณรงค์ กระนั้นในสภาวะที่รัฐยังมีบทบาทนำอยู่นั้น เราจะพบแนวโน้มว่างานอาสา จะจำกัดบทบาทในแง่ของการช่วยเหลือ การสงเคราะห์ ที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาและปัญหาสังคม อย่างไรก็ตาม ในระยะหลัง จิตอาสาขยายใหญ่ขึ้นในภูมิภาค ด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างน้อยสองประการด้วยกัน ประการแรกคือภัยพิบัติขนาดใหญ่ ที่เรียกร้องการระดมทรัพยากรมากขึ้น อาจจะมีถึงขั้นระดมข้ามประเทศ ประการถัดมาคือ ความเชื่อมโยงทางคมนาคม ไม่ว่าจะเป็นการสัญจร หรือการติดต่อสื่อสาร ที่ช่วยให้การโยกย้ายบุคคลและทรัพยากรสะดวกขึ้น สิ่งเหล่านี้จะสร้างโอกาสให้แก่การแลกเปลี่ยนอาสาสมัครในอนาคต รวมไปถึงการสร้างสังคมอาเซียนร่วมกัน

ข้อเสนอแนะระดับอาเซียนภาคพื้นทวีป

การศึกษานี้ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในกระบวนการขับเคลื่อนและผลักดันข้อเสนอไปสู่การปฏิบัติด้านจิตอาสาที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

1. โอกาสแห่งการเติบโตของความร่วมมือในงาน “จิตอาสา” ในภาคพื้นทวีปอาเซียน

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นโอกาสให้ภาคประชาสังคมที่ทำงานจิตอาสาได้มาเล่าแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งก็คือ การแบ่งปัน (Sharing) ก้าวต่อไปคือการผลักดันไปสู่การใส่ใจ (Caring) ความเห็นอกเห็นใจ (sympathy) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อน “จิตอาสา” เรื่องนี้ยังมีการพูดกันค่อนข้างน้อยว่า เพื่อที่จะนำอาเซียนสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขจากการศึกษานี้ จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อสร้างโอกาสแห่งการเติบโตของความร่วมมือใน “จิตอาสา” ในอาเซียนภาคพื้นทวีป โดยเปิดโอกาสที่แบ่งเป็นระดับดังนี้

1.1 โอกาสในระดับภาพกว้าง : การเชื่อมโยงเพื่อสร้างฐานร่วม (platform) ซึ่งอาจแบ่งลักษณะได้เป็น 3 ประการ ได้แก่ **ประการแรก** การสร้างฐานข้อมูลอาสาสมัครและองค์กรในระดับภูมิภาค และให้มีการถ่ายทอดประสบการณ์ ถอดบทเรียน สำหรับการเรียนรู้ระหว่างกันในประเทศสมาชิก และเป็นแหล่งความรู้ในด้านการจัดการและการพัฒนาทักษะของอาสาสมัคร **ประการที่สอง** เป็นสื่อกลางสำหรับการแลกเปลี่ยนอาสาสมัคร เชื่อมโยงเข้ากับพื้นที่ปัญหาจริงในระดับภูมิภาค **ประการที่สาม** เพื่อการระดมทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ หรือบุคลากร ซึ่งถ้าฐานร่วมทำงานได้ กระฉับกระเฉงแล้ว ก็ย่อมจะเป็นผลดียิ่งโดยเฉพาะต่อการรับมือสถานการณ์ภัยพิบัติอย่างเชื่อมโยงในระดับภูมิภาค

1.2 โอกาสในระดับแยกย่อย : การสร้างความหมาย ที่พัฒนาลงไปที่ตัวบุคคล ราชสังคมและในระดับประเทศ งานอาสาสมัครที่มีฐานประชาสังคมเป็นส่วนสำคัญในการสร้างพลเมือง ครั้นเมื่อขยายมาสู่ระดับภูมิภาค ก็ต้องขยายไปสู่การสร้าง “พลโลก” (world citizen or cosmopolitan) อีกนัยหนึ่ง พลเมืองที่มีความรู้รอบรู้หนวร่วมกับส่วนอื่นในโลก และยอมรับความแตกต่างหลากหลายได้กว้างขวางขึ้น นอกจากนี้ ฐานของหลักสูตรสากลที่ขีดเกล้าอาสาสมัคร ก็ได้สร้าง “เพื่อนมนุษย์” ที่ไม่ยึดติดพรมแดนหรืออุดมการณ์ไว้แล้ว การเติบโตเช่นนี้ควรเริ่มจากเยาวชน ที่ในปัจจุบัน บางมหาวิทยาลัยเริ่มนำเอาหลักจิตอาสาเข้าไปในหลักสูตร พร้อมกันนั้นมหาวิทยาลัยก็มีความเป็นนานาชาติจากการแลกเปลี่ยนนักศึกษาที่เพิ่มขึ้น นัยสำคัญมีว่า รัฐอาจต้องลดบทบาทนำในการสร้างอาสาสมัครของตนเอง แต่เป็นตัวหนุนเสริมกระบวนการอาสาสมัครที่กำลังงอกเงยขึ้นได้เองในอาเซียน ซึ่งสามารถเป็นการถักสานสำคัญจากเบื้องล่างที่รองรับเสาหลักที่ 3 ของประชาคมอาเซียนได้

2. การสร้างพลังจิตอาสาบนโลกออนไลน์ ซึ่งเป็นความท้าทายของคนทำงานจิตอาสา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคนวัยทำงาน และวัยหนุ่มสาวที่จะใช้โอกาสที่สังคมยอมรับคำ “จิตอาสา” มากขึ้น เป็นพลังขับเคลื่อนสังคมจิตอาสาบนโลกออนไลน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือกันในการส่งเสริมจิตอาสาไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมอาเซียน เพราะการแบ่งปันและใส่ใจเป็นการสร้างความร่วมมือในการลดช่องว่างการพัฒนาและเป็นสะพานแห่งมิตรภาพที่เชื่อมความสัมพันธ์ในการเรียนรู้ในความแตกต่างซึ่งกันและกัน และนำมาซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

3. ประเด็นไร้พรมแดนของอาเซียน “จิตอาสา” จะทำให้โลกไร้พรมแดนเป็นจริงได้มาก เป็นประตูที่เปิดโลกของการแบ่งปันและใส่ใจร่วมกันได้มากขึ้น ประเด็นพรมแดน อาทิ ผู้ประสบภัยพิบัติ คนไร้รัฐและคนไร้สัญชาติ อาจจะถูกกลายเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญต่อไป

4. ควรมีการศึกษาเพื่อต่อยอดจากงานวิจัยภาคพื้นทวีปสู่จิตอาสาในอีก 5 ประเทศ และยกระดับเป็นจิตสาธารณะใน 10 ประเทศ

5. ความจำเป็นต้องมีนโยบายส่งเสริมการมีจิตอาสาและการเรียนรู้จากกันระดับอาเซียน เช่น งานวิจัยทั้งเชิงกว้างและวิจัยเชิงลึกและวิจัยแบบมีส่วนร่วม งานวิจัยระดมจิตอาสาข้ามพรมแดนเพื่อฝ่าพลวัตการพัฒนาที่ไม่สมดุลภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

อ้างอิง

- ประเวศ วสี. (2550). **วิถีมุขยในศตวรรษที่ 21** (ศูนย์ หนึ่ง เก้า). กรุงเทพมหานคร: สววจเงินมีมา.
- ปิยะนาถ สรวีสุตตร. (2552). **แรงจูงใจของผู้นำเยาวชนที่มีจิตอาสาในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม: กรณีศึกษาสภาเยาวชน กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระไพศาล วิสาโล. (ม.ป.ป.). **ความหมายเกี่ยวกับจิตอาสา**. เข้าถึงเมื่อ 20 ตุลาคม 2558. เข้าถึงได้จาก <http://volunteerspirit.org/?q=node/203>.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2550), **แผนที่ความดี ฉบับ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- “ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม.” (2550). **รายงานประจำปี 2550**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ธรรม.
- สรณีย์ สายศร. (2558). การบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาในการทำงานจิตอาสา. **วารสารพุทธศาสนศึกษา**, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 22, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม).
- สุริชัย หวันแก้ว และคณะ. (2550). **สังคมวิทยาสีนาถ: การรับมือกับภัยพิบัติ**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์ และคณะ. (2546). **องค์กรสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Brook. (2002). **Status of Volunteerism in the Lao PDR Report of Measuring Volunteering Survey Lao PDR**. UN Volunteers, Vientiane, Lao PDR.
- Brown, E. (2008). **Volunteerism: Harnessing the Potential to Develop Cambodia**. Youth Star Cambodia in cooperation with United Nations Volunteers. Accessed December 30 2558. Available From <http://youthstarcambodia.org/wp-content/uploads/2015/10/Volunteerism-Harnessing-the-Potential-to-Develop-Cambodia.pdf>
- Freeman, J. (2015). **Myanmar flooding triggers massive volunteer effort**. Accessed September 20 2558. Available From <http://asia.nikkei.com/Life-Arts/Life/Myanmar-flooding-triggers-massive-volunteer-effort>.
- Human Rights Watch. (2010). **I want to help my own people. State Control and Civil Society in Burma after Cyclone Nargis**. New York, United State of America.
- The International Center for Non-Profit Law (2014). **NGO Law Monitor (Myanmar)**. Accessed October 10 2558. Available From <http://www.icnl.org/research/monitor/Myanmar.html>
- Kendall, J and Knapp, M. (1995). “A loose and baggy monster: boundaries, definitions and typologies” in J. D. Smith, C. Rochester and R. Hedley (1995), **An Introduction to the Voluntary Sector**, London: Routledge, p. 66-95.
- Sheard, J. (1995). “From lady bountiful to active citizen: volunteering and the volunteer sector” in J. D. Smith, C. Rochester and R. Hedley (1995), **An Introduction to the Voluntary Sector**, London: Routledge, p. 114-27.
- United Nations Volunteers. (2001). **UNV Handbook, Lao PDR, UNV/UNDP**. Vientiane, Lao PDR.
- Waibel, G., Ehlert, J. and Feuer, H. N. (eds). (2014). **Southeast Asia and the Civil Society Gaze: Scoping a contested concept in Cambodia and Vietnam**. Routledge: London, New York.

การศึกษาการปฏิบัติตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

A Study of Self Practice on 12 Core Values of Thai People of Srinakharinwirot University's Students

หทัยรัตน์ บุญโยปรัชญัมภ์¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการปฏิบัติตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ ของนิสิตระดับปริญญาตรี และหาแนวทางการส่งเสริมการปลูกฝังและปฏิบัติตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการของเยาวชนไทย เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม สำหรับกลุ่มตัวอย่าง นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณะสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์ จำนวน 240 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างปฏิบัติตามค่านิยมหลักคนไทยในระดับมาก 10 ประการ และในระดับปานกลาง 2 ประการ ค่าคะแนนการปฏิบัติตามค่านิยมหลักคนไทยระหว่างกลุ่มตัวอย่างและของผู้วิจัย มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จำนวน 7 ประการ โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการประกาศค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการของรัฐบาลในระดับปานกลางและเสนอแนะให้สถาบันการศึกษามีบทบาทในการส่งเสริมการปลูกฝังค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ โดยเฉพาะความกตัญญู ต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์

คำสำคัญ : การปฏิบัติตาม ค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ

Abstract

This research aims to study the self-practice on 12 core values of Thai people of Srinakharinwirot University's undergraduate students and to seek strategies for promoting and self-practicing on these core values of Thai youth. The research tool was a questionnaire for a sample group who were 240 students of Faculty of Social Sciences, Faculty of Science, Faculty of Education, and Faculty of Humanity. The research findings found that the students practiced seven core values at the high level and two core values at the moderate level. The means of self-practice on 12 core values between the sample group and the researcher were different with the statistical significance level of .01 in seven cores. Moreover, the students moderately agreed on the announcement of the government's 12 core values. The students also suggested that academic institutions played an important role to building an awareness of these core values, especially filial piety towards parents, guardians and teachers.

Keywords: Self Practice, 12 Core Values of Thai People

บทนำ

ค่านิยมเป็นสิ่งที่บุคคลยึดเหนี่ยวและอาจใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ค่านิยมบางค่านิยมอาจมีการขัดแย้งกันเอง เช่น ค่านิยมการพึ่งพาตนเองทำให้บุคคลพยายามช่วยเหลือตนเอง ไม่รบกวนผู้อื่น แต่ในขณะเดียวกัน ก่อให้เกิดการห่างเหินระหว่างบุคคลมากขึ้น โดยทั่วไปแล้วค่านิยมที่มาจากกรอบธรรมสั่งสอนต่อๆ กันมา มักจะส่งผลดีต่อสังคม เพราะเป็นสิ่งที่

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สมาชิกในสังคมให้การยอมรับว่าเป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น ความกตัญญู ความขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคี เป็นต้น ค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ (1) การพึ่งตนเอง การขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ (2) การประหยัดและการออม (3) การมีระเบียบวินัยและการเคารพกฎหมาย (4) การปฏิบัติตามคุณธรรมของทางศาสนา และ (5) ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ จึงถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคนและประเทศมานานกว่า 30 ปีแล้ว (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2526)

ด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง และมีการแลกเปลี่ยน ค่านิยมตลอดเวลา ทำให้ค่านิยมเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยเช่นกัน จากการศึกษาแนวโน้มค่านิยมของคนไทยในปี 2558 ของบริษัท เอ็นไวโรเซล (ประเทศไทย) มี 8 ประการ ได้แก่ (1) รวยลัด (2) งามภายนอก (3) ช่วยเหลือตัวเอง (ไม่พึ่งพา) (4) ไม่ผูกมัด (5) เปิดเผย ชัดเจน อย่าปิดบัง (6) วัฒนธรรมเดียวกัน (7) ความมีมาตรฐานสูง และ (8) ซื่อสัตย์แต่ได้เยอะ (ผู้จัดการออนไลน์, 2557: ออนไลน์) ซึ่งค่านิยมเหล่านี้ไม่ได้ส่งผลดีหรือบั่นทอนคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลและความก้าวหน้าผาสุกของประเทศชาติ เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ รวมถึงเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามให้กับสังคมไทย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จึงกำหนดค่านิยมหลักของคนไทยขึ้นมาให้ชัดเจนขึ้น เพื่อให้ประชาชนนำไปปฏิบัติและสร้างสรรค์ประเทศไทยให้เข้มแข็งโดยมี 12 ประการ (กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์, 2557: ออนไลน์) ประกอบด้วย

- 1) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 2) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม
- 3) กตัญญู ต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
- 4) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษา เล่าเรียน ทางตรงและทางอ้อม
- 5) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม
- 6) มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
- 7) เข้าใจ เรียนรู้ การเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง
- 8) มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่
- 9) มีสติ รู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติ ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- 10) รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 11) มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ
- 12) คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และต่อชาติ มากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

หากแต่การสร้างสรรค์ค่านิยมหลักคนไทยให้ประสบผลสำเร็จนั้น ควรเริ่มต้นจากการจุดประกายให้คนรับรู้ โดยอาศัยความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับสังคม ผ่านการปลูกฝังลงไปในการปฏิบัติจริงของเด็กและเยาวชน โดยผู้ใหญ่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้ด้วย ในขณะเดียวกัน สื่อมวลชนและโรงเรียนก็ต้องร่วมปลูกฝังเช่นกัน ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาการปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ ของนิสิตระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศไทย รวมถึง แนวทางการส่งเสริมการปลูกฝังและปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการของเยาวชนไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ ของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมการปลูกฝังและปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการของเยาวชนไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง

1.1 กลุ่มใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่ผู้วิจัยได้ทำการสอน 1 รายวิชาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 34 คน ซึ่งแบบสอบถามได้ผ่านการพิจารณาความเที่ยงตรง (Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงแบบสอบถามและแจกให้แก่ นิสิต เพื่อตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามก่อนที่จะนำไปแจกให้แก่กลุ่มตัวอย่างต่อไป โดยแบบสอบถามได้แบ่งออกเป็น 12 ด้านตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ โดยด้านที่ 1 มีค่าความเชื่อมั่น .91 ด้านที่ 2 มีค่าความเชื่อมั่น .73 ด้านที่ 3 มีค่าความเชื่อมั่น .75 ด้านที่ 4 มีค่าความเชื่อมั่น .78 ด้านที่ 5 มีค่าความเชื่อมั่น .71 ด้านที่ 6 มีค่าความเชื่อมั่น .75 ด้านที่ 7 มีค่าความเชื่อมั่น .75 ด้านที่ 8 มีค่าความเชื่อมั่น .72 ด้านที่ 9 มีค่าความเชื่อมั่น .70 ด้านที่ 10 มีค่าความเชื่อมั่น .83 ด้านที่ 11 มีค่าความเชื่อมั่น .81 และด้านที่ 12 มีค่าความเชื่อมั่น .96 ซึ่งการวิจัยทางสังคมศาสตร์ยอมรับค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ .70 ขึ้นไปถือว่ามีความคุณภาพสูง

1.2 กลุ่มตัวอย่างของการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัย คือ นิสิตระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 400 คน ตามเกณฑ์กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1973) โดยผู้วิจัยได้ประสานงานคณาจารย์ของ 4 คณะ ได้แก่ คณะสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ เพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลงานวิจัย ซึ่งได้รับแบบสอบถามกลับคืนรวมจำนวนทั้งสิ้น 240 ชุด โดยมีอัตราตอบกลับ (Response Rate) คิดเป็นร้อยละ 60 ทั้งนี้ ผู้วิจัยไม่สามารถบังคับให้นิสิตตอบแบบสอบถามได้ครบจำนวนที่กำหนดไว้ เพราะการมีส่วนร่วมของนิสิตต้องเป็นไปตามความสมัครใจตามข้อกำหนดของคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการที่ทำวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้เป็นแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป และสถิติเชิงวิเคราะห์ทดสอบหาค่า t-Test เพื่อเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างและผู้วิจัยที่ได้กำหนดไว้

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นแบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย (1) ข้อมูลทางประชากร (2) การปฏิบัติตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการและ (3) แนวทางในการส่งเสริมการปลูกฝังและปฏิบัติตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการของเยาวชนไทย สำหรับตอนที่ 2 ของแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 12 ด้านตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการของการตรวจให้คะแนน ได้แก่ (1) ไม่เคย เท่ากับ 0 (2) น้อยที่สุด เท่ากับ 1 (3) น้อย เท่ากับ 2 (4) ปานกลาง เท่ากับ 3 (5) มาก เท่ากับ 4 และ (6) มากที่สุด เท่ากับ 5

3.1 ประการที่ 1 และประการที่ 4 มีเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยน้ำหนักคำตอบ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เกณฑ์การแปลความหมายระดับของการปฏิบัติตามค่านิยมหลักคนไทยประการที่ 1 และ 4

คะแนน	ระดับของการปฏิบัติตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ
00.00-14.99	น้อย
15.00-29.99	ปานกลาง
30.00-45.00	มาก

3.2 ประการที่ 2 ประการที่ 3 ประการที่ 8 ประการที่ 9 และประการที่ 10 มีเกณฑ์การแปลความหมาย ค่าเฉลี่ยน้ำหนักคำตอบ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เกณฑ์การแปลความหมายระดับของการปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทยประการที่ 2 3 8 และ 9

คะแนน	ระดับการปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ
00.00-11.99	น้อย
12.00-24.99	ปานกลาง
25.00-35.00	มาก

3.3 ประการที่ 5 มีเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยน้ำหนักคำตอบ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เกณฑ์การแปลความหมายระดับของการปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทยประการที่ 5

คะแนน	ระดับการปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ
00.00-08.99	น้อย
09.00-16.99	ปานกลาง
17.00-25.00	มาก

3.4 ประการที่ 6 ประการที่ 7 และประการที่ 12 มีเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยน้ำหนักคำตอบ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 เกณฑ์การแปลความหมายระดับของการปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทยประการที่ 6 7 และ 12

คะแนน	ระดับการปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ
00.00-09.99	น้อย
10.00-19.99	ปานกลาง
20.00-30.00	มาก

3.5 ประการที่ 10 มีเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยน้ำหนักคำตอบ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 เกณฑ์การแปลความหมายระดับของการปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทยประการที่ 5

คะแนน	ระดับการปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ
00.00-12.99	น้อย
13.00-25.99	ปานกลาง
26.00-40.00	มาก

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) ข้อมูลลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง (2) การวิเคราะห์การปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ ของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และ (3) แนวทางในการส่งเสริมการปลูกฝังและปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการของเยาวชนไทย

1. ข้อมูลลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นผู้หญิง 162 คน คิดเป็นร้อยละ 67. และผู้ชาย 78 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 ส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 จำนวน 109 คน (45.8) รองลงมา ได้แก่ ชั้นปีที่ 4 (80 คน คิดเป็นร้อยละ 33.6) ชั้นปีที่ 3 (34 คน คิดเป็นร้อยละ 14.3) ชั้นปีที่ 1 (12 คน คิดเป็นร้อยละ 5) และชั้นปีที่ 5 (3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.3) เป็นนิสิตของคณะสังคมศาสตร์มากที่สุด คือ 73 คน คิดเป็นร้อยละ 30.7 รองลงมา ได้แก่ คณะวิทยาศาสตร์ (60 คน คิดเป็นร้อยละ 25.2) คณะศึกษาศาสตร์ (53 คน คิดเป็นร้อยละ 22.3) และคณะมนุษยศาสตร์ (52 คน คิดเป็นร้อยละ 21.8) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่าพักอาศัยอยู่กับบิดามารดา (143 คน คิดเป็นร้อยละ 60) รองลงมา ได้แก่ พักอาศัยอยู่กับเพื่อน (37 คน คิดเป็นร้อยละ 15.7) พักคนเดียว (35 คน คิดเป็นร้อยละ 14.7) และพักอาศัยอยู่กับญาติ (23 คน คิดเป็นร้อยละ 9.7) ตามลำดับ

2. การปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ ของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์เพื่อหาค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ จากนั้นวิเคราะห์ค่า t-test เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าคะแนนของกลุ่มตัวอย่างและค่าคะแนนของผู้วิจัย ผลการวิเคราะห์จากตารางที่ 6 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่าคะแนนเฉลี่ยของค่านิยมหลักคนไทยในระดับมากมี 10 ประการ ได้แก่

- 1) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 2) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม
- 3) กตัญญู ต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
- 4) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม
- 5) มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
- 6) เข้าใจ เรียนรู้ การเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง
- 7) มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่
- 8) มีสติ รู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติ ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- 9) รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 10) คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และต่อชาติ มากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

กลุ่มตัวอย่างมีค่าคะแนนเฉลี่ยของค่านิยมหลักคนไทยในระดับปานกลางมี 2 ประการ ได้แก่ (1) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียน ทางตรงและทางอ้อม และ (2) มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าคะแนนของกลุ่มตัวอย่างและค่าคะแนนของผู้วิจัยที่ตั้งไว้ในระดับมาก ผลการวิเคราะห์จากตารางที่ 6 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่าคะแนนในค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการแตกต่างจากผู้วิจัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ประกอบด้วย 7 ประการ ได้แก่

- 1) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน
- 2) กตัญญู ต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
- 3) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม
- 4) มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
- 5) เข้าใจ เรียนรู้ การเป็นประชาธิปไตย
- 6) มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่
- 7) คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และต่อชาติ มากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

ตารางที่ 6 : แสดงค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test และระดับความหมายของการปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ ของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ	n	$\bar{X}$	SD	t	df	ระดับความหมาย
1. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ¹	236	30.57	7.00	1.25	235	มาก
2. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน ²	240	25.75	4.48	2.60**	239	มาก
3. กตัญญู ต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ ³	237	27.35	4.52	8.01**	236	มาก
4. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษา เล่าเรียน ทางตรง และทางอ้อม ¹	237	29.48	6.26	-1.25	236	ปานกลาง
5. รักชาติวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม ³	237	19.14	2.89	11.40**	236	มาก
6. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน ⁴	235	22.84	3.56	12.20**	234	มาก
7. เข้าใจ เรียนรู้ การเป็นประชาธิปไตย ⁴	237	23.22	4.45	13.28**	236	มาก
8. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่ ²	239	27.86	4.45	9.93**	238	มาก
9. มีสติ รู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติ ²	239	25.48	4.37	1.71	238	มาก
10. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ⁵	237	26.54	5.31	1.58	237	มาก
11. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ ²	238	24.57	3.84	-1.69	237	ปานกลาง
12. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และต่อชาติ มากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง ⁴	238	21.86	4.25	6.75**	237	มาก

หมายเหตุ : ** p < .01

¹ ผู้วิจัยได้ตั้งค่าคะแนนเท่ากับ 30 แสดงว่าอยู่ในระดับมาก

² ผู้วิจัยได้ตั้งค่าคะแนนเท่ากับ 25 แสดงว่าอยู่ในระดับมาก

³ ผู้วิจัยได้ตั้งค่าคะแนนเท่ากับ 17 แสดงว่าอยู่ในระดับมาก

⁴ ผู้วิจัยได้ตั้งค่าคะแนนเท่ากับ 20 แสดงว่าอยู่ในระดับมาก

⁵ ผู้วิจัยได้ตั้งค่าคะแนนเท่ากับ 26 แสดงว่าอยู่ในระดับมาก

3. แนวทางในการส่งเสริมการปลูกฝังและปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการของเยาวชนไทย

ในส่วนนี้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วนย่อย ได้แก่ (1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประกาศค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ (2) ค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการที่ควรได้รับการส่งเสริมอย่างเร่งด่วน และ (3) องค์กรที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมการปลูกฝังค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ

3.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประกาศค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ

ผู้วิจัยได้ถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับความคิดเห็นกับการประกาศค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ ช่องทางการรับทราบค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ และความสามารถในการระบุค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการได้ครบถ้วน ผลการวิเคราะห์พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการประกาศค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการในระดับปานกลาง (170 คน คิดเป็นร้อยละ 71.4) ระดับมากมีจำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 22.6 และ ระดับน้อยมีจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 6 สำหรับความสามารถของกลุ่มตัวอย่างในการระบุค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการได้ครบถ้วน พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างสามารถระบุได้บางประการเท่านั้น (138 คน คิดเป็นร้อยละ 57.7) มาสามารถระบุได้เลยมีจำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 38.5 และเพียงแค่ว่า 9 คน คิดเป็นร้อยละ 3.8 สามารถระบุได้ครบทั้ง 12 ประการ

3.2 ค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการที่ควรได้รับการส่งเสริมอย่างเร่งด่วน

เมื่อวิเคราะห์ค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการที่ควรได้รับการส่งเสริมอย่างเร่งด่วน 5 อันดับแรก ดังผลการวิเคราะห์จากตารางที่ 7 พบว่า ค่านิยมหลักคนไทยเกี่ยวกับ (1) กตัญญู ต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ (200 คน คิดเป็นร้อยละ 83.3) (2) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน (143 คน คิดเป็นร้อยละ 59.5) (3) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (138 คน คิดเป็นร้อยละ 57.5) (4) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษา เล่าเรียน ทางตรงและทางอ้อม (121 คน คิดเป็นร้อยละ 50.4) และ (5) มีสติ รู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติ (117 คน คิดเป็นร้อยละ 48.7) ที่ควรได้รับการส่งเสริมอย่างเร่งด่วน

ตารางที่ 7 : แสดงค่าความถี่และร้อยละของค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการที่ควรได้รับการส่งเสริมอย่างเร่งด่วน

ค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. กตัญญู ต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์	200	83.3
2. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน	143	59.5
3. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	138	57.5
4. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษา เล่าเรียน ทางตรงและทางอ้อม	121	50.4
5. มีสติ รู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติ	117	48.7
6. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่	116	48.3
7. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และต่อชาติ มากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง	97	40.4
8. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน	94	38.3
9. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ	70	29.2
10. รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม	51	21.3
11. เข้าใจ เรียนรู้ การเป็นประชาธิปไตย	45	18.3
12. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	43	17.9

หมายเหตุ : เลือกได้ 5 ประการ และเรียงลำดับจากค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการที่ถูกเลือกมากที่สุดไปน้อยที่สุด

3.3 องค์กรที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมการปลูกฝังค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ

เมื่อวิเคราะห์องค์กรที่มีหน้าที่สำคัญในการส่งเสริมการปลูกฝังค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ ดังผลการวิเคราะห์จากตารางที่ 8 พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับสถาบันการศึกษามากที่สุด (200 คน คิดเป็นร้อยละ 83.3 รองลงมา ได้แก่ ครอบครัว (186 คน คิดเป็นร้อยละ 77.5) สื่อมวลชน (138 คน คิดเป็นร้อยละ 57.5) หน่วยงานราชการ (108 คน คิดเป็นร้อยละ 45) องค์กรศาสนา (60 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5) บริษัทเอกชน (40 คน คิดเป็นร้อยละ 16.7) และอื่นๆ เช่น กลุ่มเพื่อน (11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.6) ตามลำดับ

ตารางที่ 8 : แสดงค่าความถี่และร้อยละขององค์กรที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมการปลูกฝังค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ

องค์กรที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมการปลูกฝังค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. สถาบันการศึกษา	200	83.3
2. ครอบครัว	186	77.5
3. สื่อมวลชน	138	57.5

องค์กรที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมการปลูกฝัง ค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4. หน่วยงานราชการ	108	45.0
5. บุคคลทั่วไป	76	31.7
6. องค์กรศาสนา	60	27.5
7. บริษัทเอกชน	40	16.7
8. อื่นๆ เช่น กลุ่มเพื่อน	11	4.6

หมายเหตุ : เลือกได้ 5 องค์กร และเรียงลำดับจากองค์กรที่ถูกเลือกมากที่สุดไปน้อยที่สุด

สรุปและอภิปรายผล

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษา โดยใช้เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถาม ในส่วนนี้จะนำเสนอการสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ ของนิสิตระดับอุดมศึกษา และแนวทางการส่งเสริมการปลูกฝังและปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการของเยาวชนไทย เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามสำหรับกลุ่มตัวอย่าง คือ นิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประกอบด้วย คณะสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์ จำนวน 240 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทยในระดับมาก 10 ประการ และในระดับปานกลาง 2 ประการ เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างในค่าคะแนนการปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทยระหว่างกลุ่มตัวอย่างและผู้วิจัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้วยกัน 7 ประการ นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการประกาศค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการของรัฐบาลในระดับปานกลาง สำหรับค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการที่ต้องได้รับการส่งเสริมอย่างเร่งด่วน 5 อันดับแรก ได้แก่ (1) กตัญญู ต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ (2) ซื่อสัตย์ เสียสละ (3) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (4) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษา เล่าเรียน ทางตรงและ และ (5) มีสติ ใฝ่ดี ใฝ่ดี รู้ทำ รู้ปฏิบัติ รวมถึงเสนอแนะว่าสถาบันการศึกษาเป็นองค์กรหลักในการส่งเสริมการปลูกฝังค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ รองลงมา ได้แก่ ครอบครัว สื่อมวลชน และหน่วยงานราชการ

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยการปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ พบว่า นิสิตมีค่าคะแนนเฉลี่ยของค่านิยมหลักคนไทยในระดับมากมี 10 ประการ และในระดับปานกลาง 2 ประการ และมีค่าคะแนนในค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการแตกต่างจากค่าคะแนนที่ผู้วิจัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้วยกัน 7 ประการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระอานาจ อตถกานโม (2555) ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์บางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำนวน 162 คน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยภาพรวมในระดับมาก ประกอบด้วย รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต อยู่อย่างพอเพียง มีวินัย มุ่งมั่นในการทำงาน และใฝ่เรียนรู้ การที่นิสิตสามารถปฏิบัติตามหลักค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการในระดับมากได้ถึง 10 ประการ อาจเป็นเพราะว่า นิสิตผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization Process) ทั้งทางตรงเป็นการเรียนรู้ผ่านการอบรมสั่งสอนและทางอ้อมผ่านการรับรู้และเลียนแบบ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเป็นการอบรม สั่งสอน ถ่ายทอด ความคิดและความเชื่อ ค่านิยม ปทัสถาน และวัฒนธรรมที่พึงประสงค์สู่สมาชิกของสังคมให้มีทัศนคติและพฤติกรรมที่เหมาะสมและดีงาม ซึ่งจะต้องอาศัยองค์กรทางสังคม 6 องค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาพฤติกรรมของสมาชิก (สุพัตรา สุภาพ, 2546: 42-45; จำนวนค์ อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ, 2540: 47-49) ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถานที่ทำงาน และสื่อมวลชน

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่าองค์กรที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมการปลูกฝังค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ พบว่า นิสิตให้ความสำคัญกับสถาบันการศึกษา ครอบครัว สื่อมวลชน หน่วยงานราชการ องค์กรศาสนา บริษัทเอกชน และอื่นๆ เช่น กลุ่มเพื่อน ตามลำดับ ซึ่งองค์กรเหล่านี้ล้วนมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ สอดคล้องกับ งานวิจัยของพระบำรุง ปญญาพล (2554) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัย เทคโนโลยีสยาม จำนวน 286 คน พบว่า ครอบครัว สถาบันศึกษา สถาบันทางศาสนา และหน่วยงานภาครัฐ เป็นปัจจัยที่สำคัญ ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม นอกจากนี้ พระมหาอาจริยพงษ์ คำตัน (2554) ได้ศึกษาการปฏิบัติตนด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตจังหวัดนครปฐม จำนวน 400 คน พบว่า สถานศึกษาเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญต่อการปฏิบัติตนด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ซึ่งสถานศึกษาจะสร้าง บรรยากาศภายในโรงเรียนที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม อีกทั้ง สื่อมวลชน มีบทบาทในการส่งเสริมการ ปลูกฝังค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการมาเช่นกัน ดังเช่นงานวิจัยของสุทธิณี กล้ากลมจิตร (2547) ศึกษาค่านิยมในการปฏิบัติ ตนของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงในจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 1,607 คน พบว่า สื่อมวลชนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับค่านิยมในการปฏิบัติตนของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่ง ประกอบด้วย การอุปโภคบริโภค พฤติกรรมทางเพศ นันทนาการ ภาษา จริยธรรมคุณธรรมและมารยาท ศิลปะและ ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย การพึ่งตนเอง การประหยัดและอดออม และการมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย สำหรับ สื่อมวลชนในยุคปัจจุบันที่เยาวชนเข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว คือ สื่อดิจิทัลสมัยใหม่ เช่น อุปกรณ์การสื่อสาร โปรแกรมซอฟต์แวร์ เครือข่ายการสื่อสาร เป็นต้น นับเป็นสื่อใหม่ที่มีอิทธิพลในการสร้างค่านิยมทางสังคมของเยาวชนทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ เป็น วิธีการขัดเกลาทางสังคมทางอ้อม หากเยาวชนใช้สื่อดิจิทัลใหม่ในทางบวก เช่น การกระชับความสัมพันธ์ของครอบครัว การ แบ่งปันและช่วยเหลือกัน การศึกษาหาข้อมูลและเรียนรู้ด้วยตนเอง และการทำงานเพื่อหารายได้ให้แก่ตนเองและครอบครัว จะ ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของตนเองดีขึ้นและไม่เป็นภาระหรือสร้างปัญหาให้แก่สังคม (ฐิตินัน บุญภาพ คอมมอน, 2556: ออนไลน์) ดังนั้น องค์กรทางสังคมจึงมีบทบาทสำคัญในการกล่อมเกลาและฝึกฝนให้บุคคลมีทัศนคติและพฤติกรรมที่เหมาะสม กับสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่

จากความคิดเห็นของนิสิตต่อค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการที่ควรได้รับการส่งเสริมอย่างเร่งด่วน พบว่า 5 อันดับแรก ได้แก่ (1) กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ (2) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน (3) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (4) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษา เล่าเรียน ทางตรงและทางอ้อม (5) มีสติ รู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติ การที่นิสิตให้ความสำคัญกับความกตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์เป็นอันดับแรก อาจเป็นเพราะในปัจจุบันประเทศกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันอัตราการเกิดลดลงส่งผลให้มีประชากรวัยแรงงานน้อยลง ซึ่งเป็นสัญญาณชี้ให้เห็นว่าบุคคลวัยหนุ่มสาวที่ต้องดูแล หรือเกื้อหนุนผู้สูงอายุจะลดลงเรื่อยๆ จากเดิม 9 คน รับผิดชอบดูแลผู้สูงอายุ 1 คน ในปี พ.ศ. 2533 ลดลงเหลือ 5 คน ในปีพ.ศ. 2553 และคาดว่าจะเหลือเพียง 2 คน ในปีพ.ศ.2573 อีกทั้ง ด้วยภาวะบีบคั้นทางเศรษฐกิจ ที่ต้องแข่งขันหารายได้มาครองชีพ ทำให้วัยแรงงานคิดเห็นว่าผู้สูงอายุเป็นภาระแก่บุตรหลานและเป็นผู้ที่น่าเบื่อ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557: ออนไลน์) ผู้สูงอายุ จึงต้องดำรงชีวิตอยู่เพียงลำพังและถูกทอดทิ้ง ขาดการยอมรับนับถือ ขาดความรัก ความเอาใจใส่จากบุตรหลานหรือสมาชิกใน ครอบครัว เกิดความรู้สึกหมั่นท้อ ในชีวิตไม่มีความสุข สิ้นหวัง หดพลัง ทำให้สัมพันธภาพของครอบครัวห่างเหินมากขึ้น (ประภาพร มโนรัตน์, 2556)

ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของสื่อดิจิทัลใหม่ก่อเกิดค่านิยมและพฤติกรรมเชิงลบที่ไม่เคยมีในสังคมไทยมา ก่อน อาทิ ค่านิยมการลอกเลียนแบบและตามกระแสในทางที่ผิด เช่น การใช้ซองซื้อของตามดารา หรือมีพฤติกรรมฟุ่มเฟือย ความอยากมีอยากได้เหมือนคนอื่น และค่านิยมเป็นคนใจร้อน อารมณ์รุนแรงและไม่อดทน เป็นเพราะเยาวชนเคยชินกับความ รวดเร็วของเทคโนโลยีที่สร้างความสะดวกสบาย เช่น ทำธุรกรรมธนาคาร สั่งซื้อสินค้า สืบค้นข้อมูลต่างๆ ทำให้ความอดทนรอ คอยบางสิ่งบางอย่างลดลงไปด้วย (ฐิตินัน บุญภาพ คอมมอน, 2556: ออนไลน์) ค่านิยมสมัยใหม่อีกประการที่น่าเป็นห่วง คือ

การยอมรับการทุจริต จากการสัมภาษณ์เยาวชน 4,000 คน ใน 21 จังหวัดในโครงการคนไทยมอนิเตอร์ 2557 ของมูลนิธิเพื่อคนไทย พบว่าส่วนใหญ่เคยทุจริตเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ตนเอง เช่น ลอกข้อสอบ และเห็นว่าเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ แม้พฤติกรรมนั้นจะส่งผลต่อการทุจริตเรื่องอื่นในอนาคต (ไทยพีบีเอส, 2557: ออนไลน์) ดังนั้น การแก้ปัญหาการทุจริตต้องส่งเสริมให้เยาวชนไม่ว่ากำลังเรียนอยู่หรือกำลังจะจบไปทำงาน มีความซื่อสัตย์ มีสติ รู้ว่าสิ่งใดไม่ควรทำ และเกิดการสำนึกผิดหากได้เคยกระทำไปแล้ว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาควรมีมาตรการปลูกฝังและการปฏิบัติตนค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ ให้แก่นิสิตนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง เช่น ติดป้ายประกาศ แทรกอยู่ในกระบวนการเรียนการสอน จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ

1.2 รัฐบาลควรกระตุ้นบริษัทเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์การปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการให้แก่เยาวชนไทย เช่น ติดตั้งป้ายประกาศ

1.3 สื่อมวลชนเผยแพร่และนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ เป็นประจำเพื่อให้เกิดการตระหนัก ซึมซับ และส่งผลถึงการปฏิบัติตนต่อไป

1.4 ครอบครัวยุคใหม่ให้ความสำคัญกับการปลูกฝังและการปฏิบัติตนค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ เช่น บิดามารดาเป็นตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน รวมถึงสามารถระบุค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ ได้ด้วย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างและขยายไปยังมหาวิทยาลัยต่างๆ

2.2 เพิ่มตัวแปรที่เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุต่อการปฏิบัติตนค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ

2.3 ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น สัมภาษณ์ส่วนบุคคล สนทนากลุ่ม เพื่อให้ความคิดเห็นเชิงลึกเกี่ยวกับการปลูกฝังและการปฏิบัติตนค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการของเยาวชนไทย

2.4 ควรใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาเพื่อหารูปแบบการปลูกฝังและการปฏิบัติตนค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการของเยาวชนไทย

2.5 สืบเสาะหารกรณีศึกษาแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ของการปลูกฝังและการปฏิบัติตนค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการของเยาวชนไทย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนงบประมาณเงินรายได้คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปี 2558 และขอขอบคุณคณาจารย์ของคณะสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์ทุกท่านให้ความกรุณาผู้วิจัยในการแจกแบบสอบถามให้แก่นิสิต

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์. (2557). **คสช. กำหนด 12 ค่านิยมหลักของคนไทย เพื่อสร้างสรรค์ประเทศไทยให้เข้มแข็ง**. เข้าถึงเมื่อ 6 เมษายน 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/news1/item/84708-id84708.html>
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. (2540). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิตินัน บุญภาพ คอมมอน. (2556). **บทบาทสื่อใหม่ในการสร้างค่านิยมทางสังคมและอัตลักษณ์ของเยาวชนไทยในเขตกรุงเทพมหานคร**. เข้าถึงเมื่อ 1 เมษายน 2559. เข้าถึงได้จาก <http://libdoc.dpu.ac.th/research/149786.pdf>
- ไทยพีบีเอส. (2557). **เยาวชนไทยมองทุจริตเป็นเรื่องปกติ**. เข้าถึงเมื่อ 1 เมษายน 2559. เข้าถึงได้จาก <http://news58.thaipbs.or.th>
- ประภาพร มโนรัตน์. (2556). “ผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง: ผลกระทบและบทบาทสังคมกับการดูแล.” **วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุตรดิตถ์** 5, 2: 98-103
- ผู้จัดการออนไลน์. (2557). **8 เทรนด์ค่านิยมคนรุ่นใหม่ อยากรวยทางลัด**. เข้าถึงเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2558. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/Bizchannel/viewNews.aspx?NewsID=9570000145465>
- พระบำรุง ปญญาพล. (2554). **ปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีสยามเขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร**. พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุลวิทยา.
- พระมหาอาจริยพงษ์ คำตัน. (2554). **การปฏิบัติตนด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตจังหวัดนครปฐม**. ศึกษาศาสตรพัฒน์บัณฑิต พัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระอำนาจ อตถกโม. (2555). **การศึกษาลักษณะคุณพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์บางกรวย อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี**. พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุลวิทยา.
- สุพัตรา สุภาพ. (2547). **การศึกษาค่านิยมการปฏิบัติตนของนักเรียนวัยรุ่น**. การศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการแนะแนว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุพัตรา สุภาพ. (2546). **สังคมและวัฒนธรรม: เอกสารประกอบการศึกษาวิชา 313-183**. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). **มองครอบครัวไทย ... ในมุมมองของข้อมูล**. เข้าถึงเมื่อ 6 เมษายน 2559. เข้าถึงได้จาก <http://service.nso.go.th/nso/web/article/article-83.pdf>
- Yamane, T. (1973). **Statistic: An introductory analysis**. (3 rd ed.). New York: Harper and Row.

การพัฒนาารูปแบบการเรียนรู้สู่ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 : รายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

The Development of Learning Ways to the 21st Century Skills: Festivals and

Religious Rite Subject, Nakhon Pathom Rajabhat University

ณรงค์วรรษ บุญมา¹

บทคัดย่อ

จากการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้สู่ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 : รายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม พบว่า 1) กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่จะให้นักศึกษาเกิดทักษะในศตวรรษที่ 21 นั้น มีดังนี้ (1) การตั้งคำถามที่เหมาะสมต่อผู้เรียน (2) ผู้เรียนได้สืบค้นอย่างมีอิสระ (3) ได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากการสร้างชิ้นงาน (4) ให้ผู้เรียนได้นำเสนอผลงานของตนเอง และ 2) การพัฒนารูปแบบการสอนรายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ดังนี้ คือ (1) บูรณาการเนื้อหาเข้าสู่วิถีชีวิตจริง (2) จัดการเรียนรู้ต้องเอื้อต่อการดึงศักยภาพของผู้เรียน (3) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ (4) ให้มีโอกาสร่วมพิธีกรรมและงานเทศกาลทางศาสนา

คำสำคัญ: การพัฒนา รูปแบบการสอน เทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Abstract

The results of development of learning ways for Festivals and Religious Rite, Nakhon Pathom Rajabhat University : 1) the process of learning that will make the students to get the skills of people in the 21st century as the following: (1) giving the appropriate questions to the students (2) the students can search freely (3) the students get self-learning from creating the piece of work (4) let students present their works and 2) to develop the teaching ways of Festivals and Religious Rite Subject, Nakhon Pathom Rajabhat University as the following : (1) integration of content into the real life, (2) contributing of learning to pull the potential of learners (3) learning environment (4) providing the opportunity to worship and religious festivals.

Keywords: development, learning ways, festivals and religious rite, Nakhon Pathom Rajabhat University

บทนำ

สภาพปัญหาของการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันที่ประสบอยู่ก็คือนักศึกษาเป้าหมายต่อการเข้าห้องเรียน โดยเฉพาะการเรียนรู้ในรายวิชาทางศาสนาและปรัชญา ซึ่งเรียนไม่เข้าใจ เรียนไม่รู้เรื่อง กระบวนการเรียนรู้ไม่น่าสนใจ สื่อการเรียนการสอนไม่น่าสนใจ ดูล้าสมัย พร้อมกันนั้นทักษะของบัณฑิตที่จบไปก็ไม่ใช่ที่ต้องการของตลาดเพราะขาดทักษะที่โลกสมัยใหม่ต้องการ

¹ อาจารย์ประจำสาขาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และนักวิจัยหน่วยวิจัยพุทธพัฒนา สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

E-mail : kokkird2518@hotmail.com

โลกปัจจุบันเป็นโลกแห่งยุคดิจิทัล โลกในศตวรรษที่ 21 นี้ ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เราเองก็ต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง หากไม่เช่นนั้นก็จะอยู่ไม่ได้ เหมือนไดโนเสาร์ ที่ต้องสูญพันธุ์และกลายเป็นเพียงตำนานไปในที่สุด เมื่อศตวรรษเปลี่ยน สังคมเปลี่ยน โลกเปลี่ยน ทักษะที่ต้องการในการดำรงชีพเพื่ออยู่ในโลกก็เปลี่ยน คุณลักษณะของบัณฑิตที่โลกต้องการก็เปลี่ยน การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ได้คุณลักษณะของบัณฑิตที่โลกปัจจุบัน โลกในศตวรรษที่ 21 นี้ ต้องการก็ต้องเปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน เพื่อความเหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของโลกสมัยใหม่ การจัดการเรียนรู้แบบเดิมเป็นเรื่องล้าหลังไปแล้ว หากครูหรืออาจารย์ยังคงจัดการเรียนรู้ให้นักศึกษาแบบเดิมๆ ก็เท่ากับกำลังปล้นหรือรังแกอนาคตของพวกเขาอย่างร้ายแรง ดังปรัชญาการสอนที่ว่า “การที่ครูสอนนักศึกษาปัจจุบันตามวิธีที่เคยสอนในอดีต การไม่ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้สอดคล้องกับยุคสมัย เท่ากับเป็นการปล้นอนาคตของนักศึกษา” (Sarkozi, 2001) นอกจากเป็นการปล้นอนาคตของนักศึกษาแล้วยังเป็นการปล้นอนาคตของชาติไปในตัวอีกด้วย

ผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์ประจำวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศศาสตร์และพิธีกรรมทางศาสนา ได้เห็นปัญหาดังกล่าวนั้น จึงได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อย่าง เรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนสู่ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 : รายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศศาสตร์และพิธีกรรมทางศาสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่จะให้นักศึกษาเกิดทักษะของคนในศตวรรษที่ 21 คือ 3 R และ 7 C
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ รายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศศาสตร์และพิธีกรรมทางศาสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (Qualitative Research and Quantitative Research) Observation) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant เข้ามาเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลการวิจัย

หลังจากนั้น นำผลมาประมวลแล้วสรุปสร้างเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านทั้งด้านการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จำนวน 3 ท่าน กลุ่มตัวอย่าง นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์บัณฑิต วิชาเอกสังคมศึกษา ชั้นปีที่ 4 หมู่เรียน 55/9 จำนวน 41 คน 55/10 จำนวน 45 คน 55/11 จำนวน 45 คน และ 55/12 จำนวน 42 คน ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศศาสตร์และพิธีกรรมทางศาสนา ภาคเรียนที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2558 รวมจำนวนทั้งสิ้น 173 คน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. นวัตกรรม 6 ส.

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้นวัตกรรม 6 ส. (บรรดล สุขพิบัติ, 2549 : 556) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21 นวัตกรรม 6 ส. ประกอบด้วย

1) สงสัย ใครรู้ (Question) - ให้ครูตั้งคำถามมากกว่าการบอกหรืออธิบาย การตั้งคำถามให้นักศึกษาช่วยกันหาคำตอบเป็นวิธีการหนึ่งที่จะฝึกให้พวกเขาคิดวิเคราะห์เป็น คิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นช่วงเวลาที่คุณครูจะได้เรียนรู้ผู้เรียนแต่ละคน พร้อมกันนั้นก็ได้ออกาสสังเกตความเข้าใจของนักศึกษา ความเข้าใจไหนไม่ถูกก็แก้ไขเสีย เป็นกติกากาเรียนที่ทำให้ผู้เรียนได้คิด มีส่วนร่วมในการตั้งคำถาม และช่วยกันหาคำตอบ เป็นการพัฒนาทักษะด้านความคิดของผู้เรียน

2) สืบเสาะ ค้นคว้า (Search) - ครูให้นักศึกษาไปสืบเสาะ ค้นคว้าในเรื่องที่เขาสนใจ แต่ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของเนื้อหาและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของรายวิชา การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองมีความจำเป็นและสำคัญมากต่อการเรียนรู้ในโลกปัจจุบัน ซึ่งจะสามารถสร้างทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับพวกเขาเอง อยู่ที่ไหนก็สามารถเรียนรู้ได้ และที่สำคัญสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

3) สื่อสาร สัมพันธ์ (Communication) – หลังจากนักศึกษาได้ไปสืบเสาะค้นคว้าและได้องค์ความรู้นั้นๆ มาแล้ว ต่อจากนั้นครูให้นักศึกษาออกมานำเสนอ อภิปราย เพื่อสร้างทักษะการสื่อสาร และสัมพันธ์กับผู้อื่น รู้แต่สื่อสารไม่ได้ หรือไม่สามารถสื่อให้ผู้อื่นรู้และเข้าใจอย่างที่เรารู้ได้ จะกลายเป็นกำแพงในการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น โลกสมัยใหม่ การสื่อสารมีหลายช่องทาง ทุกช่องทางผู้เรียนต้องมีทักษะทุกช่องทางการสื่อสาร

4) สร้าง/สรุป ความรู้ (Construct) – เมื่อได้ผ่านกระบวนการตามข้อ 1-3 แล้ว ครูให้นักศึกษาประมวลความรู้ที่ได้ค้นคว้า อภิปราย แลกเปลี่ยนกับเพื่อนๆ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องนั้น นำมาวิเคราะห์ และสรุปเป็นองค์ความรู้ต่อไป

5) สร้างสรรค์ ประยุกต์ (Apply) – หลังจากที่ได้องค์ความรู้แล้วต้องนำองค์ความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้ได้ ขณะประยุกต์ใช้ต้องทำการสังเกตไปด้วยว่าผลของการใช้องค์ความรู้นั้น ดีจริงหรือไม่ หรือเป็นองค์ความรู้ที่ไม่มีประสิทธิภาพ มีข้อบกพร่องตรงไหน เพื่อที่จะหาแนวทางพัฒนาต่อยอดให้เกิดผลในเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

6) สำนึก สาธารณะ (Serve) – ความรู้หรือทักษะทั้งหมดที่มีอยู่จะไม่มีประโยชน์อะไรเลย หากไม่นำไปขยายผลในเชิงให้ความช่วยเหลือหรือเผยแพร่ต่อสาธารณะ ต่อสังคม เมื่อมีโอกาส นักศึกษาต้องมีทักษะนี้โดยธรรมชาติ สามารถทำได้ทุกโอกาส

ผลจากการนำนวัตกรรมดังกล่าวนี้มาใช้เพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ทำให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเกินความคาดหมาย อันเนื่องมาจากผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยความสนุกและมีความสุขยิ่งก่อกิจกรรม และสถานการณ์ต่างๆ ที่จัดให้

2. แนวคิด ทฤษฎี หรือ งานวิจัยที่สนับสนุนการเลือกใช้นวัตกรรมนี้

2.1 แนวคิด ทฤษฎี "ห้องเรียนกลับทาง" (Flipped Classroom : Learn at Home, Take Home at School) เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ โดยให้นักเรียน "เรียนที่บ้าน-ทำการบ้านที่โรงเรียน" (วิจารณ์ พานิช, 2556 : 83 – 86)

การจัดการเรียนรู้ "ห้องเรียนกลับทาง" เป็นที่นิยมอย่างมากในสหรัฐอเมริกา และเมื่อปีการศึกษา พ.ศ. 2556 โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของไทยก็จะนำแนวคิด "ห้องเรียนกลับทาง" มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน แนวคิดหลักของ "ห้องเรียนกลับทาง" คือ "เรียนที่บ้าน-ทำการบ้านที่โรงเรียน" กล่าวคือ เดิมทีครูเคยให้ทำในชั้นเรียนตอนนี้ให้ไปทำที่บ้าน และเดิมทีครูมอบหมายให้นักเรียนไปทำที่บ้าน ตอนนี้ให้มาทำในชั้นเรียนแทน โดยยึดหลักที่ว่า เวลาที่นักเรียนต้องการพบครูจริงๆ คือ เวลาที่เขาต้องการความช่วยเหลือ เขาไม่ได้ต้องการให้ครูอยู่ในชั้นเรียนเพื่อสอนเนื้อหาต่างๆ เพราะเขาสามารถศึกษาเนื้อหานั้นๆ ด้วยตนเอง ถ้าครูบันทึกวิดีโอการสอนให้เด็กไปดูเป็นการบ้าน แล้วครูใช้ชั้นเรียนสำหรับชี้แนะนักเรียนให้เข้าใจแก่นความรู้จะดีกว่า

กระบวนการจัดการเรียนรู้ "ห้องเรียนกลับทาง" ครูจะแจกสื่อให้เด็กไปศึกษาล่วงหน้าที่บ้าน เมื่อมาเข้าชั้นเรียนในวันรุ่งขึ้น นักเรียนจะซักถามข้อสงสัยต่างๆ จากนั้นก็ลงมือทำงานที่ได้รับมอบหมายเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มโดยมีครูคอยให้คำแนะนำตอบข้อสงสัย

"ห้องเรียนกลับทาง" เป็นการเข้าใกล้การจัดการเรียนการสอนแบบ "เด็กเป็นศูนย์กลาง" (Child-center education) มากขึ้น ที่สำคัญช่วยแก้ปัญหาเรื่องการบ้านได้ด้วย "ห้องเรียนกลับทาง" เป็นการเรียนรู้แบบผสมผสาน เป็นรูปแบบการเรียนที่มีการนำเทคโนโลยีมาช่วยพัฒนาการสอนในชั้นเรียนอย่างเต็มที่ ครูจะมีเวลาใกล้ชิดกับนักเรียนมากขึ้น แทนที่จะใช้เวลาในการสอนหนังสือเพียงอย่างเดียว โดยครูมักบันทึกวิดีโอการสอนให้เด็กไปดูนอกชั้นเรียนแทน ในห้องเรียนแบบเก่า ครูจะให้นักเรียนกลับไปอ่านตำราเองที่บ้านแล้วค่อยนำเนื้อหาต่างๆ ที่อ่านมาอภิปรายกันในวันถัดไป จากนั้นนักเรียนจะได้รับการบ้านที่ใช้วัดความเข้าใจต่อหัวข้อการเรียนนั้นๆ

การเรียนการสอนแบบ "ห้องเรียนกลับทาง" นั้น นักเรียนจะเรียนรู้หัวข้อต่างๆ ด้วยตนเองก่อน โดยใช้วิดีโอการสอนที่ครูเป็นผู้ทำกลับไปศึกษาเองที่บ้าน จากนั้นในชั้นเรียนนักเรียนจะพยายามนำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ในการทำงานและแก้ปัญหาต่างๆ ในชั้นเรียน ดังนั้น งานหลักของครูคือการสอนนักเรียนเมื่อไม่เข้าใจ มากกว่าที่จะเป็นคนบอกเล่าเนื้อหาการเรียนเพียงอย่างเดียว การเรียนการสอนเช่นนี้ทำให้สามารถนำการจัดการเรียนรู้ตาม ความแตกต่างของผู้เรียน (Differentiate Instruction) และการเรียนโดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based learning : PBL) มาใช้ในชั้นเรียนได้ด้วยการเรียนการสอนแบบ "ห้องเรียนกลับทาง" ทำให้ครูมีเวลาชี้แนะนักเรียนและช่วยนักเรียนสร้างสรรค์แนวคิดต่างๆ ได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังลดจำนวนนักเรียนที่หยุดเรียนในชั้นเรียนนั้นๆ และช่วยเพิ่มเนื้อหาสาระจากที่นักเรียนได้เรียนรู้ด้วย หลายคนให้ความเห็นว่า "ห้องเรียนกลับทาง" อาจส่งผลเสียต่อนักเรียนที่ไม่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้นอกโรงเรียน

2.2 การจัดการเรียนรู้แบบ ลดการบอก เพิ่มการเรียนรู้ (Teach Less, Learn More : TLLM) ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด Teach Less, Learn More ผู้สอนต้องสอนให้น้อยลงหรือ Teach Less แต่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากขึ้นหรือ Learn More นั่นคือผู้สอนต้องกระตุ้นให้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งบทบาทการสอนของผู้สอนแม้จะน้อยลง แต่บทบาทที่เพิ่มมากขึ้นของผู้สอน คือ ผู้สอนต้องมีการวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน เตรียมสื่อและแหล่งเรียนรู้ และเตรียมคำถามที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (เวชฤทธิ์ อังกนะภัทรขจร, 2555 :1-11)

2.3 หลักการสอนแบบกระบวนการกลุ่ม

กระบวนการกลุ่มเป็นวิทยาการที่ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มคนเพื่อนำความรู้ไปใช้ในการปรับเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรมของคน ซึ่งจะนำไปสู่การเสริมสร้างความสัมพันธ์และการพัฒนาการทำงานของกลุ่มคนให้มีประสิทธิภาพ (ทีศนา แชนณี, 2545 : 139) จุดเริ่มต้นของค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็คือ การศึกษากลุ่มคนด้านพลังกลุ่มและผู้ที่ได้เชื่อว่าเป็นบิดาของกระบวนการกลุ่มก็คือ เคอร์รี่ท เลวิน (Kurt Lewin) นักจิตวิทยาสังคมและนักวิทยาศาสตร์ชาวเยอรมัน โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่ประมาณปี ค.ศ 1920 เป็นต้นมา และได้มีผู้นำหลักการของพลังกลุ่มไปใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม การพัฒนาบุคลิกภาพและจุดประสงค์อื่น ๆ วงการ รวมทั้งในวงการศึกษา

การเรียนแบบกระบวนการกลุ่ม คือ ประสบการณ์ทางการเรียนรู้ที่นักเรียนได้รับจากการลงมือร่วมปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของแต่ละคนแต่ละคนในกลุ่มมีอิทธิพลและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน หลักการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่ม มีหลักการเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน สรุปได้ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2543 :155-156)

- 1) เป็นการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนโดยให้ผู้เรียนทุกคนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด
- 2) เป็นการเรียนการสอน ที่เน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้จากกลุ่มให้มากที่สุด กลุ่มจะเป็นแหล่งความรู้สำคัญที่จะฝึกให้ผู้เกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถปรับตัวและเข้ากับผู้อื่นได้
- 3) เป็นการสอนที่ยึดหลักการค้นพบและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตัวเองของนักเรียนเอง โดยครูเป็นผู้จัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพยายามค้นหา และพบคำตอบด้วยตนเอง
- 4) เป็นการสอนที่ให้ความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ ว่าเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้ และคำตอบต่าง ๆ ครูจะต้องให้ความสำคัญของกระบวนการต่าง ๆ ในการแสวงหาคำตอบ
- 5) เป็นการสอนที่เน้นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสคิดหาแนวทางนำความรู้ความเข้าใจเนื้อหาในบทเรียน ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ พบว่า

1) กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่จะให้นักศึกษาเกิดทักษะของคนในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย ดังนี้

(1) **การตั้งคำถามที่เหมาะสมต่อผู้เรียน** – ครูต้องเตรียมการสอนโดยการเตรียมคำถามที่จะกระตุ้นให้นักศึกษาคิดเพื่อหาคำตอบให้หลายๆ อย่าเตรียมคำตอบเพื่อบอกนักเรียน ครูอย่าทำตัวเป็นศาสตราจารย์ หรือผู้เชี่ยวชาญ หรือ guru ไปทุกเรื่อง พร้อมทั้งจะบอกทุกอย่างแก่นักศึกษา หากแต่ครูต้องเปลี่ยนมาเป็นเด็กน้อยผู้ซึ่งสงสัยกระหายคำตอบ กระบวนการเรียนรู้ไม่ควรจะจบลงเพียงคำตอบๆ เดียวที่ครูตั้งธงไว้ ถ้าครูบอกครูจะบอกได้เพียง 1 คำตอบ แต่หากครูถามให้นักศึกษาตอบ ห้องเรียนนั้นจะได้คำมากกว่า 1 คำตอบ ขึ้นอยู่กับว่าห้องนั้นมีนักเรียนกี่คน และกี่คนตอบ ทุกคำตอบมีเหตุผล การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็จะเกิดขึ้น

(2) **ให้เรียนรู้ได้สืบค้นอย่างมีประสิทธิภาพ** – หลังจากที่ครูได้กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียนแล้ว ต่อมาครูให้ผู้เรียนได้ตามหาสิ่งที่เขาอยากรู้นั้นโดยการสืบเสาะ หรือค้นคว้า ตามแหล่งข้อมูลต่างๆ เท่าที่จะอำนวย โดยให้พวกเขาได้เรียนรู้ในสิ่งที่เขาอยากจะทำ ภายในขอบเขตของเนื้อหาและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ โดยให้บันทึกองค์ความรู้ที่พบแล้วนั้นมา เพื่อที่จะนำมาอภิปรายร่วมกันกับเพื่อนร่วมชั้นเรียนต่อไป

(3) **ให้เรียนรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างชิ้นงาน** – การสืบค้นและอภิปรายเป็นเพียงเบื้องต้นของการเรียนรู้ ยังไม่ใช่เนื้อแท้ขององค์ความรู้ที่จะนำมาสู่การปฏิบัติได้จริง เป็นเพียงนามธรรม สัมผัสแต่ต้องไม่ได้ ถึงจะรู้ได้ด้วยสมองก็ตาม แต่องค์ความรู้นั้นไม่สามารถจำฝังลงไปหัวใจได้ ต้องผ่านขั้นตอน กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการปฏิบัติจริง อันจะเป็นทักษะทำให้นักศึกษาสามารถที่จะสร้างองค์ความรู้ และเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ ดังนั้น หลังจากที่ได้เรียนรู้แนวคิดทฤษฎีของผู้อื่นแล้ว ครูมอบหมายให้นักเรียนทำชิ้นงาน 1 ชิ้น ที่อยู่ในกรอบของเนื้อหาวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในรายวิชา ชิ้นงานดังกล่าวนี้ ควรเป็นชิ้นงานกลุ่มและหากเป็นไปได้ ควรเป็นงานกลุ่มที่ไม่ควรให้จับกลุ่มกันเอง ควรมีเกณฑ์ กติกาที่พวกเขาได้พบเพื่อนนอกกลุ่มที่สนิท เพราะจะทำให้เขาได้เรียนรู้ในการของการทำงานกลุ่มได้อย่างเต็มที่ด้วย ครูทำหน้าที่เป็นเพียงที่ปรึกษา คอยให้ความช่วยเหลือด้านคำแนะนำอยู่ห่างๆ

(4) **ให้ผู้เรียนได้นำเสนอชิ้นงานตนทำ** – เมื่อผู้เรียนได้ผลิตชิ้นงานเสร็จแล้ว ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสนำเสนอชิ้นงานต่อหน้าเพื่อนๆ ขณะเดียวกันก็ให้เพื่อนๆ ได้ร่วมกันอภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และหาแนวปฏิบัติที่ดีต่อการสร้างสรรค์ชิ้นงาน

2) การพัฒนาและสร้างรูปแบบการสอนรายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม มีองค์ประกอบ ดังนี้

(1) **บูรณาการเนื้อหาเข้าสู่วิถีชีวิตจริง** – เนื้อหาที่สอนในรายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนาต้องคำนึงถึงวิถีชีวิต บริบทของสังคมท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม แต่ไม่ได้หมายความว่าทั้งความเป็นสากล พวกเขาต้องได้เรียนรู้ทั้งใกล้ตัว (ท้องถิ่น) และไกลตัว (สากล) ไปพร้อมๆ กัน การเรียนรู้ต้องบูรณาการหรือเชื่อมโยงไปสู่วิถีชีวิตจริงให้ได้ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าเป็นเรื่องง่าย ควรค่าแก่การเรียนรู้และเป็นเรื่องที่ปฏิบัติได้จริง

(2) **จัดการเรียนรู้ต้องเอื้อต่อการดึงศักยภาพของผู้เรียน** – การจัดการเรียนรู้ การออกแบบการเรียนรู้ เอื้อต่อการที่จะดึงศักยภาพของผู้เรียนให้ออกมาให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ด้วยแนวคิดทฤษฎีเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างเต็มรูปแบบ เช่น PBL : Project-based learning, TLLM : Teach Less, Learn More, FC : Flipped Classroom เป็นต้น

(3) **สร้างบรรยากาศการเรียนรู้** – สภาพแวดล้อมของการเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะจะเป็นส่วนสำคัญที่สร้างความรู้สึกรู้อยากรู้อยากเห็นหรืออยากรู้อยากเรียนรู้อื่นๆ ยิ่งห้องเรียนที่สามารถสร้างบรรยากาศให้เสมือนจริงได้แล้ว ยิ่งจะมีผลดีต่อการเรียนรู้

(4) **ให้มีโอกาสร่วมพิธีกรรมและงานเทศกาลทางศาสนา** – ครูควรพาไปร่วมพิธีกรรมจริงๆ และไปร่วมเทศกาลจริงๆ ที่กำลังมีอยู่ในสังคมปัจจุบัน เพื่อให้พวกเขาได้สัมผัสถึงกลิ่นอายแห่งความรู้ที่พวกเขา กำลังเรียนอยู่ว่าสิ่งที่พวกเขา กำลังเรียนรู้อยู่ นั้น มีอยู่จริงๆ และทำอย่างนั้นจริงๆ ที่สำคัญพวกเขาจะได้รับประสบการณ์ตรง จะเป็นความรู้ที่ครูไม่ต้องอธิบาย จะมีรายละเอียดมากกว่าในตำราหรือที่ครูให้ความรู้

สรุปผลการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 173 คน นักศึกษาครุศาสตรบัณฑิต วิชาเอกสังคมศึกษา ชั้นปีที่ 4 หมู่เรียน 55/9 จำนวน 41 คน 55/10 จำนวน 45 คน 55/11 จำนวน 45 คน และ 55/12 จำนวน 42 คน ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนา ภาคเรียนที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2558

กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้โดยวิธี ตั้งคำถาม ค้นหาความรู้ และนำมาอภิปราย พร้อมกันนั้นก็ชอบที่จะลงมือหรือได้ปฏิบัติในเรื่องนั้นจริงๆ ที่สำคัญอีกอย่างคือต้องได้แสดงความเห็นหรือนำเสนอชิ้นงานที่ได้ลงมือทำแล้วนั้น

ส่วนของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ดีพอที่จะนำไปใช้ในการสอนวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนา นั้น ก็ประกอบด้วย สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาสู่วิถีชีวิตจริงๆ สามารถดึงศักยภาพหรือความรู้เดิมที่เป็นต้นทุนที่ผู้เรียนมีอยู่ แล้วออกมาให้ได้ บรรยากาศการเรียนรู้ต้องเอื้อต่อการเรียนรู้ และต้องให้มีโอกาสได้ร่วมหรือเข้าพิธีกรรมและเทศกาลทางศาสนาจริงๆ

อภิปรายผลการศึกษา

1. กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่จะให้นักศึกษาเกิดทักษะของคนในศตวรรษที่ 21 คือ 3 R 7 C ดังนี้ 3R ได้แก่ (1) Reading (อ่านออก), (2) (W)riting (เขียนได้) (4) (A)ritmetics (คิดเลขเป็น) และ 7C ได้แก่ (1) Critical thinking & problem solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา) (2) Creativity & innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม) (3) Cross-cultural understanding (ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) (4) Collaboration, teamwork & leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) (5) Communications, information & media literacy (ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ) (6) Computing & ICT literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) และ (๗) Career & learning skills (ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้) ซึ่งการจัดการเรียนรู้ ต้องปรับและเปลี่ยนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการตื่นรู้ด้วยตัวเอง ดังนี้

1) เปลี่ยนจากบอกมาเป็นถาม เปลี่ยนจากสอนมาเป็นให้เรียนรู้ การบอกหรือการอธิบายใช้ว่าไม่ได้ หรือไม่มีประโยชน์ หากแต่ทำอะไรก็ได้ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดภาวะอยากเรียนรู้ด้วยตัวเอง การตั้งคำถามที่เหมาะสมเป็นการเรียนรู้ที่ดีและมีประสิทธิภาพที่สุดอีกวิธีหนึ่ง เพราะการตั้งคำถามสามารถสร้างคำตอบได้กว้างขวางและลึกซึ้ง ยิ่งไปกว่านั้น หากเป็นคำถามที่เป็นปลายเปิดด้วยแล้วยิ่งได้ความรู้ไม่รู้จักจบ สอดคล้องกับ วันดี โตสุขศรี ที่กล่าวว่า การใช้คำถามเป็นเทคนิคสำคัญในการเสาะแสวงหาความรู้ที่มีประสิทธิภาพ เป็นกลวิธีการสอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะการคิด การตีความ การไตร่ตรอง การถ่ายทอดความคิด สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี การถามจึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ที่ช่วยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาความคิดใหม่ ๆ โดยกระบวนการถามจะช่วยขยายทักษะการคิด ทำความเข้าใจให้กระจ่าง ได้ข้อมูลป้อนกลับทั้งด้านการเรียนการสอน ก่อให้เกิดการทบทวน การเชื่อมโยงระหว่างความคิดต่างๆ ส่งเสริมความอยากรู้อยากเห็นและเกิดความท้าทาย โดยบทบาทผู้เรียน จะเรียนรู้จากคิดเพื่อสร้างข้อคำถามและคำตอบด้วยตนเอง และวิธีการนี้จะสร้างเสริมทักษะของผู้เรียนให้เกิดทักษะในศตวรรษที่ 21 คือ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)

2) การให้ผู้เรียนได้สืบค้นด้วยตัวเอง จะทำให้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) รอบด้าน ได้แก่ ด้านการอ่านออก (Reading) เขียนได้ (Writing) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) ในกรณีหากต้องสืบค้นในแหล่งการเรียนรู้ออนไลน์ อินเทอร์เน็ต ขณะที่พวกเขากำลังเลือกองค์ความรู้ที่จะนำมาอภิปรายนั้น จะทำให้พวกเขาเข้าใจทักษะด้านสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ (Information, and Media Literacy) และสุดท้ายเมื่อนำความรู้นั้นมาเพื่ออภิปรายกับเพื่อนๆ ในชั้นเรียน พวกเขาจะได้พัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร (Communications)

3) ครูต้องเลิกเป็น “ผู้สอน” ผันตัวเองมาเป็นโค้ช หรือ facilitator ของศิษย์ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยวิธีการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ แล้วการเรียนรู้นั้นก็เกิดจากภายในใจและสมองของผู้เรียน การเรียนรู้แบบนี้เรียกว่า PBL (Project-Based Learning) การเรียนรู้แบบนี้ผู้เรียนจะสนุกกับการเรียน เพราะได้เรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียนทำให้เกิดการอยากรู้ อยากเห็น สอดคล้องกับ สมคิด อิศระวัฒน์ ที่ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-directed learning) เป็นการเรียนที่เกิดจากความอยากรู้ อยากเห็น ผู้เรียนจะมีการวางแผนด้วยตนเอง การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นวิธีการเรียนรู้วิธีหนึ่งที่นักการศึกษาให้ความสำคัญและเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมให้มีขึ้นในตัวผู้เรียน เพราะเมื่อใดก็ตามที่ผู้เรียนมีใจรักที่จะศึกษาค้นคว้าตามความต้องการ ก็เกิดการศึกษาค้นคว้าโดยไม่ต้องบอก และมีแรงกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้ อยากเห็นไม่สิ้นสุด ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (life long learner) หรือบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่หยั่งยืน (learning person) อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการศึกษา ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) ได้แก่ คณิตศาสตร์ (Rithematics) เพราะพวกเขาต้องคิดคำนวณเรื่องวัน เวลา ในการทำงาน ระยะเวลาในการดำเนินการ เป็นต้น, ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) เพราะได้คิดงานชิ้นใหม่เป็นงานของตัวเอง, ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) ซึ่งจะได้จากการทำงานเป็นกลุ่ม, ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural Understanding) และทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills)

2. การพัฒนารูปแบบการสอนรายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม มีองค์ประกอบดังนี้

1) เนื้อหาที่สอนในรายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนาต้องบูรณาการสู่ชุมชนให้ชัด เนื้อหาที่แท้จริงไม่ได้อยู่ในหนังสือหรือตำรา หากแต่อยู่ที่ผู้เรียนเขาสามารถสัมผัสได้และได้ในชีวิตจริง เนื้อหาที่สัมผัสหรือแตะไม่ได้ อาจเป็นเพียงนวนิยาย หรือเป็นเพียงวรรณกรรมเท่านั้น การบูรณาการเนื้อหาของเทศกาลและพิธีกรรมสู่ชุมชนเป็นการปลูกเนื้อหาที่ไม่ใช่ชีวิตให้มีชีวิตชีว จะเป็นเหตุให้ผู้เรียนตื่นรู้และเข้าถึงแก่นแห่งเทศกาลและพิธีกรรมนั้นๆ ได้โดยง่าย เป็นการผสมผสานความรู้สู่การปฏิบัติอย่างได้สัดส่วนสมดุล จะเป็นการปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามให้ผู้เรียน และผู้เรียนได้ความรู้ที่มีความหมายสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 4 มาตรา 24 (4) ได้กำหนดไว้ว่า “ การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา ” และพระเทพเวที ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบูรณาการ หมายถึง การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงศาสตร์ หรือเนื้อหาสาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความรู้ที่มีความหมาย มีความหลากหลาย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน (พระเทพเวที, 2531 : 24)

2) การจัดการเรียนรู้ ต้องปรับและเปลี่ยน ครูต้องออกแบบการเรียนรู้ที่จะดึงศักยภาพของผู้เรียนให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ด้วยแนวคิดทฤษฎีเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างเต็มรูปแบบ เช่น PBL : Project-based learning, TLLM : Teach Less, Learn More, FC : Flipped Classroom เป็นต้น ต้องอาศัยกระบวนการกลุ่มเข้ามาช่วย ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้รอบด้านครบพร้อมโดยที่ครูไม่ได้ไปบอกหรืออธิบายใดๆ ให้ผู้เรียน สอดคล้องกับ นฤมล ยุตาคม ได้

กล่าวได้ว่า กระบวนการกลุ่มเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับความรู้จากการลงมือร่วมกันปฏิบัติเป็นกลุ่ม กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของสมาชิกแต่ละคน และสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มก็มีอิทธิพลและปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน

3) สภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะจะเป็นส่วนสำคัญที่สร้างความรู้สึกอยากรู้ อยากเห็นหรืออยากเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆ ยิ่งห้องเรียนที่สามารถสร้างบรรยากาศให้เสมือนจริงได้แล้ว ยิ่งจะมีผลดีต่อการเรียนรู้ สอดคล้องกับเอกสารงานวิจัยที่สำรวจการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน พบว่า บรรยากาศในชั้นเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสนใจในบทเรียนและเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น ที่ครูให้ความเอื้ออาทรต่อนักเรียน ที่นักเรียนกับนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีมิตรต่อกัน ที่มีระเบียบ มีความสะอาด เหล่านี้เป็นบรรยากาศที่นักเรียนต้องการ

4) ครูจะต้องนำผู้เรียนไปร่วมพิธีกรรมและเทศกาลศาสนาที่มีอยู่ในสังคมปัจจุบัน จริงๆ เพื่อให้พวกเขาได้สัมผัสถึงกลิ่นอายแห่งความเชื่อที่พวกเขากำลังเรียนรู้อยู่ว่าสิ่งที่พวกเขากำลังเรียนรู้อยู่ในนั้น มีอยู่จริงๆ และทำอย่างนั้นจริงๆ ที่สำคัญพวกเขาจะได้รับประสบการณ์ตรง จะเป็นความรู้ที่ครูไม่ต้องอธิบาย จะมีรายละเอียดมากกว่าในตำราหรือที่ครูให้ความรู้

การจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบและวิธีการดังกล่าวมานั้น ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะต่างๆ ของคนในศตวรรษที่ 21 อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในรายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนา

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีข้อจำกัดด้านเวลา ซึ่งใช้เวลาในการศึกษาเพียง 1 ภาคการศึกษาเท่านั้น หากมีการศึกษาให้ยาวนานกว่านี้ เป็น 2 หรือ 3 ภาคการศึกษา ก็น่าจะสร้างความเชื่อมั่นและเป็นประโยชน์มากกว่านี้ และอีกประการหนึ่ง ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบกับจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีอื่นๆ โดยห้องหนึ่งใช้วิธีการนี้ และอีกห้องหนึ่งใช้วิธีการอื่น เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยอันจะนำไปสู่การพัฒนาได้ชัดและเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้จะเกิดขึ้นและสำเร็จไม่ได้เลยหากขาดท่านอาจารย์ รองศาสตราจารย์บรรดล สุขปิติ ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์นิทัศน์ ผักเจริญผล ที่ให้ความรู้ คำแนะนำ และคำปรึกษาในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องงานวิจัยนี้ ต้องขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ทั้ง 2 ท่านเป็นพิเศษ พร้อมกันนั้นก็ต้องขอขอบคุณท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วิวาห์สุข ซึ่งได้ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในเรื่องการเครื่องมือเพื่อการประเมินและพัฒนารูปแบบการสอนรายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนา และขอขอบคุณเพื่อนพ้องน้องพี่ทุกๆ คนที่ให้กำลังใจ ตลอดถึงนักศึกษาวิชาเอก สังคมศึกษา หมู่เรียน 55/9, 55/10, 55/11 และ 551/12 ทุกคน

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2543). **คู่มือการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานการศึกษา : การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ : ศรุสภาลาดพร้าว.
- ทิตนา แคมณี. (2545). **กลุ่มสัมพันธ์เพื่อการทำงาน และการจัดการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ : นิชิน แอดเวอร์ไทซิง กรุ๊ป.
- นฤมล ยุตาคม . (2541). **แนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ : การให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง สาระการศึกษา การเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บรรดล สุขปิติ. (2549). **การวิจัยในชั้นเรียน : การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน**. นครปฐม : เพชรเกษม.
- พระเทพเวที. (2531). **เพื่ออนาคตการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เอกสารอ้างอิง

- วิจารณ์ พานิช. (2555). **วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี – สฤษดิ์วงศ์.
_____. (2556). **ครูเพื่อศิษย์สร้างห้องเรียนกลับทาง**. กรุงเทพฯ : เอสอาร์พรีนติ้งแมสโปรดักส์.
- เวชฤทธิ์ อังกนะภัทรขจร. (2555). “การประยุกต์ใช้แนวคิด Teach Less, Learn More (TLLM) สู่การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนคณิตศาสตร์.” **วารสารศึกษาศาสตร์** 23, 1.
- สมคิด อิศระวัฒน์. (2532). “การเรียนรู้ด้วยตนเอง.” **วารสารการศึกษานอกระบบ** (พฤษภาคม – สิงหาคม).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2531). **การสำรวจเอกสารงานวิจัย**. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว.
- วันดี โสสุขศรี, ผศ. (2553). **Clinical Teaching: Questioning (การใช้คำถามในการสอน)**. เข้าถึงได้จาก http://www.ns.mahidol.ac.th/english/th/departments/MN/th/km_clinical.html.
- Watson, J., and others. (2001). **Distinguishing logic from association in the solution of an invisible displacement task by children (Homo sapiens) and dogs (Canis familiaris)** . using negation of disjunction : *Journal of Comparative Psychology*.

ความคลั่งผิวขาวในสังคมไทย

White Skin Obsession in Thailand

ทักษอร ภูวงศ์ประเวศ

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร และใช้กรอบวาทกรรมของ มิเชล ฟูโกต์ มาประกอบการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและตีความสัมพันธ์และบทบาทของ อำนาจ ความรู้ ความจริง ในการประกอบสร้างวาทกรรมผิวขาวในแต่ละยุค ที่ส่งผลต่อความต้องการมีสีผิวตามวาทกรรมของปัจเจกบุคคลภายใต้โครงสร้าง วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาพัฒนาการของค่านิยมผิวขาวในสังคมไทยที่แตกต่างกันไปในแต่ละยุค และแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของค่านิยมผิวขาว จนกระทั่งกลายเป็นปรากฏการณ์ “ความคลั่งผิวขาว” ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน

ผลการศึกษาพบว่า วาทกรรมผิวขาวถูกประกอบสร้างตั้งแต่สมัยอดีต โดยวาทกรรมผิวขาวเริ่มจากผิวขาวเหลืองและผิวสีน้ำตาล จนกระทั่งในปัจจุบันวาทกรรมผิวขาวมีความผสมผสานจากหลายเชื้อชาติทั้งจากฝั่งตะวันตกและตะวันออกมากขึ้น กลายเป็นวาทกรรมผิวขาวอมชมพู โดยมีปัจจัยอื่นๆเข้ามามีบทบาทร่วม เช่น โลกาภิวัตน์ในเอเชีย ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี บทบาทของสื่อมวลชน บทบาททางการแพทย์ในด้านความงาม การสร้างตัวตน อำนาจ และทุนทางกายภาพผ่านการมีผิวขาว ซึ่งปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อค่านิยมผิวขาวให้กลายเป็นปรากฏการณ์ “คลั่งผิวขาวในสังคมไทย”

คำสำคัญ : สีผิว ผิวขาว คลั่งผิวขาว ค่านิยมผิวขาว

Abstract

This thesis is qualitative study from document. And use social discourse of Michel Foucault for analyzing and interpret the process of constructing “white skin” discourse in the different period of time in Thai society. Combining with the explanation and interpretation of the roles of power, knowledge and the truth. For creating skin color discourse in Thai society at the different of time. The objective of this study aim to find the meaning and important of “white skin” under social structure that shape individual’s thought and desire of their skin. The study also analyze how the value of having white skin in Thai society has developed to the phenomenon of the “white obsession” at the present time.

The study is concluded that: white skin discourse has been constructed since the past. In the past, discourse of color of Thai skin reflected the color of Mongoloid and Honey skin tone. Until the present time the skin color preference in Thai society has the mix of many cultures from the west and the east and became the white-pink skin tone. With the globalization in Asia, the development of technology, the role of media and the role of medical treatment that have been involve in beauty and skin color in Thai society. Combining with the presentation and power of self and the physical capital through white skin, all of these factors play important roles in Thai society which they change the preference of white skin to the phenomenon of “white skin obsession” in Thai society.

Keywords: skin color, white skin, white skin obsession, preference of white skin

บทนำ

“ความขาว” ในที่นี้หมายถึง การมีผิวขาวซึ่งถูกจัดว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการประกอบสร้างความหมายของความงามของผู้หญิงในวัฒนธรรมเอเชีย และความหมายร่วมสมัยของ “ความขาว” ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากอุดมการณ์ของชาวตะวันตก ผสมผสานกับการให้คุณค่าและความเชื่อตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเอเชีย (Eric, et al., 2008) ความนิยมของ “ผิวขาว” ในปัจจุบันได้ปรากฏให้เห็นจากการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของตลาดสินค้าผลิตภัณฑ์เพื่อผิวขาว จากรายงานของ Global Industry Analyst เมื่อปี พ.ศ.2556 พบว่า ตลาดโลกของผลิตภัณฑ์เพื่อผิวขาวจะมีมูลค่าสูงถึง 19.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ภายในปี พ.ศ.2561 โดยเป็นผลมาจากความต้องการจากตลาดเอเชีย แอฟริกัน และตะวันออกกลางเป็นหลัก

ในบริบทของสังคมไทย คนไทยถูกจัดว่าอยู่ในมนุษยชาติพันธุ์ผิวเหลือง โดยผิวเนื้อจะมีสีเหลืองไปจนถึงคล้ำ (ดำรงฐานติ, 2543) ซึ่งคุณค่าและความเชื่อตามวัฒนธรรมไทยในสมัยอดีตนั้น ประเทศไทยมีค่านิยมผิวสองสี และผิวสีเหลืองทอง โดยความงามของสีผิวในลักษณะนี้ จะปรากฏให้เห็นในงานวรรณคดีและวรรณกรรมทางศาสนา แต่ในปัจจุบันเราจะสังเกตเห็นได้ว่า ค่านิยมผิวขาว ในสังคมไทยช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีความนิยมมาก หลังจากที่มีการนำสารกลูต้าไธโอน² เข้ามาใช้ในผลิตภัณฑ์อาหารเสริมและยาฉีดเพื่อผิวขาว ซึ่งช่วยปรับสีผิวให้ขาวขึ้นได้อย่างรวดเร็วและเห็นผล พร้อมทั้งช่วยลดสารอนุมูลอิสระจากเกาหลีที่เข้ามามีอิทธิพลในประเทศไทยในช่วงเวลาเดียวกัน โดยมีดารานักร้องเกาหลีเป็นตัวกระตุ้นค่านิยมผิวขาวในปัจจุบัน ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้การมีผิวขาวได้กลายเป็น “ความจำเป็น” ของคนบางกลุ่ม เช่น ความจำเป็นของหญิงไทยที่ต้องการมีผิวที่ขาวขึ้น เพราะต้องการดูสวยขึ้น คูมีฐานะดี และความจำเป็นของกลุ่มอาชีพที่ต้องใช้น้ำตาและผิวพรรณในการทำงาน เช่น ดารา พิธีกร และพิธีกร ค่านิยมผิวขาวที่มากขึ้นนี้ ได้กลายเป็นปรากฏการณ์ “คลั่งผิวขาว” ซึ่งสะท้อนให้เห็นในทั้งบทบาทของสื่อโฆษณาและพฤติกรรมของผู้บริโภคในปัจจุบัน โดยสื่อโฆษณา พยายามแบ่งแยกและให้อภิสิทธิ์กับผู้หญิงผิวขาวอย่างชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น โฆษณาที่สื่อว่านักศึกษาหญิงที่มีผิวขาวโดดเด่นสะดุดตา จะมีโอกาสได้รับทุนการศึกษา มากกว่านักศึกษาผิวคล้ำ โฆษณาเก้าอี้สำหรับคนขานรถไฟฟ้าและรถโดยสารสาธารณะ(ภาพที่ 1) และโฆษณาที่มีวาทกรรม “แค่ขาว ก็ชนะ” ของผลิตภัณฑ์อาหารเสริมที่มีส่วนประกอบของกลูต้าไธโอน (ภาพที่ 2) โดยแสดงตามภาพในหน้าถัดไป

ภาพที่ 1 โฆษณา อมิโน ไบรเทน โดย โออิชิ

ที่มา :ข่าวหัวข้อเรื่อง “เมื่อโฆษณาที่นึ่งสำรองสำหรับคนขานรถไฟฟ้าถูกขานเนตรมถล่มและ ลามถึงเหยียดผิว แบ่งชนชั้น”
 มติชนออนไลน์ วันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544

¹ จากการค้นหาคำว่า “ผิวขาว” ใน Google Trend : <http://www.google.com/trends/explore> จะพบว่า คนไทยเริ่มค้นหาคำว่า “ผิวขาว” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา และมีสถิติการค้นหาคำสูงสุดในปี พ.ศ. 2555

² จากการค้นหาคำว่า “กลูต้า” ใน Google Trend : <http://www.google.com/trends/explore> จะพบว่า คนไทยเริ่มค้นหาคำว่า “กลูต้า” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา และมีสถิติการค้นหาคำสูงสุดในปี พ.ศ. 2557

ภาพที่ 2 โฆษณาผลิตภัณฑ์กลุ่มต้าโรไอออน Soul Secret (พ.ศ.2559)

ที่มา : CNN.Com โดย Wilfred Chan, CNN เมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ.2559

ในด้านของพฤติกรรมของผู้บริโภค ก็ยังมีความเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตอย่างมาก จากการทาครีมไวท์เทนนิ่งและครีมกันแดดในหลายปีก่อน ได้พัฒนามาเป็นการตี๋ม กิน ผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพื่อผิวขาว จนกระทั่งมีการนำสารกลูต้าไธโอน รวมทั้งวิตามินต่างๆที่สามารถช่วยปรับเปลี่ยนสีผิวให้ขาวขึ้นได้อย่างรวดเร็วนำมาบริโภค โดยการฉีดยาเพื่อความขาวเหล่านี้ เข้าไปในกระแสเลือด ซึ่งผู้บริโภคกลุ่มนี้ยินดีที่จะเสี่ยงจากการได้รับอันตรายจากการสะสมของสารเคมีในร่างกาย และอันตรายการแพ้ยาฉีดยาหรือตัวยาอื่นๆในกระแสเลือด จนอาจส่งผลให้เสียชีวิตได้ ซึ่งนับว่าเป็นการบริโภคผิวขาวที่อันตราย และเกินไปจากขอบเขตของการใช้เครื่องสำอางบำรุงผิวทั่วไปเช่นในอดีต

นอกจากนั้น เมื่อต้นปี พ.ศ.2558 นายแพทย์ท่านหนึ่งออกมากล่าวถึงกรณีอาหารเสริมกลูต้าไธโอนว่า ขณะนี้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในประเทศไทย และกลุ่มเอเชียที่ต้องการมีผิวกระจ่างใสเหมือนคนเกาหลี ซึ่งในความเป็นจริง สีผิวของแต่ละคนนั้น มาจากกรรมพันธุ์ เชื้อชาติ ฉะนั้น การพยายามเอาสารต่างๆมาใช้กับผิว หรือรับประทานเพื่อให้มีสีผิวจางลงนั้น จึงมีทั้งอันตราย และไม่ได้ผล นอกจากนั้น การฉีดยากลูต้าไธโอนจะไปเปลี่ยนโครงสร้างของเม็ดสีให้เป็นอีกชนิดหนึ่ง คือขาวอมชมพู แบบขาวตะวันตก ซึ่งได้ผลเพียงชั่วคราว แต่ในทางกลับกันจะก่อให้เกิดอันตรายมากจนกระทั่งถึงขั้นเสียชีวิต การใช้สารปรับผิวขาวแม้จะเป็นการทาหรือฉีดจะส่งผลต่อตับและเส้นเลือด เพราะฉะนั้นสารที่ทำให้สีผิวเปลี่ยนไปนั้นจึงเป็นสารที่อันตราย

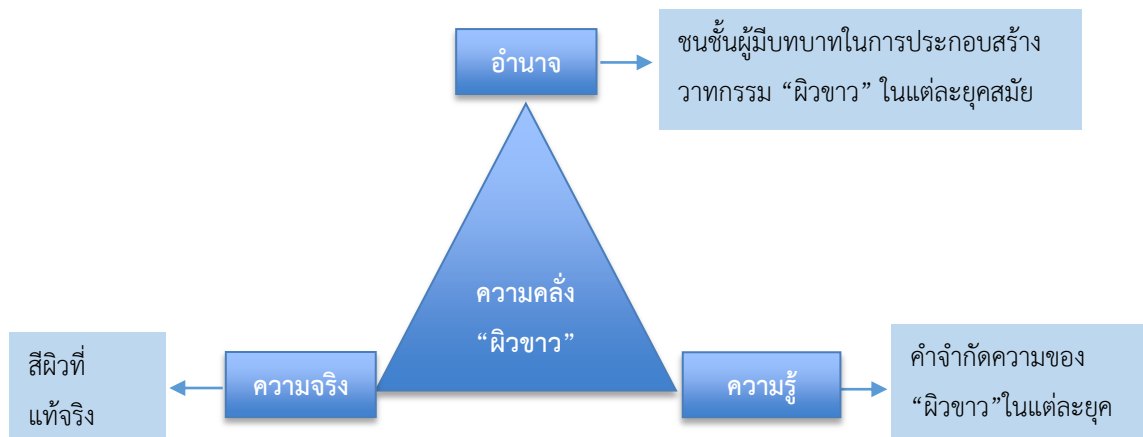
จากปรากฏการณ์คัลเลอร์ผิวขาวในสังคมไทยปัจจุบัน จึงเป็นกรณีที่น่าศึกษาว่า พัฒนาการของค่านิยมสีผิวของคนไทยมีที่มาที่ไปอย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลให้ค่านิยมสีผิวของชาวไทยแท้ในสมัยก่อนเปลี่ยนจากสีผิวเหลืองดั่งทอง หรือสีผิวน้ำผึ้ง กลายมาเป็นค่านิยมผิวขาวอมชมพูในยุคปัจจุบัน งานวิจัยชิ้นนี้ จึงมุ่งไปที่การศึกษาการประกอบสร้างวาทกรรมผิวขาวที่สอดคล้องกับโลกทัศน์ของสังคมไทยในแต่ละยุคสมัย เพื่อแสดงให้เห็นพัฒนาการของค่านิยมสีผิวตั้งแต่ยุคศักดินาจนกระทั่งยุคปัจจุบัน รวมทั้งศึกษาถึงปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมผิวขาวในสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งส่งผลให้คำว่า “ค่านิยมผิวขาวในสังคมไทย” อาจไม่เพียงพอต่อการกล่าวถึงปรากฏการณ์เกี่ยวกับผิวขาวของสังคมไทยอีกต่อไป โดยมี “ความคัลเลอร์ผิวขาวในสังคมไทย” ได้เปรียบเสมือนปรากฏการณ์ใหม่ที่เข้ามาแทนที่

วัตถุประสงค์การศึกษา

ศึกษาพัฒนาการของค่านิยมผิวขาวในสังคมไทยว่ามีกี่ยุค และแต่ละยุคมีความชื่นชอบสีผิวขาวที่เหมือนหรือต่างกันอย่างไรร

กรอบแนวคิด

จากการศึกษางานวรรณกรรมปริทัศน์ หนังสือ ข่าว และบทความวิชาการเกี่ยวกับความงามและสีผิวของสังคมไทย จึงพบว่าค่านิยมสีผิวขาวนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เกิดจากการประกอบสร้างวาทกรรมชุดหนึ่งขึ้นมา จากคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งผู้มีอำนาจ และวาทกรรมนั้นๆ ได้ส่งผลต่อค่านิยมและจิตสำนึกเรื่องผิวขาวต่อคนทั้งสังคม ดังนั้น ทฤษฎีที่จะนำมาใช้ประกอบการศึกษาหัวข้อวิจัยนี้ คือ แนวคิดเรื่องวาทกรรม (Discourse) ของ Michel Foucault ประกอบกับการวิเคราะห์ผ่านความสัมพันธ์ของ อำนาจ ความรู้ และความจริงเกี่ยวกับสีผิวของสังคมไทยในแต่ละยุคสมัย

สามชาย ศรีสันต์ (2559) ให้คำนิยามว่า “วาทกรรม” เป็นคำที่มีความหมายแตกต่างหลากหลายในการใช้ แต่ความหมายที่มีลักษณะร่วมกันเมื่อกล่าวถึงวาทกรรม ได้แก่ การปฏิบัติของการพูดและเขียน รวมทั้งผลผลิตในทางปฏิบัติ (Practice) ของการพูดและเขียนเหล่านั้น (Paker, 1992; Woodilla. 1998) ในการศึกษาวิธีวิทยาที่เรียกว่าการวิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis) ให้ความหมายของ “วาทกรรม” ว่าเป็นการศึกษาการใช้ภาษา และการให้ความหมายต่อชีวิตทางสังคมมนุษย์ (Wetherell, 2001:3) ในอีกรูปแบบหนึ่ง “วาทกรรม” มีลักษณะเป็นตัวแทน (representation) ที่มองไม่เห็น แต่เป็นสิ่งที่อยู่ในจิตใจ ได้รับการรับรองว่าเป็นความถูกต้อง โดยสามารถสัมผัสผ่านได้ผ่านภาษา (Foucault, 1970: 333-338)

จากแผนภาพข้างต้น วาทกรรมจึงเปรียบเสมือนอำนาจของคำพูดหรือความรู้ชุดหนึ่ง ที่ส่งผลต่อคนส่วนใหญ่ในสังคมให้ปฏิบัติตามในช่วงเวลาหนึ่งๆ ซึ่งวาทกรรมสีผิวถูกประกอบสร้างโดยกลุ่มมีอำนาจที่แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย โดยอำนาจดั้งเดิมนั้นมี 2 ขั้ว คือ การบีบบังคับ (เช่น การใช้กำลังทางทหาร) หรือการเจรจา แต่อำนาจในความหมายของ พูโกต์ เปรียบเสมือนการสร้างกลไกบางอย่าง เช่น ชุดความรู้เรื่องสีผิวที่เป็นที่นิยมในแต่ละยุค ความขาวของสีผิวหญิงไทยในแต่ละยุคจึงเปลี่ยนแปลงไปตามวาทกรรมที่กำหนด โดยวาทกรรมหรือชุดความรู้ส่งผลให้ผู้ที่ถูกควบคุม มีลักษณะเหมือนกำลังควบคุมและบริหารจัดการตนเองให้อยู่ใต้อำนาจ เช่น การบำรุงประทีนผิวให้สวยของผู้หญิงไทยตามค่านิยมสีผิวในแต่ละยุคสมัย ซึ่งค่านิยมสีผิวและวิธีการบำรุงประทีนผิวได้แตกต่างกันไปตามยุคสมัย โดยชุดความจริงเดิมนั้นมิได้เปลี่ยนไปคือ คนไทยแท้จะมีผิวสองสี คือสีดำแดงหรือผิวสีขาวเหลืองแบบมองไกลออก โดยการดำเนินงานของวาทกรรมหรือชุดความรู้แต่ละชุดได้รับเปลี่ยนแปลงค่านิยมความงามและสีผิวที่พึงปรารถนาผ่านกลไกที่มีอิทธิพลต่อคนในสังคมที่แตกต่างไปในแต่ละช่วงเวลา เช่น การใช้อำนาจประกอบสร้างวาทกรรมผิวขาวผ่านงานวรรณคดีในสมัยอดีต และการใช้อำนาจประกอบสร้างวาทกรรมผิวขาวผ่านสื่อโฆษณาในปัจจุบัน เป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้กรอบการศึกษาแบบประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยใช้วิธีศึกษาจากเอกสาร หนังสือ บทความวิชาการของไทยและต่างประเทศ และงานวิจัย มาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ศึกษามาวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยนำทฤษฎีวาทกรรมของ มิเชล พูโกต์ มาประกอบการอธิบายและสรุปผลการศึกษา

ผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า วาทกรรมผิวขาวจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน หากแบ่งตามลักษณะค่านิยมของสีผิวในแต่ละช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ สามารถแบ่งค่านิยมสีผิวออกมาได้เป็น 4 ยุค คือ ยุคสีผิวดำแดง/สีน้ำผึ้งหรือขาวเหลืองแบบมองโกลอยด์ ยุคสีผิวที่ตะวันตกเข้ามามีบทบาท คือ ผิวสีชาวมขมพูแบบคอเคเซียน ยุคสีผิวน้ำผึ้งและขาวเหลืองในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 และยุคปัจจุบันที่เป็นสีผิวชาวมขมพู ซึ่งมีความผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมตะวันตก จีน ญี่ปุ่น และเกาหลี

1. ยุคสีผิวน้ำผึ้ง หรือขาวเหลืองดั่งทอง/ดั่งดวงจันทร์ (Honey and Mongoloid skin color)

การประกอบสร้างวาทกรรมสีผิวในช่วงยุคศักดินานั้น มาจากการสร้างองค์ความรู้ด้านความงามของผู้หญิงขึ้นมาชุดหนึ่ง โดยองค์ความรู้ถูกประกอบสร้างไว้ในงานวรรณคดี วรรณกรรมทางศาสนาโดยได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอินเดีย ซึ่งมีการปลูกฝังและโยงความงามของผู้หญิงกับคุณงามความดี และความเชื่อในเรื่องบุญกรรมที่สั่งสมมาเมื่อชาติปางก่อน เช่น ศาสนาพุทธมีคำสอนว่าหากชาติที่แล้วทำบุญไหว้พระด้วยของสวยงาม ชาตินี้จึงเกิดมามีรูปร่างหน้าตาสวยงาม ผิวพรรณดี เป็นผู้มีบุญมาเกิด โดยวาทกรรมความงามในอุดมคติของหญิงไทยที่กำหนดไว้ในยุคนี้ จะมีลักษณะเด่น 5 ประการในเรื่องความเป็น “เบญจ-กัลยาณี” คืองาม 5 ประการดังประกอบไปด้วย 1) ผงงาม คือ มีผมเหมือนหางนกยูงเมื่อสยายออกทั้งตัวลงมาถึงชายผ้า 2) เนื้องาม คือ มีริมฝีปากแดงเหมือนลูกตำลึงสุก เรียบสนิทขิดดี 3) ฟันงาม คือ มีฟันขาวเหมือนสังข์ขัดและเรียบเสมอเหมือนเพชรเรียง 4) ผิวงาม คือ ถ้าผิวดำก็ดำสม่ำเสมอเหมือนดอกอุบล ถ้าผิวขาวก็ขาวเหมือนดอกกรรณิการ์ โดย มัลลิกา คณานุรักษ์ (2524, อ้างโดย รัชนิษฐ์ พงศ์อุดม, 2548) กล่าวไว้ว่า ผิวงามในที่นี้ คนไทยกับจีนนิยมผิวสีเหลือง ส่วนอินเดียนิยมทั้งขาวและดำ แต่ต้องปราศจากไฝฝ้า และ 5) วัยงาม คือ งามตามวัย แม้คลอดบุตรมาแล้วสิบครั้ง ก็ยังดูสาวพรึ่อยู่ ตัวอย่างวาทกรรมสีผิวในยุคแรกในงานวรรณกรรมมีดังนี้

ลิวี่จันท์แจ่มฟ้า	เหมือนพักตราหน้านวลผ่อง
สูงสวยร่ายรูปทรง	สงสีเจ้าเท่าสีจันท์
เอวอ่อนช้ออ่อนองค์	โฉมอนงค์ทรงสาวสวรรค์
หาไหนไม่เทียมทัน	ขวัญเนตรพื่อน้ำรัก
ชาวสุดพุดจิบจีน	เจ้ามีสินพีมีศักดิ์
ทั้งวังเขาซังนิก	แต่พี่รักเจ้าคนเดียว
นอนนั่งตั้งอาลัย	สายสุดใจไม่แลเหลียว
หวังชมสมกลมเกลียว	ควรถ่าน้องซ่องในเคือง
ชาวสุดพุดซ้อนแซม	เนื้อแอร่มอร่ามเหลือง
โฉมอ่ากว่าทั้งเมือง	หนแห่งใดไม่เหมือนเลย

(กรมศิลปากร, 2531 อ้างโดย ญัฐธิดา เมธ์ทาง, 2555)

...ถึงทับนางวังเวงฤทัยวั	เห็นแต่ทับขานาวอยู่อาศัย
นางชวานาก็ไม่น่าจะชื่นใจ	คราบซีไคลคร่ำคร่ำตั้งทาคราม
อันนางในนครถึงทาสี	ดีกว่านางทางนี้สักสองสาม
ไอ้พลัดพรากจากบุรินทร์แล้วสิ้นงาม	ยังคิดความขวัญหายเสียตายกรุง

(นิราศเมืองแกลง อ้างโดย กชกรณั เสรีฉันทฤกษ์, 2551)

โดยสีผิวในยุคแรกนี้ ชนชั้นนำหรือกลุ่มอำนาจ เช่น พระมหากษัตริย์ นักปราชญ์ และนักแต่งบทกวีชั้นสูงเป็นผู้ประกอบสร้างวาทกรรม หรือชุดความรู้ด้านความงามและผิวพรรณของผู้หญิงตามจินตนาการที่ต้องการให้ผู้หญิงเป็นงานวรรณกรรม โดยความงามในยุคนี้ เป็นความงามที่เพียบพร้อมไปด้วยความงามทางกาย และงามด้านจิตใจ รวมทั้งการมีคุณสมบัติเป็นเมียและแม่ที่ดี โดยในยุคนี้ วาทกรรมความงามและผิวพรรณที่ถูกพรรณนาไว้ว่าสวย คือผิวที่ขาวเหลือง ไร้ริ้วรอย แบบลูกสาวชาวจีน (Mongoloid) หรือผิวแบบชาวอินเดีย คือ จะขาวหรือดำก็ได้ เพียงแต่ว่าต้องไร้ฝ้าราครีใดๆ วาทกรรมความงามรวมทั้งเรื่องสีผิวที่เป็นอุดมคติในยุคนี้จึงถูกกำหนดจากวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ โดยมีอิทธิพลแนวคิดด้านศาสนาและวัฒนธรรมจากอินเดียเข้ามาเกี่ยวข้อง งานวรรณคดีได้ผูกโยงความงามและสีผิวกับเรื่องศาสนา เรื่องบุญกรรมที่สั่งสมมา นอกจากนั้น การประกอบสร้างวาทกรรมสีผิวผ่านงานวรรณกรรม ยังได้ผูกติดสีผิวกับชนชั้นว่า ผิวที่สวยขาวเหลืองดั่งทองหรือขาวเหลืองแบบลูกสาวชาวจีน เป็นสีผิวของชนชั้นสูงผู้มีศักดิ์ ในขณะที่ผิวดำ มีขี้โคล เปรียบเสมือนผิวของลูกชานาหรือชนชั้นล่าง ดังเช่นตัวอย่างตามบทกวีข้างต้น

2. ยุคผิวสีขาวอมชมพูแบบตะวันตก (Caucasian skin color)

ในช่วงเวลานี้ ความงาม 5 ประการแบบ “เบญจกัลยาณี” ที่มักจะถูกพรรณนาในวรรณคดีและวรรณกรรมทางศาสนา ได้มีอิทธิพลลดลง โดยมีความงามแบบตะวันตกเข้ามาแทนที่ เนื่องด้วยวัฒนธรรมอินเดียที่เคยมีอิทธิพลในด้านความงามและค่านิยมสีผิวของสังคมไทยในยุคแรกถูกครอบงำโดยวัฒนธรรมตะวันตกจากประเทศอังกฤษ ในศตวรรษที่ 18 เมื่ออังกฤษเข้าไปเริ่มทำธุรกิจในประเทศอินเดีย และต้องเผชิญกับปัญหาในการทำธุรกิจเนื่องจากค่านิยมและความเชื่อแบบวัฒนธรรมเดิมของอินเดีย ทำให้อังกฤษเกิดความคิดที่จะครอบงำอินเดีย โดยการพยายามเปลี่ยนวัฒนธรรมอินเดียเดิมเพื่อให้คนอินเดียดูหมิ่นดูแคลนความเป็นอินเดียเอง ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในยุคนั้นคือเรื่องระบบการศึกษา อังกฤษพยายามเปลี่ยนระบบการศึกษาแบบอินเดียเดิมมาเป็นระบบการศึกษาแบบอังกฤษ โดยจัดระบบการศึกษาใหม่หรือสนับสนุนให้ผู้มีฐานะส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อยังประเทศอังกฤษ ซึ่งผลตอบแทนสำหรับผู้ผ่านระบบการศึกษาแบบอังกฤษคือฐานะทางสังคมที่สูงขึ้น จุดนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้วัฒนธรรมอินเดียทั้งในประเทศอินเดียและในประเทศอื่นเริ่มด้อยลง และถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมตะวันตก หลังจากที่แนวคิดแบบตะวันตกแผ่ขยายเข้ามาในสังคมไทยในช่วงรัชกาลที่ 4 จึงมีการปฏิรูปด้านการศึกษา และรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาปรับใช้ในประเศมากขึ้น

ความงามในยุคนี้จึงเป็นความงามของผู้หญิงที่มีความรู้มีการศึกษาควบคู่ไปกับความงามร่างกายด้วยเช่นกัน วาทกรรมความงามของผู้หญิงที่เคยถูกพรรณนาไว้ในงานวรรณกรรมในยุคแรก ในความเป็นแม่ เป็นเมียที่ดี และเป็นความงามพร้อมหัวจรดเท้าเพื่อเตรียมตัวมีสามี ก็ได้ถูกวาทกรรมความงามแบบตะวันตกเข้ามามีอิทธิพล แทนที่ความงามแบบวรรณกรรมทางศาสนาและวรรณกรรมอินเดีย อาริยา อินทามระ (2538, อ้างโดย มัลลิกา มดีโก, 2544) กล่าวไว้ในงานวิทยานิพนธ์เรื่องสตรีไทยกับศัลยกรรมความงามว่า หลังจากรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ความงามเริ่มเปลี่ยนแปลงไปโดยมีสาเหตุมาจากอิทธิพลจากตะวันตก ผู้หญิงเริ่มมีบทบาทในสังคมมากขึ้น จากเดิมที่มีบทบาทเพียงการเป็นภรรยาและแม่ที่ดี บทบาทที่เพิ่มขึ้นในสังคมจึงทำให้ผู้หญิงพัฒนารูปร่างหน้าตาตนเองให้เป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยอมรับในที่สาธารณะ

กชกรณ์ (2551) และวิภากรณ์ (2545) ได้มีข้อมูลเห็นตรงกันว่า ค่านิยมสีผิวนั้น เปลี่ยนแปลงไปจากสีผิวสองสี หรือสีผิวขาวเหลือง (Mongoloid skin color) กลายเป็นสีผิวขาวแบบตะวันตก (Caucasian skin color) โดยตั้งแต่ประเทศไทยมีการติดต่อค้าขายกับประเทศตะวันตกเป็นต้นมา สำนักเรื่อง “ความขาว” ก็ปรากฏขึ้น คือเป็นความขาวอมชมพูแบบตะวันตก เพราะสิ่งที่เข้ามาพร้อมกับชาวตะวันตก ก็คือวิถีคิดและความเชื่อส่วนหนึ่งที่ว่า ผิวสีอื่นที่ไม่ใช่ผิวขาวเป็นพวกป่าเถื่อน ล้าหลัง ไม่ทันสมัย เป็นอันตราย เป็นความลึกลับ และกระทั่งเป็นบาป ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นรากฐานที่การประพินผิวและการปรุงแต่งรูปโฉมเริ่มกลายเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความทันสมัย และความเจริญแล้วของผู้หญิงไทยและสังคมไทย ในช่วงรัชกาลที่ 5 ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ เช่น การเลิกทาส และปฏิรูปการศึกษา วิถีคิดเรื่องการเสริมความงามแบบตะวันตกบ่มเพาะชัดเจนยิ่งขึ้น เริ่มมีการใช้เครื่องสำอางอย่างผู้หญิงชาวตะวันตก อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกี่ยวกับร่างกายให้เหมือนอย่างชาวตะวันตก เช่น การขัดฟันให้ขาวที่แต่เดิมนั้นคนไทยโบราณถือว่าฟันดำสวยกว่าฟันขาว และผู้ชายจะถือว่าฟันดำเป็นเครื่อง

แสดงคุณภาพของผู้หญิง โดย เลียร์ โกเศศ (2507, อ้างโดย กชกรณ์ เสรีฉันทฤกษ์ 2551) กล่าวไว้ในการศึกษาวรรณคดีไทย ในแง่วรรณศิลป์ว่า ในเรื่องคตินิยมของผิวขาว ก่อนที่ค่านิยม “ผิวขาวเท่ากับผิวงาม” จะเข้ามาในสังคมไทยนั้น “...เมื่อก่อนนี้เราชอบทาทันเพราะผิวเราเหลือง ชอบให้มีผิวเรื่องรองดั่งทองคำ แต่ฝรั่งผิวขาวจึงชอบพอกฝุ่น เราอยากมีผิวขาว ไม่อยากมีผิวเป็นทองอีก จึงหันมาใช้ฝุ่น เลิกใช้ขมิ้นกันหมด...”

ในด้านงานวาทกรรมผิวขาวผ่านวรรณคดี จะเห็นได้ว่าเริ่มมีการเปรียบเทียบสีผิวกับดอกมะลิ จากเดิมที่เปรียบเทียบสีผิวกับทองและดวงจันทร์ เช่น งานวรรณคดีในรัชกาลที่ 6 ที่กล่าวถึงความงามของสีผิวที่เปลี่ยนไปดังนี้

ดูผิวสีนวลละอองอ่อน มะลิซ้อนดูดำไปหมดสิ้น

สองเนตรงามกว่ามฤคิน นางนี้เป็นปิ่นโลกิน

งามโอษฐ์ตั้งไปไม้อ่อน งามกรดั่งลายเลขา

งามรูปเลอสรระขวัญฟ้า งามยิ่งบุปผาแบ่งบาน

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : ศกุนตลา, อ้างโดย บุญยงค์ เกศเทศ, 2532)

กล่าวโดยสรุป การประกอบสร้างชุดความรู้หรือวาทกรรมความงามในยุคนี้ยังเป็นการประกอบสร้างวาทกรรมจากชายชนชั้นสูงผ่านงานวรรณกรรมอยู่ แต่ “ความขาว” หรือแนวคิดเรื่อง “Eurocentric Ideal/ Eurocentrism” (Hall, 2010 and Hunter, 2007) จากชาวตะวันตกเริ่มแผ่ขยายเข้ามาบ้างแล้ว แต่เนื่องด้วยในช่วงนี้ตลาดและทุนยังไม่ขยายมาก การศึกษาของคนในประเทศยังน้อย ฉะนั้น ความงามแบบตะวันตกจึงมีบทบาทเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น เช่น บทบาทต่อหญิงสาวชนชั้นสูง ที่อ่านออกเขียนได้ เข้าใจในงานวรรณกรรม และมีทุนทางเศรษฐกิจเพียงพอในการบริโภคเครื่องสำอางจากต่างประเทศ

3. ยุคผิวสีน้ำผึ้ง หรือขาวเหลืองแบบลูกสาวชาวจีน

ต่อมาในยุคสร้างชาติ หรือยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้หญิงไทยถูกกระตุ้นโดยองค์การทางการเมือง เป็นผลผลิตทางการเมืองและเพื่อให้เป็นแม่พันธุ์ที่ดี โดยในยุคนี้รัฐบาลริเริ่มสร้างความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง มีนโยบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ต้องการยกย่องผู้หญิงว่ามีความสามารถเท่าเทียมชาย มีการจัดตั้ง “สำนักพัฒนาธรรมฝ่ายหญิง” เพื่อเป็นหน่วยงานดำเนินการสนับสนุนแสดงบทบาททางสังคมของผู้หญิงไทย โดยการจัดประกวดนางสาวสยามก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่รัฐบาลจัดขึ้น ให้สอดคล้องกับความต้องการพัฒนาเปลี่ยนแปลงสังคมในยุคนี้ หญิงงามในสมัยนั้นถูกมุ่งหวังผูกพันกับภารกิจของชาติ การประกวดนางงามจึงจัดว่าเป็นการเพิ่มบทบาททางสังคมภายนอกครัวเรือนของผู้หญิงไทย ผู้หญิงได้รับการกระตุ้นให้สร้างอัตลักษณ์ของตัวเอง และปรับตัวเองเพื่อรับกับสังคมแบบใหม่และความงามแบบตะวันตก โดยในยุคนี้ ผู้หญิงเริ่มได้รับอิทธิพลจากสื่อ เช่น โฆษณาสินค้า หนังสือนิตยสารความงามและแฟชั่น รวมถึงอิทธิพลจากการประกวดต่างๆ ที่จัดขึ้น ซึ่งการประกวดนางงามก็เป็นหนึ่งในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของผู้หญิง โดยรัฐ การประกวดนางงามที่ได้รับการบันทึกเป็นครั้งแรก คือการประกวดนางสาวสยามเมื่อปี 2477 โดยความงามทางรูปร่างหน้าตานั้น ไม่อาจจะระบุได้ชัดเจนว่าต้องเป็นอย่างไร แต่อาจจะพอกกล่าวได้ว่าความงามของนางสาวไทยนั้นมีลักษณะร่วมบางประการที่ซ้ำๆ อยู่ เช่น ความงามที่มักจะมิโบน้ำสวยหวาน ผิวพรรณนวลเนียน หน้าเกลี้ยงเกลา ผ่องคิ้วโก่ง นัยน์ตากลมโต สวยอย่างเป็นธรรมชาติ มีความเป็นกุลสตรี เป็นต้น

ทั้งนี้ เนื่องด้วยในช่วงแรกของการประกวดนางงาม ตลาดยังคงไม่เข้ามาเกี่ยวข้องมากเท่าไร ผู้สนับสนุนและผู้จัดการประกวดจึงมาจากหน่วยงานรัฐเสียเป็นส่วนใหญ่ และการจัดการประกวดในครั้งนี้ ก็เพื่อเป็นเกียรติแก่รัฐธรรมนูญเท่านั้น ผิวของนางงามที่สะท้อนให้เห็นในยุคนี้จึงยังคงมีลักษณะคล้ายความงามแบบยุคศักดินาอยู่มาก แม้จะได้รับอิทธิพลความงามจากตะวันตกเข้ามาระยะหนึ่งแล้ว เนื่องจากสังคมไทยเพิ่งถ่ายโอนจากยุคศักดินามาเป็นระบอบประชาธิปไตย และภาครัฐต้องการเน้นความเป็นชาติไทย ความงามของนางสาวไทยในยุคนี้จึงมีความผสมผสานระหว่างผิวสีน้ำผึ้ง คือผิวแบบสาวไทยแท้ ที่มีผิวสองสี และผิวแบบลูกสาวชาวจีน คือขาวเหลืองแบบมองโกลอยด์ วาทกรรมผิวขาวในยุคนี้ จึงมีบทบาทจากภาครัฐเป็นผู้ประกอบสร้างชุดความรู้ด้านความงามและสีผิวที่สะท้อนถึงความเป็นไทยแท้ แม้จะมีวาทกรรมความงามและสีผิวขาวแบบตะวันตกเข้ามาระยะหนึ่งแล้วก็ตาม

4. ยุคผิวสีขาวอมชมพู ขาวออร่าแบบสาวเกาหลีในปัจจุบัน

ในยุคทุนนิยมปัจจุบัน เมื่อสื่อ เช่น โฆษณาทางวิทยุ โทรทัศน์ ละคร และภาพยนตร์ได้เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยแบบ Mass Communication มากขึ้น มิติการสร้างวาทกรรมความงามและสีผิวของสถาบันการปกครองแบบ 3 ยุคแรกนั้นได้มีบทบาทลดลง วาทกรรมผ่านงานวรรณกรรมเช่น **“ขาวสุดฟุดจีบจีน” “ขาวสุดฟุดซ้อนแซม”** กลายเป็นวาทกรรมใหม่เช่น **“ขาวสวยออร่าแบบเกาหลี” “ขาวอมชมพูแบบดอกซากุระ” “แค่ขาว...ก็ชนะ”** เป็นต้น โดยในยุคนี้ สื่อ นายทุน และวัฒนธรรมต่างชาติ เช่น วัฒนธรรมตะวันตก จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ได้เข้ามามีบทบาทในการผลิตซ้ำวาทกรรมผิวขาวแบบผสมผสานกันมากขึ้น เหล่านายทุนได้พยายามแสวงหาวิธีใหม่ในการผลิตสินค้า และสร้างอุปสงค์เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จนเกิดภาวะบริโภคนิยม วาทกรรมผิวขาวถูกผลิตซ้ำผ่านโฆษณาโทรทัศน์ นิตยสารความงาม อยู่ตลอดเวลา ด้วยอุปสงค์และอุปทานได้ช่วยกันทำหน้าที่ในการผลิตซ้ำวาทกรรมผิวขาวนี้ จึงทำให้เกิดผลิตภัณฑ์มากมายที่เข้ามาตอบสนองความต้องการของผู้หญิงในเรื่องผิวขาว โดยจากการสังเกตสังคมไทยในปัจจุบัน ไม่เพียงแต่ผู้หญิงเท่านั้นที่ตกอยู่ในวาทกรรมผิวขาว เมื่อมิติทางเพศสภาพหลากหลายและเปิดเสรีมากขึ้น ผู้ชายบางกลุ่มก็เริ่มตกอยู่ใต้วาทกรรมผิวขาวนี้เช่นกัน

นอกจากนั้น บทบาททางการแพทย์ในเรื่องความงาม นอกจากจะเพิ่มจากการรักษาโรคทั่วไปไปสู่การทำศัลยกรรมใบหน้าและร่างกายแล้ว ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ได้เริ่มมีการใช้ยารักษาโรคมาเร็ง เช่น สารกลูต้าไธโอน มาช่วยในเรื่องผิวขาวโดยการทา ต้ม กิน และฉีด โดยอาศัยผลข้างเคียงของยารักษาโรคตัวนี้ เพื่อให้มีผิวที่ขาวใสขึ้น จากจุดนี้จึงเห็นว่า การปรับสีผิวให้ขาวขึ้น มิได้อยู่ในหมวดเครื่องสำอางเฉกเช่น 3 ยุคแรกอีกต่อไป สังคมไทยเกิดสภาวะการบริโภคผิวขาวที่ Radical มากขึ้นแล้ว ค่านิยมผิวขาวใน 3 ยุคแรก จึงพัฒนาเป็นปรากฏการณ์ **“คลั่งผิวขาว”** ในยุคปัจจุบัน โดยมีหลากหลายปัจจัยนอกเหนือจากอิทธิพลของวาทกรรมจากสื่อ และวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การสร้างอำนาจและทุนทางกายภาพผ่านการมีผิวขาว การเลื่อนชนชั้นผ่านการมีผิวขาว เป็นต้น

บทสรุป

จากงานศึกษาเรื่องวาทกรรมการพัฒนาแห่งยุคหลังสงครามโลกที่สอง วาทกรรมนี้จะสร้างเอกลักษณ์/ตัวตนชนิดหนึ่งขึ้นมา เรียกว่า **“ความด้อยพัฒนา”** ในฐานะที่เป็นความเป็นอื่น หรือเป็นคู่ตรงข้ามของ **“การพัฒนา”** ขณะเดียวกันวาทกรรมการพัฒนาแห่งยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ก็ทำหน้าที่เก็บกด ปิดกั้น กดทับ แทนที่/สวมรอยวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้านในประเทศโลกที่สามไว้ภายใต้เอกลักษณ์/ตัวตนที่เรียกว่า **“ความด้อยพัฒนา”** (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542) เฉกเช่นเดียวกับวาทกรรม **“ผิวขาว”** ในสังคมไทย ที่สร้างเอกลักษณ์คู่ตรงข้าม คือ **“ผิวดำ”** ขึ้นมา วาทกรรมผิวขาวจึงกดทับ แทนที่/สวมรอยสีผิวของชาวไทยแท้ (ผิวดองสี) ให้กลายเป็นความเป็นอื่น โดยสร้างวาทกรรมที่ว่า **ผิวขาวคือสีผิวที่สวยงาม สะอาด ที่ผู้หญิงงามทุกคนควรมี**

ฟูโกต์อธิบายว่า ในยุคหนึ่งๆ วาทกรรมในประเด็นต่างๆจะมีจุดกำเนิดมาจาก **‘คนบางกลุ่ม’** ที่สังคมเชื่อว่าสามารถเข้าถึงสังคม/ความรู้ที่แท้จริง ซึ่งทำให้ **‘คำพูด/ข้อเขียน’** ของคนกลุ่มดังกล่าวเป็นที่เชื่อถือ (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551) จากผลการศึกษาค่านิยมผิวขาวในสังคมไทยในแต่ละยุคสมัย ภายใต้กรอบแนวคิดวาทกรรมของ มิเชล ฟูโกต์ โดยมีความสัมพันธ์ระหว่าง อำนาจ ความรู้ ความจริง เข้ามาวิเคราะห์ร่วม จึงพบว่า กลุ่มอำนาจในการประกอบสร้างวาทกรรมผิวขาวในสังคมไทยแต่ละยุค มีการเปลี่ยนมือจากชายชนชั้นสูง มาสู่ภาครัฐในช่วงการประกวดนางสาวไทยและมีกลิ่นไอของอิทธิพลวาทกรรมผิวขาวคอเคเซียนจากประเทศตะวันตกเข้ามาผสมผสานตั้งแต่ช่วงเวลาของรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ต่อมาในยุคทุนนิยมโลกาภิวัตน์ เนื่องด้วยวาทกรรมผิวขาวถูกผลิตมาช้านานตั้งแต่อดีต ในยุคนี้ ทุน สื่อ วัฒนธรรมต่างชาติ วิทยาการทางการแพทย์ และกลุ่มผู้บริโภคได้ช่วยกันตอกย้ำวาทกรรมผิวขาว จนเกิดสภาวะ **“ความคลั่งผิวขาว”** ในสังคมไทยปัจจุบัน โดยชุดความรู้ในแต่ละยุคเปลี่ยนแปลงไปจากผิวขาวแบบมองโกลอยด์ สู่ผิวขาวแบบตะวันตก จนกระทั่งปัจจุบัน วาทกรรมผิวขาวได้รับการผสมผสานให้มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น ผิวขาวแบบตะวันตก แบบญี่ปุ่น หรือแบบเกาหลี ซึ่งชุดความจริงในยุคแรกนั้นจากการจัดหมวดหมู่สีผิวตามชาติพันธุ์ของคนไทยจะพบว่า ผิวดำดั้งเดิมของชาวไทยคือสีดำแดงหรือผิวสีเหลืองไปจนถึงคล้ำ ต่อมาเมื่อชาวจีนอพยพเข้ามาในประเทศไทย และมีครอบครัวกับชายหรือหญิงไทย ความจริงในยุคต่อมาจึงมีความผสมผสาน

ระหว่างสีผิวไทยแท้ และสีผิวขาวเหลืองแบบชาวจีน จนกระทั่งในยุคปัจจุบัน เนื่องจากการเปิดเสรีทางการค้าการลงทุนมาช้านาน คนไทยที่เกิดในยุคหลังจึงมีสีผิวที่มาจากหลายเชื้อชาติ จึงเป็นไปได้ว่าชุดความจริงเรื่องสีผิวของคนไทยแท้ในยุคโลกาภิวัตน์ จึงเลื่อนรางลงหรือมีคุณค่าน้อยลงเรื่อยๆ ในมุมมองของคนรุ่นใหม่ และได้รับความนิยมน้อยลงเรื่อยๆ ซึ่งปัจจัยทั้งหมดที่กล่าวไปนั้น ได้อำนวยให้เกิดปรากฏการณ์ “ความคลั่งผิวขาว” ในสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวาทกรรมความงามแต่ในละยุคที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา ยังสามารถเน้นกรณีศึกษาผลกระทบของวาทกรรมความงามต่อเพศชายได้เช่นกัน วาทกรรมความงามในอดีตที่เข้าใจว่าถูกประกอบสร้างมาจากระบบชายเป็นใหญ่ที่เคยส่งผลต่อผู้หญิงในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงหรือมีพัฒนาการอย่างไร จึงส่งผลต่อพฤติกรรมการดูแลตัวเองในเรื่องความงามของผู้ชายในสังคมไทยในปัจจุบันมากขึ้น เช่น การเข้าฟิตเนส การดูแลผิวด้วยเครื่องสำอาง และเข้ารับบริการตามสถานความงาม และการศัลยกรรม เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน. (2551). **สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์
- จุฬารัตน์ ผดุงชีวิต. (2559). “การสลักเรือนร่าง (Crafting body) พูโกต์ กับสังคมวิทยาร่างกาย” **หนังสืออ่านวิพากษ์ มิเชล พูโกต์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2542). **วาทกรรมการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ดำรง ฐานดี. (2543). **มานุษยวิทยาเบื้องต้น**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2532). **สถานภาพสตรีไทย**. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์
- สามชาย ศรีสันต์. (2559). “พูโกต์ในการศึกษาหลังการพัฒนา” **หนังสือ อ่านวิพากษ์ มิเชล พูโกต์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม
- สายพิน ศุพุทธมงคล,และคณะ. (2541). “สำรวจทฤษฎีร่างกาย” **หนังสือ เมयर่าง พรางกาย**. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์ คบไฟ.
- กชกรณ ศรีฉันทฤกษ์. (2551). **การศึกษาเรื่องวาทกรรมความงามของผู้หญิงในสังคมไทย : มุมมองพหุมิติ**. วิทยาลัยสหวิทยาการ สาขาวิชาสตรีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐธิดา เมล์ทาง. (2555). **มายาคติความงามในโฆษณาเครื่องสำอางตีพิมพ์ทางโทรทัศน์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภูษิตา อุดมอักษรภาค. (2551). **นางมหรสพไทย : พัฒนาการทางอัตลักษณ์ของความเป็นหญิง จากมหรสพหญิงโบราณถึงมหรสพหญิงปัจจุบัน** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสตรีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มัลลิกา มัติโก. (2554). **ศัลยกรรมใบหน้า : การสร้างเสริมความงามของผู้หญิงไทย**. วิทยานิพนธ์ดุขศึกษบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิภากรณ กอจรัญจิตต์. (2545). **การวิเคราะห์ภาพเสนอ “ความขาว” ในโฆษณาโทรทัศน์**. ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Eric P. H. Li, and others. (2008). **Skin Lightening and Beauty in Four Asian Cultures**. Labovitz School of Business & Economics University of Minnesota Duluth.
- Ronald E. Hall. (2010). **An historical Analysis of skin color discrimination in America, Victimism among victim group populations**. New York: Springer.
- Margaret Hunter (2007). **The persistent Problem of colorism: skin tone, status and inequality**. Blackwell Publishing.

การศึกษาปัญหาเงินกู้นอกระบบในชุมชน : ศึกษาเฉพาะในเขตจังหวัดนครปฐม

Study of Informal Loan Problems in the Community:

A Case Study in Nakhon Pathom Province.

ฉลอมบูรณ์ เฟ็งลำ¹

ธีรศักดิ์ ลีละพัฒนา¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัญหาที่เกี่ยวกับหนี้ในระบบในเขตจังหวัดนครปฐม และแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้ภาครัฐนำไปเป็นนโยบายในการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบต่อไป วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์เกี่ยวกับหนี้ในระบบ อันได้แก่ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ตำรวจระดับสูง เจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง รวมถึงเจ้าหนี้เงินกู้และลูกหนี้เงินกู้ในเขตจังหวัดนครปฐม จำนวน 16 คน โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาที่เกี่ยวกับหนี้ในระบบในเขตจังหวัดนครปฐม ได้แก่ 1) ปัญหาด้านกฎหมาย คือ เจ้าหนี้ในระบบเรียกดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก, ลูกหนี้ในระบบเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรม, หนี้ในระบบมีลักษณะเป็นอาชญากรรมองค์กร, เจ้าหนี้นำกระบวนการยุติธรรมมาใช้ในทางที่ผิด, การดำเนินกระบวนการยุติธรรมล่าช้า เจ้าหนี้ในระบบจึงต้องใช้วิธีการทวงหนี้ที่รุนแรง, การบังคับใช้กฎหมายล้มละลายโดยการฟ้องคดีล้มละลายเพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ 2) ปัญหาด้านนโยบาย รัฐมีนโยบายที่กระตุ้นการบริโภคนิยมของประชาชนหรือนโยบายประชานิยม, นโยบายของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ 3) ปัญหาทางปฏิบัติในการกู้ยืมเงิน คือ ลูกหนี้ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนในระบบ, การกู้เงินในระบบมีความยุ่งยากและใช้เวลานาน และ 4) ปัญหาด้านบุคคล คือ ความจำเป็นในการลงทุนเพื่อประกอบอาชีพ, เหตุฉุกเฉินหรือความจำเป็นเร่งด่วนในการดำรงชีวิต, ลูกหนี้ไม่มีวินัยในการใช้เงิน, ลูกหนี้เน้นวัตถุนิยม

2. แนวทางในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ 1) มาตรการด้านกฎหมาย รัฐต้องบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่อย่างจริงจังต่อเจ้าหนี้เงินกู้ในระบบ โดยการจับกุมและดำเนินคดีตามกฎหมาย รัฐควรกำกับดูแลไม่ให้มีการปล่อยสินเชื่อเพื่อการอุปโภคบริโภคมากเกินไป และขยายขอบเขตการใช้บังคับของพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ให้ครอบคลุมถึงการทวงถามหนี้ของเจ้าหนี้ในระบบ 2) มาตรการด้านเศรษฐกิจ รัฐควรมีนโยบายสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งทุนของประชาชนที่มีรายได้น้อยและมีความจำเป็นเร่งด่วนในการใช้เงินเพื่อดำรงชีวิตควบคู่กับการสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนโดยการส่งเสริมให้ประชาชนนำแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต 3) มาตรการด้านสังคม การปรับพฤติกรรมในการใช้จ่ายเงินของประชาชน โดยการใส่ระบบการกู้เงินเป็นเครื่องมือ เช่น การรวมกลุ่มกันเพื่อกู้เงิน ให้สมาชิกกลุ่มติดตามการใช้จ่ายเงินของสมาชิกด้วยตนเอง บังคับให้มีการออม

คำสำคัญ: หนี้ในระบบ, ดอกเบี้ยเกินอัตรา, ปัญหาความยากจน

Abstract

The purposes of this research were to study informal loan problems in Nakhon Pathom Province and to identify guidelines for solving problems. These guidelines can be informed to the government to launch

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

the policy in relation to informal loan problems. The qualitative method was used in the research. The relevant documents and researches were studied and the in-depth interview was used to collect the data from the sample who had knowledge and experience in informal loans, namely, judges, prosecutors, senior police officers, administrative officers, including creditors and debtors 16 peoples in Nakhon Pathom Province. The data were analyzed by content analysis. The results showed that:

1. The informal loan problems in Nakhon Pathom were as follows: 1) The legal problems were creditors charged high interest rate; informal loan debtors could not access justice system; informal loan business became criminal organization; creditors applied justice system wrongly; creditors used violent debt collection method because of delay in justice system; and creditors sued debtors by the enforcement of the bankruptcy law to request for payment. 2) Regarding policy problems, the government had policy to enhance consumerism or populist policy. Moreover, the government policy in the past solved problem at the end, not cause of the problem. 3) As for problems in loan operation, debtors could not access official loan resources, as well as the procedure of official loan was complicated and slow. 4) Lastly, problems of individuals were necessity for professional investment, emergency or urgent need in living, no discipline in spending money of debtors, and debtors' materialism.

2. Guidelines for solving the problems were suggested to use these measures as listed. 1) The legal measures could be used to strictly enforce existing laws with informal loan creditors including arresting and prosecuting according to the laws. The government should monitor and limit the approval of consumer credit. The scope of the Debt Collection Act B.E. 2558 should cover debt collecting of informal loan. 2) The economic measures could be done by the government launching a policy to increase accessibility to loan resources for people who have low income and urgent needs. Also the government could encourage sustainable economy to the public. 3) The social measures could be by adjusting the spending behavior using loan system. For example, consumer groups could be formed to monitor the spending behaviors of each member and to force the members to save money.

Keywords: *informal loan, excessive interest rate, poverty problem*

บทนำ

ข่าวหนึ่งที่พบเสมอในสังคมไทย แก๊งเงินกู้ยืมในระบบทวงหนี้โหด เช่น ยกพวกถล่มบ้านลูกหนี้ ยิงถล่มบ้าน ติดป้ายประจาน ยิงลูกหนี้ ทำร้ายร่างกาย ซึ่งล้วนเป็นการกระทำความผิดทางอาญาทั้งสิ้น ทั้งที่การกู้ยืมเงินระหว่างประชาชนด้วยกันเองนั้น อยู่บนพื้นฐานของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ ผู้ให้กู้ยืมเงินอยู่ในฐานะเป็นเจ้าของหนี้ ส่วนผู้กู้ยืมเงินก็อยู่ในฐานะเป็นลูกหนี้ ซึ่งตามกฎหมายลักษณะหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้และเจ้าหนี้มีสิทธิที่จะให้ชำระหนี้ของตนจากทรัพย์สินของลูกหนี้เงินสิ้นเชิง หากลูกหนี้ละเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้มีทางเลือกเดียว ก็คือ การร้องขอต่อศาลให้บังคับชำระหนี้ ซึ่งเป็นการบังคับเอากับทรัพย์สินของลูกหนี้ มิใช่บังคับเอากับเนื้อตัวร่างกายของลูกหนี้แต่อย่างใด

โดยคำว่า “หนี้ในระบบ” นั้น เป็นหนี้ที่เกิดจากการกู้ยืมเงินระหว่างประชาชนด้วยกันเอง มิใช่การกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินแต่อย่างใด ซึ่งปัญหาหนี้ในระบบเป็นปัญหาหนึ่งที่สำคัญของสังคมไทย จะเห็นได้ว่ารัฐบาลที่ผ่านมาได้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ เช่น ในสมัยที่ พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น กระทรวง

มหาดไทยได้เปิดให้คนจนลงทะเบียนและคัดแยกประเภทปัญหาโดยส่งเฉพาะปัญหาที่ต่าง ๆ ของประชาชนต่อให้กระทรวงการคลัง และกระทรวงการคลังได้จัดตั้งศูนย์อำนวยการแก้ไขปัญหาหนี้ภาคประชาชน และต่อมาในช่วงรัฐบาลภายใต้การนำของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี ก็มีนโยบายในการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน โดยเฉพาะหนี้นอกระบบ โดยมอบหมายให้กระทรวงการคลัง กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงยุติธรรมร่วมกันผลักดันโครงการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบ ซึ่งในส่วนของกระทรวงการคลังได้มีการมอบหมายให้ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน (ศอก.นส.) กระทรวงการคลัง เป็นหน่วยงานหลักในการอำนวยการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน เนื่องจากปัญหาหนี้นอกระบบเป็นปัญหาเกี่ยวกับความยากจนของประชาชนและยังนำมาซึ่งปัญหาที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญาก็ด้วย

เมื่อมาพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหนี้นอกระบบ บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีผลใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่องการกู้ยืมเงิน มาตรา 653 ถึง มาตรา 656 รวม 4 มาตรา กล่าวคือ กฎหมายได้กำหนดให้การกู้ยืมเงินเกินกว่า 2,000 บาทขึ้นไป จะต้องเป็นหลักประกันแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือ ลงลายมือชื่อผู้กู้ หากไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ ลงลายมือชื่อผู้กู้ดังกล่าว ผู้ให้กู้จะฟ้องร้องต่อศาลเพื่อบังคับให้ผู้กู้ยืมคืนเงินไม่ได้ สำหรับอัตราดอกเบี้ยตามสัญญากู้ยืมเงินที่ผู้ให้กู้จะสามารถเรียกได้ตามกฎหมายนั้น หากเป็นการกู้ยืมเงินในระหว่างประชาชนด้วยกัน ห้ามมิให้มีการคิดดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอีกฉบับหนึ่งคือ พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช 2475 ซึ่งบัญญัติห้ามมิให้เรียกดอกเบี้ยเงินกู้เกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด โดยกฎหมายฉบับนี้มีบทกำหนดโทษทางอาญาไว้ด้วย ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ถือเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน อันส่งผลให้การคิดดอกเบี้ยที่ฝ่าฝืนต่อพระราชบัญญัตินี้เป็นนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย ตามมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผลทางกฎหมายจึงทำให้ดอกเบี้ยทั้งหมดตกเป็นโมฆะส่งผลให้เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยนับแต่วันที่ถูกแต่เจ้าหนี้ยังมีสิทธิเรียกดอกเบี้ยในระหว่างเวลาที่ลูกหนี้ผิดนัด ร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ตามมาตรา 224 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และในกรณีที่ลูกหนี้ชำระดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดให้แก่เจ้าหนี้ไปแล้วก็เป็นเรื่องที่ลูกหนี้ชำระด้วยความสมัครใจโดยรู้อยู่แล้วว่าตนไม่มีความผูกพันที่จะชำระ ลูกหนี้จึงไม่มีสิทธิฟ้องเรียกคืน²

ในเรื่องของความผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช 2475 นั้น องค์ประกอบอันเป็นสาระสำคัญคือ การให้กู้โดยเรียกหรือคิดเอาดอกเบี้ย เกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่คดีความซึ่งลูกหนี้ผู้กู้ยืมเป็นผู้ฟ้องร้องให้เจ้าหนี้ผู้ให้กู้ต้องรับโทษทางอาญา ตามที่พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช 2475 นั้น มักจะเป็นไปในลักษณะที่ว่า ลูกหนี้ผู้กู้ยืม ไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ดังนั้นผู้กู้ยืม จึงไม่มีสิทธิฟ้องผู้ให้กู้ขอให้ลงโทษตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช 2475 ได้

ปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมา คำถามที่ตามมา คือ เหตุใดผู้กู้ยืมเงินจึงไม่เลือกที่จะไปกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน คำตอบก็คงเป็นเพราะประชาชนส่วนหนึ่งไม่สามารถกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินได้ เพราะประชาชนไม่มีเครดิตเพียงพอที่จะกู้กับธนาคาร เพื่อนำเงินไปลงทุนได้ ส่งผลให้ประชาชนส่วนมากเป็นหนี้นอกระบบ ข้อมูลจากสำนักปลัดนายกรัฐมนตรีระบุว่า³ จำนวนเรื่องราวเรียนจากประชาชนโดยตรงและเรื่องที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติส่งให้ศูนย์บริการประชาชนดำเนินการตั้งแต่ 22 พฤษภาคม 2557 – 19 ตุลาคม 2557 ในปัญหาด้านเศรษฐกิจมีจำนวน 11,299 เรื่อง ซึ่งปัญหาหนี้นอกระบบมีการร้องเรียนสูงถึง 4,740 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 43 ของปัญหาด้านเศรษฐกิจ หนี้นอกระบบเป็นการกู้ยืมเงินที่มีการคิดดอกเบี้ยสูงมาก ผลที่ตามมาคือ ผู้กู้ยืมไม่สามารถหาเงินมาชำระดอกเบี้ยได้ตามที่ตกลงกันไว้ รวมถึงการชำระเงินต้น ซึ่งไม่สามารถทำได้อยู่แล้ว ส่งผลให้หนี้เงินกู้ทั้งต้นเงินและดอกเบี้ยจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้กู้ยืมจึงต้องตกอยู่ในสภาพที่ยากจนและได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นควรศึกษาปัญหาเงินกู้ยืมนอกระบบและแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพราะเห็นว่าเป็นประโยชน์ในการแก้ไขกฎหมาย และเพื่อให้เป็นแนวทางให้รัฐนำไปใช้จัดทำนโยบายต่อไป

² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1747/2522

³ <http://thaipublica.org/2014/10/channel-1111-2557-1/>

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงปัญหาที่เกี่ยวกับหนี้ในระบบในเขตจังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบในเขตจังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พื้นที่เป้าหมายในการศึกษา ได้แก่ ชุมชนในเขตจังหวัดนครปฐม ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญที่ใช้ในการวิจัยนี้คือ บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับปัญหาการกู้เงินในระบบในเขตจังหวัดนครปฐม อันได้แก่ เจ้าหนี้เงินกู้ ลูกหนี้เงินกู้ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญกับงานวิจัยนี้ ซึ่งประกอบด้วย ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ตำรวจ และพนักงานฝ่ายปกครอง จำนวน 12 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเน้นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นลูกหนี้ในระบบ เนื่องจากเป็นผู้ประสบปัญหาโดยตรง ส่วนกลุ่มอื่นจะเป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้แนวคิดที่เกี่ยวกับปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาในมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการถอดถ้อยคำจากการให้สัมภาษณ์แบบคำต่อคำ เพื่อให้การตีความและการกำหนดประเด็นที่สำคัญได้อย่างถูกต้องเชื่อถือได้ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ประกอบกับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาถึงปัญหาที่เกี่ยวกับหนี้ในระบบในเขตจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัย พบว่า

1. ปัญหาด้านกฎหมาย พบว่า

1.1 เจ้าหนี้ในระบบเรียกดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก ซึ่งแม้จะเป็นความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 และมีการกำหนดโทษทางอาญาก็ตาม แต่ก็ยังเป็นอัตราโทษที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับผลตอบแทนจากการให้กู้ยืมเงินในระบบอัตราดอกเบี้ยสูง โดยบางครั้งเจ้าหนี้ได้ทำสัญญาในรูปแบบอื่นที่มีใช้การกู้ยืมเงินเพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมาย

1.2 ลูกหนี้ในระบบเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมในทางแพ่งมีค่าใช้จ่ายสูง ต้องใช้ผู้ที่มีความรู้ด้านกฎหมายในการดำเนินการ และต้องใช้ระยะเวลา ส่วนกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นลูกหนี้ไม่มีฐานะเป็นผู้เสียหายเนื่องจากยินยอมให้มีการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา และลูกหนี้ยังคงต้องพึ่งพาเจ้าหนี้ในระบบในทางการเงิน

1.3 หนี้ในระบบมีลักษณะเป็นอาชญากรรมองค์การ มีการเปิดบริษัทโดยถูกต้องตามกฎหมาย แต่มีการดำเนินกิจการที่ผิดกฎหมาย โดยอาศัยช่องว่างของกฎหมาย ทำให้เห็นได้ว่ากระบวนการใช้บังคับกฎหมายขาดประสิทธิภาพ

1.4 เจ้าหนี้ในระบบนำกระบวนการยุติธรรมมาใช้เป็นเครื่องมือในการบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ในรูปแบบต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามกฎหมาย เช่น การทำสัญญาประนีประนอมยอมความ การทำสัญญากู้เงิน ซึ่งทำให้การบังคับคดีของเจ้าหนี้ในระบบถูกต้องตามกฎหมายไปด้วย

1.5 การดำเนินกระบวนการยุติธรรมล่าช้า หากเจ้าหนี้ฟ้องร้องและบังคับคดีตามกฎหมายเพื่อให้ลูกหนี้ชำระหนี้ต้องใช้เวลานานและมีค่าใช้จ่าย ดังนั้น หากลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ระบบคืนได้ เจ้าหนี้ระบบจะมีวิธีการทวงหนี้ที่รุนแรง เช่น การข่มขู่ การทำร้ายร่างกาย

1.6 เจ้าหนี้ในระบบใช้ช่องทางตามกฎหมายล้มละลาย เพื่อให้ตนได้รับชำระหนี้ โดยการฟ้องให้ลูกหนี้ล้มละลายเพื่อให้เจ้าหนี้รายใหญ่ที่จะได้รับความเสียหายจากการที่ลูกหนี้ล้มละลาย นำเงินมาชำระหนี้ให้แก่ตน

2. ปัญหาด้านนโยบาย พบว่า

2.1 นโยบายของรัฐที่กระตุ้นการบริโภคนิยมหรือนโยบายประชานิยมเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจให้มีการใช้จ่าย โดยไม่คำนึงรายได้ของประชาชน

2.2 นโยบายของรัฐบาลที่ผ่านมาเป็น การแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ โดยการให้ความสำคัญกับการจัดหาแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาที่สาเหตุ เช่น การเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ในท้ายที่สุดเมื่อลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ก็กลับไปกู้ในระบบตามเดิม

3. ปัญหาทางปฏิบัติในการกู้ยืมเงิน พบว่า

3.1 ลูกหนี้ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนในระบบ เนื่องจากลูกหนี้มีเงื่อนไขไม่ครบถ้วนตามที่แหล่งทุนในระบบกำหนดไว้ เช่น ขาดเอกสารสำคัญในการขอกู้ ขาดหลักประกัน ขาดเหตุผลในการกู้ยืม

3.2 การกู้ยืมในระบบมีความยุ่งยาก ต้องมีการจัดเตรียมเอกสาร กระบวนการขอยืมกู้ใช้เวลาบางส่วนลูกหนี้ในระบบจำนวนมากต้องการกู้เงินเป็นจำนวนไม่มากและใช้เวลาไม่นานในการได้รับเงินกู้

4. ปัญหาด้านบุคคล พบว่า

4.1 ความจำเป็นในการประกอบอาชีพ เช่น ลงทุนค้าขาย ลงทุนทำการเกษตร หรือกิจการส่วนตัว รวมถึงสิ่งของจำเป็นในการค้าขาย แต่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนอื่นได้ จึงยอมผ่อนดอกเบี้ยรายวันให้แก่เจ้าหนี้ในระบบ

4.2 ความจำเป็นในการดำรงชีวิต การกู้ยืมเงินในระบบส่วนหนึ่งเกิดจากเหตุฉุกเฉินหรือความจำเป็นเร่งด่วนของลูกหนี้ที่ไม่สามารถกู้เงินในระบบได้ เช่น ลูกหนี้หรือบุคคลในครอบครัวเจ็บป่วย ค่าเทอมลูกช่วงเปิดเทอม บ้านน้ำท่วม เป็นต้น ทั้งยังเป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้อีกด้วย

4.3 ลูกหนี้ไม่มีวินัยในการใช้เงิน ลูกหนี้ใช้เงินเกินความสามารถในการหารายได้ของตน ขาดวินัยทางการเงิน ไม่มีการวางแผนการใช้เงิน ส่งผลให้ลูกหนี้แสวงหาแหล่งเงินทุนที่ได้มาโดยง่ายและไม่คำนึงถึงผลเสียที่ตามมา

4.4 ลูกหนี้เน้นวัตถุนิยม เน้นการบริโภคนิยมและยึดติดกับวัตถุนิยม เช่น การใช้โทรศัพท์มือถือราคาแพง ส่งลูกเรียนโรงเรียนที่ดีและแพง ซื้อบ้านหรือรถยนต์ราคาแพง เป็นต้น แม้จะมีปัญหาทางการเงินก็ไม่ยอมลดรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบในเขตจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัย พบว่า

1.มาตรการด้านกฎหมาย

1.1 บังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่อย่างเคร่งครัดและจริงจังต่อเจ้าหนี้เงินกู้ในระบบ โดยการจับกุมและดำเนินคดีตามกฎหมาย เพื่อป้องกันการขยายตัวของหนี้ในระบบและปิดโอกาสมิให้เจ้าหนี้ในระบบเอาเปรียบประชาชน

1.2 ภาครัฐควรกำกับดูแลไม่ให้มีการปล่อยสินเชื่อเพื่อการอุปโภคบริโภคมากเกินไป และสถาบันที่ปล่อยกู้ต้องชี้แจงเงื่อนไขต่าง ๆ แก่ผู้กู้ให้ชัดเจนก่อนการอนุมัติสินเชื่อ เช่น อัตราดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม ค่าปรับ

1.3 ขยายขอบเขตการใช้บังคับของพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ให้ครอบคลุมถึงการทวงถามหนี้ของกลุ่มเจ้าหนี้ทุกประเภท รวมถึงเจ้าหนี้ในระบบด้วย

2. มาตรการด้านเศรษฐกิจ

2.1 รัฐควรมีนโยบายสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งทุนของประชาชนที่มีรายได้น้อยและมีความจำเป็นเร่งด่วนในการใช้เงินเพื่อดำรงชีวิต โดยการให้สถาบันการเงินปล่อยสินเชื่อในระดับรากหญ้าในรูปแบบที่เหมาะสม เช่น การให้สินเชื่อวงเงินต่ำ ระยะเวลาในการกู้ยืมสั้น ดอกเบี้ยต่ำ หรือจัดหาแหล่งทุนให้กู้ยืมสำหรับกรณีฉุกเฉินหรือกรณีจำเป็นเร่งด่วนในการดำรงชีวิต

2.2 สร้างรายได้ให้แก่ประชาชน โดยการส่งเสริมให้ประชาชนนำแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจของในหลวงมาใช้ในการดำเนินชีวิต

3. มาตรการด้านสังคม

3.1 ปรับพฤติกรรมในการใช้จ่ายเงินของประชาชน โดยการใช้ระบบการกู้เงินเป็นเครื่องมือ เช่น การรวมกลุ่มกันเพื่อกู้เงิน สมาชิกกลุ่มจะติดตามการใช้จ่ายเงินของสมาชิกด้วยตนเอง บังคับให้มีการออมจึงจะกู้เงินได้ ดังเช่นธนาคารการมีนของประเทศบังคลาเทศ หรืออาจกำหนดให้กู้ยืมจะต้องแสดงบัญชีครัวเรือนประกอบการกู้

สรุปและอภิปรายผล

สามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาถึงปัญหาที่เกี่ยวกับหนี้ในระบบในเขตจังหวัดนครปฐม

1. ปัญหาด้านกฎหมาย

1.1 เจ้าหนี้ในระบบเรียกดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก กฎหมายได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดสำหรับการกู้ยืมเงินไว้ไม่เกินร้อยละ 15 ต่อปีซึ่งเป็นอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำไม่สอดคล้องกับความเสี่ยงของเจ้าหนี้ในการปล่อยกู้ เช่น เจ้าหนี้คิดดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 10 ต่อเดือน ร้อยละ 20 ต่อเดือน ร้อยละ 2 บาทต่อวัน หรือเก็บดอกเบี้ยเป็นรายวัน ยกตัวอย่างเช่น กู้ยืม 3,000 บาท เจ้าหนี้กำหนดให้ส่งเงินคืนวันละ 120 บาท เป็นเวลา 1 เดือน รวมดอกเบี้ยทั้งหมด 3,600 บาท เมื่อครบ 1 เดือนแล้ว ให้ลูกหนี้ชำระต้นเงินคืน จำนวน 3,000 บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 6,600 บาท การใช้วิธีการเก็บดอกกลอย คือ ให้กู้ยืมกัน 10,000 บาท โดยคิดดอกเบี้ยกัน เป็นรายวัน ซึ่งอาจเก็บวันละ 300 บาท เก็บดอกกันไป 1 เดือน และต้องชำระหนี้เงินต้นอีก 10,000 บาทด้วย อีกทั้งโทษของการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราคือจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกิน 1,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับเป็นอัตราโทษที่ไม่ทำให้เจ้าหนี้เกิดความเกรงกลัว บางกรณีเจ้าหนี้หาทางเลี่ยงกฎหมายในเรื่องอัตราดอกเบี้ยโดยการทำสัญญาประเภทอื่นแทน ซึ่งงานวิจัยของ สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล (2557) ศึกษาเรื่องหนี้ในระบบกับความเป็นธรรมทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า ค่าเฉลี่ยรวมของอัตราดอกเบี้ยในภาพรวมเท่ากับร้อยละ 9.48 ต่อเดือน หรือร้อยละ 113.76 ต่อปี และค่าสูงสุดของอัตราดอกเบี้ยสูงถึงร้อยละ 60 ต่อเดือน สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความไม่เป็นธรรมประการแรกที่ลูกหนี้ต้องเผชิญ

1.2 ลูกหนี้ในระบบเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ผู้มีความรู้ทางกฎหมายและมีค่าใช้จ่ายสูง บางกรณีเจ้าหนี้เป็นผู้มีอิทธิพล ลูกหนี้จึงไม่กล้าที่จะดำเนินการทางกฎหมายกับเจ้าหนี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันชัย มีชาติ (2556) ศึกษาเรื่องโครงการศึกษาพัฒนานโยบายการยุติธรรมเพื่อแก้ปัญหาหนี้ในระบบ ผลการศึกษาพบว่า ลูกหนี้ในระบบเป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเนื่องจากปัญหาหนี้ในระบบเป็นปัญหาที่มีองค์การนอกกฎหมายหรือผู้มีอิทธิพลหนุนหลังอยู่ การปราบปรามจึงต้องมีการกำหนดเป็นวาระแห่งชาติมากกว่าการปราบปรามเป็นรายกรณี

1.3 หนี้ในระบบมีลักษณะเป็นอาชญากรรมองค์กร เช่น แก๊งหมวกกันน็อค แหกให้กู้ยืมเงิน หนี้ในระบบบางกรณีเปรียบเสมือนหนี้ในระบบที่ถูกกฎหมาย ดังเช่นกรณีของหนี้บัตรเครดิต แม้จะมีการเรียกดอกเบี้ยไม่เกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่มีการเรียกเก็บในรูปแบบของค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายบริการแทน ซึ่งเมื่อรวมกันแล้วเป็นอัตราที่สูงมาก ซึ่งสอดคล้องกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจที่ผู้กระทำความผิดมักจะเป็นผู้ที่มีสถานภาพในทางสังคม มีตำแหน่งหน้าที่การงานและความรู้ โดยก่อให้เกิดผลเสียหายแก่เศรษฐกิจของปัจเจกชนและประเทศชาติสังคมส่วนรวม (ปิยะพร ดันณีกุล, 2557, หน้า 17-18)

1.4 การนำกระบวนการยุติธรรมมาใช้ในทางที่ผิด เนื่องจากเจ้าหนี้ในระบบมีความรู้ด้านกฎหมาย เจ้าหนี้จึงอาศัยกระบวนการยุติธรรมมาเป็นเครื่องมือ เช่น การทำสัญญากู้เงินระบุจำนวนเงินกู้ไว้สูงกว่าที่กู้กันจริง การให้ลูกหนี้ลงนามในกระดาษเปล่า การใช้กลฉ้อฉลให้ลูกหนี้ลงนามในสัญญาประนีประนอมยอมความ เมื่อมีการฟ้องร้องต่อศาล ศาลจะฟังตามพยานหลักฐานที่ปรากฏ เพราะสัญญาที่ทำขึ้นมีเพียงเจ้าหนี้และลูกหนี้รู้เห็นกันสองฝ่ายเท่านั้น

1.5 การดำเนินกระบวนการยุติธรรมล่าช้า กระบวนการทางกฎหมายคือการฟ้องร้องและการบังคับคดีใช้ระยะเวลาาน เจ้าหนี้ในระบบจึงใช้กระบวนการนอกกฎหมายเพื่อให้ลูกหนี้ชำระหนี้ เช่น การข่มขู่ การใช้กำลังประทุษร้าย บุกรุก ซึ่งมักจะปรากฏเป็นข่าวให้เห็นเสมอมา

1.6 ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายล้มละลาย ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความเห็นว่า ลูกหนี้เป็นเจ้าของโรงงานใหญ่มีเจ้าหนี้นอกระบบคนหนึ่งมีจำนวนหนี้อยู่สักสามล้านบาท และเป็นหนี้ธนาคารอยู่ประมาณห้าร้อยกว่าล้านบาท เจ้าหนี้นอกระบบจึงดำเนินการฟ้องคดีล้มละลาย ธนาคารต้องมาจ่ายหนี้สี่ล้านบาทให้เจ้าหนี้นอกระบบ เพราะถ้าลูกหนี้ถูกฟ้องให้ล้มละลาย ธนาคารจะเสียหายหนักกว่า เนื่องจากเป็นเจ้าหนี้รายใหญ่ หากธุรกิจของลูกหนี้ยังพอเดินไปได้ ธนาคารจึงต้องมาเคลียร์หนี้ โดยยอมจ่ายหนี้ให้ ซึ่งเป็นความได้เปรียบของลูกหนี้รายย่อยที่ได้เปรียบธนาคารซึ่งปกติมีน้อยมา

2. ปัญหาด้านนโยบาย พบว่า รัฐบาลมีนโยบายที่กระตุ้นการบริโภคของประชาชน ส่งผลให้ประชาชนใช้จ่ายเกินความจำเป็น และนโยบายของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาหนี้้นอกระบบที่ผ่านมาเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันชัย มีชาติ (2556) ศึกษาเรื่องโครงการศึกษาพัฒนาโยบายการยุติธรรมเพื่อแก้ปัญหาหนี้้นอกระบบ ผลการศึกษาพบว่า นโยบายของรัฐบาลที่ผ่านมามุ่งเน้นนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ ที่ก่อให้เกิดการบริโภคนิยม กระตุ้นการใช้จ่ายของประชาชนเกินความจำเป็น รัฐบาลกำหนดนโยบายการแก้ปัญหาหนี้้นอกระบบไว้ 2 ลักษณะ คือ นโยบายเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และนโยบายการเข้าถึงความเป็นธรรมของประชาชน ซึ่งยังไม่ครอบคลุมการแก้ปัญหาหนี้้นอกระบบได้อย่างยั่งยืน

3. ปัญหาทางปฏิบัติในการกู้ยืมเงิน พบว่า ลูกหนี้ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ เนื่องจากไม่มีหลักประกัน ไม่มีความสามารถในการชำระหนี้ รูปแบบการให้สินเชื่อของสถาบันการเงินไม่สอดคล้องกับกลุ่มลูกหนี้้นอกระบบทั้งในเรื่องของวงเงินและระยะเวลาในการชำระหนี้ อีกทั้งการกู้เงินในระบบมีความยุ่งยาก ต้องมีการจัดเตรียมเอกสารจำนวนมาก และใช้เวลานาน ในขณะที่ลูกหนี้มีความจำเป็นต้องใช้เงินเร่งด่วน ลูกหนี้จึงหันมากู้เงินนอกระบบแทน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล (2557) ศึกษาเรื่องหนี้้นอกระบบกับความเป็นธรรมทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า เหตุผลกลุ่มแรกที่ทำให้ลูกหนี้ตัดสินใจกู้เงินนอกระบบ คือ ความต้องการใช้เงินด่วน ร้อยละ 89.9 และการเข้าถึงแหล่งเงินทุนนอกระบบที่มีความสะดวกมากกว่า ร้อยละ 84.5 เหตุผลลำดับต่อมา เป็นเรื่องของการเข้าไม่ถึงแหล่งเงินทุนในระบบ ได้แก่ การขาดหลักทรัพย์หรือบุคคลค้ำประกัน ร้อยละ 46.0 เคยกู้สถาบันการเงินไม่ผ่าน/ธนาคารไม่อนุมัติ ร้อยละ 38.2 และการเข้าไม่ถึงสถาบันการเงิน เพราะรายได้ไม่แน่นอน ติดเครดิตบูโร ขาดเอกสารรับรองทางการเงิน ร้อยละ 37.1

4. ปัญหาด้านบุคคล ได้แก่ ความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ความจำเป็นในการดำรงชีวิต ลูกหนี้ไม่มีวินัยในการใช้เงิน ลูกหนี้เน้นวัตถุนิยม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการของของ Maslow ด้านร่างกายที่เป็นพื้นฐานของชีวิต เช่น อาหาร น้ำ อากาศ ที่อยู่อาศัย และความต้องการการยกย่องหรือความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล (2557) ศึกษาเรื่องหนี้้นอกระบบกับความเป็นธรรมทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุของหนี้้นอกระบบจำแนกได้ดังนี้ ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ร้อยละ 32.5 ลงทุนในการประกอบอาชีพ ร้อยละ 34.5 ค่าเล่าเรียนบุตร ร้อยละ 10.31 และพฤติกรรมฟุ่มเฟือย ร้อยละ 3.55

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้้นอกระบบในเขตจังหวัดนครปฐม

1. มาตรการด้านกฎหมาย

1.1 ต้องบังคับใช้กฎหมายแก่ผู้ปล่อยเงินกู้นอกระบบอย่างเคร่งครัด เพราะเจ้าหนี้นอกระบบไม่เกรงกลัวกฎหมาย จึงมีการเรียกดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก โดยทำการจับกุม และดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 อย่างจริงจัง และอาจมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้มีการเพิ่มกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิดให้มากขึ้น และมีการขยายขอบเขตของการบังคับใช้กฎหมายให้รวมถึงการทำสัญญาในรูปแบบอื่นเพื่อเรียกอัตราดอกเบี้ยที่สูงขึ้นด้วย

1.2 ต้องมีมาตรการในการควบคุมหนี้ในระบบบางประเภท เพื่อไม่ให้เออาร์ดีเอเอเปรียบผู้บริโภครวม ซึ่งอาจกระทำโดยการให้นิยามความหมายของคำว่าดอกเบี้ยในพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 ให้หมายความรวมถึงค่าธรรมเนียม ค่าบริการ ค่าใช้จ่ายที่เรียกเก็บด้วย เช่น หนี้บัตรเครดิตหรือสถาบันการเงินประเภทไฟแนนซ์ บัตรเงินสดต่าง ๆ (AEON, Easy Plus, First Choice)

1.3 การประกาศใช้พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 นั้นเป็นการแก้ปัญหาการทวงหนี้ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น การใช้กำลัง ใช้คำพูดที่หยาบคาย ไม่สุภาพ เป็นการประจานลูกหนี้ ซึ่งใช้บังคับกับเฉพาะผู้ทวงหนี้ กล่าวคือเจ้าหนี้ที่เป็นผู้ให้สินเชื่อเป็นทางค้ำปกติ ดังนั้น หากเป็นเจ้าหนี้ที่ไม่ได้ให้สินเชื่อเป็นทางการค้ำปกติก็จะไม่ใช่ผู้ทวงหนี้ที่จะต้องทำการทวงหนี้ตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงควรขยายขอบเขตการใช้บังคับให้ครอบคลุมถึงการทวงหนี้ของกลุ่มเจ้าหนี้ทุกประเภท รวมถึงเจ้าหนี้นอกระบบด้วย

2. มาตรการด้านเศรษฐกิจ

2.1 รัฐควรจัดให้มีแหล่งเงินทุนแก่ประชาชน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบของต่างประเทศ พบว่า มีหลายประเทศได้ใช้แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบด้วยการจัดหาแหล่งเงินทุนให้แก่ประชาชน ได้แก่ ประเทศอินโดนีเซียได้นำใช้ระบบของการให้บริการแบบสถาบันการเงินระดับจุลภาค (Micro finance) ของธนาคารกรามีนมาใช้จนประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีความเป็นอิสระ มีวิธีการปล่อยกู้ที่เรียบง่าย การให้บริการที่สะดวกและเข้าถึงแหล่งชุมชน ประเทศญี่ปุ่นมีกองทุน safety net จากรัฐบาลกับท้องถิ่นเพื่อให้เงินกู้กับผู้ที่ไม่มีรายได้ต่ำหรือผู้มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต และยังมีเงินกู้ในภาวะฉุกเฉินหรือในกรณีเกิดเหตุภัยพิบัติด้วย ประเทศบังคลาเทศมีธนาคารกรามีนซึ่งใช้ระบบการปล่อยกู้สินเชื่อขนาดเล็ก (Microcredit) เพื่อช่วยคนจนโดยปราศจากหลักประกัน โดยธนาคารมีโครงการให้ทั้ง 4 โครงการซึ่งอัตราดอกเบี้ยเงินกู้จะแตกต่างกัน คือ โครงการให้ขอกู้ โครงการบ้านคนจน โครงการเงินกู้เพื่อธุรกิจขนาดเล็ก โครงการทุนและโครงการเงินกู้เพื่อการศึกษา และการจ่ายเงินกู้ของธนาคารกรามีนกระทำโดยให้เจ้าหน้าที่ธนาคารไปเก็บเงินกู้และดอกเบี้ยที่หมู่บ้านทุกสัปดาห์ ซึ่งง่ายและสะดวกต่อลูกหนี้ ประเทศเคนยาใช้รูปแบบ M-Pesa หรือธุรกรรมบนมือถือ (Mobile Banking) เป็นรูปแบบการบริการทางการเงินที่ไม่ใช่ธนาคาร แต่บริษัทโทรคมนาคมเป็นผู้ดำเนินธุรกิจ ใช้งานโดยผ่านการส่งข้อความสั้น (SMS) ของมือถือ ซึ่งง่ายและสะดวกต่อผู้ใช้บริการ และประเทศฟิลิปปินส์ก็ใช้สถาบันการเงินระดับจุลภาค (Micro finance) ในการแก้ไขปัญหาเช่นกัน

2.2 การสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน ประชาชนต้องมีรายได้จากการประกอบอาชีพมิใช่การกู้ยืมเงิน โดยดำเนินการในลักษณะเป็นการส่งเสริมอาชีพ หรือส่งเสริมการลงทุนในการประกอบอาชีพ หากลูกหนี้มีรายได้เพิ่มขึ้นก็อาจจะสามารถกู้ในระบบเพื่อใช้ในการลงทุนได้มากขึ้น เพราะธนาคารเห็นว่าลูกหนี้มีความสามารถในการชำระหนี้ได้ จึงมีความมั่นใจในการปล่อยกู้

3. มาตรการด้านสังคม

3.1 การสร้างวินัยทางการเงินให้กับลูกหนี้ โดยการสร้างลักษณะนิสัยที่ดีในการใช้เงิน เช่น ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น จัดทำบัญชีรายจ่ายครัวเรือน เสริมสร้างพฤติกรรมมารอบ นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต หรือการใช้ระบบการกู้เงินเป็นเครื่องมือ เช่น การรวมกลุ่มกันเพื่อกู้เงิน สมาชิกกลุ่มจะติดตามการใช้จ่ายเงินของสมาชิกด้วยตนเอง บังคับให้มีการออมจึงจะกู้เงินได้ ดังเช่นธนาคารกรามีนของประเทศบังคลาเทศ หรืออาจกำหนดให้ผู้กู้ยืมจะต้องแสดงบัญชีครัวเรือนประกอบการกู้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา มีข้อเสนอแนะของการศึกษา ได้แก่

- 1) แก้ไขพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 ในประเด็นดังต่อไปนี้

- (1) เพิ่มอัตราโทษทางอาญาทั้งจำคุกและปรับ เพื่อมิให้เจ้าหน้าที่กระทำความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราและใช้วิธีการรุนแรงในการติดตามทวงหนี้
- (2) เพิ่มอัตราดอกเบี้ยสูงสุด เพื่อให้คุ้มกับความเสียหายของเจ้าหน้าที่ที่อาจไม่ได้รับชำระหนี้
- (3) กำหนดให้ลูกหนี้สามารถฟ้องคดีได้ โดยถือว่าลูกหนี้ที่ยินยอมให้มีการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นผู้เสียหายที่สามารถฟ้องคดีได้
- (4) ควรกำหนดนิยามความหมายของคำว่า ดอกเบี้ย ให้รวมถึง ค่าธรรมเนียม ค่าบริการ และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เรียกเก็บ
- 2) แก้ไขพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ให้ครอบคลุมถึงการทวงถามหนี้ของเจ้าหน้าที่นอกระบบ
- 3) เร่งรัดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขปัญหานี้นอกระบบอย่างจริงจัง โดยการดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่นอกระบบที่ใช้วิธีการทวงหนี้ที่รุนแรง
- 4) ควรจัดให้มีแหล่งทุนเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนที่มีความต้องการที่แตกต่างกัน เช่น เงินทุนที่ให้อุ้มเพื่อการประกอบอาชีพ เงินทุนสำหรับกรณีฉุกเฉินหรือความจำเป็นเร่งด่วนในการดำรงชีวิตประจำวัน ควบคู่กับการเสริมสร้างวินัยทางการเงินโดยใช้ระบบการเงินในการปรับพฤติกรรมกับลูกหนี้
- 5) ควรให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการวางแผนการใช้เงิน การทำบัญชีครัวเรือน การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ประชาชนดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับรายได้ของตน
- 6) ควรผลักดันให้เกิดสถาบันการเงินที่เข้มแข็ง เพื่อให้ประชาชนและชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐวุฒิ วิทยศักดิ์พันธ์. (2549). **อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ : ศึกษากรณีหนี้นอกระบบของผู้ประกอบธุรกิจที่มีใช้สถาบันการเงินภายใต้พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช 2475**. ปริญญาานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- ปิยะพร ตันณีกุล. (2557). **อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ไพฑูริย์ เอกจริยาการ. (2554). “ปัญหาหนี้นอกระบบในสังคมไทย.” **วารสารราชบัณฑิตยสถาน** 36, 1 (มกราคม-มีนาคม): 14-30.
- วรรณิ วรรณชาติ. (2549). “การติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการของศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศตจ.).” **วารสารเศรษฐกิจและสังคม** 43, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม): 20-25.
- วันชัย มีชาติและคณะ. (2556). **รายงานการวิจัย โครงการศึกษาพัฒนานโยบายการยุติธรรมเพื่อแก้ปัญหาหนี้นอกระบบ**. ศูนย์ช่วยเหลือลูกหนี้ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม กระทรวงยุติธรรม. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์วิจัยและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2557). **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องหนี้นอกระบบ: ปัญหาและแนวทางแก้ไขภายใต้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สุรางค์รัตน์ จำเริญพล. (2557). “หนี้นอกระบบกับความเป็นธรรมทางสังคม.” ใน **การประชุมวิชาการ ปี 2558 สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**.
- อรรถพล อรรถวณิชและคณะ. (2554). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาแนวทางการใช้มาตรการทางกฎหมายในการกำกับดูแลและแก้ไขปัญหาหนี้เจ้าหนี้นอกระบบ**. สำนักกฎหมาย สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง. กรุงเทพฯ.

แนวทางการระงับข้อพิพาทของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันตก (พ.จ.น.ก):
ศึกษกรณี ทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย หน่วงเหนี่ยวหรือกักขัง ดูหมิ่น หมิ่นประมาท
The Procedure on Argumentative Settlement of Western Rajabhat Universities :
A Case study of Quarrel, Assault, Detention, Disparagement and Contempt

สนธยา โจมกัน¹

พงษ์บวร ประสูตร์แสงจันทร์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการระงับข้อพิพาทแก่นักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันตก (พ.จ.น.ก.) เพื่อหาแนวปฏิบัติที่ตรงกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้คือ อาจารย์หรือเจ้าหน้าที่ผู้ระงับข้อพิพาทและนักศึกษา แยกเป็นมหาวิทยาลัยละ ๕ ราย จำนวน ๔ มหาวิทยาลัยราชภัฏ รวม ๒๐ ราย เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า

ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการระงับข้อพิพาทของนักศึกษา ได้แก่ 1. กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่มีโทษขั้นสูงสุด คือ ไล่ออกจากระบบและถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการเรียนของนักศึกษาอันเป็นการแก้ไขปัญหาคอนพลายเหตุเท่านั้น 2. นโยบาย ที่ยังไม่มีการส่งเสริมการระงับข้อพิพาทในเบื้องต้นอย่างชัดเจน และนักศึกษายังไม่รู้กฎระเบียบ ต่าง ๆ เท่าที่ควร จึงไม่ได้ตระหนักถึงโทษหรือผลเสียที่จะเกิดขึ้นหากตนมีข้อพิพาทขึ้น 3. บุคลากร ที่ยังไม่มีผู้ที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนหรืออาจมีแต่ยังไม่เข้าใจบทบาท หน้าที่ของตนเท่าที่ควร 4. การบังคับใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่พบว่ามีการตีความที่เข้าสู่กระบวนการดังกล่าวน้อยมาก ซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้วไม่ได้หมายความว่าจะไม่เกิดข้อพิพาทขึ้นเลย แต่อาจมีปัจจัยหลายประการ

จากการศึกษาพบว่าปัญหาสำคัญ คือ ตัวนักศึกษายังขาดการตระหนักถึงโทษหรือผลเสียที่อาจจะเกิดขึ้น เพราะไม่รู้กฎ ระเบียบวินัยต่าง ๆ ขาดการรณรงค์ให้มีจิตสำนึกที่ดีในการอยู่ร่วมกันในสังคมมหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในเบื้องต้น และไม่มีติดตามผลหลังจากที่มีการดำเนินการตามระเบียบของมหาวิทยาลัยแล้ว ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีแนวทางแก้ไข ดังนี้

1. มีการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ หรือสร้างช่องทางติดต่อประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในมหาวิทยาลัยทุกรูปแบบเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อให้ศึกษามีช่องทางในการปรึกษาเพิ่มมากขึ้น
2. จัดกิจกรรมเสริมต่าง ๆ โดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาคัดเลือกนักศึกษากลุ่มเสี่ยงมาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อเป็นการป้องกันในเชิงรุก
3. มีบุคลากรหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงและสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง เช่น เครือข่ายของท้องถิ่น สถานีตำรวจใกล้มหาวิทยาลัย หรือแม้แต่เครือข่ายผู้ประกอบการ
4. กำหนดแนวทางร่วมกันในการสร้างระบบและกลไกการระงับข้อพิพาทในเบื้องต้นให้ชัดเจนมีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างมหาวิทยาลัย
5. แต่ละมหาวิทยาลัยควรสร้างเครือข่ายอาจารย์ที่ปรึกษากันระหว่างคณะเพื่อปรึกษาหารือกันอย่างเป็นมิตรเพื่อหาทางออกร่วมกัน

คำสำคัญ : ข้อพิพาท การระงับข้อพิพาท นักศึกษา

¹ โปรแกรมวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Abstract

This research aims to study the problems and the obstacles of the procedure on argumentative settlement of Western Rajabhat Universities in order to find the best practice. The participants of this research are teachers, officials who involved in the settlement, and students recruited 5 people from each university. So, there are 20 people as a case study. The Instrumentation of this research is an interview and these are the results.

There are 4 problems and the obstacles of the procedure on argumentative settlement of students. The first is the rules and regulations. The highest punishment is deleting their names from the system and prosecution which directly impacts to the students. However, such procedure only uses to solve the symptoms not the root cause. The second is the policy. There is no primary policy supporting the argumentative settlement. And the students do not know the rules and regulations, so they do not realize the disadvantages of the argument. The third is the personnel. It was found that there were no personnel of each university to take responsibilities obviously and they don't understand their roles as expected. The last is the execution. It was found that there are a few cases that enter the procedure. In fact, it does not mean that there is no disputation happened.

From all problems, there are five ways to solve the problems. First, the universities should campaign, publicize, or make any channels as much as possible for students. Second, each university should create the activities by recruiting some risky students to do the activities together for active prevention. Third, the universities should have direct personnel or institute that takes the responsibilities and make the outside network such as local area network, police station nearby the university or parents. Fourth, each university should clearly make the system and mechanism to share and learn the primary settlement among universities. Finally, the universities should make the network among advisors in order to consult and find the ways to solve the problems.

Keywords: *dispute, dispute settlement, students*

บทนำ

สืบเนื่องจากการที่สาขาวิชานิติศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมได้จัดกิจกรรมบริการวิชาการแก่นักศึกษาและบุคคลทั่วไปผ่านทางคลินิกกฎหมายประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ พบว่าในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๖ ที่ผ่านมามีนักศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ปกครอง เข้ามาปรึกษาปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับเหตุทะเลาะวิวาท ด่าทอกัน เหตุทำร้ายร่างกาย หน่วงเหนี่ยวหรือกักขัง ดูหมิ่น หมิ่นประมาทกันอันเนื่องมาจากหลายสาเหตุ ซึ่งที่พบส่วนใหญ่จะมาจากการกระทบกระทั่งกันภายในมหาวิทยาลัยและนอกมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะจากปัญหาชู้สาว หึงหวง ซึ่งนำไปสู่การกระทำความผิดกฎหมายอาญาดังกล่าวได้ทั้งสิ้น แม้ว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าวจะไม่มีการบันทึกหรือรวบรวมสถิติไว้ เนื่องจากเป็นในลักษณะที่ไม่ได้เข้ามาปรึกษาอย่างเป็นทางการ แต่จากการปฏิบัติหน้าที่จริงพบว่าการเข้ามาขอรับคำปรึกษาของนักศึกษาและอาจารย์อยู่เป็นระยะ ในบางกรณีเกิดจากปัญหาเล็กๆ แต่ด้วยความตึกคะนอง การรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ขาดการได้รับคำแนะนำที่ถูกต้องและเหมาะสมตลอดจนขาดมาตรการในการระงับข้อพิพาทดังกล่าวในเบื้องต้นจนนำไปสู่การก่อคดีที่รุนแรงเกินกว่าที่จะระงับข้อพิพาทได้และเริ่มจะรุนแรงขึ้นทุกวัน ส่วนในการที่เข้ามารับคำปรึกษากฎหมายนั้นเป็นการ

แก้ไขปัญหาก็หายเหตุนั้นไม่สามารถจะเยียวยาหรือแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นได้แล้ว ในที่สุดนักศึกษาที่เข้าไปเกี่ยวข้องจะต้องถูกดำเนินคดีและเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมายอย่างเต็มรูปแบบ ในขณะที่ผู้เสียหายเองก็อาจเกิดความหวาดกลัว อับอายจนไม่สามารถมาเรียนได้อันจะส่งผลโดยตรงต่อการที่จะได้ศึกษาในมหาวิทยาลัยจนจบหลักสูตร ซึ่งปัญหานี้ไม่ได้สร้างความเสียหายกับตัวนักศึกษาเองเท่านั้นยังส่งผลเสียถึงผู้ปกครองและชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยอีกด้วย

การถูกดำเนินคดีของนักศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลโดยตรงต่อการศึกษาจนจบหลักสูตร กล่าวคือ ในคดีความผิดอาญาแผ่นดิน เช่น ทำร้ายร่างกาย ฆ่าผู้อื่นฯ เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน ยอมความไม่ได้ เมื่อฟ้องร้องดำเนินคดีแล้วต้องดำเนินคดีจนถึงที่สุด แต่หากเป็นคดีอื่น เช่น หน่วงเหนี่ยวกักขัง หมิ่นประมาท ฉ้อโกง ยักยอก ทำให้เสียทรัพย์ บุกรุกฯ เป็นความผิดต่อส่วนตัวยังสามารถยอมความกันได้ อย่างไรก็ตามแม้จะยอมความกันได้ก็อาจจะต้องถูกฟ้องร้องดำเนินคดีเสียก่อน

ทั้งนี้เมื่อมีกรณีดังกล่าวเกิดขึ้นมหาวิทยาลัยมีระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินการแก่นักศึกษาซึ่งเมื่อเข้าสู่กระบวนการตามระเบียบแล้วก็ต้องดำเนินการตามระเบียบ หากสุดท้ายไม่สามารถยุติข้อพิพาทลงได้นักศึกษาที่ต้องถูกลงโทษขั้นสูงสุด คือ ลบชื่อออกจากระบบและถูกดำเนินคดีตามกฎหมายในที่สุด

ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงต้องหาเครื่องมือหรือแนวทางปฏิบัติที่ดีเพื่อยุติข้อพิพาทในเบื้องต้นก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการตามระเบียบของมหาวิทยาลัย โดยความร่วมมือของนักศึกษาและผู้ปกครองอันเกิดจากความพึงพอใจร่วมกันของทั้งสองฝ่ายให้เกิดความเป็นธรรมและเหมาะสม ควบคู่ไปกับการสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอยู่ร่วมกันในสังคมประกอบกับมีมาตรการเชิงรุกเพื่อเป็นการป้องกันการเกิดข้อพิพาทด้วยการสอดแทรกไปกับการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อรักษาอนาคตทางการเรียนของนักศึกษาต่อไป อีกทั้งยังช่วยเบี่ยงเบนและลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลและสร้างความน่าเชื่อถือให้กับสถาบันการศึกษาด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการระงับข้อพิพาทของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อแสวงหาแนวปฏิบัติที่ดีในการระงับข้อพิพาทของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ขอบเขตทางด้านเนื้อหา ศึกษาการเกิดข้อพิพาทของนักศึกษา กระบวนการและขั้นตอนในการระงับข้อพิพาท ปัญหาและขั้นตอนในการระงับข้อพิพาท ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ศึกษา ได้แก่ อาจารย์ เจ้าหน้าที่ นักศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา แยกเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏละ 5 ราย จำนวน 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏ รวม 20 ราย ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงโดยการคัดเลือกกลุ่มบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้อย่างถูกต้องและเป็นผู้มีความรู้ในด้านที่สัมภาษณ์ ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาในเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการถอดถ้อยคำจากการให้สัมภาษณ์ จดบันทึก และการสังเกตการณ์อย่างละเอียด เพื่อให้การตีความและการกำหนดประเด็นที่สำคัญได้อย่างถูกต้องเชื่อถือได้ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการระงับข้อพิพาทของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัย พบว่า

1. ด้านกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ พบว่า โดยส่วนใหญ่มีการกำหนดเกี่ยวกับการกระทำผิดของนักศึกษาไว้ในระเบียบมหาวิทยาลัย ว่าด้วย วินัยนักศึกษา หรือตามระเบียบอื่น และมีการกำหนดการกระทำผิดไม่ร้ายแรงแยกต่างหากจากการกระทำผิดร้ายแรง ตลอดจนกำหนดโทษไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ซึ่งโทษที่จะได้รับมีตั้งแต่ว่ากล่าวตักเตือนไปจนถึงให้พ้นสภาพจากการเป็นนักศึกษาหรือส่งตัวดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นก็ถือว่าเป็นโทษที่ร้ายแรงและในขณะที่เดียวกันนักศึกษาอาจไม่ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมอย่างเหมาะสม

2. ด้านนโยบาย พบว่ายังไม่มีความชัดเจนหรือมาตรการที่ช่วยส่งเสริมการระงับข้อพิพาทในเบื้องต้นอย่างชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นนโยบายในการพิจารณาการลงโทษซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากที่นักศึกษาถูกตั้งคณะกรรมการสอบสวนตามระเบียบของมหาวิทยาลัยแล้ว จึงเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ อีกทั้งมหาวิทยาลัยยังมีการประชาสัมพันธ์หรือณรงค์ให้นักศึกษารับถึงกฎ ระเบียบ ต่าง ๆ น้อย คือ นักศึกษาไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลส่วนนี้ได้เท่าที่ควร นักศึกษาจึงไม่ได้ตระหนักถึงโทษหรือผลเสียที่จะเกิดขึ้นหากตนมีข้อพิพาท

3. ด้านบุคลากร พบว่า บางมหาวิทยาลัยไม่มีบุคลากรหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนหรือมหาวิทยาลัยที่มีบุคลากรหรือหน่วยงานรับผิดชอบก็ตามแต่ไม่มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนี้ครอบคลุมตั้งแต่เบื้องต้นก่อนที่จะเกิดข้อพิพาท บุคลากรหรือหน่วยงานดังกล่าวได้ทำหน้าที่ต่อเมื่อเกิดเหตุแล้วหรือถูกตั้งเป็นคณะกรรมการสอบสวนแล้วเท่านั้น

4. ด้านการบังคับใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ไม่ได้นำมาใช้มากนัก เนื่องจากพบว่า กรณีข้อพิพาทที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะเป็นกรณีทะเลาะวิวาทกันด้วยวาจา ดุหมั่นซึ่งหน้า ดุหมั่นกันในหน้าเฟซบุ๊ก ส่วนกรณีทำร้ายร่างกาย หน่วงเหนี่ยวหรือกักขังนั้น มีกรณีที่เกิดขึ้นค่อนข้างน้อย เนื่องจากอาจไปตกลงหรือมีปัญหากันนอกมหาวิทยาลัย หรือไม่มีการแจ้งต่อมหาวิทยาลัย หรืออาจตกลงกันเองได้ในระดับอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วถือเป็นเรื่องที่ดี แต่ผลเสียคือ เกณฑ์ในการพิจารณาของอาจารย์ที่ปรึกษาแต่ละท่านอาจจะไม่เป็นไปในทางเดียวกันซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของกระบวนการดังกล่าวได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อหาแนวปฏิบัติที่ดีในการระงับข้อพิพาทของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัย พบว่า

แนวทางที่ 1. มหาวิทยาลัยควรรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ หรือสร้างช่องทางติดต่อประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในมหาวิทยาลัยทุกรูปแบบทุกช่องทางเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อให้ นักศึกษามีช่องทางในการปรึกษาหลายช่องทาง

แนวทางที่ 2. มหาวิทยาลัยควรจัดกิจกรรมเสริมต่าง ๆ โดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาคัดเลือกนักศึกษาที่เป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะเกิดข้อพิพาทมาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อเป็นการป้องกันเชิงรุก

แนวทางที่ 3. มหาวิทยาลัยควรมีบุคลากรหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงและสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง เช่น เครือข่ายของท้องถิ่น สถานีตำรวจใกล้มหาวิทยาลัย หรือแม้แต่เครือข่ายผู้ประกอบการ จะได้เป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วถึง

แนวทางที่ 4. มหาวิทยาลัยควรกำหนดแนวทางร่วมกันในการสร้างระบบและกลไกการระงับข้อพิพาทในเบื้องต้นให้ชัดเจน และสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างมหาวิทยาลัย

แนวทางที่ 5. ในแต่ละมหาวิทยาลัยควรสร้างเครือข่ายอาจารย์ที่ปรึกษากันระหว่างคณะเพื่อปรึกษาหารือกันอย่างเป็นมิตรเมื่อมีเหตุพิพาทหรือเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือหาทางออกร่วมกัน

สรุปและอภิปรายผล

สามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ปัญหาและอุปสรรคของการระงับข้อพิพาทของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันตก

1. ด้านกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เนื่องจากระเบียบที่เกี่ยวข้องกับวินัยนักศึกษาของทั้ง 4 มหาวิทยาลัย มีลักษณะที่ใกล้เคียงกันในเรื่องกำหนดการกระทำความผิดวินัยร้ายแรงและวินัยไม่ร้ายแรง ตลอดจนการกำหนดโทษสำหรับความผิดต่าง ๆ เพียงแต่ระบียบดังกล่าวใช้สำหรับการดำเนินการหลังจากที่มีการกระทำความผิดหรือหลังจากที่นักศึกษามีข้อพิพาทเกิดขึ้นแล้ว โดยระบียบนั้นยังคงกล่าวไม่ถึงการรักษาระเบียบวินัย หน่วยงานที่กำกับดูแลเกี่ยวกับวินัยนักศึกษา อำนาจหน้าที่แนวทางและมาตรการเกี่ยวกับการพัฒนาความมีระเบียบวินัยของนักศึกษา อันเป็นระบบและกลไกที่จะช่วยป้องกันการเกิดข้อพิพาทของนักศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับข้อบังคับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ว่าด้วยวินัยและการดำเนินการทางวินัยนักศึกษา พ.ศ. 2553 หมวดที่ 2 การรักษาวินัย ที่กำหนดให้มีคณะกรรมการวินัยนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะกรรมการวินัยนักศึกษาประจำคณะ และคณะกรรมการวินัยหอพักนักศึกษา เพื่อกำกับดูแลเกี่ยวกับวินัยนักศึกษา และกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดังกล่าวไว้ชัดเจน หนึ่งในอำนาจหน้าที่นั้นคือคณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่เสนอแนวทางและมาตรการที่เกี่ยวกับการพัฒนาความมีระเบียบวินัยของนักศึกษาทั้งระดับมหาวิทยาลัย ระดับคณะ และหอพัก อันเป็นระบบและกลไกที่จะช่วยป้องกันการเกิดข้อพิพาทของนักศึกษาได้

2. ด้านนโยบาย ยังไม่มีนโยบายที่มาช่วยส่งเสริมการระงับข้อพิพาทในเบื้องต้นอย่างชัดเจน เช่น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน หรือเมื่อเกิดข้อพิพาทแล้วนักศึกษายังขาดที่เลี้ยงในการให้คำปรึกษาให้รู้ถึงสิทธิ หน้าที่ต่าง ๆ ตามระเบียบมหาวิทยาลัยและสิทธิ หน้าที่ ตามกฎหมาย ขั้นตอนการดำเนินการตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ผลดีผลเสียของการดำเนินการ การสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบในการกระทำของคู่กรณีที่มีต่อสังคมส่วนรวม ตลอดจนหาแนวทางแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการจัดตั้ง “ศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี” ของศาลอาญารุงเทพใต้ อีกทั้งวิทยาลัยยังมีการประชาสัมพันธ์หรือณรงค์ให้นักศึกษาทราบถึงกฎ ระเบียบเกี่ยวกับวินัยนักศึกษาก่อนเข้าเรียน กล่าวคือ นักศึกษายังไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลส่วนนี้เท่าที่ควร นักศึกษาจึงไม่ได้ตระหนักถึงโทษหรือผลเสียที่จะเกิดขึ้นหากตนมีข้อพิพาท ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ ที่กล่าวว่า “อยากให้มหาวิทยาลัยมีการประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบเท่าที่ทำได้ เช่น ทีวีวงจรปิดที่ติดตั้งภายในมหาวิทยาลัย หน้าเว็บไซต์ ดิจบอร์ดประชาสัมพันธ์ ติดป้ายตามที่ต่าง ๆ ในลักษณะที่เป็นข้อความสั้น ๆ หรือเรื่องราวที่ดูน่าสนใจ เมื่อนักศึกษาได้เห็นบ่อย ๆ นักศึกษาจะได้ตระหนักอยู่ตลอดเวลาถึงโทษภัยของการมีข้อพิพาทกัน เพราะปัจจุบันนี้นักศึกษาจะได้ทราบถึงกฎ ระเบียบของมหาวิทยาลัยในตอนแรกที่เข้ามาปี 1 และจะรู้อีกทีตอนที่มีปัญหา หรือบางคนก็รู้ระเบียบแล้วแต่ตอนที่จะมีปัญหาก็มักจะขาดสติ ยับยั้งซึ่งใจไม่อยู่ คิดว่าทำไปก่อนแล้วค่อยแก้ปัญหากันทีหลัง ซึ่งก็ไม่ทันการแล้ว” อีกทั้ง มหาวิทยาลัยยังไม่มีมาตรการที่จะดูแลนักศึกษาต่อหลังจากที่มีการดำเนินการต่าง ๆ แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญอีกท่านหนึ่ง ที่กล่าวว่า “บางทีนักศึกษาก็จบกันแค่เรื่องของเอกสาร จบกันแค่นี้ในมหาวิทยาลัย แต่ออกไปมีปัญหากันตอนนอกมหาวิทยาลัยและบางกรณีก็รุกรามไปถึงเพื่อน ๆ และผู้ปกครอง บางกรณีนักศึกษาไม่ว่าจะเป็นฝั่งก่อเรื่องหรือฝั่งที่ถูกกระทำก็ถูกคุกคามจากบุคคลภายนอกด้วย” ซึ่งหากนำเอาโครงการอาสาสมัครคุมประพฤติมาปรับใช้ กล่าวคือ มีอาสาสมัครออกไปสอดส่อง เยี่ยมเยียน แก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์ผู้ที่อยู่ระหว่างถูกควบคุมความประพฤติ ติดตามสงเคราะห์ผู้กระทำความผิดภายหลังปล่อย และช่วยปฏิบัติงานที่ รวมทั้งช่วยเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์ภารกิจของกลุ่มคุมประพฤติก็จะช่วยป้องกันก่อนเกิดเหตุหรือเมื่อเกิดเหตุแล้วมีการดำเนินการและติดตามผลอย่างต่อเนื่องก็จะทำให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าวสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3. ด้านบุคลากร โดยส่วนใหญ่บุคลากรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานวินัยนักศึกษาจะเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในกองกิจการนักศึกษาหรือกองพัฒนานักศึกษา ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวทำหน้าที่ดูแลนักศึกษาในเรื่องทั่วไป ไม่มีเจ้าหน้าที่เฉพาะจึงไม่มีอำนาจหน้าที่โดยเฉพาะในการกำกับดูแลเกี่ยวกับวินัยนักศึกษา ไม่มีอำนาจหน้าที่วางแนวทางหรือมาตรการที่เกี่ยวกับการ

พัฒนาความมีระเบียบวินัยของนักศึกษา ในบางมหาวิทยาลัยพบว่าให้เป็นเรื่องของนิติกรประจำมหาวิทยาลัย ซึ่งไม่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงและไม่มีวาทศิลป์กับนักศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผู้ที่ให้ข้อมูลคนสำคัญ ที่กล่าวว่า “นักศึกษาส่วนใหญ่จะมีความใกล้ชิดกับอาจารย์ที่ปรึกษา เวลามีปัญหาจะเข้าหาอาจารย์ที่ปรึกษา แต่มีนักศึกษาบางส่วนที่ไม่กล้าเข้าหาอาจารย์ที่ปรึกษาเพราะกลัวเรื่องถูกเปิดเผยแก่เพื่อน ๆ ในห้องเรียน กลัวอาจารย์ที่ปรึกษาเล่าเอียง หรืออื่น ๆ เมื่อมีปัญหาจึงไม่รู้จะไปปรึกษาใคร ยิ่งกว่านั้นหากเกิดข้อพิพาทแล้วมาปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาก็ไม่รู้จะไปปรึกษาใครต่อ คือยังไม่มีตัวบุคคลหรือหน่วยงานที่ชัดเจน ซึ่งอยากให้มี” ส่วนบุคคลที่ถูกแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการสอบสวนวินัยนักศึกษาบางครั้งยังขาดความรู้ความเข้าใจ

4. ด้านการบังคับใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ไม่ได้นำมาใช้มากนัก ซึ่งตามจริงแล้วถือเป็นเรื่องที่ดีหมายความว่า อาจจะไม่มีการที่จะต้องใช้ระเบียบข้อบังคับ เพราะส่วนใหญ่พบว่า กรณีข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยเป็นกรณีทะเลาะวิวาทกันด้วยวาจา ดูหมิ่นซึ่งหน้า ดูหมิ่นกันในหน้าเฟซบุ๊ก ส่วนกรณีทำร้ายร่างกาย หน่วงเหนี่ยวหรือกักขังนั้น มีกรณีที่เกิดขึ้นค่อนข้างน้อย แต่อย่างไรก็ตามการไม่มีเรื่องที่ต้องใช้ระเบียบข้อบังคับ อาจเนื่องมาจากนักศึกษาไปตกลงกันเองหรือนักศึกษาเลือกไปมีปัญหากันนอกมหาวิทยาลัย หรือไม่มีการแจ้งต่อมหาวิทยาลัย หรืออาจตกลงกันเองได้ในระดับอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วถือเป็นเรื่องที่ดี แต่ผลเสียคือ เกณฑ์ในการพิจารณาของอาจารย์ที่ปรึกษาแต่ละคนอาจไม่เป็นไปในทางเดียวกันซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นธรรมและความน่าเชื่อถือของกระบวนการดังกล่าวได้ ดังนั้นหากมีการแยกประเภทความผิด เช่น กรณีเป็นความผิดในตัวเอง (mala in se) หรือเป็นความผิดเพราะกฎหมายห้าม (mala prohibita) หรือแบ่งตามลักษณะของความผิด เช่น เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน หรือเป็นความผิดต่อส่วนตัว แล้วหามาตรการที่เหมาะสม จะช่วยให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 แนวปฏิบัติที่ดีในการระงับข้อพิพาทของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันตก ผลการวิจัย พบว่า

แนวทางที่ 1 มหาวิทยาลัยควรกำหนดแนวทางร่วมกันในการสร้างระบบและกลไกการระงับข้อพิพาทในเบื้องต้นให้ชัดเจน เช่น 1) แนวทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพราะคู่กรณีสามารถที่จะเจรจายุติข้อพิพาทได้ด้วยความพึงพอใจร่วมกัน แต่อย่างไรก็ตาม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็ยังมีข้อจำกัดว่าสามารถดำเนินการได้เฉพาะคดีแพ่งกับคดีอาญาความผิดต่อส่วนตัว คดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ และคดีอาญาความผิดเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับกรณีการเกิดข้อพิพาทในมหาวิทยาลัย ขั้นตอนการทำงานดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการระงับข้อพิพาทด้วยหลักสมานฉันท์และสันติวิธี โดยให้ความรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ตามระเบียบมหาวิทยาลัย 2) แนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การฟื้นฟูสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษา โดยให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงถึงความรับผิดชอบ (accountability) ในการกระทำของตน และให้ความช่วยเหลือบรรเทาผลร้ายแก่เหยื่อและผู้เสียหาย ด้วยวิธีการประชุม (meeting) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย คือ ผู้กระทำความผิด เหยื่อผู้ถูกกระทำ อาจารย์ที่ปรึกษา เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงาน และผู้ปกครอง โดยเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่ให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ยุติลงด้วยความยุติธรรมกับทุกฝ่าย นอกจากนี้ควรสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างมหาวิทยาลัย

แนวทางที่ 2. ในแต่ละมหาวิทยาลัยควรสร้างเครือข่ายอาจารย์ที่ปรึกษากันระหว่างคณะหรือระหว่างมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในชั้นปีที่ 1 เพราะเป็นช่วงเริ่มต้นของการเข้ามาอยู่ในสังคมมหาวิทยาลัย ควรต้องให้ความสำคัญ ให้ความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด เพื่อปรึกษาหารือกันอย่างเป็นมิตรเมื่อมีเหตุพิพาทหรือเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือหาทางออกร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ที่ให้ข้อมูลคนสำคัญ ที่กล่าวว่า “อาจารย์ที่ปรึกษามีความสำคัญมาก เพราะอยู่ในฐานะที่ใกล้ชิดกับนักศึกษามากที่สุด จะรู้จักอุปนิสัยใจคอของนักศึกษามากกว่าคนอื่น หากมีปัญหาที่จะต้องพูดคุยหรือตกลงกัน นักศึกษาจะฟังอาจารย์ที่ปรึกษามากกว่าคนอื่น” และสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญอีกท่านหนึ่ง ที่กล่าวว่า “อยากให้อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมเป็นคณะกรรมการ เพราะอย่างน้อยเป็นคนที่นักศึกษารู้จัก จะรู้สึกอุ่นใจและไม่กลัวมากกว่าเป็นใครก็ไม่รู้ที่มาสอบสวน” แต่

อย่างไรก็ตามอาจเกิดปัญหาการเข้าข้างลำเอียงได้และไม่สอดคล้องกับหลักการตรวจสอบถ่วงดุล ดังนั้นอาจารย์ที่ปรึกษาควรมีส่วนสำคัญที่ต้องทำความเข้าใจกับนักศึกษา ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา หรือรับฟังปัญหาต่าง ๆ ของนักศึกษาอย่างจริงจังและสร้างเครือข่ายระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืนในอนาคตได้

แนวทางที่ 3. มหาวิทยาลัยควรบรรจุ ประชาสัมพันธ์ หรือสร้างช่องทางติดต่อประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในมหาวิทยาลัยทุกรูปแบบทุกช่องทางเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อให้ นักศึกษามีช่องทางในการปรึกษาเพิ่มมากขึ้น

แนวทางที่ 4. มหาวิทยาลัยควรจัดกิจกรรมเสริมต่าง ๆ โดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาคัดเลือกนักศึกษาที่เป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะเกิดข้อพิพาทมาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อเป็นการป้องกันเชิงรุก เช่น กิจกรรมการทำงานบริการสังคม ซึ่งสอดคล้องกับมาตรการทำงานบริการสังคม (The Community Service Order) ที่เป็นมาตรการลงโทษแนวใหม่อีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจะกำหนดให้ผู้กระทำผิดทำงานบริการแก่สังคม ชุมชน หรือองค์การสาธารณกุศลโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนภายในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับกิจกรรมเสริมได้ และการจัดกิจกรรมดังกล่าวควรมีในทุกระดับตั้งแต่ในชั้นเรียน สาขาวิชา คณะ และมหาวิทยาลัย เริ่มจากจุดเล็ก ๆ ที่ใกล้ตัวนักศึกษา ก่อน นักศึกษาจึงจะเกิดความสนใจและไปต่อในระดับที่ใหญ่กว่าได้

แนวทางที่ 5. มหาวิทยาลัยควรมีบุคลากรหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงและสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง เช่น เครือข่ายของท้องถิ่น สถานีตำรวจใกล้มหาวิทยาลัย หรือแม้แต่เครือข่ายผู้ประกอบการ จะได้เป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้ง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ที่ให้ข้อมูลคนสำคัญ ที่กล่าวว่า “กรณีมีปัญหาหนักศึกษาขึ้นโรงพัก ไม่รู้จะติดต่อใคร แต่เห็นว่าบางมหาวิทยาลัยมีเบอร์โทรศัพท์ติดต่อไว้ที่โรงพักนั้น จึงทำให้นักศึกษาหรืออาจารย์สามารถโทรติดต่อหน่วยงานของมหาวิทยาลัยนั้นได้ แต่ของเราไม่มี ที่ทำได้คือโทรศัพท์ติดต่อกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่รู้จัก ซึ่งเป็นลักษณะการติดต่อเป็นการส่วนตัวไม่ใช่การติดต่อกับมหาวิทยาลัย” ทำให้ขาดการติดต่อประสานงานระหว่างกัน ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงควรมีช่องทางการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของมหาวิทยาลัย หากมีปัญหาหรือมีข้อพิพาทกันที่ใด ก็สามารถติดต่อประสานงานกับมหาวิทยาลัยได้โดยตรง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา มีข้อเสนอแนะของการศึกษา ได้แก่

1. กำหนดในระเบียบมหาวิทยาลัยว่าด้วยวินัยนักศึกษาให้มีคณะกรรมการวินัยนักศึกษา เป็นหน่วยงานหนึ่งในกองกิจการนักศึกษาหรือกองพัฒนานักศึกษาเพื่อกำกับดูแลเกี่ยวกับวินัยนักศึกษาโดยเฉพาะ และกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดังกล่าวไว้ให้ชัดเจน รวมไปถึงให้มีอำนาจหน้าที่เสนอแนวทางและมาตรการที่เกี่ยวกับการพัฒนาความมีระเบียบวินัยของนักศึกษา อันเป็นระบบและกลไกที่จะช่วยป้องกันการเกิดข้อพิพาทของนักศึกษาได้ อีกทั้งหน่วยงานนี้ยังมีหน้าที่ติดต่อประสานงานกับเครือข่ายนอกมหาวิทยาลัย เช่น หน่วยงานของท้องถิ่น สถานีตำรวจในจังหวัด หรือผู้ประกอบการ ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วย

2. จัดตั้ง “ศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี” เพื่อให้คำปรึกษาให้รู้ถึงสิทธิ หน้าที่ต่าง ๆ ตามระเบียบมหาวิทยาลัย และสิทธิ หน้าที่ ตามกฎหมาย ขั้นตอนการดำเนินการตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ผลดีผลเสียของการดำเนินการ การสร้างจิตสำนึก ความรับผิดชอบในการกระทำของคู่กรณีที่มีต่อสังคมส่วนรวม ตลอดจนหาแนวทางแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ให้ความรู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นแหล่งความรู้เกี่ยวกับงานยุติธรรม

เอกสารอ้างอิง

กฎระเบียบข้อบังคับ

ข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ว่าด้วย วินัยนักศึกษา พ.ศ. 2547.

ข้อบังคับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ว่าด้วยวินัยและการดำเนินการทางวินัยนักศึกษา พ.ศ. 2553.

ระเบียบ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว่าด้วยวินัยนิสิต พ.ศ. 2527.

ระเบียบมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ว่าด้วยวินัยนักศึกษา พ.ศ. 2548.

ระเบียบมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ว่าด้วยวินัยนักศึกษา พ.ศ. 2552.

ระเบียบมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ว่าด้วยการพัฒนาคุณลักษณะนักศึกษาระดับอนุปริญญา และปริญญาตรี พ.ศ. 2549.

ระเบียบสภาประจำสถาบันราชภัฏกาญจนบุรี ว่าด้วย วินัย ความประพฤติ และการลงโทษนักศึกษา พ.ศ. 2545.

แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2552 – 2555).

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2552 – 2554).

ปัญหาอุปสรรคภายในวัดที่มีผลกับพื้นที่การใช้งานของผู้สูงอายุ วัดสังฆทาน จ.นนทบุรี

Within the Temple Problems that Affects the Usability of the Elderly,
Sangkhataana Temple, Nonthaburi Province.

สุพัตรา ช้วนลิ้ม¹

มนัส แก้วบูชา²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคภายในวัดที่มีผลกับพื้นที่การใช้งานของผู้สูงอายุในวัดสังฆทาน จ.นนทบุรี และเพื่อเสนอแนะรูปแบบแนวทางการจัดการวัดเพื่อรองรับผู้สูงอายุในวัดสังฆทาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสำรวจ สัมภาษณ์ และนำผลการศึกษามาวิเคราะห์เพื่อเสนอแนะรูปแบบแนวทางการจัดการวัดเพื่อรองรับผู้สูงอายุในวัดสังฆทาน ผลการวิจัยสรุปว่า ผู้สูงอายุที่เข้ามาทำกิจกรรมทางศาสนาในวัดสังฆทานนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ 1. ผู้สูงอายุที่มีความสามารถในการทำกิจกรรมเหมือนบุคคลทั่วไปภายในวัด และ 2. ผู้สูงอายุที่ต้องการการพึ่งพาบ้างเพื่อทำกิจกรรมภายในวัด แต่ละกลุ่มมีความต้องการพื้นที่ภายในโบสถ์ ห้องน้ำ ทางสัญจร เรือนนอน โรงครัว ที่รองรับการใช้งานภายในวัดตามสภาพร่างกายที่แตกต่างกัน

คำสำคัญ : ผู้สูงอายุ, วัดสังฆทาน, การใช้งาน

Abstract

This research aims to study the problems that affect the temple area of use of the elderly in Wat Sangkhataana Temple Nonthaburi Province. The recommendation forms management approach is to support the elderly in Wat Sangkhataana Temple. A qualitative study The data were collected by means of interviews, surveys and studies to analyze feedback forms management approach is to support the elderly in Wat Sangkhataana Temple. The study concluded that The elderly into a religious event in Wat Sangkhataana Temple can be divided into two categories: 1. Elderly who have the ability to do things like a guest in the temple. And 2. the elderly who need to rely on some activities inside the temple. Each group needs space within the church houses a kitchen, bathroom pathways which supports the measure under different physical conditions.

Keywords: Elderly, Wat Sangkhataana Temple, Usability

บทนำ

การที่ประชาชนเข้าวัดทำบุญนั้นเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเจริญของงานด้านวัฒนธรรมอีกทั้งคติความเชื่อในโลกหน้า ยังเป็นเหตุจูงใจให้พุทธศาสนิกชนเข้าวัดทำบุญ ซึ่งกลุ่มพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ที่ชอบเข้าวัดทำบุญนั้นเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ นอกจากความเชื่อว่าการเข้าวัดทำบุญจะส่งผลดีกับตนเองและลูกหลานแล้วอีกสาเหตุหนึ่งคือการที่ผู้สูงอายุว่างเว้นจากการ

¹ นิสิตระดับปริญญาเอกสาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

² อาจารย์ที่ปรึกษาสาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

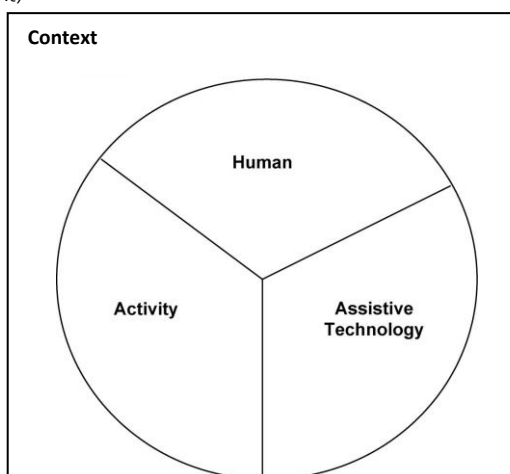
ทำงานเนื่องจากการเกษียณอายุการทำงานทำให้ภาระการรับผิดชอบหรือธุรกรรมอย่างอื่นน้อยลงอีกทั้งการเข้าวัดทำบุญหรือการเข้าร่วมกิจกรรมถือศีลนั้นยังเป็นการเข้าร่วมสังคมพบปะเพื่อนฝูงหรือญาติมิตรก่อให้เกิดความสุขใจ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ. 2553) จากการสำรวจประชากรของผู้สูงอายุภายในประเทศไทยโดยสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุสำรวจว่าปี 2553-2555 อัตราผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเฉลี่ยเกือบ 200,000 คนต่อปี และโดยเฉลี่ยผู้สูงอายุจะมีอายุยืนประมาณ 70 ปี และในปี 2555 ประเทศไทยมีผู้สูงอายุกว่า 8,000,000 คน ซึ่งนับได้ว่าสังคมไทยเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุแล้ว (วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2555) การที่ผู้สูงอายุได้รับการเอาใจใส่ การรับฟัง การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในวัยเดียวกัน หรือการใส่ใจจากลูกหลาน ผู้สูงอายุพร้อมที่จะเล่าเรื่องราวหรือแสดงออกถึงประเพณีและวัฒนธรรมที่เคยเป็นมา ทั้งจากประสบการณ์และการบอกเล่าต่อกันมา การมีสังคมดังกล่าวส่งผลให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีความสุขและอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ. 2553) จากการพิจารณาเห็นว่าผู้สูงอายุเป็นประชากรหลักและเป็นผู้ที่มีจิตศรัทธา มีความต้องการในการเข้าทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง แต่ปัจจัยความสูงอายุก่อให้เกิดโรคที่มีผลต่อร่างกาย ทำให้การรับรู้ในการทำกิจกรรมต่างๆลดน้อยลง อีกทั้งโรคที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวทำให้เกิดอุปสรรคในการเข้าถึงการทำกิจกรรมต่างๆ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคภายในวัดที่มีผลกับพื้นที่การใช้งานของผู้สูงอายุในวัดสังฆทาน จ.นนทบุรี
2. เพื่อเสนอแนะรูปแบบแนวทางการจัดการวัดเพื่อรองรับผู้สูงอายุในวัดสังฆทาน จ.นนทบุรี

กรอบแนวคิด

การวิจัยนี้ใช้หลักการออกแบบและวิเคราะห์จากคู่มือปฏิบัติวิชาชีพการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคน (Universal Design Code of Practice) จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องซึ่งมีความสำคัญว่าเป็นแนวความคิดสากลที่องค์การสหประชาชาติได้พยายามเผยแพร่และส่งเสริมจากแนวความคิดเดิมเพื่อครอบคลุมงานออกแบบสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ เด็ก สตรีมีครรภ์ โดยการออกแบบมีขอบเขตตั้งแต่การออกแบบชุมชนเมือง การออกแบบสถาปัตยกรรม การออกแบบภายในและการออกแบบผลิตภัณฑ์ สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ครอบคลุมกิจกรรมทุกประเภท เช่นการทำงาน การอยู่อาศัย เป็นต้น แนวความคิดการออกแบบสำหรับทุกคนควรได้รับความสำคัญและเห็นความสำคัญ โดยเฉพาะพื้นที่ที่เป็นพื้นที่สาธารณะหรืออาคารสาธารณะ เพื่อลดพื้นที่ที่เป็นปัญหาอุปสรรคเช่นทางสัญจร ทางเท้า ทางลาด บันได ราวจับ ห้องน้ำ เป็นต้น (สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์. 2552) และการวิจัยนี้ใช้ กรอบแนวคิด HAAT Model ของ Cook and Hussey (2002) ซึ่งใช้ในการทดสอบประโยชน์ของเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก โมเดล HAAT ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 4 อย่าง คือ มนุษย์ (Human) กิจกรรม (Activity) เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก (Assistive Technology) และบริบท (Context)

ภาพที่ 1 HAAT model (Cook and Hussey. 2002. Assistive Technologies Principles and Practice 2nd Edition. Missouri: Mosby.)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนการศึกษาภาคเอกสาร ศึกษาภาคเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตั้งแต่หลักการออก การจัดการพื้นที่ภายใน ประเพณีต่างๆที่เกิดขึ้นในวัด หลักคติและความเชื่อทางพุทธศาสนา รวมถึงความสามารถ เงื่อนไขการเข้าใช้พื้นที่ของผู้สูงอายุและอุปกรณ์เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจ ผลจากการวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 นำมาหาเกณฑ์การแบ่งรูปแบบ โดยเข้าสำรวจภายในวัดในประเด็นการทำบุญและประกอบพิธีกรรมต่างๆทางศาสนา

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น 3 กลุ่มใหญ่คือ กลุ่มผู้ใช้งานหลัก กลุ่มผู้ใช้งานรองและกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการ โดยแต่ละกลุ่มคือกลุ่มบุคคลดังนี้

- กลุ่มผู้ใช้งานหลักคือ เจ้าอาวาส กรรมการวัด เป็นต้น
- กลุ่มผู้ใช้งานรองคือ กลุ่มพุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญตามประเพณีโดยเน้นผู้สูงอายุ
- กลุ่มผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการคือ กลุ่มอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญ ด้านสถาปัตยกรรมและด้านสังคมผู้สูงอายุ

ผลการวิจัย

1. จากการศึกษาภาคเอกสารเห็นว่าผู้สูงอายุเป็นประชากรหลักและเป็นผู้ที่มีจิตศรัทธา มีความต้องการในการเข้าทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา แต่ปัจจัยความสูงอายุก่อให้เกิดโรคที่มีผลต่อร่างกาย ทำให้ความสามารถในการทำกิจกรรมต่างๆลดน้อยลง อีกทั้งโรคที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวทำให้เกิดอุปสรรคในการเข้าถึงการทำกิจกรรมต่างๆ จึงควรลดพื้นที่ที่เป็นปัญหาอุปสรรคเช่นทางสัญจร ทางเท้า ทางลาด บันได ราวจับ ห้องน้ำ เป็นต้น (สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์. 2552)

2. จากการสำรวจ วัดสังฆทาน ตั้งอยู่เลขที่ 100/1 หมู่ที่ 3 บ้านบางไผ่น้อย ต.บางไผ่ อ.เมือง จ.นนทบุรี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย พื้นที่วัดเป็นที่ราบลุ่มสภาพแวดล้อมโดยรอบล้อมไปด้วยสวนของชาวบ้าน มีปูชนียวัตถุสำคัญ คือ หลวงพ่อโตประดิษฐานเป็นพระประธานในอุโบสถแก้ว พื้นที่ภายในวัดสังฆทานมีส่วนพุทธาวาสและส่วนสังฆาวาส ซึ่งส่วนสังฆาวาสมีพื้นที่ดังนี้ พื้นที่ทางเข้าและจอดรถ โรงครัวและโรงทาน อาคารประชาสัมพันธ์ อุโบสถ ลานธรรม ตลาด กลุ่มอาคารที่พักเนกขัมมะ เรือนไม้ สถานพยาบาลเก่า ลานพักและห้องสมุดกลางน้ำ

3. จากการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 16 คน โดยใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในวัดสังฆทานเกี่ยวกับการจัดพื้นที่ต่างๆภายในวัด ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นรวมทั้งข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยรายละเอียดของเครื่องมือแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไป ประเภทกลุ่มของผู้ให้ข้อมูล อายุ ความบ่อยในการมาวัดสังฆทาน กิจกรรมที่ทำภายในวัด ส่วนที่ 2 ปัญหา อุปสรรคในพื้นที่ส่วนต่างๆภายในวัดและแนวทางการแก้ปัญหา ผลการสัมภาษณ์สามารถแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เป็น 3 กลุ่มคือ

1. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ ซึ่งเป็นผู้หญิงจำนวน 2 ท่าน
2. กลุ่มผู้ใช้งานหลักคือเจ้าหน้าที่กรรมการวัดและจิตอาสาจำนวน 5 ท่านโดยเป็นผู้หญิง 4 ท่าน ผู้ชาย 1 ท่าน
3. กลุ่มผู้ใช้งานรองซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญเป็นเนกขัมมะและผู้ที่เคยบวชถือศีลแปดจำนวน 9 ท่านโดยเป็นผู้หญิง 7 ท่าน ผู้ชาย 2 ท่าน

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 16 คน ด้านข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุภายในวัดสังฆทาน

- ผู้สูงอายุภายในวัดสังฆทานสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ
1. ผู้สูงอายุกลุ่มปกติทั่วไป เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60-75 ปี ผู้สูงอายุกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีร่างกายแข็งแรงมีโรคในผู้สูงอายุน้อยและไม่มีผลต่อการเคลื่อนไหว ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีทั้งเกษียรจากการทำงานแล้ว และยังคงประกอบอาชีพอยู่ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังคงสามารถช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจกรรมต่างๆภายในวัดได้เป็นส่วนใหญ่
  2. ผู้สูงอายุกลุ่มที่ต้องการการพึ่งพาบ้าง เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60-85 ปี ผู้สูงอายุกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เริ่มมีโรคในผู้สูงอายุ ได้แก่ ปวดข้อเข่า ปัญหาสายตา เบาหวาน ซึ่งเป็นโรคที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวร่างกายในการทำกิจกรรมต่างๆ บ้าง ผู้สูงอายุกลุ่มนี้เริ่มต้องใช้อุปกรณ์ทางร่างกายเพื่อช่วยผ่อนแรงในการเคลื่อนไหว เช่น วีลแชร์ ไม้เท้า เป็นต้น

ตารางที่ 1 แสดงผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 16 คน ด้านข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุภายในวัดสังฆทาน

ประเภทผู้สูงอายุในวัดสังฆทาน	ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุภายในวัดสังฆทาน
 <p>ผู้สูงอายุกลุ่มปกติทั่วไป</p>	<p>มีอายุตั้งแต่ 60-75 ปี ผู้สูงอายุกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีร่างกายแข็งแรงมีโรคในผู้สูงอายุน้อยและไม่มีผลต่อการเคลื่อนไหว ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีทั้งเกษียรจากการทำงานแล้ว และยังคงประกอบอาชีพอยู่ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังคงสามารถช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจกรรมต่างๆภายในวัดได้เป็นส่วนใหญ่</p>
 <p>ผู้สูงอายุกลุ่มที่ต้องการการพึ่งพาบ้าง</p>	<p>มีอายุตั้งแต่ 60-85 ปี ผู้สูงอายุกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เริ่มมีโรคในผู้สูงอายุ ได้แก่ ปวดข้อเข่า ปัญหาสายตา เบาหวาน ซึ่งเป็นโรคที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวร่างกายในการทำกิจกรรมต่างๆ บ้าง ผู้สูงอายุกลุ่มนี้เริ่มต้องใช้อุปกรณ์ทางร่างกายเพื่อช่วยผ่อนแรงในการเคลื่อนไหว เช่น วีลแชร์ ไม้เท้า เป็นต้น</p>

ผลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 16 คน ด้านปัญหาด้านพื้นที่ภายในวัดสังฆทาน รวบรวมเป็นประเด็นไว้ในตารางดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงผลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 16 คน ด้านปัญหาด้านพื้นที่ภายในวัดสังฆทาน

พื้นที่	ประเด็นและปัญหาที่พบ	การแก้ปัญหา
พื้นที่ทางเข้าและจอดรถ	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีที่จอดรถสำหรับผู้สูงอายุที่ใช้วีลแชร์ - สภาพทางเดินบางที่มีน้ำขัง - สภาพถนนและทางเดินโดยรอบยังคงมีความต่างระดับ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีที่จอดรถสำหรับผู้สูงอายุที่ใช้วีลแชร์ - ปรับสภาพพื้นให้มีทางระบายน้ำ - ปรับเป็นทางลาดให้เรียบเสมอกัน - ระหว่างช่วงทางเดินมีที่นั่งพัก
พื้นที่โรงครัวและโรงทาน	<ul style="list-style-type: none"> - สัดส่วนความสูงของโต๊ะและเคาน์เตอร์ไม่เหมาะสม - ช่องทางเดินแคบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ปรับขนาดความสูงเคาน์เตอร์หรือโต๊ะมีความสูงไม่เกิน 75 เซนติเมตร - แบ่งพื้นที่การใช้โรงครัวและโรงทานสำหรับผู้สูงอายุที่ใช้วีลแชร์และแบบเดินแบบปกติ - เพิ่มขนาดทางเดินให้มีความกว้างไม่น้อยกว่า 80 เซนติเมตร
พื้นที่อุโบสถแก้ว	<ul style="list-style-type: none"> - รถเข็นวีลแชร์ไม่สามารถเข้าถึงได้ - ไม่มีเก้าอี้หรือม้านั่งที่มีความเหมาะสมในการปฏิบัติ - ไม่มีพื้นที่ที่รองรับผู้สูงอายุที่ใช้วีลแชร์ 	<ul style="list-style-type: none"> - ปรับให้มีทางลาด - มีเก้าอี้สำหรับผู้สูงอายุนั่งพื้นไม่ได้ - มีพื้นที่สำหรับผู้สูงอายุที่ใช้วีลแชร์

พื้นที่	ประเด็นและปัญหาที่พบ	การแก้ปัญหา
พื้นที่ลานธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - เส้นทางเดินมีอุปสรรค - วิลแชร์ไม่สามารถเข้าถึงได้ - ไม่มีเก้าอี้หรือม้านั่งที่มีความเหมาะสมในการปฏิบัติสำหรับผู้ที่มีความสูงอายุมาก 	<ul style="list-style-type: none"> - มีเก้าอี้ที่มีความแข็งแรงแบบม้านั่งติดตายสำหรับผู้สูงอายุที่นั่งพื้นไม่ได้ - มีพื้นที่สำหรับผู้สูงอายุที่ใช้วิลแชร์
พื้นที่พักผ่อนร่มเงา (ศาลาธรรมะสว่างใจ)	<ul style="list-style-type: none"> - รถเข็นวิลแชร์ไม่สามารถเข้าถึงได้ - ภายในห้องน้ำมีอุปสรรคสำหรับผู้ที่มีความสูงอายุมาก 	<ul style="list-style-type: none"> - ปรับพื้นที่พักให้ผู้สูงอายุอยู่ชั้นล่าง - มีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ
ห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ	<ul style="list-style-type: none"> - มีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุแต่ไม่เพียงพอทั้งผู้หญิงและผู้ชาย - วัสดุภายในห้องน้ำไม่แข็งแรง 	<ul style="list-style-type: none"> - เพิ่มจำนวนห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ หรือปรับปรุงห้องน้ำทั้งหมดให้ผู้สูงอายุใช้งานได้และใช้วัสดุภายในห้องน้ำที่ดี

สรุปและอภิปรายผล

สรุปผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคและเสนอแนะรูปแบบแนวทางการจัดการวัดภายในวัดสังฆทานของผู้สูงอายุ มีรายละเอียดดังนี้

สรุปผลการสำรวจและจัดการพื้นที่ภายในวัดสังฆทานและการสำรวจการจัดการพื้นที่สำหรับผู้สูงอายุภายในวัดตัวอย่างสามารถสรุปเป็นประเด็นการศึกษาปัญหาและอุปสรรคภายในวัดที่มีผลกับพื้นที่การใช้งานของผู้สูงอายุได้ดังนี้ จากการเข้าสำรวจการจัดการพื้นที่ภายในวัดสังฆทานผู้วิจัยรวบรวมพื้นที่และปัญหาที่จะทำการศึกษาโดยเลือกศึกษาพื้นที่ที่มีประเด็นน่าสนใจที่มีผลกับการใช้งานของผู้สูงอายุ 4 พื้นที่คือ 1.พื้นที่อุโบสถ (โบสถ์แก้ว) 2.พื้นที่โรงครัวและโรงทาน 3.พื้นที่อาคารที่พักคนชราและนักบวช(ศาลาธรรมะสว่างใจ) และ 4.พื้นที่ลานปฏิบัติธรรม แต่ละพื้นที่มีปัญหาและอุปสรรคภายในวัดที่มีผลกับการใช้งานของผู้สูงอายุดังนี้

1.พื้นที่อุโบสถ (โบสถ์แก้ว) พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ที่เข้ามาทำกิจกรรมศาสนพิธีภายในโบสถ์แก้วนั้น ทำพิธีการไหว้พระนั่งสมาธินั่งสมาธิซึ่งภายในโบสถ์แก้วไม่มีเก้าอี้สำหรับผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านการนั่ง จึงควรเพิ่มเก้าอี้ในบริเวณรอบริมภายในอาคารเพื่อรองรับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถนั่งพื้นหรือนั่งขัดสมาธิได้ และควรเพิ่มทางลาดตรงบริเวณบันไดโดยหลีกเลี่ยงวัสดุที่เก็บความร้อนอย่างในปัจจุบันที่เป็นแผ่นสแตนเลสเพราะผู้สูงอายุและพุทธศาสนิกชนที่เข้าไปทำศาสนกิจภายในโบสถ์แก้วต้องถอดรองเท้าบริเวณภายนอกจึงทำให้ร้อนบริเวณฝ่าเท้าในการเดินเข้าโบสถ์ยังผู้สูงอายุหรือญาติที่ต้องเข็นวิลแชร์ขึ้นไปภายในโบสถ์นั้นต้องใช้เวลาในการเข็นวิลแชร์จึงทำให้ร้อนมากโดยเฉพาะในเวลากลางวัน ประเด็นสุดท้ายที่ควรปรับปรุงภายในโบสถ์แก้วคือควรเพิ่มพื้นที่สำหรับการนั่งสมาธิของผู้ที่ใช้รถเข็นวิลแชร์ด้วยหรืออาจจัดโซนพื้นที่ที่เป็นสัดส่วนสำหรับผู้ที่ใช้วิลแชร์แต่ควรเป็นพื้นที่ที่มองเห็นพระประธานและพระบรมมาสารีริกธาตุด้วย

ตารางที่ 3 แสดงผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคภายในพื้นที่อุโบสถ (โบสถ์แก้ว) ของผู้สูงอายุ

ปัญหาและอุปสรรค	รูปภาพ	วิธีแก้ปัญหา
1. ทางลาด หลีกเลียงวัสดุที่เก็บความร้อนอย่างในปัจจุบันที่เป็นแผ่นสแตนเลส		ปรับรูปแบบทางลาดและเปลี่ยนวัสดุปิดผิวโดยพรมสังเคราะห์หรือเพิ่มแผงหลังคากันความร้อน
2. ภายในโบสถ์แก้วไม่มีเก้าอี้สำหรับผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านการนั่ง		เพิ่มเก้าอี้ในบริเวณรอบบริมภายในอาคารเพื่อรองรับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถนั่งพื้นหรือนั่งขัดสมาธิได้
3. ไม่มีพื้นที่สำหรับผู้สูงอายุที่ใช้วีลแชร์		เพิ่มพื้นที่สำหรับการนั่งสมาธิของผู้ที่ใช้รถเข็นวีลแชร์

2. พื้นที่โรงครัวและโรงทาน วัดสังฆทานจังหวัดนนทบุรีเป็นวัดที่เน้นการปฏิบัติธรรมจึงทำให้มีนักบวชหรือเนกขัมมะเข้ามาปฏิบัติธรรมแต่ละวันเป็นจำนวนมากโรงครัวจึงเป็นสถานที่สำคัญที่จะปรุงอาหารเพื่อเลี้ยงบุคคลภายในวัดรวมทั้งบุคคลที่มาทำบุญ ลักษณะพื้นที่โรงครัวจึงเป็นครัวขนาดใหญ่ที่มีพื้นที่ปรุงอาหารและต่อเนื่องด้วยพื้นที่ที่พระภิกษุและนักบวชจะเข้ามาพิจารณาอาหารเพื่อฉันอาหารซึ่งวัดสังฆทานเป็นวัดที่เน้นการปฏิบัติธรรมจึงฉันอาหารเพียง 1 มื้อในช่วงเวลาประมาณ 10.30 น. ของทุกวัน ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่โรงครัวและโรงทานคือประเด็นแรกเรื่องความสะอาดเนื่องจากโรงครัวยุคใหม่ขนาดใหญ่อาคารกลุ่มโรงครัวเป็นลักษณะเปิดทำให้มีการทำความสะอาดยากควรปรับปรุงให้เกิดความมิดชิดและทำความสะอาดง่าย ประเด็นที่สองเรื่องเส้นทางการสัญจรเพื่อพิจารณาอาหารของพระภิกษุและนักบวชนั้นไม่ได้แบ่งแยกทางสัญจรให้ชัดเจนทำให้เมื่อถึงเวลาพิจารณาอาหารจึงเกิดความวุ่นวาย ประเด็นที่สามคือลักษณะโต๊ะวางอาหารเพื่อให้พระภิกษุหรือนักบวชพิจารณาอาหารนั้นมีความสูงในระดับทั่วไปจึงทำให้นักบวชที่มีความสูงอายุหรือนั่งวีลแชร์ไม่สามารถพิจารณาอาหารด้วยตนเองได้จึงควรปรับระดับเคาน์เตอร์หรือโต๊ะวางอาหารให้มีระดับที่ต่ำลงเพื่อให้เหมาะสมกับคนกลุ่มนี้ ประเด็นสุดท้ายคือพื้นที่โรงทานซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับพื้นที่โรงครัวควรปรับปรุงในเรื่องของความสะอาดและการเข้าถึงของผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหว

ตารางที่ 4 แสดงผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคภายในพื้นที่โรงครัวและโรงทานของผู้สูงอายุ

ปัญหาและอุปสรรค	รูปภาพ	วิธีแก้ปัญหา
1.บริเวณโรงครัวทำความสะอาดยาก		ปรับปรุงให้เป็นรูปแบบปิดเกิดความมิดชิดและทำความสะอาดง่าย
2.เวลาพระภิกษุและนักบวชพิจารณาอาหารจักเกิดความวุ่นวาย		แบ่งแยกทางสัญจรให้ชัดเจน
3.เคาน์เตอร์หรือโต๊ะวางอาหารมีความสูงทำให้ผู้สูงอายุที่ใช้วีลแชร์ไม่สามารถพิจารณาตักอาหารได้		ปรับระดับเคาน์เตอร์หรือโต๊ะวางอาหารให้มีระดับที่ต่ำลง

3.พื้นที่อาคารที่พักเนกขัมมะและนักบวช การใช้งานอาคารที่พักเนกขัมมะนั้นเป็นสิ่งสำคัญมากเนื่องจากผู้สูงอายุและพุทธศาสนิกชนที่ต้องการถือศีลต้องมาใช้ชีวิตอยู่ในอาคารหลังนี้ จึงควรได้รับการปรับปรุงแบ่งเป็นประเด็นได้ดังนี้ ประเด็นที่หนึ่งทางเดินและการเข้าถึงอาคารควรปรับปรุงให้เป็นพื้นผิวที่เรียบไม่มีฝุ่นมีราวจับเป็นช่วงๆ เพื่อผ่อนกำลังของผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านการเคลื่อนไหวประเด็นที่สองพื้นที่เช่าชุดขาวหรือชุดเนกขัมมะควรอยู่บริเวณชั้นล่างไม่ควรอยู่ในบริเวณชั้นสองเพราะผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านการเคลื่อนไหวหรือผู้ที่ใช้วีลแชร์ไม่สามารถขึ้นไปบริเวณชั้นสองได้ประเด็นที่สามเรือนนอนของผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านการเคลื่อนไหวและใช้วีลแชร์นั้นควรอยู่บริเวณชั้นล่างควรมีประตูเปิดที่ง่ายและภายในบริเวณเรือนนอนควรมีพื้นที่ในการจอดรถวีลแชร์ด้วย ประเด็นที่สี่ห้องน้ำซึ่งควรมีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุที่มีความสะดวกสบายสำหรับผู้สูงอายุที่ใช้วีลแชร์ควรเป็นห้องน้ำที่มีขนาดใหญ่มีพื้นที่ในการอาบน้ำและเข้าส้วมในท้องเดียวกันและมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในห้องน้ำด้วย ประเด็นที่ห้าส่วนซักผ้าซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อการดำรงชีวิตในขณะที่เป็นนักบวชหรือเนกขัมมะผู้สูงอายุที่ใช้วีลแชร์ไม่สามารถนั่งมานั่งและซักผ้ากับกะละมังแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้จึงควรทำแทนหรือโต๊ะหรือเคาน์เตอร์เพื่อการซักผ้าที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุนั่งวีลแชร์หรือผู้สูงอายุที่นั่งเก้าอี้เพราะผู้สูงอายุกลุ่มนี้ไม่สามารถนั่งมานั่งซักผ้าได้ ประเด็นที่หกส่วนตากผ้าควรมีพื้นที่ในการตากผ้าทั้งในร่มและกลางแจ้งเนื่องจากหากเกิดฝนตกจะทำให้ทุกคนต้องรีบไปเก็บผ้าที่ตากไว้บริเวณกลางแจ้งซึ่งผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านการเคลื่อนไหวนั้นจะไม่สามารถทำการเก็บผ้าได้อย่างรวดเร็วได้ ประเด็นที่เจ็ดควรมีพื้นที่สำหรับรับน้ำปานะซึ่งอาจจะเป็นเพียงน้ำร้อนและน้ำเย็นโดยทำเคาน์เตอร์ที่มีความเหมาะสมและเข้าถึงง่ายของผู้สูงอายุที่ใช้วีลแชร์

ตารางที่ 5 แสดงผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคภายในพื้นที่อาคารที่พักเนกขัมมะและนักบวช

ปัญหาและอุปสรรค	รูปภาพ	วิธีแก้ปัญหา
1.ทางเดินเท้าไม่เรียบและมีฝุ่น		ปรับปรุงให้เป็นพื้นผิวที่เรียบไม่มีฝุ่นมีราวจับเป็นช่วงๆ
2.ผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านการเคลื่อนไหวไม่สามารถขึ้นชั้น2 เพื่อเข้าสู่ตึกเนกขัมมะได้		ย้ายพื้นที่เข้าสู่ตึกมาอยู่ชั้นล่าง
3.ผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านการเคลื่อนไหวไม่สามารถขึ้นชั้น2 เพื่อนอนได้		เรือนนอนของผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านการเคลื่อนไหว และใช้วีลแชร์นั้นควรอยู่บริเวณชั้นล่าง
4. ผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านการเคลื่อนไหวใช้ห้องน้ำไม่ได้		ควรมีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ
5.ผู้สูงอายุไม่สามารถนั่งม้านั่ง และซักผ้ากับกะละมังแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้		โต๊ะหรือเคาน์เตอร์เพื่อการซักผ้าที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ
6.ที่ตากผ้าไม่เพียงพอและไม่เหมาะสม		ส่วนตากผ้าควรมีพื้นที่ในการตากผ้าทั้งในร่มและกลางแจ้ง
7.ที่สำหรับรับน้ำปานะอยู่ไกลจากเรือนนอน		ควรมีพื้นที่สำหรับรับน้ำปานะซึ่งอาจจะเป็นเพียงน้ำร้อนและน้ำเย็นโดยทำเคาน์เตอร์ที่มีความเหมาะสม

4. พื้นที่ลานปฏิบัติธรรม พื้นที่ลานปฏิบัติธรรมเป็นพื้นที่สำคัญของวัดสังฆทานเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีทั้งกลุ่มพระภิกษุสงฆ์ นักบวชเนกขัมมะและประชาชนทั่วไปเข้าใช้พื้นที่ลานปฏิบัติธรรมเพื่อทำกิจทางศาสนา เช่นการสวดมนต์ ฉันทานาหารนั่งสมาธิ เดินจงกลม เป็นต้น พื้นที่เหล่านี้ควรได้รับการปรับปรุงโดยแบ่งเป็นประเด็นสำคัญดังนี้ ประเด็นที่หนึ่งควรมีสัญลักษณ์หรือป้ายที่แสดงโชนของความสำคัญของพื้นที่ที่ชัดเจนว่าพื้นที่โชนไหนเป็นส่วนของพระภิกษุสงฆ์โชนไหนเป็นส่วนของเนกขัมมะชายเนกขัมมะหญิงนักบวชที่ถือศีล 8 หรือผู้ที่ถือศีล 5 หรือฆราวาสทั่วไป ในบริเวณของที่นั่งนักบวชนั้นควรมีส่วนที่นั่งพื้นที่มีเสื่อปูและมีเก้าอี้สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถนั่งพื้นได้และมีพื้นที่สำหรับผู้สูงอายุที่ใช้วีลแชร์สามารถใช้งานได้ บริเวณรอบนอกซึ่งเป็นพื้นที่ที่ให้ฆราวาสนั่งฟังธรรมและนั่งสมาธิควรปรับปรุงลักษณะเก้าอี้ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันให้เป็นเก้าอี้ที่มีความมั่นคงแข็งแรงเพราะอาจเกิดอุบัติเหตุสำหรับผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านการเคลื่อนไหวได้ประเด็นสุดท้ายเรื่องการเข้าถึงของพื้นที่ควรปรับปรุงพื้นที่ให้มีพื้นที่นั่งที่ราบเรียบพื้นทางเดินที่เรียบหรือใช้ทางลาดที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหวของผู้สูงอายุ

ตารางที่ 6 แสดงผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคภายในพื้นที่ลานปฏิบัติธรรม

ปัญหาและอุปสรรค	รูปภาพ	วิธีแก้ปัญหา
1. ไม่มีป้ายกำหนดการแบ่งพื้นที่ใช้งาน		มีสัญลักษณ์หรือป้ายที่แสดงโชน
2. พื้นที่ที่นั่งไม่ชัดเจน และเก้าอี้ไม่แข็งแรง		ควรมีส่วนที่นั่งพื้นที่มีเสื่อปูและมีเก้าอี้สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถนั่งพื้นได้
3. พื้นที่ต่างระดับและเข้าถึงยาก		ปรับพื้นทางเดินให้เรียบหรือใช้ทางลาดที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อผู้สูงอายุ

จากการพิจารณาเห็นว่าผู้สูงอายุเป็นประชากรหลักและเป็นผู้ที่มีจิตศรัทธา มีความต้องการในการเข้าทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง แต่ปัจจัยความสูงอายุก่อให้เกิดโรคที่มีผลต่อร่างกาย ทำให้การรับรู้ในการทำกิจกรรมต่างๆ ลดน้อยลง อีกทั้งโรคที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวทำให้เกิดอุปสรรคในการเข้าถึงการทำกิจกรรมต่างๆ ผู้สูงอายุจึงควรได้รับการปฏิบัติตามเวชศาสตร์ทางการแพทย์ในชีวิตประจำวันเพื่อลดการเกิดโรคอันเนื่องมาจากการเคลื่อนไหว อีกทั้งควรได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกจากการเกิดโรคในผู้สูงอายุที่เป็นเงื่อนไขต่อการทำกิจกรรมทางศาสนา หากผู้สูงอายุได้รับความสะดวกในการทำกิจกรรมต่างๆ ทางศาสนาที่สังคมยอมรับและได้ปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาได้อย่างสมบูรณ์นั้น ผู้สูงอายุจะเกิดความรู้สึกภูมิใจ เกิดความเท่าเทียม ไม่รู้สึกถึงความขราทำให้เป็นภาระหรือเป็นอุปสรรคมากเกินไป (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ. 2553)

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัยโดยแบ่งประเด็นเป็น 6 ประเด็นดังนี้

- 1) การจัดการที่จอดรถและทางสัญจร
- 2) การจัดการด้านพื้นที่การนั่งสมาธิ นั่งฟังธรรม นั่งสวดมนต์
- 3) การจัดการด้านพื้นที่การเดินจงกรม
- 4) การจัดการด้านพื้นที่การใช้โต๊ะ และเคาน์เตอร์
- 5) การจัดการการใช้พื้นที่เพื่อการนอนค้างคืนของเนกขัมมะสูงอายุ
- 6) การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

แต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

- 1) การจัดการที่จอดรถและทางสัญจร

ที่จอดรถ จากการสำรวจพื้นที่จอดรถของวัดสังฆทานผลการสำรวจขัดแย้งกับการทบทวนวรรณกรรมเรื่องกฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชรา. พ.ศ. 2548 เนื่องจากกฎกระทรวงระบุว่าถ้าจำนวนที่จอดรถตั้งแต่ 101 คันขึ้นไปให้มีที่จอดรถสำหรับผู้สูงอายุอย่างน้อย 2 คันและเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคันสำหรับทุกๆจำนวนรถ 100 คันที่เพิ่มขึ้นเศษของ 100 คันถ้าเกินกว่า 50 คันให้คิดเป็น 100 คัน (กฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชรา. 2548) ซึ่งพื้นที่จอดรถของวัดสังฆทานมีพื้นที่ที่สามารถจอดรถได้ประมาณ 200 คัน ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าควรมีพื้นที่จอดรถสำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับกฎกระทรวงโดยมีจำนวนที่จอดรถสำหรับผู้สูงอายุไม่น้อยกว่า 3 คัน

ทางสัญจร จากการสำรวจทางสัญจรภายในวัดสังฆทานพบว่าภายในวัดสังฆทานมีการพัฒนาโดยสร้างพื้นที่และอาคารแต่ละอาคารโดยไม่มีมีการจัดการเรื่องทางสัญจรเพื่อเชื่อมโยงพื้นที่หรืออาคารผลการสำรวจมีความขัดแย้งกับคู่มือการปฏิบัติวิชาชีพการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคน (สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์. 2552) เนื่องจากระบุเรื่องทางสัญจรว่าในกรณีที่มีอาคารหลายอาคารอยู่ในบริเวณเดียวกันและมีการใช้งานร่วมกันจะมีรั้วล้อมหรือไม่ก็ตาม ต้องจัดให้มีทางสัญจรที่กว้างสุทธิไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร ระหว่างอาคารและจากอาคารแต่ละอาคารไปยังลานจอดรถหรือทางสาธารณะ ทางสัญจรไม่ควรเป็นอุปสรรคต่อผู้สูงอายุหรือผู้ที่ใช้วีลแชร์ ควรมีอุปกรณ์เพื่อป้องกันการตกและระหว่างทางสัญจรคนในที่แฉะพักระหว่างทางสัญจรที่สามารถจอดรถวีลแชร์หรือผู้สูงอายุได้อย่างปลอดภัย ข้างทางด้วย จากผลการสำรวจผู้วิจัยเห็นว่ายังไม่มีการกำหนดทางสัญจรเพื่อเชื่อมต่ออาคารหรือพื้นที่ที่ใช้ร่วมกันภายในวัดสังฆทานที่ชัดเจนซึ่งทางสัญจรภายในวัดสังฆทานนั้นควรมีความเหมาะสมและมีความสอดคล้องกับข้อกำหนดของการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคน แต่ประเด็นทางสัญจรมีความสอดคล้องกับการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคนเรื่องทางสัญจรภายนอกอาคารควรมีหลังคาคลุมหรือการใช้ต้นไม้เพื่อให้ร่มเงากันแดดฝนซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจเรื่องทางสัญจรภายในวัดสังฆทานที่มีความร่มรื่นโดยต้นไม้ใหญ่สามารถปกคลุมแดดฝนและให้ร่มเงากับทางสัญจรและพื้นที่อื่นๆ

- 2) การจัดการด้านพื้นที่การนั่งสมาธิ นั่งฟังธรรม นั่งสวดมนต์

พื้นที่การนั่งสมาธิ นั่งฟังธรรม นั่งสวดมนต์ จากการทบทวนวรรณกรรมจากหนังสือเรื่องหลักสูตรครูสมาธิของพระอาจารย์วิริยงค์ สิริธโร (หลักสูตรครูสมาธิเล่ม1. 2556) ระบุว่า การนั่งสมาธิเป็นอิริยาบถที่เหมาะสมเป็นอิริยาบถที่ให้ความสำเร็จได้มากกว่าอิริยาบถอื่นของการทำสมาธิ ส่วนมากรูปแบบการนั่งสมาธิที่ถือว่าพอดีและถูกต้องคือวันวรรคการนางแบบที่พระพุทธเจ้าได้สำเร็จคือ นั่งขาขวาทับขาซ้าย มือขวาทับมือซ้ายวางไว้บนตัก ตั้งกายให้ตรง แล้วหลับตาแต่พอดีซึ่งมีความสอดคล้องกับการจัดพื้นที่สำหรับการนั่งสมาธิ นั่งฟังธรรม นั่งสวดมนต์ภายในอุโบสถแก้วและบริเวณลานธรรม แต่การนั่งในลักษณะดังกล่าวมีความขัดแย้งกับการทบทวนวรรณกรรมเรื่องมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับที่พักอาศัยและสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ (ไตรรัตน์ จารุทัศน์ และคณะ. 2548) ซึ่งระบุว่าผู้สูงอายุควรนั่งเก้าอี้และเก้าอี้สำหรับผู้สูงอายุควรมีความสูง 0.40-

0.45 เมตร มีความแข็งแรงและสามารถทำความสะอาดง่าย มีความสุขพอดีขณะนั่งฟังนักเก้าอี้ จะต้องวางฝ่าเท้าได้เต็มพื้นพอดี ถ้าเก้าอี้สูงเกินไปเท้าจะลอยไม่แตะพื้นทำให้ปวดต้นขาและหลังได้ ถ้าเก้าอี้เตี้ยเกินไปจะทำให้ผู้สูงอายุที่นั่งลำบากและเมื่อนั่งแล้วสะโพกจะงอมากกว่า 90 องศา ทำให้ก้นจมอยู่บนที่นั่งทำให้ปวดเข่าสะโพกและเจ็บก้น (สมนึก กุลสถิตพร. 2549)

3). การจัดการด้านพื้นที่การเดินจงกรม

พื้นที่การเดินจงกรม จากการทบทวนวรรณกรรมจากหนังสือเรื่องหลักสูตรครูสมาธิของพระอาจารย์วิริยงค์ สิริธโร (หลักสูตรครูสมาธิเล่ม 1. 2556) ระบุว่า การการเดินสมาธิหรือที่เรียกว่าการเดินจงกรม นั้น เป็นอีกอิริยาบถหนึ่งของการทำสมาธิ ถือว่าเป็นอิริยาบถสำคัญส่วนหนึ่ง การทำสมาธิควรทำในสถานที่ที่สงบ สถานที่ไม่มีความวิตกกังวลซึ่งเป็นสถานที่สัปปายะจากการสำรวจพื้นที่วัดสังฆทานมีความสอดคล้องในประเด็นพื้นที่ลานธรรมจัดว่าเป็นสัปปายสถาน คือมีความสงบ ร่มรื่น และเหมาะกับการทำสมาธิปฏิบัติธรรม

4). การจัดการด้านพื้นที่การใช้โต๊ะ และเคาน์เตอร์

พื้นที่การใช้โต๊ะ และเคาน์เตอร์ จากการสำรวจพื้นที่ด้านการใช้โต๊ะและเคาน์เตอร์ภายในวัดสังฆทานพบว่าโต๊ะและเคาน์เตอร์ภายในโรงครัว โรงทาน ของวัดสังฆทานยังไม่รองรับการใช้งานของผู้สูงอายุที่ใช้วีลแชร์ ผลการสำรวจมีความขัดแย้งกับการทบทวนวรรณกรรมเรื่องคู่มือการปฏิบัติวิชาชีพการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคน (สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์. 2552) เนื่องจากระบุเรื่องโต๊ะและเคาน์เตอร์สำหรับผู้สูงอายุหรือผู้ใช้วีลแชร์ว่าควรมีความลึกของเคาน์เตอร์ที่ยื่นออกมากำหนดไว้อย่างน้อย 0.40 เมตร มีความสูงเมื่อรวมส่วนบนของเคาน์เตอร์แล้ว 0.75 เมตร มีพื้นที่บริเวณใต้เคาน์เตอร์ด้านล่างซึ่งมีความสูงมากกว่า 0.60 เมตร และได้เคาน์เตอร์หรือโต๊ะมีความโปร่งสามารถสอดตัวได้

5). การจัดการการใช้พื้นที่เพื่อการนอนค้างคืนของเนกขัมมะสูงอายุ

พื้นที่เพื่อการนอนค้างคืนของเนกขัมมะสูงอายุ จากการสำรวจพื้นที่เพื่อการนอนค้างคืนของเนกขัมมะสูงอายุในบริเวณอาคารศาลาธรรมะสว่างใจผลการสำรวจพบว่าลักษณะการนอนอยู่บริเวณชั้น 2 ของอาคารชั้นตอนในการนอนใช้ปูเสื่อและหมอน ซึ่งมีความสอดคล้องกับการถือศีล 8 ของเนกขัมมะหรือเนกขัมมะบารมีเรื่องการถือศีลข้อที่ 8 คือการเว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่หรูหราฟุ่มเฟือย แต่ผลการสำรวจการนอนของเนกขัมมะสูงอายุมีความขัดแย้งกับการทบทวนวรรณกรรมเรื่องมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับที่พักอาศัย และสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ (ไตรรัตน์ จารุทัศน์ และคณะ. 2548) ระบุว่า การจัดที่นอนหรือเตียงนอนของผู้สูงอายุควรอยู่ชั้นล่างของบ้านหรืออาคาร อยู่ใกล้กับห้องน้ำและจัดให้มีสัญญาณฉุกเฉินโดยมีปุ่มกดอยู่ในระยะที่สามารถเอื้อมกดได้ง่าย เตียงควรมีความสูงประมาณ 40 - 45 เซนติเมตร ควรจัดให้เตียงนอนชิดผนังห้องนอนโดยเว้นทางสัญจรให้อยู่ด้านยาวของเตียงนอนมีความกว้างทางสัญจรอย่างน้อย 1.50 เมตร

6). การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ จากการสำรวจและสัมภาษณ์เรื่องอุปสรรคภายในวัดสังฆทานของผู้สูงอายุพบว่าภายในบริเวณวัดสังฆทานมีอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกและผู้ที่มีความรู้ด้านกายภาพของผู้สูงอายุน้อยมาก ซึ่งประเด็นด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆมีความขัดแย้งกับการทบทวนวรรณกรรมเรื่องทฤษฎี HAAT Model (Cook and Hussey. 2002) ที่ระบุว่าสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ควรมีในอาคารคือปัจจัยด้านเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกโดยระบุว่า ควรมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปกรณ์และการจัดการเลือกการฝึกอบรมต่างๆเพื่อตอบสนองความต้องการในการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

1. ขอบเขตในการวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะในส่วนสังฆาวาส ซึ่งเป็นส่วนที่พุทธศาสนิกชนเข้าปฏิบัติศาสนกิจเท่านั้น ควรศึกษาในส่วนที่เป็นกุฏิของพระภิกษุสงฆ์สูงอายุด้วย
2. ทุกวัดควรคำนึงถึงการออกแบบเพื่อคนทั่วไป (Universal Design) เพื่อรองรับการใช้พื้นที่ที่สะดวกของผู้สูงอายุ

กิตติกรรมประกาศ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากผู้ใช้พื้นที่ในวัดสังฆทานเป็นอย่างดีและขอขอบคุณ ดร.มนัส แก้วบุชา ที่ให้คำปรึกษาและแนะแนวทางให้เป็นผลสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

- ไตรรัตน์ จารุทัศน์ และคณะ. (2552). **ข้อเสนอแนะการออกแบบสภาพแวดล้อมและที่พักอาศัยของผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ไตรรัตน์ จารุทัศน์ และคณะ. (2548). **มาตรฐานขั้นต่ำสำหรับที่พักอาศัย และสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระอาจารย์วิริยงค์ สิรินธโร. (2556). **หลักสูตรครูสมาธิ เล่ม 1**. บริษัทพัฒนาบรรจภัณฑ์: กรุงเทพฯ.
- สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์. (2551). **คู่มือปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม การออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคน Universal Design Code of Practice**. กรุงเทพฯ: ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ. (2553). **นวัตกรรมทางความคิด นิยามของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับลัทธิผู้สูงอายุ ตามกฎหมาย**. กรุงเทพฯ.
- Cook and Hussey. (2002). **Assistive Technologies Principles and Practice**. 2nd Edition. Missouri: Mosby.

การประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน จังหวัดปัตตานี
The Evaluation of Life Quality Development Project on Community Level,
Pattani Province

เสาวลักษณ์ แสนโรจน์¹

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน จังหวัดปัตตานี (พนม.) โดยใช้รูปแบบของซีบีพี (CIPP Model) โดยมีกลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้นำสี่เสาหลัก รวมจำนวน 1,200 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหา ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การประเมินโครงการ พนม.จังหวัดปัตตานี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 1,045 คน คิดเป็นร้อยละ 87.1 เป็นผู้นำศาสนามากที่สุด จำนวน 300 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 ส่วนใหญ่อายุมากกว่า 45 ปี จำนวน 651 คน คิดเป็นร้อยละ 54.3 มีวุฒิการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 มากที่สุด จำนวน 404 คน คิดเป็นร้อยละ 33.7 และส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานโครงการ พนม. มากกว่า 5 ปี ขึ้นไปจำนวน 583 คน คิดเป็นร้อยละ 48.6

ความคิดเห็น ด้านบริบทโครงการในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 3.42 SD. เท่ากับ .73 ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่าอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.91. sd เท่ากับ .64 และด้านกระบวนการในภาพรวม พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.85 sd. เท่ากับ .69 ตลอดจนความคิดเห็นต่อการดำเนิน/กิจกรรมของโครงการในด้านของผลผลิต พบว่าส่วนใหญ่ชุมชนมีการดำเนินงาน/กิจกรรมในด้านการประกอบอาชีพเป็นหลัก จำนวน 780 คน คิดเป็นร้อยละ 65.0

คำสำคัญ: โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน จังหวัดปัตตานี, บริบทโครงการ, ผู้นำสี่เสาหลัก

Abstract

This paper aims to The evaluation of Life Quality Development Project on Community Level, Pattani Province by using CIPP Model. The sample were 1,200 People who are four pillars of leadership. The research instrument was a questionnaire and the data were analyzed to determine the percentage, average, standard deviation. The results showed that the majority of respondents were 1045 males, representing a 87.1 percent, Most of them are Muslim leader. Most of 300 people are religious leaders representing 25.0 percent. Are over the age of 45 years, 651 people, representing 54.3 percent have a degree in secondary education. 12th grade most of the 404 people, representing 33.7 percent and most of the work experience program (พนม.). over five years, 583 people, representing 48.6 per cent.

The whole contexts of the project were at a moderate level with an average of 3.42 SD and equal 73. Inputs founded at a high level with an average of 3.91. SD equals 64 and the whole process was at a high level with an average of 3.85 SD. equals 69 and comments on the actions / activities of the project in terms of output founded that most communities have operations / activities in the field of occupational primarily of 780 people, representing 65.0 percent.

Keywords: The Evaluation of Life Quality Development Project on Community Level, Pattani Province , context, the four pillars.

¹ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บทนำ

จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของรัฐปัตตานีตั้งแต่ในอดีต มีลักษณะพิเศษในด้านการดำรงชีวิตของประชาชน มีความเป็นอัตลักษณ์ทั้งในชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม อันมีความเชื่อ ความศรัทธา รวมทั้งวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายซึ่งอาศัยร่วมกันในพื้นที่ (จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548) จังหวัดปัตตานี เป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความน่าสนใจ ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ และเชิงภูมิศาสตร์ เป็นจังหวัดที่มีสภาพภูมิประเทศและที่ตั้งได้เปรียบจังหวัดอื่นๆ กล่าวคือ ตั้งอยู่ในเขตรอยต่อที่สามารถติดต่อกับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ประกอบด้วยจังหวัดยะลา นราธิวาส และจังหวัดสงขลา ปัตตานีจึงเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญของชายแดนใต้มาตั้งแต่อดีต (สำนักงานจังหวัดปัตตานี, 2557)

อย่างไรก็ตาม ภายใต้ศักยภาพและโอกาสที่เอื้อต่อการพัฒนาของจังหวัดปัตตานีดังกล่าวยังมีปัญหาอุปสรรคที่จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา เช่น ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัญหาความยากจน ปัญหาการว่างงาน ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ปัญหาการสื่อสาร ปัญหาการศึกษา ปัญหาครอบครัว นอกจากนี้ยังมีปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นฐานการผลิตภาคเกษตรและอุตสาหกรรม สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานีเป็นอย่างมาก

จากข้อมูลแผนพัฒนาสถิติจังหวัดปัตตานี สำนักงานสถิติแห่งชาติ ระบุ ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดปัตตานีเฉลี่ยต่อหัว (GPP Per Capital Income) ต่ำกว่าระดับประเทศ และต่ำที่สุดของภาคใต้ โดยปี พ.ศ. 2554 จังหวัดปัตตานี มี GPP เฉลี่ยต่อหัว 67,492 บาท ขยายตัวร้อยละ 10.90 เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2553 ต่ำกว่าระดับประเทศ และระดับภาค ที่มีค่าเฉลี่ย 16,4512 บาท และ 125,270 บาท ตามลำดับดังตาราง 1

ตารางที่ 1 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดภาคใต้/ภาคใต้/ประเทศ ณ ราคาปัจจุบัน

หน่วย : ล้านบาท

จังหวัด	ปี 2552		ปี 2553		ปี 2554		Per Capita
	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	
ปัตตานี	36,760	6.4	42,178	14.7	47,423	12.4	67,492
ยะลา	36,094	-6.6	51,274	42.1	59,554	16.2	120,552
นราธิวาส	38,531	-4.4	52,065	35.1	61,250	17.6	77,591
สงขลา	151,755	-5.6	186,457	22.9	214,799	15.2	145,270
สตูล	24,800	-0.4	29,936	20.7	33,951	13.4	114,657
ภาคใต้ชายแดน	287,840	-3.7	361,912	25.7	416,997	15.2	110,875
ภาคใต้	910,302	-0.5	1,056,530	22.1	1,187,420	12.4	125,270
ประเทศ	9,590,722	-0.7	10,709,814	11.7	11,120,518	3.8	164,512

ที่มา : ประมวลข้อมูลโดยใช้ฐานข้อมูล GPP ของสำนักบัญชีประชาชาติ, 2557.

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงระดับรายได้ของประชากรในจังหวัดปัตตานีที่อยู่ในระดับต่ำที่สุด หากเทียบกับจังหวัดอื่นในชายแดนภาคใต้ ซึ่งสอดคล้องกับโครงการวิจัยเรื่อง ความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ของประชาชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้: ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนข้อมูลพื้นฐานสภาพทั่วไปและสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่กลุ่มจังหวัดชายแดนใต้ 5 จังหวัด โดยผลการศึกษา พบว่า เส้นความยากจนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จังหวัดสงขลามีเส้นความยากจนสูงสุด คือ 1,591 (บาท/คน/เดือน) รองลงมา คือจังหวัดยะลา คือ 1,572 (บาท/คน/เดือน) ส่วนจังหวัดปัตตานีมีเส้นความยากจนต่ำที่สุดใน 5 จังหวัด คือ 1,455 (บาท/คน/เดือน) (ประยูรชัย เจริญสุข, 2554)

นอกจากปัญหารายได้ต่อหัวของประชาชนในจังหวัดปัตตานีที่อยู่ในระดับต่ำสุดในจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว หากพิจารณาด้านประชากรและแรงงานจะพบข้อมูลที่น่าสนใจต่อการศึกษาคือ จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555 พบว่า มีประชากรอยู่ในกำลังแรงงาน จำนวน 499,060 คน มีคนว่างงาน จำนวน 8,299 คิดเป็นร้อยละ 1.18 ซึ่งต่ำกว่า ในปี พ.ศ. 2551-2553 แต่สูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2554 โดยมีอัตราการว่างงานสูงเป็นอันดับที่ 1 ของกลุ่มจังหวัด และภาคใต้ ซึ่งปัญหาแรงงานที่สำคัญ คือ 1) แรงงานในพื้นที่ด้อยคุณภาพ 2) สภาพการจ้างงานไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของ แรงงานในพื้นที่ 3) ขาดแคลนแรงงานภาคการประมง และ 4) ปัญหาต่อเนื่องจากแรงงาน ต่างด้าว ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ข้อมูลการว่างงานของกลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้

จังหวัด	อัตราการว่างงาน				
	2551	2552	2553	2554	2555
กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน	1.86	2.40	1.90	1.13	0.93
ปัตตานี	1.58	2.15	2.15	0.98	1.18
ยะลา	1.72	1.01	0.64	0.27	0.47
นราธิวาส	2.50	3.76	2.77	1.48	0.52
สงขลา	1.82	2.52	2.07	0.66	0.58
สตูล	1.21	1.41	1.32	0.72	0.66

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555

จากที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าจังหวัดปัตตานีมีปัญหาการว่างงานสูงสุดซึ่งอาจสร้างปัญหารายได้เฉลี่ยต่อหัวระดับ ต่ำของประชาชนในจังหวัดปัตตานี และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาในพื้นที่เพราะสิ่งสำคัญในการพัฒนาก็คือประชาชน หาก พื้นฐานความเป็นอยู่ของประชาชนนั้นไม่ดี การพัฒนาพื้นที่ก็จะซบเซาลงไปด้วยดังนั้น ภาครัฐจำเป็นต้องให้ความสำคัญและแก้ไข ปัญหาเหล่านี้โดยเร่งด่วน

ทั้งนี้ การดำเนินงานที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า รัฐบาลมีความพยายามที่จะลดช่องว่างระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนในระดับหมู่บ้านจังหวัดชายแดนภาคใต้ (โครงการพนม.) ซึ่งเป็นโครงการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ภายใต้การกำกับดูแลของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ได้รับการตอบรับจากประชาชนเป็น อย่างดี เนื่องจากมีรูปแบบที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ผ่านการทำเวทีประชาคมหมู่บ้าน ซึ่งมีผู้นำสี่เสาหลัก ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้แทนสมาชิก อบต. ผู้นำศาสนา และปราชญ์ชาวบ้าน เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงาน โครงการในระดับหมู่บ้านภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ และคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งผลลัพธ์สุดท้ายจะ มีส่วนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น รวมทั้ง ประชาชนมี ความเชื่อมั่นต่อหน่วยงานภาครัฐก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อภาครัฐ (ศอ.บต., 2558)

ด้วยสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในจังหวัดปัตตานีที่ได้กล่าวมาในข้างต้นนั้น โดยเฉพาะปัญหารายได้ และ ปัญหาการว่างงานของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยผู้วิจัยได้ตั้ง ข้อสังเกตว่าโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน มีตัวชี้วัดความสำเร็จโครงการ หรือผลลัพธ์การดำเนิน โครงการที่ต้องการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก สร้างอาชีพ สร้างรายได้ รวมทั้งการสร้างเชื่อมั่นต่อหน่วยงานภาครัฐ ซึ่ง หากผลการดำเนินโครงการเป็นไปตามที่กำหนดไว้แล้วสภาพปัญหาต่างๆ ดังกล่าวต้องยุติหรือหมดไป แต่พบว่า คุณภาพชีวิต ของประชาชนยังไม่ดีขึ้น เป็นไปได้ว่าแนวทางการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า การประเมินโครงการจะเป็นเครื่องมือที่จะสะท้อนให้เห็นกระบวนการทำงาน ในทุกขั้นตอนอย่างมีคุณภาพ มีความน่าเชื่อถือมากที่สุด เพราะการประเมินเป็นกระบวนการสำคัญอย่างหนึ่งในระบบควบคุมการบริหารโครงการให้ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้การประเมินช่วยฉายภาพให้เห็นผลกระทบของโครงการที่มีต่อบุคคล ชุมชน สังคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจะเป็นเครื่องมือช่วยตัดสินใจที่จะพัฒนาโครงการ แก้ไขปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนเป็นข้อมูลให้กับคณะผู้บริหารที่จะตัดสินใจอนุมัติหรือชะลอการดำเนินโครงการในระยะถัดไป

ทั้งนี้ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 มาอย่างต่อเนื่อง มีการประเมินโครงการและสรุปผลการดำเนินงานเป็นประจำทุกปี แต่ข้อมูลผลการดำเนินงานเกี่ยวกับโครงการดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมที่จะบ่งชี้ความสำเร็จของโครงการ เพื่อช่วยตัดสินใจในการดำเนินโครงการต่อไป อาจเป็นไปได้ว่าการประเมินโครงการยังไม่ครอบคลุม ชัดเจน และเป็นระบบ

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน จังหวัดปัตตานี ซึ่งถือเป็นเรื่องพื้นฐานที่ต้องทำความเข้าใจเป็นการเบื้องต้นก่อนว่าแต่ละด้านของโครงการนั้นมีผลการประเมินเป็นอย่างไร โดยผู้วิจัยเลือกใช้รูปแบบของชิปปี้ (CIPP Model) ในการประเมิน เนื่องจากเป็นการประเมินโครงการทั้งระบบ ซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านบริบท 2) ปัจจัยนำเข้า 3) กระบวนการบริหารโครงการ และ 4) ผลผลิตโครงการ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสนับสนุนการนำเสนอรูปแบบการพัฒนากิจกรรมตามโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้านที่เหมาะสม โดยผลการวิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุง พัฒนาการดำเนินงานตามแผนงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน ในปีต่อไป ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนระดับหมู่บ้าน จังหวัดปัตตานี ตามกรอบแนวคิด CIPP Model ซึ่งประกอบด้วย ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้าด้านกระบวนการบริหารโครงการ และด้านผลผลิตโครงการ

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นผู้นำสี่เสาหลักของแต่ละหมู่บ้านซึ่งประกอบด้วย 1) ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน 2) ผู้แทนสมาชิก อบต. 1 คน 3) ผู้นำศาสนา 1 คน และ 4) ราษฎรชาวบ้าน 1 คน รวมหมู่บ้านละ 4 คน จำนวน 300 หมู่บ้าน ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 1,200คน เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบประเมินค่า (Rating Scale) การแปลผลของความคิดเห็นพิจารณาจากค่าเฉลี่ย โดยใช้เกณฑ์ของ Best.1986 (เกียรติยศ เอี่ยมคงเอก, 2546: 44) โดยร่างแบบสอบถามจากการทบทวนวรรณกรรมเป็นหลัก ซึ่งเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับการประเมินโครงการตามรูปแบบ CIPP Model ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ และทำการทดลองการใช้แบบสอบถามเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) กับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล จำนวน 30 ฉบับ และหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น .945 จึงได้นำแบบสอบถามไปใช้จริงโดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

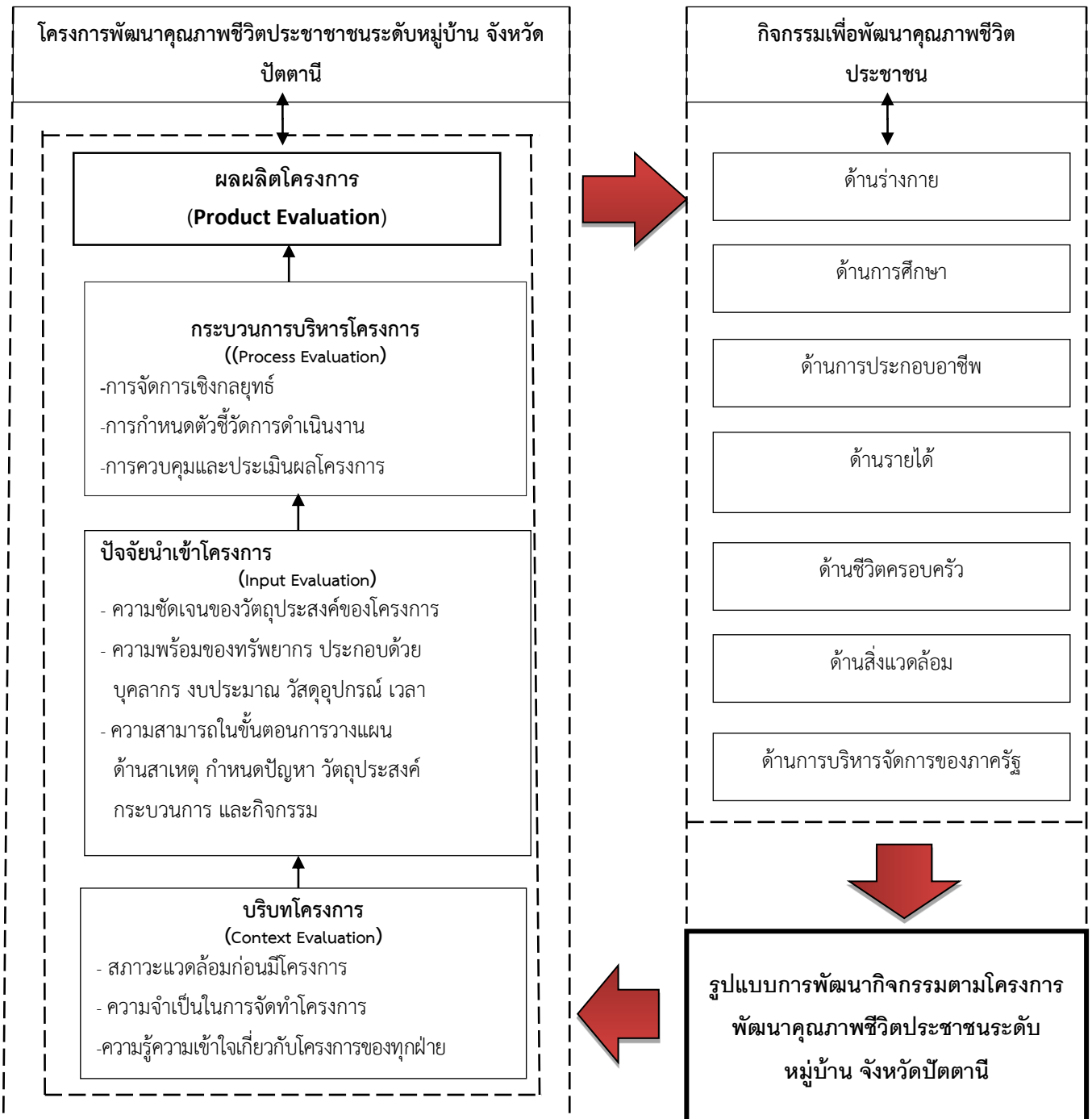
ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเพื่อประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนระดับหมู่บ้านจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พนม.) ปีงบประมาณ พ.ศ.2558 ใน รูปแบบของชิปปี้ (CIPP Model) คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิตของโครงการ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณจากการสอบถามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป หาค่าความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

กรอบความคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำ 4 เสาหลัก ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้แทนสมาชิก อบต. ผู้นำศาสนา และประชาชนชาวบ้าน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1,200 คน ได้รับคืนหลังจากเก็บข้อมูล จำนวน 1,200 และได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตำแหน่ง/หน้าที่ พบว่า ผู้นำ 4 เสาหลักที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ มีตำแหน่ง/หน้าที่ เป็นผู้นำศาสนา จำนวน 300 คน คิดเป็น ร้อยละ 25.0 รองลงมา คือ ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 294 คน คิดเป็นร้อยละ 24.5 และผู้แทนสมาชิก อบต. จำนวน 288 คิดเป็นร้อยละ 24.0 ตามลำดับ

เพศ พบว่า ผู้นำ 4 เสาหลักที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่คือ เพศชาย คิดเป็นร้อยละ 87.1 ของผู้นำทั้งหมด

อายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้นำ 4 เสาหลัก อยู่ในช่วงอายุ มากกว่า 45 ปี เป็นส่วนใหญ่ จำนวน 651 คน คิดเป็นร้อยละ 54.3 รองลงมา คือช่วงอายุ 41-45 จำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 และช่วงอายุ 36-40 ปี จำนวน 183 คน คิดเป็นร้อยละ 15.3 ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาสูงสุด พบว่า ผู้นำ 4 เสาหลัก ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง พบว่าส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 404 คน คิดเป็นร้อยละ 33.7 รองลงมา คือวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 322 คิดเป็นร้อยละ 26.8 และวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 183 คน คิดเป็นร้อยละ 15.2 ตามลำดับ

ประสบการณ์ในการทำงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนระดับหมู่บ้านในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ผู้นำ 4 เสาหลัก ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน มากกว่า 5 ปีขึ้นไป จำนวน 583 คน คิดเป็นร้อยละ 48.6 รองลงมา คือมีประสบการณ์ในการทำงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน 3-4 ปี จำนวน 370 คน คิดเป็นร้อยละ 30.8 และมีประสบการณ์ในการทำงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน 1-2 ปี จำนวน 191 คน คิดเป็นร้อยละ 15.9 ตามลำดับ

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้นำ 4 เสาหลักจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (N=1,200)	ร้อยละ (100.0)
1. ตำแหน่ง/หน้าที่		
ผู้ใหญ่บ้าน	294	24.5
ผู้แทนสมาชิก อบต.	288	24.0
ผู้นำศาสนา	300	25.0
ประชาชนชาวบ้าน	271	22.6
อื่น	47	3.9
2. เพศ		
ชาย	1,045	87.1
หญิง	155	12.9
3. อายุ		
ต่ำกว่า 25 ปี	7	.6
26-30 ปี	44	3.7
31-35 ปี	80	6.7
36-40 ปี	183	15.3

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้นำ 4 เสาหลักจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (N=1,200)	ร้อยละ (100.0)
41-45 ปี	233	19.4
มากกว่า 45ปี	651	54.3
อื่นๆ	2	.2
4.วุฒิการศึกษาสูงสุด		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	39	3.3
ประถมศึกษาปีที่6	322	26.8
มัธยมศึกษาปีที่3	165	13.8
มัธยมศึกษาปีที่6	404	33.7
อนุปริญญา	83	6.9
ปริญญาตรี	182	15.2
ปริญญาโท	3	.3
อื่น	2	.2
5.ประสบการณ์ในการทำงาน		
โครงการ พนม.		
น้อยกว่า 1 ปี	53	4.4
1-2 ปี	191	15.9
3-4 ปี	370	30.8
มากกว่า 5 ปี ขึ้นไป	583	48.6
อื่นๆ	3	.3
รวม	1,200	100.0

ผลการวิเคราะห์การประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับหมู่บ้านจังหวัดปัตตานีเฉพาะ
ปีงบประมาณ พ.ศ.2558 ที่ผ่านมา

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำ 4 เสาหลักประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้แทนสมาชิก อบต. ผู้นำศาสนา และ
ปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 1,200 คน การวิเคราะห์การประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับหมู่บ้าน
จังหวัดปัตตานี ครั้งนี้ ผู้วิจัยเน้นองค์ประกอบด้านบริบทโครงการ ด้านปัจจัยนำเข้าโครงการ ด้านกระบวนการ และด้าน
ผลผลิตโครงการ ผลการวิเคราะห์ปรากฏรายละเอียดดังตารางที่ 2

เมื่อพิจารณาประเด็นในแต่ละด้าน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏรายละเอียดดังตารางที่ 2-5

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ด้านบริบทโครงการของการประเมินโครงการ พนม. ตามรายชื่อ

ประเด็น/ด้าน	$\bar{X}$	SD	ความหมาย
1. ก่อนมีโครงการพนม.คริวเรือนประสบปัญหาความยากจน รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย	3.62	.88	มาก
2. ก่อนมีโครงการพนม.ชุมชนมีปัญหาการว่างงานหรือทำงานในลักษณะที่ไม่ตรงกับความสามารถของตนเอง	3.54	.88	มาก
3. ก่อนมีโครงการพนม. คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพร่างกาย	3.41	.93	ปานกลาง
4. ก่อนมีโครงการ พนม. คนในชุมชนส่วนใหญ่มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน	3.45	.87	ปานกลาง
5. ก่อนมีโครงการ พนม.สมาชิกในครอบครัวขาดความรักความอบอุ่น และมีการทะเลาะวิวาท จนนำไปสู่ปัญหาการหย่าร้าง	3.08	1.11	ปานกลาง
6. ก่อนมีโครงการ พนม.ชุมชนขาดทรัพยากรทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และขาดการบริหารจัดการที่ดี	3.34	1.01	ปานกลาง
7. ก่อนมีโครงการ พนม.การกระจายสวัสดิการและบริการของภาครัฐไม่ครอบคลุมความต้องการของประชาชน	3.46	.95	ปานกลาง
รวม	3.42	.73	ปานกลาง

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้นำ 4 เสาหลักที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับหมู่บ้านจังหวัดปัตตานี อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่าการประเมินโครงการ พนม. ด้านบริบทโครงการ ในระดับมาก 3 ลำดับแรกคือ ก่อนมีโครงการพนม.คริวเรือนประสบปัญหาความยากจน รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ($\bar{X} = 3.62$) รองลงมา คือ ก่อนมีโครงการ พนม.ชุมชนมีปัญหาการว่างงานหรือทำงานในลักษณะที่ไม่ตรงกับความสามารถของตนเอง ($\bar{X} = 3.54$)และก่อนมีโครงการพนม.การกระจายสวัสดิการและบริการของภาครัฐไม่ครอบคลุมความต้องการของประชาชน ($\bar{X} = 3.46$) ส่วนการประเมินโครงการพนม. ด้านบริบทโครงการที่น้อยที่สุด คือก่อนมีโครงการ พนม.สมาชิกในครอบครัวขาดความรักความอบอุ่น และมีการทะเลาะวิวาท จนนำไปสู่ปัญหาการหย่าร้าง ($\bar{X} = 3.08$)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ด้านปัจจัยนำเข้าโครงการของการประเมินโครงการ พนม. จำแนกตามรายชื่อ

ประเด็น/ด้าน	$\bar{X}$	SD	ความหมาย
1. ท่านเข้าใจแผนงานและวัตถุประสงค์ของโครงการ พนม.	3.96	.79	มาก
2. ท่านเข้าใจบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบที่มีต่อ โครงการ พนม.	3.93	.80	มาก
3. ท่านสามารถปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายของโครงการ พนม.	3.94	.83	มาก
4. โครงการ พนม.มีความพร้อมด้านทรัพยากรบุคคล	3.87	.81	มาก
5. โครงการ พนม. มีความพร้อมด้านงบประมาณ	3.91	.88	มาก
6. โครงการ พนม. มีความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์	3.86	.80	มาก
7. ท่านสามารถบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆ ในเวลาที่กำหนด	3.91	.81	มาก
8. ท่านมีความสามารถในการวางแผนงาน	3.85	.81	มาก
9. ท่านเข้าใจสาเหตุของปัญหาโครงการ	3.89	.79	มาก
10. ท่านสามารถนำแผนงานที่กำหนดไปปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของโครงการ พนม.	3.96	.80	มาก
11. ท่านสามารถสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆของโครงการ พนม.	3.91	.78	มาก
รวม	3.91	.64	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้นำ 4 เสาหลักที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับหมู่บ้านจังหวัดปัตตานี อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า การประเมินโครงการ พนม.ด้านปัจจัยนำเข้าโครงการ ในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ ท่านเข้าใจแผนงานและวัตถุประสงค์ของโครงการ พนม. ($\bar{X} = 3.96$) รองลงมา คือ ท่านสามารถนำแผนงานที่กำหนดไปปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของโครงการ พนม. ($\bar{X} = 3.96$) และท่านสามารถปฏิบัติงานจนบรรลุเป้าหมายของโครงการ พนม. ($\bar{X} = 3.94$) ส่วนการประเมินโครงการ พนม.ด้านปัจจัยนำเข้าโครงการที่น้อยที่สุด คือท่านมีความสามารถในการวางแผนงาน ($\bar{X} = 3.85$)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ด้านกระบวนการของการประเมินโครงการ พนม. จำแนกตามรายชื่อ

ประเด็น/ด้าน	$\bar{X}$	SD	ความหมาย
1. ท่านสามารถนำปัจจัยที่เกี่ยวข้องและทรัพยากรของโครงการพนม.ไปใช้ในการปฏิบัติ	3.89	.78	มาก
2. ท่านเข้าใจกระบวนการบริหารโครงการ พนม.ในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน	3.88	.82	มาก
3. ท่านสามารถกำหนดกิจกรรมย่อย และตัวชี้วัดกิจกรรมของโครงการ พนม.	3.77	.81	มาก
4. ท่านสามารถติดตาม และตรวจสอบการดำเนินโครงการ พนม.	3.91	.82	มาก
5. ท่านมีการประยุกต์หลักการพัฒนาสู่การบริหารโครงการ พนม.	3.80	.81	มาก
รวม	3.85	.69	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้นำ 4 เสาหลักที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับประเมินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับหมู่บ้านจังหวัดปัตตานีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.85$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า การประเมินโครงการ พนม.ด้านกระบวนการในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือท่านสามารถติดตาม และตรวจสอบการดำเนินโครงการ พนม. ($\bar{X} = 3.91$) รองลงมา คือ ท่านสามารถนำปัจจัยที่เกี่ยวข้องและทรัพยากรของโครงการพนม.ไปใช้ในการปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.89$) และท่านเข้าใจกระบวนการบริหารโครงการ พนม.ในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน ($\bar{X} = 3.88$) ส่วนการประเมินโครงการ พนม.ด้านกระบวนการที่น้อยที่สุด คือท่านสามารถกำหนดกิจกรรมย่อย และตัวชี้วัดกิจกรรมของโครงการพนม. ($\bar{X} = 3.77$)

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของชุมชนในการดำเนิน/กิจกรรมของโครงการ พนม. ในด้านของผลผลิตโครงการ

การดำเนินงาน/กิจกรรมของโครงการ	จำนวน	ร้อยละ
ด้านสุขภาพ	498	41.5
ด้านการศึกษา	456	38.0
ด้านการประกอบอาชีพ	780	65.0
ด้านรายได้	686	57.2
ด้านชีวิตครอบครัว	553	46.1
ด้านสิ่งแวดล้อม	415	34.6
ด้านการบริหารจัดการของภาครัฐ	296	24.7
รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด	1,200 คน	

จากตารางที่ 5 เมื่อพิจารณาผู้นำ 4 เสาหลักที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการมีประสบการณ์ทำงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนระดับหมู่บ้านในจังหวัดปัตตานี พบว่า ในด้านของผลผลิตโครงการ ส่วนใหญ่ชุมชนมีการดำเนินงาน/กิจกรรมมากที่สุด คือ ด้านการประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 65.0 รองลงมา คือการดำเนินงานด้านรายได้ คิดเป็นร้อยละ 57.2และการ

ดำเนินงานด้านชีวิตครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 46.1 ตามลำดับ ส่วนในด้านของผลผลิตโครงการที่ชุมชนมีการดำเนินงาน/กิจกรรมน้อยที่สุด คือ การดำเนินงาน/กิจกรรมด้านการบริหารจัดการของภาครัฐ คิดเป็นร้อยละ 24.7

สรุปผลและอภิปรายผล

การประเมินโครงการ พนม.จังหวัดปัตตานี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 1,045 คน คิดเป็นร้อยละ 87.1 เป็นผู้นำศาสนามากที่สุด จำนวน 300 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 ส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 45 ปี จำนวน 651 คน คิดเป็นร้อยละ 54.3 และมีวุฒิการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 มากที่สุด จำนวน 404 คน คิดเป็นร้อยละ 33.7 ตลอดจนส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานโครงการ พนม. มากกว่า 5 ปี ขึ้นไปจำนวน 583 คน คิดเป็นร้อยละ 48.6

ความคิดเห็นที่มีต่อการประเมินโครงการพนม. จังหวัดปัตตานีของผู้นำ 4 เสาหลัก เมื่อพิจารณาประเด็นด้านบริบทโครงการในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย 3.42 และ S.D. เท่ากับ .73 ด้านปัจจัยนำเข้าโครงการ พบว่าอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.91 และ S.D.เท่ากับ .64 ส่วนด้านกระบวนการในภาพรวม พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.85 และ S.D.เท่ากับ .69 ตลอดจนความคิดเห็นต่อการดำเนิน/กิจกรรมของโครงการในด้านของผลผลิต พบว่าส่วนใหญ่ประชาชนในชุมชนมีการดำเนินงาน/กิจกรรมในด้านการประกอบอาชีพเป็นหลัก จำนวน 780 คน คิดเป็นร้อยละ 65.0 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

ด้านบริบท (Context) ผลการประเมินความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความคิดเห็นของผู้นำสี่เสาหลัก พิจารณารายข้อพบว่า ก่อนมีโครงการก่อนมีโครงการพนม.ครัวเรือนประสบปัญหาความยากจนรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ก่อนมีโครงการ พนม.ชุมชนมีปัญหาการว่างงานหรือทำงานในลักษณะที่ไม่ตรงกับความสามารถของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประโยชน์ เจริญสุข (2554)โครงการวิจัยเรื่อง ความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ของประชาชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้: ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนข้อมูลพื้นฐาน สภาพทั่วไปและสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม ของพื้นที่กลุ่มจังหวัดชายแดนใต้ 5 จังหวัด โดยผลการศึกษาพบว่า เส้นความยากจนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จังหวัดสงขลา มีเส้นความยากจนสูงที่สุด คือ 1,591 (บาท/คน/เดือน) รองลงมา คือจังหวัดยะลา คือ 1,572 (บาท/คน/เดือน) ส่วนจังหวัดปัตตานีมีเส้นความยากจนต่ำที่สุดใน 5 จังหวัด คือ 1,455 (บาท/คน/เดือน) นอกจากนี้ จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2555) พบว่า มีประชากรอยู่ในกำลังแรงงานจำนวน 499,060 คนมีคนว่างงาน จำนวน 8,299 คิดเป็นร้อยละ 1.18 จังหวัดปัตตานี มีอัตราการว่างงานสูงเป็นอันดับที่ 1 ของกลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้

ด้านปัจจัยนำเข้าโครงการ (Input) ผลการประเมินความเห็นในภาพรวมมีระดับความคิดเห็นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ความคิดเห็นของผู้นำสี่เสาหลัก พิจารณารายข้อพบว่าผู้นำเข้าใจแผนงานและวัตถุประสงค์ของโครงการ พนม. มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ผู้นำสามารถนำแผนงานที่กำหนดไปปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของโครงการ พนม. และ ผู้นำสามารถปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายของโครงการ พนม.ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในการบริหารจัดการโครงการพนม. จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิต โดยเน้นไปที่ระดับหมู่บ้านด้วย วิธีการส่งเสริมประชาธิปไตยในหมู่บ้าน ในรูปแบบการทำประชาคมหมู่บ้าน เพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการของหมู่บ้านที่แท้จริงนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ตรงจุด ร่วมคิด ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมปฏิบัติ และร่วมตรวจสอบติดตามประเมินผล สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาสังคม 7 ขั้นตอน แบ่งได้ดังนี้ (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2554) ในการเตรียมความพร้อมบุคลากรประชาชนในเรื่ององค์ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ซึ่งการเตรียมความพร้อมบุคลากร หมายถึง ส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรเกิดความรู้ความเข้าใจก่อนลงไปปฏิบัติงานในพื้นที่ หรือจัดเวทีประชาคมการเตรียมความพร้อมประชาชน สอดคล้องกับงานวิจัยของจันทิมา ผึ้งผัน (2555) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินผลโครงการอุทยานการอาชีพชัยพัฒนา จังหวัดนครปฐม ด้านปัจจัยนำเข้า มีความพร้อมของทรัพยากร เจ้าหน้าที่มีความรู้ ความสามารถในการจัดกิจกรรม การดำเนินโครงการ และการ

ถ่ายทอดแนวคิดเบญจวิถีสู่ประชาชนได้ดี ประชาชนสามารถเข้าใจในสิ่งที่เจ้าหน้าที่ถ่ายทอดได้ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมบูรณ์ สุวี (2550) ศึกษาเรื่องการประเมินโครงการชมรมคุ่มครองผู้บริโภคร (อ.ย.น้อย) ของโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้าโดยภาพรวมมีความเหมาะสมระดับมาก ประเด็นที่มีความเหมาะสมในระดับมากและผ่านเกณฑ์การประเมินสูงสุด 3 อันดับคือ (1) อาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมีความรู้ ความเข้าใจในหลักเกณฑ์ และการดำเนินโครงการ (2) ผู้บริหารโรงเรียนให้การสนับสนุนโครงการ และ (3) สมาชิกแกนนำสามารถดำเนินโครงการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และระเบียบของชมรมได้

ด้านกระบวนการ ในการประเมินผล ผลการประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความคิดเห็นของผู้นำสี่เสาหลักพิจารณารายข้อพบว่า ผู้นำสามารถติดตาม และตรวจสอบการดำเนินโครงการ พนม. มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ผู้นำสามารถนำปัจจัยที่เกี่ยวข้องและทรัพยากรของโครงการพนม.ไปใช้ในการปฏิบัติ และผู้นำเข้าใจกระบวนการบริหารโครงการพนม.ในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน สะท้อนให้เห็นว่า ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญกับการติดตาม และตรวจสอบการดำเนินโครงการมากที่สุด อาจเป็นไปได้ว่าการติดตาม ตรวจสอบ เป็นกระบวนการสำคัญอย่างหนึ่งในระบบควบคุมการบริหารโครงการให้ประสบความสำเร็จ ผลการประเมินยังสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัยของมรรษมน บัวภา (2553) ศึกษาเรื่องการประเมินผลโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง : กรณีศึกษา อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษา ด้านกระบวนการ พบว่า การดำเนินงานตามโครงการ ด้านคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เห็นว่ากระบวนการดำเนินงานตามโครงการ ดำเนินงานได้ดี โดยเฉพาะ ในเรื่องการอำนวยความสะดวก การอธิบายหรือแนะนำรายละเอียดของโครงการของข้าราชการระดับอำเภอแก่ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการซึ่งโครงการ พนม.จะมีการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินโครงการโดยเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ/ตำบล โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ซึ่งเกิดจากวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ที่ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ นำกลยุทธ์ต่างๆ เข้ามาใช้ในการกระบวนการบริหาร เพื่อให้มีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาต่อยอดโครงการในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จให้ขยายวงกว้างมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ สามารถแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านผลผลิตในการประเมินผลพบว่า ส่วนใหญ่ประชาชนในชุมชนมีการดำเนินงาน/กิจกรรม มากที่สุด คือ ด้านการประกอบอาชีพ รองลงมา คือการดำเนินงานด้านรายได้ สอดคล้องกับสภาพบริบทโครงการก่อนมีโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน โดยปัญหาที่ผู้นำสี่เสาหลัก ให้ความสำคัญมากที่สุดที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ก่อนมีโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน คือ คริวเรือนประสบปัญหาความยากจนรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย รองลงมา ชุมชนมีปัญหาการว่างงานหรือทำงานในลักษณะที่ไม่ตรงกับความสามารถของตนเอง อีกทั้งสอดคล้องกับการกำหนดค่านิยม คุณภาพชีวิต ของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (วารุณี ทองมาก, 2547) ซึ่งกำหนดไว้ว่า คุณภาพชีวิต หรือ ความอยู่ดีมีสุข หมายถึง “การมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งทางร่างกาย และจิตใจ มีความรู้ มีงานทำที่ทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวอบอุ่นมั่นคงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ” ดังนั้นการที่ผู้นำให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพมากที่สุด อาจเป็นไปได้ว่า บริบทจังหวัดปัตตานี ยังมีปัญหาการว่างงานค่อนข้างสูง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน สอดคล้องกับการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555 พบว่า จังหวัดปัตตานี มีประชากรอยู่ในกำลังแรงงาน จำนวน 499,060 คน มีคนว่างงาน จำนวน 8,299 คิดเป็นร้อยละ 1.18 ซึ่งต่ำกว่าในปี พ.ศ. 2551-2553 แต่สูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2554 โดยมีอัตราการว่างงานสูงเป็นอันดับที่ 1 ของกลุ่มจังหวัดและภาคใต้ ซึ่งปัญหาแรงงานที่สำคัญ คือ 1) แรงงานในพื้นที่ด้อยคุณภาพ 2) สภาพการจ้างงาน ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของแรงงานในพื้นที่ 3) ขาดแคลนแรงงานภาคการประมง และ 4) ปัญหาต่อเนื่องจากแรงงานต่างด้าว

ข้อเสนอแนะ

1. รัฐบาลควรสนับสนุนงบประมาณ กลไกทางวิชาการให้กับชุมชน เพื่อการถอดบทเรียนชุมชนต้นแบบ ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินโครงการ พนม. สามารถขยายผลการเรียนรู้และการจัดการความรู้ตนเองจากการดำเนินโครงการ ตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในชุมชนและเป็นแนวทางให้แก่ชุมชนอื่นๆ
2. ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมด้านการประกอบอาชีพของคนในชุมชน โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มองค์กรชุมชน สนับสนุนสถานที่ และหาแหล่งการจำหน่ายสินค้าของกลุ่ม ในระดับชุมชน อำเภอ จังหวัด และสร้างเครือข่ายของการจำหน่ายผลผลิต ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม
3. ชุมชนควรให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วม ยึดหลักการดำเนินงานที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ ผ่านกระบวนการเวทีประชาคมตามแนวทางประชาธิปไตยในระดับชุมชน ในส่วนของชุมชนที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ ศอ.บต. และหน่วยงานในพื้นที่ ควรเข้าไปมีส่วนในการกระตุ้นให้ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนได้เห็นความสำคัญและสามารถดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
4. ควรมีการศึกษาวิจัยปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practice) ของหมู่บ้านในพื้นที่โครงการ เพื่อนำกระบวนการดังกล่าว มาใช้เป็นต้นแบบในการดำเนินงานด้านการพัฒนาในพื้นที่อื่นๆ

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นที่รวมของความกรุณา ความช่วยเหลือ และความร่วมมืออย่างดียิ่งจากบุคคลมากมาย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ดร.ณัฐ หลักชัยกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการแนะนำให้ข้อคิดเห็น รวมถึงแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ และให้กำลังใจ จนกระทั่ง วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างดี และขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ และประสบการณ์การเรียนรู้ตลอดระยะเวลาของการศึกษา ขอขอบพระคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านที่กรุณาเสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถาม สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณแม่ดวง แสนโรจน์ และทุกคนในครอบครัว ตลอดจนญาติพี่น้อง เพื่อนๆ พี่ๆ และครอบครัว ศอ.บต. ที่คอยให้กำลังใจ และความห่วงใยตลอดมา จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2554). **คู่มือการดำเนินงานโครงการพัฒนาตำบลต้นแบบการพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ปี 2554**. กระทรวงการพัฒนาสังคมและสวัสดิการ.
- เกียรติยศ เอี่ยมคงเอก. (2546). **การบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาในทรศนบุคลการ โรงเรียนโพธิ์นิมิตวิทยาควม จังหวัดนันทบุรี**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สถาบันราชภัฏพระนคร.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2548). **การดำเนินกระบวนการยุติธรรมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: ปัญหา และแนวทางการแก้ไข**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ.
- จันทิมา ผึ้งผัน. (2555). **การประเมินผลโครงการอุทยานการอาชีพชัยพัฒนาจังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปกร.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์ และคณะ. (2543). **รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนาและกลไกการตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดิน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เอกสารอ้างอิง

- ประโยชน์ เจริญสุข. (2554). **โครงการวิจัยเรื่องความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ของประชาชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้: ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูลและสงขลา.** วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- มรรษมน บัวภา. (2553). **การประเมินผลโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: กรณีศึกษาอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วารุณี ทองมาก. (2547). **คุณภาพชีวิตด้านอาชีพและรายได้หลังจากกู้เงินโครงการธนาคารออมสิน: กรณีศึกษาสมาชิกโครงการธนาคารประชาชนธนาคารออมสินสาขานาสารจังหวัด สุราษฎร์ธานี.** วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. (2558). **คู่มือโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนระดับหมู่บ้าน จังหวัดชายแดนภาคใต้.** ยะลา: ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้.
- สมบุญ สวี. (2550). **การประเมินโครงการชมรมคุ่มครองผู้บริโภค (ออย.น้อย) ของโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่.** การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานจังหวัดปัตตานี. (2557). **ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดปัตตานี.** ปัตตานี: สำนักงานฯ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). **ข้อมูลแผนพัฒนาสถิติจังหวัดปัตตานี.** กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- สำนักบัญชีประชาชาติ. (2557). **ฐานข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดปัตตานี.** เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2558. เข้าถึงได้จาก: <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=92> ()
- อรุณ อ่อนสวัสดิ์. (2551). **ระเบียบวิธีวิจัย.** (พิมพ์ครั้งที่ 3). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.